

VIAK'LA TXUMB'AL U TIOXH

El Nuevo Testamento

Viak'la Txumb'al U Tiohx

El Nuevo Testamento en Ixil de San Juan Cotzal
[ixlS]

Primera Edición

© 2001, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Segunda Edición

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc.

<http://www.Wycliffe.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

Licencia Creative Commons (Reconocimiento-NoComercial-SinObraDerivada 3.0 Unported)

Compartir — Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra.

Reconocimiento — Debe reconocer los créditos de la obra.

No comercial — No puede utilizar esta obra para fines comerciales.

Sin obras derivadas — No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

A' Vib'ii Q'u U' Tu ViAk'laTxumb'al Tiohx Tza'

U Tio	Mt.	9
U Kuxh	Mr.	82
U Lucas	Lc	126
U Xhan	Jn	204
Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos)	Hch	257
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma.	Rom.	329
B'axa U' Tu Corinto	1 Co.	362
Ka'b' U' Tu Corinto.	2 Co.	391
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia	Gal	410
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Eefeso	Ef	422
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Filipos	Flp	433
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Colosa	Col	442
B'axa U' Tu Tesaloonica	1 Te	450
Ka'b' U' Tu Tesaloonica	2 Te	457
B'axa U' Xe' U Timoteo.	1 Ti	461
Ka'b' U' Xe' U Timoteo	2 Ti	470
U Tito	Tit.	477
U Filemoon.	Flm	481
Q'u Hebreo.	Heb	484
U Santiago	Stg	508
B'axa U' Itz'ib'a U Lu'	1 Pe	517
Ka'b' U' Itz'ib'a U Lu'.	2 Pe	527
B'axa U' Itz'ib'a U Xhan	1 Jn	533
Ka'b' U' Itz'ib'a U Xhan	2 Jn	541
Toxva' U' Itz'ib'a U Xhan.	3 Jn	543
U Judas	Jud	545
(Apocalipsis)	Ap.	548
Glosario Bíblico		585
Leer el Nuevo Testamento		648

UNJOLOL YOL TI' VIAK'LA TXUMB'AL U TIOXH TU KUYOLB'AL

I. Vipaasal tu kuyolb'al

Aatz cheel, tiira nikutxuq'txune' tan, elyu'l viAk'la Txumb'al U Tiohx (Nuevo Testamento) tu kuyolb'al. Sa'xhiloch'o' ti' tootzajil u Yolb'al Tiohx b'a'n'il kam nitale' utz, kam u tokeb'al. Sib'al ko'xh aanima aq'onin ti' iveete'. Ech ni'xhkuk'amab'e te ti' vitiempo utz, u taq'on veti'ana. Tan jatpajul ko'xh vetka'pajuli.

Aatz viAk'la Txumb'al U Tiohx tu kuyolb'al tza', a' vetqiq'o tetz ti' ipaasal tu kuyolb'al u “Reina Valera Revisión 1,995” tu kastiya. Loq' b'enchimal vetkujal b'iil oj b'a'n b'itoj u tokeb'al u Yolb'al Tiohx tu va'toj versioon vetqila. A' vetb'enk'o' ti' u tokeb'al, yit' tiira literaal koj mutaq'ax elo'p tu kuyolb'al vetb'anaxi. Yit' a' koj vetb'enk'o' ti' aas ab'iste yol b'axal utz, tika'paj tatin tu kastiya.

B'enchimal atil ma'j tokeb'al aas yit' tiira vatzsaj koj tel tu u versiicoolu tu kastiya. Loq' tootzajich q'u aanima nichsik'len tzi', kam u tokeb'al. Aya' va'l “implícito” chu tel tu kastiya. Pek vetb'ens vatzsaj tu kuyolb'al ti' talax u tokeb'al. A' teku'en va'l “explícito” ib'ii tu kastiya. Echa' u yol “totztiohx”. Yit' ela koj u tokeb'al tuch' va'l tu kuxo'l cheel.

Atil kam nichtal q'u tz'ib'an tetz u Yolb'al Tiohx aas yit' vatsaj koj sukuvatz. Echa' tzi' nichik'am ti' kam ti' talax q'ul ichusb'al. Echtzixe't vatzsaj niqal u nojla tokeb'al tu kuyolb'al. Echa' ma'l va'l nitale' aas “ik'oxb'al u Tiohx xe' u tze'” chia. Yit' a' koj chit nitale' aas nojchit atil ik'oxb'al u Tiohx. Pek niko'nik'am ti' u k'oxb'al ti' talax ma'j chusb'al.

Ta'xh nitelu'l viAk'la Txumb'al U Tiohx tu kuyolb'al cheel. Ye'saj saelu'l u Antiguo Testamento. Loq' nitektuch aq'on ti'. Ech saelu'l tu kuyolb'al majte.

II. Q'u tz'ib' nib'anb'el tuul

A' q'u tz'ib' vetkutxakunsa ti' itz'ib'al u Yolb'al Tiohx tu kuyolb'al tza': a, aa, b', ch, ch', e, ee, i, ii, j, k, k', l, m, n, o, oo, p, q, q', r, s, t, t', tx, tx', tz, tz', u, uu, v, x, xh, y, '.

Aatz u accento niku' tu junun yol tu kuyolb'al, a' niku'k tu u penuultima siilaba. Echa' q'u yol: táq'il, nítxa', ótzotz. Yit' ministeer koj satz'ib'al q'u accento ti' q'u yol tzi' tan, ootzajimal nal texhtu' til

niku'ka niyolonka. Yit'e'ch a' tu kastiya aas chukchaj niku'ka. Echtzixe't ministeer nitz'ib'ale'.

Pek atil yol nikuk'am ti', b'enchimal tu kastiya, tu griego oj tu hebreo aas chukchaj iku' u accento ti'. Yit' tu u penuultima siilaba koj niku'ka. Ech aatz nitelu'l ma'j yol ech tzi', niqoksa va't vocaal k'atz va'l atilnale. Ka'va'l tek vocaal ivatzil kutz'ib'at u accento niyolonka. Echa' u yol "rixhitool" tan, a' niku'k u accento tu u ya'teb'al siilaba. Nim tuul u "o"; ka'va'l tek "oo" atile ivatzil u accento. Kalab' tere'n yol aas ech tzi', echa' q'u'l tza': "kaxhlaan", "alkavaar", "ministeer". Ech a' niqiq'o tetz til niku'k u accento. A' nikutz'ajsav ok va't u vocaal. Ech paje' q'u yol tza': "Jesus", "vautisaar", "Macedoonia", "Grecia". Ye'xhkam nikutz'ib'a u tal accento tan, ka'va'l nal vocaal nikub'an tu kuyolb'al.

Atil unjot yol nikuk'am ti' tu kastiya aas nim tuul u vocaal tab'ile' utz, si'ane' ma'kojkutz'ib'a va't vocaal k'atza. Echa' q'u yol: Roma. "Rooma" chi koj vetkub'ana. Pek ye'xhkam kutz'ib'a ka'va'l vocaal tan, ootzajimal nale aas a' niku'k u accento tu q'u siilaba ech tzi'. Echat ko'xh q'u yol tza' majte: Pilato, Santiago.

Ech paje' q'u yol "Saulo", yit' "Saaulo" chikojo'. Si'ane' aas ma'kojkutz'ib'a ok va't vocaal k'atza, pek ye'xhkam. Tan echen sako'nkaa sukuk'u'l ab'iste vocaal niku' u accento ti'.

Atil unjolol tz'ib' tu kastiya aas ye'k nal tu kuyolb'al, pek nikuk'am ti', ti' itz'ib'al unjolol yol. Echa' q'u yol "Nazareet", "Diootrefes", "camello", tuch' "kostuumbre".

III. Vimolot tib' u 27 u' tu viAk'la Txumb'al

U Tioxh tu yolb'al griego b'axa

Aatz tek b'en tiempo tuul, titz'a q'u niman tetz u Jesus aas kajay q'u kam ak' tekue'n tan, ok ti' u Jesus. Ech xe't motx itz'ib'a u aas niyolon ti' u vatz iq'ii u Jesus utz, ti' q'u kam i'ana. Loq' u Tioxhla Espiiritu aq'on iyol ti' talax q'u kam tila tab'i k'atz u Jesus. Echa' nital u Ka'b' U' Xe' U Timoteo 3.16. Ech motx taq' ku' tib'eyil kam chusb'al ma'l inimal sab'anaxi. Tan atich tere'n chusb'al aas nichko'nik'am ti' u Jesus. Utz ech tek motx xe't ipaxsa itziil q'u b'a'nla chusb'al ti' u Jesus tulaj tenam tzian. Loq' anal motx tz'ib'al q'ul ichusb'al u Jesus aas ma'tich tel ma'j 15 ya'b' ikam u Jesus. Tu yol ko'xh nichipaxsav siatzaj q'u yol ti' u Jesus b'axa. Ech tixo'l q'u u' q'u'l tz'ib'ali tzi', atich ma'l 27 aas tiira techal utz, ib'o'q'ol siatz. Aatz tek ma'tich tel 200 ya'b' ikam u Jesus, ok ib'ii q'u 27 u' ib'o'q'ol tzi'; a' ib'ii oki Ak' Nuk'u'm (Nuevo Testamento).

B'en b'iil tiempo ti' inuk'it tib' u 27 u' tzi' utz, tuul ye'sajich telu'l. Aal a' nichtiq'ol tetz b'axa u Antiguo Testamento. Aya' viBiblia q'u Israeel niyolonka. A' va'l nichitxakunsa q'u puera aanima q'u'l nichitok ti' inimal u Jesus, tuul nichik'ul q'u chusb'al majte q'u'l nichitz'ib'a opon q'ul ichaj

u Jesusus tzixe'. Ech nichixaansa paal siatzaj til tenam atik niman tetz u Jesusus.

Pek atich niman tetz u Jesusus tulaj tenam tiira tzian majte. Ech ye' nichitz'aj ma'l u coopia siatzaj. Ech xe't tek motx teesa icoopiail u b'axa u'. Utz coopiaich tek q'u'l nichichaj b'en niyolonka.

Tuul ko'xh nichipaal u tiempo, aal chit nichib'anb'el q'u 27 u' tu q'u niman tetz u Jesusus tzi'. Ech q'oon tek txake'i aas ta'xh q'u chusb'al ib'o'q'ol sanimali tzi'. Tan paal itxumb'al tuul aas yit' iyol ku'en koj aanima. A' chit ik'ujb'a'l u 27 u' tzi' tu u ya'b' 367 ma't titz'pu u Jesusus (m.t.J.).

Pek aatz q'u b'axa chaj u' q'u'l meero itz'ib'a q'u tz'ib'an tetz, jolol tz'ejxinaj. Ye' ootzajib'e kam i'ana, ta'xh atil unjolol q'ul icoopiail. Loq' ox tanul ko'n q'u'l tiira o'ten b'iil. Aya' q'u'l tz'ib'al tu q'u ya'b' 200–300 m.t.J. Atil unjot coopia majte, aya' q'u'l tz'ib'al tu q'u ya'b' 400–600 m.t.J. aas b'enchimal nijal b'iil viyolon tuch' q'u'l o'ten b'iite. Ech nituch b'iil ka'tziiunchil ti' niyolonka. Utz atil ok techlal tu u qetz tza' ab'iste q'u tanul ech b'anel taq'o tzi'. Aatz u echlal ato'k aya', va'l tza': [ ].

Unchee' q'oon tek xe't ikaa u Antiguo Testamento tika'b'. Loq' yit' ti' koj aas sa'tekeesalka tu u Yolb'al Tiohx, pek ministeer saoki. Tan nikh'uche' kam q'u kam alich tu u Tiohx si'ane' utz, tzojpu tu viAk'la Txumb'al U Tiohx. Aatz tek ma'tich tel 500 ya'b' titz'pu u Jesusus, k'ujb'a'l tek b'a'nil aas ye'k ikaa tib'ilaj ka' tanul q'u u' tzi'. Ech motx imolo tib' utz, a' teku'en a' va'l Biiblia chu te'l cheel.

IV. Q'u vatzil u' txakun ti' itz'ib'al viAk'la Txumb'al u Tiohx

Aatz ko'xtene, ye'kich u' echa' va'l nib'anb'el ti' itz'ib'al yol cheel. Pek b'axa a' nichib'anb'el ma'l u kam papiro ib'ii, echa' aa. Aatz u tal tze' tzi', a' nichich'iik tzi' u nima' Nilo ib'ii. Yit' tiila tze' koj, pek natx'kin. Loq' chuykin. Nichitzok'axe'. Nichteesal q'ul ixaj. Ech nichivech'q'ul b'iil. Utz ech nichixhejul tuul. Utz nib'ens ma'l liikin kam. Ech nichichupax tuch' tere'n imol. Ma'l lankin ni'elka. Ech nichitzajsale'. Utz a' tek va'l nichitxakun vatzil u'. Nichtuch tz'ib' siatz. Aatz ma't tuch' tz'ib' siatz, nichtekib'olq'il tuul. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Talax U Tiohx (Apocalipsis) 5.1. Ech nikolche'. Loq' ye'xh jank'al nichiq'i'e' tan, nichipok'te' oj nitx'ajmu tuul ti' ib'anb'ele'. Oora ko'xh b'iil nichtel titxa'k niyolonka.

Xamtel tek tuul, chokax va't txumb'al ti' va't vatzil u', a' teku'en a' va'l pergamino chu te'le'. Aatz u kam tzi', itz'u'mal txokop. Nichitxikaxe'. Ech tek nichib'anax tuche'. Utz nichpajtuch tz'ib' sii'. Tiira b'a'n. Maas tiich ik'u'l vatz u papiro tzi'.

Unchee' a' q'u kam nichitxakun majte ti' itz'ib'al u Yolb'al Tiohx tzi'. Ti' txokop, ti' tze' txakuni niyolonka. Loq' ma'l ka'va'l ku'en koj

nichib'anb'ele', pek sib'al. Tan nichkojichaav kajay u Yolb'al Tiohx tu ma'l ti' txokop.

V. Vipaalsal tu unjot yolb'al

Aatz kajay viAk'la Txumb'al U Tiohx, a' tz'ib'alik tu u yolb'al griego. Ta'xh nichsik'len utz, nichab'in q'u aanima q'u'l tootzaj griego niyolonka. Pek axhib'i sib'la aanima ok ti' u Jesus k'uxh paarten iyolb'al. Ech ministeer nichisave' aas sapaasal u Yolb'al Tiohx tiyolb'al majte. Ech sa'xhel itxumb'al tu u Yolb'al Tiohx b'a'nil. A' ixet' ipaasal b'en u Yolb'al Tiohx tu unjot yolb'al aas ma'tich ib'enje' u Jesus tu Amlika. A' q'u yolb'al paasalik b'en tza': yolb'al Siiria, yolb'al Egipto, yolb'al Etiopia, yolb'al gootico, u latiin, yolb'al Armeenia, yolb'al Georgia. Aatz va'l tu yolb'al latiin, a' b'anon ma'l u vinaj Jeroonimo ib'ii. Tu griego teesava utz, taq' b'en tu yolb'al latiin niyolonka, tu u ya'b' 410 m.t.J. (ma't titz'pu u Jesus). Utz kam koj toke', pek ti' tan, ta'xh ma'l yolb'al nichitxakun tikuenta u imperio Romano u latiin tzi' utz, ti' majte tan, aye'nich u q'esal totztiohx tu Roma.

Aatz tepaj tu q'u ya'b' 1,375 niya' opon tu 1,576 m.t.J. paasal b'en tu unjot yolb'al aya' q'u'l tza': yolb'al inkelexh tu 1,382, yolb'al alemaan 1,450, yolb'al kastiya 1,569.

Aatz tek cheel, kamal maas ma'j 3,000 yolb'al atilku viAk'la Txumb'al U Tiohx. Utz antu tek tu u kuyolb'al atik majte. Loq' kamal atil va'toj 3,000 yolb'al aas ye'saj ipaal b'en viAk'la Txumb'al U Tiohx tuul majte. Ech ye'k saqitz'a aas tu kastiya tz'ib'alik u Yolb'al Tiohx utz, ta'xh ma'l patroon atile. Tan traduccioon paj u kastiya majte. Echat ko'xhtu' u qetz tu kuyolb'al aas traduccioon paje'.

Q'u B'a'nla Chaj Chusb'al Tetz U Jesusus Itz'ib'a U Tio

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an ma'l q'u chusulib' va'l Tio utz, Levii ib'ii majte. Choktaj tu u u' tza' 9.9-13; 10.1-4. Jajol ja'mel alkavaarich u taq'on u vinaj tzi'; lochol tetz u ijlenal tu Roma ti' teesal puaj ti' q'u tetz aa tenamil tu Israeel. Tiira ixvamich q'u aanima tu q'u aa Israeel q'u'l ech aq'on ni'ane' va'l ni'an u Tio tzi'. Pek u Jesusus sik'len. Ech taq'ka u taq'on ti' ixamb'u ti'. Kamal aa Galileaich u Tio tzi'. Ech tiira a' ilon ab'in q'u kam k'atz u Jesusus.

Aatz q'u kam itz'ib'a u Tio tza', tzi'tzoch chit talax i'ana. Nitale' kam kam uch ti' va'te. Echa' tzi' aas kam i'an u Jesusus tu ma'l mu'k'ul, ech kam tepaj i'an ti' majte. A' q'u'l nik'uch u Tio tzi'. Ech a' u jalb'al tib' tuch' q'u kam itz'ib'a u Kuxh, u Lucas, tuch' u Xhan. Nimna'l tu U Tio 8.1, 5, 14, 16.

Ye' maas ootzajimal kam tuul tz'ib'al u u' Tio tza'. Nitalaxe' a' itz'ib'ale' aas ye'sajich tuch u mam ch'a'o tu u ya'b' 70 m.t.J. tixo'l q'u ya'b' 56–60. Ma'xoj 1,940 ya'b' cheel. Kajay q'ul iyol u Tio tza', a' tz'ib'alik tu yolb'al griego, k'uxh arameoich viyolb'al tu u titz'peb'al. Ye' ootzajib'e til atichku u Tio tzi' aas itz'ib'at u u' tza'.

Nimna'l tu q'ul iyol u Tio tza', aas a' nitz'ib'av u u' tu q'u Israeel tza'. Echtzixe't kaana nital ti' u titz'peb'al u Jesusus aas ab'il meero q'ul ik'uy imam. Vatzsaj nik'uche' aas nojchit itu'xh ixalam u Abrahaam tuch' u Daviid. Nitale' ab'il q'ul ik'uy imam u Xhep. Sib' yol nital u u' Tio ti' q'u q'esal uq'ayb'al majte. Nik'uche' aas ye' nitx'ol tiq'ol u yolb'al Tiohx vatz q'u aanima.

Nipajik'uch u Tio tu u u' majte tza' aas a' viTxaaom u Tiohx u Jesusus. A' va'l nitchal u Tiohx ko'xtene aas sauli. Nichok txumb'al u Tio kani'ch tok tivi' q'u Israeel kajayil si'ane' aas nojchit a' viTxaaom u Tiohx u Jesusus tan, ye't k'ulax tu q'u q'esala. Sib'al q'u yol b'axab'samich talax ti' u tuleb'al u Jesusus tzojpi va'l tootzajich q'u Israeel tu u o'tla mantaar.

Tiira titz'a u Tio b'a'nil kani'ch itz'ib'al vichusb'al u Jesusus si'ane'; ti' ichustu tu q'u Israeel kam b'anel tu viak' txumb'al u Jesusus iq'omal. Tan paarten vatz u o'tla mantaar. Echtzixe't o' tanul el tu q'ul iyol i'an ti' ichusax viQ'esalail u Tiohx va'l ul i'an u Jesusus. Aatz u b'axa, aya' va'l “Sermón del monte” chu te'l tu kastiya. Atil tu u 5.3–7.27. A' u mantaar tetz q'u aanima nitok ti' u Jesusus; kam itxumb'al samotxi'ane' niyolonka. Kam echa' i'an u Tiohx aas taq' mantaar tu u Moisees tu u Antiguo Testamento sinima q'ul itu'xh ixalam u Abrahaam, echat

va'l i'an u Jesusu nital u Tio tza'. Taq' mantaar sinima q'u niman tetz tikuenta u ak'la txumb'al tetz u Tiohx.

Aatz u ka'b' tanul, aya' va'l nital u Tio tu u 10.5-42 kam va'l tal u Jesusu tu q'u chaj, aya' q'u q'esala xo'l q'u niman tetz u Jesusu q'u'l b'axa paxsan u b'a'nla chusb'al.

Aatz u toxva' tanul, aya' va'l tu u 13.3-52 nital unjolol chusb'al u Tio ti' viQ'esalail u Tiohx q'u'l tal u Jesusu. Chukchaj kam nik'am ti'.

Aatz tek u kaava' tanul yol itz'ib'a u Tio, aye'n tu u 18.3-25. Nichusun u Jesusu ti' u kuyb'al, ti' u je'saib'. Nitale' kam ech vitxumb'al q'u aanima si'ane' q'u'l nitok ti' viQ'esalail u Tiohx.

Ech tu tek u ya'teb'al tanul, aya' u 24.4–25.46, nital u Tio kam tal u Jesusu ti' vitzojpu viQ'esalail u Tiohx; aya' u ka'b' tuleb'al u Jesusu. Aatz q'u yol tzi', ni'xhik'ul tib' tuch' va'l tal u Xhan tu Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis). Yit' maanxo tere'n koj tul u Jesusu si'ane'. Su'li'an ijlenalil, tinujul chit si'ane'. Satoksa q'u qelol tu choob'al paav utz, sik'uch vib'a'nil tu q'u niman tetz. Echa' va'l nititz'a q'u Israeel. Nik'uche' niyolonka aas nojchit ijlenalil su'li'an u Jesusu xo'l q'u Israeel.

Loq' k'uxh a' chit niyolonku u Tio ti' o' tanul q'ul ichusb'al u Jesusu, nital ka'va't majte. Aya' u mam tijle'm u Tiohx ul ik'uch u Jesusu tu q'u mamaj txachil i'ana. Tan nojchit Tiohx atich k'atza. Utz a' u ijlenal tetz q'u Israeel tu u Tiohx, k'uxh ye't k'ulax tu q'ul iq'esala.

Nik'uch u Tio majte aas tiira tz'ejxinaj vitxumb'al utz, vichusb'al q'u q'esal aa uq'ayb'al xo'l q'u Israeel. Paarten talax q'u kam tetz u Tiohx nich'i'an tu q'u aanima.

Ta'ntiohx tu u Tiohx isik'le u Tio. Aya' ma'l u vinaj aa txumb'al atich iestuudio. Ech tiq'aq'al atil u u' tetz b'a'nla chusb'al “evangelio” quxe' cheel tza'.

Vib'ii q'ul ik'uy imam u Jesusu, vitu'xh ixalam u Daviid

1 1 A' u tachul ib'ii q'ul ik'uy imam u Jesucristo tza', vitu'xh ixalam u Daviid utz, vitu'xh ixalam u Abrahaam.^a

2 Unchee' aatz u Abrahaam, a' ik'aol atini u Isaac.

Aatz u Isaac, a' ik'aol atini u Jacoob.

Aatz u Jacoob, a' ik'aol atini u Judaa tuch' tere'n q'u tatzik tuch' itza'q'.

^a 1.1 Aatz u b'ii Jesusu, a' toke' “chitol” chia. Utz aatz u yol Cristo utz, “viTxaom u Tiohx va'l sauli”, chia. Aya' va'l “Mesías” tu u yolb'al hebreo; oj “Cristo” tu u yolb'al griego. Utz “ungido”, “escojido”, “separado”, oj “enviado” chu q'u tokeb'al tu kastiya. Choktaj u Samueel I 16.11-13. Aatz q'u k'uya mama nital tu U Tio 1.1-17 tza'. Nik'uch b'a'nil aas itu'xh ixalam Daviid u Jesusu. Tiira ib'o'q'ol vatz q'u Israeel aas nitiq'o tachul q'ul ik'uy imam. Tan axhib'i va'lich motx ipaal tu mamaj tza'l, til ko'xh niiq'olik b'en tu preexhuil tu unjot q'u tenam. Utz nipaxi tib' q'u Israeel niyolonka. Utz nisotz sik'u'l ab'il ik'uy imam, ab'il titz'in tatzik niyolonka. Pek ni'an ech tzi' tan, a' isa' ye' sasotz sik'u'l. Ech nitiq'o tachul.

- 3 Aatz u Judaa, a' initxa'a atin tuch' u Tamaar, u Fares tuch' u Zara.
 Aatz u Fares, a' ik'aol atini u Esroom.
 Aatz u Esroom, a' ik'aol atini u Araam.
- 4 Aatz u Araam, a' ik'aol atini u Aminadaab.
 Aatz u Aminadaab, a' ik'aol atini u Nasoon.
 Aatz u Nasoon, a' ik'aol atini u Salmoon.
- 5 Aatz u Salmoon, a' initxa'a atin tuch' u Rahaab, u Booz.
 Aatz u Booz, a' initxa'a atin tuch' u Rut, u Obeed.
 Aatz u Obeed, a' ik'aol atini u Isaii.
- 6 Aatz u Isaii, a' ik'aol atini u ijlenal Daviid.
 Aatz u ijlenal Daviid, a' ik'aol atini u Salmoon,
 initxa'a tuch' u ixoj va'l tixojich u Urias.
- 7 Unchee' aatz u Salmoon, a' ik'aol atini u Roboaam.
 Aatz u Roboaam, a' ik'aol atini u Abias.
 Aatz u Abias, a' ik'aol atini u Asa.
- 8 Aatz u Asa, a' ik'aol atini u Josafaat.
 Aatz u Josafaat, a' ik'aol atini u Joraam.
 Aatz u Joraam, a' ik'aol atini u Uzias.
- 9 Aatz u Uzias, a' ik'aol atini u Jotaam.
 Aatz u Jotaam, a' ik'aol atini u Acaaz.
 Aatz u Acaaz, a' ik'aol atini u Esequias.
- 10 Aatz u Esequias, a' ik'aol atini u Manasees.
 Aatz u Manasees, a' ik'aol atini u Amoon.
 Aatz u Amoon, a' ik'aol atini u Josias.
- 11 Aatz u Josias, a' ik'aol atini u Jeconias, tuch' tere'n itza'q'.
 A' titz'pe' tikuenta u txaypichil b'en tu u tx'ava' Babiloonia.
- 12 Unchee' xamtich tek ti' u txaypichil b'en tu Babiloonia,
 aatz u Jeconias, atin ik'aol; aya' u Salatieleel.
 Aatz u Salatieleel, a' ik'aol atini u Zorobabeel.
- 13 Aatz u Zorobabeel, a' ik'aol atini u Abiuud.
 Aatz u Abiuud, a' ik'aol atini u Eliaquim.
 Aatz u Eliaquim, a' ik'aol atini u Azoor.
- 14 Aatz u Azoor, a' ik'aol atini u Sadooc.
 Aatz u Sadooc, a' ik'aol atini u Aquim.
 Aatz u Aquim, a' ik'aol atini u Eliuud.
- 15 Aatz u Eliuud, a' ik'aol atini u Eleazar.
 Aatz u Eleazar, a' ik'aol atini u Mataan.
 Aatz u Mataan, a' ik'aol atini u Jacoboob.
- 16 Aatz u Jacoboob, a' ik'aol atini u Xhep.
 Aya' vivinaj u Li', u alan tetz u Jesuus.

Aatz u Jesusus, a' viTxaaom u Tiohx.

¹⁷Unchee' ech 14 tanul q'u k'uya mama tzi', nixe'tk'asu'l ti' u Abrahaam utz, nu'lya'oj ti' u Daviid. Utz aatz nixe'tk'asu'l ti' u Daviid, ne'nya'oj tu u txaypichil b'en tu Babiloonia, 14 paj tanul.^b Xe't paj k'asu'l ti' u txaypichil b'en tu Babiloonia utz, nu'lya'oj tu u titz'peb'al u Jesusus viTxaaom u Tiohx, 14 paje'.

U titz'peb'al u Jesusus

¹⁸Unchee' ech u titz'pu u Jesucristo tza'. Aatz u Li', vinan u Jesusus, oknajich tek u Xhep ti'. Utz aatz ye'sajich motx ik'ultu tib', atin u Li' tu tiichajla yaab'il. Loq' titxumb'al u Tioxhla Espiiritu. ¹⁹Ech aatz u Xhep, va'l si'chb'ens ivinaj tan, si'chtektaq'ka u Li' itxuma. Ye' na'l si'chi'ane'. Ye't ipaxsa el itziil, majb'al tel iq'ii tan, jikomla vinajich. ²⁰Tuul ech va'l ma'tich itxumta' si'ane', ye'k talche' chee ma'l u aanjel tetz u Tiohx tivatzik'. Utz tal te ech tza': —Xhep, itu'xh ixalam Daviid, ye' ko'xh ka'tziunaxh ti' iiq'ot u Li' tzi' tan, aatz va'l atil k'atza, u Tioxhla Espiiritu veti'an itxumb'al ti'.

²¹Ech si'titz'pu ma'l titz'in, xiak. Utz Jesusus vib'ii looksa tan, a' u Chitol tetz vitenam tu paav.— Texh te.^c

²²Utz i'an ko'nkoxh ok u kam tzi'. Pek a' tzojpi va'l tal u Tiohx titzi' u alol tetz viyolb'al aas tal ech tza':

²³—Aatz si'an ma'l u ixviak, tiira ixviak ye' tootzaj vinaj, sa'atin tu tiichajla yaab'il. Utz sachee ma'l titz'in, xiak. Aatz ib'ii saoksali utz, Emanueel. Tiohx tu kuxo'l chu u tokeb'al.— Chia.^d

²⁴Ech aatz k'as u Xhep, i'an teku'en kam va'l tal u aanjel te utz, tiq'o tek u Li'. ²⁵Loq' ye't ok k'atza. Itz'pu ko'xh u titz'in. Utz aatz itz'pi, Jesusus ib'ii toksa.

U topon unjolol aa txumb'al ti' tilax u tal Jesusus

2 ¹Unchee' aatz itz'pu u Jesusus tu u tenam Beleen tikuenta Judea, a'ich ijlenal u Herodes. Utz motx opon tu Jerusaleen unjolol q'u aa txumb'al ti' q'u tx'umi'l. A' motx k'asku'l tikuenta aal tela.^e ²Utz motx ich'oti ech tza': —¿Ke'ch u tal nitxa' itz'pia, va'l si'an ijlenalil xo'l q'u

^b 1.17 Choktaj u Croonicas II 36.14-21; u Jeremias 39.1-10; u Danieel 1.1-7   ^c 1.21 Aatz u b'ii Jesusus tu u yolb'al griego, a' toke' "chitol" chia. Utz Josuee u b'ii tu u yolb'al hebreo tzi'.   ^d 1.23 Choktaj u Isaias 7.14-17   ^e 2.1 Aatz u Herodes va'l nital tza' tzi', a' tok tu ijlenalil tu u ya'lb' 37-4 y.t.J. A'ich vitat va't u Herodes Aantipas va'l yatz'on u Xhan, u b'anol vauitiismo.

Israeel tza'?' Tan vetqil ichee u tx'umi'l tikuenta aal tela', vixheenyaal. Ech ul peche'ojjo' siatz. Ul qoksa iq'ii.— Texhtu'.^g

³Ech ta'xh tab'i u yol u ijlenal Herodes, yakich ela'okoj taanima taq'o tuch' q'u aa Jerusaleen. ⁴Unchee' ech isavsat kajay q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar utz, ich'oti te til tenam si'itz'pik viTxaaom u Tiohx va'l su'uli.^h

⁵Ech alax te ech tza': —A' si'itz'pik tu u tenam Beleen tikuenta Judea tan, ech tz'ib'amalka tu u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal ech tza':

⁶«Aatz axh tenam Beleen tikuenta Judea, yit' ch'oo tere'n koj aalchu vatz tere'n q'u nimaj tenam tikuenta Judea tan, a' sacheek ma'l u q'esala takuenta, u iq'on ib'ey vuntenam Israeel.» Chia.—ⁱ Texh tu u Herodes.

⁷Unchee' aatz u Herodes, ijutzi isavsal q'u aa txumb'al ti' q'u tx'umi'l utz, ich'oti itzi' b'a'n'il, ti' jatva'x tiempo xe't motx tiltu u tx'umi'l tzi'.

⁸Ech tek ichaj b'en tu Beleen utz, tal te ech tza': —B'enojex utz, ch'otitaj inujul b'a'n'il kam b'anel tu u tal nitxa' tzi'. Utz aatz lechab'a, letal ve tan, se'npeche'ojin siatz majte. Se'nvoksa iq'ii.— Texhtu'.

⁹Unchee' ta'xh veet tab'il viyol u ijlenal tu q'u aa txumb'al ti' q'u tx'umi'l, motx tek b'eni. Utz b'axab' paj u tx'umi'l siatz va'l til tikuenta aal tela'. Anal txake' u tx'umi'l aas opon vi' u atib'al va'l atichku u tal nitxa'. ¹⁰Ech tiira motx txuq'txun q'u aa txumb'al aas til itxake' u tx'umi'l. ¹¹Ech motx oko'p tu u atib'al utz, til u tal nitxa'; a' imol u Li', vinan. Ech motx peche' ku' vatz u tal nitxa' utz, toksa iq'ii. Motx ijaj q'u iq'ob' tx'iib'al iq'ii utz, motx taq' oya te. Motx taq' ib'a'nla q'an ch'ich', tuch' kaxhlaan pom utz, tuch' tx'umq'ixsab'al, mirra. ¹²Unchee' t'oyax tek q'u aa txumb'al tivatzik'. Alax te aas ye'k samotxpaal xe' u Herodes. Ech paarten tek b'ey motx tiq'o aas iq'aave'.

U tiq'ol b'en u Jesus tu Egipto

¹³Unchee' aatz ma'tich motx iq'aave', chee ma'l u aanjel tivatzik' u Xhep; tal te ech tza': —jLakpen, b'an uuche'! Iq'o b'en u tal nitxa' tuch' vinan tzi' utz, jutzpen b'en tuch' tikuenta Egipto. Atinen tzi'. La'nalval see lak'asu'laxh tan, toj nal i'ane' aas sachokax u tal nitxa' tu u Herodes. Siyatz'e' sitxume'.— Texh u aanjel.

---

^f 2.2 Aatz u Yolb'al Tiohx tu kastiya utz, “judio” chu ti' vitenam u Tiohx. Pek a' nikutxakunsa u yol “q'u Israeel” tu u u' tza', ti' talax vitenam u Tiohx. Kam koj toke', pek ti' tan, aatz u yol “judio” vatz q'u aanima utz, yatz'ol; pek yit'e'ch koj.   ^g 2.2 Choktaj U Tio 16.1-4.   ^h 2.4 Aatz u yol “viTxaaom u Tiohx” a' toke' “Mesías” tu u yolb'al hebreo utz, “Cristo” tu u yolb'al griego.   ⁱ 2.6 Choktaj u Miqueas 5.2.

¹⁴Ech k'as tek u Xhiep tu u aq'b'al tzi'. Tiq'o b'en u tal nitxa' tuch' vinan utz, b'en tu Egipto. ¹⁵Ech a' motx atinku latzi' kamnalich el u Herodes. Loq' itzojpu chit u yol va'l alich nal tu u Tiohx titzi' u alol tetz viyolb'al aas tal ech tza':

—Val ik'asu'l vunK'aol tu Egipto.— Chia.^j

Viyatz'pu q'u talaj nitxa' tikuenta u Herodes

¹⁶Unchee' aatz til u Herodes aas ma'tich ko'n tel iq'ii tu q'u aa txumb'al, xo'veb'al ilakp ivi' i'ana tan, ye't paal tal u yol te. Utz tal tek iyatz'ax kajay q'u talaj xiak q'u'l tu u tenam Beleen tuch' q'u'l naja'ch chaj u tenam, aya' q'u'l anal titz'e'a' ne'nya'oj tu q'u'l ka'l iya'b'. Tan a' b'enku ti' u tiempo va'l alax te tu q'u aa txumb'al. ¹⁷Ech itzojpu u yol va'l alich tu u Jeremias, u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal ech tza':

¹⁸—Techal tuch q'eq'u'm tu u tx'ava' Ramaa.
Techal b'oj tuch juuju'lanchil tu oq'el utz,
va'l txumumla chaj yol nitalaxe'.
Va'l toq' q'ul itu'xh ixalam u Raqueel ti' q'u titz'in utz,
ye' isa' samoxb'eli tan, motx yatz'ax q'u titz'in.— Chia.^k

Viq'aavk'asu'l u Jesusus tu Egipto

¹⁹Unchee' aatz ma'tich tek ikam u Herodes, chee ma'l u aanjel tetz Tiohx tivatzik' u Xhiep aas atich tu Egipto. ²⁰Utz tal te ech tza': —Kuxh tek tikuenta vitx'ava' q'u Israeel. Iq'o b'en u tal nitxa' tuch' vinan tan, kamyu q'u'l nichitz'an iyatz'ax u tal nitxa' tzi'.— Texh u aanjel.

²¹Ech telk'asu'l u Xhiep tzi'. Tiq'o k'asu'l u tal nitxa' tuch' vinan utz, ul tu u tx'ava' tikuenta q'u Israeel. ²²Pek aatz u Xhiep, ixo'va b'enchil tu Judea tan, tab'i aas u Arquelao atich ok ijlenalil sivatzil u Herodes vitat. Ech t'oyax tivatzik' tu u Tiohx. Utz a' tek ik'ajvu b'en tikuenta Galilea. ²³Ech tule' uli. Utz ex jeje'oj tu u tenam Nazareet. Loq' itzojpu chit u Yolb'al Tiohx, va'l alal nal tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx aas:

—Aa Nazareet chaj te'le'.— Chia.^l

---

j **2.15** Choktaj u Oseas 11.1. k **2.18** Choktaj u Jeremias 31.15. l **2.23** Aatz nital aa Nazareet u Tio ti' u Jesusus tza', a' tok'e' aas aa ja'jtze' u Jesusus, ti' tan, ib'ii ja'jtze' u yol Nazareet tu u tiempo vatz q'u Israeel. Ye'kich aanima tu u ja'jtze' tzi' aas atil talche'. Echtzixe't ye't inima q'u Israeel aas a' sacheek viTxaom u Tiohx tzi'. Ech ti' nichko'nteesa iq'ii u Jesusus. Choktaj u Isaiaas 11.1; u Salmos 22.6-8; U Xhan 1.45-46; 7.41-42.

Vipaxsat itziil u yolb'al Tiohx u Xhan, b'anol vautiismo

3 ¹Unchee' aatz i'an tu u tiempo tzi', ul u Xhan, u b'anol vautiismo utz, nichipaxsa talax u yolb'al Tiohx tu u tz'inlich tzaji tx'ava' tikuenta Judea. ²Nichtal ech tza': —K'axataj q'ul epaav tan, ninajab' tul viQ'esalail u Tiohx tu Amlika tu kuxo'l.— Chia.^m ³Utz ti' u Xhan yolonku u Isaias, u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas taltu ech tza':

—Saje' ivi' ma'l u vinaj tu yol tu u tz'inlich tzaji tx'ava'; satal ech tza': «Jikomtixsataj etxumb'al vatz u kuB'aal Tiohx, echa' ijikomtixsal b'ey siatz seb'ane'.» Chaj,—

Texh u Isaias.ⁿ

⁴Unchee' aatzich u toksa'm u Xhan tan, chemich xi'l camello. Utz tz'u'm u qitzb'al xe'aj tuul. A'ich techb'ub'al sak' tuch' ta'l kab'.^o ⁵Ech nichtopon q'u aa Jerusaleen k'atz u Xhan tuch' q'u aa tikuenta Judea utz, tuch' q'u'l jejlich tzi' u nima' Jordaen. ⁶Utz nichmotxik'axa q'ul ipaav. Ech b'anax tek vautisaar tu u Xhan tu u nima' Jordaen.

⁷Unchee' til u Xhan aas antu opon q'u fariseo tuch' q'u saduceo. A' isa' sab'anax vautisaar majte. Ech tal tek te ech tza': —Tx'i'la chaj aanima, jab'il nichusunex te aas tu ko'xh veb'ant evautiismo setx'ol etel vatz vik'a'nal u Tiohx va'l tule'? ⁸Pek k'uchtaj u b'a'nil, techlal aas nojchit vetek'axal q'ul epaav. Ech ex seb'ane' u tze' va'l tx'anel ivatzine'. ⁹Utz ye' ko'xh etal ti' etaanima aas: «A' kutat u Abrahaam. Kam koj sab'anono'.» Chajkojex. jTan nojchit nival sete aas ye' koj saveeti sab'ens k'aol Abrahaam q'u sivan tu u Tiohx tzi'! ¹⁰Utz ch'iam texh ni'an vik'a'nal u Tiohx k'atz q'u'l ye' nik'uchun u b'a'nil. Echa' ich'ian k'oxb'al ti' itzok'pu ma'j tze'. Tan ab'iste u tze' va'l yit' b'a'n koj ivatz si'ane', satzok'pi utz, sak'achpu tu xamal. ¹¹Aatz in tan, nojchit tu ko'n a' nunb'anvu vautisaarex. Techlal ek'axat epaav. Pek ech koj va'l tul vi' tan, tiira paalchu tijle'm sunvi'. Aal ye'k sik'ulo'k vi' so'ok'ins iq'on ixaab'. A' va'l sab'anon vautisaarex tixamlil u Tioxhla Espiiritu. ¹²Utz iq'omal ich'ilib'al tiq'ab', sich'ili el ich'imil vitriigo. Utz simolo'k vitriigo tu kolb'al tetz. Pek aatz vich'imil, simole'l tu u paq'b'al el tetz. Ech sik'acho'k tu u xamal va'l ye'k itzaae'.— Texh u Xhan.

^m 3.2 Aatz u yol “viQ'esalail u Tiohx tu Amlika” chia, aya' u “Reino de Dios” oj “Reino de los cielos” chu tu kastiya. Aatz u yol “Amlika”, aas tu mayuuscula u b'axa “a”, a' nital u tatib'al u Tiohx. Pek aatz u yol “amlika” aas tu minuscula u b'axa “a”, a' nital u jankin va'l qib'a. ⁿ 3.3 Choktaj u Isaias 40.3. ^o 3.4 Aatz u yol sak' utz, “langosta” tu kastiya. Pek aatz u yol tu yolb'al griego tzi', va'l tz'ib'alik u Yolb'al Tiohx tib'axa utz, atil ka'va'l tokeb'al. Ib'iich unvatzul txikon echb'ub'al. Utz ib'iich untanul txokop majte; aya' u sak' sukuvatz. Ech ye' ootzajib'e ab'iste va'l nichtechb'u u Xhan te.

Vib'antu ivautiismo u Jesusu

¹³Unchee' k'asu'l u Jesusu tikuenta Galilea. Utz ul xe' u Khan tzi' u nima' Jordaán, ti' sab'anax vautisaar tu u Khan. ¹⁴Pek aatz u Khan, ye' nichisa'a te. Tal ko'n te ech tza': —Aal axh sab'anon vautisaarin b'atz'i. Pek aal aatz axh, sunb'an vautisaaraxh, aas naale'.— Texh te.

¹⁵Tzaq'b'el tek tu u Jesusu ech tza': —B'an vautisaarin, ech sakunojpixsa va'l nital u Tiohx.— Texh u Jesusu. Ech tek ib'anax vautisaar tu u Khan.

¹⁶Unchee' ta'xh veet i'ant ivautiismo u Jesusu, je'ul tu u a'. Utz jajpu u amlika tu u mu'k'ul tzi'. Ech a' texh til iku'l u Tioxhla Espiiritu. Echa' paroomaxh ku'l tib'a. ¹⁷Ech uch k'asu'l ma'l u yol tu Amlika, tal ech tza': —A' vunK'aol tiichit'in ti' atzi', va'l k'ujlel unk'u'l ti'.— Texh u yol.

Vib'anax provaal u Jesusu tu u tx'i'li'inaj

4 ¹Unchee' iq'ol b'en u Jesusu tu ma'l u tz'inlich tzaji tx'ava' tu u Tioxhla Espiiritu. Utz b'anax provaal isub'ax tu tx'i'li'inaj latzi'. ²40 q'ii 40 aq'b'al ku' ti' ikuyax iva'y, ye't tx'a'ni. Utz ta'xh paal q'u q'ii tzi', kam tek tu va'y. ³Ech opon u tx'i'li'inaj k'atza, tal te ech tza': —Untz'oj nojchit axh iK'aol Tiohx, b'ensas kaxhlaan tx'ix q'u sivan tzi'.— Texh te.

⁴Tzaq'b'el tu u Jesusu utz, tal ech tza': —Tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx aas:

«Ta'n ko'nkoxh u kaxhlaan tx'ix sa'itz'pixsan q'u aanima, pek tu kajay q'u yol alel tu u Tiohx majte.» Chia.—^p

Texh te.

⁵Unchee' aatz u tx'i'li'inaj, tiq'o b'en u Jesusu tu u tenam Jerusaleen utz, je'op taq'o tu u xoob'al ivi' viq'analil u totztiohx. ⁶Tal te ech tza': —Untz'oj nojchit axh iK'aol Tiohx, k'on ko'p iib' tza' qab'i. Tan tz'ib'amalka majte aas:

«Atil q'u aanjel tetz u Tiohx sai'. Su'lik'ulaxh tiq'ab'. Ech ye'k sapaq'o'k iib' ti' sivan.» Chia.—^q

Texh te.

⁷Tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Tz'ib'amalka majte aas:

«Sako'nkoxhaya'lu u Tiohx u kuB'aals Amilka ti' ib'anax kam.» Chia.—^r

Texh te.

⁸Unchee' aatz paj i'an u tx'i'li'inaj, tiq'o b'en u Jesusu vi' ma'l u t'ankin muunte. Utz ik'uch kajay q'u tenam te tuch' q'u mamaj tx'iib'al iq'ii atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ⁹Utz tal tu u Jesusu ech tza': —Savaq' kajay q'u kam see tzi' oj sapeche'axh sunvatz utz, sooksa unq'ii.— Texh te.

^p 4.4 Choktaj u Deuteronomio 8.3. ^q 4.6 Choktaj u Salmos 91.11-12. ^r 4.7 Choktaj u Deuteronomio 6.16.

¹⁰Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —¡Ma't tzik axh tx'i'li'inaj! Tan tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx aas:

«Ta'xh u Tiohx u kuB'aals Amlika sooksa iq'ii utz, ta'xh ma'l sanima.» Chia.—^s

Texh te.

¹¹Ech telab'elka tu u tx'i'li'inaj. Utz ech ul unjolol aanjel. Ul taq' techb'ub'al u Jesusus.

Vixe't u Jesusus ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al

¹²Unchee' tab'i u Jesusus aas atich tek ok u Xhan tu tze'. Ech q'aavtekb'en tu Galilea.^t ¹³Paal yakloj vatz u Nazareet. Utz ex atoj tu u tenam Capernaum, tzi' choo tikuenta u tx'ava' Zabuloon tuch' Neftalii. ¹⁴Utz b'enko'nkoxhok pek itzojpu chit u Yolb'al Tiohx va'l tal u Isaias alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal ech tza':

¹⁵—Tx'ava' tikuenta Zabuloon,
tx'ava' tikuenta Neftalii,
tu u b'ey ma't tzi' choo sala b'en u Jordaan tikuenta Galilea,
itx'ava' puera aanima,

¹⁶aatz q'u aanima tzi', samotxtil mam b'a'n'il,
k'uxh tiira tz'ejel b'en tib' tu mam paav.
Utz sapaq'un mam txijtxub'al tzixe'
k'uxh ch'iam texh ni'an tu kamchil.— Chia.^u

¹⁷Unchee' xe't u Jesusus ti' talax u yolb'al Tiohx latzi'. Nichtal ech tza': —K'axataj q'ul epaav tan, atil tek viQ'esalail u Tiohx tu Amlika texo'l.— Texhtu'.

Vitxaal q'u chusulib'

¹⁸Unchee' aatz nichipaal u Jesusus tzi' u choo tu Galilea, til ka'va'l q'u vinaj tzi', itza'q' tib'. Ma'l, Xhim ib'ii utz; Lu' ib'ii majte. A'ich imol u Lixh, vitza'q'. Nichmotxtaq' ko'p k'ach tu a', eesab' txay. Tan jolol eesanich txay. ¹⁹Ech tal u Jesusus te ech tza': —Ni'extaj vi' tan, savoksa'exs chokol aanima. Yit' txay tere'n koj sechoke'.— Texh te. ²⁰Ech yakich motx taq'ka q'ul ik'ach, eesab' itxay. Utz xamb'u ti' u Jesusus.

²¹B'iit ko'xh paj ixaa tuul utz, til ka'va't q'u vinaj, itza'q' tib'. Ik'aol u Zebedeo. Aya' u Jacobo tuch' u Xhan, vitza'q'. Nichmotxik'ooa q'ul ik'ach tu jukub' tuch' vitat. Utz isik'le. ²²Ech yakich motx taq'ka u jukub' utz, taq'ka vitat. Ech motx xamb'u ti' u Jesusus.

^s 4.10 Choktaj u Deuteronomio 6.13;

Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 11.15. ^t 4.12 Aatz u yol "b'a'nla chusb'al," "evangelio," chu u tokeb'al. ^u 4.16 Choktaj u Isaias 9.2.

Vipaxsal itziil u Jesus ti' q'u txaichil nichiane'

²³Unchee' paal u Jesus tikuenta kajay u Galilea. Utz nichichus u yolb'al Tiohx tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz ipaxsa talax u b'a'nla chusb'al tetz viQ'esalail u Tiohx tulaj tenam majte.' Utz tz'ajel iatz yaab'il nichteesa. Nichi'an b'a'n tu kajay q'u aanima q'u'l atich tu yaab'il tuch' tu k'axk'o. ²⁴Ech antu paxku b'en talax itziil u Jesus tikuenta u tx'ava' Siiria. Utz iq'ol ul kajay q'u aanima siatz q'u'l atich tu k'axk'o, tu il, tu yaab'il, tu tza'l, q'u'l atich ok tx'i'li'inaj k'atza, tuch' q'u'l ni'an tiila yaab'il ti' ich' utz, tuch' q'u'l numtz'inaj iq'ab's tajan. Utz nichib'an b'a'n te.

²⁵Unchee' sib'la aanima xamb'u ti' u Jesus. At aa tikuenta Galilea. At aa tikuenta Decapolis. At aa Jerusaleen. At aa Judea. Utz at aa sala b'en Jordaen."

Vitxumb'al q'u aanima si'ane' q'u'l nitok tu viQ'esalail u Tiohx

5 ¹Unchee' aatz til u Jesus aas mam tenam molich tib', b'enje' vi' ma'l u muunte. K'uje'i utz, xaan opon q'u'l ichusulib' k'atza. ²Ech xe't ichusun u Jesus utz, tal tu q'u'l ichusulib' ech tza':

- ³—Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l at ni'enku te aas niya'ta Tiohx tan,
tetz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika.^x
- ⁴Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l nitoq' vatz Tiohx tan,
sa'nalaq'ax nimal ik'u'l.
- ⁵Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ye' nit'anb'a' tib' tan,
sa'naltetzi u tx'ava'.
- ⁶Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l tiira nitachva ib'anax vijikomal,
echa' tachval echb'ub'al ni'ane' aas nikam tu va'y, nikam tu tzaj itzi'l tan,
sa'nalpaasal tu u tacha'v.
- ⁷Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l nitxum iatz aanima tan,
satxumax iatz tu u Tiohx majte.
- ⁸Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ye'xhkam nititz'a ib'anax u paav,
b'a'n u taanima tan,
sa'naltil iatz u Tiohx.
- ⁹Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ni'an ya'l tok u paas tan,

v **4.23** Aatz u yol "atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar," aya' u "sinagoga" tu kastiya. w **4.25** Aatz u yol Decapolis tu yolb'al griego utz, "Laval Tenam" chia. Aya' ma'l u tx'ava' va'l atil laval tal tenam tuul sinaja tib' tib'ilaj. x **5.3** Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 5.10.

sa'nal alax ti' aas ik'aol ime'al Tiohx.

¹⁰ Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l nitojchal ti' vijikomal tan, a' tetz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika.

¹¹ Chi'b'eb'al etetz si'ane' oj sayoq'axex vi', saojchalex utz, kam ko'n ye'xtxojla chaj kam sasuyax seti', loq' txub'a'l ku'en.

¹² Ech txuq'txunojex utz, chi'b'ojex tan, mam echoob'al sek'ul tu Amlika. Tan echat ko'xh tixval q'u alol tetz u yolb'al Tiohx b'anax ko'xtene atzi'.

Vitxa'k q'u niman tetz u Jesus tu u vatz tx'ava'

¹³ Ech ex u atz'am tu u vatz amlika tx'ava' tza' aas nich'i'b'ixsa utz, nimaj iyan kam. Tan untz'oj sasotz vichi'lil u atz'am, kam tere'n koj satxakunka. Sa'texh'konax el. Sa'texhtzeq'axka.

¹⁴ Ech ex a' txijtxub'al tu u vatz amlika tx'ava' tza' oj sek'uch q'u b'a'nil vatz aanima. Echa' ma'l tenam atil je' vi' muunte, mujel koj tatine'. Pek paq'lele. ¹⁵ Tan echa' u txijtxub'al aas nimatxle', yit' sako'nkojmujli. Pek aal nit'anb'a'l je'. Ech sitxijtxu tuul otzotz. ¹⁶ Ech vina'vit veb'anon vatz q'u aanima seb'ane'. Ech aatz latila tiira b'a'n eb'anone', la'tektoksa iq'ii u kuTat tu Amlika taq'o.

U tatin u yolb'al Tiohx b'enamen

¹⁷ Ye' ko'xh etitz'a aas a' ul unsotzsa u o'tla mantaar, niko'xh q'u yol alelka tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Yit' a' koj ul unsotzsa. Pek aal a' ul untz'ojpixsa. ¹⁸ Tan ni'xhtek'val sete k'uxh sasotz u vatz amlika tx'ava' tza', jatu koj saya' itz'ojpu u Yolb'al Tiohx. Ma'l itz'ojpe', k'uxh ch'oo texhtu' tilone'. ¹⁹ Echtxixe't ch'oo tatin tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika si'ane' oj ab'il ye' saniman ma'j q'u mantaar tan, ch'oo texh siatz. Utz echat ko'xh majte oj nik'uch vatz imol aas ye'k sinima q'u mantaar. Pek ab'il saniman utz, echat nik'uchtimol, nim tatin tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika si'ane'.

²⁰ Ech nojchit nival sete, oj ye'k sapaal vejikomil vatz q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar utz, vatz q'u fariseo, sa'kojek'ul viQ'esalail u Tiohx tu Amlika.

Viya'eb'al iju' u k'a'nal

²¹ Etootzajle aas nital u o'tla mantaar tu q'u k'uy kumam ech tza': «Yatz'onich'ex. Tan ab'il va'l sayatz'oni, paav satija.» Chia. ²² Pek nival sete tan, ab'il q'u'l sako'xhtaqa'en ik'a'nat imol utz, paav satija. Ab'il q'u'l siyoq' imol, a' saya'k vatz q'u q'atb'al tzii. Utz aatz q'u'l sisuy yol ti' imol, a' se'enku tu xamal, choob'al paav.

²³ Echa' tzi' untz'oj siiq'o ul aoya vatz u nachb'al Tiohx utz, tuul su'ul sak'u'l aas atil axo'l tuch' ma'l amol, ²⁴ aq'ka vaoya vatz u nachb'al Tiohx.

Utz kuxh b'an b'a'n tuch' b'axa. Ech nal lu'laaq' vaoya. ²⁵B'an b'a'n tuch' va'l nixoch'axh tuul ko'xh ye'saj oopon tuch' tu q'atb'al tzii tan, noj toksa'axh tiq'ab' u juees. Utz aatz u juees, satoksab'enaxh tiq'ab' polesi'y. Ech sataq'ku'axh tu tze!. ²⁶Utz ni'xhtek'val see aas ta'n ku'chil sa'ane'. Sa'tere'nkojelu'laxh oj ye'sajen achool kajay vatx'oj.

U majoib' tu eesaib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj

²⁷Etootzaj nal majte aas nital u o'tla mantaar ech tza': «Eteesach etib' tu b'ey tuch' aanima yit' ek'ulel koj.» Chia. ²⁸Pek nival sete tan, ab'il va'l tuch' ko'xhtu' sisaji ok ma'l ixoj utz, satachva ok, vetteesal tib' tu b'ey tuch' tu taanima atzi' tan, yit' ik'ulel koj. ²⁹Ech toke' oj nitaq'b'enaxh u seb'al b'aq' aatz tu paav, yaaq' tzii te. Maj iib'. Aal tek b'a'n seesa. Ech ye'k lab'enaxh tu choob'al paav, tu xamal. ³⁰Echat paje' oj nitaq'b'enaxh u seb'al aq'ab' tu paav, yaaq' tzii te satxakun ti' u paav. Maj iib'. Aal tek b'a'n seesa. Ech ye'k lab'enaxh tu xamal choob'al paav.

U jatxi'b'

³¹Ech paj nital u mantaar aq'elka tza' majte: «Ab'il va'l sataq'ka tixoj, taq' ko'n b'en ma'l tu' tetz jatxb'alib'.» Chia. ³²Pek nival sete, ab'il q'u'l sako'xhtaq' tojchat tixoj yit' ti' koj niteesa tib' tu b'ey tuch' va't vinaj, aal a' nitaq' tzii sateesa tib' u ixoj tu b'ey tuch' va't vinaj tzi' aas yit' ik'ulel koj. Utz ab'il u vinaj va'l sik'ul tib' tuch' u ixoj va'l ojchamal tzi', eesaib' tu b'ey ni'an tuch' tan, yit' ik'ulel koj.

Vitxakunsal vib'ii u Tiohx ti' q'u kam

³³Etootzaj majte aas ech alaxnaj tu q'u k'uy chaj kumam ko'xtene tza': «Oj kam ma'l setala'tzi'i tu u Tiohx, aas setoksa ib'ii kam tuul, tzojpixsataj. Yit'i'as sako'nkoxhetxub'a'li Tiohx.» Chia. ³⁴Pek nival sete tan, yit'i'as sako'nkoxhetoksa ib'ii kam tuul aas kam ma'l setala'tzi'i tu u Tiohx. Niko'xh sa'kojetoksa Amlika tuul. Tan tatib'al u Tiohx. ³⁵Utz niko'xh u tx'ava' sa'kojetoksa tuul. Tan itzeq'b'al u Tiohx. Utz niko'xh u Jerusalem tan, tetz atko'xh u Tiohx. ³⁶Utz niko'xh vevi' sa'kojetoksa tuul. Tan sa'kojveeti setaq' b'en saj oj q'ej ma'l xi'l vi'. ³⁷Pek aatz veyol seb'ane' tan, oj sa'i utz, b'antaj. Pek oj ye'ka utz, ye' eb'ana. Tan oj la'tere'nechup ivi', tetz tek u maalo atzi'.

Viq'aavixsal ich'exb'al q'u kam

³⁸Etootzaj majte aas alaxnaj ech tza': «Oj ab'il sitzottixsa b'aq' iatz imol, satzottixsal b'aq' iatz majte. Utz oj ab'il sateesa tee imol, saeesal tee majte.» Chia. ³⁹Pek nival sete, ye'k sek'ulela ok va'l ye'xtxoj ni'an sete. K'uxh sipaq'o'k seb'al txala etzi', pilq'utaj ko'n ok va't siatz. ⁴⁰Echa' tzi' majte oj ab'il sichok ixet' sek'atza ti' imaale'l etoksa'm, aq'taj te.

Tiq'on vechake't majte. ⁴¹Untz'oj sab'anax ya'lex ti' tijal mal'j ijatz aas ma'l kilometro, sexaa satale', iq'otaj utz; aal tu ka'va'l kilometro se'netaq'vuka. ⁴²Utz aq'taj tetz ab'il kam nijaj sete. Utz ab'il sijaj ik'am sete, ye'k si'ane' ye'k setaq' te.

Vib'anax u b'a'nil tu q'u koontra

⁴³Etootzaj majte aas alaxnaj ech tza': «Tiiojex ti' q'ul etamiigo seb'ane'. Pek ye'k itxa'k q'ul ekoontra sete seb'ane'.» Chia. ⁴⁴Pek nival sete, tiiojex ti' q'ul ekoontra seb'ane'. [Altaj b'a'nla chaj yol ti' q'u'l nialon tz'ejb'al yol seti'. B'antaj b'a'nil tu q'u'l ni'ixvanex.]⁴⁵Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx ti' q'u'l ni'ojchanex. ⁴⁵Ech nojchit ex ik'aol ime'al u kuTat tu Amlika si'ane' tzi'. Tan ma'l ko'n itxijtxun u q'ii vi' kajay q'u aanima ni'ane', k'uxh b'a'n, k'uxh ye'xtxoj. Utz ma'l tul ijab'al q'u aanima ni'ane' k'uxh jikom, k'uxh yit' jikom. ⁴⁶Tan oj ta'xh seb'an b'a'n ex te q'u'l b'a'n sete, kam koj echoob'al sek'ul tu Amlika. Tan ech ib'anon q'u'l ye' tootzaj Tiohx atzi'. ⁴⁷Utz oj ta'xh seq'ila q'ul etitz'in etatzik, ¿kam tek b'oj b'a'nla kam neb'ane'? Tan echat ko'xh ib'anon q'u aanima q'u'l ye' tootzaj Tiohx atzi'. ⁴⁸Pek b'antajex echa' u kuTat tu Amlika tzi' aas tz'ajel iatz b'a'nil ni'ane'.

Vilochax q'u me'b'a' tinujul

6 ¹Ye' ko'xh eb'ana aas setoksa je' eq'ii vatz q'u aanima ti' ib'anax vijikomal. Tan oj ech seb'an tzi', sa'kojek'ul echoob'al xe' u kuTat tu Amlika. ²Pek oj seloch me'b'a', ye' ko'xh eyole'l, echa' ni'an q'u ka'vatzla chaj q'esala aas nitopon tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz ech ni'an tu b'ey majte. A' isa' toksal iq'ii. Ech ni'xhtek'val sete aas tu ko'xh u toksal iq'ii tu q'u aanima, eesanyu texh q'ul ichoob'al ti'. ³Pek aatz seloch q'u me'b'a', niko'xh u aanima saootzajin va'l tiira b'a'n ex tuch'. ⁴Ech aatz velochone' tzi', ye'xhab'il ko'xh saootzajin. Tan aatz u kuTat va'l nital q'u kam ye' na'l, a' tek saoksan eq'ii vatz tenam.

Viq'ilal sik'lel u Tiohx

⁵Utz aatz seq'ila sik'le Tiohx, ye' ko'xh eb'an ex echa' q'u ka'vatz q'u'l vatz chit ik'u'l txaklele niq'ila sik'le Tiohx tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tuch' tu q'u q'e'tx chaj b'ey majte. Tan a' isa' tilax tu aanima. Utz ni'xhtek'val sete aas tu ko'xh u toksal iq'ii tu q'u aanima tzi', eesanyu texh q'ul ichoob'al ti'. ⁶Pek aatz seq'ila esik'le Tiohx, juptaj etib' to'otzotz. Utz q'ilataj sik'letaj u kuTat va'l ye' na'l tatine'. Loq' kajay nitile' utz, a' so'oksan eq'ii vatz tenam.

---

y 5.44 Aatz q'u yol q'u'l ato'k tu corchete [] tza', a' toke' atil b'iil ka'tziiunchil ti'. Tan ye'xhka't tu unjolol q'u o'tla chaj manuscrito. Ta'xh atik tu q'u'l cheenal ichee'. Jalel tib' tu q'u coopia tetz q'u manuscrito niyolonka.

⁷Utz aatz seq'ila esik'le Tiohx, ye' ko'xh eka'paju etoxpaju q'u yol q'u'l ye'k texh tokeb'al. Tan ech ni'an q'u aanima q'u'l ye' tootzaj Tiohx. A' nimotxtale' aas sa'xh'nimal tu u Tiohx tu vika'pajut itoxpajut q'ul iyol.

⁸Pek aatz ex, ye' ko'xh eb'an ex echi. Tan tootzajle u kuTat, kam nesavsa k'uxh ye'sajen ejajtu te.

⁹Unchee' ech eq'ilat esik'let Tiohx seb'an tza':

«KuB'aals Amlika, tioxhla b'ii tatin vab'ii.

¹⁰Uloj ab'an vaQ'esalail.

Utz b'an vatxumb'al tu u vatz tx'ava' tza', echa' va'l na'an tu Amlika.

¹¹Aq' u qechb'ub'al tetz jun q'ii.

¹²Utz kuy q'u kupaav, echa' o' nikukuy q'u aanima q'u'l kam ni'an qe.

¹³Yaaq' tzii saku'o' tu q'u paav q'u'l nitok sukuvatz.

Eesa'o' vatz u tx'i'li'inaj.

Tan eetz u Q'esalail,

eetz u ijle'm utz,

eetz u techalil b'enamen ye'k iya'e'. A'i.» Chajex.

¹⁴Tan oj sekuy q'u aanima q'u'l kam ni'an sete, echat ko'xh u kuTat tu Amlika majte, sikuyex. ¹⁵Pek oj ye'k sekuy q'u aanima ti' va'l ni'an sete, echat ko'xh u kuTat majte, sa'kojikuyex ti' q'u ye'xtxojla kam neb'ane'.

U nojla tx'iib'al q'ii tu Amlika

¹⁶Aatz saku'ex ti' ikuyel eva'y ti' iq'ilal sik'lel Tiohx, ye' ko'xh eb'ana aas va'l txumu'm tevatz seb'ane', echa' ni'an q'u ka'vatzla chaj aanima. Tan nimotxitxumunsa tib'. Nimna'l aas nikuy iva'y. A' isa' sailax tu q'u aanima. Ech ni'xhtek'val sete aas tu ko'xh u tilax tu q'u aanima tzi', eesanyu texh q'ul ichoob'al ti'. ¹⁷Pek aatz saku'ex ti' ikuyel eva'y ti' iq'ilal sik'lel Tiohx, josq'itaj evi'. Utz tx'aataj evatz. ¹⁸Ech ye'k sek'uch tu q'u aanima aas atilku'ex ti' ikuyax eva'y. Pek a' sek'uchvu tu u kuTat va'l ye' na'l tatine'. Tan kajay nitile'. Utz a' tek so'oksan eq'ii vatz tenam.

¹⁹Ye' ko'xh emol tx'iib'al eq'ii tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan niko'nipok'te'. Utz nixajte'. Ech niyane'. Utz nitok elq'om tuul majte utz, nitelq'ale'. ²⁰Pek a' seb'anvu b'en tx'iib'al eq'ii tu Amlika tu va'l ye' nipok'tik q'u kam. Utz nikojixajte'. Nikojiyane'. Utz sa'kojole' elq'om ti' telq'ale'. ²¹Tan til va'l atilku u tx'iib'al eq'ii, aye'n vetaanima tzi'.

U txumb'al ti' isajil q'u kam

²²B'a'n etatin vatz Tiohx untz'oj jikom isajil q'u kam neb'ane' utz, ye'xhkam netitz'a onkonil ti'. Tan aatz u b'aq' evatz, a' u txijtxub' tetz vechi'l. ²³Pek oj yit' jik koj isajil q'u kam neb'an tuch' q'u b'aq' evatz, a'

chit netitz'a u onkonil ti'. Tiira atil b'enex tu u paav atzi'. B'a'n koj etatin vatz Tiohx; tu uken atilk'ex.

U Tiohx b'axal vatz q'u tx'iib'al q'ii

²⁴Sa'kojil'ane' aas ka'va'l tioxh sinima u aanima. Tan sinima ma'l atzi' utz, siqel va'te. Tii ti' ma'l atzi' utz, ye'k itxa'k va'te te atzi'. Echtzixe't ye'k saveeti aas ka'va'l tiq'ol seb'ane', u Tiohx tuch' q'u tx'iib'al q'ii.

²⁵Ech toke' ye' ko'xh ela'ok'ex ti' u vatz eq'ii esaj. Echa' tzi' kam setechb'u utz, kam setuk'a. Utz yit' sako'nkoxhela'ok'ex ti' ivijax vechi'l majte, ti' aas kam setoksa'mi. Tan paalchu tekoj u echb'ub'al tuch' u oksa'm vi' u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. ²⁶Sajitaj q'u tz'ichin nipaal tu amlika etile'. Ye'kax chikoni. Ye'kax imol vatz ichikob'e'm. Utz ye'k molb'al titz'leb'al. Tan u kuTat tu Amlika nitzujb'en tzi'. Ech çyit' tzik paalch'ex vatz q'u tz'ichin tzi' tzik? ²⁷Tan k'uxh sa'xhela'ok ma'j aanima, sa'kojole'i sataq' je'op b'itoj tatin tu u vatz iq'ii saj. ²⁸Utz echat ko'xh ti' u oksa'm. ¿Kantu' aas ni'xhetela' etoke'? Sajitaj q'u xu'm ja'jchajtze' etile' kani'ch ich'iie'. Tan ye'kax aq'onini. Utz ye'kax chemoni. Utz tx'anel isajine'. ²⁹Ech toke' nival sete aas aal niko'xh u ijlenal Salomoon ech koj ivijtu tib' i'ana u tilon q'u xu'm tzi' k'uxh mamala tx'iiol iq'iiich. ³⁰Echat ko'xh paje' q'u xajtze' q'u'l ja'jtze'. U Tiohx chit nib'anon aas tx'anel tilon q'ul ixu'm. Va'l icha'xab'e' k'uxh ech q'ejal nik'achlu tu xamal. Utz çyit' tzik ech taq'ax etoksa'm si'an u Tiohx nenache' k'uxh ye' maas k'ujlel ek'u'l ti'? ³¹Echtzixe't ye' ko'xh etal tu ela'okchil ech tza': «¿Kam saqechb'u? ¿Kam saquk'a? Utz ¿kam saqoksa'mi?» Chajkojex. ³²Tan q'u puera aanima q'u'l ye' tootzaj Tiohx ko'n nitela' tok ti' q'u kam tzi'. Pek ech koj ex tan, tootzajle u kuTat tu Amlika aas nesavsa kajay q'u kam tzi'. ³³Pek a' chit saela'okk'ex ti' viQ'esalail u Tiohx, tuch' ti' vijikomil. Ech toj texh tal tul kajay q'u kam atzi'.

³⁴Ech ye' ko'xh ela'ok'ex ti' u q'ii va'l q'ejal. Tan aatz u q'ii q'ejal, kam ko'n ela'okchil su'ul tuul. Pek chuspi ko'xhtu' seq'i' q'u tza'l tetz junun q'ii.

U kunachtu je' qib' b'axa

7 ¹Ye' ko'xh eyol paal u aanima oj niyolpu sevatz. Ech ye'k saku' vika'a'nal u Tiohx seti', ti' veyolpu majte. ²Tan kani'ch itx'olax inujul q'u aanima seb'ane', echat chit itx'olax enujul si'an u Tiohx majte. Utz kam chit va'l seb'an tu q'u aanima, echat chit sab'anax sete majte. ³Pek ¿kam toke' aas ta'xh tii nesaji u tal ye'xtxojla kam ni'an emol sevatz utz, ye'xhat ni'enku sete aas paalchu veb'anon sii'? Ela ko'xh tuch' siil ma'l tal juy ch'is tu b'aq' iatz amol; loq' a' ye' niile' aas mam tze' va'l atil tu b'aq' aatz. ⁴Ela ko'xh tuch' siil ma'l tal juy ch'is tu b'aq' iatz amol; loq' a' ye' niile' aas mam tze' va'l atil tu b'aq' aatz. Ye'k saveeti aas setoksa ma'l aanima tu jik ti' ko'xh

ma'l u tal ye'xtxoj ni'ane! oj, tuul aatz ex, paalchu vepaav siatz. Tan ela ko'xh tuch' setal te ech tza' atzi: «Aq' tzii saveesa elu'l ma'l u juy ch'is taatz tzi!» Chajex te. Tuul aatz ex, aal ma'l mam tze' at oko'p tevatz utz, ye' veet esajin taq'o. ⁵ ¡Ka'vatz, ya'sataj q'u mamaj paav b'axa! Ech nal sa'tekveeti setal tu vemol aas siya'sa q'u talaj kam ni'ane!. Eesataj elu'l u mam tze' xe' b'aq' evatz b'axa tzi!. Utz aatz b'a'n tek etilone!, ech nal se'neteesa elu'l u juy ch'is xe' b'aq' iatz vemol. ⁶ Ye' ko'xh etal ve't u yolb'al Tioxh tu q'u'l echa' tx'i' ti' paav. Utz ye' etal tu q'u b'och xichin majte q'u'l tiira ye' nitab'i yol tan, kam koj itxa'k te. Niko'ntaq'ka elo'p echil tzi' utz; noj ko'n i'an sete.

U Tioxh niaq'on q'u kam kajajil

⁷Unchee' jajtaj tu u Tioxh kam nesavsa utz, sa'aq'ax sete. Choktaj utz, sechab'a. Sich'inojex vatz jub'al utz, sajaxaxex. ⁸Tan ab'il q'u'l kam nijaj tu u Tioxh, nik'ule!. Ab'il q'u'l nichokone!, nichab'a. Utz ab'il q'u'l nisich'in vatz jub'al, nijajaxe!. ⁹Echa' ex, ¿oj tzik sivan ko'n setaq' tek'aol eme'al oj sijaj ikaxhlaan tx'ix sete? ¹⁰Utz echat ko'xhtu' oj sijaj ma'j ichi'o txay sete. ¿Tz'oj tzik tx'i'la txokop setaq' te? ¹¹Tan k'uxh ye'xtxoj chit etxumb'al, etootzajle kam b'a'nla chaj kam netaq' tu q'ul enitxa'a utz, a' chixh u kuTat tu Amlika nenache' tzi!, ye' ko'xh sataq' b'a'nla chaj kam tu q'u'l kam nijaj te. ¹²Ech toke' kajay q'u b'a'nil esa' si'an q'u aanima sete, echat seb'an te majte. Tan ech nital u o'tla mantaar. Utz ech alelka tu q'u alol tetz u yolb'al Tioxh majte.

Ka'va'l q'u b'ey atile

¹³⁻¹⁴A' so'okk'ex tu u okeb'al va'l ch'oo ivatz; u tal b'ey va'l si'iq'on opon uchchil tu b'enq'ii b'ensaj utz, va'l ka'xva'l ko'n aanima nichab'an. Oki'ch'ex tu u mam jankin okeb'al, va'l yak tu u choob'al paav. Tan nim ivatz u b'ey yak tuul. Utz mamala tenam ato'k ti'.

U tootzajil q'u aanima tu q'ul ib'anone'

¹⁵Kuenta'ex ti' q'u chulin alol tetz u yolb'al Tioxh q'u'l tul texo'l. Suula niman Tioxh tilone!, pek jolol eesanal tu b'ey. Ech tule' maanxhola karne'l. Loq' aatz tu taanima tan, echa' va'ynajla lobo. ¹⁶⁻¹⁷Pek loq' nimna'l tan, tu ko'xh q'ul ib'anone' toj etilva. Echa' q'u b'a'nla chaj vatzomla tze!, b'a'n ivatz nitaq'e!. Pek aatz q'u ye'xtxojla chaj vatzomla tze!, ye'xtxoj ivatz nitaq'e!. Tan sa'koji'ane' aas sachee uuva ti' q'u ch'i'x. Utz sa'koji'an majte sachee viikuxh ti' u paal ch'i'x. ¹⁸Ye'xh b'oj si'ane' aas ye'xtxoj ivatz u b'a'nla vatzomla tze' sataq'e!. Utz ye'xh b'oj si'an majte aas b'a'n ivatz u ye'xtxojla vatzomla tze' sataq'e!. ¹⁹Tan aatz q'u vatzomla tze' q'u'l yit' b'a'n koj ivatz nitaq'e!, nitzok'ax el. Utz nik'achax ok tu xamal. ²⁰Ech toke' tu ko'xh q'ul ib'anone' setilva oj chulin alol tetz u yolb'al Tioxh. Echa' u tze!, nimna'l tu vivatz b'a'n tzik oj yit' b'a'n koj.

Kajay koj so'oko'p tu Amlika

²¹Tan yit' kajay koj q'u'l: «unB'aal, unB'aal,» chu ve, so'oko'p tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika. Pek ta'xh so'oko'p q'u'l nib'anon vitxumb'al vunTat tu Amlika. ²²Utz sib'al ko'xh toj alon ve tu ma'l u q'ii si'ane', ech tza': «unB'aal, vetqal paal u yolb'al Tiohx tab'ii. Vetqojche'l q'u tioxhil tx'i'li'inaj tab'ii. Utz sib' ko'xh txaichil vetkub'an tu vab'ii majte.» Chaj.

²³Pek aatz in tan, sako'nuntzaq'b'e ech tza': «Tiira ye' ootzajimalex vaq'o. Elobj'enex sunvatz aa paavla chaj aanima.» Chajin te.

Viya'eb'al q'u'l niniman u Jesusus utz, q'u'l ye' niniman

²⁴Unchee' ab'il niab'in q'u yol nivale' tza' utz, ni'ane' kam nitale', ela tuch' u tzak'kin vinaj atzi' aas a' taq'vu je' totzotz vi' sivan. ²⁵Ech k'uxh ku' mam jab'al, ye't ku' taq'o. Utz k'uxh el nima' utz, ipaq'o'k tib' mam kaji'q' ti', ye't ku'i. Tan vi' sivan taq'vu je'. ²⁶Pek ab'il paj va'l niab'in q'ul unyol tza' utz, ye' ni'ane' kam nitale', ela tuch' u txoxkin vinaj atzi' va'l vatz tx'ava' ko'n i'anvu je' totzotz. ²⁷Ech aatz ku' mam jab'al, el nima' utz, paal mam kaji'q'. Ipaq'o'k tib' ti', yakich ku'oj taq'o. Ech b'oono isotz sotzi.— Texh u Jesusus.

²⁸Unchee' aatz tek tzojpu u Jesusus ti' talax kajay q'u yol tzi', tiira va'llich motx itz'e'jx ik'u'l q'u aanima tu vichusune'. ²⁹Tan, atil tijle'm tu vichusune'. Txayo'm ni'an tu q'ul iyol. Yit'e'ch koj a' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar.

Vib'anax b'a'n tu ma'l u ch'a'k'i'

8 ¹Unchee' ku'l u Jesusus vi' u muunte va'l chusunka. Mam tenam xamich ti'. ²Ech xaan opon ma'l u ch'a'k'i' vinaj k'atza. Peche' ku' siatz utz, tal te ech tza': —UnB'aal, ¿yetz asa' sa'an b'a'n ve?— Texh te.

³Aatz u Jesusus tan, iyuj b'en viq'ab'. Ikan u vinaj utz, tal te ech tza': —Ee', sunsa'. B'an b'a'n.— Texh te. Ech tu ko'xh unmu'k'ul i'an b'a'n u vinaj tu u ch'a'k' tzi'. ⁴Utz tal paj u Jesusus te ech tza': —Ab'i iile'. Ab'ilich ko'xh e aalvu u kam tzi'. Pek kuxh utz, k'uch tu u oksan yol vatz Tiohx aas b'a'nt'axh. Iq'o b'en u txakunsa'm tetz vatx'olo'm siatz. Aya' va'l alelka tu u o'tla mantaar tu u Moisees. Ech satile' aas b'a'nt'axh.— Texh te.^z

Vib'anax b'a'n tu u taq'onom ma'l u q'esal sol

⁵Unchee' aatz opon u Jesusus tu vitenam Capernaum, ul ma'l u capitaan siatz, q'esal sol tu Roma. Utz ijaj chit b'a'n'nil te. ⁶Tal te ech

^z 8.4 Choktaj u Leviitico 14.1-32.

tza': —UnB'aal, tiira ya'v ma'l vatz vaq'onom. Atilka tu atib'al cheel. Numtz'inaj ichi'l utz, tiira tajinnaj tu u chi'om.— Texh te.

⁷Tal u Jesus te ech tza': —Sab'enin. Se'nunb'an b'a'n te.— Texh te.

⁸Tzaq'b'u u capitaan utz, tala: —UnB'aal, ye' nik'ulo'k vi' aas so'oko'p'axh tu vatzotz. Pek al ko'n b'en aas si'an b'a'n utz, si'an b'a'n u vaq'onom. ⁹Tan echa' in. Atilko'nok'in jaq' imantaar unq'esal. Utz ato'k sol jaq' unmantaar majte. Utz nival tu ma'j: «Kuxh tza'!» Chi'in te utz, nib'ena'. «Ni'axh tza'!» Chi'in tu va'tioj utz, nitule'. Utz nival tu va't vaq'onom: «B'an va'l tza'!» Chi'in te utz, ni'ane'.— Texh te.

¹⁰Ech ta'xh tab'i u yol u Jesus tzi', techal chit tab'i utz, yakich tz'ejxoj ik'u'l taq'o. Tal tek tu q'u aanima q'u'l xamich ti' ech tza': —jNi'xhtek'val sete, ye'saj viltu ma'j aanima Israeel, aas tiira k'ujlel ik'u'l vi' echa' u puera vinaj tzi'! ¹¹Utz nival sete aas til ko'xh sak'asku'l puera aanima tikuenta aal tela' utz, tikuenta aal toke' utz, samotxch'uxhe' k'atz u Abrahaam, k'atz u Isaac, tuch' k'atz u Jacoob tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika. ¹²Pek aatz q'u Israeel q'u'l so'oko'p tu viQ'esalail u Tiohx b'anel, sako'naq'axka elo'p tu elq'ej ech tzi'. Ech a' so'oq'ku tzi'. Utz a' sajarach'unku tee tzi'.— Texhtu'.

¹³Ech aatz u Jesus tan, tal tu u capitaan ech tza': —Kuxh taatib'al. Tan kam chit echa' vanimata' tzi', ech si'ane'.— Texh te. Ech aatz u aq'onom, yakich ko'xh i'an b'a'n aas iyolon u Jesus.

Vib'anax b'a'n tu viji' u Lu'

¹⁴Unchee' opon u Jesus tu tatib'al u Lu'. Utz tila tzanlich vi-ixoj ji' u Lu' vatz tx'ach. Tajinnajich tu xamal. ¹⁵Ech kanax iq'ab' tu u Jesus utz, yakich tzaaoj u xamal ti'. Ech tek ilakpe' utz, xe't i'an techb'ub'al u Jesus.

Vib'antu b'a'n u Jesus tu sib'al ya'v

¹⁶Unchee' aatz tek sotzsaj, sib'al aanima iq'ol ul vatz u Jesus aas atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz tu ko'n q'ul iyol nichtojche'l q'u tx'i'li'inaj. Utz i'an b'a'n tu kajay q'u ya'v majte. ¹⁷Loq' itzojpu chit u yol alichka tu u Isaias, u alol tetz u yob'al Tiohx, aas tal ech tza':

—A' iq'on b'en kajay q'u kuyaab'il.

Utz a' u eesan tetz kajay q'u kuchi'om.— Chia.^a

Vitzaq'b'u u Jesus tu q'u'l nichtachva xamb'ichil ti'

¹⁸Unchee' aatz til u Jesus aas mam tenam mulchich ok ti', tal tek ipaal b'en sala b'en u choo tu q'u chusulib'. ¹⁹Pek tuul opon ma'l u aa

^a 8.17 Choktaj u Isaias 53.4.

txumb'al ti' u o'tla mantaar utz, tal te ech tza': —Chusul saxamb'in sai' k'uxh til chit ech ab'ena'.— Texh te.

²⁰Tal u Jesus te ech tza': —Aal atil ijul q'u yak, kolb'al tib' sunvatz. Utz atil isok q'u tz'ichin. Pek aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, ye'k tatib'al tinujul.— Texh te.^b

²¹Tal paj chit va't q'u niman tetz te ech tza': —UnB'aal, saxamb'in sai', pek analen lakam vuntat. La'nalunmuj b'axa.— Texh te.

²²Tal tek u Jesus te ech tza': —Ni'axh vi' cheel. Tan a' samujun q'u kamchil q'u aanima q'u'l kamnaj tatin vatz Tiohx.— Texh te.

Viya'sal u mam kaji'q' i'an u Jesus vi' u choo

²³Ech tokb'en u Jesus tu u jukub', antu q'ul ichusulib' b'en ti'. ²⁴Utz ye'k talche', xe't ma'l u mam kaji'q' jab'al vi' u choo. Utz nichtekeisotzka u jukub' tu vipilq'a'txan u choo tzi'. Loq' vatchich ko'n u Jesus. ²⁵Ech ex tek k'asaloj tu q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —¡KuB'aal, eesa'o' vatz u tza'l tza' tan, toj b'enojo' tu a'!— Texh te.

²⁶Alax tek te tu u Jesus ech tza': —¿Kantu' nexo've'? Tiira ye' k'ujlel ek'u'l vi'.— Texhtu'. Ech lakpu u Jesus; iyaa u mam kaji'q' tuch' u choo. Utz ya'i. Va'lich texh tachavan ikalkoch u a'. ²⁷Ech motx chit tz'ejx ik'u'l q'u vinaj taq'o. Utz motx tal ech tza': —¡Ab'il tek u vinaj tzi' tan, aal nimali tu u kaji'q' jab'al tuch' u choo tzi'!— Texhtu'.

U teesal u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz ka'va'l q'u aa Gaadara

²⁸Unchee' motx tek opon tunpaq'it itzi'aj u choo, tikuenta u tx'ava' Gaadara. Utz ul k'ulaxoj tu ka'va'l q'u vinaj. Ato'k tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. A' motx k'asku'l xo'l mujb'al kamnaj. Utz nojchit toxhq'eb'al q'u vinaj tzi'. Ab'il koj nichiq'i' paalchil tu u b'ey naja'ch va'l atichka. ²⁹Ech motx q'eq'uni. Utz motx tala: —¿Kam asa' qe, Jesus iK'aol Tiohx? ¡K'uxh ulyaxh tan, o' ul uuleb'e'o' utz, ye'saj topon kutiempo!— Texhtu'.

³⁰Unchee' tuul nichtechn'un unjolol q'u b'och sinaja'ch. Tiira sib'al ixaane'. ³¹Utz aatz q'u tioxhil tx'i'li'inaj tan, ijajab'e u Jesus ech tza': —Oj soojche'lo', aq' tzii qe so'ok'o' k'atz kajay q'u b'och tzi'.— Texh te.

³²Alax te tu u Jesus ech tza': —¡B'enojex!— Texh te. Ech motx tela' utz, ok k'atz kajay q'u b'och. Ech ye'k chit talche', motx ex ik'on b'en tib' q'u b'och tzi' peepu, yakich tu u choo. Utz ech motx jiq'mu tu a'.

³³Ech aatz tek q'u'l nichmotxxeen q'u b'och tzi', motx t'aspi k'asu'l utz, ul tu tenam. Ech motx chit ul tal kajay q'u kam uchi tzi'. Utz tala kam va'l i'an q'u vinaj q'u'l atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. ³⁴Ech kajay q'u

^b 8.20 Aatz u Jesus, ye'xhkam nitale' aas: —In viK'aol u Tiohx.— Chi koj. Pek chaj paj nitale' aas “u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima” a' nital je' tib'. Aya' va'l “Hijo del hombre”, chu tu kastiya.

aanima tu tenam motx ul k'ulun u Jesusus. Utz ta'xh til u Jesusus, motx tal te aas saelb'en tikuenta q'ul itx'ava' tzi'.

Vib'antu b'a'n ma'l u vinaj numtz'inaj

9 ¹Unchee' ech okb'en u Jesusus tu u jukub', iq'expuka u choo. Opon tu vitenam Capernaum. ²Pek aatz i'ana, iq'ol ul ma'l u vinaj siatz numtz'inaj ichi'l. Chelemich topon tu cheleb' tetz. Ech til u Jesusus aas k'ujlel ik'u'l q'u iq'on tetz ti' ib'antu b'a'n u ya'v. Tal tek tu u numtz'inaj ech tza': —Atoj nimal ak'u'l b'aal. Tan kuyel q'ul apaav kajayil.— Texh te.

³Ech aatz unjolol q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar q'u'l atich opon, ta'xh tab'i va'l tal u Jesusus tza', nichtal tu taanima ech tza': —Eesan iq'ii Tiohx va'l tzi' tan, nital ikuyax paav.— Texhtu'.

⁴Pek aatz u Jesusus tan, paal itxumb'al tuul kam va'l nichmotxtitz'a q'u vinaj tzi'. Tal tek te ech tza': —¿Kantu' netitz'a onkonil vi' te etanima? ⁵¿Ab'iste tek u yol va'l yit' tza'l koj alaxi unchee'; a' tzik a' va'l: «Kuyel tek q'ul apaav;» oj aya' va'l: «Lakpen utz, xaan.» Chajin te? ⁶Pek nojchit sunk'uch sevatz aas atil tijle'm u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima ti' ikuyax paav tu vatz tx'ava' tza'.— Texh te.

Ech tal tu u numtz'inaj ech tza': —Lakpen. Iq'o b'en u cheleb' eetz utz, kuxh taatib'al.— Texh te. ⁷Ech ilakpu u numtz'inaj utz, b'en tu tatib'al. ⁸Utz motx tz'e'jx ik'u'l q'u aanima aas til u kam tzi'. Utz nichte'kmotxtoksa iq'ii Tiohx ti'. Tan atich tijle'm u Jesusus ti' ib'anax b'a'n tu ya'v, k'uxh aanima ko'n siatz.

Vixe't ixamb'u u Tio ti' u Jesusus

⁹Unchee' k'astek'ul u Jesusus tzi'. Utz til ma'l u vinaj, Tio ib'ii. K'ujlich tu va'l nijajlik ja'mel alkavaar. Tal u Jesusus te ech tza': —Xamb'en vi'.— Texh te. Ech lakpu u Tio utz, xamb'u ti'.

¹⁰Pek xamtel tekue'n aatz i'an u Jesusus tan, ex tx'a'n tu atib'al xe' u Tio. Utz motx opon sib'al q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar. Ant imol unjot q'u aa paavla chaj aanima. Utz motx k'uje' vatz meexha k'atz u Jesusus utz, k'atz q'ul ichusulib'. ¹¹Ech ta'xh til u kam q'u fariseo tzi', motx tal tu q'u chusulib' ech tza': —¿Kam toke' b'atz'i aas ela nitx'a'n u chusul etetz tuch' q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar utz, tuch' q'u aa paavla chaj aanima tzi'?— Texh te.

¹²Ech ta'xh tab'i u yol u Jesusus tzi', tal ech tza': —Aatz q'u tiichajla aanima, ye'xhkam nisavsa aa tz'ak. Pek ech koj q'u ya'v tan, nisavsa aa tz'ak. ¹³Tan a' koj ul unchok jikomla aanima. Pek a' ul unchok aa paav sik'axa ipaav. Echtzixe't nival sete, aas b'enoj ech'oti kam tokeb'al u Yolb'al Tiohx va'l nital ech tza':

«A' unsa' setxum iatz emol utz, yit' ta'n ko'nkoxh setitz'a ik'achax avan tetz tx'olo'm.» Chia.—^c

^c 9.13 Choktaj u Oseas 6.6.

Texhtu'.

Ka'va'l q'u chusb'al yit' ela koj

¹⁴Unchee' ul q'ul ichusulib' u Khan, u b'anol vauitiismo k'atz u Jesusus utz, tal te ech tza': —¿Kam toke' aas o' ko'xh tuch' q'u fariseo tzuk'el nikukuy kuva'y ti' iq'ilal sik'lel Tiohx, pek aatz q'ul achusulib' tzi', ye'xhkam nimotxikuy iva'y?— Texh te.

¹⁵Aatz u Jesusus tan, tal te ech tza': —Ye'k si'ane' aas sako'xhtxumun q'u aanima q'ul nisavsal ti' tilax tzumb'a'a tuul atil u xiak tixo'l va'l tzume'ya. Pek sa'nalul tiempo aas saeesalb'enin xo'l q'ul unchusulib'. Ech analen tek samotxikuy iva'y ti' iq'ilal sik'lel Tiohx. ¹⁶Aatz u b'a'nla chusb'al tan, sa'kojik'ul tib' tuch' va'l ninalenima. Tan ye'kax b'anaxi aas sak'ooal ma'l q'a'l oksa'm tu ak' k'oo. Tan sak'olon u ak' k'oo atzi' utz, aal siyak'insa u q'ixi'l ti' u oksa'm.^d

¹⁷Echat majte ye'kax aq'ax ku' tu q'a'l tz'u'm u ta'l uuva va'l anal tela'. Tan aatz u ta'l uuva va'l anal tela', sasipk'i utz, sik'ux u q'a'l tz'u'm. Ech nipeq'xe'. Ech nitel u q'a'l tz'u'm titxa'k. Pek a' sa'aq'axku ku' u ta'l uuva va'l anal tela' tu ak' tz'u'm. Ech ela ko'xh b'a'n saelka.— Texh u Jesusus.

U txaichil b'anax tu ka'va'l q'u ixoj

¹⁸Tuul nictal q'u kam u Jesusus tzi' utz, opon ma'l u vinaj k'atza q'esala tatin xo'l q'u Israel. Utz ex peche'oj ku' siatz. Tal ech tza': —Ma'xh kamyu ma'l vatz unme'al cheel tza'. Pek ni'axh. Tul aq' je' vaq'ab' tib'a, ech saq'aavu'l taanima.— Texh te. ¹⁹Ech yakich xamb'u b'en u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' ti' u vinaj.

²⁰Ech tuul atich ok u Jesusus ti' b'ey, xaan opon ma'l u ixoj ti' iqu. Ya'vich. Kaj nictel k'atza. Kab'laalich ya'b' ixet viyaab'il. Utz ikano'k iju' u toksa'm. ²¹Tan nichnaltal u ixoj tu taanima ech tza': —K'uxh ta'xh sunkano'k iju' u toksa'm, sa'xhumb'an b'a'n atzi'.— Texhich.

²²Pek aatz u Jesusus tan, ipilq'u tib' utz, tal te ech tza': —Ye' ko'xh qeonaxh, txutx. Tan ti' vik'uje' ak'u'l vi' k'uxh veta'anlu b'a'n.— Texh te. Ech yakich i'an b'a'n u ixoj tzi'.

²³Ech ta'xh opon u Jesusus tu atib'al xe' u q'esala va'l kam ime'al, til q'u xulin aa utz, til q'u aanima va'lich motx iq'eq'elkab'in tu oq'el. ²⁴Utz tal tek te ech tza': —¡Eloju'lex! Tan yit' kamnaj koj u ixviak atzi', pek vatchel ku'en.— Texhtu'. Loq' nichko'nib'anb'el u Jesusus ti' va'l tala. ²⁵Ech ipaasa elu'l q'u aanima u Jesusus q'anal utz, oko'p to'otzotz. Utz itxay iq'ab' u ixviak; ech ilakpe'. Q'aavu'l taanima taq'o. ²⁶Ech aatz viyolil u txaichil tzi', pax chit paal itziul tikuenta kajay u tx'ava' tzi'.

^d 9.16 Aatz u yol “b'a'nla chusb'al,” “evangelio,” chu u tokeb'al.

Visajinsal ka'va'l q'u moy

²⁷Unchee' aatz tek k'asu'l u Jesusus latzi', xamb'o'k ka'va'l q'u moy ti'. Utz nichiq'eq'un taltu ech tza': —¡Itu'xh ixalam Daviid, txum kuvatz!— Texhtu'.

²⁸Ech ta'xh opon tu atib'al, opon q'u moy tzixe' utz, tal u Jesusus te ech tza': —¿Ni tzik enima aas so'ole'in ti' esajinsale'?— Texh te.

Tzaq'b'u q'u moy tal ech tza': —¡Ee' nikunima kuB'aal!— Texh te.

²⁹Ech aatz u Jesusus tan, ikan q'u b'aq' iatz utz, tal te ech tza': —Ti' vik'uje' ek'u'l vi' seb'an b'a'n.— Texh te. ³⁰Utz ech yakich sajinoj q'u vinaj tzi'. Utz tiira alax te tu u Jesusus b'a'nil ech tza': —Ab'itaj b'a'nil. Ye'xhab'il ko'xh so'ootzajin u kam tzi'.— Texh te.

³¹Pek ta'xh motx k'asu'l q'u vinaj tzi', xe't ipaxsa itziil tu jank'al u tx'ava' kam va'l i'an u Jesusus te.

Viyolonsal ma'l u mem

³²Unchee' tuul ko'xh nichipaal elu'l q'u moy, a' tek iq'ol opon va't u mem vatz u Jesusus. Atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. ³³Ojchal el u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza tu u Jesusus utz, yolon tek u mem. Ech tiira sotz ik'u'l q'u aanima taq'o. Motx tek tal ech tza': —¡Ye'kax tek qil kam tu kuxo'l o' Israeel tza' aas echa' tzi!— Texhtu'.

³⁴Pek aatz q'u fariseo nitchal ech tza': —Viq'esal q'u tx'i'li'inaj nilochon ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj atzi'.— Texh ti' u Jesusus.

Q'u ya'tan Tiohx

³⁵Unchee' nichipaal u Jesusus tu q'u nimaj tenam tuch' tu q'u talaj tenam. A' nichichus u b'a'nla chusb'al tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Nichipaxsa itziil u b'a'nla chusb'al majte tetz viQ'esalail u Tiohx. Utz nichib'an b'a'n tu kajay q'u'l atil yaab'il k'atza. Nichteesa q'u chi'om k'atz aanima. ³⁶Ech txumun u Jesusus aas til u mam tenam tan, ye'k iq'esal sateesa b'ey siatz. Echa' karne'l ye'k xeen tetz, paximal ko'xh tib'.

³⁷Ech tal tek tu q'ul ichusulib' ech tza': —Nojchit tiira sib'alen q'u aanima niya'ta Tiohx tzi', pek b'iil ko'xh q'u paxsan tetz u yolb'al Tiohx tixo'l. Ela tuch' triigo aas q'anb'ia utz, b'iil ko'xh chokol tetz ato'k.

³⁸Echtzixe't jajtaj tu u Tiohx, aas satoksa tere'n paxsan tetz viyolb'al tixo'l. Ech si'ane' va'l ni'an u b'aal triigo aas nitoksa tere'n taq'onom ti' imolax vivatz vichikob'e'm.— Texhtu'.

Vichajtu b'en tijle'm kab'laal q'u chusulib'

10 ¹Unchee' aatz u Jesusus, isik'le opon kab'laal q'ul ichusulib' k'atza. Utz taq' tijle'm ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz aanima utz, ti'

ib'anax b'a'n tu q'u aanima majte, k'uxh kam ko'n chi'omil nichb'anon. ²Ech vib'ii kab'laal q'u chusulib' ichaja tza'.

Aatz vib'axa utz, Xhim; Lu' chu te'l majte.

Ant imol u Lixh, vitza'q'.

Antu u Jacobo, tuch' u Xhan, vitza'q', q'ul ik'aol u Zebedeo.

³Antu u Felipe, u Bartolomee, u Maxh, u Tio va'l jajolich ja'mel alkavaar, u Jacobo, vik'aol u Alfeo.

Antu u Tadeo.^e

⁴Ant a' u Xhim va'l atich ok xo'l q'u cananista, tuch' u Judas aa Cariote, va'l k'ayin u Jesusus.^f

⁵A' kab'laal q'u'l ichaj b'en u Jesusus tzi'.^g Utz ib'an b'en talax te ech tza':

—B'eni'ch'ex titenam q'u puera aanima. Utz okich'op'ex titenam q'u aa Samaaria majte. ⁶Pek a' se'enk'ex xe' q'u qetz aa tenamil Israeel, aya' q'u'l tz'eixinaj echa' itz'eixuka karne'l ti' xeen tetz. ⁷Ech til chit sapaalk'ex, paxsataj talax itziil ech tza': «Najab'yu tul viQ'esalail u Tiohx tu Amlika texo'l.» Chajex. ⁸B'antaj b'a'n tu q'u ya'v. B'antaj b'a'n tu q'u'l atil ch'a'k ti'. Q'aavixsataj ul taanima kamnaj. Utz ojchataj el tioxhil tx'i'li'inaj. Oya ik'ulax u b'a'nil veteb'ana utz, oya u b'a'nil seb'an majte. ⁹Etiq'och b'en puaj. Niko'xh b'a'nla q'an ch'ich', b'a'nla saj ch'ich' utz, niko'xh nojla q'an ch'ich' setiq'ou tu q'u kolb'al epuaj. ¹⁰Utz etiq'och b'en etxim, iq'ob' etechb'ub'al tetz eb'ey. Niko'xh untzumt etoksa'm. Niko'xh untzumt exaab'. Utz ye'k setiq'ou eb'aara. Tan aatz u aq'onom, a' satx'a'nku ti' u taq'on. ¹¹Pek aatz lo'oponex tu ma'l nimla tenam, oj tu tal tenam, letab'i inujul ab'il ma'j aanima aas b'a'n talche'. Utz a' la'atink'ex tzixex'. Analen le'elk'asu'lex tu u atib'al aas lak'asu'lex. ¹²Utz aatz lo'oponex tu ma'j atib'al, letal ichajlichil q'u b'aal atib'al. ¹³Ech oj aya'l ik'u'l lik'u'lex, sa'atin u paas tzixex' va'l setal ti'. Pek oj ye' laje' ik'u'l, saq'aavk'asu'l u paas seti'. ¹⁴Utz oj ab'il ma'j ye' lak'ulunex utz, ye' lik'ulvi'ex ti' q'ul eyol, k'asojulex tu u atib'al tzi'. Utz elojk'asu'lex tu u tenam tzi'. Eesatajka q'u pojoj ti' etajan, techlal aas lako'ntila. ¹⁵Tan ni'xhtek'val sete, aatz lu'ul u q'ii va'l satx'olax inujul q'u aanima, paalchu u choob'al paav saku' ti' u tenam tzi', vatz u qelolla tenam Sodoma tuch' u qelolla tenam Gomorra o'tla yol.

Vit'oyax q'u chusulib' i'an u Jesusus ti' q'u chi'k'ulan tetz

¹⁶Aatz cheel, a' nunchajvub'enex xo'l chi'k'ulan etetz. Ech echajaxe' ichajax b'en karne'l xo'l lobo. Ech toke' kuenta'ex seb'ane'. Echa' u tx'i'la

^e 10.3 Aatz u vinaj va'l Tadeo tzi', anko'xhtu' va'l Judas majte, vitza'q' u Jacobo. Loq' yit' a' koj va'l k'ayin u Jesusus. Choktaj U Lucas 6.16; U Xhan 14.22; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.13. ^f 10.4 Aatz u yol "cananista" anko'xhtu' va'l "Zelote". Tan Zelote chuich te'l q'u aanima q'u'l nichxe'k'ulan viq'atb'al tzii q'u aa Roma. ^g 10.5 Tu vichajtu q'ul ichusulib' u Jesusus, xe't talax "chaj" ti'. Aya' u yol "apóstol".

txokop aas telab'al elchil. Utz b'antaj ex maanxho, echa' paroomaxh majte. ¹⁷Utz kuenta'ex ti' q'u aanima tan, sa'nali'ane' aas satiq'oononex tu q'atb'al tzii. Utz satz'u'malex taq'o tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. ¹⁸Vi' ku'en k'uxh saxochaxex; si'iq'oloononex vatz governadoor utz, tuch' vatz ijlenal. Ech laveetetaltu u b'a'nla chusb'al vatz q'u puera aanima tzi'. ¹⁹Pek aatz latxayp'ex, ela'oki'ch ko'xh etaanima ti' aas kam setale'. Tan tuul txayelex, sa'alax eyol kam setale'. ²⁰Tan ex tere'n koj va'l sayolonex, pek u Tioxhla Espiiritu tetz u kuTat sayolon tetz'. ²¹Toj nal i'ane' aas siyatz' tib' aanima itza'q' tib'. Utz ech si'an u tat majte, siyatz' je' ik'aol. Utz aatz q'u k'aol me'ala, salakpu k'atz q'ul itxutx ib'aal utz, siyatz'e'. ²²Utz sa'nalchi'k'ulalex ti' vunnimale'. Pek ab'il va'l ye'xh saqeon, sa'nalitzojpissa, a' va'l so'opon tu u b'enq'ii b'ensaj.

²³Utz aatz laojchalex tu ma'l tenam, oojokno'nb'enex tu va'te. Tan ni'xhtek'val sete aas ye'saj ko'xh etzojp elo'p ti' talax u yolb'al Tioxh tu q'u tenam tikuenta Israeel aas lu'ul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

²⁴Yit' paalnaj koj tijle'm u chusulib' vatz u chusul tetz. Utz yit' paalnaj koj tijle'm u aq'onom vatz u b'aal taq'on. ²⁵Pek sako'niq'i' q'u chusulib' kam sa'alax ti', echa' nitalax ti' u chusul tetz. Utz echat ko'xh u aq'onom tuch' u b'aal taq'on. Tan oj "q'esal tx'i'li'inaj" chu te'l u Tata, a' chixh q'u k'aol me'ala ye' sa'alax ti' majte.

Vixo'val u Tioxh

²⁶Pek ye' ko'xh qeonex. Tan ye'k ma'j kam sajutzil ib'anaxe' ye' koj saelu' itziil. Utz ye'k ma'j mujich kam ye' koj sa'ab'ili. ²⁷Ech kam va'l sete ko'xh nunchusva, altaj elo'p itziil vatzsaj. Utz qetumal talax vi'aj otzotz q'u yol seb'ane' q'u'l tiira ex ko'xh vetab'in. ²⁸Utz ye' ko'xh xo'vex tu q'u aanima q'u'l yatz'ol ko'n tetz u chi'l tan, tech koj ti' iyatz'ax u aanxel. Pek a' sexo'va u Tioxh va'l so'ole' ti' iyatz'pu u chi'l utz, so'ole' ti' taq'ax b'en u aanxel tu u xamal u choob'al paav. ²⁹Tan echa' q'u talaj tz'ichin, k'uxh tiira ye'k ija'mel, ka'va'l ko'n ti' ma'l sentaavo, sako'nkoxhkam ma'j oj yit' u kuTat koj sa'aq'on tzii ti'. ³⁰Ye' ko'xh xo'vex tan, aal tootzajle u kuTat jatva'l tachul q'u xi'l kuvi' tzi'. Tootzajle ekolche'. ³¹Ye' ko'xh xo'vex tan, paalch eja'mel vatz sib'al talaj tz'ichin.

³²Aatz q'u'l ye'k sach'ixvu ti' talax untziil vatz q'u aanima, sa'kojch'ixve'lin ti' vatz vunTat tu Amlika majte. ³³Pek aatz q'u'l sateesa tib' tuul vatz aanima aas tootzajin, sako'nveesa vib' tuul aas vootzajle, vatz vunTat tu Amlika majte.

U tixval q'u niman tetz u Jesusu tu q'u titz'in tatzik

³⁴Ye' ko'xh etitz'a aas ta'xh ul voksa paas tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ¡Ye'ka! ¡Yit' ta'n ko'n koj! Pek so'ok ch'a'o majte; loq' vi' ku'en. ³⁵Tan aatz q'u'l sanimanin, so'ok ixo'l tuch' q'u'l ye' sanimanin. So'ok ixo'l u k'aola

tuch' u tata. So'ok ixo'l u itz'lina ixviak tuch' vinan utz, u alib'a tuch' vitxutx. ³⁶Tan aatz vikoontra u aanima va'l sanimanin, a' sacheek je' tu tatib'al xo'l q'u titz'in tatzik q'u'l ye' sanimanin.^h ³⁷Pek ab'il va'l tiira ta'xh tii ti' itat inan vatz vitz'ejtu taanima vi', ye' nik'ulo'k ti' aas so'ok vi'. Ab'il va'l tiira ta'xh tii ti' ik'aol ime'al vatz vitz'ejtu taanima vi', ye' nik'ulo'k ti' aas so'ok vi'. ³⁸Ab'il q'u'l ye' siq'i' paalchil tu mam il tza'l vi' utz, ye'k siq'i' paalchil tu q'ul unpaaleb'al, ye' nik'ulo'k ti' aas so'ok vi'. ³⁹Ab'il q'u'l ta'xh nititz'a u vatz iq'ii isaj tu u vatz tx'ava' tza' utz, ye'k siq'i' kamchil vi', sitz'ej u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. Pek ab'il q'u'l liq'i' kamchil vi', a' q'u'l sa'atin tu u b'enq'ii b'ensaj.

Q'u b'a'nil sik'ul q'u ilb'en tetz q'u niman tetz u Jesusus

⁴⁰Ab'il q'u'l sak'ulunex, in a' nik'ulin tzi'. Utz aatz q'u'l nik'ulunin, nik'ul u Tiohx majte atzi' va'l vetchajonulin. ⁴¹Ab'il q'u'l sak'ulun q'u paxsan tetz u yolb'al Tiohx, ela ko'n ichoob'al sik'ul tuch' q'u paxsan tetz u yolb'al Tiohx. Echat majte ab'il sak'ulun ma'j q'u jikomla aanima, ela ko'n ichoob'al sik'ul tuch' si'ane'. ⁴²Utz ab'il q'u'l k'uxh ma'j ko'xh vaaso chi'ul a' lataq' tu ma'j q'u ch'ooal niman vetz, ni'xhtek'val sete aas sa'kojya'tzi' ik'ult ichoob'al tan, niman vetz va'l vettaq' taa'.— Texh u Jesusus.

11 ¹Utz ta'xh ya' u Jesusus, ti' ib'antu b'en talax q'u kam tu kab'laal q'ul ichusulib' tzi', elb'en tu va'l atichka. Ex chusun tunjot tenam. Utz nichipaxsa talax u yolb'al Tiohx.

U tiltu q'ul ichaj u Xhan aas nojchit iTxaaom Tiohx u Jesusus

²Unchee' atich oko'p u Xhan tu tze'. Tab'i itziilul kam q'u'l nichian viTxaaom u Tiohx. Ech ichajtu b'en ka'va'l q'ul ichusulib' tzixe'. ³Utz ul ich'oti te ech tza': —¿A'xh tzik viTxaaom u Tiohx va'l sauli? ¿Oj sakuch'ia va'te?— Texh te.ⁱ

⁴Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —B'enoj etal tu u Xhan kam q'u'l netile' netab'i tza'. ⁵Tan nitekisajin q'u moy. Nitekixaan q'u ko'x. Niteki'an b'a'n q'u ch'a'k'i'. Nitektab'in q'u chakan. Nitekq'aavtitz'pixsal kamnaj. Utz nitektab'il u b'a'nla chusb'al tu q'u me'b'a'. ⁶Ech chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ye' nika'tziin vi'.— Texh u Jesusus.

U taltu b'a'nla yol u Jesusus ti' u Xhan

⁷Unchee' tuul ko'xh nichtelb'en q'ul ichusulib' u Xhan, xe't iyolon u Jesusus ti' u Xhan tu q'u aanima ech tza':

—¿Kam b'anel titxumb'al u vinaj va'l ex etil tu tz'inlich tzaji tx'ava' b'atz'i? ¿Ech tzik a' ma'j aa aas va'l ko'xh ib'en sunchaj jalil tu kaji'q'? Ye'ka. ⁸Pek ¿kam

^h 10.36 Choktaj u Miqueas 7.6. ⁱ 11.3 Aatz u yol “viTxaaom u Tiohx” a' toke' “Mesías” tu u yolb'al hebreo, utz “Cristo” tu u yolb'al griego.

ex etile'? ¿A' tzik ex etil ma'j vinaj aas toksa'm ijlenal ato'k taq'o? Ye'ka. Tan aatz q'u'l b'a'nla chaj oksa'm ato'k taq'o, aye'n tu q'u tatib'al ijlenal. ⁹Loq' ¿kam ex etile'? ¿Ma'j tzik alol tetz u yolb'al Tiohx? B'a'ntan a' i. Utz nival sete aas nim tatin vatz tere'n q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. ¹⁰Tan a' va'l tz'ib'amalka ti' tu u Yolb'al Tiohx ech tza':

« —Sunb'axab'sa b'en vunchaj saatz.

A' sapaxsan itziul val ooponb'al.

Echa' ib'anax tuch b'ey saatz si'ane'.— Chu u Tiohx.»

Texh u alol tetz u yolb'al Tiohx.^j

¹¹Ech ni'xhtek'val sete aas ye'xhab'il ko'xh va'toj paalchu tijle'm vi' u Xhan, u b'anol vaultiismo xo'l kajay q'u aanima q'u'l alamal. Pek loq' k'uxh echi, aatz q'u'l ch'oo ko'n u tijle'm tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, paalchu tijle'm vi' u Xhan. ¹²Aya'xchen tuich ikuenta u Xhan, u b'anol vaultiismo utz, ulyu ko'xh tza' tuul, atil unjolol aanima nichij viQ'esalail u Tiohx tu Amlika. Nimaj ipax paal. Loq' tech koj ti'. Pek ab'il q'u'l tiira ni'an ya'l tib' ti' tok tu viQ'esalail u Tiohx, a' q'u'l nitoke'. ¹³Tan kajay q'u' alol tetz u yolb'al Tiohx tuch' u o'tla mantaar, a' niyolonku ti' viQ'esalail u Tiohx, ulyu ko'xh tikuenta u Xhan. Tan a' u ya'teb'al alol tetz u yolb'al Tiohx. ¹⁴Utz oj sesa'a, nimataj kam nitale' tan, aatz u Xhan, echa' u Elias atzi', va'l sa'nalchituli alaxnaj.^k ¹⁵Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj.

¹⁶¿Kam b'oj ela tuch' q'u qelolla chaj aanima tu u tiempo tza'? Ela tuch' q'u talaj nitxa' atzi' aas nisaach tu k'ayib'al, utz niqetunsa b'en talax timol ech tza':

¹⁷«Vetkuxuli aa utz, ye'n b'ixex, ye'n chi'b'ex qi'. Vetb'itz'o' echa' ib'itzal kamnaj utz, ye'n oq'ex tu txumu'm.» Chia.

¹⁸Tan aatz i'an u Xhan, u b'anol vaultiismo, ye't tx'a'ni utz, ye't tuk'a ta'l uuva. Utz: «Tiohxhil tx'i'li'inaj atil k'atza.» Chu te'le'. ¹⁹Pek aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, va'l itx'a'ne' utz, nituk'a ta'l uuva. Utz netal vi' ech tza': «Ulyu ma'l u vinaj ye'k chit iya'eb'al tu echb'u'm, tu uk'a ta'l uuva. Nimolo tib' tuch' aa paav, tuch' sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar.» Che'ex vi'. Loq' aatz vitxumb'al u Tiohx, a' niilchik tu vib'anon q'ul ik'aol ime'al Tiohx.— Texh u Jesusus.

Vitz'ejtu yol u Jesusus ti' ka'va'l q'u tenam ye't niman

²⁰Unchee' sib' txaichil i'an u Jesusus tu unjolol tenam, loq' ye' nichmotxik'axa q'ul ipaav q'u aanima tzi'. Ech xe't tek tal tz'ejb'al yol u Jesusus ti'. ²¹Utz tal ti' ech tza':

—jTilayol saya'k'ex aa Coraziin, tuch' ex aa Betsaida! Tan ye' nenima q'u mamaj txaichil unb'an texo'l. Pek xo'l koj q'u aa paavla chaj puera

j 11.10 Choktaj u Malaquias 3.1.   k 11.14 Choktaj u Malaquias 4.5.

aanima aa Tiro tuch' q'u aa paavla chaj puera aanima aa Sidoon unb'anva, oora ko'xh motx ik'axa q'ul ipaav koj atzi'. Utz motx toksa oksa'm techlal txumu'm. Utz imak' je' tza'a tivi' ti' q'ul ipaav koj atzi'.

22 Ech tok nival sete, aatz lu'ul u q'ii va'l satx'olax inujul q'u aanima, paalchu u choob'al paav saku' seti' vatz q'u aa Tiro tuch' q'u aa Sidoon.

23 Utz echat ex majte aa Capernauum. Kamal netale' aas sa'xht'amb'a'lex. jYe'xhjatú! Pek b'oono eb'ajax ku'l sab'anli; ech sab'enex tu choob'al paav. Tan a' koj vetuchku q'u mamaj txaichil tixo'l q'u aa Sodoma tzi', echa' q'u'l vetunb'an texo'l, motx ik'axa q'ul ipaav koj atzi'. Utz anko'xh atil tu u tiempo cheel koj tza'.

24 Ech tok nival sete, aatz lu'ul u q'ii va'l satx'olax inujul q'u aanima, paalchu u choob'al paav saku' seti' vatz q'u aa Sodoma tzi'.— Texh u Jesuus.

U Jesuus u ulsan tetz ik'u'l q'u'l jochpinaj tu u paav

25 Unchee' aatz i'an tu u q'ii tzi', iq'ila sik'le Tiohx u Jesuus utz, tal ech tza': —Nivaq' ta'ntiohx see Tat. Axh iB'aal u Amlika tx'ava' tzi'. Tan vetak'uch vatxumb'al tu q'u'l ye'k tootzajib'al, q'u'l echa' talaj nitxa'. Utz ye'n ak'uch tu q'u'l nitoksa iq'ii ti' q'ul itxumb'al.

26 A'i, Tat. Tan ech vasa' tzi'.— Texh u Jesuus tu viq'ilat u Tiohx.

27 Tal paj u Jesuus ech tza': —Kajay q'u kam vettoksal vunTat tunq'ab'. Utz ab'il koj ma'j tek' ootzajin tetz viK'aol u Tiohx tuch' itxumb'al, pek ta'xh u kuTat. Utz ab'il koj ootzajin tetz u kuTat, pek ta'xh u K'aola. Utz antu saootzajin majte q'u'l u K'aola sa'aq'on elu'l te vatzsaj.

28 Ech toke' ulojex sunk'atza kajay ex ijtzinajex utz, jochpinajex jaq' vepaav tan, in sailansanex.

29 Oksataj etib' jaq' vunmantaar. Utz iltaj ok etetz vi' tan, in maanxho. Utz jik u vaanima. Ech sailan vetaanxelal.

30 Tan yit' tza'l koj iq'ol vunmantaar. Utz yit' tii koj nimali.— Texh u Jesuus.

U tijle'm u Jesuus vatz u ilanb'al q'ii

12 1 Unchee' aatz i'an tu ma'l u ilanb'al q'ii, paal u Jesuus tuch' q'ul ichusulib' xo'l unjolol q'u chikob'e'm. Utz nichikam q'u chusulib' tu va'y. Ech motx itx'up vatz triigo utz, techb'u.

2 Pek ta'xh ilax tu q'u fariseo, tal tek tu u Jesuus ech tza': —Yit' b'a'n koj b'anax tu u ilanb'al q'ii va'l ni'an q'u'l achusulib' tzi'. A' niqel u kukostuumbre tz'ib'amal ti' u ilanb'al q'ii.— Texh te.¹

3 Tal tek u Jesuus te ech tza':

¹ 12.2 Aatz q'u “kostuumbre tz'ib'amal” tetz q'u Israeel nital q'u fariseo tza', aya' q'u kostuumbre tetz q'ul ik'uy imam q'u Israeel, unjolol q'u mantaar xo'l q'u aanima, echa' u codigo civil sukuvatz. Ech a' ix'e'al q'u kostuumbre u o'tla mantaar tetz u Moisees aas nimotxtale', loq' ye' nikan tootzajil q'u fariseo kam vitxumb'al u Tiohx aas taq' u o'tla mantaar.

—¿Yetz sik'lemal setaq'o kam va'l i'an u Daviid tuch' q'u'l xamich ti' aas kam tu va'y? ⁴Tan motx oko'p tu u totztiohx utz, motx itx'a' tetz u txaa'la kaxhlaan tx'ix tetz Tiohx va'l yit' aq'lich koj tzii aas ab'il ko'xh satx'a'on. Niko'xh u Daviid tuch' q'ul imol aq'elku tzii. Pek ta'xh aq'elku tzii tu q'u oksan yol vatz Tiohx.^m ⁵Utz ¿yetz sik'lemal setaq'o tu u o'tla mantaar majte, aas yit' aa paav koj q'u oksan yol k'uxh nitaq'onin tu ilanb'al q'ii tu viq'analil u totztiohx?ⁿ ⁶Ech nival sete aas paalchu tijle'm vatz u totztiohx va'l atil tza'. ⁷Utz ye' nekan tokeb'al u Yolb'al Tiohx va'l nital ech tza':

«A' unsa' setxum iatz emol; yit' ta'n ko'nkoxh setitz'a ik'achax ok avan tu tx'olo'm.» Chia.^o

Tan sako'nkoxhek'on paav ti' b'a'nla aanima koj atzi'. ⁸Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, aa yol ti' u ilanb'al q'ii.— Texh te.

Vib'anax b'a'n tu ma'l u vinaj tu u ilanb'al q'ii

⁹Unchee' aatz tek k'asu'l u Jesusus latzi', b'eno'k tu ma'l u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. ¹⁰Utz atich ma'l u vinaj tzi' aas ye' nichiyikun unpaq'il iq'ab'. Ech aatz q'u fariseo, vet sik'u'l ich'oti tu u Jesusus ech tza': —¿B'a'n tzik vatz u kukostuumbre tz'ib'amal aas sab'anax b'a'n tu q'u ya'v tu u ilanb'al q'ii?— Texh te. Tan a' isa' ixochtu u Jesusus ti' va'l satale'.

¹¹Pek alax te tu u Jesusus ech tza': —Ab'iste koj ma'j sab'anon sete aas yit' oora se'ntiq'o je'ul ma'l vikarne'l va'l ta'xh ma'l, oj sachajpu b'en tu jul tu u ilanb'al q'ii. ¹²Utz aal sib' paalchu u aanima vatz ma'l karne'l. Echtzixe't b'a'n sab'anax b'a'n tu ma'l aanima k'uxh tu u ilanb'al q'ii.— Texh te.

¹³Ech tal tek u Jesusus tu u ya'v ech tza': —Yuj vaq'ab' tzi'.— Texh te. Iyuj viq'ab' u vinaj utz, yakich i'an b'a'n. Ela texh kaak tuch' va't viq'ab'.

¹⁴Pek motx k'asu'l q'u fariseo. Utz motx ex inuk'e' kani'ch ixochax u Jesusus si'ane'; satal ikame'.

Vitzojpu u yol ti' u tatin u Tioxhla Espiiritu k'atz u Jesusus

¹⁵Pek tab'i u Jesusus. Ech eltekb'en tu va'l atichka. Utz mam tenam xamb'u b'en ti'. Utz i'an b'a'n tu kajay q'u ya'v. ¹⁶Loq' tiira nitchal tu q'u aanima b'a'nil aas ye'k sataq' elu'l itziiul. ¹⁷Tan ech chit itzojpu u yol alelka tu u Isaias, u alol tetz u yolb'al Tiohx aas tal ech tza':

¹⁸«A' u b'anol tetz vuntxumb'al tza', vunTxaaom.

Tii'in ti'. Utz k'ujleb'al unk'u'l.

^m 12.4 Choktaj u Leviitico 24.9; u Samueel I 21.3-6.   ⁿ 12.5 Choktaj u Nuumeros 28.9-11.

^o 12.7 Choktaj u Oseas 6.6.

- Savoksa vunTiohxla Espiiritu k'atza,
 ech satal vinujul tu kajay q'u tenam tz'ejxinaj.
 19 Yit' sako'nkoxyhaya yoli tib'.
 Yit' sako'nkoxyhq'eq'uni utz,
 yit' sako'nkoxyhtxab'a'pun tu b'ey.
 20 Aal koj sateesa ik'u'l u paxa'l aa utz,
 aal koj sitzaasa u xamal
 va'l b'iit ko'xh nitel isib'el.^p
 Pek aal sa'nalpaal tetz vinujul taq'o.
 21 Utz a' sak'uje'k ik'u'l kajay q'u puera tenam ti' si'ane!.» Chia.^q

Visuyax q'esal tioxhil tx'i'li'inaj ti' u Jesusus

22 Unchee' iq'ol opon ma'l u vinaj vatz u Jesusus. Moyich utz, memich majte. Atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz b'anax b'a'n te tu u Jesusus. Ilon tek u vinaj utz, yolon tek majte. 23 Ech kajay q'u aanima motx tz'ejx ik'u'l ti' va'l i'an u Jesusus. Utz nichte'k motxtal ech tza': —¡Kamal a' vitu'xh ixalam u Daviid va'l sa'chituli!— Texhtu'.

24 Pek aatz q'u fariseo, ta'xh motx tab'i u yol tzi', motx tal ech tza': —¡A' koj tzi'! Tan u Belzebuu, u q'esal tioxhil tx'i'li'inaj niaq'on tijle'm ti' tojchal el tioxhil tx'i'li'inaj.—^r Texhtu'.

25-26 Pek aatz u Jesusus tan, paal itxumb'al tu q'u'l nichte'tz'a utz, tal tek te ech tza':

—¿Kani'ch b'oj tatin viq'esalail u tx'i'li'inaj tinujul oj ato'k ixo'l tib'ilaj? Sa'kojveet iq'esalaine' oj jatxel tib' iatz. Echat ko'xhtu' a' ma'j ijlenal majte. Oj jatxel tib' iatz tuch' q'ul imol tu viq'esalail, sako'njink'i. Utz ech paje' a' ma'j tenam, oj untanoj itz'in atzik tu ma'l atib'al, jatxel tib' iatz, sa'kojveet i'antu ma'l iatz. 27 Utz oj u q'esal tioxhil tx'i'li'inaj niaq'on vijle'm ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj netale', ¡kamal a' paj niaq'on tijle'm q'u aanima q'u'l nechus ti' tojchal el majte unchee'! A' tek samotxalon sete atzi', ab'il niaq'on vijle'm, u Tioxh tzik oj viq'esal q'u tioxhil tx'i'li'inaj.

28 Pek oj u Tiohxla Espiiritu niaq'on vijle'm, nojchit a' u techlal aas ulyu viQ'esalail u Tioxh texo'l. 29 Tan echa' tzi', ab'il koj saveet toko'p to'otzotz xe' ma'l aanima aa yak'il oj yit' b'axal koj siqitze'. Pek b'axal siqitze', ech so'ole' ti' ijolonsal b'en q'u tetz. 30 Pek ab'iste yit' oknaj koj

^p 12.20 Aatz u yol “paxa'l aa” tuch' “u xamal va'l b'iit ko'xh nitel isib'el”, a' nital q'u aanima q'u'l peena texh ato'k k'atz Tioxh. ^q 12.18-21 Choktaj u Isaias 42.1-4.

^r 12.24 Aatz u b'ii Baal Zebuub, a'ich a' vitioxh q'u aa Ecroon titiempo u Elias. Pek b'ens ib'ii u q'esal tx'i'li'inaj tu q'u Israeel. Belzebuu b'enka. Choktaj u Reyes II 1.1-17; U Tio 12.24.

vi', nikoontrain atzi'. Utz ab'iste va'l ye'xhkam nitoksa vetz, tz'ejo'm ni'ane'.

³¹Ech toke' nival sete, kajay q'u paav sakuyli utz, kajay q'u yoq'o'mla yol nital q'u aanima, sakuyli. Pek ab'il sayoq'on saqelon u Tioxhla Espiiritu, ye'xhjatu sakuyaxi. ³²Aal sakuyli ab'il q'u'l sayoq'on u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Pek ech koj q'u'l sayoq'on saqelon u Tioxhla Espiiritu, ye'xhjatu sakuyli. Niko'xh tu u vatz amlika tx'ava' tza'; niko'xh tu va't u atinchil.

U tootzajil u aanima tu vib'anone'

³³⁻³⁴¡Tx'i'la chaj aanima! ¡Kani'ch b'oj etaltu b'a'nla chaj yol nenache' tan, jolol ex onkon! Kam q'u'l atil xe' taanima u aanima, a' va'l nije'ul titzi'. Pek b'antaj u b'a'nil, ech sek'uche' ex b'a'n. Echa' u b'a'nla tze', b'a'n ivatz nitaq'e'. Utz aatz u ye'xtxojla tze', ye'xtxoj ivatz nitaq'e'. Tan a' ni'ilchik u tze' tu vivatz; b'a'n tzik oj ye'xtxoj. ³⁵Tan aatz u b'a'nla aanima, a' nik'uchvu u b'a'nil va'l atil xe' taanima tu viyolone'. Pek ech koj u onkonla aanima, a' nik'uchvu tu viyolon majte aas onkonil atil xe' taanima. ³⁶Ech tok nival sete, sa'naltx'olch inujul q'u aanima ti' kajay q'u yol q'u'l ye'k ko'xh tokeb'al nimotxtale'. ³⁷Tan tu ko'n q'ul eyolone' satx'olax enujul; oj b'a'n, sab'enex tu u b'a'nil; oj ye'xtxoj, sab'enex tu choob'al paav majte.— Texh u Jesusus.

Vijajtu xheenya q'u fariseo tu u Jesusus

³⁸Unchee' aatz unjolol q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar, ant imol unjolol fariseo, tal tu u Jesusus ech tza': —Chusul, k'uch ma'j xheenya kuvatz oj nojchit axh iTxaaom Tioxh.— Texh te.⁵

³⁹Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza':

—¡Aatz ex itz'lelex tu u tiempo tza', jolol ex qelolla chaj aanima! Ex aa paav utz, nejaj xheenya aas sak'uchax sete netale'. Pek ¡ye'ka! Ta'xh ma'l xheenya setootzaji, va'l ti' u Jonaas, u alol tetz u yolb'al Tioxh. ⁴⁰Tan echa' va'l i'an u Jonaas aas oxva'l q'ii tuch' oxva't aq'b'al i'an tu tuul u mam txay, echat ko'xh si'an u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima majte. Oxva'l q'ii tuch' oxva't aq'b'al si'an jaq' tx'ava'.

⁴¹Aatz q'u aa Niinive, toj nal tal eb'en tu choob'al paav, ex itz'lelex tu u tiempo tza' aas latx'olax inujul q'u aanima; tan, motx ik'axa q'ul ipaav tu u yolb'al Tioxh va'l ex tal u Jonaas tixo'l. Pek aatz ex, ye' nek'axa q'ul epaav ti' q'ul iyol va'l paalchu tijle'm vi' u Jonaas.

⁴²Echat ma'l u ixoj ijlenal majte, toj nal tal eb'en tu choob'al paav, ex itz'lelex tu u tiempo tza'. Tan ya'vilo'm k'asku'l tikuenta aal iku'e' ti' ul

⁵ 12.38 Motx ijaj u xheenya tzi'. A' isa' i'antu ma'j mam kam u Jesusus siatz tu amlika. Echa' tzi' sijal tilon u q'ii, u ich' oj q'u tx'umi'l, oj kam ko'xh va'tioj kamil aas ye'kax uchi.

tab'il vimam txumb'al u Saloomoon. Pek paalchu tijle'm vi' u Saloomoon va'l atil tza' cheel utz, ye' nenima.

⁴³Aatz nitel u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz ma'l aanima, nipaal tu tzaji tx'ava' nichok tilanb'al. Loq' ye' nichab'a. ⁴⁴Ech nitektal ech tza': «Saq'aavb'enin tu u vatib'al va'l vetk'asku'lin.» Chia. Ech aatz nitopon tu u tatib'al, tiira b'a'nla tek amel, ch'isel utz, vijel majte. ⁴⁵Unchee' ech nitiq'o opon jujva't imol, aas maas aq'el tek ivi' sii'. Utz ech ta'n a' oponya. A' tek nimotxatinku tzi'. Ech aal maas tek sael u aanima tu b'ey tzi' va'l ato'k q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza, vatzich u tatin b'axa yol. Unchee' jechat ko'xh va'l seb'ane' jank'il ex, ex onkonla chaj aanima itz'lelex tu u tiempo tza'!— Texh u Jesusus.

Q'u nojla titz'in tatzik u Jesusus

⁴⁶Unchee' tuul anko'xh nichiyolon u Jesusus tu q'u tenam, opon vinan tuch' q'ul itza'q'. A' isa' si'chyolon tuch' u Jesusus. Utz ye't veet toko'p k'atza. ⁴⁷Ech alax tek tu u Jesusus ech tza': —Nisavsaxh vanan tuch' q'ul atza'q'. A' isa' sayolonaxh tuch' chi.— Texh te'le'.

⁴⁸Pek itzaq'b'e ko'n va'l alon te utz, tal te ech tza': —¿Ab'il unnan naale'? Utz ¿ab'il q'ul untza'q'?— Texh te. ⁴⁹Ech ik'uchtu b'en q'ul ichusulib' tiq'ab' utz, tal ti' ech tza': —A' vunnan tzuta. Utz a' q'ul untza'q' tzuyi. ⁵⁰Tan aatz kajay q'u'l nib'anon vitxumb'al vunTat tu Amlika, a' q'u'l untza'q' atzi'; a' vanab' atzi' utz; a' vunnan atzi'.— Texhtu'.

Vik'amtu ti' u chikol u Jesusus

13 ¹Unchee' aatz i'an u Jesusus tu u q'ii tzi', elk'asu'l tu u atib'al. Utz ex k'uje'oj tzi' choo. ²Mam tenam chit imol tib' k'atza. Ech je'tek'op u Jesusus tu ma'l u jukub'. K'uje' tuul utz, xe't ichusune', tuul aatz q'u aanima tan, atich ko'n tzi' a'. ³Ech sib' ko'xh yol tal u Jesusus. Nichik'am ti' kam ech tza':

—Aatz i'an ma'l u chikol, b'en tu chiko'm. ⁴Utz tuul nichimak' paal u ia, atia a' ku'k tu b'ey. Utz motx ko'n ex tzotiloj tu q'u tz'ichin. ⁵Atia a' ku'k vi'aj sivan aas b'iil ko'xh tx'ava' atil sii'. Utz oora itz'pu u ia tan, xax ko'n u tx'ava'. ⁶Pek tz'a'b' u q'ii. Lumin tu vitz'a'l utz, tzaji. Tan b'iil ko'n b'ennaj u taq'il. ⁷Utz at u ia, a' ku'k xo'l ch'i'x. Pek ch'ii q'u ch'i'x utz, isotzsa.

⁸Pek aatz untante, a' ku'k tu b'a'nla tx'ava'. Utz ech vatzini. Atia 100 ivatz taq' ti' junun tajan. Atia 60 ivatz taq'a. Utz atia 30 ivatz taq' majte. ⁹Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj.— Texhtu'.

U taltu u Jesusus kam toke' nik'am ti' kam

¹⁰Unchee' xaan tek opon q'u chusulib' k'atz u Jesusus utz, tal tek te ech tza': —¿Kam toke' a' nak'am ti' kam aas nayolon tu q'u aanima tzi'?— Texh te.

¹¹Ech itzaq'b'e utz, tal te ech tza':

—B'a'n ex tan, aq'el tzii, sete aas setootzaji u tokeb'al q'u kam q'u'l ye' ootzajimal tokeb'al ti' viQ'esalail u Tiohx tu Amlika. Pek ech koj q'u aanima tzi', sa'kojtootzaji u tokeb'al tan, ye' aq'el te. ¹²Tan ab'iste va'l atil nal itxumb'al ti' q'u kam q'u'l ye' ootzajimal tokeb'al, aal sa'aq'ax tere'n tetz. Ech sib'al tek itxumb'al sa'atini. Pek ab'iste va'l ye'k maas itxumb'al ti', aal samaale'l te jank'al vatz tetz aq'el. ¹³Tu k'amich kam nunyolonku te tan, nisajine' tilone', loq' ye'xhat ni'enku te. K'uxh nitab'ine', nikojikan tab'il tokeb'al q'u kam. Utz nikojipaal itxumb'al tuul. ¹⁴Tan ech chit itzopju va'l b'axab'samal talax tu u Isaias aas tal ech tza':

«Aatz q'u aanima tzi',
sa'motxab'in tuch' ixichin,
loq' sa'kojpaal itxumb'al tu va'l satab'i.
Utz samotxsajini,
loq' sa'kojikan tilaxe' kam va'l sisaji.

¹⁵Tan tiib'inaj taanima q'u tenam tzi'.
Ye' nimotxisa'a tab'ile' kam tokeb'al q'u yol.
Ye' nimotxisa'a tilax q'u kam ijikomal.
Ech toke' ye' samotxilon tuch' b'aq' iatz.
Ye' samotxab'in tuch' ixichin.
Utz niko'xh satootzaji u tokeb'al q'u kam tuch' taanima.
Ech ye'k saq'aavo'k sunk'atza.
Utz yi'sa' sunb'an b'a'n te majte.» Chia.^t

¹⁶Pek aatz ex, chi'b'eb'al etetz tan, netil inujul q'u kam tuch' b'aq' evatz. Utz nekan tab'il tokeb'al tuch' exichin. ¹⁷Tan ni'xhtek'val sete, sib'al ko'xh q'u alol tetz u yolb'al Tiohx motx tachva tilaxe' kam va'l netil cheel. Pek ye't tila. Utz motx tachva tab'ile' kam va'l netab'i cheel. Pek ye't motx tab'i. Echat q'u jikomla chaj aanima majte.

U tokeb'al u k'amich yol ti' u chikol

¹⁸Pek ab'itaj unchee' kam u tokeb'al u yol ti' u chikol. ¹⁹Aatz u aanima va'l niab'in q'u yol ti' viQ'esalail u Tiohx utz, ye' nipaal itxumb'al tuul, a' nik'am ti' u ia va'l a' ku'k tu b'ey. Tan niko'nulsotzsaloj u yolb'al Tiohx tu taanima tu u tx'i'li'inaj.

²⁰Atil aanima nitab'i u yolb'al Tiohx utz, kaana itxuq'txun ti' b'axa aas nik'ule'. Ech a' nik'am ti' u ia va'l a' ku'k vi'aj sivan, aas b'iil ko'xh tx'ava' sii'. ²¹Pek ye' b'ennaj taq'il. B'iil ko'n ni'ano'k. Tan echa' tzi', nitul majt

^t 13.15 Choktaj u Isaias 6.9-10.

tza'lla kam ti' utz, nixe'k'ulal ti' u yob'al Tiohx majte, sib' ni'enku te. Utz ye' ko'xh tiil iku'e'!

²²Pek atil aanima nitab'i u yob'al Tiohx, loq' niko'nisotz b'en sik'u'l tu q'u ela'okchil ti' vime'b'i'l tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' nik'am ti' u ia va'l a' ku'k xo'l ch'i'x. Ech ye'xhkam nivatzin taq'o. Utz nisotz b'en sik'u'l ti' tachvalo'k q'u tx'iib'al q'ii.

²³Pek ech koj va'l a' ku'k tu b'a'nla tx'ava', a' nik'am ti' u aanima va'l niab'in u yob'al Tiohx utz, nipaal itxumb'al tuul. Echa' u ia aas nivatzine'. Atia 100 ivatz nitaq'e'. Atia 60 ivatz nitaq'e'. Utz 30 ivatz nitaq' majte.— Texhtu'!

Vik'amtu ti' ye'xtxojla xajtze' u Jesusu tu vichusune'

²⁴Tal paj chit va't k'amich kam u Jesusu tu q'u aanima ech tza':

—Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u vinaj va'l ichik b'a'nla ia triigo titx'ava'. ²⁵Pek aatz tu aq'b'al, tuul vatchel q'u aanima, ul vikoontra, ul ichikka ye'xtxojla ia xo'l u triigo. Utz b'eni. ²⁶Ech je'ul u triigo, ch'ii. Utz vatzini. Loq' chee u ye'xtxojla xajtze' tixo'l majte. ²⁷Ech aatz q'u aq'onom tan, motx tek ex tal tu u b'aal chikob'e'm ech tza': «B'aal nitxa', tiira b'a'nla ia va'l vetachik tu vatx'ava'. Pek ȷtil chaj unjalk'ik u ye'xtxojla xajtze' tzi'?» Texh te.

²⁸Tzaq'b'u u b'aal chikob'e'm ech tza': «Ma'l u koontra vetexchikonka atzi'.» Texhtu'!

Tal q'u aq'onom te ech tza': «Pek ȷsatz asa'a se'nkub'ue'l tixo'l unchee'?» Texh te.

²⁹Tal u b'aal chikob'e'm ech tza': «Ye'ka. Tan b'a'n si'ane' aas tuul neb'ue'l u ye'xtxojla xajtze', sab'ue'xu k'asu'l triigo ti'. ³⁰Pek a' li'ilon, ch'iojna sijnunil utz, q'anb'unale. Ech saval tu q'u chokol tetz tu u tiempo tzi': —Moltaj q'u ye'xtxojla chaj xajtze' b'axal tzi'. Utz ti' b'o'k'ol iqitzax seb'ane'. Ech satz'e'i. Pek ech koj u triigo tan, a' semolvu tu kolb'al tetz.— Chajin te.» Chu u b'aal chikob'e'm tu q'u taq'onom.— Texh u Jesusu.

Vik'amtu ti' u tal pitz'kin ia u Jesusu

³¹Aatz u Jesusu, ik'am paj ti' va't kam utz, tal ech tza':

—Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u b'aq' muxhtaansa ichik ma'l u vinaj titx'ava'. ³²Tan a' u ia va'l nojchit tiira tal ch'oo vatz tere'n q'u tiil itza. Pek paalchu ich'ii vi' tere'n q'u itza ni'ane'. Aatz nich'ie' utz, nib'ens nimla tze'. Aal nitek'uli'an isok q'u tz'ichin vi'aj q'ul iq'ab'.— Texh u Jesusu.

³³Aatz u Jesusu, ik'am paj ti' va't kam ech tza': —Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' u tx'amil kaxhlaan tx'ix va'l taq' b'en ma'l u

ixoj xo'l oxva'l paab'al ariina. Utz ech itx'amtu kajay viq'otiiil u kaxhlaan tx'ix taq'o.— Texh u Jesusus.

³⁴Aatz kajay q'u yol tal u Jesusus tu q'u aanima, a' ik'am ti' kam. Utz ye'xhkam nichiyolone' untz'oj ye' nichik'am ti' kam. ³⁵Ech chit itzojpu u yol alichnalka tu u alol tetz u yolb'al Tiohx aas tal ech tza':

—Sayolonin utz, kam ko'n sunk'am ti'. Ech saval elu'l inujul q'u kam q'u'l ye' ootzajimal u tokeb'al xe' q'ii xe' saj.— Chia."

U tokeb'al u yol ti' u ye'xtxojla xajtze'

³⁶Unchee' ijatx tek tib' u Jesusus tuch' q'u aanima. Ech b'eno'k u Jesusus tu atib'al. Utz xaan opon q'u chusulib' k'atza, tal te ech tza': —B'an talax qe b'a'nil kam tokeb'al u ye'xtxojla xajtze' vetak'am ti' aas chee xo'l u chikob'e'm.— Texh te.

³⁷Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza':

—Aatz va'l chikon u b'a'nla ia, aya' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

³⁸Aatz u tx'ava', aya' u vatz amlika tx'ava'. Aatz u b'a'nla ia, aya' q'u'l oknaj tek tu viQ'esalail u Tiohx. Utz aatz u ye'xtxojla ia, aya' q'u aanima q'u niman tetz u tx'li'inaj. ³⁹Aatz u koontra va'l chikon, aya' u tx'li'inaj. Aatz u tiempo tzok'b'al tetz utz, aya' u motxeb'al q'ii saj si'ane'. Utz aatz q'u molol tetz, aya' q'u aanjel. ⁴⁰Kam chit ech vitzok'ax el q'u ye'xtxojla xajtze' tzi' utz, nik'achax ok tu xamal, ech sab'anax tu q'u aanima tu u motxeb'al q'ii saj si'ane'. ⁴¹Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, sichaj k'asu'l q'u'l iaanjel utz, su'lteesa tu u vatz tx'ava' tza' jank'al q'u aanima oknaj tu viQ'esalail q'u'l nitaq' b'en imol tu paav utz, tuch' q'u b'anol tetz onkonil. ⁴²Ech sik'on b'en tu u mam xamal. Aya' u choob'al paav, paalchu vi' oorno. Ech latzi' samotxoq'ka utz, a' sajarach'unku tee tzi'."

⁴³Pek aatz q'u jikomla aanima, q'u niman tetz u Tiohx tan, samotxrib'uni. Echa' irib'un q'ii si'an tu viQ'esalail u kuTat. Ech nimanøj, ab'il nikanon tab'il tokeb'al q'u kam tza'.— Texh u Jesusus.

Vik'amtu ti' u tx'iib'al q'ii u Jesusus va'l mujel

⁴⁴Tal paj u Jesusus ech tza': —Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l sivan sib' ija'mel aas mujel tatin tu mal'j tx'ava'. Utz aatz nichab'al tu ma'l u aanima, niko'npajq'aavimujka. Utz kaana itxuq'txun ti'. Ech tek ne'nik'ayika kajay q'u tetz. Utz niloq' u tx'ava' tzi'. Ech satetzi u tx'iib'al q'ii va'l mujel tuul.

" 13.35 Choktaj u Salmos 78.2.   v 13.42 Choktaj
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 14.14-20.

Vik'amtu ti' u b'a'nla sivan u Jesuus

⁴⁵Aatz paj viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, echa' ma'l lakol. A' nichok b'a'nla chaj perla. ⁴⁶Utz aatz nichab'a ma'l u techalla perla sib' ija'mel, nitekenik'ayika kajay q'u tetz atile utz, niloq'e'.

Vik'amtu ti' u k'ach u Jesuus

⁴⁷Aatz paj viQ'esalail u Tiohx tu Amlika majte echa' ma'l mam k'ach, eesab' txay, aas nik'onax oko'p tu choo. Jatvatzul ko'n iatz txay nitok tuul. ⁴⁸Utz aatz ma't inoo u k'ach tzi', nitektiq'ol elu'l tu eesan tetz tzi' a'. Ech nitxaa q'u b'a'nla chaj txay utz, nitaq' ku' tu txakatx. Pek aatz q'u'l ye'xtxoj, nik'one'l. ⁴⁹Echat chit va'l su'uch majte aas lu'ul u motxeb'al q'ii saj. Saul q'u aanjel, sateesa q'u aa paavla chaj aanima xo'l q'u jikomla chaj aanima. ⁵⁰Ech sik'on b'en tu u mam xamal. Aya' u choob'al paav paalchu vi' xamal tu oorno. Utz latzi' samotxoq'ka utz, a' sajarach'unku tee tzi'.— Texh u Jesuus.

⁵¹Tal paj u Jesuus ech tza': —¿Matz paal etxumb'al tu q'u kam nivale' tza'?— Texhtu'.

Tzaq'b'u q'u aanima utz, motx tala: —Ee', vetia.— Texhtu'.

⁵²Tal paj u Jesuus: —Aatz kajay q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar q'u'l oknaj ti' u b'a'nla chusb'al utz, chusel tib' ti', tootzaj u o'tla mantaar tuch' u ak' b'a'nla chusb'al. Ela tuch' ma'l u tata atzi' va'l nitiq'o je'ul ak' kam utz, o'tla kam tu kolb'al tx'iib'al iq'ii.— Texh u Jesuus.

Vika'tziin q'u aa Nazareet ti' u Jesuus

⁵³Unchee' ta'xh veet iyolon u Jesuus ti' q'u kam ik'am ti', eltekb'en tu va'l atichka. ⁵⁴Ech ul tu vitenam. Xe't ichus q'u aanima tu atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz nichitz'ejx ik'u'l q'u aanima taq'o. Nichmotxtal ech tza': —¿Til tek nicheek u mam itxumb'al atzi'? Utz ¿kam tek ech iveet q'u mamaj txaichil ni'ane' atzi'? ⁵⁵¿Yit' tzik a' vik'aol u k'oxol tzi'? ¿Yit' tzik Li' ib'ii vinan? Tan a' vitz'a'q' u Jacobo atzi', u Xhep, u Xhim tuch' u Judas. ⁵⁶Utz aal je'lel q'u tanab' tza' atzi'. Pek ¿til tek nicheek kajay q'u kam sik'u'l atzi'?— Texhtu'. ⁵⁷Ech nichte'kmotxteesa iq'ii ti'.

Pek tal tek u Jesuus te ech tza': —Aatz q'u alol tetz u yolb'al Tiohx, ta'xh ye' oknajq' ii titenam tuch' xo'l titz'in tatzik.— Texhtu'. ⁵⁸Ech b'iil ko'xh txaichil i'an u Jesuus tzi' tan, ye't nimal tu q'u aanima.

Vikam u Xhan, u b'anol vautiismo

14 ¹Unchee' aatz u Herodes, u governadoor tikuenta Galilea, tab'i itziil tok iq'ii u Jesusus.^w ²Utz tal tu q'u taq'onom ech tza': —U Xhan a' q'aav itz'pi xo'l q'u kamnaj tzi', aya' u b'anol vautiismo. Echtsixe't atil mam tijle'm ti' ib'anax txaichil.— Texhtu'. ³Tan aatz u Herodes, a' alon itxaypu u Xhan. Tal iqitzpu tu kadeena utz, taq' ku' tu tze' ti' ko'n u Herodias, u tixojich u Felipe vitza'q' u Herodes tzi'.

⁴Tan nichtal u Xhan te ech tza': —Yit' b'a'n koj va'l na'ane' aas iq'omal u tixoj vatza'q' saaq'o tzi'.— Texhich te.

⁵Ech nichian ik'u'l u Herodes ti' u Xhan. Pek nichixo'va q'u tenam tan, nimamich taq'o aas alol tetz u yolb'al Tiohx tixo'l. ⁶Pek aatz i'ana, paal iq'ii tz'ajeb'al iya'b' u Herodes. B'ix u titz'in u Herodias tu xo'l. Ech tx'anel chit til u Herodes. ⁷Utz ech tala aas sataq' kajay q'u kam sijaj u ixviak te. Toksa ib'ii q'ul itiohx tuul aas sataq'e'.

⁸Pek aatz u ixviak, chajtzi'l tu vinan b'axa. Ech tek tal te ech tza': —Aq' vivi' u Xhan ve tu ma'l puraato cheel tza', u b'anol vautiismo.— Texh te.

⁹Ech txumun chit u Herodes ti' va'l jajax te. Pek inima. Tal tek taq'ax vivi' u Xhan tu u ixviak, ti' tan, vatz q'ul imol tal u kam tzi', q'u'l atich ok vatz meexha tuch' utz, ti' majte tan, toksa ib'ii q'ul itiohx tuul. ¹⁰Ech tal ikutil el vivi' u Xhan aas atich ku' tu tze'. ¹¹Utz iq'ol ul vivi' u Xhan tu ma'l puraato. Ech aq'ax tu u ixviak. Utz aatz u ixviak, ex taq' tu vinan.

¹²Unchee' motx tek opon q'ul ichusulib' u Xhan. Ex tiq'o viminal utz, imuja. Ech tek motx ex tal itziil tu u Jesusus.

U txaichil i'an u Jesusus ti' itx'a'nsal 5,000 vinaj

¹³Unchee' aatz tab'i itziil u kam u Jesusus tzi', eltekb'en tu va'l atichka. Okb'en tu ma'l u jukub' sijunal utz, ex tu ma'l u tz'inlich tx'ava' xaannaj el. Pek tab'i q'u aanima aas til ma'tka. Motx b'en tu tajan. Ex ik'ule'. A' elkub'en tu q'u tenam tzi' a' utz, ex ik'ul sala b'en a'. ¹⁴Ech el u Jesusus tu jukub'. Til q'u mam tenam utz, itxum iatz. Ech ib'an b'a'n tu q'u ya'v atich tixo'l.

¹⁵Tuul tek tiira ma'tich iku' q'ii, xaan opon q'ul ichusulib' k'atza utz, tal te ech tza': —Ma'xh ku'y q'ii. Utz ye'xhkam b'oj sachee tu va'l atilk'o' tza'. Pek chaj b'en q'u tenam tzi'. Samotxeniloq' techb'ub'al xe' q'u aanima jejllel tu q'u ja'jtze' tzi'.— Texh te.

¹⁶Pek alax te tu u Jesusus ech tza': —Yit' ministeer koj samotxb'eni atzi'. Aq'taj techb'ub'al tzexe'.— Texh te.

^w **14.1** Aatz u governadoor tza', a' vik'aol u Herodes va'l ijlenalich aas itz'pu u Jesusus. Choktaj U Tio 2.1.

¹⁷Motx tal ech tza': —Ye'xhjangk'al echb'ub'al atil quxe'. Ta'xh atil o'va'l kaxhlaan tx'ix tuch' ka'va't txay.— Texhtu'.

¹⁸Tal u Jesusus te: —Aq'taj ul tza'.— Texh te. ¹⁹Ech talt ich'uxhe' q'u aanima vi' ch'im. Utz itxay o'va'l u kaxhlaan tx'ix tiq'ab' tuch' ka'va't u txay. Ech sajin je' tu amlika. Ijaj b'a'nil ti' utz, ipixh q'u kaxhlaan tx'ix. Taq' tu q'ul ichusulib'. Utz aatz q'ul ichusulib', taq' tek tu q'u aanima. ²⁰Ech motx tx'a'ni sikajayil utz, motx nooi. Molax tek q'u'l chanani. Kab'laat txakatx elko'p b'oono inooe'. ²¹Utz 5,000 q'u vinaj tx'a'ni. Sib'at ixoj tuch' talaj nitxa' tx'a'n majte. Ye't achaxi.

²²Unchee' aatz u Jesusus tan, oora tal tok b'en q'ul ichusulib' tu jukub'. Ib'axab'sa b'en siatz tunpaq'it u tzi' choo. Tuul nichtalka ib'en tu q'u tenam.

Vixaan u Jesusus vi' u choo

²³Aatz tek veet taltuka ib'en tu q'u mam tenam, b'enje' vi' ma'l u muunte sijunal. Ex iq'ila sik'le Tiohx. Utz ok ko'xh aq'b'al tuul. Anko'xh atich tzi' sijunal.

²⁴Pek aatz q'u chusulib', atich ok tu u jukub'. Ma'tich toko'p tinik'a u choo. Utz techal b'oj itxala'punsal u jukub' tu vipilq'a'txan u choo. Tan ok ma'l mam kajiq' tib'ey. ²⁵Pek aatz i'ana aas b'iitich tere'n isajb'u saj, ul u Jesusus k'atza. Xaaom tul vi' u choo. ²⁶Utz ta'xh ilax tu q'u chusulib' aas nichixaan vi' a', motx sotz ik'u'l. Utz motx tal ech tza': —¡U poyinal la!— Texhtu'. Ech motx q'eq'un tu xo'val.

²⁷Pek q'ilal tek tu u Jesusus utz, tal te ech tza': —Ye' ko'xh qeonex. In atzi'. Ye' xo'vex.— Texhtu'.

²⁸Utz ech tzaq'b'el tu u Lu' ech tza': —UnB'aal oj nojchit axh, ala aas saxaanin vi' u a' tzi'. So'oponin sak'atza.— Texh te.

²⁹Tal u Jesusus te ech tza': —¡Ni'axh!— Texh te. Ech el u Lu' tu jukub'. Xe't ixaan vi' u a'. Aal ib'en k'atz u Jesusus.

³⁰Pek xo'v u Lu' ta'xh tila aas techal ixumkab'in u mam kajiq'. Utz xe't tek isotz ko'p tu a'. Ech tek q'eq'un taltu ech tza': —¡UnB'aal, eesa ji'ulin!— Texh te.

³¹Ech tu ko'xh unmu'k'lul txayax je'ul siq'ab' tu u Jesusus utz, tal te: —Tiira b'iil ko'xh k'ujlel ak'u'l vi'. ¿Kantu' vetka'tziiunaxh?— Texh te.

³²Ech ta'xh motx je'op tu u jukub', ya' u mam kajiq'. ³³Utz aatz tek q'u'l atich nal tu u jukub', motx tek peche' ku' vatz u Jesusus utz, tal ech tza': —¡Nojchit axh viK'aol u Tiohx!— Texh te.

³⁴Unchee' aatz tek veet ipaal b'en vi' u choo, opon tek tu u tx'ava' tikuenta Genesareet. ³⁵Ech ta'xh ilax iatz u Jesusus tu q'u aanima, motx ipaxsa b'en itziil tu jank'al q'u tenam tikuenta u tx'ava' tzi'. Ech motx iq'ol ul q'u ya'v siatz. ³⁶Utz jajax b'a'nil te aas sataq' tzii tu q'u ya'v sikan vitzij'aj u toksa'm. Ech motx i'an b'a'n kajay q'u ya'v tuch' ko'xh vikanta'.

Yit' paav koj qelax vikostuumbre q'u fariseo

15 ¹Unchee' k'asu'l unjolol q'u fariseo tu Jerusaleen utz, opon k'atz u Jesusus. Ant imol q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Utz motx tal tu u Jesusus ech tza': ²—¿Kam toke' aas niqel vikostuumbre q'u kuk'uy kumam tz'ib'amal q'ul achusulib' tzi'? Tan ye'xhkam ni'an u kostuumbre ti' itx'aal iq'ab' aas nitx'a'ne!— Texhtu'.

³Tzaq'b'u u Jesusus utz, tal ech tza': —Utz ¿kam tok majte, aas neqel vimantaar u Tiohx ti' inimal vikostuumbre q'ul ek'uy emam tz'ib'amal?

⁴Tan a' u mantaar alel tu u Tiohx ech tza': «Atoj tatin atxutx ab'aal saatz. Tan ab'il va'l ye'k itxa'k itxutx ib'aal siatz, yatz'el sab'anli. Ye'k txumlichil iatz.» Chia.^x

⁵Pek aatz netale', saveeti aas satal ma'j aanima titxutx ib'aal ech tza': «Ye'xhkam ve't eetz savaq'e' tan, a' savaq'vu tu u Tiohx kajay val eetz savaq'e' b'anel.» Che'ex. ⁶Utz aatz q'u'l nib'anon ech tzi', a' niqel u mantaar Tiohx ti' inimal q'ul ikostuumbre q'u kuk'uy kumam tan, ye'kan itxa'k itxutx ib'aal te.

⁷Jolol jex ka'vatz! Tinujul chit va'l tal u Isaias seti' ech tza':

⁸«—Aatz q'u tenam tzi', tu ko'xh q'ul itzi' nitoksa unq'ii.

Pek aatz q'u taanima, tzian elnaj sunk'atza.

⁹Ech ye'k ko'xh tokeb'al k'uxh nitoksa unq'ii, k'uxh ninach'in.

Tan a' nichus ikostuumbre aanima. Nib'ensas echa' imantaar Tiohx.— Chu u Tiohx.» Chia.—^y

Texh u Jesusus.

¹⁰Ech aatz u Jesusus, isik'le tek ul q'u mam tenam k'atza utz, tal te ech tza': —Ab'itaj b'a'nil va'l nivale' tza' utz, paalox etxumb'al tuul.

¹¹Yit' nikojipaavin u aanima oj ye' ni'an u kostuumbre ti' itx'aal iq'ab' aas nitechb'une'. Pek a' niaq'on b'en u aanima tu paav q'u ye'xtxojla yol nije'ul titzi'.— Texhtu'.

¹²Ech xaan tek opon q'ul ichusulib' u Jesusus k'atza utz, tal te: —¿At tzik vetb'enku see aas sib' vetb'enku q'u yol tu q'u fariseo va'l vetaala?— Texh te.

¹³Ech itzaq'b'e ech tza': —Kajay q'u ia q'u'l yit' vunTat koj tu Amlika vetchikon, sako'nb'uq'ax je'. ¹⁴Kam esa' te tan, jolol echa' moy atzi' aas nitiq'o ib'ey va't moy. Tan oj nojchit si'iq'ol ib'ey ma'l moy tu va't moy, ela ko'xh sab'en tu jul ka'b'il atzi'.— Texh u Jesusus.

¹⁵Ech tzaq'b'u u Lu' utz, tal ech tza': —B'an talax qe b'a'nil kam tok u kam vetak'am ti' tzi'.— Texh te.

^x 15.4 Choktaj u Eexodo 20.12; 21.17; u Deuteronomio 5.16. ^y 15.9 Choktaj u Isaias 29.13.

¹⁶Tal u Jesusus ech tza': —Utz ¿ant ex ye'xh b'oj etxumb'al tzik? ¹⁷Tan kam va'l nitechb'u u aanima, a' niko'ko'p tu tuul. Ech xamtel nib'en tu xaanb'al. ¹⁸Pek ech koj q'u ye'xtxojla yol nije'ul titzi' q'u aanima tan, a' nik'asku'l tu taanima. Utz a' va'l niaq'on b'en tu paav. ¹⁹Tan tu taanima u aanima nik'asku'l q'u ye'xtxojla chaj txumb'al. Echa' q'u yatz'o'm, u eesaib' tu b'ey tuch' aanima, u elaq', q'u txub'a'lla chaj yol nitz'ejax ti' q'u aanima utz, tuch' u yoq'o'm. ²⁰A' q'u kam nib'ensan aa paav u aanima tzi'. Pek k'uxh ye' sab'anax u kostuumbre ti' itx'aal q'ab' aas su'uch tx'a'om, ye'xhkam niyansa u aanima.— Texh u Jesusus.

Vik'uje' ik'u'l ma'l u ixoj aa Sidoon ti' u Jesusus

²¹Unchee' k'astek'ul u Jesusus tu va'l atichka utz, b'en tikuenta Tiro tuch' tikuenta Sidoon.

²²Ech aatz i'an ma'l u ixoj a' k'asku'l tikuenta u tx'ava' Canaan, va'lich iqetun taltu ech tza': —¡UnB'aal, itu'xh ixalam Daviid, txum unvatz! Tan aatz ma'l u vitz'in ixviak, techal tuleb'el tu u tioxhil tx'i'li'inaj ato'k k'atza.— Texhtu'.

²³Pek aatz u Jesusus tan, paat ye' nichitzaq'b'e. Ech xaan tek opon q'u'ul ichusulib' k'atza utz, ijaj b'a'nil tu u Jesusus ech tza': —Chaj b'en u ixoj tzi' tan, iqetun ko'xh tok qi'.— Texh te.

²⁴Tzaq'b'u u Jesusus, tal ech tza': —K'uxh vet'ulin tan, chajelin. Ta'xh ul vil q'u Israeel q'u'l sotznaj ik'u'l echa' karne'l aas tz'ejinaj.— Texhtu'.

²⁵Pek aatz u ixoj tan, tab'i utz, ul peche'oj vatz u Jesusus utz, tala: —¡UnB'aal, loch'in!— Texh te.

²⁶Tal ko'n paj u Jesusus ech tza': —Yit' sa'kojji'ane' saqeesa u b'a'nil vatz q'u Israeel utz, saqaq' tu q'u puera aanima. Echa' u kaxhlaan tx'ix, sa'kojji'ane' saqeesa vatz q'u k'aol me'ala utz, saqoksa vatz q'u tx'i'.— Texh u Jesusus.

²⁷Pek tal u ixoj ech tza': —A' chitu', unB'aal. Pek loq' aal aatz q'u tx'i', nimotxtechb'u q'u juyaj kaxhlaan tx'ix q'u'l nichajpe'l vi' imeexha q'u'ul iko'.— Texh te.

²⁸Unchee' tzaq'b'u tek u Jesusus utz, tala: —Ixo,ji, tiira k'ujlel ak'u'l vi'. Nojpoj va'l najaje' tzi'.— Texh te. Ech aatz u titz'in u ixoj tzi', yakich i'an b'a'n tu u mu'k'ul tzi'.

U txaichil i'an u Jesusus ti' itx'a'nsal 4,000 vinaj

²⁹K'astek'ul u Jesusus latzi' utz, paal tzi' u choo tu Galilea. Ech ib'enje' vi' ma'l u muunte utz, k'uje'i. ³⁰Utz sib'al aanima xaan opon k'atza. Iq'omich ko'x taq'o, tuch' moy, tuch' kut q'ab', tuch' mem utz, tuch' sib'at tere'n ya'v majte. Oksal vatz u Jesusus. Ech motx i'an b'a'n te. ³¹Ech nichmotxitz'e'jx ik'u'l q'u aanima. Tan nichtekiyolon q'u'l memich. Tz'ajel tek iq'ab' q'u'l kut q'ab'ich. Nichtekixaan q'u ko'x. Utz nichtile' aas b'a'n tek isajin q'u moy. Ech nichtekmotxtoksa iq'ii vi'Tioxh q'u Israeel ti'.

³²Unchee' aatz u Jesusus, isik'le ul q'ul ichusulib' k'atza utz, tal te ech tza': —Nuntxum iatz q'u tenam tzi'. Tan oxva'x q'ii cheel tatin sunk'atza utz, ye'kan techb'ub'al. Utz yu'nsa' sunchaj b'en ech tzi' tuul atil tu va'y. Tan noj motx ijochpu tu b'ey.— Texh te.

³³Utz alax te tu q'ul ichusulib' ech tza': —¿Til saqiq'ov sib'la echb'ub'al tetz q'u mam tenam tu u tz'inlich tx'ava' tza'?— Texhtu'.

³⁴Tal u Jesusus te ech tza': —¿Jank'at echb'ub'al atil tzexe'?— Texh u Jesusus.

Utz motx tzaq'b'u ech tza': —Jujva'l ko'n, tuch' ka'xva't txay.— Texhtu'.

³⁵Ech aatz u Jesusus tan, tal ik'uje' q'u aanima vatz tx'ava'. ³⁶Utz itxay jujva'l q'u kaxhlaan tx'ix tiq'ab' tuch' q'u txay. Ik'ama Tiohx ti'. Ech ipixh tuul utz, taq' tu q'u chusulib'. A' tek motx jatxon paal vatz q'u tenam.

³⁷Ech motx itx'a'n sikajayil. Motx nooi. Ech molax tek q'u'l chanani. Utz jujva't txakatx elko'p, b'oono inooe'. ³⁸Utz 4,000 q'u vinaj q'u'l tx'a'ni. Sib'at ixoj tuch' talaj nitxa' tx'a'n majte ye't achaxi.

³⁹Unchee' tal tek ib'en q'u aanima u Jesusus utz, ok tek tu jukub'. B'en tu u tx'ava' tikuenta Magdala.

Vijajtu xheenya q'u fariseo tu u Jesusus

16 ¹Unchee' opon q'u fariseo k'atz u Jesusus tuch' q'u saduceo. Utz vet sik'u'l motx i'ana, ijaj xheenya te sik'uch tu amlika. ²Pek tzaq'b'el ko'n tu u Jesusus ech tza': —Aatz niku' q'ii, nimotxetale': «Tx'anel saq'i q'ejal. Nimna'l tan, vikajxu xe' amlika.» Che'ex. ³Utz aatz netal q'ala'm: «Su'ul jab'al cheel. Nimna'l tan, viq'ejb'u xe' amlika tu sutz'l.» Che'ex. ¡Junal ex ka'vatz! Etootzajle tilax q'u xheenya q'u'l nichee vatz amlika, pek tiira ye'xhat ni'enku sete ab'iste q'u xheenya nituch seti'aj tu u tiempo tza'. ⁴Aatz ex, itz'lelex tu u tiempo tza', jolol ex qelolla chaj aanima. ¡Ex aa paav utz, nejaj xheenya sak'uchax sete! Pek ye'k xheenya sak'uchax sete. Ta'xh ma'l xheenya setile', va'l ti' u Jonaas u lol tetz u yolb'al Tiohx.— Texhtu'. Ech telab'elka tu u Jesusus, b'eni.

⁵Unchee' motx tek opon sala b'en u a'. Ye't inach tiq'ol b'en techb'ub'al q'u chusulib'. ⁶Utz tal u Jesusus te ech tza': —Iltaj utz, kuenta'ex ti' va'l nichus q'u fariseo tuch' q'u saduceo tzi'. Tan paxinchil ni'ane', echa' vitx'amil u kaxhlaan tx'ix.— Texh te.

⁷Aatz q'u chusulib' tan, nichteckmotxtal sivatzaj ech tza': —K'uxh nital qe ech tzi', ti' atzi' ye'n kunach tiq'ol qechb'ub'al.— Texhtu'.

⁸Pek aatz u Jesusus tan, paal itxumb'al tu va'l nichmotxtale' utz, tal te ech tza': —Tiira b'iil ko'xh k'ujlel ek'ul ti' Tiohx. ¿Kantu' a' netitz'a aas ye'k echb'ub'al? ⁹¿Ye'xh nikaa sek'u'l tzik? ¿Niko'xh ye' nenach o'va'l u kaxhlaan tx'ix tzik, va'l tz'aj vatz 5,000 aanima? Utz ¿yetz nenache' aas jatva't txakatx chan emola? ¹⁰Utz echat paj jujva'l u kaxhlaan tx'ix majte va'l tz'aj vatz 4,000 aanima. Utz ¿jatva't txakatx chan emola? ¹¹¿Kam

toke' aas tiira ye' nitel etxumb'al tu q'u kam? Tan a' koj nival u kaxhlaan tx'ix. Pek a' nival va'l nichus q'u fariseo tuch' q'u saduceo, va'l ech ipaxine' ni'ane' vipaxin u tx'amil kaxhlaan tx'ix.— Texhtu'. ¹²Ech nal tek el itxumb'al q'u chusulib' tuul aas yit' a' koj si'anvu kuenta tib' ti' u tx'amil kaxhlaan tx'ix, pek a' sib'anvu kuenta tib' ti' vichusb'al q'u fariseo tuch' q'u saduceo.

U tootzajit q'u chusulib' aas a' viTxaaom u Tiohx u Jesusus

¹³Unchee' aatz tek opon u Jesusus tu u tenam Cesarea Filipo, ich'oti tu q'ul ichusulib' ech tza': —¿Kam nital q'u aanima ti' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima? ¿Ab'il aas nitale'?— Texh te.

¹⁴Motx tzaq'b'u ech tza': —At nialon aas axh Xhan, u b'anol vautiismo. At nialon aas axh Elias. At nialon aas axh Jeremias. Utz at nialon aas axh ma'j q'u alol tetz u yolb'al Tiohx nitale'.— Texh te.

¹⁵Ech tal paj u Jesusus ech tza': —Pek aatz ex, ¿ab'il in netale'?— Texh te.

¹⁶Tzaq'b'u u Xhim va'l Lu' ib'ii utz, tala: —Axx viTxaaom u Tiohx va'l sa'chit'ulaxh, viK'aol u itz'lich Tiohx.— Texhtu'.

¹⁷Unchee' tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Xhim, ik'aol Jonaas, chi'b'eb'al eetz tan, yit' aanima koj vetalon see va'l naale' tzi', pek vunTat tu Amlika vetoksan sak'u'l. ¹⁸Utz aatz in, nival see, aas axh Lu'. Utz a' sunchikvu q'u niman vetz vi' u tiila sivan tza'. Utz tech koj u tx'i'li'inaj ti' iya'sale'.^z ¹⁹Utz savaq' u laave see tetz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika majte. Ech kam va'l saqitz tu u vatz tx'ava' tza', saqitzpu tu Amlika majte. Utz kam va'l saq'al tu u vatz tx'ava' tza', saq'alpu tu Amlika majte.— Texhtu'. ²⁰Utz tal u Jesusus tu q'ul ichusulib' aas ye'xhab'il ko'xh e satalva aas a' viTxaaom u Tiohx.

Vib'axab'sat taltu vikameb'al u Jesusus

²¹Unchee' ech vixe't u Jesusus ti' talax tu q'ul ichusulib' tzi', aas ministeer sab'en tu Jerusaleen. Utz sa'xhpaasal tu k'axk'o tu q'u q'esal q'atol tzii, tu q'u q'esal oksan yol utz, tuch' tu q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Ech sakami. Loq' sako'nq'aavitz'pu titoxva' q'ii.

Vimajax iatz u Jesusus tu u Lu' ti' vikame'

²²Pek aatz u Lu', isik'le b'en u Jesusus echil tzi'. Xe't imaj iatz ech tza' ti' va'l tala: —¡UnB'aal, oyob' aatz! ¡Ye'k si'ane' sapaalaxh tu u kam naale' tzi'!— Texh te.

²³Ech aatz u Jesusus tan, isuchq'i tib' utz, tal tu u Lu' ech tza': —¡Xaane'l sunvatz tx'i'li'inaj! Aal ko'xh namajin. Tan a' koj niitz'a q'u kam tetz u Tiohx, pek a' niitz'a q'u kam tetz q'u aanima.— Texh te.

^z 16.18 Aatz u b'ii Lu', "Sivan" chu u tokeb'al tu yolb'al griego.

²⁴Unchee' tal u Jesusu tu q'ul ichusulib' ech tza': —Oj ab'il sisa'a xamb'ichil vi', imaj tib' ti' toksal tetz vitxumb'al. Pek iq'i' paalchil tu mam il tza'l vi' utz, xamb'oj vi'. ²⁵Tan ab'il q'u'l ta'xh nititz'a u vatz iq'i' isaj tu u vatz tx'ava' tza', tz'ejo'm si'ane'. Pek ab'il q'u'l k'uxh sitz'ej u vatz iq'i' isaj vi', a' va'l sachab'an u b'enchil tu b'enq'ii b'ensaj. ²⁶Tan kam koj si'an kanaal u aanima k'uxh satetza u vatz amlika tx'ava' kajayil tza', untz'oj a' se'enku u taanxelal tu choob'al paav. Tan kam koj choob'al sataq' u aanima ti' itool u taanxelal. ²⁷Tan su'ltaq' u choob'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu junun aanima ti' q'ul ib'anone' aas lu'ul tu u tijle'm vi' Tat tuch' q'ul iaanjel. ²⁸Ni'xhtek'val sete, atil ka'vo'j oxvo'j ex cheel atzi', atilex tza', aas ye'sajen ekame', satil tul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu vi'Q'esalail.— Texhtu'.

Vichee u Moisees tuch' u Elias k'atz u Jesusu

17 ¹Unchee' ma'tich tel vaajil q'ii tuul, aatz u Jesusu, tiq'o b'en vi' ma'l u t'ankin muunte u Lu', u Jacobo, tuch' u Xhan, vitza'q' u Jacobo. ²Ech ijalpixa tilon u Jesusu siatz. Techal tek irib'un ivatz, echa' u q'ii tzi'. Utz tiira sajich tek q'u toksa'm, echa' ipaq'un saj. ³Tuul a' texh til ichee u Moisees tuch' u Elias. Utz nichtekiyolon tuch' u Jesusu. ⁴Aatz tek u Lu', tal tu u Jesusu ech tza': —jUnB'aal, b'a'n atzi' aas atilo' tza'! Pek ¿satz asa'a sakub'an oxvo'j muuab'al nachpixsab'al? Ma'l eetz. Va't tetz u Moisees. Utz va't tetz u Elias.— Texh te.

⁵Ech tuul anko'xh nichiyolone', motx okka jaq' ma'l u rib'unnaj sutz'. Utz ab'il ma'l u yol uch tu u sutz'. Tal ech tza': —A' vunK'aol. Tii'in ti' atzi'. Va'l nik'uje' unk'u'l ti'. A' va'l setab'i tetz.— Texh u yol. ⁶Ech ta'xh tab'i u yol q'u chusulib' tzi', motx peche'i. Taq' ku' ivatz vatz tx'ava' tuul kaana ixo've'.

⁷Ech aatz u Jesusu tan, xaan opon k'atza. Ikana utz, tal te: —Lakpojex utz, ye' ko'xh xo'vex.— Texh te. ⁸Ech motx tek sajini utz, ye'xhab'il tere'n tila. A' texh atichka u Jesusu. ⁹Aatz tek nichmotxiku'l vi' u muunte, tiira tal u Jesusu te b'a'n'il ech tza': —Ye'xhab'il ko'xh e setalvu u kam vetetilla' tzi'. Anal letala aas ma't q'aav titz'pu xo'l q'u kamnaj u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.— Texh te.

¹⁰Ech aatz q'u chusulib' tan, ich'oti tu u Jesusu ech tza': —¿Kam tok va'l nital q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar aas: «Ministeer a' b'axal su'ul u Elias.» Chia?— Texh te.

¹¹Tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Nojchitu'. A' su'ul u Elias b'axal utz, a' saq'aavi'anvu b'a'n kajay q'u kam tikuenta. ¹²Pek ootzajitaj tan, ulnaj tek u Elias utz, ye'xhat ko'n b'enku tu q'u aanima tzi'. Tan motx ko'n i'an te kam tal q'u taanima ti'. Echat ko'xh paj samotxi'an tu u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.— Texhtu'. ¹³Ech tek motx el itxumb'al q'u chusulib' tuul aas a' nichyolonku ti' u Xhan, u b'anol vautiismo.

U teesat q'u tioxhil tx'i'li'inaj u Jesusus k'atz ma'l u xiak

¹⁴Unchee' motx tek opon k'atz q'u mam tenam. Utz ul ma'l u vinaj, ul peche'oj ku' siatz. Tal te ech tza': ¹⁵—¿UnB'aal, txum iatz vunk'aol! Tan atil ma'l tiila yaab'il k'atza. Tiira txumb'al iatz taq'o. Jatpax ko'xh paalo'k tu xamal utz, jatpax ko'xh b'en tu a' taq'o. ¹⁶Vetviq'o ul vatz q'ul achusulib' tzi', pek ye'n motx ole' ti' ib'anax b'a'n te.— Texh te.

¹⁷Ech tzaq'b'u u Jesusus, tal ech tza': —Tiira ex ka'tziunnajla chaj aanima. ¿Tiira ex aa paav itz'lelex tu tiempo tza'! Ech ko'n chixh vatin texo'l tza'. Ech ko'n chixh unq'i't'ex tzi'. Iq'otaj ul tza'.— Texhtu'. ¹⁸Ech aatz u Jesusus tojcha el u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz u xiak utz, yakich i'an b'a'n tu u mu'k'ul tzi'.

¹⁹Unchee' motx tek xaan opon q'u chusulib' k'atz u Jesusus, aas ijunalich teko'n utz, tal te ech tza': —¿Kam toke' aas ye'n ole'o' ti' tojchal el u tioxhil tx'i'li'inaj tzi'?— Texh te.

²⁰Tal u Jesusus te ech tza': —Ti' tan, b'iil ko'xh k'ujlel ek'u'l ti' u Tiohx. Pek ni'xhtek'val sete aas k'uxh echil ko'xh sak'uje' ek'u'l echa' ma'j b'aq' muxhtaansa, kam koj va't ye' saveet sevatz. Echa' tzi' letal tu ma'l muunte: «Elenb'en tza'; kuxh b'en tzi'.» Chajex te. Sael b'en atzi'. Kajay saveeti. ²¹[Pek aatz u tioxhil tx'i'li'inaj tzi' tan, sako'nkoxhel ech tzi'. Pek tu chit ekuyt eva'y, ti' eq'ilat esik'let Tiohx, b'a'ntan saeli.]— Texh u Jesusus.

U taltu vikameb'al u Jesusus

²²Unchee' imol tib' u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' tu Galilea. Tal u Jesusus te ech tza': —So'oksal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u q'atol tzii. ²³Utz samotxiyatz'e'. Pek loq' saq'aavitz'pu titoxva' q'ii.— Texh u Jesusus. Ech tiira motx chit txumun q'u chusulib' ti'.

Vichoot u okeb'alop u Jesusus tu viq'analil u totztiohx

²⁴Aatz tek motx opon tu u Capernaum, ul q'u vinaj k'atz u Lu', q'u jajol tetz u choob'al okeb'alop tu viq'analil u totztiohx. Aya' vija'mel ka'va'l q'ii aq'on. Utz tal te ech tza': —Aatz u chusul etetz tzi', ¿ni tzik ichoo u okeb'alop tu viq'analil u totztiohx?— Texh te.^a

²⁵—Ee', nichooe' atzi'.— Texh u Lu'. Ech ta'xh opon u Lu' tu u atib'al, b'axal yolon u Jesusus te ech tza': —Kan tal nanache' Lu', ¿ab'il e nijajvu u ja'mel alkavaar q'u ijlenal tu u vatz tx'ava' tza'? ¿Tu tzik q'u tetz aa tenamil, pek oj tu q'u puera aanima?— Texh te.

²⁶Tzaq'b'u u Lu' utz, tala: —Tu q'u puera aanima atzi'.— Texhtu'.

^a 17.24 Aatz u okeb'alop tu u viq'analil u totztiohx, unpajul ko'n nichichoole' tu ma'l ya'b'. Junun vinaj Israeel nichichoone'.

Utz tal u Jesus te ech tza': —Unchee' aatz q'u tetz aa tenamil ye'kax chooni. ²⁷Pek majb'al ichi'on ik'u'l qi', kuxh tzi' u choo tzi'. Aq' ko'p u eesab' txay tu a'. Ech ab'iste u b'axa txay leesa ji'ul, lajaj vitzl'. Tan sachab'a ma'l u puaj tuul. Iq'o k'asu'l u puaj tzi' utz, lachoo u qokeb'alop; in utz, tuch' axh.— Texh te.

U je'saib'

18 ¹Unchee' aatz i'ana, xaan opon q'u chusulib' k'atz u Jesus utz, tal te ech tza': —¿Ab'iste ma'j qe aas nim tijle'm si'an tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika?— Texh te.

²Ech isik'le ul ma'l tal nitxa' u Jesus. Itxakb'a' tixo'l. ³Utz tal ech tza': —Ni'xhtek'val sete, sa'kojoko'p'ex tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika oj ye'k sach'exp'ex; oj ye'k seb'ensa etib' echa' ex tal nitxa' aas maanxho. ⁴Tan ab'iste va'l sataq' b'en tib' ch'oo echa' u tal nitxa' tza', a' va'l nim tijle'm si'an tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika. ⁵Utz ab'il lak'ulun ma'l tal nitxa' tunb'ii echa' tza', in a' nik'ulin tzi'.

⁶Pek ab'il va'l sa'aq'on b'en ma'j q'u ch'ooal niman vetz tu paav, aal tek b'a'n saqitzax ok ma'l mam sivan siqul, che'b' triigo, ech se'nk'onaxoj oko'p tu u mar. ⁷Tilayol u paav tu u vatz tx'ava' tza' va'l niaq'on ku' q'u aanima. Loq' ech chitu' atzi'. Pek a' tiira tilayol saya'k u aanima va'l sataq' b'en imol tu paav. ⁸Ech toke' oj nitaq'b'enaxh vaq'ab' val aajan tu paav, aal tek b'a'n seesa. Tan k'uxh axh kut q'ab' utz, k'uxh axh kut ajan, ta'xhtzii so'okop'axh tu b'enq'ii b'ensaj. Tan k'uxh tz'ajel chit aq'ab' aajan, tilayol oj a' yakk'axh tu xamal u choob'al paav va'l ye'k iya'e'. ⁹Utz oj aal nitaq'b'enaxh u b'aq' avatz tu paav, yaaq' tzii tu u tacha'v. Aal b'a'n seesa tan, k'uxh ma'l ko'n b'aq' avatz, ta'xhtzii so'oko'p'axh tu b'enq'ii b'ensaj. Pek k'uxh tz'ajel ka'va'l b'aq' avatz, tilayol untz'oj a' yakk'axh tu u xamal u choob'al paav.

U tatin junun q'u aanima vatz u Tiohx

¹⁰Ech toke', kuenta'ex. Eteesach ko'xh iq'ii q'u ch'ooal niman vetz. Tan nojchit nivale' atil aanjel xeen tetz tu vunTat tu Amlika. ¹¹[Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, a' ul teesa tu u paav q'u'l ma'tich itz'ejxe'.]

¹²¿Kam b'oj saelka nenache'? Atil koj ma'j vinaj aas 100 ikarne'l atile. Pek satz'ejxuka ma'j te. ¿Oj tzik ye' sataq'ka va't u 99 tzi' utz, se'nichok u tz'ejxinaj tulaj jal'tze'? ¹³Ech oj lichab'a, ni'xhtek'val sete aas sa'xhtxuq'txun ti'. Paalch itxuq'txun ti' si'an vatz u 99 karne'l q'u'l yit' tz'ejxinaj koj. ¹⁴Utz echat ko'xh majte, yit' itxumb'al koj u kuTat tu Amlika aas satz'ejxu ma'j tu q'u ch'ooal niman vetz tzi'.

U tok ib'a'n q'u niman tetz u Jesus tib'ilaj

¹⁵Ech toke', oj kam si'an vahermano see, al te, ka'l ko'xh axaan tuch'. Ech oj likan tab'il tokeb'al, vetooksal tu jik atzi'. Ech q'aavi ab'an b'a'n

tuch'. ¹⁶Pek oj ye' ko'n likan tab'ile', iq'o tek b'en ma'l oj ka'vo'j amol sai'. Ech ka'vo'j oxvo'j aanima sailon vinujul va'l saal te.^b ¹⁷Pek oj ye' ko'n paj latab'i tokeb'al vatz q'ul amol tzi', al tek vatz q'u aanima niman tetz u Tiohx. Pek oj ye' ko'n paj likan tab'il tokeb'al va'l la'alax te tu q'u aanima niman tetz u Tiohx, aq' tek b'en aanima ye' tootzaj Tiohx, echa' q'u sub'ulla jajol ja'mel alkavaar. ¹⁸Tan ni'xhitek'val sete, kajay va'l seqitz tu u vatz tx'ava' tza', saqitzpu tu Amlika majte. Utz kam va'l sechitpu tu u vatz tx'ava' tza', sachitpu tu Amlika majte.

¹⁹Utz nipajval sete majte oj atil ka'vo'j ex senuk' sevatz tu u vatz tx'ava' tza', aas kam ko'xh ma'l ib'ii sejaje', saaqa'x sete tu vunTat tu Amlika. ²⁰Tan til molelku tib' ka'vo'j oxvo'j aanima ti' vunb'ii, latzi' atilk'in tixo'l majte.— Texhtu'.

Vichusun u Jesusus ti' u kuyu'm

²¹Ech xaan opon u Lu' k'atz u Jesusus utz, tal te ech tza': —¿UnB'aal jatpajul sunkuy ipaav vunhermano va'l kam ko'xh si'an ve? ¿Jujpajul ko'n tzik?— Texhtu'.

²²Tal u Jesusus te ech tza': —Jujpajul ko'n chajkojin see, pek jujpajul 70 sakuye'.

²³Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u ijlenal va'l i'an ti' jank'al itx'oj q'u taq'onom atil tzixe'. ²⁴Utz aatz xe't i'an ti', iq'ol opon ma'l u taq'onom siatz aas ma'l 60,000 ija'mel q'ii aq'on itx'oj tzixe'.

²⁵Aatz u vinaj tzi' tan, ye't ole' ti' ichool vitx'oj. Ech aatz u ijlenal tal tek ik'ayil ok vatz aq'on tuch' tixoj, ik'aol, ime'al utz, tuch' kajay q'u tetz atile. Ech se'el vitx'oj tala. ²⁶Pek peche' ku' u aq'onom vatz u b'aal taq'on, ijaj kuyb'al te. Tal te ech tza': «¡Kuyin! Ch'iab'itojin, unb'aal tan, sunchoo kajay vuntx'oj tzaxe'!» Texh te. ²⁷Ech txumax iatz u aq'onom tu u b'aal taq'on tzi' utz, ikuy ti' vitx'oj. Ech ichajpu.

²⁸Pek ta'xh elk'asu'l u aq'onom va'l kuyli tzi', til tib' tuch' va't u tetz aq'onomil atich itx'oj tzixe'. Ija'mel 100 q'ii aq'on vitx'oj. Utz itxaya, ipoch'i siqul tuul nictal te ech tza': «¡Choo ko'n vatx'oj tzunxe' cheel!» Chu te. ²⁹Ech aatz u tetz aq'onomil tzi' tan, peche' siatz utz, nichijajab'e ech tza': «¡Kuyin! Ch'iab'itojin tan, sunchoo kajay vuntx'oj tzaxe'!» Texh te. ³⁰Pek aatz u aq'onom tzi' tan, ye't ko'n isa'a. Ech tal tok tu tze', ichoo nal kajay vitx'oj tala.

³¹Unchee' ilax tunjot q'u tetz aq'onomil. Motx chit txumun ti' kam va'l b'anax tu vimol tzi' utz, ex tek tal tu u b'aal taq'on kam va'l motx tila.

³²Ech aatz u b'aal aq'on tan, isavsa tek u aq'onom tzi' utz, tal te ech tza': «¡Onkonla aq'onom! ¡Vetunkuyaxh ti' kajay vatx'oj tan, vetajaj kuyb'al ve!

³³Pek ¿kantu' yit' ech koj itxuml iatz vamol veta'ana, echa' untxumt aatz?»

^b 18.16 Choktaj u Deuteronomio 19.15.

Texh te. ³⁴Ech techal ilakp ivi' u b'aal taq'on ti'. Toksa tiq'ab' q'u tz'u'man preexhu utz, ichoo nal kajay vitx'oj tzixe!. ³⁵Echat si'an vunTat tu Amlika sete majte, oj yit' tuch' etaanima sekuy ipaav emol.— Texh u Jesusu.

U jatxi'b' yit' xe' q'ii xe' saj koj

19 ¹Unchee' aatz tek ya' taltu q'u yol u Jesusu tza', elb'en tu Galilea utz, b'en tikuenta Judea vatz b'en u Jordaana. ²Mam tenam xamb'u b'en ti'. Utz i'an b'a'n tu q'u ya'v latzi!. ³Pek xaan opon unjolol q'u fariseo k'atza utz, vet sik'u'l motx ich'oti te ech tza': —¿Satz veeti satojcha tixoj ma'j vinaj aas kam ko'xh ti'?— Texhtu'.

⁴Tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —¿Yetz sik'lemal setaq'o tu u Yolb'al Tiohx? aas u Tiohx va'l cheesan q'u aanima xe' q'ii xe' saj; ma'l vinaj utz, ma'l ixoj i'ana. ⁵Tal u Tiohx: «Ech toke' sataq'ka itxutx ib'aal u aanima va'l sachee ik'ulel utz, ma'l teko'n saelko'p vatz Tiohx.» Chia.^c ⁶Ech yit' ka'va'l tere'n koj, pek ma'l teko'n saelka sika'b'il. Ech toke' ab'il va'l vatz Tiohx nik'ul tib', ye'xhab'il ko'xh ma'j aanima sajatxon.— Texhtu'.

⁷Tal q'u fariseo te ech tza': —¿Kam toke' unchee' taq'ka tzii u Moisees aas saveeti satojcha tixoj u vinaj? Sako'naq'ax ma'l tu' u ixoj tetz jatxb'alib'.— Texh te.^d

⁸Tal u Jesusu te: —K'uxh taq'ka tzii u Moisees aas saveeti setojcha etixoj, ti' atzi' tan, ta'xh okoj tetz q'ul ek'uy emam. Pek ech koj ikaa xe' q'ii xe' saj.

⁹Pek nival sete, aatz u vinaj va'l niko'xhtaqa'an tojchat tixoj utz, nichok va't tixoj, eesaib' tu b'ey ni'an tuch' atzi' tan, yit' a' koj vik'ulel. Tan vettojcha u tixoj yit' ti' koj aas niteesa tib' u tixoj tu b'ey tuch' va't vinaj. [Utz ab'iste u vinaj va'l saiq'on u ixoj ojchamal tzi', eesaib' paj ni'an tu b'ey tuch'.]— Texhtu'.

¹⁰Ech alax tek te tu q'ul ichusulib' ech tza': —Untz'oj ech va'l sapaalku u vinaj tuch' u tixoj tzi', unchee' aal tek b'a'n ye'k sichok tixoj atzi' unchee'. Utz ye'k satzume'i.— Texhtu'.

¹¹Unchee' tal tek u Jesusu ech tza': —Yit' kajay koj satx'akon u atinchil ech tzi'. Pek ta'xhtu', q'u'l tetzan tu u Tiohx. ¹²Tan atil vinaj tetzan tu u Tiohx tu alab' tetz aas yi'sa' ixoj. Utz at majte, aanima ko'n nib'anon te aas yi'sa' ixoj. Utz atil paj majte yi'sa' ixoj. Loq' anat nib'anon tib', ti' u taq'onin ti' viQ'esalail u Tiohx tu Amlika ni'anva. Ech ab'il satx'akon u atinchil ech tzi' utz, itx'ake'.— Texh u Jesusu.

Yit' tetz koj je'sanib' viQ'esalail u Tiohx

¹³Unchee' ex oksaloy unjolol talaj nitxa' vatz u Jesusu. A' isa' q'ul itxutx ib'aal aas sataq' je' iq'ab' tib'a utz, siq'ila sik'le Tiohx ti'. Pek nichko'niyaal

^c 19.5 Choktaj u Geenesis 2.24. ^d 19.7 Choktaj u Deuteronomio 24.1-4.

tu q'u chusulib'. ¹⁴Ech tal tek u Jesus te ech tza': —Aq'taj tzii su'ul q'u talaj nitxa' sunk'atza tzi'. Ye' ko'xh emaj iatz. Tan aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, tetz q'u'l echa' talaj nitxa' aas ye' nije'sa tib'.— Texhtu'. ¹⁵Ech taq' je' iq'ab' tib'a q'u talaj nitxa'. Utz eltekb'en tu va'l atichka.

U okich'op tu viQ'esalail u Tiohx

¹⁶Unchee' ul ma'l u xiak k'atz u Jesus utz, tal te ech tza': — B'a'nla chusul, ¿ab'iste q'u b'a'nil sunb'ane', ech so'oko'p'in tu b'enq'ii b'ensaj?— Texhtu'.

¹⁷Tal u Jesus te: —¿Kantu' naale' aas in b'a'n? Tan ta'xh ma'l b'a'n atile, aya' u Tiohx. Pek oj a' asa' okchil tu b'enq'ii b'ensaj, nima ko'n q'ul imantaar Tiohx.— Texh te.

¹⁸Tal u xiak ech tza': —¿Ab'iste te?— Texhtu'.

Tal u Jesus ech tza': —Ye'k sayatz'onaxh. Eesach iib' tu b'ey tuch' aanima yit' ak'ulel koj. Ye'k saelq'axh. Ye'k saal txub'a'l ti' amol. ¹⁹Atoj tatin atxutx ab'aal saatz. Utz tii'axh ti' kajay aanima echat ko'xhtu' na'an sai'.— Texh te.

²⁰Tal u xiak te ech tza': —Ninalunnima tunch'ooil kajay q'u kam naale' atzi'. Pek ¿kam tere'n sunb'ane'?— Texhtu'.

²¹Tal u Jesus te ech tza': —Oj nojchit a' asa' sa'an tz'ajelaxh vatz u Tiohx, sa'an vinujul, kuxh k'ayi kajay q'ul eetz utz, aq' vija'mel tu q'u me'b'a'. Ech sa'atin tx'iib'al aq'ii tu Amlika. Utz ni'axh, xamb'en vi'.— Texh te.

²²Ta'xh tab'i u yol u xiak tzi', txumun tek ti'. Elb'en tan, sib'al tx'iib'al iq'ii atiche.

²³Ech tal tek u Jesus tu q'ul ichusulib' ech tza': —Ni'xhtek'val sete, aas tiira tza'l so'oko'p ma'l tx'iiol iq'ii tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika.

²⁴Aal yit' tza'l koj toko'p u camello tixoto'lil u b'aj vatz u toko'p ma'l tx'iiol iq'ii tu viQ'esalail u Tiohx.— Texhtu'.

²⁵Ech ta'xh tab'i u yol q'u chusulib' tzi', tiira motx sotz ik'u'l utz, motx tal ech tza': —¿Ab'il tek tech tu okich'op xe' Tiohx unchee'?— Texhtu'.

²⁶Pek tii tek sajl tu u Jesus utz, tal te ech tza': —Ye' chit saveet vatz q'u aanima, pek kajay saveet i'an tu u Tiohx.— Texhtu'.

²⁷Ech itzaq'b'u u Lu' utz, tala: —Aatz o' vetqaq'luka kajay q'u getz utz, xamelo' sai'. Pek ¿kam b'oj getz sa'aq'ax ti'?— Texh te.

²⁸Tal tek u Jesus tu kajay q'ul ichusulib' ech tza': —Ni'xhtek'val sete, samotxok'ex te tijle'm, jatva'lex xamelex vi'. Seq'at tzii xo'l kab'laal tanul q'u Israeel aas lach'expu u vatz Amlika tx'ava' utz, lo'ok tu u mam techalla tijle'm u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.^e ²⁹Tan ab'il q'u'l

^e 19.28 Aatz u yol “u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima” a' toke' “hijo del hombre”; u Tiohx va'l ib'ennsa tib' meero aanima niyolonka.

sataq'ka tetz vi', aatz u b'a'nil va'l sik'ule', 100 tanul paalchu vatz va'l sataq'ka. Utz saetzan ti' u b'enq'ii b'ensaj. Echa' q'u'l sataq'ka toztotz; sataq'ka tatzik, itza'q'; sataq'ka tanab'; sataq'ka itat, inan; sataq'ka ik'aol ime'al tuch' itx'ava'. ³⁰Pek sib'al ko'xh q'u'l sib' tatin ninach cheel, b'iil ko'n tatin toj i'ane!. Pek sib'al q'u'l b'iil ko'n tatin ninach cheel, sib' tatin toj i'ane!.— Texh u Jesusu.

Vik'amtu ti' u choob'al tetz unjolol aq'onom u Jesusu

20 ¹Tal paj chit u Jesusu ech tza': —Aatz viQ'esalail u Tioxh tu Amlika, ela tuch' ma'l u vinaj txutxa b'aala, aas k'asu'l q'ala'm ex ichok taq'onom, aq'onin tetz viuuva, vichikob'e'm. ²Utz ik'ul tib' iyol tuch' q'u aq'onom aas ech sichoova kani'ch u ja'mel q'ii. Ech ichaj b'en tu vichikob'e'm. ³K'aspajchit'ul u vinaj tzi'. A' chit alas 9ich q'ala'm, til unjoltu chokol aq'on. Atich ko'xh tu k'ayib'al; ye'k taq'on. ⁴Utz tal te ech tza': «B'enoj aq'oninex tzunxe' tunchikob'e'm utz, sunchoo'ex tijikomal.» Texh te. Ech motx b'eni. ⁵K'aspajchit'ul u vinaj chaq'aal q'ii tzi', tuch' alas 3, ku'q'ii. Utz echat ko'xh paj i'ana.

⁶Pek a' chit si'chtexhi'an alas 5 ku'q'ii, k'aspajul. Utz til unjot chokol aq'on atich ko'xhtu!. Utz tal te ech tza': «¿Kantu' ma'x ko'xh q'ii etatin tza' ye'n etaq'onine'?» Texh te. ⁷Motx tzaq'b'u ech tza': «Tan ye'xhab'il ma'j nu'ltal taq'on qe.» Texhtu'.

Ech tal tek u vinaj te: «B'enoj aq'oninex tzunxe' tunchikob'e'm utz, sunchoo'ex tijikomal.» Texh te.

⁸Unchee' aatz tek sotzsaj, tal u b'aal aq'on, tu u q'esal xeen aq'onom ech tza': «Sik'le q'u aq'onom utz, choo q'ul iq'ii. A' b'axal sachoo q'u ya'teb'al b'enchil. Utz ech tek q'u b'axa b'enchil tu aq'on.» Texh te.

⁹Anchitu!. Motx opon q'u aq'onom q'u'l alas 5 b'eni. Utz ija'mel ma'l q'ii aq'on motx ik'ula sijununil. ¹⁰Ech aatz motx opon q'u b'axa okchil, a' nictitz'a aas maas ija'mel si'chmotxik'ule' tala. Pek ja'mel ko'n paj ma'l q'ii aq'on ik'ula sijununil.

¹¹Ech aatz veet motx ik'ultu q'ul ija'mel, xe't motx iyaayoli u b'aal aq'on. ¹²Utz tal te ech tza': «Aatz q'u ya'teb'al okchil tu aq'on tzi', ma'l ko'n oora vetmotxaq'onini. Utz ela ko'n kuja'mel tuch' veta'ana, k'uxh aal aatz o', vetmotxk'axb'i'o' utz, vetkuq'ia paalye'l q'ii qi'» Texhtu'.

¹³Tzaq'b'u u b'aal aq'on tu ma'l u aq'onom ech tza': «Vamiigo, ye'xhkam nivelq'a'axh. Tan ¿ye'n koj kunuk'a aas ija'mel ma'l q'ii aq'on sunchoovaxh? ¹⁴Pek iq'o b'en vaja'mel tzi' utz, kuxh. Pek echat ko'xh ichool q'u ya'teb'al okchil tu aq'on vetunb'ana echa' axh. ¹⁵Tan in ko'xh tzii kam lumb'an tuch' vunpuaj. Pek ¿oj nich'i'on sak'u'l aas in b'a'n?» Texh u b'aal aq'on.

¹⁶Aatz q'u b'axa, tiya'teb'al si'ane' utz; aatz q'u ya'teb'al, tib'axa si'ane'. [Tan sib'al q'u'l sik'lemal ko'xhtu', pek b'iil ko'n q'u'l txaael.]—Texh u Jesusus.^f

U taltu vikameb'al u Jesusus

¹⁷Unchee' tuul atich ok u Jesusus ti' u b'ey ma't tu Jerusaleen, ixaanse'l tib' tuch' kab'laal q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': ¹⁸—Aatz cheel, ma't'o' tu Jerusaleen. Utz so'oksal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' tiq'ab' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Ech samotxtal iyatz'le'. ¹⁹Utz so'oksal tiq'ab' q'u puera aanima majte. Ech saeesal iq'ii. Satz'u'mali utz, sataq' je' vatz kurus. Loq' titoxva' q'ii saq'aavitz'pi.—Texh u Jesusus tu q'ul ichusulib'.

Ye'xtxoj u je'saib'

²⁰Unchee' xaan opon u tixoj u Zebedeo k'atz u Jesusus. A' imol q'u titz'in utz, peche' ku' siatz ti' ijajax ma'l b'a'nil te. ²¹Utz tal u Jesusus te ech tza': —¿Kam asa'?—Texh te.

Tzaq'b'u u ixoj ech tza': —A' unsa' ta'xh saale' aas sak'uje' ka'va'l q'u vitz'in sak'atza tu vaQ'esalail; ma'l taseb'al utz, va't tamax.—Texh te.

²²Tzaq'b'u Jesusus ech tza': —Ye' etootzaj kam nejaje'. ¿Satz etx'ake' sapaalex tu u mam il tza'l va'l sapaalk'in? Utz ¿satz etx'ake' aas ech ekame' unkame'?—Texhtu'.

—Ee'. Sai'.—Texh te.

²³Tal paj u Jesusus te ech tza': —Unchee' nojchit [setx'ake' aas a' sapaalk'ex tu u mam il tza'l va'l sapaalk'in utz,] setx'ake' aas ech ekam sakamex vunkame'. Pek ech koj vek'uje' tunseb'al netale' tzi' tuch' tunmax tan, yit' in koj aa yol ti' taq'axe'. Pek a' saetzan q'u'l tetz chit tu vunTat.—Texh u Jesusus.^g ²⁴Ech ta'xh tab'i u yol lavat q'u chusulib' tzi', motx lakp ivi' ti' q'u vinaj q'u'l itza'q' tib'.

²⁵Aatz u Jesusus, motx tek isik'le elu'l siatz utz, tal te ech tza': —Etootzajle aatz q'u ijlenal tetz q'u puera aanima ni'xhib'ensa tib' q'esala vi' q'u'l atil jaq' imantaar. Utz aatz q'u'l atil tijle'm, vatz ik'u'l ik'uchax u tijle'm. ²⁶Pek aatz texo'l, yit' ech koj si'ane'. Ye'k seje'sa etib' tan, ab'il va'l q'esalail isa', a' va'l maas lochol texo'l si'ane'. ²⁷Utz ab'il va'l a' isa' u q'esal ijle'm texo'l, ye'k sije'sa tib'. Pek aal a' va'l maas salochon texo'l. ²⁸Tan echa' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima k'uxh vet'uli, aal koj vetilb'eli. Pek aal ul taq' tib' ti' q'u aanima. Utz vet'ulkamoj ti' ichtipul q'u aanima tu paav.—Texh u Jesusus.

^f 20.16 Choktaj Q'u Hebreo 4.6.   ^g 20.23 Nib'axab'sa talax u Jesusus aas sakam u Jacobo ti'. Utz nojchit va'l tal u Jesusus ti' vikameb'al u Jacobo tzi'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 12.1-2.

Visajinsal ka'va'l q'u moy

²⁹Unchee' aatz tek k'asu'l u Jesus tuch' q'ul ichusulib' tu Jericoo, mam tenam xamich ti'. ³⁰Utz atich ka'va'l q'u moy k'ujlich tu b'ey. Ech tab'i aas u Jesus va'l nichipaale', motx qetun taltu ech tza': —¡KuB'aal, itu'xh ixalam u Daviid, txum kuvatz!— Texh te. ³¹Pek nichko'nimajax iq'eq'un tu q'u aanima. Loq' aal ko'n motx q'eq'un tere'n utz, nichtale! —¡KuB'aal, itu'xh ixalam Daviid, txum kuvatz!— Texh te.

³²Ech txake' tek u Jesus. Isik'le ul utz, tal te ech tza': —¿Kam u b'a'nil esa' sunb'an sete?— Texh te.

³³Ech tek motx tal te tza': —KuB'aal, a' kusa' sailono' tuch' q'u b'aq' kuvatz tza'.— Texhtu'.

³⁴Ech aatz u Jesus tan, itxum chit iatz. Ech ikan q'u b'aq' iatz utz, tu ko'xh unmu'k'ul, iloni. Utz xamb'u tek ti' u Jesus.

Vik'ulax topon u Jesus tu Jerusaleen

21 ¹Unchee' aatz tek motx opon naja'ch u Jerusaleen utz, opon tu Betfagee, vi' u muunte va'l Olivo. Aatz u Jesus, ichaj b'en ka'va'l q'ul ichusulib'. ²Utz tal te ech tza': —B'enojex tu u tal tenam sukuvatz b'en tzi'. Utz yak setil ma'l u txutx b'uuro qitzel. A' imol ma'l chelemla tal. Chittaj utz, iq'otaj ul ve. ³Pek oj ab'il ma'j kam latal sete ti', letal te ech tza': «U kuB'aal satxakunsan.» Chajex te. Ech oora sataq' k'asu'l seti'.— Texh u Jesus.

⁴Pek sauch kajay u kam tzi' tan, itzojpu chit u yol va'l alelka tu u alol tetz u yolb'al Tiohx aas tal ech tza':

⁵—Al tu q'u aanima q'u'l atil tikuenta Sioon ech tza': «Ab'itaj tan, su'ul vetljlinal texo'l va'l maanxho.

Ti' ko'n ma'l chelem b'uuro atik je', titz'in ijtzomla txokop.» Chajaxh.— Texh u Tiohx te.^h

⁶Ech motx b'en q'ul ichusulib' utz, ech i'ana kam va'l tal u Jesus te. ⁷Tiq'o ul u txutx b'uuro tuch' u chelem b'uuro. Ech motx taq' je' q'ul ichake't ti' q'u b'uuro utz, je' u Jesus ti' u chelem b'uuro.

⁸Unchee' aatz tek q'u mam tenam tan, xe't motx iliiu ku' q'ul ichake't tib'ey u Jesus. Utz at q'ab'aj tze' nichichoke'. Ech nichtaq' ku' tib'ey majte. ⁹Utz nichmotxiq'eq'un q'u tenam q'u'l b'axaich siatz tuch' q'u'l xamich ti'. Ech nimotxtal ech tza':

—¡B'an b'a'nil eesa'o' tu u tza'l tza'!

^h 21.5 Choktaj u Zacarias 9.9.

¡Techalaxh, itu'xh ixalam Daviid!
 ¡Tan tib'ii u kuB'aals Amlika vet'ulk'axh!
 ¡Techal u Tiohx tu Amlika!— Chia.ⁱ

¹⁰Ech aatz tek opon u Jesusus tu Jerusaleen, mam tenam motx chokon taanima taq'o utz, motx tal tib'ilaj ech tza': —¿Ab'il chaj va'l tzi'?— Texh ti'.

¹¹Utz motx tzaq'b'el tunjot aanima ech tza': —U Jesusus atzi', u alol tetz u yolb'al Tiohx va'l aa Nazareet tikuenta Galilea.— Texhtu'.

U tojchal elu'l q'u aa k'a'y tu viq'analil u totztiohx

¹²Unchee' opon u Jesusus tu viq'analil u totztiohx utz, tojcha elu'l kajay q'u'l nichik'ayin tzi' utz, tuch' q'u'l nichiloq'one'. Ixhut'pi q'ul imeexha q'u ch'exun puaj majte, tuch' vik'ujleb'al q'u aa k'a'y paroomaxh. ¹³Utz tal te ech tza': —Tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx:

«Aatz u vutztotz tan, q'ilab' sik'leb' tetz Tiohx ib'ii alel.»^j

Pek aatz ex, vetetaq'lu b'ens tatib'al elq'om.— Texh u Jesusus.

¹⁴Ech opon unjolol moy tuch' unjot ko'x k'atz u Jesusus tu viq'analil u totztiohx. Utz ib'an b'a'n te. ¹⁵Pek aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar, motx lakp ivi' aas til q'u mamaj txaichil i'an u Jesusus. Utz lakp ivi' majte aas tab'i viq'eq'un ib'itz q'u talaj nitxa' tu viq'analil u totztiohx ech tza': —¡Techal axh itu'xh ixalam Daviid!— Chia.

¹⁶Ech motx tek tal tu u Jesusus ech tza': —¿Ni tzik aab'i va'l nital q'u talaj nitxa' tzi'?— Texh te.

Tal u Jesusus te ech tza': —Ee' nichitvab'i. Pek ¿yetz sik'lemal u Yolb'al Tiohx setaq'o va'l nital ech tza':?

«Ni'xhitx'ol ib'itzal Tiohx saaq'o q'u talaj nitxa' tuch' q'u'l an tere'n nich'u'ne'.» Chia.—^k

Texh u Jesusus te.

¹⁷Pek elab'elka tu u Jesusus. K'asu'l tu u tenam tzi' utz, a' vatku tu Betaania.

Vitz'ejtu yol u Jesusus ti' u viikuxh va'l ye'k ivatz

¹⁸Ech aatz tek i'an q'ala'm, q'aavb'en u Jesusus tu Jerusaleen utz, kam tu va'y tu b'ey. ¹⁹Ech til ma'l u tze'il viikuxh tzi' b'ey. Opon k'atza. Ex ichok

ⁱ 21.9 Choktaj u Salmos 118.25-26.   ^j 21.13 Choktaj u Isaias 56.7; u Jeremias 7.11.

^k 21.16 Choktaj u Salmos 8.2-3.

ivatx, loq' ye'kich ma'j ivatz. Ta'xh atich ixaj. Utz tal tek tz'ejb'al yol ti' ech tza': —Ye'xhjat u ve't savatzinaxh.— Texh te. Ech yakich tzajoj u tze'il viikuxh.

²⁰Aatz tilt u kam q'u chusulib' tzi', motx tz'ejx ik'u'l. Utz nichteckmotxtal tib'ilaj ech tza': —jKan chaj tek toke' aas yakich ko'xh vettzajoj u tze'il viikuxh tzi'!— Texhtu'.

²¹Tzaq'b'u u Jesusus, ech tza': —Ni'xhtek'val sete, k'ujlel koj chit ek'u'l ti' Tioxh, ye' koj neka'tziune!, echat ko'xh seb'an majte. Utz yit' ta'n ko'nko'xh seb'ane! echa' va'l vetunb'an tu u tze'il viikuxh. Ech oj setal tu u muunte tzi': «Elenb'en; kuxh tu u choo tzi'.» Chajex te. Nojchit si'ane! ²²Sako'nenima. Ech sek'ule' kam kajay va'l sejaj tu veq'ilat esik'let Tioxh.— Texh u Jesusus.

Vich'otil tu u Jesusus aas ab'il aq'on u tijle'm

²³Unchee' opon u Jesusus tu viq'analil u totztioxh utz, xe't ichusune!. Tuul opon q'u q'esal oksan yol k'atza tuch' q'u q'esal q'atol tzi' utz, alax te ech tza': —jKam iijle'm aas ech na'an tzi'? Utz j'ab'il vetaq'on val iijle'm tzi'?— Texh te'le'.

²⁴Tzaq'b'u u Jesusus utz, tal te ech tza': —Sunch'oti ma'l kam sete majte. Oj letzajq'b'e va'l sunch'oti sete, saval sete ab'il vetaq'on vijle'm ti' q'u kam nunb'ane! tza'. ²⁵jAb'il vetaq'on tijle'm u Xhan, u b'anol vautiismo, ti' ib'anax vautiismo? jTioxh tzik untz'oj sik'u'l ko'n aanima cheeka?— Texh te.

Ech nichteckmotxtal sivatzaj ech tza': —«Tioxh chajon.» Oj chajo'. «jKantu' ye't enima?» Chaj qe atzi'. ²⁶Utz oj: «Aanima ko'n chajon.» Saqale!, nikuxo'va q'u tenam tzi'. Tan nojchit alol tetz u yolb'al Tioxh u Xhan siatz.— Texhtu'. ²⁷Ech motx itzajq'b'et u Jesusus ech tza': —Ye' qootzaj.— Texh te.

Utz tal tek u Jesusus te ech tza': —Unchee' yit' sa'kojval sete majte ab'il aq'on vijle'm ti' q'u kam nunb'ane! tza'.— Texh te.

Vik'amtu ti' ka'va'l k'aola u Jesusus

²⁸Tal paj u Jesusus: —Pek jkam b'oj saelka nenache'? Aatz ma'l u vinaj, atich ka'va'l ik'aol. Utz opon k'atz ma'l, tal te ech tza': «Unk'aol, se'naq'oninaxh tu uuva cheel.» Texh te.

²⁹Tzaq'b'u u xiak utz: «Yu'nsa'.» Texh ku'en. Loq' xamtel tuul ik'axa utz, b'eni.

³⁰Ech opon k'atz va'te utz, echat ko'xh paj tal te. Tzaq'b'u u xiak utz, tal ech tza': «Oji tat, sab'enin.» Texhtu'. Loq' ye't b'eni. ³¹Unchee' j'ab'iste tu ka'va'l q'u xiak inima imantaar vitat nenache' tzi'?— Texhtu'.

Ech alax te ech tza': —Aya' u b'axa.— Texh te'le'.

Tal paj u Jesusus te ech tza': —Ni'xhtek'val sete, a' b'axal so'ok sevatz tu viQ'esalail u Tioxh q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar tuch' q'u aa paavla chaj ixoj.

³²Tan ul u Xhan texo'l. A' nich'i'an vijikomal. Utz ye't ko'n motx enima aas ichaj Tiohx. Pek aal a' niman q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar tuch' q'u aa paavla chaj ixoj. Utz k'uxh etil q'u kam tzi', ye't ek'axa q'ul epaav.

Q'u ye'xtxojla chaj k'amol

³³Ab'itaj va't u k'amich kam tza'. Atich ma'l u b'aal nitxa', ichik untanul iuuva tu vitx'ava'. Utz toksa pe' ti'. Ik'ot ma'l pach'b'al tetz uuva tuul. Inuk' je' ma'l u t'ankin xeeb' tetz u chikob'e'm. Ech taq'tuka k'am tunjolol k'amol. Utz b'en tzian.

³⁴Unchee' opon tek u tiempo tetz iq'anb'eb'al u uuva. Ichaj opon unjolol taq'onom u b'aal tx'ava' xe' q'u k'amol tzi', ti' en tiq'ol u k'amb'al. ³⁵Pek aatz q'u k'amol tzi', motx ko'n itxay q'u aq'onom q'u'l chajaxi. Utz ma'l iq'osa. Va't iyatz'a. Utz va't ipaq' sivan. ³⁶Ech ichaj paj b'en unjoltu taq'onom u b'aal tx'ava' tzi'. Sib'alich tek ixaan vatz q'u'l ichaj b'en b'axa utz, echat ko'xh paj motx i'an q'u k'amol te.

³⁷Ech tiya'teb'al teku'en, a' tek ichaj b'en vik'aol utz, tal ech tza': «Atil tek b'oj tatin vunk'aol siatz si'ane' atzi'.» Texhtu'.

³⁸Pek ta'xh motx til topon u k'aola q'u k'amol tx'ava' tzi', tal sivatzaj ech tza': «A' va'l so'okka tu vime'b'i'l vitat atzi'. Pek jni'extaj! jKuyatz'taj! Ech o' tek so'okka'o' tu q'u tetz.» Texhtu'. ³⁹Ech motx itxaya. Tiq'o elu'l tu u chikob'e'm utz, iyatz'a.

⁴⁰Unchee' jkam tek b'oj sab'anax tu q'u k'amol nenache' tzi' aas lu'ul u b'aal chikob'e'm?— Texh u Jesusus.

⁴¹Motx tal ech tza': —Yatz'el q'u onkonla chaj k'amol si'ane' tzi'. Sa'kojixum iatz. Ech sataq'ka k'am vichikob'e'm tunjoltu k'amol aas nojchit sataq' u k'amb'al tinujul chaj paj saq'anb'i.— Texhtu'.

⁴²Tal tek u Jesusus te ech tza': —jYetz sik'lemal tu u Yolb'al Tiohx setaq'o tzik? va'l nital ech tza':

«Aatz u Sivan va'l taq'ka elo'p q'u b'anol otzotz echil tzi', aal a' u Sivan va'l tiira ib'o'q'ol tetz xoob'al.

U kuB'aals Amlika vetb'anon u kam tzi' utz, techal sukuvatz.» Chia.^l

⁴³Ech tok nival sete, saeesal viQ'esalail u Tiohx sevatz. Utz a' sa'laq'axku tu aanima aas tinujul chit sataq' tu u Tiohx va'l sajax te.

⁴⁴[Ech ab'il q'u'l saku' vi' u Sivan tzi', sapaxi. Utz ab'il q'u'l laku' u Sivan ti' tzi', b'a'ntan sajuyajti.]— Texhtu'.^m

^l 21.42 Choktaj u Salmos 118.22-23. ^m 21.44 Choktaj u Isaias 8.14-15. Aatz q'u yol q'u'l ato'k tu corchete [] tza', a' toke' atil b'iil ka'tziunchil ti'. Tan b'enchimal atil tu unjolol q'u o'tla manuscrito utz, atil unjote aas ye'k tuul. Jalel tib' tu q'u coopia tetz q'u manuscrito niyolonka.

⁴⁵Ech ta'xh tab'i u k'amich kam q'u q'lesal oksan yol tza' tuch' q'u fariseo, motx paal itxumb'al tuul aas a' q'u'l nichtalaxe!. ⁴⁶Utz si'chmotxixtaye! tala, pek nichixo'va q'u mam tenam. Tan nojchit a' u alol tetz u yolb'al Tiohx u Jesus vatz q'u tenam.

Vik'amtu ti' u tzumb'a'a u Jesus

22 ¹Unchee' yolon paj u Jesus tu q'u q'lesala ti' k'amich kam. Utz tal te ech tza':

²—Aatz viQ'lesalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u ijlenal i'an nimla q'ii ti' itzume' vik'aol. ³Ech ichaj b'en ichaj ti' en isik'lel q'u aanima q'u'l savsamich taq'o ti' u tzumb'a'a. Pek ye't ko'n motx isa'a ulchil. ⁴Ech ichaj paj b'en unjolt ichaj utz, tal b'en te ech tza': «Altaj tu q'u'l savsamal vaq'o ech tza': —Aatz cheel, veeti q'u echb'ub'al. Vetvullu iku' q'ul unvaakaxh tuch' q'ul unq'iitinajla txokop. Ech ch'iam texh ni'an u echb'ub'al. Pek ni'extaj tu u tzumb'a'a.— Chajex te.» Texh te'le'.

⁵Pek ye't ko'n motx isa'a q'u'l savsamich. Motx ko'n ichok ib'ey. Ma'l, b'en tu taq'on. Utz va't, tu k'a'y. ⁶Utz aatz unjolte, motx ko'n itxay q'u chaj; motx i'an te utz, iyatz'a.

⁷Ech aatz tab'i u ijlenal, lakpu tek ivi'. Ech tek ichaj b'en q'ul isol. Ex isotzsa q'u yatz'ol. Utz ik'achka vitenam.

⁸Ech tal tepaj u ijlenal tu q'ul ichaj ech tza': «Nojchit ch'iam texh ni'an q'u kam tetz u tzumb'a'a. Pek aatz q'u'l vetunsavsa, ye' pe'k nik'ulo'k ti'. ⁹Pek aatz cheel, b'enojex tu q'u q'e'tx chaj b'ey utz, savsataj ul tu u tzumb'a'a tza' jatvo'j aanima letila.» Texh te.

¹⁰Ech motx b'en q'u chaj tulaj q'e'tx chaj b'ey. Utz imol kajay q'u aanima motx tila. At b'a'nla aanima utz; at yit' b'a'nla koj aanima imola. Ech inoo u atib'al va'l uchku u tzumb'a'a.

¹¹Unchee' oktek'op u ijlenal to'otzotz utz, til q'u aanima oponi. Utz til ma'l u vinaj aas yit' atich koj ok toksa'm tetz ilb'al tzumb'a'a. ¹²Utz tal u ijlenal te ech tza': «¿Vinaj kani'ch muuku'l tza'? Tan ye' oknaj ooksa'm tetz ilb'al tzumb'a'a.» Texh te. Pek paat ye't tzaq'b'u u vinaj. ¹³Ech tal tek u ijlenal tu q'ul ixekol ech tza': «Qitztaj u vinaj siq'ab's tajan tzi' utz, aq'taj elo'p tu uken q'anal. Ech latzi' so'oq'ka utz, latzi' sajarach'unku tee.» Texhtu'.

¹⁴Tan sib'al q'u'l sik'lemal ko'xhtu', pek b'iil ko'n q'u'l txaael.— Texh u Jesus.

Vichoktu txumb'al q'u fariseo ti' itxaypu u Jesus

¹⁵Unchee' ech tek motx telk'asu'l q'u fariseo utz, motx inuk' sivatzaj kani'ch itxaypu u Jesus si'an ti' ma'j yol. ¹⁶Ech motx ichaj ul q'u tetz aa uq'ayb'al. A' imol uli q'u'l oknaj ti' u Herodes utz, tal tu u Jesus ech tza': —Chusul, qootzajle aas naal vinujul. Utz tinujul nachusun ti' u b'ey ma't

xe' Tiohx. Yit' a' koj nooksa tetz aanima utz, yit' a' koj nasaji kam tatin aanima. ¹⁷Pek kantal nanache', al qe. ¿B'a'n tzik aas nikuchoo ja'mel alkavaar tu ijlenal Cesar? Pek ¿oj ye'ka?— Texh te.

¹⁸Ech aatz u Jesusus tan, yakich til u tonkonil q'u vinaj tzi' utz, tal te ech tza': —¡Ka'vatz! ¿Kam toke' aas vet sek'u'l netal ve ech tzi'? ¹⁹Aq'taj ul u puaj qab'i savil va'l nechoob'ev u ja'mel alkavaar.— Texh te. Ech motx ik'uchtu ma'l puaj te, ja'mel ma'l q'ii aq'on. ²⁰Utz tal u Jesusus te ech tza': —¿Ab'il etz vatzib'al va'l ato'k vatz u puaj tzi' utz; ab'il etz b'ii va'l tz'ib'amal ok siatz majte?— Texh te.

²¹Utz motx tal ech tza': —Tetz u ijlenal Cesar atzi'.— Texhtu'.

Ech tal paj u Jesusus: —Aq'taj tu u Cesar kam ti' va'l ninalchoonk'ex te. Utz aq'taj tu u Tiohx ab'iste u tetz u Tiohx.— Texhtu'.

²²Ta'xh tek motx tab'i u yol tzi', motx tz'ejx ik'u'l ti'. Utz taq'texhka u Jesusus, motx b'eni.

Vichoktu txumb'al q'u saduceo ti' iyolpixsal u Jesusus tu yol

²³Unchee' anko'xh tu u q'ii tzi', opon q'u saduceo k'atz u Jesusus. Aya' q'u'l nimotxniman aas ye'k saq'aavitz'pu q'u kamnaj nimotxtale'. ²⁴Ech vet sik'u'l motx ich'oti te ech tza': —Chusul, tal u Moisees aas: «Oj sakam ma'l vinaj, ye'k initxa'a sakaai, sik'ulka tib' u tixoj tuch' vitza'q'. Ech lachee ich'exel va'l vetkami.» Chia.ⁿ ²⁵Pek aatz i'ana, atich jujva'l vinaj tu kuxo'l, itza'q' tib'. Utz ik'ul tib' u b'axa, pek kam ko'n u vinaj tzi'. Ye't kaa initxa'a. Ech ik'ulka tib' u tixoj tuch' vitza'q'. ²⁶Utz echat ko'xh paj i'an u ka'b' tza'q' tuch' u tox tza'q', kam ku'en. Ech tzojpu ko'xh sijujva' tzi', motx kame'l vatz u ixoj. ²⁷Ech aatz ma'tich ikame'l jujva'l q'u vinaj, kam tek u ixoj majte. ²⁸Utz aatz tek tu u q'aavitz'pichil, ¿ab'il tek etz ixoj u ixoj li'an tu jujva'l q'u vinaj tzi'? Tan vetik'ul tib' tuch' sikajayil.— Texhtu'.

²⁹Tzaq'b'u tek u Jesusus utz, tala: —¡Tiira yolpinajex aab'! Ye' etootzaj u Yolb'al Tiohx utz, ye' etootzaj u mam tijle'm u Tiohx. ³⁰Tan aatz si'an tu u q'aavitz'pichil, ye'kan k'uli'b' su'uchi. Tan ela tek q'u aanima tuch' q'ul iaanjel u Tiohx tu Amlika si'ane'. ³¹Pek aatz ti' u q'aavitz'pu q'u kamnaj netale' tzi', ¿yetz sik'lemal setaq'o va'l alal tu u Tiohx ech tza'? ³²«In viTiohx u Abrahaam, u Isaac, tuch' u Jacoob.» Chia. Tan aatz u Tiohx, yit' iTiohx koj kamnaj; pek iTiohx itz'lich.— Texh te.^o ³³Ech motx tz'ejx ik'u'l q'u aanima aas tab'i vichusb'al u Jesusus.

Vichoktu txumb'al ma'l u chusul tetz u o'tla mantaar ti' iyolpixsal u Jesusus tu yol

³⁴Unchee' ta'xh tab'i q'u fariseo aas sub'ax q'u saduceo tu yol, motx tek imol tib' ti' u Jesusus. ³⁵Ech aatz ma'l u chusul tetz u o'tla mantaar tixo'l,

ⁿ 22.24 Choktaj u Deuteronomio 25.5.   ^o 22.32 Choktaj u Eexodo 3.6.

vet ko'xh sik'u'l ich'oti tu u Jesus ech tza': ³⁶—Chusul, ¿ab'iste chit u mantaar va'l tiira ib'o'q'ol tu u o'tla mantaar?— Texh te.

³⁷Tal u Jesus te ech tza': — «Tz'ejoj avaanima ti' u Tioxh u kuB'aal tuch' avaanima, tuch' avaanxelal utz, tuch' atxumb'al.» Chia.^p ³⁸A' u b'axa utz, a' vib'o'q'ol u mantaar tzi'. ³⁹Utz aatz u ka'b' mantaar, ela ko'n tuch' u b'axa tzi'. Utz nital ech tza': «Tii'axh ti' amol, echat ko'xhtu' na'an sai'.» Chia.^q ⁴⁰Ech aatz ka'va'l u mantaar tzi', a' vixe'al kajay u o'tla mantaar tuch' viyol q'u alol tetz u yolb'al Tioxh.— Texh u Jesus.

Yit' loq' ko'nkoxh itu'xh ixalam Daviid viTxaaom u Tioxh

⁴¹Unchee' tuul anko'xh molich tib' q'u fariseo, ch'otil te tu u Jesus ech tza': ⁴²—¿Kam b'oj netal ti' viTxaaom u Tioxh? ¿Ab'il etz tu'xh xalam netale'?— Texh te.

Alax te ech tza': —Itu'xh ixalam u Daviid.— Texhtu'.^r

⁴³Tal u Jesus te: —¿Kam toke' unchee' aas “UnB'aal” texh u Daviid ti' viTxaaom u Tioxh? U Tioxhla Espiiritu oksan sik'u'l aas tal ech tza'.

⁴⁴«Aatz u Tioxh tal tu vunB'aal ech tza': —K'ujach tunseb'al tan, sa'nalvaq'ka q'ul akoontra jaq' axaab'.— Chia.»
Texh u Daviid.^s

⁴⁵Tan oj “unB'aal” texh u Daviid ti', ¿kam tek toke' oj itu'xh ixalam ku'en netale'?— Texh u Jesus te. ⁴⁶Ech ye'xhab'il ma'j tx'olon itzaq'b'ele'. Utz ab'il tere'n koj va'toj ch'otin kam te tu q'u q'ii taab'aul.

Vitz'ejtu yol u Jesus ti' q'u aa uq'ayb'al

23 ¹Unchee' yolon u Jesus tu q'u tenam tuch' tu q'ul ichusulib'. Tal te ech tza':

²—Aatz q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' q'u fariseo, atil chit tijle'm ti' ichusax q'ul imantaar u Moisees. ³Ech kam q'u mantaar satal sete, nimataj utz, b'antaj. Pek etilcho'k etetz ti' q'ul ib'anone!. Tan nitale' utz, ye' nimotxi'an b'anol tetz. ⁴Tan kaana b'oj mantaar nital tu q'u aanima aas tiira tii nimali. Ta'xhtu' a' nitale' sab'anli. Echa' iqitzax mam ijatz ni'ane' utz, nitaq' je' tivi' q'u aanima. Pek jatu koj sikano'k b'ioj. ⁵Utz aatz kajay q'u kam nimotxi'ane!, a' chit isa' sailax tu aanima. Echa' q'u talaj ikaaxha q'u'l tz'ib'amal ka'xva'l u mantaar tuul, ni'xhmoxtinimb'ixsa. Utz ni'xhich'iisa tajan ib'oy q'ul ib'u'j q'u'l nitoksa aas niq'ila sik'le Tioxh.^t ⁶A' chit isa' ku'chil tu q'u b'axa chaj k'ujleb'al til niuchku

^p 22.37 Choktaj u Deuteronomio 6.5.   ^q 22.39 Choktaj u Leviitico 19.18.

^r 22.42 Choktaj u Samueel II 7.12.   ^s 22.44 Choktaj u Salmos 110.1.   ^t 23.5 Choktaj u Numeros 15.37-41.

tx'a'om. Utz a' chit nik'uje'k tu q'u b'axa chaj k'ujleb'al tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar majte. ⁷Utz vatz chit ik'u'l aas nitalax ichajlichil tu k'ayib'al. Utz "chusul" chu te'l majte.

⁸Pek aatz ex tan, esa'chi aas "chusul" chaj ete'le!. Tan ma'l ko'n u Chusul etetz atile, aya' viTxaom u Tiohx. Utz ela ko'n etiz'in etatzik etib' sekajayil. ⁹Utz ye' ko'xh etal "tat" tu ma'j chusul tu u vatz tx'ava' tza!. Tan ma'l ko'n eTat atile, va'l aye'n tu Amlika. ¹⁰Utz ye' ko'xh alax "chusul" sete majte. Tan ma'l ko'n u Chusul etetz atile, aya' viTxaom u Tiohx. ¹¹Utz ab'iste va'l q'esala texo'l, ye'k sije'sa tib'. Pek a' va'l maas salochoni. ¹²Tan ab'il va'l sit'anb'a' tib', sako'nel iq'ii. Pek ab'il va'l ye' sit'anb'a' tib', a' va'l so'ok iq'ii.

¹³Pek jtiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan nemaj u okeb'al tu viQ'esalail u Tiohx vatz q'u aanima. Niko'xh ex nesa'a okich'op utz, ye' netaq' tzii so'oko'p q'u'l nisa'a okich'op.

¹⁴[jTiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan netelq'a tzaj txakay ixoj. Utz ye' sek'uch netale!. Niko'xh eb'ano'k sib' chit tuul q'ul eq'ilat esik'let Tiohx neb'ane!. Ech toke' sib' u choob'al paav sa'alax iku' seti' ti' u sub'u'm neb'ane!.]

¹⁵jTiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan til chaj ko'xh nechokvu niman tetz q'ul etuq'ayb'al. Utz aatz ma't ib'ens emol, epaav ko'n aas ka'pajul tek nik'ulo'k ti' se'en tu choob'al paav taq'o.

¹⁶jTiira tilayol saya'k'ex! Ech ex moyla iq'on b'ey tan, nimotxetale! «Ab'il va'l kam nitala'tzi'i tu u Tiohx, loq' ta'n nitoksa viq'analil u totztiohx tuul, ela ko'xh tuch' ye'xhkam ma'j nitala'tzi'i. Pek ab'il va'l a' nitoksa u b'a'nla q'an ch'ich' atil tu u totztiohx tu va'l nitala'tzi'i, aa tx'oj teku'en.» Che'ex. ¹⁷jTxoxkin! jJolol ech ex moy! Ab'iste va'l maas ib'o'q'ol te nenache', j u b'a'nla q'an ch'ich' tzik, oj aya' viq'analil u totztiohx va'l niaq'on b'ens tioxhla kam u b'a'nla q'an ch'ich'?

¹⁸Tan nipajetal ech tza' majte: «Ab'il va'l ta'n nitoksa u nachb'al tuul ti' va'l nitala'tzi'i, ela ko'xh tuch' ye'xhkam nitala'tzi'i. Pek ab'il va'l a' nitoksa u txakunsa'm tuul, va'l atil vi' u nachb'al ti' va'l nitala'tzi'i, aa tx'oj teku'en.» Che'ex. ¹⁹Pek jta'xh b'anloj etetz, paat ech ex moy! jAb'iste maas ib'o'q'ol te nenache', u txakunsa'm tzik, oj u nachb'al va'l a' niaq'on b'ens tioxhla kam u txakunsa'm? ²⁰Tan ab'il va'l nitoksa u nachb'al ti' va'l nitala'tzi'i, yit' ta'n ko'nkoxh u nachb'al nitoksa, pek antu nitok tuul majte kajay va'l atil je' sii!. ²¹Utz ab'il va'l nitoksa u totztiohx ti' va'l nitala'tzi'i, yit' ta'n ko'nkoxh u totztiohx nitoksa, pek antu nitoksa majte u Tiohx va'l atil tuul. ²²Utz ab'il va'l nitoksa u Amlika ti' va'l nitala'tzi'i, antu nitoksa tuul u q'esal ch'uxhleb'al tetz u Tiohx utz, tuch' u Tiohx va'l ch'uxhlel sii!.

²³ ¡Tiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan k'uxh netaq' idiesmoil u aanis, u eneeldo utz, tuch' komino, a' ye' nenima q'u'l tiira ib'o'q'ol tu u o'tla mantaar. Aya' vijikomal. Aya' vitxumax iatz aanima. Aya' vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx. A' vib'o'q'ol seb'ane!. Loq' yit' ti' tekoj majte aas seya'sa ib'anax va'l ninaleb'an ti' q'u diesmo. ²⁴ ¡Moyla chaj iq'on b'ey! Ta'xh b'a'n sete tilax q'u talaj kam ni'an q'u aanima sevatz. Echa' ik'aul u tal us neb'ane!. Pek ye'xhat ni'enku q'u mamaj paav sete q'u'l neb'ane' echa' ich'ii camello.

²⁵ ¡Tiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan tiira b'a'n neb'ensav etib' seti' elu'l. Pek kaana elaq' nital etaanima. Utz ye'k eya'eb'al ti' ib'anax q'u'l yit' inujul. Ech ex a' u vaaso tuch' u puraato va'l ta'xh tx'aael u ti'. ²⁶ ¡Moyla chaj fariseo! A' b'axal seb'an b'a'n tu vetaanima, ech yit' yannaj koj veti' elu'l majte. A' b'axal setx'aa u tuul u vaaso tuch' u puraato, ech setx'aa u ti' majte.

²⁷ ¡Tiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Ech ex a' q'u pantioon aas nojchit tx'anel itz'akal u ti'. Pek aatz u tuul tan, vitzu'l utz; b'ajil kamnaj yojlel tuul. ²⁸ Utz ech ex tan, nojchit ex jikom tilon vatz aanima, pek ka'vatzil atil tetaanima tuch' paav.

²⁹ ¡Tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Va'l chit motx eb'antu pantioon tetz q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Utz nevij q'u tz'ach q'u'l atil je' vi' u mujb'al tetz q'u jikomla chaj aanima. ³⁰ Utz nimotxetal ech tza': «Atichtekojo' tikuenta q'u kuk'uy kumam, ye't kuloch ti' iyatz'ax q'u alol tetz u yolb'al Tiohx koj atzi!». Che'ex. ³¹ Ech ex atko'xh nialon elu'l etib' aas ex itu'xh ixalam q'u'l yatz'on q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. ³² ¡Ti'ex! ¡B'antaj vib'anon q'ul ek'uy emam majte! ³³ ¡Txokop, tiil tx'i'la chaj aanima! ¿Kani'ch b'oj etel vatz u choob'al paav va'l sa'alax iku' seti' nenache'? Aya' u xamal va'l ye'k iya'e'. ³⁴ Ech toke' nunchaju'l alol tetz u yolb'al Tiohx texo'l, tuch' aa txumb'al utz, tuch' chusul tetz u o'tla mantaar. Pek atia niko'neyatz'e!. At netaq' je' vatz kurus. At netz'u'ma tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz atia junun tenam eb'en ti' tojchale!.^u ³⁵ Ech kajay u choob'al paav saku'l seti', ti' iyatz'ax q'u jikomla chaj aanima tu u vatz tx'ava' tza'. Aya' q'u'l kami; nixe't ti' vikameb'al u Abeel, u jikomla vinaj utz, ulyu ko'xh ti' vikameb'al u Zacarias, vik'aol u Berequias va'l yatz'ax tu q'ul ek'uy emam tixo'l u totztiohx tuch' u nachb'al Tiohx q'anal. ³⁶ Utz ni'xhtek'val sete, saku' u choob'al paav seti' tzi' jank'al ex itz'lelex tu u tiempo tza'.

³⁷ Aa chaj Jerusaleen, aa chaj Jerusaleen, niko'neyatz' q'u alol tetz u yolb'al Tiohx, q'u'l nichajax tzexe' tu u Tiohx. Utz niko'nepaq' sivan majte. Jatpax unb'an ya'l emolax sekajayil. Echa' ni'an u txutx t'el aas

^u 23.34 Choktaj u Croonicas II 24.20-22; 36.16-21.

nimolo'k q'u tal jaq' ixich'. Pek aatz ex, ye' ko'n esa'. ³⁸Ech aatz cheel, setootzaji tan, sa'naltz'ine'ka va'l tatib'al etiohx netale'. ³⁹Tan nojchit nivale', aatz cheel, saya' etilt'in. Utz analen paj letilin aas letal ech tza': «Techal axh tan, tib'ii u kuB'aals Amlika vet'ulk'axh.» Chajex.— Texh u Jesusus.

Vit'oyax q'u chusulib' tu u Jesusus ti' q'u tza'l sapaalka

24 ¹Unchee' aatz k'asu'l u Jesusus tu viq'analil u totztiohx, a' tek ib'ena', xaan opon q'ul ichusulib' k'atza utz, nichisaji q'u mamaj atib'al tikuenta u totztiohx. ²Aatz u Jesusus tan, tal te ech tza': — Ni'xhtek'val sete. Aatz kajay q'u kam netile' tzi', sa'nalnilpi. Niko'xh va'toj sivan sakaa tib'a imol aas ye'k koj sanilpe'l.— Texhtu'l.

³Unchee' k'ujlich u Jesusus vi' u muunte va'l Olivo. Opon q'u chusulib' k'atza utz, ich'oti te ech tza' aas ta'xhich imol: —¿Al qe jatu su'uch q'u kam naale' tzi'? Utz ¿kam xheenyaa si'ane' tetz val uuleb'al utz, tetz u motxeb'al q'ii saj?— Texh te.

⁴Tzaq'b'u u Jesusus ech tza':

—Ab'itaj, ab'ilich sub'unex. ⁵Tan sib'al ko'xh sauli, sik'am ti' vunb'ii. Utz satal ech tza': «In viTxaaom u Tiohx va'l sa'chit'uli.» Chaj. Utz sib'al aanima sisub'e'. ⁶Sa'naletab'i tuch ch'a'o. Setab'i iyolax ch'a'o. Pek sotzi'ch ek'u'l taq'o tan, ministeer chit su'uch q'u kam tzi'. Loq' yit' a' koj u motxeb'al q'ii saj. ⁷Tan sa'nalmotxi'an ch'a'o q'u mamaj tenam tib'ilaj. Si'an ch'a'o q'u q'esal mamaj tenam tib'ilaj. Utz til chaj ko'xh saulku mamaj yaab'il. Til chaj ko'xh sa'atinku va'y. Utz til chaj ko'xh sapaalku mamaj kab'naano. ⁸Loq' aatz kajay q'u kam tzi', ixeteb'al ko'n u motxeb'al q'ii saj. Echa' ixet' ichi'on ma'l ixoj aas sa'tektil titz'in.

⁹Pek aatz ex, sa'nalpaasalex tu k'axk'o. Saixvalex tu kajay aanima vi'. Utz sayatz'axex. ¹⁰Ech sib'al ko'xh saelka k'atz Tiohx si'ane'. Sa'texhmotxixay je' imol utz, sichi'k'ula je' tib'. ¹¹Sib'al ko'xh sib'ensa tib' alol tetz u yolb'al Tiohx si'ane' utz, sateesa aanima tu b'ey titxub'a'le'. ¹²Utz tu tak'b'u u paav tu u vatz tx'ava', saya' ib'antu tii q'u aanima tib'ilaj. ¹³Pek ab'iste va'l tiira siq'i'e' simaj tib' ti' ib'anax u paav, a' va'l so'opon tu b'enq'ii b'ensaj. ¹⁴Ech sa'naltzojp elo'p itziil u b'a'nla chusb'al tetz viQ'esalail u Tiohx tu kajay u vatz amlika tx'ava' tza', satab'i q'u tenam kajayil. Ech su'ul u motxeb'al q'ii saj.

¹⁵⁻¹⁶Utz aatz letil tuch u txaa'la kam tu u tioxhla atib'al, oojoj b'en tulaj muunte q'u'l atil tikuenta Judea. Tan a' va'l tal u Danieel atzi', u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas su'uchi.' Ech ab'il nisik'len, paaloj itxumb'al tuul. ¹⁷Utz ab'il atil je'op vi' tatib'al, ku'ich'ul tere'n to'otzotz ti' paal tiq'ol malj

v 24.15-16 Choktaj u Danieel 9.27; 11.31; 12.11.

kam. ¹⁸Utz ab'il aye'n ja'jtze', q'aavi'chtere'nul ti' ul tiq'ol ichake't. ¹⁹Pek tiira tilayol saya'k q'u ixoj si'an tu q'u q'ii tzi' q'u'l atil tu tiichajla yaab'il utz, tuch' q'u'l nich'u'n titz'in. ²⁰Q'ilataj sik'letaj Tiohx ech yit' titiempoil koj che'v laoojex utz, niko'xh tu u ilanb'al q'ii. ²¹Tan nojchit mamala k'axk'o va'l su'uli. Ye'saj tuch unpajoj jatva'x tiempo ichee u vatz amlika tx'ava' ulyu ko'xh tza' tuul. Utz yit' sa'kojul va'te echi. ²²Ech ab'il koj va'toj sitxaaka tib'. Pek iq'aq'al ko'n q'u aanima niman tetz u Tiohx, q'ul itxaaom, sak'olax u tiempo k'axk'o tzi'.

²³Ech toke' enimachi oj ab'il la'alon sete ech tza': «Sajitaj etile', atil viTxaaom u Tiohx tza' va'l sa'chit'uli.» Chaj. Utz oj: «Atil tzuta.» Chaj ete'l majte; enimachi. ²⁴Tan sa'nalmotxchee b'ensanib' itxaaom Tiohx utz, tuch' b'ensanib' alol tetz u yolb'al Tiohx. Utz kaana mamaj xheenya, tuch' txaichil sichuli. Aal b'a'n si'ane' at q'u nojla itxaaom u Tiohx sisub'e'. ²⁵Pek atoj sek'u'l tan, vetvalluke'l sete. ²⁶Ech oj la'alax sete ech tza': «Sajitaj etile'. Atil viTxaaom u Tiohx tu tz'inlich tzaji tx'ava'.» Chaj; b'eni'ch etile'. Utz oj: «Atil tu u atib'al ye' na'l tatine'.» Chaj ete'l majte; enimachi. ²⁷Pek aatz u nojla tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, nimna'l. Echa' u itz'na'b' aas niripkab'in tikuenta aal tela' utz, yak paq'unoj opon tikuenta aal toke'. ²⁸Echat ko'xh u vuleb'al, yit' mujel koj si'ane'. Tan echa' va'l aas til atilku vichi'l u kamnaj, va'l yit' mujel koj, latzi' nimolvu tib' q'u qu's.

Vib'axab'sat taltu u tuleb'al u Jesus

²⁹Unchee' ta'xh sapaal u mam k'axk'o tu q'u q'ii tzi', saok aq'b'al vatz u q'ii. Ye'kan satxijtxun u ich'. Sachajpu q'u tx'umi'l tu amlika. Utz sayikun kajay q'u kam tu u vatz amlika. ³⁰Ech sachee u xheenya tu amlika tetz u tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Utz kajay q'u aanima tu u vatz tx'ava' tza' sailon. Ech sik'axa je' tib', ti' q'ul ipaav. Utz so'oqi' aas satil tul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu sutz' tu amlika. Tan toxhq'eb'al tul tu u mam itechalil tu u tijle'm. ³¹Xo'veb'al ije' ivi' u trompeta si'ane'. Ech sichaju'l q'u aanjel, se'nimol q'u niman tetz u Tiohx tu kaa tanul vikuenta il u vatz amlika tx'ava'. K'uxh til chaj ko'xh atilku tiju'aj u vatz amlika tx'ava'.

³²Pek atoj b'enku sete u chusb'al ti' u viikuxh. Tan a' nital tul u saq'i aas nicha'xb'u viq'ab' utz, nitelu'l talaj ixaj. ³³Echat ko'xh majte, etootzajitaj aas tiira najab'yu u tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima aas lu'uch kajay q'u kam tzi'. Echa' atil tek vatz jub'al. ³⁴Tan ni'xhtek'val sete, ye'sajen ko'xh isotz untanul q'u aanima itz'lel tu tiempo tza', tuul su'uch kajay q'u kam tzi'. ³⁵Sako'npaal u vatz amlika tx'ava' tza', pek aatz vunyolb'al tan, jatu koj sapaali.

³⁶Ech koj u q'ii tuch' u oora u tuleb'al tan, ab'il koj ootzajin tetz. Niko'xh q'u aanjel tu Amlika, niko'xh u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, pek ta'xh

vunTat. ³⁷Tan kam chit echa' va'l i'an q'u aanima tu q'u q'ii tikuenta u Noee aas ye'k talche' ul u sotchil ti', echat tul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima majte. ³⁸Tan ta'xh nichtitz'a u tatin q'u aanima i'an tu q'u q'ii aas ye'sajich iku' u mam jab'al tikuenta u Noee. Va'lich motx techb'une', va'l iq'ab'ane'. Va'lich ko'n tuch okchil ti' ixoj. Utz va'lich ko'n motx itzume'a', tuul opon u q'ii aas ok tek u Noee tu u mam arca atib'al. ³⁹Utz at koj motx b'enku te; ye't motx inima. Pek analen aas ul u mam jab'al. Utz yakich sotch kajay q'u aanima taq'o. Echat u tuleb'al u K'aola si'an majte va'l b'ennaj ko'n aanima. ⁴⁰Aatz li'ana, ka'va'l aanima ela nitaq'onin ja'jtze'. Ma'l saiq'ol b'en utz, va't sakaaka. ⁴¹Ka'va'l ixoj niche'n tu ma'l che'b'al si'ane'. Ma'l saiq'ol b'en utz, va't sakaaka.

⁴²Ech toke', tiira nachnoj etatine' tan, ye' etootzaj kam oora su'ul u kuB'aal. ⁴³Pek ab'itaj. Tootzajlu koj u b'aal atib'al kam chit oora se'nelq'oj u elq'om tzixe', saxeeni atzi'. Utz sa'kojtaq' tzii so'ok to'otzotz. ⁴⁴Echat ko'xh ex majte. Ch'ianojex tan, ye'k u oora sek'u'l va'l su'ulku u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

⁴⁵Pek ab'iste sete ech si'ane' u tzak'kin jikomla aq'onom saoksalka q'esala ti' tilax q'u aq'onom tu atib'al utz, tu chit u oora sataq'vu techb'ub'al q'u'l atil tu atib'al. ⁴⁶Chi'b'eb'al tetz u aq'onom oj ech si'an tzi', tuul lo'opon u b'aal taq'on. ⁴⁷Tan ni'xhtek'val sete aal sa'tektoksa kajay vime'b'i'l tikuenta atzi'. ⁴⁸Pek ye'xtxoj koj itxumb'al u aq'onom tzi', sako'ntal tu taanima ech tza': «Ye'saj ko'xh su'ul u b'aal vaq'on atzi'.» Chaj. ⁴⁹Utz sako'nxe'tiq'os q'u tetz aq'onomil. Satx'a'ni utz, saq'ab'an tuch' q'u q'ab'areel. ⁵⁰Tuul ye'k talche' su'ul u b'aal taq'on u aq'onom tzi' tu u q'ii va'l ye' tootzaj utz, tu u oora va'l ye'xhkam nich'ian tuul. ⁵¹Ech techal chit iveet sab'anax tu u b'aal taq'on. Sataq' b'en xo'l q'u ka'vatz utz, a' saq'ku tzi', a' sajarach'unku tee tzi'.— Texh u Jesusus.

Vich'ial u tuleb'al u Jesusus

25 ¹Unchee' tal paj u Jesusus ech tza':

—Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' laval q'u ixviak. Motx k'asu'l. Tiq'o itxijtxub'al utz, ex ik'ul u xiak va'l satzume'i. ²O'va'l tzak'kin q'u ixviak tzi' utz, o'va't txoxkin. ³Aatz q'u txoxkin, motx tiq'o itxijtxub'al, pek ye't tiq'o b'en tere'n iaseite tetz q'ul itxijtxub'al. ⁴Pek ech koj q'u tzak'kin, inoosa b'en q'ul itxijtxub'al tu aseite utz, tiq'o b'en tere'n tetz. ⁵Pek b'atz tul u xiak va'l satzume'i. Ech motx xe't ixhut'u'pan q'u ixviak tu vata'm sikajayil.

⁶Unchee' aatz nik'a aq'b'al, motx tab'i ma'l u qetu'm, tal ech tza': «¡Tul u xiak va'l satzume'i, uloj ek'ule'!» Texhtu'. ⁷Ech motx lakpu q'u ixviak sikajayil utz, motx xe't ib'an tuch q'ul itxijtxub'al.

⁸Pek aatz q'u txoxkinla chaj ixviak, motx tal tu q'u tzak'kin ech tza': «Aq'taj b'oj qetz veaseite tzi' tan, toj tzaaoj q'u kutxijtxub'al.» Texh te.

⁹Aatz q'u tzak'kin tan, motx tzaq'b'u ech tza': «Ye'ka, pek aal b'a'n b'enoj eloq' etetz xe' aa k'a'y tetz tan, yo'j tak'a qetz. Utz yo'j tak'a etetz oj saqaq' etetz.» Texh te.

¹⁰Ech motx b'eni. Tuul ko'xh aye'nich ti' iloq'axe', tuul ul u xiak va'l satzume'i. Utz aatz q'u'l b'anich nal tuche', motx oko'p to'otzotz tu u tzumb'a'a utz, jupax elu'l u jub'al. ¹¹Ech xamtel tek tuul opon o'va't q'u ixviak utz, motx uq'ay vatz q'anal ech tza': «¡Kub'aal, kub'aal jaj oko'p'o'!» Texhtu'.

¹²Pek tzaq'b'el ko'n elu'l tu u xiak ech tza': «Ni'xhtek'val sete, ye' vootzaj ab'il ex.» Texh te. ¹³Ech toke' nachnoj etatine!. Tan ye' etootzaj u q'ii utz, niko'xh u oora tetz u tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

Vik'amtu ti' u talansal puaj u Jesusus

¹⁴Aatz paj viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u vinaj si'chb'en tzian utz, isik'le q'u taq'onom. Ech taq'ka q'u tx'iib'al iq'ii tikuenta. ¹⁵Loq' a' nichb'enku ti' jank'al so'ole' ti' taq'oninsale' sijununi! nichtile!. Aatz tu ma'l, ija'mel 30,000 q'ii aq'on puaj taq'ka te. Aatz tu va'te, ija'mel 12,000 q'ii aq'on taq'ka te. Utz aatz paj tu va'te, ija'mel 6,000 q'ii aq'on taq'ka te. Ech tek b'en tzian.

¹⁶Ech aatz va'l ija'mel 30,000 aq'onib'al q'ii ik'ula, yakich xe't ilakon ti'. Utz va't 30,000 paj tala vichi'l u puaj tzi'. ¹⁷Echat paj i'an va'l 12,000 ik'ula. Va't paj 12,000 u tal itx'aka. ¹⁸Pek ech koj va'l 6,000 ik'ula tan, ex ko'n ik'ot jul utz, ex imuj vipuaj u b'aal taq'on tu tx'ava'.

¹⁹Unchee' sib' tiempo ma'tich ipaal tuul, ul tek u b'aal taq'on q'u aq'onom tzi'. Utz ela i'an ti' vipuaj tuch'. ²⁰Ech opon siatz va'l 30,000 ik'ula utz, iq'omich va't 30,000 u tal taq'o. Tal te ech tza': «Unb'aal, atil u 30,000 tzuta va'l vetaaq' ve. Utz il va't 30,000 tza' majte. A' tek u tal vetuntx'akka ti'.» Texh te.

²¹Ech alax te tu u b'aal taq'on ech tza': «Techal va'l veta'ana b'a'nla aq'onom. K'ujleb'al k'u'l axh. Tan k'ujleb'al k'u'l veta'an ti' b'iil va'l vetvaq' see. Ech sib'al tek savoksa takuenta. Pek chuuku'l tzunxe' utz, chi'b'ojjo' ti'.» Texh te.

²²Ech opon paj va'l 12,000 ik'ula utz, tal ech tza': «Unb'aal, atil u 12,000 tzuta va'l vetaaq' ve. Utz il va't 12,000 tza'. A' tek u tal vetuntx'akka ti'.» Texh te.

²³Ech alax te tu u b'aal taq'on ech tza': «Techal va'l veta'ana b'a'nla aq'onom. K'ujleb'al k'u'l axh. Tan k'ujleb'al k'u'l veta'an ti' b'iil va'l vetvaq' see. Ech sib'al tek savoksa takuenta. Pek chuuku'l tzunxe' utz, chi'b'ojjo' ti'.» Texh te.

²⁴Ech opon va'l 6,000 ik'ul majte utz, tal tu u b'aal taq'on ech tza': «Unb'aal, vootzajnale aas ye'xhkam tz'ejel tel saatz. Aal nachok iatz q'u chikob'e'm q'u'l yit' achiko'm koj utz, namol iatz q'u chikob'e'm va'l yit'

axh koj niaq'on ku' tu tx'ava', niko'xhtitz'pu junal. ²⁵Ech ti' vetxo'vik'in utz, vetko'nunkol vapuaj tu tx'ava'. Pek ila. A' vichi'l vapuaj aaq' ve tzuta.» Texh te.

²⁶Tzaq'b'el tek tu u b'aal taq'on ech tza': «¡Q'eayla aanima! ¡Yit' axh koj b'a'nla aq'onom! Oj ootzaj nal vuntxumb'al aas nunchok iatz q'u chikob'e'm q'u'l yit' unchiko'm koj utz, nunmol iatz q'u chikob'e'm q'u'l yit' in koj niaq'on ku' tu tx'ava'. ²⁷Aal tek b'a'n ma'kojaaq' k'am vunpuaj. Utz aatz vet'ulin vetunk'ul tuch' u tal koj.» Texh te. ²⁸Ech tal u b'aal aq'on ech tza' tu q'u'l atich tzi': «Maataj el u puaj te tzi' utz, aq'taj tu va'l 60,000 tetz atile. ²⁹Tan ab'il va'l nikanon taq'oninsale', aal sa'aq'ax tere'n tetz. Ech sib'al tetz si'ane'. Pek ab'il va'l ye' nikanon taq'oninsale', aal samaale'l te jank'al vantzi' aq'el te. ³⁰Utz aatz u aq'onom va'l ye'k itxa'k tzi', aq'taj elo'p tu mam uken. Ech a' so'oq'ku tzi' utz, a' sajarach'unku tee tzi'.»

Vijatxax ixo'l q'u aa paav tuch' q'u jikomla chaj aanima

³¹Unchee' su'ul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu u mam tijle'm, tuch' kajay q'u aanjel. Sak'uje' tu u q'esal ch'uxhleb'al. ³²Ech samolax opon kajay q'u aanima siatz, jank'al q'u'l atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz samotxijatx iatz. Echa' ni'an u xeen karne'l aas niteesa el q'u karne'l xo'l q'u tentzun. ³³Satoksa q'u b'a'nla aanima tiseb'al utz, aatz q'u ye'xtxoj, timax. Echa' ni'an u xeen karne'l aas nitaq' b'en q'u karne'l tiseb'al. Pek nitaq' b'en q'u tentzun timax.

³⁴Ech aatz u ijlenal tan, satal tu q'u'l atil tiseb'al ech tza': «Ni'extaj tan, chi'b'eb'al vetetz ex ik'aol ime'al vunTat. Okojex tu viQ'esalail u Tiohx tza'. Vetetz va'l nich'iane'; aya'xchen ich'iane' xe' q'ii xe' saj. ³⁵Tan nichunva'ye' utz, etaq' vechb'ub'al. Nichitzaj untzi' utz, etaq' vaa'. Nichvab'i vatib'al utz, ek'ulin. ³⁶Nichisav voksa'm utz, etaq' vetz. Ya'vich'in utz, ex eqee'in. Ku'in tu tze' utz, ex eq'ila'in.» Chaj te.

³⁷Ech aatz q'u jikomla aanima tan, satal ech tza': «KuB'aal, ¿jatut qilaxh aas nichava'ye' utz, qaq' eechb'ub'al? ¿Jatut qilaxh aas nichitzaj atzi' utz, qaq' avaa'? ³⁸¿Jatut qilaxh aas nichaab'i aatib'al utz, kuk'ulaxh quxe'? ¿Jatut qilaxh aas nichasavsa ooksa'm utz, qaq' eetz? ³⁹Utz ¿jatut qilaxh aas axhich ya'v utz, ex kuqee'axh? Utz ¿jatut ku'axh tu tze' utz, ex kuq'ila'axh?» Chaj.

⁴⁰Pek satzaq'b'el tu u ijlenal, satal te ech tza': «Ni'xhtek'val sete, aatz veteb'an q'u b'a'nil tu q'u ch'ooal niman vetz tzi', ve a veteb'anva tzi'.» Chaj.

⁴¹Ech sa'pajtal tu q'u'l atil timax ech tza': «Elojb'enex sunk'atza aanima b'anol onkonil. B'enojex tu u xamal ye'k itzaae' tzi'. Aya' u choob'al paav va'l veetinaj tetz u tx'i'li'inaj tuch' q'ul iaanjel. ⁴²Tan nichunva'ye' utz, ye't etaq' vechb'ub'al. Nichitzaj untzi' utz, ye't etaq' vaa'. ⁴³Nichvab'i vatib'al utz,

ye't ek'ulin. Nichunsavsa voksa'm utz, ye't etaq' vetz. Ya'vich'in utz, ye't ex equee'in. Ku'in tu tze' utz, ye't ex eq'ila'in.» Chaj.

⁴⁴Ech samotxtzaq'b'i utz, satal ech tza': «¿KuB'aal, jatut qilaxh aas nichava'ye'; nichitzaj atzi'; nichaab'i aatib'al; nichasavsa ooksa'm; axhich ya'v; atich ku'axh tu tze' utz, ye't qilb'e'axh?» Chaj.

⁴⁵Ech satzaq'b'el ech tza': «Ni'xhtek'val sete tan, ye'n eb'an q'u b'a'nil tu q'u ch'ooaj niman vetz tzi' utz, ve a ye'n eb'anva tzi'.» Chaj. ⁴⁶Ech samotxb'en q'u'l tu u choob'al paav tzi' va'l ye'k iya'e!. Utz aatz q'u jikomla chaj aanima, a' se'enku tu u atinchil va'l b'enq'ii b'ensaj tatine'.— Texh u Jesusus.

Vinuk'tu q'u q'esala kani'ch itxaypu u Jesusus si'ane'

26 ¹Unchee' aatz tzojpu u Jesusus ti' talax q'u yol tza', tal tek tu q'ul ichusulib' ech tza': ²—Etootzajle aas tu ka'va't q'ii cheel, saxe't u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Utz satxaypu u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Ech sa'aq'ax je' vatz kurus.— Texhtu'.

³Anchitu'. Aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tan, motx imol tib' tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar utz, tuch' q'u q'esal q'atol tzii. A' imolvu tib' tiq'anal u b'anb'al topiisyo u q'esal oksan yol vatz Tiohx va'l Caifaas ib'ii. ⁴Utz motx inuk' tib'ilaj aas kam ko'n sichuli ti' itxaypu u Jesusus ech siyatz'e!. ⁵Pek loq' nichmotxtal ech tza': —Yit' tu koj u nimla q'ii sakub'an te, ech ye'k txab'kin li'an q'u tenam.— Texhtu'.

Vib'axab'sal ib'anax tuch vichi'l u Jesusus tu mujb'al tetz vikamchil

⁶Unchee' atich u Jesusus tu Betaania tu otzotz xe' u Xhim va'l ch'a'k'lich. ⁷Tuul k'ujlich u Jesusus vatz meexha, opon ma'l u ixoj k'atza, iq'omich ma'l tal b'a'nla tz'aj taq'o. Tx'umq'ixsab'al atil ku' tuul. Tiira sib' ija'mel. Utz taq' je' u tx'umq'ixsab'al tivi' u Jesusus. ⁸Ech ta'xh til u kam q'u chusulib' tzi', motx lakp ivi' ti'. Utz motx tal ech tza': —¿Kantu' atzi' aas ma'ko'xhib'uchle'l? ⁹Aal b'a'n ma'kojik'ayi. Je'naj sab'enka. Ech sa'aq'ax vija'mel tu q'u me'b'a'.— Texhtu'.

¹⁰Pek aatz u Jesusus, tootzaji utz, tal tek te ech tza': —¿Kam toke' aas kam ko'xh netal ti' va'l veti'an u ixoj tzi'? Tan ma'l b'a'nil veti'anlu ve atzi'. ¹¹Aatz q'u me'b'a' netale' tzi', b'enamen ko'xh atil texo'l atzi'. Pek aatz in tan, b'enamen koj sa'atinin texo'l. ¹²Tan aatz va'l veti'an u ixoj tzi', aas vettaq' je' u tx'umq'ixsab'al tunvi', a' veti'anlu b'en vuch tu mujb'al vetz aas lakamin. ¹³Utz ni'xhtek'val sete, til chit sapaxsalik itziil u b'a'nla chusb'al tu u vatz amlika tx'ava' tza', sayolax k'asu'l va'l veti'an u ixoj tzi'; nachb'al taanima.— Texh u Jesusus.

U tala'tzi'it tib' u Judas ti' ik'uchax u Jesusus

¹⁴Unchee' aatz ma'l xo'l kab'laal q'u chusulib', aya' u Judas aa Cariote, b'en xe' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx. ¹⁵Utz tal te ech tza': —¿Kam vetz setaq'e' utz, savoksa u Jesusus teq'ab'?— Texhtu'.

Ech motx taq' 30 saj ch'ich' puaj te. ¹⁶Ech aatz u Judas tan, yakich texh xe't ichok txumb'al ti' aas kani'ch toksal u Jesusu tiq'ab' si'ane'.

U nimla q'ii Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil

¹⁷Unchee' aatz i'an tu u b'axa q'ii tetz u nimla q'ii, u Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil, opon q'u chusulib' k'atz u Jesusu. Tal te ech tza': —¿Til asa' sakub'anvu tuch u echb'ub'al tetz ku'eb'al q'ii va'l nitechb'ul tu u nimla iq'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto? Ech laqechb'u.— Texh te.^w

¹⁸Tal u Jesusu te ech tza': —B'enojex tu tenam xe' ma'l u vinaj latzi' utz, letal te ech tza': «Nital u chusul: —Najab'yu vuntiempo. Utz tu val ootzotz satx'a'nk'in tuch' q'ul unchusulib' tu u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto.— Chia.» Chajex te.— Texh u Jesusu. ¹⁹Anchitu'. Ech i'an q'u chusulib' kam va'l tal u Jesusu te utz, i'an tuch u echb'ub'al.

²⁰Unchee' aatz tek sotzsaj, ok u Jesusu vatz meexha tuch' kab'laal q'ul ichusulib'. ²¹Utz tuul nichmotxtechb'une', tal u Jesusu ech tza': —Ni'xhtek'val sete aas ma'l sete so'oksanin tiq'ab' q'u txayol vetz.— Texhtu'.

²²Ech tiira motx txumun q'u chusulib' ti' u yol tzi'. Utz junun nichich'oti tu u Jesusu ech tza': —¿Yit' tzik in unB'aal?— Chia.

²³Tzaq'b'u u Jesusu utz, tala: —Aya' va'l niku' unq'ab' tuch' tu u puraato tza'. A' va'l so'oksanin tiq'ab' q'u txayol vetz. ²⁴Tan nojchit a' sapaalku u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu q'u kam q'u'l tz'ib'amalka ti' tu u Yolb'al Tiohx. Pek tilayol saya'k u vinaj va'l so'oksan u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u txayol. Aal tek b'a'n atzi' ye't koj itz'pi.— Texh u Jesusu.

²⁵Ech tzaq'b'u tek u Judas, va'l so'oksan u Jesusu tiq'ab' q'u txayol, tal ech tza': —¿Chusul, untz'oj in?— Texh te.

—Ee', aya' va'l naale' tzi'.— Texh u Jesusu te. ²⁶Ech tuul ko'xh nichmotxix'a'ne', itxay u kaxhlaan tx'ix u Jesusu. Utz tal b'a'n'il ti'. Ipixh tuul. Utz taq' tu q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —Ti'extaj utz, tx'a'taj tan, a' vunchi'l atzi'.— Texhtu'.

²⁷Ech paj itxay u uk'ab'al. Ik'amab'e Tiohx ti' utz, taq' tu q'ul ichusulib'. Tal ech tza': —Ti'extaj. Uk'ataj u ta'l uuva kajay ex tzi'. ²⁸Tan a' vunkajal atza' va'l sael ti' u ak' nuk'u'm tetz kuyb'al ipaav sib'al aanima. ²⁹Utz nival sete cheel, aas ye'xhjatú ve't savuk'a u ta'l ivatz u

---

^w 26.17 Aatz ka'va'l q'u nimla q'ii nital tza' tzi', jolol ijtzamal tib', ma'l ko'n q'ii ixo'l. A' b'axal u nimal q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Aatz vitx'amal u kaxhlaan tx'ix nital tza', aya' u "levadura" tu kastiya. Loq' aatz tu vinimla q'ii q'u Israeel tan, ye' ni'anb'e vitx'amal u kaxhlaan tx'ix. Tan u Tiohx alonnaj tetz, techlal aas ooje'l ik'asu'l tu Egipto i'ana. Choktaj u Eexodo 12.1-28; u Leviitico 23.5-8.

uuva taab'a'b'en tza'. Pek analen tu ma'l u q'ii va'l ela lavuk'a u ak' ta'l uuva setuch' tu viQ'esalail vunTat.— Texhtu'.

Vib'axab'sat talax u Jesusus aas saka'tziiun q'u chusulib' ti'

³⁰Ech ta'xh veet motx ib'itzat ma'l u b'itzal, motx b'en vi' u muunte Olivo. ³¹Unchee' tal paj u Jesusus tu q'u chusulib' ech tza': —Kajay ex samotxsotz ek'u'l vi' tu u aq'b'al cheel tza'. Tan tz'ib'amal ech tza':

«Sayatz'ax u xeen karne'l utz, sa'texhmotxpalun q'u karne'l.» Chia.^x

³²Pek aatz ma't q'aav vitz'pe', sab'axab'b'enin sevatz tu Galilea.— Texhtu'.

³³Ech tzaq'b'u u Lu' utz, tal ech tza': —K'uxh kajay samotxelab'enka'axh, aatz in tan, j'jatu koj savelab'eka'axh!— Texh te.

³⁴Tal u Jesusus te ech tza': —Ni'xhtek'val see, tu u aq'b'al cheel tza', ox pajul saale' aas yootzajin, tuul ye'sajen toq' u b'aal t'el.— Texh u Jesusus te.

³⁵Tal paj u Lu' te: —jK'uxh sakamin sai', jatu koj saveesa vib' tuul aas vootzajaxh!— Texh te. Echat chit motx tala sikajayil.

Viq'ilat sik'let Tiohx u Jesusus

³⁶Unchee' opon tek u Jesusus tuch' q'u chusulib' tu u chikonb'al va'l Getsemanii utz, tal te ech tza': —Kaaojka'ex tza' tan, se'nunq'ila sik'le Tiohx latzi' tzi'.— Texhtu'.^y

³⁷Ech tiq'o b'en u Lu' ti'. A' imol ka'va'l q'ul ik'aol u Zebedeo. Ech xe't tul ma'l mam txumu'm tu taanima u Jesusus utz, oks il. ³⁸Ech tal tek u Jesusus te ech tza': —Techal b'oj itxumun vaanxelal. Sa'tekkamin taq'o nunnache'. Pek kaaojka'ex tza' utz, itz'lojex sunk'atza.— Texh te.

³⁹Ech xaan b'en b'iil utz, peche'i. Taq' ku' ivatz vatz tx'ava' utz, iq'ila sik'le Tiohx. Tal ech tza': —Tateey ¿yetz saveeti aas ye'k sapaalin tu u mam tza'l tzi'? Loq' a' sa'an vatxumb'al, yit' a' koj sapaal u vetz.— Texhtu'.

⁴⁰Ech tek ul k'atz q'ul ichusulib' utz, jolol ko'n vatchiche. Utz tal tu u Lu' ech tza': —¿Ye'xh eq'i' itz'e'chil mal'j oora sunk'atza tzik? ⁴¹Pek itz'lojex utz, q'ilataj sik'letaj Tiohx. Ech ye'k saku'ex tu paav. Tan nojchit vatz ik'u'l iq'ilal sik'lel Tiohx u aanxelal; pek aatz u kuchi'l tan, yi'sa'.— Texh te.

⁴²B'en paj unpate. Ex iq'ila sik'le Tiohx tika'paj. Utz tal ech tza': —jTateey chi'in! ¿Yetz saveeti aas ye'k sapaalin tu u mam tza'l tzi'? jB'an vatxumb'al!— Texhtu'.

^x 26.31 Choktaj u Zacarias 13.7. ^y 26.36 Aatz telo'p u yol “Getsemanii” tan, “pach'b'al olivo” chia.

⁴³Ech q'aavu'l utz, vatchich ko'n paj q'ul ichusulib'. Tan axhib'i tiira techalich motx ikam tu vata'm. ⁴⁴Pek aq'axko'npajka tu u Jesusus. Utz ex iq'ila sik'le Tiohx titoxpaj. Utz echat chit q'u yol tala q'u'l tal b'axa.

⁴⁵Ech ul paj k'atz q'u chusulib' utz, tal te ech tza': —¿Anko'xh vatchelex utz, niko'netilan tzik? Pek k'asojtajex tan, oponyu u oora so'oksal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u aa paav. ⁴⁶Pek jlakpojex utz, ko'taj! Tan tul va'l sa'aq'onin tu q'u txayol.— Texhtu'.

Vitxaypu u Jesusus

⁴⁷Ech anko'xh nichiyolon u Jesusus, tuul opon u Judas. Aya' ma'l xo'l kab'laal q'u chusulib'. Sib'al aanima imol, ichaj q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u q'esal q'atol tzii. Jolol iq'omal ich'ich' tuch' itze'. ⁴⁸Ech aatz u Judas, va'l aq'on u Jesusus tu q'u txayol tan, ma'tich talta' kam u xheenya si'an ti' ik'uchlu u Jesusus. Tal ech tza': —Ab'iste va'l luntz'utz'a, letxaya tan, a' i.— Texhtu'. ⁴⁹Ech xaan opon u Judas k'atz u Jesusus, tal te ech tza': —Cheentzik'axh chusul.— Texh te. Ech itz'utz'a.

⁵⁰Pek tal u Jesusus te ech tza': —¿Kam ul a'ane' vamiigo?— Texh te. Ech xaan opon q'u aanima utz, itxay u Jesusus.

⁵¹Pek aatz i'an ma'l q'ul ichusulib' u Jesusus tan, ijuu ich'ich'. Utz ech itzok'te'l ixichin ma'l u taq'onom u q'esal oksan yol vatz Tiohx.

⁵²Ech yakich tal u Jesusus te ech tza': —Q'aavixsa ko'p vach'ich' tu toztotz tzi'. Tan ab'il q'u'l sayatz'on tuch' ch'ich', tu ch'ich' sayatz'lik majte. ⁵³¿Yetz ootzaj tzik aas saveeti sunjaju'l aanjel tu vunTat ye' aheb'e ixaane'? Sataq'u'l atzi' oj sak'ulelanin sunnache'. ⁵⁴Tan ¿kam tek ech itzojpu u yolb'al Tiohx satzojpi oj ech sunb'ane'? Pek ministeer ech chit si'ane' atzi'.— Texhtu'.

⁵⁵Unchee' aatz tu u mu'k'ul tzi', tal u Jesusus tu q'u txayol tetz ech tza': —Aya'l a' itxayax ma'j elq'om nu'leb'an ve; iq'omal ech'ich' tuch' etze'. Tan aal jun q'ii nichunk'uje' texo'l tu viq'analil u toztiohx. Nichunchusune'. Utz ye't etxayin. ⁵⁶Pek ech chit si'ane' tan, a' nitzojpu q'u yol q'u'l tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx.— Texhtu'.

Ech yakich oojoj q'u chusulib' kajayil; motx telab'eka.

Vitx'olax inujul u Jesusus

⁵⁷Unchee' aatz q'u'l txayon u Jesusus, tiq'o b'en vatz u q'esal oksan yol vatz Tiohx va'l Caifaas ib'ii, tu va'l molichku tib' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' q'u q'esal q'atol tzii. ⁵⁸Pek xamtichka u Lu' ti' u Jesusus tzian. Opon ko'xh vatz q'anal xe' u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Utz oko'p. K'uje' ok xo'l q'u polesiy'. A' isa' si'chtile' kam chit saya'k u Jesusus. ⁵⁹Ech aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u q'esal q'atol tzii, nichmotxichok txub'a'l ti' u Jesusus. A' isa' sayatz'axi. ⁶⁰Loq' ye' nichmotxtelo'p tuul, k'uxh jank'al txakb'a'n txub'a'l nichitxakb'a' tib'. Pek tiya'teb'al teku'en, opon

ka'va'l q'u'l ta'n a' itxakb'a' txub'a'l ti'. ⁶¹Utz motx tal ti' ech tza': —Aatz u vinaj tzi' vettala: «So'ole'in ti' inilax ku' vikuentail totztioxh tzi'. Utz tu ko'n oxva'l q'ii so'ole'k'in ti' q'aav inuk'axe!» Chia.— Texhtu'.

⁶²Ech lakpu tek u q'esal oksan yol vatz Tiohx utz, tal tu u Jesus ech tza': —¿Ye'xh natzaq'b'u b'oj ti' q'u kam nitalchu sai' tzi' tzik?— Texh te.

⁶³Pek aatz u Jesus tan, tiira ye' nichitzaq'b'e'. Ech tal tepaj u q'esal oksan yol vatz Tiohx te ech tza': —Sako'na'an b'a'nil, al vinujul qe tib'ii u itz'lich Tiohx, ¿axh tzik viTxaaom u Tiohx, aya' vik'aol?— Texh te.

⁶⁴Tal u Jesus te ech tza': —Aya' va'l naale' tzi'. Utz nival sete majte aas sa'naletil u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima k'ujlel tiseb'al u Tiohx tu u mam tijle'm. Setil tul tu sutz'.— Texhtu'.

⁶⁵Unchee' aatz tek u q'esal oksan yol vatz Tiohx, iq'ix je' toksa'm k'atza tu k'a'nal utz, tal ech tza': —¡Vetioyq'lu Tiohx! ¡Kam tere'n texhtiigo kusa! ¡Matz etab'il viyoq'on cheel tza'! ⁶⁶Pek ¿aatz ex, kam setal ti'?— Texhtu'.

Ech motx tal ech tza': —¡Kamchil tetz atzi!— Texhtu'. ⁶⁷Ech tek motx itzub'a ivatz u Jesus. Nichmotxipaq'o'k ivatz. Utz atia mutx'imal iq'ab' nichiq'os majte. ⁶⁸Tuul nichmotxtal te ech tza': —Ala qab'i, iTxaaom Tiohx, ¿ab'il va'l niq'osonaxh cheel tza'?— Texh te.

U teesat tib' u Lu' tuul aas tootzaj u Jesus

⁶⁹Unchee' aatz u Lu' tan, k'ujlich elu'l q'anal. Ech xaan opon ma'l u k'ulanal k'atza utz, tal te ech tza': —Ant axh majte atich'ok'axh ti' u Jesus u aa Galilea.— Texh te.

⁷⁰Pek aatz u Lu' tan, teesa ko'n tib' tuul vatz kajay q'u aanima utz, tala: —Ye' vootzaj kam va'l naale' tzi'.— Texhtu'.

⁷¹Ech ichok telu'l tzi' jub'al. Utz ilax ko'n paj tu va't u k'ulanal. Utz tal tu q'u aanima ech tza' q'u'l atich tzi': —Antu va'l atich ok ti' u Jesus aa Nazareet atzi'.— Texhtu'.

⁷²Pek teesa ko'n paj tib' u Lu' tuul. Nichtoksa Tiohx tuul. Nichtal ech tza': —Vatz Tiohx nivale', ye' vootzaj u vinaj naale' tzi'.— Texhtu'.

⁷³Ech b'iil ko'xh paj tuul, xaan opon unjot aanima k'atza, aya' q'u'l atich tzi'. Motx tal tu u Lu' ech tza': —Nojchit tiira ant axh imol majte. Tan nimna'l ko'xh tu vayolone' tzi'.— Texh te.

⁷⁴Aatz tek u Lu' tan, xe't tal tz'ejb'al yol ti' utz, nichtoksa Tiohx tuul. Tal ech tza': —Vatz Tiohx nivale', ye' vootzaj u vinaj netale' tzi'.— Texhtu'. Ech tuul oq' u b'aal t'el. ⁷⁵Ech ul tek viyol u Jesus sik'u'l u Lu' va'l tal te ech tza': —Aatz ye'sajen toq' u t'el, ox pajul ma't aalta' aas vootzajin.— Texhich te. Ech ipaal elu'l u Lu' utz, itz'eje'l ma'l mam oq'el.

U toksal u Jesus tiq'ab' u Pilato

27 ¹Unchee' aatz tek i'an q'ala'm, ku' tib'eyil tu q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u q'esal q'atol tzii aas kani'ch ikam u

Jesuuſ si'ane!. ²Ech iqtiza utz, ex taq' tiq'ab' u governadoor aa Roma va'l Pooncio Pilato.

Viyatz'tu je' tib' u Judas

³Unchee' tab'i u Judas aas yatz'el u Jesuuſ sab'anli. Ech ik'axa je' ik'u'l ti' va'l i'ana aas tokſa u Jesuuſ tiq'ab' q'u txayol. Iq'aavixſa u 30 ſaj ch'ich' puaj tu q'u q'esal okſan yol vatz Tioxh tuch' q'u q'esal q'atol tzii.

⁴Tal u Judas te ech tza': —Ma'xh paavinyin tan, vetvokſal aanima vatz kamchil aas ye'k ipaav.— Texhtu'.

Pek alax ko'n te ech tza': —Axx ni'ilon. Ye' qootzaj.— Texh ko'n te'le'.

⁵Ech imak'tuka q'u ſaj ch'ich' puaj u Judas tu viq'analil u totztioxh utz, k'asu'l. Ex ijulk'aai je' iql.

⁶Aatz tek q'u q'esal okſan yol vatz Tioxh tan, motx tek isik' q'u ſaj ch'ich' puaj utz, tal ech tza': —Ye'k si'ane' aas ſaqokſa u puaj xo'l u kutxu tetz Tioxh tzi' tan, ija'mel ma'l aanima k'ayili tu kamchil.— Texhtu'.

⁷Ech motx inuk'a utz, iloq' ma'l tx'ava' ti' u puaj tzi'. Mujb'al tetz q'u puera aanima q'u'l nikam tzi' tala. A' ib'ii, Itx'ava' Q'u Tz'ajol. ⁸Ech toke' “Ja'mel Kaj” tek ib'ii u tx'ava' cheel tzi'. ⁹Ech itzojpu u yol va'l alich tu u Jeremias u alol tetz u yolb'al Tioxh aas tala:

—Motx ex tiq'o u 30 ſaj ch'ich' puaj, aya' vija'mel ma'l u jikomla aanima. Tan u ja'mel tokſa q'u q'esala xo'l q'u Israeel.

¹⁰Ech motx iloq' u tx'ava' ti' va'l, itx'ava' q'u tz'ajol. Tan ech tal u kuB'aal ve.— Chia.^z

¹¹Unchee' aatz txaklich u Jesuuſ vatz u governadoor utz, ch'otil te ech tza': —¿Axx tzik u tijlenal q'u Israeel tza'?— Texh te'le'.

Tal u Jesuuſ te ech tza': —Aya' va'l naale' tzi'.— Texhtu'. ¹²Pek paat ye' nichitzaq'b'e k'uxh xochax tu q'u q'esal okſan yol vatz Tioxh tuch' tu q'u q'esal q'atol tzii.

¹³Aatz u Pilato, tal tek te ech tza': —¿Yetz naab'i tzik a'xh b'oj q'u kam nitalax ſai' tzi'?— Texh te. ¹⁴Pek aatz u Jesuuſ tan, niko'xh ma'j yol tala. Ech nixtchisotz ik'u'l u governadoor taq'o.

U talax ikam u Jesuus

¹⁵Pek aatz nichib'anax jun ya'b' tu u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto, nichichajpu ma'l preexhu u governadoor. Loq' q'u tenam nichjajon ab'iste viſa' ſachajpi.

¹⁶Unchee' aatz tu q'u q'ii tzi', atich ok ma'l preexhu tu tze', Barrabaas ib'ii. Atich talche' aas tiira onkonla aanima. ¹⁷Ech imol tib' q'u tenam.

^z 27.10 Choktaj u Zacarias 11.12-13.

Utz tal u Pilato tixo'l ech tza': —¿Ab'iste preexhu esa' sunchajpu, a' tzik a' u Barrabaas oj aya' u Jesusus va'l, iTxaaom u Tiohx, chu te'le'?— Texhtu'.
 18 Tan tootzajich u Pilato aas chi'ik'u'l nichmotxi'an ti'. Echtzixe't tiq'o opon siatz.

19 Tuul k'ujlich u Pilato tu q'atb'al tzii, tal talax opon u tixoj te ech tza': —Ooksach iib' tu u kam ti' u vinaj tzi' tan, jikomla vinaj. Utz tilayol ma'l vatzik' vetunb'an ti' ma'it.— Texhtu'.

20 Pek aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u q'esal q'atol tzii, motx ole' ti' ichajtzi'l q'u tenam. A' sijaj ichajpu u Barrabaas. Pek a' satal ikam u Jesusus. 21 Aatz u gobernadoor tan, ich'oti paj tu q'u tenam ech tza': —¿Ab'iste ma'l tu ka'va'l q'u vinaj esa' sunchajpu tzi'?— Texhtu'.

Motx tal ech tza': —¡A' sachajpu u Barrabaas!— Texhtu'.

22 Tal paj u Pilato te ech tza': —¿Kam sunb'an tu u Jesusus tzi' unchee' va'l, iTxaaom u Tiohx?— Texhtu'.

Kajay motx alon ech tza': —¡Je'oj vatz kurus!— Texhtu'.

23 Ech tal tek u gobernadoor ech tza': —¿Kam chit mam onkonil veti'anla' unchee'?— Texhtu'.

Pek aal ko'n maas tiq'o iyak'il q'u aanima q'eq'un taltu ech tza': —¡Je'oj vatz kurus!— Texhtu'.

24 Til tek u Pilato aas ye'xhkam ma'j tiq'o tib', pek aal ko'n maas nictuch txab'alkab'inchil. Tal tek topon taa'. Utz itx'aa iq'ab' vatz q'u tenam. Tal ech tza': —Yit' in koj si'ijlen ikam u jikomla vinaj tzi', pek ex aa paav ti' vikame!. Utz lako'nmotxetila.— Texhtu'.

25 Tzaq'b'u kajay q'u tenam utz, motx tal ech tza': —Qijan u choob'al paav ti' vikame! tuch' q'u kuk'aol kume'al.— Texhtu'. 26 Unchee' ech ichajpu u Barrabaas vatz q'u tenam. Utz tal itz'u'mal u Jesusus. Ech taq' b'en tiq'ab' q'u sol se'ntaq' je' vatz kurus.

27 Ech iq'ol b'en u Jesusus tu q'ul isol u gobernadoor, tu u q'esal q'atb'al tzii. Utz molax ok q'u sol ti', q'u'l atich tzi'. 28 Ech motx teesat u toksa'm. Utz toksa ma'l u kaj oksa'm k'atza, echa' tetz ijlenal. 29 Utz motx i'an ma'l ch'i'x koroona. Taq' je' tivi!. Toksa ma'l tze' tu seb'al iq'ab', ib'aara aas nitale!. Ech motx peche' ku' siatz, b'anb'al vatz. Utz nichteesa iq'ii ech tza': —¡Techal axh, axh tijlenal q'u Israeel!— Chu te. 30 Nichmotxitzub'a utz, nichipaq' tze' ivi' tu u tze' va'l toksa tiq'ab'. 31 Aatz veet teesat iq'ii, teesa tek u kaj oksa'm k'atza utz, iq'aavixsa ok q'u toksa'm. Ech motx tiq'o b'en, ex taq' je' vatz kurus.

U taq'ax je' u Jesusus vatz kurus

32 Unchee' tuul nichmotxtelu'l tzi' tenam, ik'ul ma'l u vinaj, Xhim ib'ii, aa Cirene. Ta'xh alax te tu q'u sol aas satiq'o u kurus. 33 Motx tek opon tu u tx'ava' va'l Goolgota, “Tatib'al B'ajil Ivi' Kamnaj” chu u tokeb'al. 34 Aq'ax minaagre tu u Jesusus, yuuel tuch' va't u k'ayla tz'ak, sichtixsab'al. Pek inacha, ech ye't ko'n isa'a tuk'ale'.

³⁵Ech taq'tu je' u Jesus vatz kurus utz, motx i'an ma'l saach q'u sol ti' u toksa'm aas ab'il lasuertiin tala. Ech ijatxtu vatz q'u'l suertiin. [Tan a' tzojpu u yol ael ti' ech tza':

—Motx ijatx q'u voksa'm siatzaj. I'an ma'l saach ti' isuertiile'.—
Chia.^a]

³⁶Ech motx k'uje' ti' ixeele'. ³⁷Utz itz'ib'a ma'l yol taq' je' vatz u kurus, tib'a u Jesus, aya' vipaav aas nichmotxtale'. Ech nichtal tza'. “A' U JESUUS TZA', U TIJLENAL Q'U ISRAEEL.” Chia.

³⁸Utz taq' je' ka'va'l elq'om vatz kurus k'atz u Jesus majte; ma'l tiseb'al, va't timax. ³⁹Ech nichipaal q'u aanima vatz u Jesus. Utz nichiyiku ivi' tuul niyoq'e'. ⁴⁰Utz nichtal te ech tza': —Axxh va'l sanilon ku' vikuentail u totztiohx. Utz tu ko'n oxva'l q'ii saole'k'axh ti' q'aav inuk'axe' naale'. Pek eesa iib' tu u tza'l sajunal tzi'. Oj nojchit axh iK'aol Tiohx, jku'enul vatz u kurus tzi'!— Chu te.

⁴¹Echat ko'xh i'an q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tu u Jesus majte, nichteesa iq'ii. A' imol q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' q'u q'esal q'atol tzii. Nichmotxtal ti' ech tza': ⁴²—Eesan aanima tu tza'l nitale', pek ye' nitx'ol teesat tib'. Tan oj nojchit a' u tijlenal q'u Israeel si'ane', teesa tib' vatz u kurus cheel tzi', ech sakunima. ⁴³A' k'ujlelk ik'u'l ti' u Tiohx nitale'. Ech eesaloj tu u Tiohx cheel oj nojchit nisa'le'. Tan nitale': «In iK'aol Tiohx.» Chia.— Texhtu'. ⁴⁴Echat ko'xh nichian q'u elq'om te q'u'l atich je' vatz kurus txala. Nichteesa iq'ii.

Vikam u Jesus vatz u kurus

⁴⁵Ech aatz i'an chaq'aal q'ii, ok aq'b'al tu u vatz amlika tx'ava' kajayil. Oxva'l oora ok uken. ⁴⁶Ech aatz si'chtexhi'an alas 3 ku'q'ii, q'eq'un u Jesus. Jank'al iyak'il, tal ech tza': —jElii, Elii! jLama sabactani?— Texhtu'. Aatz u tokeb'al utz: —jUnTiohx chi'in, unTiohx chi'in! jKantu' vetaaq'luka'in sunjunal?— Chia.

⁴⁷Ech aatz unjolol tixo'l q'u'l atich tzi', ta'xh tab'i u yol tal u Jesus, motx tal ech tza': —U Elias nisik'le va'l tzi'.— Texh ti'.^b

⁴⁸Ech aatz ma'l tixo'l, oora t'asp ib'ena'. Ex tiq'o ma'l esponja. Iqitzo'k ti' ma'l tze' utz, ijilu tu minaagre. Ech taq' je'op titzi' u Jesus. Si'chitz'utz'e'l u minaagre ti' tala.

⁴⁹Pek aatz unjolte, tal ech tza': —Kam asa' te. Saqile' qab'i satz ul eesaloj tu u Elias.— Texh te.

^a 27.35 Choktaj u Salmos 22.18. ^b 27.47 Choktaj u Salmos 22.1. Aatz q'u yol tal u Jesus, a' talvu tu u yolb'al arameo. Pek aatz q'u sol tan, a' nichiyolb'e u latiin. Echtzixe't ye't tab'i kam va'l tal u Jesus.

⁵⁰Pek qetun unpat u Jesusus jank'al iyak'il, ech el ik'u'l.

⁵¹Unchee' yakich tzilmoj u mam liikin b'u'j va'l liiumich paal tu u toztiohx. Ka'va'l el tuul. Aal iku'l itzilme' i'ana. Utz paal ma'l mam kab'naano.^c Motx pax q'u sivan taq'o. ⁵²Ech jajp itzi' q'u mujb'al kamnaj. Utz q'aav itz'pu sib'al q'u kamnaj q'u'l nimanich tetz Tiohx. ⁵³A' chit ma'tich q'aav titz'pu u Jesusus, motx lakpu k'asu'l tu q'u mujb'al tetz. Utz motx ul tu u tioxhla tenam Jerusaleen. Utz sib'al aanima ilon.

⁵⁴Unchee' aatz u q'osal sol tuch' q'ul isol q'u'l nichxeen u Jesusus, tiira motx xo'vi aas paal u mam kab'naano. Utz xo'v tu q'u kam uchi. Utz motx tek tal ech tza': —Nojchit a' viK'aol u Tiohx atzi'!— Texhtu'.

⁵⁵Utz sib'al ixoj atich tzi'. Nichmotxisajin k'asu'l tzian. Aya' q'u ixoj k'asu'l ti' u Jesusus tu Galilea utz, nichiloch u Jesusus. ⁵⁶Utz atich u Li' tixo'l, u aa Magdala. Antu u Li', vinan u Jacobo tuch' u Xhep. Utz antu vinan q'ul ik'aol u Zebedeo majte.

Vimujlu u Jesusus

⁵⁷Unchee' aatz nichtekxe'tisotz saj, ul ma'l u vinaj tx'iiol iq'ii, aa Arimatea, Xhep ib'ii. Nimanich tetz u Jesusus. ⁵⁸Utz b'en xe' u Pilato. A' ex ijaj vichi'l u Jesusus te. Ech teesa mantaar u Pilato aas sa'aq'ax vichi'l u Jesusus te. ⁵⁹Ech ex iq'oloy vichi'l u Jesusus tu u Xhep. Utz ib'ach tu ma'l saj b'u'j. ⁶⁰Utz ex imuj tu ma'l u ak' jul, joyom sivan analich ko'xh iveete'. Ijupka itzi' tu ma'l penkin sivan. Ech k'asu'l. ⁶¹Motx k'uje'ka ka'va'l q'u ixoj vatz u jul. Aya' u Li' u aa Magdala, tuch' va't u Li'.

⁶²Unchee' aatz evtich ib'antuchke'l tuch q'u aanima ti' u ilanb'al q'ii, motx imol tib' q'u q'osal oksan yol vatz Tiohx xe' u Pilato. Ant imol q'u fariseo. ⁶³Motx tal ech tza': —Q'osal, nitul viyol u eesanal tu b'ey sukuk'u'l, aas tal ech tza': «Aatz ma't tel oxva'l q'ii voksal tu jul, saq'aavitz'p'in.» Texhtu'. ⁶⁴Pek al ixeel u jul b'a'nil paal nal oxva'l u q'ii va'l tala. Tan noj topon q'ul ichusulib' tu aq'b'al se'ntiq'o elu'l vichi'l. Utz sa'tekmotxtal tu kajay aanima ech tza': «Q'aav itz'pi xo'l q'u kamnaj.» Chaj. Utz paal tek ivi' isub'tu aanima li'an vatz va'l b'axa.— Texh te.

⁶⁵Tal tek u Pilato te ech tza': —A'tzii. Iq'otaj b'en untanul esol. Xeepoj b'a'nil echa' va'l netale' tzi'.— Texh te.

⁶⁶Ech motx elk'asu'l. Ex tz'apulojko'k ma'l echlal ti' u penkin sivan tzi' u jul; techlal aas ye'xhab'il ko'xh ma'j sajajon ok. Utz toksaka sol ti' ixeele'.

U q'aavitz'pu u Jesusus

28 ¹Unchee' aatz i'an tu u b'axa q'ii tetz u xhemaana, tiira ku'saj, b'en u Li' aa Magdala tuch' va't u Li'. Ex til va'l mujlik u

^c 27.51 Choktaj Q'u Hebreo 4.14; 6.19-20.

Jesuuſ aas evtich ipaal u ilanb'al q'ii. ²Utz ye'k talche' paal ma'l mam kab'naano. Ma'l u aanjel ku'l tu Amlika. Utz teesa u sivan tzi' u jul utz, k'uje' sii'. ³Aatz tilon u aanjel tzi', echa' irib'un itz'na'b'. Utz tiira saj q'u toksa'm, echa' saj sutz'.

⁴Ech tiira motx xo'v q'u xeen tetz u jul taq'o. Techal motx it'unt'u'lane'. Tiira motx sotz ik'u'l. Ech teku'en a' kamnaj motx kaaka.

⁵Pek aatz u aanjel, tal tu q'u ixoj, ech tza': —Ye' ko'xh xo'vex. Vootzajle a' nechok u Jesuuſ va'l aq'ax je' vatz kurus. ⁶Pek ye'kan tek tza'. Tan q'aav itz'pia, echa' va'l tala. Ni'extaj etile'. Utz b'enoj esaji oko'p va'l aq'axku vichi'l u kuB'aal. ⁷Pek cheel b'enoj etal tu q'ul ichusulib' ech tza': «¡Q'aav itz'pi xo'l q'u kamnaj! Utz ¡b'axab'yu b'en sevatz tu Galilea! Utz a' setilvu tzi'.» Chajex te. A' va'l nival sete.— Texh te.

⁸⁻⁹Unchee' motx tek jutzin ik'asu'l q'u ixoj tzi' u jul. Echil xo'val, echit txuq'txunchil nichmotxb'anon. [Ul tal u b'a'nla yol tu q'u chusulib'.] Ech ye'k talche', ok u Jesuuſ tib'ey. Tal te ech tza': —Chajlentzik'ex. B'a'nil koj at sek'atza.— Texh te. Ech xaan opon q'u ixoj k'atza, motx peche' siatz. Utz iq'alu tajan; ech motx toksa iq'ii. ¹⁰Aatz u Jesuuſ tan, tal te ech tza': —Ye' ko'xh xo'vex. Pek b'enoj etal tu q'ul unchusulib' aas samotxb'en tu Galilea. Tan latzi' satilvin.— Texh te.

U txub'a'l icheesa q'u aa uq'ayb'al ti' u q'aavtitz'pu u Jesuuſ

¹¹Ech tuul k'asu'l q'u ixoj, aatz untx'ajul q'u sol xeenal, b'en tu tenam. Ex tal tu q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh kam q'u'l uchi. ¹²Ech imol tib' q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh tuch' q'u q'esal q'atol tzii. Utz motx inuk'a aas sataq' sib'al ipuaj q'u sol. ¹³Utz tal tu q'u sol ech tza': —Aatz setale': «Vet'opon q'ul ichusulib' tu aq'b'al. Vetmotx'ultiq'o elu'l vichi'l u Jesuuſ tuul vatchelo'.» Chajex. ¹⁴Pek oj latab'i u gobernador kam q'u'l uchi, toj kub'an talax te. Sakutxakb'a' qib' seti'.— Texh tu q'u sol. ¹⁵Ech ik'ultu k'asu'l vipuaj q'u sol tzi'. Utz ech chit motx tala kam va'l alax te. Aatz u txub'a'l tzi', pax paal itziiul xo'l q'u Israeel. Utz anko'xh nitalaxe'.

U taq'ax ichaj q'u chusulib' tu u Jesuuſ

¹⁶Unchee' aatz junlaal q'u chusulib', motx b'en tu Galilea vi' u muunte va'l alichnalka te tu u Jesuuſ. ¹⁷Utz anchitu'. Til u Jesuuſ; motx toksa iq'ii. Pek atich unjolol tixo'l nichika'tziiune'. ¹⁸Ech xaan opon u Jesuuſ k'atza utz, tal te ech tza': —Aq'axyu vijle'm ti' kajay q'u kam tu Amlika tuch' tu kajay u vatz tx'ava' tza'. ¹⁹Ech toke' b'enojex tu kajay u vatz amlika tx'ava'. Utz oksataj q'u aanima niman vetz. B'antaj vautisaar q'u niman vetz tib'ii vunTat, tu vib'ii u K'aola utz, tuch' tib'ii u Tioxhla Espiiritu. ²⁰Utz chustaj te aas samotxinima kajay q'u kam q'u'l vetvalluka sete. Utz aatz in tan, atil in sek'atza jun q'ii, motx nal q'ii saj. A'i.— Texh u Jesuuſ.

Q'u B'a'nla Chaj Chusb'al Tetz U Jesuus Itz'ib'a U Kuxh

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Kuxh va'l Xhan paj ib'ii majte; visobrinu u Bernabee. Imolo tib' tuch' u Pablo ti' en talax u yolb'al Tiohx tu Chipre. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 12.25; 15.37, 39; Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Colosa 4.10. Aatz vinan u Kuxh tzi', antu nimanich tetz u Jesuus. Utz nichimol tib' q'ul ichaj u Jesuus tu tatib'al. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.13; 12.12. Ilax u Jesuus tu u Kuxh tzi'. Echtzixe't nitalaxe' kamal u Kuxh va'l nital tu u 14.51-52.

Ye' tek' ootzajimal kam chit tuul itz'ib'a u u' u Kuxh tza'. Loq' nitalaxe' aas kamal tixo'l q'u ya'b' 50–56 m.t.J. A' u b'axa u' tetz u b'a'nla chusb'al tz'ib'ali; b'axa vatz u Tio, u Lucas, tuch' u Xhan. Kamal ma'jich 30 ya'b' ikam u Jesuus aas tz'ib'ali. Nitalche' aas jolol iyol u Lu', u chusulib' k'atz u Jesuus q'u yol itz'ib'a u Kuxh tza'. A' u u' tza' va'l ch'oo b'iil vatz tere'n q'u u' niyolon ti' u b'a'nla chusb'al.

Nitalche' aas a' itz'ib'av k'asu'l tu Roma, oj tu Antioquia tikuenta Siiria. Tu yolb'al griego itz'ib'ava k'uxh arameoich viyolb'al. Nitalax majte aas a'ich imol u Lu' ti' itz'ib'al u u' tza'. Utz kamal k'amax ti' q'ul iyol u Kuxh tu u Tio tuch' u Lucas aas motx itz'ib'a q'u tu' majte.

Kaana kam nital u Kuxh tu u u' tza'. Loq' a' chit nik'uch vatzsaj aas iK'aol Tiohx u Jesuus. A' viTxaaom u Tiohx, u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Utz a' chit u tetz locho'm ul i'ane'. Nitale' aas a' u nojla Chitol tetz q'u aanima tu q'ul ipaav. Ni'xhtal ti' u k'axk'o majte va'l paalku u Jesuus tu vikameb'al.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1 Ech ix'e't u u' tza'.
- 2) 1.2-8 Nital ti' vipaxsal itziil u Jesuus i'an u Xhan.
- 3) 1.9-15 Nital ti' vixe't u Jesuus ti' q'ul ichusb'al.
- 4) 1.16–8.30 Nik'uche' aas a' viTxaaom u Tiohx u Jesuus.
- 5) 8.31–16.2 Nik'uche' aas b'en ko'n aanima viK'aol u Tiohx.

Nital u Kuxh majte kani'ch tok q'u aanima ti' u Jesusus k'uxh aal tiira nixtixval tu q'u q'esala xo'l q'u Israeel. Tx'anel vinuk'it tib' q'u yol tal u Kuxh ti' vichusb'al u Jesusus tzi'.

Vipaxsat itziil viTxaaom u Tiohx u Xhan, b'anol vautiismo

1 ¹A' vixe'teb'al u b'a'nla chusb'al tetz u Jesucristo tza', viK'aol u Tiohx.^a ²Echa' va'l itz'ib'aka u Isaias, u alol tetz u yob'al Tiohx aas tal ech tza':

— «In sab'axab'san b'en vunchaj saatz.

A' saxaansan itziil u b'a'nla yol,
echa' ib'anax tuch b'ey saatz si'ane'.^b

³Saje' ivi' tu yol tu u tz'inlich tzaji tx'ava'.

Satal ech tza':

— Jikomtixsataj etxumb'al vatz Tiohx;

echa' ijikomtixsal b'ey siatz seb'ane'.— Chaj.» Chia.—

Texh u Isaias.^c

⁴Utz a' nital u Xhan. Tan ipaxsa u yob'al Tiohx ti' ik'axal paav tu u tz'inlich tzaji tx'ava'. Utz tal tu q'u'l ik'axa ipaav aas si'an ivautiismo.

⁵Ech opon q'u aanima k'atza q'u'l tikuenta jank'al u Judea tuch' q'u aa Jerusaleen. Utz motx ik'axa q'u'l ipaav. Ech b'anax vautisaar tu u Xhan tu u nima' Jordaana.

⁶Unchee' aatz u toksa'm u Xhan tan, chemich xi'l camello; tz'u'm u qitzb'al xe'aj tuul. Utz sak' tuch' ta'l kab' u techb'ub'al.^d ⁷Utz ipaxsa talax ech tza': —Aatz va'l tulka vi', tiira paalchu tijle'm sunvi'. Aal ye'k sik'ulo'k vi' so'ok'ins chitol el ixaab' tu tajan. ⁸Aatz in tan, nojchit tu a' ko'n nunb'anvu vautisaarex. Pek aatz va'l tule', a' saoksan u Tiohxla Espiiritu sek'atza.— Texh u Xhan.

Vib'antu ivautiismo u Jesusus

⁹Unchee' aatz i'an tu q'u q'ii tzi', k'asu'l u Jesusus tu Nazareet tikuenta Galilea. Opon k'atz u Xhan. Utz b'anax vautisaar tu u nima' Jordaana.

¹⁰Ech aatz je'ul u Jesusus tu a', a' tek til ijajpu u amlika. Utz til iku'l u Tiohxla Espiiritu tib'a, echa' paroomaxh. ¹¹Ech uch k'asu'l ma'l u yol tu

^a 1.1 Aatz u b'a'nla chusb'al nital tza', aya' u “evangelio” tu kastiya. ^b 1.2 Choktaj u Malaquias 3.1. ^c 1.3 Choktaj u Isaias 40.3. ^d 1.6 Aatz u yol sak' utz, “langosta” tu kastiya. Pek aatz u yol tu yob'al griego tzi', va'l tz'ib'alik u Yob'al Tiohx tib'axa utz, atil ka'va'l tokeb'al. Ib'iich unvatzul txikon echb'ub'al. Utz ib'iich untanul txokop majte; aya' u sak' sukuvatz. Ech ye' ootzajib'e ab'iste va'l nixtechb'u u Xhan te.

Amlika, tal ech tza': —Akh vunK'aol va'l tii'in sai'. Utz axh u k'ujleb'al unk'u'l.— Texh u yol.

Vib'anax provaal u Jesusu tu u tx'i'li'inaj

¹²Unchee' iq'ol b'en u Jesusu tu u Tioxhla Espiritu tu u tz'inlich tzaji tx'ava'. ¹³40 q'ii i'an tzi'. Utz b'anax provaal isub'ax tu u tx'i'li'inaj. A' atichku xo'l q'u jaq'aj tze'il txokop. Utz nitchtaq'ax techb'ub'al tu q'u aanjel.

Vixe't u Jesusu ti' ipaxsal itziil u yolb'al Tioxh

¹⁴Unchee' aatz ma'tich iku' u Xhan tu tze', b'en u Jesusu tu Galilea ti' ipaxsal talax u b'a'nla chusb'al tetz viQ'esalail u Tioxh.^e ¹⁵Utz tal ech tza': —Tzoppi tek u tiempo, najab'y ul viQ'esalail u Tioxh. Ech k'axataj q'ul epaav utz, nimataj u b'a'nla chusb'al.— Texhtu'.

Visik'let kaava'l ichusulib' u Jesusu

¹⁶Unchee' aatz paal u Jesusu tzi' u choo tu Galilea, til u Xhim. A'ich imol u Lixh, vitza'q'. Nichmotxtaq' ko'p u k'ach tu a', eesab' txay. Tan jolol eesan txayich. ¹⁷Ech tal u Jesusu te ech tza': —Ni'extaj vi'. Utz yit' txay tere'n koj seteesa tu a', pek a' savoksavex ti' ichokax aanima.— Texh te.

¹⁸Ech yakich motx taq'ka q'ul ik'ach, eesab' txay utz; xamb'u ti' u Jesusu.

¹⁹B'iit ko'xh paj xaan b'en siatz, til q'ul ik'aol u Zebedeo. Aya' u Jacobo tuch' u Xhan, vitza'q'. Nichmotxik'ooa ik'ach tu jukub'. ²⁰Ech sik'lel tu u Jesusu utz, motx taq'ka vitat tuch' q'u aq'onom tu u jukub'. Utz motx xamb'u ti' u Jesusu.

U tojchat el tioxhil tx'i'li'inaj u Jesusu k'atz ma'l u vinaj

²¹Unchee' opon u Jesusu tu Capernaum tuch' q'ul ichusulib'. Utz nichichusune'. Nichib'en tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tu q'u ilanb'al q'ii.^f ²²Ech va'lich itz'ejx ik'u'l q'u aanima ti' u tokeb'al vichusb'al tan, nimna'l atil tijle'm tu vichusune'. Txayo'm ni'an q'ul iyol. Yit' ech koj a' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar.

²³Utz atich oko'p ma'l u vinaj tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar, ato'k tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz q'eq'uni. ²⁴Tal ech tza': —¡Aay! ¿Kam asa' qe Jesusu aa Nazareet? K'uxh ulyaxh, o' ul ayansa qatine'. Tan vootzajle ab'il axh. Axh viTxaaom u Tioxh.— Texhtu'.^g

^e 1.14 Aatz u b'a'nla chusb'al nital tza', aya' u “evangelio” tu kastiya. Utz aatz u yol “viQ'esalail u Tioxh tu Amlika”, aya' u “reino de Dios” oj “reino de los cielos” chu tu kastiya. ^f 1.21 Aatz u yol “chusb'al tetz u o'tla mantaar”, aya' u “sinagoga” tu kastiya. ^g 1.24 Aatz u yol “viTxaaom u Tioxh” nital tza', aya' u yol “Cristo” tu u yolb'al griego, “Mesías” tu u yolb'al hebreo utz, “ungido” tu kastiya majte.

25 Pek yaal tu u Jesusus, tal te ech tza': —¡Cha atzi!! Utz elen k'atz u vinaj tzi'.— Texh te.

26 Ech aatz u tioxhil tx'i'li'inaj, techal it'unt'u'lansal u vinaj i'ana. Q'eq'uni; ech el k'atza. 27 Ech kajay aanima motx tz'ejx ik'u'l taq'o. Utz motx tek tal tib'ilaj ech tza': —¿Kam tek toke' atzi!? ¿Kam tek ak' chusb'alil vichusb'al tzi'? Tan tu ko'n iyolon tu u tijle'm nitel q'u tioxhil tx'i'li'inaj utz, ni'xhinimale'.— Texhtu'. 28 Ech oora ko'xh pax itziul talchu u Jesusus tu kajay vikuenta u Galilea.

Vib'anax b'a'n tu viji' u Lu'

29 Unchee' aatz motx k'asu'l tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar, motx b'en tu u tatib'al u Xhim tuch' u Lixh. A' imol u Jacobo tuch' u Xhan. 30 Utz tzanlich vi-ixoj ji' u Xhim vatz tx'ach; tajinnajich tu xamal. Utz alax tu u Jesusus. 31 Ech xaan tek opon u Jesusus k'atza. Itxay siq'ab' utz, ilak je'. Utz yakich ko'xh eloj u xamal ti'. Ech xe't i'an echb'ub'al tetz u Jesusus.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu sib'al ya'v

32 Aatz tek q'u aanima, motx tiq'o opon kajay q'ul iya'v vatz u Jesusus tuch' q'u'l atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. A' chit ma't tek isotz saj. 33 Ech sib'la aanima tu u tenam tzi', motx mulin topon vatz jub'al. 34 Utz aatz u Jesusus, i'an b'a'n tu sib'al aanima, k'uxh chukchaj iyaab'il. Utz tojche'l q'u tioxhil tx'i'li'inaj majte. Ye't taq' tzi' tu q'u tioxhil tx'i'li'inaj sayoloni tan, jolol tootzajich ab'il u Jesusus.

Vipaxsat itziul u yolb'al Tioxh u Jesusus tikuenta Galilea

35 Unchee' tiira q'ala'm chit lakpu u Jesusus. Anko'xh toktoich tere'n, b'en tu ma'l u tx'ava' tz'intz'ochi. Ex iq'ila isik'le Tioxh tzi'. 36 Ech chokax tu u Xhim tuch' tu tere'n q'ul imol atich k'atza. 37 Utz aatz ichab'a, tal te ech tza': —Sib'al aanima nichokonaxh.— Texh te.

38 Aatz u Jesusus tan, tal te ech tza': —Ko'taj tu tere'n q'u talaj tenam q'u'l naja' tzi'. Ech sunpaxsa talax u b'a'nla chusb'al tzi'. Tan a' chit va'l ul unb'ane'.— Texh u Jesusus. 39 Ech ipaxsa talax u b'a'nla chusb'al tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tu kajay vikuenta u Galilea. Utz tojche'l q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz aanima majte.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu ma'l u ch'a'k'i'

40 Unchee' opon ma'l u ch'a'k'i' vinaj k'atz u Jesusus. Peche' ku' siatz. Ijaj ma'l b'a'n timer te ech tza': —¿Yetz asa' sa'an b'a'n ve?— Texh te.

41 Ech txumax iatz tu u Jesusus. Taq' opon viq'ab'. Ikano'k utz, tal te ech tza': —Ee', sunsa'a. B'an b'a'n.— Texh te. 42 Ech tu ko'xh unmu'k'ul, sotz u ch'a'k k'atz u vinaj. Utz yakich i'an b'a'n. 43-44 Utz tal b'en u Jesusus te b'a'n timer

ech tza': —Loq' ab'i iile'. B'axalich ko'xh aal tu aanima. Pek kuxh k'uch iib' tu u oksan yol vatz Tiohx, ech satile' aas b'a'nt'axh. Iq'o b'en u txakunsa'm tzixe' va'l sak'achlu vi' u nachb'al va'l talka u Moisees tu u o'tla mantaar.— Texh te. Ech ichajtu b'en.

⁴⁵Pek ta'xh k'asu'l, xe't ipaxse'l itziil u txachil tzi'. Echixe'at nichertre'nkojtoko'p u Jesusu tu q'u tenam taq'o. Pek nichertexhikaa ti' elu'l tenam tu q'u'l tz'inliche. Loq' ta'xh b'anel nichtopon aanima k'atza. Til ko'n nichk'asku'l.

Vib'antu b'a'n ma'l u vinaj numtz'inaj

2 ¹Unchee' ka'xva'lich q'ii tuul, q'aavpajopon u Jesusu tu Capernaum. Utz ab'il itziil aas atich tu otzotz. ²Ech oora chit imol tib' mam tenam. Utz nichertre'nkojveet toko'p aanima tzi' otzotz. Utz nichipaxsa talax u yolb'al Tiohx u Jesusu te. ³Aatz kaava'l q'u vinaj, si'choko'p tzixe' tala. Chelemich ma'l vinaj taq'o, numtz'inaj iq'ab's tajan. ⁴Pek ye't veet ixaan opon k'atz u Jesusu tu q'u mam tenam. Ech a' tek xe't teesa b'iil ivi' u atib'al va'l atichku u Jesusu. Ech i'antu ma'l ku'eb'alop. A' taq'vu ko'p u numtz'inaj tuul va'l tz'anlich je' vi' cheleb' tetz. ⁵Ech til u Jesusu aas k'ujlel ik'u'l q'u chelenal ti' ib'antu b'a'n u ya'v. Tal tek tu u numtz'inaj ech tza': —Kajay q'ul apaav kuyel b'aal.— Texh te.

⁶Utz k'ujlich opon unjolol q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar tzi'. Nichmotxtal ti' taanima ech tza': ⁷—¿Kam toke' aas ech nital u vinaj tzi'? ¿Paasaib' a' ni'an vi' Tiohx tzi' aas nital ech tzi'! Ab'il koj sakuyun paav. Ta'xh u Tiohx.— Chu tu taanima.

⁸Pek aatz u Jesusu tan, paal itxumb'al tuul tu taanxelal aas ech nichmotxtal ti' taanima tzi'. Tal tek te ech tza': —¿Kantu' netal tetaanima aas paasaib' nunb'an vi' Tiohx? ⁹¿Ab'iste tek u yol yit' tza'l koj tela' unchee'? ¿A' tzik a' va'l: «Kuyel tek q'ul apaav kajayil.» Chi'in te? ¿Oj aya' va'l: «Lakpen, iq'o b'en u cheleb' eetz tzi' utz, xaan.» Chajin te? ¹⁰Pek sunk'uch b'oj sevatz aas nojchit atil tijle'm u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima ti' ikuyax paav tu u vatz amlika tx'ava' tza'.— Texhtu'.^h

Ech tal tu u numtz'inaj ech tza': ¹¹—Axxh nivalaxh, lakpen. Iq'o b'en u cheleb' eetz tzi' utz, kuxh taatib'al.— Texh te.

¹²Ech vatz q'u tenam kajayil lakpu u vinaj tzi'. Tiq'o k'asu'l u cheleb' tetz. Utz elu'l. Ech kajay motx tz'ejx ik'u'l taq'o. Utz motx toksa iq'ii Tiohx. Tal ech tza': —¿Ye'kax qil kam ech tzi'!— Texhtu'.

Vixe't ixamb'u u Levii ti' u Jesusu

¹³Unchee' xamtel tuul b'en paj u Jesusu tzi' u choo. Utz mam tenam opon k'atza. Ech ichus q'u aanima. ¹⁴Utz tuul nichipaale', til ma'l u vinaj

^h 2.10 Aatz u yol va'l “u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima” aya' u yol “Hijo del hombre” tu kastiya.

Levii ib'ii, ik'aol u Alfeo. K'ujlich tu u b'anb'al topiisyo va'l nik'ulchik ja'mel alkavaar. Tal u Jesusus te ech tza': —Xamb'en vi'.— Texh te. Ech lakpu u Levii, xamb'u ti'.

¹⁵Utz aatz i'an u Jesusus, ex tx'a'n xe' u Levii, ok vatz meexha. Utz motx opon sib'at q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar. Ant imol unjot q'u aanima tiira aa paav tatin vatz q'u Israeel. Jolol atich ok k'atz u Jesusus vatz meexha utz, k'atz q'u'l ichusulib'. Tan nojchit sib'al q'u'l ma'tich tok ti'. ¹⁶Aatz til q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar tuch' q'u fariseo aas nichitx'a'n u Jesusus tuch' q'u aa paav tzi', motx tal tu q'u chusulib' ech tza': —¿Kam toke' aas nitechb'un u Jesusus tuch' q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar utz, tuch' q'u aa paavla chaj aanima tzi'?— Texh te.

¹⁷Ech ta'xh tab'i u yol u Jesusus tzi', tal te ech tza': —Aatz q'u tiichajla aanima, ye'xhkam nisavsaa aa tz'ak; pek a' nisavsaa q'u ya'v. Tan yit' a' koj ul unchok jikomla aanima, pek a' ul unchok aa paav.— Texhtu'.

Ka'va'l q'u chusb'al ib'o'q'ol

¹⁸Unchee' aatz q'ul ichusulib' u Xhan tuch' q'u fariseo, nichmotxikuy iva'y ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. Pek aatz q'ul ichusulib' u Jesusus, ye'xhkam. Ech motx opon xe' u Jesusus, ich'oti te ech tza': —¿Kam toke' nimotxikuy iva'y ti' iq'ilal isik'lel Tiohx q'ul ichusulib' u Xhan tuch' q'u fariseo, pek aatz q'ul achusulib', ye'xhkam?— Texh tu u Jesusus.

¹⁹Aatz u Jesusus, tal te ech tza': —Oj tzik si'ane' aas sikuy iva'y q'u aanima q'u'l nisavsaal ti' tilax tzumb'a'a, tuul atil u xiak tixo'l va'l tzume'ya. Ye'ka. Yit' sa'kojikuy iva'y aas anko'xh atil u xiak tixo'l. ²⁰Pek toj nal uloj ma'l q'ii aas, saeesal b'en u xiak. Ech nal sikuy iva'y. Tan sa'nali'ane' aas saeesal b'enin xo'l q'ul unchusulib'.

²¹Aatz u b'a'nla chusb'al, sa'kojik'ul tib' tuch' u o'tla kostuumbre nenima. Echa' u ak' k'oo, ye'xhab'il nioksan ti' ma'l q'a'l oksa'm. Tan nik'olon u ak' k'oo. Utz aal maas siyak'insa iq'ixmu u q'a'l oksa'm. ²²Echat majte ye'xhab'il niaq'on ku' tu q'a'l tz'u'm u ta'l uuva va'l anal tela'. Tan aatz u ta'l uuva anal tela', sasipk'i utz, sik'ux u q'a'l tz'u'm. Ech nipeq'xu u ta'l uuva utz, nitel u q'a'l tz'u'm titxa'k majte. Pek a' sa'aq'axku u ta'l uuva va'l anal tela' tu ak' tz'u'm.— Texh u Jesusus.

U tijle'm u Jesusus vatz u ilanb'al q'ii

²³Aatz i'an u Jesusus tu ma'l u ilanb'al q'ii, paal xo'l unjolol q'u chikob'e'm. Utz motx itx'up vatz triigo q'u chusulib' tuul ko'xh nichipaale'. ²⁴Ech aatz q'u fariseo, tal tek tu u Jesusus ech tza': —¿Kam tok q'ul achusulib' tzi', aas ni'an tu ilanb'al q'ii va'l yit' b'a'n koj b'anaxi? A' niqel u kukostuumbre tz'ib'amal ti' u ilanb'al q'ii atzi'.— Texh te.

²⁵Tal tek u Jesusus te ech tza': —¿Yetz sik'lemal tu u Yolb'al Tiohx setaq'o ti' kam va'l i'an u Daviid tuch' q'u'l xamich ti'? Tan motx iya'ta

techb'ub'al utz, kam tu va'y.ⁱ ²⁶Ech motx oko'p tu u totztiohx utz, itx'a' tetz u txaa'la kaxhlaan tx'ix tetz Tiohx va'l yit' aq'ich koj tzii aas ab'il ko'xh satx'a'on, pek ta'xh q'u oksan yol vatz Tiohx. Pek itx'a' tetz u Daviid utz, taq' tetz q'ul imol. A' i'anta' aas a' chit q'esal oksan yolich vatz Tiohx u Abiataar.— Texh te.

²⁷Tal paj u Jesusus te ech tza': —Aatz u ilanb'al q'ii, ti' q'u aanima b'anaxka, pek yit' ti' koj u ilanb'al q'ii b'anaxku q'u aanima. ²⁸Ech toke' aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, paalchu vatz u ilanb'al q'ii.— Texhtu'.

Vib'anax b'a'n tu ma'l u vinaj k'axk'oich iq'ab'

3 ¹Unchee' b'enpajok unpat u Jesusus tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz atich ma'l u vinaj latzi' ye' nichiyikun unpaq'il iq'ab'. ²Ech aatz q'u fariseo, tii nichik'aab'a u Jesusus. A' isa' samotxtile' satz i'an b'a'n tu u vinaj tu u ilanb'al q'ii tzi'; ech samotxixoch ti'. ³Pek aatz u Jesusus, tal tu u vinaj va'l ye' nichiyikun unpaq'il iq'ab' ech tza': —Lakpen utz, oken tu kuxo'l.— Texh te.

⁴Ech yolon u Jesusus tu q'u aanima ech tza': —¿Ab'iste va'l b'a'n vatz u mantaar tetz u ilanb'al q'ii? ¿A' tzik a' va'l sab'anax ma'j b'a'n'il, pek oj aya' ma'j maaloi? Utz ¿a' tzik a' va'l sa'aq'ax tiichajil, pek oj aal sa'eesal tiichajil?— Texhtu'. Ech aatz q'u aanima tan, ye'xhkam tzaq'b'i. ⁵Ech aatz u Jesusus, sajin ti'aj chaj tuch' k'a'nal. Loq' nichitxumun majte tan, tila aas ta'xh motx okoj tetz q'ul itxumb'al. Ech tal tek tu u vinaj ech tza' va'l ye' nichiyikun unpaq'il iq'ab': —Yuj vaq'ab' tzi'.— Texh te. Ech iyuj viq'ab' u vinaj. Utz yakich i'an b'a'n.

⁶Pek motx k'asu'l q'u fariseo tzi'; motx ex inuk' tuch' q'u'l oknajich ti' u Herodes aas kani'ch iyatz'ax u Jesusus si'ane'.

Vimoltu tib' mam tenam ti' u Jesusus

⁷Aatz u Jesusus, b'en tzi' u choo tuch' q'ul ichusulib'. Utz mam tenam chit xamb'u b'en ti'. At aa Galilea, tuch' aa Judea, ⁸tuch' aa Jerusaleen, tuch' aa Idumea, tuch' q'u aa sala b'en u Jordaan. Utz antu q'u aanima majte q'u'l atich tikuenta Tiro tuch' Sidoon. Tan tab'i aas sib'al mamaj kam nichiane'. Ech mam tenam xamb'u b'en ti'. ⁹Ech tal tek u Jesusus tu q'ul ichusulib' aas liistooj ko'xh u jukub' taq'o tan, noj ijaq'il tu q'u mam tenam xamich ti' tala. ¹⁰Sib'al ya'v ma'tich i'antu b'a'n te. Utz sib'at tere'n ya'v ta'xh nichik'on opon tib' ti' ikanax ok. ¹¹Utz aatz q'u'l atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza, ta'xh nichtil u Jesusus, nichipeche' ku' siatz. Utz nichiq'eq'un taltu te ech tza': —Axh viK'aol u Tiohx.— Chu te.

¹²Pek nichko'niyaal tu u Jesusus. A' isa' ye'k sa'aq'ax elu'l itziil.

ⁱ 2.25 Choktaj u Samuel I 21.3-6.

Vitxaat kab'laal q'ul ichusulib' u Jesusus

¹³Unchee' xamtel tek tuul, b'enje' u Jesusus vi' ma'l u muunte. Utz itxaa unjolol vinaj, ab'iste q'u'l si'an te tila. Utz motx ul k'atza. ¹⁴Ech toksa kab'laal vinaj u Jesusus aas sa'atin k'atza utz, sichaj b'en ti' ipaxsal talax u yolb'al Tiohx. ¹⁵Utz taq' tijle'm ti' ib'antu b'a'n tu q'u ya'v utz, ti' tojchal el tioxhil tx'i'li'inaj k'atz aanima. ¹⁶A' q'u'l itxaa tza'.

U Xhim, aya' va'l Lu' ib'ii toksa majte.

¹⁷Antu u Jacobo

tuch' u Xhan, vitza'q', q'ul ik'aol u Zebedeo, q'u'l oksal va't ib'ii tu u Jesusus. Boanergees teku'en. "Ik'aol tininunchil" chu u tokeb'al.

¹⁸Antu u Lixh,

u Felipe,
u Bartolomee,
u Tio,
u Maxh,
u Jacobo, vik'aol u Alfeo.

Antu u Tadeo.^j

Antu u Xhim, va'l atich ok xo'l q'u cananista.

¹⁹Utz antu u Judas, u aa Cariote va'l aq'on u Jesusus tiq'ab' q'u txayol.

Visuyax tx'i'li'inajil ti' u Jesusus

Unchee' opon u Jesusus tu atib'al tuch' q'ul ichusulib'. ²⁰Utz motx paj noo topon aanima k'atza. Aal niko'xh nichtere'nkojix'olpe' satx'a'n b'oj tu q'u aanima. ²¹Ech ta'xh tab'i q'u titz'in tatzik u Jesusus, si'chmotxultiq'o tala tan: —Elyu tu b'ey atzi'. — Texhich ti'.

²²Pek aatz unjolol q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar, a' k'asku'l tu Jerusaleen, motx tal ti' u Jesusus aas u Belzebuu atil k'atza. Aya' u q'esal tioxhil tx'i'li'inaj. Utz a' va'l niaq'on tijle'm ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj nichtale'.

²³Ech aatz u Jesusus, isik'le oko'p q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar k'atza. Utz ik'am ti' kam tal te ech tza': —¿Kam toke' sako'xhtojcha je' tetz tx'i'li'inajil u tx'i'li'inaj? ²⁴Tan echa' mal' ijlenal oj jatxel tib' iatz tuch' q'ul imol tu viq'esalail, sako'njink'i. Sa'kojveet i'antu ma'l iatz. ²⁵Ech paje' untanoj itz'in atzik tu mal' atib'al, oj jatxel tib' iatz, sa'kojveet i'antu ma'l iatz. ²⁶Ech oj aatz u tx'i'li'inaj sako'xhi'an je' timol, sako'nijatz tib' atzi'. Sa'kojveet tatine' aas ma'l iatz. Pek sotzchil si'ane'. ²⁷Ab'il koj mal' saveet

j 3.18 Aatz u vinaj va'l Tadeo tzi', anko'xhtu' va'l Judas majte, vitza'q' u Jacobo.

Loq' yit' a' koj va'l k'ayin u Jesusus. Choktaj U Lucas 6.16; U Xhan 14.22;

Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.13. Aatz q'u cananista nital tza', aya' unjolol q'u Israeel q'u'l nichok ix'e't k'atz q'u sol aa Roma.

toko'p to'otzotz xe' ma'l aanima aa yak'il utz, se'nelq'oj oj yit' b'axa koj siqitze'. Pek b'axal siqitze', ech so'ole' ti' ijolonsal b'en q'u tetz.

²⁸Utz ni'xhtek'val sete, kajay vipaav q'u aanima sakuyli. Utz sakuyli kajay q'u yoq'o'm saje'ul titzi'. ²⁹Pek ab'il sayoq'on utz, saqelon u Tioxhla Espiiritu, ye'xhjatú sakuyli. Pek a' texh sich'ia okchil tu u choob'al paav va'l ye'k iya'e'.— Texh te. ³⁰Tal u Jesusus ech tzi' tan, nictal q'u fariseo:—Tioxhil tx'i'li'inaj atil k'atza.— Chu ti'.

Vichokax u Jesusus tu vinan

³¹B'iilen ko'xh tuul, opon q'ul itza'q' u Jesusus tuch' vinan. Motx ko'n atin q'anal. Utz tal isik'lele!. ³²Ech aatz q'u aanima q'u'l k'ujlich ti'aj u Jesusus, tal te ech tza':—Atil vanan tuch' q'ul atza'q' q'anal; nichok'axh.— Texh te. ³³Ech tzaq'b'el tu u Jesusus utz, tal ech tza':—¿Ab'il vunnan utz, ab'il q'ul untza'q'?— Texhtu'. ³⁴Ech isajit q'u aanima jolol k'ujlich ti'aj utz, tala:—A' vunnan tzuta utz, a' q'u'l untza'q' tzui. ³⁵Tan kajay q'u'l nib'anon vitxumb'al u Tioxh tu Amlika, a' untza'q', a' vanab' utz, a' vunnan atzi'.— Texhtu'.

Vik'amtu ti' u chikol u Jesusus

4 ¹Unchee' xe't paj ichusun u Jesusus tzi' choo. Utz mam tenam chit imol tib' k'atza. Ech je'tek'op tu ma'l u jukub' utz, k'uje' tuul vi' u choo. Pek aatz kajay q'u aanima, a' atichku vatz tx'ava' tzi' a'. ²Ech sib' ko'xh kam ik'am ti' u Jesusus tu vichusune'. Utz nictal tu vichusb'al ech tza':

³—Ab'itaj etile!. Aatz i'an ma'l u chikol, b'en tu chiko'm. ⁴Imak' paal u ia tu u aq'onib'al. Utz atia a' ku'k tu b'ey. Utz motx ko'n ex tzotiloj tu q'u tz'ichin q'u'l nipaal tu amlika. ⁵Atia a' ku'k vi'aj sivan aas b'iil ko'xh tx'ava' atil sii!. Utz oora itz'pu u ia tan, xax ko'n u tx'ava' atil je' sii!. ⁶Pek tz'a'b' u q'ii, lumin u chikob'e'm tu vitz'a'l. Utz tzaji tan, b'iil ko'n b'ennaj u taq'il. ⁷At u ia a' ku'k xo'l ch'i'x. Pek ch'ii q'u ch'i'x utz, isotzsa u chikob'e'm. Ye't vatzini. ⁸Pek aatz untante, a' ku'k tu b'a'nla tx'ava'. Itz'pi utz, ch'ii. Ech vatzini. Utz atia 30 ivatz taq'a ti' junun tajan. Atia 60 ivatz taq'a. Utz atia 100 ivatz taq'a.— Texh u Jesusus.

⁹Utz tal paj u Jesusus ech tza':—Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj.— Texhtu'.

U taltu u Jesusus kam toke' nik'am ti' kam tu vichusune'

¹⁰Unchee' aatz ijunalich tek u Jesusus, atich unjolol aanima xaannajich ok k'atza. Utz ich'oti u tokeb'al q'u yol te. A' imol kab'laal q'u chusulib'. ¹¹Utz tal u Jesusus te ech tza':—B'a'n ex tan, aq'el tzii sete aas setootzaji u tokeb'al q'u kam ti' viQ'esalail u Tioxh q'u'l ye' ootzajimal. Pek aatz q'u aanima ye' oknaj tan, tu k'amich kam sa'alaxku te. ¹²Ech satzojpu q'u yol b'axab'samal talaxe' tza' aas:

«K'uxh nisajine' tilone',
 ye'xhat ni'enku te.
 Utz k'uxh samotxab'ini,
 sa'kojikan tab'il tokeb'al q'u kam.
 Ech ye'k samotxok k'atz Tiohx utz;
 ye'k samotxkuyax q'ul ipaav.» Chia.—^k

Texh u Jesusus.

¹³Utz tal paj u Jesusus te ech tza': —¿Ye' nitel etxumb'al tu u k'amich kam tzi' tzik? ¿Oj ye'xhkam utz, kam tek ech tel etxumb'al tu tere'n q'u k'amich kam unchee'?

¹⁴Aatz u chikol, a' nik'am ti' u paxsan paal tetz u yolb'al Tiohx. ¹⁵Aatz u ia va'l ku' tu b'ey, a' nik'am ti' u yolb'al Tiohx va'l nitab'i u aanima. Pek ta'xh niveet tab'i, aatz u tx'i'lli'inaj, niko'nulisotzsa u yolb'al Tiohx sik'u'l va'l ma't tab'ita'.

¹⁶Aatz q'u ia q'u'l a' ku'k vi'aj sivan, a' nik'am ti' u aanima va'l nitab'i u yolb'al Tiohx utz, kaana itxuq'txune' nik'ul tu u mu'k'ul tzi'. ¹⁷Pek ye' b'ennaj taq'il. B'iil ko'n ni'ane'. Tan echa' tzi', nitul ma'j tza'lla kam oj ma'j txaypichil ti' u yolb'al Tiohx, sib' ni'enku te. Utz ye' ko'xh tiil iku'e'.

¹⁸Aatz u ia va'l a' ku'k xo'l ch'i'x, a' nik'am ti' q'u aanima q'u'l niab'in u yolb'al Tiohx. ¹⁹Pek niko'nisotzsal b'en sik'u'l tu q'u ela'okchil ti' vime'b'i'l tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz antu u ela'okchil ti' tachval ok q'u tx'iib'al q'ii, tuch' tere'n kam. A' nitoko'p xe' taanima, ech ye'xhkam niyolonku u yolb'al Tiohx k'atza.

²⁰Pek ech koj q'u ia q'u'l a' ku'k tu b'a'nla tx'ava', a' nik'am ti' u aanima va'l niab'in u yolb'al Tiohx utz, nimna'l k'atza. Echa' u ia aas nivatzine'. Atia 30 ivatz nitaq'e'; atia 60 nitaq'e' utz; atia 100 nitaq' majte.— Texh u Jesusus.

Vik'amtu ti' u txijtxub'al u Jesusus

²¹Tal paj u Jesusus ech tza': —Aatz nimatxlu ma'j txijtxub'al, aal koj nimujlu tu ma'j kaaxha. Pek aal nixaansal je' u txijtxub'al ech sapaq'uni. ²²Tan kajay mujich kam ye' koj sa'ab'ili. Utz kajay q'u kam sajutxil ib'anaxe', ye' koj saelul' itziiul. ²³Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj.— Texhtu'.

²⁴Utz tal paj u Jesusus ech tza': —Nachtaj b'en etib' nitzikenima u chusb'al va'l netab'i. Tan kam chit va'l seb'ane', echat chit sab'anax sete. Pek sapaal b'iit va'l sataq' u Tiohx sete oj u b'a'nil seb'ane', jank'al ex niab'in q'u yol tza'. ²⁵Tan ab'il atil nal tetz, sa'aq'ax tere'n tetz. Pek ab'il va'l b'iil ko'n tetz, aal samaale'l te jank'al u tetz atile.— Texhtu'.

^k 4.12 Choktaj u Isaias 6.9-10.

Vik'amtu ti' vich'ii u triigo u Jesusus

²⁶Utz tal paj u Jesusus ech tza' majte: —Aatz viQ'esalail u Tiohx, ela tuch' ma'l u vinaj aas chikel tiil triigo tu u tx'ava' taq'lo. ²⁷Utz nititz'pu u ia. Ech ch'iichil tek ni'an q'iils aq'b'al k'uxh vatchel u chikol tetz utz, k'uxh k'asnaj. Loq' ye'xhat ni'enku te kani'ch ich'ii nich'ie'. ²⁸Tan u tx'ava' nich'iisan. B'axal nal nib'ens xajtze'. Ech nichee talaj ivatz. Utz xamtel teku'en kaana ivatz u triigo mulchele. ²⁹Utz aatz ma't iq'anb'e', nitekentzok'loj tu u tiempo tzok'b'al tetz.— Texhtu'.

³⁰Tal paj ech tza': —¿Kam ma'j kam sakuk'am ti', ti' talax viQ'esalail u Tiohx vatzsaj b'a'nil? ¿Kam ma'j ib'ii sakuk'am ti'? ³¹Ela viQ'esalail u Tiohx tuch' ma'l b'aq' iatz muxhtaansa. Tan a' u ia va'l nojchit tiira tal ch'oo vatz tere'n q'u ia nichikax tu u tx'ava'. ³²Utz aatz nich'ie', paalch ich'ii vatz tere'n q'u itza ni'ane'. Sib' ich'ii q'ul iq'ab'. Aal nitek'uli'an isok q'u tz'ichin sii'.— Texhtu'.

³³Unchee' aatz u Jesusus, nichtal u yolb'al Tiohx tu q'u aanima. Loq' sib'al kam nichik'am ti' echa' va'l tza'. Loq' aya' jank'al va'l nichipaal itxumb'al q'u aanima tuul tila. ³⁴Utz ye'xhkam nichichusune' oj ye' nichik'am ti' kam. Pek ech koj tu q'ul ichusulib', xamtel nichtal u tokeb'al te aas ijunal texh tuch'.

Vinimal u Jesusus tu u kaji'q' jab'al vi' u choo

³⁵Unchee' anko'xh tu u q'ii tzi', a' tek nichixe'tisotz saj, tal u Jesusus ech tza': —Q'expobj'b'eno' sala b'en u choo tzi'.— Texhtu'. ³⁶Ech ok u Jesusus tu jukub'. Utz ech talka ib'en tu q'u mam tenam. Iq'ol b'en tu q'ul ichusulib'. Utz xamb'u b'en unjot jukub' ti'. ³⁷Pek ye'k talche' xe't ma'l mam kaji'q' vi' u choo. Utz nichtekiko'p a' tu u jukub' tu vipilq'a'txan u choo. Ech nichtekxe'tiko'p u jukub' jaq' a'. ³⁸Pek aatz u Jesusus tan, vatchich ti' iqu' u jukub' vi' ma'l vi'tz'. Ech k'asal tu q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —Chusul, ¿ye'xh naqeon ti' tzik aas toj sotzojo' tu u a' tzi'?— Texh te.

³⁹Ech ilakpu u Jesusus. Tal tu u mam kaji'q' jab'al aas saya'i. Utz tal tu u choo ech tza': —Ya'en, jutzach.— Texh te. Ech yakich ya'oj. Ech va'lich texh tachavan ikalkoch u a'.

⁴⁰Tal tek tu q'ul ichusulib' ech tza': —¿Kam toke' a'xh b'oj exo've' tzi'? ¿Kantu' ye' k'ujlel ek'u'l vi'?— Texh te.

⁴¹Tan techalich motx ixo've'. Utz nichtexhtal sivatzaj ech tza': —¡Ab'il techit u vinaj tzi' aas ninimal tu u kaji'q' jab'al tzi' utz, ninimal tu u choo majte tzi'!— Texh tib'ilaj.

U teesat q'u tioxhil tx'i'li'inaj u Jesusus k'atz ma'l u vinaj aa Gaadara

5 ¹Ech tek opon u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' tunpaq'it itzi'aj u choo tikuenta u tx'ava' Gaadara. ²Utz yakich ul k'ulaxoj tel u Jesusus tu

jukub' tu ma'l u vinaj, a' k'asku'l vi' kamnaj. Atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. ³Tiira a' tatib'al vi' kamnaj. Utz ab'il tere'n koj nichtole' ti', k'uxh nichiqitzpu tu kadeena. ⁴Tan jatpajul ko'n ma'tich iqitzpu tu ch'ich' tuch' tu kadeena. Pek nichko'nitzut tuul q'u kadeena. Utz b'oono ko'n itx'ajax q'u ch'ich' nich'i'ane', q'u qitzb'al tetz. Ech ye'xhab'il ma'l' nichtole' ti'. ⁵Utz kexhich iq'eq'un ipaal vi'aj muunte, q'iils aq'b'al majte, tuch' vi'aj kamnaj. Utz va'l tak'onsat je' tib' tu sivan. ⁶Ech ta'xh til itoop u Jesusus tzian, yakich jutzin topone!. Utz ex peche'oj ku' siatz. ⁷Q'eq'un taltu te ech tza': —jKam asa' ve Jesusus iK'aol T'ankin Tioxh! jNunjaj see tuch' Tioxh aas ye' ko'xh uuleb'e'in!— Texh te.

⁸Tan nichtal u Jesusus te ech tza': —Elen k'atz u vinaj tzi', tioxhil tx'i'li'inaj.— Texh te.

⁹Unchee' ch'otil te tu u Jesusus ech tza': —jKam ab'ii?— Texh te.

Tzaq'b'i utz, tala: —Ye' acheb'e kub'ii. Tan sib'al kuxaane!.— Texh u tx'i'li'inaj. ¹⁰Ech aatz q'u tioxhil tx'i'li'inaj tan, kaanaich ijajab'et u Jesusus aas ye'k so'ojchal el tikuenta u tx'ava' tzi'.

¹¹Unchee' atich unjolol q'u b'och tzi', nichtechb'un xe' ma'l muunte, tiira sib'al ixaane!. ¹²Ech aatz q'u tioxhil tx'i'li'inaj tan, ijajab'e u Jesusus; tal te ech tza': —Aq' tzii qe aas so'ok'o' k'atz q'u b'och tzi'.— Texhtu'.

¹³Aq'ax tzii te tu u Jesusus. Utz el tek q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz u vinaj. Utz ok k'atz kajay q'u b'och q'ul 2,000 ixaane!. Ech yakich motx ex ik'on b'en tib' q'u b'och tzi' peepu taq'o. B'en tu choo. Utz ech motx ijiq'mu tu a'.

¹⁴Unchee' aatz tek q'u xeen b'och, motx t'aspi k'asu'l. Ex tal tu tenam q'u kam uchi tzi', tuch' tu q'u ja'jtze!. Ech ul ilaxoj tu q'u aanima kam va'l ma'tich tuche!. ¹⁵Utz ta'xh motx opon q'u aanima k'atz u Jesusus, yakich til u vinaj va'l ma'tich tulevansal tu q'u tioxhil tx'i'li'inaj. Tan sib'la tioxhil tx'i'li'inaj atich ok k'atza b'anel. Ch'uxhlich teku'en. Atich tek ok toksa'm. Tiira b'a'n teku'en. Ech motx xo'vi. ¹⁶Unchee' aatz tek q'u aanima, q'u'l ilon q'u kam tzi', motx tek tal tu unjot q'u'l anal motx oponi, aas kam va'l i'an u vinaj, va'l atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz tal majte kam va'l i'an q'u b'och. ¹⁷Ech aatz q'u aanima, xe't tek motx ijaj b'a'n'il tu u Jesusus aas saelb'en tikuenta q'ul itx'ava'.

¹⁸Unchee' tuul tek ok u Jesusus tu jukub', xaan opon u vinaj k'atza va'l atich ok u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza b'anel. Ijaj b'a'n'il te aas ta'n saxamb'u ti'.

¹⁹Pek aatz u Jesusus tan, ye't taq' tzii te. Tal ko'n te ech tza': —Kuxh taatib'al xe' q'ul iitz'in aatzik utz, al te kam u mam b'a'n'il veti'anlu u Tioxh see. Utz al te aas kani'ch mitxumt aatz.— Texh te. ²⁰Ech b'eni. Utz xe't ipaxsa itziil tu vikuenta q'u tenam Decapolis aas kam u mam b'a'n'il i'an u Jesusus te. Motx tz'ejx ik'u'l aanima taq'o.

U q'aavtitz'pixsal vime'al u Jairo

²¹Unchee' okk'asu'l u Jesusus tu jukub'. Ul tunpaq'it itzi'aj u choo. Utz mam tenam imolo'k tib' ti'. ²²Ech opon ma'l u vinaj q'esala tu u atib'al

chusb'al tetz u o'tla mantaar, Jairo ib'ii. Ech ta'xh tila, peche' ku' vatz u Jesusus. ²³Utz ech va'lich ijajtu b'a'n timer tu u Jesusus ech tza': —jB'an b'a'n timer se'enaxh vi' tan, tiira tajinnaj vunme'al tu yaab'il cheel! Se'naaq' je' vaq'ab' tib'a, ech si'an b'a'n utz, sa'atin itiichajil.— Texh te. ²⁴Ech b'en u Jesusus ti'. Mam tenam xamb'u b'en ti'. Utz kexhich ipitax xo'l aanima.

²⁵Unchee' tuul atich ok u Jesusus ti' b'ey, xamich ma'l u ixoj ti'. Ya'vich. Kaj nichtel k'atza. Utz ye' nichiya'e'. Kab'laalich ya'b' ixete'. ²⁶Tiira ma'tich ipaal tu k'axk'o tiq'ab' sib'al aa tz'ak. Utz ma'tich isotszat kajay q'u tetz atiche ti' itz'akat tib'. Pek kam koj yolonka. Aal ko'n nichitajine'. ²⁷Ech aatz tab'i itziil q'u txaichil nichian u Jesusus, oponi. Xamb'u ti'. Ok xo'l q'u mam tenam. Utz ikano'k iju' u toksa'm. ²⁸Tan nichnaltal u ixoj ti' taanima ech tza': —Sa'xhunb'an b'a'n atzi' k'uxh ta'xh sunkan viju' u toksa'm.— Texhich. ²⁹Ech ya' tel u kaj k'atza. Utz yakich inacha aas b'a'ntich tek tu tza'lla yaab'il va'l nichb'anon. ³⁰Ech tu u mu'k'ul tzi', yakich inach u Jesusus aas ma'l txaichil i'ana aas kanax ok u toksa'm. Isuch'qi' tib' xo'l u mam tenam. Tal ech tza': —¿Ab'il va'l vetkanon ok u voksa'm tzi'?— Texhtu'.

³¹Aatz q'ul ichusulib' tan, tal te ech tza': —Q'u mam tenam nipitonaxh tzi' utz, naale': «¿Ab'il va'l vetkanonok'in?» Cha'axh.— Texh te.

³²Pek sajin paal u Jesusus ti'aj. A' isa' tilta' ab'il va'l kanon ok.

³³Unchee' aatz u ixoj, va'lich tek it'unt'u'lan tu xo'val tan, nichichokax tu u Jesusus. Utz atich tek sik'u'l u ixoj, aas ma't tel u yaab'il k'atza. Ech ul peche'oj ku' vatz u Jesusus, ti' talax kajay vinujul te.

³⁴Aatz u Jesusus tan, tal te: —Ti' ko'n vik'uje' ak'u'l veta'anlu b'a'n txutx. Pek kuxh, tx'anel ab'ena'. Ta'n veta'anlu b'a'n tu vayaab'il tzi'.— Texh te.

³⁵Ech tuul anko'xh nichiyolon u Jesusus, opon unjolol aanima. A' k'asku'l tu atib'al xe' u Jairo, u q'esala tu atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz tal ech tza': —jKamyu vame'al! Ye' ko'xh akalab'tziuu ve't u chusul tzi'.— Texhtu'.

³⁶Pek ye't toksa tetz u yol u Jesusus va'l ex alchoj. Tal tek tu u Jairo ech tza': —Ye' ko'xh qeonaxh. K'uje'oj ko'n ak'u'l.— Texh te.

³⁷Unchee' ech ib'ena'. Loq' ye't taq' tzi' ab'il ko'xh se'en ti'. Pek ta'xh b'en u Lu', u Jacobo, tuch' u Xhan, vitza'q' u Jacobo. ³⁸Ech opon u Jesusus tu atib'al xe' u Jairo, u q'esala tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz tila aas va'lich tuch' q'eq'elkab'inchil. Atia va'lich iq'eq'un tu oq'el. Utz atia kaana txumumla chaj yol nichtal tu oq'el. ³⁹Ech ta'xh oko'p u Jesusus tal ech tza': —¿Kam toke' aas va'l eq'eq'elkab'ine' utz, va'l etoq'e'? Tan yit' kamnaj koj u ixviak tzi'. Vatchel ko'n atzi'.— Texhtu'.

⁴⁰Pek nichko'nteesal iq'ii ti' va'l tala. Ech ipaasa elu'l kajay q'u aanima q'anal. Utz ta'xh tiq'o'k ti' vitat u ixviak, tuch' vinan utz, tuch' q'u'l xamich ti'. Ech motx toko'p tu va'l atichku u ixviak. ⁴¹Ech aatz u Jesusus,

itxay iq'ab' u ixviak. Utz tal te ech tza': —Talita cumi.— Texh te. —Ixviak axh nivalaxh. Lakpen.— Chu tokeb'al u yol tzi'. ⁴²Utz yakich lakpoj u ixviak. Nichtekipaale'. Tan kab'laalich tek iya'b'. Utz motx tz'ejxu ik'u'l taq'o. ⁴³Ech tiira tal b'a'n'il aas ye'xhab'il ko'xh tere'n so'ootzajin u kam tzi'. Utz tal taq'ax techb'ub'al.

Vika'tziin q'u aa Nazareet ti' u Jesusus

6 ¹Unchee' elk'asu'l u Jesusus tzi' utz, opon tu vitenam tuch' q'ul ichusulib'. ²Ech aatz i'an tu u ilanb'al q'ii, xe't ichusun tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz sib'al aanima nichab'in. Va'lich itz'ejx ik'u'l taq'o. Utz motx tal ech tza': —¿Til tek ne'ntiq'ov q'u kam nitale' tzi', tuch' vitxumb'al tzi' utz, tuch' q'u mamaj txaichil q'u'l ni'ane' tzi'? ³¿Yit' tzik a' u k'oxol va'l tzi' tzik, u titz'in u Li'? ¿Yit' tzik a' u tatzik u Jacobo, u Xhep, u Judas utz, tuch' u Xhim? Aal jejlal q'u tanab' tza' atzi'.— Texhtu'. Ech nichtekmotxteesa iq'ii ti'.

⁴Pek tal tek u Jesusus te ech tza': —Aatz q'u alol tetz u yolb'al Tiohx, ta'xh ye' oknajk iq'ii titenam, tuch' xo'l titz'in tatzik utz, tuch' tu tatib'al.— Texhtu'. ⁵Ech yit' sib'al koj txaichil i'an tzi'. Ka'xva'l ko'xh ya'v i'an b'a'n te aas taq' je' iq'ab' tib'a. ⁶Ech nichtexhisotz ik'u'l u Jesusus taq'o tan, ye't nimal tu q'u aanima.

Vichajtu b'en kab'laal q'ul ichusulib' u Jesusus

Utz b'en u Jesusus tu q'u talaj tenam sinaja'ch. Nichipaal ti' ichusax u yolb'al Tiohx. ⁷Unchee' isik'le opon kab'laal q'ul ichusulib' k'atza. Ech ichaj b'en. Ka'ka'b'il ixaan i'ana. Utz taq' tijle'm ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz aanima. ⁸Utz tal b'en te b'a'n'il aas ye'xhkam ko'xh samotxtiq'o b'en tetz ib'ey. Pek ta'xh satiq'o b'en ib'aara. Ye'k satiq'o b'en techb'ub'al. Ye'k satiq'o b'en itxim. Utz ye'k satiq'o b'en ipuaj tu q'u kolb'al ipuaj. ⁹Utz ye'k satiq'o b'en untzumtu toksa'm. Ta'xh satoksa b'en ipel xaab'.

¹⁰Tal te ech tza': —Til lo'oponk'ex tu ma'j atib'al, vatojex tzi'. Utz anal le'elk'asu'lex aas lak'asu'lex. ¹¹Pek oj ye' lak'ulaxex tu ma'j tenam utz, ye'k lik'ulvi'ex ti' q'ul eyol, k'asojulex tzi'. Utz pujitajka el u pojoj te tajan. Techlal aas lako'ntila. Ech ni'xhtek'val sete aas mam choob'al paav saku' ti' q'u aanima tzi' aas laul u choob'al paav, paalchu vatz va'l k'u ti' q'u aa Sodoma tuch' q'u aa Gomorra.— Texh te.

¹²Ech ik'asu'l q'u chusulib' utz, xe't ipaxsa itziin tu q'u aanima aas samotxik'axa q'ul ipaav. ¹³Ech sib'al tioxhil tx'i'li'inaj nichtojcha el. Nichtaq' je' aseite tivi' sib'al ya'v. Utz nichian b'a'n te.

Vikam u Xhan, b'anol vautiismo

¹⁴Unchee' aatz u ijlenal Herodes, tab'i iyolchu u Jesusus. Tan tiira ma'tich ipax paal itziin. Utz tal ech tza': —U Xhan a' q'aav itz'pi xo'l q'u

kamnaj tzi', aya' u b'anol vautiismo. Echixe'at atil mam tijle'm ti' ib'anax txaichil.— Texhtu'.

¹⁵Pek aatz unjoltu q'u aanima, nictal ech tza': —A' q'aav itz'pi u Elias atzi'.— Chia. Utz at nichalon: —Ma'j alol tetz u yolb'al Tiohx atzi', echa' q'u'l o'tene.— Texhich ti'.

¹⁶Pek aatz tab'i q'u kam u Herodes tzi', tal ech tza': —U Xhan a' q'aav itz'pia atzi', va'l val ikutil el ivi'.— Texhtu'.

¹⁷Tan u Herodes ma'tich alon itxaypu u Xhan. Utz tal iqitzpu tu kadeena. Utz taq' ku' tu tze' ti' ko'n u Herodias, u tixojich u Felipe, vitza'q' u Herodes. Tan aatz u Herodes tzi', tiq'o je' u tixoj vitza'q'. ¹⁸Utz nictal u Xhan tu u Herodes ech tza': —Yit' b'a'n koj va'l na'ane' aas iq'omal u tixoj vatza'q' saaq'o tzi'.— Texhich te.

¹⁹Ech toke' nichichi'on taanima u Herodias ti' u Xhan. Utz nich'i'an ik'u'l ti' siyatz'e'. Loq' ye' nichveet i'antu te. ²⁰Tan nichixo've'l u Herodes ti' u Xhan. Tan tootzajich aas nojchit jikomla vinaj utz, xaannaj el k'atz paav. Ech toke' ye' nictaq' tzi' ti'. Utz chajpaj nictab'i iyolon u Xhan nictitz'ejx ik'u'l taq'o. Vatzich ik'u'l tab'ile'. ²¹Pek opon ma'l u q'ii aas saveet iyatz'ax u Xhan tu u Herodias. A' chit i'an tu u paaleb'al iq'ii u Herodes tetz tz'ajeb'al iya'b'. Taq' ma'l ib'a'nla echb'ub'al q'u ch'ooal q'esala k'atza, tuch' q'u q'esal sol utz, tuch' q'u ch'ooal q'esala tu Galilea. ²²Utz opon u ixviak, u titz'in u Herodias. Ech b'ixi. Utz tx'anel chit til u Herodes tuch' q'ul imol atich vatz meexha. Ech tal tek u ijlenal tu u ixviak ech tza': —Jaj ve kam asa' utz, savaq' see.— Texh te.

²³Utz tala'tzi'i te tib'ii q'ul itiohx ech tza': —Jank'al chit va'l sajjaj ve, savaq' see, k'uxh nik'amil u tx'iib'al q'ii tetz u vijlenalil.— Texh te.

²⁴Unchee' elk'asu'l u ixviak, ex tab'i tu vinan ech tza': —¿Kam sunjaj te nanache'?— Texh te.

—Jaj vivi' u Xhan te, u b'anol vautiismo.— Texh te'le'.

²⁵Ech oora b'eno'k u ixviak xe' u ijlenal utz, tal te ech tza': —Aatz cheel, a' unsa' saaq' vivi' u Xhan ve tu ma'l puraato, u b'anol vautiismo.— Texh te.

²⁶Unchee' txumun chit u Herodes ti' va'l jajax te. Loq' ye'xhkani'ch talta' aas ye'ka chaj koj tan, vatz q'ul imol atich vatz meexha tala'tzi'i. Utz toksa ib'ii q'ul itiohx tuul ti' itzojpit viyol va'l tala. ²⁷Ech oora ichaj b'en ma'l q'ul isol. Utz tal te aas satiq'o ul vivi' u Xhan. ²⁸Ech ib'en u sol. Ex ikuti el ivi' u Xhan tu tze'. Utz tiq'o ul vivi' tu ma'l puraato. Ech taq' tu u ixviak. Utz aatz tek u ixviak, ex taq' tu vinan.

²⁹Aatz tab'i u kam q'ul ichusulib' u Xhan tzi', motx oponi. Ex tiq'o vinimal utz, imuja.

U txaichil i'an u Jesusus ti' itx'a'nsal 5,000 vinaj

³⁰Unchee' q'aav tek imol tib' u Jesusus, tuch' q'ul ichaj aas q'aavu'l. Utz motx tal te kam motx i'ana utz, kam q'u'l ma'tich en ichustuka.

³¹Aatz u Jesusus tal te: —Ni'extaj. Ko'taj tu ma'lj tz'inlich tx'ava' ech sailanb'ojjo'.— Texh te. Tan sib'la chit aanima nichtul ib'en tzixe'. Aal niko'xh nichtere'nkojitz'olpe' aas saechb'un b'ioj. ³²Ech motx okb'en tu ma'l jukub'. B'en tu ma'l u tz'inlich tx'ava' xaanaj el. ³³Pek sib'al aanima ilon ib'ena'. Utz ootzajili til ma'tka. Ech t'aspi b'en q'u aanima tu tajan. A' elkub'en tu q'u tenam. Utz b'axal motx opon siatz. ³⁴Ech el u Jesusus tu u jukub'. Til q'u mam tenam utz, itxum iatz tan, tila aas echa' karne'l ye'k keen tetz. Ech sib'al kam xe't ichuse'.

³⁵Aatz i'ana aas ma'tich techit iku' q'ii b'a'nil, xaan opon q'ul ichusulib' k'atza utz, tal te ech tza': —Ma'xh ku'y q'ii utz, ye'xhkam b'oj atil tu va'l atilk'o' tza'. ³⁶Pek chaj b'en q'u aanima tzi'. Ech samotxeniloq' techb'ub'al xe' q'u aanima tu q'u ja'jtze', tuch' tu q'u talaj tenam tzi'.— Texh te.

³⁷Tzaq'b'u u Jesusus ech tza': —Aq'taj techb'ub'al tzexe'.— Texh te. Ech motx tzaq'b'i utz, tala: —K'uxh sib'al kaxhlaan tx'ix siloq' 200 ja'mel q'ii aq'on utz, saqaq' techb'ub'al saqale', sa'kojta'k'a.— Texhtu'.

³⁸Aatz u Jesusus tan, tala: —Jatva'l kaxhlaan tx'ix atil tzexe'? B'enoj etile'.— Texh te.

Ech aatz veet ex tile', motx tala: —O'va'l ko'xh kaxhlaan tx'ix tuch' ka'va't txay atile'.— Texh te.

³⁹Ech talt ik'uje' ku' q'u aanima ti' tanul vi' u cha'xla ch'im. ⁴⁰Ech motx ik'uje' q'u aanima ti' tanul ti' 100 ixaane' utz, ti' 50 ixaane'.

⁴¹Unchee' aatz u Jesusus, itxay o'va'l u kaxhlaan tx'ix tiq'ab' tuch' ka'va't u txay. Ech sajin je' tu amlika. Ijaj b'a'nil ti'. Utz ipixh q'u kaxhlaan tx'ix. Taq' tu q'ul ichusulib'. Utz aatz q'ul ichusulib', taq' tek tu q'u aanima. Ijatz paal ka'va'l u txay siatzaj majte. ⁴²Ech motx echb'uni sikajayil utz, motx nooi. ⁴³Ech molax u kaxhlaan tx'ix tuch' q'u txay q'u'l chanani. Kab'laat txakatx elko'p. ⁴⁴Utz 5,000 ixaan q'u vinaj q'u'l echb'uni.

Vixaan u Jesusus vi' choo

⁴⁵Unchee' aatz u Jesusus, oora tal tok b'en q'ul ichusulib' tu jukub'. A' isa' aas samotxb'axab' b'en siatz tunpaq'it itzi'aj u choo tu Betsaida, tuul nichtalka ib'en tu q'u mam tenam.¹ ⁴⁶Ech b'en tek vi' ma'l u muunte ti' iq'lilal isik'lel Tiohx. ⁴⁷Ech aatz i'an sotszaj, atich tek q'u chusulib' tinik'a u choo. Utz ijunalich ko'n u Jesusus atichka elu'l vatz tx'ava'. ⁴⁸Utz til u Jesusus aas tuch' chit peena nichtiq'o u jukub' q'ul ichusulib' tan, ok ma'l u mam kaji'q' tib'ey. Ech aalich texh isajb'u saj ul u Jesusus k'atza; xaaom tul vi' u choo. Utz i'ana echa' si'chko'npaal yakloj siatz tilon tu va'l i'ana. ⁴⁹Ech aatz q'u chusulib' tan, ta'xh motx tila nichixaan vi' u choo, motx

¹ 6.45 Aatz u yol "Choo" nital tza', aya' u "Mar de Galilea" loq' yit' nojla mar koj tan, yit' k'lay tu atz'am, pek ti' vich'ie' nitalva.

titz'a aas poyinalich. Ech motx q'eq'un taq'o. ⁵⁰Motx k'ayb' ik'u'l. Pek aatz u Jesusus yakich tal te ech tza': —Ye' ko'xh qeonex. Tan in atzi'. Ye' ko'xh xo'vex.— Texhtu'.

⁵¹Ech ije'op u Jesusus k'atza tu u jukub'. Utz ku' tek ivatz u mam kajiq'. Ech tiira motx tz'e'jx ik'u'l taq'o utz, xo'vi. ⁵²Tan aal anko'xh ye'sajich motx ipaal itxumb'al tuul kam tok u txaichil va'll uch ti' q'u kaxhlaan tx'ix. Ye' nichtok q'u kam tivi' tzi'.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu sib'al ya'v tu Genesareet

⁵³Ta'xh motx iranka u choo, ul tek tu u tx'ava' Genesareet. Utz motx ik'alka u jukub' tzi' choo. ⁵⁴Ech motx el tu u jukub'. Utz aatz q'u aanima, yakich motx tila aas u Jesusus. ⁵⁵Ech motx paal tikuenta kajay u tx'ava' tzi'. Utz iq'ol ul q'u ya'v siatz. Til ko'n nichk'asku'l. K'uxh tu cheleb' tetz niii'q'olik k'asu'l. Utz ne'ntaq' tu va'll atichku u Jesusus nichtab'i. ⁵⁶Ech til chit nichoponku u Jesusus, nichtaq'ax ku' q'u ya'v tib'ey, k'uxh tulaj tenam, oj tu ja'jtze'. Utz nichijajab'ele' aas sataq' tzi' tu q'u ya'v aas ta'xh sikan vitzi'aj u toksa'm. Unchee' ech nich'i'ane'. Kajay q'u'l nichmotxkanon, nich'i'an'ka b'a'n.

Yit' paav koj qelax q'u kostuumbre tz'ib'amal xo'l q'u Israeel

7 ¹Unchee' opon q'u fariseo k'atz u Jesusus. Ant imol unjolol q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. A' k'asku'l tu Jerusaleen. ²Utz motx tila aas xe't itx'a'n q'ul ichusulib' u Jesusus utz, ye't motx i'an u kostuumbre ti' itx'aal q'ab'. Ech taq'tu b'ens aa paav. Tan, txaa' vatz q'ul ikostuumbre tz'ib'amal va'll i'ana.^m ³Tan aatz q'u fariseo tzi' tuch' q'u q'esala xo'l q'u Israeel, jatpajul ko'xh nichitx'aa iq'ab' b'axa, ech tek nimotxix'a'ne'. Tan tiira a' chit nimotxtoksa tetz vikostuumbre q'ul ik'uy imam tz'ib'amal. ⁴Utz echa' tzi' oj anal ko'n iq'aav tu k'ayib'al, jatu koj satx'a'ni oj ye'xhkam nitx'aa iq'ab'. Utz ta'n ko'n koj. Pek sib' tere'n ko'xh kostuumbre nichmotxinima. Echa' ti' itx'aal q'ul ivaaso, tuch' itxe'n utz, tuch' kani'ch itx'aat q'ul ich'ich' kamb'al ni'an majte utz, tuch' q'ul itx'ach.

⁵Ech aatz q'u fariseo tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar, ich'oti tu u Jesusus ech tza': —¿Kam toke' ye' ninima vikostuumbre q'u kuk'uy kumam tz'ib'amal q'ul achusulib' tzi'? Tan ye' nitx'aa iq'ab' nitx'a'ne'.— Texh te.

⁶Ech tzaq'b'u u Jesusus utz, tal ech tza': —¿Ka'vatz! Ek'ul el chit va'll tal u Isaias seti' ech tza':

^m 7.2 Aatz u kostuumbre ti' itx'aal q'ab' va'll nital tza' tzi', yit' a' koj nitale' u tx'ao q'ab' sukuvatz aas nituch tx'a'om. Yit' a' koj tal u Jesusus aas ye'k su'uch tx'ao q'ab' aas su'uch tx'a'om. Pek a' nital ma'l u kostuumbre nich'i'an q'u Israeel ti' u tuq'ayb'al aas nichitx'a'ne'.

«Aatz q'u tenam tzi', tu ko'xh q'ul itzi' nitoksa unq'ii. Pek tzian elnaj q'u taanima sunk'atza.

7 Ech ye'k ko'xh tokeb'al k'uxh nitoksa unq'ii. Tan a' nichus ikostuumbre aanima. Nib'ensas echa' vunmantaar.» Chia.ⁿ

8 Tan a' nimotxetaq'ka vimantaar u Tiohx. Pek a' tii neb'an inimal kostuumbre tz'ib'amal aas imantaar ko'n aanima. Echa' vekostuumbre ti' tx'aal txe'n tuch' kamb'al utz, vekostuumbre ti' tere'n kam.— Texh te.

9 Utz tal paj u Jesusus te ech tza': —Etelab'al iqelax vimantaar u Tiohx tan, a' esa' ye' koj chit sotz q'ul ekostuumbre netale'. 10 Tan echa' vimantaar u Tiohx talka u Moiseses ech tza': «Atoj tatin atxutx ab'aal saatz.» Chia. Utz nital majte: «Ab'il va'l ye'k itxa'k itxutx ib'aal siatz, yatz'el sab'anli.» Texhtu'.^o 11 Pek aatz ex, netale': «Ye'xhkantu' k'uxh satal ma'j aanima titat inan ech tza': —Kuyin, vetvala'tzi'il tu u Tiohx kajay vapuaj savaq'e' b'anel. Ech ye'xhkam ve't eetz savaq'e'.— Chaj.» Che'ex. 12 Utz aatz tu va'l netale' tzi', ye'kan tek niloch itxutx ib'aal setaq'o.

13 Ech a' neyak'insa vikostuumbre q'ul ek'uy emam tz'ib'amal utz, neqel u Yolb'al Tiohx. Utz sib' tere'n ko'xh kam neb'ane' echa' q'u'l tzi'.— Texh u Jesusus te.

14 Ech aatz u Jesusus, isik'le tek ul u mam tenam k'atza. Utz tal te ech tza': —Ab'itaj b'a'n'il va'l nivale' tza' kajay ex. Utz paaloj etxumb'al tuul.

15 Ye'k ma'j echb'ub'al sa'aq'on b'ens aa paav u aanima k'uxh ye' si'an u kostuumbre ti' itx'aal iq'ab'. Pek a' niaq'on b'ens aa paav q'u ye'xtxojla yol nije'ul titzi'. 16 [Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj.]— Texhtu'.^p

17 Unchee' elb'en u Jesusus k'atz q'u tenam, b'eno'k tu ma'l otzotz. Aatz q'ul ichusulib', motx ich'oti te aas kam tok u yol va'l tala. 18 Ech tal u Jesusus ech tza': —Utz ɣant ex ye'xh b'oj etxumb'al tzik? ɣYe' nekan tab'il tokeb'al? Tan ye'xhkam niku' u aanima tu paav tu va'l nitechb'u, k'uxh ye' sitx'aa iq'ab'. 19 Tan ye'xhkam niyansa u taanima tu paav. Pek tu ko'n tuul niko'ko'p. Utz nib'en tu xaanb'al.— Texhtu'.^q 20 Utz tal ech tza' majte: —Pek a' niaq'on b'en u aanima tu paav q'u ye'xtxojla chaj yol nije'ul titzi'. 21 Tan tu taanima q'u aanima nik'asku'l q'u ye'xtxojla chaj txumb'al. Echa' u eesaib' tu b'ey tuch' aanima, u yatz'o'm, 22 u elaq', q'u kam ye'k nooeb'al ti', q'u ye'xtxoj, u sub'u'm, u tzu'kin pab'a'l, u chi'k'ula'm, u chuli yol, u t'e'sil utz, tuch' va'l ta'xh okoj tetz. 23 Tan aatz kajay q'u paav tzi', a' nicheek tu taanima u aanima. Utz a' va'l niaq'on ku' tu paav.— Texhtu'.

ⁿ 7.7 Choktaj u Isaias 29.13.   ^o 7.10 Choktaj u Eexodo 20.12; 21.17.   ^p 7.16 Aatz q'u yol q'u'l ato'k tu corchete [] tza', a' toke' atil b'iil ka'tziiunchil ti'. Tan ye'xhka'tu u unjolol q'u o'tla chaj manuscrito. Ta'xh atik tu q'u'l cheenal icheea'. Jale' tib' tu q'u coopia tetz q'u manuscrito niyolonka.   ^q 7.19 Vatzsaj tal u Jesusus tu q'u yol tza' aas yit' paav koj echb'ul ma'j echb'ub'al, k'uxh ye'k sab'anax u kostuumbre ti' itx'aal q'ab'. Tan kajay b'a'n tala.

Vik'uje' ik'u'l ma'l u ixoj, aa Sidoon ti' u Jesusus

²⁴Unchee' k'astek'ul u Jesusus tu va'l atichka utz, b'en tikuenta u tenam Tiro tuch' tikuenta Sidoon. Utz oko'p tu ma'l u atib'al. Loq' ye'ich isa' aas ab'il sa'ab'in. Pek yit' ech koj elka. ²⁵Tan tab'i ma'l u ixoj aas atich u Jesusus tzi'. Oponi utz, ex peche'oj ok siatz. Tan atich ma'l titz'in ixviak atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. ²⁶Utz ijaj b'a'n'il u ixoj tu u Jesusus aas satojcha el u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz u titz'in. Loq' puera aanima; yit' Israeel koj. Aa tenam tu Feniicia tikuenta Siiria.

²⁷Aatz u Jesusus tan, tal te: —A' b'axal sunb'an b'a'n tu q'u Israeel tzi'. Yit' sa'koji'ane' saqeesa u b'a'n'il vatz q'u Israeel utz, saqaq' tu q'u puera aanima. Echa' u kaxhlaan tx'ix sa'koji'ane' saqeesa vatz q'u k'aol me'ala utz, a' savaq'vu tu q'u tx'i'.— Texh u Jesusus.

²⁸Tzaq'b'u u ixoj ech tza': —A' chitu' unB'aal. Pek loq' aal aatz q'u tx'i', nimotxtechb'u q'u juyaj tx'ix q'u'l nichajpu ko'p jaq' u meexha tetz q'u k'aol me'ala.— Texh te.

²⁹Ech tal u Jesusus te ech tza': —Kuxh, elyu u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz val iitz'in tan, k'ujlel ak'u'l vi' tu u yol vetaalla' tzi'.— Texh te.

³⁰Unchee' opon u ixoj tu toztotz. Utz anchitu'. Xoklich u titz'in vi' tx'ach. Ma'tich tel u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu ma'l u vinaj memich utz, chakan

³¹Unchee' k'asu'l u Jesusus tikuenta Tiro, paal tu Sidoon, tuch' tikuenta Decapolis utz, opon tzi' u choo tu Galilea. ³²Ech iq'ol opon ma'l u vinaj siatz, chakan. Utz k'ab' tzi' majte. Ech jajax b'a'n'il tu u Jesusus aas sataq' je' iq'ab' tib'a. ³³Unchee' aatz u Jesusus, ixaanse'l u vinaj xo'l q'u tenam. Utz taq' oko'p q'u vi' iq'ab' tixichin u ya'v. Tak'sa vi' iq'ab' titzub' majte utz, ikano'k u taq' u vinaj. ³⁴Ech sajin je' tu amlika utz, ixixo'lansa tib'. Utz tal tu u vinaj ech tza': —Efata.— Texh te. —Jajpen.— Chia niyolonka. ³⁵Yakich ab'inoj u vinaj. Utz i'an b'a'n u taq'. Ech tiira b'a'n'ich tek iyolone'.

³⁶Unchee' aatz u Jesusus, tal tu q'u aanima aas ye'xhab'il ko'xh e sa'alaxku u kam tzi'. Pek k'uxh tzuk'el nichtale', aal ko'n maas nichipaxsal itziil. ³⁷Ech techalich itz'e'jx ik'u'l q'u aanima taq'o. Utz nichtekmotxtal ti' ech tza': —¡Techal kajay q'u'l ni'ane' tzi!' Tan nitab'in q'u chakan taq'o utz, niyolonsa q'u mem majte.— Texhtu'.

U txaichil i'an u Jesusus ti' itx'a'nsal 4,000 vinaj

8 ¹Aatz i'an tu q'u q'ii tzi', mam tenam paj molich tib' k'atz u Jesusus. Utz ye'kanich techb'ub'al q'u aanima. Ech aatz u Jesusus, isik'le ul q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': ²—Nuntxum iatz q'u tenam tzi'. Tan oxva'x q'ii cheel tatin sunk'atza utz, ye'kan techb'ub'al. ³Utz oj

sako'xhunchaj b'en tulaj tatib'al ech tzi', sajochpu tu b'ey atzi'. Tan atia tzian vetmotxk'asku'l.— Texh te.

⁴Utz tal q'ul ichusulib' ech tza': —Til koj saelku techb'ub'al u mam tenam tzi' tan, tz'inlich tx'ava' atza'.— Texh te.

⁵Ech ich'oti u Jesusus te ech tza': —¿Jank'at kaxhlaan tx'ix atil tzexe'?— Texhtu'.

Motx tzaq'b'u ech tza': —Jujva'l.— Texhtu'.

⁶Ech aatz u Jesusus, tal ik'uje' q'u aanima vatz tx'ava'. Utz itxay jujva'l u kaxhlaan tx'ix tiq'ab'. Ijaj b'a'nil ti'. Ipixh tuul utz, taq' tu q'ul ichusulib'. A' tek motx jatxon paal vatz q'u mam tenam. ⁷Atich ka'xva'l txay tzixe' majte. Utz ijaj b'a'nil u Jesusus ti'. Ech paj talt ijatxax paal vatz q'u aanima. ⁸Ech motx tx'a'ni. Motx nooi. Utz molax tek q'u'l chanani. Jujva't txakatx elko'p. ⁹Utz kamal 4,000 ixaan q'u'l tx'a'ni. Ech tek chajax b'en tu u Jesusus. ¹⁰Oktekb'en u Jesusus tu jukub' tuch' q'ul ichusulib' utz, motx b'en tikuenta u tx'ava' Dalmanuta.

U xheenya ijaj q'u fariseo tu u Jesusus

¹¹Unchee' opon unjolol q'u fariseo k'atz u Jesusus. Utz ikalab'tziuu tib' tuch'. Vet sik'u'l motx i'ana. Motx ijaj xheenya te sik'uch tu amlika.^r

¹²Ech xijxo'lan u Jesusus ti' utz, tal te ech tza': —¿Kam toke' nejaj xheenya, ex itz'lelex tu u tiempo tza'? Ni'xhtek'val sete, ye'k xheenya sak'uchax tu q'u aanima tu tiempo tza'.— Texhtu'. ¹³Ech taq'axka tu u Jesusus. Utz q'aavo'k tu jukub'. B'en sala b'en u choo.

U kuentaib' sab'anax tu vichusb'al q'u fariseo

¹⁴Unchee' aatz q'u chusulib', ye't motx inach tiq'ol kaxhlaan tx'ix. Ma'l ko'n kaxhlaan tx'ix iq'omich taq'o tu jukub'. ¹⁵Utz tal u Jesusus te ech tza': —Kuenta'ex ti' va'l nichus q'u fariseo utz, tuch' vichusb'al u Herodes. Tan echa' tx'amil kaxhlaan tx'ix, paxinchil ni'ane'.— Texhtu'.

¹⁶Ech nichteckmotxiyol q'u chusulib' sivatzaj ech tza': —K'uxh nital ech tzi', ti' atzi' tan, ye'n kunach tiq'ol kukaxhlaan tx'ix.— Texhtu'.

¹⁷Pek paal itxumb'al u Jesusus tu va'l nichmotxiyole' utz, tal ech tza': —¿Kam toke' nimotxeyole' aas ti' ye' netiq'o kaxhlaan tx'ix k'uxh vetval ech tzi' netale'? ¿Anko'xh ye' nitok tevi'? ¿Ye'xh nipaal etxumb'al tu q'u kam tzi' tzik? Utz ¿anko'xh ye'xhat niokku q'ul unyol tetaanima tzik? ¹⁸Tan k'uxh atil b'aq' evatz, ¿ye' netilon tzik? K'uxh atil exichin, ¿ye' netab'in tzik? Utz ¿ye' nenach q'u kam majte!^s ¹⁹Aatz unjatxtu o'va'l u kaxhlaan tx'ix xo'l u 5,000 aanima, ¿jatva't txakatx noonaj tu chan emola?— Texhtu'.

^r 8.11 Motx ijaj u xheenya tzi'. A' isa' i'antu ma'j mam kam u Jesusus siatz tu amlika.

Echa' tzi' sijaal tilon u q'ii, u ich' oj q'u tx'umi'l, oj kam ko'xh va'tioj kamil aas ye'kax uchi.

^s 8.18 Choktaj u Isaias 6.9-10; u Jeremias 5.21.

Motx tal ech tza': —Kab'laal.— Texhtu'.

²⁰Tal paj u Jesusus ech tza': —Utz aatz unjatxtu jujva'l u kaxhlaan tx'ix xo'l 4,000 aanima, ¿jatva'l txakatx noonaj tu chan emola?— Texhtu'.

Motx tal ech tza': —Jujva'l.— Texhtu'.

²¹Utz tal u Jesusus te ech tza': —¿Kam toke' anko'xh ye' nipaal etxumb'al tuul?— Texh te.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu ma'l u moy

²²Unchee' motx tek opon tu Betsaida. Utz iq'ol opon ma'l u moy siatz. Ech jajax b'a'n'il te aas sikane'. ²³Ech ich'iji elu'l u moy u Jesusus siq'ab' tzi' u tenam. Tak'sa u b'aq' iatz titzub'. Ech taq' je' iq'ab' tib'a. Utz ich'oti te ech tza': —¿Ni tetzik iilon b'ioj?— Texh te.

²⁴Ech sajin tekun'entz, tala: —¿Nivil q'u aanima, loq' echa' tze' nivile'! Nixaan nivile'.— Texhtu'.

²⁵Toksa paj iq'ab' u Jesusus tu b'aq' iatz u moy. Utz yakich tek i'an b'a'n. Paq'umalich tek isajin b'en tzian. Tiira b'a'n'ich tek tiltu q'u kam kajayil. ²⁶Ech ichajtu b'en tu tatib'al. Tal te ech tza': —Oponich'axh tu tenam utz, apaxsach itziil u kam tzi'.— Texh te.

U tootzajit q'u chusulib' aas a' viTxaaom u Tiohx u Jesusus

²⁷Unchee' b'en tek u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' tu q'u talaj tenam sinaja'ch u Cesarea Filipo. Utz ich'oti tu q'ul ichusulib' tu b'ey ech tza': —¿Ab'il in nital q'u aanima tzi'?— Texh te.

²⁸Motx tzaq'b'u ech tza': —At nialon aas axh u Xhan, u b'anol vautiismo. At nialon aas axh u Elias. Utz at nialon aas axh ma'j q'u alol tetz u yolb'al Tiohx nitale'.— Texh te.

²⁹Ech tal paj u Jesusus te ech tza': —Pek aatz ex, ¿ab'il in netale'?— Texh te.

Tzaq'b'u u Lu' utz, tal ech tza': —Axh viTxaaom u Tiohx.— Texh te.

³⁰Ech tal tu q'ul ichusulib' aas ye'xhab'il ko'xh tere'n saootzajin u kam ti' tzi' aas a' viTxaaom u Tiohx.

Vib'axab'sat taltu vikameb'al u Jesusus

³¹Unchee' xe't tek ichus q'ul ichusulib' u Jesusus aas ministeer sa'xhpaasal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu k'axk'o tu q'u q'osal q'atol tzii. Saixval tu q'u q'osal oksan yol vatz Tiohx utz, tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Ech sakami, loq' sako'nq'aavitz'pu titoxva' q'ii. ³²Utz aatz u kam tzi', vatzsaj chit nichtal te.

Pek aatz u Lu' tan, isik'le b'en u Jesusus echil tzi'. Utz xe't imaj iatz ti' va'l tala.

³³Ech isuchq'ika tib' u Jesusus. Isaji q'ul ichusulib' utz, iyaa u Lu' ech tza': —¿Xaane'l sunvatz, tx'i'li'inaj! Tan a' koj niitz'a q'u kam tetz Tiohx. Pek a' niitz'a q'u kam tetz q'u aanima.— Texh te.

³⁴Ech isik'let q'u tenam tuch' q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —Oj ab'il sisa'a xamb'ichil vi', imaj tib' ti' toksal tetz vitxumb'al. Pek iq'i' paalchil tu mam il tza'l vi' utz, xamoj vi'. ³⁵Tan ab'il q'u'l ta'xh nititz'a u vatz iq'ii saj tu u vatz tx'ava' tza', sitz'ej u b'enchil tu u b'enq'ii b'ensaj. Pek ab'il q'u'l k'uxh litz'ej u vatz iq'ii saj vi' utz, ti' u b'a'nla chusb'al, a' va'l sichab'a u b'enchil tu b'enq'ii b'ensaj. ³⁶Tan çkam b'oj si'an kanaal u aanima k'uxh satetza u vatz amlika tx'ava' kajayil tza', untz'oj a' se'enku u taanxelal tu choob'al paav? ³⁷Tan kam koj choob'al sataq' u aanima ti' itool u taanxelal.

³⁸Utz ab'il va'l sach'ixve'l vi' utz, sach'ixve'l ti' vunyolb'al vatz q'u qelolla chaj aa paav tu u tiempo tza', sako'nch'ixve'l u K'aola ti' majte va'l b'ennaj ko'n aanima majte aas lu'ul tu u mam itechalil viTat. A' imol q'ul iaanjel xaannaj el k'atz paav.— Texhtu'.

9 ¹Tal paj ech tza': —ni'xhtek'val sete, atil ka'vo'j oxvo'jex cheel atzi', atilex tza' aas ye'saj ekame' setil tul viQ'esalail u Tiohx tu u mam tijle'm.— Texhtu'.

Vijalpu tilon u Jesusus vatz oxva'l q'ul ichusulib'

²Unchee' ma'tich tel vaajil q'ii tuul, aatz u Jesusus tiq'o b'en u Lu', u Jacobo, tuch' u Xhan vi' ma'l u t'ankin muunte. Ech ijalpixsa tilon u Jesusus siatz. ³Aatz q'u toksa'm, b'ens rib'kin; tiira poloxh saj teku'en, echa' saj sutz'. Ye'xhab'il ko'xh maj' tx'aaol tu u vatz amlika tx'ava' tza', sa'kojole' ti' ipoloxhtixsal maj' oksa'm aas echi. ⁴Ech a' tek til ichee u Elias tuch' u Moisees. Utz nichtekiyolon tuch' u Jesusus.

⁵Ech aatz tek u Lu', tal tu u Jesusus ech tza': —çChusul, qe'l atilo' tza', vetqil u kam tzi'! Pek sakub'an oxva'l muuab'al nachpixsab'al. Ma'l eetz, va't tetz u Moisees utz, va't tetz u Elias.— Texh te. ⁶Ye't texh inacha kam va'l nichtale' tan, tiira jonal xo'vinajich.

⁷Unchee' aatz tek i'ana, ku'l ma'l u sutz' tu amlika. Utz yakich motx okojka timuu. Ech tab'i ma'l u yol tu u sutz'. Ech tal tza': —A' vunK'aol, ti'i'n ti' atzi'. A' va'l setab'i tetz.— Texh u yol. ⁸Ech motx tek sajin ti'aj chaj. Utz ye'xhab'il tere'n tila. A' texh atichka u Jesusus junal.

⁹Aatz tuul tek nichmotxiku'l vi' u muunte, tal u Jesusus te b'a'nil aas ye'xhab'il ko'xh e satalvu q'u kam tila tzi'. Pek analen samotxtale' aas ma't q'aavtitz'pu u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, xo'l q'u kamnaj. ¹⁰Ech nojchit atin ko'n q'u yol sik'u'l tzi'. Loq' va'lich motx iyoltu sivatzaj aas kan chaj tok u q'aavtitz'pu xo'l q'u kamnaj nichtale'.

¹¹Unchee' ech motx ich'oti tu u Jesusus ech tza': —çKam tok va'l nital q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar? aas: «A' b'axal su'ul u Elias.» Chia.— Texh te.

¹²Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Nojchitu'. A' su'ul u Elias b'axal. Utz a' saq'aavi'anvu b'a'n q'u kam tikuenta.^t Pek çkam chaj tok nital u Yolb'al Tiohx

^t **9.12** Ab'il koj siatz sab'axab'ku u Elias tzi', pek vatz viTxaaom u Tiohx. Utz kam koj si'ane', pek a' sipaxsa itziil u tuleb'al. Ech satitz'a Tiohx q'u aanima taq'o. Sa'tekich'exu q'ul itxumb'al. Choktaj u Malaquias 4.5-6.

majte? aas: «Sa'xhpaal tu tza'l u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima utz, ye'k itxa'k tu q'u aanima si'ane!» Chia. ¹³Pek ootzajitaj tan, ulnaj tek u Elias. Utz aatz q'u aanima, motx ko'n i'an te kam tal q'u taanima ti'. Ech i'an te kam va'l tz'ib'amalka ti' tu u Yolb'al Tiohx.— Texhtu'.

U teesat q'u tioxhil tx'i'li'inaj u Jesusus k'atz ma'l u xiak

¹⁴Aatz tek q'aavopon tu va'l atichkuka tere'n q'u chusulib', til u mam tenam molich ok tib' ti'. Antich unjolol aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Va'lich motx itxaytu tib' tu yol tuch' q'u chusulib'. ¹⁵Pek ilax u Jesusus tu q'u tenam utz, motx chit tz'ejx ik'u'l ti'. Ech oora tek motx t'aspu topon siatz, ex tal ichajlichil. ¹⁶Utz ich'oti tu q'u chusulib' ech tza': —¿Kam ti' netxayvu etib' tu yol?— Texh te.

¹⁷Ech tzaq'b'u ma'l u vinaj xo'l q'u mam tenam, tala: —Chusul, vetviq'o ul vunk'aol saatz tza' tan, oknaj ma'l tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Memtinaj taq'o. ¹⁸Utz chajpaj nik'uch tib' u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza, ni'xhtuleb'e. Nib'aj ku' vatz tx'ava'. Va'l tel vutx itzi'. Utz kaana ijarach'un tee taq'o. Ech tiira nitze' tib' taq'o. Vetvullu tu q'ul achusulib' tzi' aas satojcha el u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza, pek ye'n ole' ti'.— Texh te.

¹⁹Ech tzaq'b'u u Jesusus utz, tal te ech tza': —Tiira ye'xh b'oj k'ujlel ek'u'l ti' u Tiohx, ex itz'lelex tu tiempo tza'. ¿Ech ko'n chixh vatin texo'l tza'? ¿Ech ko'n chixh unq'i't'ex tzi'? ¡Iq'otaj ul tza'!— Texhtu'.

²⁰Ech iq'ol opon siatz. Pek aatz ilax u Jesusus tu u tioxhil tx'i'li'inaj, ik'uch tib' k'atza. Xe't it'unt'u'lansa u xiak. Ib'aj ku' vatz tx'ava'. Va'lich tek isilt'ut tib' taq'o utz, va'l tel vutx itzi'.

²¹Aatz u Jesusus tan, ich'oti tu vitat u xiak ech tza': —¿Jatva'x tiempo xe't i'antu ech tzi'?— Texh te.

Tzaq'b'i utz, tala: —Aya'xchen tich'ooil. ²²Jatpax ko'xh taq' b'en tu xamal tuch' tu a'. Yatz'el chit si'an nitxume'. Pek ¿yetz saveeti kam ma'j sa'an te? Utz ¡loch'o'! ¡Txum kuvatz!— Texh te.

²³Ech aatz u Jesusus, tal te ech tza': —¿Kantu'? aas: «Yetz saveeti.» Cha'axh. Tan ab'il va'l k'ujlel ik'u'l, kajay kam saveet siatz.— Texh te.

²⁴Unchee' aatz tek vitat u xiak tzi', je' ivi' ti' talax ech tza': —Ee'. Nunnima si'an b'a'n. Pek ¡loch'in ech ye'k saka'tziiunin!— Texh te.

²⁵Ech til u Jesusus aas va'lich tek imoltu tib' q'u tenam k'atza, tojcha tek el u tioxhil tx'i'li'inaj. Tal te ech tza': —¡Tioxhil tx'i'li'inaj memtixsanal chakantixsanal, ta'xh nival see, elen! Utz ¡ye' ko'xh okve't'axh k'atz u xiak tzi'!— Texh te.

²⁶Aatz u tioxhil tx'i'li'inaj tan, q'eq'uni. Techal it'unt'u'lansal u xiak i'ana. Ech eli. Ech teku'en a' kamnaj kaak u xiak. Utz tal tek q'u aanima ech tza': —¡Kamya atzi'!— Texh ti'.

²⁷Pek aatz u Jesusus tan, itxay u xiak siq'ab'. Ilak je'. Ech txake'i.

²⁸Unchee' b'en tek u Jesusus tu atib'al. Utz tab'i tek q'ul ichusulib' te ech tza' sijunal: —¿Kantu' aas ye'n ole'o' ti' tojchal el u tioxhil tx'i'li'inaj?— Texh te.

²⁹Alax te tu u Jesusus ech tza': —Ye'n chitu' tan, aatz unjolol q'u tioxhil tx'i'li'inaj tzi', sako'nkoxheli. Pek saeli, loq' tuch' chit iq'ilal isik'lel Tioxh tuch' ikuyax va'y.— Texh te.

U taltu vikameb'al u Jesusus

³⁰Unchee' aatz tek motx elb'en tu va'l atichka, motx ko'n paal yakloj tikuenta Galilea. Utz ye'ich isa' u Jesusus aas saootzajili. ³¹Nichichus q'ul ichusulib'. Nichtal te ech tza': —Aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, so'oksal tiq'ab' q'u onkonla chaj aanima utz, siyatz'e'. Pek k'uxh ma't ikame', saq'aavitz'pu titoxva' q'ii.— Texhtu'.

³²Pek aatz q'u chusulib' tan, ye' nichmotxipaal itxumb'al tu u yol tzi'. Utz ye't ich'oti te tan, nichmotxixi'va.

U q'esalail va'l isa' u Tioxh

³³Unchee' motx tek opon tu atib'al tu Capernaum utz, ich'oti u Jesusus te ech tza': —¿Kam ti' vetmotxetxay etib' tu yol tu b'ey b'atz'i?— Texhtu'.

³⁴Pek motx ko'n jutze'i. Ye'xhab'il ma'j tzaq'b'i. Tan ma'tich motx itxaytu tib' tu yol tu b'ey, ti' aas ab'il u q'esala tixo'l nichmotxtale'.

³⁵Ech k'uje' u Jesusus utz, isik'le ul kab'laal q'ul ichusulib' sik'atza. Utz tal te ech tza': —Ab'il q'esalail isa', taq' b'ens tib' ch'ooala. A' va'l maas salochon texo'l si'ane'.— Texh te. ³⁶Ech tiq'o opon ma'l tal nitxa' k'atza, toksa tixo'l. Ijele utz, tal ech tza': ³⁷—Ab'il sak'ulun ma'l tal nitxa' tunb'ii, echa' va'l tza', in a' nik'ulin tzi'. Utz ab'il va'l nik'ulunin, yit' in koj nik'ulin, pek a' nik'ul va'l vetchajonk'asu'lin.— Texhtu'.

Vitxumb'al q'u paxsan tetz viyolb'al

³⁸Unchee' aatz u Xhan, tal tu u Jesusus ech tza': —Chusul, vetqil ma'l u vinaj nitojche'l tioxhil tx'i'li'inaj tu vab'ii. Utz tiira vetkumaj ivatz aas ye'k si'an ech tzi'. Tan oj tzik antu xamel qi'.— Texh te.

³⁹Alax tek te tu u Jesusus ech tza': —Ye' ko'xh emaj iatz ti'. Tan ab'il koj si'an txaichil tu vunb'ii oj siyoq'in. ⁴⁰Tan ab'il q'u'ul ye' nich'i'kulano', kumol atzi'. ⁴¹Utz ni'xhtek'val sete, sa'kojya'tzi' ik'ult ija'mel ab'il siloch'ex, k'uxh ma'j ko'xh vaaso etaa' sataq'e' tan, nenima viTxaaom u Tioxh.

Vimajax q'u q'ab' ajan ti' ib'anax u paav

⁴²Pek ab'il va'l sa'aq'on b'en ma'j q'u ch'ooal niman vetz tu paav, aal tek b'a'n saqitzax ok ma'l mam sivan che'b'al siqul; ech se'nk'onaxoj b'en tu u mar. ⁴³Ech yaaq' tzii sataq'b'enaxh vaq'ab' tu paav. Aal tek b'a'n seesa. Tan k'uxh axh kutq'ab', ta'xhtzii so'oko'p'axh tu b'enq'ii b'ensaj. Pek k'uxh tz'ajel axh oj ta'n se'enk'axh tu choob'al paav, va'l ye'k itzaa u xamal atil tuul. ⁴⁴[Utz ye'k ikam q'u no'y atil tuul utz, jatu koj satzaa u xamal atil

tuul.] ⁴⁵Utz yaaq' tzii sataq'b'enaxh val aajan ti' ib'anax u paav. Aal tek b'a'n seesa. Tan k'uxh axh ko'x, ta'xhtzii so'oko'p'axh tu b'enq'ii b'ensaj. Tan k'uxh tz'ajel axh oj a' yakk'axh tu choob'al paav va'l ye'k itzaa u xamal atil tuul. ⁴⁶[Utz ye'k ikam q'u no'y atil tuul utz, jatu koj satzaa u xamal atil tuul majte.] ⁴⁷Yaaq' tzii sataq'b'enaxh u b'aq' avatz tu paav. Aal tek b'a'n seesa. Tan k'uxh ma'l ko'n b'aq' avatz, ta'xhtzii so'oko'p'axh tu u b'anb'al iQ'esalail u Tiohx. Pek k'uxh tz'ajel ka'va'l b'aq' avatz oj a' yakk'axh tu choob'al paav, ⁴⁸va'l ye'k itzaa u xamal atil tuul utz, ye'k ikam q'u no'y atil tuul. ⁴⁹Tan kajay ma'l ipaal tu xamal. [Utz kajay txakunsa'm so'ok tu atz'am.] ⁵⁰B'a'n u atz'am aas chi'. Pek oj sasotz vichi'lil, ¿kam tek sachi'b'ixsan? Echixe'at b'antajex echa' u atz'am. Utz atoj ok u b'a'n il texo'l.— Texhtu'.

U jatxi'b' yit' xe' q'ii xe' saj koj

10 ¹Unchee' k'astek'ul u Jesusu tu Capernaum, ik'aj b'en tikuenta Judea vatz b'en u Jorda'an. Ech imol paj tib' q'u tenam k'atza. Utz xe't paj ichuse' tan, ech chit nich'i'ane'. ²Ech xa'an opon q'u fariseo k'atza. Utz vet sik'u'l motx ich'oti te: —¿B'a'n tzik satojcha tixoj ma'j vinaj?— Texh te.

³Ech tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —¿Kam mantaar taq'ka u Moisees?— Texh te.

⁴Motx tal ech tza': —Aatz u Moisees tan, taq' tzii aas saojchal u ixoj. Sako'naq'ax ma'l tu' tetz jatxb'alib'.— Texh te.^u

⁵Ech tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —K'uxh itz'ib'aka u mantaar u Moisees ech tzi', ti' atzi' tan, ta'xh okoj tetz q'ul ek'uy emam. ⁶Pek yit'e'ch koj b'anel tu u Tiohx xe' q'ii xe' saj ti' tatin u vinaj tuch' u tixoj.^v ⁷Ech toke' sataq'ka itxutz ib'aal u vinaj utz, sa'tekatin tuch' u tixoj. ⁸Utz ma'l teko'n saelko'p vatz Tiohx. Ech yit' ka'va'l tere'n koj. Pek ma'l teko'n saelka sika'b'il.^w ⁹Ech toke' ab'il va'l titxumb'al Tiohx nik'ul tib', ye'xhab'il ko'xh ma'j aanima sajatxon.— Texhtu'.

¹⁰Unchee' aatz tek atich tu atib'al, echat ko'xh paj ch'otil te tu q'u chusulib'. ¹¹Ech tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Ab'il u vinaj va'l niko'xhta'q'an tojchat tixoj utz, nik'ul tib' tuch' va'te, eesaib' tu b'ey ni'an tuch' u ixoj va'l yit' ik'u'lel koj tzi'. ¹²Utz oj u ixoj, sataq'ka vivinaj utz, nik'ul tib' tuch' va'te, eesaib' paj tu b'ey ni'an tuch' u vinaj yit' ik'u'lel koj tzi'.— Texhtu'.

U toksal q'u talaj nitxa' vatz u Jesusu

¹³Unchee' nichenoksalaj talaj nitxa' vatz u Jesusu. A' isa' q'ul itxutz ib'aal aas sataq' je' iq'ab' tib'a. Pek nichko'niyaal tu q'u chusulib'.

^u 10.4 Choktaj u Deuteronomio 24.1-4.   ^v 10.6 Choktaj u Geenesis 1.27.   ^w 10.8 Choktaj u Geenesis 2.24.

¹⁴Ech ta'xh til u kam u Jesusus tzi', yit' b'a'n koj b'enku te. Utz tal ech tza': —Aq'taj tzii su'ul q'u talaj nitxa' sunk'atza tzi'. Ye' ko'xh emaj iatz. Tan aatz viQ'esalail u Tiohx, tetz q'u aanima ech itxumb'al q'u talaj nitxa'. ¹⁵Tan ni'xhtek'val sete, oj yit' ech koj ik'ulax viQ'esalail u Tiohx seb'ane' echa' ni'an ma'l tal nitxa', sa'kojoko'p'ex tuul.— Texhtu'. ¹⁶Ech ijele q'u talaj nitxa'. Utz taq' je' iq'ab' tib'a. Tal b'a'nla yol ti'.

U okich'op tu viQ'esalail u Tiohx

¹⁷Unchee' tuul okk'asu'l u Jesusus ti' ib'ey, jutzin topon ma'l u vinaj k'atza utz, peche' ku' siatz. Ech ich'oti te ech tza': —B'a'nla chusul ꝓkam sunb'ane' ech so'oko'p'in tu u b'enq'ii b'ensaj?— Texh te.

¹⁸Tal u Jesusus te ech tza': —ꝓKam toke' aas b'a'n cha'axh vi'? Tan ye'xhab'il ko'xh ma'j b'a'n. Ta'xh ma'l b'a'n u Tiohx. ¹⁹Utz ootzaj nal q'u mantaar nital ech tza': «Ye' yatz'onaxh. Eesach iib' tu b'ey tuch' aanima yit' ak'ulel koj. Elq'i'ch'axh. A'anchil txub'a'lla texhtiigoil ti' amol. Sub'unich'axh. Atoj tatin atxutx ab'aal saatz.» Chia.— Texh te.^x

²⁰Tal tek u xiak ech tza': —Chusul, ninalunnima tunxiakil kajay q'u kam naale' tzi'.— Texh te.

²¹Unchee' aatz tek u Jesusus, isaji utz, itxum iatz. Tal te ech tza': —Atil va't kam ye' na'ane'. Pek kuxh k'ayi kajay q'ul eetz. Utz aq' vija'mel tu q'u me'b'a'. Ech sa'atin tx'iib'al aq'ii tu Amlika. Q'i' q'u paalchil tu tza'l vi'. Utz ni'axh, xamb'en vi'.— Texh te.

²²Ech aatz u vinaj tzi', q'leon ik'u'l tu u yol alax te. Utz txumun iq'aave' tan, mam tx'iib'al q'ii atich tzixe'.

²³Aatz u Jesusus tan, isaji q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —Tiira tza'l so'ok q'u tx'iiol iq'ii tu viQ'esalail u Tiohx.— Texh te.

²⁴Ech sotz ik'u'l q'u chusulib' tu q'ul iyol tzi'. Ech tal paj u Jesusus ech tza': —Unk'aol, tiira tza'l so'oko'p tu viQ'esalail u Tiohx q'u'l k'ujlel ik'u'l ti' tx'iib'al q'ii. ²⁵Aal yit' tza'l koj toko'p u camello tixe' u tz'isb'al b'aj vatz u toko'p ma'l tx'iiol iq'ii tu viQ'esalail u Tiohx.— Texhtu'.

²⁶Ech aatz q'u chusulib' tan, tiira aal paj motx sotz ik'u'l taq'o. Nichtexhmotxtal sivatzaj ech tza': —ꝓAb'il tek sachitpu tu paav unchee'?— Texhtu'.

²⁷Ech aatz u Jesusus tan, isaji utz, tal te ech tza': —Ye' chit saveet vatz q'u aanima, pek saveet vatz u Tiohx. Tan kajay niveet tu u Tiohx.— Texh u Jesusus.

²⁸Unchee' tal u Lu' te ech tza': —Aatz o', vetqaq'luka kajay q'u qetz utz, xamelo' sai'.— Texh te.

²⁹⁻³⁰Tzaq'b'u u Jesusus utz, tal ech tza': —Ni'xhtek'val sete, ab'il q'u'l sataq'ka tetz vi', tuch' ti' u b'a'nla chusb'al, mam b'a'nil sik'ule'. Utz 100

^x 10.19 Choktaj u Eexodo 20.13-16; u Deuteronomio 15.17-20.

tanul sik'ul vatz va'l sataq'ka tu u vatz iq'ii isaj. Utz saetzan ti' u b'enq'ii b'ensaj. Echa' q'u'l sataq'ka tatib'al. Sataq'ka tatzik, itza'q', tanab', itat, inan, tixoj, ik'aol ime'al, itx'ava' utz, saojchal vi'. ³¹Pek sib'al ko'xh q'u'l k'uxh sib' tatin vatz Tiohx ninach cheel, aal b'iil ko'n tatin toj i'ane'. Pek sib'al q'u'l k'uxh aal b'iil ko'n tatin vatz Tiohx ninach cheel, sib' tatin toj i'ane'.— Texh u Jesusus.

U taltu vikameb'al u Jesusus

³²Unchee' aatz atich ok ti' u b'ey ma'tje' tu Jerusaleen, b'axaich u Jesusus siatz. Utz sotznajich ik'u'l q'u chusulib' ti' q'u yol. Utz va'lich motx ixo've'. Ech aatz u Jesusus tan, ixaanse'l q'ul ichusulib' echil tzi'. Utz xe't tal te kam q'u'l sapaalka. ³³Tal te ech tza': — Aatz cheel, ma'ttek'o' tu Jerusaleen. Utz so'oksal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx utz, tuch' tiq'ab' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Ech tek satoksa tiq'ab' q'u puera aanima. Utz samotxtal iyatz'le'. ³⁴Utz saeesal iq'ii. Satzub'ali. Satz'u'mali. Utz sayatz'pi. Pek loq' titoxva' q'ii, saq'aavitz'pi.— Texhtu'.

Yit' a' koj sachokax u q'esalail

³⁵Unchee' aatz u Jacobo tuch' u Xhan, q'ul ik'aol u Zebedeo, motx xaan opon k'atz u Jesusus. Utz tal te ech tza': —Chusul, a' kusa' aas saaq' qe kam va'l sakujaj see.— Texh te.

³⁶Alax te ech tza': —¿Kam esa' sunb'ane'?— Texh te.

³⁷Motx tzaq'b'u ech tza': —Aatz lo'ok'axh tu u mam iijle'm, aq' tzii aas ma'l qe sak'uje' taseb'al utz, va't tamax.— Texh te.

³⁸Tzaq'b'u u Jesusus ech tza': —Ye' etootzaj kam nejaje'. ¿Satz etx'ake' sapaalex tu u mam il tza'l va'l sapaalk'in? Utz ¿satz etx'ake' aas ech ekame' vunkame'?— Texh u Jesusus te.

³⁹Motx tal ech tza': —Ee', sa'i.— Texhtu'.

Alax te ech tza': —Unchee' nojchit setx'ake' aas a' sapaalk'ex tu u mam il tza'l va'l sapaalk'in. Utz setx'ake' aas ech ekam sakamex vunkame'.

⁴⁰Pek ech koj vek'uje' tunseb'al netale' tzi' tuch' tunmax tan, yit' in koj aa yol ti' taq'axe'. Pek a' saetzan q'u'l k'ajel nal ti'.— Texh te.

⁴¹Unchee' ta'xh tab'i u kam lavat q'u chusulib' tzi', motx xe't ilakp ivi' ti' u Jacobo tuch' ti' u Xhan.

⁴²Ech aatz u Jesusus tan, isik'le ul siatz utz, tal te ech tza': —Etootzajle, aatz q'u ijlenal tetz q'u puera aanima, ni'xhib'ensa tib' q'esala vi' q'u'l jaq' imantaar. Utz aatz q'u'l atil tijle'm, vatz ik'u'l ik'uchax u tijle'm. ⁴³Pek aatz texo'l, yit' ech koj si'ane'. Tan ab'iste va'l q'esalail isa', aal a' va'l

† 10.39 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 12.2;
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 1.9.

saela' ok texo'l. ⁴⁴Utz aatz va'l a' isa' paalchu tijle'm sevatz, aal a' va'l maas salochon texo'l. ⁴⁵Tan echa' ni'an u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, k'uxh vet'uli, aal koj vetilb'eli. Pek aal vet'ela'ok ti' q'u aanima. Utz ul kamoj ti' taq'ax itiichajil mam tenam.— Texh u Jesusus.

Visajinsal u moy bar Timeo

⁴⁶Unchee' motx tek opon tu Jericoo. Utz aatz k'asu'l tzi', molomich tib' tuch' q'ul ichusulib' utz, mam tenam xamich ti'. Tuul k'ujlich ku' ma'l u moy tu b'ey. Nichijoyone'. Bar Timeo ib'ii. Ik'aol ma'l u vinaj Timeo ib'ii.^z

⁴⁷Ech ta'xh tab'i u moy aas u Jesusus aa Nazareet va'l nichtopone', oora chit xe't iqetun taltu ech tza': —¡Jesusus, itu'xh ixalam Daviid, txum unvatz!— Texhtu'.

⁴⁸Utz sib'al aanima nichmajon iq'eq'une'. Pek aal ko'n maas nichiq'eq'une': —¡Itu'xh ixalam Daviid, txum unvatz!— Chia.

⁴⁹Aatz u Jesusus tan, txake' teku'en. Utz tala: —Sik'letaj ul.— Texhtu'. Ech isik'lel opon u moy. Utz alax te ech tza': —K'uje'oj ak'u'l ti'. Lakpen tan, nisik'le'axh.— Texh te'le'.

⁵⁰Ech aatz u moy, oora tek ik'onka vikaapa. Yuq'pu je' utz, txake'i. Ech tek opon k'atz u Jesusus. ⁵¹Aatz u Jesusus, ich'oti te ech tza': —¿Kam asa' sunb'an see?— Texh te.

Tzaq'b'u u moy ech tza': —¡Chusul, a' unsa' sailon q'u b'aq' unvatz tza'!— Texh te.

⁵²Tal paj u Jesusus te ech tza': —A'tzii. Kuxh. Tan tu ko'n ik'uje' ak'u'l vi', b'a'nt'axh.— Texh te. Ech tu ko'xh unmu'k'ul i'an b'a'n q'u b'aq' iatz u moy. Utz xamb'u tek b'en ti' u Jesusus.

U txuq'txunchil ti' ik'ulax topon u Jesusus tu Jerusaleen

11 ¹Unchee' motx najab' opon tu Jerusaleen tuch' xe' u muunte va'l Olivo. Utz aatz si'chtexhapon tu Betaania tuch' tu Betfagee, ichaj b'en ka'va'l q'ul ichusulib' u Jesusus. ²Utz tal te ech tza': —B'enojex tu u tal tenam sukuvatz b'en tzi'. Utz aatz lo'oponex, setil ma'l u chelem b'uuro qitzel. Ye'saj tok tijb'al. Chittaj, ech iq'otaj ul tza'. ³Untz'oj ab'il la'alon sete: «¿Kam toke' aas nechite'?» Chaj.

«U kuB'aal satxakunsan utz, oora ko'xh su'liq'aavixsaka.» Chajex te.— Texh u Jesusus te.

⁴Ech motx b'en q'ul ichusulib' utz, til u b'uuro qitzich tzi' b'ey tu ma'l u tzi' pe' tetz ma'l u otzotz. Ech motx ichita.

⁵Anchitu'. Atich unjolol q'u aanima tzi', motx tal te ech tza': —¿Kam neb'ane' atzi', ech nechit u b'uuro tzi'?— Texh te.

^z 10.46 Aatz u yol “bar”, “ik'aol” chu u tokeb'al. Ech “ik'aol Timeo”, chu u tokeb'al u yol “bar Timeo” niyolonka.

⁶Ech motx tzaq'b'i. A' motx tal q'u yol alax b'en te tu u Jesusus. Ech aq'ax tzii te.

⁷Unchee' ech motx tiq'ot ul u b'uuro tu va'l atichkuka u Jesusus. Motx taq' je' q'ul ikaapa ti'. Ech je' u Jesusus ti' u b'uuro. ⁸Ech sib'al aanima motx iliiu ku' q'ul ikaapa tu b'ey. Utz atia ichok xaj q'ab'aj tze' majte. Taq' ku' tib'ey u Jesusus. ⁹Utz motx q'eq'un q'u tenam, q'u'l b'axaich siatz, tuch' q'u'l xamich ti' iql. Utz motx tal ech tza': —jB'an b'a'nil eesa'o' tu tza'l tza'l! jTechal axh! Tan tib'ii u kuB'aals Amlika vet'ulk'axh. ¹⁰jTechal viQ'esalail vitu'xh ixalam u kuk'uy kumam Daviid va'l tule' tzi!! jTechal u Tiohx tu Amlika, u kolol qetz!— Texh q'u tenam.

¹¹Ech aatz tek opon u Jesusus tu Jerusaleen, b'eno'k tu viq'analil u totztiohx. Utz isaji kajay q'u kam atich tzi'. Ech k'asu'l tuch' kab'laal q'ul ichusulib' tan, ma'tich tek iku' q'ii. Motx tek q'aavb'en tu Betaania.

Vitz'ejtu yol u Jesusus ti' u viikuxh

¹²Unchee' ech tek q'ejal tuul, motx k'asu'l tu Betaania. Utz kam u Jesusus tu va'y. ¹³Utz til b'en ma'l u tze'il viikuxh tzian aas jinlich ixaj. Ech b'eni, ex tile'. Kamal si'chichab'a ma'j ivatz tala. Pek aatz opon k'atz u viikuxh, ye't ichab'a ma'j ivatz. Ta'xh atich ixaj tan, yit' itiempoich koj viikuxh.

¹⁴Ech tal tek u Jesusus tu u viikuxh ech tza': —Veta'anla', ye'xhab'il ko'xh va'toj salo'n avatz.— Texhtu'. Utz aatz q'u chusulib', motx tab'i kam va'l tala.

U tojchal elu'l q'u aa k'a'y tu viq'analil u totztiohx

¹⁵Unchee' ech motx opon tu Jerusaleen. Utz b'eno'k u Jesusus tu viq'analil u totztiohx. Ech xe't tojchat elu'l kajay q'ul nichik'ayine', tuch' q'u'l nichiloq'on tzi'. Ixhut'pi q'ul imeexha q'u ch'exun puaj utz, tuch' vik'ujleb'al q'u aa k'a'y paroomaxh. ¹⁶Utz nichtere'nkojtaq' tzii sapaal aanima tuch' tiq'o'm tu vikuentail u totztiohx.

¹⁷Ech ichus tu q'u aanima ech tza': —Tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx aas: «Q'ilab' sik'leb' vetz u votzotz tetz kajay aanima si'ane'.» Chia. Pek aatz ex, vetetaq'lu b'ens tatib'al elq'om.— Texhtu'.^a

¹⁸Ech ta'xh tab'i u yol q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar, xe't motx titz'a kani'ch iyatz'ax u Jesusus si'ane'. Tan nichmotxixo'v taq'o tan, mam tenam nichitz'e'jx ik'u'l ti' vichusb'al u Jesusus. ¹⁹Pek aatz tek sotzsaj, elk'asu'l u Jesusus tu u tenam.

Vitzaj u viikuxh va'l itz'ej yol u Jesusus ti'

²⁰Unchee' aatz tek i'an q'ala'm tu tek va't q'ii, motx paal k'atz u viikuxh va'l tz'ejax yol ti' tu u Jesusus. Utz motx tila aas ma'tich tek itzaj tuch' taq'il.

^a 11.17 Choktaj u Isaias 56.7; u Jeremias 7.11.

²¹Ech ul u yol sik'u'l u Lu', tal tu u Jesusus ech tza': —Chusul, saji iile'. Tzajyu u viikuxh va'l atz'ej yol ti'.— Texh te.

²²Ech tzaq'b'el tu u Jesusus, ech tza': —K'ujloj ek'u'l ti' Tiohx. ²³Tan ni'xhtek'val sete, ab'il sa'alon tu u muunte tzi': «Elenb'en tzi', k'on b'en iib' tu mar.» Chaj te, satzojpu va'l satale'. Ta'xhtzii oj ye'k saka'tziiun tu taanima, pek nojchit sinima aas sab'anlu va'l nitale'. ²⁴Ech tok nival sete, kajay va'l sejaj tu veq'ilat esik'let Tiohx, nimataj aas sek'ule' utz, ministeer ek'ulta'. ²⁵Utz aatz neq'ila esik'le Tiohx, kuytaj u aanima oj ato'k exo'l tuch', ech sikuyex u kuTat tu Amlika ti' q'ul epaav majte. ²⁶[Tan oj ye'k sakuyunex, niko'xh u kuTat tu Amlika sa'kojikuyex majte.]— Texhtu'.

Vich'otil tu u Jesusus aas ab'il aq'on u tijle'm

²⁷Unchee' ech motx q'aavopon tu Jerusaleen. Utz tuul nichipaal u Jesusus tu viq'analil u totztiohx, opon q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx k'atza. A' imol q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar utz, tuch' q'u q'esal q'atol tzii.

²⁸Utz motx tal tu u Jesusus ech tza': —¿Kam ijle'm na'an q'u kam tza'? Utz ¿ab'il vetaq'on ijle'm ti' ib'anaxe'?— Texh te.

²⁹Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Atil ma'l kam savab'i sete majte. Tzaq'b'etajin, ech saval sete kam vijle'm nunb'an q'u kam tzi'. ³⁰¿U Tiohx tzik oksan u Xhan ti' ib'anax vautiismo? ¿Oj aanima ko'n oksan? Tzaq'b'etajin.— Texh te.

³¹Ech motx tek tal sivatzaj ech tza': —«Tiohx chajon.» oj chajo': «¿Kantu' ye't enima?» Chaj qe atzi'. ³²Utz oj: «Aanima ko'n.» saqale'; ye'k si'ane'.— Texhtu'. Tan nichmotxixo'va q'u tenam. Tan kajay nichniman aas nojchit alol tetz yolb'al Tiohx u Xhan. ³³Ech motx itzaq'b'e u Jesusus, ech tza': —Ye' qootzaj.— Texh te.

Ech tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Yit' sa'kojval sete majte kam vijle'm aas nunb'an q'u kam tza'.— Texh te.

Q'u ye'xtxojla chaj k'amol

12 ¹Unchee' ech xe't tal u Jesusus ech tza', ik'am ti' kam: —Aatz ma'l u vinaj, ichik untanul iuuva. Utz ipe'i ti'. Ik'ot ma'l pach'b'al tetz uuva tuul. Ech inuk' ma'l t'ankin xeeb' tetz u chikob'e'm. Ech tek taqtuka k'am tunjolol k'amol. Utz b'en tzian.^b ²Utz aatz opon u tiempo tetz iq'anb'eb'al u uuva, ichaj opon ma'l u taq'onom xe' q'u k'amol ti' ul tiq'ol untanul ivatz vichikob'e'm, aya' u k'amb'al. ³Pek aatz q'u k'amol tzi', motx ko'n itxay u aq'onom va'l chajaxi, iq'osa. Utz niko'xh b'ioj k'asu'l ti'. ⁴Ech ichaj paj chit b'en va't taq'onom u b'aal tx'ava' tzi'. Utz paq'ax ko'n sivan.

^b 12.1 Choktaj u Isaias 5.1-8.

Ak'onsal ivi'. Utz motx ko'n iyoq' k'asu'l. ⁵Ichaj paj chit b'en va'te. Utz aatz va't va'l tzi', yatz'ax ku'en. Ech sib' tere'n ko'xh ichaj oponi. Pek atia q'osax ku'en. Utz atia yatz'axi.

⁶Ech tiya'teb'al teku'en, a' tek ichaj vik'aol u b'aal tx'ava', va'l tiira tii ti'. Utz tal u b'aal tx'ava' ech tza': «Atil tek b'oj tatin vunk'aol siatz si'ane' atzi'!» Texhtu'.

⁷Pek aatz q'u k'amol tzi', motx tal sivatzaj ech tza': «A' va'l so'okka tu vime'b'i'l vitat atzi'. Pek jkuyatz'taj, ech o' tek so'okka'o' tu q'u tetz!» Texhtu'. ⁸Ech motx itxaya, iyatz'a utz; ik'on elu'l ti' elu'l u chikob'e'm.

⁹Ech jkam tek b'oj si'an u b'aal tx'ava' nenache'? Aatz si'ane' tan, su'uli utz, sisotzsa q'u k'amol. Ech sataq' u chikob'e'm tunjoltu aanima.

¹⁰Pek jyetz sik'lemal u Yolb'al Tiohx setaq'o va'l tz'ib'amalka nital ech tza':?

«Aatz u Sivan va'l taq'ka elo'p q'u b'anol otzotz echil tzi', aal a' u Sivan va'l tiira ib'o'q'ol tetz xoob'al.

¹¹U kuB'aals Amlika vetb'anon u kam tzi' utz, techal sukuvatz.» Chia.—^c Texh u Jesusus.

¹²Unchee' aatz tek q'u q'esala, motx el itxumb'al tuul aas ti' alaxku u yol tzi' aas k'amax ti' q'u k'amol. Si'chtekixay u Jesusus motx tala, pek ixo'va u mam tenam. Ech taq'ka u Jesusus utz, motx k'asu'l.

Vichoktu txumb'al q'u fariseo ti' itxaypu u Jesusus

¹³Unchee' aatz tek i'ana, motx opon unjolol fariseo k'atz u Jesusus tuch' unjolol q'u'l oknaj ti' u Herodes. A'ich isa' si'chitxay u Jesusus ti' ma'j yol satale'. ¹⁴Ech motx tal te tza': —Chusul, qootzajle aas axh ma'l vinaj inujul naale'. Yit' a' koj nib'enk'axh ti' q'u'l nital q'u aanima. Tan yit' a' koj nasaji kam tatin q'u aanima, pek tu chit inujul nichusunk'axh ti' u b'enchil xe' u Tiohx. Pek al qe j'b'a'n tzik aas nikuchoo ja'mel alkavaar tu u Cesar, oj ye'ka?— Texh te.^d

¹⁵Ech aatz u Jesusus tan, yakich til vika'vatzil q'u vinaj tzi' utz, tal te ech tza': —jKam toke' aas vet sek'u'l nech'oti ok kam ve? Aq'taj ul ma'j puaj qab'i, savile'.— Texh te. ¹⁶Ech aq'ax ma'l puaj te utz, tal ech tza': —jAb'il etz vatzib'al va'l ato'k vatz u puaj tza' utz, ab'il etz u b'ii tz'ib'amal ok siatz majte?— Texhtu'.

^c 12.10-11 Choktaj u Salmos 118.22-23. ^d 12.14 Aatzich q'u kostuumbre, a'ich vixe'al vimantaar q'u Israel. Utz nitchal ma'l q'u'l imantaar tzi' aas ye'xtxoj sachool alkavaar tu puera ijlenal. Utz oj nichiqelax u mantaar tzi', nichixochax ti'. Ech a' u mantaar nitchitz'a q'u q'esala tzi' aas ich'oti tu u Jesusus, b'a'n tzik sachool u alkavaar tu u puera ijlenal Cesar. Utz oj satal u Jesusus aas ye'xtxoj sachool u alkavaar, sa'pajxochax tan, ye'xtxoj vatz u mantaar tetz q'u aa Roma oj ye'k sachool alkavaar.

Utz motx tal ech tza!: —Tetz u Cesar atzi!, u ijlenal.— Texhtu'.

¹⁷Tzaq'b'el tu u Jesusu, tal ech tza!: —Aq'taj tu u ijlenal Cesar kam ti' va'l nichoonk'ex te. Utz aq'taj tu u Tiohx ab'iste u tetz Tiohx.— Texh te. Ech motx tz'ejx ik'u'l ti' u yol va'l tal u Jesusu.

Vichoktu txumb'al q'u saduceo ti' iyolpixsal u Jesusu tu yol

¹⁸Unchee' opon q'u saduceo k'atz u Jesusu q'u'l ye'xhkam nimotxniman u q'aavtitz'pu q'u kamnaj. Utz motx ich'oti te ech tza!: ¹⁹—Chusul, aatz u Moisees, itz'ib'aka: «Oj sakam ma'j vinaj utz, sakaa tixoj ye'k initxa'a, sik'ulka tib' vitza'q' u kamnaj tuch' u tixoj. Ech sachee ich'exel.» Chia.^e

²⁰Pek atich jujva'l q'u vinaj itza'q' tib'. Utz aatz i'an u b'axa, ik'ul tib' tuch' ixoj. Pek kam ku'en, ye'k initxa'a kaai. ²¹Ech aatz vika'b', ik'ul tib' tuch' u ixoj. Pek kam ko'n paje', ye'k paj initxa'a kaai. Echat ko'xh i'an u toxva' majte. ²²Opon ko'xh tijujva', ye'k initxa'a motx kaai. Ech aatz ma'tich ikam jujva'l q'u vinaj tzi', kam u ixoj majte. ²³Utz aatz tek tu u q'aavitz'pichil, ¿ab'il tek ivinaj u ixoj li'ana tzi'? Tan vetik'ul tib' tuch' jujva'l q'u vinaj.— Texh te.

²⁴Tzaq'b'u tek u Jesusu utz, tala: —Junal yolpinajex. Tan ye' etootzaj u Yolb'al Tiohx tuch' vitxumb'al. ²⁵Tan aatz lauch u q'aavitz'pichil xo'l q'u kamnaj, ye'kan k'uli'b' su'uchi. Tan ela tek q'u aanima tuch' q'ul iaanjel u Tiohx tu Amlika si'ane'.

²⁶Pek aatz ti' u q'aavtitz'pu q'u kamnaj netale' tzi', ¿yetz sik'lemal setaq'o tu u u' va'l itz'ib'a u Moisees aas kani'ch viq'ilal b'anax tu u Tiohx k'atz u ch'i'x? Tan tal te ech tza!: «In viTiohx u Abrahaam. In viTiohx u Isaac. Utz in viTiohx u Jacoob.» Texh te.^f ²⁷Tan aatz u Tiohx, yit' iTiohx koj kamnaj, pek iTiohx itz'lich. Ech tiira sib' yolpinajex.— Texh u Jesusu.

U mantaar va'l tiira ib'o'q'ol

²⁸Unchee' xaan opon ma'l q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar k'atza. Tan tab'i tuch' u yol tzi' utz, b'a'n itzaq'b'u u Jesusu tab'i. Ech ich'oti te ech tza!: —¿Ab'iste chit u q'esar mantaar vi' kajay q'u mantaar?— Texh te.

²⁹Tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza!: —Aatz u q'esar mantaar vi' kajay q'u mantaar, aya' va'l nital ech tza!: «Ab'itaj ex Israeel, aatz u Tiohx u kuB'aal, ma'l ku'en. ³⁰Utz tz'ej avaanima ti' vaTiohx, tuch' avaanxel, tuch' atxumb'al utz, tuch' ayak'il.» Chia. Tan a' u q'esar mantaar.^g ³¹Aatz u ka'b', ela ko'n tuch'. Nital ech tza!: «Tii'axh ti' kajay aanima k'uxh kam ko'xh aanimail echat ko'xhtu' a' na'an sai'.» Chia. Ech ye'k va't mantaar paalchu koj vatz q'u'l tzi'.— Texh u Jesusu.^h

^e 12.19 Choktaj u Deuteronomio 25.5. ^f 12.26 Choktaj u Eexodo 3.6. ^g 12.30 Choktaj u Deuteronomio 6.4-5. ^h 12.31 Choktaj u Leviitico 19.18.

³²Unchee' tzaq'b'u tek u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar, tal ech tza': —B'a'n va'l naale' chusul. A' inujul va'l naale' tzi', aas ma'l ko'n Tiohx. Utz ye'k va't ti'. ³³A' inujul majte va'l naale' aas sakutz'ej qaanima ti' u Tiohx tuch' kutxumb'al, tuch' qaanelal tuch' kuyak'il. Utz a' inujul aas sakub'an tii'o' ti' kajay aanima echa' nikub'an qi'. Techal vatz jank'al q'u tx'olo'm tuch' q'u oya nitok vatz Tiohx.— Texhtu'.

³⁴Unchee' aatz u Jesus, tila aas tzak'umal itzaq'b'u u vinaj tzi'. Tal tek te ech tza': —Yit' tzian koj axh k'atz viQ'esalail u Tiohx.— Texh te. Ech ye'xhab'il ko'xh va'toj tx'akon ich'otil kam te.

U tijle'm ma'l vitu'xh ixalam u Daviid

³⁵Unchee' aatz nichichusun u Jesus tu viq'analil u totztiohx, tal ech tza': —¿Kan chaj tok nital q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar aas, itu'xh ixalam Daviid ko'n viTxaaom u Tiohx nitale'? ³⁶Tan u Tioxhla Espiritu yolon titzi' u Daviid aas taltu ech tza':

«Aatz u Tiohx, tal tu vunB'aal ech tza': —K'ujach tunseb'al tan, sa'nalvaq'ka q'ul akontra satzeq'leb'al.— Chia.»

Texh u Daviid.ⁱ

³⁷Anat ko'xh u Daviid alon aas “unB'aal”, chu ti' viTxaaom u Tiohx. Ech ¿kam toke' oj itu'xh ixalam ku'en?— Texhtu'.
Ech mam tenam aya'l ik'u'l nichab'in.

Vitz'ejtu yol u Jesus ti' q'u aa uq'ayb'al

³⁸Nichpajtal u Jesus tu vichusun ech tza': —B'antaj kuenta etib' ti' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Tan vatz ik'u'l paalchil tuch' chelkin oksa'm. Utz a' chit isa' sa'alax ichajlichil tu k'ayib'al. ³⁹Utz a' chit nichok q'u b'axa chaj k'ujleb'al tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz a' chit niku'k tu q'u b'axa k'ujleb'al til ni'uchku tx'a'om tu nimla q'ii. ⁴⁰Nimotxisub' tzaj txakay ixoj ti' q'u tetz. Vet chit sik'u'l ni'ane'. Nimuj q'ul ib'anone' nimotxtale'. Tan sib' chit tuul q'ul iq'ilat sik'let Tiohx. Pek sib' u choob'al paav sa'alax iku' ti' tu q'ul ipaav ni'ane'.— Texh u Jesus.^j

U taq'tu ikutxu ma'l u txakay ixoj

⁴¹Unchee' ex k'uje'oj u Jesus k'atz u kaaxha, u molb'al kutxu tu viq'analil u totztiohx. Utz nichisaji q'u aanima q'u'l nichentaq' ko'p puaj tu kaaxha. Utz sib' tx'iiol iq'ii mam puaj nichentaq' ko'p. ⁴²Utz opon ma'l

ⁱ 12.36 Choktaj u Salmos 110.1. ^j 12.40 Aatzich q'u q'esala tu u totztiohx, ni'xhichiya'lu q'u aanima ti' taq'ax u kutxu. K'uxh tiira me'b'i'l tetz, nichiya'lu tzaj txakay ixoj majte. Ech nichtekek'ayi q'u tatib'al taq'o.

u txakay ixoj tiira me'b'i'lich tetz. Utz ex taq' ko'p ka'va'l puaj tiira ch'oo tuul.

⁴³Ech aatz u Jesusus, isik'le q'u'l ichusulib' utz, tal te ech tza': — Ni'xhtek'val sete, sib'al puaj vettaq' ko'p u txakay ixoj tzi', k'uxh me'b'i'l tetz vi' tere'n q'u'l vetmotxtaq' ko'p tetz tu u kaaxha tzi'. ⁴⁴Tan kajay q'u'l vetmotxtaq' ikutxu, ta'xh vetmotxtaq'a q'u chan ipuaj. Pek ech koj u txakay ixoj tzi', k'uxh me'b'i'l tetz tan, nojchit a' vetimoxsaka jank'al vatz tetz atile.— Texh u Jesusus.

U taltu u Jesusus aas sa'nalku' u totztioxh

13 ¹Unchee' aatz elu'l u Jesusus tu viq'analil u totztioxh, alax te tu ma'l q'u'l ichusulib' ech tza': —Chusul, saji ile'. ¡A'xh b'oj q'u sivan oknaj atzi! Utz ja'xh b'oj ich'ii q'u otzotz atzi!— Texh ti' u totztioxh.

²Alax te tu u Jesusus ech tza': —¿Ni tzik etil q'u mamaj otzotz tzi'? Sa'nali'ane' aas niko'xh va'toj sivan sakaa tib'a imol. Ye' koj sab'ajax el.— Texhtu'.

Q'u tza'l su'uch tu u vatz amlika tx'ava'

³Unchee' motx tek b'en vi' u muunte va'l Olivo, tinujul iatz u totztioxh. Utz ch'uxhe' u Jesusus tzi'. Ech motx ch'otil te tu u Lu', u Jacobo, u Xhan, tuch' u Lixh aas ijunalich tuch'. Tal te ech tza': ⁴—Al qe ¿jatu su'uch u kam ti' u totztioxh naale' tzi'? Utz ¿kam xheenya sa'atini aas laxe'ti?— Texh te.

⁵Tzaq'b'u u Jesusus utz, xe't tek tal te ech tza': —Letila tan, ab'ilich ko'xh sub'unex. ⁶Tan sib'al ko'xh su'uli, sik'am ti' vunb'ii. Utz satal ech tza': «In viTxaaom u Tioxh.» Chaj. Utz sib'al aanima sisub'e'. ⁷Pek aatz letab'i aas va'l texh tuch ch'a'o utz, setab'i iyolax ch'a'o, xo'vichko'xhex. Tan ministeer chit su'uch q'u kam ech tzi'. Loq' yit' a' koj u motxeb'al q'ii saj. ⁸Tan sa'nalmotxi'an ch'a'o q'u mamaj tenam tib'ilaj. Utz si'an ch'a'o q'u q'esal mamaj tenam tib'ilaj. Til chaj ko'xh sapaalku mamaj kab'naano. Sa'atin va'y. Sauch mamaj txab'kin. Loq' aatz kajay q'u kam tzi', ix'e'teb'al ko'n u motxeb'al q'ii saj. Echa' ix'e't ma'l mam k'axk'o va'l si'ane'.

⁹Pek kuenta'ex sejununil. Tan sa'naliq'olb'enex vatz q'u q'atb'al tzii. Utz sa'naltz'u'malex tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Saiq'olb'enex vatz gobernadoor, vatz ijlenal. Loq' vi' ku'en. Ech setal u yolb'al Tioxh te. ¹⁰Tan ministeer aas b'axa sapaxsalka el itziil u b'a'nla chusb'al ti' u chitpichil tu paav tu kajay q'u tenam. ¹¹Aatz liq'olb'enex utz, lo'oksalex tiq'ab' q'u q'atb'al tzii, ela'oki'ch ko'xh etaanima ti' aas kani'ch etzaq'b'e'. Etitz'achi. Pek a' letala kam va'l lo'oksal sek'u'l tu u mu'k'ul tzi'. Tan ex koj va'l sayolonex, pek u Tioxhla Espiiritu sayolon tetzi'. ¹²Toj nal i'ane', sixoch je' tib' aanima. K'uxh itza'q' tib' satal

ikame!. Utz ech si'an u tat majte, sixoch vik'aol. Utz aatz q'u k'aol me'ala, salakpu k'atz q'ul itxutx ib'aal utz, siyatz'e!. ¹³Utz sa'nalixvalex tu kajay aanima, vi' ku'en. Pek ab'iste va'l sa'xhtx'akon q'u kam tzi' utz, tii ato'k vi', a' va'l so'opon tu b'enq'ii b'ensaj.

¹⁴Utz aatz letila aas sa'aq'lu u txaal'la kam, u telab'al q'ii, tu u atib'al va'l yit' a' koj sa'atinka, oojjob'enex tulaj muunte ab'il ex atilex tikuenta Judea. Tan a' va'l tal u Danieel, u alol tetz u yolb'al Tiohx. Ab'il nisik'len u kam tza', paaloy itxumb'al tuul.^k ¹⁵Utz ab'il atil je'op vi' atib'al, ku'ichtere'nop to'otzotz ti' paal tiq'ol ma'j kam. ¹⁶Utz ab'il aye'n ja'jtze', q'aavi'chtere'nul ti' ul tiq'ol ichake't. ¹⁷Pek tiira tilayol saya'k q'u ixoj si'an tu q'u q'ii tzi', q'u'l atil tu tiichajla yaab'il, tuch' q'u'l nich'u'n titz'in. ¹⁸Echixe'at q'ilataj sik'letaj Tiohx ech yit' titiempoil koj txunche'v li'an tu vetelab'al b'en. ¹⁹Tan aatz tu q'u q'ii tzi', mam k'axk'o va'l sa'atini. Ye'saj tuch unpajoj, jatva'x tiempo ichée u vatz amlika tx'ava' ulyu ko'xh tza' tuul. Utz yit' sa'kojuch va'te. ²⁰Utz oj ye'k sik'ol u tiempo u Tiohx tetz u k'axk'o, ab'il koj va'toj sitxaaka tib'. Pek iq'aaq'al ko'n q'u aanima q'u'l itxaaom Tiohx k'uxh sak'olax u tiempo.

²¹Ech toke' oj ab'il la'alón sete ech tza': «Sajitaj etile', atil viTxaaom u Tiohx tza'!» Chaj. Enimachi. Utz oj: «Sajitaj, atil tzi'!» Chaj majte. Enimachi. ²²Tan sa'nalmotxchee b'ensanib' itxaaom Tiohx tuch' b'ensanib' alol tetz u yolb'al Tiohx. Utz sik'uch xheenya tuch' txaichil. Sub'u'm si'an tuch'. Utz b'a'n li'ana, antu lisub' q'u nojla itxaaom u Tiohx. ²³Pek kuenta'ex tan, vetvalluka el sete b'axa kajayil.

U q'aavtuleb'al u Jesusus

²⁴Pek aatz li'an tu q'u q'ii tzi' aas ma't ipaal u mam k'axk'o, saok aq'b'al vatz u q'ii. Utz ye'kan satxijtxun u ich'. ²⁵Sachajpu q'u tx'umi'l tu amlika. Utz sayikun kajay q'u kam atil tu amlika. ²⁶Ech sailax tul tu sutz' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Toxhq'eb'al tul tu u mam tijle'm tuch' tu vipaq'un si'ane!. ²⁷Ech sichaj k'asu'l q'ul iaanjel utz, simol q'ul itxaaom u Tiohx tu kaa tanul vikuenta'ail u vatz amlika tx'ava'. K'uxh til chaj ko'xh atilku tiju'aj.^l

²⁸Pek atoj b'enku sete u k'amich yol ti' u viikuxh tza'. Tan aatz nicha'xb'u viq'ab' u viikuxh, nitelu'l talaj ixaj utz, etootzaj tekuen aas ninajab' u saq'i.^m ²⁹Echat ko'xh ex majte, aatz letil kajay q'u kam tzi', etootzajitaj aas tiira najab'yu ul u tuleb'al viTxaaom u Tiohx va'l b'ennaj ko'n aanima. ³⁰Tan ni'xhtek'val sete, ye'sajen ko'xh isotz q'u aanima itz'lel tu tiempo tzi', tuul

^k 13.14 Choktaj u Danieel 9.27; 11.31; 12.11. ^l 13.25-27 Choktaj

Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 6.12-14; 8.12; 14.14-20; 19.11-16.

^m 13.28 Aatz u saq'i vatz q'u Israeel, a' toke' aas a' u chokb'al tetz vivatz q'u chikob'e'm; u q'anb'eb'al tetz ivatz q'u chikob'e'm niyolonka.

su'uch kajay q'u kam tzi'. ³¹Sako'npaal u vatz amlika tx'ava' tza', pek aatz vunyolb'al tan, jatu koj sapaali.

³²Pek ech koj u q'ii tuch' u oora tan, ab'il koj ootzajin tetz. Niko'xh q'u aanjel ootzajin tetz q'u'l atil tu Amlika. Utz niko'xh viK'aol u Tiohx. Pek ta'xh ootzajin tetz vunTat. ³³Pek iltaj, nachnoj etatine'. Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx tan, ye' etootzaj kam tuul su'uli.

³⁴Tan ech si'ane' va'l ni'an ma'l u vinaj aas b'en tzian. Taq'ka q'u tetz tiq'ab' q'u taq'onom utz, taq'ka tijle'm q'u taq'onom. Talka taq'on sijununil. Utz tii talka tu u xeen okeb'alop aas liistaaj ko'xhtu'. ³⁵Ech toke' tiira liistaajko'xhex tan, ye' etootzaj jatu su'ul u b'aal otzotz. Matz sotszaj, oj nik'a aq'b'al. Matz tu toq' t'el, oj k'asu'l saj. ³⁶Tan b'a'n li'ana ye'k talche' lu'uli. Ech yit' vatchelkojex lu'uli. ³⁷Utz kam va'l nival sete tza', sekajayil nivalva aas nachnoj etatine'.— Texhtu'.

U titz'at q'u aa uq'ayb'al kani'ch itxaypu u Jesusus si'ane'

14 ¹Unchee' ka'va'tich ko'n q'ii topon q'u nimla q'ii, ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto tuch' u Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil, nichmotxichok onkonla txumb'al q'u q'esal uq'ayb'al, ti' kani'ch itxaytu u Jesusus, ech siyatz'e'. A' nichb'anon u kam, q'u oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. ²Loq' nichmotxtal ech tza': —Yit' tu koj u nimla q'ii sakub'an te, ech ye'k txab'kin li'an q'u tenam.— Texhtu'.

U toksal tx'umq'ixsab'al ti' u Jesusus

³Unchee' atich u Jesusus tu Betaania tu otzotz xe' u Xhim, va'l ch'a'k'i'ich. Atich ok vatz meexha, tuul opon ma'l u ixoj iq'omich ma'l tal b'a'nla tz'aj taq'o, atich tx'umq'ixsab'al tuul. Tiira b'a'nla nardo, sib' ija'mel. Ech iq'ipe'l itzi' u tal tz'aj utz, taq' je' u tx'umq'ixsab'al tivi' u Jesusus.

⁴Ech motx lakp ivi' unjolol ti' utz, tal tu taanima ech tza': —¿Kantu' atzi' aas ma'ko'xhib'uchle'l u tx'umq'ixsab'al tzi'? ⁵Aal b'a'n vetkojik'ayi. Utz sa'aq'ax vija'mel tu q'u me'b'a'. Tan maas 300 ja'mel q'ii aq'on se'enku koj atzi'.— Texhtu'. Ech va'lich motx teesat iq'ii u ixoj ti' va'l i'ana.

⁶Pek tal u Jesusus ech tza': —Kam esa' te. Kantu' niko'xhekalab'tziiu tan, ma'l b'a'nil veti'anlu ve atzi'. ⁷Aatz q'u me'b'a' netale' tzi', b'enamen ko'xh atil texo'l atzi'. Utz leb'an u b'a'nil te jatu. Pek aatz in tan, b'enamen koj sa'atinin texo'l. ⁸Tan aatz u ixoj tzi', veti'anla' jank'al vatz ipuunto. Vetib'axab'sa el itx'umq'ixsal vunchi'l tza' ti' u mujb'al vetz aas lakamin. ⁹Utz ni'xhtek'val sete, til chit sapaxsalik itzi'ul u b'a'nla chusb'al tu u vatz amlika tx'ava' tza', sayolax k'asu'l va'l veti'an u ixoj tzi'; nachb'al taanima.— Texh u Jesusus.

U tala'tzi't tib' u Judas ti' ik'uchax u Jesusus tu q'u txayol tetz

¹⁰Unchee' aatz u Judas aa Cariote va'l atich ok xo'l kab'laal q'u chusulib', b'en xe' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx ti' toksal u Jesusus

tiq'ab'. ¹¹Ech motx chit txuq'txun q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx aas tab'ita'. Utz tala'tzi'i tek ipuaj u Judas ti' va'l si'ane!. Ech aatz u Judas tan, nichte'ki'an ti' kani'ch toksal u Jesusus tiq'ab' si'chi'ane!.

Vinimat u kostuumbre u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' ti' u nimla q'ii

¹²Unchee' aatz i'an tu u b'axa q'ii tetz u nimla q'ii, aya' u Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil, tal q'u chusulib' tu u Jesusus ech tza': —¿Til asa' sakub'anvu tuch u echb'ub'al tetz ku'eb'al q'ii? Ech saqechb'u va'l ninalchittechb'ul tu u nimla q'ii.— Texh te. Tan a' u q'ii va'l niyatz'vu q'u karne'l q'u Israeel va'l satechb'u ku'q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto.

¹³Ech aatz u Jesusus, ichaj b'en ka'va'l q'ul ichusulib' utz, tal b'en te ech tza': —B'enojex tu tenam utz, letila tan, lo'ok ma'l u vinaj teb'ey iq'omal ma'l txe'n a' taq'o. Utz laxamb'ub'enex ti'. ¹⁴Utz til va'l lo'okku u vinaj tzi', leq'ila u b'aal otzotz. Letal te ech tza': «Nital u chusul: —¿Ke'ch u atib'al va'l savechb'uv u echb'ub'al tuch' q'ul unchusulib' va'l nitechb'ul tu u nimla q'ii?— Chia.» Chajex te. ¹⁵Ech lik'uch ma'l u nimla tuul otzotz sete tika' chupul, b'anel tek tuche'. Utz ech ch'iansataj qechb'ub'al tzi'.— Texh te.

¹⁶Ech b'en q'u chusulib' tu u tenam. Utz til u atib'al ech chitu' va'l tal u Jesusus te. Ech ib'antu tuch u echb'ub'al tzi' va'l nitechb'ul tu u nimla q'ii.

¹⁷Aatz tek sozsjaj, opon u Jesusus tuch' kab'laal q'ul ichusulib'. ¹⁸Utz tuul atich vatz meexha, nichmotxix'a'ne', tal u Jesusus ech tza': — Ni'xhtek'val sete aas ma'l sete netx'a'n sunk'atza cheel tza', so'oksanin tiq'ab' q'u txayol vetz.— Texhtu'.

¹⁹Ech xe't itxumun q'u chusulib'. Utz junun ich'oti tu u Jesusus ech tza': —¿Yit' tzik in?— Chu te.

²⁰Ech tal u Jesusus ech tza': —Ma'l sete ex unchusulib' tzi', aya' va'l ela nunchaaon tuch' tu puraato.ⁿ ²¹Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, sakami. Utz nojchit a' nipaalku tu q'u kam q'u'l tz'ib'amalka ti' tu u Yolb'al Tiohx. Pek tilayol saya'k u vinaj, va'l so'oksan tiq'ab' q'u txayol. Aal tek b'a'n atzi' ye't koj itz'pi.— Texhtu'.

²²Ech tuul ko'xh nichmotxtechb'une', itxay u kaxhlaan tx'ix u Jesusus utz, ijaj b'a'n'il ti'. Ipixh tuul utz, taq' tu q'u chusulib'. Utz tal ech tza': — Ti'extaj. A' vunchi'l atzi'.— Texhtu'.

²³Ech paj itxay u uk'ab'al. Utz taq' tu q'ul ichusulib' aas ma'tich ik'amab'et Tiohx ti'. Ech motx tuk'a tetz tuul sikajayil. ²⁴Tal u Jesusus te ech tza': —A' vunkajal atzi' va'l nitel ti' u ak' nuk'u'm va'l tetz kuyb'al ipaav sib'al aanima. ²⁵Utz ni'xhtek'val sete aas ye'xhjatú ve't savuk'a u ta'l ivatz

ⁿ 14.20 Choktaj u Salmos 41.9.

uuva tza'. Pek analen savuk'a u ak' ta' uuva tu ma'l u q'ii tu viQ'esalail u Tiohx.— Texhtu'.

U taltu u Jesusus aas saka'tziiun u Lu' ti'

²⁶Ech ta'xh veet ib'itizat u b'itzal, motx b'en vi' u muunte va'l Olivo.^o
²⁷Utz tal u Jesusus tu q'u chusulib' ech tza': —Kajay ex samotxsotz ek'u'l vi' tu aq'b'al cheel. Tan tz'ib'amalka ech tza':

«Sayatz'ax u xeen karne'l utz, sa'texhmotxpalun q'u karne'l.» Chia.^p

²⁸Pek loq' aatz ma't q'aav vitz'pe', sab'axab'b'enin sevatz tu Galilea.— Texh te.

²⁹Ech alax te tu u Lu' ech tza': —K'uxh kajay samotxsotz ik'u'l sai', aatz in tan, jatu koj sasotz unk'u'l sai'.— Texh te.

³⁰Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Ni'xhtek'val see, aatz ye'saj toq' ka'pajul u b'aal t'el tu u aq'b'al cheel, ox pajul ma't aalta' aas yootzajin.— Texh te.

³¹Pek aatz u Lu', ta'xh txumel taq'o nictal ech tza': —jA'tzii sunq'i'e' k'uxh sakamin sai'! jJatu koj savelab'eka'axh!— Texh te. Echat chit motx tal q'u chusulib' sikajayil.

Viq'ilat sik'let Tiohx u Jesusus ti' ye'k sapaal tu u il tza'l

³²Unchee' motx opon tu u chikonb'al Getsemanii. Utz tal u Jesusus tu q'ul ichusulib' ech tza': —K'uje'ojka'ex tza', ta'n tuul sunq'ila sik'le Tiohx.— Texh te. ³³Ech tiq'ot b'en u Lu' ti'. Antu u Jacobo tuch' u Xhan. Utz xe't tul ma'l mam txumun tu taanima. Tiira oks il. ³⁴Ech tal tek u Jesusus te ech tza': —jTechal itxumun vaanxelal! jSa'texhkamin taq'o nunnache! Pek kaaojka'ex tza' utz, itz'lojex.— Texh te.

³⁵Ech xaan b'en b'iil. Peche' ku' vatz tx'ava'. Utz iq'ila sik'le Tiohx. Utz ijaja aas yetz si'chveeti ye'k sapaal tu u mam il tza'l va'l sapaalka. ³⁶Tal ech tza': —Tateey, kajay kam niveet saatz. Pek jeesa'in tu u mam il tza'! Loq' a' sa'an vatxumb'al; yit' a' koj sapaal u vetz.— Texhtu'.

³⁷Ech ul k'atz q'ul ichusulib'. Utz tila jolol ko'n vatchiche. Utz tal tu u Lu' ech tza', va'l Xhim ib'ii majte: —jXhim, vata'm ko'n na'an tzik? jYe'xh aq'i' itz'e'chil ma'j oora tzik? ³⁸Itz'lojex. Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx, ech ye'k saku'ex tu paav. Tan aatz u aanxelal, nojchit vatz ik'u'l iq'ilal sik'lel Tiohx; pek aatz u chi'l tan, yi'sa'.— Texhtu'.

³⁹Ech b'en paje', ex iq'ila sik'le Tiohx. Anko'xh tal q'u yol q'u'l tal b'axa. ⁴⁰Ech q'aavu'l utz, tila vatchich ko'n paj q'ul ichusulib'. Tan axhib'i tiira techalich motx ikam tu vata'm. Ech ye' nichmotxikan tel tuul.

^o 14.26 Aatz u b'itzal ib'itza tzi', aya' u Salmos 108–113. Tan kostuumbre chit xo'l q'u Israeel ech ni'an tzi' tu u nimla q'ii. ^p 14.27 Choktaj u Zacarias 13.7.

⁴¹Titoxpaj tek iq'aavu'l u Jesusus, tal tu q'ul ichusulib' ech tza': —¿Anko'xh vatchelex utz, ilannajko'nex tzik? Vet'i'anla'. Oponyu u oora aas so'oksal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u aa paav. ⁴²Pek jlakpojex! Utz jko'taj! Tan tul va'l sa'aq'onin tu q'u txayol.— Texhtu'.

Vitxaypu u Jesusus

⁴³Unchee' anko'xh nichiyolon u Jesusus, tuul opon u Judas; aya' ma'l xo'l kab'laal q'u chusulib'. Sib'al aanima imol. Jolol iq'omal ich'ich' tuch' itze'. Ichaj q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar utz, tuch' q'u q'esal q'atol tzii. ⁴⁴Ech aatz u Judas, va'l aq'on u Jesusus tu q'u txayol tan, ma'tich talta' kam u xheeny a si'an ti' ik'uchle'. Tal ech tza': —Ab'iste va'l luntz'utz'a, letxaya tan, a' i. Utz letiq'o b'en. B'oono ixeel leb'ana.— Texhtu'.

⁴⁵Ech opon u Judas k'atz u Jesusus, tal te ech tza': —Chusul.— Texh te. Ech itz'utz'a. ⁴⁶Ech yakich opon q'u aanima utz, itxay u Jesusus.

⁴⁷Pek aatz ma'l tixo'l q'u'l atich tzi', ijuu ich'ich' utz, ech itzok'e'l ixichin ma'l u taq'onom q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx.

⁴⁸Ech tzaq'b'u u Jesusus tala: —Aya'l a' itxayax ma'j elq'om neb'an ve, iq'omal ech'ich' tuch' etze'. ⁴⁹Jun q'ii atich'in texo'l tu viq'analil u totztiohx. Nichunchusune' utz, ye't etxayin. Pek loq' ech chit si'ane'. Tan a' nitzojpu u Yolb'al Tiohx tz'ib'amalka.— Texhtu'.

⁵⁰Ech kajay q'u chusulib' motx elab'enka. Motx tek ooji.

Vitxaypu ma'l u xiak xamich ti' u Jesusus

⁵¹Utz antu txaypu ma'l u xiak xamich ti'. Liikin b'u'j ko'n atich ok ti'.

⁵²Pek aatz i'an u xiak tzi', itx'ol elchil. Ichajpuka u liikin b'u'j utz, t'u'lich tekuen aas b'eni.^q

Vitx'olax inujul u Jesusus

⁵³Unchee' ech iq'ol b'en u Jesusus xe' u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Utz imol tib' tere'n q'u oksan yol vatz Tiohx majte q'u'l atil tijle'm. Antu q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' q'u q'esal q'atol tzii. ⁵⁴Utz xamtichka u Lu' ti' u Jesusus tzian. Yakich oko'p vatz q'anal xe' u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Utz k'uje' xo'l q'u xeen tetz vikuentail u totztiohx. Ilee tib' tzi' xamal. ⁵⁵Ech aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' kajay q'u q'esala, nichmotxichok ipaav aas kam ti' satxaypik u Jesusus. A' isa' sayatz'axi. Loq' ye' nichmotxtelo'p tuul. ⁵⁶Tan k'uxh sib'al txakb'a'n txub'a'l je' iyol ti' u Jesusus, ye' nichik'ul tib' q'ul iyol.

⁵⁷Pek chee unjolte, itxakb'a' paj txub'a'l ti' u Jesusus ech tza': ⁵⁸—Aatz o', vetmotxqab'i talta': «Sunnil ku' vikuentail u totztiohx va'l b'ano'm ko'n aanima

^q 14.52 Nitalche' aas a'ich u Kuxh u xiak va'l t'u'liche t'aspi tzi'.

tzi'. Utz tu ko'n oxva'l q'ii sunb'anvu va'te, yit' ib'ano'm tere'n koj aanima.» Chia.— Texh ti'. ⁵⁹Pek niko'xh tu va'l tala tzi', nichkojik'ul tib' q'ul iyol.

⁶⁰Unchee' aatz tek u q'esal oksan yol vatz Tiohx, txake' tu xo'l utz, ich'oti tu u Jesuus ech tza': —¿Ye'xh natzaq'b'u b'oj ti' q'u kam nitalchu sai' tzi' tzik?— Texh te.

⁶¹Aatz u Jesuus tan, tiira ye' nichitzaq'b'e'.

Ech alax paj te tu u q'esal oksan yol vatz Tiohx ech tza': —¿Ahx tzik viTxaaom u Techalla Tiohx, aya' vik'aol?— Texh te.

⁶²Tal tek u Jesuus ech tza': —In chitu'. Utz sa'naletil u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima k'ujlel tiseb'al u Tiohx tu u mam tijle'm. Utz setil tul tu sutz'.— Texhtu'.

⁶³Aatz tek u q'esal oksan yol vatz Tiohx, iq'ix je' toksa'm k'atza tu k'a'nal utz, tala: —¿Kam tere'n texhtiigo kusa! ⁶⁴¿Matz etab'i viyoq'tu u Tiohx! Pek ¿kam setal ti'?— Texhtu'.

Ech kajay q'u aanima alon ikame'. Kamchil tetz motx tala. ⁶⁵Ech atia xe't tzub'an u Jesuus. Utz itx'ut iatz tu b'u'j. Ech nichiq'ose'. Utz nichich'oti te ech tza': —¿Ala, ab'il vetq'osonaxh!— Chu te. Ech paq'ax ok ivatz tu q'u xeen tetz vikuentail u totztiohx majte.

U teesat tib' u Lu' tuul aas tootzaj u Jesuus

⁶⁶Unchee' aatz u Lu', atich ku'l tu q'anal, tuul opon ma'l vik'ulanal u q'esal oksan yol vatz Tiohx. ⁶⁷Utz nichilee tib' u Lu' tzi' xamal. Tii chit isaji utz, tal te ech tza': —Ant axh majte, atich'ok'axh ti' u Jesuus aa Nazareet.— Texh te.

⁶⁸Pek aatz u Lu' tan, teesa ko'n tib' tuul. Utz tala: —Ye' vootzaj ab'il naale'. Kam nab' ko'xh naal b'a.— Texhtu'. Ech elu'l tzi' u okeb'alop vatz q'anal, tuul oq' u b'aal t'el.

⁶⁹Aatz u k'ulanal, ta'xh paj til u Lu', tal tu q'u aanima q'u'l atich tzi' ech tza': —Aatz va'l tzi', imol atzi'.— Texh ti'.

⁷⁰Pek aatz u Lu' tan, teesa ko'n paj tib' tuul. Ech b'iil ko'xh tuul, aatz q'u aanima atich tzi', tal tu u Lu' ech tza': —Nojchit axh imol atzi' tan, axh aa Galilea. [Utz ela vayolon tuch'.]— Texh te.

⁷¹Ech aatz u Lu', xe't ko'n tal tz'ejb'al yol. Va'lich toksat Tiohx tuul nichtal ech tza': —Ye' vootzaj ab'il u vinaj netale' tzi'.— Texhtu'.

⁷²Ech tuul oq' u b'aal t'el tika'paj. Utz ul tek q'ul iyol u Jesuus sik'u'l u Lu' va'l alax te ech tza': —Aatz ye'sajen toq' ka'pajul u t'el, ox pajul ma't aalta' aas yootzajin.— Texhich te. Ech ul q'u yol sik'u'l u Lu' tzi' utz, itz'eje'l oq'el.

U tiq'ol opon u Jesuus vatz u Pilato

15 ¹Unchee' tiira q'ala'm, motx imol tib' q'u q'esala xo'l q'u Israeel. Aya' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u aa txumb'al tetz u

r 14.62 Choktaj u Danieel 7.13; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 1.7.

o'tla mantaar, tuch' q'u q'esal q'atol tzii. Ech qitzel ib'en u Jesusus i'ana. Ex taq' tiq'ab' u gobernadoor aa Roma va'l Pilato ib'ii.

²Ech aatz u Pilato, ich'oti tu u Jesusus ech tza': —¿A'xh tzik u tijlenal q'u Israeel tza'?— Texh te.

Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Aya' va'l naale' tzi'.— Texhtu'. ³Va'lich motx ixochtu u Jesusus q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, ti' sib'al kam vatz u Pilato.

⁴Ech aatz u Pilato, ich'oti paj tu u Jesusus ech tza': —¿Kantu' ye' natzaq'b'e'? ¿Yetz niil tzik kam ko'n ti' nixochpik'axh?— Texh te.

⁵Pek aatz u Jesusus, niko'xh tzaq'b'u koj paje'. Ech nixochpik'axh ik'u'l u Pilato taq'o.

U talax ikam u Jesusus

⁶Pek aatz nichib'anax tu u nimla q'ii, jun ya'b' nichichajpul ma'l preexhu. Loq' q'u tenam nichijajon ab'iste visa' sachajpi. ⁷Ech atich ma'l u vinaj, Barrabaas ib'ii. Atich ku' tu preexhuil tuch' unjot imol tan, motx i'an ma'l txab'kin utz, motx yatz'oni. ⁸Ech opon q'u tenam vatz u Pilato. Utz xe't motx ijaje' aas sachajpul ma'l preexhu echa' ninalib'anaxe'.

⁹Utz tzaq'b'el tu u Pilato ech tza': —¿A' tzik esa' a' sunchajpu u tijlenal q'u Israeel tzi'?— Texh ti' u Jesusus. ¹⁰Tan tootzajich u Pilato, aas chi'ik'u'l nichmotxi'an q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx ti', k'uxh tiq'o opon siatz.

¹¹Pek aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, motx ichajtzi'i q'u tenam aas a' sijaj ichajpu u Barrabaas.

¹²Ech aatz u Pilato tan, tal paj ech tza': —¿Kam sunb'an tu va'l tijlenal q'u Israeel che'ex ti' tzi' unchee'?— Texhtu'.

¹³Ech motx qetun taltu ech tza': —¿Je'oj vatz kurus!— Texhtu'.

¹⁴Tal paj u Pilato ech tza': —¿Kam mam onkonil veti'ana unchee'?— Texhtu'. Pek aal ko'n techal iqetun motx i'ana. Motx ko'n paj tal ech tza': —¿Je'oj vatz kurus!— Texhtu'.

¹⁵Ech aatz u Pilato, ipaasa chit ik'u'l q'u tenam. Ichajpu u Barrabaas. Utz tal tek itz'u'mal u Jesusus. Ech taq'tu tzii saje' vatz kurus.

¹⁶Ech aatz q'u sol tan, tiq'o b'en u Jesusus tu u vatz iq'analil u q'esal q'atb'al tzii. Utz ech imol tib' kajaj q'u sol atich tzi'. ¹⁷Utz motx toksa ma'l u b'a'nla liikin kaj oksa'm k'atza. Utz motx taq' je' ma'l ch'i'x koroona tivi'.^s ¹⁸Ech xe't motx taq' ichajlichil u Jesusus; loq' telab'al iq'ii nichiane'. Tal te ech tza':

—¿Techal axh, axh tijlenal q'u Israeel!— Texh te. ¹⁹Utz motx ipaq' tze' ivi'. Itzub'a ivatz. Utz peche' siatz. Atil tatin siatz tilon tu q'ul nichmotxi'ane'.^t

²⁰Unchee' aatz tek veet teesat iq'ii u Jesusus, motx teesa u kaj oksa'm k'atza utz, iq'aavixsa'ok u toksa'm. Ech tiq'o elu'l ti' u tenam. Taq' je' vatz kurus.

^s 15.17 Aatz u b'a'nla liikin kaj oksa'm nital tza', aya' u oksa'm echa' va'l nixochpik'axh q'u ijlenal. ^t 15.19 Aatz u tze' va'l ipaq' je' tivi' utz, anko'xhtu' va'l toksa tiq'ab' vatzil ib'aara. Utz aatz u b'aara a' nik'uch ma'j ijle'm.

U taq'ax je' u Jesus vatz kurus

²¹Utz ik'ul ma'l u vinaj, Xhim ib'ii aa Cirene; aalich tul ja'jtze'. Itat u Alejandro tuch' u Rufo. Utz ta'xh iya'lu ti' tiq'ol vikurus u Jesus.

²²Ech iq'ol b'en u Jesus tu u tx'ava' Goolgota. Tatib'al b'ajil ivi' kamnaj, chu u tokeb'al. ²³Utz aq'ax ta'l uuva te yuuel tuch' u k'ayla ta'l tze' mirra. Pek ye't ko'n isa' tuk'ale'.^u ²⁴Ech taq' je' u Jesus vatz kurus. Utz i'an ma'l saach q'u sol ti' q'u toksa'm aas ab'il lasuertiin tala; kam satiq'o sijnunil.

²⁵A' chit a las 9 tetz q'ala'm aas motx taq' je' u Jesus vatz kurus. ²⁶Ech motx itz'ib'a je' tivi' u kurus vipaav u Jesus aas nichmotxtale'. “TIJLENAL Q'U ISRAEEL.” Chia. ²⁷Utz taq' je' ka'va't elq'om vatz kurus k'atza majte. Ma'l tiseb'al utz, va't timax. ²⁸[Ech itzojpu u yol va'l tz'ib'amalka nital ech tza': —A' okku xo'l q'u aa paav.— Chia.]^v

²⁹Ech nichipaal aanima vatz u Jesus. Utz nichiyiku ivi'; nichiyoque'. Nichtal ech tza': —Ee', çaxh tzik va'l sanilon ku' vikuentail u totztioxh utz, tu ko'n oxva'l q'ii so'olek'axh ti' q'aav inuk'axe' naale'? Qile' qab'i. ³⁰Ech jeesa iib' tu u tza'l sajunal tzi'! Ku'enul vatz u kurus tzi'.— Chu te.

³¹Echat ko'xh i'an q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh tu u Jesus majte. Nichteesa iq'ii. Utz nichtal sivatzaj tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar ech tza': —Teesa unjot aanima tu tza'l, pek ye' nitx'ol teesat tib'. ³²Ku'ojul viTxaaom u Tioxh vatz kurus tzi' qab'i, u tijlenal q'u Israel. jEch saqile' utz, sakunima!— Texhtu'. Utz nichmotxiyoq'on q'u'l atich je' k'atz u Jesus vatz kurus majte.

³³Ech aatz i'an chaq'aal q'ii, ok aq'b'al tu u vatz amlika tx'ava' kajayil. Anal eli i'an alas 3 ku'q'ii. ³⁴Utz aatz i'an tu alas 3 tzi', jank'al iyak'il u Jesus qetun tal tu ech tza': —Eloi, Eloi, çlama savaktani?— Texhtu'. Aatz u tokeb'al utz: —jUnTioxh chi'in! jUnTioxh chi'in! çkantu' vetaaq'luka'in sunjunal?— Chia.^w

³⁵Ech aatz unjolol tu q'u'l atich naja'ch, ta'xh tab'i u yol, motx tal ech tza': —Matz etab'i; u Elias nisik'le.— Texh ti'.

³⁶Ech aatz i'an ma'l q'u aanima tzi', jutzini; ex ijilu ma'l esponja tu minaagre. Iqitzo'k ti' ma'l tze'. Ech taq' jil'op titzi' u Jesus. Sitz'utz'e'l u minaagre ti' tala. Tuul nichtal ech tza': —jKam esa' te! Saqile' qab'i satzuleesaloj tu u Elias.— Texhtu'.

³⁷Pek aatz u Jesus tan, jank'al iyak'il qetuni utz, kami. ³⁸Ech aatz u mam liikin b'u'j va'l jatxonnaj tetz tuul u totztioxh, tzilmi. Ka'va'l el tuul. Aal iku'l itzilme' i'ana. ³⁹Ech aatz u q'esal sol, txaklich vatz u Jesus, tila aas ech

^u 15.23 Aatz u ta'l uuva yuuel tuch' mirra, a' itxa'k nisichtixsa chi'l. A' va'l si'chtuk'a u Jesus tu q'u yat'ol. A' isa' ye'k sinach chi'om tu vije' vatz kurus. ^v 15.28 Choktaj u Isaias 53.12. ^w 15.34 Choktaj u Salmos 22.1; u Isaias 53.4-5.

iqetun u Jesus tzi' el ik'u'l. Tal tek ech tza': —Aatz u vinaj tzi', jnojchit a' viK'aol u Tiohx atzi'!— Texhtu'.

⁴⁰Atich unjolol ixoj tixo'l majte: u Li' aa Magdala, tuch' u Li' vinan u Jacobo u ch'ooala, tuch' vinan u Xhep utz, tuch' u Salomee. Nichko'xhmotxisajin k'asu'l tzian. ⁴¹A' q'u ixoj nichiloch u Jesus aas atich tu Galilea. Utz sib'al tere'n ixoj atich majte q'u'l xamich ti' u Jesus, opon ti' tu Jerusaleen.

Vimujax u Jesus

⁴²Unchee' si'chtekxe't u ilanb'al q'ii. Nichxe'tisotz saj. A' chit nichib'anke'l tuch q'u aanima. ⁴³Aatz ma'l u jikomla vinaj, Xhep ib'ii aa Arimatea, b'eno'k xe' u Pilato. Utz ye'k ixo'val ijaj vichi'l u Jesus te. Atich ok u Xhep xo'l q'u q'esal tenam. Antu nichch'ian u tuleb'al viQ'esalail u Tiohx majte. ⁴⁴Sotzel ik'u'l u Pilato aas tab'i ma'tich tel ik'u'l u Jesus. Ech isik'le ul u q'esal sol, tab'i te nojchixh kama. Utz jank'alich ikame'. ⁴⁵Utz ech tal u q'esal sol tu u Pilato aas nojchit ma'tich ikam u Jesus. Ech taq' tek vichi'l tu u Xhep. ⁴⁶Iloq' tek ma'l b'a'nla b'u'j u Xhep. Utz ex tiq'o ku'l vichi'l u Jesus vatz kurus. Ib'ach ok tu u b'u'j. Utz ex toksa tu ma'l u mujb'al tu sivan vatz peepu b'anichnale. Utz toksaka va't sivan, jupib' itzi' u jul. ⁴⁷Aatz u Li' aa Magdala, tuch' u Li' vinan u Xhep, nichisaji b'a'nil til va'l aq'likka vichi'l u Jesus.

U q'aavtiz'pu u Jesus

16 ¹Unchee' ta'xh paal u ilanb'al q'ii, aatz u Li' aa Magdala, tuch' u Salomee, tuch' u Li' vinan u Jacobo, motx iloq' tx'umq'ixsab'al satoksa ti' vichi'l u Jesus tuul tala. ²Utz tiira ku'saj, anal nichitooq q'ii tu u b'axa q'ii tetz u xhemaana, motx b'en q'u ixoj tu u mujb'al tetz u Jesus. ³Utz nichmotxtal sivatzaj ech tza': —¿Ab'il chaj b'oj laeesan u sivan, jupib' itzi' u mujb'al atzi'?— Texhtu'.

⁴Pek ta'xh motx oponi, a' tek tila aas ma'tich teesal u mam sivan tzi' u mujb'al. ⁵Yakich motx oko'p tuul. Utz a' tek til ma'l u xiak k'ujlich tu seb'al. Chelkin saj oksa'm atich ok taq'o. Utz yakich motx xo'voj. ⁶Pek alax te tu u xiak ech tza': —Ye' ko'xh xo'vex. ¿A' tzik nechok u Jesus aa Nazareet va'l aq'ax je' vatz kurus? Ye'kan tza'. ¡Q'aav itz'pi tika'paj! Sajitaj va'l aq'axkuka vichi'l etile'.

⁷Pek aatz cheel, b'enoj etal tu u Lu' tuch' tu q'ul ichusulib', aas b'axab'yu b'en sevatz tu Galilea. Utz a' setilvu tzi', echa' va'l alelnalka sete taq'o.— Texh te.

⁸Ech atiyeka chit k'asu'l q'u ixoj tzi' u mujb'al tzi' tan, techalich motx it'unt'u'lan tu xo'val. Loq' ye'xhab'il maj' e talva tan, techalich motx ixo've'.

Vichee u Jesus vatz u Li' aa Magdala

⁹[Aatz q'aav itz'pu u Jesus q'ala'm, tu u b'axa q'ii tetz u xhemaana, a' chit b'axa ilon u Li' aa Magdala, va'l eesal jujva'l tioxhil tx'i'li'inaj k'atza

tu u Jesusus. ¹⁰Ech aatz u Li', ex tal u yol tu q'u'l xamb'u ti' u Jesusus. Tan va'lich motx itxumune' utz, nichmotxtoq'e!. ¹¹Ech k'uxh motx tab'i aas itz'lel u Jesusus utz, ma't tilax tu u Li', ye't ko'n motx inima.

Vichee u Jesusus vatz ka'va'l q'ul ichusulib'

¹²Pek xamtich paj tuul ilax u Jesusus tu ka'va'l q'u chusulib'. A' chit atich ok ti' ma'l u b'ey ma't ja'jtze!. Loq' ijal tilone' aas chee siatz. ¹³Ech motx paj q'aav q'u vinaj tzi'; ex tal tu tere'n q'ul imol. Pek ye't ko'n paj nimal majte.

U taq'ax ichaj q'u chusulib' tu u Jesusus

¹⁴Unchee' tiya'teb'al tek'u'en, a' tek cheek vatz junlaal q'u chusulib'. A' chit k'ujlich ok vatz meexha. Utz yaal tu u Jesusus tan, ye't ko'n motx inima q'u'l ilon aas ma't q'aav titz'pe'.

¹⁵Ech aatz u Jesusus tan, tal te ech tza': —B'enojex tu u vatz amlika tx'ava' kajayil. Utz paxsataj itziil u b'a'nla chusb'al tu kajay aanima. ¹⁶Ech ab'il lanimanu utz, lib'an ivautiismo tu a', sachitpu tu vipaav. Pek ab'il ye' laniman tan, sa'alax iku' u choob'al paav ti'. ¹⁷Utz a' q'u xheenyas i'an q'u'l saniman u Tiohx tza': satojcha el tioxhil tx'i'li'inaj tu vunb'ii utz, sayolon tunjot ak' yolb'al. ¹⁸K'uxh samotxitxay tx'i'la txokop tiq'ab' utz, k'uxh satuk'a veneno, ye'xhkam si'an taq'o. Sataq' je' iq'ab' tib'a ya'v utz, si'an b'a'n u ya'v taq'o.— Texhtu'.

Vib'enje' u Jesusus tu Amlika

¹⁹Unchee' ta'xh veet yolon u kuB'aal Jesusus, iq'ol je' tu Amlika. Utz ch'uxhe' tiseb'al u Tiohx. ²⁰Ech b'en q'u chusulib'. Til chaj ko'xh motx ex ipaxsav paal u yolb'al Tiohx. Utz a' chit imol u kuB'aal tan, kaana txachil nich'i'ane!. Ech nichik'uche' aas a' vinujul va'l nichmotxtale!. A'i.]

Q'U B'A'NLA CHAJ CHUSB'AL TETZ U JESUUS ITZ'IB'A U LUCAS

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an ma'l u vinaj Lucas ib'ii. Aa tz'akich u taq'on u vinaj tzi'. Ech nital Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Colosa 4.14. A'ich imol u Pablo paal ti' ipaxsal itziil u yolb'al Tiohx. Tiira k'ujleb'alich k'u'l ilochon u Lucas i'an k'atz u Pablo. Antu itz'ib'a u u' va'l Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) ib'ii. Nimna'l tu viyolone' aas tek' tootzaj u yolb'al griego. Pek ye' ootzajib'e til tenam jejlichku u Lucas tzi'.

Nitalche' aas kamal tixo'l u ya'b' 58–63 m.t.J. itz'ib'ava. Kamal tu Grecia.

Ta'ntiohx tu u Lucas aas itz'ib'a u Yolb'al Tiohx tza'. Utz loq' ko'nkoxh itz'ib'a. Pek itxakunsa vitxumb'al ti' itz'ib'ata'. Tan b'axal nal ichok inujul b'a'nil vixe'al q'u kam itz'ib'a tzi'. Ik'uti je' ik'uti ku' vinujul, k'uxh ye't tila tab'i. A' toke' niyolonka aas nojchit a' isa' a' satal q'u b'a'nla chusb'al ichus u Jesusu tu q'u aanima. Yit' ta'xh koj titz'a itz'ib'ale' kam b'anel tu u vatz iq'ii isaj u Jesusu i'ana, pek nojchit a' titz'a q'u chusb'al va'l satxakun tu q'u aanima kajayil. Atil kam nital u Lucas tza' aas ye'xhka't tu U Tio niko'xh tu U Kuxh. A' u u' va'l nim vatz oxva't q'u u' tetz b'a'nla chusb'al tz'ib'ali.

Aatz q'u yol itz'ib'a u Lucas tza', tetz ma'l u tamiigo Teoofilo ib'ii. Nimanich tetz u Jesusu u Lucas tzi', pek kamal yit' oknajich koj ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel. Ech tiira a' ib'o'q'ol siatz u Lucas vipaxsal u yolb'al Tiohx xo'l q'u puera aanima. Utz ib'o'q'ol majte, kam q'u kam i'an u Tiohxla Espiiritu.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.5–2.52 Niyolon ti' u titz'peb'al u Xhan, b'anol vautiismo, tuch' u titz'peb'al u Jesusu. Niyolon ti' u aanjel va'l Kap ib'ii, aas yolon tuch' u Zacarias utz, tuch' u Li'. Niyolon ti' vib'itzat Tiohx u Li' utz, vib'itzat Tiohx u Zacarias. Utz niyolon ti' q'u kostuumbre b'anax tu u tal Jesusu tuch' u tal Xhan aas analich ko'xh titz'pe'.
- 2) 3.1–4.13 Niyolon ti' va'l i'an u Xhan, b'anol vautiismo, ti' u Jesusu utz, ti' u tok u Xhan tu tze'. Nital ti' vib'ant ivautiismo u Jesusu, ti' vib'anax provaal isub'ax tu u tx'i'li'inaj utz, ti' q'ul ik'uy imam u Li', vinan u Jesusu.

- 3) 4.14–9.50 A' tek niyolonku ti' q'u kam i'an u Jesusu tu Galilea. Nitale' til chusunka; til imolvu tib' tuch' q'ul ichusulib'; til ib'anvu txaichil. Nitale' aas paal u Jesusu tu tza'; kami utz; q'aavitz'pi. Nital ti' u q'aavitz'paxsat unjolol kamnaj; ti' vijalpixsat tib' u Jesusu utz; ti' vib'en u Jesusu tu atib'al xe' u Xhim, u fariseo.
- 4) 9.51–19.27 A' nital ti' q'u kam q'u'l ik'am ti' u Jesusu tu vichusune': ti' u vinaj aa Samaaria va'l itxum iatz u k'axb'inaj; ti' u viikuxh va'l ye' nichichee ivatz; ti' u mam echb'ub'al va'l i'an ma'l u vinaj; ti' u k'aola va'l itz'ejaxsa tib', loq' q'aavu'l xe' vitat; ti' u tx'iiool iq'ii tuch' u Laazaro; ti' u txakay ixoj tuch' u aa paavla juees; ti' u fariseo tuch' u k'ulul ja'mel alkavaar utz; tuch' ti' itxakunsal u puaj.
- 5) 19.28–24.53 Tiya'teb'al tanul, a' tek niyolonku ti' q'u ya'teb'al kam i'an u Jesusu tu u vatz iq'ii isaj tu Jerusalem. Echa' u toksal iq'ii tu u tenam aas opon tu Jerusalem. Niyolon ti' teesal iq'ii tu q'u q'esala; ti' vitxaypu u Jesusu, vixochpe', vije' vatz kurus, viyatz'pe', vimujle', u q'aavitz'pe' utz, vib'enje' tu Amlika.

Viq'ilal u Teoofilo

1 ¹Sib'ax ko'xh aanima motx tz'ib'an q'u kam q'u'l nojchit uchnaj tu kuxo'l. Tzi'tzoch talax ni'ane', ²kam chit echa' talax qe i'an q'u'l ilon tixe'teb'al. Tan antu motx alon paal u yolb'al Tiohx. ³Pek aatz cheel b'a'nla vinaj Teoofilo, vetvitz'a majte aas b'a'n tzi'tzoch itz'ib'al talax q'u kam sunb'an see tzi'. Tan ma'xh unchokl inujul b'a'nil. Kuentachit'in ti' ich'otile' aas kam q'u kam q'u'l uch tixe'teb'al. ⁴Ech sootzaji vinujul q'u kam b'a'nil q'u'l chusel see.

Viq'ilal u Zacarias tu u aanjel

⁵Unchee' aatz i'ana, aas atich ok u Herodes tu ijlenalil tikuenta Judea, atich ma'l u oksan yol vatz Tiohx, Zacarias ib'ii. A' atichk ok xo'l untanul q'u oksan yol vatz Tiohx q'u'l "Abias" chu te'le'. Atich tixoj u Zacarias tzi'; Xhe'p ib'ii, itu'xh ixalam u Aroon.^a ⁶Utz tiira jikomich tatin vatz Tiohx sika'b'il. Ye'xhkam nichiyolpu ti' inimal q'ul imantaar u kuB'aals Amlika. ⁷Pek jolol ye'kich initxa'a. Tan ye' nichtitz'nan u Xhe'p. Utz sib'ich tek iya'b' sika'b'il.

⁸Unchee' aatz atich ok u Zacarias titurno ti' toksal yol vatz Tiohx tuch' q'ul imol, ⁹kavaal ku' ti' u Zacarias tzi' aas a' sab'eno'k tu tuul u totztiohx vatz u kuB'aals Amlika ti' en ik'achax u kaxhlaan pom. Tan ech u kostuumbre nichib'anaxe'.^b ¹⁰Ech tuul nichitz'e' u kaxhlaan pom,

^a 1.5 Choktaj u Croonicas I 24.10; u Eexodo 28.1. ^b 1.9 Choktaj u Eexodo 25.6; 30.1, 7-9; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 8.3-5.

nichiq'ila sik'le Tiohx q'u mam tenam q'anal. Tan echich u oora nitz'e'sal u kaxhlaan pom vatz Tiohx jun q'ii.^c

¹¹Utz chee ma'l viaanjel u kuB'aals Amlika vatz u Zacarias. Txake' tiseb'al u nachb'al Tiohx tu va'l nik'achlik u kaxhlaan pom. ¹²Ech ta'xh til u aanjel u Zacarias, yakich sotzoy ik'u'l. Utz techalich tek ixo've'!

¹³Pek aatz u aanjel, tal te ech tza': —Zacarias, ye' ko'xh xo'vaxh. Tan vettab'ilaxh u Tiohx ti' vaq'ilat asik'leta'. Ech aatz u Xhe'p, val iixoj, sachee ma'l tal titz'in. Utz Xhan ib'ii looksa. ¹⁴Ech sachi'b'axh, satxuq'txunaxh. Utz sib'al aanima satxuq'txun ti' u titz'peb'al majte. ¹⁵Tan sib' tatin vatz Tiohx si'ane!. Yit' sa'kojtuk'a tx'aml'a ta'l uuva tuch' q'ab'ansab'al. Pek a' saok u Tioxhla Espiiritu k'tatza b'a'n'il tuul anko'xh atil tu tuul vinan.^d

¹⁶Utz sib'al q'u Israeel saok k'atz u kuB'aals Amlika taq'o. Aya' viTiohx. ¹⁷Ech sab'axab' vatz u Tiohx. Utz ech tijle'm, ech itxumb'al u Elias si'ane!, u alol tetz u yolb'al Tiohx. Tan saok ib'a'n q'u txutxa b'aala tuch' q'ul ik'aol ime'al taq'o. Utz saok q'u qelol tu jik taq'o. Sinima vitxumb'al q'u'l jikom. Ech sich'iansa ma'l tenam aas nojchit tiira aya'l ik'u'l ti' u kuB'aals Amlika.— Texh u aanjel.^e

¹⁸Ech tal tek u Zacarias tu u aanjel ech tza': —¿Kam techlal aas satiq'o tib' u kam naale' tzi'? Tan in tek q'es utz, q'estu u vixoj majte.— Texhtu'!

¹⁹Tzaq'b'u u aanjel utz, tal te ech tza': —In Kap. B'enamem atilin vatz u Tiohx. Utz vetichajin ti' talax u b'a'nla yol see tzi'.^f ²⁰Pek ye'n ko'n anima. Ech aatz cheel, samem't'axh. Utz ye'kan satx'ol yol. Analen sayolonaxh aas latiq'o tib' u kam tzi' tan, ye'n ko'n anima vunyol va'l nojchit satzoyju titiempoil.— Texh u aanjel.

²¹Tuul aatz q'u tenam tan, nichmotxich'ia telu'l u Zacarias. Utz nichteckmotxisotz ik'u'l tan, ye'xh nichtelu'l tu u totztiohx. ²²Ech aatz elu'l u Zacarias, ye' nichitx'ol ve't yol. Tu xheenya texh nichiq'ilav q'u aanima. Tan memich teku'en. Ech motx el itxumb'al q'u aanima tuul aas visioon til tu u totztiohx. ²³Utz ta'xh tzojpu u taq'on vatz Tiohx, b'en tek tu tatib'al.

²⁴Unchee' xamtich tek ti' q'u q'ii tzi', i'an tek tiichajla yaab'il u Xhe'p, u tixoj u Zacarias. Utz o'va'l ich' atich ko'xh tu atib'al. Ye'xhat nichelka. ²⁵Utz tal ech tza': —¡Ech vuntzaq'b'el veti'an u kuB'aal atzi! Ya'y tek tel unq'ii xo'l q'u aanima. Tan sa'tekatin vitz'in.— Texhtu'!

Viq'ilal u Li' tu ma'l u aanjel

²⁶Unchee' ta'xh el vaajil ich' tuul, chajax paj b'en u Kap viaanjel u Tiohx, tu ma'l u tenam Nazareet tikuenta Galilea. ²⁷Opon xe' ma'l u

^c 1.10 Aatz u pom nital tza', a' nik'am ti' viq'ilal sik'lel Tiohx. Nib'en je' u yol xe' Tiohx, echa' ibenje' u sib'el kaxhlaan pom va'l nital tu

Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 8.3-4. A' nichib'anax u kam tzi' aas nichik'achax u tx'olo'm tetz q'ala'm alas 7.30. ^d 1.15 Choktaj u Nuumeros 6.1-4.

^e 1.17 Choktaj u Malaquias 3.1; 4.5-6; u Isaias 40.3-5. ^f 1.19 Choktaj u Danieel 8.16; 9.21.

ixviak ye' tootzaj vinaj, Li' ib'ii. Oknajich ma'l u xiak ti', Xhep ib'ii, itu'xh ixalam u Daviid.

²⁸Ech ta'xh oko'p u aanjel tu va'l atichku u Li', tal te ech tza': — Cheentzik'axh ixviak. Atil u kuB'aal sak'atza. [Utz chi'b'eb'al eetz vatz tere'n q'u ixoj.] Tan vetitz'al ma'l b'a'nil u Tioxh sai'.— Texh te.^g

²⁹Pek ta'xh tab'i u yol u Li' tzi', xaan taanima taq'o. Utz nichtehtitz'a aas kan chaj toke' ech alax te.

³⁰Ech aatz u aanjel, tal te ech tza': —Li' ye' ko'xh xo'vaxh tan, vetitz'al ma'l b'a'nil u Tioxh sai'. ³¹Ech sa'an tiichajla yaab'il. Sachee ma'l iitz'in, tal xiak. Utz Jesus ib'ii looksa.

³²Tan techal talche' si'ane'. IK'aol u T'ankin Tioxh sa'alchi. Tan ijlenal sa'aq'axku b'en tu u Tioxh u kuB'aals Amlika, echa' u tijle'm u Daviid tan, ik'uy imam. ³³Utz b'enamen sa'atin tu viQ'esalail xo'l q'ul itu'xh ixalam u Jacob. Ye'k iya'eb'al viQ'esalail si'ane'.— Texhtu!^h

³⁴Ech aatz u Li' tan, tal tek tu u aanjel ech tza': —¿Kam toke' tan, aal ye' vootzaj vinaj?— Texhtu'.

³⁵Tzaq'b'el tu u aanjel ech tza': —U Tioxhla Espiiritu su'ul sai' utz, visulich u tijle'm u T'ankin Tioxh saku' sai'. Ech toke' xaannaj el k'atz paav u tal nitxa' va'l saitz'e'i. Utz iK'aol Tioxh si'ane'.

³⁶Tan echa' val iitz'in aatzik u Xhe'p, va'l ye' nititz'nane' chu te'le', sakee ma'l titz'in majte, k'uxh q'este. Vaajix ich' tatin tu tiichajla yaab'il. ³⁷Tan kam koj ye' saveet vatz u Tioxh.— Texh u aanjel.

³⁸Ech tal tek u Li' ech tza': —A'tzii. Uchoj sunk'atza va'l naale' tzi'. Tx'aja'm ko'xh vetz tan, atilin tiq'ab' u kuB'aals Amlika.— Texhtu'. Ech eltekb'en u aanjel siatz.

Vib'en u Li' ti' en iq'ilal u Xhe'p

³⁹Unchee' aatz i'an tu q'u q'ii tzi', ooje'l chit ib'en u Li', b'en tu ma'l u tenam tikuenta Judea xo'laj muunte. ⁴⁰Utz opon tu totzotz u Zacarias. Ech tal ichajlichil u Xhe'p.

⁴¹Pek ta'xh tab'i u Xhe'p u chajlichil, yakich yuq'u'panoj u tal nitxa' va'l atich k'atza. Ech ok u Tioxhla Espiiritu k'atza b'a'nil. ⁴²Ech qetun taltu u Xhe'p ech tza':

—Chi'b'eb'al eetz vatz tere'n q'u ixoj. Utz chi'b'eb'al tetz val iitz'in va'l saala.

⁴³¿Kam vijle'm aas nu'laq'ila'in tan, axh inan vunB'aal?

^g 1.28 Aatz q'u yol q'u'l ato'k tu corchete [] tza', a' toke' atil b'iil ka'tziiunchil ti'. Tan b'enchimal atil tu unjolol q'u o'tla manuscrito utz, atil unjote aas ye'k tuul. Jalel tib' tu q'u coopia tetz q'u manuscrito niyolonka. ^h 1.32-33 Choktaj u Samueel II 7.12-13, 16; u Isaias 7.14; 9.6-7.

44 Tan ta'xh vetvab'i vetaal unchajlichil, yakich vetyuq'u'panoj u tal nitxa' sunk'atza tu txuq'txunchil.

45 Ech techal axh tan, nimanyaxh aas sa'naltzojpi kam va'l vettallu u kuB'aals Amlika see.—

Texh te.

Vib'itzat u Tiohx u Li'

46 Aatz u Li' tan, tal tek ech tza':

—Nunt'anb'a' vunB'aals Amlika tu vaanxelal.

47 Utz nitxuq'txun vaanima ti' vunTiohx u Chitol vetz.

48 Tan vettillin u Tiohx aas in niman tetz.

Ech chi'b'eb'al vetz

satal kajay q'u aanima q'u'l sa'atin taab'a'b'en.

49 Tan sib' mamaj b'a'nil veti'anlu u Mam Tiohx sunk'atza.

Techal vib'ii tan, tzian k'atz paav.

50 Tan ib'ena' ib'en ko'xh vitxumt iatz q'u aanima q'u'l atil tatin u Tiohx siatz.

51 Mamala chaj kam b'anel taq'o.

Sotzsamal ik'u'l q'u aanima taq'o q'u'l t'e'sunib' ti' q'u kam nititz'a tu taanima.

52 B'ajel el taq'o q'u je'sanib' q'u'l atil mamaj tijle'm.

Utz t'anb'a'mal taq'o q'u'l yit' je'sanib' koj.

53 Tz'ajel iatz tetz taq'o q'u'l niva'ye'.

Utz maalie'l tetz q'u tx'iiol iq'ii taq'o.

54 Lochel vitenam taq'o, q'u niman tetz, aya' o' Israeel.

A' nitzojpi va'l tala aas sa'chititxum kuvatz.

55 Tan ech va'l alel nal tu u kuk'uy kumam Abrahaam taq'o,

tuch' tu q'ul itu'xh ixalam ye'k iya'eb'al.—ⁱ

Texh u Li'.

56 Utz kamal oxva'l ich' i'an u Li' xe' u Xhe'p. Ech q'aavtekb'en tu tatib'al.

ⁱ 1.46-55 Choktaj u Samueel I 2.1-11; u Salmos 111.9; 48.3; 113.5-9; u Isaias 61.10; u Geenesis 17.7; 30.13.

U titz'pu u Xhan

⁵⁷Unchee' aatz tek tz'aj u tiempo aas sachee u titz'in u Xhe'p, itz'pu ma'l tal titz'in, xiak. ⁵⁸Utz motx chit txuq'txun q'u titz'in tatzik tuch' q'u tetz tz'alol aas tab'i u mam b'a'nil i'an u Tioxh k'atza.

⁵⁹Utz aatz tek tz'aj vaaxajil q'ii titz'pe', motx tiq'o b'en u tal nitxa' tu viq'analil u totztiohx, ti' satzok'ax el b'iil ichi'l. Utz a' si'chtaq'vu b'en sich'exel vitat. Zacarias ib'ii si'chi'ane'.^j ⁶⁰Pek tal vinan u tal nitxa' ech tza': —Ye'ka, Xhan ib'ii so'oki atzi'.— Texhtu'.

⁶¹Utz ech alax te tza': —¿Kam toke' tan, ke'ch koj ma'j iitz'in aatzik aas ech ib'ii tzi'?— Texh q'u aanima.

⁶²Unchee' b'anax tek xheanya tu vitat. Ch'otil te aas kam ib'ii isa' satoksa. ⁶³Ech ijajtu ma'l tal aq'en u Zacarias. Utz itz'ib'a ku' siatz ech tza': —Xhan ib'ii atzi'.— Texhtu'. Ech kajay q'u aanima nictexhisotz ik'u'l taq'o.

⁶⁴Utz tu ko'xh u mu'k'ul tzi', yakich tepaj itx'ol yol u Zacarias. A' b'axa toksa iq'ii u Tioxh. ⁶⁵Yakich xo'voj q'u tetz tz'alol. Utz pax chit itziil q'u kam vatz q'u aanima tzi' q'u'l jejllel tulaj muunte tikuenta Judea. ⁶⁶Aatz kajay q'u aanima q'u'l ab'in, nictekipensaarin taq'o. Utz nictal ech tza': —¿Kam tek tijle'm u tal xiak si'ane' nitale' tzi'?— Chia. Tan Tioxh chit atil k'atz u tal nitxa' tzi'.

Vib'itzat u Tioxh u Zacarias

⁶⁷Aatz u Zacarias, vitat u tal nitxa', ok u Tioxhla Espiiritu k'atza b'a'nil. Ech tal unjolol yol taq'o ech tza':

⁶⁸ —Techal u kuB'aals Amlika,
u kuTioxh o' Israel.
Tan vet'uliq'ilalo', o' itenam;
vet'ulteesalo' tu tza'l.

⁶⁹ Vettaq'lu'l ma'l Mam Chitol qetz,
ma'l itu'xh ixalam u Daviid, u niman tetz.

⁷⁰ Kam chit echa' va'l alel nal taq'o titzi' q'u alol tetz viyolb'al ko'xtene
q'u'l txaal el taq'o.

⁷¹ Tala aas a' saesano'
vatz q'u kukoontra utz,
vatz q'u'l nichina'n ik'u'l qi'.

---

j 1.59 Aatz nitzok'ax el b'iil ichi'l q'u talaj xiak i'an q'u Israel utz, a' nitzok'e'l b'iil viju'teb'al u tz'u'mal vichuk'ub'al. Aya' va'l “circuncisión” chu tu kastiya. Choktaj u Geenesis 17.10-14; u Leviitico 12.3.

72 Tala aas sa'chititxum kuvatz.
Ech sitzojpixsa viyol i'an tu u tioxhla nuk'u'm
alel nal taq'o tu q'u kuk'uy kumam.

73 Tan a' va'l tala'tzi'i tu u Abrahaam u kuk'uy kumam.

74 Siloch'o' tala.
Saelo' vatz q'u kukoontra taq'o.
Ech ye'k kuxo'val sakunima saqoksa.

75 Sakub'an vijikomal siatz.
Utz xaannajelo' k'atz paav sakub'ane'
jatva'l vatz kuq'ii kusaj sa'atini.

76 Pek aatz axh tal ne' tan,
axh alol tetz viyol u T'ankin Tiohx si'ane'.
Sab'axab'axh vatz u kuB'aal.
Se'napaxsa itziil u tuleb'al.

77 Ech satab'i vitenam aas
sa'atin chitpichil tu paav,
sa'atin kuyb'al.

78 Ech tu vimam b'a'nil nitxum kuvatz u Tiohx,
k'uxh nitaq'u'l ma'l u txijtxub'al quxe'
va'l a' vetk'asku'l tu Amlika.

79 Ech sitxijtxu q'u'l atil tu elq'ej
tuch' q'u'l atil texh ok vatz kamchil.
Ech sitxijtxu kub'ey,
b'ey tetz u paas sukuvatjaz.—^k

Texh u Zacarias.

⁸⁰Unchee' aatz u tal xiak, ch'iichil chit nich'i'ane'. Yak'inchil chit ni'an itxumb'al k'atz Tiohx. Aatz ch'ii teku'en, a' atinku tu u tz'inlich tzaji tx'ava'. Anal k'asu'l tzi' aas xe't ul tal u yolb'al Tiohx xo'l q'u Israeel.

U teesal tachul q'u aanima

2 ¹Unchee' aatz i'an tu q'u q'ii tzi', teesa ma'l u mantaar u ijlenal Augusto Cesar aas kajay q'u aanima se'el tachul. ²A' chit b'axa tel u tachul tzi', aas gobernadoorich u Cireenio tikuenta Siiria. ³Ech kajay aanima nichentaq' tib' tz'ib'aloj tu q'ul itenam itz'pinajka.

⁴Ech k'asu'l u Xhep tu Nazareet tikuenta Galilea. Utz b'en tu vitenam Beleen tikuenta Judea, va'l itz'e'k u Daviid. Tan axhib'i itu'xh ixalamich.^l

^k 1.79 Choktaj u Malaquias 3.1. ^l 2.4 Choktaj u Samueel I 16.1, 13.

⁵Ech ex taq' tib' tz'ib'aloj tzi'. A'ich imol u Li', u tixoj. Utz atich tu tiichajla yaab'il.

U titz'peb'al u Jesuus

⁶Ech tuul atich tzi', opon u q'ii aas sa'tekatin u titz'in. ⁷Ech itz'pu u b'axa titz'in. Ib'ach tu b'u'j utz, taq' ku' tu ma'l u jukub'. Tan ye't motx chee ve't tatib'al tu vatb'al.

U talax u titz'peb'al u Jesuus tu q'u xeen karne'l

⁸Unchee' atich unjolol xeen karne'l tu ma'l u ja'jtze' anko'xh tikuenta u tx'ava' tzi'. Nichixee ikarne'l tu aq'b'al. ⁹Utz chee ma'l viaanjel u kuB'aals Amlika siatz. Utz yakich sutiloj ti' q'u xeen karne'l tu vipaq'un vitechalil u kuB'aals Amlika. Ech motx xo'vi.

¹⁰Pek aatz u aanjel tan, tal te ech tza': —Ye' ko'xh xo'vex. Tan b'a'nla yol saval sete. Sitxuq'txunsa tenam kajayil. ¹¹Tan aatz cheel, itz'pi tu u Beleen vitenam u Daviid, u Chitol etetz; aya' kuB'aal, viTxaaom u Tiohx.^m ¹²Utz a' u xheenya tza' aas a' i. Sechab'a ma'l u tal nitxa' b'achel tu b'u'j. Utz atil ku' tu ma'l jukub'.— Texh u aanjel.

¹³Utz ye'k talche' chee sib'at aanjel k'atz u aanjel tzi'. A' k'asku'l tu Amlika. Utz nichtoksa iq'ii u Tiohx. ¹⁴Nichtal ech tza':

—Techal u Tiohx tu Amlika. Utz atoj paas tu taanima q'u aanima vatz tx'ava' q'u'l satxuq'txun tu u tok ib'a'n tuch' u Tiohx.—

Texhtu'.

¹⁵Ech ta'xh b'enje' q'u aanjel tu Amlika, tal tek q'u xeen karne'l tib'ilaj ech tza': —jKo'taj tu Beleen! Utz saqile' kam va'l uchya va'l vettallu u kuB'aal qe.— Texhtu'.

¹⁶Ech ooje'l chit motx ib'ena'. Utz ta'xh oponi, til u tal ne' atich ku' tu jukub'. Atich u Li' k'atza tuch' u Xhep. ¹⁷Ech motx tek tala kam va'l ma'tich talax te tu u aanjel ti' u tal ne' tzi'. ¹⁸Ech tz'e'jx ik'u'l kajay q'u aanima ti' va'l tal q'u xeen karne'l. ¹⁹Pek aatz u Li' tan, nichko'ntitz'a q'u kam tzi'. Utz nichko'nikol tu taanima.

²⁰Ech q'aavk'asu'l q'u xeen karne'l tzi'. Utz va'lich motx toksat iq'ii u Tiohx ti' q'u kam tila tab'i. Tan ech chit elka va'l alax te.

---

^m 2.11 Aatz u yol “Chitol” aya' u yol “Salvador” tu kastiya. Aatz u yol “viTxaaom u Tiohx”, aya' u yol “Cristo” oj “Mesías” chu u tokeb'al.

U kostuumbre b'anax tu u Jesuus ti' itzok'ax el b'iil chi'l

²¹Aatz tz'aj vaaxajil q'ii titz'pu u tal nitxa', tzok'ax el b'iil ichi'l. Ech oksal ib'ii. Jesuus b'ii oki; kam chit echa' va'l tal u aanjel aas ye'sajenich ichee k'atz vinan.ⁿ

²²Utz ta'xh tz'aj q'u q'ii ti' ib'anax u kostuumbre tetz tx'aatx'ochil va'l nital u o'tla mantaar, motx b'en tu Jerusaleen.^o Ech tokxa u tal nitxa' vatz u kuB'aal. ²³Motx i'ana kam chit echa' va'l tz'ib'amalka tu u o'tla mantaar va'l tal u Tiohx ech tza': —Kajay b'axa nitxa' xiak sab'ens tetz u Tiohx.— Chia. ²⁴Ech motx toksat u tx'olo'm va'l nital u o'tla mantaar ech tza': —Untzumul mu'kuy oj ka'va'l txul paroomaxh.— Chia.^p

U taltu b'a'nla yol u Xhim ti' u Jesuus

²⁵Ech atich ma'l u vinaj tu Jerusaleen, Xhim ib'ii. Jikomla vinaj vatz Tiohx. Tiira nachol Tiohx. Nojchit atich u Tioxhla Espiiritu k'atza. Utz nichich'ia u tuleb'al u lochol tetz q'u Israeel. ²⁶Tan ma'tich nal it'oyax tu u Tioxhla Espiiritu aas yit' sa'kojkami untz'oj ye'sajen tiltu viTxaaoom u kuB'aals Amlika. ²⁷Ech t'okax taanima u Xhim tu u Tioxhla Espiiritu aas sab'en tu viq'analil u toztiohx. Utz tiempo opon q'ul itxutx ib'aal u Jesuus tzi' majte ti' toksal u kostuumbre echa' va'l nital u o'tla mantaar. ²⁸Ech aatz u Xhim, ijele u tal nitxa'. Utz tokxa iq'ii u Tiohx ech tza':

²⁹—Aatz cheel unB'aal, sa'teki'ane' sakamin saaq'o;
va'l tachavan unkam sakamin.

Tan nojpi vayol aalel.

³⁰Tan vetvillu tuch' unvatz u Chitol tu tza'l,

³¹va'l vetaaq'u'l vatz q'u tenam kajayil.

³²Txijtxun ib'ey q'u puera aanima ti' tootzajit'axh.

Ech so'ok iq'ii vatenam Israeel taq'o.—^q

Texhtu'.

³³Ech aatz u Xhep tuch' u Li', vinan u Jesuus, nixtchitz'ejx ik'u'l ti' q'u yol nixtal ti' u tal nitxa'.

³⁴Ech tal b'a'nla yol u Xhim ti' majte. Tal tu u Li' ech tza':

—Sib'al aanima sasotz ik'u'l tu u xheeya ti' u tal nitxa' tza'.

ⁿ 2.21 Choktaj u Leviitico 12.3. ^o 2.22 Aatz u tx'aatx'ochil nital tza', yit' ta'n koj nital u nojla tx'ao i' tu a', pek a' nital majte unjokol q'u kam ni'ane' techlal ib'antu b'a'n tatin vatz Tiohx. Ta'xh u nan b'anon u kostuumbre ti' u tx'aatx'ochil tza'. A' i'anta' aas tz'aj 40 q'ii titz'pu u tal ine'. Choktaj u Leviitico 12.2-7. Ech a' va'l ne'ntiq'o q'u txutx ne' cheel aas ni'an u tz'ajchil ti' q'ul ine' majte; aya' u 40 q'ii. ^p 2.23-24 Choktaj u Eexodo 13.2, 12; u Leviitico 12.1-8. ^q 2.32 Choktaj u Isaias 42.6; 49.6; 52.10.

Sib'al silak tib' taq'o tu u Israeel tza' majte.

Utz sib'al aanima sitxay tib' tu yol ti' viTxaaom u Tiohx tza'!

³⁵ Ech saelu'l vatzsaj kam nititz'a taanima junun aanima ti'.

Pek aatz axh, sak'axb'u avaanima tu va'l sab'anax te.

Aya'l chitu' a' ma'j ch'ich' sapaal tavaanima sanache'.—^r

Texh te.

U taltu b'a'nla yol u An ti' u Jesusus

³⁶Utz atich paj va't u ixoj tzi' majte, An ib'ii. Alolich yol tetz u Tiohx. Ime'al u Fanueel, itu'xh ixalam u Aseer. Tiira q'estich teku'en. Utz txakay ixojich. Jujva'l ko'xh ya'b' i'an tuch' vivinaj aas ma'tich itzume'a'. ³⁷Utz 84 iya'b'. Ech b'enamem nichtopon tu viq'analil u toztiohx. A' chit nichik'ula inachax Tiohx q'iils aq'b'al. Nichikuy iva'y ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. ³⁸Ech tiempo chit opon u An tu viq'analil u toztiohx tuul atich u tal nitxa' tzi'. Va'lich ik'amab'et Tiohx u An ti'. Utz nichiyolon ti' tu q'u aanima majte q'u'l nichch'ian u tuleb'al u Chitol tetz q'u aa Jerusaleen.

³⁹Unchee' aatz tek ma'tich itzojpit u Xhep tuch' u Li' vimantaar u kuB'aals Amlika, motx tek q'aavb'en tu Nazareet tikuenta Galilea. ⁴⁰Ech ch'iichil techit nich'i'an u tal nitxa'. Yak'inchil chit nich'iane'. Cheechil chit nich'i'an itxumb'al. Utz atich chit ib'a'nil u Tiohx ti'.

Vikaa u tal Jesusus tu Jerusaleen

⁴¹Utz aatz q'ul itxutx ib'aal u Jesusus, jun chit ya'b' nichib'enje' tu u nimla q'ii tu Jerusaleen. Aya' va'l nichipaasal ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto.^s

⁴²Ech aatz kab'laalich tek iya'b' u Jesusus, motx paj b'en tu Jerusaleen.

Tan ech nal chit nichmotxi'ane'. ⁴³Aatz ya' u nimla q'ii, motx tek k'asu'l.

Pek kaaka u tal Jesusus tu Jerusaleen. Loq' ye'ich tootzaj u Xhep tuch' u

Li'. ⁴⁴Kamal atich xo'l q'u aanima tala. Utz ma'lich tek q'ii xaaom ma'tich

i'anta', ech ichok tek xo'l q'u titz'in tatzik tuch' xo'l q'u'l tootzaj tib' tuch'.

⁴⁵Pek ye't ichab'a. Ech motx tek q'aavb'en tu Jerusaleen ti' ichokaxe'.

⁴⁶Aatz ma'tich tek ipaal oxva'l q'ii ichokta', ichab'a tek tu viq'analil u toztiohx. K'ujlich ok xo'l q'u q'esal ootzajin tetz u o'tla mantaar.

Nichtab'i q'ul iyol utz, nich'oti kam te majte. ⁴⁷Ech kajay nichmotxitz'ejx

ik'u'l ti' vitxumb'al u tal Jesusus tzi'. Tan aq'el ivi' utz, telab'al tzaq'b'ichil

majte. ⁴⁸Ech tz'ejx ik'u'l q'ul itxutx ib'aal aas tilta'. Utz tal vinan te ech

tza': —jVitz'in, kantu' aas ech na'an qe tzi!! Tiira il ato'k'o' ti' achokle'.—

Texh te.

⁴⁹Unchee' tal u Jesusus ech tza': —¿Kam toke' nechok'in? ¿Yetz etootzaj tzik aas ministeer a' sa'atink'in tu u taq'on vunTat?— Texh te.

^r 2.35 Choktaj u Isaias 8.14-15.   ^s 2.41 Choktaj u Eexodo 12.1-27; u Deuteronomio 16.1-8.

⁵⁰Pek ye't motx el itxumb'al tu u yol tal te tzi'. ⁵¹Ech b'en tek ti' q'ul itxutx ib'aal utz, q'aavku' tu Nazareet. Utz nimamich chit q'ul itxutx ib'aal taq'o. Aatz vinan tan, nichko'nikol kajay q'u kam tu taanima tzi'!

⁵²Ech ch'iichil chit nich'i'an u Jesusu tu vichi'l, tu vitxumb'al tuch' tu u b'a'nil vatz Tiohx utz, vatz aanima majte.^t

Vib'axab'sat talax u tuleb'al u Jesusu i'an u Khan

3 ¹⁻²Unchee' q'ilal u Khan vik'aol u Zacarias tu u Tiohx tu tz'inlich tx'ava'. A' chit 15 ya'b' tok tu tijlenalil u mam ijlenal Tibeerio Cesar. Utz governadoorich u Pooncio Pilato tikuenta Judea. Governadoorich u Herodes tikuenta Galilea majte. Utz governadoorich u Felipe vitza'q' u Herodes tikuenta Iturea tuch' tu Traconite. Governadoorich u Lisantias tikuenta Abiliinia. Utz a' chit q'esar oksan yol vatz Tiohx xo'l q'u Israeel u Anaas tuch' u Caifaas.

³Ech aatz u Khan, xe't ipaxsa itziiul u yolb'al Tiohx tikuenta kajay q'u tx'ava' naja'ch u nima' Jordaas. Nichtal tu q'u aanima aas sik'axa q'ul ipaav utz; ech sakuyax ipaav. Si'an ivautiismo majte, techlal ik'axat q'ul ipaav. ⁴Kam chit echa' va'l tz'ib'amalka tu u Isaias, u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal ech tza':

—Saje' ivi' tu yol tu tz'inlich tzaji tx'ava'.

Satal ech tza':

«Jikomtixsataj etxumb'al vatz u kuB'aal, echa' ijikomtixsal b'ey siatz seb'ane'.

⁵Echa' ib'uch'ax tuul kajay q'u xo'li'itz.

Ech si'an ma'l iatz q'u muunte tuch' q'u peepu.

Utz so'ok tijikomal q'u koykin b'ey.

Utz sab'anax b'a'n tu u xopkin b'ey.

⁶Ech kajay aanima sailon u chitpichil tu paav

va'l si'an u Tiohx.» Chaj.—

Texh u Isaias.^u

⁷Ech aatz q'u aanima nichtopon k'atz u Khan. A' isa' sab'anax vautisaar. Tal u Khan te ech tza':

—¡Tiil tx'i'la chaj aanima! ¡Ab'il koj nichusunex te aas tu ko'xh veb'ant evautiismo, setx'ol etel vatz vik'a'nal u Tiohx va'l tule'! ⁸Pek k'uchtaj tu veb'anone' aas nojchit vetek'axal q'ul epaav. Ech ex seb'ane' ma'l u tze' va'l tx'anel ivatzine'. Utz ye' ko'xh etal tetaanima aas: «A' kutat u Abrahaam. Kam koj sab'anono'.» Chajkojex. Tan nojchit nival sete, aas

^t 2.52 Choktaj u Proveerbios 3.4.   ^u 3.4-6 Choktaj u Isaias 40.3-5.

ye' koj saveeti aas sab'en ik'aol Abrahaam q'u sivan tu u Tiohx. ⁹Tan ch'iam texh ni'an vik'a'nal u Tiohx k'atz q'u'l ye' nik'uch u b'a'nil. Echa' ich'iansal u k'oxb'al ti' itzok'pu u tze' tu taq'il. Tan ab'iste u tze' va'l yit' b'a'n koj ivatz si'ane', satzok'pi. Utz sak'achpu tu xamal.— Texh u Xhan.

¹⁰Ech nichich'otil te tu q'u aanima ech tza': —¿Kam tek sakub'ane' unchee'?— Texhtu'.

¹¹Tzaq'b'el tu u Xhan ech tza': —Ab'il ka'va'l toksa'm atile, taq' tetz va'l ye'k tetz. Utz ab'il atil techb'ub'al, echat ko'xh si'an majte.— Texhtu'.

¹²Utz antu opon unjolol q'u jajol ja'mel alkavaar majte. Antu sab'anax vautisaar tala. Utz ich'oti tu u Xhan ech tza': —Chusul aatz o', ¿kam sakub'ane'?— Texh te.'

¹³Tzaq'b'el tu u Xhan ech tza': —Yit' sa'kojetaq' je'op u ja'mel alkavaar. Ta'xh sejaje' jank'al va'l alel sete aas sejaje'.— Texh te.

¹⁴Antu unjolol q'u sol ch'otin te ech tza' majte: —Utz aatz o', ¿kam sakub'ane'?— Texh te.

Utz alax te ech tza': —Ye' ko'xh epoyi aanima. Utz ye' echuli ipaav aanima aas sako'nkoxhexochok'k ti' teesal puaj ti'. Pek ku'oj ek'u'l ti' q'ul eja'mel.— Texh te.

¹⁵Ech nichmotxich'ian q'u aanima. Tan va'l motx ichokon taanima ti'. Tan kamal a' viTxaaom u Tiohx u Xhan nichtale!."'

¹⁶Pek aatz u Xhan, tal te ech tza': —Aatz in, nojchit tu ko'n a' nunb'anvu vautisaarex. Pek ech koj va'l tulka vi', tiira paalchu tijle'm sunvi'. Aal ye'k sik'ulo'k vi' so'ok'ins chitol el ixaab'. Utz a' va'l saoksan u Tioxhla Espiiritu sek'atza. Utz satoksa'ex tu jik tuch' vixamlil. ¹⁷Utz echa' iq'omal ch'ilil' itriigo tiq'ab'. Ech satam u paq'b'al el itriigo. Sich'ili el ich'imil vitriigo. Ech simol oko'p u triigo tu u tatib'al. Pek aatz vich'imil, sik'achok' tu u xamal va'l ye'k iya'e'.— Texhtu'.

¹⁸Ech sib' tere'n ko'xh yol tal tu q'u aanima ti' toksal tu jik. A' nichipaxsa itziil u b'a'nla chusb'al tu q'u tenam. ¹⁹⁻²⁰Pek oksal u Xhan tu tze' tu u governadoor Herodes. Tan tiira tal u Xhan te aas ye'xtxoj iq'omal u Herodias taq'o, u tixoj u Felipe, vitza'q' u Herodes. Utz tal te majte kam tere'n q'u kam ye'xtxoj nichiane'. Pek aal ko'n paj itz'ajsa ok vipaav u Herodes aas toksat u Xhan tu tze'.

Vib'antu ivautiismo u Jesusus

²¹Unchee' sib'al aanima b'anax vautisaar tu u Xhan. Utz antu u Jesusus i'an ivautiismo majte. Utz tuul nichiq'ila isik'le Tiohx u Jesusus tu u vautiismo, jajpu u amlika. ²²Utz ok u Tioxhla Espiiritu k'atza. Echa'

▼ **3.12** Sib'al q'u jajol ja'mel alkavaar nichisub' q'u aanima ti' u puaj nichijaj te. Maas nichijaj te vatz va'l sataq'e' b'anel. Echa' va'l nichian u Zaqueo. Choktaj U Lucas 19.8.

▼ **3.15** Aatz u yol "iTxaaom u Tiohx va'l sauli" chia. Aya' u yol "Cristo" tu u yolb'al griego.

paroomaxh ku' tib'a. Utz uch k'asu'l ma'l u yol tu Amlika tal ech tza': — Axh vunK'aol va'l tii'in sai'. Utz axh u k'ujleb'al unk'u'l.— Texhtu'.^x

Vib'ii q'ul ik'uy imam u Xhep tuch' u Jesuus

²³ Aatz ix'e't u Jesuus ti' talax u b'a'nla chusb'al, kamal 30 iya'b'. Utz ik'aol u Xhep nichtalaxe', aya' vik'aol u Elii.

Aatz u Xhep, Elii ib'ii vitat.^y

²⁴ Aatz u Elii, Mataat ib'ii vitat.

Aatz u Mataat, Levii ib'ii vitat.

Aatz u Levii, Melqui ib'ii vitat.

Aatz u Melqui, Jana ib'ii vitat.

Aatz u Jana, Xhep ib'ii vitat.

²⁵ Aatz u Xhep,

Matatias ib'ii vitat.

Aatz u Matatias,

Amoos ib'ii vitat.

Aatz u Amoos,

Nahuum ib'ii vitat.

Aatz u Nahuum, Esli ib'ii vitat.

Aatz u Esli, Nagai ib'ii vitat.

²⁶ Aatz u Nagai,

Maat ib'ii vitat.

Aatz u Maat,

Matatias ib'ii vitat.

Aatz u Matatias,

Semei ib'ii vitat.

Aatz u Semei, Xhep ib'ii vitat.

Aatz u Xhep, Judaa ib'ii vitat.

²⁷ Aatz u Judaa,

Joana ib'ii vitat.

Aatz u Joana,

Resa ib'ii vitat.

Aatz u Resa,

Zorobabeel ib'ii vitat.

Aatz u Zorobabeel,

---

^x 3.22 Choktaj u Isaias 42.1. ^y 3.23 Aatz u toke' aas nital q'ul ik'uy imam u Jesuus tza', ti' ik'uchta' aas nojchit iimama tetz u Daviid. Utz ti' ik'uchtu majte aas atil tatin taq'o. Ech toke' nik'uch vik'uy imam u Xhep, tu u Lucas tza'. Tan tiira ib'o'q'ol vatz q'u Israeel aas nitiq'o tachul q'ul ik'uy imam. Tan axhib'i va'lich motx ipaal tu mamaj tza'l, til ko'xh niiq'olik b'en tu preexhuil tu unjot q'u tenam. Utz nipaxi tib' q'u Israeel niyolonka. Utz nisotz sik'u'l ab'il ik'uy imam, ab'il titz'in tatzik niyolonka. Pek ni'an ech tzi' tan, a' isa' ye' sasotz sik'u'l. Ech nitiq'o tachul.

- Salatieel ib'ii vitat.
 Aatz u Salatieel, Neri ib'ii vitat.
- 28 Aatz u Neri,
 Melqui ib'ii vitat.
 Aatz u Melqui, Adi ib'ii vitat.
 Aatz u Adi, Cosaam ib'ii vitat.
 Aatz u Cosaam,
 Elmodaam ib'ii vitat.
 Aatz u Elmodaam, Er ib'ii vitat.
- 29 Aatz u Er,
 Josuee ib'ii vitat.
 Aatz u Josuee,
 Eliezeer ib'ii vitat.
 Aatz u Eliezeer,
 Joriim ib'ii vitat.
 Aatz u Joriim,
 Mataat ib'ii vitat.
- 30 Aatz u Mataat,
 Levii ib'ii vitat.
 Aatz u Levii, Xhim ib'ii vitat.
 Aatz u Xhim, Judaa ib'ii vitat.
 Aatz u Judaa, Xhep ib'ii vitat.
 Aatz u Xhep, Jonaan ib'ii vitat.
 Aatz u Jonaan,
 Eliaquim ib'ii vitat.
- 31 Aatz u Eliaquim,
 Melea ib'ii vitat.
 Aatz u Melea,
 Mainaan ib'ii vitat.
 Aatz u Mainaan,
 Matata ib'ii vitat.
 Aatz u Matata,
 Nataan ib'ii vitat.
- 32 Aatz u Nataan,
 Daviid ib'ii vitat.
 Aatz u Daviid, Isaii ib'ii vitat.
 Aatz u Isaii, Obeed ib'ii vitat.
 Aatz u Obeed, Booz ib'ii vitat.
 Aatz u Booz,
 Salmoon ib'ii vitat.
 Aatz u Salmoon,
 Nasoon ib'ii vitat.

- 33 Aatz u Nasoon,
 Aminadaab ib'ii vitat.
 Aatz u Aminadaab,
 Araam ib'ii vitat.
 Aatz u Araam,
 Esroom ib'ii vitat.
 Aatz u Esroom, Fares ib'ii vitat.
 Aatz u Fares, Judaa ib'ii vitat.
- 34 Aatz u Judaa,
 Jacoob ib'ii vitat.
 Aatz u Jacoob, Isaac ib'ii vitat.
 Aatz u Isaac,
 Abrahaam ib'ii vitat.
 Aatz u Abrahaam,
 Taree ib'ii vitat.
 Aatz u Taree, Nacoor ib'ii vitat.
- 35 Aatz u Nacoor,
 Seruug ib'ii vitat.
 Aatz u Seruug, Ragau ib'ii vitat.
 Aatz u Ragau, Peleeg ib'ii vitat.
 Aatz u Peleeg,
 Hebeer ib'ii vitat.
 Aatz u Hebeer, Sala ib'ii vitat.
- 36 Aatz u Sala,
 Cainaan ib'ii vitat.
 Aatz u Cainaan,
 Arfaxaad ib'ii vitat.
 Aatz u Arfaxaad, Sem ib'ii vitat.
 Aatz u Sem, Noee ib'ii vitat.
 Aatz u Noee, Lameec ib'ii vitat.
- 37 Aatz u Lameec,
 Matusaleen ib'ii vitat.
 Aatz u Matusaleen,
 Enooc ib'ii vitat.
 Aatz u Enooc, Jareded ib'ii vitat.
 Aatz u Jareded,
 Mahalaleel ib'ii vitat.
 Aatz u Mahalaleel,
 Cainaan ib'ii vitat.
- 38 Aatz u Cainaan,
 Enoos ib'ii vitat.
 Aatz u Enoos, Set ib'ii vitat.

Aatz u Set, Adaan ib'ii vitat.
Aatz u Adaan, a' itat u Tiohx.

Vib'anax provaal isub'ax u Jesusu tu u tx'i'li'inaj

4 ¹Unchee' atich ok u Tioxhla Espiiritu k'atz u Jesusu b'a'nil aas k'asu'l tzi' u nima' Jordaán. Utz iq'ol b'en tu tz'inlich tzaji tx'ava' tu u Tioxhla Espiiritu. ²Utz 40 q'ii i'an latzi'. Ech b'anax provaal isub'ax tu u tx'i'li'inaj. Utz ye'k echb'u'm i'an tu q'u q'ii tzi'. Ech aatz tzojpi, va'yi.

³Ech aatz u tx'i'li'inaj, tal te ech tza': —Oj nojchit axh iK'aol Tiohx, b'ensas kaxhlaan tx'ix u sivan tzi' qab'i.— Texh te.

⁴Tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx aas: «Ta'n ko'nkoxh u kaxhlaan tx'ix saitz'pixsan q'u aanima, pek tu kajay q'u yol alel tu u Tiohx majte.» Chia.— Texh u Jesusu.^z

⁵Ech aatz i'an u tx'i'li'inaj, tiq'o b'en u Jesusu vi' ma'l u t'ankin muunte. Utz tu ko'xh unmu'k'ul ik'uch q'u mamaj tenam te tu u vatz tx'ava' tza'. ⁶Ech tal tek u tx'i'li'inaj te ech tza': —Savaq' kajay q'u tenam tu u vatz tx'ava' see tza' tuch' q'u mamaj tx'iib'al q'ii tuul. Tan vetz aq'el. Utz savaq'e' ab'il e savaq'va. ⁷Utz eetz kajayil oj sapeche'axh sunvatz utz, sooksa unq'ii.— Texh te.

⁸Ech tzaq'b'u u Jesusu tal te ech tza': —Elenb'en sunvatz, tx'i'li'inaj. Tan tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx ech tza': «Ta'xh u Tiohx, u kuB'aals Amlika saoksa iq'ii. Utz ta'xh ma'l sanima.» Chia.— Texh u Jesusu te.^a

⁹Ech iq'ol paj b'en u Jesusu tu u tx'i'li'inaj tu Jerusaleen. Utz je'op taq'o vi' ma'l u t'ankin ixoob'al iq'analil u totztiohx. Utz tal te ech tza': —Oj nojchit axh iK'aol Tiohx, k'on ko'p iib' tza' qab'i. ¹⁰Tan tz'ib'amalka majte aas: «Atil q'u aanjel tetz u Tiohx sai'. Sikolaxh, satilb'e'axh. ¹¹Su'lik'ulaxh tiq'ab', ech ye'k sapaq'o'k iib' ti' sivan.» Chia.— Texh te.^b

¹²Ech tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Alelka tu u Yolb'al Tiohx majte aas: «Sako'nkoxhaya'lu u Tiohx u kuB'aals Amlika ti' ib'anax kam.» Chia.— Texh te.^c

¹³Ech ya' texh u tx'i'li'inaj ti' ib'anax provaal isub'ax u Jesusu. Xaan tek el k'atza ma'l tiempo.

Vixe't u Jesusu ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al

¹⁴Unchee' q'aavopon u Jesusu tu Galilea. Utz tiira atich viyak'il u Tioxhla Espiiritu k'atza. Utz pax chit itziil u talchu tikuenta kajay q'u tx'ava' tzi'. ¹⁵Ech nichichusun tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz techalich toksal iq'ii tu q'u aanima kajayil.

¹⁶Ech b'en tu Nazareet majte, tu va'l ch'iika. Utz b'eno'k tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tu u ilanb'al q'ii. Tan ech nal chit nichiane'.

^z 4.4 Choktaj u Deuteronomio 8.3.   ^a 4.8 Choktaj u Deuteronomio 6.13.

^b 4.10-11 Choktaj u Salmos 91.11-12.   ^c 4.12 Choktaj u Deuteronomio 6.16.

Ech ch'ine'i, isik'le u Yolb'al Tiohx. ¹⁷Tan aq'ax u u' te tetz u Isaias, u alol tetz u yolb'al Tiohx. Ijaj tuul utz, ichab'a va'l tz'ib'amichku q'u yol nital ech tza':

¹⁸—Atil u Tioxhla Espiiritu tetz u kuB'aals Amlika sunk'atza.

Tan a' vetoksanin

ti' ipaxsal itziiul u b'a'nla chusb'al tu q'u me'b'a',
 ti' tulsal ik'u'l q'u'l jochpinaj,
 ti' talax ichajpu q'u aanima q'u'l echa' preexhu tatine',
 ti' isajinsal q'u moy,
 ti' teesal q'u'l atil tu k'axk'o.

¹⁹Utz vetichaju'lin

ti' talax ixet' u B'a'nla Ya'b'
 tetz chitpichil va'l si'an u kuB'aal.—^d

Texhtu'.

²⁰Ech ib'olq'i u u' utz, taq' tu u kolol tetz. Ech k'uje'i. Utz tii chit nichisajil tu kajay q'u aanima. ²¹Utz xe't tal u Jesusus ech tza': —Cheel tzojpi u yol sevatz va'l tz'ib'amal tu u Yolb'al Tiohx tza'.— Texhtu'.

²²Ech b'a'nich chit iyol kajay aanima ti'. Utz nichmotxitz'eix ik'u'l tu q'u b'a'nla chaj yol q'u'l nichtale'. Loq' nichmotxtal ti' ech tza': —¿Yit' tzik a' vik'aol u Xhep tzi'?— Chia.

²³Unchee' tal u Jesusus te ech tza': —Seb'amb'e'in cheel atzi'. Toj nal etal ma'l u yol ve va'l nitale': «Aa tz'ak, tz'aka je' iib' majte.» Chia. «Tan niqab'i aas sib'al kam veta'an tu Capernaum. Pek b'an tu vatenam tza' majte.» Chajex.

²⁴Tan ni'xhtek'val sete aas niko'xh ma'j alol tetz u yolb'al Tiohx b'a'n koj ik'ulchu titenam. ²⁵⁻²⁶Echtzixe't yit' a' koj chajlik u Elias tu u Tiohx xe' ma'j q'u txakay ixoj tu Israeel, tetz aa tenamil. Pek a' chajlik xe' ma'l u txakay ixoj puera aanima tu Sarepta tikuenta Sidoon, k'uxh sib' ko'xh txakay ixoj atich tikuenta Israeel titiempo u Elias. A' chitu' a' va'l paat ye't ku' jab'al tu oxva'l ya'b' tuch' vaajit ich'. Utz ul mam va'y tikuenta kajay u tx'ava' tzi'.^e

²⁷Ech paje' u Eliseo, u alol tetz u yolb'al Tiohx. Ta'xh i'an b'a'n te u Namaan, ma'l u puera aanima tikuenta Siiria, k'uxh sib' ko'xh ch'a'k'i' atich tu Israeel majte. Pek niko'xh ma'j i'an b'a'n te.— Texhtu'.^f

²⁸Ta'xh tab'i q'u kam q'u aanima tzi', motx pultu taanima tu k'a'nal. ²⁹Ech motx lakpi. Motx ipaasa elu'l u Jesusus ti' elu'l u tenam. Tiq'o b'en tzi' u peepu va'l atichku je' vitenam tan, si'chmotxik'on k'asu'l tzi' nichtale'. ³⁰Pek paal ko'n u Jesusus tixo'l utz, b'eni.

^d 4.19 Choktaj u Isaias 61.1-2; 58.7; 49.9.   ^e 4.26 Choktaj u Reyes I 17.1, 8-16.

^f 4.27 Choktaj u Reyes II 5.1-14.

Vik'uchtu u tijle'm u Jesusus vi' q'u tioxhil tx'i'li'inaj

³¹Unchee' opon u Jesusus tu Capernaum tikuenta Galilea. Utz nichichus q'u aanima tu q'u ilanb'al q'ii. ³²Ech nichmotxitz'e'jx ik'u'l q'u aanima ti' vichusb'al. Tan nojchit nik'uche' aas atil tijle'm tu q'ul iyol.

³³Utz atich opon ma'l u vinaj tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tzi'. Atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz q'eq'uni, tal ech tza': ³⁴—¡Aq'ka'o' Jesusus aa Nazareet! ¿Kam asa' qe? K'uxh ulyaxh tan, a' ul ayoo qatine'. Vootzajle ab'il axh. Axh viTxaaom u Tioxh ye'k paav sak'atza.— Texhtu'.

³⁵Ech yaal tu u Jesusus tal te ech tza': —¡Cha atzi! ¡Elen k'atz u vinaj tzi'!— Texh te.

Aatz u tx'i'li'inaj, ib'aj tek ku' u vinaj tu xo'l. Utz el k'atza. Ye'xhkam ik'axb'ixsa.

³⁶Utz kajay q'u aanima tz'e'jxinajich tek ik'u'l taq'o. Nichmotxtal tib'ilaj ech tza': —¡A'xh b'oj q'ul iyol atzi'; tiira aq'el ivi'! Utz ¡tuch' tijle'm Tuch' ixamlil Tioxh nitojche'l q'u tioxhil tx'i'li'inaj tzi' utz, yak eloj!— Chia.

³⁷Ech tiira pax itziul u talchu u Jesusus tikuenta q'u tx'ava' tzi'.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu viji' u Lu'

³⁸Unchee' k'asu'l u Jesusus tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar utz, b'en tu otzotz xe' u Xhim. Pek ya'vich vi-ixoj ji' u Xhim tu ma'l mam xamal. Ech jajax b'a'n'nil tu u Jesusus aas si'an b'a'n te. ³⁹Ech k'o'e' ku' b'iil u Jesusus k'atza utz, teesa u xamal k'atza. Tu ko'xh unmu'k'ul lakpi utz, i'an tek techb'ub'al q'u'l atiche.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu q'u ya'v

⁴⁰Aatz tek ku'q'ii, iq'ol ul kajay q'u ya'v vatz u Jesusus. Ech nichtaq' je' iq'ab' u Jesusus tib'a junun q'u ya'v. Utz nichian b'a'n k'uxh chukchaj yaab'il nichmotxb'anon. ⁴¹Nichtel q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz sib'al q'u aanima ya'v majte. Va'l iq'eq'un tela' nital ech tza': —¡Axh viK'aol u Tioxh!— Chia.

Pek nichiyaal tu u Jesusus. Ye' nichtaq' tzi' te samotxyoloni. Tan tootzajich q'u tioxhil tx'i'li'inaj aas a' viTxaaom u Tioxh.

⁴²Unchee' aatz q'iilich teku'en, k'asu'l u Jesusus tzi'. Utz b'en tu ma'l u tx'ava' tz'intz'ochi. Loq' ex chokloj tu q'u aanima. Ech imaj iatz u Jesusus aas ye'k saelb'en tixo'l. ⁴³Pek tal u Jesusus te ech tza': —Ministeer sab'enin tu tere'n q'u tenam. Se'nval u b'a'nla chusb'al tetz viQ'esalail u Tioxh. Tan ech ti' vetchajlik'ulin.— Texhtu'.

⁴⁴Ech nichtal u b'a'nla chusb'al tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar.

U teesat sib'la txay u Lu' tu a' titxumb'al u Jesusus

5 ¹Unchee' aatz i'ana, aas atich u Jesusus tzi' u choo Genesareet, mam tenam ipoch' tib' k'atza ti' tab'il u yolb'al Tioxh. ²Utz til

ka'va'l jukub' u Jesusus tzi' u choo. Ma'tich tel q'u eesan txay tuul. A' tek nichitx'aa q'ul ik'ach eesab' txay. ³Ech ok u Jesusus tu ma'l q'u jukub' tzi'; aya' va'l tetzich u Xhim. Utz ijaj b'a'n'il te aas sixaansa oko'p b'itoy u jukub' vi' u choo. Ech k'uje' u Jesusus tu jukub' utz, xe't ichus elu'l q'u tenam.

⁴Aatz tek ya' ichusun u Jesusus, tal tu u Xhim ech tza': —Iq'o'k u jukub' tinaab'il u choo tzi'. Utz k'ontaj b'en q'ul ek'ach tuul. Ech seteesa txay.— Texh te.

⁵Tzaq'b'u u Xhim, tal te ech tza': —;Chusul, ma'x aq'b'al qaq'onine' utz, ye'xh ma'j txay vetqeesa! Pek ti' tan, axh nialon, sunk'on ko'p q'u k'ach tzi'.— Texh te.

⁶Ech ta'xh veet taq' ko'p vik'ach, sib'al txay imooi tuul. Aal nichteke'tiq'ixme'. ⁷Ech motx tek i'an b'en xheenya tu unjot q'ul imol q'u'l atich tu va't u jukub' ti' aas su'liloché'. Utz oponi. Ech inoosa ka'va'l q'u jukub' tu txay. Utz nichteke'tiko'p q'u jukub' jaq' a' tu u talal.

⁸Unchee' ta'xh til u kam u Xhim tzi', va'l Lu' ib'ii majte, peche' vatz u Jesusus. Tal te ech tza': —Xaane'l sunk'atza unB'aal tan, in aa paav.— Texh te.

⁹Tz'ejx ik'u'l utz, xo'v tuch' q'ul imol ti' sib'al q'u txay motx teesa.

¹⁰Antich u Jacobo tuch' u Xhan, q'ul ik'aol u Zebedeo.

Pek aatz u Jesusus, tal tu u Xhim ech tza': —Ye' ko'xh xo'vaxh. Tan yit' txay tere'n koj sachok tu a', pek a' tek sachok aanima. So'ok ti' inimal u b'a'nla chusb'al.— Texh te.

¹¹Ech tiq'o elu'l q'u jukub' vatz tx'ava' q'u vinaj tzi'. Utz motx tek iya'sa u eesa txay. Motx tek xamb'u ti' u Jesusus.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu ma'l u vinaj ch'a'k'i'

¹²Unchee' atich u Jesusus tu ma'l q'u tenam tzi'. Utz atich ma'l u vinaj tzi' majte va'lich ch'a'k ti'. Ech ta'xh til u Jesusus, peche' ku' siatz. Taq' ku' ivatz vatz tx'ava'. Utz ijaj b'a'n'il te ech tza': —UnB'aal, ¿yetz asa' sa'an b'a'n ve?— Texh te.

¹³Ech taq' opon viq'ab' u Jesusus, ikano'k. Utz tal te ech tza': —Ee', sunsa'a. B'an b'a'n.— Texh te. Ech tu ko'xh unmu'k'ul i'an b'a'n; el u ch'a'k k'atza. ¹⁴Utz tiira tal b'en u Jesusus tu u vinaj i'an b'a'n aas ye'xhab'il ko'xh e satalva. Tal te ech tza': —Kuxh k'uch tu u oksan yol vatz Tioxh aas b'a'nt'axh. Ech iq'o b'en u txakunsa'm tzixé' va'l sak'achlu vi' u nachb'al. Echa' va'l alelka tu u o'tla mantaar tu u Moisees. Ech saootzajili aas b'a'nt'axh.— Texh te.^g

¹⁵K'uxh ech tal u Jesusus, aal ko'xh maas techalich ipax itziul. Utz mam tenam nichimol tib' ti' tab'ile' utz; ti' sab'anax b'a'n te tu q'ul

^g 5.14 Choktaj u Leviitico 14.3-4.

iyaab'il majte. ¹⁶Pek aatz u Jesusus, nichixaansa b'en tib' tu q'u tx'ava' tz'intz'ochi ti' iq'ilal isik'lel Tiohx.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu ma'l u vinaj numtz'inaj ichi'l

¹⁷Unchee' aatz i'an tu ma'l u q'ii, nichichusun u Jesusus. Utz tiira atich iyak'il vixamlil u kuB'aal k'atza ti' ib'anax b'a'n tu q'u ya'v. K'ujlich opon unjolol q'u fariseo tuch' unjolol q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. A' motx k'asku'l tu kajay q'u tenam tikuenta Galilea, tikuenta Judea utz, tuch' tu Jerusalem.

¹⁸Unchee' aatz i'ana, opon unjolol q'u vinaj chelemich ma'l u vinaj taq'o vi' cheleb'al tetz. Tan ya'v; numtz'inaj ichi'l. Utz nichmotxi'an ya'l tiq'ol oko'p vatz u Jesusus. ¹⁹Pek ye't veet toko'p tu u mam tenam. Ech motx b'enje' vi' u otzotz utz, teesa b'iil vivi'. Ech a' tek taq'vu ko'p u ya'v vi' qaq'al tuch' u cheleb' tetz. Ech toksa tu xo'l vatz u Jesusus.

²⁰Ech ta'xh til u Jesusus aas k'ujlel ik'u'l q'u chelenal ti' ib'antu b'a'n u ya'v, tal u Jesusus tu u ya'v ech tza': —Vinaj, kajay q'ul apaav kuyel.— Texh te.

²¹Ech aatz q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar tuch' q'u fariseo, xe't motx tal ti' taanima ech tza': —iAb'il va'l ninache' tzi' aas nipaasa tib' vi' Tiohx! Tan ab'il koj sakuyun paav, pek ta'xh u Tiohx.— Chia.

²²Aatz u Jesusus tan, paal itxumb'al tu q'u'l nichtal ti' taanima. Utz ich'oti te ech tza': —¿Kam netal tetaanima? ²³¿Ab'iste tek u kam yit' tza'l koj tel sevatz unchee'? ¿A' tzik a' va'l: «Kuyel tek q'ul apaav kajayil.» Chajin? ¿Oj aya' va'l: «Lakpen utz, xaan.» Chajin te? ²⁴Pek sunk'uch sevatz cheel aas nojchit atil tijle'm u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima ti' ikuyax paav tu u vatz amlika tx'ava' tza'.— Texhtu'.^h

Ech tal tu u numtz'inaj ech tza': —Axh nival axh, lakpen. Iq'o b'en u cheleb' eetz tzi' utz, kuxh taatib'al.— Texh te.

²⁵Ech tu ko'xh u mu'k'ul tzi', lakpu u vinaj vatz q'u aanima. Tiq'o k'asu'l u cheleb' tetz va'l tzanlichka. Ech b'en tu tatib'al. Utz va'lich toksat iq'ii Tiohx. ²⁶Ech kajay aanima motx tz'ejx ik'u'l tu xo'val. Utz va'lich tek motx toksat iq'ii Tiohx ech tza': —iMam txaichil vetqillu cheel!— Texhtu'.

Vixamb'u u Levii ti' u Jesusus

²⁷Xamtich tek ti' q'u kam tza', k'asu'l u Jesusus. Utz til ma'l u jajol ja'mel alkavaar, Levii ib'ii. K'ujlich tu va'l nijajlik ja'mel alkavaar. Utz tal te ech tza': —Xamb'en vi'.— Texh te.

²⁸Ech lakpu u Levii tzi'. Taq'ka kajay q'u kam utz, xamb'u ti'.

^h 5.24 Aatz u yol “u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima” chia, a' nital je' tib' u Jesusus. Utz aya' u “Hijo del hombre” tu kastiya.

²⁹Ech i'an ma'l mam tx'ix u Levii tu toztotz ti' u Jesusus. Utz sib'al tere'n jajol ja'mel alkavaar atich opon majte tuch' sib'at aanima. Kajay motx ok vatz meexha k'atza.

³⁰Pek nichteasal iq'ii tu q'u fariseo tuch' q'u q'esal aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. Utz tal tu q'u chusulib' ech tza': —¿Kam toke' aas netechb'un tuch' q'u jajol ja'mel alkavaar utz, tuch' q'u aa paavla chaj aanima tzi'?— Texh te.

³¹Utz tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Aatz q'u tiichajla aanima, ye'xhkam nisavsa aa tz'ak. Pek a' nisavsan q'u ya'v. ³²Tan yit' a' koj ul unchok jikomla aanima. Pek a' ul unchok aa paav sik'axa q'ul ipaav. Tan a' q'u'l nisavsan kuyb'al.— Texhtu'.

U jalb'al tib' u o'tla mantaar tuch' u b'a'nla chusb'al

³³Unchee' tal q'u vinaj tu u Jesusus ech tza': —¿Kam toke' aas tzuk'el nikuy iva'y q'ul ichusulib' u Xhan utz, tuch' q'u fariseo ti' iq'ilal isik'lel Tiohx? Pek aatz q'ul achusulib' tzi', ye' nikuy iva'y. Va'l ko'n motx techb'une' utz, va'l ko'n motx tuk'a'e'.— Texh te.

³⁴Aatz u Jesusus tan, tal te ech tza': —Ye'kax ikuy iva'y q'u aanima q'u'l nisavsal ti' tilax tzumb'a'a tuul atil u xiak tixo'l va'l tzume'ya. ³⁵Pek toj nal uloj u tiempo aas saeesal b'en u xiak tixo'l. Ech analen tu u tiempo tzi' sikuy iva'y ti' iq'ilal sik'lel Tiohx.— Texhtu'.

³⁶Ech ik'am ti' ma'l kam u Jesusus utz, tal te ech tza': —Ye'xhab'il nib'anon aas satoksa ak' k'oo k'atz q'a'l oksa'm. Tan oj ech sab'anax tzi', sako'nb'uchax u ak' b'u'j. Utz sa'kojik'ulo'k ti' u q'a'l oksa'm. ³⁷Utz ye'xhab'il niaq'on ku' tu q'a'l tz'u'm u ta'l uuva majte va'l anal tela'. Tan oj ech sab'anaxi, saq'ixmu u tz'u'm tu visipk'u u ta'l uuva. Utz sapeq'xe'l.

³⁸Pek a' sa'aq'axku ku' u ta'l uuva va'l anal tela' tu ak' tz'u'm. Ech ela ko'xh b'a'n saelka. ³⁹Utz ye'xhab'il atix b'anon majte aas ta'xh ma't veet tuk'at u tx'amla ta'l uuva, sa'tepajtachva u ta'l uuva va'l anal tela'. Tan nitale': «A' techal u tx'amla ta'l uuva.» Chaj.— Texh u Jesusus.ⁱ

Vichoktu triigo q'u chusulib' tu ilanb'al q'ii

6 ¹Aatz i'an u Jesusus tu ma'l u ilanb'al q'ii, paal xo'l unjolol q'u chikob'e'm. Utz motx xe't itx'up vatz itriigo q'u chusulib'. Nichisole'l ti' tiq'ab' utz, nichtechn'u.^j ²Pek alax te tu unjolol q'u fariseo

ⁱ 5.36-39 Atil toke' k'uxh yolon u Jesusus ti' u tz'u'm tuch' ti' u ta'l uuva. Echa' u tx'amla ta'l uuva, a' nik'am ti' taq'o u o'tla txumb'al, u o'tla mantaar. Aatz u ta'l uuva anal tela', a' nik'am ti' u b'a'nla chusb'al va'l anal iq'omich tu u Jesusus. Aatz u q'a'l tz'u'm, a' nik'am ti' q'u aanima niman tetz u o'tla mantaar. Pek aatz u ak' tz'u'm, a' nik'am ti' q'u aanima q'u'l saniman u b'a'nla chusb'al. ^j 6.1 Choktaj u Deuteronomio 23.25.

ech tza': —¿Kam toke' aas neb'an tu ilanb'al q'ii va'l yit' b'a'n koj vatz u kukostuumbre tz'ib'amal?— Texhtu'.^k

³Utz tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —¿Yetz sik'lemal tu u Yolb'al Tiohx setaq'o kam va'l i'an u Daviid tuch' q'u'l xamich ti' aas motx kam tu va'y? ⁴Tan oko'p tu u toztiohx utz, ex tiq'o q'u txaal'a kaxhlaan tx'ix. Itx'a' tetz utz, taq' tetz q'ul imol, k'uxh yit' aq'ich koj tzii aas ab'il ko'xh satx'a'on. Pek ta'xh q'u oksan yol vatz Tiohx satx'a'on.— Texhtu'.^l

⁵Utz tal paj ech tza': —Aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, q'esala tatin vatz u ilanb'al q'ii majte.— Texhtu'.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu ma'l u vinaj tu ilanb'al q'ii

⁶Unchee' aatz paj i'an tu va't ilanb'al q'ii, oko'p u Jesusus tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Nichichusune'. Utz atich ma'l u vinaj tzi', ye' nichiyikun u seb'al iq'ab'. ⁷Ech aatz q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar tuch' q'u fariseo, nichmotxik'aab'a u Jesusus. A' isa' samotxtile' satzib'an b'a'n tu u vinaj tu ilanb'al q'ii tzi'. Ech sachee' kam ti' si'chmotxixochva tala.

⁸Pek aatz u Jesusus tan, tootzajich kam va'l nichtitz'a q'u vinaj tzi'. Utz tal tu u vinaj va'l ye' nichiyikun unpaq'il iq'ab' ech tza': —Lakpen utz, oken tu kuxo'l.— Texh te. Ech ilakpu u vinaj tzi', txake'i.

⁹Utz tal tek u Jesusus tu q'u aanima ech tza': —Sunch'oti ma'l kam sete. ¿Ab'iste va'l b'a'n vatz u mantaar tetz u ilanb'al q'ii? ¿A' tzik a' va'l sab'anax ma'j b'a'n'nil oj ma'j maaloil? ¿A' tzik a' va'l sa'aq'ax tiichajil, pek oj aal saeesal tiichajil?— Texhtu'.

¹⁰Ech isaji kajay q'u aanima q'u'l atich ti'aj chaj utz, tal tu u vinaj ech tza': —Yuj vaq'ab' tzi'.— Texh te. Ech iyuj viq'ab' u vinaj utz, yakich i'an b'a'n. ¹¹Ech motx pultu taanima q'u fariseo tu k'a'nal, tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. Utz nichtekmotxiyol tib'ilaj aas kam si'an tu u Jesusus.

Vitxaat kab'laal q'ul ichusulib' u Jesusus

¹²Unchee' aatz i'an tu q'u q'ii tzi', b'enje' u Jesusus vi' ma'l muunte. Ex iq'ila isik'le Tiohx. Ma'l aq'b'al ipaasa ti' iq'ilal isik'le Tiohx tzi'. ¹³Utz aatz q'iilich teku'en, isik'le ul kajay q'ul ichusulib' k'atza. Ech itxaa el kab'laal tixo'l. “Chaj” ib'ii toksa.^m

¹⁴Itxaa u Xhim, va'l Lu' chu te'l majte, tuch' u Lixh vitza'q'.

^k 6.2 Tiira sib'la txaal' vatz q'u q'esal uq'ayb'al oj sauch aq'on tu ilanb'al q'ii. A' nib'enku ti' va'l nital u o'tla mantaar tuch' q'u tz'ajsab' tetz, aya' Vikostuumbre Q'u Israeel Tz'ib'amal.

^l 6.4 Choktaj u Samueel I 21.1-6; u Leviitico 24.9. ^m 6.13 Aatz u yol “chaj”, anko'xhtu' u yol “apóstol”. Pek aye'n vixe' tu u yolb'al griego. A' nital unjolol q'u chusulib' itxaa u Jesusus xo'l q'u niman tetz. Samotx'ental paal u b'a'nla chusb'al.

Ant a' u Jacobo, u Khan, u Felipe, u Bartolomee,
 15 u Tio, u Maxh, u Jacobo, vik'aol u Alfeo, u Xhim, va'l atich ok xo'l
 q'u cananista.ⁿ
 16 Antu u Judas, vitza'q' u Jacobo utz, tuch' u Judas, u aa Cariote va'l
 k'ayin u Jesusus.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu sib'al ya'v

17Ech k'asu'l tuch' q'u'l itxaa tzi'. Utz motx ilan tu ma'l u chaq'aala. A' imol sib'al q'u niman tetz tuch' tere'n mam tenam. Atia aa Judea. Atia aa Jerusaleen. Antich aa Tiro tuch' aa Sidoon tzi' mar. Aya' q'u'l ma'tich tul ti' tab'il u Jesusus utz, ti' sab'anax b'a'n te tu q'ul iyaab'il. 18 Antu opon q'u'l nictuleb'el tu q'u tioxhil tx'i'li'inaj majte. Utz motx b'anax b'a'n te tu u Jesusus. 19Ech kajay q'u aanima nichb'anon ya'l it'okax ok u Jesusus tan, nojchit atil viyak'il vixamlil u Tiohx k'atza. Utz nichib'an b'a'n kajay q'u ya'v taq'o.

U nojla chi'b'ichil

20Unchee' isaji opon q'ul ichusulib' u Jesusus utz, tal ech tza':

—Chi'b'eb'al etetz ab'iste ex,
 ex me'b'a' tan,
 etetz viQ'esalail u Tiohx.^o

21 Chi'b'eb'al etetz ab'iste ex neva'y cheel tan,
 sa'nalpaalex tu vetacha'v.
 Chi'b'eb'al etetz ab'iste ex netoq'e' tan,
 sa'naltze'nex tu txuq'txunchil.

22 Chi'b'eb'al etetz oj sako'xhtaq'an ichi'na'n ik'u'l aanima seti' utz;
 satelab'eka'ex;
 ye'k etxa'k te si'ane';
 siyoq'ex.
 Utz tiira ye'xtxoj ex satale'.

Loq' ti' ko'n etatin k'atz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

23 Pek txuq'txunojex,
 chi'b'ojex tu q'u q'ii tzi'.
 Tan mam choob'al sek'ul tu Amlika.
 Tan echat ko'xh nich'i'an q'ul ik'uy imam tu q'u alol tetz u yolb'al
 Tiohx o'tene atzi'.^p

ⁿ 6.15 Aatz u yol "cananista", ib'iich q'u aanima q'u'l nichxe'k'ulan viq'atb'al tzii q'u aa Roma. Anko'xhtu' va'l "Zelote" majte.   ^o 6.20 Choktaj U Tio 10.1-4. Aatz u yol "viQ'esalail u Tiohx" nital tza', aya' va'l "reino de Dios" tu kastiya.   ^p 6.23 Choktaj u Croonicas II 36.16.

- 24 Pek ech koj ex tx'iiool iq'ii, tilayol saya'k'ex tan, nek'ul etetz cheel.
- 25 Tilayol saya'k'ex ab'iste ex nepaal tu vetacha'v cheel tan, sa'nalva'yex.
Tilayol saya'k'ex ab'iste ex netxuq'txun cheel tan, sa'naletal txumleb'alla chaj yol utz, so'oq'ex.
- 26 Tilayol saya'k'ex untz'oj ni'xhtoksa eq'ii u tenam kajayil tan, echat chit nich'i'an q'u'ul ik'uuy imam tu q'u chulin alol tetz u yob'l'al Tiohx.

Vik'uchax u b'a'nil tu q'u koontra

27Pek nival sete ab'iste ex, netab'i'in cheel tza'. Tiiiojex ti' q'u'ul ekoontra seb'ane'. B'antaj b'a'nil tu q'u'ul nich'i'k'ulanex. 28Altaj b'a'nla yol ti' q'u'ul nialon tz'ejb'al tzii yol seti'. Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx ti' q'u'ul kam ko'xh nichuli seti'. 29Ab'il sapaq'on ok unpaq'il txala etzi', pilq'utaj ok va't siatz. Utz ab'il lamaaon vechake't, aq'tajka vekamiisa te majte. 30Ab'il sijaj ma'j kam sete, aq'tajka te. Utz ab'il kam ma'j etetz simaae', ye' ko'xh etal te aas siq'aavixsa sete. 31Tan kam kajay q'u b'a'nil esa' si'an q'u'ul aanima sete, echat seb'an te majte.

32Tan oj ta'xh tii'ex ti' q'u'ul tii seti', techal koj chit va'l neb'ane' tzi'. Tan echat ko'xh ib'anon q'u'ul aa paavla chaj aanima, nib'an tii ti' q'u'ul b'a'n te majte. 33Utz oj ta'xh neb'anvu b'a'nil tu q'u'ul nib'anon b'a'nil sete, techal koj chit va'l neb'ane'. Tan echat ko'xh ib'anon q'u'ul aa paavla chaj aanima. Ta'xh b'a'n tu q'u'ul b'a'n te. 34Utz oj ta'xh netaq' ik'am q'u'ul so'ole' ti' iq'aavixsale' netile', techal koj chit va'l neb'ane' tzi'. Tan echat ko'xh ni'an q'u'ul aa paavla chaj aanima tib'ilaj majte. Ta'xh nitaq' ik'am q'u'ul nitile' aas saveeti siq'aavixsa.

35Pek aatz ex, tii'ex ti' q'u'ul nikoontrainex. B'antaj b'a'nil te. Utz aq'taj k'am majte. Loq' yit' a' koj sech'ia ek'ultu ma'j kam ti'. Ech nim veja'mel si'ane'. Utz nojchit ex ik'aol ime'al u T'ankin Tiohx si'ane'. Tan tiira jik u Tiohx tu q'u'ul ye'xh b'oj nik'amab'en q'u'ul kam. Utz b'a'n tu q'u'ul onkonla chaj aanima. 36B'antajex txumul vatz, echa' u kuTat. Tan tiira txumul vatz.

Ye'xtxoj yolan aanima ti' kam ni'ane'

37Ye' ko'xh eyol aanima oj niyolpu sevatz, ech ye'k sitx'ol enujul u Tiohx. Ye' ko'xh etz'ej paav ti' emol, ech ye'k satz'ejax paav seti' majte. Kuyunojex, ech sakuylex. 38Utz noj ichajpe'l etetz, ech sa'aq'ax etetz majte. B'a'nla paab'al so'ok seti'; b'oono inooe'; tiira je'naj ivi'. Tan kam chit va'l setaq'e', echat sa'aq'ax sete.— Texh u Jesusus.

39Unchee' tal ma'l u k'amich yol u Jesusus tu q'u'ul chusulib' majte. Tal te ech tza': —¿Satz i'ane' saiq'ol ib'ey ma'l moy tu va't moy? Tan oj

ech si'ane', ela sachajpu b'en tu jul atzi'. ⁴⁰Utz yit' paalnaj koj tijle'm u chusulib' vatz u chusul tetz. Pek anal sitx'ak u chusul tetz aas tiira ma't ichusax b'a'n'il.

⁴¹Utz ¿kam toke' aas a' chit tii nasaji iyolpu amol saatz ti' ma'l tal kam? Utz ye'xhat ni'enku see aas paalchu q'u kam niyolpik'axh siatz. Echa' ma'l juy ch'is niil tu b'aq' iatz amol. Pek aal ye' niil u mam tze' atil tu val eetz. ⁴²Ye'k si'ane' setal temol ech tza': «Aq' tzii saveesa elu'l ma'l u juy ch'is taatz tzi'.» Chajex. Tuul aal ma'l mam tze' at oko'p tevatz. Utz ye' niveet esajin taq'o. ¿Ka'vatz! Eesataj elu'l u mam tze' tevatz b'axa, ech si'an b'a'n esajine'. Ech nal sa'tekveeti setal telu'l u juy ch'is tivatz vemol.

U tootzajil q'u aanima tu q'ul ib'anone'

⁴³Utz ye'xh b'oj si'ane' aas ye'xtxoj ivatz u b'a'nla vatzomla tze' sataq'e'. Utz ye'k si'an majte aas b'a'n ivatz u ye'xtxojla vatzomla tze' sataq'e'. ⁴⁴Tan a' ni'ilchik u tze' tu vivatz. Echa' u viikuxh. Sa'koji'ane' sachee ti' u paal ch'i'x. Utz sa'koji'ane' sachee uuva ti' u vaini'x.

⁴⁵Echat u b'a'nla aanima. A' nik'uchvu tu vib'anone' aas atil u b'a'n'il xe' taanima. Pek aatz u onkonla aanima, tu vib'anone' nik'uchvu majte aas u onkonil atil xe' taanima. Tan kam va'l atil tu taanima u aanima, a' va'l nije'ul titzi'.

Vik'amtu ti' ka'va'l otzotz u Jesusus

⁴⁶¿Kam toke' netal ve?: «unB'aal, unB'aal» che'ex. Pek ye' neb'an q'u'l nival sete. ⁴⁷Tan aatz kajay q'u'l nitul sunk'atza, nitab'i vunyol utz, nib'an b'anol tetz. Utz ech b'anel taq'o va'l i'an ma'l u vinaj atzi'. ⁴⁸I'an totzotz. Ik'ot viku'eb'al. Sib' b'eni i'ana. Utz a' taq'vu je' vitz'achil vi' ma'l mam sivan. Ech k'uxh el nima', ipaq'o'k tib' ti' u otzotz tzi', ye't ole' ti' iyikune'. Tan axhib'i b'oono ije' vi' u mam sivan.

⁴⁹Pek aatz q'u'l ye' ni'an b'anol tetz q'ul unyol, ela tuch' va't u vinaj atzi' va'l vi' tx'ava' ko'n taq'vu je' u totzotz. Ye't taq' b'en itz'achil tu tx'ava'. Ech aatz el u nima', ipaq'o'k tib' ti' utz, ku'i. B'oono isotz sotzi.— Texh u Jesusus.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu u taq'onom ma'l u q'esal sol

7 ¹Unchee' aatz ya' iyolon u Jesusus tu q'u aanima, b'en tek tu Capernaum. ²Utz atich ma'l u vinaj tzi' si'chtexhel ik'u'l tu yaab'il. Taq'onomich ma'l u q'esal sol. Aya' ma'l u taq'onom va'l tiira tiich chit ti'. ³Ech aatz tab'i itziil u Jesusus u q'esal sol, oora ichaju'l unjolol q'ul

¶ 7.2 Aatz u q'esal sol nital tza', ela tuch' ma'l capitaan. Tan atil ma'l 100 sol jaq' imantaar; “centurión” ib'ii tu kastiya tan, iq'esal 100 sol. Aatz u yol “aq'onom” tza', aya' u “esclavo” tu kastiya.

iq'esal q'u Israeel tzixe'. Ul ijaj b'a'n'il te aas su'lib'an b'a'n tu u taq'onom. ⁴⁻⁵Ech motx ul q'ul iq'esal q'u Israeel xe' u Jesusus. Utz tiira ijaj chit b'a'n'il te ech tza': —Tiira b'a'n ik'u'l u capitaan ti' u kutenam tza'. Aal aq'el je' ma'l atib'al taq'o, chusb'al tetz u o'tla mantaar. Ech ni'xhik'ulo'k ti' aas saaq' te kam va'l nijaj see.— Texh te.

⁶Ech b'en u Jesusus ti'. Utz aatz nichtekinajab' k'atz u atib'al, ichaju'l unjolol tamiigo u q'esal sol xe' u Jesusus. Ul tal te ech tza': —UnB'aal, ye' ko'xh chiinaxh tu ulchil. Tan ye' nik'ulo'k vi' aas so'oko'p'axh tu votzotz. ⁷Echtzixe't ye'n oponin tzaxe' tan, ye' nik'ulo'k vi'. Pek al ko'n vayol. Ech si'an b'a'n u vaq'onom. ⁸Tan echa' in. Atilko'nok'in jaq' imantaar unq'esal. Utz ato'k sol jaq' unmantaar majte. Utz aatz nival tu ma'j: «Kuxh tza'.» Chi'in te. Utz nib'ena'. «Ni'axh tza'.» Chi'in tu va'tioj utz, nitule'. Utz nival tu va't vaq'onom: «B'an va'l tza'.» Chi'in te. Utz ni'ane'.— Texh te.

⁹Ech techal chit u yol tab'i u Jesusus tzi'. Utz yakich tz'ejxoj ik'u'l taq'o. Ech ipilq'u tib', isaji q'u aanima q'u'l xamich ti'. Tal te ech tza': —Nojchit nival sete aas ye'saj viltu ma'j aanima Israeel, aas tiira k'ujlel ik'u'l vi' echa' u puera vinaj tzi'.— Texhtu'.

¹⁰Ech aatz tek q'aavopon q'u chaj tu atib'al, b'a'nich tek u aq'onom va'l ya'vich.

U q'aavtitz'pixsal ma'l u kamnaj

¹¹Xamtich tek tuul, b'en u Jesusus tu u tenam Naiin. A'ich imol q'u chusulib'. Utz mam tenam xamtich ti'. ¹²Aatz motx opon naja'ch u jub'al, u okeb'al tu u tenam, tuul nichtiq'ol elu'l ma'l u kamchil. Se'nmujaxoj. Titz'inich ma'l u txakay ixoj. Utz ta'xhich ma'l vatz titz'in atiche. Utz sib'al aanima xamich ti', q'u'l tu u tenam tzi'. ¹³Ech txumax iatz u txakay ixoj tu u Jesusus aas tilta'. Ech iq'ila utz, tal te ech tza': —Ye' ko'xh oq'axh.— Texh te.

¹⁴Ech ixaan opon u Jesusus utz, it'ok u cheleb' tetz u kamchil. Ech txake' tek q'u chelen tetz. Tal u Jesusus tu u kamnaj ech tza': —Xiak, axh nivalaxh, lakpen.— Texh te.

¹⁵Ech q'aav itz'pu u xiak va'l ma'tich ikame'. Xe't tek iyolone'. Ech aq'ax tek tu vinan. ¹⁶Ech motx xo'v aanima kajayil. Utz xe't motx toksa iq'ii Tioxh. Nichtal ech tza': —iNojchit ma'l techalla alol tetz u yob'al Tioxh cheey tu kuxo'!! iUlyu quxe' tu u Tioxh o' itenam!— Texhtu'.

¹⁷Ech pax chit paal itziil u Jesusus tikuenta kajay u Judea tuch' q'u tenam sinaja'ch.

U taltu u Jesusus aas a' viTxaaom u Tioxh

¹⁸Unchee' alax tek kajay q'u kam tu u Xhan tza'. Q'ul ichusulib' alon te. Ech isik'le ka'va'l ichusulib' u Xhan. ¹⁹Utz ichaj b'en xe' u Jesusus ti' ich'otil

te ech tza': — «¿Ahx tzik viTxaaom u Tiohx va'l sa'chit'uli? Pek oj yit' axh koj utz, sakuch'ia va'te.» Chia.— Texh te.

²⁰Ech aatz motx opon xe' u Jesus, tal te ech tza': —Vetichaju'lo' u Xhan tzaxe', u b'anol vautiismo. Ul kuch'oti see taq'o: «¿Ahx tzik viTxaaom u Tiohx va'l sa'chit'uli? Pek ¿oj yit' axh koj? Utz sakuch'ia va'te.» Chia.— Texh te.

²¹Unchee' aatz u Jesus, sib'al ya'v i'an b'a'n te tu u mu'k'ul tzi'. I'an b'a'n tu q'u'l atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz sib'la moy isajinsa.

²²Ech tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —B'enoj etal tu u Xhan kam q'u kam netile' etab'i tza': «Tan nitekisajin q'u moy. Nitekixaan q'u ko'x. Niteki'an b'a'n q'u ch'a'k'i'. Nitektab'in q'u chakan. Niq'aavtitz'pixsal kamnaj. Utz nitektab'i u b'a'nla chusb'al q'u me'b'a'. ²³Utz chi'b'eb'al tetz va'l ye' nika'tziiun vi'.» Chajex te.— Texh u Jesus.»

²⁴Unchee' aatz tek k'asu'l q'ul ichaj u Xhan, xe't iyolon u Jesus ti' u Xhan tu q'u tenam ech tza': —¿Kam b'anel titxumb'al u vinaj va'l ex etil tu tz'inlich tzaji tx'ava' b'atz'i? ¿Ech tzik a' ma'j aa aas va'l ko'xh ib'en sunchaj jalil tu kajiq'? Ye'ka. ²⁵Pek ¿kam chit ex etile'? ¿A' tzik ex etil ma'j vinaj aas toksa'm ijlenal ato'k taq'o? Ye'ka. Tan aatz q'u'l b'a'nla chaj oksa'm ato'k taq'o, techal tatine'. Aye'n tu q'u tatib'al ijlenal. ²⁶Loq' ¿kam chit ex etile'? ¿Ma'j tzik alol tetz u yolb'al Tiohx? B'a'ntan a' i. Utz nival sete aas aal nim tatin vatz tere'n q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. ²⁷Tan a' va'l tz'ib'amalka u yol ti' ech tza':

«Sunb'axab'sa b'en vunchaj saatz. A' sapaxsan itziiul val ooponb'al. Echa' ib'anax tuch b'ey saatz si'ane'.» Chia.^s

²⁸Tan nival sete aas ye'xhab'il ko'xh va'toj paalchu tijle'm vi' u Xhan, u b'anol vautiismo xo'l kajay q'u aanima alamal. Pek loq' k'uxh echi, aatz q'u'l ch'oo ko'n u tijle'm tu viQ'esalail u Tiohx, paalchu tijle'm vi' u Xhan tzi'.— Texhtu'.

²⁹Ech ta'xh tab'i u kam q'u tenam tza', tuch' q'u jajol ja'mel alkavaar, motx txuq'txuni tan, motx inima vinujul tal u Tiohx. Tan ma't motx i'an ivautiismo echa' va'l tal u Xhan.

³⁰Pek aatz q'u fariseo tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar, motx ko'n teesa iq'ii vitxumb'al u Tiohx tzi'. Ye't motx inima kam va'l titz'a u Tiohx ti'. Tan ye't ko'n motx i'an ivautiismo, echa' va'l tal u Xhan.

³¹Tal tek u Jesus ech tza': —¿Kam b'oj sunk'am ti' aas ela tuch' q'u aanima tu u tiempo tza'? ³²Ela tuch' q'u talaj nitxa' atzi' aas ch'uxhlel tu k'ayib'al. Utz niqetunsa b'en talax timol ech tza': «Vetkuxuli aa, pek ye'n b'ixex. Txumumb'al kub'itz vetb'itz'o', pek ye'n oq'ex tu txumu'm.» Chia.

^r 7.23 Choktaj u Isaias 29.18-19; 35.5-6; 26.19; 61.1.   ^s 7.27 Choktaj u Isaias 40.3-5; u Malaquias 3.1.

³³Tan ul u Khan, u b'anol vauitiismo, ye't itx'a' kaxhlaan tx'ix utz, ye't tuk'a ta'l uuva. Utz netal ti': «Atil tioxhil tx'i'li'inaj k'atza.» Che'ex.

³⁴Utz aatz cheel, ulyu u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima utz, nitechb'une!, nituk'a ta'l uuva. Utz netal ti': «Ulyu ma'l u vinaj ye'k chit iya'eb'al tu echb'u'm utz, ti' tuk'al ta'l uuva. Nimolo tib' tuch' aa paav utz, tuch' jajol ja'mel alkavaar.» Che'ex. ³⁵Pek aatz vitxumb'al u Tiohx, a' ni'ilchik tu vib'anon q'ul ik'aol ime'al.— Texhtu'.

Vikuyax ipaav ma'l u ixoj tu u Jesusus

³⁶Unchee' aatz i'ana, savsal u Jesusus tu ma'l u fariseo. Tal te se'ntx'a'n tzixe'. Ech b'en u Jesusus otzotz tzixe' utz, ok vatz meexha. ³⁷Ech opon ma'l u ixoj k'atz u Jesusus, ma'l aa paavla ixoj tu u tenam tzi'. Iq'omich ma'l tal b'a'nla tz'aj taq'o. Tx'umq'ixsab'al atil tuul. Tan tab'i aas nichitx'a'n u Jesusus xe' u fariseo.^t ³⁸Utz atin ti' iqu' u Jesusus xe'aj tajan. Ech xe't toq'e'. Tak'sa q'u tajan u Jesusus tu q'u ta'l b'aq' iatz. Utz nichisuu tu xi'l ivi'. Nichitz'utz' q'u tajan. Utz iqook u tx'umq'ixsab'al ti'. ³⁹Ech ta'xh til u kam u fariseo tzi', tal tu taanima ech tza': —Oj nojchit alol yolb'al Tiohx va'l tzi', satootzaji koj atzi' aas aa paav u ixoj va'l nikanon ok tzi'.— Texhtu'.

⁴⁰Ech tal tek u Jesusus tu u fariseo ech tza': —Xhim, atil ma'l kam saval see.— Texhtu'.

Tal u Xhim ech tza': —Ala chusul.— Texh te.

⁴¹Tal u Jesusus te: —Atich ma'l u vinaj atich itx'oj ka'va'l aanima tzixe'. Ma'l, ija'mel 500 aq'onib'al q'ii itx'oj atiche. Aatz va't, ija'mel 50 aq'onib'al q'ii itx'oj. ⁴²Aatz ka'va'l q'u vinaj tzi' tan, ye't motx ole' ti' icheea' kani'ch ichool q'u'l itx'oj si'ane!. Utz kuyax q'ul itx'oj sika'b'il. Pek ala, ¿ab'iste ma'l tu ka'va'l q'u vinaj tzi' sa'xhik'ama tu u b'aal itx'oj?— Texh te.

⁴³Tzaq'b'u u Xhim, tal ech tza': —A' chit maas sak'amab'eni va'l sib'al itx'oj vetkuyli.— Texhtu'.

Utz tal tek u Jesusus te ech tza': —Ee', echi. Aya' va'l naale' tzi'.— Texh te.

⁴⁴Tuul ipilq'u b'en tib' tinujul u ixoj utz, tal tu u Xhim ech tza': —¿Matz iillu va'l veti'an u ixoj tzi'? Tan k'uxh taatib'al vet'ulk'in utz, aal ye'n aaq' vaal tx'aab'al vajan. Pek aatz u ixoj tzi', vettak'sal vajan tu u ta'l b'aq' iatz utz, nisuu tu u xi'l ivi' tzi'. ⁴⁵Ye'xhkam vetatz'utz'in. Pek aatz u ixoj tzi', ye'saj iya' ti' itz'utz'ax vajan jank'ax vuku'l tza'. ⁴⁶Ye'xhkam vetaqoo je' aseite tunvi'. Pek aatz u ixoj tzi', vettoksal tx'umq'ixsab'al ti' vajan.^u ⁴⁷Ech toke' nival see aas kuyel kajay q'ul ipaav k'uxh sib'al. Ech

^t 7.37 Aatz u tal b'a'nla tz'aj nital tza', a' itx'ava'il ma'l u tx'anella sivan “alabastro” ib'ii tu kastiya. Sajsoi!. Kolb'al tetz tx'umtixsab'al. ^u 7.45-46 Aatz ni'an u b'aal otzotz aas nitopon iq'ilanal, nipaasa b'oj aseite olivo tivi' viq'ilanal. B'enchimal yuuch u aseite tuch' tx'umq'ixsab'al. Ech q'u kostuumbre xo'l q'u aanima tzi'. Ech a' va'l nital u Jesusus tu u Xhim tzi' aas kantu' ye't i'an kostuumbre te tetz q'ilanal. Aal paarten b'anon.

sib'al nik'amab'ene!. Pek ech koj va'l b'iil ko'n ipaav nikuyaxe!, b'iil ko'n nik'amab'ene!.— Texhtu'.

⁴⁸Utz tal tek tu u ixoj ech tza': —Kajay q'ul apaav kuyel.— Texh te.

⁴⁹Ech aatz tere'n q'u aanima q'u'l oknajich tuch' vatz meexha, xe't motx tal tib'ilaj ech tza': —¿Kam tek tijle'm va'l tzi' nitale' aas nikuy paav majte?— Texhtu'.

⁵⁰Pek tal paj u Jesusu tu u ixoj ech tza': —Ti' vik'uje' ak'u'l vi' vetchitp'axh tu q'ul apaav. Kuxh, tx'anel ab'ena!.— Texh te.

Vichusun u Jesusu tuch' q'ul ichusulib' tulaj tenam

8 ¹Unchee' xamtich tek tuul, nichipaal u Jesusu tu q'u tenam tuch' tu q'u talaj tenam ti' ipaxsal paal u b'a'nla chusb'al tetz viQ'esalail u Tiohx. A' imol kab'laal q'ul ichusulib'. ²Utz antu ka'xva'l ixoj xamich ti' majte. Aya' q'u'l ma'tich i'antu b'a'n tu yaab'il. Utz atia ma'tich tel tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Atich u Li' tixo'l, u aa Magdala, va'l ma'tich tel jujva'l tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. ³Antu u Xhiv, u tixoj u Chuza. Aatz u Chuza tzi', atich tijle'm k'atz u ijlenal Herodes. Antich u Xhuxh utz, tuch' unjot ixoj, aq'olich tetz u Jesusu kam nichisavsa tan, atich ime'b'i'l.

Vik'amtu ti' ma'l chikol u Jesusu

⁴Unchee' mam tenam imol tib' ti' u Jesusu. Til chaj ko'xh tenam motx k'asku'l. Utz ik'am ti' kam u Jesusu tu vichusun ech tza':

⁵—Aatz i'an ma'l u chikol, b'en tu chiko'm. Ex ichik u tia. Utz tuul nichimak' paal u triigo tu aq'onib'al, atia a' ku'k tu b'ey. Ech tzeq'e'yulka. Utz motx ko'n ex tzotiloj tu q'u tz'ichin tu amlika. ⁶At u ia a' ku'k vi' sivan. Utz ta'xh itz'pi, tzaji. Tan yit' lo'lochich koj tatine!. ⁷Utz at u ia, a' ku'k xo'l ch'i'x. Ech aatz q'u ch'i'x q'u'l ela itz'pu tuch', isotzsa. ⁸Pek aatz untante, a' ku'k tu b'a'nla tx'ava!. Utz itz'pi, ech vatzini. ¹⁰⁰ivatza taq'a.— Texh u Jesusu.

Ech ta'xh tal q'u yol tzi', q'eq'u'm chit talax i'an ech tza': —¡Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj!— Texhtu'.

⁹Ech ch'otil te tu q'ul ichusulib' ech tza': —¿Kam u tokeb'al q'u kam vetak'am ti' tzi'?— Texh te.

¹⁰Tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —B'a'n ex tan, aq'el tzii sete aas setootzaji u tokeb'al q'u kam q'u'l ye' ootzajimal ti' viQ'esalail u Tiohx. Pek ech koj q'u aanima tzi', yit' vatzsaj koj sa'alax te. Unjolol kam sak'amax ti', ti' talchu te. Ech k'uxh sasajini, sa'kojikan tilaxe' kam nisaji. Utz k'uxh satab'i, sa'kojpaal itxumb'al tuul kam va'l satab'i.^v

¹¹Pek a' u tokeb'al u yol tza' va'l vetunk'am ti' talax u chikol. Aatz u ia, a' nik'am ti' u yolb'al Tiohx. ¹²Ech aatz u ia ku' tu b'ey, a' nik'am ti' u aanima

^v 8.10 Choktaj u Isaias 6.9-10.

va'l nitab'i u yolb'al Tiohx. Pek niko'nulsotzsaloj sik'u'l tu u tx'i'li'inaj. Ech ye'k sinima utz, ye'k sachitpi tu paav. ¹³Aatz u ia va'l a' ku'k vi' sivan, a' nik'am ti' u aanima va'l nitab'i u yolb'al Tiohx utz, tuch' txuq'txunchil nik'ule'. Pek ye' b'ennaj taq'il. Ma'l ko'xh tiempo ninima u yolb'al Tiohx. Utz aatz nitul ma'j tza'lla kam ti', nitelka. ¹⁴Aatz u ia va'l ku' xo'l ch'i'x, a' nik'am ti' u aanima va'l niab'in u yolb'al Tiohx. Pek niko'nisotzsa b'en sik'u'l ti' q'u ela'okchil, ti' q'u tx'ib'al q'ii, ti' q'u achva kam tu u vatz tx'ava' tza'. Ech ye' niq'anb'u tu u tatin k'atz u Tiohx. ¹⁵Pek ech koj va'l ku' tu b'a'nla tx'ava', a' nik'am ti' q'u aanima q'u'l b'a'n taanima. Jikom nik'ul u yolb'al Tiohx va'l nitab'i. Ech b'enamen nik'uche' aas kolel taq'o. Echa' u ia aas b'enamen nivatzin vitze'il.

Vik'amtu ti' ma'l u txijtxub'al u Jesusus

¹⁶Ye'xhab'il nib'anon aas nimatx txijtxub'al utz, sako'nijupi tu ma'j kam. Ye'kax b'anli aas sa'aq'ax oko'p u txijtxub'al jaq' tx'ach. Pek a' niaq'axku je' vi' u tatib'al. Ech satil u tuul otzotz q'u aanima q'u'l nitoko'p, txijtxumal. ¹⁷Tan ye'k ma'j mujich kam aas ye' koj sa'ab'ili. Utz ye'k ma'j kam sajutxil ib'anaxe' aas ye' koj saelu'l itziuil. ¹⁸Ech toke' at noj b'enku sete kani'ch tab'il u chusb'al neb'ane' tza'. Tan ab'il atil nal tetz, sa'aq'ax tere'n tetz. Pek ab'iste va'l ye'k tetz, loq' atil b'iil tetz aas nitale', sako'nmaale'l te.— Texhtu'.

Vichokax u Jesusus tu vinan tuch' tu q'u titz'in tatzik

¹⁹Unchee' opon vinan u Jesusus tuch' q'ul itza'q'. Pek ye't veet ixaan opon k'atza ti' u mam tenam atiche. ²⁰Ech alax opon te ech tza': —Atil vanan tuch' q'ul atza'q' q'anal. Nisa'a satilaxh chi.— Texhtu'.

²¹Tzaq'b'u tek u Jesusus ech tza': —Nojla a' unnan utz, nojla a' untza'q' q'u'l niab'in u yolb'al Tiohx utz, ni'an b'anol tetz.— Texhtu'.

Viya'sat u mam kaji'q' jab'al u Jesusus

²²Unchee' aatz i'an tu ma'l u q'ii, okb'en u Jesusus tu jukub' tuch' q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —Paalojb'eno' sala b'en u choo tzi'.— Texhtu'. Ech motx b'eni.

²³Pek vat u Jesusus tuul nichixaan vi' u a'. Utz xe't ma'l mam kaji'q' jab'al vi' u choo. Utz va'lich tek iko'p a' tu jukub'. Xo'veb'alich teku'en. ²⁴Ech xaan opon q'u chusulib' k'atz u Jesusus, ik'assa. Tal te ech tza': —jChusul, chusul, toj b'enojo' tu a'!— Texh te.

Ech k'as tek u Jesusus utz, iyaa u mam kaji'q' jab'al tuch' vipilq'a'txan u choo. Ech ya'i. Va'lich tek tachavan ikalkoch u a'.

²⁵Utz tal tek u Jesusus tu q'u chusulib' ech tza': —jKantu' ye' k'ujlel ek'u'l?— Texh te.

Aatz q'u chusulib', va'lich tek ixo've'. Utz tz'e'jx ik'u'l taq'o. Nichtektal tib'ilaj ech tza': —jAb'il techit u vinaj tzi' nitale'! jTan niko'niyaa u mam kaji'q' jab'al tuch' u choo tzi' utz, nimalia!— Texh tib'ilaj.

Vib'antu b'a'n u Jesusu tu ma'l u vinaj aa Gaadara

²⁶Unchee' opon tek tu vitx'ava' q'u aa Gaadara, tinujul unpaq'it itzi'aj u choo tu Galilea. ²⁷Ech ta'xh elu'l u Jesusu vatz tx'ava', ul k'ulaxoj tu ma'l u vinaj tu u tenam tzi'. Atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz sib'alich tek tiempo tuul aas ye' nitoksa toksa'm. Utz yit' a' koj nichatinku tu otzotz, pek xo'l mujb'al kamnaj atichka. ²⁸Utz ech ta'xh til u Jesusu q'eq'uni. Peche' ku' siatz. Utz qetun taltu ech tza': —¿Kam asa' ve Jesusu iK'aol T'ankin Tioxh? ¡Nunjaj b'a'nil see, ye' ko'xh uulevansa'in!— Texhtu'.

²⁹Tan nichtojche'l u tioxhil tx'i'li'inaj u Jesusu k'atz u vinaj tzi'. Tan sib'ich tek tiempo ma'tich tok k'atza. Utz k'uxh nichiqitzax tu kadeena utz, nixeele'; niko'nirat' q'u qitzb'al tzi'. Utz nitiq'ol b'en tu tz'inlich tx'ava' tu u tx'i'li'inaj.

³⁰Utz ch'otil te tu u Jesusu ech tza': —¿Kam ab'ii?— Texh te.

Tal ech tza': —Ye' acheb'e unb'ii.— Texhtu' tan, sib'la tioxhil tx'i'li'inaj atich ok k'atza. ³¹Utz kaanaich motx ijajtu q'u tioxhil tx'i'li'inaj tu u Jesusu aas ye'k sa'alax ib'en tu u mam jolob'txan. ³²Utz kavaal chit nichichokob'e tib' unjolol b'och vi' ma'l u muunte tzi'. Tiira sib'al ixaan nichixeel tzi'. Ech ijajab'e u Jesusu q'u tioxhil tx'i'li'inaj aas sataq' tzii te so'ok k'atz q'u b'och. Utz aq'ax tzii te. ³³Ech el q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz u vinaj tzi' utz, ok k'atz kajay q'u b'och. Utz ye'k chit talche', motx ex ik'on b'en tib' q'u b'och tzi' peepu taq'o, yakich tu choo. Ech motx jiq'mu tu a'.

³⁴Ech ta'xh til q'u xeen b'och, kam va'l ma'tich tuche', motx t'aspi k'asu'l. Utz ex tal u yol tu tenam tuch' tu q'u ja'jtze'. ³⁵Ech ul til q'u aanima kam va'l ma'tich tuche'. Ul k'atz u Jesusu. Utz motx til u vinaj va'l ma'tich tel q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. K'ujlich txala tajan u Jesusu. Tiira b'a'nich teku'en. Atich tek ok toksa'm. Ech motx xo'vi.

³⁶Aatz q'u aanima q'u'l ilon q'u kam tzi', motx tek tal tunjot q'u aanima q'u'l anal topone', kani'ch vib'antu b'a'n u vinaj va'l atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. ³⁷Unchee' aatz tek q'u aanima q'u'l tikuenta u tx'ava' Gaadara tzi', motx ijaj b'a'nil tu u Jesusu aas saelk'asu'l tikuenta q'u'l itx'ava'. Tan techalich motx ixo've'. Ech ok u Jesusu tu jukub'. Q'aavk'asu'l tzi'.

³⁸Pek aatz u vinaj va'l ma'tich tel q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza, ijajab'e u Jesusu aas sataq' tzii te ta'n saxamb'u ti'. Pek chajax ko'n k'asu'l tu u Jesusu. Tal te ech tza': ³⁹—Kuxh taatib'al. Utz ala kam u mam b'a'nil veti'anlu u Tioxh see.— Texh te.

Ech b'eni utz, xe't ipaxsa itziil tu kajay u tenam aas kam u mam b'a'nil i'an u Jesusu te.

U q'aavtitz'pixsal vime'al u Jairo

⁴⁰Unchee' aatz tek q'aavu'l u Jesusu, mam tenam k'ulun topone'. Va'l motx itxuq'txune' tan, kajay nichmotxch'ian. ⁴¹Ech ul ma'l u vinaj k'atza,

Jairo ib'ii. Q'esala tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Peche' ku' vatz u Jesusu. Ijaj b'a'n'il te aas se'en ti' tu toztotz. ⁴²Tan ya'vich vime'al va'l ta'xh ma'l. Kamal kab'laal iya'b' vime'al tzi'. Utz si'chtexhkami. Ech b'en u Jesusu ti'. Utz va'lich ipitax tu u mam tenam.

⁴³Utz atich ma'l u ixoj xo'l u mam tenam tzi', ya'vich. Kaj nichtel k'atza utz, ye' nichiya' ve'te'. Kab'laalich ya'b' ixete'. [Utz ma'tich isotzsat kajay q'u tetz atiche ti' itz'akat tib'.] Pek ab'il koj nichtole' ti' itz'akale'. ⁴⁴Ech xaan opon ti' iqu' u Jesusu. Utz ikano'k iju' u toksa'm. Ech yakich ib'an b'a'n; ya' tel u kaj k'atza.

⁴⁵Unchee' tal tek u Jesusu ech tza': —¿Ab'il va'l vetkanon ok u voksa'm?— Texhtu'. Loq' ye'xhab'il ma'j nichalon untz'oj vetit'oka.

Ech tal tek u Lu' te ech tza': —Chusul, «¿Ab'il va'l vett'okonin?» Cha'axh. Utz, u mam tenam nipitonaxh tzi'. Tan va'l poch'i'b'.— Texh te.

⁴⁶Pek tal u Jesusu ech tza': —Atil ma'l vetkanonok'in. Tan vetunnachla' aas elyu xamlil sunk'atza; veti'anlu b'a'n tu ma'l aanima.— Texhtu'.

⁴⁷Ech ta'xh til u ixoj, aas elu'l vatzsaj kam va'l i'ana, ul tek vatz u Jesusu. Va'l it'unt'u'lan tule'. Peche' ku' siatz. Utz vatz tenam talva aas kam toke' ikano'k u toksa'm. Utz tala aas tu ko'xh unmu'k'ul i'an b'a'n.

⁴⁸Ech tal tek u Jesusu te ech tza': —Ti' ko'n vik'uje' ak'u'l vi' veta'anlu b'a'n txutx. Kuxh, tx'anel ab'ena'.— Texh te.

⁴⁹Unchee' tuul anko'xh nichiyolon u Jesusu, ul ma'l aanima. A' k'asku'l tu otzotz xe' u Jairo, u q'esala tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Ul tal te ech tza': —Kamyu vame'al. Ye' ko'xh akalab'tziuu ve't u chusul tzi'.— Texhtu'.

⁵⁰Tab'i u Jesusu utz, tal tu u Jairo ech tza': —Ye' ko'xh qeonaxh. K'uje'oj ko'n ak'u'l vi' tan, si'an b'a'n vame'al.— Texh te.

⁵¹Ech aatz opon u Jesusu tu atib'al, ta'xh taq' tzii b'eno'k ti' to'otzotz u Lu', u Jacobo, u Xhan, vitat tuch' vinan u ixviak. ⁵²Tuul nichmotxtoq' kajay q'u ilol ti'. Va'l ijiq'jo'lan ti'. Tal u Jesusu ech tza': —Ye' ko'xh oq'ex. Tan yit' kamnaj koj. Vatchel ku'en atzi'.— Texhtu'.

⁵³Utz nichko'nteesal iq'ii ti' va'l tala. Tan tootzaj q'u aanima aas ma't ikame'. ⁵⁴Pek aatz u Jesusu, itxay iq'ab' u ixviak utz, tal te ech tza': —Ixviak, lakpen.— Texhtu'.

⁵⁵Ech q'aavu'l taanxelal utz, oora lakpi. Tal tek u Jesusu aas sa'aq'ax techb'ub'al. ⁵⁶Ech tiira tz'ejx ik'u'l q'ul itxutx ib'aal u ixviak. Utz tal u Jesusu te aas ye'xhab'il ko'xh e satalvu u kam tzi'.

Vichajtu b'en kab'laal q'ul ichusulib' u Jesusu

9 ¹Unchee' isik'le opon kab'laal q'ul ichusulib' u Jesusu k'atza. Utz taq' tijle'm tuch' iyak'il ti' tojchal el tioxhil tx'i'li'inaj k'atz aanima utz, ti' teesal yaab'il. ²Utz ichaj b'en ti' ipaxsal itziuil viQ'esalail u

Tiohx utz, ti' ib'anax b'a'n tu q'u ya'v. ³Tal b'en te ech tza': —Ye'xhkam setiq'o b'en tetz eb'ey. Ye'k setiq'o eb'aara. Ye'k setiq'o etxim. Niko'xh etechb'ub'al. Niko'xh epuj. Utz ye'k setiq'o untzumt etoksa'm. ⁴Utz til lo'oponk'ex tu ma'j atib'al, kaaojex tzi'. Analen le'elk'asu'lex aas lak'asu'lex. ⁵Pek oj til ma'j tenam ye' lak'ulaxk'ex, k'asojulex tzi'. Pujitajke'l u pojaj tetajan. Techlal aas lako'ntila kam laya'ka.— Texh te.^w

⁶Ech motx k'asu'l q'u chusulib'. Utz motx paal tu kajay q'u talaj tenam ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al. Utz til ko'xh nichib'anvu b'a'n tu q'u ya'v.

⁷Unchee' aatz u Herodes, u governadoor, nictexhisotz ik'u'l aas tab'i q'u kam nichian u Jesusus. Tan atia nichalon: —U Xhan q'aav itz'pi xo'l q'u kamnaj.— Chia. ⁸At nichalon: —U Elias cheeya.— Chia. Utz at nichalon: —Ma'j tu q'u o'tla alol tetz u yolb'al Tiohx a' q'aav itz'pia tzi'.— Chia.

⁹Utz tal u Herodes ech tza': —Kutil el ivi' u Xhan vaq'o. Pek z'ab'il tek va'l nivab'i q'u kam ti' tzi'?— Texhtu'. Ech nichian ya'l satile'.

U txaichil i'an u Jesusus ti' itx'a'nsal 5,000 vinaj

¹⁰Unchee' aatz tek q'aavu'l q'u chusulib' tu q'ul ichaj, motx chit tal tu u Jesusus kajay q'u kam q'u'l i'ana. Ech ixaanse'l tib' u Jesusus tuch'. Motx b'en tu ma'l u tz'intz'ochla tx'ava' tikuenta Betsaida. ¹¹Pek ta'xh tab'i q'u aanima aas til atilka, motx xamb'u b'en ti'. Ech k'ulax tu u Jesusus. Utz tal viQ'esalail u Tiohx te. Utz nichib'an b'a'n tu q'u ya'v.

¹²Unchee' aatz tek ku'q'ii, xaan opon q'u chusulib' k'atza utz, tal te tza': —Chaj b'en q'u aanima tzi'. B'enoj ichok techb'ub'al tuch' ivatb'al tu q'u talaj tenam, tuch' tulaj ja'jtze' tzian chaj b'en tzi'. Tan tu tz'inlich tx'ava' atilk'o'.— Texh te.

¹³Loq' tal u Jesusus te ech tza': —Aq'taj techb'ub'al tzexe'.— Texhtu'.

Utz motx tal ech tza': —Ye'xhjank'al echb'ub'al atil quxe'. O'va'l ko'xh kaxhlaan tx'ix tuch' ka'va't txay atile. Ech ta'xhtu', oj ye'k se'eno' ti' iloq'ax echb'ub'al tetz q'u tenam tzi'.— Texh te.

¹⁴Tan kamal 5,000 ixaan q'u vinaj tzi'. Utz tal tek u Jesusus tu q'ul ichusulib' ech tza': —Altaj ik'uje' q'u aanima ti' tanul tzi'. 50 ixaan unchaj tanul seb'ane'.— Texhtu'.

¹⁵Ech chit motx i'ana. Tal ik'uje' q'u aanima kajayil. ¹⁶Ech itxaytu o'va'l q'u kaxhlaan tx'ix u Jesusus tiq'ab' tuch' ka'va't q'u txay. Utz sajin je' tu amlika. Taq' ta'ntiohx ti'. Ech ijatx q'u kaxhlaan tx'ix. Taq' tu q'ul ichusulib'. Utz aatz q'u chusulib', taq' tek tu q'u aanima. ¹⁷Ech motx echb'uni sikajayil utz, motx nooi. Ech molax q'u'l chanani. Kab'laal txakatx elko'p.

^w 9.5 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 13.51.

U taltu u Lu' aas a' viTxaaom u Tiohx u Jesusu

¹⁸Unchee' aatz i'ana, nichiq'ila sik'le Tiohx u Jesusu xaannaj el. Utz atich q'ul ichusulib' k'atza. Ech ich'oti te ech tza': —¿Ab'il in nital q'u aanima tzi'?— Texh te.

¹⁹Motx tzaq'b'u ech tza': —At nialon aas axh u Xhan, u b'anol vautiismo. At nialon aas axh u Elias. Utz at nialon majte aas a' q'aav itz'pi maj' q'u o'tla alol tetz u yolb'al Tiohx nitale'.— Texh te.

²⁰Tal u Jesusu te ech tza': —Pek aatz ex, ¿ab'il in netale'?— Texh te.

Tzaq'b'u u Lu' utz, tal ech tza': —Axh viTxaaom u Tiohx va'l su'uli.— Texhtu'.

U taltu u Jesusu aas sakami

²¹Ech tiira tal u Jesusu tu q'u chusulib' aas ye'xhab'il ko'xh e satalvu u kam tzi'. ²²Utz tal te ech tza': —Ministeer sapaal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu k'axk'o. Saixval tu q'u q'esal q'atol tzii tuch' tu q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx utz, tuch' tu q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. Ech sakam taq'o. Loq' saq'aavitz'pu titoxva' q'ii.— Texhtu'.^x

²³Utz tal te sikajayil ech tza': —Oj ab'il sisa'a saok vi', imaj tib' ti' toksal tetz vitxumb'al. Siq'ii paalchil tu mam il tza'l vi' jun q'ii. Utz xamb'oj vi'. ²⁴Tan ab'il q'u'l ta'xh nititz'a u vatz iq'ii saj tu u vatz tx'ava' tza', tiira a' sitz'ej u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. Pek ab'il q'u'l k'uxh sitz'ej u vatz iq'ii saj vi', a' va'l sa'atin vatz iq'ii saj tu b'enq'ii b'ensaj. ²⁵Tan kam koj si'an kanaal u aanima k'uxh satetza u vatz tx'ava' kajayil tza', untz'oj a' sitz'ej u tatin tu u b'enq'ii b'ensaj. ²⁶Tan ab'il va'l sach'ixve'l vi' utz, sach'ixve'l ti' vunyolb'al, sako'nch'ixve'l u K'aola ti' majte, va'l b'ennaj ko'n aanima, aas lu'ul tu u techalla tijle'm utz, tu u techalla tijle'm viTat tuch' q'ul iaanjel. ²⁷Utz ni'xhtek'va'l sete, atil ka'vo'j oxvo'j ex cheel atzi', atilex tza', setil tul viQ'esalail u Tiohx aas ye'saj ekame'.— Texhtu'.

Vichee u Moisees tuch' u Elias k'atz u Jesusu

²⁸Unchee' aatz ma'tich ipaal vaaxajil q'ii taltu q'u kam u Jesusu tzi', b'enje' u Jesusu vi' muunte ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. Tiq'o b'en u Lu' ti', u Xhan, tuch' u Jacobo. ²⁹Utz tuul nichiq'ila isik'le Tiohx tzi', jalpu tilon vivatz. Utz b'ens rib'kin saj q'u toksa'm. ³⁰Utz ye'k talche' chee ka'va'l vinaj k'atza. Aya' u Moisees tuch' u Elias. Utz nichiyolon tuch'. ³¹Techalich ipaq'un ti'aj tu vitechalil u Tiohx. Utz a' nichiyol vikameb'al u Jesusu si'an tu Jerusaleen. Utz kani'ch vitzojpu q'u kam si'ane'. ³²Utz kaanaich ikam u Lu' tu vata'm tuch' q'ul imol. Loq' motx til vipaq'un vitechalil u Jesusu tuch' ka'va'l q'u vinaj q'u'l txaklel k'atza.

^x 9.22 Aatz u Jesusu, ye'xhkam nitale' aas: «In viTxaaom u Tiohx.» Chi koj. Pek chajpaj nitale' aas “u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima”, a' nital je' tib'.

³³Ech tuul nichtelb'en ka'va'l q'u vinaj k'atz u Jesus, tal tek u Lu' te ech tza': —¡Chusul, aal b'a'n atilo' tza'! Ech sakub'an oxva'l muuab'al nachpixsab'al. Ma'l eetz, va't tetz u Moisees utz, va't tetz u Elias.— Texh te. Loq' ye' tootzaj kam nichtale'.

³⁴Ech tuul anko'xh nichtal u kam tzi', ku'l ma'l u sutz' tu amlika. Utz yakich motx okojka timuual; isuti ti'aj. Utz motx xo'vi aas kaa tuul.

³⁵Ech ab'il ma'l u yol tu u sutz', tal ech tza': —A' vunK'aol tii'in ti' atzi'. A' va'l setab'i.— Texhtu'.

³⁶Aatz tek ya' u yol tzi', a' texh atinka u Jesus sijunal. Pek aatz q'u chusulib', motx ko'n ikol q'u kam tzi'. Ye'xhab'il ko'xh ma'j e talva.

Vib'antu b'a'n u Jesus tu ma'l u xiak atich tioxhil tx'i'li'inaj k'atza

³⁷Tu tek va't q'ii tuul, a' chit evtich ik'asu'l vi' u muunte, mam tenam ul k'ulun u Jesus. ³⁸Utz yolon ma'l u vinaj xo'l u tenam, tal ech tza': —Chusul, nunjaj b'a'nil see aas sa'an b'a'n tu vunk'aol tzi'. Tan tiira ta'xh ma'l. ³⁹Utz nik'uch tib' ma'l u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Ye'k talche' niq'eq'un taq'o. Nib'aj ku' vatz tx'ava', yak ik'axb'ixsa. Nitel vutx itzi' taq'o. Utz kaana it'unt'u'lan taq'o. Peena nitul ik'u'l. ⁴⁰Vetunaj b'a'nil tu q'ul achusulib' tzi' aas satojche'l u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza, loq' ye'n ole' ti'.— Texh te.

⁴¹Utz tzaq'b'u u Jesus, tal ech tza': —¡Tiira ex ka'tziiunnajla chaj aanima, ex aa paav itz'lelex tu u tiempo tza'! ¿Ech ko'n chixh vatin texo'l tza'? Utz ¿ech ko'n chixh unq'i't'ex tzi'? Iq'o ul vak'aol tza'.— Texhtu'.

⁴²Ech aatz nichixaan opon u xiak, b'ajax ku' vatz tx'ava' tu u tioxhil tx'i'li'inaj. Va'l it'unt'u'lan taq'o.

Pek aatz u Jesus tan, tojche'l u tioxhil tx'i'li'inaj. Ech i'an b'a'n u xiak. Utz taq' tu vitat.

U taltu vikameb'al u Jesus

⁴³Ech kajay aanima motx tz'e'jx ik'u'l ti' vimam b'a'nil u Tioxh. Utz k'uxh kaana tel taanima q'u aanima ti' q'u kam nich'i'an u Jesus, tal tek tu q'ul ichusulib' ech tza':

⁴⁴—Tek' kaa'oj u yol sek'u'l va'l savale' tza'. Aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, saoksal tiq'ab' q'u onkonla chaj aanima.— Texhtu'.

⁴⁵Pek nichkojtel itxumb'al q'u chusulib' tu q'u yol tzi'. Tan mujel siatz, ech ye'k satootzaji u tokeb'al. Utz nichmotxixo'va ich'otil u tokeb'al te.

U je'saib'

⁴⁶Unchee' aatz i'ana tan, xe't motx itxay tib' q'u chusulib' tu yol ti' aas ab'il va'l maas tijle'm tixo'l nichtale'. ⁴⁷Pek aatz u Jesus tan, paal itxumb'al tu q'u

† 9.35 Choktaj u Deuteronomio 18.15.

kam nichtitz'a tu taanima. Ech isik'le ma'l tal nitxa' utz, toksa k'atza. ⁴⁸Utz tal tu q'ul ichusulib' ech tza': —Ab'il a' sak'ulun u tal nitxa' tunb'ii tza', in a' nik'ulin tzi'. Utz ab'il va'l nik'ulunin, a' nik'ul va'l vetchajonulin. Tan ab'il va'l sataq' b'ens tib' ch'ooala texo'l, a' va'l maas tijle'm si'ane'.— Texhtu'.

Q'u aanima b'a'n ik'u'l ti' u Jesusus

⁴⁹Unchee' tzaq'b'u u Xhan utz, tal te ech tza': —Chusul, vetqil ma'l u vinaj aas nitojche'l tx'i'li'inaj tu vab'ii. Utz vetkumaj iatz tan, yit' xamel koj q'!.— Texh te.

⁵⁰Tal u Jesusus te ech tza': —Ye' ko'xh emaj iatz ti' tan, ab'il q'u'l ye' nichik'ulano', kumul atzi'.— Texhtu'.

Viyaal u Jacobo tu u Jesusus ti' taltu isotz q'u aa Samaaria

⁵¹Unchee' aatz nichtekinajab' u tiempo aas saq'aa'vje' u Jesusus tu Amlika, ta'n a' itxakb'a', ye'k ixo'val b'en tu Jerusaleen. ⁵²Ech ib'axab'sa b'en q'ul ichaj se'nichok ivatb'al u Jesusus tala. Utz oko'p tu ma'l u tal tenam tikuenta Samaaria. ⁵³Loq' ye't ko'n k'ulax tzi'. Tan tootzaji q'u aa Samaaria aas aalich ib'en u Jesusus tu Jerusaleen. ^z ⁵⁴Ech ta'xh til u kam u Jacobo tuch' u Xhan, tal tek ech tza': —KuB'aal, ¿satz asa' aas saqal iku'l xamal tu amlika? Ech sisotzsa q'u aanima tzi', echa' va'l i'an u Elias.— Texh te.^a

⁵⁵Ech ipilq'u tib' u Jesusus utz, iyaa. Tal te ech tza': —Aatz ex, ye' etootzaj kam tioxhil nipitonex ti' va'l netale' tzi'. ⁵⁶Tan yit' a' koj ul isotzsa q'u aanima u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, pek a' ul taq' vatz iq'ii isaj.— Texhtu'. Ech tek motx ib'en tu va't tal tenam.

Nitachva xamb'ichil unjolol aanima ti' u Jesusus

⁵⁷Unchee' aatz atich ok u Jesusus ti' b'ey, alax te tu ma'l u vinaj ech tza': —Unb'aal, saxamb'in sai' k'uxh til ko'xh ech ab'ena'.— Texh te.

⁵⁸Alax te tu u Jesusus ech tza': —¿Satz atx'ake'? Tan aal atil ijul q'u yak sunvatz. Utz atil isok q'u tz'ichin q'u'l nipaal tu amlika. Pek aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, ye'k tatib'al tinujul.— Texhtu'.

⁵⁹Aatz u Jesusus, tal tu va't u aanima ech tza': —Xamb'en vi' cheel.— Texh te.

Tzaq'b'el ech tza': —UnB'aal, aq' tzii ve analen laxamb'in sai' kam nal vuntat. La'nalunmujka b'axa.— Texh te.

⁶⁰Utz tal u Jesusus te: —Ni'axh vi' cheel. Tan a' samujun q'u kamchil q'u'l kamnaj tatin vatz Tioxh. Pek aatz axh, kuxh paxsa itziiul viQ'esalail u Tioxh.— Texh te.

^z **9.53** Aatz q'u aa Samaaria, yit' b'a'nich koj tuch' q'u Israeel. Loq' ti' u tuq'ayb'al nichmotxi'anva, ti' q'u txaa' niyolonka. Ech ye' nichichaj paal q'u Israeel tu vitx'ava', niko'xh q'u Israeel majte. ^a **9.54** Choktaj u Reyes II 1.9-16.

⁶¹Atil paj va't alon tu u Jesuus ech tza': —Saxamb'in sai' unB'aal. Pek aq' tzii se'nunq'ilaka q'u vitz'in vatzik tu vatib'al b'axa.— Texh te.

⁶²Tal u Jesuus te: —Yit' b'a'n koj tetz viQ'esalail u Tiohx q'u'l a' nititz'a q'aavichil ti', nisajinka ti' iqu. Echa' u vinaj va'l nitaq'onin tu arado. Oj nisajinka ti' iqu, yit' b'a'nla aq'onom koj.— Texh u Jesuus.

Vichajtu ma'l 70 ichusulib' u Jesuus

10 ¹Xamtich tek ti' q'u kam tza', ichaj paj va't 70 chusulib' u kuB'aal Jesuus. Ka'ka'b'il ixaan ichaj b'en. Ib'axab'sa b'en siatz tu kajay q'u tenam tuch' tu kajay q'u'l si'chpaalka. ²Utz tal te ech tza': —Nojchit tiira sib'al q'u aanima ch'iam texh ni'ane' so'ok ti' viQ'esalail u Tiohx. Pek b'iil ko'xh q'u paxsan tetz u yob'al Tiohx tixo'l. Ech toke' jajtaj tu u Tiohx, aas sichaju'l tere'n paxsan itziul u b'a'nla chusb'al tixo'l. Echa' va'l ni'an u b'aal chikob'e'm aas nitoksa taq'onom chokol tetz ivatz q'ul ichikob'e'm. ³Ech b'enojex. A' nunchajvub'enex xo'l chi'k'ulan etetz, echa' ichajax b'en karne'l xo'l lobo.^b ⁴Etiq'och b'en kolb'al epuaj. Niko'xh etxim. Niko'xh untzumt epel xaab'. Utz b'atzi'chko'xhex tu yol tu b'ey.

⁵Ab'iste ko'xh ma'j atib'al la'okko'p'ex, a' b'axal letala: «Atinoj u paas xo'l q'u aanima tu u atib'al tza'.» Chajex. ⁶Ech oj atil ma'j b'a'n ik'u'l seti', sa'atin u paas k'atza. Pek oj ye' nik'ulvi'ex, saq'aavk'asu'l u b'a'nil seti'. ⁷Utz til va'l lak'ulaxk'ex, atinojex tuul. Junun ko'nkoxh atib'al eb'ena'. Utz k'ultaj kam etechb'ub'al sa'aq'axi. Tan aatz u aq'onom, a' satx'a'nku ti' u taq'on.

⁸Utz ab'iste ko'xh ma'j tenam lo'oponk'ex tu va'l lak'ulaxk'ex, echb'utaj kam latoksa sevat. ⁹Utz b'antaj b'a'n tu q'u ya'v q'u'l atil tu u tenam tzi'. Altaj te ech tza': «Najab'yu tul viQ'esalail u Tiohx tu Amlika texo'l.» Chajex te. ¹⁰Pek oj ye' lak'ulaxex tu ma'j u tenam lo'oponk'ex, elojulex tu q'ul ib'eyil utz, altaj ech tza': ¹¹«Nikupujika el u pojoj va'l vetkutzeq' tu vetenam tza', techlal aas lako'netila kam laya'k'ex. Pek etootzajitaj tan, najab'yu ul viQ'esalail u Tiohx tu Amlika texo'l.» Chajex. ¹²Tan nival sete aas paalchu u choob'al paav va'l saku' ti' q'u aanima tu ma'l u q'ii tzi', vi' va'l ku' ti' u tenam Sodoma o'tene.

¹³¡Tilayol! saya'k'ex aa Coraziin tuch' ex aa Betsaida. Tan ye' nenima q'u mamaj txaichil uch texo'l. Pek xo'l koj q'u puera aanima aa Tiro tuch' q'u aa Sidoon vetuchka, ko'xten ik'axa q'ul ipaav koj atzi'. Samotxtoksa q'ej oksa'm, techlal txumu'm. Simak' je' tza'a tivi' ti' q'ul ipaav.^c ¹⁴Ech tok nival sete aatz lu'ul u q'ii aas satx'olpu inujul kajay q'u aanima, paalchu u choob'al paav saku' seti' vatz q'u aa Sidoon tuch' q'u aa Tiiri.

^b 10.3 Aatz u txokop va'l "lobo" ib'ii tu kastiya utz, nim vatz u xo'. ^c 10.13 Atich ma'l u kostuumbre xo'l q'u Israeel aas nimak' je' tza'a q'u aanima tivi'. Echa' tzi' oj nik'axa ik'u'l ti' ma'j kam, oj nitxumune' utz, oj nilakp ivi'. Choktaj u Jonaas 3.6.

¹⁵Echat ex majte aa Capernaum. Kamal netale' aas tiira saoksal eq'ii. jYe'xhjatú! Pek jaal a' satz'ejlikko'p'ex tu u choob'al paav!^d

¹⁶Ech ab'il q'u'l la'ab'inex, in a' nitab'li'in tzi'. Ab'il va'l ye'k etxa'k te, in a' ye'k untxa'k te tzi'. Utz ab'il va'l ye'k untxa'k te, a' ye'k itxa'k te va'l vetchajonk'asu'lin.— Texh u Jesusus.

Viq'aavu'l u 70 chusulib' chajaxi

¹⁷Unchee' aatz tek q'aavu'l q'u 70 chaj, techalich itxuq'txune'. Tal tu u Jesusus ech tza': —jKuB'aal, ninima'o' q'u tioxhil tx'i'li'inaj tu vab'ii!— Texh te.

¹⁸Tal u Jesusus te ech tza': —Vil ichajpu ku'l u tx'i'li'inaj tu amlika, echa' tel itz'na'b'. ¹⁹Pek aatz cheel, vetvaq' etijle'm paalchu vi' u tx'i'li'inaj. Ech sako'netzeq'leb'e tx'i'la txokop tuch' ch'it jee. Utz so'ole'ex ti' isub'ax u tx'i'li'inaj, aya' u kukoontra. Ech ye'xhkam ma'j si'an sete. ²⁰Pek ye' ko'xh txuq'txunex ti' aas ninima'ex q'u tioxhil tx'i'li'inaj. Pek a' satxuq'txunk'ex ti' aas tz'ib'amal q'ul eb'ii tu Amlika.— Texhtu'.

²¹Unchee' aatz i'an tu u oora tzi', txuq'txun u Jesusus tu u Tioxhla Espiiritu. Utz tal ech tza': —Nivaq' ta'ntioxh see Tat, axh iB'aal u Amlika tuch' u tx'ava' tzi'. Tan vetak'uch vatxumb'al tu q'u'l ye'k tootzajib'al, echa' talaj nitxa'. Utz vetamuj vatz q'u'l nitoksa je' iq'ii ti' q'ul itxumb'al itzak'kinil. A' i Tat tan, a' vasa' tu vab'a'nil. ²²Kajay q'u kam vettoksal vunTat tunq'ab'. Utz ab'il koj tek' ootzajin tetz vitxumb'al viK'aol u Tioxh, pek ta'xh vunTat. Utz ye'xhab'il ko'xh ootzajin tetz vunTat, pek ta'xh viK'aol. Utz antu saootzajin majte q'u aanima ab'iste isa' viK'aol u Tioxh sataq' elu'l vatzsaj te.— Texhtu'.

²³Ech ipilq'u tib'. Iq'ila q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ni'ilon va'l netile' tza'. ²⁴Nojchit nival sete aas sib'al ko'xh q'u alol tetz u yolb'al Tioxh tuch' q'u ijlenal, motx tachva tilaxe' tab'ile' kam va'l netile' etab'i cheel tza'. Pek ye'k motx tab'i.— Texhtu'.

Vik'amtu ti' ma'l aa Samaaria u Jesusus

²⁵Unchee' aatz i'an ma'l u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar, txake'i. Utz vet sik'u'l tal tu u Jesusus ech tza': —Chusul jkam sunb'ane' ech so'ok'in tu u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj?— Texhtu'.

²⁶Tal u Jesusus te ech tza': —jKam nital va'l tz'ib'amalka tu u o'tla mantaar nasik'le?— Texhtu'.

²⁷Tzaq'b'u u vinaj tzi' utz, tala: —«Tz'ejoj avaanima ti' u kuB'aal Tioxh, tuch' avaanima, tuch' avaanelal, tuch' atxumb'al utz, tuch' ayak'il. Utz tiil'axh ti' vamol sa'ane' echa' na'an sai!» Chia.— Texh te.^e

^d 10.15 Choktaj u Isaias 14.13-15.   ^e 10.27 Choktaj u Deuteronomio 6.5; u Leviitico 19.18.

²⁸Tal u Jesusus te ech tza!: —B'a'n matzaq'b'e! vettzaq'b'axh. Pek b'an axh b'anol tetz u kam tzi!, ech sa'atin atiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.— Texh te.^f

²⁹Pek aatz u vinaj tzi' tan, a' chit isa' taq'tu b'en tib's b'a'n. Tal tu u Jesusus ech tza!: —Utz ¿ab'il vunmol?— Texhtu'.

³⁰Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza!: —Aatz i'an ma'l u vinaj, a' k'asku'l tu Jerusaleen aalich ib'en tu Jericoo. Utz txaypu tu elq'om. Maale'l q'u tetz. Ech ak'onsalka. B'iit ko'xh kul ikamsaka. Utz b'en q'u elq'om.

³¹Utz aatz i'ana, paal ma'l u oksan yol vatz Tiohx ti' u b'ey tzi'. Til u vinaj k'axb'inaj, loq' ijalik'onka ti' paal yakloj. ³²Echat paj va't u levita majte. Opon naja'ch va'l atichka. Utz tila, pek paal ko'n paj yakloj.

³³Pek aatz ma'l u aa Samaaria, atich ok ti' u b'ey. Opon naja'ch u vinaj. Utz ta'xh tila, itxum iatz. ³⁴Ech xaan opon k'atza utz, itz'aka q'u tak'onb'e'm. Toksa aseite ti' tuch' ta'l uuva. Utz ib'ach u tak'onb'e'm. Ech taq' je' ti' vib'uuro. Utz tiq'o b'en tu vatb'al, ech tilb'e. ³⁵Aatz tek tu va't q'ii, taq'ka puaj u aa Samaaria tu u xeen vatb'al, ija'mel ka'va'l q'ii aq'on. Utz tal te ech tza!: «Ib'e vetz. Utz jank'it lasotzsa ti' lunchoo see aas laq'aavu'lin.» Texhtu'.

³⁶Ech ¿ab'iste ma'l tu oxva'l q'u vinaj tzi' nanache', aas imol tetz aanimail u vinaj va'l ku' tiq'ab' elq'om?— Texh te.

³⁷Tal u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar ech tza!: —Aya' va'l txumun iatz atzi!.— Texhtu'.

Aatz u Jesusus, tal te ech tza!: —Unchee' kuxh utz, ech sa'an majte.— Texh te.

Vichusun u Jesusus tu otzotz xe' u Taa tuch' u Li'

³⁸Unchee' aatz atich ok u Jesusus ti' b'ey tuch' q'ul ichusulib', oko'p tu ma'l u tal tenam va'l atichku ma'l u ixoj Taa ib'ii. Utz opon tu otzotz tzi' xe'. ³⁹Atich ma'l itza'q' u Taa tzi', Li' ib'ii. Utz k'uje' ku' u Li' xe' tajan u Jesusus ti' tab'il q'ul iyol. ⁴⁰Pek aatz u Taa tan, a' vallich tela' tokku ti' sib'al q'u taq'on. Utz ech xaan opon, tala: —UnB'aal, ¿yetz natxum unvatz aas unjunal ko'xh nivaq'onin tu vuntza'q' tzi'? Pek al te aas siloch'in.— Texhtu'.

⁴¹Tzaq'b'u u Jesusus utz, tal te ech tza!: —Taa, Taa, tiira b'ennaj ak'u'l. Utz va'l eela' ook ti' sib'al kam. ⁴²Pek ma'l ko'n u kam va'l tiira ministeer sab'anaxi. Utz aya' va'l ni'an u Li' tzi'. Utz ye'k saveet imaale'l te.— Texhtu'.

Vichustu q'ul ichusulib' u Jesusus ti' iq'ilal sik'lel Tiohx

11 ¹Unchee' aatz i'ana, nichiq'ila sik'le Tiohx u Jesusus tu ma'l u tal tx'ava!. Utz aatz ya'i, alax te tu ma'l q'ul ichusulib' ech tza!:

^f 10.28 Choktaj u Leviitico 18.5.

—KuB'aal, chus qe kani'ch iq'ilal isik'lel Tiohx sakub'ane'. Echa' i'an u Khan, ichus q'ul ichusulib'.— Texhtu'.

²Alax te tu u Jesus ech tza': —Aatz seq'ila esik'le Tiohx, ech setal tza':

«KuB'aals Amlika tioxhla b'ii tatin vab'ii.

Uloj ab'an vaQ'esalail.

Utz b'an vatxumb'al tu u vatz tx'ava' tza',

echa' na'an tu Amlika.

³Aq' u qechb'ub'al tetz jun q'ii.[§]

⁴Utz kuy q'u kupaav,

echa' o' nikukuy q'u aanima q'u'l kam ni'an qe.

Yaaq' tzii saku'o' tu q'u paav q'u'l nitok sukuvatz.

Pek eesa'o' vatz u tx'i'li'inaj.» Chajex.—

Texhtu'.

⁵Utz tal paj ech tza': —Sakuk'am ti' aas atil ma'l sete atil ma'l tamiigo. Utz sab'en tzixe' nik'a aq'b'al. Satal te ech tza': «Vamiigo, unch'ex oxvo'j unkaxhlaan tx'ix see. ⁶Tan ulyu ko'n ma'l vamiigo tzunxe'. Tzian vetk'asku'l utz, ye'xhkam b'oj savaq' te.» Chaj.

⁷Pek sako'ntzaq'b'u elu'l u vinaj to'otzotz ech tza': «Ye'xh saveeti. Utz ye' ko'xh akalab'tziuu'in tan, vatchelin tuch' unnitxa'a. Katx'umal tek kujub'al. Utz ech ye'k saveet unlakpu ti' en taq'ax see.» Chaj.

⁸Ech k'uxh ye'k salakpi satale', salakpi atzi'. Utz sataq' te kam nisavsa. Kamal yit' ti' koj aas tamiigo; pek ti' tan, ch'ixveb'al oj ye'k sataq'e' tan, niya'lule'.

⁹Ech tok nival sete aas jajtaj tu u Tiohx kam nesavsa utz, sataq' sete. Choktaj utz, sechab'a. Sich'inojex vatz jub'al utz, sajaxaxex. ¹⁰Tan ab'il va'l kam nijaje', nik'ule'. Ab'il nichokone', nichab'a kam nichoke'. Utz ab'il va'l nisich'ine', nijajax u jub'al siatz.

¹¹Echa' ma'j tat. Jatu koj si'ane' aas sivan ko'n sataq' tu vik'aol va'l nijaj ikaxhlaan tx'ix te. Utz oj chi'o txay sijaje', çtz'oj tzik tx'i'la txokop sataq' te? ¹²Oj ma'j k'olob' sijaje', çtz'oj tzik ch'it jee sataq' te? ¹³Tan k'uxh ex chit maalola chaj aanima, etootzajle kam b'a'nla chaj oya netaq' tu q'ul enitxa'a utz; ça' chixh u kuTat tu Amlika nenache' tzi' aas ye' koj sataq' u Tioxhla Espiiritu tu q'u'l sajaxon te?— Texhtu'.

Visuyax tx'i'li'inajil ti' u Jesusu

¹⁴Unchee' tojche'l ma'l tioxhil tx'i'li'inaj u Jesusu k'atz ma'l u vinaj, memtixsamich taq'o. Utz ta'xh el u tioxhil tx'i'li'inaj tzi', yakich yolon u vinaj. Utz motx chit tz'e'jx ik'u'l q'u tenam ti'.

§ 11.3 Choktaj u Proveerbios 30.7-9.

¹⁵Pek at unjolol q'u aanima alon ti' ech tza': —U Belzebuu, viq'esal q'u tx'i'li'inaj, nilochon ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj atzi'.—^h Texhtu'. ¹⁶Utz atia vet sik'u'l nich'i'ane' nichijaj xheeny a te tu amlika.ⁱ

¹⁷Pek paal itxumb'al u Jesusus tu va'l nichtitz'a q'u aanima tzi'. Tal tek ech tza': —Kajay ijlenal, oj jatxel tib' iatz tuch' q'u'l imol tu viq'esalail, sako'njink'i. Echa' unjolol itz'in atzik tu atib'al majte. Oj jatxel tib' iatz, sa'kojveet tatin tinujul tib'ilaj. ¹⁸Nival u kam sete tzi' tan, netale' aas a' nilochonin u Belzebuu, u q'esal tx'i'li'inaj. Tan oj ato'k ixo'l u tx'i'li'inaj tib'ilaj, sa'kojveet iq'esalain tinujul. ¹⁹Ech oj u Belzebuu q'esal tx'i'li'inaj, nilochonin ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj netale', za' paj tzik nilochon q'u aanima ti' tojchal el majte q'u'l nechuse'? Ech a' samotxalon atzi' a' tzik nilochonin. ²⁰Pek oj tu vitxumb'al u Tiohx nivochav el q'u tioxhil tx'i'li'inaj, a' u techlal atzi' aas nojchit ulyu viQ'esalail u Tiohx texo'l.

²¹Echa' ma'j xeen otzotz aa yak'illa vinaj iq'omal b'amb'al ich'a'o nixee tatib'al, b'a'n ko'xh tatin q'u tetz. ²²Pek aatz niq'ilal ok tu va'te aas maas aq'el ivi' sii' utz, nisub'e'. Nimaa q'u b'amb'al ich'a'o va'l k'ujlelk ik'u'l. Ech nitole' ti' q'u tetz. ²³Ech ab'iste a yit' oknaj koj vi', koontraimalin ni'ane'. Utz ab'iste va'l yit' antu koj sunk'atza ti' va'l nunb'ane', tz'ejo'm ni'ane'.

²⁴Aatz nitel u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz ma'l aanima, nichok tilanb'al tu tzaji tx'ava'. Utz aatz ye' nichab'a, nital ech tza': «Saq'aavb'enin tu u vatib'al va'l vetk'asku'lin.» Chia.^j

²⁵Ech aatz nipajtopone', nitile' echa' b'a'nla ch'isel utz, vijel tuul. ²⁶Ech nitiq'o opon jujva't imol ti' aas aq'el ivi' sii'. Ech ta'n oponya. A' tek nimotxatinku tzi'. Ech maas nitel u aanima tu b'ey taq'o vatz u tatin b'axa.— Texh u Jesusus.

U taltu b'a'nla yol ma'l u ixoj ti' Jesusus

²⁷Tuul ko'xh nichtal q'u kam tza', aatz ma'l u ixoj xo'l u mam tenam, qetun taltu ech tza': —jChi'b'eb'al tetz u ixoj va'l alannaj eetz tuch' u ch'u' va'l ach'u'a!— Texhtu'.

²⁸Tal u Jesusus ech tza': —Aal a' chi'b'eb'al tetz q'u'l niab'in u yolb'al Tiohx utz, ni'ane' kam va'l nitale'.— Texhtu'.

Viyaal q'u aanima i'an u Jesusus ti' ye' ninima u yolb'al u Tiohx

²⁹Poch'i'b'ich chit tatin q'u mam tenam. Xe't tal u Jesusus tixo'l ech tza': —Aatz ex, itz'lelex tu u tiempo tza', ex aa paav. A' nimotxechok

^h 11.15 Aatz u b'ii Baal Zebuub, a'ich vitiohx q'u aa Ecroon titiempo u Elias. Pek b'ens ib'ii u q'esal tx'i'li'inaj tu q'u Israeel. Belzebuu b'enka. Choktaj u Reyes II 1.1-17; U Tio 12.24.

ⁱ 11.16 Aatz nitale' aas motx ijaj "xheeny a tu amlika". A' isa' i'antu ma'j mam kam u Jesusus siatz tu amlika. Echa' tzi' sijal tilon u q'ii, u ich', oj q'u tx'umi'l, oj kam ko'xh va'toj kamil aas nik'uche' nojchit atil u Tiohx k'atza. Choktaj U Tio 12.38. ^j 11.24 Aatz vatz q'u Israeel ko'xtene, nichtalaxe' aas tatib'al tioxhil maalo q'u tx'ava' valdio, va'l tzaji tx'ava' ye'k a' tuul. Ech b'iiil a' kampsuanto sukuvatz cheel niyolonka.

xheenya tu amlika. Pek ta'xh xheenya setile' echa' va'l ti' u Jonaas. ³⁰Tan a'ich xheenya vatz q'u aa Niinive u Jonaas. Echat si'an u K'aola majte va'l b'ennaj ko'n aanima. A' u xheenya tetz q'u aanima itz'lel tu u tiempo tza'.^k

³¹Aatz u ixoj ijlenal tikuenta aal iku'e', toj nal tal eb'en tu choob'al paav, ex itz'lelex tu u tiempo tza'. Tan ya'vilo'm k'asku'l ti' ul tab'il vimam txumb'al u Salomoon. Pek paalchu vijle'm vatz u Salomoon atilin tza' utz, ye' nenima'in.^l

³²Echat q'u aa Niinive majte, toj nal tal eb'en tu choob'al paav, ex itz'lelex tu u tiempo tza' aas latx'olax inujul q'u aanima. Tan motx ik'axa q'ul ipaav tu u yolb'al Tiohx va'l ex tal u Jonaas tixo'l. Pek aatz ex, ye' nek'axa q'ul epaav ti' q'u yol nival sete tza'. Utz paalchu vijle'm vatz u Jonaas.

U txumb'al va'l b'a'n

³³Ye'xhab'il nib'anon aas niko'nkojimuj u txijtxub'al va'l nimatxe'. Utz sa'kojjupi. Pek nit'anb'a' je'. Ech satil q'u aanima q'u'l nitoko'p to'otzotz. ³⁴Aatz u b'aq' evatz, a' nik'uchun q'u kam tu vechi'l. Utz oj jikom isajil q'u kam neb'an tuch' u b'aq' evatz, ye'xhkam netitz'a onkonil ti'. Echa' vatz ma'j txijtxub'al atilk'ex.

Pek oj yit' jikom koj isajil q'u kam neb'ane', a' chit netitz'a onkonil ti'. Echa' tu uken atilk'ex. ³⁵Ech kuenta'ex tan, b'a'n si'ane' aas yit' b'a'n koj isajil q'u kam neb'ane' utz, tu uken atilk'ex. ³⁶Oj tiira jikom etatine', b'a'n isajil q'u kam neb'ane' atzi'. Echa' itxijtxut'ex ma'j txijtxub'al. Ye'xh b'oj uken sek'atza.— Texh u Jesuus.

Viyaal q'u fariseo i'an u Jesuus

³⁷Aatz tek ya' iyolon u Jesuus, savsal tu ma'l u fariseo aas se'ntx'a'n tzixe'. Ech b'en u Jesuus tu totzotz utz, ok vatz meexha. ³⁸Pek sotz ik'u'l u fariseo aas tila ye't i'an u kostuumbre u Jesuus ti' itx'aal iq'ab' aas ye'sajich itx'a'ne'.

³⁹Ech aatz u kuB'aal Jesuus tal te ech tza': —Aatz cheel, ex fariseo, tiira b'a'n neb'ensav etib' seti' elu'l, echa' u vaaso tuch' u puraato aas ta'xh tx'aael u ti'. Pek aatz tetaanima, ta'xh elaq' atile utz, ye'k eya'eb'al ti' ib'anax q'u kam q'u'l yit' inujul koj.

⁴⁰¡Ex txoxkin! ¡Yetz etootzaj tzik aas ta'n ko'n koj u kuchi'l i'an u Tiohx, pek i'an u qaanima majte! ⁴¹Pek cheeoj q'u b'a'n nil te taanima, lochtaj me'b'a'. A' u oya setaq' tu u Tiohx. Ech tx'aatx'och etatin vatz u Tiohx.

⁴²¡Tilayol saya'k'ex, ex fariseo! Tan netaq' idiesmoil u ruda, u meenta utz, tuch' kajay q'u itza. Loq' a' netaq'ka q'u'l tiira ib'o'q'ol. Aya' vijikomal

^k 11.30 Choktaj u Jonaas 3.4. ^l 11.31 Choktaj u Reyes I 10.1-10; u Croonicas II 9.1-12.

tuch' vetz'ejtu etaanima ti' u Tiohx. A' vib'o'q'ol seb'ane' tzi'. Loq' yit' ti' koj aas seya'sa ib'anax q'u kam q'u'l ninaleb'ane'.

⁴³ ¡Tilayol saya'k'ex, ex fariseo! Tan a' chit nechok q'u b'axa chaj k'ujleb'al tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz vatz chit ek'u'l sa'xhkalaman taq'ax echajlichil tulaj k'ayib'al.

⁴⁴ ¡Tilayol saya'k'ex, ex fariseo tuch' ex aa txumb'al tetz u o'tla mantaar! Ex ka'vatz tan, ech ex q'u mujb'al kamnaj aas ye' na'l kam q'e'na'l atil tuul. K'uxh nipaal aanima sii', ye' tootzaj aas yansaib' ni'an taq'o.— Texhtu'.

⁴⁵ Ech tzaq'b'u tek ma'l u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar ech tza': — Chusul, aatz naal q'u kam ech tzi', ant o' nayaa'o' majte.— Texhtu'.

⁴⁶ Ech tal u Jesuus te ech tza': — ¡Tilayol saya'k'ex majte, ex aa txumb'al ti' u o'tla mantaar! Tan kaana b'oj mantaar netal tu aanima aas tiira tii nimali. Ta'xhtu' netale' aas sab'anli. Echa' iqitzax ma'l mam ijatz aas ta'n a' netaq' je' ti' ivi' aanima, pek jatu koj seloch b'oj ti' tijale'.

⁴⁷ ¡Tilayol saya'k'ex! Tan va'l chit eb'antu pantioon tetz q'u alol tetz u yolb'al Tiohx q'u'l kamnaj, q'ul ek'uy emam yatz'on. ⁴⁸ Ech netxakb'a' utz, nek'uche' aas ant ex ti' vib'anon q'ul ek'uy emam. Tan nojchit a' motx yatz'on utz, aatz ex, neb'an ipantioonil q'u mujb'al tetz majte. ⁴⁹ Ech toke' tal u Tiohx tu u mam itxumb'al: «Sunchaj b'en alol tetz vunyolb'al tixo'l tuch' unchaj. Atia satojcha utz, atia sako'nmotxiyatz'e'.» Chia.

⁵⁰ Utz sa'analtx'olax inujul q'u aanima q'u'l itz'lel tu u tiempo tza' tan, ech itxumb'al q'ul ik'uy imam, ti' iyatz'ax sib'al q'u alol tetz vunyolb'al, jatva'x tiempo ichee u vatz amlika tx'ava' tza'. ⁵¹ A' saxe'tik u choob'al paav ti' vikam u Abeel utz, saya' tu vikameb'al u Zacarias, va'l yatz'ax tu q'ul ek'uy emam tixo'l u totztiohx tuch' u nachb'al Tiohx q'anal. Ech nojchit va'l nivale' tza'. A' va'l sichoo q'u aanima itz'lel tu tiempo tza'.^m

⁵² ¡Tilayol saya'k'ex, ex aa txumb'al ti' u o'tla mantaar! Tan ye' netal vinujul u tokeb'al u yolb'al Tiohx tu q'u aanima. Niko'nemuje'. Echa' imaal ma'l laave tetz okeb'al neb'ane'. Pek niko'xh a' koj ex netoko'p. Utz nemaj tok q'u'l nichok toko'p.— Texhtu'.

⁵³ Aatz tek ya' iyolon u Jesuus tzi', motx ichok ixet' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar k'atza tuch' q'u fariseo. Utz nichmotxiya'lu u Jesuus. A' isa' aas kam texh yolpichil si'an u Jesuus tu yol. ⁵⁴ Ech liistaich ti' oj sayolpi, ech sixoch je' ti'.

U ye'xtxojla txumb'al iq'omal tu q'u fariseo

12 ¹ Unchee' tuul atich u Jesuus tzi', mam tenam imol tib' ti'. Jatva'l ko'n mil ixaane'. Va'lich motx ipittu tib'.

Utz xe't iyolon u Jesuus b'axa, tu q'ul ichusulib' ech tza': —Kuenta'ex ti' vichusb'al q'u fariseo tzi'. Tan tiira jolol ka'vatz. Nib'oy aanima echa'

^m 11.51 Choktaj u Geenesis 4.8; u Croonicas II 24.20-21; 36.16.

ib'oyon u tx'amtixsab' kaxhlaan tx'ix. ²Tan kam va'l sajutzil ib'anaxe' saelu'l vatzsaj. Utz kajay va'l mujich kam, sa'ab'ili. ³Echa' q'u kam q'u'l tu mujich netalva, vatzsaj tek tab'il sa'ab'ili. Utz kam va'l jas ko'n talax neb'an tu atib'al, qetumal tek talax sa'alax vatz tenam.ⁿ

⁴Pek nival sete kajay ex vamiigo, ye' ko'xh exo'va q'u yatz'ol tetz u chil'. Tan k'uxh ma't iyatz'one', kam tere'n koj va't si'ane'. ⁵Pek saval sete ab'il va'l sexo'va. A' sexo'va u Tiohx va'l yit' ta'n ko'n koj atil tijle'm ti' teesal u vatz q'ii saj, pek atil tijle'm ti' taq'ax b'en u taanxelal u aanima tu xamal, aya' u choob'al paav. ¡Ech a' va'l sexo'va!

⁶Echa' q'u talaj tz'ichin. K'uxh tiira varaato ija'mel, o'va'l ti' ka'l sentaavo, niko'xh ma'j sotznaj tekoj sik'u'l u Tiohx. ⁷Aal tootzajle jatva'l tachul u xi'l evi'. Ech toke' ye' ko'xh xo'vex tan, paalchu eja'mel vatz sib'al talaj tz'ichin.

⁸Utz nival sete, ab'il q'u'l sa'alon tu q'u aanima aas niman vetz, a' q'u'l sa'alax vatz q'u'l iaanjel u Tiohx majte tu u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima aas a' q'u niman vetz. ⁹Pek aatz q'u'l niteesa tib' tuul vatz aanima aas tootzajin, saveesa vib' tuul vatz q'u'l iaanjel u Tiohx majte aas vootzajle.

¹⁰Utz ab'il va'l sayoq'on u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, sakuyli. Pek ech koj q'u'l saqelon sayoq'on u Tioxhla Espiiritu, yit' sa'okjukuyli.

¹¹Utz aatz latxayp'ex vi', li'iq'oloponex tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar, ela' oki'ch ko'xh etaanima ti' aas kam ech etzaq'b'e' utz, kam setale'. Echat ko'xhtu' aas li'iq'oloponex vatz juees tuch' vatz q'u q'atol tzii. ¹²Tan u Tioxhla Espiiritu sacheesan eyol tu u mu'k'ul tzi' aas kam setale'.— Texh u Jesusus.

Vichusun u Jesusus ti' q'u tx'iib'al q'ii

¹³Alax tu u Jesusus tu ma'l u aanima xo'l q'u tenam ech tza': —Chusul, al tu vatzik sijatx u me'b'i'l va'l aq'axka qe. Sataq' u vetz.— Texhtu'.

¹⁴Tal u Jesusus te ech tza': —Vinaj, ab'il koj nioksanin q'atol tziil texo'l utz, jatxol tetz kam.— Texhtu'.

¹⁵Tal paj u Jesusus ech tza': —Kuenta'ex, ye' ko'xh eb'ana aas ye'k enoob'al ti' q'u kam. Tan yit' a' koj niaq'on u vatz iq'ii saj u aanima q'u tx'iib'al iq'ii atile.— Texhtu'.

¹⁶Ech ik'am ti' ma'l kam tal ech tza': —Atich ma'l u vinaj tx'iiol iq'ii. Sib'al chit vatz ichikob'e'm teesa tu vitx'ava'. ¹⁷Ech nichtitz'a ti' taanima ech tza':

ⁿ 12.3 Aatz u yol “vatz tenam”, chi'o' ti' tu kuyolb'al, aya' u “azotea” tu kastiya; “vi' otzotz” chu u tokeb'al majte. Atich ma'l u kostuumbre xo'l q'u Israeel aas chajpaj nipaxsal itziul ma'j yol tetz tenam kajayil. Junun aanima nichije'op vi' vichaq'aalail q'u tatib'al utz, niqetu b'en u yol tu vivecino va'l sapaxsal itziul. Ech nichian junun q'u vecino ti' ixaansal u yol. Anuncio niyolonka. Pek a' u toke' aas kajay aanima sa'ab'in. Pek aatz sukuvatz cheel, chukhaj texh txumb'al atil ti' ib'anax anuncios, k'uxh tu q'oob'e'tz, tu altavooz, oj tu raadio.

«¿Kam sunb'ane'? Tan ye' nichee ve't kolb'al tetz vivatz q'ul unchikob'e'm tzi'!» Texhtu'. ¹⁸Itzaq'b'e je' tib' tal ech tza': «Aatz sunb'ane!. Sunyoo q'u kolb'al ivatz q'ul unchikob'e'm q'u'l atilnale utz, paalchu tek ich'ii ich'exel sii' sunb'ane!. Ech tuul sunkolvu kajay q'ul ivatz q'ul unchikob'e'm utz, q'u vetz. ¹⁹Utz la'tekval tu u vaanxelal ech tza': —Vaanelal, sib'al tx'iib'al aq'ii kolel tetz sib'al ya'b'. Ech ilan, echb'un, uk'a'en utz, txuq'txunen.— Chajin.» Texhtu'.

²⁰Pek tal u Tiohx te ech tza': «¡Txoxkin! Tu u aq'b'al cheel tza' sakamaxh. Utz çab'il tek etz q'u kam si'ane' q'u'l vetachokluka tzi'?» Texh te. ²¹Ech saya'k u aanima tzi' va'l niko'xhimolb'a' tx'iib'al iq'ii, loq' yit' tx'iiol iq'ii koj k'atz Tiohx.— Texhtu'.

U ela'okchil ti' q'u kam

²²Tal u Jesuus tu q'u chusulib' ech tza': —Ech toke' ye' ko'xh elaok'ex ti' u vatz eq'ii esaj. Echa' tzi' aas kam setechb'u. Utz yit' sako'nkoxhela'ok'ex ti' ivijax vechi'l, ti' aas kam setoksa. ²³Tan aatz u vatz q'ii saj, paalchu vatz u echb'ub'al. Utz paalchu vechi'l vatz u oksa'm. ²⁴Pek sajijaj q'u joo etile'. Tan ye'kax chikoni. Ye'kax imol vatz ichikob'e'm. Utz ye'k kolb'al titz'leb'al. Pek u Tiohx nitzujb'en. Utz çyit' tzik paalch'ex vatz q'u tz'ichin tzi' tzik? ²⁵Tan k'uxh sa'xhela'ok ma'j aanima, sa'tekojveeti sataq' je'op b'itoy u tatin tu u vatz iq'ii saj. ²⁶Tan oj ye' netx'ol q'u kam q'u'l talaj ch'oo, çkam toke' sako'xhela'ok'ex ti' tere'n q'u kam?

²⁷Sajijaj q'u xu'm etile', kani'ch ich'ie!. Tan ye'kax aq'onini, ye'kax chemoni. Pek nival sete aas niko'xh u ijlenal Salomoon ech koj ivijtu tib' u tilon q'u xu'm tzi', k'uxh mam tx'iiol iq'iiich. ²⁸Echat ko'xh paj q'u xajtze' ja'jtze!. U Tiohx nivijon k'uxh atil cheel utz, ech tek q'ejal nik'achpu tu xamal. Ech çyit' tzik ech taq'ax etoksa'm si'an u Tiohx nenache'? çk'uxh b'ioj ko'xh k'ujlel ek'ul ti'!

²⁹Ech ye' ko'xh ela'ok'ex ti' q'u kam. Echa' ti' kam setechb'u utz, kam setuk'a. Yit' maas koj saxaan etaanima ti'. ³⁰Tan kajay q'u kam ech tzi', nitela' tok q'u aanima ti' q'u'l ye'k Tiohx k'u'l tu u vatz tx'ava' tza'. Pek ech koj ex tan, tootzajle u kuTat tzi' aas nesavsaj kajay q'u kam tzi'. ³¹Pek a' saela'okk'ex ti' viQ'esalail u Tiohx, ech toj texh taq' tul tere'n q'u kam nesavsaj.

³²Ye' ko'xh qeonex niman vetz tan, k'uxh b'iil ko'xh ex, vettitz'al u kuTat aas sa'xhek'ul viQ'esalail. ³³Ech toke' k'ayitaj kam etetz atile. Utz oyataj tetz me'b'a'. B'antaj kolb'al tx'iib'al eq'ii aas ye'k saq'a'llb'i. Aya' u tx'iib'al q'ii tu Amlika va'l ye'k imotxe!. Tan ye' nitoko'p elq'om tzi!. Niko'xh pok' sayansan. ³⁴Tan til va'l atilku u tx'iib'al eq'ii, aye'n vetaanima tzi'.

U tatin q'u niman tetz u Jesuus si'ane'

³⁵⁻³⁶Pek aatz ex utz, itz'oj ko'xh etatine!. B'anoj ko'xh etuche!. Echa' b'anel ko'xh tuch etxijtxub'al. B'antajex echa' q'u aq'onom q'u'l ch'iam

ko'xh nimotxi'ane'. A' nich'ia iq'aavu'l u b'aal taq'on tu ma'j tzumb'a'a. Utz ta'xh lu'uli, lasik'leni, yak ko'xh sajaxoxoj. ³⁷Ech chi'b'eb'al tetz q'u aq'onom q'u'l ch'iam chit ni'ane' aas lu'ul u b'aal taq'on. Utz ni'xhtek'val sete, aatz u b'aal aq'on, satal ik'uje' q'u taq'onom vatz meexha utz, ech a' sa'aq'on techb'ub'al. ³⁸Tan k'uxh ye'saj inik'at aq'b'al utz, k'uxh paal nik'at aq'b'al lu'uli, ta'xhtzii nich'iane'. Chi'b'eb'al tetz u aq'onom si'ane' tzi'!

³⁹Pek ab'itaj. Tootzajle koj u b'aal atib'al aas kam chit oora se'nelq'oj u elq'om tzixe', saxeeni atzi'. Utz sa'kojtaq' tzii aas so'ok to'otzotz. ⁴⁰Echat ko'xh ex majte. Ch'ianojex. Tan ye'k u oora sek'u'l, u tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.— Texhtu'.

⁴¹Aatz u Lu', tal te ech tza': —KuB'aal, ¿qe ko'n chixh naalvu q'u kam nak'am ti' tzi', pek oj tu kajay q'u aanima majte?— Texhtu'.

⁴²⁻⁴³Tal u kuB'aal te ech tza': —Chi'b'eb'al tetz u aq'onom oj ech si'ane' kam va'l alaxka te tu u b'aal taq'on. Tzak'kin utz, k'ujleb'al k'u'lla aq'onom atzi' oj tu chit oora sataq'vu techb'ub'al q'u'l atil tu u atib'al. Jikom ni'ane' aas lo'opon u b'aal taq'on. ⁴⁴Tan nojchit nival sete, aal sa'tektoksa kajay vime'b'i'l tikuenta atzi'.

⁴⁵Pek ye'xtxoj koj itxumb'al u aq'onom tzi', oj la'ko'ntal tu taanima ech tza': «Sab'atz tul u b'aal vaq'on atzi'.» Chaj. Utz sako'nxe'tiq'os q'u aq'onom, vinajs ixoj. Sako'nechb'uni sauk'ai. Utz saq'ab'ani. ⁴⁶Tuul ye'k talche' su'ul u b'aal taq'on u aq'onom tzi', tu u q'ii va'l ye' tootzaj utz, tu u oora va'l ye'xhkam nich'iane'. Techal iveet sab'anax tu u b'aal taq'on. Sataq' b'en xo'l q'u qelol, q'u'l yit' k'ujleb'al k'u'l.

⁴⁷Aatz u aq'onom, sib'al tz'u'm sa'aq'ax te. Tan tootzaj nal itxumb'al u b'aal taq'on, loq' ye' nich'iane'. Ye't i'ana kam va'l isa' u b'aal taq'on. ⁴⁸Pek ech koj u aq'onom va'l ye' tootzaj itxumb'al u b'aal taq'on, b'iil ko'n tz'u'm sa'aq'ax te ti' q'u kam veti'ana k'uxh sik'ulo'k ti' aas sib'la tz'u'm sa'aq'ax te. Tan ab'il va'l sib' aq'ax te tu u Tiohx, sib'al sijaj u Tiohx te majte. Echat ko'xhtu', oj ab'il sib'al kam nitaq'axka tikuenta, sa'xhjajax te majte kam ti' vettoksav va'l vetaq'ax te.

Q'u tza'lla tiempo su'uli

⁴⁹Xamal ul unmatx tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz a' unsa' a' tekoj cheel va'l toyve'. ⁵⁰Sapaalin tu ma'l mam tza'l. Utz il atilin taq'o, tiq'o nal tib'. ⁵¹Kamal a' netitz'a aas ta'xh ul voksa paas xo'l q'u aanima tu u vatz tx'ava' tza'. Ye'ka. Pek xo'l ul voksa. ⁵²Tan aatz taab'ab'en tza', so'ok ixo'l q'u aanima vi'. O'va'l aanima titz'in tatzik tib' samotxok ixo'l; oxva'l tok ti' ka'va'l utz, ka'va'l tok ti' oxva'l. ⁵³So'ok ixo'l u tata tuch' u k'aola utz, u k'aola tuch' u tat majte. So'ok ixo'l u nana tuch' u titz'in ixviak utz, u ixviak tuch' vinan majte. So'ok ixo'l u txutxa tuch' u alib'a utz, u alib'a tuch' vitxutx majte.— Texhtu'.

⁵⁴Unchee' tal paj u Jesusu tu q'u tenam ech tza': —Aatz netil ichee u sutz' tikuenta aal toke', yak netal ech tza': «Tul jab'al atzi!» Che'ex. Utz ech chit ni'ane!. ⁵⁵Utz aatz nixumkab'in ipaal u kajiq' tikuenta aal iku'e!, netale!: «Mam tz'a' si'ane!» Che'ex. Utz nojchit ni'ane!. ⁵⁶¡Ka'vatz! Etootzajlu tilax q'u xheenya nichee vatz amlika tuch' vatz tx'ava', pek ye' netx'ol tilax q'u xheenya ti' q'u kam ni'an u Tiohx tu u tiempo tza'.

Vikuytu tib' q'u aanima tib'ilaj

⁵⁷Pek ¿kantu' yit' jikom koj itx'olax inujul q'u kam neb'an setib'ilaj, q'u kam b'a'n utz, q'u jik? ⁵⁸Tan ech ko'n ti' neb'en vatz u juees tuch' vekoontra. Pek aal b'a'n sa'anya'l ab'antu b'a'n axh tuch'. Tan b'a'n si'ane!, liqinioko'p'axh vatz u juees utz, satoksab'enaxh tiq'ab' polesiy'. Ech sataq'ku'axh tu tze!. ⁵⁹Utz nival see aas ta'n ku'chil sa'an tu tze!. Sa'tere'nkojelu'laxh oj ye'k sachoo kajay vatz'oj.— Texh u Jesusu.

Vichusun u Jesusu ti' vik'axal u paav

13 ¹Unchee' aatz i'an tu u tiempo tzi', opon unjolol q'u aanima nichtal tu u Jesusu, va'l i'an u Pilato. Tan tal ikam unjolol q'u aa Galilea tuul nichmotxtoksa itx'olo'm tu viq'analil u totztiohx. ²Pek tzaq'b'u u Jesusu utz, tal te ech tza': —¿Kamal netitz'a aas maas aa paavich unjolol q'u aa Galilea vatz tere'n q'u aa Galilea tan, ech b'anax te tzi'? ³Nival sete aas yit' a' koj. Pek oj ye' samotxek'axa q'ul epaav, ela sasotz'ex sekajayil. ⁴Utz ech paje' u 18 aanima q'u'l ku' u t'ankin tz'ach ti' tu Siloee. ¿Kamal a' nimotxetitz'a aas maas aa paavich vatz tere'n q'u aanima q'u'l jejlich tu Jerusaleen? ⁵Nival sete aas yit' a' koj. Pek oj ye'k samotxek'axa q'ul epaav, ela sasotz'ex sekajayil.— Texhtu'.

⁶Yolon u Jesusu; ik'am ti' ma'l kam. Tal ech tza': —Aatz ma'l u vinaj, atich ma'l iviikuxh chikich tu chikb'al iuuva. Utz ex ichok ivatz tala. Pek ye't chee ma'j. ⁷Utz tal tek tu u ilol ichikob'e'm ech tza': «Oxva'x ya'b' xe't ul unchoktu ma'j ivatz u viikuxh tzi' utz, ye'xhkam nunchab'a ma'j. Pek tzok' el tan, aal ko'xh nib'uutixsa u tx'ava' tzi'.» Chia.

⁸Ech itzaq'b'u u ilol chikob'e'm tal ech tza': «Unb'aal, aq' tzii atojnu b'itoy tu u ya'b' tza'. Tan sunpilu ix'e' ech savoksa iq'aenal. ⁹Utz kamal tu va't ya'b' cheel la'tekvatzini. Pek oj ye'xh lavatzini, la'tekatzok'a.» Chia.— Texh u Jesusu.°

Vib'antu b'a'n u Jesusu tu ma'l u ixoj tu u ilanb'al q'ii

¹⁰Unchee' nichichusun u Jesusu tu atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tu ma'l u ilanb'al q'ii. ¹¹Utz atich ma'l u ixoj tzi' aas 18 ya'b' tok ma'l yaab'il k'atza tu tioxhil tx'i'li'inaj; k'o'kinich tek taq'o. Utz ye'xh ko'xh kani'ch aas

° 13.9 Choktaj u Isaias 5.1-7; u Jeremias 2.21; 8.13.

nichkobjjikomte! ¹²Ech ta'xh ilax tu u Jesusus, isik'le. Utz tal te ech tza': — Ixoj, chitpi'axh, elyaxh tu vayaab'il tzi'.— Texh te. ¹³Taq' je' iq'ab' u Jesusus tib'a, ech oora jikomti. Ech tek toksa iq'ii Tiohx.

¹⁴Pek aatz u q'esala tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tzi', lakp ivi' ti'. Tan tu u ilanb'al q'ii i'an b'a'n u Jesusus tu u ya'v. Utz tal tu q'u tenam ech tza': —Vaajil aq'onib'al q'ii atile. Utz ulojex tu q'u q'ii tzi' ech sab'anax b'a'n sete. Pek yit' tu ilanb'al q'ii koj'.— Texh te.

¹⁵Unchee' tzaq'b'u tek u kuB'aal Jesusus utz, tala: —jKa'vatz! ζtz'oj tzik ye' nechit vevaakaxh utz, veb'uuro tu ilanb'al q'ii? Neteesa tu u tatib'al ti' en taq'ax taa'. ¹⁶Pek a' tzik vitu'xh ixalam u Abrahaam tzi', ζye' sachitpul el tu u qitzb'al tetz tu u tx'i'li'inaj, k'uxh tu ilanb'al q'ii? jTan ma'x 18 ya'b' iqitzta'!— Texhtu'.

¹⁷Ech ta'xh tal q'u kam u Jesusus tza', motx ch'ixvu kajay q'u koontrain tetz. Pek aatz q'u tenam tan, va'lich motx itxuq'txun ti' q'u techalla chaj kam nichian u Jesusus.

Vik'amtu ti' u ia muxhtaansa u Jesusus

¹⁸Tal paj u Jesusus ech tza': —ζKam ma'j kam aas ela viQ'esalail u Tiohx tuch'? ζKam ma'j ela tuch' sunb'ane'? ¹⁹Ela tuch' ma'l u b'aq' muxhtaansa va'l ichik ma'l u vinaj tipe!. Ech ch'ii utz, b'ens mam tze!. Ech motx i'an isok q'u tz'ichin sii' q'ul iq'ab'aj'.— Texhtu'.

Vik'amtu ti' u tx'amtixsab' kaxhlaan tx'ix u Jesusus

²⁰Tal paj u Jesusus ech tza': —ζKam ela viQ'esalail u Tiohx tuch' sunb'ane'? ²¹Ela tuch' u tx'amtixsab' kaxhlaan tx'ix va'l taq' b'en ma'l u ixoj xo'l oxva'l paab'al ariina. Ech itx'amtixsa kajay viq'otail u kaxhlaan tx'ix'.— Texhtu'.

Vichusun u Jesusus ti' ka'va'l q'u b'ey

²²Nichipaal u Jesusus tu q'u tenam tuch' tu q'u talaj tenam. Utz nichichusune', tuul aalich ib'en tu Jerusaleen.

²³Ech tal ma'l u aanima te ech tza': —UnB'aal, ζb'iil ko'n chixh q'u'l so'ok tu viQ'esalail u Tiohx?— Texhtu'.

Tal u Jesusus te ech tza': ²⁴—B'antaj ya'l etoko'p tu u okeb'al va'l ch'oo ivatz. Tan nival sete aas sib'al ko'xh sichok toko'p, loq' yit' sa'kojveeti.

²⁵Ech i'anchil u Tiohx sete, echa' va'l ni'an u b'aal atib'al aas nijup u jub'al. Utz xamtel so'oponex; sayolonoko'p'ex q'anal. Setal ech tza': «KuB'aal, kuB'aal, jajo!» Chajex. Pek sako'ntzaq'b'u ech tza': «Ye' vootzaj til unk'asku'lex.» Chaj ku'en.

²⁶Utz aatz ex, saxe'tetal te ech tza': «Chuselo' saaq'o tu k'ayib'al. Utz tx'a'nnajo' uk'a'najo' sak'atza.» Chajex.

²⁷Pek sako'ntal sete ech tza': «Nival sete aas ye' vootzaj til aanimailex. jXaanojelex sunk'atza tan, ex b'anol paav!» Chaj.

²⁸Ech latzi' saoq'k'ex utz, latzi' sajarach'unku etee. Tan setil u Abrahaam aas atil tu viQ'esalail u Tiohx tuch' u Isaac, u Jacoob, tuch' kajay q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Pek aatz ex, ye'k ex tixo'l. ²⁹Tan til ko'n sak'asku'l aanima. Atia sak'asu'l tikuenta aal tela', tikuenta aal toke', tikuenta aal ije'a' utz, tuch' tikuenta aal iku'e'. Utz sak'uje' vatz meexha tu viQ'esalail u Tiohx. ³⁰Pek atil q'u'l ya'teb'al tatin cheel. Loq' b'axa tatin toj i'ane'. Utz atil unjolte, b'axa u tatin cheel, loq' tu u ya'teb'al toj motx kaakka.— Texh u Jesusus.

U toq' u Jesusus ti' u Jerusaleen

³¹Unchee' anko'xh tu u q'ii tzi', opon unjolol q'u'l fariseo utz, tal tu u Jesusus ech tza': —Ora'xh, elenb'en tza'. Tan siyatz'axh u Herodes nitxume'.— Texhtu'.

³²Pek tal u Jesusus te ech tza': —B'enoj etal tu u onkonla vinaj tzi' aas: «Cheel tuch' q'ejal nivojche'l tioxhil tx'i'li'inaj. Nunb'an b'a'n tu q'u ya'v. Utz titoxva' q'ii, suntzoypixsa u vaq'on tza'.^p ³³Pek ministeer sa'atinok'in ti' vunb'ey cheel, q'ejal tuch' kab'i, oponnalín tu Jerusaleen. Tan ye'k si'ane' aas a' sakamku ma'l alol tetz u yolb'al Tiohx tu va't tenam ti' elu'l u Jerusaleen.» Chajex te.

³⁴¡Aa Jerusaleen, aa Jerusaleen! ¡Niko'neyatz' q'u alol tetz u yolb'al Tiohx! Utz ¡nepaq' sivan q'u'l nichajax ul tzexe! Jatpax ko'n unb'an ya'l emolax sekajayil. Echa' ni'an u txutx t'el aas nimolo'k q'u tal jaq' ixich'. Pek ¡ye' ko'n esa! ³⁵Ech aatz cheel, setootzaji tan, sa'naltz'ine'ka vetotztiohx.^q Utz nival sete aas ye'xhjatú ve't setilin. Pek analen paj letilin aas lo'opon u tiempo letal ech tza': «¡Techal axh tan, tib'ii u kuB'aals Amlíka vet'ulk'axh!» Chajex.— Texh u Jesusus.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu ma'l u vinaj tu u ilanb'al q'ii

14 ¹Aatz i'an tu ma'l u ilanb'al q'ii, ex tx'a'n u Jesusus otzotz xe' ma'l u vinaj atil tijle'm. Utz fariseoich majte. Utz va'lich chit motx ik'aab'at u Jesusus. ²Utz tiempo atich ma'l u vinaj tzi', ichi'l sipk'inajich tu yaab'il. ³Ech yolon u Jesusus tu q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar tuch' tu q'u fariseo, tal te ech tza': —¿B'a'n tzik sab'anax b'a'n tu ya'v tu ilanb'al q'ii, oj ye'xtxoj?— Texhtu'.

⁴Pek motx ko'n jutze'i, ye't tzaq'b'i.

Ech txayax iq'ab' u ya'v tu u Jesusus tzi'. I'an b'a'n te. Ech ichaj k'asu'l. ⁵Ech iq'ilat paj q'u vinaj u Jesusus, tal te ech tza': —K'uxh tu ilanb'al q'ii, ye' koj se'netiq'o je'ul veb'uuro oj vevaakaxh, untz'oj sachajpu ko'p tu jul. ¡Ab'il koj ma'j sete aas ye'k sab'anon!— Texhtu'.

^p 13.32 Aatz u tokeb'al u yol “yak” siatz, aya' ma'l aanima va'l telab'al ichokax txumb'al ti' ib'anax ma'j onkonil. Sub'ulla aanima. ^q 13.35 Aatz u yol “vetotztiohx” nital tza', b'enchimal “vetotzotz” chu ti' majte, tetz q'u Israeel niyolonka. Choktaj u Jeremias 22.5.

⁶Pek ye't motx itx'ol itzaq'b'ele'.

Viyaal q'u fariseo tu u Jesuus ti' q'ul ije' ivatz

⁷Unchee' nichisaji q'u aanima u Jesuus, q'u'l savsamich tu tx'a'om. Tan tila a' chit nichitxaa q'u b'axa chaj k'ujleb'al vatz meexha. Ech ik'am ti' ma'l kam, tal ech tza': ⁸—Untz'oj sasavsalex tu tx'a'om ti' ma'j tzumb'a'a, ye' ko'xh ku'ex tu q'u b'axa chaj k'ujleb'al. Tan b'a'n si'ane' savsamoj va't aanima aas maas tiple'm sevatz. ⁹Utz lo'opon sak'atza va'l vetsavsanaxh, a' tek imol va't va'l vetsavsali. Utz latal see ech tza': «Aq' u atib'al tu u vinaj tzi'.» Chaj. Utz aatz axh, tu texh ch'ixa'v lenku'ojaxh tu u ya'teb'al k'ujleb'al. ¹⁰Pek oj sasavsalaxh, a' sak'uje'k'axh tu u ya'teb'al k'ujleb'al. Ech lo'opon va'l vetsavsanaxh latal see ech tza': «Vamiigo, ni'axh. Xaan uku'l.» Chaj. Ech so'ok aq'ii vatz q'u'l ela k'ujlelaxh tuch' vatz meexha.

¹¹Tan ab'iste va'l nit'anb'a' tib', sako'nel iq'ii. Pek ab'il va'l ye' sit'anb'a' tib', so'ok iq'ii.— Texhtu'.

¹²Tal paj u Jesuus tu u vinaj ech tza' majte va'l savsan: —Aatz sasavsaaanima ti' ma'j tx'a'om, aal b'a'n yit' a' koj sasavsaa q'ul avamiigo, niko'xh q'ul iitz'in aatzik, niko'xh q'ul eetz tz'alol tx'iiol iq'iil. Tan b'a'n si'ane' aas lako'npajisavsaxh. Ech sako'nak'ul ich'exel. ¹³Pek oj sa'an nimla q'ii, a' sasavsaa q'u me'b'a'. A' sasavsaa q'u'l ye'k iq'ab', q'u ko'x tuch' q'u moy. ¹⁴Ech chi'b'eb'al eetz xe' Tioxh si'ane'. Tan yit' sa'kojmotxole' ti' taq'ax ich'exel see. Pek loq' sak'ul achoob'al aas laq'aavitz'pu q'u jikomla chaj aanima.— Texhtu'.

Vik'amtu ti' ma'l mam tx'a'om u Jesuus tu vichusune'

¹⁵Unchee' ta'xh tab'i q'u yol ma'l u vinaj tzi', va'l ela k'ujlich tuch' u Jesuus vatz meexha, tal te ech tza': —Chi'b'eb'al tetz va'l saechb'un tu viQ'esalail u Tioxh.— Texhtu'.

¹⁶Tal tek u Jesuus ech tza': —Aatz ma'l u vinaj, i'an ma'l mam echb'ub'al utz, sib'al chit aanima isavsaa. ¹⁷Ech aatz opon u oora tetz u tx'a'om, ichaj ma'l taq'onom ti' en isik'lel q'u'l savsamich taq'o. Ech tal u chaj tza': «Ni'extaj tan, ch'iam texh ni'an q'u echb'ub'al.» Texhtu'.

¹⁸Pek aatz kajay q'u aanima tzi', ma'l chit itzii xe't ko'n motx toksa kam tuul. Aatz u b'axa, tal ech tza': «Vetunloq'lu untx'ava' utz, sa'xhenvile'. Pek kuyin, ye'k saveet unb'ena'.» Chia.

¹⁹Aatz va'te tal ech tza': «Vetunloq'lu o' tzumul unvaakaxh utz, se'nvile'. Pek kuyin, ye'k saveet unb'ena'.» Chia.

²⁰Utz aatz va'te tal ko'n paj ech tza': «Anal ko'xh tzume'yin. Ech ye'xh saveeti so'oponin.» Chia.

²¹Ech q'aav u chaj utz, tal q'u kam tu u b'aal taq'on. Ech lakp ivi' u b'aal aq'on. Utz tal tek tu vichaj ech tza': «¡Ora'xh! Kuxh tu k'ayib'al utz, tulaj b'ey tu u tenam tza'. Ech iq'o ul q'u me'b'a', q'u kut q'ab', q'u ko'x utz, k'uxh moy.» Chu te.

²²Ech xamtel tekuen, tal u chaj ech tza': «Unb'aal, vetunb'anlu va'l naale'. Utz ta'xh b'anel atil tere'n atib'al.» Chia.

²³Tal u b'aal taq'on te ech tza': «Kuxh tu tere'n q'u b'ey utz, tu q'u xo'lli'itz, ech ya'lu tuku'l tere'n aanima. Ech sanoo u votzotz tza'. ²⁴Tan nival see, niko'xh ma'j q'u aanima savsamal vaq'o b'axa satx'a'n tzunxe'.» Chia.— Texh u Jesusus.

U tiq'ol u b'ey ma't xe' Tiohx

²⁵Ech mam tenam xamich ti' u Jesusus. Utz ipilq'u tib', tal te ech tza': ²⁶—Ab'il va'l nitok sunk'atza utz, sab'ens unchusulib'. Siq'i'e' sataq'ka itat, inan, tixoj, ik'aol ime'al, itza'q', tatzik, tanab'. Utz aal siq'i' taq'ax u vatz iq'ii isaj. Oj ye'k siq'i'e', unchusulib'. ²⁷Utz ab'il va'l sisa'a saxamb'u vi', ministeer siq'i' paalchil tu il tza'l vi'. Utz siq'i' paalchil tu vunpaaleb'al. Oj ye'k siq'i'e', ye'k si'ane' sab'ens unchusulib'.

²⁸Tan echa' tzi' ab'il koj ma'j sab'anon sete aas silak ma'j t'ankin atib'al oj yit' b'axal koj satitz'a b'a'nil. Utz si'an ti' jank'al puaj so'ok tuul. Ech satile' satz ole' ti' itzojpe'. ²⁹Tan oj ye'k si'an ti', sakaa tinik'a. Ye'k lo'ole' ti' itzojpixsale'. B'a'n si'ane' aas ta'xh so'ole' ti' iku' u tz'ach tixe'. Ech saxe'tib'anb'el tu q'u aanima. ³⁰Satal ti' ech tza': «Vetxe'tib'an toztotz u vinaj tzi' utz, ye'n ole' ti' itzojpe'.» Chaj.

³¹Ech paje' a' ma'j ijlenal atil 10,000 sol tiq'ab' utz, si'an ch'a'o tuch' va't ijlenal aas 20,000 isol atile. B'axal nal satitz'a b'a'nil atzi', satz ole' ti' si'an ch'a'o tuch'. ³²Tan oj ye'k so'ole'i sinache', se'ntal tok ib'a'n tuch'. Sichaj b'en ichaj atzi' aas atil tere'n tul vikoontra siatz utz, se'ntal tok ib'a'n tuch'. ³³Echat ko'xh ex majte. Nachtaj b'a'nil tan, oj ye'k setaq'ka kajay q'ul etetz vi', ye'k si'anel sab'enex unchusulib'.

³⁴B'a'n u atz'am aas chi'. Pek oj sasotz vichi'lil, kani'ch koj paj ichee vichi'lil tika'paj. ³⁵Niko'xh sa'kojtxakun tetz q'aen. Pek sa'texhk'onax el. Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj.— Texh u Jesusus.

Vik'amtu ti' ma'l tz'ejxinaj karne'l u Jesusus

15 ¹Unchee' nichixaan opon sib'al q'u jajol ja'mel alkavaar tuch' q'u aa paav k'atz u Jesusus ti' tab'ile'. ²Pek aatz q'u fariseo tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar tan, teesa ko'n iq'ii u Jesusus sivatjaz. Motx tal ech tza': —Nik'ul aa paav va'l tzi' utz, nitx'a'n tuch'.— Texhtu'.

³Ech aatz u Jesusus tan, ik'am ti' ma'l kam ti' talax ma'l u yol ech tza': 4—Ye' koj seb'ane' echa' ma'l u vinaj atil ma'l 100 ikarne'l. Pek satz'ejxu ma'l te. ¿Tz'oj tzik ye' sataq'ka u 99 karne'l utz, se'nichok va'l tz'ejxia, ichab'anale? ⁵Utz ta'xh sichab'a, sa'xhtxuq'txun ti'. Sataq' je' vi' icheleb', sati'q'o k'asu'l. ⁶Utz aatz so'opon tu tatib'al, simol q'u tamiigo tuch' q'u tetz tz'alol. Satal te ech tza': «Txuq'txunojex sunk'atza tan, vetunchab'al vunkarne'l va'l ma'tich itz'ejxe'.» Chaj.

⁷Ech nival sete. Kaana chi'b'ichil atil tu Amlika majte aas nik'axa vipaav ma'l aa paav, vatz ⁹⁹aanima aas ye'xhkam nisavsa sik'axa ipaav tan, jikom ninache'.

Vik'amtu ti' u tz'ejxinaj puaj u Jesuus

⁸Ech paje' ma'l ixoj aas atil laval isaj ch'ich' puaj. Pek sitz'ej ma'l. ¿Tz'oj tzik ye' sichoke'? Sataq' je' itxijtxub'al atzi' utz, sateesa ch'is ti'. B'oono ichokax si'ane', ichab'anale. ⁹Utz aatz sichab'a, simol kajay q'u tamiigo utz, tuch' q'u tetz tz'alol. Satal te ech tza': «¡Txuq'txunojex sunk'atza! tan, vetunchab'al vunpuaj va'l ma'tich untz'ejta'.» Chaj.

¹⁰Ech nival sete aas echat q'ul iaanjel u Tiohx tu Amlika majte, sa'xhmotxquq'txun ti' aas sik'axa ipaav ma'l aa paav.— Texh u Jesuus.

Vik'amtu u Jesuus ti' u qelolla xiak

¹¹Tal paj u Jesuus ech tza': —Aatz ma'l u vinaj, atich ka'va'l ik'aol.

¹²Utz aatz u ch'ooala, tal tu vitat ech tza': «Tat, aq' tek vunme'b'i'l va'l saaq'e'.» Texhtu'.

Ech aatz vitat, ijatx vime'b'i'l. Taq' u tetz.

¹³Utz ye'xh ko'xh jatva'l q'ii tuul, imol kajay q'u tetz u ch'ooal k'aol utz, b'en tzian tu va't tenam xaannaj el. Ech latzi' ib'uchvu vipuaj. Tiira teesa je' tatin tu b'ey. ¹⁴Utz aatz tek ma'tich imotx vipuaj kajayil, tiempo ul ma'l mam va'y tu u tenam va'l atichka. Ech xe't tek iya'ta tetz. ¹⁵Ech tek ex okoj k'atz ma'l u vinaj aa tenam nal tzi'. Utz ichaj b'en titx'ava' ti' en ixeel b'och. ¹⁶Ech tu tek u va'y, nichtachva satechb'u tetz q'u vatz tze' q'u'l nichtechb'u q'u b'och. Pek ab'il koj nichaq'on tetz.

¹⁷Ech tek itxakb'a't itxumb'al utz, tal ech tza': «Jatva'l ko'n aq'onom atil tu atib'al xe' vuntat. Utz tz'anlel ko'xh techb'ub'al. Aal nichanan tere'n. Pek aatz in utz, toj tek kamojin tu va'y. ¹⁸Pek sab'enin; saq'aavoponin xe' vuntat. Utz saval te: —Tat paavinyin vatz u Tiohx tu Amlika tzi' utz, saatz majte. ¹⁹Ye'kan sik'ulo'k vi' aas in tere'n ak'aol sa'alchi. Pek aq'texhb'enins echa' ma'l q'ul aaq'onom tzi'.— Chajin te.» Texhtu'.

²⁰Ech ik'asu'l. B'en xe' vitat. Pek aatz atile'nich tule', ilax b'en tu vitat. Ech itxumt iatz. T'aspu ib'ena'. Ex iq'alu utz, itz'utz'a. ²¹Utz tal vik'aol te ech tza': «Tat, paavinyin vatz u Tiohx tu Amlika tzi' utz, saatz majte. Ye'kan nik'ulo'k vi' aas in tere'n ak'aol sa'alchi.» Texh te.

²²Pek aatz vitat, tal tu q'u taq'onom ech tza': «¡Oora ko'xh ex! Iq'otaj elu'l q'u techalla oksa'm utz, oksataj k'atza. Aq'taj ku' tixkol q'ab'. Utz oksataj ixaab' tu tajan. ²³Utz b'enoj etiq'o u tzaq'al vaakaxh utz, yatz'taj. Tan sakub'an ma'l tx'a'om. Ech sachi'b'o' satxuq'txuno'. ²⁴Tan aatz vunk'aol tzi', ¡kamnaj teku'en nivale', pek q'aaviul! ¡Ma'tich itz'ejxe', pek cheeya!» Chia. Ech xe't motx ichi'b'e'.

²⁵Pek aatz u atzika, aye'nich ja'jtze'. Utz ta'xh uli, najab' opon k'atz atib'al, tab'i u son tuch' b'ixal. ²⁶Ech isik'let ma'l q'u taq'onom. Utz ich'oti te kam nichtuche'.

²⁷Utz tal u aq'onom te ech tza': «Vatza'q' q'aaviul utz, tiira tiichaj mutule'. Ech ti' vetiyatz' u tzaq'al vaakaxh vatat.» Texh te.

²⁸Ech lakp ivi' u atzika. Utz ye' nichik'ul ve't oko'p to'otzotz. Eltek'ul vitat utz, iya'lu ib'eno'k.

²⁹Pek tzaq'b'i utz, tal tu vitat ech tza': «Jatva'x ko'n ya'b' vaq'onin sak'atza, ye'xh b'oj nikojunqelaxh. Utz ye'xhjatu ma'kojaaq' ma'j untentzun aas savaq' ku' utz, sachi'b'b'ojin tuch' q'u vamiigo. ³⁰Pek aatz vet'ul vak'aol tzi', va'l ex ib'uchluka q'ul ame'b'i'l tuch' cheela chaj ixoj, jyakich vetaaq' ku' u tzaq'al vaakaxh ti'!» Chu te.

³¹Tal tek vitat te ech tza': «Unk'aol, b'enamen atilaxh sunk'atza. Utz eetz kajay q'ul unme'b'i'l. ³²Pek ministeer vetchi'b'o' vettxuq'txuno'. Tan aatz vatza'q' tzi', jkamyia nivale', pek q'aaviul! jMa'tich itz'ejxe', pek cheeya!» Chia.— Texh u Jesusus.

Vichusun u Jesusus ti' vitxakunsal u tx'iib'al q'ii

16 ¹Tal paj u Jesusus tu q'ul ichusulib' ech tza': —Atich ma'l u vinaj tx'iioil iq'ii. Utz atich ma'l q'esal taq'onom, ilol tetz ime'b'i'l. Pek xochax u q'esal taq'onom te. Tan nichib'uche'l q'ul ime'b'i'l. ²Ech aatz u tx'iioil iq'ii, isik'le u q'esal taq'onom siatz. Utz tal te ech tza': «¿Kam tok va'l nivab'i sai' tzi'? Pek motxoj aal ve til nimotxaaq'vu b'en q'u vetz. Tan ye'kan si'ane' aas axh tere'n sailon vunme'b'i'l.» Chu te.

³Unchee' aatz u ilol me'b'i'l tzi', tal tu taanima ech tza': «¿Kam sunb'ane'? Tan saelin tu u vijle'm. Utz ye'k unyak'il oj a' tek sunk'ot tx'ava'. Utz sach'ixvin oj sunjoy vetz. ⁴Pek jvetunnachla' kam sunb'ane'! ech sik'ulin q'u aanima tu tatib'al aas le'elin tu u vijle'm.» Chia.

⁵Ech isik'le ul q'u aanima q'u'l atich itx'oj xe' u b'aal taq'on. Utz tal tu vib'axa ech tza': «¿Jatva'l atx'oj xe' u b'aal vaq'on?» Chu te.

⁶Tal u vinaj ech tza': «Ma'l 440 galoon aseite.» Chia.

Alax te tu u ilol me'b'i'l ech tza': «jOra'xh b'an ti' utz, ma'l ko'n 220 galoon satz'ib'a!» Chu te.

⁷Xamtel paje', tal tu va't ech tza': «¿Aatz axh, jatva'l atx'oj?» Chu te.

Tal u vinaj ech tza': «Ma'l 100 quintaal triigo.» Chia.

Tal u ilol me'b'i'l te ech tza': «B'an ti' utz, ma'l ko'n 80 satz'ib'a.» Chu te.

⁸Unchee' aatz u b'aal aq'on tan, til tekue'n aas telab'al iveet u kam i'an u sub'ulla ilol ime'b'i'l tzi'.

Ech ni'an q'u aa paav itz'lel tu u tiempo tza', telab'al iveet q'u kam ni'an tib'ilaj. Pek yit' telab'al koj ni'an q'u niman tetz u Tiohx tib'ilaj k'uxh aal atil tu u txijtxub'al.

⁹Echtzixe't nival sete, txakunsataj q'u tx'iib'al q'ii q'u'l tu u vatz amlika tx'ava' tza' ti' q'u kam tetz u Tiohx. Ech sataq' etatib'al u Tiohx tu b'enq'ii b'ensaj taq'o. Tan aatz lakamex, kam tere'n koj satxakunku q'u tx'iib'al q'ii.

¹⁰Ab'il va'l inujul ni'an q'u kam, k'uxh b'iil ko'xhtu', inujul si'an q'u kam majte q'u'l sib'al. Utz ab'il va'l yit' inujul koj ni'an q'u kam q'u'l b'iil ko'xhtu', yit' inujul koj si'an ti' sib'al kam majte. ¹¹Echtzixe't oj yit' inujul koj ib'amb'el q'u ye'xtxojla tx'iib'al q'ii neb'an tu u vatz amlika tx'ava' tza', çab'il sak'uje' ik'u'l seti' ti' q'u nojla b'a'nla tx'iib'al q'ii tu Amlika? ¹²Utz oj yit' jikom koj neb'an ti' q'u kam aq'elka tzexe', oj tzik sataq' sete u Tiohx q'u kam taab'a'b'en, çab'il tek sa'aq'on etetz?

¹³Echa' ma'j aq'onon, sa'koji'ane' aas ka'va'l b'aal taq'on si'ane'. Tan ma'l ye'k itxa'k te si'ane' atzi'. Utz va't tiira tii ti' si'ane'. Satoksa iq'ii ma'l atzi'. Utz sateesa iq'ii va'te. Echat ex majte. Sa'koji'ane' senima ka'va'l etiohx. Aya' u nojla Tiohx tuch' u tx'iib'al q'ii.— Texh u Jesusus.

¹⁴Utz nichtab'i kajay q'u kam q'u fariseo tzi'. Ech nichko'nib'amb'e u Jesusus tan, ye'k chit inoob'al ti' puaj.

¹⁵Unchee' tal u Jesusus te ech tza': —Ex q'u'l niko'xhmotxetaq' b'en etib's b'a'n vatz aanima. Pek u Tiohx ootzajin tetz q'ul etaanima. Tan aatz q'u kam q'u'l techal chit tilon vatz aanima, tzu'kin vatz u Tiohx.

¹⁶Aatz u o'tla mantaar tuch' q'u yol tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx, ta'n ya'kka tikuenta u Xhan. Utz aya'xchen xe't talax u b'a'nla chusb'al tetz viQ'esalail u Tiohx tikuenta u Xhan. Utz sib'al aa paavla aanima ni'an ya'l okchil ti'. ¹⁷Aatz vimantaar u Tiohx, k'uxh tiira ch'oo texh tab'ile', jatu koj saya' itzojpe'. Aal sapaal u vatz amlika tx'ava' tza'.

¹⁸Ab'il va'l sako'xhtaqa'an tojchat tixoj utz, sichok va't tixoj, eesaib' tu b'ey ni'an tuch' va't u ixoj tzi'. Utz ab'il u vinaj si'iq'on u ixoj va'l jatxel tib' tzi', eesaib' paj tu b'ey ni'an tuch'.— Texh u Jesusus.

Vik'amtu ti' u Laazaro u Jesusus tuch' ti' u tx'iiol iq'ii

¹⁹Tal paj u Jesusus ech tza': —Atich ma'l u vinaj tx'iiol iq'ii, b'a'nla chit kajko q'ej oksa'm nichtoksa, tuch' b'a'nla lino b'u'j. Utz jun chit q'ii nich'i'an techalla nimla q'ii.

²⁰Atich va't u vinaj majte, nichko'xhijoy tetz. Laazaro ib'ii. Kaanaich b'oj toy ti'. Nichtatin vatz jub'al xe' u tx'iiol iq'ii tzi'. ²¹Utz nichtachva techb'ul q'u juyaj echb'ub'al q'u'l nichichajpu ku'l vi' vimeexha u tx'iiol iq'ii tzi'. Utz nichtopon q'u tx'i' majte, nichileq'u vitoy.

²²Pek aatz i'ana, kam u me'b'a' tzi'. Utz iq'ol b'en u taanxela tu q'u aanjel. Utz ex taq' k'atz u Abrahaam. Utz kam u tx'iiol iq'ii majte tzi'. Utz mujaxi.^r ²³Loq' tu

^r 16.22 Aatz u yol “k'atz Abrahaam” nital tza', aya' va'l “seno de Abraham” nital tu kastiya. Utz b'enchimal “paraíso” chu majte. Aya' u atib'al nib'enku q'u b'a'nla chaj aanxela vatz q'u Israeel. Aya' u b'enchil tu Amlika sukuvatz.

choob'al paav b'enka. Ech tuul txumb'al tatin tu mam k'axk'o, sajin k'asu'l. Utz til u Abrahaam tzian; ato'k u Laazaro txala.

²⁴Q'eq'un k'asu'l utz, tala: «¡Tateey Abrahaam, b'an b'a'ninil! ¡Txum unvatz! Chaj u Laazaro tzi'. Se'ntak'sa u vi' iq'ab' tu chi'ul a', ech su'liloltz'ixsa u vi' vaq'. ¡Tan techal b'oj vuleb'el tu u xamal tza'!» Chia.

²⁵Pek tal u Abrahaam te ech tza': «K'aol, ulsa sak'u'l aas tu b'a'ninil paalk'axh, a' chit atich'axh tu u vatz aq'ii asaj tu u vatz amlika tx'ava'. Pek aatz u Laazaro, tu tza'l paalka. Pek atil tek tu b'a'ninil cheel. Utz aatz axh, atilaxh tu mam k'axk'o. ²⁶Utz k'uxh ab'il koj satachva elchil b'en tza', so'opon tzexe', sa'kojveeti. Tan atil ma'l u mam jankin tu kuxo'l. Utz ab'il koj saveeti k'asu'l tzexe' tzi' utz, su'ul tza' majte.» Chia.

²⁷Ech tal paj u tx'iiool iq'ii ech tza': «Nunjaj see unchee', tateey Abrahaam aas sachaj b'en tu atib'al xe' q'ul untxutx unb'aal. ²⁸Tan atil o'va'l untza'q'. Pek se'nalaxoj vinujul te. Ech ye'k saul tu u choob'al paav tza'.» Chu te.

²⁹Tal u Abrahaam te ech tza': «Tootzaj tek va'l talka u Moisees tuch' q'u alol tetz u yolb'al Tiohx, a' samotxtab'i.» Chia.

³⁰Tal paj chit u tx'iiool iq'ii ech tza': «Ye'ka tateey Abrahaam, sa'xhmotxik'axa q'ul ipaav atzi' oj a' se'en tzixe' ma'j q'u aanima kamnaj teku'en.» Chu te.

³¹Pek aatz u Abrahaam tan, tal te ech tza': «Oj yit' sa'kojinima u Yolb'al Tiohx alel tu u Moisees tuch' q'u alol tetz u yolb'al Tiohx, ¿a' chixh sinima ma'j aanima salakpu xo'l q'u kamnaj se'ntal te?» Chu u Abrahaam te.— Texh u Jesusus.

U kuyu'm

17 ¹Tal u Jesusus tu q'u chusulib' ech tza': —Ye'xh b'oj ye' koj so'ok b'oyol uchchil tu paav. Pek tilayol saya'k u aanima va'l sataq' b'en imol tu paav. ²Aal tek b'a'n sakami; saqitzax ok ma'l mam sivan siqul, che'b'al triigo, ech sak'onax b'en tu mar. B'a'n tek vatz va'l ni'ane' aas nitaq' b'en ma'j q'u ch'ooal niman vetz tu paav.

³Pek b'antaj kuenta etib'. Echa' tzi' oj kam si'an ma'j vehermano sete, altaj te. Ech oj lik'axa, kuytaj. ⁴Utz oj jujpajul kam si'an sete tu ma'l q'ii, loq' jujpajul saq'aavu'l tzexe' majte ti' ijajax kuyb'al, kuytaj.— Texhtu'.

U k'uje'ich k'u'l ti' u Tiohx

⁵Tal tek q'u chusulib' tu u kuB'aal Jesusus ech tza': —¡Loch'o'! Ech sa'xhk'uje' kuk'u'l ti' Tiohx.— Texh te.

⁶Tal u kuB'aal Jesusus te ech tza': —K'uxh b'iil ko'xh vik'uje' ek'u'l seb'ane', ech ko'xhtu' a' ich'ii ma'l b'aq' iatz muxhtaansa, mamaj kam seb'ane'. Echa' tzi', saveeti setal tu u tze' sicoomoro ech tza': «B'uq'xen b'en tza' utz, kuxh chik iib' tu mar.» Chajex te. Sinima'ex atzi'.

U oksaib' tu aq'on ti' u Tiohx

⁷Ab'il koj ma'j b'aal aq'on nib'anon texo'l aas satal tu taq'onom ech tza': «Ni'axh tekunen tan, satx'a'naxh.» Chaj koj te, k'uxh anal nitul u aq'onom ja'jtze' tzi', ti' ipilul tx'ava', oj tu xee karne'l.

⁸Pek aal niko'npajtaq' taq'on. Nital te ech tza': «Ora'xh, b'anj vechb'ub'al tetz ku'q'ii. Ech laaq'u'l vetz. Tan tx'a'nnalin, uk'a'nalin, ech nal tek latx'a'naxh, lu'uk'a'axh.» Chu te. ⁹Utz oj tzik ni'xhik'amab'e tu u aq'onom va'l vettal te utz, veti'ana.

¹⁰Utz echat ko'xh ex majte. Aatz ma't etzopit q'u kam q'u'l alel sete tu u Tiohx, setal ech tza': «Ye' nik'ulo'k vib'a'nail u Tiohx qi'. Tan ta'xh vetkub'ana kam va'l ministeer sakub'ane'.» Chajex.— Texh u Jesusus.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu laval ch'a'k'i'

¹¹Unchee' aatz i'ana, paal u Jesusus tixo'l vikuentail u Galilea tuch' u Samaaria. A' chit aalich ib'en tu Jerusaleen. ¹²Utz aatz oko'p tu ma'l u tal tenam, ul k'ulaxoj tu laval q'u vinaj; jolol ch'a'k'i'. Utz motx txake' k'asu'l tzian. ¹³Motx q'eq'un k'asu'l ech tza': —Jesusus, chusul, txum kuvatz!— Texhtu'.

¹⁴Ech ta'xh ilax tu u Jesusus, tal tek te ech tza': —B'enojex. K'uchtaj etib' tu u oksan yol vatz Tiohx aas b'a'nt'ex.— Texh te.^s Utz tuul ko'xh atich ok ti' b'ey, motx i'an b'a'n.

¹⁵Ech aatz i'an ma'l te, ta'xh tila aas ma'tich i'antu b'a'n, q'aavu'l. Va'llich iq'eq'un toksat iq'ii Tiohx. ¹⁶Utz peche'i. Taq' ku' ivatz vatz tx'ava' vatz u Jesusus. Va'llich ik'amab'eta'. Utz aal aa Samaaria u vinaj tzi'.

¹⁷Yolon tek u Jesusus utz, tal te ech tza': —¿Yit' tzik laval q'u'l veti'an b'a'n? Utz ¿ke'ch b'eluvate? ¹⁸¿Ye'n q'aav ma'j q'u Israeel tzik, su'ltoksa iq'ii Tiohx? Pek ta'xh u puera aanima tzi'.— Texhtu'. ¹⁹Utz tal tu u vinaj ech tza': —Ti' ko'n ik'uje' ak'u'l vi' veta'anlu b'a'n tu vayaab'il tzi'. Lakpen utz, kuxh.— Texh te.

U tuleb'al viQ'esalail u Tiohx

²⁰Ch'otil itzi' u Jesusus tu q'u fariseo aas jatu su'ul viQ'esalail u Tiohx.

Tzaq'b'u u Jesusus utz, tal te ech tza': —Aatz viQ'esalail u Tiohx tan, at koj talchu tule'. ²¹Utz yit' sa'kojalaxi aas: «Atil tzuyta.» Chaj. Utz: «Atil tek tzi'.» Chaj koj te'le'. Tan aatz viQ'esalail u Tiohx, atil nal texo'l.— Texhtu'.

²²Ech tal tu q'ul ichusulib' ech tza': —Sa'nalul ma'l tiempo aas sa'teketachva tilax u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Loq' yit' sa'kojetile'. ²³Pek atil aanima sa'alón sete ech tza': «Atil tza'.» Chaj. Utz: «Atil tzuta.»

^s 17.14 Choktaj u Leviitico 14.1-32.

Chaj ete'le!. Loq' txub'a'l. B'eni'ch etile!. Utz xamb'i'ch'ex ti' q'u'l nialon.
 24 Tan echa' u itz'na'b' aas niripkab'in tikuenta aal tela' utz, yak paq'unuoj
 opon tikuenta aal toke!, ech u tuleb'al u K'aola si'ane' tu viq'iilil va'l
 b'ennaj ko'n aanima. 25 Pek ministeer sa'xhpaal tu sib'la k'axk'o b'axa.
 Utz saesal iq'ii tu q'u aanima itz'lel tu tiempo tza'.

26 Tan kam chit va'l uch tikuenta u Noee, echat si'an tu u q'ii tu u
 tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. 27 Tan ta'xh nichtitz'a u tetz q'u
 aanima q'u'l ninali'ane!. Aya' u techb'une!, u tuk'a'e!, u okchil ti' ixoj tuch'
 u tzume'chil, tuul opon u q'ii aas ok tek u Noee tu u arca. Ech ul u mam
 jab'al utz, isotzsa kajay q'u aanima.^t

28 Echat ko'xh paj i'an tikuenta u Lot majte. Ta'xh paj nichmotxtitz'a
 u tetz q'u aanima. Aya' u echb'u'm, uk'a'a, loq'o'm, k'a'y, chiko'm, tuch'
 b'ano otzotz. 29 Pek ta'xh k'asu'l u Lot tu Sodoma, jab'al chit iku'l xamal
 tu amlika i'ana, tuch' q'ol. Utz isotzsa q'u aanima kajayil.^u 30 Echat ko'xh
 si'an tu u q'ii majte aas lu'ul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

31 Utz aatz li'an tu u q'ii tzi!, ab'il a' atil je'op vi' atib'al, ku'ichul ti'
 tiq'ol q'u tetz atil to'otzotz. Utz ab'il aye'n ja'jtze!, q'aavi'chtere'nul.
 32 Ulsataj sek'u'l kam va'l i'an u tixoj u Lot. 33 Tan ab'il q'u'l ta'xh nititz'a
 u vatz iq'ii isaj tu u vatz tx'ava' tza!, tz'ejo'm si'ane!. Pek ab'il va'l k'uxh
 sitz'ej u vatz iq'ii saj, a' sichab'a u b'enq'ii b'ensaj.

34 Utz nival sete, aatz si'an tu u aq'b'al tzi!, ka'va'l aanima atil vi'
 tx'ach. Ma'l si'iq'ol b'en utz, va't, sa'aq'axka. 35 Ka'va'l ixoj ela niche'ne'
 si'ane!. Ma'l si'iq'ol b'en utz, va't sa'aq'axka. 36 [Ka'va'l aanima ela
 nitaq'onin ja'jtze' si'ane!. Ma'l si'iq'ol b'en utz, va't sa'aq'axka.— Texhtu'.]

37 Ech tzaq'b'eli, alax te ech tza': —¿Til si'anvu q'u kam tzi' kuB'aal?—
 Texh te.

Tal u Jesus te ech tza': —Nimna'l si'ane!. Tan echa' tzi' til atik ma'j
 kamnaj, nimol tib' q'u qu's tzi'.— Texhtu'.

Viq'ilal sik'lel Tiohx b'enamen

18 1 Ik'am paj ti' va't kam u Jesus ti' talaxe' aas tzuk'el saq'ilal
 isik'lel Tiohx. Ye'k su'uch jochpichil. 2 Tal ech tza': —Atich
 ma'l u juees tu ma'l u tenam. Nichkojixo'va Tiohx. Utz ke'ch koj tatin
 aanima siatz. 3 Utz atich ma'l u txakay ixoj tu u tenam majte. Tzuk'el
 nichtopon vatz u juees. Utz nictal te ech tza': «Tx'ol vetz inujul va'l ni'an
 vunkoontra ve.» Chu te.

4 Loq' sib'al tiempo ye't ko'n isa'a. Xamtich tek tuul tal tu taanima
 ech tza': «K'uxh ye'xhkam nunnima Tiohx utz, ye'k ko'xh tatin aanima
 sunvatz, 5 suntx'ol inujul vixochom u ixoj tzi!. Tan oj ye'ka, b'a'n si'ane'
 la'tekpaal unk'u'l taq'o. Tan tzuk'el chit nitule'.» Chia.— Texh u Jesus.

^t 17.27 Choktaj u Geenesis 6.5-8; 7.6-24. ^u 17.29 Choktaj u Geenesis 18.20–19.25.

⁶Tal paj u kuB'aal ech tza': —Itz'ataj kam va'l i'an u juees va'l ye' nixo'va Tiohx. ⁷Ech çoj chixh u Tiohx, yit' jikom koj itx'olax inujul q'u'l ik'aol ime'al si'ane' q'u'l niq'ilan sik'len q'iils aq'b'al? Oj tzik sab'atz ti' itzaq'b'ele'. ⁸Nival sete aas oora ko'xh sitx'ol inujul atzi' kam sajax te. Pek aatz lu'ul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, çmatz anko'xh k'ujlel ik'u'l q'u' aanima ti' u Tiohx?— Texhtu'.

U je'saib' vatz Tiohx

⁹Ik'am paj ti' va't kam u Jesus ti' talax tu q'u' aanima q'u'l nik'ujb'a' je' ik'u'l aas jikomla chaj aanima nimotxtale' utz, nichteesa iq'ii unjote. Tal ech tza': ¹⁰—I'an unpajul, b'en ka'va'l vinaj tu viq'analil u totztiohx. Ex iq'ila sik'le Tiohx. Ma'l, fariseoich. Utz va't, jajol ja'mel alkavaar. ¹¹Ech aatz u fariseo tan, txakliche iq'ila sik'le je' Tiohx ti'. Tal ech tza': «Nivaq' ta'ntiohx see unTiohx, qe'l tan, yit'e'ch koj in tere'n q'u' aanima q'u'l nitelq'e', q'u'l ye' ni'an vinujul, q'u' eesanib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj. Utz yit'e'ch koj in u sub'ulla jajol ja'mel alkavaar tzi'. ¹²Pek aatz in tan, ka'pajul nunkuy unva'y ti' aq'ilal asik'lel tu ma'l xhemaana. Utz nivaq' undiesmo ti' kajay va'l nuntx'ake!.» Texhtu'.

¹³Pek aatz u jajol ja'mel alkavaar tan, txaklich tzian. Niko'xh nikojisajin je' tu amlika. Utz nichilaa taanima tu k'axa k'u'lil. Nichtal ech tza': «UnTiohx txum unvatz tan, in aa paav.» Chia.

¹⁴Ech nival sete aas a' aq'ax b'en b'a'n vatz u Tiohx u jajol ja'mel alkavaar aas b'en tu u totzotz, vatz u fariseo. Tan ab'il va'l nit'anb'a' tib', sako'nel iq'ii. Pek ab'il va'l ye' sit'anb'a' tib', a' va'l so'ok iq'ii.— Texhtu'.

Vik'ulax q'u' talaj nitxa' i'an u Jesus

¹⁵Unchee' nichenoksaloj talaj nitxa' vatz u Jesus. A' isa' q'u'l itxutx ib'aal aas sataq' je' iq'ab' ti'. Pek ta'xh til u kam q'u' chusulib' tzi', motx iyaa.

¹⁶Ech aatz u Jesus, isik'le ul q'u' talaj nitxa' utz, tal tu q'u'l ichusulib' ech tza': —Aq'taj tzii su'ul q'u' talaj nitxa' sunk'atza tzi'. Utz ye' ko'xh emaj iatz. Tan aatz viQ'esalail u Tiohx, tetz q'u'l echa' talaj nitxa'. ¹⁷Tan ni'xhtek'val sete, oj yit' ech koj ik'ulax viQ'esalail u Tiohx seb'ane', echa' ni'an ma'l tal nitxa', sa'kojoko'p'ex tuul.— Texhtu'.

Viyolon ma'l u tx'iiol iq'ii tuch' u Jesus

¹⁸Aatz ma'l u vinaj atil tijle'm xo'l q'u' Israeel, ich'oti tu u Jesus ech tza': —B'a'nla chusul, çkam sunb'ane' ech so'oko'p'in tu u b'enq'ii b'ensaj?— Texhtu'.

¹⁹Tal u Jesus te ech tza': —çKam toke' aas: «B'a'n.» Cha'axh ve? Tan ye'xhab'il ko'xh b'a'n. Ta'xh ma'l b'a'n u Tiohx. ²⁰Utz ootzaj nal q'u' mantaar tza': «Eesach iib' tu b'ey tuch' aanima yit' ak'ulel koj.

Yatz'oni'ch'axh. Elq'i'ch'axh. Txub'a'lich'axh ti' isuyax kam ti' amol. Utz nima atxutx ab'aal.» Chia.— Texh te.ʸ

²¹Tal u vinaj ech tza': —Ninalunnima tunxiakil kajay q'u kam naale' tzi'.— Texhtu'.

²²Ta'xh tab'i u kam u Jesusus tzi', tal te ech tza': —Atil va't kam ye' na'ane'. Pek kuxh k'ayi kajay q'ul eetz atile utz, jatx vatz q'u me'b'a'. Ech sa'atin tx'iib'al aq'ii tu Amlika. Utz ni'axh xamb'en vi'.— Texhtu'.

²³Ech ta'xh tab'i u kam u vinaj tzi', tiira txumun ti'. Tan nojchit mam tx'iiol iq'iich. ²⁴Ech sajil u vinaj tu u Jesusus utz, tal tek ech tza': —Tiira tza'l so'ok tu viQ'esalail u Tiohx q'u'l atil tx'iib'al iq'ii. ²⁵Aal yit' tza'l koj toko'p u camello tixe' u b'aj, vatz u toko'p ma'l tx'iiol iq'ii tu viQ'esalail u Tiohx.— Texhtu'.

²⁶Ech tal tek q'u aanima ech tza' q'u'l ab'in: —¿Ab'il tek tech tu chitpichil tu q'ul ipaav unchee'?— Texhtu'.

²⁷Pek tal u Jesusus ech tza': —Kam q'u kam ye'k saveet vatz q'u aanima, saveet vatz u Tiohx.— Texhtu'.

²⁸Unchee' aatz u Lu', tal te ech tza': —Aatz o', vetqaq'luka kajay q'u getz utz, xamelo' sai'.— Texhtu'.

²⁹⁻³⁰Tal u Jesusus te ech tza': —Ni'xhtek'val sete, ab'il q'u'l nitaq'ka q'u tetz ti' viQ'esalail u Tiohx, sa'naltit iq'aaq'al. Ech oj nitaq'ka totzotz; nitaq'ka tixoj, itza'q', tatzik, itxutx ib'aal, tuch' ik'aol ime'al, sik'ul sib'al iq'aaq'al tu u tiempo tza'. Utz satil iq'aaq'al tu u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj taab'a'b'en majte.— Texhtu'.

U taltu vikameb'al u Jesusus

³¹Isik'le el kab'laal q'ul ichusulib' u Jesusus utz, tal te ech tza': —Aatz lo'opono' tu Jerusaleen, satzojpu kajay q'u kam ti' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima va'l tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx.

³²Tan so'oksal tiq'ab' q'u puera aanima. Utz sa'xhb'anb'eli. Saesal iq'ii. Utz satzub'ali. ³³Utz aatz ma't itz'u'male', sayatz'axi. Loq' sako'nq'aavitz'pu titoxva' q'ii.— Texhtu'.

³⁴Pek aatz q'u chusulib' tan, niko'xh b'oj el koj itxumb'al tu q'u kam tzi'. Ye' tootzaj u tokeb'al tan, mujel siatz.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu ma'l u moy tu Jericoo

³⁵Aatz i'ana, a' chit nichinajab' opon u Jesusus tu Jericoo, k'ujlich ma'l u moy tzi' b'ey. Nichijoy tetz. ³⁶Utz ta'xh tab'i aas mam tenam nichipaale', ich'oti teku'en aas kam nichtuche'. ³⁷Ech alax te aas nichipaal u Jesusus aa Nazareet.

ʸ 18.20 Choktaj u Eexodo 20.12-15; u Deuteronomio 5.16-20.

³⁸Ech q'eq'un taltu ech tza': —¡Jesusus itu'xh ixalam Daviid, txum unvatz!— Chia.^w

³⁹Pek aatz q'u aanima q'u'l b'axaich, nichko'nmotxiyaae!. A' isa' saya' iq'eq'une!. Pek aal ko'n maas nichiq'eq'une!: —¡Itu'xh ixalam Daviid, txum unvatz!— Chia.

⁴⁰Ech txake! tek u Jesusus. Utz tal tiq'ol ul siatz. Ta'xh oponi, ich'oti te ech tza': ⁴¹—¡Kam asa' sunb'an see?— Texh te.

Tal ech tza': —UnB'aal, a' unsa' sailon q'u b'aq' unvatz tza'.— Texhtu'.

⁴²Tal u Jesusus te ech tza': —Sajin. Tan tu ko'n vik'uje' ak'u'l vi', b'a'nt'axh.— Texh te.

⁴³Ech tu ko'xh unmu'k'ul i'an b'a'n q'u b'aq' iatz. Sajin teku'en. Utz xamb'u tek ti' u Jesusus. Va'l toksat iq'ii u Tiohx. Utz ta'xh ilax u kam tu q'u mam tenam tzi!, toksa tek iq'ii Tiohx majte.

Vik'axat q'ul ipaav u Zaqueo vatz u Jesusus

19 ¹Unchee' opon u Jesusus tu Jericoo. Nichtekipaal tuul. ²Utz atich ma'l u vinaj tzi' tx'iio'ol iq'ii, q'esal jajol ja'mel alkavaar; Zaqueo ib'ii. ³Nichi'an ya'l tilaxe' ab'il u Jesusus. Pek ye' nichveet tiltu tu u mam tenam. Tan ch'ooich ko'n itxake'a!. ⁴Ech jutzin ib'axab'e!. Ex je'oj vi' ma'l u tze' sicomoro ti' tilax u Jesusus. Tan aalich ipaal tzi'.

⁵Utz ta'xh opon u Jesusus tzi', sajin je' utz, tila. Ech tal te ech tza': —Zaqueo, nal aku'l. Tan ministeer a' savatk'in tzaxe' cheel.— Texh te.

⁶Ech ooje'l chit ku'l u Zaqueo. Utz techalich itxuq'txune' ik'ul u Jesusus tu tatib'al. ⁷Pek motx eesal iq'ii u Jesusus tu q'u aanima ti' va'l i'ana tzi'. Nichtal ti' ech tza': —A' savatku xe' ma'l aa paavla vinaj.— Texhtu'.

⁸Pek aatz u Zaqueo tan, txake'i utz, tal tu u kuB'aal ech tza': —Aatz cheel unB'aal, nik'amil u tx'iib'al unq'ii savaq' tu q'u me'b'a!. Utz oj ab'il ma'l sub'el vaq'o, kaa tanul tek iq'aav ich'exel sunb'ane'.— Texhtu'.

⁹Tal u Jesusus ech tza': —Aatz cheel, ulyu u chitpichil tu paav tu u atib'al tza'. Tan nojla itu'xh ixalam Abrahaam u vinaj tzi'. ¹⁰Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, a' ul ichoke' utz, a' ul icht tu paav q'u'l ma'tich itz'ejxe'.— Texhtu'.

Vik'ambu ti' u talansal puaj u Jesusus

¹¹Tuul nichteekinajab' opon tu Jerusaleen utz, nichtab'i q'u yol q'u aanima tzi'. Loq' nichmotxtitz'a aas kamal yak ko'xh satoksa viQ'esalail u Tiohx nichtale!. Echtzixe't ik'am ti' va't kam u Jesusus tu viyol.

¹²Tal ech tza': —Aatz i'an ma'l u vinaj q'esala, b'en tzian tu va't tenam. Ex ik'ul k'asu'l tijle'm. Utz q'aavu'l. ¹³Utz aatz ye'sajich ib'ena!, isik'le

^w 18.38 Aatz u moy tza', "itu'xh ixalam Daviid" chia tan, tootzajnale!, nichnaltab'i aas sa'chit'ul ma'l u lochol tetz q'u Israeel. A' sacheek xo'l q'ul itu'xh ixalam u ijlenal Daviid. Echa' nital q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Choktaj u Samueel II 7.12.

laval q'u taq'onom. Utz taq'ka laval puaj te sijunuil, ija'mel 1,000 q'ii aq'on. Utz tal te ech tza': «Aq'oninojex ti' u puaj tza'. Anal laya'ex aas laq'aavu'lin.» Texh te.^x

¹⁴Pek aatz q'u aanima, q'u'l sa'atin jaq' imantaar, ye't ko'n motx isa'a u q'esala. Utz ichaj b'en ichaj xe' u q'esala va'l si'chaq'on tijle'm. Ex tal te ech tza': «¡Ye' kusa' si'an q'esalail u vinaj tu kuxo'l tzi'!» Texhtu'.

¹⁵Pek k'uxh echi, ik'ul u tijle'm. Utz aatz q'aavu'l, tal isik'lel opon q'u taq'onom siatz q'u'l ma'tich taq'tu puaj te. Ech satile' jank'al veti'an kanaal ti' sijunuil.

¹⁶Ech ul u b'axa utz, tal te ech tza': «Unb'aal, aatz u puaj vetaaq'ka ve, vettalal lavate.» Texh te.

¹⁷Tal tek u q'esala te ech tza': «A'tzii b'a'nla aq'onom. Tiira jikom veta'ana k'uxh b'iil ko'xhtu'. Ech aatz cheel, sa'atin ijle'm vi' laval tenam.» Texh te.

¹⁸Ul vika'b'. Tal te ech tza': «Unb'aal, aatz u puaj vetaaq'ka ve, vettalal o'va'te.» Chia.

¹⁹Echat ko'xh tal te ech tza': «Ant axh majte, sa'an q'esalail vi' o'va'l tenam.» Texh te.

²⁰Pek ul va'te utz, tal ech tza': «Unb'aal, atil vapuaj tzuta va'l vetaaq'ka ve. Kolel ko'n vaq'o tu ma'l su't. ²¹Vetunxo'va'axh. Tan vootzajle aas axh ma'l vinaj ye' chit kam chajpe'l saaq'o. Aal niiq'o q'u kam k'uxh yit' eetz koj. Utz nachok iatz q'u chikob'e'm k'uxh yit' axh koj nichikon.» Texh te.

²²Unchee' tal tek u q'esala te ech tza': «¡Ye'xtxojla aq'onom! Vatzil nixochonje'axh. Oj ootzajle aas in ma'l vinaj ye' chit kam chajpe'l vaq'o. Aal niviq'o va'l yit' vetz koj. Utz nunchok iatz u chikob'e'm va'l yit' in koj nichikon. ²³¿Kantu' unchee', ye'n aaq' vunpuaj tu k'am? Ech a' tek imol tal sunk'ul koj aas su'ulin.» Texh te.

²⁴Ech tal u q'esala tu q'u aanima q'u'l atich opon ech tza': «Maataj el u puaj te tzi'. Utz aq'taj tu va'l laval ipuaj atile.» Texhtu'.

²⁵Pek aatz q'u aanima tan, motx tal te ech tza': «¡Kub'aal, atil nal laval ipuaj atzi'!» Texhtu'.

²⁶Tal u q'esala ech tza': «Nival sete aas k'uxh atil nal tetz ma'l u aanima, aal sa'aq'ax tere'n tetz. Pek aatz va'l ye'k tetz, aal samaale'l te jank'al va'l atil tzixe'. ²⁷Pek aatz q'u'l unkoontra q'u'l ye't isa' vunq'esalail, iq'otaj ul sunvatz tza'. Utz sunvatz seyatz'e'.» Chia.— Texh u Jesusu.

U topón u Jesusu tu u Jerusalem

²⁸Aatz veet taltu u kam u Jesusu tzi', b'axab' vatz q'u aanima aal ib'en tu Jerusalem. ²⁹Utz aatz opon vi' u muunte Olivo k'atz q'u tenam

^x 19.13 Aatz u puaj taq'ka nital tza', aya' u “mina”. Utz ija'mel 100 q'ii aq'on junun mina.

Betfagee tuch' Betaania, ichaj b'en ka'va'l q'ul ichusulib'. ³⁰Tal te ech tza': —B'enojex tu u tal tenam sukuvatz b'en tzuta. Utz ta'xh lo'oponex tuul, setil ma'l u chelem b'uuro qitzel. Ye'saj ije' ma'j aanima ti'. Ech chittaj utz, iq'otaj k'asu'l. ³¹Utz oj ab'il ma'j la'alon: «¿Kantu' nechite'?» Chaj. Letal te ech tza': «Tan nisavs u kuB'aal.» Chajex.— Texhtu'.

³²Ech b'en q'u'l chajaxi utz, til u b'uuro kam chit echa' va'l tal u Jesusus te. ³³Utz tuul nichmotxichite', alax te tu q'ul ib'aal ech tza': —¿Kantu' nechit u b'uuro tzi'?— Texhtu'.

³⁴Motx tal ech tza': —Tan u kuB'aal nisavsan.— Texhtu'.

³⁵Ech tiq'o ul vatz u Jesusus. Taq' je' q'ul ikaapa ti'. Utz motx taq' je' u Jesusus ti'. ³⁶Tuul nichixaan u Jesusus ti' u b'uuro, nichmotxiliuu ku' q'ul ikaapa q'u aanima tib'ey.^y ³⁷Utz aatz nichinajab' opon tu u ku'naj, vatz u muunte Olivo, kajay q'u niman tetz xamich ti'. Va'l motx iq'eq'une', techal motx itxuq'txune'. Nichtoksa iq'ii u Tiohx ti' kajay q'u mamala chaj txachil q'u'l ma't tilta'. ³⁸Nichtal ech tza': —¡Techal u ijlenal va'l tib'ii u kuB'aals Amlika vet'ulka! Tan ¡satoksa ib'a'n q'u aanima tuch' u Tiohx tu Amlika! ¡Techal u Tiohx tu Amlika!— Texhtu'.^z

³⁹Ech aatz unjolol q'u fariseo q'u'l atich xo'l tenam, tal tu u Jesusus ech tza': —Chusul, ya'sa iquetun q'ul achusulib' tzi'.— Texhtu'.

⁴⁰Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Nival sete, oj saya' iquetun q'u aanima tzi', a' tek saquetun q'u sivan tzi'.— Texhtu'.

⁴¹Aatz tek opon naja'ch u Jerusaleen, isaji b'en utz; oq' ti'. ⁴²Tal ech tza': —B'a'n atzi' ma'kojootzaji kani'ch tok eb'a'n tuch' u Tiohx. Tan a' u tiempo tza'; pek mujel sevatz cheel. ⁴³Tan sa'nalul tiempo aas sisuti eti' q'ul ekontra. Sichok je'ab'alop ti' vitz'achil u tenam. Sipe'i eti'. Utz til chaj ko'xh si'anvu sete. ⁴⁴Sib'aj ku' vetenam. Utz sanilpu vitz'achil. Ye'k va'toj sivan sa'kojkaa tib'a imol. Ech siyatz'ex tuch' enitxa'a tan, ye'n paal etxumb'al tuul aas ex vet'uliq'ila'ex viTxaanom u Tiohx.— Texhtu'.

U tojchat elu'l q'u sub'ulla chaj aa k'a'y u Jesusus

⁴⁵Ech opon u Jesusus tu viq'analil u totztiohx. Utz xe't tojcha elu'l kajay q'u'l nichik'ayin tzi'.^a ⁴⁶Tal ech tza': —¡Tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx: «Q'ilab' sik'leb' Tiohx viq'analil u totztiohx!» Chia. Pek aatz ex, ¡vetetaq'lu b'en tatib'al elq'om!— Texhtu'.^b

⁴⁷Utz jun q'ii nichichusun tu viq'analil u totztiohx. Pek aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, nichik'aj ti' siyatz'e'. Antu q'u aa txumb'al ti' u o'tla

---

^y 19.35-36 Aatz va'l nichmotxi'an q'u aanima ti' u Jesusus tza', a' u techlal niyolonka aas nojchit nisa'al tu q'u aanima. ^z 19.38 Choktaj u Salmos 118.26. ^a 19.45 Aatz q'u aa k'a'y tzi', ta'n atichku tu viq'analil u totztiohx, yi't meero koj tuul niyolonka. Tan ta'xh nichtoko'p tu u totztiohx q'u oksan yol vatz Tiohx. ^b 19.46 Choktaj u Isaias 56.7; u Jeremias 7.11.

mantaar tuch' q'u q'esal tenam. ⁴⁸Pek ye' nichichee sik'u'l kani'ch iveet si'ane' tan, kajay aanima b'ennajich ik'u'l ti' tab'il vichusb'al.

Vitzaq'b'el q'u fariseo i'an u Jesusus ti' u tijle'm

20 ¹Aatz i'an tu ma'l u q'ii, nichichus q'u aanima u Jesusus tu viq'analil u totztiohx. Nichipaxsa itziiul u b'a'nla chusb'al. Tuul opon q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar utz, tuch' q'u q'esal q'atol tzii. ²Utz motx tal te ech tza': —Al qe, ¿kam iijle'm aas na'an q'u kam tzi'? Utz ¿ab'il vetaq'on val iijle'm ti' ib'anaxe'?— Texh te.

³Tzaq'b'u u Jesusus ech tza': —Sunch'oti ma'l kam sete majte. Utz tzaq'b'etajin. ⁴¿U Tiohx tzik chajon u Xhan aas ul i'an vautisaar aanima, oj itxumb'al ko'n aanima toksa?— Texhtu'.

⁵Ech nichmotxtal sivatzaj ech tza': —«Tiohx chajon.» Oj chajo': «¿Kantu' ye't enima?» Chaj qe atzi'. ⁶Utz oj: «Itxumb'al ko'n aanima.» Chajo', kajay q'u aanima sapaq'on sivan o' atzi'. Tan nimotxtale' aas nojchit alol yolb'al Tiohx u Xhan.— Chia. ⁷Ech motx tzaq'b'i utz, tala: —Ye' qootzaj ab'il chajon.— Texh ku'en.

⁸Ech tek tal u Jesusus te ech tza': —Unchee' yit' sa'kojval sete majte ab'il aq'on vijle'm ti' q'u kam nunb'ane' tza'.— Texhtu'.

Vik'amtu ti' unjolol onkonla k'amol tx'ava' u Jesusus

⁹Ech ik'am ti' ma'l kam u Jesusus, xe't tal tu q'u aanima ech tza': —Aatz i'an ma'l u vinaj, ichik untanul iuuva. Utz taq'ka k'am tunjolol aq'onom. Ech b'eni. Sib'al tiempo ulka. ¹⁰Utz aatz opon u tiempo q'anb'eb'al uuva, ichaj opon ma'l taq'onom xe' q'u k'amol, ti' ul tiq'ol u k'amb'al. Aya' untanul vivatz u chikob'e'm.

Pek aatz q'u k'amol tzi', motx iq'osa. Utz ichaj k'asu'l. Niko'xh b'oj taq' k'asu'l ti'.

¹¹Ichaj paj chit b'en va't taq'onom u b'aal chikob'e'm tzi'. Utz motx ko'n paj iq'osa. Iyoq'a. Ech iq'aavixsa ku'en. Ye'xhkam ma'j taq' k'asu'l ti'. ¹²Ichaj paj chit va'te, u toxva' teku'en. Pek motx ko'n ipaase'lu'l va't va'l tzi'. Tak'onsa k'asu'l.

¹³Unchee' aatz u b'aal chikob'e'm, tal tek ech tza': «¿Kam sunb'ane'? A' tek sunchaj b'en vunk'aol va'l tiira ti'in ti'. Kamal atil tek b'oj tatin siatz li'ana.» Texhtu'.

¹⁴Pek ta'xh motx til q'u k'amol, xe't motx iyol sivatzaj ech tza': «A' va'l saokka tu vime'b'i'l vitat atzi'. Pek ni'extaj, kuyatz'taj. Ech o' tek saokka'o' tu u tetz.» Texhtu'. ¹⁵Ech motx ipaasat elu'l ti' u chikob'e'm tzi' utz, iyatz'a.

Ech ¿kam tek b'oj si'an u b'aal tx'ava' nenache'? ¹⁶Aatz si'ane' tan, su'lisotzsa q'u k'amol. Ech sataq' u chikob'e'm tunjot aanima.— Texh u Jesusus.

Ech ta'xh tab'i u yol q'u aanima tzi', paal itxumb'al tuul. Utz motx tal ech tza': —¿Ye' koj jatu i'an u kam tzi!'— Texhtu!^c

¹⁷Pek sajil tu u Jesusus utz, tal te ech tza': —¿Kam tok u yol nenache' va'l tz'ib'amalka nital ech tza'?:

«Aatz u Sivan va'l taq'ka elo'p q'u b'anol otzotz echil tzi', aal a' u Sivan tiira ib'o'q'ol tetz xoo'b'al.» Chia.^d

¹⁸Ech ab'il q'u'l saku' vi' u Sivan tzi', sak'axb'i. Pek ab'il q'u'l laku' u Sivan ti' tzi', b'a'ntan sajuyajti.— Texhtu!^e

Vitzaq'b'el q'u fariseo i'an u Jesusus ti' u choo alkavaar

¹⁹Ech aatz q'u q'lesal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar, si'chtekitxay u Jesusus tu u mu'k'ul tzi'. Tan el itxumb'al tuul aas a' q'u'l nichtalax tu u kam ik'am ti'. Pek motx ixo'va q'u tenam.

²⁰Ech motx ichajtu b'en unjolol eesan yol q'u fariseo aas vet sik'u'l taq' b'en tib' jikomla aanima. A' isa' tab'it iyolpu u Jesusus ti' ma'j yol. Ech samotxixoch tu u gobernadoor. Utz satoksa tiq'ab'. ²¹Ech vet sik'u'l motx ich'oti te ech tza': —Chusul, qootzale aas tinujul nachusune', nayolone'. Ye'k tel aanima saatz. Pek tuch' chit injul nichusunk'axh ti' u b'enchil xe' Tiohx. ²²Pek al qe ¿b'a'n tzik aas nikuchoo ja'mel alkavaar tu u ijlenal Cesar, pek oj ye'ka?— Texhtu!^f

²³Aatz u Jesusus, paal itxumb'al tuul aas eesa yol ni'an q'u vinaj tzi'; jolol sub'ul. Utz tal te ech tza': —¿Kam toke' aas vet sek'u'l nech'oti kam ve? ²⁴K'uchtaj u puaj ve. ¿Ab'il etz u vatzib'al ato'k siatz tzi' utz, ab'il etz u b'ii tz'ib'amal ok siatz majte tzi'?— Texhtu'.

Motx tzaq'b'u ech tza': —Tetz u Cesar.— Texhtu'.

²⁵Tal u Jesusus te ech tza': —Aq'taj tu u Cesar kam ti' va'l nichoonk'ex te. Utz aq'taj tu u Tiohx ab'iste u tetz u Tiohx.— Texhtu'.

²⁶Ech ye't yolpu u Jesusus ti' ma'j yol vatz q'u tenam kam ti' sitxayva. Pek aal motx texh sotz ik'u'l tu vitzaq'b'u u Jesusus. Utz motx texh jutze'i.

Vitzaq'b'el q'u saduceo i'an u Jesusus ti' u q'aavitz'pichil

²⁷Unchee' a' tek opon unjolol q'u saduceo. Aya' q'u'l ye'xhkam nimotxinima u q'aavitz'pu q'u kamnaj. ²⁸Utz ich'oti te ech tza':

^c 20.16 Choktaj u Croonicas II 24.19; 36.15-17. ^d 20.17 Choktaj u Salmos 118.22.

^e 20.18 Choktaj u Isaias 8.14-15; u Danieel 2.34, 44. ^f 20.22 Tiira mam onkonil va'l i'an q'u vinaj tzi' aas nichich'oti tu u Jesusus ti' u choo ja'mel alkavaar. Tan oj: «B'a'n sachooli.» Chaj u Jesusus, a'ich isa' saelka q'u aanima ti' u Jesusus, saok ixo'l tuch'. Tan kajay q'u Israeel, tiira ya'lumal ku'en k'uxh nichichoo u ja'mel alkavaar tu q'u aa Roma. Yi'sa' nichooe'. Utz oj: «Yit' b'a'n koj sachooli.» Chaj u Jesusus majte, a' isa' q'u vinaj tzi' saok ixo'l tuch' q'u q'atb'al tzii tetz Roma majte. Ech a' u k'aa si'chmotxtaq'vu ku' u Jesusus nichmotxtale' tzi'.

—Chusul, aatz u Moisees, itz'ib'aka aas: «Oj sakam ma'j vinaj utz, sakaa tixoj, loq' ye'k initxa'a sakaa, sik'ulka tib' u tza'q'a tuch' u tixoj tzi'. Ech sachee ich'exel u tatzik tzi'.» Texh u Moisees.

²⁹Pek atich jujva'l q'u vinaj itza'q' tib'. Aatz i'an u b'axa, tzume'i. Pek kam ku'en, ye'k initxa'a kaai. ³⁰Ech iq'ol u ixoj tu u ka'b' vinaj tzi'. Utz kam ko'n paje', ye'k initxa'a kaai. ³¹Ech iq'ol u ixoj tu u toxva' vinaj tzi'. Pek kam ko'n paje'. Utz ech ko'xh i'an jujva'l. Ye'k initxa'a kaai. ³²Utz tiya'teb'al, a' tek kam u ixoj. ³³Pek aatz tu u q'aavitz'pichil, ¿ab'il tek etz ixoj u ixoj li'ana tzi'? Tan tixojich jujva'l q'u vinaj.— Texhtu'.

³⁴Ech tek itzaq'b'u u Jesusus utz, tal te ech tza': —Aatz q'u aanima tu u tiempo tza' tan, nimotxtok ti' ixoj utz, nitzume'a'. ³⁵Pek aatz si'an tu u b'enq'ii b'ensaj, ye'kan satzume' q'u aanima q'u'l lik'ulo'k ti' so'ok tu va't u atinchil tzi', aas laq'aavitz'pu xo'l q'u kamnaj. ³⁶Sa'tere'nkoyveeti sakami. Tan ech teku'en a' q'u aanjel si'ane' aas ma't iq'aavitz'pe' tan, ik'aol ime'al Tiohx.

³⁷Pek aatz ti' u q'aavitz'pu q'u kamnaj netale' tzi', chusun u Moisees tu u yol ti' u ch'i'x aas tal tu u kuB'aal ech tza': «ITiohx u Abrahaam, iTiohx u Isaac utz, iTiohx u Jacob.» Texhtu'.^g ³⁸Tan aatz u Tiohx, yit' iTiohx koj kamnaj, pek iTiohx itz'lich. Utz ye'xhkam nisotz q'u aanima siatz q'u'l nikame'.— Texh u Jesusus.

³⁹Ech tzaq'b'el tu unjolol q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar ech tza': —Chusul, b'a'n va'l naale' tzi'.— Texhtu'.

⁴⁰Ech ye'xhab'il ve't nichq'i'on ich'otil kam tu u Jesusus.

Yit' loq' ko'nkoxh itu'xh ixalam Daviid u Jesusus

⁴¹Unchee' tal u Jesusus te ech tza': —¿Kan chaj tok netale' aas itu'xh ixalam Daviid viTxaaom u Tiohx? ⁴²Tan u Daviid atko'xh tz'ib'anka tu u Salmos ech tza':

«Tal u Tiohx tu vunB'aal:

—K'ujach tunseb'al.

⁴³Tan sa'nalvoksa q'ul akoontra satzeq'leb'al.— Chia.»^h
Texh te.

⁴⁴Ech oj “unB'aal” chu u Daviid ti', ¿kam tek toke' untz'oj itu'xh ixalam ku'en?— Texhtu'.

Viye'xtxojla chusb'al q'u aa txumb'al

⁴⁵Tuul nichtab'il tu kajay q'u aanima, tal tu q'ul ichusulib' ech tza': ⁴⁶—Kuenta'ex ti' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. Tan vatz chit ik'u'l paalchil

^g 20.37 Choktaj u Eexodo 3.6. ^h 20.43 Choktaj u Salmos 110.1.

tuch' chelkin oksa'm. Utz a' chit isa' va'l kalamán taq'ax ichajlichil tu q'u k'ayib'al. Utz vatz chit ik'u'l ku'chil tu q'u b'axa chaj k'ujleb'al tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar, tuch' tu q'u b'axa chaj k'ujleb'al til ni'uchku tx'a'om. ⁴⁷Utz nimotxisub' tzaj txakay ixoj. Nimotximaa tzaj tetz. Ech vet chit sik'u'l ni'ane', sib' chit tuul q'u'l iq'ilat isik'let Tiohx. Pek loq' sib' u choob'al paav sa'alax iku' ti' tu q'u'l ni'ane'.— Texhtu'.

Vichusun u Jesusus ti' u kutxu tu u viq'analail u totztiohx

21 ¹Unchee' sajin b'en u Jesusus utz, til q'u tx'iiol iq'ii aas nichmotxtaq' ku' ipuaj tu u kaaxha molb'al kutxu. ²Ech til ma'l u txakay ixoj majte, tiira me'b'i'l tetz. Taq' ku' ka'va'l puaj tiira ch'oo tuul. ³Ech tal tek u Jesusus ech tza': —Nojchit nival sete, sib'al puaj vettaq' ko'p u txakay ixoj tzi', k'uxh me'b'i'l tetz vi' tere'n q'u'l vettaq' ko'p tetz. ⁴Tan kajay q'u'l vettaq' ikutxu, ta'xh vettaq'a q'u chan puaj. Pek ech koj u ixoj tzi', k'uxh me'b'i'l tetz, nojchit a' vetimoxsaka jank'al vantzi' nitilo'k tetz techb'ub'al.— Texhtu'.

U sotzchil su'ul ti' u Jerusaleen

⁵Aatz i'an unjolol q'u aanima, nichmotxiyolon ti' u totztiohx, ti' vivijax viq'analil tu b'a'nla chaj sivan utz, ti' jank'al kutxu puaj oknaj ti' iveete'.

Tal tek u Jesusus te ech tza': ⁶—Aatz q'u kam q'u'l netile' tzi' tan, sa'nalul tiempo aas sanilaxi. Niko'xh va'toj sivan sakaa tib'a imol; kajay saku'i.— Texhtu'.

⁷Ech ch'otil te ech tza': —Chusul, ¿jatu su'uch u kam naale' tzi'? Utz ¿kam xheenyá sa'atini aas sa'texhuch q'u kam tzi'?— Texh te'le'.

⁸Tal u Jesusus ech tza': —Kuenta'ex, ab'ilich eesanex tu b'ey. Tan sib'al ko'xh sauli sik'am ti' vunb'ii. Satal ech tza': «In viTxaaom u Tiohx. Ulyu u tiempo.» Chaj. Loq' xamb'i'ch'ok'ex ti'.

⁹Utz xo'vichko'xhex ti' aas letab'i va'l texh tuch ch'a'o. Utz setab'i iyolax ch'a'o. Tan ministeer chit su'uch q'u kam b'axa tzi'. Loq' yit' yak koj su'ul u motxeb'al q'ii saj ti'.— Texhtu'.

¹⁰Tal paj ech tza': —Sa'nalmotxi'an ch'a'o q'u mamaj tenam tib'ilaj. Utz si'an ch'a'o q'u ijlenal tib'ilaj. ¹¹Til chaj ko'xh sapaalku mamaj kab'naano, mam va'y, mam yaab'il. Mamaj xo'veb'alla kam sauchi. Utz mamaj xheenyá sachee tu amlika.

¹²Pek aatz ye'sajen tuch kajay q'u kam tzi', so'ojchalex, satxayp'ex ti' inimal vunb'ii. Si'iq'olb'enex tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. So'oksalex tu tze'. Saxochp'ex vatz ijlenal tuch' vatz governadoor. ¹³Ech tu q'u kam tzi', saveeti sepaxsa itziil u yolb'al Tiohx. ¹⁴Pek txakb'a'taj tetaanima aas ye'k setitz'a kani'ch etzaq'b'u ti' q'u xochb'al etetz. ¹⁵Tan in sa'aq'on eyol. Utz in saoksan etxumb'al aas ye'xhab'il ko'xh tech ti'. Utz sa'kojole' q'u xe'k'ulan etetz ti' iq'atl evatz.

¹⁶Tan antu q'ul etxutx eb'aal, sa'aq'onex tu txaypichil; q'ul etatzik etza'q' tuch' q'ul etitz'in etatzik utz, tuch' q'ul etamiigo. Utz sayatz'pu unjololex taq'o. ¹⁷Utz kajay aanima sachi'k'ulanex. Loq' vi' ku'en. ¹⁸Pek niko'xh ma'j xi'l evi' satz'ejxi. ¹⁹Tan tu ko'n vetx'aktu q'u kam tzi', se'el q'ul etaanxelal vatz tza'l.

²⁰Pek ta'xh letila aas sutimal tek ti' u Jerusaleen tu sol, paaloj etxumb'al tuul aas u sotzchil oponyu ti'. ²¹Ech aatz q'u'l atil tikuenta Judea, oojoj b'en tulaj muunte. Ab'il q'u'l atil tu Jerusaleen, eloj b'en. Utz uli'ch tere'n tu tenam q'u'l aye'n tulaj ja'jtze'. ²²Tan mamala choob'al paav sataq'u'l u Tiohx tu q'u q'ii tzi'. Ech satzojpu kajay q'u kam q'u'l tz'ib'amalka.

²³Pek tilayol saya'k q'u ixoj si'an tu q'u q'ii tzi', q'u'l atil tu tiichajla yaab'il, tuch' q'u'l nich'u'n titz'in. Tan mamala k'axk'o su'uch tu vatz tx'ava'. Saku' vik'a'nal u Tiohx ti' u tenam tza'. ²⁴Atia tzok'el ikam sakami. Atia preexhu ib'ena'. Til ko'n tenam samotxiq'olik b'en. Utz saokeb'el u Jerusaleen tu q'u puera aanima, tzojpu nal chit u tiempo jank'al si'an q'u puera aanima.ⁱ

Vixe't u motxeb'al q'ii saj

²⁵Utz sa'atin xheeny a tu u q'ii, tu u ich' utz, tuch' tu q'u tx'umi'l. Sijal tilone'. Utz sa'xhk'ayb'u q'u aanima taq'o tu vatz amlika tx'ava'. Utz sa'xhmotxxo'vi, sakaa taanima tu vijelun u mar tuch' tu vipilq'a'txane'.^j ²⁶Utz sanumtz'u ku' aanima tu xo'val tu poyq'ichil ti' kajay q'u kam su'uch tu u vatz amlika tx'ava'. Tan aal sayikun kajay q'u kam atil tu amlika. ²⁷Ech sailax tul tu sutz' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu u techalla tijle'm tuch' vixamlil. ²⁸Pek ta'xh laxe'ttuch q'u kam tza', tii ek'u'l. Utz sajinojje'ex tu amlika tan, a' najab'yu vetel vatz q'u tza'l.— Texhtu'.

²⁹Tal ma'l u yol u Jesus; ik'am ti' kam tal ech tza': —Etootzajnale kam va'l ni'an q'u viikuxh tuch' tere'n q'u tze'. ³⁰Tan ta'xh nichee talaj ixaj, yak at ni'enku sete aas u saq'i ninajab'e'. ³¹Echat ko'xh majte, aatz letil kajay q'u kam tzi', ootzajitaj aas najab'yu tul viQ'esalail u Tiohx.

³²Tan ni'xhtek'val sete, aas ye'sajen ko'xh isotz untanul q'u aanima itz'lel tu tiempo tza', su'uch kajay q'u kam tzi'. ³³Sako'npaal u vatz amlika tx'ava' kajayil; pek aatz vunyolb'al, jatu koj sapaali.

³⁴Pek kuenta'ex sejununil. Eteesach ko'xh etxumb'al tu b'ey ti' tachval q'u kam. Echa' tzi' ye'k enoob'al ti' tuch' ti' q'ab'a'm utz, ti' q'u ela'okchil tu u atinchil tza'. Tan ye'k talche' noj tul u q'ii utz,

ⁱ 21.24 Nojchit tzojpu q'ul iyol u Jesus tu u ya'b' 70 m.t.J. Ex okeb'elaj u Jerusaleen tu u Tito, q'esal tetz q'u Roma. ^j 21.25 Choktaj u Isaia 13.10; u Joel 2.31; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 6.12-13.

paarten netitz'a. ³⁵Noj i'ane' saku' seti' echa' iku' k'aa. Tan ma'll iku' ti' q'u aanima kajayil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ³⁶Ech nachnoj etatin b'enamen. Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx. Ech le'elex tu q'u tiila chaj kam q'u'l su'uchi tzi'. Utz ech lo'oponex vatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.— Texh u Jesusus.

³⁷Nichichusun u Jesusus tu viq'analil u totztiohx q'iil. Pek nichik'asu'l sotszaj. A' nichkaak vi' u muunte Olivo. ³⁸Utz sib'la aanima nichtopon tu viq'analil u totztiohx q'ala'm ti' tab'ile'.

Vichoktu txumb'al u Judas ti' ik'ayil u Jesusus

22 ¹Unchee' nichteekinajab' u nimla q'ii va'l nichipaasal ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto, va'l nitx'a'l u kaxhlaan tx'ix ye'k itx'amal.^k ²Utz aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar, nichmotxichoke' aas kani'ch iyatz'ax u Jesusus si'ane'. Loq' nichmotxixo'va u mam tenam.

³Pek ok u tx'i'li'inaj k'atz u Judas aa Cariote va'l atich ok xo'l kab'laal q'u chusulib'. ⁴Ech b'en xe' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u q'esal xeen tetz vikuentail u totztiohx. Ex tal te aas kani'ch toksal u Jesusus tiq'ab' si'ane'. ⁵Ech motx chit txuq'txuni. Utz motx i'an ma'l iatz aas sataq' ipuaj. ⁶Ech taq't iqul u Judas tuul. Utz ichok tek txumb'al kani'ch toksal u Jesusus tiq'ab' si'ane' aas ye'k si'ilax tu u mam tenam.

U ya'teb'al echb'u'm i'an u Jesusus tuch' q'ul ichusulib'

⁷Unchee' opon tek u nimla q'ii Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil. Utz nichiyatz'ax ma'l karne'l tu u q'ii tzi' majte, ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. ⁸Ech aatz u Jesusus tan, ichaj b'en u Lu' tuch' u Xhan. Tal te ech tza': —B'enoj eb'an tuch u echb'ub'al va'l nitechb'ul tu u nimla q'ii. Ech laqechb'u.— Texhtu'.

⁹Motx tzaq'b'u ech tza': —¿Til asa' sakub'anvu tuche'?— Texhtu'.

¹⁰Tal u Jesusus te ech tza': —Aatz cheel, ta'xh so'oko'p'ex tu u tenam, so'ok ma'l u vinaj teb'ey. Iq'omal ma'l txe'n a' taq'o. Utz laxamb'ub'enex ti' til u atib'al lo'okka. ¹¹Utz letal tu u b'aal atib'al ech tza' aas lo'oponex: «Nital u Chusul aas: —¿Ke'ch u atib'al va'l savechb'uv u echb'ub'al tuch' q'ul unchusulib' ti' u nimla q'ii?— Chia.» Chajex te.

¹²Ech sik'uch ma'l u nimla tuul otzotz sete tika' chupul. B'anel tek tuche'. Ech lech'iansa qetz tzi'.— Texhtu'.

¹³Ech motx b'eni. Utz ichab'a u atib'al kam chit echa' va'l alax te. Utz ech motx i'an tuch u echb'ub'al tzi'.

¹⁴Unchee' opon tek u oora tetz u tx'a'nb'al, k'uje' u Jesusus vatz meexha tuch' q'ul ichusulib'. ¹⁵Utz tal te ech tza': —Tiira nuntxuq'txune' aas

^k 22.1 Aatz ib'ii u nimla q'ii nital tza', aya' u Ku' Tiohx sukuvatz.

sa'tekvechb'u u echb'ub'al setuch' va'l nitechb'ul cheel aas ye'saj unpaal tu k'axk'o. ¹⁶Tan nival sete aas yit' sa'tere'nkojvechb'u u echb'ub'al nib'anaxe' tza', pek analen aas latzojpu viQ'esalail u Tiohx.— Texhtu'.

¹⁷Ech itxay u uk'ab'al tuch' u ta'l uuva utz, taq' ta'ntiohx ti'. Ech tal tza': —Uk'ataj utz, jatxtaj paal sevatz. ¹⁸Tan nojchit nival sete, ye'xhjat u ve't savuk'a u ta'l uuva tza', pek analen lu'ul viQ'esalail u Tiohx.— Texhtu'.

¹⁹Ech itxay ma'l kaxhlaan tx'ix utz, taq' ta'ntiohx ti'. Ech ijatxa. Taq' tetz q'ul ichusulib'. Tal te ech tza': —A' vunchi'l atzi' [va'l aq'el seti']. Utz leb'an u kam majte tzi', ech senachpixsa va'l sunb'an seti'.— Texhtu'.

²⁰Echat ko'xh i'ana aas veet motx itx'a'ne', itxay u uk'ab'al. Tal ech tza': —Aatz u a' atil tu u uk'ab'al tza', a' vunkajal niku' seti' sekajayil atzi'. A' u ak' nuk'u'm nunb'an setuch'.^l ²¹Pek aatz va'l sak'ayinin, atil sunk'atza vatz meexha cheel.^m ²²Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, nojchit a' nipaalku tu q'u kam q'u'l k'ajel ti' tu u Tiohx. Pek tilayol saya'k u vinaj va'l saoksan tiq'ab' q'u txayol.— Texhtu'.

²³Ech xe't motx iyol q'u chusulib' sivatzaj aas ab'iste chaj sab'anon u kam tzi'.

U toksal q'u chusulib' tu jik i'an u Jesus ti' u je'saib'

²⁴Ech xe't motx itxay tib' tu yol majte, ti' aas ab'il chaj sa'atin tijle'm tixo'l nichmotxtale'. ²⁵Pek tal u Jesus te ech tza': —Aatz q'u ijlenal tetz q'u puera aanima, nimotxib'ensa tib' q'esal vi' q'u aanima. Utz aatz q'u'l atil tijle'm tzi' “b'anol b'a'nil” chu te'le'. ²⁶Pek yit'e'ch koj seb'ane'. Tan aal sataq' b'ens tib' ch'ooala ab'iste va'l q'esala texo'l. Utz aatz va'l q'esala ti' tiq'ol q'u kam, aal a' va'l maas salochon texo'l. ²⁷Tan ¿ab'il va'l maas tijle'm nenache'? ¿A' tzik a' va'l nik'uje' vatz meexha, oj aya' va'l nik'ulane'? A' atil tijle'm va'l nik'uje' vatz meexha. Pek aatz u vatin texo'l, echa' k'ulanal. ²⁸Pek jatva'l ex atilex sunk'atza, ela vetetx'ak q'u tza'l vi'. ²⁹Savaq' etijle'm, ma'l eq'esalail, echa' u vije'm vettaq' vunTat. ³⁰Ech se'echb'unex su'uk'a'ex sunk'atza vatz meexha tu vunQ'esalail. Utz sak'uje'ex tu q'u k'ujleb'al q'esala. A' seq'at tzii xo'l kab'laa tanul q'u Israeel.— Texhtu'.

Vib'axab'sat talax u Jesus aas sateesa tib' u Lu' ti'

³¹Tal paj u kuB'aal ech tza': —Xhim, Xhim nijajaxh u tx'i'li'inaj aas sa'xhtuleb'e'axh, echa' ich'ilil triigo si'an see.ⁿ ³²Pek vetunjajlu tu u

^l 22.20 Choktaj u Jeremias 31.31-34. ^m 22.21 Choktaj u Salmos 41.9. ⁿ 22.31 Aatz tatin u triigo vatz q'u Israeel, tiira echa' tatin u ixi'm sukuvatz. A' u echb'ub'al tetz jun q'ii. Utz b'axal nipa'axe'. Ech nitelu'l vib'aq' u triigo. Chukchaj iveet u paq'o'm. Atia chee nitzeq'eyun taq'o. Atia jik q'osel nib'ane'. Ech xamtele, nich'ilile'. Ech aatz u toke' aas nital u Jesus ti' u Lu' tza', aya' va'l a' isa' u tx'i'li'inaj satile' nojchixh txaklel u Lu' k'atz Tiohx b'a'nil. Sa'xhtuleb'e echa' u triigo aas ni'xhitzeq'e'yule'.

Tiohx sai' aas tii sak'uje' ak'u'l vi'. Tan aatz ma't aq'aavo'k sunk'atza, aal saaq' nimal ik'u'l q'ul amol.— Texh te.

³³Tal u Lu' ech tza': —¡UnB'aal, k'ajel vib' se'enin sai', k'uxh tu tze' utz, k'uxh tu kamchil!— Texhtu'.

³⁴Tal u Jesusus te ech tza': —Lu', tuul ye'saj toq' u b'aal t'el cheel, ox pajul saale' aas yootzajin.— Texhtu'.

Vitzaq'talka q'u chusulib' tu u Jesusus

³⁵Tal paj u Jesusus tu q'u chusulib' ech tza': —¿Kam ma'j eya'ta aas unchajtub'enex? Tan ye'k etxim etiq'o b'en. Ye'k iq'ob' epuaj. Utz yit' ka' tzumul koj epeel xaab' etiq'o.— Texhtu'.

Motx tal ech tza': —Ye'xhkam ma'j kuya'ta.— Texhtu'.

³⁶Tal u Jesusus te ech tza': —Pek aatz cheel, ab'iste ex atil etxim, iq'otaj. Iq'otaj tatib'al epuaj. Utz oj ye'k ech'ich', k'ayitaj vechake't utz, loq'taj ma'l etetz. ³⁷Tan nival sete aas ministeer itzojpu u kam vi' va'l tz'ib'amal nital ech tza': «A' vetkamku xo'l aa paav.» Chia. Tan kajay q'u kam q'u'l tz'ib'amalka vi' nitzojpe'.— Texhtu'.

³⁸Motx tal q'u chusulib' te ech tza': —KuB'aal, atil ka'va'l ch'ich' tza'.— Texhtu'.

Tal u Jesusus te: —A'tzii, chuspia.— Texhtu'.

Viq'ilat isik'let Tiohx u Jesusus tu u pe' Getsemanii

³⁹Motx tek k'asu'l. B'en vi' u muunte va'l Olivo, ech nal chitu' nichil'ane'. Antu q'u chusulib' xamich ti'. ⁴⁰Aatz opon tzi', tal u Jesusus ech tza': —Q'ilataj sik'letaj Tiohx, ech ye'k la'ok'ex vatz u paav.— Texhtu'.

⁴¹Ech el'b'en k'atz q'ul ichusulib'. Naja' ko'n ya'ka. Echil el k'atza jank'al saya'k ma'l sivan k'onel b'en tu q'ab'. Ech peche'i. Utz iq'ila isik'le Tiohx. ⁴²Tal ech tza': —Tateey, oj sasa'a ye'k sapaalin tu u mam tza'l tza'. B'an vatxumb'al, yit' a' koj sapaal u vetz.— Texhtu'.

⁴³[Ech ul ma'l aanjel k'atza. A' k'asku'l tu Amlika utz, ul taq' ixamlil. ⁴⁴Tan atich tu txumu'm tu peena u Jesusus. Utz tiira atich chit ok yak'il taq'o ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. Kaana ich'aap itz'a', echa' ich'aap ku' kaj vatz tx'ava'.] ⁴⁵Ta'xh ya' iq'ilat isik'let Tiohx, ul k'atz q'ul ichusulib'. Utz vatchich ko'n tu txumu'm.

⁴⁶Tal tek te ech tza': —¿Kantu' nevate'? ¡Lakpojex utz, q'ilataj sik'letaj Tiohx! Ech ye'k laok'ex vatz paav.— Texhtu'.

Vitxayax u Jesusus b'anax tu q'u fariseo

⁴⁷Tuul anko'xh nichiyolone', opon unjolol tenam. A' b'axaich siatz va'l Judas ib'ii, ma'l tu kab'laal q'u chusulib'. Ech xaan opon k'atz u Jesusus,

◦ 22.37 Choktaj u Isaias 53.12.

itz'utz'a. ⁴⁸Utz tal u Jesusus te ech tza': —Judas, ¿tu ma'l tz'utz' nokksav u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u txayol?— Texhtu'.

⁴⁹Ech ta'xh til q'u chusulib' kam va'l si'chb'anlu te, motx tal te ech tza': —KuB'aal, ¿satz kutzok' tu ch'ich'?— Texhtu'.

⁵⁰Ech aatz ma'l te, itzok'e'l seb'al ixichin ma'l u taq'onom u q'esal oksan yol vatz Tiohx.

⁵¹Tal tek u Jesusus te ech tza': —¡Aq'tajka, ye'xhkam seb'an te!— Texh te. Ech ikano'k vixichin u aq'onom, i'an b'a'n te.

⁵²Utz ech tal tek u Jesusus tu q'u'l opon ti' tiq'ole', aya' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, q'u q'esal sol xeen tetz vikuentail u totztiohx utz, tuch' tu q'u q'esal q'atol tzii. Tal ech tza': —Aya'l kala itxayax ma'j elq'om neb'an ve. Tan iq'omal ech'ich' tuch' etze'. ⁵³K'uxh jun q'ii nichvatin texo'l tu viq'analil u totztiohx, nichunchusex utz, ye't ok eq'ab' vi' ti' untxayle'. Pek anal cheel tan, ech chit seb'ane'. Tan ulyu u tiempo, ti' tiq'ot tib' iyak'il u tioxhil maalo.— Texhtu'.

U teesat tib' u Lu' tuul aas tootzaj u Jesusus

⁵⁴Ech motx itxayta'. Tiq'o k'asu'l. Utz a' tiq'ov b'en tu atib'al xe' u q'esal oksan yol vatz Tiohx.

Tuul aatz u Lu' tan, xamich ti' tzian. ⁵⁵Utz motx toksa xamal vatz q'anal; k'uje' ok sitzi'. Antu u Lu' k'uje' tixo'l majte. ⁵⁶Ech ilax iatz u Lu' tu ma'l u k'ulanal aas k'ujlich tzi' xamal. Tii isaji utz, tal tu xo'l ech tza': —Antu atich ok k'atz u Jesusus va'l tzi'.— Texhtu'.

⁵⁷Pek aatz u Lu' tan, teesa tib' tuul. Tal ech tza': —Ixo'j, ye' vootzaj ab'il naale'.— Texhtu'.

⁵⁸B'iil ko'xh paj tuul, ilax tu va'te. Utz tal ech tza': —Ant axh imol majte.— Texhtu'.

Tal u Lu' ech tza': —Vinaj, yit' in koj.— Texhtu'.

⁵⁹Ech kamal ma'l oora tuul, va't paj aanima nichtxakb'a'n talax ech tza': —Nojchit antu va'l atich ok k'atz u Jesusus atzi'. Tan aa Galilea.— Texhtu'.

⁶⁰Tal u Lu' ech tza': —Vinaj, ye' vootzaj kam naale'.— Texhtu'.

Ech tuul anko'xh tere'n nichiyolone', oq' u b'aal t'el.

⁶¹Unchee' aatz u kuB'aal Jesusus, ipilq'u tib'; isaji u Lu'. Utz aatz u Lu' tan, ul viyol u kuB'aal sik'u'l va'l tal te ech tza': —Aatz ye'saj toq' u b'aal t'el, ox pajul ma't aalta' aas yootzajin.— Texhtu'.

⁶²Ech ipaal elu'l u Lu' ti' elu'l u q'anal utz, itz'eje'l ma'l mam oq'el.

U teesal iq'ii u Jesusus i'an q'u txayol tetz

⁶³Ech aatz q'u vinaj q'u'l nichxeen u Jesusus, xe't motx i'anb'e. Utz nichiq'ose'. ⁶⁴Motx itx'ut iatz tu b'u'j. Utz motx ipaq'o'k ivatz. Ech nichich'oti te ech tza': —¿Ala ab'il vetpaq'onok'axh?— Chu te. ⁶⁵Ech sib' tere'n ko'xh kam nichtal te. Yoq'el nich'ane'.

Vich'otp itzi' u Jesusus

⁶⁶Aatz q'iilich teku'en, motx imol tib' q'u q'esal q'atb'al tzii xo'l q'u Israeel, tuch' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx utz, tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. Ech tiq'o ul u Jesusus tu va'l molichku tib' q'u q'esala. Tal te ech tza': ⁶⁷—¿Ahx tzik viTxaaom u Tiohx? Al qe.— Texh te.

Tal u Jesusus te ech tza': —K'uxh: «In chitu!» Chajin sete, sa'kojenima tzi'. ⁶⁸Utz k'uxh kam sunch'oti sete, sa'kojetzaq'b'e'in tzi'. Utz sa'kojehajpu'in majte. ⁶⁹Pek aatz taab'a'b'en tza', sa'nalk'uje' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, tiseb'al u Mam Tiohx tu u tijle'm.— Texh u Jesusus.

⁷⁰Ech sikajayil motx tal ech tza': —Loq' ¿axh chixh vik'aol u Tiohx?— Texhtu'.

Tal u Jesusus te ech tza': —Aya' va'l netale' tzi'.— Texhtu'.

⁷¹Motx tek tal ech tza' sikajayil: —¿Kam tere'n yol nikusavsa! Tan ¡vetqab'ila! ¡Tizti' vetelka!— Texhtu'.

Vixochax u Jesusus vatz u Pilato

23 ¹Unchee' ech tek motx ik'asu'l q'u aanima sikajayil. Utz tiq'o b'en u Jesusus vatz u Pilato.^p ²Ech xe't motx ixoch te ech tza': —Ma'xh qillu u vinaj tzi' aas niteesa u kutenam tu b'ey. Utz nimaj ichool ja'mel alkavaar tu u ijlenal Cesar. ITxaaom u Tiohx aas nitale'. Utz ijlenal aas nital majte.— Texhtu'.

³Aatz u Pilato tan, ich'oti tek tu u Jesusus ech tza': —¿Ahx tzik va'l so'ok'axh ijlenal xo'l q'u Israeel tza'?— Texh te.

Tzaq'b'u u Jesusus ech tza': —Aya' va'l naale' tzi'.— Texhtu'.

⁴Tal tek u Pilato tu q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' tu q'u tenam ech tza': —Ye'k ma'j paav nunchab'a k'atz u vinaj tzi'.— Texhtu'.

⁵Pek ta'xh txumich tu q'u tenam tal ech tza': —Ni'an txab'kin q'u aanima taq'o. A' xe'tik k'asu'l ichusun tikuenta Galilea utz, ulyu ichusun tu kajay ikuenta u Judea majte tza'.— Texhtu'.

⁶Unchee' ta'xh tab'i u Pilato aas ok u Galilea tuul, ich'oti teku'en aas aa Galileiaich tzik u Jesusus. ⁷Utz ta'xh tab'it inujul aas aa Galileiaich, ech ichaj b'en xe' u governador tu Galilea va'l Herodes. Tiempo chit atich opon tu q'u q'ii tu Jerusaleen tzi'.

Vixochax u Jesusus vatz u governador Herodes

⁸Ech txuq'txun chit u Herodes aas tiltu u Jesusus. Tan ootich ko'xh tuul aas nichtachva tilaxe'. Tan ma'tich tab'it sib'al kam ti' u Jesusus.

---

^p **23.1** Aatz u Pilato nital tza', a'ich u governador tikuenta Judea. Aa Roma, yit' Israeel koj. A' nichya'k kajay q'u mamaj xochi'b' tetz kamchil siatz. Echtzixe't opon q'u q'esal Israeel siatz. Ijaj ikam u Jesusus te.

Ech nichisa'a aas si'an ma'j txaichil u Jesusus siatz. ⁹Ech sib' ko'xh kam nichich'oti u Herodes tu u Jesusus. Loq' nichkojitzaq'b'e. ¹⁰Tuul atich q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh, tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. Techalich motx ixochta'. ¹¹Ech tek eesal iq'ii u Jesusus tu u Herodes. A' imol q'ul isol. Utz xe't motx ib'anb'e. Motx toksa ma'l u techalla oksa'm k'atza, tetz ijlenal. Utz q'aav ichaj b'en vatz u Pilato. ¹²Unchee' i'an tek b'a'n u Pilato tuch' u Herodes tu q'u q'ii tzi'. Tan jolol atich ok ixo'l b'anel.

Vitz'ejax yol ti' u Jesusus aas sakami

¹³Aatz tek u Pilato, motx imol q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh. Ant imol q'u q'atol tzii utz, tuch' q'u tenam majte. ¹⁴Tal te ech tza': —Veteti'q'o ul u vinaj sunvatz tzi'. B'anol txab'kin aas netale'. Pek vetunch'otil itzi' sevatz utz, ye'k ipaav nilil ti' va'l vetexochva tzi'. ¹⁵Niko'xh u Herodes ma'kojchab'an tu paav tan, vetiq'aavixsalu'l. Ye'xhkam ma'j veti'anla' aas sik'ulo'k ti' sakami. ¹⁶Pek sako'nval itz'u'male', ech sunchajpu.— Texhtu'.

¹⁷[Ech nichichajpu ma'l preexhu u Pilato tu q'u tenam chajpaj nimla q'ii.]

¹⁸Ech aatz q'u mam tenam tan, ma'l chit motx ije' ivi' tal ech tza': —¡Paaløj el u vinaj tzi'! Utz ja' sachajpu u Barrabaas!— Texhtu'.

¹⁹Aatzich u Barrabaas tzi', atich ku' tu tze' ti' ilakax txab'kin tu tenam utz, ti' yatz'o'm majte.

²⁰Ech q'ilal paj unpat q'u tenam tu u Pilato. A'ich isa' sichajpu u Jesusus.

²¹Pek motx ko'n paj q'aav q'eq'uni, tal ech tza': —¡Aq' je' vatz kurus! ¡Aq' je' vatz kurus!— Texhtu'.

²²Titoxpaj teku'en tal u Pilato te ech tza': —¿Kantu'? ¿Kam paav veti'anla'? Tan ye'k ma'j paav nilil k'atza aas sik'ulo'k ti' sakami. Pek sako'nval itz'u'male', ech sunchajpu.— Texhtu'.

²³Aatz q'u aanima tan, ta'xh txumel taq'o niq'eq'une'. A' imol q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh nichijaj ije' vatz kurus. Ech paal chit tetz tu q'ul iq'eq'une'. ²⁴Ech taq' tek tzii u Pilato ti' u Jesusus tan, a' va'l nichijaj q'u tenam. ²⁵Utz ichajpu u preexhu va'l atich ku' tu tze' ti' ilakax txab'kin utz, ti' yatz'o'm. Tan a' va'l alax ichajpul tu u tenam. Pek taq'ka u Jesusus tiq'ab'.

Vije' u Jesusus vatz kurus

²⁶Ech tiq'ot b'en. Utz tiempo chit ik'ul ma'l u vinaj tu b'ey aalich tul jal'tze', Xhim ib'ii, aa Cirene. Ech tijat u kurus taq'o. Xamich ok ti' u Jesusus. ²⁷Mam tenam xamich ti' tuch' ixoj majte. Va'lich toq'e' utz, va'l tal tu txumumla chaj yol ti' u Jesusus. ²⁸Pek aatz u Jesusus tan, ipilq'u tib' utz, tal tu q'u ixoj ech tza': —Ixo' aa Jerusaleen, ye' ko'xh oq'ex vi'. Pek a'

setoq'le je' etib'. Utz a' setoq'le q'ul etitz'in. ²⁹Tan sa'nalul tiempo tza'l. Utz setal ech tza': «Chi'b'eb'al tetz q'u ixoj q'u'l ye'k titz'in nicheea', q'u'l ye'k nitxa' nichee k'atza utz, ye'n ch'u'l ich'u'l.» Chajex. ³⁰Utz tu tek u mam tza'l sa'teketal tu q'u muunte ech tza': «Ku'ojex qi'» Chajex te. Utz setal tu q'u peepu: «Mujtajo'» Chajex te.⁹

³¹Tan oj ech iveet u jikomla vinaj ni'an q'u aanima tzi' va'l echa' chaxa tze', a' chixh yit' techal iveet q'u qelolla chaj aanima saveeti, q'u'l echa' tzaji tze'.— Texhtu'.

³²Antu iq'ol b'en majte ka'va'l aa paav. Ela sayatz'pu tuch' u Jesusus. ³³Ech aatz motx opon tu u lugaar va'l Tatib'al B'ajil Vi', taq' je' u Jesusus vatz kurus. A' imol q'u aa paav. Ma'l tiseb'al utz, va't timax.

³⁴Tal tek u Jesusus ech tza': —Tateey, kuya tan, ye' tootzaj kam nimotxi'ane'.— Texhtu'.

Ech i'an ma'l saach q'u sol ti' u toksa'm aas ab'il lasuertiin tala. ³⁵Aatz q'u tenam nichmotxisajine'. Utz antu q'u q'atol tzii nicheesan iq'ii, tal ech tza': —iTeesa unjot aanima tu tza'l, pek teesa tib' majte qab'i, oj nojchit a' u Cristo, viTxaaom u Tiohx!— Texhtu'.

³⁶Aatz q'u sol, taq' minaagre te. Utz nicheesa iq'ii majte. ³⁷Motx tal te ech tza': —iOj nojchit axh u tijlenal q'u Israeel, eesa je' iib' sajunal qab'i!— Texh te.

³⁸Utz tz'ib'amich je' ma'l u yol tib'a ivi' tu yolb'al griego, tu yolb'al latiin, tuch' tu yolb'al hebreo. “A' U IJLENAL XO'L Q'U ISRAEEL TZA'.” Chia.'

³⁹Aatz ma'l tu q'u aa paav, q'u'l atich je' vatz kurus, nicheesa iq'ii u Jesusus ech tza': —iOj axh viTxaaom u Tiohx, eesa je' iib' vatz u kurus tzi' qab'i! Utz jeesa'o' majte!— Texhtu'.

⁴⁰Tzaq'b'u va't u aa paav. Iyaa b'en vimol. Tal ech tza': —Ye'xh b'oj nikojaxo'va Tiohx k'uxh ant axh ato'k'axh tu u choob'al paav tza'. ⁴¹Aatz o', nojchit tinujul nikuchooe' kam va'l b'anel qaq'o. Pek aatz a' tzi' tan, ye'k ma'j paav veti'ana.— Texh tu vimol.

⁴²Ech anko'xh u aa paav tzi' tal tu u Jesusus ech tza': —Jesusus, luulsa'in sak'u'l aas lo'ok'axh tu vaQ'esalail.— Texhtu'.

⁴³Tal u Jesusus te ech tza': —Ni'xhtek'val see, cheel sa'atinaxh sunk'atza tu u techalla atinb'al.— Texhtu'.

Vikam u Jesusus vatz kurus

⁴⁴Ech a' chit chaq'aannajich q'ii, ok aq'b'al tu kajay u vatz amlika tx'ava'. Anal eli aas i'an alas 3 ku'q'ii. ⁴⁵Ya' vitxijtxun u q'ii tzi'. Utz

9 23.30 Choktaj u Oseas 10.8; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 6.16; u Salmos 22.18. r 23.38 Aatz nich'i'an u q'atb'al tzii tu Roma aas nichiyatz' ma'j aa paav utz, nichitz'ib'al vipaav u aa paav ti' ma'l u aq'en. Ech nichilaauxhil ok ti' u kurus tib'a vivi' u aa paav.

tzilmu tuul u liikin b'u'j tinik'a va'l liiumich paal tu u toztiohx.^s 46 Ech q'eq'un u Jesusus, tal ech tza': —jTateey, nivaq'ka u vaanxelal taq'ab' tza'!— Texhtu'. Ech ta'xh veet tala, kami.^t

47 Ta'xh tek til u q'esal sol aas kam va'l tal u Jesusus aas ikame!, toksa tek iq'ii Tiohx. Tal ech tza': —jNojchit jikomla vinaj u vinaj atzi!, ye'k ipaav!— Texhtu'.

48 Ech aatz u mam tenam opon ti' isajil u kam uchi tzi', motx ilaa taanima tu txumu'm. Ech motx q'aavk'asu'l. 49 Pek aatz kajay q'u'l tootzajich tib' tuch' u Jesusus, nichisaji k'asu'l q'u kam tzian q'u'l uchi tzi'. Antu q'u ixoj q'u'l a' xe'tik ixamb'u ti' tu Galilea.

Vimujax u Jesusus tu u Xhep

50 Unchee' atich ma'l u vinaj, Xhep ib'ii. Utz aa Arimateaich tikuenta Judea. Jikom utz, b'a'nla vinaj. Antu atich tijle'm xo'l q'u q'esal q'atb'al tzii xo'l q'u Israeel. 51 Nichich'ia u tuleb'al viQ'esalail u Tiohx. Utz yit' antu koj tal iyol ti' inuk'ax vikam u Jesusus. 52 Ech b'en xe' u Pilato, ex ijaj vichi'l u Jesusus te aas simuje'. 53 Ech ex tiq'o ku'l vichi'l u Jesusus vatz kurus. Ib'achok tu ma'l u liikin b'u'j. Utz toksa tu ma'l u jul vatz sivan b'anichnale. Ye'sajich tok ma'j kamnaj tuul. 54 A' chit i'an tu u q'ii aas nich'i'anke'l tuch' q'u aanima tan, ech teko'n q'ejal u ilanb'al q'ii.

55 Ech aatz q'u ixoj q'u'l a' xe'tik ixamb'u k'asu'l ti' u Jesusus tu Galilea, xamb'u b'en ti' u Xhep majte. Utz tila kani'ch tatinka vichi'l u Jesusus b'anax tu u mujb'al.

56 Ech q'aavk'asu'l q'u ixoj tzi'. Motx ex i'an tuch' tx'umq'ixsab'al tuch' tz'akab'al. Utz motx ilan tu ilanb'al q'ii, kam echa' nital u o'tla mantaar.^u

U q'aavtitz'pu u Jesusus

24 1 Pek aatz i'an tu u b'axa q'ii tetz u xhemaana, tiira q'ala'm motx b'en q'u ixoj tu u mujb'al tetz u Jesusus. Iq'omich u tx'umq'ixsab'al taq'o va'l a' motx b'anon tuche'. Utz b'en unjot ixoj ti'. 2 Utz a' tek motx tila aas ma't iyikul u sivan, u jupb'al itzi' u jul va'l mujichku u Jesusus. 3 Ech motx oko'p tu u mujb'al, pek ye'kanich vichi'l u kuB'aal Jesusus. 4 Tuul sotznajich ik'u'l tu u kam tzi', ye'k talche' chee ka'va'l vinaj siatz txakliche. Rib'kin saj oksa'm. 5 Ech xo'v q'u ixoj taq'o. Motx tek taq' ku' ivatz vatz tx'ava'.

Alax te ech tza': —jKam toke' nechok xo'l kamnaj u Jesusus va'l itz'lele? 6 Tan ye'xhka't tza'. jQ'aav itz'pia! Ulsataj sek'u'l va'l tal sete aas atich tu Galilea. 7 Tan tal ech tza': «Ministeer chit sa'aq'ax ku' tiq'ab' q'u aa

^s 23.45 Choktaj u Eexodo 26.31-33; u Croonicas II 3.14; Q'u Hebreo 6.19. ^t 23.46 Choktaj u Salmos 31.5. Aatz q'u aanima laauxhimal ok vatz kurus utz, jiq'michil ikame' tan, ye' nikan ijiq'ax u kaji'q' b'a'nil. ^u 23.56 Choktaj u Eexodo 20.10.

paav u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Ech sataq' je' vatz kurus. Loq' saq'aavitz'pu titoxva' q'ii.» Chia.— Texh q'u vinaj. ⁸Ech ul viyol u Jesusus sik'u'l q'u ixoj tzi'.

⁹Utz motx k'asu'l. Yakich ex tal u b'a'nla yol tu junlaal q'u chusulib' utz, tuch' tu tere'n q'u aanima imol majte. ¹⁰A' q'u ixoj tza' q'u'l ex alon q'u yol tu q'ul ichaj u Jesusus: u Li' aa Magdala, u Xhiv, u Li' vinan u Jacobo utz, tuch' tere'n ixoj.¹¹ Pek ye't ko'n nimal viyol q'u ixoj. Tan echa' iyol elnaj tu b'ey siatz.

¹²[Pek aatz u Lu', jutzin ib'en tu va'l mujlik u Jesusus. Utz sajin oko'p tuul. A' texh til q'u b'u'j atichka. Ech tiira sotsz ik'u'l tu va'l ma'tich tuche'. Q'aavb'en otzotz.]

Vichee u Jesusus vatz ka'va'l q'ul ichusulib' tu b'ey Emauus

¹³Pek aatz i'an ka'va'l q'u niman tetz u Jesusus tu u q'ii tzi', aalich ib'en tu u tal tenam Emauus, va'l junlaal kilometro ixo'l tuch' u Jerusalem. ¹⁴Nichmotxiyol kajay q'u kam tib'ilaj q'u'l ma'tich tuch' ti' u Jesusus. ¹⁵Ech tuul ko'xh nichmotxixay tib' tu yol ti' q'u kam, xaan opon u Jesusus k'atza. Utz elaich tek ib'en tuch'. ¹⁶Pek ye't til iatz oj a' u Jesusus. Mujax iatz tu u Tiohx. Ye't aq'ax tzii te satootzaji.

¹⁷Tal u Jesusus te ech tza': —¿Kam q'u'l neyol setib'ilaj, tuul nexaane' utz, kantu' netxumune'?— Texh te. ¹⁸Utz aatz ma'l te, aya' va'l Cleofas ib'ii, tal tu u Jesusus ech tza': —¿Kamal axh texh u puera aanima tu u Jerusalem tza' aas yootzaj kam va'l uch tu u tenam tu q'u q'ii tza'?— Texh te.

¹⁹Tal tek u Jesusus te ech tza': —¿Kam uchi?— Texhtu'.

Motx tal ech tza': —U kam ti' u Jesusus aa Nazareet. Tan ma'l techalla vinaj alol tetz u yolb'al Tiohx, aas aq'el ivi' q'u kam ni'ane'. Utz aq'el ivi' itxumb'al tu u Tiohx tiyolon vatz q'u aanima. ²⁰Pek alax ikam tu q'u q'lesal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u kuq'atb'al tzii. Taq' je' vatz kurus. ²¹Oxva'x q'ii cheel tuch' q'u kam tza'. Utz k'ujlich kuk'u'l ti' aas a' va'l sa'eesan q'u Israeel tikuenta q'u puera aanima. ²²Utz aal vetpajisotzsal kuk'u'l unjolol q'u ixoj tu kuxo'l. Tan motx b'en tu u mujb'al tetz ma'it tiira q'ala'm. ²³Pek tila ye'kanich vichi'l, motx q'aavi. Utz tala aas motx til unjolol aanjel majte. Utz alax te tu q'u aanjel aas itz'lel u Jesusus. ²⁴Ech b'en tek unjolol q'u kumol tu u mujb'al tetz majte. Utz echat ko'xh motx tila kam va'l tal q'u ixoj tzi'. Loq' ye't motx til u Jesusus.— Texh te.

²⁵Unchee' tal tek u Jesusus te ech tza': —¿Txoxkin! ¿Tiira ye'xh nenima tzik jank'al q'u kam alel tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx? ²⁶Tan ministeer

---

v 24.10 Nichtalax "chusulib'" ti' kab'laal q'u vinaj xamich ti' u Jesusus tu b'iil u tiempo atich u Jesusus vatz tx'ava' tza'. Aya' u yol "discípulo" tu kastiaa. Pek aatz tek ma'tich iq'aavb'en u Jesusus tu Amlika, nichtalax "apóstol" ti' q'ul ichusulib'; "ichaj" chu u tokeb'al tu u yolb'al griego. Ech toke' "ichaj u Jesusus" chu tu kuyolb'al.

chit sapaal viTxaaom u Tiohx tu q'u kam b'axa tzi!. Ech nal so'ok tu u techalla tijle'm.— Texhtu'.

²⁷Ech xe't tal inujul te kam va'l nictal u Yolb'al Tiohx ti!. A' xe'tik k'asu'l tu va'l alich tu u Moisees. Utz tal kajay q'u'l alich tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx majte.

²⁸Ech motx tek opon tu u tal tenam. Utz i'an u Jesusus aas si'chko'npaal yakloj tilone'!

²⁹Pek motx i'an ya'l aas sakaa tzixe!. Tal te ech tza': —Kaaen quxe!. Tan ku'y q'ii, sotzyu texh saj.— Texh te. Ech atinka tzixe'.

³⁰Utz aatz atich tek vatz meexha tuch', itxay u kaxhlaan tx'ix u Jesusus tiq'ab'!. Ijaj b'a'nil tu u Tiohx ti!. Ijatxa utz, motx taq' tetz. ³¹Ech nal tek til iatz aas a' u Jesusus. Pek isotsza ko'n tib' u Jesusus siatz.

³²Nichtekmotxtal tib'ilaj ech tza': —¡Nojchit a' i atzi! ¡Nimna'l tan, tiira itxay qaanima q'ul iyol nictal qe tu b'ey aas nictal u Yolb'al Tiohx va'l tz'ib'amalka!— Texhtu'.

³³Ech anko'xh tu u oora tzi!, motx q'aavb'en tu Jerusaleen. Utz til junlaal q'u chusulib' molich tib' tzi' tuch' tere'n aanima.

³⁴Nichmotxtal ech tza': —¡Nojchit q'aav itz'pi u kuB'aal atzi! Tan jilaxyu tu u Xhim tzi!— Texhtu'.

³⁵Ech aatz ka'va'l q'u vinaj, q'u'l ilon u Jesusus tu b'ey, motx tala kani'ch motx tilta' aas a' i, a' chitu' a' ijatx u kaxhlaan tx'ix.

Vichee u Jesusus xo'l q'ul ichusulib'

³⁶Tuul ko'xh nichmotxiyolon ti' q'u kam tza', ye'k talche' txake' u Jesusus tixo'l. [Utz tal ichajlichil ech tza': —At koj u paas tetaanima.— Texhtu'.]

³⁷Ech motx kaa taanima utz, xo'vi. Tan kamal tioxhil kam nichtile' tala. ³⁸Pek tal u Jesusus te ech tza': —¿Kam toke' aas nexo've'? Utz ¿kantu' neka'tziun tetaanima? ³⁹Pek sajitaj q'ul unq'ab' tza' etile', tuch' q'u vajan tzi!. Tan in atko'xhtu!. Kantajok'in utz, sajitajin. Tan aatz ma'l tioxhil kam, ye'k ichi'l utz, ye'k ib'ajil, echa' q'u vetz atile tza'.— Texhtu'.

⁴⁰[Ech tuul nictal q'u kam tza', ik'uch q'u tak'onb'e'm te q'ul tiq'ab' tuch' tu tajan.] ⁴¹Pek ye' nichmotxinima tu txuq'txunchil; tz'ejxinajich ik'u'l.

Ech tal tek u Jesusus ech tza': —¿Atil tzik b'oj echb'ub'al tzexe' tza'?— Texhtu'. ⁴²Ech aq'ax b'iil b'olich txay te tuch' unpe'lel ta'l kab' tu ti'.

⁴³Ik'ula utz, techb'u siatz.

⁴⁴Tal paj chit u Jesusus te ech tza': —A' q'u yol q'u'l val sete atzi' aas ye'sajich unkame!. Tan ministeer chit satzojpu q'u kam tz'ib'amal vi' tu vimantaar u Moisees, tuch' q'u kam tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx utz, tuch' q'u'l tz'ib'amal tu u Salmos Tiohx.— Texhtu'.

⁴⁵Ech paxsal tek itxumb'al tu u Jesusus. Ech tootzaji vatzsaj kam u tokeb'al u Yolb'al Tiohx tz'ib'amalka. ⁴⁶Tal te ech tza': —Ech chit va'l

tz'ib'amalka ti' viTxaaom u Tiohx aas sa'chitkami. Loq' saq'aavitz'pu xo'l q'u kamnaj titoxva' q'ii alel. ⁴⁷Utz tu vib'ii sapaxk itziul aas samotxik'axa q'ul ipaav kajay tenam. Kajay aanima samotxab'in u kuyb'al paav. A' saxe'tik b'en tu Jerusaleen. ⁴⁸Ech setxakb'a' etib' ti' talax q'u kam tzi' tan, etila etab'i. ⁴⁹Utz sunchaj k'asu'l u Tioxhla Espiiritu seti' va'l alel sete tu vunTat. Pek atojex tu Jerusaleen tza'. Analen lab'enex aas ma't ek'ultu veyak'il vetijle'm va'l sak'asu'l tu Amlika.— Texhtu'.

Vib'enje' u Jesusu tu Amlika

⁵⁰Ech tiq'ot k'asu'l q'u chusulib' u Jesusu tu Jerusaleen. Tiq'o b'en tu Betaania. Utz taq' je' q'ul iq'ab' tib'a, ijaj b'a'nil ti'. ⁵¹Pek tuul ko'xh nichtaq' ku' u b'a'nil ti', elb'en k'atza; iq'ol je' tu Amlika.

⁵²Unchee' motx toksa iq'ii u Jesusu. Ech motx tek q'aavu'l tu Jerusaleen. Techalich motx itxuq'txune'. ⁵³Ech tzuk'el nichimol tib' tu viq'analil u totztiohx. Va'lich toksat iq'ii Tiohx. A'i.

Q'u B'a'nla Chaj Chusb'al Tetz U Jesusus Itz'ib'a U Xhan

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Xhan, vik'aol u Zebedeo. Aya' ma'l u vinaj Israeel. Arameo viyolb'al utz, nitalche' aas oksan yolich vatz Tiohx u Xhan tzi'. Utz a'ich ma'l tu q'u chusulib' xamb'u ti' u Jesusus. Choktaj U Tio 10.2; U Kuxh 10.25. Antich imol u tatzik, va'l Jacobo utz, Santiago ib'ii majte. Oknajich u Zebedeo tuch' u tixoj Salome ti' inimal u Jesusus majte tzi'. Choktaj U Tio 27.56. Aatz u Xhan tzi', ye' nital je' tib' oj a' tz'ib'an u u' tza', pek tiira nimna'l aas a' tz'ib'an. Nitalche' aas a'ich vichusulib' u Jesusus va'l tiira maas xiak. Utz a'ich u chusulib' majte va'l tiira tii u Jesusus ti'. Ye' ootzajib'e kam chit tuul itz'ib'a utz, til itz'ib'ava. Loq' nitalche' aas tixo'l q'u ya'b' 90–95 m.t.J. Nitalche' txaypinajich u Xhan tu u Isla Patmos aas itz'ib'at u u' tza'.

Aatz u u' tza', kalab' jalb'al tib' tuch' tere'n q'u u' itz'ib'a unjot q'u chusulib', echa' U Tio, U Kuxh tuch' U Lucas.

A' ib'o'q'ol nital u Xhan aas iTxaaom Tiohx u Jesusus, iK'aol Tiohx, ta'xh u Chitol tetz q'u aanima tu paav utz, Aq'ol Tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. Choktaj U Xhan 20.30-31.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-18 Unjolol yol ti' u Jesusus.
- 2) 1.19–12.50 Niyolon ti' vichusun u Jesusus tuch' ti' u tijle'm aq'ax tu u Tiohx.
- 3) 13.1–21.23 Niyolon ti' vipaal u Jesusus tu tza'l, vikame' utz, u q'aavtitz'pe'.

U tatin u Jesusus tuch' u Tiohx tib'ilaj

1 ¹⁻² Atich nal u Aq'ol Tiichajil
k'atz u Tiohx xe' q'ii xe' saj.

Tiohx tatine!^a

³Ti' k'uxh chee q'u kam kajayil q'u'l atile. Utz ye't chee q'u kam koj tzi' aas yit' koj ti'.

⁴Aye'n u tiichajil tzixe'.

Utz aatz u tiichajil tzi', echa' txijtxub'al.

A' nik'uchun u b'ey tu q'u aanima.^b

⁵U txijtxub'al nitxijtxun xo'l q'u aanima

q'u'l atil tu uken vatz Tiohx

tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

Utz ye'xhkam nitx'olax imajax itxijtxun tu u uken.

⁶Unchee' atich ma'l u vinaj Xhan ib'ii. Chajax tu u Tiohx.

⁷Utz a' ul tale' aas a' u txijtxub'al u Jesusus k'asu'l xe' Tiohx. Ech kajay saniman u Jesusus ti' q'ul iyol. ⁸Utz a' koj u txijtxub'al u Xhan; pek alol ko'n tetz itziil u txijtxub'al.

⁹Tan ul u Jesusus tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

Aya' u nojla txijtxub'al tetz kajay q'u aanima.

¹⁰Utz atin tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

Utz ti' ku'en k'uxh veet u vatz amlika tx'ava'.

Pek aatz q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava',

ye't tootzaji aas a' va'l uli.

¹¹Ti' q'u tetz ulka.

Pek ye't ko'n k'ulax tu vitenam.

¹²Pek taq' tijle'm kajay

q'u'l k'ululn,

q'u'l motx niman vib'ii.

B'ens k'aol ime'al Tiohx taq'o.

¹³Utz yit' tiq'aq'al koj kajal aanima

vib'en q'u aanima k'aol ime'al Tiohx tzi'.

Yit' titxumb'al koj chi'l k'uxh itz'pi utz,

yit' titxumb'al koj aanima.

Pek itxumb'al Tiohx.

^a 1.1 Nitalax “Aq'ol Tiichajil” ti' u Jesusus tza' tan, a' va'l cheesan q'u kam kajayil. “Verbo” chu te'l tu kastiya tan, ti' viyol u Jesusus chee q'u kam. Aatz u tokeb'al tu u yolb'al hebreo utz, “yol” chu u tokeb'al. Choktaj u Geenesis 1.1-26. Nipajik'am ti' viyol u Tiohx, k'uchb'al tetz vitxumb'al u Tiohx. Choktaj u Salmos 33.4; 119.89. “Aq'ol tiichajil” chu ti' u Jesusus majte tan, eesanal tu paav; aq'ol tiichajil vatz Tiohx. A' aa yol ab'il sak'ulax oko'p tu Amlika. Choktaj u Geenesis 1.1-3; u Salmos 33.6; 107.20; u Proveerbios 8.22-31.

^b 1.4 Aatz q'u yol “txijtxub'al” tuch' “tiichajil” nital u Xhan tu u u' tza', a' nital u tatin u aanima aas itz'lel k'atz u Tiohx. Aatz q'u yol “uken” tuch' “kamchil”, a' nitale' aas ye'k u aanima k'atz u Tiohx; tz'ejxinaj siatz niyolonka.

14 B'en ko'n aanima u aq'ol tiichajil.
 Atin tu kuxo'l.
 Utz qil u mam itechalil,
 echa' tijle'm ma'l k'aola aas ta'xh ma'l k'atz itat.
 Techal q'u mam b'a'nil tzixe' tuch' vinujul.

15 Unchee' yolon u Xhan ti' u Jesus ech tza': —A' va'l val sete atzi' aas val ech tza': «Aatz va'l tul vi', b'axaich sunvatz. Atichnale aas chee'in.»
 Texhin.— Texh u Xhan.

16 Utz kajay o' niqetzan k'atza
 ti' u mam b'a'nil
 va'l ech ko'xh ib'ena'.
 17 Tan aatz u Moisees,
 a' taq' u o'tla mantaar qe.
 Pek ech koj u b'a'nil tuch' vinujul,
 a' vetiq'on ul quxe' u Jesucristo.
 18 Paat ye'xhab'il ilonnaj tetz u Tiohx.
 Pek u K'aola nialon
 inujul kam b'anel tu u Tiohx.
 Tan ta'xh u Jesus
 va'l meero atil k'atza.
 Utz a' ootzajin tetz viTat.

U taltu u Xhan aas paalchu u Jesus sii'

19 Unchee' aatz i'an q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel, ichaj unjolol oksan yol vatz Tiohx tuch' unjolol q'u levita. Motx k'asu'l tu Jerusaleen ti' en ich'otil tu u Xhan ech tza': —¿Ab'il axh?— Texh te.^c

20 Utz tzaq'b'el tu u Xhan, jik chit tala. Ye't txub'a'li. Tal ech tza': —Yit' in koj viTxaaom u Tiohx.— Texhtu!^d

21 Utz ab'il paj te ech tza': —¿Ab'il axh unchee'? ¿A'xh tzik u Elias?— Texh te'le'.

^c 1.19 Aatz q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel, tiira atich sik'u'l utz, tootzajle aas sa'chit'u'l ma'l viTxaaom u Tiohx. Aya' u “Cristo” utz, “Mesías”. Tan ech va'l alich tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Ech nichmotxich'ia viTxaaom u Tiohx tzi'. Utz aatz tab'i q'u kam nich'i'an u Xhan, oora motx tal ich'otile' aas matz yit' a' viTxaaom u Tiohx si'an ijlenalil tal u Tiohx. Nichtale': — ¿Ab'il axh? ¿Kam ijle'm? ¿Yit' tzik axh viTxaaom u Tiohx?— Chu te niyolonka. ^d 1.20 Aatz u yol “Cristo”, tu u yolb'al griego. A' nital u tijle'm ma'l va'l sichaj u Tiohx ti' ijikomtixsal q'u aanima vatz Tiohx. Yit' b'ii koj u yol “Cristo” titiempo u Jesus tzi'. Echat ko'xh u tokeb'al u yol “Mesías” tu u yolb'al hebreo. A' nital u tijle'm ma'l va'l sitxaa el u Tiohx utz, sichaj tu u vatz amlika tx'ava'. Loq' aanima ko'n aas nichtal q'u aa uq'ayb'al vatz q'u Israeel; yit' nojla Tiohx koj tatine' nitale'.

Tzaq'b'u u Xhan utz, tala: —Yit' in koj.— Texhtu'.

Utz alax paj te: —¿Axx tzik u alol tetz u yolb'al Tioxx va'l sa'chit'uli?—
Texh te'le'.

—Yit' i'.— Texhtu'.^e

²²Utz alax paj te ech tza': —¿Ab'il axh unchee'? Ech se'nqal tu q'u'l
vetchajono'. ¿Ab'il axh saale'?— Texh te.

²³Utz tal u Xhan ech tza': —In va'l tal u Isaias, u alol tetz u yolb'al
Tioxx, aas tal ech tza':

«Saje' ivi' ti' talax u yolb'al Tioxx tu u tz'inlich tzaji tx'ava'. Utz satale':
—Jikomtixsataj etxumb'al vatz u kuB'aal Tioxx, echa' ijikomtixsal b'ey
siatz seb'ane'.— Chaj.» Texhtu'.—
Texh u Xhan.^f

²⁴Aatz q'u chaj oponi tzi', ichaj q'u'l fariseo u tuq'ayb'al.

²⁵Utz ich'oti paj tu u Xhan ech tza': —Untz'oj yit' axh koj viTxaaom u
Tioxx, ¿kam toke' na'an vautisaar aanima tu a' unchee'? Tan niko'xh axh
koj u Elias utz; niko'xh axh koj u alol tetz u yolb'al Tioxx va'l sauli.—
Texh te.

²⁶Tzaq'b'el tu u Xhan ech tza': —Tu ko'n a' nunb'anvu vautisaar
aanima. Pek atil ma'l texo'l aas ye' etootzaj. ²⁷Aya' va'l tul vi'. Loq' b'axal
sunvatz tan, atilnale. Utz sib' tijle'm sunvatz. Aal ye' nik'ulo'k vi' aas in
chitol el ixaab' tu tajan.— Texhtu'.

²⁸Aatz q'u kam tzi' a' uchku tu Betaabara, sala b'en u nima' Jordaán tu
va'l nich'anvu vautisaar aanima u Xhan.

U taltu u Xhan aas paav ul teesa u Jesusu

²⁹Unchee' tu tek va't q'ii tuul, ilax u Jesusu tu u Xhan. Aalich tul
k'atza. Utz tal ti' ech tza': —¿Atil viTxaaom u Tioxx tzuta! va'l a' nik'am
ti' ma'l chelem karne'l tan, sakam ti' teesal vipaav q'u aanima tu u
vatz amlika tx'ava'. ³⁰A' va'l val sete atzi' aas val ech tza': «Tul va't u
vinaj vi' va'l atil nal sunvatz. Tan atichnale aas chee'in.» Texhin. ³¹Utz

---

^e 1.21 Aatz q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel, nichnaltit tu u Deuteronomio 18.15, 18
tuch' tu u Malaquias 4.5-6 aas si'chb'axab' ma'l u alol tetz u yolb'al Tioxx vatz u tuleb'al
u Cristo. Utz u Elias va'l si'chq'aavitz'pu tika'paj nichtale'. Oj yit' i' utz, kamal ma'j q'u
alol tetz u yolb'al Tioxx va'l mam ijle'm iq'omal taq'o tu u Tioxx nichmotxtale'. Pek
xamtel tal u Jesusu aas yit' meero u Elias koj va'l sab'axab' ul siatz, pek aya' u Xhan, u
b'anol vaustiismo. A' tul u Xhan tu u b'axa tuleb'al u Jesusu. Choktaj U Tio 17.10-12. Pek
nipajtal u Yolb'al Tioxx aas saul ka'va't alol tetz u yolb'al Tioxx sab'axab' ul vatz u ka'b'
tuleb'al u Jesusu. Aatz q'u mamaj kam samotxi'ane', ela tuch' va'l i'an u Moisees tuch'
u Elias ko'xtene. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tioxx (Apocalipsis) 11.3-13.
^f 1.23 Choktaj u Isaias 40.3.

ye'ich vootzaj iatz. Pek vet'ulin ti' ib'anax vautisaar aanima tu a' ti'. Ech satootzaji q'u Israeel.— Texhtu'.

³²Utz tal paj u Xhan ti' ech tza': —Vil iku'l u Tiohxla Espiiritu tu Amlika. Echa' paroomaxh tilone!. Utz atin tib'a u Jesusus. ³³Utz ye'ich vootzaj. Pek aatz va'l chajonk'asu'lin ti' ib'anax vautisaar aanima, tal ve: «Ab'il i' liilv iku' vunTiohxla Espiiritu utz, la'atin tib'a, a' va'l saoksan u Tiohxla Espiiritu k'atz q'u aanima.» Texhtu'. ³⁴Ech vila. Utz ech tok nivale' aas a' viK'aol u Tiohx.— Texhtu'.

Vixe't q'u chusulib' k'atz u Jesusus

³⁵Unchee' tu tek va't q'ii tuul, atich paj u Xhan tzi!. A'ich imol ka'va'l q'ul ichusulib'. ³⁶Utz isaji b'en u Jesusus nichipaale!. Utz tal ech tza': —¡Atil viTxaaom u Tiohx tzuta, va'l a' nik'am ti' ma'l chelem karne!!— Texhtu'. ³⁷Ech ta'xh tab'i viyol u Xhan ka'va'l q'u chusulib', xamb'u tek ti' u Jesusus.

³⁸Ech sajinca u Jesusus ti' iquul utz, tila aas xamich ti'. Tal tek te ech tza': —¡Kam nechoke'?— Texh te.

Motx tal ech tza': —Rabii ¿til atilk'axh?— Texh te. Aatz u yol “Rabii” tu u yolb'al hebreo, “chusul” chu u tokeb'al.

³⁹Utz tal u Jesusus ech tza': —Ni'extaj, uloj etile!.— Texh te. Ech ib'en ti' utz, tila til atichka. Utz motx atinka tzixe' tu u q'ii tzi!. Tan ma'tich tek iku' q'ii; alas 4 ich teku'en.

⁴⁰Aatz ma'l tu q'u'l ab'in iyolon u Xhan, xamb'u ti' u Jesusus; a'ich a' u Lixh. Aya' vitza'q' u Xhim va'l Lu' ib'ii majte. ⁴¹Ech aatz u Lixh, a' b'axal ex til u Xhim, u tatzik. Utz tal te ech tza': —¡Atil tek viTxaaom u Tiohx va'l ala'tzi'imial k'asu'!! ¡Vetqilla! Aya' u Cristo.— Texh te.

⁴²Ech tiq'ot ul u Xhim vatz u Jesusus. Sajil tu u Jesusus utz, tal te ech tza': —Aatz axh, axh Xhim, ik'aol Jonaas. Cefas tek ab'ii si'ane!. Anko'xhtu' u b'ii Lu' majte.— Texhtu'.^g

⁴³Unchee' aatz tu va't u q'ii, titz'a b'en chil u Jesusus tu Galilea. Utz b'eni. Til u Felipe. Utz tal te ech tza': —Xamb'en vi!.— Texh te.

⁴⁴Aatz u Felipe tzi!, aa Betsaidaich, vitenam u Lixh tuch' u Lu'. ⁴⁵Ech aatz u Felipe, ex til u Natanaeel utz, tal te ech tza': —¡Ulyu va'l yolon u Moisees ti' tu u o'tla mantaar, va'l yolon q'u alol tetz u yolb'al Tiohx ti' majte! ¡Vetqilla! Aya' u Jesusus vik'aol u Xhep tu Nazareet.— Texh te.

⁴⁶Utz tal u Natanaeel tu u Felipe ech tza': —Oj tzik salakpu ma'j mam vinaj tu Nazareet.— Texh te.

Tzaq'b'u u Felipe utz, tal ech tza': —¡Ni'axh tul ila iile!— Texhtu'.

^g 1.42 Aatz q'u b'ii “Xhim” tuch' “Lu” b'ii tu u yolb'al griego. Pek aatz u b'ii “Cefas”, tu u yolb'al arameo. “Sivan” chu u tokeb'al. Aya' u yolb'al va'l maas nich'i'amb'e q'u Israeel tib'ilaj.

⁴⁷Unchee! aatz ilax topon u Natanaeel tu u Jesusus, tal ti' ech tza': —Aatz cheel, tul ma'l u Israeel tzuta aas nojchit ye'k sub'u'm k'atza.— Texhtu'.

⁴⁸Utz tal u Natanaeel te ech tza': —¿Kam anachb'e'in; til ootzajivin?— Texh te.

Utz tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Vilaxh aas ye'sajich isik'let'axh u Felipe. Atich'axh jaq' u viikuxh.— Texh te.

⁴⁹Ech sotz ik'u'l u Natanaeel taq'o utz, tal ech tza': —Chusul, jnoj pe'xh axh viK'aol u Tiohx! Axh u tijlenal q'u Israeel va'l sa'chit'uli.— Texh te.^h

⁵⁰Tzaq'b'el paj tu u Jesusus ech tza': —Nanima tan, vetval see aas: «Vetvilaxh jaq' u viikuxh.» Chi'in. Utz mamaj kam tere'n ko'xh siil vatz va'l tza'.— Texh te. ⁵¹Utz tal paje': —Ni'xhtek'val sete, sa'naletil ijaje' u amlika taab'a'b'en tza'. Utz setil q'ul iaanjel u Tiohx saku'l sab'enje' k'atz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.— Texhtu'.ⁱ

U b'axa txaichil i'an u Jesusus

2 ¹Unchee' tu tek itoxva' q'ii tuul, b'anax ma'l tzumb'a'a tu u tenam Canaa tikuenta Galilea. Utz antu atich opon tzi' vinan u Jesusus.

²Utz antu savsal u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' majte. ³Utz ye't tak'a u ta'l uuva va'l nichtaq'axe!. Ech aatz vinan u Jesusus, tal te ech tza': —Motxyu u ta'l uuva.— Texh te.

⁴Tal u Jesusus te ech tza': —Ixo, ¿kam toke' aas naal ve? Tan ye'saj topon u oora.— Texhtu'.^j

⁵Pek aatz vinan, tal tu q'u xekol ech tza': —Lenima ti' kajay va'l satal sete.— Texhtu'. ⁶Utz atich vaajil mamaj sivan txe'n tzi!. Ka'va'l oj oxva'l txe'n a' nichaav tuul. Tan a' va'l nitxakunsa q'u Israeel ti' u kostuumbre tetz tx'aatx'ochil.

⁷Anchitu!. Tal u Jesusus tu q'u xekol ech tza': —Noosataj q'u txe'n tu a' tzi'.— Texh te. Utz b'oono inoosal motx i'ana. ⁸Tal tepaj te ech tza': —Aatz cheel, lektaj je'ul b'ioj utz, iq'otaj b'en xe' u q'esal ilol tetz u nimla q'ii.— Texhtu'.

Ech tiq'ot b'en. ⁹Utz inach u a' u q'esal ilol tetz u nimla q'ii. Ta'l uuvaich teku'en. Loq' ye' tootzaj til cheek u tal uuva tzi!. Ta'xh ootzajinich tetz q'u xekol til cheeka.

Ech aatz u q'esal ilol tetz u nimla q'ii, isik'le tek u xiak va'l tzume'i. ¹⁰Tal te ech tza': —Kajay aanima nib'anon aas a' b'axal nitaq' u b'a'nla

---

^h **1.49** Choktaj u Deuteronomio 18.15; u Samueel II 7.12. ⁱ **1.51** Choktaj u Geenesis 28.12. Aatz u yol “u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima”, aya' u yol “Hijo del hombre” tu kastiya. ^j **2.4** Aatz u yol tal u Jesusus tza': —Ye'saj topon u oora.— Chia. A' toke' aas ye'saj topon u tiempo aas saxe'ttaq'onin u Jesusus tinujul ti' q'u kam tetz u Tiohx. Ye'saj saxe't viministerio echa' ma'j alol tetz u yolb'al Tiohx niyolonka.

ta'l uuva. Utz anal nituk'al va'l b'iit nitale' aas ma't tuk'al sib'al u b'a'n. Pek aatz axh, vetatxaake'l u b'a'nla ta'l uuva; anal naaq' cheel.— Texh te.

¹¹Unchee' a' u b'axa txaichil i'an u Jesusu tu Canaa tzi', tikuenta Galilea. Utz ik'uch u mam itechalil u Tiohx k'atza. Ech nimal tu q'ul ichusulib'.

¹²Ech aatz ma'tich ipaal u kam tza', motx b'en tu u tenam Capernaum. B'en u Jesusu tuch' vinan, q'ul itza'q' utz, tuch' q'ul ichusulib'. Utz i'an ka'xva'l q'ii tzi!.^k

U tojchal elu'l q'u aa k'a'y tu viq'analil u totztiohx

¹³Unchee' nichteekinjab' vinimla q'ii q'u Israeel, ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Utz b'enje' u Jesusu tu Jerusaleen. ¹⁴Utz aatz opon tu viq'analil u totztiohx, til q'u aa k'a'y vaakaxh, q'u aa k'a'y karne'l, tuch' q'u aa k'a'y paroomaxh. Antu q'u ch'exun puaj. Jolol k'ujlich tzi!.^l ¹⁵Ech i'an ma'l itz'u'm u Jesusu. Utz ipaasa elu'l kajay q'u aa k'a'y atich tu viq'analil u totztiohx. Ma'l telu'l tuch' q'u karne'l, tuch' q'u vaakaxh. Imak'e'l vipuaj q'u ch'exun puaj utz, ixhut'pika q'ul imeexha. ¹⁶Utz tal tu q'u aa k'a'y paroomaxh ech tza': —jEesataj q'u kam tzi!! Ye' ko'xh etaq' b'ens k'ayib'al u totzotz vunTat tza'.— Texh te.

¹⁷Ech ul sik'u'l q'u chusulib' u yol va'l tz'ib'amichka ech tza':

—Ye' nunq'i' ti' val ootzotz aas kam ko'xh nib'anax tuul.— Chia.^m

¹⁸Aatz tek q'u q'esar uq'ayb'al tetz q'u Israeel, tal te ech tza': —¿Kam xheenyasak'uch qe aas atil iijle'm ti' q'u kam na'ane' tzi'?— Texh te.ⁿ

¹⁹Utz tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Aq'taj ku' u totztiohx tza' utz, tu ko'n oxva'l q'ii saq'aavunlakvu je'.— Texh te.

^k 2.12 Ex atinoj u Jesusu tu u tenam Capernaum tikuenta Galilea. A'ich u tx'ava' aq'ax tu q'u Zabuloon tuch' tu q'u Neftalii tikuenta u Josuee. Choktaj u Josuee 19.10-16, 32-39. Tu u tatin u Jesusu tzi', nitzojpu u yol ib'axab'sa talax u Isaias. Choktaj u Isaias 9.1-2.

^l 2.14 Aatz tu u tiempo tzi', kajay q'u aanima q'u'l nicheninach Tiohx tu viq'analil u totztiohx, nichtoksa tx'olo'm. Aván nichik'ache': vaakaxh, karne'l, tuch' tentzun; seguun vitx'olo'm nitoksa. Ech aatz q'u puera q'u'l tzian nik'asku'l, nichiloq' ma'j tavan tu viq'analil u totztiohx tan, nichik'ay tzi'. Utz nichichool u okeb'alob' tu viq'analil u totztiohx unpajul jun ya'b' majte. Loq' kam ko'nkoxh puaj nichib'anb'ele' tan, txaa' oj echi. Pek ta'xh nichib'anb'el ti' u choo okeb'alob' tu viq'analil u totztiohx ma'l u puaj “tiro” ib'ii. Ech aatz kajay q'u aanima q'u'l nichentaq' ikutxu tu viq'analil u totztiohx tzi', ministeer nichich'exu q'ul ipuaj tuch' u puaj tiro tzi'. Ech toke' nital tza' aas atich aa k'a'y avan tuch' ch'exun puaj chia. Utz jik ko'nkoxh k'a'y utz, ch'exu puaj nimotxi'ane'. Pek nojla tiira mam sub'u'm ni'an ti' u ch'exu puaj. Utz aal a' nimotxi'anvu oko'p tu viq'analil u totztiohx majte. Ta'xh koj pek ya'v'la chaj avan nik'ayi majte aas tiira txaa' tu u o'tla mantaar. Loq' a' imol q'u q'esar tu viq'analil u totztiohx ti' isub'ax q'u aanima. ^m 2.17 Choktaj u Salmos 69.9. ⁿ 2.18 Aatz u yol “q'u q'esar uq'ayb'al tetz q'u Israeel” chi'o, aya' u yol “los judios” tu kastiya.

²⁰Tal tek q'u q'esala te ech tza': —Ma'l 46 ya'b' veetik vikuentail u totztioxh tza'. Utz aatz axh, ¿tu ko'n oxva'l q'ii saq'aavalakvu je'?— Texhtu'.

²¹Loq' aatz u Jesus tan, a' koj chit nictal vikuentail u totztioxh te. Pek a' nictal vichi'l. ²²Ech ul u yol sik'u'l q'u chusulib' tal u Jesus tzi' aas q'aav itz'pu u Jesus xo'l q'u kamnaj. Ech inima u yol va'l tz'ib'amichka tuch' q'u yol tal u Jesus majte.

Vik'uchtu u Jesus aas tootzaj u taanima junun aanima

²³Unchee' atich u Jesus tu Jerusaleen tu u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto, sib'al aanima niman tan, nictil q'u txaichil nich'ane!. ²⁴Pek aatz u Jesus tan, nichkojik'uje' ik'u'l ti' q'u aanima. Tan tootzajich kam b'anel taq'o sikajayil. ²⁵Utz ye'k ministeer aas ab'il sayolon ok q'u aanima te. Tan tootzajich kam atil tu taanima q'u aanima.

U itz'pichil vatz Tioxh nital u Jesus tu u Nicodemo

3 ¹Unchee' atich ma'l u vinaj, Nicodemo ib'ii. Imol q'u fariseo. Utz atich tijle'm xo'l q'u Israeel. ²Ech opon xe' u Jesus tu ma'l u aq'b'al. Utz tal te ech tza': —Chusul, qootzajle a' vetk'asku'laxh xe' Tioxh tu vachusune!. Tan ab'il koj sab'anon q'u txaichil na'ane' tzi', oj ye'k Tioxh k'atza.— Texhtu'.

³Utz tal u Jesus te ech tza': —Ni'xhtek'val see aas ab'il va'l yit' sa'kojitz'pu tika'paj, sa'kojtil viQ'esalail u Tioxh.— Texh te.

⁴Utz tal u Nicodemo te ech tza': —¿Kani'ch titz'pu ma'l vinaj aas q'estu teku'en? ¿Satz veeti saq'aavoko'p tu tuul inan tzik utz, si'itz'pi?— Texhtu'.

⁵Tzaq'b'u u Jesus ech tza': —Ni'xhtek'val see aas ab'il va'l ye'k si'itz'pu tu a' utz, tu u Tioxhla Espiiritu, sa'kojok tu viQ'esalail u Tioxh. ⁶Tan aatz va'l nititz'pu tu u chi'l, chi'l ku'en. Pek aatz va'l nititz'pu tu u Tioxhla Espiiritu, tetz u Tioxh atzi!. ⁷Utz ye' ko'xh sotz ak'u'l ti' va'l nivale' aas: «Ant ex, ministeer si'itz'p'ex k'atz Tioxh majte.» Chi'in.

⁸Tan echa' u kajiq' tzi!. Til ko'xh nixuminku ipaale!. Naab'i toq' tuul. Loq' yootzaj til ech tule' utz, til ech ib'ena!. Utz ech b'anel tu q'u'l nititz'pu tu u Tioxhla Espiiritu.— Texh te.

⁹Tzaq'b'u paj u Nicodemo utz, tal ech tza': —¿Kani'ch tek iveet u kam tzi'?— Texh te.

¹⁰Utz tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —¿Ye' nitel atxumb'al tuul tzik k'uxh axh chusul tetz q'u Israeel? ¹¹Ni'xhtek'val see aas ta'xh nivale' kam va'l vootzaj utz, kam va'l ilel vaq'o xe' Tioxh. Pek ye' nenima kam va'l nivale!. ¹²Utz ye' nenima q'u vatz tx'ava'il kam nival sete tzi!, ¿a' chixh senima oj Amlikail kam saval sete?

¹³Tan ye'xhab'il ma'j je'najop tu Amlika. Pek ta'xh u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima ku'najul tu Amlika. ¹⁴Utz kam ech it'anb'a'l je' u tz'ajich

vatzib'al tx'i'la txokop i'an u Moisees tu tz'inlich tzaji tx'ava', ministeer echat chit it'anb'a'l je' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima sab'anax majte.^o 15Ech ye'k satz'ejxu kajay q'u aanima saniman. Pek sa'atin itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.

Vib'antu tii u Tiohx ti' q'u aanima kajayil

16Tan aatz u Tiohx, tiira tii ti' q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'. Aal vettaq' viK'aol ti' va'l ta'xh ma'l. Tan a' isa' yit' sa'kojtz'ejxu kajay q'u'l saniman. Pek sa'atin itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. 17Tan aatz u Tiohx, ma'kojichaj k'asu'l viK'aol ti' ul itz'ejax yol ti' q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'. Pek vetichaju'l, ti' ichitpul q'u aanima tu q'ul ipaav. 18Utz ab'il va'l niniman viK'aol u Tiohx, ye'k so'ok tu u choob'al paav. Ech koj va'l ye' niniman, tz'ejel nal yol ti' aas tu choob'al paav se'enka. Tan ye' ninima viTxaaom u Tiohx va'l ta'xh ma'l. 19Ech su'ul choob'al paav ti' q'u aanima. Tan ye' ninima viTxaaom u Tiohx va'l ul tu u vatz amlika tx'ava' tza'; aya' u txijtxub'al. Pek a' ko'n motx b'enk ik'u'l ti' u paav; aya' u uken. Ech motx i'an tzi' tan, ye'xtxoj q'ul ib'anone'. 20Tan aatz kajay q'u'l ye'xtxoj ni'ane', ye'k itxa'k u txijtxub'al te. Utz ye'xhkam nitul k'atza. Ye'xhkam nichoke' tan, yi'sa' sachee elu'l tu q'ul ib'anone'.^p 21Pek ech koj q'u'l ato'k ti' ib'anax vinujul, nitul k'atz u txijtxub'al ti' ik'uchta' aas titxumb'al Tiohx ni'an q'u kam.— Texh te.

Viyolon u Xhan ti' u Jesusu

22Unchee' xamtich tek ti' q'u kam tzi', b'en u Jesusu tikuenta Judea tuch' q'ul ichusulib'. Utz atin tzi'. Nichib'an vautisaar aanima tuch' q'ul ichusulib'. 23Echat u Xhan majte, nichib'an vautisaar aanima tu Enoon, naja'ch u tx'ava' Saliim. Tan kaanaich a' tzi'. Ech nichtopon aanima utz, nichib'anax vautisaar. 24Tan ye'sajich taq'ax ku' u Xhan tu tze'.

25Unchee' atin yaayoli'b' xo'l q'ul ichusulib' u Xhan tuch' unjolol q'u q'lesal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel. Nichiyaayoli tib' ti' u kostuumbre ti' u tx'aatx'ochil vatz Tiohx. 26Ech ul xe' u Xhan utz, tal te ech tza': — Chusul, aatz u vinaj va'l atich sak'atza sala b'en u Joraaan va'l yolonaxh ti', nib'an vautisaar aanima. Utz va'l tok aanima ti'.— Texhtu'.

27Utz tzaq'b'el tu u Xhan ech tza': —Ye'xhab'il ma'l sa'atin tijle'm oj yit' u Tiohx koj sa'aq'on te. 28Utz ex texhtiigo ti' va'l val sete aas: «Yit' in koj viTxaaom u Tiohx, in ko'n chaj b'axab'samal ulin siatz.» Texhin.

29In ko'n tamiigo atilin k'atza. Tan echa' va'l nituch tu ma'l tzumb'a'a aas aye'n u ixviak k'atz u xiak vivinaj. Pek atil u tamiigo u xiak naja'ch majte. Nitab'i kam chaj si'ane' utz, techal itxuq'txun ti'. Utz echat u vetzane'; tiira techal unchi'b'e' aas nivab'i q'u kam tzi'. 30Tan ministeer aas sa'xht'anb'a'li. Pek aatz in, saku'l u vijle'm.

^o 3.14 Choktaj u Numeros 21.9; u Isaias 52.13.   ^p 3.20 Choktaj u Job 24.13-17.

³¹Tan a' aa yol ti' q'u kam kajayil va'l a' vetk'asku'l tu Amlika. Pek aatz va'l atil tu u vatz tx'ava' tza', vatz tx'ava' atilka. Utz a' niyol q'u kam tu u vatz tx'ava'.

³²Ech aatz va'l k'asu'l tu Amlika, a' nitale' kam va'l tila tab'i. Pek ye'xhab'il niniman q'ul iyol. ³³Pek ab'il va'l niniman q'ul iyol, nitxakb'a' aas a' inujul va'l nital u Tiohx. ³⁴Tan aatz va'l Tiohx vetchajon, yolb'al Tiohx nitale'. Utz aatz u Tiohx, tz'ajel taq'ax u Tiohxla Espiiritu ni'ane'. ³⁵Aatz u Tata, tiira tii ti' viK'aol. Ech kajay q'u kam vettaq'luka tiq'ab'.

³⁶Ech ab'il va'l niniman u K'aola, sa'atin tu u tiichajil k'atza b'enq'ii b'ensaj. Pek ab'iste va'l ye' isa' inimal u K'aola, sa'kojatin tu u tiichajil tu u b'enq'ii b'ensaj. Pek saku' vik'a'nal u Tiohx ti'.— Texhtu'.

U taltu u b'a'nla chusb'al u Jesusu tu ma'l u ixoj aa Samaaria

4 ¹Unchee', nitchal q'u fariseo ti' u Jesusu ech tza': —Aatz u Jesusu, nitoksa tere'n chusulib' ti'. Paalchu tek aanima nib'an vautisaar vatz u Xhan.— Chia. ²Utz tab'i itziil u Jesusu va'l nitchalaxe' tzi'. K'uxh aal yit' u Jesusu koj nichb'anon vautisaar aanima, pek q'ul ichusulib' nichb'anon. ³Echixe'at eltekk'asu'l tikuenta Judea utz, b'en paj tikuenta Galilea. ⁴Utz ministeer aalich ipaal tikuenta Samaaria. ⁵Ech opon tu ma'l u tenam tikuenta Samaaria, Sicaar ib'ii. A' atichku tu u tx'ava' va'l taq' u Jacoob tu u Xhep ko'xtene, vik'aol.⁶ ⁶Utz atich ma'l u julil a' tzi' va'l k'otax tikuenta u Jacoob. Ech k'uje' u Jesusu sitzi' tan, ma'tich ikool tu xaaom. Utz si'chtexhchaq'aan q'ii.

⁷Unchee' opon ma'l u ixoj aa Samaaria; ex tiq'o taa'. Utz tal u Jesusu te ech tza': —Aq' b'ioj vaa' savuk'a.— Texh te. ⁸Tuul aatz q'ul ichusulib', ma'tich motx ib'en tu tenam ti' en iloq'ax echb'ub'al.

⁹Ech aatz u ixoj aa Samaaria, tal tu u Jesusu ech tza': —¿Kam toke' najaj avaa' ve suuk'a? Tan axh aa Judea. Utz in aa Samaaria. Utz aatz q'u aa Judea, yit'ix iq'ila tib' tuch' q'u aa Samaaria.— Texh te.⁷

¹⁰Ech tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Nikojootzaji kam u oya nitaq' u Tiohx utz, ab'il va'l nialon see aas: «Aq' vaa'.» Chia. Aal sajjaj avaa' te atzi'. Utz aal vi'al a' sataq' see.— Texh te.

¹¹Utz tal u ixoj te ech tza': —UnB'aal ¿kam koj tuul siiq'ov je'ul u a' tan, sib' b'ennaj u jul tzi'? Utz ¿til siiq'ov u vi'al a' naal majte tzi'? ¹²Tan ¿tz'oj tzik paalch'axh vatz u kuk'uy kumam Jacoob va'l aq'onka u julil a' qe tza'? Tan a' u julil a' va'l tiq'ov taa' tuk'a tuch' q'ul ik'aol ime'al utz, tuch' q'u tavan.— Texhtu'.

¹³Utz tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Ab'il q'u'l su'uk'an u a' tza', sako'npajtzaj itzi'. ¹⁴Pek ab'il va'l su'uk'an u a' va'l savaq'e', jatu tere'n koj satzaj itzi'. Tan echa' iyuq'pu vi'al a' u tatin k'atza si'ane' tan, tetz u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.— Texh te.⁵

¶ 4.5 Choktaj u Geenesis 33.19. ¶ 4.9 Choktaj u Esdras 4.1-5; u Nehemias 4.1-5.

§ 4.10-14 Aatz vatz q'u Israel tiira techal u vi'al a' tan, b'a'nla a' siatz, yit'e'ch koj u molich a' va'l nimol tu jul. Choktaj u Jeremias 2.13-17; u Isaias 44.3.

¹⁵Utz tal u ixoj te ech tza': —UnB'aal, aq' vetz u a' naale' tzi'; ech ye'kan satzaj untzi'. Utz ye'kan su'lviq'o a' tza'.— Texh te.

¹⁶Tal u Jesusus te ech tza': —Kuxh sik'le vavinaj, ech lu'ulaxh tza'.— Texh te.

¹⁷Tzaq'b'u u ixoj utz, tal te ech tza': —Ye'k unvinaj.— Texhtu'.

Tal u Jesusus te ech tza': —Nojchit naale' aas: «Ye'k unvinaj.» Cha'axh.

¹⁸Tan o'va'x avinaj atini. Utz aatz vamol cheel, yit' avinaj koj. Ech inujul va'l vetaalla' tzi'.— Texh te.

¹⁹Tal u ixoj te ech tza': —UnB'aal, nojchit axh alol tetz u yolb'al Tiohx. ²⁰Pek saab'i tan, aatz q'u kuk'uy kumam, motx tokxa iq'ii Tiohx tu u muunte tza'. Utz aatz ex, ex aa Judea ta'xh so'okk iq'ii u Tiohx tu Jerusaleen netale'.— Texh te.

²¹Utz tal u Jesusus te ech tza': —Ixo, nima va'l nivale' tza'. Tan toj nal uloj tiempo aas niko'xh tu u muunte tza' utz, niko'xh tu Jerusaleen so'okk iq'ii u kuTat tu Amlika. ²²Tan aatz ex cheel, ye' etootzaj ab'il netoksa iq'ii. Pek aatz o', qootzajle ab'il niqoksa iq'ii. Tan a' niulku u chitpichil tu paav xe' q'u aa Judea. ²³Utz ulyu texh u tiempo. Cheel tek va'l so'oksal iq'ii u kuTat tu Amlika tu q'u aanima q'u'l nojchit aya'l ik'u'l ti'. Utz sa'xhtoksa iq'ii tu taanima majte. Tan ech q'u aanima isa' u kuTat; a' isa' siq'ila isik'le tu taanima. ²⁴Tan tioxhla aanxel u Tiohx. Utz ministeer tu taanxelal u aanima satoksav iq'ii majte; tinujul chit si'ane'.— Texhtu'.

²⁵Tal u ixoj te ech tza': —Vootzajle sa'chit'ul u Cristo, viTxaaom u Tiohx. Ech a' toj alon kajay q'u kam qe atzi' aas lu'uli.— Texhtu'.

²⁶Tal u Jesusus te ech tza': —In va'l su'uli naale' tzi', va'l niyolon sauch' cheel tza'.— Texh te.

²⁷Tuul opon q'ul ichusulib' u Jesusus. Utz motx sotz ik'u'l aas tila nichiyolon tuch' ma'l u ixoj. Loq' ye'xhab'il ma'j ch'otin te aas: —¿Kam naab'i te utz, kam nayol tuch'?— Texh koj.

²⁸Ech aatz u ixoj, taq'ka vitxe'n. B'en tu u tenam. Ex tal tu q'u aanima ech tza': ²⁹—¡Ni'extaj! Uloj etil ma'l u vinaj. Tan ma'xh motx tallu ve kam chit b'anel vaq'o. ¿Matz yit' a' viTxaaom u Tiohx?— Texhtu'. ³⁰Ech motx k'asu'l aanima tu u tenam utz, ul k'atz u Jesusus. ³¹Tuul aatz q'u chusulib', nichian ya'l u Jesusus ech tza': —Chusul, tx'a'n teku'en.— Texh te. ³²Pek tal ko'n u Jesusus te ech tza': —Atil ma'l vechb'ub'al savechb'u aas ye' etootzaj.— Texh te. ³³Utz motx tek tal q'u chusulib' tib'ilaj ech tza': —¿Kamal iq'oli ul techb'ub'al?— Texhtu'.

³⁴Tal u Jesusus te: —Aatz u vechb'ub'al, aya' va'l sunb'an vitxumb'al va'l vetchajonk'asu'lin utz, suntzajpi u taq'on majte. ³⁵Nimotxetale' aas: «Kaava't ich' topon u chokb'al triigo.» Che'ex. Pek nival sete sajinojb'enex vi' q'u chikob'e'm triigo etile'. Q'anq'o tek tilone' tan, tzajya. Oponyu u tiempo chokb'al tetz.

³⁶Utz nik'ul ja'mel iq'ii u chokol tetz. Tan aatz va'l ni'ane', tetz atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. Ech ela sachi'b' u chokol tuch' u chokol. ³⁷Utz ech sanojpu u yol

va'l nital ech tza': «Paarten va'l nichikone' utz, paarten va'l nichokone'!» Chia.
³⁸Utz nojchitu'. Tan nunchajb'enex, echa' ti' en ichokax vatz chikob'e'm aas yit' ex koj aq'onin. Pek paarten aq'onin. Sa'texhenechok va'l paarten vetok tu tza'l ti' taq'onile'.— Texhtu'.

³⁹Unchee' sib'al q'u aa Samaaria motx niman u Jesusus ti' viyol u ixoj va'l tal ech tza': —Ma'xh tallu ve kajay chit q'u kam b'anel vaq'o.— Texhtu'.
⁴⁰Ech opon q'u aa Samaaria k'atz u Jesusus. Utz motx ijaj b'a'nil te aas sakaaka b'it'oj tzixe'. Ech kaa chit ka'va'l q'ii. ⁴¹Utz sib'al paj aanima niman u Jesusus tu viyol va'l tala. ⁴²Utz nichtekmotxtal q'u aanima tu u ixoj ech tza': —Yit' ta'n teko'nkoxh sakunimav u Jesusus ti' vayol aala. Tan vetqab'ila' utz, vetmotxqootzajila' aas nojchit a' u Chitol aanima tipaav tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' viTxaaom u Tiohx.— Texhtu'.

Vib'antu b'a'n u Jesusus tu vik'aol ma'l u q'esar sol

⁴³Unchee' aatz paal ka'va'l q'ii, elk'asu'l u Jesusus tu Samaaria utz, b'en tu Galilea. ⁴⁴Utz u Jesusus atko'xh alon aas ye'kax oksal iq'ii ma'l alol tetz u yolb'al Tiohx titenam. ⁴⁵Pek b'en tu Galilea. Utz b'a'n ik'ulax b'anaxi. Tan ma'tich tiltu kajay q'u kam q'u aa Galilea q'u'l i'an u Jesusus tu u nimla q'ii tu Jerusaleen. Tan antu atich opon q'u aa Galilea tzi'.

⁴⁶Unchee' opon paj u Jesusus tu Canaa tikuenta Galilea tu va'l taq'vu b'ens ta'l uuva u a'. Utz atich ma'l u vinaj tzi', q'esar isol u ijlenal. Ya'vich ma'l ik'aol. ⁴⁷Ech tab'i u vinaj tzi' aas ma'tich ik'asu'l u Jesusus tu Judea utz, atich tek tu Galilea. Ech ex ik'ule'. Ijaj b'a'nil te aas sab'en ti'; se'ni'an b'a'n tu vik'aol. Tan si'chtexhkami.

⁴⁸Loq' tal u Jesusus ech tza': —Sa'kojnimanex aas ye' koj netil q'u xheenya tuch' q'u txaichil nunb'ane' tzi'.— Texhtu'.

⁴⁹Utz aatz u q'esar sol tan, tal ech tza': —UnB'aal, kuxh il vunk'aol tan, noj ikame'.— Texh te.

⁵⁰Utz tal u Jesusus te ech tza': —Kuxh il vak'aol tan, b'a'nte.— Texh te.

Aatz u vinaj, inima va'l tal u Jesusus te utz, b'eni. ⁵¹Ech ul k'ulaxoj tu q'u taq'onom aas aalich tek ib'en tu tatib'al. Utz tal te ech tza': —jB'a'ntu vak'aol!— Texh te. ⁵²Unchee' ich'oti tek tu q'u taq'onom aas kam oora xe't i'an b'a'n.

Utz alax te ech tza': —Eeten ku'q'ii ala 1 tzaa u xamal ti'.— Texh te.

⁵³Utz el tek itxumb'al vitat u xiak tuul aas a'ich u oora tzi' va'l tal u Jesusus te: —B'a'ntu vak'aol.— Texh te. Ech inima u Jesusus u q'esar sol tuch' ik'aol ime'al kajayil.

⁵⁴Unchee' a' u ka'b' txaichil i'an u Jesusus tzi' aas k'asu'l tu Judea utz, opon tikuenta Galilea.

Vib'anax b'a'n tu ma'l u vinaj numtz'inaj ichi'

5 ¹Xamtich tek ti' q'u kam tza', b'en u Jesusus tu Jerusaleen tu ma'l u nimla q'ii tetz q'u Israeel. ²Utz atil ma'l u molb'al a' tu Jerusaleen,

Betesda ib'ii tu yolb'al hebreo. Naja'ch u okeb'alop tu u tenam va'l Tokeb'alop Karne'l. Utz atil o'va'l piraal sitzi' u molb'al a'. ³Utz sib'al ya'v atich k'atza. At moy. Utz at ko'x. Utz atia ichi'l numtz'inaj. [Nichmotxich'ia iyikul u a' tu u Tiohx. ⁴Tan atko'xh tuul nichtul ma'l aanjel tzi' u a' tzi'. Utz nich'uliyiku u a'. Ech yak nich'i'anka b'a'n u ya'v va'l b'axal niko'p tu u a' aas ma't iyikule', k'uxh kam ko'xh yaab'ilil nichb'anon.]

⁵Utz atich ma'l u vinaj tzi' aas ma'tich tel 38 ya'b' tok iyaab'il. ⁶Ilax tu u Jesusus aas xoklich tzi'. Utz tab'i aas sib'ich tek tiempo tok viyaab'il. Ech iq'ila tal te ech tza': —¿Satz asa'a sa'an b'a'n?— Texh te.

⁷Tzaq'b'u u ya'v ech tza': —UnB'aal, ye'xhab'il ni'aq'onko'p'in tu a' tzi', aas niyikunsale'. Anal ko'xh nixe'tunb'ena', tuul va'len b'axal niko'p sunvatz.— Texh te.

⁸Tal u Jesusus te ech tza': —Lakpen. Iq'o b'en u cheleb' eetz tzi' utz, xaan.— Texh te. ⁹Ech tu ko'xh unmu'k'ul i'an b'a'n u vinaj. ¡Tiq'o k'asu'l u cheleb' tetz utz, xaan teku'en! Utz tuich ilanb'al q'ii i'ana.

¹⁰Ech aatz q'u q'esal uq'ayb'al, tal tu u vinaj va'l ma'tich i'antu b'a'n ech tza': —Ilanb'al q'ii atza'. Ye'k si'ane' siiq'o b'en u cheleb' eetz tzi'.— Texh te.

¹¹Pek itzaq'b'e ko'n ech tza': —Aatz va'l vetb'anon b'a'n ve, anat vetalon ve: «Iq'o b'en u cheleb' eetz tzi' utz, xaan.» Chia.— Texhtu'.

¹²Utz ch'otil te ech tza': —¿Ab'il va'l vet'alon see aas: «Iq'o u cheleb' eetz tzi' utz, xaan.» Chia?— Texh te. ¹³Loq' ye'ich tootzaj u vinaj i'an b'a'n tzi' ab'il va'l b'anon b'a'n te. Tan aatz u Jesusus, ma'tich ik'asu'l xo'l q'u aanima tzi' u a' tzi'.

¹⁴Unchee' xamtel tek tuul ilax u vinaj tu viq'analil u totztiohx tu u Jesusus. Utz tal te ech tza': —Ab'i iile', veta'anlu b'a'n. Pek paavinichtere'naxh tan, noj ak'ul va't yaab'il paalchu vi' va'l vetb'anonaxh tzi'.— Texh te. ¹⁵Ech k'asu'l u vinaj, ex tal tu q'u q'esal uq'ayb'al aas u Jesusus va'l b'anon b'a'n te. ¹⁶Ech ti' u kam tzi', nichteki'an ik'u'l q'u q'esal uq'ayb'al ti' u Jesusus aas siyatz'e' tan, tu ilanb'al q'ii i'an u kam tzi'.

¹⁷Pek tal u Jesusus te ech tza': —Anko'xh nitaq'onin vunTat cheel. Utz nivaq'onin majte.— Texhtu'.

¹⁸Ech aatz q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel, aal chit tiira titz'a iyatz'axe'. Yit' ti' ko'nkoxhtu' aas nichiqel u ilanb'al q'ii siatz, pek ti' majte aas Tiohx iTat nichtale'. Nitaq' b'ens tib' echa' Tiohx.

U tijle'm u Jesusus aq'el tu u Tiohx

¹⁹Unchee' tzaq'b'u u Jesusus utz, tal ech tza': —Ni'xhtek'val sete aas ye'xhkam ma'j kam ni'an u K'aola sijunal. Pek a' ni'ane' va'l nitile'l k'atz

^t 5.17 Aatz vatz q'u q'esal uq'ayb'al tu Israeel, b'enamen nitaq' tiichajil u Tiohx utz, nitx'ol inujul q'u aanima. Pek ta'xh ilanku ti' unjolol q'u taq'on siatz tu u jujva' q'ii. Ech a' va'l niq'aavixsa ok u Jesusus siatz tza'.

viTat. Tan kajay va'l ni'an u Tata, ni'an u K'aola majte. ²⁰Tan tii u Tata ti' u K'aola. Utz nik'uch kajay q'u kam te q'u'l ni'ane!. Utz paalchu tere'n ko'xh kam sik'uch te vatz q'u kam tza!. Ech satz'ejx ek'u'l taq'o.

²¹Tan aatz u Tata, niq'aavtitz'pixsa q'u kamnaj utz, nitaq' vatz iq'ii isaj. Utz echat u K'aola majte. Utz sataq' vatz iq'ii isaj ab'il sisa'a sataq' vatz iq'ii isaj sinache!. ²²Utz aatz u Tata, ye'xhab'il ko'xh nitx'ol inujul ipaav. Pek vettaq'luka tiq'ab' viK'aol vitx'olax inujul q'u kam. ²³Ech so'ok iq'ii u K'aola tu kajay aanima, echa' tok iq'ii u Tata ni'ane!. Utz ab'il va'l ye'k so'oksan iq'ii u K'aola, a' ye' nitoksa iq'ii u Tata atzi' va'l vetchajon ul.

²⁴Ni'xhtek'val sete aas sa'atin tu u b'enq'ii b'ensaj ab'il a' niab'in q'ul unyol tza' utz, ninima va'l vetchajonk'asu'lin. Utz yit' sa'kojb'en tu u choob'al paav. Pek elyu vatz u kamchil utz, aq'axyu itiichajil.

²⁵Ni'xhtek'val sete, tul u tiempo utz, cheel texhtu' aas saq'aavitz'pu q'u kamnaj ta'xh satab'i vivi' viK'aol u Tiohx. ²⁶Utz aatz u Tata, nitaq' je' itiichajil sijunal. Echat u K'aola majte, aq'el tijle'm aas sataq' je' itiichajil sijunal. ²⁷Utz aq'el tijle'm ti' itx'olax inujul kam majte. Tan nojchit a' viK'aol u Tiohx va'l ulnaj xo'l q'u aanima. ²⁸Utz ye' ko'xh tz'ejx ek'u'l tu q'u kam nivale' tza!. Tan toj nal uloj tiempo aas kajay q'u kamnaj atil tu jul satab'i viyol viK'aol u Tiohx. ²⁹Utz aatz q'u'l ijjikomal i'ana aas itz'liche, saq'aavitz'pi. Yak tu atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. Pek aatz q'u'l ye'xtxoj motx i'ana, saq'aavitz'pi. Loq' yak tu u choob'al paav.^u

³⁰Ye'xhkam nunb'an q'u kam sunjunal. Pek kam va'l nital vunTat, ech itx'olax inujul q'u kam nunb'ane!. Utz jikom vitx'olax inujul nunb'ane!. Tan yit' a' koj nivitz'a toksal untxumb'al. Pek a' nivitz'a ib'anax vitxumb'al vunTat va'l vetchajonk'asu'lin. ³¹Utz ye'xhkam nivoksa je' unq'ii ti' va'l nunb'ane!. Tan oj ech sunb'ane!, sa'kojnimalin tzi!. ³²Pek atil ma'l nioksan unq'ii. Utz vootzajle aas inujul va'l nital vi!. ³³Aatz ex, echaj b'en echaj xe' u Xhan ti' ich'otil te aas ab'il in. Utz tal vinujul sete. ³⁴Loq' yit' a' koj nivoksa tetz ab'il in nital q'u aanima. Pek a' unsa' sachitp'ex tu q'ul epaav k'uxh nival u kam tza!.

³⁵Tan aatz u Xhan, echa' ma'l txijtxub'al nichtoyve' utz, nichtixijtxune!. Utz eb'an ko'xh ok aas txuq'txun ma'l tiempo ex k'atza tu vitxijtxune!.

³⁶Pek atil kam nik'uch tinujul aas ab'il in; paalchu vi' va'l tal u Xhan. Utz aya' q'u txaichil q'u'l taq' vunTat ve aas sunb'ane!. A' q'u'l nik'uche' aas nojchit vunTat vetchajonk'asu'lin.

³⁷Utz aatz vunTat majte va'l vetchajonk'asu'lin, a' nialon ab'il in, k'uxh ye'xhkam netile' etab'i. ³⁸Ye'k viyolb'al vunTat sek'atza tan, ye' nenima va'l vetichaju'l. ³⁹Nixhepich'u u Yolb'al Tiohx va'l tz'ib'amalka. Tan a' netal echab'at u tiichajil tetz b'enq'ii b'ensaj tuul. B'a'n. Loq' a' niyolonku u Yolb'al Tiohx vi' majte. Nitale' ab'il in. ⁴⁰Pek aatz ex, ye'sa' okchil

^u 5.29 Choktaj u Danieel 12.1.

sunk'atza ti' etok tu atinchil k'atz Tiohx utz, aal in aq'ol tetz u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj.

⁴¹Aatz in, ye'xhkam nunk'ul q'u tokeb'al q'ii q'u'l aanima ko'n sa'alon vi'. ⁴²Tan vootzajlex aas yit' tz'ejel koj etaanima ti' Tiohx. ⁴³Ye' nek'ulin utz, aal tib'ii vunTat vet'ulk'in. Pek sek'ule' atzi' aas nikojtul va'te aas tib'ii atko'xh su'ulka. ⁴⁴Loq' ye'xhkani'ch animata' tan, naq'b'inajex ti' etoksat je' eq'ii sevatzaj. Pek a' ye' nechok u tokeb'al q'ii va'l nik'asu'l xe' u Tiohx va'l ta'xh ma'l. ⁴⁵Utz etitz'achi aas nunxoch'ex vatz vunTat. Tan atil nal xochol etetz. Aya' u Moisees va'l ta'xh k'ujlel ek'u'l ti'.^v ⁴⁶Tan noj koj chit nenima u Moisees, senima'in majte koj atzi'. Tan vi' itz'ib'avka q'u kam. ⁴⁷Pek untz'oj ye' nenima q'u'l tz'ib'amalka taq'o, ja' chixh senima vunyolb'al?— Texhtu'.

U txaichil i'an u Jesusus ti' itx'a'nsal 5,000 aanima

6 ¹Unchee' aatz xamtich tek ti' q'u kam tzi', b'en u Jesusus sala b'en u choo tu Galilea, va'l Tibeerias. ²Utz mam tenam xamich ti' tan, nichtil q'u txaichil ti' ib'a'nixsal q'u ya'v. ³Ech b'enje' u Jesusus vi' ma'l u muunte. K'uje' tzi' tuch' q'ul ichusulib'. ⁴Utz nichtekinajab' vinimla q'ii q'u Israeel, ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto.

⁵Ech sajin paal u Jesusus utz, til u mam tenam xamich ti'. Tal tek tu u Felipe ech tza': —Til sakuloq'vu kaxhlaan tx'ix ech seechb'un q'u aanima tzi'?— Texh te. ⁶Loq' provaal ko'n i'an te k'uxh tal u kam ech tzi'. Ech satile' kam b'ioj satal u Felipe ti'. Tan atich tek k'u'l kam va'l si'ane'.

⁷Tzaq'b'el tu u Felipe ech tza': —Sa'kojtak'a 200 ja'mel aq'onib'al q'ii tzi' aas sakuloq' kaxhlaan tx'ix ti'. Sa'kojtak'a k'uxh b'ioj ko'xh tetz q'u aanima satechb'u sijnunil tzi'.— Texhtu'.

⁸Ech aatz ma'l tu q'u chusulib' va'l Lixh ib'ii, vitza'q' u Xhim, va'l Lu' majte, tal tu u Jesusus ech tza': ⁹—Atil ma'l u xiak tza' aas atil o'va'l kaxhlaan tx'ix sebada tzixe', tuch' ka'va't txay. Loq' kam koj sayolonku vantzi' tzi'. Sa'kojtak'a tetz sib'al aanima.— Texhtu'.

¹⁰Pek tal u Jesusus ech tza': —Altaj ik'uje' q'u aanima vatz tx'ava' tzi'.— Texhtu'. Tan vallich ch'im latzi'. Ech motx ik'uje' ku' q'u aanima. Utz kamal 5,000 ixaane', ta'xh q'u vinaj. ¹¹Ech itxaytu q'u kaxhlaan tx'ix u Jesusus. Ik'amable Tiohx ti'. Utz ijatx paal vatz q'ul ichusulib'. Aatz q'u chusulib', ijatx tek paal vatz q'u aanima q'u'l k'ujliche. Echat ko'xh i'an u Jesusus tu q'u txay majte. Ijatxa jank'al isa' q'u aanima sijnunil.

¹²Unchee' aatz ma'tich tek motx inoo q'u aanima, tal u Jesusus tu q'ul ichusulib' ech tza': —Moltaj q'u echb'ub'al chananya tzi', ech ye'k sab'uchli.— Texhtu'. ¹³Ech motx imol q'u chan utz, kab'laat txakatx inoosa. A' vichan u o'va'l kaxhlaan tx'ix sebada va'l motx techb'u.

^v 5.45 Choktaj u Deuteronomio 18.15, 18; 31.26-27.

¹⁴Aatz tek q'u aanima q'u'l ilon u txaichil i'an u Jesus tzi', motx tal ech tza': —iNojla a' u alol tetz u yob'al Tiohx atzi' va'l sa'nalchit'ul tu u vatz amlika tx'ava' tza'!— Texhtu!.^w

¹⁵Pek paal itxumb'al u Jesus tuul aas ta'xh si'chuliq'olox b'en tu q'u aanima. Utz satoksas ijlenalil nichmotxtale'. Ech q'aavb'en vi' u muunte sijunal.^x

Vixaan u Jesus vi' u a'

¹⁶Unchee' aatz tek nichisotz saj, b'en q'ul ichusulib' u Jesus tzi' choo.^y ¹⁷Utz motx okb'en tu ma'l u jukub'. Paalb'en vi' u choo. Aalich ib'en tu Capernaum, tuul ukenich teku'en. Utz ye'sajich topon u Jesus tixox'. ¹⁸Ech va'lich ipilq'a'txan u choo tu ma'l u mam kaji'q' nichipaale'. ¹⁹Utz motx til u Jesus aas ma'tich ixaan oko'p vi' u choo. Kamal ma't tel o'va'l o'j vaajil kilometro toko'p. Nichixaan u Jesus vi' u a'. Aalich topon k'atz u jukub'. Ech motx chit xo'vi.

²⁰Pek tal u Jesus te ech tza': —In atzi'. Ye' ko'xh xo'vex.— Texh te. ²¹Aatz tek q'u chusulib', aya'l chit ik'u'l ik'ul u Jesus sik'atza tu u jukub'. Ech yakich opon tu u tx'ava' va'l yakichka.

Vichokax u Jesus tu q'u aanima

²²Unchee' tu tek va't q'ii tuul, at b'enku tu q'u aanima q'u'l atichka tunpaq'it itzi'aj u choo, aas ma'l ko'n jukub' atich tzi'. Utz ye't okb'en u Jesus tuul. Pek ta'xh motx til tokb'en q'u chusulib'. ²³Utz atich unjot aanima opon tzi' tuch' ijukub'; tu Tibeerias k'asku'l. Opon tu va'l tx'a'lik u kaxhlaan tx'ix, va'l ik'ama Tiohx u kuB'aal Jesus ti'. ²⁴Pek til q'u aanima aas ye'kich u Jesus tzi'; niko'xh q'ul ichusulib'. Ech motx tek okb'en tu q'u jukub' utz, b'en tu Capernaum ti' en ichokax u Jesus.

U taltu u Jesus aas ye'xhkam siya'ta q'u aanima nitok ti'

²⁵Aatz motx ichab'at sala b'en u choo, motx tal te ech tza': —Chusul, ¿jatut ulaxh tza'?— Texh te.

²⁶Tzaq'b'u u Jesus utz, tal te ech tza': —Ni'xhtek'val sete, k'uxh nechok'in, yit' ti' koj u txaichil unb'ana, pek ti' u kaxhlaan tx'ix etx'a'a utz, inoosa'ex. ²⁷Ech aq'oninojex, loq' yit' ti' ko'nkoxh u echb'ub'al va'l niko'nipaale'. Pek aq'oninojex ti' u echb'ub'al va'l b'enq'ii b'ensaj tatine'. Aya' va'l sataq' sete u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Tan a' va'l aq'el tijle'm tu u Tiohx, u kuTat.— Texhtu'.

²⁸Motx tek tal q'u aanima te ech tza': —¿Kam sakub'ane' unchee', ech sakub'an o' b'anol tetz q'u kam isa' u Tiohx?— Texhtu'.

^w 6.14 Choktaj u Deuteronomio 18.15, 18. ^x 6.15 A'ich sik'u'l q'u Israeel aas ijlenalil tu u vatz amlika tx'ava' tza' ul i'an viTxaanom u Tiohx, u Cristo. Echtzixe't si'chtoksas ijlenalil u Jesus. ^y 6.16 Aatz u yol "choo" nital tza', a' nital va'l "Mar de Galilea" ib'ii tu kastiya. Loq' yit' nojla mar koj; atz'amil a' koj atil tuul.

²⁹Tzaq'b'u u Jesusus, tal te ech tza': —A' u kam isa' u Tiohx aas senima va'l vetchaju'l.— Texh te.

³⁰Motx tal te ech tza': —¿Kam ma'j xheeny sak'uch sukuvatz unchee', ech saqile' utz, sakunima'axh? Saqile' kam chit q'u'l na'ane!. ³¹Tan aatz q'u kuk'uy kumam, motx techb'u u echb'ub'al manaa tu u tzaji tx'ava'. Echa' u yol tz'ib'amalka aas: «Kaxhlaan tx'ix tu Amlika taq's techb'ub'al.» Chia.— Texhtu!.^z

³²Utz tal u Jesusus te ech tza': —Ni'xhtek'val sete aas a' koj u nojla kaxhlaan tx'ix tu Amlika va'l taq' u Moisees sete. Tan vunTat niaq'on u nojla kaxhlaan tx'ix va'l tu Amlika vetku'ku'l. ³³Tan aatz u kaxhlaan tx'ix va'l nitaq' u Tiohx, aya' va'l ku'l tu Amlika. Nitaq' itiichajil q'u aanima vatz Tiohx.— Texhtu'.

³⁴Alax te ech tza': —KuB'aal, aq' u kaxhlaan tx'ix qe b'enamen tzi'.— Texh te.

³⁵Utz tal u Jesusus te ech tza': —In u kaxhlaan tx'ix tetz tiichajil vatz Tiohx. Ech ab'il va'l su'ul sunk'atza, jatu koj sava'yi. Utz jatu koj satzaj itzi' va'l sanimanin. ³⁶Pek vetvallu sete aas k'uxh vetetillin, ye' nenimane!. ³⁷Tan jatva'l q'u aanima nitaq' vunTat ve, saul sunk'atza. Utz ab'il va'l nitul sunk'atza sa'kojvaq'ka elo'p echil tzi'. ³⁸Tan yit' untxumb'al koj ul unb'ane' k'uxh vetku'lin tu Amlika. Pek a' ul unb'an vitxumb'al va'l vetchajonin. ³⁹Utz a' vitxumb'al vunTat va'l vetchajonin aas jatva'l q'u niman vetz sataq' ve, jatu koj suntz'ej ma'j te. Pek saq'aavitz'pixsa xo'l q'u kamnaj tu u motxeb'al q'ii saj. ⁴⁰A' paj vitxumb'al u chajol vetz aas sa'atin itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj kajay q'u aanima q'u'l sailon u K'aola utz, sinima. Ech saitz'pixsal je' xo'l q'u kamnaj tu u motxeb'al q'ii saj.— Texhtu'.

⁴¹Ech chi'on taanima q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel, ti' u Jesusus. Nichteckmotxiyol va'l tal u Jesusus aas: —In u echb'ub'al va'l vetku'l tu Amlika.— Texhtu'. ⁴²Utz nichteckmotxtal q'u q'esala ech tza': —¿Yit' tzik a' u Jesusus tzi' vik'aol u Xhep? Tan qootzajle vitat tuch' vinan atzi!. Pek kam tek tok nitale' aas: «A' vetku'ku'lin tu Amlika.» Chia.— Texhtu'.

⁴³Utz tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Ye' ko'xh chi'on etaanima vi' tuul neyolin sevatzaj. ⁴⁴Tan ye'xhab'il ko'xh ma'j su'ul sunk'atza oj yit' a' koj saiq'on ul vunTat va'l vetchajonin. Ech saq'aavitz'pu vaq'o xo'l q'u kamnaj tu u motxeb'al q'ii. ⁴⁵Tan tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u Yolb'al Tiohx aas: «Kajay aanima sachusax tu u Tiohx.» Chia.^a Ech toke' kajay q'u'l niab'in vunTat utz, nichab'a el tetz k'atza, nitul sunk'atza. ⁴⁶Loq' yit' ti' koj aas ab'il ma'j ilonnaj tetz vunTat. Tan ta'xh in ilonnaj tetz; in vetk'asu'lin tzixe!. ⁴⁷Ech ni'xhtek'val sete aas ab'il va'l ninimanin, atil itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. ⁴⁸Tan in u kaxhlaan tx'ix tetz tiichajil vatz u Tiohx. ⁴⁹Aatz q'ul ek'uy emam, techb'u u echb'ub'al va'l manaa tu u tz'inlich tzaji tx'ava' utz,

^z 6.31 Choktaj u Eexodo 16.4-15; u Salmos 78.24.   ^a 6.45 Choktaj u Isaias 54.13.

motx ko'n kami. ⁵⁰Pek in u nojla kaxhlaan tx'ix va'l nojchit vetku'lin tu Amlika. Utz ab'il va'l satechb'u tetz yit' sa'kojkami. ⁵¹In va'l vetku'lin tu Amlika. Utz nivaq' tiichajil b'enamen. Utz ab'il ma'j saechb'un u echb'ub'al tza', sa'atin itiichajil b'enamen. Tan aatz u echb'ub'al savaq'e', aya' vunchi'l. A' va'l savaq' ti' vitiichajil q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'.— Texhtu'.

⁵²Ech xe't motx iyol q'u q'lesala sivatzaj ech tza': —¿Kam tok nital va'l tzi' sataq' vichi'l qe, saqechb'u nital tzik?— Texhtu'.

⁵³Utz tal u Jesus te ech tza': —Ni'xhtek'val sete aas ye'k etiichajil tu b'enq'ii b'ensaj oj ye'k setechb'u vichi'l u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima utz, oj ye'k setuk'a vikajal. ⁵⁴Tan atil itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj va'l niechb'un vunchi'l utz, niuk'an vunkajal. Utz saq'aavvitz'pixsa xo'l q'u kamaj tu u motxeb'al q'ii. ⁵⁵Tan nojla echb'ub'al vunchi'l utz, nojla uk'am a' vunkajal. ⁵⁶Ab'il va'l niechb'un vunchi'l utz, niuk'an vunkajal, tiira atil sunk'atza atzi'. Utz atilin k'atza majte. ⁵⁷A' vetchajonin vunTat va'l b'enq'ii b'ensaj tatine'. Utz tiq'aq'al atilin. Echat va'l seechb'un vunchi'l majte, unq'aq'al ku'en saitz'e' sunk'atza. ⁵⁸Aatz u nojla echb'ub'al va'l vetku'lin tu Amlika, yit' ela koj tuch' u manaa va'l techb'u q'ul ek'uy emam. Utz motx ku'en kami. Pek ab'il seechb'un u echb'ub'al tza', sa'atin itiichajil b'enq'ii b'ensaj.— Texhtu'.

⁵⁹Aatz q'u kam tza', a' talvu Jesus tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar aas nichichusun tu Capernaum.

Yol tetz tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj q'ul iyol u Jesus

⁶⁰Ech aatz tab'i u yol q'u niman tetz tzi', sib'al motx alon ech tza': —Tii tek q'u yol atzi'. ¿Ab'il sakanon tiq'ole'?— Texhtu'.

⁶¹Ech paal itxumb'al u Jesus tuul aas nichiyolaxe'. Ech tal te tza': —¿Nisotz ek'ul tu q'u kam tzi' tzik? ⁶²Pek ¿kam tek setale' aas setil ib'enje' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu va'l atichnalku b'axa?

⁶³Tan u qaanelal va'l niaq'on u tiichajil k'atz u Tiohx. Aatz u chi'l tan, sako'nya'i. Pek aatz q'u yol q'u'l nival sete tza' tan, itz'lich yol tetz aanxalal utz, tetz tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. ⁶⁴Pek atil unjolol sete aas ye' ninimane'.— Texhtu'. Tan tootzajich u Jesus tixe'teb'al ab'il q'u'l ye' nichmotxniman. Utz tootzajle ab'il va'l saoksan tiq'ab' q'u txayol.

⁶⁵Utz tal u Jesus ech tza': —Echixe'at alel sete vaq'o aas ye'xhab'il ko'xh ma'j su'ul sunk'atza oj yit' vunTat saoksan sik'u'l'.— Texhtu'.

⁶⁶Ech sib'al q'u'l nichniman, motx tek elka aas tab'i q'u kam tzi'. Ye't xamb'u ve't ti'. ⁶⁷Utz tal tek u Jesus tu kab'laal q'u chusulib' ech tza': —¿Satz esa'a sab'enex majte?— Texh te.

⁶⁸Tzaq'b'el tu u Xhim, va'l Lu' majte. Tal te ech tza': —KuB'aal, ¿ab'il i' se'enk'o'? Tan ta'xh ma'l axh aas tetz tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj q'ul ayol. ⁶⁹Utz vetkunimala'. Qootzajle aas axh viTxaalom u Tiohx, viK'aol u Tiohx va'l b'enq'ii b'ensaj tatine'.— Texh te.

⁷⁰Unchee' tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —In vettxaanonex kab'laal ex tzi'. Loq' atil ma'l sete atil u tx'i'li'inaj k'atza.— Texhtu'. ⁷¹Loq' a' nictale' u Judas aa Cariote, vik'aol u Xhim. Tan a' va'l si'choksan tiq'ab' q'u txayol k'uxh antich tixo'l kab'laal q'u chusulib'.

Vib'en u Jesusus tu ma'l u nimla q'ii ti' Q'u Pel Pach

7 ¹Unchee' xamtich tek ti' q'u kam tza', ta'xh nichpaalku u Jesusus tikuenta Galilea. Ye' nichisa'a b'enchil tu Judea tan, nichian ik'u'l q'u q'osal uq'ayb'al tu Israel ti'. ²Utz nichtekinajab' vinimla q'ii q'u Israel tetz Q'u Pel Pach.^b ³Utz alax tu u Jesusus tu q'ul itza'q' ech tza': —Elenb'en tza'. Kuxh tu Judea. Ech satil q'u niman eetz q'u kam na'ane'. ⁴Tan ye'xhab'il ma'j nib'anon aas tu tz'it'z'o'n ko'n si'anvu q'u mamaj kam oj a' isa' sapax itziil. Pek k'uch tu kajay q'u aanima tu u vatz tx'ava' tza' q'u kam na'ane'.— Texh te. ⁵Tan niko'xh q'ul itza'q' nichkojniman.

⁶Unchee' tal tek u Jesusus te ech tza': —Ye'saj topon u tiempo va'l q'atel ti' aas ech sunb'ane'. Pek aatz ex tan, b'enamem ko'xh atil etiempo utz, saveeti kam seb'ane'. ⁷Tan ye'xhkam nichik'ula'ex q'u aanima tu u vatz tx'ava' tza'. Pek nichik'ula'in. Tan nival te aas ye'xtxoj q'ul ib'anone'. ⁸Ech b'enojex tu u nimla q'ii tzi'. Pek aatz in, ye'saj sab'enin. Tan ye'saj topon u tiempo q'atel ti'.— Texhtu'. ⁹Utz ech chit i'ana va'l tala, kaaka tu Galilea.

¹⁰Pek aatz ma'tich ib'en q'ul itza'q' tu u nimla q'ii tu Jerusaleen, b'en tek u Jesusus majte. Loq' ye't pax itziil. Ijutz ko'n b'enchil. ¹¹Utz nichichokax tu q'u q'osal uq'ayb'al tu u nimla q'ii. Nichmotxtal ech tza': —¿Ke'ch va'l atzi'?— Chia.

¹²Utz kaanaich iyolax xo'l u mam tenam. Atia nichalon: —B'a'n.— Chu ti'. Utz at nichalon majte: —Ye'ka, yit' b'a'n koj. Tan niteesa q'u aanima tu b'ey.— Chia. ¹³Pek ye'xhab'il ma'j nichalon elu'l inujul vatzsaj. Tan nichixo'va q'u q'osal uq'ayb'al.

¹⁴Pek opon u Jesusus tu viq'analil u totztioxh a' chit inik'at u nimla q'ii. Utz xe't ichusune'. ¹⁵Utz motx tz'ejx ik'u'l q'u q'osal uq'ayb'al taq'o. Nichtal ti' ech tza': —¿Kam tek ech tootzajit sib'al kam va'l tzi' utz, ye't ichus u'?— Chia.

¹⁶Utz tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Aatz u chusb'al nivaq'e' tza', yit' vetz koj. Pek tetz va'l vetchajonk'asu'lin. ¹⁷Ech oj ab'il ma'j nojchit nitachva ib'anax vitxumb'al u Tioxh, toj paaloy itxumb'al tuul atzi' tetz tzik Tioxh u chusb'al nivaq'e' tza', oj vetz ko'xh sunjunal. ¹⁸Tan ab'il a' anat ko'xh niyolonku je' ti', a' isa' so'ok iq'ii. Pek ab'il va'l a' nioksan iq'ii va'l vetchajon ul, a' va'l inujul nitale' atzi'. Utz ye'k sub'u'm k'atza. ¹⁹Utz aq'el u o'tla mantaar sete tu u Moisees. Pek niko'xh ma'j sete niniman u mantaar tzi' tan, neb'an ek'u'l ti' unyatz'pe'.— Texhtu'.

^b 7.2 Aatz u yol “nimla q'ii tetz Q'u Pel Pach” niqale' tza', aya' u “fiesta de los Tabernáculos” nital tu kastiya. Choktaj u Leviitico 23.33-43; u Deuteronomio 16.13.

²⁰Tzaq'b'u q'u mam tenam ech tal tza': —Tx'i'li'inaj atil sak'atza tan, ye'xhab'il niitz'an ayatz'pe'.— Texhtu'.

²¹Tzaq'b'u u Jesusus utz, tal ech tza': —Ma'l ko'xh txaichil vetunb'an sevatz utz, ni'xhitz'e'jx ek'u'l taq'o.^c ²²Netzok'e'l b'iil ichi'l q'u talaj xiak k'uxh tu ilanb'al q'ii tan, u Moisees aq'on u mantaar sete ti' itzok'ax el b'iil chi'l. Pek yit' ti' koj aas chee ko'n k'u'l u Moisees, pek ik'ul ko'n tetz k'atz q'ul ek'uy emam.^d ²³Echa' neb'ane!, k'uxh tu ilanb'al q'ii, netzok'e'l b'iil chi'l. Tan a' nexova iqelax vimantaar u Moisees ti' itzok'ax el b'iil chi'l. Neb'ane! k'uxh tu ilanb'al q'ii. Pek ¿kantu' unchee' nilakp evi' vi' tan, unb'a'nixsa ma'l u vinaj tu u ilanb'al q'ii? ²⁴Ye' ko'xh etal ye'xtxoj ti' q'u kam tu ko'xh vesajita!. Pek tuch' chit ijikomal utz, tinujul setil q'u kam.— Texhtu'.

U taltu u Jesusus aas chajel ku'en

²⁵Ech nictal unjolol q'u aa Jerusalem ti' ech tza': —¿Yit' tzik a' va'l nichokle' tzi', sayatz'axi? ²⁶Pek sajitaj etile!. Vatz tenam niyolone' utz, ye'xhkam ma'j nitalax te. ¿Matz vetchittootzajil q'u q'esal uq'ayb'al b'a'n'il aas nojchit a' vi'Txaaom u Tiohx? ²⁷Tan qootzajle atzi' til aanimail. Pek aatz lu'ul u nojla i'Txaaom u Tiohx, ye'xhab'il ko'xh so'ootzajin til sak'asku'l.— Texhtu'.

²⁸Nichichusun u Jesusus tu viq'analil u totztiohx. Utz je' ivi' tu yol tal ech tza': —Aatz ex, etootzajin utz, etootzaj til atilk'in. Utz ma'ko'nkoxhtaq'en vul sunjunal. Pek ye' etootzaj va'l vetchajonin. Aya' vinujul. ²⁹Pek ech koj in tan, vootzajle. A' vetk'asku'lin tzixe' utz, a' vetchajonin.— Texhtu'.

³⁰Ech nichte'kmotxi'an ik'u'l ti' itxaype!. Loq' ye'xhab'il ma'j ok iq'ab' ti' tan, ye'saj topon u tiempo. ³¹Utz sib'al aanima xo'l u mam tenam, motx niman. Utz nictal ech tza': —Aatz lu'ul vi'Txaaom u Tiohx, ¿paalchu paj q'u xheeny a si'an vatz u vinaj tzi' tzik?— Texhtu'.

Vib'antu ik'u'l q'u fariseo ti' itxayax u Jesusus

³²Unchee' tab'i q'u fariseo aas nichiyolon u mam tenam ti' u Jesusus. Ech motx tek ichaj b'en txayol tetz u Jesusus. Ant imol q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx i'ana.

³³Utz tal u Jesusus ech tza': —Sa'atin b'iit tiempo in texo'l, ech nal saq'aavb'enin xe' va'l vetchajonulin. ³⁴Utz sa'nalechok'in. Loq' sa'kojechab'a'in. Tan sa'kojveet etopon tu va'l sa'atink'in.— Texhtu'.

³⁵Unchee' tal tek q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel tib'ilaj ech tza': —¿Til se'enku va'l tzi' nitale' aas ye'k sakuchab'a? Kamal sab'en xo'l q'u

^c 7.21 Aatz u txaichil nital u Jesusus tza', aya' vib'antu b'a'n tu u vinaj va'l numtz'inajich ichi'l. Choktaj u Khan tza' 5.1-16. ^d 7.22 Choktaj u Leviitico 12.3; u Geenesis 17.10.

Israeel q'u'l paximal b'en tib' xo'l griego. Utz ¿kamal sichus q'u griego? 36 ¿Kam tok va'l vettala tzi!? aas: «Sechok'in utz, sa'kojexhab'a'in. Sa'kojveet etopon tu va'l sa'atink'in.» Chia.— Texhtu'.

U tul u Tioxhla Espiiritu k'atz q'u'l saniman u Jesusus

37Unchee' aatz i'an tu u ya'teb'al q'ii tetz u nimla q'ii, va'l tiira chi'b'eb'al siatz, txake' u Jesusus utz, qetun taltu ech tza': —Ab'il nitzaj itzi!, juloj sunk'atza utz, uk'a'oj!^e 38Ab'il ninimanin, ech si'ane' va'l nital u Yolb'al Tioxh aas: «Itz'lich nima' sayuq'pu tu taanima.» Chia.— Texhtu'!^f 39Utz a' tal u Tioxhla Espiiritu va'l sik'ul q'u'l saniman aas tal ech tzi'. Tan ye'sajich tul u Tioxhla Espiiritu. Axhib'i ye'sajich titz'pixsal u Jesusus tika'paj utz, ye'saj ib'enje' tu Amlika.

Visotz ik'u'l q'u aanima ti' aas til chaj vetk'asku'l u Jesusus

40Unchee' aatz tek unjolol aanima xo'l u mam tenam, ta'xh tab'i q'u yol tzi', tal tek ech tza': —Nojchit a' u alol tetz u yolb'al Tioxh va'l sauli atzi'.— Chia. 41Utz at nichalon: —A' viTxaaom u Tioxh atzi'.— Chia. Pek at nichalon majte: —¿A' tzik sak'asku'l viTxaaom u Tioxh tu Galilea? 42Tan nital u Yolb'al Tioxh tz'ib'amalka aas a' sacheek vitu'xh ixalam u Daviid tu tenam Beleen va'l atichku u Daviid. A' sak'asku'l viTxaaom u Tioxh tzi'.— Chia.^g 43Unchee' ok tek ixo'l q'u tenam ti' u Jesusus. 44Utz atich unjolol nichitz'an itxaype'. Loq' ye'xhab'il ok iq'ab' ti'.

Vitz'eix ik'u'l q'u txayol tetz u Jesusus tu viyol

45Unchee' aatz q'u'l chajax ti' itxaype', q'aavopon xe' q'u q'esar oksan yol vatz Tioxh tuch' q'u fariseo. Utz ab'il te ech tza': —¿Kantu' ye'n etiq'o ul?— Texh te'le'.

46Tzaq'b'u q'u'l si'chtxayon ech tza': —iYe'k ma'j vinaj aas ech koj iyolone' u vinaj tzi'!— Texhtu'.

47Tzaq'b'u q'u fariseo ech tza': —Utz ¿ant ex vetteesalex tu b'ey tzik? 48Tan ¿tz'oj tzik ab'iste ma'j q'u q'esar uq'ayb'al niniman, niko'xh q'u fariseo? 49Pek kam itxa'k q'u aanima q'u'l ye' ootzajin tetz u mantaar. Kam tootzaj. iKu'naj tz'ejb'al yol ti'!— Texhtu'.

50Unchee' aatz ma'l tu q'ul imol, aya' u Nicodemo va'l opon xe' u Jesusus tu aq'b'al, tal ech tza': 51—Ye'xhkam nital u mantaar aas sako'xhtxayax ma'j aanima oj ye'sajen ich'otil itzi' utz, satootzaji kam ma't i'anta'.— Texhtu'.

52Tzaq'b'eli. Alax te ech tza': —¿Kamal axh aa Galilea? Pek i'chok inujul iile' utz, siile' aas ye'k ma'j alol tetz u yolb'al Tioxh cheenaj koj tzi'!— Texhtu'.

^e 7.37 Aatz tu u nimla q'ii tzi', jun q'ii nichtiq'o opon a' q'u aanima utz, ech nichiqoo ku' u a' u oksan yol vatz Tioxh vatz tx'ava'. Choktaj u Leviitico 23.36; u Numeros 29.35.

^f 7.38 Choktaj u Ezequieel 47.1; u Zacarias 14.8. ^g 7.42 Choktaj u Samueel II 7.12-13; u Salmos 89.3-4; 132.11-12.

Vichoktu txumb'al q'u q'esal uq'ayb'al ti' isub'ax u Jesusus

⁵³ [Ech junun texh k'asu'l. Motx b'en tu tatib'al.

8 ¹Pek aatz u Jesusus, b'en vi' u muunte Olivo. ²Utz tu tek va't q'ii, q'aavu'l tu viq'analil u toztzioxh q'ala'm. Utz mam tenam ul k'atza. Ech k'uje' u Jesusus; xe't ichusune'.

³Ech aatz q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar tuch' q'u fariseo, motx tiq'o ul ma'l u ixoj siatz. A' motx ichab'av ti' teesat tib' tu b'ey tuch' vinaj yit' ik'ulel koj. Utz ech toksa tu xo'l. ⁴Motx tal te ech tza': —Chusul, aatz u ixoj tzi', niteesa tib' tu b'ey tuch' vinaj yit' ik'ulel koj tuul vetchab'ali. ⁵Utz aatz tu u o'tla mantaar alelka tu u Moisees tan, sapaq'ax sivan q'u ixoj q'u'l ech ni'an tzi'. Pek ¿aatz axh, kam saale'?— Texh te. ⁶Loq' vet sik'u'l motx i'ana. K'uxh motx tal ech tzi', a' isa' sachee' kani'ch ixochax u Jesusus si'ane'.

Pek aatz u Jesusus tan, taq' ko'n ku' ivatz, tz'ib'an ku' vatz tx'ava' tu vi' iq'ab'. ⁷Pek ye'xh nichmotxiya' ti' ich'otil te. Ech i'an jikom tatin u Jesusus utz, tal te ech tza': —Ab'iste sete tiira ye'k ipaav, a' b'axal se'el isivan, sipaq' b'en ti' u ixoj tzi'.— Texhtu'. ⁸Ech q'aavko'npajk'o'e' ku', tz'ib'an ku' vatz tx'ava'.

⁹Unchee' ta'xh motx tab'i u kam q'u vinaj tzi', junun texh motx xe't itxakpu k'asu'l. Tan motx inach b'en aas jolol aa paav. A' b'axal motx txakpu k'asu'l q'u q'es, ech tek q'u ch'ooaj. Ech a' texh kaaka u Jesusus sijunal tuch' u ixoj va'l iq'ol opon.

¹⁰Ech i'an jikom tatin u Jesusus. Utz ye'xhab'il va'toj tila. Pek a' texh atich u ixoj. Utz tal te ech tza': —Ixo, ¿ke'ch q'u'l nixochonaxh ve? ¿Ye'xhab'il tzik vetpaq'on sivan axh?— Texh te.

¹¹Tzaq'b'u u ixoj ech tza': —Ye'xhab'il unB'aal.— Texh te.

Tal tek u Jesusus te ech tza': —Niko'xh in sa'kojxochonaxh. Pek kuxh utz, ye' ko'xh paavinve't'axh.— Texh te.]ⁱ

U Jesusus u txijtxun tetz q'u aa paav

¹²Unchee' yolon paj u Jesusus tu q'u tenam ech tza': —In u txijtxub'al tetz q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Ab'il va'l xamel vi', yit' sa'kojpaal tu uken. Pek sa'atin u txijtxub'al k'atza va'l tetz tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.— Texhtu'.

¹³Ech alax tek te tu q'u fariseo ech tza': —Yit' inujul koj q'ul ayol atzi'. Tan axh atko'xh naal je' iib'.— Texh te.

^h **8.5** Choktaj u Leviitico 20.10; u Deuteronomio 22.22-24. ⁱ **8.11** Aatz q'u yol q'u'l ato'k tu corchete [] tza', a' toke' atil b'iil ka'tziiunchil ti'. Tan ye'xhka't tu unjolol q'u o'tla chaj manuscrito. Ta'xh atik tu q'u'l cheenal icheea'. Jalel tib' tu q'u coopia tetz q'u manuscrito niyolonka.

¹⁴Utz tzaq'b'u u Jesus ech tza': —K'uxh in atko'xh nival je' vib' tan, inujul q'ul unyol. Utz vootzajle til unk'asku'lin utz, ti'ch vopone'. Pek aatz ex tan, ye' etootzaj til unk'asku'lin utz, til so'oponk'in. ¹⁵Utz netx'ol inujul q'u kam kam echa' ni'an q'u aanima. Pek aatz in, ye'xhab'il nuntx'ol inujul. ¹⁶Utz inujul nunb'ane' oj nuntx'ol inujul ma'j aanima. Tan yit' unjunal ko'n koj, pek a' unmol va'l vetchajonk'asu'lin. Aya' vunTat. ¹⁷Utz tz'ib'amalka tu vemantaar aas satx'olax inujul u aanima nioxchle' oj ka'va'l nitxakb'a'n inujul yol ti'.^j ¹⁸Utz aatz in, nunyolon je' vi'. Utz niyolon vunTat vi', va'l vetchajonk'asu'lin.— Texhtu'.

¹⁹Ech motx tzaq'b'u q'u vinaj ech tza': —Utz ¿ke'ch vatat?— Texh te.

Tzaq'b'u Jesus utz, tala: —Yit' etootzajkojin utz, yit' etootzaj koj vunTat. Tan etootzajkojin, setootzaji vunTat majte atzi'.— Texhtu'.

²⁰Aatz q'u yol tza', a' talvu u Jesus k'atz u kaaxha, tatib'al kutxu, aas nichichusun tu viq'analil u totztioxh. Utz ye'xhab'il ma'j txayon tan, ye'sajich topon u tiempo.

U taltu u Jesus aas Amlikail txumb'al iq'omal taq'o

²¹Unchee' tal paj unpat u Jesus ech tza': —Sab'enin utz, sechok'in. Loq' sa'kojexhab'a'in tan, a' sakamk'ex tu q'ul epaav. Utz sa'kojveet etopon tu va'l se'enk'in.— Texh te.

²²Utz nichtektal q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel ti' ech tza': —Tz'oj tzik sa'tekiyatz' je' tib' sijunal aas nitale': «Yit' sa'kojveet etopon tu va'l se'enk'in.» Chia.— Texhtu'.

²³Utz tal u Jesus te ech tza': —Aatz ex, aye'nex aal iku'l tu u vatz tx'ava' tza'. Pek aatz in, aye'nin aal ije'a'. Yit' aye'nkojin tu u vatz tx'ava' tza'. ²⁴Echixe'at vetvallu sete aas a' sakamk'ex tu q'ul epaav. Tan oj ye' senima aas ab'il in, a' samotxkamk'ex tu q'ul epaav.— Texh te.

²⁵Utz alax tek te ech tza': —¿Ab'il axh unchee'?— Texh te'le'.

Tal u Jesus ech tza': —In va'l val sete b'axa. ²⁶Sib'al ko'xh kam saval sete. Utz sib'al ko'xh kam suntx'olv enujul. Pek loq' a' nivale' kam va'l vetvab'i k'atz va'l vetchajonin. Tan a' vinujul. Ech a' va'l nival tu q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'.— Texhtu'.

²⁷Pek ye't motx el itxumb'al tuul aas a' nichyolonku ti' viTat.

²⁸Utz tal paj chit u Jesus te ech tza': —Aatz ma't ilakax je' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, anal setootzaji ab'il in. Anal sapaal etxumb'al tuul aas ye'xhkam nunb'an sunjunal. Pek a' nunb'ane' kam va'l vetichusvin vunTat. A' va'l nivale'. ²⁹Tan atil vunTat sunk'atza va'l vetchajonk'asu'lin. Ye'xhkam nitaq'ka'in sunjunal. Tan a' chit nunb'an va'l b'a'n ni'enku te.— Texhtu'. ³⁰Sib'al aanima niman ti' q'u kam tala tza'.

Viq'esalain u paav k'atz q'u aa paav

³¹Unchee' tal tek u Jesusus tu q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel q'u'l ma'tich niman ech tza': —Nojchit ex unchusulib' si'ane' untz'oj seb'an ex niman tetz vunyolb'al b'enamen. ³²Ech setootzaji vinujul. Utz vinujul sachitpunex tu q'u epaav.— Texhtu'.

³³Motx tzaq'b'u ech tza': —O' itu'xh ixalam u Abrahaam. Utz ab'il koj k'ayimal ok qib' jaq' imantaar. Pek ¿kam toke' naale'? aas: «Sachitp'ex.» Cha'axh.— Texh te.

³⁴Utz alax te tu u Jesusus ech tza': —Ni'xhtek'val sete aas kajay q'u'l ni'an paav, jaq' iyak'il u paav nik'ayiv ok tib'. ³⁵Utz aatz va'l k'ayimal tib' jaq' mantaar sako'nkoxhatinka tu atib'al b'enamen. Ech koj vik'aol u b'aal atib'al, b'a'ntan atil tu atib'al b'enamen. ³⁶Ech toke' oj a' sachitpunex tu paav viK'aol u Tiohx, nojchit q'alpi'ex atzi'. ³⁷Vootzajle aas ex itu'xh ixalam Abrahaam. Pek loq' neb'an ek'u'l ti' unyatz'pe'. Tan ye'xhat niokku vunyolb'al sete. ³⁸Tan a' nivale' kam ilel k'atz vunTat vaq'o. Pek aatz ex, a' neb'an vib'anon vetat.— Texhtu'.

³⁹Motx tzaq'b'i utz, tal te ech tza': —A' kuk'uy kumam u Abrahaam.— Texhtu'.

Tal u Jesusus te ech tza': —Untz'oj ex itu'xh ixalam Abrahaam, a' neb'an q'u'l nich'i'an u Abrahaam koj atzi'. ⁴⁰Tan ye'xhkam yatz'on u Abrahaam. Pek aatz ex, neb'an ek'u'l ti' unyatz'pu ti' vinujul nival sete. Aya' va'l ab'imal xe' Tiohx vaq'o. ⁴¹A' ne'netiq'o vitx'i'la txumb'al vetat.— Texh te.

Motx tal ech tza': —iMa'l ko'n kuTat atile, aya' u Tiohx! Utz ¡yit' sik'elko'nkojo' i'an kunan!— Texhtu'.

⁴²Tal paj u Jesusus te: —B'a'n ex ve koj atzi' aas noj koj a' etat u Tiohx. Tan xe' Tiohx vetk'asku'lin. Utz ma'ko'nkojel tunvi' aas vet'ulin, pek a' vetchajonulin.

⁴³Utz ¿kam toke' ye' nitel etxumb'al tu va'l nivale'? ¿Kantu' ye' nekan tab'il q'ul unyol? ⁴⁴Ti' tan, a' etat u tx'i'li'inaj. Utz a' esa' ib'anax u tacha'v. Tan yatz'ol nal tixe'teb'al. Utz yit' atil koj tu vinujul. Ke'ch koj vinujul txize'. Aatz nital txub'al, ta'xh nital elu'l tib'. Tan txub'a'lom utz, itat q'u txub'a'lom. ⁴⁵Pek ye' nenima'in k'uxh a' nival vinujul. ⁴⁶¿Kantu' ye' nimotxenima'in? Tan inujul nival sete. Pek oj atil ma'j texo'l satale' kam unpaav, tale'. ⁴⁷Tan ab'il va'l tetz Tiohx, a' nitab'i u yol tetz u Tiohx. Pek aatz ex, ye' netab'i tan, yit' ex koj tetz Tiohx.— Texhtu'.

U tatin u Jesusus aas ye'sajich ichee u Abrahaam

⁴⁸Unchee' tzaq'b'u q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel ech tza': —Nojchit inujul va'l niqale'. Atil tioxhil tx'i'li'inaj sak'atza. Utz axh aa Samaaria majte.— Texh te.^k

^k 8.48 Aatz q'u aa Samaaria vatz q'u aa uq'ayb'al tu Israeel utz, tiira aa paav siatz. Tiira jatxich tib' iatz tu q'u tatine!. Echtzixe't nisuyax aa Samaaria ti' u Jesusus.

⁴⁹Utz tzaq'b'u u Jesusus ech tza': —Ye'k tioxhil tx'i'li'inaj sunk'atza. Tan a' nivoksa iq'ii vunTat. Pek aatz ex, neteesa unq'ii. ⁵⁰Loq' yit' a' koj nivoksa je' unq'ii. Pek atil ma'l va'l a' isa' so'ok iq'ii. Aya' u tx'olol tetz inujul q'u kam. ⁵¹Ni'xhtek'val sete aas jatu koj sakami ab'il va'l saniman q'ul unyol.— Texhtu'.

⁵²⁻⁵³Utz tzaq'b'el tu q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel ech tza': —Vetqootzajil cheel aas ato'k tioxhil tx'i'li'inaj sak'atza. Tan naale' aas: «Ab'il saniman vunyolb'al jatu koj sakami.» Cha'axh. Utz kamnaj u Abrahaam. Kamnaj tek q'u o'tla alol tetz u yolb'al Tiohx majte. ¿Tz'oj tzik paalch'axh vatz u kuk'uy kumam Abrahaam va'l kamnaj teku'en? Pek ¿ab'il axh nanache?— Texh te.

⁵⁴Tzaq'b'u u Jesusus tal ech tza': —Oj nivoksa je' unq'ii sunjunal, ye'k itxa'k u tokeb'al unq'ii atzi'. Pek a' nioksan unq'ii vunTat va'l eTiohx netale'. ⁵⁵Loq' ye' etootzaj. Pek vootzajle. Utz in tek txub'a'lom atzi' echa' ex tzi' aas oj: «Ye' vootzaj.» Chikojin. Pek vootzajle tan, nunnima q'ul iyol. ⁵⁶Aatz vek'uy emam u Abrahaam, txuq'txun ti' ich'ial u vul tu u vatz unq'ii unsaj. Utz aal chit txuq'txuni aas tila.— Texhtu'.

⁵⁷Tal paj q'u q'esal uq'ayb'al tu u Jesusus ech tza': —¿Kani'ch iiltu u Abrahaam? Tan aal ye'saj tel 50 aya'b'.— Texhtu'.

⁵⁸Utz tal u Jesusus te ech tza': —Ni'xhtek'val sete, atichnalin aas ye'sajich titz'pu u Abrahaam.— Texhtu'.

⁵⁹Ech motx itxaytu sivan q'u vinaj tzi'. Si'chmotxipaq' b'en ti'. Pek aatz u Jesusus, isotzsa tib' tixo'l. Elk'asu'l tu viq'analil u totztiohx. Ta'n a' paalelu'l tixo'l.

Visajinsat ma'l u moy u Jesusus

9 ¹Unchee' aatz nichipaal u Jesusus, til ma'l u vinaj moy tu titz'eb'al. ²Ech ch'otil tek tu u Jesusus tu q'ul ichusulib' ech tza': —Chusul, ¿ab'il etz paav aas moy u vinaj tzi'; q'ul itxutx ib'aal tzik, pek oj ipaav atko'xhtu'?— Texhtu'.

³Tzaq'b'u u Jesusus utz, tala: —Yit' ti' koj ipaav u vinaj tzi', k'uxh moy. Niko'xh ipaav koj q'ul itxutx ib'aal. Pek ti' sailax u tokeb'al iq'ii u Tiohx k'atza. ⁴Ech ministeer sunb'an u taq'on vunTat va'l vetchajonulin tuul atil q'ii saj. Tan tul u aq'b'al utz, ye'xhab'il ve't saveet taq'onine'. ⁵Utz in u txijtxub'al tetz q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza', tuul atilin tixo'l.— Texhtu'.

⁶Ech ta'xh tal u kam tza', tzub'an ku' vatz tx'ava'. I'an tal xoq'ol tu vitzub'. Utz tokxa tu b'aq' iatz u moy. ⁷Utz tal te ech tza': —Kuxh tx'aa vavatz tu u molb'al a' Siloee.— Texh te.

Aatz u Siloee, a' toke' “chaj el”. Ech ib'ena'. Ex itx'aa vivatz. Utz nichtehtilone' aas q'aavi. ⁸Ech aatz q'u tetz tz'alol u vinaj tuch' q'u'l

¹ 8.58 Choktaj u Eexodo 3.14.

nichilon aas nojchit moyich, nichmotxtal ech tza': —¿Yit' tzik a' u vinaj tzi' va'l nichik'uje' ti' ijoyax tetz?— Chia. ⁹At unjote nichalon: —A' i atzi'.— Chia. Utz at nichalon: —Ech a' i tilone'.— Chia. Pek nictal u vinaj ech tza': —¡In chitu'!— Chia.

¹⁰Utz ch'otil tek te ech tza': —¿Kani'ch misajin q'u b'aq' aatz tzi'?— Texh te'le'.

¹¹Tzaq'b'u u vinaj utz, tala: —Nitekvilone' tan, aatz u vinaj va'l Jesus ib'ii, veti'an xoq'ol. Vettoksa tu b'aq' unvatz. Utz vettal ve ech tza': «Kuxh tu u molb'al a' Siloe. Utz tx'aa avatz tzi'.» Texh ve. Ech b'enin. Untx'aa. Utz anchitu', jilontek'in!— Texhtu'.

¹²Utz alax te ech tza': —Ke'ch u vinaj naale' tzi'.— Texh te'le'.

Tal ech tza': —Ye' vootzaj.— Texhtu'.

Vich'otil itzi' u vinaj va'l moyich

¹³Ech iq'ol b'en u vinaj va'l moyich vatz q'u fariseo. ¹⁴Utz tuich ilanb'al q'ii i'an u xoq'ol u Jesus tzi' utz, isajinsa vivatz u vinaj. ¹⁵Ech ch'otil paj te tu q'u fariseo aas kani'ch i'antu b'a'n vivatz.

Utz tal u vinaj va'l moyich ech tza': —Toksa xoq'ol tunvatz utz, untx'aa el. Ech nitekvilon cheel.— Texhtu'.

¹⁶Unchee' tal tek unjolol q'u fariseo ech tza': —Yit' xe' Tiohx koj vetk'asku'l u vinaj atzi' tan, niqel u ilanb'al q'ii.— Chia. Utz at nichalon majte: —Kani'ch koj i'antu txaichil ma'j vinaj oj aa paav.— Texhtu'. Ech ok ixo'l q'u fariseo tib'ilaj.

¹⁷Utz q'aav paj ch'otil tu u vinaj va'l moyich ech tza': —¿Kam b'oj naal ti' va'l vetjajpixsan q'u b'aq' aatz tzi'?— Texh te.

Tal u vinaj ech tza': —Alol tetz u yolb'al Tiohx atzi'.— Texhtu'.

¹⁸Loq' ye'xhkam nichmotxinima q'u q'esal uq'ayb'al aas oj moyich. Utz ye'xhkam nichmotxinima oj sajinsal ivatz. Pek anal inima aas isavsa q'ul itxutx ib'aal u vinaj va'l ma'tich ijajpixsal iatz. ¹⁹Tan ich'oti tu q'ul itxutx ib'aal ech tza': —¿A' tzik vetitz'in tzi' va'l moyich aas itz'pi netale'? Utz ¿kam toke' aas nitektion cheel?— Texh te.

²⁰Tzaq'b'u q'ul itxutx ib'aal, tal ech tza': —Qootzajle aas a' u qitz'in tzi' utz, moyich aas titz'pe'. ²¹Pek ye' qootzaj kam toke' nitektion cheel. Utz ye' qootzaj majte ab'il vetsajinsan vivatz tzi'. Ch'otitaj te tan, atil tek iya'b' atzi'; sayolon sijunal.— Texhtu'. ²²Ech ko'n motx tal q'ul itxutx ib'aal tzi' tan, a' nichmotxixo'va q'u q'esal uq'ayb'al. Tan ma'tich motx taq'tu ku' tib'eyil q'u q'esala tzi' aas ab'il sa'aloon aas a' viTxaaom u Tiohx u Jesus, tiira saya'sal topon tu atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. ²³Echixe'at tal q'ul itxutx ib'aal aas: —Atil tek iya'b' atzi'; ch'otitaj te.— Texhtu'.

²⁴Unchee' q'aav sik'lel opon u vinaj va'l moyich. Utz tal te ech tza': —Vatz Tiohx saal vinujul qe. Tan qootzajle aas aa paav u vinaj tzi'.— Texh te'le'.

²⁵Tzaq'b'u u vinaj utz, tala: —Ye' vootzaj oj aa paav. Pek ta'xh ma'l kam vootzaj. ¡Inich moy, pek aatz cheel, nitekvilone!— Texhtu'.

²⁶Utz q'aav paj alax te ech tza': —¿Kam veti'an see? ¿Kani'ch misajinsat vavatz?— Texh te'le'.

²⁷Itzaq'b'e ech tza': —Vetvallu sete utz, ye' ko'n esa' tab'ile'. Pek ¿kantu' aas nipajech'oti unpate? ¿Oj sesa'a sab'enex niman tetz majte?— Texhtu'.

²⁸Ech motx ko'n teesal iq'ii. Utz motx tal te ech tza': —Axx niman tetz majte atzi'. Pek aatz o', o' niman tetz u Moisees. ²⁹Tan qootzajle aas yolon u Tiohx ti' u Moisees. Pek ech koj u vinaj tzi' tan, ye' qootzaj til unk'asku'l.— Texhtu'.

³⁰Tzaq'b'u u vinaj utz, tala: —A' u kam tz'ejxeb'al k'u'l tzi' yo'o, aas ye' etootzaj til unk'asku'l loq' vetijajpixsa vunvatz. ³¹Utz qootzajle aas yit'ix ab'il q'u aa paav tu u Tiohx. Pek b'a'ntan a' nitab'i ab'il nixo'van utz, ni'an vitxumb'al. ³²Ye'xhjatu ab'imal talaxe' aas nijajpixsal ivatz ma'j aanima aas moy tu titz'peb'al. ³³Utz kam koj sitx'ol iveet u vinaj tzi', oj yit' xe' Tiohx koj nik'asku'l.— Texhtu'.

Q'u aanima moy vatz Tiohx

³⁴Ech tzaq'b'eli utz, alax te ech tza': —Tiira a' itz'pinajk'axh tu paav utz, ¿sachuso' naal tzik?— Texh te. Ech tojchal k'asu'l.

³⁵Unchee' tab'i tek u Jesusus aas ma'tich tojchal k'asu'l tzi'. Utz aatz tila, tal te ech tza': —¿Ni tzik anima viK'aol u Tiohx?— Texh te.

³⁶Tzaq'b'i utz, tal ech tza': —¿Ab'il viK'aol u Tiohx unB'aal? ech sunnima.— Texh te.

³⁷Tal u Jesusus te: —Vetiilla'. Aya' va'l niyolon sauch' tza'.— Texhtu'.

³⁸Tal u vinaj ech tza': —Nunnima unB'aal.— Texhtu'. Ech toksat iq'ii u Jesusus.

³⁹Tal u Jesusus te ech tza': —K'uxh vet'ulin tu u vatz amlika tx'ava' tza', a' ul untx'ol inujul q'u kam. Ech ab'iste q'u'l ye' nitilone', sailoni. Utz aatz q'u'l nitilone', sab'ens echa' moy.— Texh te.

⁴⁰Ech aatz unjolol q'u fariseo q'u'l atich k'atza, ta'xh tab'i u kam tza', tal te ech tza': —¿Tz'oj tzik o' moy majte?— Texhtu'.

⁴¹Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Ex koj moy, ye'k epaav koj atzi'. Pek aatz ex tan: «Ni qilone'.» Che'ex. Echixe'at atilex tu q'ul epaav.— Texhtu'.

Vik'amtu ti' xeen karne'l u Jesusus tu vichusune'

10 ¹Unchee' tal paj u Jesusus ech tza': —Ni'xhtek'val sete, ab'il a' yit' a' koj niokko'p tu u okeb'alop tu u tatib'al q'u karne'l, elq'om atzi'. Sub'ul atzi'. Tan paarten nichokvu toko'p. ²Tan a' u xeen tetz q'u karne'l va'l a' niokko'p tu u okeb'alop. ³Ech nijajax oko'p tu u taq'onom. Utz ootzajimal ivi' u xeen karne'l tu q'ul ikarne'l majte. Tan nisik'le q'u karne'l tib'ii utz, nitiq'o elu'l.

4Utz aatz ma't tiq'ot elu'l kajay q'u tetz, nib'axab' siatz. Utz nixamb'o'k q'u karne'l ti'. Tan tootzaj ivi'. 5Tan sa'kojxamb'o'k q'u karne'l ti' va't aanima. Pek aal sat'aspu siatz. Tan ye' tootzaj ivi' paartenla aanima q'u karne'l.— Texhtu'. 6A' q'u k'amich yol tal u Jesusus tzi'. Loq' ye't paal itxumb'al q'u aanima tuul kam va'l nichtal te.

U okeb'alop xe' Tiohx

7Unchee' tal paj u Jesusus te: —Ni'xhtek'val sete aas in u tokeb'alop q'u karne'l. 8Utz jolol elq'om q'u'l b'axal ul sunvatz; sub'ul atzi'. Utz ye't motx nimal tu q'u karne'l. 9In u okeb'alop. Ech ab'il va'l sapaalo'k tuul, sakolaxi. Echa' karne'l so'oko'p saelu'l utz, sichab'a titza taq'o. 10Aatz nitul u elq'om, elaq', yatz'o'm utz, yuch'u'm ul i'ane'. Pek aatz in, vet'ulin ti' taq'ax etiichajil. Ech tiira ye'k iya'eb'al vetatin si'ane'. 11In u b'a'nla xeen karne'l. Tan aatz u b'a'nla xeen karne'l, nitaq' tib' sakam ti' q'ul ikarne'l. 12Pek aatz va'l aq'onom ku'en ta'xh nitilo'k vija'mel, nit'aspe' nitil tul u lobo. Nitaq'ka q'u karne'l tan, yit' ib'aal koj. Ech aatz u lobo, niqini elu'l q'u karne'l. Utz nitilun ib'en tere'n taq'o. 13Nitooj u lochol xeen karne'l. Tan axhib'i vija'mel ko'n nitilo'k. Ye'xh ko'xh kam itxa'k q'u karne'l te.

14-15In u b'a'nla xeen karne'l. Utz kam echa' tootzajit'in vunTat, echat vootzajit vunTat majte. Utz kam echa' vootzajit vunTat, echat vootzajit q'ul unkarne'l majte. Utz tootzajin. Tan savaq' vib' tu kamchil ti' q'u karne'l. 16Utz atil unjot unkarne'l aas paarten atilka. Yit' atil koj xo'l q'u vetz tza'. Loq' sa'nalimolo tib' sunk'atza. Satab'i vunvi' atzi'. Ech untanul teko'n karne'l sa'atini. Utz ma'l ko'n xeen tetz sa'atini.^m 17Ech toke' tii vunTat vi'. Tan savaq' vib' tu kamchil. Loq' saq'aavitz'p'in. 18Jik chit in savaq' vib' tu kamchil. Tan ye'xhab'il so'ole' ti' tel u vatz unq'ii unsaj. Pek atil tunq'ab' savaq' vib' tu kamchil utz, atil tunq'ab' saq'aavitz'p'in. A' u vijle'm unk'ul xe' vunTat tzi'.— Texhtu'.

19Ech q'aavpajok ixo'l q'u q'esar uq'ayb'al tu q'u yol tzi'. 20Tan sib'al nichalon ti' ech tza': —Tx'i'li'inaj ato'k k'atza. Elnaj tu b'ey atzi'. ¿Kantu' netab'i ok?— Chia.

21Utz at unjot nichalon ech tza': —¿Ab'il sayolon ech tzi' oj ato'k tioxhil tx'i'li'inaj k'atza? Utz sa'kojole' tioxhil tx'i'li'inaj sijajpixsa ivatz mal'j moy.— Chia.

U teesal iq'ii u tijle'm Jesusus tu q'u aa uq'ayb'al

22Unchee' aatz titiempoich che'v, nichipaasal u nimla q'ii tu Jerusalem tetz u totztiohx.ⁿ 23Utz nichipaal u Jesusus tu viq'analil u totztiohx vatz u

^m 10.1-16 Choktaj u Isaias 40.11; u Ezequiel 34.1-31; Q'u Hebreo 13.20. ⁿ 10.22 Aatz u nimla q'ii ti' u totztiohx tza', ma'l xhemaana nichib'anax jun ya'b'. Utz a' ninachpixsa viq'aav ib'ens b'a'n u totztiohx. Tan tzu'kin kam i'an u q'esar sol aa Roma tuul aas tokeb'et u Jerusalem tu u ya'b' 167 y.t.J.

okeb'al va'l Saloomon. ²⁴Ech sutil ti' tu q'u q'esal uq'ayb'al utz, tal te ech tza': —¿Jatu tek saya' kuka'tziium saaq'o? Untz'oj axh viTxaalom u Tioxh, al inujul qe; vatzsaj saale'.— Texh te.

²⁵Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Vetvullu sete ab'il in. Utz ye' nenima. Tan aatz q'u kam nunb'an tib'ii vunTat, a' techlal ab'il in. ²⁶Pek ye' nenima. K'uxh alel nal sete vaq'o. Axbib'i antu koj ex xo'l q'ul unkarne'l. ²⁷Tan nitab'i unvi' q'ul unkarne'l. Utz jolol vootzajle majte. Ech nixamb'u vi'. ²⁸Utz savaq' itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. Ech jatu koj samotxsotzi. Utz ab'il koj saeesan tunq'ab' majte. ²⁹Tan aatz vunTat va'l vetaq'on ve, paalchu vatz u koontra. Ech ye'xhab'il ko'xh samaaon el tiq'ab' vunTat. ³⁰Aatz in tuch' vunTat, ma'l ko'n o'.— Texhtu'.

³¹Unchee' motx itxay isivan q'u q'esal uq'ayb'al; si'chupaq'o'k ti' tala.

³²Loq' tal Jesusus te ech tza': —Sib'al b'a'nla chaj kam tetz vunTat vetunb'anlu sevatz. Pek ¿ab'iste ti' sepaq'vu sivan in?— Texhtu'.

³³Utz tzaq'b'u q'u q'esal uq'ayb'al ech tza': —Sa'kojkupaq' sivan axh ti' b'a'nla kam, pek ti' vayoq'one'. Tan axh ko'n vinaj utz, naaq' b'en iib's Tioxh.— Texh te.^o

³⁴Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Tz'ib'amalka tu vemantaar ech tza': «Alel sete vaq'o aas jolol tioxh etatin vaq'o.» Chia.^{p 35-36}Utz oj: «Tioxh tatine!» Chu u Tioxh ti' q'u aanima, ti' vitenam q'u'l k'ulun viyolb'al, unchee' ¿kam tatin vatz u Tioxh u Vinaj nenache' va'l iTxaalom u Tioxh, ichaju'l tu u vatz amlika tx'ava' tza'? ¿Kantu' ye'k tatin sevatz? Niko'neteesa iq'ii. Netal ti' aas: «Niyoaq' Tioxh.» Che'ex. Ti' tan, nivale' aas: «In viK'aol u Tioxh.» Chi'in. Utz aal ex q'u'l niqelon u Yolb'al Tioxh k'uxh nenima netale'. ³⁷Aal b'a'n ye' senima'in oj ye'xhkam nunb'an q'u txaichil q'u'l nital vunTat. ³⁸Pek k'uxh ye' senima'in, nimataj aas atil vunTat sunk'atza utz, atilin k'atz vunTat ti' q'u kam q'u'l nunb'ane'.— Texhtu'.

³⁹Ech si'chpajmotxitxaye' tala, pek el u Jesusus siatz. ⁴⁰Ech b'en u Jesusus sala b'en u Jorjaan tu va'l nich'i'anvu vautisaar aanima u Xhan b'axa. Utz atin tzi'. ⁴¹Utz sib'al aanima nichtul tzixe'. Nichtal ech tza': —K'uxh ye'xh ma'j txaichil i'an u Xhan, nojchit inujul q'u kam tal ti' u vinaj tzi'.— Chia. ⁴²Ech sib'al aanima niman u Jesusus latzi'.

Vikam u Laazaro

11 ¹Unchee' ya'vich ma'l u vinaj Laazaro ib'ii. Aa tenam tu Betaania, vitenam u Li' tuch' u Taa u tatzik. ²Aatz u Laazaro tzi' va'l ya'vich, a' vixib'en u Li', va'l oksan tx'umq'ixsab'al ti' tajan u kuB'aal Jesusus utz, isuu tu xi'l ivi'.^q ³Ech ichaj b'en ichaj q'u tanab' xe'

^o 10.33 Choktaj u Leviitico 24.16. ^p 10.34 Choktaj u Salmos 82.6. ^q 11.2 Choktaj U Xhan 12.3.

u Jesusus ti' talax te ech tza': —KuB'aal, ya'v va'l tiichit'axh ti'.— Texh te.

⁴Unchee' ta'xh tab'i u kam u Jesusus tzi', tal ech tza': —Yit' ta'n koj sakam u Laazaro tu u yaab'il tzi'. Pek tokeb'al iq'ii u Tiohx k'uxh nituch u kam tzi'. Utz so'ok iq'ii viK'aol u Tiohx ti' majte.— Texhtu'. ⁵Aatz u Jesusus tan, tiich chit ti' u Taa tuch' ti' vitza'q' utz, tuch' ti' u Laazaro majte. ⁶Ech k'uxh tab'i u Jesusus aas ya'vich, i'anko'nka ka'va't q'ii tu va'l atichka.

⁷Xamtich tek ti' u kam tza', tal tu q'ul ichusulib' ech tza': —Ko'taj unpat tu Judea.— Texh te.

⁸Utz alax te tu q'ul ichusulib' ech tza': —Chusul, si'chipaq' sivan axh q'u q'esal uq'ayb'al tzi' cheenale utz, ¿ma'tpajaxh tzi' tzik?— Texh te.

⁹Tzaq'b'u u Jesusus ech tza': —¿Yit' tzik kab'laal koj oora tuul ma'l q'ii? Tan ab'il va'l nipaal q'iil, ye'xhkam ti' nipaq'vo'k tib' tan, nitil u txijtxub'al atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ¹⁰Pek ab'il va'l tu aq'b'al nipaale', kam ko'n ti' nipaq'vo'k tib' tan, ye'k txijtxub'al k'atza.— Texhtu'. ¹¹Aatz ma'tich taltu q'u kam tzi', tal paj ech tza': —Vaty u Laazaro, u gamiigo. Pek ma't unk'assa.— Texhtu'.

¹²Tal tek q'ul ichusulib' ech tza': —KuB'aal, untz'oj vatchel ko'n, si'an b'a'n atzi' unchee'.— Texhtu'. ¹³Loq' a' nictal u Jesusus te aas kamy a. Pek a' titz'a q'u chusulib' aas nojla vata'm nichb'anon.

¹⁴Unchee' vatzsaj tek tal u Jesusus te ech tza': —Kamy u Laazaro. ¹⁵Utz nuntxuq'txune' tan, qe'l ye'k o' tzi' aas vetkami. Pek ko'taj tzi'xe'. Ech senima maas in.— Texhtu'. ¹⁶Aatz u Maxh, va'l Diidimo ib'ii majte, tal tu q'u tetz chusulib'il ech tza': —Ko'taj ti' k'uxh sakamo' k'atza majte.— Texhtu'.

U Jesusus u tiichajil

¹⁷Ech opon u Jesusus aas ma'tich tek tel kaava'l q'ii tok u Laazaro tu jul. ¹⁸Aatz u Betaania tan, naja' ko'n k'atz u Jerusaleen. Kamal oxva'l ko'n kilometro ixo'l tuch'. ¹⁹Ech sib'al q'esal uq'ayb'al ma'tich tul xe' u Taa tuch' u Li' ti' iqeel ti' vixib'en. ²⁰Utz aatz tab'i u Taa aas topon u Jesusus, ech ul ik'u'le'. Pek aatz u Li' tan, kaaka tu u atib'al.

²¹Ech tal u Taa tu u Jesusus ech tza': —UnB'aal, atichkojxh tza', ye'n kam vunxib'en koj atzi'. ²²Pek k'uxh anal ulyaxh cheel, vootzajle aas kajay va'l sajjaj tu u Tiohx, sataq' see.— Texhtu'.

²³Tal u Jesusus te ech tza': —Saq'aavitz'pu vaxib'en.— Texh te.

²⁴Tal u Taa te ech tza': —Vootzajle saq'aavitz'pu tu u q'aavitz'pichil tu u motxeb'al q'ii sajj.— Texhtu'.^s

^r 11.16 Aatz u yol “Didimo” anko'xhtu' u yol “gemelo” tu kastiya. Utz “xu'm” chu te'l sukuvatzaj. Aya' q'u talaj nitxa ela titz'pe' niyolonka. ^s 11.24 Choktaj u Danieel 12.1-3; u Isaias 26.19.

²⁵Tal paj u Jesusu te ech tza': —In u q'aavitz'pixsanal. Utz in u aq'ol tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. Ech ab'il va'l ninimanin, k'uxh sakami, saq'aavitz'pi. ²⁶Utz kajay q'u'l itz'lele utz, ninima'in, yit' sa'kojkam vatz Tiohx b'enq'ii b'ensaj. ¿Ni tzik anima va'l nivale' tza'?— Texh te.

²⁷Tal u Taa ech tza': —Ee' unB'aal. Nimamal vaq'o aas axh viTxaalom u Tiohx; axh viK'aol u Tiohx ulyaxh tu u vatz amlika tx'ava' tza'.— Texhtu'.

U toq' u Jesusu k'atz u mujb'al tetz u Laazaro

²⁸Ech ta'xh tal u kam tzi', b'eno'k. Ex isik'le u Li', vitza'q'. Ijutzit talax te ech tza': —Atil u chusul tzi'. Nisik'le'axh.— Texh te. ²⁹Ech ta'xh tab'i u Li', ooje'l chit k'asu'l utz, b'en tzixe'. ³⁰Tan ye'sajich toko'p u Jesusu tu u tal tenam. Pek a' atichku tu va'l ex k'ulaxojku tu u Taa. ³¹Utz til q'u q'esal uq'ayb'al aas ooje'l chit k'asu'l u Li'. Aya' q'u qeeol tetz niyolonka, q'u'l atich tu u atib'al tzixe'. Ech motx xamb'u k'asu'l ti' u Li'. Tan motx tal ech tza': —Ma't oq'oj tu u mujb'al kamnaj atzi'.— Texhtu'.

³²Unchee' opon u Li' tu va'l atichku u Jesusu; peche' ku' siatz. Ta'xh tila utz, tal te ech tza': —UnB'aal, atichkojxh tza', ye'n kam vunxib'en koj atzi'.— Texh te.

³³Ech tiira ok txumu'm tu taanima u Jesusu aas tila nichtoq' u Li'. Utz nichtoq' q'u qeeol majte q'u'l xamich ti'. Ech yak'il chit xijxo'lan u Jesusu ti'. ³⁴Utz ich'oti ech tza': —¿Til ex emujva?— Texhtu'.

Alax te ech tza': —KuB'aal, ni'axh tul saji iile'.— Texh te. ³⁵Ech oq' u Jesusu. ³⁶Utz tal tek q'u q'esal uq'ayb'al ech tza': —Sajitaj etile', nitoq' ti'. Tiira tiich pe'xh ti'.— Chia.

³⁷Utz at nichalon majte: —Nichijajpixsa iatz moy atzi'. Ech ¿kan chaj toke' ye'xhkam ma'j veti'ana? Ye'n koj taq' tzi' vetkam u Laazaro tzi'.— Texhtu'.

U q'aavitz'pu u Laazaro

³⁸Ech tiira ok txumu'm tu taanima u Jesusu aas opon tu u mujb'al kamnaj. Aya' u mujb'al va'l tu ma'l u joyom sivan atichka. Utz sivan u jupib' itzi'. ³⁹Tal u Jesusu ech tza': —Eesataj u sivan tzi'.— Texhtu'.

Utz tal u Taa, u tanab' u kamnaj, ech tza': —¡UnB'aal, va'l tek itzu'l cheel atzi! Tan kaava'x q'ii ikame'.— Texhtu'.

⁴⁰Tal u Jesusu te ech tza': —¿Ye'n val see tzik aas siil vitechalil Tiohx oj sako'nanima?— Texh te. ⁴¹Ech eesal u sivan tzi' u jul va'l mujichku u kamnaj. Utz sajin je' u Jesusu tu amlika. Tal ech tza': —Tateey, ta'ntiohx see tan, naab'i'in. ⁴²Vootzajle aas ninalchitaab'i'in. Pek ti' u mam tenam seplel ok vi' tza', k'uxh nival ech tzi'. Ech samotxinima aas axh vetchajonulin.— Texhtu'. ⁴³Utz aatz veet tal ech tzi', q'eq'u'm chit taltu ech tza': —¡Laazaro cheelu'!— Texhtu'.

⁴⁴¡Ech elu'l u Laazaro va'l ma'tich ikame'! Qitzich iq'ab' tajan tu b'u'j, b'achb'al tetz. Utz kutxich ivatz tu ma'l u liikin b'u'j.

Utz tal u Jesusus ech tza': —Chittaj utz, chajputaj.— Texhtu'.

Vinuk'ax itxaypu u Jesusus

⁴⁵Ech sib'al q'u qeeol q'u'l motx opon ti' u Li', motx tek inima u Jesusus. Aya' q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel. Tan tila kam va'l i'ana. ⁴⁶Pek at unjolge, motx b'en xe' q'u fariseo. Utz ex tal u kam te va'l i'an u Jesusus.

⁴⁷Unchee' aatz tek q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u fariseo, motx imol u conciilio. Utz tal ech tza': —¿Kam sakub'ane'? Tan sib'ax xheenza i'an u vinaj tzi'.^t ⁴⁸Utz mam tenam saniman atzi' oj sako'xhqaq'ka ech tzi'. Utz su'ul q'u aa Roma. Su'lisotzsa u kutioxhla toztiohx tza'. Utz sisotzsa u kutenam majte tza'.— Texhtu'.

⁴⁹Unchee' aatz tek ma'l te, aya' u Caifaas, va'l q'esal oksan yolich tu u ya'b' tzi', tal ech tza': —Atile'n kam ye' etootzaj. ⁵⁰Ye'xhat ni'enku sete aas nojchit aal b'a'n sakam ma'l vinaj ti' q'u aanima kajayil. Ech yit' kajay koj u tenam lasotz ti'.— Texhtu'. ⁵¹Loq' tiyak'il koj chit itxumb'al tal u kam tzi'. Pek axhib'i q'esal oksan yolich vatz Tiohx tu u ya'b' tzi'. Ech a' ib'axab'sa el talaxe' aas aal b'a'n sakam u Jesusus ti' kajay u tenam. ⁵²Utz yit' ti' ko'nkoxh u tenam sakamka. Pek ti' imolax q'u niman tetz u Tiohx majte. Ech si'an ma'l iatz tan, paximich tib'. ⁵³Ech motx inuk' q'u q'esala tu u q'ii tzi' aas siyatz' u Jesusus. ⁵⁴Ech nichtere'nkojipaal u Jesusus vatz q'u q'esal uq'ayb'al. Pek xaan b'en tu u tenam Efraiin, k'atz u tz'inlich tzaji tx'ava'. Utz a' atinkuka tzi' tuch' q'ul ichusulib'.

⁵⁵Unchee' nichtekinajab' u nimla q'ii va'l nipaasa q'u Israeel ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Utz sib'al aanima tikuenta u tx'ava' tzi', motx b'en tu Jerusaleen ti' ib'anax u kostuumbre tetz tx'aatx'ochil. A' chit ye'sajich ix'e't u nimla q'ii.^u ⁵⁶Ech nichmotxichok u Jesusus. Utz nichmotxich'oti sivatzaj tu viq'analil u toztiohx ech tza': —¿Kantal nenache'? ¿Matz saul tu u nimla q'ii?— Chia. ⁵⁷Aatz q'u q'esal oksan yol tuch' q'u fariseo tan, ma'tich talta' aas oj ab'il ma'j so'ootzajin til atilka, satale'. Ech satxaypi.

Viqoolo'k tx'umq'ixsab'al ti' tajan u Jesusus

12 ¹Unchee' vaajitich ko'n q'ii topon u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto, b'en u Jesusus tu Betaania tu tatib'al u Laazaro, va'l kami. Loq' q'aav itz'pixsal xo'l q'u kamnaj. ²Ech b'anax techb'ub'al u Jesusus tetz ku'eb'al q'ii. U Taa nich'i'kulane'. Utz k'ujlich ok u Laazaro vatz meexha k'atz u Jesusus.

^t 11.47 Aatz u yol conciilio nital tza', aya' u sanedriin, q'u q'esala xo'l q'u Israeel tu Jerusaleen. Echa' u congreso sukuvatz cheel. ^u 11.55 Aatz u kostuumbre tetz tx'aatx'ochil nital tza', ma'l xheemaana nichtiq'ov tib'. Ech nal nichtaq'ax tzii te saoko'p tu viq'analil u toztiohx.

³Ech aatz u Li', ex tiq'o ma'l libra tx'umq'ixsab'al, nardo ib'ii. Sib' ija'mel. Ech iqoo ku' ti' q'u tajan u Jesusus. Utz itzajsa tu q'u xi'l ivi'. Ech tiira pax paal itx'umq'u u tx'umq'ixsab'al tu u tuul otzotz b'a'nil.

⁴Ech yolon ma'l tu q'ul ichusulib', aya' u Judas aa Cariote va'l si'ch'oksan u Jesusus tiq'ab' q'u txayol, vik'aol u Xhim. Tal ech tza':
⁵—¿Kantu' ma'kojk'ayil u tx'umq'ixsab'al tu 300 ja'mel aq'onib'al q'ii tzi'? Utz sa'aq'ax vija'mel tu q'u me'b'a'.— Texhtu'. ⁶K'uxh tal u kam tzi', ti' koj aas nojchit nitxum iatz q'u me'b'a'. Pek ti' tan, elq'omich. Utz a' atichku u tx'u'y tzixe', kolb'al puaj. Utz nichtelq'a el tetz u puaj nichiko'p tuul.

⁷Ech aatz u Jesusus tal ech tza': —Kam esa' te. Tan ti' itz'akal vunchi'l tu mujb'al vetz k'uxh vetikole'l u tx'umq'ixsab'al tzi'.^v ⁸Utz aatz q'u me'b'a', ech ko'xh tatin texo'l b'enamen atzi'. Pek aatz in tan, ech ko'n koj vatin texo'l tza'.— Texhtu'.

Vik'ajax ti' u Laazaro sayatz'pi k'uxh anal q'aav titz'pe'

⁹Unchee' sib'al q'u q'esal uq'ayb'al ab'in aas atich u Jesusus tu Betaania. Ech motx b'en tzi'. Yit' ti' ko'nkoxh en tilax u Jesusus, pek ti' en tilax u Laazaro majte va'l q'aav itz'pu xo'l q'u kamnaj. ¹⁰Ech taq' ku' tib'eyil q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx aas antu tek siyatz' u Laazaro majte. ¹¹Tan ti' ko'n u q'aavtitz'pu u Laazaro nichtelka q'u q'esal uq'ayb'al ti' q'u tuq'ayb'al utz, nichinima u Jesusus.

U toko'p u Jesusus tu Jerusaleen

¹²Unchee' tu tek va't q'ii tuul, atich opon u mam tenam tu u nimla q'ii. Utz motx tab'i aas si'chopon u Jesusus tu Jerusaleen. ¹³Ech motx ichok q'ab'aj paalma utz, motx ul ik'u'le'. Nichmotxiq'eq'un taltu ech tza': —¡Loch'o'! ¡Techal axh tan, tib'ii u kuB'aals Amlika niulk'axh, viQ'esal q'u Israeel!— Texhtu'.^w ¹⁴Ech chee ma'l u chelem b'uuro utz, je' u Jesusus ti'. Echa' va'l tz'ib'amalka nital ech tza':

¹⁵—Ye' ko'xh xo'vex Israeel; ex aa tu Sioon. Tan tul vetijlenal; atil je' ti' ma'l chelem b'uuro.— Chia.^x

¹⁶Utz ye't paal itxumb'al q'u chusulib' tu q'u kam tza'. Pek analen paal itxumb'al tuul aas b'entekje' u Jesusus tu Amlika. Motx tek ul sik'u'l aas tz'ib'amichnalka q'u kam ti' q'u'l uchi. ¹⁷Ech antu xamich ti' u Jesusus q'u aanima q'u'l ilon aas isik'le elu'l u Laazaro tu jul utz, q'aav titz'pixsa.

^v 12.7 Aatz u tx'umq'ixsab'al nital tza', a' u tx'umq'ixsab'al nitxakun ti' itz'akal ichi'l q'u kamnaj, pek itz'lich u Jesusus aas oksal u tx'umq'ixsab'al ti' tzi'. ^w 12.13 Choktaj u Salmos 118.25-26. ^x 12.15 Choktaj u Zacarias 9.9; u Isaias 40.9; u Sofonias 3.16.

Va'lich motx taltu tu tere'n q'u aanima. ¹⁸Ech mam tenam motx ul ti' ik'ulaxe'. Tan ma'tich tab'ita' aas i'an u txaichil tzi'.

¹⁹Pek aatz q'u fariseo tan, nichmotxtal tib'ilaj ech tza': —¿Matz etilla'? ¿Kam koj ech qole' ti'! Tan mam tenam niniman utz, nixamb'u ti'.— Texhtu'.

Vichokax u Jesusus tu unjolol q'u griego

²⁰Unchee' atich unjolol puera aanima xo'l q'u nachol Tiohx q'u'l motx opon tu u nimla q'ii, griego viyolb'al. ²¹Aatz q'u griego tzi', motx xaan opon k'atz u Felipe, u aa Betsaida tikuenta Galilea. Utz ijaj b'a'nil te ech tza': —B'aal nitxa', niqachva saqil u Jesusus.— Texh te. ²²Ech ib'en u Felipe utz, ex tal tu u Lixh. Ech ka'l tek ixaane', motx ex tal tu u Jesusus.

²³Utz tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Oponyu u tiempo aas sa'tekkam u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Loq' saq'aavitz'pixsali. ²⁴Ni'xhtek'val sete aas oj yit' sa'kojxalamtu u tiil triigo niku' tu tx'ava', kam koj saitz'pi. Sako'xhkaa u ia ech tzi'. Pek oj saxalamtu tu u tx'ava' utz, saitz'pi. Sib'al ivatz sataq'e' atzi'. ²⁵Ab'il va'l tii chit ti' u vatz iq'ii isaj tza', aal sitz'eje'. Pek ab'iste va'l yit' ta'xh koj nititz'a vitiichajil tu u vatz amlika tx'ava' tza', aal a' nikol ti' vitiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. ²⁶Ab'il q'u'l ninimanin, xamb'oj vi'. Utz til sa'atink'in, a' sa'atinku u niman vetz tzi' majte. Tan ab'il va'l sanimanin, sa'atin tatin vatz vunTat.

U taltu u Jesusus aas sakami

²⁷Aatz cheel, tiira k'ayb'inaj vaanima. Utz ¿kam chaj savale'? ¿Satz unjaj tu vunTat aas sateesa'in tu tza'l tzi'? Tan ech chit u vetz ul unb'ane'. ²⁸¿Tateey, ta'xh sa'an vatxumb'al! Ech oksa iq'ii vab'ii.— Texhtu'.

Ech uch k'asu'l ma'l u yol tu Amlika, tal ech tza': —Vetvoksal iq'ii vunb'ii utz, sa'pajvoksa unpate.— Texhtu'.

²⁹Aatz u mam tenam atich opon tzi', tab'i u vi' tzi'. Utz atia nichmotxtale' aas ma'l tininunchil uchi. Utz at nichalon majte aas: —Ma'l aanjel q'ilan.— Chia.

³⁰Pek tzaq'b'u u Jesusus utz, tal ech tza': —Yit' vi' koj vet'ul u yol tzi', pek seti'. ³¹Tan oponyu tek u tiempo ti' vitx'olax inujul u vatz amlika tx'ava' tza'. Sab'ajle'l u q'esala tu u vatz amlika tx'ava', aya' u tx'i'li'inaj. ³²Aatz lat'anb'al'je'in vatz kurus, sib'la aanima sanimanin; so'ok sunk'atza.— Texhtu'. ³³Loq' a' nictal inujul kani'ch ikam sakami aas nictal q'u kam tzi'.

³⁴Utz tzaq'b'u q'u aanima ech tza': —Ab'imal qaq'o tu u o'tla mantaar aas ta'n atinchil si'an vi'Txaaom u Tiohx. Pek ¿kam tok naale' aas ministeer saelb'en u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'? Utz ¿ab'il u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima naale' unchee'?— Texhtu'.

γ 12.34 Choktaj u Salmos 89.4, 36-37; 110.4; u Isaias 9.7; u Ezequiel 37.25; u Danieel 7.14.

³⁵Tzaq'b'u u Jesusus utz, tal ech tza': —B'iit ko'xh tiempo sa'atinin texo'l; echa' txijtxun etetz u vatine!. Utz paalojex, tuul atil u txijtxub'al tzi!. Ech ye'k koj enachlo'm lu'ul u uken. Tan ab'il va'l tu aq'b'al nipaale', ye' tootzaj ti'ch ib'ena!. ³⁶Nimataj u txijtxun etetz tuul atil texo'l. Ech setiq'o tetz vitxumb'al tan, ex ik'aol ime'al u txijtxub'al tzi'.— Texhtu!.

Yit' kajay koj saniman u Jesusus

Unchee' ta'xh tal q'u kam u Jesusus tzi', b'eni; imuj tib' siatz. ³⁷Pek ye't ko'n nimal tu q'u aanima, k'uxh ma'tich i'antu sib'la txaichil siatz. ³⁸Loq' itzojpu chit u Yolb'al Tiohx va'l alelka tu u Isaias u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal ech tza':

—KuB'aal, ye'xhab'il niniman q'u kam niqale!. Utz jab'il k'atza nik'uchvu tib' viyak'il u kuB'aal?— Chia.^z

³⁹Ech toke' ye' nichmotxinimane!. Utz tal paj u Isaias ech tza':

⁴⁰—U Tiohx jupun iatz q'u aanima.
Utz itiib'ixsa q'u taanima.
Ech ye'k samotxilon tuch' b'aq' iatz.
Utz ye'k sael b'oj itxumb'al tuul tu taanima.
Ech ye'k so'ok sunk'atza utz,
ye'k sunb'an b'a'n te.— Chu u Isaias.^a

⁴¹A' taltu u kam u Isaias tzi' aas tiltu vitechalil u Tiohx. Ech yolon ti'.

⁴²Sib'al motx niman u Jesusus. Antu q'u q'esala xo'l q'u Israeel. Pek ye' nichmotxiyole'l. A' nichmotxixo'va q'u fariseo. Tan oj samotxtale', saya'sal topon tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. ⁴³Tan a' b'ennajku ik'u'l ti' u toksal iq'ii xo'l q'u aanima, vatz u tok iq'ii tu u Tiohx.

Vitx'olax inujul q'u aa paav tu viyol u Jesusus

⁴⁴Utz qetun taltu u Jesusus ech tza': —Ab'il ninimanin, yit' in koj ninima'in. Pek a' ninima va'l vetchajonulin. ⁴⁵Utz ab'il ni'ilonin, a' nitil va'l vetchajonk'asu'lin. ⁴⁶In u txijtxub'al ulyin tu u vatz amlika tx'ava'. Utz ab'il q'u'l ninima'in, yit' tu uken tere'n koj sa'atinka. ⁴⁷Utz yit' in koj satx'olon inujul ab'il a' ni'ab'in q'ul unyol tza' utz, ye' ninima. Tan yit' a' koj ul untx'ol inujul q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Pek aal ul unchitpu. ⁴⁸Ab'il ye' nik'ulin utz, ye' nik'ul q'ul unyol, atil va'l satx'olon inujul. A' satx'olon inujul tu u motxeb'al q'ii saj q'u yol q'u'l vetvalla'

^z 12.38 Choktaj u Isaias 53.1.   ^a 12.40 Choktaj u Isaias 6.10.

tza'. ⁴⁹Tan yit' unyol koj sunjunal q'u yol vetvalla'. Pek a' vetaq'on u mantaar ve vunTat va'l vetchajonk'asu'lin. A' aq'on unyol ti' kam savale' utz, kani'ch talax sunb'ane'. ⁵⁰Utz vootzajle aas tetz tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj vimantaar. Ech toke' kam chit echa' talax ve veti'an vunTat, echat chit talax kajay nunb'ane'.— Texhtu'.

Vitx'aat tajan q'ul ichusulib' u Jesusus

13 ¹Unchee' atich tek sik'u'l u Jesusus aas ma't topon vitiempo, a' chit ye'sajich ixet u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Tootzaj teku'en saelb'en vatz tx'ava' utz, se'en xe' viTat. Utz tiich u Jesusus ti' q'ul ichusulib' utz, anko'xh tiich ti' tiya'teb'al.

²Unchee' ela nichmotxtechb'u u echb'ub'al tuch' tetz u nimla q'ii. Utz ma'tich toksal tu taanima u Judas tu u tx'i'li'inaj aas a' va'l saoksan u Jesusus tiq'ab' q'u txayol. Aya' u Judas aa Cariote, vik'aol u Xhim. ³Utz tootzajleich u Jesusus aas ma't toksal kajay q'u kam tiq'ab' tu viTat. Tan a' k'asku'l xe' Tiohx utz, a' se'enku xe' Tiohx. ⁴Ech txake' u Jesusus tu va'l atichku k'atz u meexha. Teesa vichake't utz, itxay ma'l toalla. Iqitzo'k xe'aj tuul. ⁵Ech taq' ku' a' tu ma'l u kamb'al utz, xe't itx'aa tajan q'ul ichusulib'. Utz isuu tu u toalla va'l qitzich ok xe'aj tuul. ⁶Pek aatz opon k'atz u Xhim va'l Lu' majte, tal te ech tza': —UnB'aal, ¿nojchit satx'aa vajan?— Texh te.

⁷Tzaq'b'u u Jesusus tal te ech tza': —Aatz cheel, sa'kojel atxumb'al tu va'l nunb'ane'. Pek xamtel sael atxumb'al tuul kam toke'.— Texh te.

⁸Tal u Lu' te ech tza': —Ye'xhjat u satx'aa vajan.— Texh te.

Tzaq'b'u u Jesusus ech tza': —Ye'k ookeb'al sunk'atza untz'oj ye'k suntx'aa aajan.— Texh te.

⁹Tal paj u Xhim te ech tza', va'l u Lu' majte: —UnB'aal, yit' ta'n ko'n koj satx'aa q'u vajan tzi', pek antu satx'aa unq'ab' tuch' unvi'.— Texhtu'.

¹⁰Tal u Jesusus te ech tza': —Ab'il va'l tx'aatx'och tatine', a' texh satx'aal q'u tajan. Ech tx'aatx'och tek kajayil si'ane'. Utz aatz ex, tx'aatx'ochtek'ex, k'uxh yit' kajay koj ex.— Texhtu'. ¹¹K'uxh tal ech tzi' tan, tootzajich teku'en ab'il va'l so'oksan tiq'ab' q'u txayol. Echixe'at tala aas: —Yit' kajay koj ex tx'aatx'och'ex.— Texhtu'.

¹²Unchee' toksa paj vichake't aas veet itx'aat q'u tajan utz, q'aavopon vatz meexha. Utz tal tu q'u chusulib' ech tza': —¿Matz paaly etxumb'al tu va'l vetunb'anlu sete tzi'? ¹³Tan “Chusul” utz, “B'aal” che'ex vi'. Utz nojchit netale' tan, in. ¹⁴Utz k'uxh in B'aal utz, in Chusul, vetuntx'aal etajan, echat seb'an majte. Sitx'aa tib' etajan setib'ilaj. ¹⁵Ma'l k'uchb'al vetunb'anlu sevatx. Ech kam chit echa' vetunb'anlu sete, echat samotxeb'an majte. ¹⁶Tan ni'xhtek'val sete aas yit' paalchu koj tijle'm u aq'onom vatz u b'aal taq'on. Utz yit' paalchu koj tijle'm u b'anol chaj, vatz va'l nichajon. ¹⁷Utz chi'b'eb'al etetz si'ane' untz'oj etootzaj q'u kam tza' utz, seb'an ex b'anol tetz.

¹⁸Loq' yit' kajay koj ex nivalex. Tan vootzajle ab'il txaael vaq'o. Utz sa'naltzajpu u Yob'al Tiohx va'l nital ech tza': «Aatz va'l ela nuntx'a' kaxhlaan tx'ix tuch', a' sab'anon je' ve.» Chia.^b ¹⁹Nival q'u kam sete tza' tuul ye'saj tuche'. Ech aatz lauchi, senima ab'il in. ²⁰Tan ni'xhitek'val sete, ab'il sak'ulun va'l nunchaje', in a' nik'ulin tzi'. Utz ab'il va'l nik'ulin, a' nik'ul va'l vetchajonk'asu'lin.— Texhtu'.

U taltu u Jesusus aas ma'l q'u chusulib' sak'uchun tu q'u txayol

²¹Unchee' txumun u Jesusus tu taanxelal aas ma'tich taltu q'u kam tzi'. Tal ech tza': —Ni'xhitek'val sete aas ma'l sete so'oksanin tiq'ab' q'u txayol.— Texhtu'.

²²Ech xe't motx isaji tib' q'u chusulib' tib'ilaj utz, nichmotxisotz ik'u'l. Tan ab'iste chaj te nichtalaxe'. ²³Utz ch'uxhlich k'atz u Jesusus u chusulib' va'l tiira b'a'nich u Jesusus te. ²⁴Ech b'anax b'en xheeny a te tu u Xhim, aya' u Lu', aas sich'oti tu u Jesusus ab'il nichtale'. ²⁵Aatz tek u chusulib' tzi', aal chit ijetz'o'k tib' k'atz u Jesusus. Utz jutzuman tab'i te ech tza': —UnB'aal, ¿ab'il?— Texh te.

²⁶Tzaq'b'u u Jesusus ech tza': —Aya' va'l savaq' u kaxhlaan tx'ix te chael tu chib'.— Texhtu'. Ech ichaat u kaxhlaan tx'ix tu u chib'. Taq' tu u Judas aa Cariote, vik'aol u Xhim. ²⁷Ech ok u tx'i'li'inaj tu taanima u Judas aas ma'tich taq'ax b'iil u kaxhlaan tx'ix te. Utz tal tek u Jesusus te ech tza': —Nal ko'xh a'ane' kam va'l sa'ane'.— Texh te. ²⁸Pek ye'xhab'il ko'xh ma'j tu q'u'l atich vatz meexha, el itxumb'al tuul kam tok va'l tala. ²⁹Tan aatz nichitz'an aas kamal siloq'e' kam nisav tetz u nimla q'ii nichtale'. Oj a' sataq' b'oj tetz q'u me'b'a' nichtale'. Tan axhib'i a'ich kolol puaj u Judas. ³⁰Ech ta'xh techb'u u kaxhlaan tx'ix u Judas tzi', k'asu'l. Utz tu aq'b'alich teku'en.

U tii uchchil ib'ilaj

³¹Unchee' aatz ma'tich tek ik'asu'l, tal u Jesusus ech tza': —Aatz cheel, oponyu u tiempo aas saok iq'ii u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Utz so'ok iq'ii u Tiohx ti' majte. ³²Tan oj nitok iq'ii u Tiohx ti', saoksal iq'ii tu u Tiohx majte. Utz sa'texhi'ane'. ³³Unchusulib' tii'in seti', b'iit ko'xh sunb'an texo'l. Tan sab'enin. Utz sechok'in. Loq' sa'kojveet etopon tu va'l se'enk'in. Echat chit nival sete kam va'l vetval tu q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israel. ³⁴Nunchus va't u mantaar sete jalel teku'en. Utz aya' va'l seb'an tii'ex setib'ilaj sejununil. Kam echa' munb'antu tii'in seti', echat ko'xh eb'antu tii'ex setib'ilaj seb'an majte. ³⁵Tan untz'oj seb'an tii'ex setib'ilaj, satootzaji kajay q'u aanima aas ex niman vetz.— Texhtu'.

³⁶Aatz u Xhim va'l Lu', tal tek te ech tza': —UnB'aal, ¿til se'enk'axh?— Texh te.

^b 13.18 Choktaj u Salmos 41.9.

Ech tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza!: —Sa'kojveet ab'en vi' cheel tu va'l ma'tk'in. Pek xamtel lab'enaxh vi'.— Texh te.

³⁷Utz tal u Lu' te ech tza!: —UnB'aal, ¿kantu' ye'k saveet unb'en sai' cheel? ¿Tan aal sunq'i' kamchil sai'!— Texh te.

³⁸Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza!: —¿Saq'i' kamchil vi' naale'? Ni'xhtek'val see aas ye'sajen toq' u b'aal t'el tuul, ox pajul ma't eesat iib' tuul aas ootzajin.

U Jesusus si'iq'on opon uchchil xe' u kuB'aals Amlika

14 ¹Ye' ko'xh ilin etaanima. K'ujlel nal ek'u'l ti' u Tiohx utz, k'ujloj ek'u'l vi' majte. ²Tan aatz tu va'l atilku vunTat tu Amlika, sib'al atib'al atile. Vetvallu sete koj atzi' aas yit' koj echi. Pek ma't unb'an tuch etatib'al sekajayil. ³Se'enin utz, ma't unb'an tuch etatib'al. Loq' vul unpate. In chit su'liq'onb'enex vi'. Ech til va'l sa'atink'in sa'atinex tzi' majte. ⁴Etootzajle til ma'tk'in utz, etootzajle u b'ey.— Texhtu'.

⁵Loq' alax te tu u Maxh ech tza!: —KuB'aal, ye' qootzaj til ma'tk'axh. ¿Kani'ch qootzajit u b'ey unchee'?— Texhtu'.

⁶Utz tal u Jesusus te ech tza!: —In u b'ey xe' Tiohx. In vinujul. Utz in u tiichajil tetz b'enq'ii b'ensaj. Ab'il koj so'opon xe' vunTat untz'oj yit' vi' koj. ⁷Oj nojchit etootzajin, etootzajle vunTat majte atzi'. Utz cheel nixe'tetootzaji tan, ninaletile'.— Texhtu'.

⁸Unchee' tal u Felipe te ech tza!: —KuB'aal, chuspi ko'xhtu' sak'uch u kuTat qe.— Texhtu'.

⁹Tal u Jesusus te ech tza!: —¿Yootzajin tzik Felipe k'uxh sib'ax tiempo vatin texo'l? Tan ab'il va'l vettillin, vettillu vunTat majte atzi'. Ech ¿kam tok naale'? aas: «K'uch u kuTat qe.» Cha'axh. ¹⁰¿Yetz nanima tzik aas ma'l ko'n in tuch' vunTat utz; ma'l ko'n vunTat vuch' majte? Aatz q'u yol q'u'l nivale' tza', yit' vetz koj sunjunal. Pek tetz vunTat va'l atil sunk'atza. Tan a' nib'anon q'u kam. ¹¹Nimataj aas ma'l ko'n in tuch' vunTat utz; ma'l ko'n vunTat vuch'. A' u techlal u vatin tuch' vunTat q'u txaichil nunb'ane'. ¹²Ni'xhtek'val sete aas ab'il va'l ninimanin, si'an q'u kam majte q'u'l nunb'ane' tza'. Utz paalchu ko'xh tere'n si'ane' tan, ma't'in xe' vunTat. ¹³Utz kajay q'u kam q'u'l sejaj tu vunTat tunb'ii, sunb'ane'. Ech so'ok iq'ii u Tata k'atz u K'aola. ¹⁴Kam sejaj tunb'ii, savaq'e'.

U taq'tu'l u Tioxhla Espiiritu u Jesusus si'ane'

¹⁵Oj nojchit tz'ejel etaanima vi', nimataj q'ul unmantaar. ¹⁶Utz sunjaj tu vunTat, sataq' va't moxb'en etetz aas tiira sa'atin texo'l b'enamen.

¹⁷Aya' u Tioxhla Espiiritu, u iq'on tetz vinujul, va'l ye'k saveet ik'ulax tu q'u aanima q'u'l aye'n tu paav. Tan nikojtile' utz, ye' tootzaj. Pek ech koj ex tan, etootzajle. Atil sek'atza utz, sa'atin sek'atza.

¹⁸Yit' sa'kojvaq'ka'ex echa' ikaa tal nitxa' ye'k itxutx ib'aal. Pek saq'aavu'lin tzexe'. ¹⁹B'iit ko'xh si'ane' utz, ye'kan satilin q'u aanima

q'u'l aye'n tu u paav. Pek aatz ex, setilin. Tan itz'lelin b'enq'ii b'ensaj. Utz sa'atinex tu b'enq'ii b'ensaj majte. ²⁰Aatz si'an tu u q'ii tzi', setootzaji aas nojchit ma'l ko'n in tuch' vunTat. Utz setootzaji aas atilin sek'atza utz; atilex sunk'atza majte. ²¹Ab'il va'l atil q'ul unmantaar sik'u'l utz, ninima, a' va'l tz'ejel taanima vi' atzi'. Utz ab'il va'l tz'ejel taanima vi', si'an tii vunTat ti'. Sunb'an tii'in ti' utz, sa'atinin k'atza majte.— Texhtu'.

²²Unchee' alax te tu u Judas ech tza', va'l yit' aa Cariote koj: —KuB'aal, çkam toke' aas o' ko'xh sailonaxh utz, yit' sa'kojtilaxh unjot q'u aanima tu u vatz tx'ava' tza'?— Texh te.

²³Tzaq'b'u u Jesus ech tza': —Ab'il sitz'ej taanima vi', sinima vunyolb'al atzi'. Utz si'an tii vunTat ti'. Ech sa'atino' k'atza. Ta'n sa'atino'. ²⁴Pek ab'il va'l yit' tz'ejel koj taanima vi', ye' niniman vunyolb'al atzi'. Utz aatz q'u yol vetetab'ila' tza', yit' vetz koj, pek tetz vunTat va'l vetchajonk'asu'lin.

²⁵Nival q'u kam sete tza', tuul atilin texo'l. ²⁶Pek toj ichaj k'asu'l u moxb'en etetz vunTat tunb'ii. Aya' u Tioxhla Espiiritu. A' va'l sachusun kajay q'u kam sete. Utz sinachpixsa kajay q'u kam sete q'u'l vetvalla' tza'.

²⁷Savoksa u paas tetaanima. Aya' va'l atil sunk'atza, va'l yit' ech koj a' va'l atil tu u vatz amlika tx'ava'. Ye' ko'xh ilin etaanima utz, ye' ko'xh xo'vex. ²⁸Vetetab'ila', vetvalla sete aas sab'enin. Loq' su'ulin texo'l. Utz oj nojchit tz'ejel etaanima vi', satxuq'txunex koj atzi' ti' aas ma't'in xe' vunTat. Tan paalchu vunTat sunvi'. ²⁹Nivalka el q'u kam sete cheel tza' aas ye'saj unb'ena'. Ech lenima aas ma't unb'ena'. ³⁰Unchee' yit' jank'al tere'n koj sayolonin setuch'. Tan tul va'l niq'esalain tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz ye'xh b'oj tokeb'al sunk'atza. ³¹Pek ministeer nunb'an q'u kam vettal vunTat ve. Ech satootzaji q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' aas nojchit k'onel vaanima ti' vunTat.

Pek ko'taj, elojb'eno' tza'.— Texhtu'.

U tatin u Jesus echa' tze'il uuva

15 ¹Unchee' tal tepaj u Jesus tu q'ul ichusulib' ech tza': —Ech in u nojla mukaniil uuva. Utz aatz vunTat, echa' aq'in tetz.^c ²Utz sateesa kajay q'u q'ab'aj nitel sunk'atza q'u'l ye' nivatzine'. Pek satilb'e ab'iste va'l nitaq' ivatz. Ech sa'xhtaq' tere'n ivatz. ³Utz aatz ex, tx'aaeltek'ex tu q'ul unyol vetvalla sete. ⁴Tii atojex sunk'atza. Utz sa'atinin sek'atza majte. Echa' u q'ab' uuva sako'nkoxhvatzin sijunal oj yit' atil koj k'atz vimukanil. Utz echat ko'xh ex majte. Sa'kojek'uch u b'a'n'il oj yit' atilkojok'ex sunk'atza.

⁵Aatz in, echa' in vimukanil u uuva. Utz ech ex q'ul iq'ab'aj. Tan ab'il va'l ato'k sunk'atza, atilin k'atza. Utz sib'al ivatz nitaq'e'. Pek kam koj setx'ol iveete' oj xaannajelex sunk'atza. ⁶Tan ab'il va'l yit' atil koj ok

^c 15.1 Choktaj u Isaias 5.1-7.

sunk'atza, saeesal sunk'atza. Echa' itzok'le'l q'u q'ab' uuva. Ech nitzaje'. Utz nimolaxe' sa'aq'ax oko'p tu xamal ti' itz'e'a'.

⁷Pek oj tii etatin sunk'atza utz, tii nenima vunyol, jajtaj kam kajay va'l esa'. Utz sa'aq'ax sete. ⁸Nitok iq'ii vunTat setaq'o oj nek'uch u b'a'nla txumb'al, echa' b'a'nla vatz tze'. Utz oj nimna'l aas ex unchusulib'. ⁹Kam chit echa' ib'antu tii vunTat vi', echat unb'antu tii'in seti'. Ech tii atojex sunk'atza tu vunb'antu tii'in seti'. ¹⁰Sa'atinex sunk'atza oj senima q'ul unmantaar. Tan tii'in seti'. Echa' nunb'ane' aas nunnima q'ul imantaar vunTat utz, atilin k'atza. Tan tii vi'.

¹¹K'uxh nival q'u kam sete tzi' tan, a' unsa' senach u txuq'txunchil va'l nunnache'. Ech tz'ajel u txuq'txunchil sek'atza si'ane'. ¹²Utz a' vunmantaar tza'; aya' va'l seb'an tii'ex setib'ilaj, echa' unb'antu tii'in seti'. ¹³Tan nojchit ta'xh ma'l aanima sib' tii ti' imol va'l sataq' tib' tu kamchil ti' q'u tamiigo. ¹⁴Utz jolol ex vamiigo si'ane' oj seb'an q'ul vetvullu sete. ¹⁵Tan "aq'onom" chajko'nkojin seti'. Tan aatz va'l aq'onom ku'en, ye' tootzaj kam ni'an u b'aal taq'on. Pek "vamiigo" chajin seti' tan, vetvullu kajay q'u kam sete q'u'l vetvab'i xe' vunTat. ¹⁶Utz yit' ex koj vettxaonin, pek in vettxaonex. Utz a' vetetz cheel sek'uch vitxumb'al u Tiohx sek'atza, echa' b'a'nla vatz tze'. Ech va'l seb'an b'enamem. Ech kajay q'u kam q'u'l sejaj tu vunTat tunb'ii, sataq' sete. ¹⁷Ech nunb'an mantaar talax sete aas seb'an tii'ex setib'ilaj sejununil.^d

U teesal iq'ii u Jesus tuch' q'u niman tetz

¹⁸Oj nichik'ula'ex q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza', a'tzii. Tan ootzajitaj, in a' b'axal nichik'ula'in tzi'. ¹⁹Utz si'an tii seti' koj aas ex koj b'anol tetz q'u paav tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Pek yit' ex koj b'anol tetz paav. Echixe'at nichik'ula'ex tere'n q'u aanima. Tan txaaeltek'elex xo'l q'u aanima vaq'o tu u vatz a tx'ava' tza'. ²⁰Ulsataj u yol sek'u'l va'l alal sete vaq'o aas yit' paalchu koj tijle'm u aq'onom vatz u b'aal taq'on. Tan oj nivixvale', saixvalex majte. Oj nimali vunyol, sanimal veyol majte. ²¹Loq' ti' ko'n vunb'ii k'uxh sichik'ula'ex q'u aanima. Tan axhib'i ye' tootzaj ab'il va'l vetchajonk'asu'lin.

²²Ye'n koj ulin, ye'n koj ul yolonin xo'l q'u aanima, ye' tootzaj koj atzi' aas atil ipaav. Pek aatz cheel, sa'tere'nkojchee iyol ti' imujax q'ul ipaav. ²³Tan ab'il va'l nichik'ula'in, antu nichik'ula vunTat majte. ²⁴Ye' tootzaj q'u aanima koj atzi' aas atil ipaav aas ye'n koj ul unb'an q'u kam tixo'l q'u'l ye'xhab'il ko'xh va't nib'anon. Pek niko'ntixva'in k'uxh vettillu q'u kam nunb'ane'. Utz a' nitixva vunTat majte. ²⁵Loq' itzojpu chit u yol va'l tz'ib'amalka tu vimantaar nital ech tza': «Ye'k ko'xh tokeb'al nitixva'in q'u aanima.» Chia.^e

^d 15.17 Choktaj u B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 3.11. ^e 15.25 Choktaj u Salmos 35.19; 69.4.

²⁶Pek su'ul u moxb'en etetz va'l sunchaj k'asu'l xe' vunTat. Aya' u Tioxhla Espiiritu, u iq'on tetz vinujul. A' tek sayolon vi'; satal q'u kam sete. ²⁷Utz aatz ex, setxakb'a' q'u kam vi' majte. Tan atilex sunk'tatza tixe'teb'al. Ilel q'u kam setaq'o.

16 ¹Unchee' vetvallu q'u kam sete tza' tan, a' unsa' aas ye'xhkam saeesanka'ex vi'. ²Tan sa'nalojchalk'asu'lex tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz sa'nalopon ma'l tiempo aas ab'il sayatz'onex, iq'ii u Tioxh nitoksa satale'. ³Utz ech si'an tzi' tan, ye' tootzaj ab'il vunTat utz, ye' tootzaj ab'il in. ⁴Vetvallu kaael q'u kam sete tza'. Ech aatz lo'opon u tiempo, letulsa sek'u'l aas alel tek sete vaq'o. K'uxh ye't val u kam sete tixe'teb'al tza' tan, atilin texo'l.

Vilochon u Tioxhla Espiiritu si'ane'

⁵Pek aatz cheel, se'enin xe' vunTat va'l vetchajonulin. Ech ye'xhab'il sach'otin ve aas: «¿Til ma'tk'axh?» Chaj koj. ⁶Tan txumu'm okyu tetaanima cheel atzi'. Netxumun tu va'l vetvalluka el sete tza'. ⁷Pek vinujul nival sete aas b'a'n sab'enin. Tan oj ye'k sab'enin, ye'k su'ul u moxb'en etetz. Ech sab'enin tan, se'nunchaju'l tzexe'. ⁸Utz aatz lauli, sinach b'en vipaav q'u aanima taq'o tu u vatz amlika tx'ava'. Ech satootzaji ab'iste vijikomal, ab'iste ye'xtxoj utz, ab'iste vinujul. ⁹Satab'i vipaav q'u aanima tan, ye' nimotxinima'in. ¹⁰Utz satab'i vijikomal tan, ma't'in xe' vunTat utz, sa'tere'nkojetil unvatz. ¹¹Utz satab'i vitx'olpu inujul q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza' tan, tz'ejaxyu yol ti' u q'esalain tetz.

¹²Sib' tere'n ko'xh kam si'chval sete, pek sa'tere'nkojetii tiq'ole'. ¹³Pek aatz lu'ul u Tioxhla Espiiritu tetz vinujul, a' saiq'on eb'ey ti' kajay vinujul. Tan yit' iyol koj sijunal satale'. Pek a' satal kajay va'l satab'i k'atz vunTat. Utz a' sa'alon q'u kam sete q'u'l su'ul taab'ab'en. ¹⁴Satoksa unq'ii tan, vetz q'u yol satale'. Utz setootzaji taq'o. ¹⁵Vetz q'u yol satale' tan, vetz kajay q'u'l atil xe' vunTat. Ech tok vetvala aas setootzaji taq'o.

U txumu'm tuch' u chi'b'ichil sapaalku q'u chusulib'

¹⁶Utz b'iit ko'xh si'ane', ech ye'kan setilin. Loq' b'iit ko'xh paj tuul sa'pajetilin. Tan ma't'in xe' vunTat.— Texhtu'.

¹⁷Unchee' motx tek tal unjolol q'u chusulib' sivatzaj ech tza': —¿Kam tok va'l nital qe tzi'? aas: «B'iit ko'xh si'ane', ech ye'kan setilin. Loq' b'iit ko'xh paj tuul sa'pajetilin. Tan ma't'in xe' vunTat.» Chia.— Texhtu'.

¹⁸Utz nichmotxtal ech tza': —¿Kan chaj tok va'l nitale' tzi'? aas: «B'iit ko'xh setilin.» Chia. Ye' tek qootzaj kam tok va'l nitale' tzi'.— Texhtu'.

¹⁹Unchee' tootzaji u Jesusus aas nichmotxtachva ich'otil te. Tal tek te ech tza': —¿Ni tzik eyol sevatzaj va'l vetval sete aas: «B'iit ko'xh si'ane',

ye'kan setilin. Utz b'iit ko'xh paj tuul sa'pajetilin.» Chi'in? ²⁰Ni'xhtek'val sete aas saq'lex utz, satxumunex. Tuul sako'ntxuq'txun q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Loq' a'tzii. K'uxh satxumunex tan, sa'nalb'en vetxumu'ms txuq'txunchil. ²¹Echa' ma'l ixoj aas sa'tekatin titz'in, atil tu chi'om. Tan oponyu vitiempo aas saitz'pu u titz'in. Pek aatz ma't tatin u tal titz'in, ye'kan nititz'a u chi'om tu txuq'txunchil. Tan, itz'pi va't aanima tu u vatz amlika tx'ava'. ²²Echat ko'xh ex cheel majte. Atilex tu txumu'm. Loq' saq'aavulvilex. Ech satxuq'txun etaanima. Utz ab'il koj saya'san vetxuq'txunchil tzi'. ²³Utz aatz si'an tu u q'ii tzi', kam tere'n koj sech'oti ve. Tan ni'xhtek'val sete aas sataq' vunTat sete kajay va'l sejaj te tunb'ii. ²⁴Tan ulyuko'xhex tza' tuul, ye'xhkam ma'j nejaj tunb'ii. Pek jajtaj utz, sek'ule'. Ech tiira sa'xhtxuq'txunex.

U tijle'm u Jesus vatz q'u kam kajayil

²⁵Aatz cheel, kalab' kam vetunk'am ti', ti' talax q'u kam sete tza'. Pek sa'nalul u tiempo aas ye'kan sunk'am ti' kam ti' talax q'u yol saval sete. Pek vatzsaj saval q'u kam sete ti' vunTat. ²⁶Aatz si'an tu u q'ii tzi', jik techit ex sajajon q'u kam tu vunTat tu vunb'ii. Yit' in tere'n koj sajajon q'ul ekam tu vunTat. ²⁷Utz tii vunTat seti' majte tan, tii'ex vi'. Utz vetenimala' aas a' vetk'asku'lin xe' u Tiohx. ²⁸Xe' vunTat vetk'asu'lin, vet'ulin tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Pek sa'tekvaq'ka u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz ma'ttepajin xe' vunTat.— Texhtu'.

²⁹Unchee' alax te tu q'ul ichusulib' ech tza': —Aatz cheel vatzsaj tek nayolone!. Ye'kan nak'am ti' kam tayolone!. ³⁰Elyu kutxumb'al tuul cheel aas nojchit ootzaj q'u kam kajayil. Utz yit' ministeer koj sach'otil u tokeb'al see. Echixe'at nikunima aas a' vetk'asku'laxh xe' u Tiohx.— Texh te.

³¹Tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —¿Anal nenima'in cheel? ³²Aatz cheel tan, tul u tiempo utz, oponyu texhtu' aas sepaxi etib'. Til chaj texh sek'aj sejunuil. Ech setaq'ka'in sunjunal. Pek loq' yit' unjunal koj atilin. Tan atil vunTat sunk'atza. ³³Vetvullu q'u kam sete tzi' tan, a' unsa' aas sa'atin paas tetaanima vi'. K'uxh sapaalex tu k'axk'o tu u vatz amlika tx'ava' tza', k'uje'oj ek'u'l vi' tan, ole'yin ti' isub'ax u maalo tu u vatz amlika tx'ava' tza'.— Texhtu'.

Viq'ilat isik'let Tiohx u Jesus ti' q'ul ichusulib'

17 ¹Unchee' sajín je' u Jesus tu amlika utz, tal ech tza': —Tateey, oponyu u tiempo, sooksa unq'ii, in aK'aol. Ech savoksa aq'ii majte. ²Tan vetaaq'lu vijle'm ti' taq'ax itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj q'u aanima q'u'l vettaq' ve sinima'in. ³Utz a' u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj va'l satootzaji'axh q'u aanima. Tan ta'xh ma'l axh, axh nojla Tiohx. Utz satootzaji aas in u Jesucristo majte va'l vetachaju'l.

⁴Vetvoksal aq'ii tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz vetuntzoijsal u aq'on va'l vetaal ve sunb'ane'. ⁵Pek aatz cheel Tateey, oksa unq'ii sak'atza, echa' u tok unq'ii sak'atza aas ye'sajich iveet u vatz amlika tx'ava'.

⁶Vetvallu vab'ii tu q'u' aanima q'u'l vetaaq' ve tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan eetz nale utz, vetaaq' ve. Ech vetmotxinimal vayolb'al. ⁷Vetmotxtootzajil cheel aas a' nik'asku'l kajay q'u kam tzaxe' q'u'l vetaaq' ve. ⁸Utz vetvallu q'u yol te q'u'l vetaal ve utz, vetmotxik'ula. Vetmotxtootzajil b'a'nil aas a' vetk'asku'lin tzaxe'. Utz vetinimala' aas axh vetchajonin. ⁹Ech nunq'ila sik'le'axh ti' q'u'l vetaaq' ve. Yit' ti' koj q'u'l tu u vatz amlika tx'ava' tza', pek ti' q'u'l eetz. ¹⁰Tan eetz kajay q'u vetz. Utz vetz kajay q'u'l eetz. Utz ti' vetok unq'ii.

¹¹Ye'kan sa'atinin tu u vatz amlika tx'ava' tza' tan, ma'ttexhin tzaxe'. Pek sa'atin q'u niman vetz tu u vatz amlika tx'ava'. Utz kola Tateey; xaannajelaxh k'atz paav. Kol tu vab'ii jatva'l q'u'l vetaaq' ve. Ech ma'l ko'n iatz samotxi'ane', echa' o'. ¹²Tan nichunkol tu vab'ii aas ela atich'in tuch' tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz niko'xh ma'j tu q'u'l vetaaq' ve, ma'kojtz'ejxi. Pek ta'xh satz'ejxi va'l a' chit tetz tz'ejxichil. Loq' itzojpu chit vayol tz'ib'amalka.^f

¹³Pek aatz cheel tan, sa'tekq'aavb'enin tzaxe'. Utz sii' nival q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza', ech tz'ajel u txuq'txunchil k'atza si'ane', echa' vuntxuq'txune'. ¹⁴Vetvallu vayolb'al te. Pek niko'nmotxteesal iq'ii ti' tu q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Axhib'i yit' tetz tere'n koj u vatz amlika tx'ava' tza'. Echa' in, yit' in koj tetz u vatz tx'ava'. ¹⁵Loq' a' koj nunjaj see aas seesa b'en tu u vatz tx'ava' tza'. Pek a' nunjaje' aas sakol vatz u tx'li'inaj. ¹⁶Tan yit' tetz koj u vatz amlika tx'ava' tza'. Echa' in aas in koj tetz u vatz amlika tx'ava'. ¹⁷Xaanse'l k'atz paav ti' inimal vayolb'al. Tan a' vinujul. ¹⁸Kam echa' machajtu'lin tu u vatz tx'ava' tza', echat unchajtu b'en tu u vatz tx'ava' majte. ¹⁹Utz ti' q'u niman vetz tzi', savaq' vib' tu kamchil. Ech saxaane'l k'atz paav taq'o.

²⁰Loq' yit' ta'n ko'nkoxh nunq'ila sik'le'axh ti' q'u niman vetz. Pek nunq'ila sik'le'axh ti' tere'n q'u'l sa'nalnimanin tu q'u'l iyol majte. ²¹Ech ma'l ko'n iatz si'ane' sikajayil. Echa' axh tuch' in Tateey. Utz echa' in sauch' majte. Ma'l ko'n saelku sukuk'atza. Ech sinima q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza' aas axh vetchajonk'asu'lin. ²²Utz vetvaq'lu tetz u tokeb'al unq'ii vetaaq'a. Ech ma'l ko'n iatz samotxi'ane'. Echa' in sauch' aas ma'l ko'n o'. ²³In ti' utz, axh vi'. Ech tiira tz'ajel tu vib'antu ma'l iatz si'ane'. Utz samotxtootzaji q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' aas axh vetchajonin utz, tii'axh ti'. Echa' a'antu tii vi'.

²⁴Tateey, a' unsa' aas a' samotxatinku sunk'atza tu va'l sa'atink'in, jatva'l q'u'l vetaaq' ve. Ech samotxtil u tokeb'al unq'ii aq'el saaq'o.

^f 17.12 Choktaj u Salmos 41.9.

Tan k'onel nal avaanima vi' aya'xchen ye'sajich ichee u vatz amlika tx'ava' tza'. ²⁵Unjikomla Tat, ye' tootzajaxh q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Pek ootzajimalaxh vaq'o. Utz aatz q'u'l nimanyin tzi', vetmotxtootzajila' aas axh vetchajonk'asu'lin. ²⁶Vettootzajil vab'ii vaq'o. Utz sa'tere'ntootzaji vaq'o majte. Ech kam ech a'antu tii'axh vi', echat koj i'antu tii tib'ilaj. Ech sa'atinin k'atza.— Texh u Jesusus.

Vitxaypu u Jesusus

18 ¹Unchee' k'asu'l u Jesusus aas ma'tich taltu q'u kam tzi'. Motx b'en salab'en u tal a' Cedroon, tu va'l atichku untanul chikob'e'm. Ech oko'p tuul tuch' q'ul ichusulib'. ²Utz tootzajich u chikob'e'm u Judas va'l si'chk'uchun u Jesusus tu q'u txayol tetz. Tan jatpajul ko'n ma'tich topon u Jesusus tzi' tuch' q'ul ichusulib'.

³Ech k'asu'l untanul sol ti' u Judas tuch' unjolol xeen tetz vikuentail u totztiohx. A' chajon k'asu'l ti' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u fariseo. Ech jolol iq'omich itzaa txijtxub'al aas opon tzi'. Utz jolol iq'omich ich'ich' majte.

⁴Aatz u Jesusus tan, tootzajich tekulen kam va'l si'chuchi. Ech b'axal ul ik'ule'. Tal te ech tza': —¿Ab'il nechoke'?— Texh te.

⁵Utz tzaq'b'el ech tza': —A' nikuchok u Jesusus aa Nazareet.— Texh te'le'.

Tal u Jesusus te: —In.— Texhtu'.

Utz atich ok u Judas tixo'l va'l oksan tiq'ab' q'u txayol tetz. ⁶Ech ta'xh veet taltu te aas: —In.— Texh u Jesusus, motx b'ijb'och iq'aav ti' iqu. Utz motx t'i'p ku' vatz tx'ava'. ⁷Unchee' q'aav paj ch'otil te tu u Jesusus ech tza': —¿Ab'il nechoke'?— Texh te.

Motx tzaq'b'u ech tza': —A' nikuchok u Jesusus aa Nazareet.— Texh te.

⁸Utz tal u Jesusus te ech tza': —Vetvallu sete aas in. Oj in ko'xh nechok'in, aq'taj tzii aas sab'en q'ul unchusulib' tzi'.— Texhtu'. ⁹Tal ech tzi' tan, itzojpu chit viyol va'l tala aas: —Ye'xh kam vetuntz'ej ma'j tu q'u'l vetaaq' ve.— Texhtu'.

¹⁰Utz iq'omich ma'l ich'ich' u Xhim, val Lu' majte. Utz ijuu je'ul tu u totzotz. Tzok'oni; itzok'e'l seb'al ixichin u taq'onom u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Malco ib'ii u aq'onom tzi'.

¹¹Pek tal u Jesusus tu u Lu' ech tza': —Aq' ko'p vach'ich' tu totzotz tzi'. Tan ministeer unpaal tu u il tza'l va'l vettaq'u'l vunTat vi'.— Texhtu'.

U tiq'ol opon u Jesusus vatz u Caifaas

¹²Unchee' txayax u Jesusus tu q'u q'esal sol tuch' q'ul isol utz, tuch' q'u xeen totztiohx q'u'l chajax tu q'esal uq'ayb'al. Utz iquiza. ¹³Ech a' b'axal motx tiq'ov b'en vatz u Anaas, viji' u Caifaas va'l q'esal oksan yolich vatz Tiohx tu u ya'b' tzi'. ¹⁴U Caifaas va'l ma'tich alon tu q'u

q'esal uq'ayb'al aas aal b'a'n ma'l ko'n vinaj sakam ti' q'u tenam kajayil.⁸

U teesat tib' u Lu' tuul aas tootzaj u Jesusus

¹⁵Unchee' aatz u Xhim, va'l Lu' ib'ii majte, xamich ti' u Jesusus. A'ich imol va't u chusulib' va'l tootzajich tib' tuch' u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Ech aq'ax tzii oko'p ti' u Jesusus vatz q'anal. ¹⁶Pek aatz u Lu', atichka ti' elu'l u q'anal vatz jub'al. Ech telu'l u chusulib' va'l tootzajich tib' tuch' u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Utz iq'ila u xeen tzi' pe'. Tal te aas sichaj oko'p u Lu'. ¹⁷Utz aatz u ixoj k'ulanal va'l nichxeen u tzi' pe', tal tu u Lu' ech tza': —¿Yit' tzik ant axh, axh ichusulib' u vinaj majte tzi'?— Texhtu'.

Utz tal u Lu' ech tza': —¿Yit' antu koj in!— Texhtu'. ¹⁸Ech jolol txaklich ok tzi' xamal q'u aq'onom tuch' q'u xeenal. Nichmotxilee tib'. Ma'tich motx toksat ma'l xamal tan, kaanaich che'v. Ech antu txaklich ok tixo'l u Lu'. Nichilee tib' majte.

Vich'otpu itzi' u Jesusus tu u q'esal oksan yol vatz Tiohx

¹⁹Aatz u q'esal oksan yol vatz Tiohx, ich'oti itzi' u Jesusus ti' q'ul ichusulib' utz, ti' vichusb'al. ²⁰Loq' tzaq'b'u ko'n u Jesusus ech tza': —Vatzsaj nunyolon vatz tenam kajayil. Chajpaj nunchusune', a' nunb'anvu tu viq'analil u totztiohx tuch' tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar va'l nimolvu tib' q'u q'esal uq'ayb'al. Ech ye'xhkam ma'j kam jutzimal koj talax nunb'ane'. ²¹Ech ¿kam toke' nach'oti ve? Aal b'a'n a' sach'otiv tu q'u aanima q'u'l ab'innaj unyolone'. Tan tootzajle kam alel vaq'o.— Texhtu'.

²²Ta'xh veet tal u kam u Jesusus tzi', paq'ax ok txala itzi' tu ma'l q'u xeenal atich tzi'. Utz tal te ech tza': —¿Kam toke' aas ech itzaq'b'el u q'esal oksan yol vatz Tiohx na'ane' tzi'?— Texh te.

²³Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Oj ye'xtxoj ma'j kam tu va'l vetvala, ala kam u ye'xtxoj. Pek oj b'a'n utz, ¿kantu' naq'osin?— Texh te.

²⁴Ech chajax tek b'en u Jesusus tu u Anaas xe' u Caifaas, va'l q'esal oksan yolich. Qitzel ib'en i'ana.

U teesat tib' u Lu' tuul aas tootzaj u Jesusus

²⁵Unchee' txaklich u Lu' tzi' xamal, nichilee tib'. Utz alax paj te ech tza': —¿Yit' tzik ant axh, axh ichusulib'?— Texh te'le'.

Loq' teesa ko'n tib' u Lu' tuul ech tza': —Yit' antu koj in.— Texhtu'.

²⁶Pek atich ma'l tu q'u taq'onom u q'esal oksan yol vatz Tiohx tixo'l. Titz'in tatzikich u vinaj va'l tzok'ax el ixichin tu u Lu'. Tal te ech tza': —¿Oj tzik ye'n vilaxh? tan, a' amol xo'l u chikob'e'm.— Texh te.

§ 18.14 Choktaj U Xhan 11.49-50.

²⁷Loq' teesa ko'n paj tib' u Lu' tuul. Tuul oq' tek u b'aal t'el.

U tiq'ol opon u Jesus vatz u governadoor

²⁸Unchee' aatz q'ala'mich teku'en, iq'ol k'asu'l u Jesus tu u totzotz u Caifaas. Utz ex aq'axoj tu u b'anb'al topiisyo u governadoor. Loq' ye't oko'p q'u q'esal uq'ayb'al to'otzotz. Tan txaa' vatz q'ul imantaar, ye't motx iyansa tib'. Ech saveeti satechb'u u echb'ub'al va'l nitechb'ul ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto.

²⁹Ech elu'l u Pilato siatz, tal te ech tza': —¿Kam ti' nexochvu u vinaj tzi'?— Texhtu'.

³⁰Motx tzaq'b'u ech tza': —Ye'k koj ma'j ipaav u vinaj tzi', ye'n qiq'o ul tza' koj atzi'.— Texhtu'.

³¹Ech tal tek u Pilato ech tza': —Iq'otaj b'en utz, tx'oltaj inujul tu vemantaar.— Texh te.

Pek alax te tu q'u q'esal uq'ayb'al ech tza': —Yit' aq'el koj tzii qe aas sakuyatz' ma'j aanima.— Texhtu'. ³²K'uxh motx tal ech tzi' tan, itzojpu chit viyol u Jesus va'l tala aas kani'ch ikam sakami. ³³Ech q'aavpajoko'p u Pilato tu u b'anb'al topiisyo. Isik'le ok u Jesus ti' utz, tal te: —¿Akh tzik u tijlenal q'u Israeel si'ane' tzi'?— Texh te.

³⁴Tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —¿Sak'u'l chixh nicheek va'l nach'oti ve tzi', pek oj ael u kam see vi' tzi'?— Texhtu'.

³⁵Tzaq'b'el tu u Pilato ech tza': —¿Tz'oj tzik in Israeel? Pek q'ul eetz aa tenamil tuch' q'u q'esal oksan yol nixochonaxh sunvatz. ¿Kam paav veta'ana?— Texhtu'.

³⁶Tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —Yit' a' koj sunb'anvu vunQ'esalail tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan samotxch'a'oin q'u niman vetz vi' atzi' aas a' koj sunb'anva. Ye'k sataq' tzii saku'in tiq'ab' q'u q'esal uq'ayb'al koj. Ech yit' a' koj sunb'anvu vunQ'esalail tu u vatz amlika tx'ava' tza'.— Texhtu'.

³⁷Tal paj u Pilato te ech tza': —Unchee' ¿axh u ijlenal si'ane'?— Texh te.

Tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —Akh nialon aas in ijlenal. Pek a' untxa'k vetitz'p'in. Utz ech untxa'k vet'ulin tu u vatz amlika tx'ava', ti' ul talax vinujul. Utz ab'il va'l atil tu vinujul, nitab'i q'u kam nivale'.— Texhtu'.

³⁸Tal u Pilato te ech tza': —Utz ¿kam vinujul?— Texhtu'. Ech ta'xh tala, elpajul vatz q'u q'esal uq'ayb'al. Tal te ech tza': —Ye'k ma'j paav nilil k'atza. ³⁹Pek kostuumbre nal texo'l aas nichajpul ma'l preexhu tu u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Ech ¿a' tzik esa' aas a' sunchajpu va'l ijlenal texo'l ex Israeel?— Texh te.

⁴⁰Ech kajay q'u mam tenam qetun taltu ech tza': —¿Ye'ka, yit' a' koj sachajpu va'l tzi'! Pek ¿a' sachajpu u Barrabaas!— Texhtu'. Utz aatz u Barrabaas tan, elq'omich.

19 ¹Unchee' aatz u Pilato, tal itz'u'mal u Jesusus. ²Utz motx ipa'tx'u ma'l ch'i'x koroona q'u sol majte. Taq' je' tivi' u Jesusus. Utz toksa va't q'ej kaj oksa'm k'atza. ³Ech nichmotxtal tu u Jesusus ech tza': —¡Techal axh, ijlenal tetz q'u Israeel!— Chu te. Tuul nichipaq'o'k. ⁴Unchee' elpajul unpat u Pilato vatz q'u q'esal uq'ayb'al utz, tal te ech tza': —Itaj b'a'nil etile'. Vetviq'ol elu'l sevatz utz, ootzajitaj tan, ye'k ma'j paav b'anel taq'o nivile'.— Texhtu'. ⁵Ech elu'l u Jesusus. Atich je' u ch'i'x koroona tivi'. Utz ato'k u q'ej kaj oksa'm taq'o. Utz tal u Pilato ech tza': —Aatz cheel, nivaq'ka u vinaj teq'ab' tza'.— Texhtu'.

⁶Utz ta'xh ilax u Jesusus tu q'u q'esal oksan yol tuch' q'u xeenal, motx q'eq'un tal tu ech tza': —¡Je'oj vatz kurus! ¡Je'oj vatz kurus!— Texhtu'.

Pek tal u Pilato te ech tza': —Iq'otaj b'en. Utz ex sa'aq'on je' vatz kurus. Pek ech koj tan, ye'xhkam ni'an nivile'; ye'k ipaav.— Texhtu'.

⁷Utz tzaq'b'el tu q'u q'esal uq'ayb'al ech tza': —Aatz o', atil ma'l kumantaar. Utz kamchil si'ane' echa' nital u kumantaar. Tan kam toke' aas nitaq' b'ens tib' ik'aol Tiohx.— Texhtu'. ⁸Ech aal chit xo'v u Pilato aas tab'i u yol tzi'. ⁹Ech q'aavo'k u Pilato tu u b'anb'al topiisyo utz, tal tu u Jesusus ech tza': —¿Til aanimail axh?— Texh te.

Pek ye't tzaq'b'el tu u Jesusus.

¹⁰Unchee' alax paj te tu u Pilato ech tza': —¿Kantu' ye' natzaq'b'e'in? ¿Yetz ootzaj tzik aas atil vijle'm saval aje' vatz kurus utz; atil vijle'm sunchajpu'axh?— Texh te.

¹¹Tzaq'b'u u Jesusus utz, tala: —Kam koj ijile'm sa'atin vi' oj yit' u Tiohx koj sa'aq'on tzii see. Pek a'tzii. Tan a' maas ataj paav q'u'l vetoksanin taq'ab'.— Texh te.

¹²Ech aatz u Pilato, titz'a kani'ch ichajpul si'an tu u mu'k'ul tzi'. Pek nichmotxiq'eq'un taltu q'u tenam ech tza': —¡Untz'oj sachajpu va'l tzi', yit' axh koj tamiigo u ijlenal Cesar! Tan ab'iste va'l nitektaq' b'en tib's ijlenal, a' niqel u Cesar.— Texh te.

¹³Ech ta'xh tek tab'i u kam u Pilato tza', taq' elu'l u Jesusus q'anal. Utz k'uje' u Pilato tu u q'atb'al tzii, va'l Gaabata ib'ii tu yolb'al hebreo, va'l nuk'el ku' sivan tuul. ¹⁴A' chit ib'anax u kam tzi', aas si'chtexhxe't u nimla q'ii. A' chit nichteki'anke'l tuch tib' q'u aanima. Utz chaq'aal q'iiich teku'en. Tal u Pilato tu q'u q'esal uq'ayb'al ech tza': —Aatz cheel, atil vetijlenal tzuta.— Texh te.

¹⁵Pek motx ko'n xe't iq'eq'un ech tza': —¡Paaloy el! ¡Paaloy el! ¡Je'oj vatz kurus!— Texhtu'.

Tal tek u Pilato te ech tza': —¿Savaq' je' vetijlenal vatz kurus?— Texhtu'.

Tzaq'b'u q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx ech tza': —Ye'k va't qijlenal ti' u Cesar.— Texhtu'.

¹⁶Unchee' taq'ka u Jesusus tikuenta; sataq' je' vatz kurus. Ech iq'ol k'asu'l u Jesusus tu q'u aanima tzi'.

U taq'ax je' u Jesus vatz kurus

¹⁷Unchee' ijamich ma'l u kurus tu u Jesus aas k'asu'l. Aalich ib'en tu u tx'ava' Tatib'al B'ajil Vi'; Goolgota tu u yolb'al hebreo. ¹⁸Tan latzi' motx taq'vu je' u Jesus vatz kurus. Ant imol ka'va't vinaj je' vatz kurus. Jununil sitxala u Jesus. ¹⁹Ech tal itz'ib'al ma'l u yol u Pilato vatz vikurus u Jesus. Nichtal ech tza': "JESUUS AA NAZAREET TIJENAL Q'U ISRAEEL." Chia. ²⁰Utz sib'al q'u Israeel si'klen q'u yol tzi' tan, axhib'i naja'ch ko'n u tenam aq'lik je' u Jesus vatz kurus. Utz oxva'l yolb'al tz'ib'alik u yol majte tzi': tu u yolb'al hebreo, tu u yolb'al griego, tuch' tu u yolb'al latiín.

²¹Ech motx tek tal q'u q'esar oksan yol vatz Tiohx xo'l q'u Israeel tu u Pilato ech tza': —Ye' ko'xh atz'ib'a aas: "Tijlenal Q'u Israeel," cha'axh. Pek a' satz'ib'a aas: "A' Ko'xh Nialon Aas Tijlenal Q'u Israeel," chajaxh.— Texhtu'.

²²Tzaq'b'u u Pilato ech tza': —Ta'xhtu' vetuntz'ib'ala' kam vetuntz'ib'ala'.— Texhtu'.

²³Unchee' ta'xh tek veet ije' u Jesus vatz kurus tu q'u sol, motx tiq'o k'asu'l q'u toksa'm. Kaava'l taq' ku' tuul. Jununil tetz junun sol i'ana. Antu motx tiq'o k'asu'l u toksa'm va'l chemich chelkin b'u'j, yit' tz'isel koj. ²⁴Ech motx tek tal sivatzaj ech tza': —Ye'k sakuq'ix tuul. Pek kub'antaj saach ti'. Ech saqile' ab'il b'oj etz li'ana.— Texhtu'. Loq' itzojpu chit u yol va'l tz'ib'amalka ech tza':

—Motx ijatx q'u voksa'm siatzaj. I'an b'ul ti'.— Chia.^h
Utz anchitu'. Ech motx i'an q'u sol.

²⁵Unchee' atich opon vinan u Jesus k'atz u kurus, tuch' vitza'q' vinan. Antu u Li', u tixoj u Cleofas, tuch' u Li' aa Magdala. ²⁶Ech sajin ku'l u Jesus; til vinan. Utz til u chusulib' majte va'l tiich chit ti'. Tan atich opon. Utz tal tek u Jesus tu vinan ech tza': —Nan, a' tek iitz'in va'l tzuta.— Texh ti' u chusulib' va'l tiich chit ti' u Jesus ti. ²⁷Utz tal tu u chusulib' ech tza' majte: —A' tek anan vunnan tzi'.— Texh te.

Ech aatz u chusulib' tzi', yakich tiq'o b'en vinan u Jesus ti' tu tatib'al.

Vikam u Jesus vatz u kurus

²⁸Unchee' xamtich tek ti' u kam tza', tootzajich u Jesus aas ma't tek itzojpu kajay q'u kam ul i'ane'. Tal tek ech tza': —Nitjaz untzi'.— Texhtu'. Loq' itzojpu chit q'u yol tz'ib'amalka.ⁱ ²⁹Utz atich ma'l u xhaaro tzi', noonaj minaagre tuul. Ech jilul ma'l u nuq'kin b'u'j tuul, qitzax ok ti' ma'l u tze' hisopo. Ech taq' ji'op titzi' u Jesus, sitz'utz'e'l taa' ti'. ³⁰Ech ta'xh

^h 19.24 Choktaj u Salmos 22.18.   ⁱ 19.28 Choktaj u Salmos 69.21.

veet itz'utz'te'l u minaagre u Jesusus tzi', tal ech tza': —¡Kajay vettiq'ol tib'!— Texhtu'. Ech inakb'a' ku' ivi' utz, kami.

Vipaasal ch'ich' xe'aj tuul u Jesusus

³¹Unchee' b'en q'u q'esal uq'ayb'al xe' u Pilato. Ex ijajab'e aas sapaxil vatz tajan q'u'l atich je' vatz kurus. Oora sakamsali, ech saeesal vatz kurus. Tan a' isa' ye'k sakaa vatz kurus tu u ilanb'al q'ii va'l si'chtexhxe'ti. Tan nichteki'anke'l tuch tib' q'u aanima tan, sib' tatin u ilanb'al q'ii siatz va'l nichipaal ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. ³²Anchitu'. Motx opon q'u sol. Utz ipaxi vatz tajan u b'axa va'l aq'ax je' vatz kurus k'atz u Jesusus. Tan ye'sajich ikame'. Utz echat i'an tu va't va'l. ³³Pek aatz motx opon k'atz u Jesusus, tila ma'tich ikame'. Ye't ipaxi ve't vatz tajan. ³⁴Loq' aatz ma'l u sol, itzok' txala tuul u Jesusus tu ma'l lanza. Utz oora elu'l kaj tuul tuch' a'. ³⁵Utz a' nialon q'u kam tza' va'l ilon. Utz noj va'l nitale'. Tek' tootzajle aas inujul va'l nitale'. Ech motxoj enima majte. ³⁶Tan k'uxh ye't paxil vatz tajan u Jesusus, a' tzojpi u yol tz'ib'amalka ech tza':

—Yit' sa'kojpaxil ib'ajil.— Chia.^j

³⁷Utz echat nital va't u yol majte va'l tz'ib'amalka aas:

—Sa'nalilax va'l paasal ch'ich' txala tuul.— Chia.^k

Vimujax u Jesusus

³⁸Unchee' xamtich tek tuul, ex ijaj b'a'n'il u Xhep aa Arimatea tu u Pilato aas satiq'o b'en vichi'l u Jesusus. Ech aq'ax tzii te tu u Pilato. Utz b'eni, ex teesa ku'l vichi'l u Jesusus vatz kurus. Aatz u Xhep tzi' tan, nimanich tetz u Jesusus. Pek ye' ko'n na'l nichiane'. Tan a' nichixo'va' q'u q'esal uq'ayb'al. ³⁹Antu opon u Nicodemo majte, va'l opon xe' u Jesusus tu aq'b'al. Iq'omich tx'umq'ixsab'al taq'o, mirra tuch' aaloe. Kamal ma'j kintaal. ⁴⁰Ech motx tiq'o k'asu'l vichi'l u Jesusus. Utz ib'acho'k tu b'a'nla b'u'j. Toksa vichi'l tu q'u b'a'nla chaj tx'umq'ixsab'al. Tan ech u kostuumbre xo'l q'u Israeel ti' imujax kamchil.

⁴¹Unchee' atich ma'l u chikob'e'm tu u lugaar va'l aq'axku je' u Jesusus vatz kurus tzi'. Utz atich ma'l ak' jul vatz sivan xo'l u chikob'e'm. Ye'sajich tok ma'j kamnaj tuul. ⁴²Ech mujax texh u Jesusus tzi' tan, si'chtexhxe't u nimla q'ii. Utz naja' u mujb'al majte. Tan a' tek nichianke'l tuch tib' q'u aanima.

^j 19.36 Choktaj u Salmos 34.20; u Eexodo 12.46; u Numeros 9.12. ^k 19.37 Choktaj u Zacarias 12.10; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 1.7.

U q'aavtitz'pu u Jesusus

20 ¹Unchee' aatz i'an tu u b'axa q'ii tetz u xhemaana, ku'saj chit b'en u Li' aa Magdala tu u mujb'al tetz u Jesusus. Anko'xh ukenich tere'n. Utz a' tek tila elnajich u sivan, u jupib' itzi' u jul. ²Ech t'aspu ib'ena', b'en xe' u Xhim, va'l Lu' ib'ii majte, tuch' xe' u chusulib' va'l tiich chit u Jesusus ti'. Utz tal te ech tza': —iEesali b'en u kuB'aal tu mujb'al tetz utz, ye' qootzaj til chaj ex aq'lojka!— Texhtu'.

³Ech elb'en u Lu' tuch' va't u chusulib', b'en tu u mujb'al tetz. ⁴Ela t'aspu ib'en sika'b'il. Pek maas t'aspu va't u chusulib' vatz u Lu'. Aya' vimol. Ech b'axal opon tu u mujb'al tetz u Jesusus. ⁵Loq' ye't oko'p tu u jul. Pek ik'o'b'a' ku' tib', sajin oko'p tuul. Utz ta'xh til q'u b'u'j atichka tzi'. ⁶Ech opon tek u Xhim, va'l Lu' ib'ii majte utz, b'eno'k tu u jul. Til q'u b'u'j atichka tzi'. ⁷Loq' aatz u b'u'j va'l b'achichku ivi' u Jesusus, yit' atich koj ok xo'l q'u liikin b'u'j. Pek paarten tek b'ochichku b'en. ⁸Ech oko'p u chusulib' tu u jul majte, va'l b'axal oponi. Utz tila aas ye'kanich tek u Jesusus. Ech nal tek inima va'l alax te. ⁹Tan ye'sajich tel itxumb'al tu u yol tz'ib'amalka aas ministeer saq'aavtitz'pu u Jesusus xo'l q'u kamnaj. ¹⁰Ech q'aavtekb'en q'u chusulib' tu tatib'al.

Vichee u Jesusus vatz u Li' aa Magdala

¹¹Pek aatz u Li', nichtoq' tzi' u jul aal telu'l. Utz ik'o'b'a' ku' tib', sajin oko'p tu u jul, tuul nichtoq'e'. ¹²Utz til ka'va'l aanjel; saj oksa'm. K'ujlich ma'l tivi' va'l atichku vichi'l u Jesusus utz; va't tu tajan. ¹³Ech tal tu u Li' ech tza': —Ixo'j, ¿kantu' nooq'e'?— Texh te'le'.

Tal u Li' ech tza': —Nivoq'e' tan, iq'ol ib'en vunB'aal. Utz ye' vootzaj til ex aq'lojka.— Texhtu'. ¹⁴Ta'xh veet tal u kam tzi', sajin ti' iqu'l. Utz a' tek tila atich u Jesusus tzi'. Loq' ye'ich tootzaj oj u Jesususich.

¹⁵Unchee' tal u Jesusus te ech tza': —Ixo'j, ¿kantu' nooq'e'? ¿Ab'il nachoke'?— Texh te.

Aatz u Li' tan, a' titz'a aas u xeen chikob'e'm va'l nichq'ilan. Tal te ech tza': —B'aal nitxa', untz'oj axh vetiq'on b'en vunB'aal, al ve til ex aaq'va. Ech se'nviq'o.— Texh te.

¹⁶Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —iLi'!— Texh te.

Ipilq'u tek tib' u Li'. Utz tal te ech tza': —iRaboni!— Texh te. “Chusul” chu u tokeb'al tu u yolb'al hebreo.

¹⁷Tal u Jesusus te ech tza': —Chajpu'in. Tan ye'saj unb'enje' xe' vunTat tu Amlika. Pek kuxh xe' q'u vitz'in vatzik, q'ul unchusulib' utz, al te ech tza': « —Ma'tje'in xe' vunTat, aya' u kuTat; xe' vunTioxh, aya' u kuTioxh.— Chia.» Chajaxh te.— Texh te.

¹⁸Ech ib'en u Li', u aa Magdala utz, ex tal u b'a'nla yol tu q'u chusulib' aas ma'tich tiltu u kuB'aal. Utz tal te kam tal u Jesusus te.

Vichee u Jesusus vatz q'ul ichusulib'

¹⁹Unchee' anko'xh tu u b'axa q'ii tetz u xhemaana tzi', sotsaj teku'en, katx'umich tib' q'u chusulib' tu va'l molichku tib'. Tan a' nichixo'va q'u q'esal uq'ayb'al. Utz ja' texh til txaklich u Jesusus tixo'!! Tal ech tza': —jAtoj paas tetaanima!— Texhtu'. ²⁰Ech ta'xh veet tal u kam tzi', ik'uch q'ul iq'ab' te tuch' u txala tuul va'l ak'oni. Ech motx chit txuq'txun q'u chusulib' aas tiltu u kuB'aal tzi'.

²¹Utz tal paj u Jesusus te ech tza': —jAtoj paas tetaanima! Utz kani'ch michajtuk'asu'lin vunTat, echat echajax b'en nunb'ane'.— Texh te. ²²Ta'xh veet taltu u kam tzi', ixuli ok kaji'q' k'atza. Utz tal te ech tza': — K'ultaj u Tioxhla Espiiritu. ²³Utz ab'il sekuy ipaav, sakuylu vipaav. Pek ab'il a' ye'k sekuy ipaav, ye'k sakuyax majte.— Texhtu'.

Vika'tziin u Maxh

²⁴Pek aatz u Maxh, ye'kich xo'l q'u chusulib' aas opon u Jesusus b'axa. Aya' ma'l tu kab'laal q'u chusulib' va'l Diidimo ib'ii majte. ²⁵Ech alax te tunjot q'u chusulib' ech tza': —jVetqillu u kuB'aal!— Texh te.

Pek tal ech tza': —Yit' sa'kojunnima aas q'aav itz'pia, untz'oj ye'k savil q'u echlal tiq'ab' u tokeb'al q'u laauxh utz, savoksa vi' unq'ab' tuul. Sa'kojunnima oj ye'k savaq' oko'p u vi' unq'ab' tu u txala tuul va'l tzok'li.— Texhtu'.

²⁶Unchee' vaaxajilich tek q'ii tuul, atich paj q'u chusulib' to'otzotz. Utz atich tek u Maxh tixo'l. Tuul aq'b'u u Jesusus k'uxh jupich otzotz. Utz toksa tib' tixo'l. Tal te ech tza': —jAtoj paas tetaanima!— Texhtu'.

²⁷Tal tek tu u Maxh ech tza': —Il q'ul unq'ab' tza'. Oksa u vi' aq'ab' tu u b'enab'al laauxh. Utz aq' oko'p vaq'ab' tu u tzok'b'e'm txala vuul. Ech ye' ko'xh ka'tziinaxh. Pek nima aas q'aavitz'p'in.— Texh te.

²⁸Unchee' tzaq'b'u tek u Maxh utz, tala: —jNoj pe'xh axh, unB'aal, unTioxh!— Texhtu'.

²⁹Utz tal u Jesusus te ech tza': —Anal nanima Maxh, aas vetiilin. Pek chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ninima'in k'uxh ye'xhkam nitilin.— Texhtu'.

U taltu u Xhan kam toke' itz'ib'a u u' tza'

³⁰Unchee' sib' tere'n ko'xh txaichil i'an u Jesusus vatz q'ul ichusulib' aas ye' tz'ib'amal tu u u' tza'. ³¹Pek k'uxh vettz'ib'alka q'u'l tza' tan, ti' sanimali aas a' viTxaanom u Tioxh u Jesusus, viK'aol u Tioxh. Ech tu ko'n vinimale' sa'atin tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.

Vichee u Jesusus vatz jujva't q'ul ichusulib'

21 ¹Unchee' xamtich tek ti' q'u kam tza', icheesa unpat tib' u Jesusus vatz q'ul ichusulib' tzi' u choo tu Tibeerias. Ech vicheesat tib' siatz i'ana

tza'. ²Ech molich tib' q'u chusulib' tza': u Xhim, va'l Lu' ib'ii majte, u Maxh, va'l Diidimo ib'ii majte; u Natanaeel, va'l aa Canaa tikuenta Galilea; tuch' q'ul ik'aol u Zebedeo utz, tuch' ka'va't chusulib'. ³Utz tal u Xhim, va'l Lu' ib'ii majte: — Se'nveesa txay.— Texhtu'.

Utz tal q'ul imol te ech tza': —Sab'eno' sai' majte.— Texhtu'.

Ech motx ib'ena'. Ok tu ma'l u jukub'. Loq' niko'xh ma'j txay teesa tu u aq'b'al tzi'.

⁴Ech aalich texh isajb'e', opon u Jesusus tzi' u choo va'l atichka. Pek ye'lich tootzaj q'u chusulib' oj u Jesusus. ⁵Utz tal u Jesusus te ech tza': — Xiak, çatil tzik b'oj echb'ub'al tzexe'?— Texh te.

Motx tzaq'b'i utz, tala: —;Paat ye'xhkam!— Texhtu'.

⁶Tal u Jesusus te ech tza': —Aq'taj ko'p vek'ach tiseb'alil u jukub' tzi'. Ech seteesa je'ul etxay.— Texh te.

Ech motx taq'tu ko'p u k'ach tu a'. Utz sib'la txay ok tuul. Aal ye' nichmotxitii ve't tiq'ol je'ul u k'ach tu a'.

⁷Unchee' aatz tek u chusulib' va'l tiich chit u Jesusus ti', tal tu u Lu' ech tza': —;U kuB'aal atzi!— Texh ti' u Jesusus.

Ech ta'xh tab'i u Xhim, va'l Lu' majte, aas u kuB'aal va'l oponi, itx'enku tek je' toksa'm. Tan chelpumich taq'o. Ech taq'tu ko'p tib' tu a'. ⁸Pek aatz unjot q'u chusulib', tu jukub' elku'l tzi' a', qinimal u k'ach taq'o va'l sib'la txay ok tuul. Tan yit' tzian koj chit tx'ava' tu va'l atichka; kamal ma'j ko'xh 100 metro oknajop. ⁹Ech motx opon vatz tx'ava'. Utz tila aas atich ok ma'l xamal. Nichitxoob' ma'l txay sii' tuch' kaxhlaan tx'ix.

¹⁰Utz tal u Jesusus te ech tza': —Chab'ataj ul untx'ajoj q'u txay q'u'l anal veteteesala'.— Texh te.

¹¹Aatz u Xhim, aya' u Lu', je'op tu u jukub'. Utz tiq'o elu'l vatz tx'ava' u k'ach eesab' txay. Noonaj ok mamaj txay tuul. Ma'l 153. Loq' k'uxh sib'la txay, ye't q'ixmu u k'ach eesab' tetz. ¹²Utz tal tek u Jesusus te ech tza': — Ni'extaj utz, echb'unojex.— Texh te.

Utz niko'xh ma'j q'u chusulib' aas sako'xhdaq'an tab'it te aas: —;Ab'il axh?— Chaj te. Tan tootzajich aas aya' u kuB'aal Jesusus. ¹³Ech xaan opon u Jesusus. Itxay u kaxhlaan tx'ix utz, taq' tetz. Ech at i'an tu u txay majte. ¹⁴Unchee' alich tek vitoxpaj ichee u Jesusus vatz q'ul ichusulib' aas ma'tich q'aav titz'pu xo'l q'u kamnaj.

U yol i'an u Jesusus tuch' u Lu'

¹⁵Unchee' aatz ma'tich tek motx veet itx'a'ne', tal u Jesusus tu u Xhim ech tza', aya' u Lu': —Xhim, ik'aol Jonaas, çtiira tz'ejel chixh avaanima vi' vatz q'u'l tzi'?— Texh te.

Utz tzaq'b'el tu u Lu' ech tza': —Ee' unB'aal, ootzajle tiira nuns'a'axh.— Texh te.

Tal u Jesusus te ech tza': —Liil q'u ch'ooaj niman vetz tzi' unchee'; xee echa' karne'l.— Texh te. ¹⁶Q'aav paj chit tal te ech tza': —Xhim ik'aol Jonaas, çtz'ejel chixh avaanima vi'?— Texh te.

Tzaq'b'el tu u Lu' ech tza': —Ee' unB'aal, ootzajle tiira nunsaxh.— Texh te.

Tal te ech tza': —Liil q'u ch'ooaj niman vetz tzi' unchee'; xee echa' karne'l.— Texh te. ¹⁷Utz tal tepaj u Jesus te titoxpaj ech tza': —Xhim ik'aol Jonaas, ¿ni tzik asa'in?— Texh te.

Pek aatz u Lu', txumun tek ti' tan, itoxpaj tek ich'otil te aas nojchixh nisa'a. Ech itzaq'b'e tek u Jesus ech tza': —UnB'aal, axh ootzajin tetz q'u kam kajayil utz, ootzajle aas nojchit nunsaxh.— Texh te.

Utz tal u Jesus te: —Liil q'u ch'ooaj niman vetz tzi' unchee'; xee echa' karne'l. ¹⁸Tan ni'xhtek'val see aatz axhich txul aanima, ta'n a' nab'an uuche' utz, nab'ena' til asa'. Pek aatz saq'esb'axh, paarten tek sab'anon uuche'. Utz si'iq'olb'enaxh tu va'l k'uxh ya'sa' b'enchil tuul.— Texh te.

¹⁹K'uxh tal u kam ech tzi' tan, a' talvu ti' aas satoksa iq'ii tu vikameb'al. Ech ta'xh tal u kam te tzi', tal paj te: —Xamb'en vi'.— Texh te.

U taltu u tz'ib'an tetz u u' tza' aas tiira tiich chit u Jesus ti'

²⁰Unchee' ipilq'u tib' u Lu' utz, a' tek tila xamich u chusulib' ti' va'l tiich chit u Jesus ti'. Aya' va'l ijetz'o'k tib' k'atz u Jesus tuul nichtechb'une' aas ye'sajich ikame' utz, va'l tal te: —UnB'aal, ¿ab'il va'l so'oksanaxh tiq'ab' q'u txayol?— Texh te.

²¹Ech ta'xh ilax u chusulib' tu u Lu' tzi' aas xamich ti', tal tu u Jesus ech tza': —UnB'aal, pek ¿kam saya'k va'l tzi'?— Texh te.

²²Utz tal u Jesus te ech tza': —Kam koj ookeb'al oj a' unsa' anko'xh itz'lele laq'aavu'lin. Pek ni'axh xamb'en vi'.— Texh te. ²³Ech k'uxh tal u Jesus aas: —Kam koj ookeb'al ti' oj a' unsa' anko'xh itz'lele saq'aavu'lin.— Texhtu'. Yit' a' koj tala aas ye'k sakam u chusulib' tzi'. Pek ye't kanax tootzajil u tokeb'al tu q'u niman tetz u Jesus. Utz nichtekipax itziil tixo'l aas ye'k sakam u chusulib' tzi' nichtale'.

Vitzojpeb'al u u' tza'

²⁴In u chusulib' va'l nialon q'u kam tza'. Utz in tz'ib'an tan, qootzajle aas inujul q'u kam nival ti' u Jesus. ²⁵Utz sib' tere'n ko'xh kam i'an u Jesus aas ye't tz'ib'ali. Tan k'uxh tz'ib'al koj chit junun q'u kam kajayil, tech tere'n koj uchchil ti' ikolax q'u u' satz'ib'alika. A'i.

Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos)

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Lucas. Anko'xhtu' a' va'l tz'ib'an va't u u' va'l “Lucas” ib'ii. Ye' ootzajimal til atichka aas itz'ib'ata'. Loq' analen aas ma'tich tiltu ikaaka u Pablo tu tze' tu Roma. Ta'xh nitalche' aas kamal a' itz'ib'ata' tixo'l q'u ya'b' 61–63 m.t.J. Kamal a' atichku tu Macedoonia.

Aatz vib'ii u u' tza' va'l “Hechos de los apóstoles” tu kastiya utz, “Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel” tu kuyolb'al, yit' a' koj oksan je'. Pek a' oksan q'u niman tetz u Jesuus tu u ya'b' 200 m.t.J. Utz a' koj chit niyolonku ti' va'l i'an kajay q'ul ichaj u Jesuus. Pek b'iil ko'xh niyolon ti' sikajayil tixe'teb'al. Pek aal a' chit maas nitale' kam i'an u Lu' tuch' u Pablo tu u Tioxhla Espiiritu.

Nital u 1.1 aas a' itz'ib'av b'en xe' u Teoofilo. Aatz u Teoofilo tzi' utz, tamiigoich tib' tuch' u Lucas. Utz atich tijle'm tu ma'l q'atb'al tzii. Echtzixe't nitchal q'u kam te ti' u Jesuus utz, ti' u b'a'nla chusb'al; aya' u evangeelio.

Aatz u Lucas, u tz'ib'an tetz u u' tza', nixe'tiyolon ti' vib'enje' u Jesuus tu Amlika. Nipaal tiq'o b'iil ivi' u u' Lucas. Ech tek nital ti' u tuleb'al u Tioxhla Espiiritu. Nik'uche' aas a' aq'on iyak'il q'ul ichaj u Jesuus ti' vixe't ti' paxsal itziiuul u b'a'nla chusb'al, k'uxh paal tu k'axk'o ti'. Nital majte kani'ch inimal u Jesuus i'an q'u aanima, k'uxh Israeel utz, k'uxh puera aanima yit' Israeel koj. Aya' q'u'l “gentil” chu te'l tu kastiya. Nik'uch majte aas kani'ch chit iyak'in u b'a'nla chusb'al xo'l q'u niman tetz u Jesuus q'u'l puera aanima tan, kamal puera aanimaich u Lucas.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1–8.3 Nitale' kani'ch ixet' q'u niman tetz u Jesuus tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Echa' u tuleb'al u Tioxhla Espiiritu tuch' u taq'ax ixamlil utz, tuch' q'u mamaj txaichil i'an tu Jerusaleen. Nital ti' u tojchal q'u niman tetz u Jesuus majte echa' u Esteban.
- 2) 8.4–9.43 Nital ti' vipax paal itziiuul u b'a'nla chusb'al naja'ch u Jerusaleen, tikuenta Judea, tuch' tikuenta Samaaria, tuch' tzi' u mar. Echa' va'l i'an u Lu' tuch' u Felipe. Nipajtale' kani'ch tok u Saulo ti' inimal u Jesuus.
- 3) 10.1–28.31 Nital ti' q'u b'enchil i'an u Pablo ti' en ipaxsat itziiuul u b'a'nla chusb'al tu sib'al tenam. Aya' u b'enchil tu “ju'teb'al u vatz amlika tx'ava'” nital Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.8; ti' vichiktu u yolb'al Tioxh tuch' q'ul imol tu q'u tenam tzian chaj. Aya' u: Eefeso,

Corinto, Tesaloonica, Galaacia, tuch' tu u Filipos utz, tuch' tu tere'n tenam.

Aatz q'u kam ib'o'q'ol tu u u' tza', aya' va'l inuk' q'u q'esala xo'l q'u niman tetz u Jesusu. Motx ik'ujb'a' aas yit' ministeer koj sanimal u o'tla mantaar tu q'u puera aanima niniman u Jesusu. Yit' sa'kojya'lul ti' inimal u o'tla mantaar.

K'uxh tu tza'l paalku q'ul ichaj u Jesusu b'axa, kaana ixamlil atiche. Kaana itxumb'al ti' u yob'al Tiohx. Atich u Tiohx k'atza tu q'u kam paalka. B'a'n sakusaji ok qetz ti' va'l motx i'an q'ul ichaj u Jesusu ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx utz, ti' vixamlil u Tioxhla Espiiritu k'atza.

Vich'ial tul u Tioxhla Espiiritu

1 ¹Teofilo, aatz tu u b'axa u' va'l untz'ib'a b'en tzaxe', a' yolonk'in ti' kajay q'u kam q'u'l i'an u Jesusu utz, q'u kam ichusa aas ixete'.^a ²A' tzojpek ti' q'u kam q'u'l i'an, tu u q'ii aas b'enje' tu Amlika. Tan aatz ye'sajich ib'ena', taq'ka mantaar itxumb'al u Tioxhla Espiiritu tu q'ul ichaj q'u'l itxaa. ³Utz k'uxh ma'tich ikame', q'aav itz'pi. Utz nichichee siatz. Kam ko'n xheeny a'ana, techlal aas nojchit itz'lele. 40 q'ii i'an ech tzi'. A' nictal viQ'esalail u Tiohx te.

⁴Utz aatz molomich tib' tuch' q'ul ichusulib', tal u Jesusu te aas ye'k samotxelb'en tu Jerusaleen. Tal te ech tza': —Sa'nalmotxech'ia tul u Tioxhla Espiiritu va'l ala'tzi'imal sete tu vunTat utz, alel sete vaq'o'.^b ⁵Tan tu ko'n a' ib'anvu vautisaar q'u aanima u Xhan, pek ech koj ex tan, tu u Tioxhla Espiiritu sab'anaxku vautisaarex tu ko'xh ka'xva't q'ii cheel.— Texh te.

U talax tu q'u chusulib' aas se'nipaxsa itziil u b'a'nla chusb'al

⁶Unchee' aatz q'u'l molich tib' tuch' u Jesusu, motx ich'oti te ech tza': —KuB'aal ¿satz q'aav ooksa ijlenal tu kuxo'l cheel aas qetz Israeelil?— Texh te.^c

⁷Tzaq'b'el tu u Jesusu ech tza': —Ye'k etokeb'al ti' tootzajile' jatu utz, kam tuul so'oki tan, aye'n tiq'ab' vunTat. ⁸Pek aatz ex, sek'ul examlil aas ma't iku' u Tioxhla Espiiritu setib'a. Ech se'netal paal kajay va'l netile' etab'i sunk'atza tza' tu Jerusaleen, tikuenta kajay u Judea, tuch' tikuenta

^a 1.1 Choktaj U Lucas 1.3-4. Aatz u Teofilo, nimanich tetz u Jesusu utz, a' u vinaj va'l taq'vu b'en ka'va'l tu u Lucas. A' q'u u' taq' b'en tzixe', U Lucas tuch' Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos). ^b 1.4 Choktaj U Lucas 24.49. ^c 1.6 Aatz tu u tiempo va'l ul u Jesusu, aatz q'u Israeel, ye'kich tijlenal ato'k. Tan ootich tokeb'el tu u Roma. Ech sa'kojveeti so'ok ijlenal tuul tan, atich koj sijunal. Pek aye'nich tiq'ab' q'u'l okeb'en. Ech jolol ko'n gobernador q'u'l atiche. Utz jolol aa Roma majte. Aatz q'u Israeel utz, nichmotxtitz'a aas ijlenalil si'chi'an u Jesusu tixo'l. A' sik'u'l aas u Jesusu saeesan tiq'ab' q'u aa Roma. Echtzixe't motx ich'oti tu u Jesusu aas jatu si'chq'aavo'k iq'atb'al tzii aas tetz chit u Israeel.

kajay u Samaaria utz, oponnalex tiju'teb'al u vatz amlika tx'ava'.— Texh u Jesusus.

Vib'enje' u Jesusus tu Amlika

⁹Ech ta'xh veet tal q'u yol tzi', siatz chit q'ul ichusulib' iq'ol b'en tixo'l. B'enje' tu Amlika. Ok tu ma'l u sutz'. Ech sotzka ivatz ti'.

¹⁰Ech tuul anko'xh tii nichmotxisajin je' tu amlika ti' isajil b'en, ye'k talche' til ichee ka'va'l vinaj sik'atza, poloxh saj oksa'm. ¹¹Ech q'ilal tu q'u vinaj tzi', tal te ech tza': —Vinaj aa Galilea, çkantu' anko'xh nesajin je' tu amlika? Tan tu Amlika ma'tku u Jesusus va'l eesali b'en texo'l atzi'. Utz echat chit iq'aavu'l saq'aavu'l echa' mutelb'en tzi'.— Texh ka'va'l q'u vinaj te.

Vib'ens kab'laal q'ul ichaj u Jesusus tika'paj

¹²Unchee' motx tek k'asu'l q'u chusulib' vi' u muunte va'l Olivo utz, ul tu Jerusaleen. Tan inaja'chich ko'n u Jerusaleen. Kamal ma'j kilometro ixo'l tuch'. Tan aya'l va'l saveeti sixaa tu ilanb'al q'ii. ¹³Ech ta'xh motx oponi, motx b'enje' tu u ka' chupul otzotz va'l jolol atichka sikajayil. Utz a' q'ul ib'ii tza': u Lu', u Jacobo, u Xhan, u Lixh, u Felipe, u Maxh, u Bartolomee, u Tio, u Jacobo, vik'aol u Alfeo, u Xhim va'l atich ok xo'l q'u cananista utz, tuch' u Judas, vik'aol u Jacobo. ¹⁴Ech ma'lich chit iatz q'u chusulib' sikajayil. Nichimolo tib' ti' iq'ilal sik'lel Tiohx. Ant a' u Li', vinan u Jesusus utz, tuch' q'ul itza'q' u Jesusus, tuch' unjoltu q'u ixoj.

¹⁵Unchee' aatz i'an tu q'u q'ii tzi', txake' u Lu' xo'l q'u niman tetz u Jesusus molich tib'; ma'lich 120 ixaane'. Utz tal ech tza': ¹⁶—Hermanos, ministeer chit itzojpu u yol tz'ib'amalka. Aya' va'l tal u Tioxhla Espiiritu titzii' u Daviid, ti' u Judas, va'l k'uchun u Jesusus tu q'u txayol, ¹⁷k'uxh a'ich kumol utz, antu atich tijle'm tu u aq'on ti' Tiohx.

¹⁸Aatz veti'ana, iloq' untanul itx'ava' ti' u puaj, u ja'mel tonkonil. Utz ex iyatz' je' tib' tuul. A' ku' ivi' vatz tx'ava' utz, yakich q'ixmoj tuul. Ech nilp elu'l tuul tuul. ¹⁹Utz pax chit itziil xo'l kajay q'u aa Jerusaleen va'l i'ana tzi'. Ech tek taq'ax b'en Aceeldama u tx'ava' tzi'. “Ja'mel kaj” chu u tokeb'al tu yolb'al arameo. ²⁰Utz ech chit i'ana u yol tz'ib'amalka tu u Salmos va'l nital ech tza':

«Tz'ine'ojka u tatib'al.

Ab'ilich tere'n atin tuul.» Chia.

Utz nital majte:

«Okoy ich'exel tu u tijle'm.» Chia.^d

²¹Ech ministeer saok ich'exel u Judas. A' so'ok ma'l tu q'u vinaj q'u'l a' kumol tu jatva'l u tiempo i'an u kuB'aal Jesusus tu kuxo'l. ²²A' nal kumol

^d 1.20 Choktaj u Salmos 69.25; 109.8.

aya'xchen ib'anax vautisaar u Jesus tu u Xhan utz, anko'xh a' kumol aas eesal b'en u Jesus tu kuxo'l b'enje' tu Amlika. Ech a' va't tu kuxo'l sitxakb'a' tib' ti' talax u q'aavtitz'peb'al u Jesus.— Texh u Lu'.

²³Ech motx itxaate'l ka'va'l vinaj. Ma'l, Xhep, Justo ib'ii majte, ik'aol ma'l u vinaj Sabaas ib'ii. Utz va't, Yaxh ib'ii. ²⁴Ech motx iq'ila sik'le Tiohx. Motx tal ech tza': —KuB'aal, axh ootzajin tetz taanima junun aanima. Ech k'uch qe ab'iste atxaaom tu ka'va'l q'u vinaj tza'. ²⁵Ech so'oks achaj. Sa'aq'onin sai' tu u aq'on tza' va'll vettelab'eka u Judas. Tan ma't tu va'l sa'chitb'enku ti' ichool vipaav.— Texhtu'.

²⁶Unchee' motx i'an ti' vatz Tiohx, ti' tilta' ab'il so'oki. Utz a' ku'k ti' u Yaxh. Ech yakich ko'xh okoj tu u tijle'm xo'l junlaal q'ul ichaj u Jesus tzi'.^e

Vipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tu Jerusaleen

2 ¹Unchee' aatz i'an tu u nimla q'ii va'l Pentecostees, ma'l iatz kajay q'u niman tetz u Jesus molich tib' tu ma'l u atib'al.

U tul u Tioxhla Espiiritu

²Utz ye'k talche', ul ma'l xumkab'inchil tu amlika. Echa' ixumkab'in mam kajiql'. Yakich jumkab'inoj toko'p tu u otzotz va'l molichku tib'. ³Utz echa' taq' xamal chee tib'a. Motx ijatx tib' utz, je' tivi' sijununil. ⁴Ech tiira ok u Tioxhla Espiiritu k'atza b'a'nil. Utz motx tek xe't iyolon tunjolt yolb'al. Loq' u Tioxhla Espiiritu nichyolonsan tunjolt q'u yolb'al q'u'l ye' tootzaj.

⁵Unchee' kaana aanima Israeel atich opon tu Jerusaleen, xo'van Tiohx. Til chaj ko'xh motx k'asku'l tu u vatz amlika tx'ava'. ⁶Ech aatz ab'il u xumkab'inchil tzi', mam tenam imol tib' ti' q'u niman tetz u Jesus. Utz tiira motx sotz ik'u'l q'u aanima taq'o tan, tab'i aas nichiyolb'el viyolb'al tu q'u niman tetz u Jesus. ⁷Tiira motx tz'ejx ik'u'l. Utz sotz ik'u'l. Ech motx tek tal tib'ilaj ech tza': —Jolol aa Galilea q'u'l niyolone' atzi'. ⁸Utz ¿kan chaj toke' aas nimotxix'ol yol tu q'u kuyolb'al qitz'peb'al? ⁹Nimotxiyolon tu yolb'al aa Paartia, aa Meedia, aa Elam, aa Mesopotaamia, aa Judea, aa Capadoocia, aa Ponto tuch' aa tikuenta Aasia, ¹⁰⁻¹¹aa Friigia, aa Panfiilia, aa Egipto, aa tikuenta Liibia naja'ch Cirene utz, tiyolb'al q'u aa Roma jejlel tza'. At niyolon tu yolb'al aa Creta tuch' yolb'al aa Araabia. Utz ela niqab'i taltu q'u mamaj kam ti' u Tiohx tu q'u kuyolb'al. Niqab'i o' Israeel tu u qitz'peb'al utz, k'uxh oknajko'no' ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel.— Texhtu'. ¹²Ech tiira tz'ejxinajich ik'u'l utz, sotznaj ik'u'l nichmotxtal sivatzaj ech

^e 1.26 Aatz u yol “q'ul ichaj u Jesus”, aya' u yol “apóstol” tu kastiya. Tan “chaj” chu u tokeb'al u yol tu griego. A' q'ul ichusulib' b'axa, pek xamtel chajax ti' ipaxsal paal viyol aas b'en u Jesus tu Amlika.

tza': —¿Kam tek tok u kam tzi'?— Texhtu'. ¹³Pek at unjolte, nichko'nteesa iq'ii. Nichtal ech tza': —Q'ab'a'm a' nimotxb'anon tzi'.— Texhtu'.

U talax u k'axa k'u'l ti' paav i'an u Lu'

¹⁴Unchee' txake' tek u Lu', tuch' junlaat q'ul ichaj u Jesus utz, jank'al iyak'il tal ech tza':

—Vinaj Israeel, tuch' ex jejlelex tu u Jerusaleen tza', ab'itaj va'l savale' tza'. Ootzajitaj b'a'nil. ¹⁵Aatz q'u aanima tza', yit' q'ab'areel koj atzi', echa' netale'. Tan q'ala'm cheel, anal alas 9. ¹⁶Pek aatz va'l nituche' tzi', a' nitzojpe' q'u yol tal u Joel u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal ech tza':

¹⁷ « —Aatz si'an tu q'u motxeb'al q'ii,
savaq' ku' vunTioxhla Espiiritu tib'a kajay q'u aanima.— Chu u Tiohx.
—Ech aatz q'ul ek'aol eme'al,
samotxtale'l q'ul unyol.

Aatz q'u xiak tuch' q'u ixviak,
sunk'uch kam te tu visioon.
Utz aatz q'u q'esla chaj aanima,
sunk'uch kam te tu vatzi'k'.

¹⁸ Sa'atin vunTioxhla Espiiritu
k'atz q'u vinaj
tuch' k'atz q'u ixoj niman vetz.
Ech samotxtale'l q'ul unyol.

¹⁹ Utz sunk'uch txaichil tu amlika,
sunk'uch xheenya vatz tx'ava'.
Sunk'uch xheenya ti' kajal,
xheenya ti' xamal utz,
xheenya ti' ib'ukin ije' sib'.— Chu u Tiohx.

²⁰ Utz aatz si'ane' aas ye'sajen tul u kuB'aal tu u mam techalla tuleb'al,
saok aq'b'al vatz u q'ii utz,
sab'ens echa' kajal u ich'.

²¹ Ech kajay q'u'l
laq'ilan
sik'len vib'ii u Tiohx,
sael vatz u choob'al paav.» Chu u Joel.—^f

Texh u Lu'.

²²Tal paj ech tza': —Vinaj Israeel, ab'itaj q'u yol tza'. Aatz u Jesus aa Nazareet, nojchit iTxaom u Tiohx. Tan kam ko'n b'a'nil i'ana, kam ko'n

^f 2.21 Choktaj u Joel 2.28-32.

txaichil tuch' xheenya. Utz tiq'aq'al u Tiohx k'uxh ech i'an texo'l. Ech ootzajimal q'u kam setaq'o tzi'. ²³Loq' k'uxh ech q'u b'a'nil vetik'ucha, txayax setaq'o. Ech ex alon iyatz'pu tiq'ab' q'u onkonla aanima vatz kurus. Aya'l kala mam aa paavla aanima sevatz. Loq' titxumb'al u Tiohx k'uxh ech vetpaalka tan, ech va'l k'ajel ti' taq'o. ²⁴Pek k'uxh kami tan, q'aav ko'n itz'pixsal tu u Tiohx xo'l q'u kamnaj. Vetteesa vatz u kamchil. Ye'n ole' u kamchil ti' aas ta'n so'okka tikuenta. ²⁵Ech tok va'l tal u Daviid aas tal ech tza':

«B'enamen nivil vunB'aals Amlika sunvatz.

Atil tunseb'al,

ech ye'xhab'il ko'xh sa'aq'onku'in.

²⁶ Echtzixe't

techal itxuq'txun vaanima,

kaana ichi'b' unb'itze'.

K'ujlel ik'u'l vunchi'l sai' k'uxh lakamin.

²⁷ Tan sa'kojaaq' tzii aas ta'n sakaa'in tu jul xo'l q'u kamnaj.

Utz sa'kojaaq' tzii aas saq'ee vichi'l vaTxaaom.

²⁸ Tan vetvootzajil u b'ey tetz tiichajil saaq'o.

Ech tiira ta'n satxuq'txunin aas la'atinin tzaxe'.» Chia.^g

²⁹Unchee' tinujul saval sete aas yit' u Daviid koj nital je' tib'. Tan aatz u kuk'uy kumam Daviid, kami utz, mujli. Anko'xh atil u mujb'al tetz tu kuxo'l cheel. ³⁰Pek axhib'i alolich tetz iyol u Tiohx. Tootzajich teku'en aas so'ok ijlenalil ma'l tu q'ul itu'xh ixalam; aya' viTxaaom u Tiohx. Tan ma'tich tala'tzi'il te tu u Tiohx.^h ³¹Ech ma'tich ik'uchax el tu u Daviid u q'aavtitz'peb'al u Jesusus. Tan yolon ti' u q'aavtitz'peb'al viTxaaom u Tiohx. Tala aas ye'k sakaa u taanxelal tu u tatib'al q'u kamnaj. Utz tal majte aas ye'k saq'ee vichi'l.ⁱ ³²Ech nojchit u Tiohx q'aav itz'pixsan u Jesusus. Tan nojchit qila qab'i utz, nikutxakb'a' talax u q'aavtitz'pe'. ³³Ech iq'oli je' tu Amlika. K'uje'y tiseb'al u Tiohx. Vetik'ullu u Tioxhla Espiiritu va'l al el te tu viTat. Ech vettaq' ku' qib'a. Aya' va'l netile' netab'i tza'. ³⁴Yit' u Daviid koj b'enje' tu Amlika aas tal ech tza':

«Aatz u Tiohx, tal tu vunB'aal ech tza':

—K'ujach tunseb'al.

³⁵ Sa'nalvaq'ka q'ul akontra satzeq'leb'al.— Texh te.» Chu u Daviid.^j

³⁶Ech etootzajitaj b'a'nil jank'al ex, ex Israeel tan, aatz u Jesusus, va'l etal ije' vatz kurus, aq'axyu tijle'm tu u Tiohx. A' tek kuB'aal utz, iTxaaom u Tiohx.— Texh u Lu'.

^g 2.28 Choktaj u Salmos 16.8-11. ^h 2.30 Choktaj u Salmos 132.11; u Samueel II 7.12-13.

ⁱ 2.31 Choktaj u Salmos 16.10. ^j 2.35 Choktaj u Salmos 110.1.

³⁷Unchee' aatz tek tab'i q'u yol q'u aanima, motx ilin taanima taq'lo. Utz motx tek tal tu u Lu' tuch' tu tere'n q'ul ichaj u Jesus ech tza': — Qitz'in qatzik, ¿kam sakub'ane' unchee'?— Texhtu'.

³⁸Ech aatz u Lu', tal te ech tza': —K'axataj q'ul epaav. Utz tib'ii u Jesucristo seb'an evautiismo sejununil. Ech sakuyax q'ul epaav. Utz saok u Tioxhla Espiiritu sek'atza majte va'l aya'l ik'u'l u Tioxh nitaq'e'. ³⁹Tan etetz u Tioxhla Espiiritu va'l alel. Tetz q'ul ek'aol eme'al. Utz tetz q'u'l k'uxh tzian atilku cheel, ye'saj inimat u Jesus. Tetz jank'al q'u'l nisik'lel tu u Tioxh, u kuB'aal.— Texh u Lu'.

⁴⁰Utz sib' ko'xh tere'n yol nichtal te, oksab' tetz tu jik utz, moxb'eb' tetz. Nichtal ech tza': —Xaanojelex k'atz q'u aanima q'u'l eesanal tu b'ey tu u tiempo tza'.— Texh te.

⁴¹Unchee' motx ib'an ivautiismo kajay q'u aanima q'u'l niman q'u yol tal u Lu'. Kamal 3,000 ixaan q'u aanima q'u'l anal ok ti' u Jesus i'an tu u q'ii tzi'.

⁴²Ech tiira jonal atich ok ti' inimal u chusb'al va'l nichtaq' q'ul ichaj u Jesus. Tiira ma'l chit itzii tib'ilaj sivatzaj, tuul molmochil tatine'. Nichijatz u kaxhlaan tx'ix. Utz ma'lich chit iatz ti' iq'ilal isik'lel Tioxh.^k

Vib'antu ma'l iatz q'u niman tetz u Jesus

⁴³Unchee' kajay q'u aanima chee tek ma'l xo'val k'atza ti' q'u mamaj txaichil tuch' q'u xheeny nichmotxi'an q'ul ichaj u Jesus. ⁴⁴Pek aatz q'u niman tetz u Jesus, tiira molmoch tatine'. Utz komon tatin kajay q'u kam sivatzaj. ⁴⁵Atia nichik'ayi untanoj itx'ava'; oj kam ko'xh ma'j tetz nichik'ayi majte. Utz nichijatz vija'mel xo'l q'ul niya'ta tetz. A' ni'enku ti' vime'b'i'l sijununil. ⁴⁶Utz ma'l chit itzii nichib'en tu viq'analil u totztioxh.^l Utz nichmotxijatz u kaxhlaan tx'ix tu q'u atib'al. Chi'b'eb'alich itx'a'n tib'ilaj nimotxi'ane'. Ye'k je'chil vatz xe' taanima sivatzaj. ⁴⁷Techal toksat iq'ii Tioxh. Utz tiira b'a'nich ik'u'l aanima ti'. Atich chit iatz Tioxh ti' tan, jun q'ii nichtak'b'u q'u'l nichtok tixo'l. Aya' q'u'l sa'chitchitpu tu q'ul ipaav.

Vib'antu b'a'n ma'l u ko'x

3 ¹Unchee' aatz u Lu' tuch' u Khan, motx b'en tu viq'analil u totztioxh ti' iq'ilal isik'lel Tioxh alas 3 ku'q'ii. Tan a' u oora nituch oponchil

^k 2.42 Ech vixe't u santa cena xo'l q'u niman tetz u Jesus tzi'. ^l 2.46 Aatz u b'enchil tu totztioxh nital tza', yit' ech koj a' va'l nib'anax cheel aas jik nitoko'p q'u aanima tu u totztioxh. Tan aatz tu u tiempo tzi', ta'xh nichtoko'p tu u totztioxh q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh tuch' q'u oksan yol. Pek aatz va'l nichib'anaxe' tan, nichko'niq'ilal sik'lel Tioxh q'anal, vatz u totztioxh.

ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. ²Utz atich ma'l u vinaj ko'x tu titz'eb'al. Jun q'ii nichtiq'ol opon tzi' u okeb'alop va'l "Tx'anel" chu te'le'. Nijoyon tu q'u aanima q'u'l nitopon tu viq'analil u totztiohx. ³Ech ta'xh til u ko'x aas aalich tek toko'p u Lu' tuch' u Xhan tu viq'analil u totztiohx, ijaj ipuaj te.

⁴Aatz u Lu' tuch' u Xhan, tii isaji utz, tal te ech tza': —Saji'o'.— Texh te. ⁵Ech tii sajil tu u ko'x. A' nichtitz'a kam ma'j tetz sa'aq'axi. ⁶Pek aatz u Lu', tal te ech tza': —Ye'k b'a'nla saj ch'ich' puaj tzunxe'. Niko'xh b'a'nla q'an ch'ich' puaj. Pek kam va'l atil sunk'atza savaq' eetz. Tib'ii u Jesucristo aa Nazareet lakpen utz, xaan.— Texh te.

⁷Ech itxay seb'al iq'ab' u ko'x. Ilak je'. Utz yakich cheej iyak'il q'u tajan tuch' q'u chupb'al tib'. ⁸Utz yuq'pu je'. Yakich txake'oj. Ech xe't ixaane'. B'eno'k ti' u Lu' tuch' u Xhan tu viq'analil u totztiohx. Xaaom tek ib'eno'k. Va'lich iyuq'pe'. Utz techal toksat iq'ii u Tiohx.

⁹Ech til kajay q'u aanima atich opon, aas nitekixaane' utz, va'l toksat iq'ii u Tiohx. ¹⁰Tiira motx tz'ejx ik'u'l utz, motx xo'v tu u kam tzi'. Tan til iatz aas a' u ko'x va'l nichik'uje' ti' ijoyax ipuaj tzi' u okeb'alop tu viq'analil u totztiohx va'l "Tx'anel" chu te'le'.

U talax u tijle'm u Jesusus i'an u Lu'

¹¹Unchee' aatz u ko'x, va'l ma'tich ib'antu b'a'n, tii techit txayelich u Lu' tuch' u Xhan taq'o. Ech aatz q'u aanima q'u'l tz'ejxinajich ik'u'l ti', motx imol tib'. Motx opon k'atz q'u chusulib' tu va'l "Xo'l Piraal Tetz Salomoon". ¹²Ech aatz til q'u aanima u Lu', tal te ech tza':

—Aanima Israeel, ¿kantu' nitz'ejx ek'u'l ti' u kam tzi'? Utz ¿kantu' aas tii nesaji'o' ti'. Aya'l kala o' tuch' kuyak'il utz, tuch' kub'a'nil vetkuxaansa u ko'x tilon tu q'u'l neb'ane' tzi'? ¹³Tan iq'aq'al u Jesusus atzi', va'l etoksa tiq'ab' u Pilato utz, ye't ko'n motx esa'a aas si'chchajpuli. A' viTxaaom u Tiohx va'l taq' tijle'm, va'l nimamal tu q'u kuk'uy kumam, u Abrahaam, u Isaac tuch' u Jacoob.^m ¹⁴Ye't ko'n esa'a si'chchajpul u Tioxhla Vinaj, u Jikomla Vinaj. Utz ta'n ejaj ichajpul ma'l u yatz'ol aanima. ¹⁵Ech ex yatz'on u aq'ol tetz u vatz kuq'ii kusaj va'l q'aav itz'pixsali xo'l q'u kamnaj tu u Tiohx. Utz o' texhtiigo aas itz'lel tek tika'paj.

¹⁶Utz ti' ko'n vik'uje' kuk'u'l ti' vib'ii u Jesusus k'uxh vetib'anlu b'a'n u ko'x sevatz sekajayil tzi', va'l netile' utz, etootzaj. Ech ti' ko'n inimal u Jesusus, tiira veti'anlu b'a'n u vinaj tzi'.

¹⁷Loq' vitz'in vatzik, ipaav ye' etootzaj tuch' q'u q'atol tzii k'uxh kam veteb'an tu u Jesusus. ¹⁸Tan ech chit itzojpu viyol u Tiohx tzi' va'l b'axab'samal talax taq'o tu q'u alol tetz viyol, aas ministeer chit ikam viTxaaom u Tiohx.

^m 3.13 Choktaj u Isaias 52.13-15; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Filipos 2.7-9.

¹⁹Echtzixe't k'axataj q'ul epaav. Ch'exputaj q'ul etxumb'al. Ech sasotzsal q'ul epaav. Ech laul u b'a'nla tiempo tzexe' tu u Tiohx. Ech siloch'o'. ²⁰Utz sichaju'l u Jesucristo tika'paj. Aya' va'l alel nal taq'o, sauli. ²¹Loq' ministeer ta'n a' sa'atinku u Jesus tu Amlika. Anal sauli aas sa'tektoksa kajay q'u kam u Tiohx tu jik tu u vatz amlika tx'ava'. Echa' va'l tal titzi' q'u alol tetz viyol xaanaj el k'atz paav atich o'tene. ²²Utz antu u Moisees alon tu q'u kuk'uy kumam ech tza':

«Sa'nalicheesa ma'l alol tetz viyolb'al u kuB'aal Tiohx texo'l echa' in tza'.

Utz lamotxenima kajayil kam va'l latala.

²³Tan oj ab'il ye' laniman,
sotzchil si'an xo'l vitenam u Tiohx.»ⁿ

Texhtu'.

²⁴Ech antu tere'n q'u alol tetz u yolb'al Tiohx taab'aul tza', motx yolon ti' q'u kam nituch cheel. A' b'axal xe't alon u Samueel. ²⁵Utz ex vetilon itzojpu q'u kam tal q'u alol tetz u yolb'al Tiohx ti' ko'xtene. Ex vetilon iq'aq'al u nuk'u va'l i'an u Tiohx tuch' q'u kuk'uy kumam u Abrahaam. Tan tal te ech tza':

«Kajay q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava',
sik'ul u b'a'nil k'atz vatu'xh axalam.»^o

Texh te.

²⁶Echtzixe't a' b'axa vetichajvu k'asu'l viTxaaom tzexe' aas ma'tich q'aav titz'pe'. Tan a' isa' ek'ultu q'u mamaj b'a'nil. Ech junun ex sech'expu q'ul etxumb'al, setaq'ka q'u onkonil.—
Texh u Lu' tu q'u aanima.

Vitzaq'b'u u Lu' tuch' u Xhan vatz q'u q'atol tzii

4 ¹Unchee' anko'xh nichiyolon u Lu' tuch' u Xhan xo'l q'u tenam, tuul opon unjolol q'u oksan yol vatz Tiohx. A'ich imol u q'esal xeen tetz vikuentail u totztiohx tuch' q'u q'esala xo'l q'u saduceo. ²Utz va'lich ichi'on ik'u'l ti' u Lu' tuch' ti' u Xhan. Tan nichichus tu q'u aanima aas ma'tich iq'aav titz'pu u Jesus xo'l q'u kamnaj. ³Ech motx itxay u Lu' tuch' u Xhan. Ex taq' ku' tu tze'. Tan ma'tich tek iku' q'ii. Ech q'ejaleen tek si'chmotxtx'olax inujul. ⁴Loq' mam tenam niman u yolb'al Tiohx va'l tal u Lu' xo'l q'u aanima. 5,000 q'u'l niman. Utz aal ta'xh q'u vinaj ok tu ach.

ⁿ 3.23 Choktaj u Deuteronomio 18.15-19; 34.10. ^o 3.25 Choktaj u Geenesis 12.3; 22.18; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 3.8.

⁵Unchee' aatz evtalich tek iku' q'u chusulib' tu tze', imol tib' q'u q'atol tzii q'u'l tu Jerusaleen. Antich imol q'u q'esal q'atol tzii tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. ⁶Antich imol u q'esal oksan yol vatz Tiohx, va'l Anaas ib'ii. Antu u Caifaas tuch' ka'va't vinaj ma'l, Xhan utz; va't Alejandro utz, tuch' q'u titz'in tatzik u q'esal oksan yol vatz Tiohx. ⁷Ech motx tal tiq'ol ul u Lu' tuch' u Xhan. Toksa tu xo'l utz, motx ich'oti te ech tza': —¿Kam etijle'm b'atz'i? Utz ¿ab'il vetaq'on tzii sete aas neb'an q'u kam tzi'?— Texh te.

⁸Unchee' aatz u Lu' tan, tiira atich u Tioxhla Espiiritu k'atza b'a'n'il, tal te ech tza':

—Chajlentzik'ex q'esal q'atol tzii tuch' ex q'esal tenam. ⁹Aatz cheel nech'oti qe kani'ch mik'ultu u b'a'n'il u ko'x tzi'. A' esa' setootzaji kani'ch mi'antu b'a'n. ¹⁰Ech ootzajitaj b'a'n'il utz, tootzaji kajay u Israeel tza' aas tu vib'ii u Jesucristo aa Nazareet vetib'anvu b'a'n u ko'x va'l atil sevatz tzi'. Tib'a'n'il ko'n niyolonka k'uxh b'a'ntu teku'en. Tiq'aq'al ko'n u Jesuus va'l etaq' je' vatz kurus utz, q'aav itz'pixsal tu u Tiohx xo'l q'u kamnaj. ¹¹Aatz u Jesuus va'l niqal sete tza', tiira ye'k itxa'k sete. Ech ko'n ik'onax el ma'l Sivan tu q'u b'anol otzotz. Utz aal a' u Sivan va'l tiira ib'o'q'ol tetz xoob'al.^p ¹²Tan ab'il koj va't Chitol tu paav atile. Ye'k ma'j aanima aq'el tijle'm tu u vatz amlika tx'ava' tza' aas Chitol qetz tu paav.— Texh te.

¹³Ech motx tz'ejx ik'u'l q'u q'esala aas tila ye'kich ixo'val u Lu' tuch' u Xhan tu yol k'uxh yit' tek' koj elnaj ti' tz'ib'. Yakich til majte aas antu xo'l q'u'l xamb'u ti' u Jesuus. ¹⁴Ech kam tere'n koj yaaom i'ana tan, txaklich ok u vinaj tixo'l va'l ma'tich ib'a'nixe'. ¹⁵Ech motx ichaj elu'l u Lu' tuch' u Xhan, k'asu'l xo'l q'u q'atol tzii. Utz motx yolonka sivatzaj. ¹⁶Nichmotxtal ech tza': —¿Kam sakub'an tu q'u vinaj tzi'? Tan nojchit veti'anlu txaichil. Utz ilaxyu tu q'u aanima jejlel tu Jerusaleen tza'. Utz ye'xh ko'xh kani'ch ve't imujax q'u kam tzi'. ¹⁷Pek aatz sakub'ane', sakupoyi tu kamchil. Ech ye'k sipaxsa paal tere'n itziiul vib'ii u Jesuus xo'l tenam; cheel utz, taab'ab'en majte.— Texhtu'. ¹⁸Ech motx paj isik'le q'ul ichaj u Jesuus. Utz tiira motx tal te aas ye'kan siyole' utz, ye'kan sachusun tib'ii u Jesuus.

¹⁹Pek aatz u Lu' tuch' u Xhan, motx tzaq'b'u ech tza': —Nachtaj b'a'n'il. ¿Ijikomal tzik vatz Tiohx nenache' aas aal ex b'axa sakunima'ex siatz u Tiohx? ²⁰Tan ye'xhkani'ch kuya'sat talax q'u kam q'u'l ilel ab'imal qaq'o.— Texh te.

²¹Loq' motx paj ipoyi tu kamchil, ech motx ichajpu. Ye'xhkam ma'j motx i'an te tan, nichixo'va q'u tenam. Tan sib'la aanima va'lich toksat

^p 4.11 Choktaj u Salmos 118.22.

iq'ii Tiohx tu u txaichil uchi. ²²Tan maasich tek 40 iya'b' u vinaj va'l b'anax u txaichil te tzi'.

Vijajtu ixamlil q'ul ichaj u Jesusus tu u Tiohx

²³Unchee' ta'xh chajpul u Lu' tuch' u Xhan, motx b'en xo'l q'ul imol. Utz motx chit tala kam q'u yol alax te tu q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' tu q'u q'esal q'atol tzii. ²⁴Ech ta'xh motx tab'i q'u yol tala tzi', ma'l chit itzii motx je' ivi' ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. Motx tal ech tza':

—Ta'xh ma'l axh kuB'aal. Axh u Tiohx b'anol tetz u amlika tuch' u tx'ava' tza' tuch' u mar utz, tuch' kajay q'u kam atil tuul. ²⁵Axh yolonaxh titxumb'al u Tioxhla Espiritu titzi' u Daviid, u niman eetz, ech tza':

«¿Kam toke' nimotxipaasa tib' q'u tenam tzi'?

Utz ¿kantu' nimotxtitz'a ib'anax kam aas ye'k itxa'k?

²⁶Nimotximol tib' q'u ijlenal tu u vatz tx'ava'.

Nimotxi'an ma'l iatz q'u q'esal tenam.

A' nimotxinuk' i'antu tu u Tiohx tuch' tu viTxaaom u Tiohx.»^q
Texhich'axh.

²⁷Utz nojchit imol tib' q'u q'esala tu u tenam tza'. Inuk'a aas kani'ch ib'anax tu u Tioxhla aTxaaom va'l axh aq'on tijle'm. A' b'anon u Herodes, u Pooncio Pilato, ant imol q'u puerala aanima utz, tuch' unjoltu q'u Israeel tu u tenam tza'. ²⁸Motx i'an kajay q'u kam q'u'l alichnalka saaq'o aas si'ane'. A' tzojpu vayol.

²⁹Pek aatz cheel kuB'aal, ila tan, nib'anax qi' o' niman eetz. Pek aq' tzii aas tiira ye'k kuxo'val samotxqal paal vayolb'al. ³⁰Utz b'an atxumb'al ech si'an b'a'n q'u ya'v qaq'o. Utz kam ko'n xheenya tuch' txaichil satiq'o tib' tu vib'ii u Tioxhla aK'aol u Jesusus.—
Texhtu'.

³¹Unchee' ta'xh veet motx iq'ilal isik'let Tiohx, yakich yikunoj u atib'al va'l molichku tib'. Utz ok u Tioxhla Espiritu k'atza b'a'nil sikajayil. Ech ye'kich tek ixo'val, tuch' techit xamlil nichmotxtal paal u yolb'al Tiohx.

U tatin q'u niman tetz u Jesusus tib'ilaj

³²Unchee' tiira ma'lich teko'n itxumb'al kajay q'u aanima q'u'l nimanich tek tetz u Jesusus. Utz ma'l iatz. Ab'ilich koj ma'j aas: —Vetz sunjunal atzi'.— Chaj ti' q'u tetz. Pek tiira junal komon tatin kajay q'u kam siatzaj.

^q 4.26 Choktaj u Salmos 2.1-2.

³³Ech tiira iq'omich iyak'il q'ul ichaj u Jesus ti' ipaxsal itziil u q'aavtitz'pu u kuB'aal Jesus. Utz techal mamaj b'a'nil atich k'atza tu u Tiohx sikajayil. ³⁴Ech ye'xhab'il ko'xh ma'j nichiya'ta tetz tixo'l. Tan ab'il a' atich untanoj itx'ava', oj ma'j toztotz, nichik'ayi utz, nichtiq'o ul vija'mel. ³⁵Nichtaq' tu q'ul ichaj u Jesus. Ech nichipaxsa el. A' nichmotxb'enku ti' isav tetz sijunuil.

³⁶⁻³⁷Echat i'an ma'l u vinaj Xhep ib'ii, va'l Bernabee tek ib'ii oksal tu q'ul ichaj u Jesus. Ik'ayi untanul itx'ava'. Utz tiq'o ul vija'mel vatz q'ul ichaj u Jesus. Aatz u b'ii Bernabee tzi' utz, “aq'ol nimal k'u'l” chu u tokeb'al. Aatzich u vinaj tzi', itu'xh ixalamich u Levii utz, aa Chipreich.

Vikam u Ananias tuch' u Safira

5 ¹Unchee' aatz i'an ma'l u vinaj majte, Ananias ib'ii utz, Safira u tioxj. Ik'ayi untanul itx'ava'. ²Loq' inuk' tuch' u tioxj tzi' aas sateesaka untx'ajul vija'mel vitx'ava'. Ech untx'ajtu ko'n ex taq' tu q'ul ichaj u Jesus. Loq' tz'ajel aas nichtale'.

³Ech aatz u Lu' tan, tal te ech tza': —Ananias ¿kam toke' aas ma'xh okyu u tx'i'li'inaj tavaanima? Tan vetatxub'a'li u Tioxhla Espiiritu. Veteesalka untx'ajul vija'mel u tx'ava' vetak'ayi. ⁴Tan eetz u tx'ava'. Utz k'uxh vetak'ayi, ¿yit' tzik eetz koj u puaj tzik? Pek ¿kantu' vetiitz'a u onkonil tavaanima tzi'? Tan yit' aanima koj vetatxub'a'lila', pek u Tiohx.— Texh u Lu' te.

⁵Ech ta'xh tab'i q'u yol u Ananias tzi', yakich nettz'oj ku' vatz tx'ava' utz, kami. Ech yakich motx xo'voj kajay q'u aanima taq'o q'u'l motx ilon ab'in. ⁶Ech opon q'u xiak. Motx ib'ach vichi'l. Motx teesa k'asu'l utz, ex imujka.

⁷Kamal oxvoj oora tuul, opon u Safira, u tioxjich u Ananias. Ye'ich tootzaj kam va'l ma'tich tuche'. ⁸Aatz u Lu', tal te ech tza': —Al ve, ¿echil tzik vetek'ayiv b'en vetx'ava' tza'?— Texh te.

—Ee'. Echil a' va'l naale' tzi'.— Texh u Safira.

⁹Tzaq'b'el tu u Lu' ech tza': —¿Kam toke' aas nuk'u veteb'an ti' itxub'a'lil u Tioxhla Espiiritu tetz u kuB'aal? Pek saji iile; tul q'u xiak q'u'l ex mujunyuka vavinaj. Utz axh tek ul tiq'ob'enaxh majte.— Texh u Lu' te.

¹⁰Ech tu ko'xh unmu'k'ul, nettz'u ku' u ixoj vatz tajan u Lu' utz, yakich kamoj. Ech ta'xh oko'p q'u xiak, tila aas ma'tich ikame'. Utz tiq'o paj b'en. Ex imujka k'atz vivinaj.

¹¹Ech techalich tek ixo'v q'u niman tetz u Jesus taq'o tuch' q'u aanima q'u'l ab'in q'u kam tza'.

Q'u txaichil i'an q'ul ichaj u Jesus

¹²Unchee' kaana xheeny a tuch' txaichil nichmotxi'an q'ul ichaj u Jesus xo'l q'u tenam. Molmochich chit tatin tu viq'analil u totztiohx

tu va'l Xo'l Piraal Tetz Salomoon. ¹³Pek aatz unjoltu q'u aanima, ye'ich isa' moloib' tuch' tu xo'val, k'uxh aal tiira techalich tok iq'ii tu tere'n q'u aanima. ¹⁴Ech ak'b'ichil chit nich'i'an q'u'l niman u kuB'aal Jesusus, sib'al vinajs ixoj nichtoke'.

¹⁵Aal nichtekichelel elu'l q'u ya'v tu b'ey vi' talaj tx'ach tuch' vi' cheleb' ya'v. Nichmotxich'ia ipaal u Lu' tu b'ey. Ech tuch' ko'xhtu' saku' visulich tib'a q'u ya'v, si'an b'a'n. ¹⁶Utz sib' aanima nichik'asu'l tu q'u tenam naja'ch u Jerusalem, iq'omal q'ul iya'v taq'o. Atia techalich tujlixsal tu u tioxhil tx'i'li'inaj. Utz ma'l chit i'antu b'a'n sikajayil.

U teesal q'ul ichaj u Jesusus tu tze'

¹⁷Unchee' aatz u q'esal oksan yol vatz Tioxh, lakp ivi' tuch' q'u'l atich k'atza. Aya' q'u'l saduceo ib'ii u tuq'ayb'al. Motx ko'xh taq'an ichi'on taanima.^r ¹⁸Ech motx ul itxay q'ul ichaj u Jesusus utz, motx ex taq' ku' tu tze'.

¹⁹Pek aatz i'an tu aq'b'al, ul ma'l u aanjel tetz Tioxh utz, ex ijaj vijub'alil u tze'. Ech tiq'o elu'l q'u chusulib' utz, tal te ech tza': ²⁰— B'enojex tu viq'analil u totztioxh. Paxsataj itziil u b'a'nla yol tetz tiichajil.— Texh u aanjel.

²¹Ech inima. Q'ala'm chit motx b'en tu viq'analil u totztioxh. Nichteko'npajmotxichusun ti' u yolb'al Tioxh.

Tuul aatz u q'esal oksan yol vatz Tioxh tuch' q'ul imol, motx imol tib' tuch' q'u q'esal q'atb'al tzii. Aya' kajay q'u q'esal q'atol tzii tu Israeel. Ech tal tiq'ol opon q'u chusulib' siatz. Ex iq'olaj tu tze' taq'o. ²²Pek aatz oko'p q'u polesi'y tu u tze', ye'kanich ve't q'u chusulib'. Ech oora motx q'aavi. ²³Motx ex tal ech tza': —B'a'nla katx'umal u tze' vetopono'. Utz liista chit q'u xeen tze' vatz jub'al. Pek aatz vetkujaj u tze', vetoko'p'o' tuul utz, jab'il koj va'tioj atile! ¡Ye'xhab'il!— Texhtu'.

²⁴Unchee' ta'xh motx tab'i u yol u q'esal oksan yol vatz Tioxh, sotz chit ik'u'l taq'o. Ant imol u q'esal xeen tetz vikuentail u totztioxh utz, tuch' unjoltu q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh. Motx tek tal tib'ilaj: —¿Kam saya'k u kam tzi'?— Texhtu'. ²⁵Ech tuul anko'xh nichmotxiyole', opon ma'l u vinaj utz, tal te ech tza': —Aatz q'u vinaj q'u'l etoksa tu tze', atil teko'n paj tu viq'analil u totztioxh. Nipajmotxichusun tenam.— Texh te.

²⁶Unchee' b'en u q'esal xeen tetz vikuentail u totztioxh, ant imol q'u polesi'y. Jik ko'xh motx ex tiq'o k'asu'l q'ul ichaj u Jesusus. Ye't motx ik'axb'ixsa tan, nichmotxixova ipaq'ax sivan tu q'u tenam.

²⁷Unchee' ta'xh motx oponi, motx ex taq' vatz q'u q'esal q'atb'al tzii molich tib'. Utz ch'otil itzi' tu u q'esal oksan yol vatz Tioxh. ²⁸Tal te

^r 5.17 Aatz q'u “saduceo” nital tza' aya' q'u niman tetz ma'l u uq'ayb'al va'l ninima aas ye'k saq'aavitz'pu q'u kamnaj; ela nikam u aanxel tuch' u chi'l nimotxtale'.

ech tza': —¿Ye'n qal sete tzik aas ye'kan sachusunex ti' u b'ii tzi'? Tan ma'xh motx epaxsal itziul vechusb'al tu u Jerusaleen tza'. Utz o' tek netaq'b'eno' ataj paav ti' vikam u vinaj tzi'.— Texh te.

²⁹Unchee' tzaq'b'el tu u Lu' tuch' tu tere'n q'ul ichaj u Jesusus. Motx tal tza': —Ministeer a' b'axal sakunima u Tiohx vatz q'u aanima.

³⁰Tan aatz u Tiohx, viTiohx q'u kuk'uy kumam, a' q'aav itz'pixsan u Jesusus va'l etal ije' vatz kurus. ³¹Utz vetik'ujb'a'l u Jesusus sik'atza tu Amlika. Vettaq'lu b'ens q'esala. Utz vettaq'lu tijle'm ti' ichtipul aanima tipaav. A' isa' saq'aavo'k q'u Israeel k'atza ech sikuy vipaav. ³²Utz nojchit o' ilon ab'in q'u kam niqale' tza'. Antu u Tioxhla Espiiritu majte va'l vettaq'lu u Tiohx tu q'u niman tetz.— Texh te.

³³Ech ta'xh tab'i q'u yol tzi', yakich motx pultoj taanima tu k'a'nal taq'o. Utz si'chtekmotxiyatz'e' tala. ³⁴Pek txake' ma'l u fariseo tu xo'l, Gamalieel ib'ii, aa txumb'al ti' u o'tla mantaar. Tiira atil tatin vatz kajay q'u tenam. Txake'i utz, tal telu'l unmu'k'ul q'ul ichaj u Jesusus q'anal. ³⁵Tal tek ech tza': —Vinaj Israeel, nachtaj b'a'nil kam seb'an tu q'u vinaj tzi'. ³⁶Tan atich ma'l u vinaj ko'xten majte, Teudes ib'ii. Nichtaq' b'ens tib' mam vinaj. Atil tijle'm nichtale'. Utz nojchit mam tenam ok ti'. Kamal 400. Pek yatz'axi utz, motx texh ipaxi tib' q'u'l ma'tich tok ti'. Ta'n sotchil i'ana.

³⁷Pek xamtel paj tuul, chee ko'n paj va'te, Judas ib'ii, aa Galilea; a' chit nichtel tachul kajay q'u aanima. Utz tenam paj chit ok ti'. Pek yatz'axi utz, motx ko'n paj ipaxika tib' q'u'l ok ti'.

³⁸Ech tok nival sete cheel. Sajitaj ko'n q'u vinaj tzi'. Ye' eq'ila ok. Tan oj tetz ko'n vinaj q'u chusb'al tuch' q'u kam ni'ane' tzi', toj ko'xh sotztoj atzi'. ³⁹Pek oj nojchit tetz Tiohx, tech koj ex ti' isotzsale'. Aal b'antaj kuenta etib' tan, ma'l si'ane' aas a' oj emol Tiohx neb'an ch'a'o tu q'u'l neb'ane' tzi'.— Texh u Gamalieel te.

⁴⁰Utz ech chit motx i'ana. Q'aav isik'le oko'p q'ul ichaj u Jesusus utz, tz'u'mamal texh motx i'ana. Aatz veet motx itz'u'mata', tiira tal te aas ta'n samotxiya'sa talax paal q'u yol tu vib'ii u Jesusus. Ech ichajputa'. ⁴¹Ech ik'asu'l q'ul ichaj u Jesusus tu u molb'al tib' q'u q'atol tzii. Utz val'lich ko'n motx itxuq'txun ti' tan, u Tiohx aq'on tzii te aas eesal iq'ii ti' vib'ii u Jesusus.

⁴²Utz jun chit q'ii nichmotxichusun tu viq'analil u totztiohx tuch' tulaj atib'al. Nichipaxsa itziul u b'a'nla chusb'al ti' u Jesusus, aya' u Cristo.

Vipaxsal itziul u b'a'nla chusb'al i'an u Esteban

6 ¹Unchee' ak'b'ichil chit nich'i'an u tachul q'u niman tetz u Jesusus tu u tiempo tzi'. Ech aatz i'ana, xochon q'u Israeel q'u'l griego iyolb'al vatz q'ul ichaj u Jesusus. Motx ixoch q'u'l hebreo iyolb'al tan,

yit' ela koj ivatz nichib'anche'. Utz yit' tz'ajel koj telo'p techb'ub'al q'u txakay ixoj q'u'l griego iyolb'al nichib'anax tu q'u hebreo.⁵

²Ech aatz tek kab'laal q'ul ichaj u Jesusu, motx imol q'u niman tetz u Jesusu. Utz motx tal te ech tza': —Yit' ijkomal koj aas sakuya'sa talax u yolb'al Tiohx ti' ijatxax echb'ub'al. ³Pek aatz cheel, txaataj jujva'l vinaj texo'l aas nojchit b'a'n talche'. Utz atil u Tioxhla Espiiritu k'atza b'a'nil utz, tek' atil itxumb'al. Ech saqaq' u aq'on te tzi'. ⁴Tan aatz o', a' tzuk'el sakuq'ila sik'le Tiohx utz, sakupaxsa itziil u yolb'al Tiohx.— Texh q'ul ichaj u Jesusu.

⁵Utz tiira b'a'n b'enku q'u yol tu q'u niman tetz u Jesusu tzi'. Ech motx itxaal u Esteban. Ma'l vinaj aas tiira k'ujlel ik'u'l ti' Tiohx b'a'nil utz, atil u Tioxhla Espiiritu k'atza b'a'nil. Utz ant itxael majte q'u vinaj tza': u Felipe, u Procoro, u Nicanoor, u Timoon, tuch' u Parmenas utz, tuch' u Laxh aa Antioquia, va'l oknajich ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel, k'uxh yit' Israeel koj tu titz'peb'al. Pek nimanich tek tetz u Jesusu.⁶

⁶Ech motx tiq'o opon vatz q'ul ichaj u Jesusu. Motx taq' je' iq'ab' tib'a utz, motx iq'ila isik'le Tiohx ti'.

⁷Utz kaanaich ipax paal itziil u yolb'al Tiohx. Techalich tak'b'u u tachul q'u niman tetz u Jesusu tu Jerusaleen. Utz sib'al q'u oksan yol vatz Tiohx nichniman majte.

Vitxaypu u Esteban tu q'u q'atol tzii

⁸Aatz u Esteban tan, techalich ixamlil aq'el tu u Tiohx. Utz atich vib'a'nil u Tiohx k'atza majte. Techal b'oj txaichil tuch' xheenya nich'i'an xo'l q'u tenam. ⁹Pek motx lakp ivi' unjolol q'u Israeel ti'. Aya' q'u aanima q'u'l “q'u chajpumal” chu te'le'. Ant unjolol aa Cirene, aa Alejandria, aa Ciliicia tuch' unjot aa Aasia. Nichmotxiyaa yoli tib' tuch'.¹⁰ Pek nichkojisub' u Esteban tu yol tan, techal itxumb'al aq'ich tu u Tioxhla Espiiritu.

¹¹Unchee' aatz tek motx i'ana, ipuaji ivatz unjolol vinaj; a' isa' satal ech tza': —Vetqab'i tuch' kuxichin aas niteesa iq'ii Tiohx u Esteban utz, niteesa iq'ii q'ul imantaar u Moisees majte.— Chaj. ¹²Ech motx ilak q'u tenam tuch' q'u q'lesal q'atol tzii, tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar.

---

^s 6.1 Aatz q'u aanima q'u'l griego iyolb'al nital tza', jolol Israeel majte. Pek a' nichiyolb'e u griego tan, aye'nich xo'l puera aanima niyolonka. Pek aatz q'u'l hebreo iyolb'al nitale' tzi', aya' q'u'l meero a' iyolb'al u arameo. A' q'u Israeel q'u'l a' jelicchu tu Jerusaleen. Meero a' nichiyolb'e u arameo siatzaj, pek u hebreo nichitxakunsa ti' isik'lel u Yolb'al Tiohx. ^t 6.5 Aatz va'l i'an u Laxh tzi', k'asu'l tu Antioquia utz, opon tu Jerusaleen. Ok tek ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel. Ech tok u yol “prosélito” tu kastiya. Pek xamtele ok ti' inimal u Jesusu. ^u 6.9 Aatz q'u'l “chajpumal” chu te'le' tzi', a'ich a' unjolol q'u Israeel q'u'l preexhuich tikuenta Roma. Pek motx chajpuli, ech ul tu Jerusaleen. Utz motx ilak atib'al molb'al tib', chusb'al tetz u o'tla mantaar, tetz ko'xh q'u'l preexhuich tzi'.

Utz motx ex itxay u Esteban. Motx tiq'o b'en vatz q'u q'atol tzii molich tib'.^v ¹³Utz motx paj toksa txakb'a'n txub'a'l majte. Motx tal ech tza': — Aatz u vinaj tzi', ye'xh niya' ti' iyoq'ax u mantaar tuch' u totztioxh tza'. ¹⁴Vetqab'i talta' aas su'laq'axoj ku' vikuentail u totztioxh tu u Jesuus u aa Nazareet tza'. Nital majte aas siya'sa q'u kostuumbre q'u'l aq'elka tu u Moisees.— Texhtu'.^w

¹⁵Unchee' aatz q'u q'esala q'u'l ch'uxhlich opon tu u molb'alib' tzi', tii nichmotxisaji u Esteban. Utz tila aas ech tek ivatz aanjel vivatz u Esteban.

Viyolon u Esteban vatz q'u q'atol tzii

7 ¹Unchee' aatz u q'esal oksan yol vatz Tioxh, ich'oti tek tu u Esteban ech tza': —¿Nojchixh q'u yol nitalax sai' tzi'?— Texh te.

²Tzaq'b'u u Esteban utz, tal ech tza':

—Vitz'in vatzik, tuch' ex q'esal tenam, tz'inb'a'taj exichin etile'. Tan aatz i'an u kutechalla Tioxh, chee vatz u kuk'uy kumam u Abrahaam, a' chit atich tikuenta u tx'ava' Mesopotaamia, ye'sajenich en jeje'oj tu u tx'ava' va'l Haraan.^x ³Utz tal u Tioxh te ech tza': «Elenb'en tu vatx'ava' va'l atilk'axh tzi'. Aq'ka q'ul iitz'in aatzik utz, a' se'enk'axh tu u tx'ava' va'l sunk'uch see.» Texh u Tioxh te.

⁴Unchee' ech ik'asu'l u Abrahaam tikuenta vitx'ava' q'u caldeo utz, ex jeje'oj tu u tx'ava' Haraan. A' kamku vitat tzi'. Ech u Tioxh paj alon tul tu u tx'ava' va'l atilk'o' cheel tza'. ⁵Loq' ye't aq'ax itx'ava' tu u Tioxh. Niko'xh b'oj ku'eb'al tajan. Pek b'a'ntan tal te aas sataq'e' analen ma't ikame'. Loq' tetz q'u'l itu'xh ixalam si'ane' aas lakami tala, k'uxh aal ye'kich ma'j initxa'a tu u tiempo tzi'. ⁶Tal u Tioxh te ech tza': «Aatz q'ul atu'xh axalam sa'atin tu ma'l u tx'ava', yit' tetz koj. Puera ko'n tatin tuul si'ane'. Utz sa'xhoksal tu aq'on. Txumb'al iveet sab'anax tu ma'l 400 ya'b'. ⁷Loq' xamtel sichoo q'u tenam vaq'o q'u'l saoksan tu aq'on. Utz samotxelk'asu'l q'ul atu'xh axalam tzi'. Samotx'ul tu u tx'ava' tza'. Utz samotx'ulinach'in tza'.» Texh te.

^v 6.12 Aatz q'u q'esal q'atb'al tzii nital tza', echa' u “congreso” tuch' u “corte suprema de justicia” tu kastiya sukuvatz. Tetz kajay u nacioon, niyolonka. ^w 6.14 Atich ka'va'l mantaar vatz q'u Israeel. Ma'l aya' u o'tla mantaar va'l tal u Tioxh tu u Moisees. Aatz va'te, aya' unjolol mantaar tz'ib'amal tu q'u aa txumb'al xo'l q'u Israeel. Tz'ajsab' tetz utz, lochb'al tetz u o'tla mantaar aas nitale'. “Kostuumbre Tetz Ik'uy Imam Tz'ib'amal” chu te'le'. Echa' “codigo civil” b'enku xo'l q'ul q'atol tzii tu Israeel. Loq' kaana talaj pitz'kin mantaar atil tixo'l aas tza'l nimali utz, yit' a' koj va'l tal u o'tla mantaar. Ech tok nichiyaal q'u q'esala xo'l q'u Israeel tu u Jesuus ti' q'u kostuumbrela mantaar tza'. Choktaj U Tio 23.1-36. ^x 7.2 Aatz u Esteban, nika'paju kam va'l i'an q'u Israeel ko'xtene. Tz'ib'amal kajayil tu u Geenesis tuch' tu u Eexodo. A' nixe'tik tu u Geenesis 12 utz, niya' tu vimotxeb'al u Deuteronomio.

⁸Unchee' aatz u Tiohx tan, taq' ma'l u echlal tu u Abrahaam tetz u nuk'u'm i'an tuch'. Aya' va'l satzok'ax el b'iil ichi'l q'u vinaj. Ech aatz u Abrahaam tan, inima. Aatz itz'pu vik'aol va'l Isaac, itzok'e'l b'iil ichi'l aas tz'aj vaaxajil q'ii titz'pe'. Echat ko'xh i'an u Isaac tu vik'aol majte va'l Jacoob. Utz echat paj i'an u Jacoob majte, motx itzok'e'l b'iil ichi'l kab'laal q'ul ik'aol. Aya' q'u kuk'uy kumam, o' Israeel.

⁹Pek aatz i'an q'u kuk'uy kumam, q'ul ik'aol u Jacoob, motx chi'on taanima ti' vitza'q', aya' u Xhep. Ech motx ik'ayi b'en tu Egipto. Loq' atich Tiohx k'atz u Xhep. ¹⁰Ech u Tiohx eesan tu q'u tza'l paalka utz, taq' itxumb'al. Ech tiira b'a'n u Xhep til u ijlenal faraoon tu Egipto. Ech toksat ka'b' ijlenalil k'atza utz, ilol tetz q'ul ime'b'i'l tu tatib'al majte.

¹¹Unchee' ul mam va'y tu jank'al u tx'ava' tikuenta Egipto tuch' tikuenta u tx'ava' Canaan majte. Motx ok tu mam il tza'l. Ye' nichichee ve't titz'leb'al q'u kuk'uy kumam. ¹²Ech aatz tab'i u Jacoob aas atich itz'leb'al tu Egipto, ichaj b'en q'ul ik'aol ti' tiq'ol triigo. Aya' q'u kuk'uy kumam. A' u b'axa ib'en tu Egipto ti' echb'ub'al. ¹³Ech tu tek ika'paj ib'ena', tal tek u Xhep tu q'u tatzik aas a' u tza'q'a. Ech tootzaji u faraoon majte aas kam aanimail u Xhep.

¹⁴Unchee' aatz u Xhep, tal tek tiq'ol opon u Jacoob. Ant imol kajay q'u titz'in tatzik. 75 ixaane'. ¹⁵Ech ib'eno'k u Jacoob tu Egipto. Xamtel tuul, a' tek kamku tzi' tuch' q'ul ik'aol aya' q'u kuk'uy kumam. ¹⁶Loq' iq'ol b'en vichi'l u Jacoob tu Siqueem tikuenta Canaan. A' ex mujlojku tu u mujb'al va'l iloq' u Abrahaam tu q'ul ik'aol ma'l u vinaj Hamoor ib'ii.

¹⁷Unchee' aatz tek nichinajab' u tiempo ti' itzojpu viyol u Tiohx va'l tal tu u Abrahaam, ak'b'ichil chit nich'i'an q'u Israeel tu Egipto. Ch'iichil chit nich'i'an tachul. ¹⁸Ech ok ko'xh va't u ijlenal tu Egipto tuul. Utz tootzajich koj ab'ilich u Xhep. ¹⁹Ech aatz u ijlenal tzi', i'an onkonil tu q'u kuk'uy kumam. Nichiya'lu ti' toksat q'u talaj ne' vatz kamchil. Ech ye'k sa'ak'b'i.

²⁰Loq' aatz tu u tiempo tzi', itz'pu ma'l u tal xiak, Moisees ib'ii. Utz tiira tx'anelich vatz Tiohx. Pek oxva'l ko'n ich' i'an k'atz itxutx ib'aal. ²¹Tan aatz ye't veet ve't imujle', oksal tek vatz kamchil. Pek sik'ax tu vime'al u faraoon. Utz a' tek ch'iisan. Taq' b'ens titz'in. ²²Ech chusax u Moisees tu kajay q'u tootzajib'al q'u aa Egipto. Aq'elich ivi' q'ul iyol utz, aq'el ivi' vib'anone'.

²³Unchee' aatz tz'aj 40 iya'b', ul q'u tetz aa tenamil sik'u'l, aya' q'u Israeel. Ech ex tile'. ²⁴Utz tila aas nichiq'osax ma'l q'u Israeel tu ma'l u aa Egipto. Ech toksa tib' ti', yakich iyatz' u aa Egipto tzi'. A' ichoo taq'o kam va'l nich'i'an tu u Israeel. ²⁵Tan nichtitz'a u Moisees aas sapaal itxumb'al q'u tetz aa tenamil tuul aas u Tiohx nichajon u Moisees ti' teesal tu tza'l. Loq' ye't motx paal itxumb'al tuul.

²⁶Unchee' aatz evtich tek tuul, opon paj u Moisees tixo'l. Utz tila aas nichmotxi'an ch'a'o ka'va'l q'u Israeel tib'ilaj. Ech si'chtoksa ib'a'n tib'ilaj tala. Tal te ech tza': «Emol etib' utz, ¿kantu' niko'xheq'os etib'?» Texh te.

²⁷Ech aatz va'l xe'tixsan u ch'a'o tan, ik'o'pi ko'n u Moisees utz, tal te ech tza': «¿Ab'il vetoksanaxh q'esalail tu kuxo'l b'atz'i? ¿Su'latx'ol kunujul naal tzik? ²⁸¿Sayatz'in tzik echa' iyatz'ax u aa Egipto a'an eet?» Texh te. ²⁹Ech ta'xh tab'i u Moisees q'u yol alax te tzi', yakich tek oojoj. A' ex jeje'ojku tu ma'l u tx'ava' Madaaan ib'ii. Puera aanima ko'n tatin tzi'. Utz atin ka'va'l ik'aol latzi'.

³⁰Unchee' aatz paal 40 ya'b' tuul, chee ma'l u aanjel siatz tu u tz'inlich tzaji tx'ava' naja'ch u muunte Sinaii. Chee siatz tu u xamal nichtoyvu ti' ma'l u jinkin ch'i'x. ³¹Utz tz'ejxu chit ik'u'l u Moisees tu va'l nichtile' tzi'. Tan ye'xhkam nichitz'e' u ch'i'x. Ech ixaan opon k'atza. A' isa' si'chisaji b'a'nail. Utz a' tek tab'i iq'ilal tu u Tioxh. Tal te ech tza': ³²«In viTioxh q'ul ak'uy amam. In iTioxh u Abrahaam, iTioxh u Isaac utz, iTioxh u Jacobo.» Texh u Tioxh te.

Ech va'lich tek it'unt'u'lan u Moisees tu xo'val. Ye't iq'i' ve't isajile'.

³³Utz tal paj u Tioxh te ech tza': «Eesa vapel xaab' taajan tzi' tan, vi' tioxhla tx'ava' atik'axh. ³⁴Saab'i tan, nojchit ma'xh villa' aas tiira txumb'al iatz vuntenam atil oko'p tu Egipto. Vetvab'il q'ul ixochon sunvat. Ech toke' ku'yu'lin tu Amlika. Ul veesa tu q'u tza'l atilka. Pek ora'xh tan, saq'aavb'enaxh tu Egipto. Sunchajaxh ti' teesal k'asu'l tzi'.» Texh te.

³⁵Ech ichajax b'en u Moisees tu u Tioxh b'anaxi. Ichaj ti' ib'anax q'esalail xo'l q'u tetz aa tenamil utz, ti' teesal k'asu'l tu Egipto. A' lochon u aanjel va'l chee siatz k'atz u jinkin ch'i'x. A' q'esalain, k'uxh ma'tich ko'n talax te tu ma'l q'u tetz aa tenamil ech tza': «¿Ab'il unchajonaxh aas su'la'an q'esalail tu kuxo'l utz, su'latx'ol kunujul?» Texh te.

³⁶Ech u Moisees iq'on elu'l q'u kuk'uy kumam tu Egipto. Utz mamaj txaichil tuch' xheenia ik'uch tu Egipto tuch' tu u Kaj Mar. 40 ya'b' ik'uch txaichil tu u tz'inlich tzaji tx'ava' va'l motx paalka. ³⁷Utz u Moisees va'l alon tu q'u Israeel ech tza': «Aatz u Tioxh, sa'nalicheesa ma'l alol tetz viyolb'al texo'l, echa' in tza' a' va'l senima.» Texhtu'. ³⁸Utz anchit u Moisees q'esalain xo'l q'u Israeel tu tz'inlich tzaji tx'ava'. Antu atich vi' u muunte Sinaii. A' k'ulun q'u yol tetz tiichajil taq' u aanjel. A' chit a'lich imol q'u kuk'uy kumam.

³⁹Pek aatz q'u kuk'uy kumam, ye't ko'n inima. Motx ko'n taq'ka elo'p echil tzi'. Utz ta'n tii motx titz'a u Egipto. ⁴⁰Aal motx ko'n tal tu u Aroon ech tza': «B'an kutioxh, iq'on kub'ey. Tan ye' qootzaj kam nab' veti'anlu u Moisees b'a va'l iq'onelu'lo' tu Egipto.» Texh te. ⁴¹Ech motx itz'aj ma'l vatzib'al vaakaxh. Utz motx chit toksa tx'olo'm vatz vib'anich tioxh tzi'. Kaana motx itxuq'txun ti' k'uxh itz'ajo'm ko'n tuch' iq'ab'. ⁴²Echtzixe't elab'eltekka tu u Tioxh. Taq' texh tzii te aas a' tek siq'ila isik'le q'u tx'umi'l tu amlika tuch' tere'n q'u txijtxub'al. Echa' va'l tz'ib'amalnalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tioxh aas tal ech tza':

«Aatz ex Israeel, oj tzik in veteq'ila esik'le'in tuch' q'ul etx'olo'm tu u tz'inlich tzaji tx'ava' tu 40 ya'b'.

- 43 Pek a' atil tetaanima veb'anich tioxh Moloc tuch' vitx'umi'lil va't vetioxh va'l Refaan. Utz ela ko'xh tuch' chelemal u nachb'al tetz setaq'o. A' q'u vatzib'al eb'ana tzi' utz, eq'ila esik'le. Echtzixe't sunyake'sa b'enex tzian, yaklel ex vatz b'en u Babiloonia.» Chia.^y

44 Unchee' aatz nichipaal q'u kuk'uy kumam tu u tz'inlich tzaji tx'ava', atich u b'u'j totztioxh tzixe', u techlal u nuk'u'm va'l i'an u Tioxh tuch'. Aya' va'l u Tioxh alon tu u Moisees kani'ch iveet si'ane'. Utz ech chit iveet i'ana.

45 Utz ik'ul q'u kuk'uy kumam u b'u'j totztioxh tzi'. Ech a' motx iq'on opon tu q'u tx'ava' oponku u Josuee. Iq'omich taq'o aas b'ajax el q'u puera anima tu u Tioxh vatz q'u kuk'uy kumam. Utz anko'xh atich u b'u'j totztioxh tikuenta u Daviid.

46 Unchee' b'a'n b'enku u Daviid vatz u Tioxh. Pek k'uxh tachva sataq' je' ma'l otzotz, tatib'al u Tioxh, viTioxh u Jacoob, ye't i'ana. 47 Pek u Salomoon aq'on je' u totztioxh tzi'. 48 K'uxh aatz u T'ankin Tioxh, a' koj chit atilku tu otzotz ib'ano'm anima. Tan echa' va'l alelka tu u alol tetz u yolb'al Tioxh aas nital ech tza':

- 49 « —A' unk'ujleb'al u Amlika.
Utz a' ku'eb'al vajan u vatz tx'ava'.
Ech žkam tek b'anel tu va't vatib'al setaq' je'?
Utz žab'iste tek u atib'al va'l sailank'in netale'?

- 50 Tan žyit' tzik in koj unb'anon kajay q'u kam tzi' tzik?— Chu u Tioxh.»

Texh u alol tetz u yolb'al Tioxh.—
Texh u Esteban.

- 51 Utz tal paj u Esteban tu q'u q'atb'al tzii ech tza':

—Aatz ex, jolol ex txokop txumb'al tuch' q'ul etanima. Aya'l kala ye' netab'i q'u kam tetz u Tioxh tilone'. Ye' nenima viyol tuch' etanima. Echa' ex puera anima k'atza. Echa' yit' tzok'el el b'iil echi'l tu vetxumb'al netoksa tzi'. Sako'nchitpaal etetz vatz u Tioxhla Espiiritu netxume'. ¡A' vetmotxetiq'o viqelon q'ul ek'uy emam!^z 52 Tan aatz q'ul ek'uy emam,

^y 7.43 Choktaj u Croonicas II 36.11-23; u Amoos 5.25-27. ^z 7.51 Choktaj u Isaiaas 63.10.

motx tojcha kajay q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Motx ko'n iyatz' q'u'l yolon ti' u tuleb'al u Jesusus, aya' vijikomal. Va'l vetko'nexocha utz, ex unyatz'on. ⁵³Tan k'uxh titzi' chit aanjel nek'ulvu q'u mantaar Tiohx, niko'xh ma'kojekola utz, ma'kojenima.—
Texh u Esteban.

Vikam u Esteban ti' talax u yolb'al Tiohx

⁵⁴Unchee' ta'xh motx tab'i q'u kam q'u q'atb'al tzii tza', motx pultu taanima tu k'a'nal ti'. Tiira motx ik'ux tib' tee taq'o.

⁵⁵Pek ech koj u Esteban tan, tiira atich u Tioxhla Espiiritu k'atza. Ech ta'xh sajin je' tu Amlika, til u mam itechalil u Tiohx. Utz til u Jesusus majte atich tiseb'al u Tiohx. ⁵⁶Ech ta'xh tila, tal ech tza':

—¡Sajitaj etile', nivil u Amlika jajlele! Utz ¡nivil u Jesusus, u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, atil tiseb'al u Tiohx!—
Texh u Esteban.

⁵⁷Unchee' aatz tek q'u'l molich tib', motx ijup ixichin. Motx q'eq'un sikajayil. Ech ma'l chit motx ex itxaytu u Esteban. ⁵⁸Motx iqini elu'l ti' elu'l u tenam ech motx ipaq' sivan. Utz aatz q'u xochol tetz, q'u txakb'a'n txub'a'l, motx taq'ka q'u'l ikaapa k'atz ma'l u xiak, Saulo ib'ii.

⁵⁹Pek aatz u Esteban tan, nichko'niq'ila isik'le Tiohx tuul nichipaq'ax sivan. Utz tal ech tza': —UnB'aal Jesusus, k'ul topon u vaanxelal tza'.— Texhtu'. ⁶⁰Ech peche'i utz, qetun taltu ech tza': —UnB'aal ooksach tetz vipaav q'u aanima tzi'.— Texhtu'. Ech ta'xh veet tala, kami.

8 ¹Utz antu u Saulo tal iyol ti' vikam u Esteban.

Vipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al i'an u Felipe

Unchee' aatz tu u q'ii tzi' xe't ma'l mam txayo'm. A' nichichokax q'u niman tetz u Jesusus q'u'l atich tu Jerusaleen. Ech ipaxi tek b'en tib' tu unjot tenam. At b'en tikuenta Judea. Utz at b'en tikuenta Samaaria. Pek ech koj q'u'l ichaj u Jesusus tan, ye't motx b'eni.

²Unchee' unjolol q'u b'a'nla chaj vinaj mujun vichi'l u Esteban. Utz mam oq'el motx i'an ti'.

³Ech koj u Saulo tan, va'llich ichoktu q'u niman tetz u Jesusus. Sisotzsa tala. Jun otzotz ib'ena'. Utz nichijuxu elu'l vinajs ixoj. Ech nichentaq' ku' tu tze'.

Vipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tu Samaaria

⁴Tuul aatz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l motx ipaxi b'en tib'. Til ko'xh nichipaxsav itziil u b'a'nla chusb'al.

⁵Aatz u Felipe, b'en tu ma'l u tenam tikuenta Samaaria. Nichipaxsa paal itziil u Jesusus viTxaaom u Tiohx tzi'. ⁶Ech va'llich chit ib'en ik'u'l q'u aanima

ti' tab'il q'u kam nichtal u Felipe. Tan nichmotxtil q'u txaichil nichiane'. 7Sib'al q'u aanima atich tioxhil tx'i'li'inaj k'atza nichian b'a'n. Nichiqetun tel q'u tioxhil tx'i'li'inaj. Utz sib'al q'u'l numtz'inajich ichi'l tuch' q'u ko'x nichian b'a'n majte. 8Ech techalich b'oj itxuq'txun q'u aanima tu u tenam tzi'.

U toksal ma'l u aa q'ii tu jik vatz Tiohx

9Utz atich ma'l u vinaj tu u tenam tzi', Xhim ib'ii. A' nichian aa q'iil. Utz tz'ejinaj chit q'u aa Samaaria ti'. Tan nichtaq' b'en tib' mam vinaj. 10Utz kajay aanima nichab'in u Xhim, ch'ooajs nimaj. Nichmotxtal ti' ech tza': —A' u mam yak'il tetz u Tiohx atzi'.— Chu ti'. 11Utz b'ennajich chit ik'u'l ti' tan, o'tenich ko'xh isub'tu q'u aanima tu viq'iane'.

12Pek aatz q'u aanima, motx inima u b'a'nla chusb'al va'l nichipaxsa itziil u Felipe ti' viQ'esalail u Tiohx tuch' ti' vib'ii u Jesucristo. Utz motx tek i'an ivautiismo vinaj ixoj. 13Utz antu tek u Xhim, ok niman u Jesus majte. Ib'an ivautiismo. Utz xamich techit ti' u Felipe. Utz tz'ejx ik'u'l ti' q'u mamaj txaichil tuch' q'u xheena nichiane'.

14Utz tab'i q'ul ichaj u Jesus q'u'l atich tu Jerusaleen aas ma'tich tok unjolol q'u aa Samaaria ti' inimal u yolb'al Tiohx. Ech ichaj b'en u Lu' tuch' u Xhan latzi'. 15Ta'xh motx oponi, motx iq'ila isik'le Tiohx ti' q'u niman tetz u Jesus, ech saok u Tioxhla Espiiritu k'atza. 16Tan ye'sajich tok u Tioxhla Espiiritu k'atz ma'j. Pek ta'xh ma'tich motx ib'ant ivautiismo tib'ii u Jesus. 17Unchee' motx taq' je' iq'ab' q'u chusulib' tivi' q'u niman tetz u Jesus. Ech ok u Tioxhla Espiiritu k'atza.

18Utz aatz til u Xhim aas nichtok u Tioxhla Espiiritu k'atz q'u niman tetz u Jesus tu ko'xh u taq'tu je' iq'ab' q'ul ichaj u Jesus tivi', tala'tzi'i tek ipuaj. 19Tal te ech tza': —Aq'taj vetz u yak'il atil sek'atza tzi'. Ech ab'il i' savaq'vu je' unq'ab', yak sik'ul u Tioxhla Espiiritu majte.— Texh te.

20Aatz tek u Lu' tan, tal te ech tza': —A' amol vatz apuaj sasotz'axh tzi'. Tan a' niitz'a aas tuch' puaj sak'ul u oya nitaq' u Tiohx. 21Ech ye'k ookeb'al ti' u kam tzi' utz, ye'k sa'aq'ax see tan, yit' jikom koj vavaanima vatz u Tiohx. 22Pek k'axa ak'u'l ti' vavaav utz, jajab'e u Tiohx ti'. Ech kamal likuyaxh ti' va'l niitz'a tavaanima tzi'. 23Tan nivile' aas tiira k'ay val aatine' utz, txayelaxh tu onkonil.— Texh u Lu' te.

24Unchee' tzaq'b'u tek u Xhim utz, tala: —Q'ilataj sik'letaj u kuB'aal vi' ech ye'k saku' q'u kam vi' q'u'l vetetallu ve tzi'.— Texh te.

25Unchee' aatz veet ichustu u yolb'al Tiohx q'ul ichaj u Jesus, eltekb'en. Utz paal tal itziil u b'a'nla chusb'al tunjot talaj tenam tikuenta Samaaria majte. Ech q'aavtekb'en tu Jerusaleen.

U talax u Jesucristo tu ma'l u aa Etiopia

26Unchee' q'ilal u Felipe tu ma'l vianjel u Tiohx. Tal te ech tza': —Kuxh. Aal ab'en tikuenta aal iku'e' ti' u b'ey nitelb'en tu Jerusaleen yak

tu Gaza. Aya' u b'ey va'l nipaal tu tz'inlich tzaji tx'ava'.— Texh u aanjel te.

²⁷Ech ib'ena'. Utz aatz atich ok ti' vib'ey, til ma'l u vinaj aa Etiopia; q'esala k'atz u ixoj ijlenal tu Etiopia va'l Candase ib'ii. Kololich puaj k'atza. A' atichku kajay q'u tx'iib'al q'ii tiq'ab'. Utz Tiohx ul inach u vinaj tu Jerusaleen. ²⁸Aalich tek iq'aavb'en tu vitenam k'ujlich tu vikare't, tuul nichisik'le u Yolb'al Tiohx va'l alich tu u Isaias.

²⁹Unchee' q'ilal u Felipe tu u Tioxhla Espiiritu, tal te ech tza': —Xaan opon k'atz u vinaj ato'k tu u kare't tzi'.— Texh te.

³⁰Ech ixaan opon u Felipe. Utz tab'i aas nichisik'le untanul u Yolb'al Tiohx va'l b'axab'samal talax tu u Isaias. Utz ich'oti u Felipe te ech tza': —¿Ni tzik ipaal atxumb'al tu va'l nasik'le tzi'?— Texh te.

³¹Tzaq'b'el tu u vinaj ech tza': —Kani'ch ipaal untxumb'al tuul tan, ab'il koj nichusunin te kam u tokeb'al.— Texh te. Ech ijaj b'a'nil tu u Felipe aas saje'op k'atza tu vikare't.

³²Utz aatz u Yolb'al Tiohx va'l nichisik'le, aya' va'l nital ech tza':

—Echa' tiq'ol b'en karne'l
tu yatz'b'al tetz b'anaxi.
Echa' chelem karne'l aas ye'xhkam niq'eq'un
tu q'u eesan tetz ix'i'l.
Itx'ajmi ko'xhtu'.
Tan ye'xhkam ijaj itzi' tu yol.

³³Eesal iq'ii.

Utz yit' jikom koj itx'olax inujul b'anaxi.
Eesal ku'en u vatz iq'ii isaj
tu u vatz tx'ava' tza'.
Utz ye'k yol ti' itu'xh ixalam.— Chia.^a

³⁴Ech aatz u aa Etiopia, tal tu u Felipe ech tza': —B'an b'a'nil, al ve ab'il nital u alol tetz u yolb'al Tiohx tzi'. ¿A' tzik nital je' tib', pek oj ab'il i' nitalva?— Texh tu u Felipe.

³⁵Ech xe't iyolon u Felipe. A' xe'tik ti' va'l alich nal tu u Isaias. Utz motx chit tal u b'a'nla chusb'al te majte ti' u Jesuus.

³⁶Unchee' tuul atich ok ti' b'ey, opon k'atz ma'l u a'. Ech tal tek u aa Etiopia te ech tza': —¿Kam samajon unb'ant unvautiismo? Atil a' tza' uyta.— Texh te.

³⁷[Tzaq'b'el tu u Felipe ech tza': —Oj nanima u Tiohx tuch' avaanima, saveeti sa'an avautiismo.— Texh te.

^a 8.33 Choktaj u Isaias 53.7-8.

Ech tzaq'b'i utz, tala: —Ee' nunnima aas nojchit iK'aol Tiohx u Jesucristo.— Texhtu'.]

³⁸Ech tal itxake' u kare't u aa Etiopia utz, motx ku'l sika'b'il. B'enku' tu a' utz, ech b'anax vautisaar tu u Felipe. ³⁹Utz ta'xh motx je'ul tzi' u a', iq'ol b'en u Felipe tu u Tioxhla Espiiritu. Ech ye't ilax ve't tu u aa Etiopia. Pek techalich itxuq'txune' okb'en ti' vib'ey.

Vipaxsat itziil u b'a'nla chusb'al u Felipe tu unjot tenam

⁴⁰Unchee' aatz u Felipe, a' ex aq'b'ojku tu Azoto. Utz nichtal u b'a'nla chusb'al tu q'u talaj tenam nichpaalka oponnalich ko'xh tu Cesarea.

U tok u Saulo ti' inimal u Jesuus

9 ¹Unchee' aatz u Saulo, a' chit nich'i'an ik'u'l ti' iyatz'ax q'u niman tetz u kuB'aal Jesuus. ²Aal ex ijaj ma'l tu' xe' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Satiq'o b'en xe' q'u q'esala tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tu Damasco. Utz aq'ax te. A' nichtal tuul aas oj sichab'a ma'j aanima tzi' ninima u b'a'nla chusb'al ti' u B'a'nla B'ey, sitxaye' utz, su'ltaq' tu tze' tu Jerusaleen. Ma'l itxaype' si'ane' k'uxh vinaj oj ixoj.

³Unchee' aatz atich ok ti' vib'ey, ye'k talche' sutil ti' tu ma'l u rib'kin xamal ku'l tu Amlika. A' chit nichtekinajab' topon tu Damasco. ⁴Utz yakich ku'oj u Saulo vatz tx'ava' taq'o. Utz a' tek tab'i tuch ma'l u yol tal te ech tza': —Saulo, Saulo, ¿kantu' na'an ak'u'l vi', nachok'in?— Texh te.

⁵Ech tzaq'b'u u Saulo tal ech tza': —UnB'aal, ¿ab'il axh?— Texhtu'.

Tzaq'b'el ech tza': —In u Jesuus. In va'l na'an ak'u'l vi', nachok'in. Loq' niko'nab'an je' iib'. Ech na'ane' va'l ni'an u vaakaxh aas niko'nipaql'ka ajan u toch'b'al tetz utz; ye'xhat ni'enku te aas k'axb'ixsaib' ni'ane'.— Texh te.

⁶[Ech techalich tek it'unt'u'lan u Saulo tu xo'val. Utz tal ech tza': —UnB'aal ¿kam asa' sunb'ane' unchee'?— Texh te.

Tzaq'b'el ech tza':] —Aatz cheel, lakpen utz, kuxho'k tu u tenam tzi'. Tan latzi' sa'alaxku see kam sa'ane'.— Texh te.

⁷Ech jolol texh txaklich q'u vinaj xamich ti' u Saulo. Tiira sutz ik'u'l. Tan nojchit tab'i u yol tzi', loq' ye'xhab'il ma'j til iatz.

⁸Unchee' lakpu tek je' u Saulo vatz tx'ava'. Ijaj iatz tala, loq' ye't ilon ve'te'. Ech ch'ijimich tek ib'en siq'ab' b'anli. Iq'ol oko'p tu Damasco.

⁹Oxva'l q'ii atin tzi'. Utz ye' nichtilone!. Ye't tx'a'ni; ye't uk'ai.

¹⁰Unchee' atich ma'l u niman tetz u Jesuus tu Damasco, Ananias ib'ii. Utz q'ilal tu u kuB'aal tu ma'l visioon. Tal te ech tza': —Ananias.— Texh te.

Tzaq'b'i utz, tala: —Atilin tza', unB'aal.— Texhtu'.

¹¹Utz tal u kuB'aal te ech tza': —Kuxh, aal ab'en tu u b'ey va'l Jikom. A' se'nachok ma'l u vinaj Saulo ib'ii aa Tarso. Atil xe' u Judas.

Niq'ila sik'le'in tzi'. ¹²Utz vettillu topon ma'l u vinaj tzixe' tu visioon. Ananias ib'ii. Nitaq' je' iq'ab' tib'a ech sailoni nitile'.— Texh te.

¹³Ech tzaq'b'u tek u Ananias utz, tala: —UnB'aal, sib'ax alon ve ti' u vinaj tzi' aas kaana k'axk'o nipaasav q'u niman eetz q'u'l atil tu Jerusaleen. ¹⁴Utz k'uxh ulyu tza' tan, a' ul itxay b'en ab'il niq'ilan sik'len vab'ii. A' niaq'on tijle'm q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx.— Texh te.

¹⁵Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —Ta'xh sab'enaxh tan, aatz u vinaj tzi', untxaaom. Utz suntxakunsa ti' en talax vunb'ii xo'l q'u puera aanima. Satal vatz q'u q'esal tenam tixo'l utz, xo'l q'u Israeel majte. ¹⁶Ech satil u tza'l vaq'o va'l sapaalku ti' vunb'ii.— Texh te.

¹⁷Unchee' ech b'en u Ananias. Aatz oko'p tu u atib'al, taq' je' iq'ab' tib'a u Saulo. Utz tal te ech tza': —Hermano Saulo, vetichajin u kuB'aal tzaxe'. Aya' u Jesusus, va'l vetq'ilanaxh tu b'ey. A' isa' aas saq'aavilonaxh. Utz tiira sa'atin u Tioxhla Espiiritu sak'atza.— Texh te.

¹⁸Ech tu ko'xh u mu'k'ul tzi', solk'e'l ma'l u kam tu b'aq' iatz utz, q'aav tek iloni. Ech lakpi utz, ib'an ivautiismo. ¹⁹Tx'a'n teku'en, ech chee iyak'il. Utz atin ka'xva'l q'ii xo'l q'u niman tetz u Jesusus q'u'l atich tu Damasco.

Vixe't taltu u yolb'al Tiohx u Saulo

²⁰Ech xe't u Saulo ti' ipaxsal itziil u Jesusus viTxaaom u Tiohx tu q'u aanima q'u'l nichimol tib' tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar aas a' viK'aol u Tiohx u Jesusus.

²¹Ech motx sotz ik'u'l kajay q'u aanima taq'o q'ul motx ab'in. Utz motx tal ech tza': —¿Yit' tzik a' u vinaj atzi' va'l nichian ik'u'l ti' q'u q'ilan sik'len tetz Jesusus tu Jerusaleen? Tan aal a' paj ul i'an tza'. Ul itxay b'en. Utz se'ntaq' vatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx.— Texhtu'.

²²Pek aal ko'n maas nichtiq'o iyak'il u Saulo. Nichitxakb'a' aas a' viTxaaom u Tiohx u Jesusus. Ech nichisotz ik'u'l q'u Israeel taq'o q'u'l atich tu Damasco. Ye't itx'ol itzaq'b'ele'.

Vib'antu ik'u'l q'u Israeel ti' u Saulo

²³Unchee' aatz paal sib'al q'ii tuul, motx inuk' q'u Israeel tib'ilaj aas siyatz' u Saulo. ²⁴Utz nichtekmotxixeen q'iils aq'b'al vatz q'ul ijub'alil u okeb'alop tu u tenam, ti' iyatz'axe'. Pek opon itziil vatz u Saulo va'l nichtitz'a q'u vinaj tzi'. ²⁵Ech aatz i'an q'u niman tetz u Jesusus, ipaasa elu'l u Saulo tu aq'b'al vi' u mam tz'ach tetz u tenam. Tu ma'l mam txakatx ich'unpiv ku'l. Ech eli.^b

^b 9.25 Choktaj u Ka'b' U' Tu Corinto 11.32-33.

Vipaxsat itziil u b'a'nla chusb'al u Saulo tu Jerusaleen

²⁶Unchee' opon tek u Saulo tu Jerusaleen. Utz si'chimolo tib' tuch' q'u niman tetz u Jesusus tala. Pek kajay nichixo'v te. Ye' nichmotxinima aas oj niman tek tetz u Jesusus.

²⁷Ech iq'ol tek b'en tu u Bernabee. Ex ik'uch vatz q'ul ichaj u Jesusus. Utz tala kani'ch ik'ulax u Saulo b'anax tu b'ey tu u Jesusus utz, kani'ch iyolon te. Utz tal majte aas ye'k chit ixo'val u Saulo yolon ti' vib'ii u Jesusus tu Damasco.

²⁸Ech atin tek u Saulo tixo'l tu Jerusaleen. Utz nichtela' tok ti' talax u yob'al Tiohx tuch'. ²⁹Utz ye'k ixo'val ti' talax u yob'al Tiohx tib'ii u Jesusus. Techal txayi'b' nichian tu yol tuch' q'u Israeel q'u'l griego iyob'al. Pek aatz q'u Israeel tzi', a' nichmotxtitz'a iyatz'le'. ³⁰Ech aatz tab'i q'u niman tetz u Jesusus, motx tek tiq'o b'en u Saulo tu Cesarea. Utz ichaj b'en tu Tarso.

³¹Ech tiira b'a'nich chit tatin q'u niman tetz u Jesusus q'u'l tikuenta Judea, Galilea tuch' Samaaria. Ch'iichil chit nichmotxi'an ti' tootzajil u yob'al Tiohx. Xo'vamal chit Tiohx tipaale'. Yak'inchil utz, ak'b'ichil chit nichmotxi'an tu u Tioxhla Espiritu.

U tok q'u aa Lida tuch' q'u aa Jope ti' inimal u Jesusus

³²Unchee' aatz u Lu', nicheniq'ila q'u niman tetz u Jesusus. Utz opon xe' unjolol tu ma'l u tenam Lida. ³³Utz til ma'l u vinaj, Eneas ib'ii, numtz'inajich ichi'l. Ma'tich tel vaaxajil ya'b' iku' vatz tx'ach taq'o. ³⁴Utz tal u Lu' te ech tza': —Eneas, u Jesucristo sab'anon b'a'n see. Ech txakpen utz, lak vatx'ach tzi'. — Texh te. Ech yakich lakpi. ³⁵Utz kajay q'u aanima ilon q'u'l jejlich tu Lida tuch' q'u'l atich tu Saroon. Ech motx tek inima u Jesusus.

³⁶Unchee' aatz tek i'an tu ma'l u tenam Jope, atich ma'l u ixoj niman tetz u Jesusus. Tabita ib'ii tu yob'al hebreo utz, Dorcas tu yob'al griego. Aatz u ixoj tzi', sib'la chit locho'm nichian tu q'u me'b'a'. Mamaj b'a'nich nichiane'. ³⁷Pek aatz i'an tu q'u q'ii tzi', ya'vb'ixi utz, kami. Ech tx'aal ti' utz, iq'ol b'en tika' chupul u otzotz.

³⁸Utz aatz q'u niman tetz u Jesusus, tab'i aas atich u Lu' tu Lida. Ech ichaj b'en ka'va'l vinaj ti' en eloj. Tan inaja'chich ko'n tib' u tenam Lida tuch' u Jope. Ex ijaj b'a'nich te ech tza': —Ni'axh quxe'. Utz b'atzi'ch uule'. — Texh te.

³⁹Ech oora lakpu u Lu'. Yakich k'asojul ti' q'u chaj. Utz ta'xh oponi, yakich iq'olaj je' tu va'l atichku u kamchil. Utz isepo'k tib' q'u txakay ixoj ti' tuul kaana toq'e'. Motx ik'uch q'u toksa'm te q'u'l taq'onib'alich u Dorcas.

⁴⁰Ech aatz u Lu' tan, tal telu'l kajay q'u aanima to'otzotz. Utz peche'i, iq'ila sik'le Tiohx. Ech tek ipilq'u tib' tal te ech tza': —Tabita,

lakpen.— Texh te. Ech yakich q'aavojul taanima u Dorcas. Ech yakich sajinoj. Til u Lu'. ⁴¹Ech itxayax siq'ab' tu u Lu', ilak je'. Utz isik'le oko'p q'u niman tetz u Jesus tuch' q'u txakay ixoj. Itxakb'a' ok siatz, jitz'lel teku'en! ⁴²Kajay q'u aa Jope ab'in itziul q'u kam uchi tzi'. Ech sib'al tek niman u kuB'aal Jesus.

⁴³Utz sib'al q'ii i'anka u Lu' tu Jope. A' atinku tu atib'al xe' ma'l u vinaj Xhim ib'ii, txikol tz'u'm.

U tok u Corneelio ti' inimal u Jesus

10 ¹Aatz tu Cesarea, atich ma'l u vinaj Corneelio ib'ii. Q'esala tetz u 100 sol va'l "Italiana" ib'ii. ²Aatz u Corneelio tan, suula vinaj, xo'van Tiohx tuch' ik'aol ime'al. Utz lochol tetz me'b'a' tu Israel. B'enamem chit nichiq'ila isik'le Tiohx.

³Unchee' aatz i'ana, k'uchax ma'l visioon te, tiira vatzsaj. Kamal alas 3 ku'q'ii til ma'l u aanjel tetz Tiohx. Til toko'p tu va'l atichka utz, tal te ech tza': —Corneelio.— Texh te.

⁴Utz tii chit sajl tu u Corneelio. Ech tuch' xo'val tal ech tza': —¿Kiimb'i unB'aal?— Texh te.

Alax te ech tza': —Aatz valochtu q'u me'b'a' tuch' vaq'ilat asik'let Tiohx, atil k'u'l u Tiohx. ⁵Ech aatz cheel, chaj b'en achaj tu Jope. Se'ntiq'o ma'l u vinaj Xhim ib'ii, va'l Lu' chu te'l majte. ⁶A' atilku xe' va't u vinaj Xhim paj ib'ii, txikol tz'u'm. A' atik tatib'al tzi' mar. Ech a' sa'alon see kam sa'ane'.— Texh u aanjel.

⁷Unchee' ta'xh elb'en u aanjel, yakich isik'le ka'va'l taq'onom u Corneelio. Antu va't sol, nacholich Tiohx majte utz, k'ujleb'al k'u'l. ⁸Utz tal q'u yol te, ech ichaj b'en tu Jope.

U visioon til u Lu' ti' u b'u'j

⁹Unchee' tu tek va't q'ii tuul, si'chtekchaq'aan q'ii, b'enje' u Lu' vi' atib'al. Ex iq'ila isik'le Tiohx. A' chit nichteekinajab' topon q'ul ichaj u Corneelio. ¹⁰Utz ul ma'l mam va'y k'atz u Lu'. Tx'a'omich tek isa'. Pek tuul ko'xh nichib'anax tuch techb'ub'al, k'uchax ma'l visioon te. ¹¹Tila aas jajlich u amlika. Utz a' tek til iku'l ma'l u mam liikin b'u'j qitzich junun q'u'l ixoob'al. Aal iku'l vatz tx'ava'.

¹²Utz kajay vatzul txokop atich tu u liikin b'u'j tzi'. Atich txokop kaava'l ik'o'leb'al. Atil txokpil a'. Utz atich xich'omla txokop majte, aya' q'u'l nipaal tu amlika. ¹³Utz tab'i ma'l u yol tal te ech tza': —Lu', yatz' q'u txokop tzi' utz, chi'a.— Texh te'le'.

¹⁴Aatz tek u Lu' tan, tala: —Ye'ka unB'aal tan, ye'xhjat u nivechb'u tzu'kin kam. Tan txaa'.— Texh u Lu'.^c

¹⁵Unchee' q'aav paj q'ilal tika'paj. Alax te ech tza': —Ye' ko'xh aal txaa' ti' q'u kam q'u'l tx'aatx'och tek tu u Tiohx.— Texh te'le'.

¹⁶Ox pajul chit til u kam u Lu' tzi' utz, nichiq'aavjolax je' u mam liikin b'u'j tu amlika.

¹⁷Unchee' tuul nichichokon taanima u Lu' ti' u tokeb'al u visioon va'l k'uchax te tzi', opon q'u chaj vatz jub'al q'u'l chajax tu u Corneelio. Tan ma'tich ich'otita' til atilku tatib'al u Xhim. ¹⁸Ech motx uq'ay q'u chaj. Utz motx ich'oti atil tzik ma'l u vinaj tu u atib'al tzi', Xhim ib'ii, va'l Lu' chu te'l majte.

¹⁹Ech anko'xh nictitz'a u kam u Lu' tzi' va'l til tu visioon, q'ilal tu u Tioxhla Espiiritu tal te ech tza': —Nichok'axh oxva'l q'u vinaj. ²⁰Kuxh ku' utz, lab'enaxh ti'. Ka'tziinich'axh tan, in vetchajon.— Texh te.

²¹Unchee' ku'tek'ul u Lu' vatz q'u vinaj utz, tal te ech tza': —In va'l nechok'in. ¿Kam echaj aas ulyex tza'?— Texh te.

²²Ech motx tal q'u vinaj te ech tza': —O' ichaj u Corneelio, u q'esala tetz 100 sol. Ma'l vinaj xo'van Tiohx utz, jikom. Tiira b'a'n talchu vatz kajay q'u Israeel. Pek vetalax te tu ma'l u tioxhla aanjel aas satal oopon otzotz tzixe'. Utz satab'i q'ul ayol.— Texh te. ²³Ech motx tal toko'p q'u vinaj to'otzotz utz, a' vatku tzixe'.

U topon u Lu' xe' u Corneelio

Unchee' ech tek q'ejal tuul, k'asu'l u Lu' ti'. Utz k'asu'l unjot niman tetz u Jesuus aa Jope majte. ²⁴Ech tu tek va't q'ii tuul, motx opon tu Cesarea. Utz nichich'ial tu u Corneelio. Ma'tich imoltu q'u titz'in tatzik tuch' q'u'l tiira tamiigo.

²⁵Utz ta'xh opon u Lu', oora ul k'ulaxoj tu u Corneelio. Yakich peche'oj ku' siatz utz, toksa iq'ii.

²⁶Pek tal u Lu' te ech tza': —Lakpen tan, in ko'n vinaj echa' axh.— Texh te. ²⁷Ech yolon u Lu' tuch'. B'eno'k to'otzotz. Utz tila aas sib'al chit aanima molich tib'. ²⁸Ech yolon u Lu', tal ech tza': —Etootzajle aas tiira ye'xtxoj vatz u kumantaar aas simolo tib' q'u Israeel tuch' puera aanima. Utz ye'xtxoj so'oko'p to'otzotz tzixe'. Pek Tiohx vetk'uchun ve aas k'uxh puera q'u aanima, ye'k savaq' b'ens ye'xtxoj utz, tzu'kin. ²⁹Echtzixe't aatz

^c 10.14 Nital u o'tla mantaar ab'iste txokop te b'a'n saechb'uli utz, ab'iste txaa' siatz q'u Israeel. Choktaj u Leviitico 11.41-47. Aatz q'u txokop til u Lu' tu vivisioon, tiira txaa' echb'ul vatz q'u Israeel. Echa' q'u txokop q'u'l juxuib' ib'en vatz tx'ava'. Echa' q'u kan, q'u o'an utz, tuch' q'u pachaq'. Ta'xh nichechb'un q'u puera aanima utz, tzu'kin aas nital q'u Israeel. Ech toke' ye't isa'a u Lu' tib'axa.

vet'exsik'lelojin, vetk'asu'lin. Ye'n unb'an ka'l unk'u'l. Pek aatz cheel, nivab'i sete, ¿kam toke! vetetal vule'?— Texhtu'.

³⁰Unchee' tal tek u Corneelio te ech tza': —Kaava'x q'ii cheel echat ko'xh oora tza', alas 3, atichku'in ti' ikuyax unva'y, ti' iq'ilal sik'lel Tiohx. Utz aatz i'ana, tuul nichunq'ila sik'le Tiohx to'otzotz. A' tek vil itxake! ma'l u vinaj sunvatz, rib'kin poloxh saj oksa'm. ³¹Utz ech tal ve tza': «Corneelio, aatz u Tiohx, vettab'il vaq'ilat asik'leta' utz, atil sik'u'l kajay va'l na'an ti' ilochax q'u me'b'a'. ³²Pek aatz cheel, chaj b'en achaj tu Jope. Utz al tul ma'l u vinaj Xhim ib'ii, va'l Lu' chu te'l majte. A' atilku xe' va't u vinaj Xhim ib'ii, txikol tz'u'm. A' atik u tatib'al tzi' mar. Ech aatz lu'uli, sayolon see.» Texh ve.

³³Echtzixe't vetunchaj savsan eetz. Utz ta'ntiohx qe'l ulyaxh. Ech kajay o' atilo' vatz Tiohx cheel tza' utz, saqab'i kam va'l saal qe tu u Tiohx.— Texhtu'.

³⁴Unchee' aatz u Lu', xe't iyolone' utz, tal ech tza':

—Anal cheel paalyu untxumb'al tuul aas nojchit ye'k pe'k tel aanima vatz u Tiohx tzi'.^d ³⁵Tan k'uxh til ko'xh itenam u aanima, nik'ulax tu u Tiohx oj xo'vamal Tiohx taq'o utz, ni'an vijikomal vatz u Tiohx.

³⁶Tan aatz u Tiohx tzi', taq'u'l viyol xo'l q'u Israeel; aya' u b'a'nla chusb'al ti' u Jesucristo. Tan a' u oksan kub'a'n tuch' u Tiohx. Utz ta'xh ma'l B'aala tetz kajay q'u aanima. ³⁷Utz etootzajle kam q'u kam uch tu vikuenta u Judea. A' xe'tik k'asu'l tikuenta Galilea a' chit ma'tich iya' u Xhan ti' ipaxsat itziil u vautiismo tu q'u aanima. ³⁸Etootzaj majte aas toksa viTioxhla Espiiritu u Tiohx k'atz u Jesus aa Nazareet b'a'nil. Utz taq' mam tijle'm. Ech kam ko'n mamaj b'a'nil paal i'ana. I'an b'a'n tu kajay q'u aanima q'u'l nictuleb'el tu u tx'i'li'inaj tan, nojchit Tiohx atich k'atza.

³⁹Utz nojchit o' ilon ab'in q'u kam i'an u Jesus tzi'. Qila qab'i q'u'l i'an tikuenta Judea tuch' tu Jerusaleen. Pek yatz'ax ku'en; aq'ax je' vatz kurus. ⁴⁰Loq' itz'pixsal ko'n u Jesus tu u Tiohx titoxva' q'ii. Utz chee sukuvatz. ⁴¹Loq' kajay koj aanima ilon. Pek ta'xh cheek vatz q'u'l txaach nal el tu u Tiohx, q'u'l ilon ab'in. Ech tx'a'no' uk'a'o' tuch' aas ma'tich q'aavtitz'pu tika'paj xo'l q'u kamnaj. ⁴²Utz talka qe b'a'nil aas sakupaxsa itziil tu kajay aanima aas a' va'l oknaj tijle'm tu u Tiohx ti' itx'olax inujul q'u aanima q'u'l itz'lele tuch' q'u kamnaj. ⁴³Tan ti' u Jesus yolonku kajay q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Tala aas ab'il q'u'l saniman, sik'ul kuyb'al ti' q'u'l ipaav tu vib'ii.— Texh u Lu'.

⁴⁴Unchee' tuul anko'xh nictal q'u yol u Lu' tzi', ok u Tioxhla Espiiritu k'atz kajay q'u aanima q'u'l nichab'in q'u yol.

^d 10.34 Choktaj u Deuteronomio 10.17-19.

⁴⁵Ech sotz chit ik'u'l q'u Israeel, niman tetz u Jesus. Aya' q'ul imol u Lu' oponi, aas motx til tok u Tioxhla Espiiritu k'atz q'u puera aanima, u toya u Tioxh. ⁴⁶Tan nichmotxtab'i iyolon q'u puera aanima tunjot yolb'al utz, nichtoksa iq'ii u Tioxh.

⁴⁷Unchee' yolon tek u Lu', tala: —Ye'xhkani'ch imajax ib'ant ivautiismo q'u niman tetz u Jesus tza', q'u'l okyu u Tioxhla Espiiritu k'atza, echa' o'.— Texhtu'. ⁴⁸Ech tal tek u Lu' tu q'u aanima aas si'an ivautiismo tib'ii u kuB'aal Jesus.

Unchee' aatz tek q'u aanima, motx ijaj b'a'nil tu u Lu' aas sakaa ka'xva'toj q'ii tzixe'.

U taltu u Lu' aas ye'k samajax tok q'u puera aanima ti' u Jesus

11 ¹Unchee' tab'i q'ul ichaj u Jesus tuch' q'u niman tetz u Jesus q'u'l atich tu Judea aas antu q'u puera aanima niman u yolb'al Tioxh. ²Ech aatz opon u Lu' tu Jerusaleen, yaal tu unjolol q'u Israeel q'u'l niman tetz u o'tla mantaar ti' itzok'ax el b'iil chi'l. ³Motx tal tu u Lu' ech tza': —¿Kam toke' vet'oko'p'axh to'otzotz xe' puera aanima ye' tzok'el el b'iil chi'l? Utz ¿kantu' vettx'a'naxh tuch'?— Texh te.^e

⁴Unchee' aatz u Lu' tan, tzi'tzoch chit talax te i'an ech tza': ⁵—Aatz unb'ana, a' chit atich'in tu Jope. Nichunq'ila sik'le Tioxh utz, ye'k talche' k'uchax ma'l u kam ve tu visioon. Vil iku'l ma'l u kam tu amlika. Echa' ma'l mam liikin b'u'j. Qitzel junun q'ul ixoob'al. Aalich iku'l sunvatz vila. ⁶Ech unsaji chit b'a'nil utz, a' tek vila atich unjolol txokop tuul. Atia kaava'l ik'o'leb'al vatz tx'ava'il txokpil. At chi'olla txokop. At txokpil a'. Utz at xich'omla txokop tu amlika. ⁷Utz a' tek vab'i tuch ma'l u yol, tal ve ech tza': «Lu', yatz' q'u txokop tzi' utz, chi'a.» Texhtu'.

⁸Aatz in tan, val te ech tza: «Ye'ka unB'aal tan, ye'xhjatu nivechb'u tzu'kin kam. Tan txaa'.» Texhin te.

⁹Unchee' iq'ilapajk'asu'lin tu Amlika tika'paj utz, tal ech tza': «Ye' ko'xh aal txaa' ti' q'u kam q'u'l tx'aatx'och tek tu u Tioxh.» Texhtu'. ¹⁰Ech ox pajul chit vil u kam tzi'. Utz q'aav iq'ol je' tu amlika.

¹¹Ech tuul tek opon oxva'l vinaj tzunxe' tu u otzotz va'l atichk'in. A' chajlik k'asu'l tu Cesarea. ¹²Utz tal u Tioxhla Espiiritu ve aas ye'k saka'tziiun unb'en ti'. Ech antu b'en vaajil niman tetz u Jesus vi' tzuta. Utz oko'p'o' to'otzotz xe' ma'l u vinaj.

¹³Aatz oko'p'o', tal qe kani'ch tiltu ma'l u aanjel tu tatib'al. Txake' ok u aanjel siatz chi utz, tal te ech tza': «Chaj b'en achaj tu Jope, se'ntiq'o u Xhim, va'l Lu' chu te'l majte. ¹⁴Tan a' sa'alon see kani'ch eel tu q'ul apaav tuch' ak'aol ame'al kajayil.» Texh tu u vinaj chi.

¹⁵Unchee' aatz analich ko'xh xe't unyolon tixox'l, ok u Tioxhla Espiiritu k'atza, echa' tok sukuk'atza b'axa majte. ¹⁶Ech ul tek sunk'u'l va'l tal u kuB'aal Jesus

^e 11.3 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 15.1-2; 20.21-22.

aas tal ech tza': «Tu ko'n a' ni'anvu vautisaar aanima u Xhan. Pek aatz ex tan, u Tioxhla Espiiritu saok sek'atza.» Texhich.

¹⁷Ech çkam vijle'm aas sako'xhunmaj iatz u Tioxh? Tan u Tioxh vet'oksan u Tioxhla Espiiritu k'atza, echa' va'l toksa sukuk'atza jatva'l o', o' Israeel niman tetz u kuB'aal Jesucristo.— Texh u Lu'.

¹⁸Ech aatz motx tab'i q'u kam tzi', ye'xhkam ve't motx tala. Aal motx tek toksa iq'ii Tioxh. Ech motx tal tza': —¡Antu pe'k q'u puera aanima aq'el tzii te tu u Tioxh aas samotxik'axa ik'u'l ti' q'ul ipaav! Ech samotxopon tu u atinchil tu u b'enq'ii b'ensaj.— Texhtu'.^f

Vixe't q'u niman tetz u Jesusus tu Antioquia tikuenta Siiria

¹⁹Unchee' aatz ma'tich ikam u Esteban, xe't ichokax q'u niman tetz u Jesusus, satxayli. Ech motx tek ipaxi tib'. Atia b'en tikuenta Feniicia. At tikuenta Chipre. Utz at tu Antioquia. Nichipaxsa talax u yolb'al Tioxh. Loq' ab'il ko'nkoxh e nitchalva, pek ta'xh nitchalvu tu q'u'l Israeel.

²⁰Pek atich ok unjolol vinaj tixo'l aa Chipre tuch' aa Cirene. Utz kajay e nitchalva. Tan ta'xh opon tu Antioquia, xe't motx tal u b'a'nla chusb'al tetz u kuB'aal Jesusus tu q'u aanima q'u'l griego iyolb'al. ²¹Ech atich chit u kuB'aal Jesusus ti' ilochaxe'. Utz sib' chit u tachul q'u aanima q'u'l motx nimani. Ok ti' u Jesusus.

U taq'ax nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusus tu Antioquia

²²Unchee' opon itziil q'u kam vatz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l atich tu Jerusaleen. Ech ichaj tek b'en u Bernabee tu Antioquia. ²³Utz ta'xh opon u Bernabee, yakich til vib'a'nil u Tioxh va'l ma'tich i'antu tixo'l q'u aanima. Ech txuq'txuni. Utz taq' nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusus. Tal te aas tuch' chit taanima sa'tere'nxaano'k k'atz u Jesusus. ²⁴Ech sib'la paj chit tenam ok ti' u Jesusus tan, nojchit b'a'nla vinaj u Bernabee. Tiira atil u Tioxhla Espiiritu k'atza. Utz tek' k'ujlel ik'u'l ti' u Tioxh.

²⁵Unchee' xamtel tekunen, b'en u Bernabee tu Tarso; ex ichok u Saulo. ²⁶Aatz ichab'a, tiq'o ul tu Antioquia. Utz ma'l ya'b' motx i'an xol q'u niman tetz u Jesusus tzi'. Sib'al aanima nichichuse'. Ech a' chit b'axa xe'tik talaxku Cristiano tu q'u niman tetz u Jesusus tu Antioquia tzi'.

Vilochon b'en q'u aa Antioquia tu q'u niman tetz u Jesusus tikuenta Judea

²⁷Unchee' aatz i'an tu q'u q'ii tzi', elb'en unjolol q'u alol tetz u yolb'al Tioxh tu Jerusaleen utz, opon tu Antioquia. ²⁸Utz aatz ma'l te, Agabo

^f 11.18 Aatz q'u aanima q'u'l yit' Israeel koj itenam, tiira tz'ejxinajla aanima vatz q'u Israeel. Paat kam koj itxa'k vatz Tioxh aas nimotxtale'. Tan yit' itenam Tioxh koj. Echtzixe't nichkojmotxixt'a'n tuch'. Niko'xh nichkojtopon tu otzotz tzixe'. Ech ti' tiira motx tz'ejx ik'u'l aas antu sakuyax ipaav tu u Tioxh.

ib'ii, yolon u Tioxhla Espiiritu k'atza. Utz tala aas su'ul ma'l mam va'y tikuenta kajay u tx'ava' va'l atich ok tikuenta Roma. Ech nojchit ul u mam va'y tzi'. A' chit ijlenalich u Claudio.⁸

²⁹Ech aatz tek q'u niman tetz u Jesusus, q'u'l tu Antioquia, motx taq' ku' tib'eyil sijununal aas salochon b'en. Sataq'e' kam sachee tzixe'. Utz sataq' b'en tu q'u niman tetz u Jesusus q'u'l jejlle tu Judea.

³⁰Ech nojchit ech motx i'ana. A' taq'vu b'en xe' q'u ansiano. A' iq'on b'en u Bernabee taq'o tuch' u Saulo.

Vichi'k'ulal q'u niman tetz u Jesusus i'an u Herodes Agripa

12 ¹Unchee' aatz tu u tiempo tzi', aatz u ijlenal Herodes, itxay unjolol q'u niman tetz u Jesusus. Motx chit tuleb'e. ²Utz tal iyatz'ax u Jacobo tu ch'ich', vitza'q' u Xhan.^h ³Utz tila aas b'a'n b'enku u kam tu q'u q'esal uq'ayb'al tzi', ech a' tek itxay u Lu'. A' chit tuich u nimla q'ii Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil. ⁴Itxaya utz, taq' ku' tu tze'. Utz toksaka tikuenta kaa tanul sol. Kaava'l sol ato'k tunchaj tanul. Utz paalnalich u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto si'chtiq'ol elu'l nictale'. Anal si'chtoksa vatz q'u tenam.

⁵Ech atich u Lu' tu tze', b'oono ixeele'. Tuul tzuk'el nichiq'ila sik'le Tiohx q'u niman tetz u Jesusus ti'.

U tel u Lu' tu tze' titxumb'al u Tiohx

⁶Unchee' aatz u Lu', vatchich ko'n tu aq'b'al. A' chit ech tek q'ejal si'chtiq'ol elu'l vatz q'u tenam. Atich ok xo'l ka'va'l sol, xeen tetz. Utz b'a'nla qitzel tu ka'va'l kadeena. Utz atich paj xeenal vatz ijub'alil u tze' majte.

⁷Ech ye'k talche' chee ma'l viaanjel u kuB'aal utz, yakich itxijtxu tuul u tze'. Ech it'ok txala tuul u Lu'. Ik'assa utz, tal te ech tza': —Lakpen cheel.— Texh te. Ech yakich chajpoj el q'u kadeena tiq'ab' u Lu', u qitzb'al tetz. ⁸Utz tal u aanjel te ech tza': —B'an tok ooksa'm utz, oksa vapel xaab' taajan tzi'.— Texh te.

Unchee' i'an u Lu' kam va'l alax te.

Utz alax paj te tu u aanjel: —Oksa vachake't tzi' utz, xamb'en vi'.— Texh te.

⁹Ech elu'l utz, xamich u Lu' ti'. Loq' ye'xh b'oj sik'u'l u Lu' aas oj nojchit va'l nich'i'an u aanjel. Kamal visioon nictile' aas tala. ¹⁰Pek paal vatz u b'axa tuch' vatz u ka'b' xeenal. Ech opon tek vatz u ch'ich' jub'al; aya' u elab'alul tu b'ey. Utz jajpu ko'xh u ch'ich' jub'al sijunal. Ech motx ipaal elu'l. Utz ta'xh ma'tich ixaab'et ma'l xo'l b'ey, elab'elka tu u aanjel.

⁸ 11.28 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 21.10. ^h 12.2 Aatz u Jacoob nital tza', anko'xhtu' vichaj u Jesusus nital tu U Tio 10.2; 26.37.

¹¹Ech nal tek nachon u Lu' b'a'nil utz, tala: —¡Anal tek cheel elyu untxumb'al tuul aas nojchit u kuB'aal Jesusus vetchajon viaanjel ti' ul veesal tiq'ab' u Herodes! Utz ¡vetteesalin vatz q'u kam majte q'u'l b'anich tek ti' tu q'u q'esal uq'ayb'al aas si'an ve!— Texhtu'. ¹²Ta'xh tek til u Lu' b'a'nil tzi' aas ma'tich ichajpe', yakich tek b'en otzotz xe' u Li', vinan u Xhan, va'l Kuxh chu te'l majte. Sib'al q'u niman tetz u Jesusus molich tib' latzi' ti' iq'ilal isik'lel Tiohx.

¹³Unchee' opon u Lu' vatz jub'al q'anal, sik'leni. Utz elu'l ma'l u ixviak, Rode ib'ii. Ul tile' ab'il. ¹⁴Utz ta'xh tab'i aas ivi' u Lu', tu tek txuq'txunchil ye't ijaj oko'p, pek t'aspi ib'eno'k to'otzotz. Ex tal oko'p aas atich u Lu' vatz jub'al.

¹⁵Pek alax ko'n te ech tza': —¡Kamal neel b'oj tu b'ey!— Texh ko'n te'le'.

Pek aatz u ixviak tan, ta'xh tala: —¡Nojchit a' i!— Chia.

Pek alax te: —Viaanjel atzi'.— Texh te'le'.

¹⁶Tuul nichkojiya' u Lu' tu sik'le'm. Ech ijajax oko'p. Utz tiira motx tz'ejx ik'u'l aas motx tila. ¹⁷Ech i'an tek xheenyá u Lu' te tiq'ab' aas samotxjutze'i. Ech motx chit tal te kani'ch teesal elu'l tu tze' b'anax tu u kuB'aal Jesusus. Utz tal paj ech tza': —Altaj q'u kam tu u Jacobo tza' tuch' tu tere'n q'u niman tetz u Jesusus.— Texhtu'.ⁱ Ech ik'asu'l utz, b'en sunjalite.

¹⁸Unchee' aatz tek sajb'i, mam txab'kin uch xo'l q'u sol tan, ye'kanich u Lu' tu tze'. Ye' tootzajich kan chaj veti'ana.

¹⁹Ech aatz u Herodes tan, tal ichokpu u Lu'. Loq' ye't cheei. Utz motx ich'oti itzi' q'u xeenal b'a'nil. Loq' ye'xhab'il ma'j tu q'u xeenal ootzajin tetz. Ech alax tek iyatz'pe'.

Xamtel tek ti' u kam tzi', elb'en u Herodes tu Judea utz, b'en tu Cesarea. A' tek atinku tzi'.

Vikam u Herodes

²⁰Unchee' aatz i'ana tan, tiira lakpinajich ivi' u ijlenal Herodes ti' q'u aanima tikuenta Tiro tuch' u Sidoon. Pek aatz motx i'an q'u aanima tzi', motx imolo ul tib' vatz u Herodes ti' ijajax tok ib'a'n tuch'. Tan aatzich ka'va'l q'u tenam tzi', a' nichmotxoponku techb'ub'al tikuenta vitenam u ijlenal tzi'. Ech ichok ma'l oksan iyol vatz u ijlenal, Blasto ib'ii. Q'esal taq'onomich u ijlenal Herodes.

²¹Ech aatz i'an tu u q'ii va'l q'atich teku'en, aya' u toponb'al q'u aanima, aatz u Herodes, toksa b'a'nla oksa'm tetz ijlenal utz, k'uje' tu u b'anb'al topiisyo. Ech xe't iyolone'. ²²Utz ma'l chit ije' ivi' q'u tenam tal

ⁱ 12.17 Aatz u Jacobo nital tza', aya' vitza'q' u Jesusus va'l q'esalaich xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 15.13.

ech tza': —iYolon tioxh ni'ane!, yit' iyolon koj vinaj ni'ane!— Texh q'u tenam ti' u Herodes.

²³Ech tu u mu'k'ul tzi', ul ma'l u aanjel tetz u kuB'aal. Toksa ma'l yaab'il k'atza tan, ye't toksa iq'ii u Tioxh. Ech motx chee no'y ti' utz, kam taq'o.

²⁴Pek aatz u yolb'al u Tioxh tan, til chaj ko'xh nichpaxk itziiul. Utz ch'iichil chit nich'i'ane!.

²⁵Unchee' ta'xh motx tzojpu u Bernabee tuch' u Saulo ti' vichaj tu Jerusaleen, motx q'aavb'en tu Antioquia. Imolo b'en u Xhan ti', va'l Kuxh chu te'le'.

Vib'axa ib'en u Pablo tuch' u Bernabee ti' en ipaxsal itziiul u b'a'nla chusb'al

13 ¹Unchee' aatz xo'l q'u niman tetz u Jesusus q'u'l atich tikuenta Antioquia, atich alol tetz u yolb'al Tioxh tuch' chusul. Utz aya' q'u vinaj tza': u Bernabee, u Xhim, va'l Q'ej chu te'le', u Luucio, va'l aa Cirene, u Saulo, tuch' u Manaeen majte, u tetz ch'i'iel u Herodes, u gobernadoo tikuenta Galilea.

²Ech aatz q'u vinaj tzi', jolol atich ku' ti' ikuyax iva'y. Utz tuul nichiq'ila isik'le Tioxh, yolon u Tioxhla Espiiritu tixo'l, tal ech tza': —Txaataj u Bernabee tuch' u Saulo tzi' tan, si'an u aq'on va'l nivitz'a ti'.— Texhtu'.

³Unchee' ta'xh tek ma'tich motx ikuyt iva'y utz, ma'tich motx iq'ilat sik'let Tioxh, motx taq' je' iq'ab' tib'a u Saulo tuch' u Bernabee. Ech motx ichajtu b'en ti' talax u yolb'al Tioxh.

U topon u b'a'nla chusb'al tu Chipre

⁴Ech motx b'eni. A' chajon b'en u Tioxhla Espiiritu. Aalich motx ib'en tu Seleucia. Latzi' motx elkub'en tu vaarko. A' yakichku tu u sepkin tx'ava' nik'a a' va'l Chipre ib'ii.^j

⁵Unchee' aatz opon tu Salamina, tikuenta Chipre, motx ipaxsa talax u yolb'al Tioxh tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tetz q'u Israel. Antich u Xhan, lochol tetz b'eni.

⁶Unchee' motx isoli tuul q'u tenam, ya' opon tu Pafos. Utz motx til ma'l u vinaj latzi', istan. Barjesuus ib'ii. Chulin alol tetz u yolb'al Tioxh utz, Israeelich. ⁷Aatz u istan tzi', a' atichku xe' u gobernadoo, Seerjio Paulo, u tzak'kin vinaj. Aatz u gobernadoo tzi', tal isik'lel opon u Bernabee tuch' u Saulo tzixe'. A' isa' tab'it u yolb'al Tioxh. ⁸Pek aatz u istan Barjesuus tzi' va'l Elimas ib'ii majte, nichimaj iatz u Pablo tuch' u Bernabee. A' isa' aas ye'k so'ok u gobernadoo ti' inimal u yolb'al Tioxh.

^j 13.4 Aatz u tx'ava' Chipre nital tza', a' va'l atichku u Bernabee. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 4.36.

⁹Ech aatz u Saulo va'l Pablo ib'ii majte, tiira atich u Tiohxla Espiiritu k'atza. Utz tii chit isaji u istan tzi'. ¹⁰Utz tal te ech tza': —¡K'aol tx'i'li'inaj, tiira axh mam eesanal tu b'ey! ¡Tiira axh b'anol onkonil alol txub'a'! Utz jaxh koontrain tetz vijikomaj majte! ¿Jatu saya' atxub'a'! ti' vijikomla b'ey u Tiohx? ¹¹Pek aatz cheel, satzott'axh; u kuB'aal Jesusus sab'anon see. Ye'k siil u q'ii u saj tu ma'l tiempo.— Texh te.

Ech tu ko'xh unmu'k'ul, ok aq'b'al tiatz. Utz nixtixhichokon ti'aj chaj. A' nijaj b'a'nil ab'il sach'ijin b'en siq'ab'.

¹²Unchee' ta'xh til u kam u governadoor tzi', yakich inima u yolb'al Tiohx. Utz tz'ejxu chit ik'u'l ti' u b'a'nla chusb'al ti' u kuB'aal Jesusus.

U topon u b'a'nla chusb'al tu Antioquia tikuenta Pisiidia tu u Pablo

¹³Unchee' elb'en u Pablo tuch' q'ul imol tu Pafos. Okb'en tu vaarko utz, motx ik'aj b'en tu Perge tikuenta Panfilia. Pek aatz u Khan tan, teesaka tib' ti' utz, q'aavb'en tu Jerusaleen. ¹⁴Ech paj elb'en tu Perge utz, a' tek motx oponku tu Antioquia tikuenta Pisiidia. Motx oko'p tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tu ilanb'al q'ii. Utz motx k'uj'e'i. ¹⁵Unchee' sik'lel untanul u mantaar, tuch' untanul Q'ul Iyol Q'u Alol Tetz U Yolb'al Tiohx Tz'ib'amal. Utz ta'xh veet isik'lele', aatz q'u q'esala tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar, motx tal opon tu u Pablo tuch' tu u Bernabee ech tza': —Hermanos, oj atil ma'j eyol ti' taq'ax nimal ik'u'l u tenam tzi', altaj.— Texhtu'.

¹⁶Ech aatz u Pablo, ch'ine' je'. I'an ko'n xheenya tiq'ab' aas sauch jutze'chil utz, xe't tal ech tza':

—Vinaj Israeel tuch' ex puera aanima xo'van Tiohx, ab'itaj. ¹⁷Aatz u Tiohx tetz q'u Israeel, a' txaonnaj el tetz q'u kuk'uy kumam o'te. Utz a' ak'b'ixsan q'ul ik'aol ime'al majte, k'uxh aal pueraich ko'n tatin tikuenta u tx'ava' Egipto. Utz u Tiohx at chit ex eesan k'asu'l latzi' tu u mam tijle'm. ¹⁸Utz tu ko'n vimamala b'a'nil k'uxh itx'ak q'ul iqelb'alil 40 ya'b' tu u tz'inlich tzaji tx'ava'. ¹⁹Utz aatz ma'tich isotszat jujva'l q'u mam tenam tikuenta u mam tx'ava' Canaan, taq' q'u tx'ava' te. ²⁰Tu 450 ya'b' i'anvu u Tiohx u kam tzi'.

Utz toksa q'atol tzii u Tiohx tixo'l, oponnalich ko'xh titiempo u Samueel, u alol tetz u yolb'al Tiohx. ²¹Ech motx tek ijaj tok tijlenal q'u Israeel. Utz toksa u Sauul u Tiohx vik'aol u Cis vitu'xh ixalam u Benjamiin. 40 ya'b' i'ano'k.

²²Ech aatz tek eesal u Sauul tu u Tiohx, a' tek toksas ijlenalil u Daviid. Utz tal u Tiohx ti' ech tza': «Vetvillu u Daviid b'a'nil, vik'aol u Isaii, aas nojchit a' ma'l vinaj echa' va'l nital u vaanima. Tan sa'xhi'an kajay va'l unsa'!» Texh ti'.

²³Ech aatz xo'l q'ul itu'xh ixalam u Daviid, itz'pu u Jesusus. Aya' va'l alich nal tu u Tiohx aas a' u Chitol tetz q'u Israeel tu paav. ²⁴Utz aatz

ye'sajich tul u Jesusus, nichipaxsa talax u k'axa paav u Xhan xo'l q'u Israeel, tuch' vib'anax u vautiismo techlal ik'axal paav. Utz techlal q'aavich ok k'atz Tiohx.

²⁵Ech aatz tzojpu tek u Xhan, tal ech tza': «Aatz va'l netitz'a aas in iTXaaom u Tiohx, yit' in koj. Pek tulka vi' utz, sib' u tijle'm. Tan aal ye' nik'ulo'k vi' so'ok'ins chitol el ixaab' tu tajan.» Texhtu'.

²⁶Echtzixe't hermanos, itu'xh ixalam u Abrahaam tuch' ex puera aanima xo'van tetz u Tiohx, sete niqalvu u yol tza' tetz chitpichil tu paav. ²⁷Pek ye't paal itxumb'al q'u aa Jerusaleen tuul, tuch' q'u q'atb'al tzii aas ab'il u Jesusus. Utz ye't paal itxumb'al tu q'ul iyol q'u alol tetz u Yolb'al Tiohx tz'ib'amal majte, va'l nisik'lel jun ilanb'al q'ii. Tan aal anat ko'xh tzojpin je' u Yolb'al Tiohx ti' iyatz'ax u Jesusus. ²⁸Ta'xh motx ijaj tu u Pilato aas sakami, k'uxh ye'k ma'j paav ichab'a k'atza aas sik'ulo'k ti' sakami. ²⁹Ech ta'xh tzojpu kajay q'u kam q'u'l tz'ib'amalichka ti' u Jesusus tzi', iq'ol ku'l vatz u kurus utz, ex mujloj.

³⁰Pek aatz u Tiohx tan, titz'pixsa ko'n je' xo'l q'u kamnaj. ³¹Utz sib'at q'ii chee vatz q'u'l ichusulib'. Utz ela elb'en tuch' tu Galilea, aas ib'en tu Jerusaleen. Ech a' ilon utz, a' tek q'u alol tetz vatz tenam cheel.

³²Utz echat o' majte, niqal u b'a'nla chusb'al sete va'l tala'tzi'i u Tiohx tu q'u kuk'uy kumam. ³³Utz vetitzojpil u Tiohx qe, o' itu'xh ixalam q'u kuk'uy kumam tan, vetq'aavtitz'pixsal u Jesusus. Aya' va'l tz'ib'amal tu u u' Salmos tu u ka'b' k'ujul ech tza':

«Axx unK'aol; vetvitz'pixsa'axh cheel.» Chia.^k

³⁴Utz vetq'aavtitz'pixsal u Jesusus tu u Tiohx xo'l q'u kamnaj. Ech jatu tere'n koj saq'aavkami. Tan nipajtal u Yolb'al Tiohx ech tza':

«Nojchit savaq' u mam b'a'nil see va'l alal tu u Daviid vaq'o.» Chia.^l
³⁵Ech toke' aas nipajtal tu u Salmos tu untantu ech tza':

«Sa'kojaaq' tzii saq'ee vichi'l vaTioxhla Txaaom.» Chia.^m

³⁶Tan aatz u Daviid tzi', kami. Imolo tib' tuch' q'ul ik'uy imam. Utz q'ee vichi'l, k'uxh inima vitxumb'al u Tiohx tu u tiempo, xo'l q'u aanima tzi' q'u'l ela paal tu u vatz iq'ii saj tuch'. ³⁷Pek ech koj u Jesusus va'l q'aav itz'pixsal tu u Tiohx tan, ye't q'ee vichi'l.

³⁸Ech ootzajitaj q'u kam niqale' tza' hermanos. Tan ti' ko'n vib'a'nil u Jesusus tzi' k'uxh atil u kuyb'al paav niqal sete tza'. ³⁹Ti' vinimat u Jesusus,

^k 13.33 Choktaj u Salmos 2.7. ^l 13.34 Choktaj u Isaias 53.3. ^m 13.35 Choktaj u Salmos 16.10.

nitaq'ax b'ens b'a'n vatz Tiohx q'u aanima aa paav. Tan ye'xhkam nib'ens b'a'n vatz Tiohx q'u aanima k'uxh sinima u o'tla mantaar. ⁴⁰Ech nachtaj, b'antaj kuenta etib' tan, ku'ich q'u kam seti' q'u'l ael tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. ⁴¹Tan tal ech tza':

«Ab'itaj va'l tza', ex eesan iq'ii Tiohx.
Tz'ejxoj ek'u'l tan, sasotz'ex.
Sunb'an ma'l u ak' kam sevatz tu u vatz eq'ii esaj.
Ma'l mam kam aas sa'kojenima
k'uxh ab'il sa'alon sete.» Chia.—ⁿ

Texh u Pablo.

⁴²Unchee' aatz tek elu'l u Pablo tuch' u Bernabee tu u chusb'al tetz u o'tla mantaar, jajax b'a'nil te tu q'u puera aanima q'u'l yit' Israeel aas la'pajtal q'u kam te tu va't ilanb'al q'ii tzi'. ⁴³Ech motx tek ipaxi tib' q'u aanima. Utz sib'al q'u Israeel tuch' q'u puera aanima oknaj nal ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel, b'en ti' u Pablo tuch' u Bernabee. Utz nichtaq'ax nimal ik'u'l tu u Pablo. Tal te aas tii atoj tu u b'a'nil va'l vetsik'lelik ok tu u Tiohx.

Vichi'k'ulal u Pablo tuch' u Bernabee tu Pisiidia

⁴⁴Unchee' tu tepaj va't ilanb'al q'ii tuul, jank'at ko'xh ye't motx opon kajay q'u aanima tu u tenam ti' tab'il u yolb'al Tiohx. ⁴⁵Pek ta'xh motx til q'u Israeel aas mam tenam imol tib', motx chi'on taanima. Utz tzaq'ab' ko'n xe't motx itzaq'b'et u Pablo ti' q'ul iyol. Nichiyoq' majte.

⁴⁶Unchee' aatz tek u Pablo tuch' u Bernabee tan, iq'omich iyak'il, tal ech tza':

—Nojchit ministeer a' b'axa saqalvu u yolb'al Tiohx sete b'anel, ex Israeel. Pek ye' ko'n esa'. Niko'xhetaq'ka elo'p u b'en chil tu u b'enq'ii b'ensaj echil tzi'. Ech aatz cheel, sab'eno' xo'l q'u puera aanima. A' se'nqalvu u yolb'al Tiohx te. ⁴⁷Tan ech chit ael qe tu u Tiohx aas tal ech tza':

«In vetoksanaxh txijtxub'al vatz q'u puera aanima.
Axh se'naq'on vunyol tetz chitpichil tu paav tu kajay u vatz tx'ava!.»
Chia.—^o

Texh u Pablo.

⁴⁸Ech aatz tab'i q'u yol q'u puera aanima, motx chit txuq'txuni. Utz motx tek toksa iq'ii viyolb'al u Tiohx. Motx tek inima u kuB'aal q'u'l

ⁿ 13.41 Choktaj u Habacuuc 1.5.   ^o 13.47 Choktaj u Isaias 42.6; 49.6.

k'ajel nal ti' aas sab'en tu b'enq'ii b'ensaj. ⁴⁹Ech paxinchil chit nichian itziil u yolb'al u Tiohx tikuenta u tx'ava' Pisiidia.

⁵⁰Pek aatz q'u Israeel, motx ichok unjolol q'u ixoj yit' Israeel koj. Aya' q'u'l atil tijle'm. Antu q'u q'esal tenam ichoka. Utz ichajtzi'i. Ech motx tojcha k'asu'l u Pablo tuch' u Bernabee taq'o tikuenta vitx'ava'.

⁵¹Ech aatz tek u Pablo tuch' u Bernabee, motx ipujika el pojot tu tajan, ti' q'u aanima q'u'l ixvan.^p Utz a' tek motx b'enku tu va't u tenam Icoonio.

⁵²Pek ech koj q'u niman tetz u Jesus, techal motx itxuq'txune'. Utz tiira atich u Tioxhla Espiiritu k'atza.

U topon u b'a'nla chusb'al tu Icoonio, tu Listra, tuch' tu Derbe

14 ¹Unchee' aatz i'an u Pablo tuch' u Bernabee, motx b'eno'k tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tetz q'u Israeel tu Icoonio. Tan ech nal nichiane'. Xe't tal u b'a'nla chusb'al latzi'. Ech sib'la chit aanima motx niman. At Israeel utz, at griego, puera aanima.

²Pek aatz unjot q'u Israeel q'u'l ye't motx nimani, motx ichajtzi'i q'u puera aanima. Toksa ixa'v sik'u'l ti' q'u niman tetz u Jesus. ³Pek k'uxh echi, sib'al tiempo i'an u Pablo tuch' u Bernabee latzi'. Iq'omal iyak'il ti' talax u yolb'al Tiohx. Ech kaana xheenyu tuch' txaichil nichian taq'o ti' viyolb'al, techlal aas a' imol Tiohx. ⁴Loq' jolol tek jatxich tib' iatz q'u aanima tu u tenam tzi'. Untanul a aye'n k'atz q'u Israeel. Utz untante aye'n k'atz q'ul ichaj u Jesus.

⁵Ech aatz q'u'l ye' nichniman u Jesus, aya' q'u Israeel tuch' unjolol q'u puera aanima, motx i'an ma'l iatz tuch' q'ul iq'atb'al tzii. Si'chmotxib'an tu u Pablo tuch' u Bernabee tala. Si'chmotxipaq' sivan. ⁶Pek tab'i u kam u Pablo tuch' u Bernabee tzi', ech motx ooji. A' ik'aj tu Listra tuch' tu Derbe, tikuenta Licaonia. Utz motx paal tu q'u tenam sinaja'ch chaj majte. ⁷Motx ipaxsa itziil u b'a'nla chusb'al tu q'u tenam tzi'.

U topon u b'a'nla chusb'al tu Listra

⁸Unchee' aatz tu Listra, atich ma'l u vinaj, ko'x tu titz'eb'al. K'ujliche. Paat ye' nichixaane'. ⁹Nichtab'i iyolon u Pablo. Utz aatz u Pablo, tii isaji utz, at b'enku te aas k'ujlich ik'u'l ti' Tiohx si'an b'a'n. ¹⁰Ech qetun taltu te ech tza': —iLakpen utz, b'an jikom atxake'a!— Texh te. Ech yuq'pu je' u vinaj utz, yakich xe'toj ixaane'.

¹¹Unchee' ta'xh til q'u aanima kam va'l i'an u Pablo, qetuni. Motx tal tu yolb'al Licaonia ech tza': —iUlyu unjolol tiohx tu kuxo'! iAq'el ko'n b'en tib's vinaj!— Texhtu'.

^p 13.51 Choktaj U Tio 10.14.

¹²Ech motx oksal va't ib'ii tu q'u aanima. Aatz u Bernabee utz, Juupiter motx taq'vu b'en. Pek aatz u Pablo utz, Mercurio ib'ii toksa tan, a' va'l nichiyolone!⁹

¹³Unchee' a' atichku u totztiohx tetz u Juupiter tu u tenam tzi'. Ech aatz u oksan yol vatz u b'anich tiohx tzi', tuch' q'u tenam, tiq'o ul tooro vaakaxh tuch' v'ijb'al b'a'nla chaj xu'm vatz q'u okeb'alop tu u tenam. Si'chtekmotxtoksa tx'olo'm vatz u Pablo tuch' u Bernabee tala.

¹⁴Pek aatz tab'i q'u kam u Pablo tuch' u Bernabee, q'ul ichaj u Jesusus, motx ib'it' je' toksa'm k'atza. Utz motx jutzin tok xo'l q'u tenam. Motx qetuni. ¹⁵Motx tal ech tza':

—Kam ech eb'ana. Tan o' ko'n vinaj, echa' ex tzi'. Pek ta'n niqal sete aas setaq'ka q'u kam q'u'l ye'k itxa'k neb'ane' utz, so'ok'ex k'atz u itz'lich Tiohx, u b'anol tetz u vatz amlika tx'ava', u mar utz, tuch' kajay q'u kam atile.

¹⁶Tan aatz tu q'u tiempo paalnajka, itx'ajmi ko'xh u Tiohx aas sako'xhi'ane' kam si'an q'u aanima. ¹⁷Pek ye't iya'sa ik'uchax vib'a'nil. Tan nichaj ku'l u jab'al tu amlika utz, nitatin b'a'nla vatz chikob'e'm taq'o. Ech nitaq' tzu'jb'eb' etetz u Tiohx. Utz nich'i'b'ixsa etaanima.— Texh u Pablo.

¹⁸Ech peena chit ole' ti' imajax iatz q'u tenam ti' aas ye'k satoksa u tx'olo'm siatz.

¹⁹Unchee' tuul opon unjolol q'u Israeel, q'u'l jejlich tu Antioquia tuch' tu Icoonio. Motx ex ichajtzi'i q'u tenam. Utz motx ipaq' sivan u Pablo. Ech ta'xh veet i'antu te, ijuxu elo'p tzi' tenam. Kamyia nichmotxtale'. ²⁰Pek sepich tek tib' q'u niman tetz u Jesusus k'atza. Ech lakpi utz, b'eno'k tu u tenam. Ech tu tek va't q'ii tuul, elb'en tuch' u Bernabee, b'en tu Derbe.

Viq'aav u Pablo tuch' u Bernabee ti' taq'ax nimal ik'u'l q'u aanima ok ti' u Jesusus

²¹Utz ipaxsa itzi'iuul u b'a'nla chusb'al tu Derbe. Sib'al aanima toksaka niman tetz u Jesusus tzi'. Ech motx q'aavb'en tu Listra, tu Icoonio utz, tuch' tu Antioquia. ²²A' nictaq' nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusus. Nichmotxtal te aas tii ik'uje' ik'u'l ti' Tiohx. Ech tal te tza': —Ministeer tuch' chit sib'la tza'l sapaalk'o', ech so'oko'p'o' tu viQ'esalail u Tiohx.— Texh te.

²³Ech motx toksaka ansiano tu junun totztiohx tu q'u tenam paalka. Motx ikuy iva'y, motx iq'ilal isik'le Tiohx ti', ech motx taq'ka tiq'ab' u kuB'aal Jesusus va'l nimamalich tek taq'o.

Vipaxsal itzi'iuul u b'a'nla chusb'al tu unjot tenam

²⁴Ech motx paal tikuenta Pisiidia utz, motx opon tikuenta Panfilia.
²⁵Utz motx ipaxsa itzi'iuul u yolb'al Tiohx tu u tenam Perge. Ech b'en tu

---

⁹ 14.12 Aatz q'u b'ii “Júpiter” tuch' “Mercurio”, yolb'al latiín utz, “Zeus” tuch' “Hermes” tu u yolb'al griego. Utz a'ich vib'ii q'ul itiohx q'u aanima tzi'.

Ataalia. ²⁶Unchee' motx elb'en tu u tenam Ataalia utz, motx okb'en tu jukub'. Motx q'aavopon tu Antioquia tikuenta Siiria. Aya' u tenam va'l chajlik k'asu'l, va'l q'ilalik sik'lelik Tiohx ti' utz, aq'ax tiq'ab' u Jesusus, ti' en itzojpil u aq'on va'l alax te tu u Tiohx.

²⁷Utz aatz motx opon tu Antioquia, motx imol kajay q'u niman tetz u Jesusus. Utz motx chit tal kajay q'u mamala chaj kam q'u'l i'an u Tiohx k'atza. Utz tala kani'ch tok q'u puera aanima ti' u Tiohx; kani'ch ik'uje' ik'u'l ti' u Jesusus. ²⁸Ech sib' tiempo i'an u Pablo tuch' u Bernabee xo'l q'u niman tetz u Jesusus tu Antioquia.

Vik'ujb'a'l q'u mantaar sinima q'u puera aanima

15 ¹Unchee' aatz i'an unjolol q'u aanima a' k'asku'l tu Judea, motx opon xo'l q'u niman tetz u Jesusus tu Antioquia. Utz ech nictal tu q'ul ichusune' tza': —Ye'k kuyb'al tetz q'ul epaav, oj ye'k satzok'ax el b'iil echi'l. Echa' va'l nital u mantaar tetz u Moisees.— Texhtu'.

²Ech aatz tek u Pablo tuch' u Bernabee, kaana txayi'b' i'an tu yol tuch' q'u aanima tzi'. Ech tek motx titz'a aas samotxb'en tu Jerusaleen ti' iyolax q'u kam tuch' q'ul ichaj u Jesusus utz, tuch' q'u ansiano. Ech a' b'en u Pablo. Ant imol u Bernabee tuch' ka'xva't q'u niman tetz u Jesusus.

³Unchee' motx ex chajpulojka tu q'u niman tetz u Jesusus. Aalich ipaal tikuenta Feniicia tuch' tikuenta Samaaria. Utz nichpaaltal tu q'u niman tetz u Jesusus aas kaana tok q'u puera aanima ti' inimal u Jesusus. Ech kaana itxuq'txun taq'o.

⁴Unchee' opon u Pablo tuch' u Bernabee tu Jerusaleen. Utz b'a'nla k'ulich topon tu q'u niman tetz u Jesusus tuch' tu q'u ansiano tuch' tu q'ul ichaj u Jesusus. Ech motx tal kajay q'u kam q'u'l ma'tich i'antu u Tiohx k'atza.

⁵Pek aatz i'an unjolol q'u niman tetz u Jesusus q'u'l fariseoich, motx lakpu tu xo'l utz, tal ech tza': —Ministeer satzok'ax el b'iil ichi'l q'u puera aanima q'u'l nimanya tzi'. Samotx'alchu te b'a'nil aas sikol u mantaar aq'el tu u Moisees.— Texhtu'.

⁶Ech imol tek tib' q'ul ichaj u Jesusus tuch' q'u ansiano ti' iyolaxe' kam saelku q'u kam tzi'.

⁷Aatz tek sib'al ma'tich motx iyolta', lakpu u Lu' tu xo'l utz, tal ech tza':

—Hermanos, etootzaj b'a'nil aas anaxh tab'i b'axa u b'a'nla chusb'al q'u puera aanima vaq'o. Tan u Tiohx chajonin ti' ipaxsal itziil tixo'l. Utz motx inimala'. ⁸Utz a' u techlal aas k'ulaxyu tu u Tiohx tan, ok u Tiohxla Espiiritu k'atza majte, echa' o'. Tan u Tiohx ootzajin tetz u taanima q'u aanima. ⁹Ye'xhkam jalb'al qib' o' Israeel tuch' q'u puera aanima vatz u Tiohx. Ela vetich'exu q'u qaanima ti' vik'uje' kuk'u'l ti' u Jesusus. Tx'aatx'och tek tatin siatz.

¹⁰Pek aatz cheel, ¿kantu' sepaasa etib' vi' u Tiohx? Netaq' je' mam ijatz ti' q'u niman tetz u Jesusus. Ma'l ijatz aas niko'xh q'u kuk'uy kumam tuch'

o', nikojqole' ti' inimale'. ¹¹Tan aatz o', a' nikunima aas tu ko'n u mam ib'a'nil u kuB'aal Jesusus chitp'o' tu q'u paav. Utz echat q'u puera aanima majte.— Texh u Lu!.^r

¹²Ech itz'inb'a' tek tib' kajay q'u aanima. A' tek nichtab'i u Bernabee tuch' u Pablo. Tan nichmotxtale' kam q'u mamaj xheenya tuch' q'u txaichil nich'i'an u Tiohx k'atza xo'l q'u puera aanima.

¹³Ta'xh ya' iyolon u Pablo tuch' u Bernabee, a' tek yolon u Jacobo. Tal ech tza':

—Hermanos, ab'itaj va'l saval sete tza'. ¹⁴Vettallu u Lu' tzi' aas kani'ch chit mutaq'tu tzii u Tiohx aas so'opon viyolb'al xo'l unjolol q'u puera aanima b'axa. Tan antu nitxaa ti' ib'ens niman tetz. ¹⁵Utz aatz u kam tzi', nik'ul tib' tuch' q'ul iyol q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Aya' va'l tz'ib'amalka ech tza':

¹⁶ « —Aatz ma't ipaal q'u kam tza', saq'aavu'lin utz, saq'aavunlak u ijlenalil va'l echa' u tetz u Daviid. Tan echa' ma'j ku'naj otzotz aas sunsik' q'ul ichanaj utz, saq'aavvaq' b'ens vatinb'al tixo'l.

¹⁷Ech samotxichok'in untx'ajtu q'u aanima tuch' kajay q'u puera aanima q'u'l niq'ila isik'le vunb'ii.—

¹⁸Chu u kuB'aals Amlika va'l alel nal viyol taq'o ko'xtene.» Chu u alol tetz u yolb'al Tiohx.^s

¹⁹Ech tok nivale' aas ye'k si'ane' saqaq' je' ijatz ti' q'u puera aanima q'u'l nimotxtok ti' u Tiohx tzi'. ²⁰Pek ta'xh samotxtz'ib'al b'en talax te aas samotxi'an kuenta tib' ti' inachax q'u b'anich tiohx; ye'k satechb'u q'u echb'ub'al q'u'l nipaasal vatz b'anich tiohx niyolonka. Ye'k sateesa tib' tu

^r **15.11** I'an yol u Pablo tuch' q'ul ichaj u Jesusus tza' tan, at paxsan tetz u b'a'nla chusb'al nichalon aas ministeer sitzok'e'l b'iil chi'l q'u aanima q'u'l nitok ti' inimal u Jesusus, ech sakuyax q'ul ipaav. Ta'xh b'anel satxakun u o'tla mantaar nichmotxtale'. Pek motx taq' ku' tib'eyil aas yit' ministeer koj. Chuspi ko'xh vik'uje' ik'u'l u aanima ti' u Jesusus, ech sakuyax q'ul ipaav. Ech nital Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia 3.21-26. Pek aatz unjolol q'u fariseo q'u'l ma'tich inimat u Jesusus, ta'xh txumich taq'o aas sinima u o'tla mantaar q'u niman tetz u Jesusus majte. Ech ye'k toksa tetz u mantaar va'l ik'ujb'a' q'u chusulib' tu Jerusaleen. Ech ti' u kam tzi', mam jatxib' toksa xo'l q'u niman tetz u Jesusus q'u'l matich tok titiempo u Pablo. Tan motx ex ichajtzi'i ta'xh sinima u o'tla mantaar majte, k'uxh ninima u Jesusus. Ech ok unjolol ti' utz, sib'al ye't oki. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 11.1-4, 18; 15.1-2; 20.21-22; 21.25. ^s **15.18** Choktaj u Amooos 9.11-12; u Isaias 45.21.

b'ey tuch' aanima. Utz sa'alax b'en te majte aas ye'k sichi' q'u txokop q'u'l chumimal iqul, ye' elnaj ikajal. Utz ye'k satechb'u kaj majte.^t

²¹Pek ech koj tu kuxo'l tan, jun ko'xh ilanb'al q'ii nisik'lel vimantaar u Moisees. Qootzaj nal ko'xhtu' tan, ko'xten nal atin q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tu junun tenam. A' nialaxku tuul.—
Texh u Jacobo.

**Vitz'ib'at b'en q'ul ichaj u Jesusus aas yit'
ministeer sanimal u o'tla mantaar**

²²Unchee' b'a'n b'enku q'u kam te tzi'. Ma'l chit iatz q'ul ichaj u Jesusus tuch' q'u ansiano utz, tuch' tu q'u niman tetz u Jesusus tala aas samotxitxaa unjot vinaj tixo'l. Ech sab'en ti' u Pablo tuch' u Bernabee tu Antioquia. Utz a' txaale'l u Judas, va'l Barsabaas ib'ii, tuch' u Silas. Tan a' q'u vinaj q'esala tatin xo'l q'u niman tetz u Jesusus. ²³Ech taq'tu b'en ma'l u ti' q'u vinaj tzi'. Ech nichtal tuul tza':

—Aatz o', o' ichaj u Jesusus tuch' q'u ansiano utz, tuch' q'u niman tetz u Jesusus tza', niqaq' opon echajlichil, jatva'l ex, ex hermanos xo'l q'u puera aanima atilex tu Antioquia tuch' ex tunjot q'u tenam tikuenta Siiria utz, tuch' tikuenta Ciliicia, b'a'n a' b'a'n koj ex.

²⁴Aatz cheel saqal sete aas vetqab'ila' vetmotxexisotzsa ek'u'l unjolol aanima tu yol aas vetmotxib'an ya'lex ti' etzok'te'l b'iil echil'. Utz nitale' aas senima q'ul imantaar u Moisees majte. A' vetmotxelkub'en tu kuxo'l loq', yit' kutzii koj te ech satale'.

²⁵Pek b'a'n nikunache' vetkutxaa el unjolol vinaj tu kuxo'l. Ech se'ntilex; samotxb'en ti' u kuhermanos Pablo tuch' u Bernabee, q'u'l tiichit'o' ti'. ²⁶Tan aatz u Pablo tuch' u Bernabee, junal vinaj aas nojchit k'ayimal tib' tu kamchil ti' talax paal vib'ii u kuB'aal Jesucristo. ²⁷Ech a' nikuchaj u Judas tuch' u Silas. A' sa'alon sete tuch' itzi' majte kam q'u'l tz'ib'amal tu u' tza'.

²⁸Tan b'a'n ni'enku tu u Tioxhla Espiiritu utz, b'a'n ni'enku qe majte aas ye'k va't ijatz saqaj' je' seti'. Pek ta'xh saqal sete aas ministeer seb'an q'u kam tza'. ²⁹Semaj etib' ti' techb'ul q'u echb'ub'al q'u'l nipaasal vatz b'anich tioxh. Ye'k setechb'u kaj. Ye'k sechi' q'u chi'o txokop oj ye' elnaj ikajal. Utz ye'k seteesa etib' tu b'ey tuch' aanima. Ech oj setx'ol inimal q'u kam tzi', tiira b'a'n neb'ane'.

Laqil qib', b'a'n koj paalk'ex.—

---

^t 15.20 Choktaj u Eexodo 34.15-17; u Leviitico 17.10; 18.6-23. Toksa unjolol kam q'ul ichaj u Jesusus aas ministeer sinima q'u puera aanima q'u'l nitok ti' u Jesusus, k'uxh u o'tla mantaar nialon. Loq' motx ko'nkoxh talo'k, pek a' isa' aas paat sataq'ka q'ul ib'anich tioxh q'u aanima tzi'. Tan ech nichmotxi'an ti' toksal iq'ii q'u b'anich tioxh.

Texh tu u u'.

³⁰Unchee' motx tek b'en q'u vinaj q'u'l motx chajaxi. B'en tu Antioquia. Ech imol kajay q'u niman tetz u Jesusus. Utz taq' u u' te. ³¹Ech motx isik'le. Utz techal itxuq'txun q'u niman tetz u Jesusus taq'o tan, aq'ax nimal ik'u'l. ³²Aatz u Judas tuch' u Silas, taq' nimal ik'u'l majte utz, imoxb'e tu b'a'nla chaj yol. Tan axhib'i jolol alolich tetz u yolb'al Tiohx sika'b'il.

³³Unchee' aatz ma'tich tel b'iil tiempo tatin u Judas tuch' u Silas tzi', motx tek q'aavu'l xe' q'u'l motx chajon tu Jerusaleen. Ech motx chajax k'asu'l tuch' b'a'nil Tiohx tu q'u niman tetz u Jesusus. ³⁴[Loq' tachva kaachil u Silas tu Antioquia.]

³⁵Aatz u Pablo tuch' u Bernabee tan, ta'xh b'anel motx atin tu Antioquia. Nichichus u b'a'nla chusb'al tetz u kuB'aal Jesusus utz, nichipaxsa itziil tuch' sib'at imol.

Vika'paj ib'en u Pablo ti' en ipaxsat itziil u b'a'nla chusb'al

³⁶Ech aatz paal ka'xva'l q'ii tuul, tal u Pablo tu u Bernabee ech tza': —Saq'aavenkuq'ila q'u niman tetz u Jesusus tu kajay q'u tenam q'u'l vetpaalqalvu viyolb'al u kuB'aal Jesusus. Se'nqile' kam b'anel taq'o.— Texh te.

³⁷Utz aatz u Bernabee tan, a' isa' si'chtiq'o b'en u Xhan ti', va'l Kuxh ib'ii majte. ³⁸Pek ye't i'an tu u Pablo. Tan q'aavko'nka u Xhan tu Panfilia. Ye't b'en ti' ib'anax u aq'on ti' u Tiohx. ³⁹Utz ech motx ok ixo'l utz, motx tek ijatx tib' iatz. Aatz u Bernabee, tiq'o b'en u Kuxh ti'. Okb'en tu vaarko. Aal ib'en tu Chipre b'eni.

⁴⁰Aatz u Pablo tan, a' itxaa u Silas. Ech aatz q'u niman tetz u Jesusus tu Antioquia tan, iq'ila isik'le Tiohx ti'. Toksa b'en tiq'ab' u kuB'aal. ⁴¹Ech b'eni. Aalich ipaal u Pablo tuch' u Silas tikuenta Siiria tuch' tu Ciliicia. Nimotxpaaltaq' nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusus.

Vixe't ixamb'u u Timoteo ti' u Pablo tuch' u Silas

16 ¹Unchee' xamtich tek tuul opon u Pablo tuch' u Silas tu Derbe tuch' tu Listra. Utz atich ma'l u niman tetz u Jesusus tzi', Timoteo ib'ii. Titz'inich ma'l u ixoj Israeel, niman tetz u Jesusus; pek griego vitat. ²Utz aatz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l jejlich tu Listra tuch' tu Icoonio, tiira b'a'n chit iyol ti' u Timoteo. ³Ech b'a'n til u Pablo aas simolo b'en u Timoteo ti'. Loq' b'axal nal tzok'ax el b'iil ichi'l. A' isa' aas ye'xhkam samotxtal q'u Israeel q'u'l atil tu q'u tenam q'u'l si'chmotxpaalka. Tan jolol tootzajich aas ik'aol griego u Timoteo.

⁴Utz aatz nichipaal tu q'u tenam, nichtal tu q'u niman tetz u Jesusus q'u mantaar q'u'l aq'ax ku' tib'eyil tu q'u'l ichaj u Jesusus. A' imol q'u ansiano aas imoltu tib' tu Jerusaleen.

⁵Ech aatz q'u niman tetz u Jesusus, ni'xhichtaq'ax nimal ik'u'l ti' inimal u Jesusus. Utz ak'b'ichil chit nichian u tachul jun q'ii.

U topon u b'a'nla chusb'al tu Filipos

⁶Unchee' elb'en u Pablo tuch' u Silas tu va'l atichka, motx paal iq'expuka vikuenta u Galaacia tuch' u Friigia. Si'chmotxpaaltal u yolb'al Tiohx tikuenta Aasia tala. Pek ye't ko'n aq'ax tzii te tu u Tioxhla Espiiritu. ⁷Ech opon tu u tx'ava' Miisia. Utz si'chb'en tikuenta Bitiinia tala. Pek ye't ko'n paj aq'ax tzii te tu u Tioxhla Espiiritu tetz u Jesusus.

⁸Ech motx teko'n paal iq'expuka u Miisia utz, b'enku' tu u tenam Troas. ⁹Utz aatz i'an tu ma'l u aq'b'al, k'uchax ma'l visioon tu u Pablo. Til ma'l u vinaj txaklich siatz, aa tu Macedoonia. Utz nichijaj b'a'nil te ech tza': —Paalen tu Macedoonia utz, loch'o'.— Texh te. ¹⁰Ech ta'xh veet til u visioon u Pablo tzi', kub'an tek ti' aas sab'eno' tu Macedoonia. Tan nojchit u Tiohx nisik'lenb'eno' ti' en talax u b'a'nla chusb'al tzi'."

¹¹Unchee' eltekb'eno' tu Troas. Okb'eno' tu vaarko yakich'o' tu Samotraacia. Ech tu va't q'ii tuul, a' tek oponk'o' tu Neapolis. ¹²Elb'eno' tzi', a' tek oponk'o' tu Filipos, u q'esal tenam tikuenta Macedoonia va'l jejlleku q'u aa Roma. Utz kaa ka'xva'l q'ii o' tzi'.

¹³Unchee' aatz kub'an tu ma'l u ilanb'al q'ii, elu'lo' ti' elu'l u okeb'alop tu u tenam utz, b'eno' tzi' u nima'. Tan nichiq'ilal isik'lel Tiohx tzi'. K'uje'o' utz, qal u yolb'al Tiohx tu q'u ixoj q'u'l molich tib' tzi'. ¹⁴Utz atich ma'l u ixoj tixo'l, Liidia ib'ii, aa Tiatira; k'ayin b'a'nla kaj b'u'j. Utz oksan iq'ii Tiohx. Ech t'okax taanima tu u kuB'aal. Itz'ich techit ixichin ti' va'l nictal u Pablo. ¹⁵Ech ib'an ivautiismo u ixoj tuch' kajay q'u titz'in tatzik. Utz tal tek qe ech tza': —Untz'oj nojchit in tek niman tetz u kuB'aal Jesusus netile'. Ko'taj votzotz. Atinojex quxe'.— Texhtu'. Ech b'o'tzi'mal chit kub'en i'ana.

Vib'antu b'a'n ma'l u ixoj atich tioxhil tx'i'li'inaj k'atza

¹⁶Unchee' aatz kub'ana, a' chit kub'en tu va'l niq'ilalik sik'lelik Tiohx. Ok ma'l u ixviak tu kub'ey. Atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Nichiq'iiian taq'o. Mam puaj nichitx'ak q'u b'aal taq'on tu viq'iiane' tan, aq'onomich tzixe'. ¹⁷Utz xamb'u b'en u ixviak qi' tzi'. Va'l iquetun taltu ech tza': —iAatz q'u vinaj tzi', lolol taq'onom utz, niman tetz u T'ankin Tiohx atzi'! A' nital paal texo'l u b'ey tetz chitpichil tu paav.— Texhich. ¹⁸Utz jatva'l ko'n q'ii ech nichian tzi'.

Ech tiira paal tek ik'u'l u Pablo taq'o. Ech isuchq'it tib' utz, tal tu u tioxhil tx'i'li'inaj ech tza': —iTu vib'ii u Jesucristo nival see aas saelaxh k'atz u ixviak tzi'!— Texh te. Ech tu ko'xh unmu'k'ul eli.

---

^u 16.10 Aatz u Lucas va'l tz'ib'an u u' tza', anal nixe'ttal tu u 16.10 aas antu pe'k xamich ti' u Pablo tu kajay q'u kam paalka. Anal nital tib'.

¹⁹Unchee' aatz til q'u b'aal taq'on u ixviak tzi' aas ye'xhkani'ch ve't itx'ak tipuaj tu viq'iiane', motx tek itxay u Pablo tuch' u Silas. Utz motx tiq'o opon vatz q'ul iq'atol tzii tu k'ayib'al. ²⁰Motx toksa vatz q'u q'atol tzii utz, motx tal ti' ech tza': —¡Aatz q'u vinaj Israeel tza', niko'xhmotxilak txab'kin tu kutenam tza'! ²¹Va'l motx ipaxsat itziil unjot chusb'al aas yit' sa'koji'ane' sakuk'ule' utz, sakunima. Tan o' aa Roma.— Texhtu'.

²²Ech imoltu tib' q'u tenam ti' u Pablo tuch' u Silas. Utz q'ixax el toksa'm k'atza tu q'u q'atol tzii tzi'. Ech tal itz'u'male'. ²³Aatz ma'tich tek itz'u'mat b'a'nil, motx ex taq' ku' tu tze'. Utz talka tu u xeen tze' aas b'oono ixeel si'ane'. ²⁴Aatz tab'i u xeen tze' tzi' aas ech alax te, tiira a' tek ex taq'v oko'p tu tuul oko'p u tze'. Utz toksaka q'u qul tajan tiqopo'lil u seepo.

U tel u Pablo tuch' u Silas tu tze'

²⁵Pek aatz nik'atnajich aq'b'al, nichmotxiq'ila isik'le Tiohx u Pablo tuch' u Silas tu tze'. Utz nichib'itza u Tiohx. Tuul nichtab'in tere'n q'u preexhu. ²⁶Utz ye'k talche' paal ma'l mam kab'naano. Techalich b'oj it'ana'pun u tze' taq'o tuch' vixe'. Ech yakich jajpu kajay q'ul ijub'alil u tze'. Utz chitme'l q'u kadeena, qitzb'al tetz kajay q'u preexhu.

²⁷Unchee' k'as u xeen tze' taq'o. Utz aatz tila aas jajlich tek q'ul ijub'alil u tze', ijuu vich'ich'. Si'chtekiyatz' je' tib' tala. Tan a' titz'a aas ma't tooj kajay q'u preexhu. ²⁸Pek qetun elu'l u Pablo, tal te ech tza': —¡Kamich a'ana! ¡Ayatz'chil je' iib' tan, atilo' tza' sukukajayil!— Texh te.

²⁹Ech aatz tek u xeen tze', tal ije' txijtxub'al utz, b'eno'k tu u tze'. Tuul techal iyiky'o'lan tu xo'val. Peche' ku' vatz u Pablo tuch' u Silas. ³⁰Utz tiq'o elu'l tu tze'. Tal te ech tza': —Chaj vinaj, ¿kam sunb'ane' ech sachitp'in tu q'ul unpaav?— Texhtu'.

³¹Tal u Pablo tuch' u Silas te ech tza': —Nima u kuB'aal Jesucristo, ech sachitp'axh tu q'ul apaav. Echat q'ul iitz'in aatzik atil taatib'al majte.— Texh te. ³²Ech tal u yolb'al Tiohx te tuch' tu kajay q'u titz'in tatzik tu tatib'al.

³³Utz aatz i'an u xeen tze' tu u aq'b'al tzi', itx'aa q'u tak'onb'e'm u Pablo tuch' u Silas va'l ak'on tu q'u tokeb'al tz'u'm. Ech yakich tek ib'an ivautiismo tuch' q'u titz'in tatzik tu tatib'al. ³⁴Unchee' toksa vatz meexha utz, taq' techb'ub'al u Pablo tuch' u Silas tu toztotz. Techalich itxuq'txun tuch' kajay q'u titz'in tatzik tu tatib'al tan, inima u Tiohx.ʻ

U telb'en u Pablo tuch' u Silas tu Filipos

³⁵Unchee' aatz tek q'ala'm, ichaj b'en unjolol polesi'y q'u q'atol tzii xe' u xeen tze'. Ex tal te ech te tza': —Chajpu q'u vinaj chi.— Texh te.

ʻ **16.34** Ech ix'e't q'u niman tetz u Jesus tu u tenam Filipos tikuenta Macedoonia tzi'. Xamtel tuul, itz'ib'a b'en ma'l u' u Pablo tzixe' aas sib'alich tek ixaaane'.

³⁶Aatz tek u xeen tze' tan, tal tu u Pablo ech tza': —Ulyu iyol q'u q'atol tzii aas sachajp'ex. Ech sa'tekveeti sab'enex. B'a'n eb'ena'.— Texh te.

³⁷Pek aatz u Pablo, tal ko'n tu q'u polesi'y ech tza': —Vatz tenam tz'u'malo' eet utz, ye'xhkam b'oj alax qe kam chaj ti'. Ye't tx'olax kunujul taq'ku'o' tu tze' utz, aal b'ennajo' aa Roma. Ech kantu' sako'xhijutzi kuchajpe' nitxume'. Pek uloj oj echi utz, a' su'leesano'.— Texh u Pablo.

³⁸Unchee' aatz tek q'u polesi'y, ex tal q'u yol tu q'u q'atol tzii. Utz aatz tab'ita' aas b'ennaj pe'ks aa Roma u Pablo tuch' u Silas, motx xo'v je' ti'.

³⁹Ech opon tek vatz u Pablo tuch' u Silas. Motx ex ijaj b'a'n'il te. Tiq'o elu'l tu tze' utz, tal te aas samotxelb'en tu u tenam tzi'.

⁴⁰Unchee' aatz elu'l u Pablo tuch' u Silas tu tze', motx b'en otzotz xe' u Liidia. Utz imol tib' tuch' q'u niman tetz u Jesusus. Taq' nimal ik'u'l, ech eltekb'en tzi'.

U topon u b'a'nla chusb'al tu Tesaloonica

17 ¹Unchee' motx paal tu q'u tenam, u Amfiipolis tuch' Apoloonia, ech tek opon tu Tesaloonica. Tan atich ma'l atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tzi'. ²Utz b'en u Pablo tu u atib'al tzi' tan, ech nal chit nich'i'ane'. Utz oxva'l ilanb'al q'ii nichiyol u yolb'al Tioxh latzi'. ³Nichik'uch vinujul te, kam va'l nital u Yolb'al Tioxh. Nichtale' aas ministeer chit ikam viTxaalom u Tioxh. Pek saq'aavitz'pu je' xo'l q'u kamnaj. Ech nichtal te tza':

—Aatz u Jesusus va'l nunpaxsa talax itziiul sete tza' tan, a' u viTxaalom u Tioxh.—
Texh te.

⁴Ech inima u Jesusus unjolol aanima. Utz imolo tek tib' tuch' u Pablo tuch' u Silas. Sib'al q'u griego q'u'l xo'van Tioxh, niman majte. Antu sib'la ixoj, aya' q'u'l atich talche'.^w

⁵Unchee' aatz unjot q'u Israeel q'u'l ye't nimani, motx chi'on taanima. Ech imolo tib' tuch' unjolol q'u vinaj q'u'l ta'xh tatib'al tulaj b'ey, tulaj k'ayib'al; yi'sa' aq'on. Jolol maalola chaj aanima. Ech imol ma'l mam tenam. Utz ilak ma'l mam txab'kin. Motx ex tokeb'e otzotz xe' ma'l u vinaj, Jasoon ib'ii. A' si'chentiq'o elu'l u Pablo tuch' u Silas vatz q'u tenam tala. ⁶Pek ye't motx ichab'a. Ech a' tek tiq'o k'asu'l u Jasoon tuch' unjot q'u niman tetz u Jesusus. Utz ex taq' vatz q'u q'atol

^w 17.4 Ech ixet' q'u niman tetz u Jesusus tu u tenam Tesaloonica tzi'. Junal griego iyolb'al q'u'l oknaj ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel. Pek, tab'i u b'a'nla chusb'al tu u Pablo utz, ech motx ok ti' inimal u Jesusus. Utz ech itz'ib'a b'en ka'va'l u' u Pablo tzixe'. Aya' va'l B'axa U' Tu Tesaloonica tuch' u Ka'b' U' Tu Tesaloonica.

tzii. Qetu'm chit motx taltu ech tza': —¡Motx ulyu q'u vinaj tza' q'ul til ko'xh niteesav aanima tu b'ey tu u vatz tx'ava' tza'! 7K'ulaxyu tu u Jasoon tzi'. Utz sikajayil chitu' ye' motx isa' q'u mantaar aq'el tu u ijlenal Cesar. A' nimotxtale' aas atil va't ijlenal, Jesusus ib'ii chi.— Texhtu'.

⁸Ech ilak tib' q'u q'atb'al tzii tuch' q'u aanima tu u tenam aas tab'i q'u kam tzi'. ⁹Pek aatz u Jasoon tuch' q'ul imol, ichooka ifianza. Ech motx ichajpe'.^x

Vipax itziil u b'a'nla chusb'al tu Berea

¹⁰Unchee' aatz q'u niman tetz u Jesusus, oora tek ichaj b'en u Pablo tuch' u Silas tu u aq'b'al tzi'. Ichaj b'en tu Berea.

Aatz motx opon tu Berea, motx b'en tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tetz q'u Israeel. ¹¹Utz maasich tzak'kin q'u aa Berea vatz q'u aa Tesaloonica tan, aya'l chit ik'u'l motx ik'ul u yolb'al Tiohx. Jun chit q'ii nichipich'u u Yolb'al Tiohx. A' nichmotxisaji nojchixh ech nitale' va'l ma'tich talax te tu u Pablo tuch' u Silas. ¹²Ech sib'al q'u Israeel niman u Jesusus. Antu q'u ixoj griego q'u'l atich talche' tuch' sib'al vinaj.

¹³Pek tab'i q'u Israeel q'u'l atich tu Tesaloonica aas atich u Pablo tu Berea ti' talax u yolb'al Tiohx. Motx b'en tzi'. Ex paj ilak txab'kin xo'l tenam.

¹⁴Ech aatz q'u niman tetz u Jesusus tan, oora ichaj b'en u Pablo tzi' mar. Pek a' texh kaaka u Silas tuch' u Timoteo. ¹⁵Aatz q'u vinaj q'u'l iq'on b'en u Pablo, a' ex taq'vuka tu u tenam Atenas. Ech motx q'aavi. Utz tal k'asu'l u Pablo ti' aas nal ko'xh topon u Silas tuch' u Timoteo tzixe'.

Vipax itziil u b'a'nla chusb'al tu Atenas

¹⁶Unchee' tuul ko'xh nichich'ian u Pablo tu Atenas, tila aas a' chit ninima q'u b'anich tiohx u mam tenam. Ech tiira txumun taanxelal taq'o. ¹⁷Ech jun q'ii nichitxay tib' tu yol tuch' q'u Israeel tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tuch' q'u griego xo'van Tiohx majte. Utz echat ko'xh nichian tu k'ayib'al xo'l q'u aanima.

¹⁸Unchee' xe't itxay tib' u Pablo tu yol tuch' unjolol q'u mamaj aa txumb'al majte. Aya' q'u'l epicuureos vichusb'al. Utz atia estooico. Ech at tixo'l nichalon ti' u Pablo ech tza': —¿Kan tal vantzi' tuch' tzaj iyol atzi'?— Chia. Utz at nichalon: —Texh paxsan itziil unjot q'u tiohx aas anal cheeya.— Texhtu'. Tan axhib'i a' nichipaxsa talax

^x 17.9 Aatz u yol “fianza” tu kastiya, echa' ma'j multa nitoksa u juees ti' ma'j ataj paav. Niq'aavixsal u puaj oj nimal u juees.

itziil u b'a'nla chusb'al te ti' u Jesus tuch' ti' u q'aavitz'pichil tika'paj.^y

¹⁹Unchee' ech tiq'ot b'en u Pablo tu ma'l u estaadio Aeroopago ib'ii. Aya' va'l nichmotximolvu tib'. Ech ich'otit te ech tza': —¿Satz veeti saqab'i b'ioj kam chit b'anel tu u chusb'al va'l naale' tzi'?^z

²⁰Tan aatz q'u kam naale' tzi', tiira paarten anaxh niqab'i. Echtzixe't a' kusa' saqootzaji u tokeb'al.— Texh te. ²¹Tan kam koj va't nichmotxtitz'a q'u aa Atenas tuch' q'u puera aanima atich tzi', pek ta'xhich isa' tab'il va'toj ak' kam.

²²Unchee' txake' tek u Pablo tixo'l tu u Aeroopago utz, tal te ech tza':

—Vinaj aa Atenas, vetvilla' aas tiira ex aa uq'ayb'al sekajayil. ²³Tan vetpaalvillu q'ul enachb'al. Utz vetvil ma'l u nachb'al tz'ib'amal ma'l u tz'ib' siatz ech tza': «NACHB'AL TETZ U TIOXH VA'L YE' OOTZAJIMAL.» Chia. Neq'ila esik'le k'uxh ye' etootzaj. Utz a' u Tioxh va'l nival sete cheel tza'. ²⁴Aya' u Tioxh va'l b'anonnaj tetz u vatz amlika tx'ava' tza' tuch' kajay q'u kam atil tuul. A' viB'aal u vatz amlika tx'ava'. Echtzixe't sa'kojjeje' tu ma'j otzotz aas ib'ano'm aanima. ²⁵Taq'onib'al koj iq'ab' ma'j aanima so'oksan iq'ii. Kam koj nisavsa. Tan aal a' va'l niaq'on kutiichajil sukukajayil. A' niaq'on quulab'. Utz a' niaq'on q'u kam kajayil.

²⁶A' tz'ajon u b'axa vinaj. K'atz ko'n ma'l vinaj vet'elku tiil kajay q'u aanima q'u'l atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz a' oksan itxolb'alil q'u tenam. A' alonnaj tetz jank'al samotxpaali'ane' utz, til samotxjeje'ka. ²⁷Ech samotxichok Tioxh. K'uxh echa' matxumal ichokle' si'ane', loq' sichab'a. Tan tzian koj elnaj u Tioxh sukuk'atza sukujununil. ²⁸Tan iq'aq'al u Tioxh k'uxh itz'lelo', nikuyikune' utz, atilo'. Nojchit echi va'l nital ma'l u yol ael tu q'ul e aa txumb'al ech tza': «O' itu'xh ixalam u Tioxh.» Chia.

²⁹Utz a' chitu'. O' itu'xh ixalam Tioxh. Ech ye' ko'xh qitz'a aas ech u Tioxh a' q'u b'anich tioxh q'u'l b'a'nla q'an ch'ich'. Tan yit' a' koj. B'a'nla saj ch'ich' koj. B'a'nla k'oxich sivan koj. Utz ech ko'n koj a' ma'j kam aas cheesamal ko'n iveet titxumb'al ma'j aanima.

---

^y 17.18 Aatz u tenam Atenas nital tza', a'ich ma'l u mam tenam va'l atichku u ijlenal tikuenta Grecia tu u tiempo aas uch u ch'a'o tikuenta u Alejandro el Magno. Aya' ma'l u aa ch'a'ola vinaj va'l ole' ti' isub'lu q'u mamaj ijlenal kajayil tikuenta Aasia, tikuenta Europa tuch' tikuenta Iindia. Ech ma'l 300 ya'b' i'an u mam q'osal tenam u Grecia tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' motx txakb'a'n u yob'al griego. A'ich u yob'al va'l officiaal. Ech toke' tu yob'al griego tz'ib'alik u viAk'la Txumb'al U Tioxh (Nuevo Testamento). Aatz tu Atenas, a' atichku q'u mamaj aa txumb'al tuul. Latzi' va'l iq'omichku iyak'il q'ul ichusb'al q'u filosofo echa' u Soocrates, u Platoon tuch' u Aristoteles. Pek tiira ye'xh b'oj u Tioxh sik'u'l va'l aye'n tu Amlika. Tan paarten q'ul itioxh. Ech tiira paarten u Tioxh siatz va'l nital u Pablo te. ^z 17.19 Aatz u b'ii Aeroopago, a' nik'asku'l ti' vib'ii ma'l u b'anich tioxh tetz ch'a'o va'l "Ares" ib'ii tu yob'al griego. Utz "Martes" ib'ii tu u yob'al latiin.

³⁰Tan aatz u Tiohx vetipaasalka u tiempo echil tzi', va'l ye't ootzajil u Tiohx tuul. Pek aatz cheel, nitektale' aas samotxik'axa q'u'l ipaav kajay q'u aanima tu kajay u vatz amlika tx'ava'. ³¹Tan b'anel tek ti' ma'l u q'ii taq'o aas tu chit ijikomal su'litx'ol inujul kajay q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'. A' sab'anon taq'o u Vinaj va'l a' oksan tijle'm. Tan toksa iq'ii vatz tenam ti' u q'aavtitz'pu je' xo'l q'u kamnaj.— Texh u Pablo.

³²Unchee' ta'xh tab'i aas saq'aavitz'pu q'u kamnaj tika'paj, atia nichte'ko'nmotxb'anb'en ti'. Utz atia alon te ech tza': —Tunpat laqab'i q'u'l naale' tzi'.— Texh te.

³³Ech eltekk'asu'l u Pablo tixo'l. ³⁴Pek atich unjolol majte, inima u Jesusus. Ech imolo tek tib' tuch' u Pablo. Utz atich ma'l u vinaj tixo'l q'u'l nimani tzi', Dioniisio ib'ii, ma'l tu q'u q'atol tzii tu Atenas. Utz antich va't u ixoj majte Daamaris ib'ii.

U topon u b'a'nla chusb'al tu Corinto

18 ¹Unchee' xamtich tek ti' q'u kam tzi', elb'en u Pablo tu Atenas utz, b'en tu Corinto. ²Utz ichab'a tib' tuch' ma'l u Israeel tzi', Aquila, aa tikuenta Ponto. Analich ko'xh ik'asu'l tu Itaalía. A'ich imol u Priscila, u tixoj. Tan aatz u Claudio, u ijlenal tu Roma, teesa ma'l mantaar aas saelk'asu'l q'u Israeel tu vitenam.

Ech opon u Pablo tzixe'. Ex iq'íla. ³Utz yakich atinojka tzixe'. Elaich ko'n q'u taq'on. Ech ela tek nichmotxtaq'onine'. Tan b'ano atib'al nichiane' aya' q'u'l b'u'ji'.

⁴Utz jun ilanb'al q'ii, nichichus u yolb'al Tiohx u Pablo tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. A' nichib'an ya'l tok u b'a'nla chusb'al tivi' q'u Israeel tuch' q'u griego.

⁵Unchee' eltekk'asu'l u Silas tuch' u Timoteo tu Macedoonia utz, opon tu Corinto. Ta'xh uli utz, tila aas tiira oknaj u Pablo ti' ipaxsal itzi'ul u yolb'al Tiohx. Nichi'an ya'l tok tivi' q'u Israeel aas a' viTxaom u Tiohx u Jesusus.

⁶Pek aatz q'u Israeel, motx ko'n iq'e'b'a' tib'. Utz nichiyoque'one'. Ech ilit'i'yu toksa'm u Pablo siatz. Utz tal te ech tza': —Ex atko'xh ataj paav oj laku' u choob'al paav seti'. Ye'k lo'ok vijtzil seti'. Pek aatz cheel, ma't'in xo'l q'u puera aanima.— Texh te.

⁷Ech elk'asu'l u Pablo tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar utz, b'en otzotz xe' ma'l u vinaj, Tiicio Justo ib'ii, xo'van Tiohx. Anko'xh atichku tatib'al txala u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar.

⁸Unchee' aatz u Crispo, u q'esala tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar, inima u kuB'aal, tuch' tixoj ik'aol ime'al kajayil. Utz sib'al q'u

aa Corinto ab'in u b'a'nla chusb'al utz, nichinima. Utz nichmotxib'an ivautiismo.^a

⁹Unchee' aatz u kuB'aal, iq'ila u Pablo tu ma'l visioon tu aq'b'al. Tal te ech tza': —Ye' ko'xh xo'vaxh. Al u b'a'nla chusb'al. Ye' ya'axh ti' talaxe'. ¹⁰Tan atilin sak'atza. Utz ye'xhab'il ko'xh si'an iq'ab' sai' aas si'an see. Tan kaana aanima sab'ens niman vetz tu u tenam tza'.— Texh te.

¹¹Ech ma'l ya'b' tuch' unnik'amte i'an u Pablo tu Corinto. Nichichusun ti' u yolb'al Tiohx.

¹²Unchee' aatz i'ana, a' chit governadoorich u Galioon tu Acaya, motx i'an ma'l iatz q'u Israeel ti' ixochax u Pablo. Tiq'o b'en tu u q'atb'al tzii. ¹³Utz motx tal tu u Galioon ech tza': —Aatz u vinaj tzi', niya'lu aanima ti' toksal iq'ii Tiohx. Utz yit' b'a'n koj vatz u kumantaar aas ech toksal iq'ii u Tiohx sakub'ane' tzi'.— Texh te.

¹⁴Utz si'chyolon u Pablo tala, pek tal u governadoor tu q'u Israeel ech tza': —Kam koj chit ma'j mam paav veti'anla' u vinaj tzi', ma'j koj yatz'o'm veti'ana, b'a'ntan ye' koj suntx'ol enujul. ¹⁵Pek iltaj sevatz oj ti' ko'n unjoloj yol, ti' ko'n ma'j b'ii utz, ti' ko'n q'ul emantaar. Tan yu'nsa' suntx'ol inujul q'u kam tzi'.— Texh te. ¹⁶Ech ipaasat elu'l ti' q'atb'al tzii.

¹⁷Unchee' aatz q'u griego, motx itxay u Soostenes tu k'a'nal, va'l q'esala tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz nichmotxiq'os vatz u q'atb'al tzii. Pek kam koj nictal u Galioon.

¹⁸Unchee' sib' tere'n tiempo i'an u Pablo tzi'. Ech k'astek'ul. Ikaasaka q'u niman tetz u Jesusus. Okb'en tu vaarko yakich tu Siiria. A'ich imol u Priscila tuch' u Aquila.

Aatz opon tu Cencrea, it'uri ivi'. Techlal aas itzojpi ma'l viyol taq' iqu' tuul vatz Tiohx. Ech oktekb'en tu vaarko.^b ¹⁹Aatz motx opon tu Eefeso. Ijatz tib' tuch' u Aquila tuch' u Priscila tzi'.

Utz b'en u Pablo tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Ech nichitxay tib' tu yol ti' u b'a'nla chusb'al tuch' q'u Israeel. ²⁰Aatz q'u Israeel, ijaj b'a'nil te aas sa'atin b'itoj tzixe'. Pek ye't ko'n isa'a u Pablo. ²¹Utz ikaasako'nka. Tal te ech tza': —Ministeer se'nvil u nimla q'ii va'l si'an tu Jerusalem. Tunpajte laq'aavu'lin tzexe' oj li'an txumb'al Tiohx.— Texh te. Ech elk'asu'l tu Eefeso. Okb'en tu vaarko.

²²Unchee' aatz tek opon tu Cesarea, b'en tu Jerusalem. Ex iq'ila q'u niman tetz u Jesusus latzi'. Ech tek ib'en tu Antioquia.

^a 18.8 Ech ixet' q'u niman tetz u Jesusus tu u tenam Corinto tzi', tikuenta Acaya, xo'l q'u griego. Xamtel tuul, itz'ib'a b'en ka'va'l u' u Pablo tzixe'. A' q'u u' itz'ib'a b'en u Pablo u B'axa tuch' u Ka'b' U' Tu Corinto. ^b 18.18 Choktaj u Números 6.18.

Vitoxpaj ib'en u Pablo ti' en ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al

²³Aatz nimalich tek tiempo tatin tzi', k'astek'ul. Tzi'tzoch ib'en ti' junun q'u tenam tikuenta Galaacia i'ana, tuch' tu Friigia. A' nichitxakb'a'ka k'atz Tiohx b'a'nil q'u niman tetz u Jesusus.

U taltu u yolb'al Tiohx u Apolos tu Eefeso

²⁴Unchee' tuul opon ma'l u Israeel tu Eefeso, Apolos ib'ii. A' itz'pinajichku tu Alejandria. Ma'l vinaj aq'el ivi' iyolone'. Tiira tek' tootzaj u Yolb'al Tiohx va'l tz'ib'amalka. ²⁵Tan ma'tich ichusax ti' u atinchil k'atz u kuB'aal Jesusus. Ech tuch' chit taanima nichiane'. Ilel chit iyolone'. Vatzsaj chit nichichusun ti' u Jesusus, k'uxh ta'xh tootzaj u vautiismo tu a' va'l nictal u Xhan. ²⁶Ech techalich ixamlil xe't iyolon tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Ech aatz tab'i u Aquila tuch' u Priscila, isik'le echil tzi' utz, motx tal tere'n te kam chit b'anel tu u b'a'nla chusb'al.

²⁷Unchee' tachva b'enchil u Apolos tikuenta Acaya. Utz aq'ax nimal ik'u'l tu q'u niman tetz u Jesusus aas sab'eni. Motx itz'ib'a b'en ma'l u xe' q'u niman tetz u Jesusus tzi' aas samotxik'ule'. Ech aatz oponi, mam locho'm i'an tu q'u aanima q'u'l tib'a'nil Tiohx ma'tich motx inimat u Jesusus.

²⁸Tan aatz u Apolos, tuch' chit xamlil nichitzaq'b'e q'u Israeel vatz tenam. Ech ye'xhkam nichitx'olax itzaq'b'el tu q'u Israeel. Tan a' nichitxakb'a' va'l nictal u Yolb'al Tiohx aas nojchit a' viTxaaom u Tiohx u Jesusus.

Viq'aavopon u Pablo tu Eefeso

19 ¹Unchee' tuul ko'xh atich u Apolos tu Corinto tixuenta u Acaya, tuul paal u Pablo tu q'u tenam vi'aj q'u muunte. Opon tu Eefeso. Utz til unjolol niman tetz u Jesusus tzi'. ²Utz tal te ech tza': —¿Ok tzik u Tioxhla Espiiritu sek'atza aas enima u Jesusus?— Texh te.

Utz alax te ech tza': —Niko'xh nikojqab'i oj atil Tioxhla Espiiritu.— Texh te.

³Utz tal paj u Pablo te ech tza': —¿Kam vautiismo b'anel setaq'o unchee'?— Texh te.

Motx tzaq'b'u ech tza': —A' b'anel u vautiismo qaq'o va'l tal u Xhan.— Texh te.

⁴Tal u Pablo te ech tza': —I'an vautisaar aanima u Xhan tu a', techlal ik'axal paav. Utz nictal tu q'u aanima aas a' samotxinima ma'l va'l su'ulka ti'. Utz a' nital u Jesusus, viTxaaom u Tiohx.— Texh te.

⁵Ech ta'xh tab'i u yol q'u aanima tzi', motx i'an ivautiismo tib'ii u kuB'aal Jesusus. ⁶Ech taq' je' iq'ab' u Pablo tivi' utz, ok u Tioxhla Espiiritu

k'atza. Ech nichtekiyolon tunjot yolb'al. Utz tal unjolol yol majte, aya' q'u'l nital u Tiohx. ⁷Utz kab'laal vinaj ixaan sikajayil.^c

⁸Unchee' nichib'en u Pablo tu u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Oxva'l ich' atin tzi' iq'omich chit ixamlil ti' talax u yolb'al Tiohx. Nichitxay tib' tu yol tuch' q'u aa uq'ayb'al. Utz nichian ya'l ti' toksal yol tivi' q'u aanima aas sinima viQ'esalail u Tiohx.

⁹Pek itiib'ixsa je' taanima unjolol. Ye't nimani. Utz vatz q'u tenam motx ko'n tal tz'ejb'al yol ti' u chusb'al, aya' u B'a'nla B'ey. Ech el tek u Pablo tixo'l. Utz teesa q'u niman tetz u Jesusus majte. Ech jun q'ii nichtxay tib' tu yol ti' u b'a'nla chusb'al tu ma'l u otzotz tetz ma'l u vinaj Tiranno ib'ii. ¹⁰Ech i'an tzi' tu ka'va'l ya'b'. Ech kajay q'u aanima tikuenta Aasia ab'in viyolb'al u kuB'aal Jesusus k'uxh Israeel utz, k'uxh griego majte.

¹¹Unchee' mamaj txaichil nichian u Tiohx tiq'ab' u Pablo. ¹²Nichian b'a'n q'u ya'v tuch' ko'xhtu' nitiq'ol opon ma'j q'u b'u'j tzixe' oj ma'j oksa'm q'u'l ma't ikanax ok tu u Pablo. Yak eloj q'u yaab'il taq'o. Utz yak eloj q'u tioxhil tx'i'li'inaj majte.

¹³⁻¹⁴Pek atich unjolol q'u Israeel, til chaj ko'xh nichpaalka, nichteesa tioxhil tx'i'li'inaj k'atz aanima majte. Aya' jujva'l q'ul ik'aol ma'l u vinaj Eceva ib'ii, q'esal oksan yol vatz Tiohx aas nitale'. Ech motx ichuli ib'anb'el vib'ii u kuB'aal Jesusus ti' tojchal el tioxhil tx'i'li'inaj. Ech nichtal tza': —Nivojche'laxh tib'ii u Jesusus va'l nipaxsa itziil u Pablo.— Texh tu q'u tioxhil tx'i'li'inaj.

¹⁵Pek tzaq'b'u ko'n u tioxhil tx'i'li'inaj titzi' u vinaj utz, tala: —Vootzajle u Jesusus. Utz vootzajle u Pablo. Pek aatz ex, ¿ab'il ex netale'?— Texhtu'.

¹⁶Ech aatz u vinaj va'l atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza tzi', yuq'pu ti' q'u vinaj. Utz isub'a. Iq'ixe'l toksa'm k'atza. Ech t'u'lich teku'en utz, ak'onnaj tek majte aas motx ooj k'asu'l tzi'.

¹⁷Ech tiira pax chit itziil u kam vatz kajay q'u aanima, q'u'l jejlich tu Eefeso, q'u Israeel tuch' q'u griego. Utz motx ok xo'val k'atza. Ech techalich tek tok iq'ii vib'ii u kuB'aal Jesusus tu q'u kam uchi tzi'. ¹⁸Utz sib'al q'u'l nichmotxniman, motx ul tal q'ul ipaav. Nichtal vatz q'u aanima kam q'u'l ye'xtxoj b'anel taq'o.

¹⁹Echat ko'xh q'u'l nichian istan majte, motx tiq'o ul q'u tu', chusb'al tetz istan. Utz motx itz'e'sa vatz q'u tenam. B'anax ti' vija'mel q'u u' tz'e'i tzi' utz, 50,000 ija'mel aq'onib'al q'ii elko'p. ²⁰Ech tiira techalich tek ipax paal viyolb'al u kuB'aal Jesusus. Tan ni'xhina'vit viq'aq'al k'atz q'u niman tetz.

---

^c 19.7 Ech ixet' q'u niman tetz u Jesusus tu u tenam Eefeso tikuenta Aasia tzi'. Sib'al tiempo i'an u Pablo tzi'. Ichus q'u niman tetz u Jesusus b'a'nil. Xamtel tuul, itz'ib'a b'en ma'l u' u Pablo tzixe'. Aya' Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Eefeso.

U titz'at b'enchil u Pablo tu Roma

²¹Unchee' aatz ma'tich tek ipaal q'u kam tzi', titz'a u Pablo tu taanima aas sab'en tikuenta Macedoonia tuch' tu Acaya. Utz ech tek sab'en tu Jerusaleen. Utz tal ech tza' majte: —Xamtel ministeer se'enin tu Roma aas ma't vatin b'oj tu Jerusaleen.— Texhtu'. ²²Ech ichaj b'en ka'va'l q'u lochol tetz tu Macedoonia. A' ichaj u Timoteo tuch' u Erasto. Pek ech koj u Pablo tan, kaaka b'iit tikuenta Aasia.

U mam txab'kin uch tu Eefeso

²³Unchee' aatz i'an tu u tiempo tzi', uch ma'l mam txab'kin tu Eefeso ti' u B'a'nla B'ey. ²⁴A' xe'tixsan ma'l u txaq'ol ch'ich', Demeetrio ib'ii. Tan mam puaj nichitx'ak tuch' q'u taq'onom. A' nich'i'an talaj ivatzib'al u tatib'al u b'anich tioxh va'l Diana. ²⁵Ech imol tib' tuch' tere'n q'u tetz txaq'ol ch'ich'il utz, tal te ech tza': —Vinaj, etootzajle aas a' nicheek tx'iib'al kuq'ii tu u qaql'on tza'. ²⁶Pek netile' utz, netab'i aas ma'xh teesalka sib'al aanima u Pablo tzi'. Ole'y ti' toksal yol tivi'. Tan nitale' aas yit' tioxh koj q'u'l ib'ano'm ko'n aanima. Utz yit' ta'n ko'n koj tu Eefeso nitalva tza', pek nital tikuenta Aasia kajayil. ²⁷Utz tilayol oj lasotz u kuk'a'y tza'. Utz ta'n ko'nkoxhtu', pek ye'kan oj texh tatin u tatib'al u nimla tioxh Diana vatz q'u aanima li'ana. Utz la'tekxe'tib'ajax ku' u talchu u kutioxh. Tan aal a' chit oknaj iq'ii tu kajay q'u aa Aasia tuch' tu u vatz amlika tx'ava' kajayil.— Texhtu'.

²⁸Ech ta'xh tab'i u yol q'u vinaj tza', motx pultu taanima tu k'a'nal. Utz qetu'm chit taltu ech tza': —¡Techal u Diana, vitioxh q'u aa Eefeso!— Texhtu'. ²⁹Ech lakpu q'u tenam. Motx i'an mam txab'kin utz, b'eno'k tu ma'l u atib'al tetz chusb'al. Utz iqini elu'l q'ul imol u Pablo tzi'. Aya' u Gayo tuch' u Aristarco, q'u'l aa Macedoonia.

³⁰Ech a'ich isa' u Pablo, si'choko'p tu va'l molichku tib' q'u tenam tala. Pek ye't aq'ax tzii te tu q'u niman tetz u Jesusus. ³¹Atich unjolol q'u aa Aasia majte atil tijle'm, tamiigoich u Pablo utz, tal talax opon te aas ye'k se'nik'uch tib' tu u molb'alib'.

³²Utz aatz q'u aanima molich tib' tzi', jolol sotznajich ik'u'l. Tan atia va'llen nichiqetu talaxe' utz, at unjolte paarten nichtale'. Utz sib'al ye' tootzaj kam toke' atich opon tu u molb'alib' tzi'.

³³Ech toksa ma'l u vinaj q'u Israeel vatz q'u tenam, Alejandro ib'ii. Ichajo'k ti' talaxe' kam tok u moli'b'. Ech si'chtekyolon u Alejandro xo'l q'u tenam. I'an xheenya tiq'ab' aas su'uch tz'ine'chil. Utz samotxteesa tib' q'u Israeel tuul tala. ³⁴Pek ta'xh ilaxi aas Israeelich, aal ko'n motx q'eq'un q'u aanima. Ech nichtal tza': —¡Techal u Diana, vitioxh q'u aa Eefeso!— Chia. Ka'va'l oora ech nichtal tzi'.

³⁵Unchee' a' tek ole' ti' iku' ik'a'nal q'u aanima u aa tz'ib' tu u tenam. Tan tal te ech tza': —Vinaj aa Eefeso, ab'il koj ma'l aanima ye' ootzajin

tetz aas o' xeen tetz u tatib'al u nimla tioxh Diana. Utz o' xeen tetz vivatzib'al va'l a' ku'naj'ul tu amlika.^d ³⁶Ye'xhab'il ko'xh sa'alon aas: «Yit' i.» Chaj koj.

Echtzixe't a' inujul aas saku' ek'a'nal. Utz ye' ko'xh kam eb'an tu ooje'l. ³⁷Tan vetko'xheti'q'o ul q'u vinaj tza' tzi'. Utz ye'k txa'la kam ni'an tu u tatib'al u kutioxh. Utz ye'xhkam niyoq' u kutioxh majte. ³⁸Pek oj atil ich'a'o u Demeetrio tuch' q'u tetz txaq'ol ch'ich'il tzi', ech itxa'k atil q'atol tzii. Utz niveete' su'uch yol tuch'. Ech motx oj ixoch tib' siatz.

³⁹Pek oj atil chit va'toj kam setale', unchee' a' satiq'ov tib' tu ma'j jikla molb'alib'. ⁴⁰Tan xo'veb'al oj laqijle aas nikulak tenam ti' ib'anax txab'kin echa' va'l cheel tza'. Utz ¿kam tek laqala oj lach'otil qe kam tok u txab'kin tzi'?— Texhtu'. ⁴¹Ech ta'xh veet tal q'u kam u aa tz'ib' tza', ichaj b'en u mam tenam.

**U taq'ax nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusus
tikuenta Macedoonia tuch' tikuenta Grecia**

20 ¹Unchee' aatz ma'tich tek iya' u txab'kin tzi', aatz u Pablo, isik'le q'u niman tetz u Jesusus k'atza utz, taq' nimal ik'u'l. Ech b'eni, ik'aj b'en tu Macedoonia. ²Paal tu q'u tx'ava' latzi'. Utz sib'al yol paal talka u Pablo tu q'u niman tetz u Jesusus, aq'b'al nimal ik'u'l. Ech ik'aj b'en tu Grecia.

³Aatz oxva'lich tek ich' tatin tzi'. Si'ch'okb'en tu u vaarko va'l yak tu Siiria tala. Pek tab'i u Pablo aas nich'i'an ik'u'l q'u Israeel ti'. Ech taq' tek ku' tib'eyil aas vatz tx'ava' ib'ena' saq'aavb'en tikuenta Macedoonia. ⁴Ech b'eni, a'ich imol u Soopater, vik'aol u Pirro, u aa Berea. Antu u Aristarco tuch' u Segundo q'u'l aa Tesaloonica. Antu u Gayo aa Derbe tuch' u Timoteo. Antu u Tiiquico tuch' u Troofimo, q'u aa Aasia. ⁵Motx b'axab' b'en q'u vinaj tzi' utz, ich'ia qopon tu Troas.

⁶Unchee' k'asu'lo' tu Filipos aas paal u nimla q'ii Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil. Tu vaarko k'asku'lo'. Ech tu u to'va' q'ii kumolov qib' tuch' tu Troas. Utz jujva'l q'ii kub'an tzi'.

Vikaasat q'u niman tetz u Jesusus u Pablo tu Troas

⁷Unchee' aatz tu u b'axa q'ii tetz u xhemaana, kumol qib' tuch' q'u niman tetz u Jesusus ti' ijatxax u kaxhlaan tx'ix. Utz chusun u Pablo tu xo'l. Pek sib' chit tuul vichusun u Pablo i'ana, opon nal ko'xh nik'a aq'b'al tuul. Tan ech tek q'ejal si'chk'asu'l. ⁸Utz kaanaich b'oj txijtxub'al atich tu u toxva' chup atib'al va'l molichku qib'. ⁹Utz k'ujlich ma'l u xiak tzi' ventaana, Eutico ib'ii. Pek txaypu tu ma'l mam vata'm tan, axhib'i sib'

^d 19.35 Aatz u b'anich tioxh Diana vatz q'u aanima, a' chajon va't u q'esal tioxh va'l Juupiter aas nitale'.

chit tuul vichusun u Pablo. Ech sub'ax tu vata'm utz, chajpu k'asu'l tu u toxva' chup. Kamnajich teku'en aas ul lakaxoj. ¹⁰Ech iku'l u Pablo k'atza. Iq'alu utz, tal ech tza': —Ye' ko'xh xo'vex tan, jitz'lele atzi'!— Texhtu'.

¹¹⁻¹²Ech motx iq'aavje' tu u toxva' ichup u atib'al. A' imol u xiak va'l chajpi, itz'lel teku'en. Ech mam txuq'txunchil inach q'u niman tetz u Jesusus aas til u txaichil tzi'. Ech motx ijatx u kaxhlaan tx'ix utz, techb'u. Utz sib'al ko'n paj chusu'm i'ana, sajb'u texh tuul. Ech tek ib'ena'. Utz iq'ol k'asu'l u xiak va'l chajpi.

Vikaasat q'u ansiano u Pablo tu Eefeso

¹³Unchee' aatz o' tan, b'axab'b'eno' tu u tenam Asoon. Tu vaarko b'enk'o'. Utz paal qiq'o u Pablo tzi' tan, ma'tich talta' aas tu tajan sab'enka. ¹⁴Ech kuk'ul qib' tuch' tu Asoon. Utz okb'en sukuk'atza tu vaarko. Ech opono' tu Mitilene. ¹⁵Ech vi' a' paj kuk'asu'l tzi'. Utz tu va't q'ii tuul, paalo' vatz u tx'ava' Quio. Ech tu paj va't q'ii, opono' tu u toponb'al vaarko, va'l Samos ib'ii. [Kuch'exu kuvaarko tu Troguilio.] Utz ech q'ejal opono' tu Mileto. ¹⁶Utz sako'npaal yakloj u Pablo tu Eefeso tala. Ech ye'k sab'atz tikuenta Aasia. Tan a' nichtooje'la se'nipaasa u nimla q'ii Pentecostees tu Jerusaleen oj latx'akoni.

¹⁷Ech ichaj k'asu'l chaj u Pablo tu Eefeso. A' tal topon q'u ansiano xo'l q'u niman tetz u Jesusus tu Mileto. ¹⁸Ech aatz opon q'u ansiano, tal u Pablo te ech tza':

—Etootzajle kam vuntxumb'al nunb'an texo'l jatva'x tiempo vul tikuenta Aasia tza'. ¹⁹A' chit niaq'onink'in ti' u kuB'aal Jesusus. Tuch' maanxhoil utz, tuch' oq'el atilin texo'l. Tan kam ko'n mam tza'l nipaalk'in tu vib'ant ik'u'l q'u Israeel vi'. ²⁰Loq' yit'ias ye'n koj val q'u kam sete jank'al q'u'l sa'xhtxakun sete. Vetunchusex vatz tenam. Utz vetunchusex tulaj atib'al. ²¹Nunpaxsa itziil tu q'u Israeel tuch' tu q'u puera aanima aas sik'axa ik'u'l ti' q'ul ipaav vatz Tiohx. Utz sak'uje' ik'u'l ti' u kuB'aal Jesucristo.

²²Pek aatz cheel, se'enin tu Jerusaleen. U Tioxhla Espiiritu nialon ve. Utz ye' vootzaj kam sapaalk'in tzi'. ²³Pek ta'xh vootzaj aas saku'in tu tze'. Utz sapaalin tu mam tza'l. Tan u Tioxhla Espiiritu nialon ve tu q'u tenam q'u'l nipaalk'in. ²⁴Pek ye'xhkam ma'j nivoksa tetz. Niko'xh a' koj tiil'in ti' u vatz unq'ii unsaj. Tan tiira a' unsa' aas tuch' chit txuq'txunchil satzojpu u vaq'on ti' u Tiohx. Utz suntzojpixsa u vijle'm va'l unk'ul tu u kuB'aal Jesusus ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tetz vib'a'nil u Tiohx. Ech untzojpe' va'l ni'an u aanima nitok tu t'aspichil aas opon nal tu va'l so'oponka.

²⁵Ech aatz cheel, vootzajle aas ye'xhab'iste ko'xh va'toj sete, sa'tere'nkojtil unvatz, jatva'l ex paalnajin tzexe' ti' ipaxsal itziil

viQ'esalail u Tiohx. ²⁶Echtzixe't nival sete tu u q'ii cheel tza', aas ye'k unpaav seti' oj le'enex tu u choob'al paav. ²⁷Tan yit'i'as ma'kojunmuj u chusb'al tetz u Tiohx sete; ye'n koj val vitxumb'al sete kajayil.

²⁸Echtzixe't nival sete, kuenta'ex. Utz iltaj q'u niman tetz u Jesusus. Aya' q'u'l u Jesusus choonnaj tetz tuch' vikajal. Tan u Tioxhla Espiiritu oksanex tixo'l ex ilol tetz ti' u tatin vatz Tiohx. ²⁹Vootzajle aas su'ul sub'ul texo'l aas ma't unb'ena'. Echa' tul elq'omla lobo si'ane'. Niko'xh sa'kojikuy q'u niman tetz u Jesusus. ³⁰Utz texo'l atko'xh sacheek je' vinaj aas kam ko'n txub'a'l satal ti' vinujul. A' isa' ib'oyto'k q'u niman tetz u Jesusus ti'. ³¹Echtzixe't liista'ex. Utz ulsataj sek'u'l va'l unb'an texo'l. Tu oxva'l ya'b' q'iils aq'b'al ye'xhkam nunya' ti' et'oyle', ti' taq'ax nimal ek'u'l sejununil. Utz oq'el nunb'an vatz Tiohx seti'.

³²Ech aatz cheel hermanos, nivaq'ka'ex tiq'ab' Tiohx utz, tu vib'a'nil. Aya' viyolb'al alel taq'o. Tan a' va'l atil itxumb'al ti' veyak'in k'atza. Utz a' va'l sa'aq'on kajay q'u kam sete q'u'l alel taq'o sataq' tu vitenam elnaj k'atz paav. ³³Utz etootzajle ye'xhkam vetvachva epuaj aas atich'in texo'l. Ye'xhkam vachva etoksa'm. ³⁴Tan tuch' unq'ab' vetaq'onin ti' ichokax q'u kam q'u'l nunsavsas tuch' q'u'l unmol. ³⁵Unchus sete aas aq'on chit su'uchi, ech salochax q'u'l ye'k tetz. Utz nunnachpixsa sete viyol u Jesusus aas tal ech tza': «Aal maas techal va'l sauch oya vatz va'l sak'ulax oya.» Chia.—

Texh u Pablo.

³⁶Unchee' ta'xh veet tal q'u kam u Pablo tzi', peche'i utz, iq'ila sik'le Tiohx tuch' q'u ansiano. ³⁷Ech mamala oq'el i'an q'u ansiano ti' sikajayil. Nichiq'alu u Pablo utz, nichitz'utz'e'. ³⁸Tan a' chit txumunku ti' u yol va'l tal u Pablo te aas ye'xhjatu ve't sailax iatz. Ech motx ex ichajpuka b'en u Pablo tu vaarko.

Vipaal u Pablo tu tere'n tenam

21 ¹Unchee' aatz ma'tich tek kujatxtu qib' tuch' q'u ansiano, okb'eno' tu vaarko. Jikom kub'en tu u tx'ava' Cos. Utz ech q'ejal tuul, b'eno' tu u tenam Rodas. Elpajb'eno' tzi', kuk'aj b'en tu Paatara. ²Ech qil ma'l u vaarko aal ipaal tu Feniicia sapaali. Utz ok'o' tuul ech b'eno'. ³Utz paal qaq'ka u Chipre. A' kaak tu kumax. Utz aalich kub'en tu Siiria. Ech tek opono' tu Tiro tikuenta Siiria tan, paal taq'ka ijatz u vaarko tzi'. ⁴Ech qil q'u niman tetz Jesusus tzi'. Utz jujva'l q'ii kub'an tzixe'. Nichmotxtal tu u Pablo titxumb'al u Tioxhla Espiiritu aas ye'k sab'en tu Jerusaleen. ⁵Ech ta'xh tz'aj jujva'l q'ii qatin tzi', k'asu'lo'. Utz ul ichajpuka'o' q'u niman tetz u Jesusus tzi' u tenam. A' imol tixoj tuch' ik'aol ime'al. Utz ech peche'o' tzi' a', kuq'ila sik'le Tiohx. ⁶Ech motx kukaasa qib' tuch' sukujununil. Oktek'o' tu vaarko utz, motx q'aavb'en tulaj totzotz.

Vib'axab'sal talax tu u Pablo aas sapaal tu tza'l tu u Jerusaleen

⁷Ech qelb'en tu Tiro utz, opono' tu Tolemaida. Utz qaq' ichajlichil q'u niman tetz u Jesusus latzi'. Ma'l q'ii kub'anka tzixe'. Ech ya' tek u kupaal vi' a'. ⁸Tu tek va't q'ii k'asu'lo' utz, opono' tu Cesarea xe' u Felipe, u paxsan tetz u b'a'nla chusb'al. Aya' ma'l tu jujva'l q'u lochol tetz q'ul ichaj u Jesusus. Ech atino' tzixe'.^e ⁹Utz atich kaava'l ime'al, tiira jolol ixviak. Utz nichiyolon u Tiohx titzi'.

¹⁰Tuul ko'xh atich'o' tzi' ka'xva'l q'ii, ul ma'l u vinaj aa Judea, Agabo ib'ii. Nichiyolon Tiohx titzi'.^f ¹¹Ul tilo'. Utz itxay u k'alb'al xe'aj tuul u Pablo. Iqitz je' iq'ab' tajan tuul. Utz tal tek ech tza': —Ech nital u Tioxhla Espiiritu tza': «Ech iqitzax vib'aal u k'alb'al si'an q'u Israeel tu Jerusaleen tza'. Satoksa tiq'ab' q'u puera aanima.» Chia.— Texh u Agabo.

¹²Ech ta'xh qab'i u kam tzi', kujaj b'a'nil tu u Pablo tuch' q'u aa Cesarea aas ye'k sab'en tu Jerusaleen.

¹³Pek tzaq'b'u ko'n u Pablo ech tza': —¿Kam neb'ane' aas netoqe'? Aal ko'xh netilinsa vaanima. Tan k'ajel vib' aas yit' ta'n ko'n koj saqitzp'in, pek k'uxh sayatz'p'in tu Jerusaleen ti' vib'ii u kuB'aal Jesusus.— Texhtu'.

¹⁴Ech ye't chit ole'o' ti' imajl iatz. Kuya'sa texhtu'. Utz qal tek ech tza': —I'an itxumb'al u kuB'aal.— Texho'.

¹⁵Ech ta'xh tek paal q'u q'ii tzi', kub'an quche'. Utz b'eno' tu Jerusaleen. ¹⁶Antu k'asu'l qi' unjolol q'u niman tetz u Jesusus aa Cesarea, tuch' u Mnasoon, aa Chipre, o'tla niman tetz u Jesusus. Tan a' so'oponk'o' tzixe' tu Jerusaleen.

Vitxaypu u Pablo tu viq'analil u totztiohx tu Jerusaleen

¹⁷Unchee' aatz opono' tu Jerusaleen, ik'ul qopon q'u niman tetz u Jesusus tuch' txuq'txunchil. ¹⁸Aatz tek ech q'ejal tuul, b'eno' tuch' u Pablo. Ex qil u Jacobo. Utz molich tib' kajay q'u ansiano. ¹⁹Ech motx qaq' ichajlichil. Utz aatz u Pablo, tzi'tzoch chit talax junun q'u kam te i'ana, q'u'l i'an u Tiohx xo'l q'u puera aanima tikuenta.

²⁰Ech toksa iq'ii Tiohx aas motx tab'i utz, tal tu u Pablo ech tza': —iMatz iilla' hermano, jatva'x ko'n mil q'u Israeel nimanya tzi'! Pek loq' a' chit ye' motx iq'i' taq'axka u o'tla mantaar. ²¹Utz vetmotxtab'il unjolol kam sai'. Tan naal tu q'u Israeel q'u'l aye'n xo'l q'u puera aanima aas saelka ti' vichusb'al u Moisees. Ye'k sitzok'e'l b'iil ichi'l q'ul ik'aol utz, ye'k sisaji ok q'u kostuumbre naal te aas nitale'. ²²Pek ¿kam sakub'ane'? Tan ye' koj satab'i tzi' aas ulyaxh. Utz sa'xhimol tib' sai' atzi'.

²³Pek b'an va'l saqal see tza', ech nanima u o'tla mantaar satal q'u aanima. Atil kaava'l vinaj tu kuxo'l cheel tza' aas sitzojpi viyol va'l taq'

^e 21.8 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 6.5.   ^f 21.10 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 11.28.

iqul tuul vatz Tiohx. ²⁴Utz iq'o b'en sai'. Ech ela se'neb'an q'u kostuumbre tetz tx'aatx'och etatin vatz Tiohx tuch'. Utz lachoo q'u kam q'u'l satxakun ti' u tx'olo'm ti' u tel xi'l ivi'. Ech lamotxtil q'u aanima aas noj koj q'u kam q'u'l nitalax te sai'. Pek jikom chit apaale' nanima va'l nital u o'tla mantaar satale'.

²⁵Pek ech koj q'u puera aanima q'u'l nimanya tan, vetkutz'ib'al b'en talax te. Ta'xh simaj tib' ti' techb'ul q'u echb'ub'al q'u'l ma't ipaal vatz b'anich tiohx. Ye'k satechb'u kaj. Ye'k sichi' chi'o aas ye' elnaj ikajal. Utz ye'k sateesa tib' tu b'ey tuch' aanima.— Texh te.

²⁶Unchee' ech tek q'ejal tuul, b'eno'k u Pablo tu viq'analil u totztiohx. Tiq'o b'en kaava'l q'u vinaj ti'. I'an q'u kostuumbre tetz tx'aatx'ochil. Ex tale' jatu satzojpu u q'ii ti' u kam tala'tzi'i. Utz jatu satoksa u tx'olo'm sijununil.

²⁷Unchee' aatz si'chtektzojpu u jujva' q'ii tetz u nimla q'ii, ilax u Pablo tu viq'analil u totztiohx tu unjolol q'u Israeel q'u'l jejlich tu Aasia. Utz ilak txab'kin xo'l q'u tenam. Ech itxay u Pablo. ²⁸Nichmotxiq'eq'une', motx tal ech tza': —¡Vinaj Israeel, lochonojex! Tan aatz u vinaj tza', a' va'l til chaj ko'xh nichusvu kam aas niteesa iq'ii u kutenam. Niteesa iq'ii u o'tla mantaar utz, tuch' u totztiohx tza'. Utz ta'n ko'n koj, pek vetti'q'ol uku'l griego tu viq'analil u totztiohx tza', puera aanima. ¡Vettaq'lu uku'l paav tu u tioxhla atib'al tza'!— Texhtu'.

²⁹Tan aatz q'u vinaj tzi', til unpajul u Pablo tu tenam aas a'ich imol u Troofimo, u aa Eefeso. Ech motx titz'a aas a' imol oko'p tu viq'analil u totztiohx u Pablo. ³⁰Ech motx ilak q'u aanima. Motx i'an txab'kin. Motx mulin topone'. Itxay u Pablo utz, ijuxu elu'l ti' elu'l viq'analil u totztiohx. Ech ijupka q'ul ijub'alil. ³¹Utz nichte'k'otxtitza' iyatz'pe'. Tuul ex alaxoj tu viq'esar q'u sol aa Roma aas nich'i'an txab'kin q'u aanima tikuentail u totztiohx tu Jerusalem.

³²Aatz tek u q'esar sol tan, tiq'o k'asu'l sol ti' tuch' tere'n q'esar sol utz, t'aspu topon k'atza. Ech ta'xh tek til q'u aanima aas opon u q'esala tuch' q'ul isol, motx tek ya' iq'ostu u Pablo. ³³Ech aatz u q'esar sol, itxay u Pablo utz, tal iqitzax tu ka'va'l kadeena. Ech ich'oti tu u tenam ab'ilich utz, kam ma'tich i'anta'.

³⁴Pek aatz q'u mam tenam, paarten nichiqetu talax unjolol utz, paarten nital unjote. Ech ye't el itxumb'al u q'esar sol tuul kam tok u txab'kin nichib'anaxe'. Tal tek tiq'ol b'en u Pablo tu u tatib'al q'u sol. ³⁵Ech aatz opon tu q'u tanatik, ch'unil tek je' u Pablo tu q'u sol. Tan va'llich itxab'alkab'in u mam tenam. ³⁶Utz nichmotxiq'eq'un ixamb'u ti' ech tza': —¡Kamoj!— Chu ti' u Pablo.

³⁷Unchee' aatz nichte'k'et'it'iq'ol oko'p u Pablo tu u tatib'al q'u sol, tal tu u q'esar sol ech tza': —¿Satz veeti sayolonin see?— Texh te.

Utz tzaq'b'el tu u q'lesal sol ech tza': —iOotzaj pe'k yolb'al griego! ³⁸Utz çyit' tzik axh u aa Egipto va'l ilak tenam ti' ib'anax txab'kin jatuten chaj? çAya' va'l tiq'o b'en 4,000 lakol ch'a'o ti' tu tz'inlich tzaji tx'ava'?— Texh te.

³⁹Unchee' tal tek u Pablo te ech tza': —Yit' in koj. Nojchit nivale', in Israeel. A' atilk'in tu ma'l tenam atil talche'; aya' u Tarso tikuenta Ciliicia. Pek b'an b'a'nil saaq' tzii sayolonin tu q'u tenam tzi'.— Texh te. ⁴⁰Utz aq'ax tzii te.

Ech txake' u Pablo tu q'u tanatik utz, i'an xheanya tiq'ab' aas su'uch tz'ine'chil. Utz anchitu'. Mam tz'ine'chil uchi, ech tek yolon tu yolb'al hebreo. Tal ech tza':

Viyolon u Pablo vatz q'u tenam tu Jerusaleen

22 ¹—Vinaj q'lesal tenam tuch' ex vitz'in vatzik, ab'itaj q'u yol saval sete tza'.— Texhtu'.

²Ech aatz tab'i q'u aanima aas tu yolb'al hebreo yolonka, aal chit maas motx itz'inb'a' tib'. Utz tal u Pablo ech tza':

³—Aatz in, nojchit in Israeel. A' itz'pinajk'in tu Tarso tikuenta Ciliicia. Pek a' ch'iinajk'in tu u tenam tza'. Utz a' chusunin u Gamalieel. Tek' chuselin b'a'nil ti' u o'tla mantaar tetz q'u kuk'uy kumam. Utz tiira ye' nunq'i' ti' u Tiohx, echa' neb'an cheel tzi'.^h ⁴Tan nichunchok q'u aanima q'u'l atil ok ti' u chusb'al tetz u B'a'nla B'ey. B'enamem ech sunb'ane' nichvale', kamnalin. Ech nichuntxay vinaj tuch' ixoj. Utz at ne'nvaq' ku' tu tze'. ⁵Utz ilel ab'imil tu q'u q'lesal oksan yol vatz Tiohx u kam nivale' tza', tuch' q'u q'lesal q'atol tzii. Tan a' nichaq'on vu' tetz txayo'm. Ech b'enin tu Damasco ti' itxayax q'u niman tetz u Jesus atil tzi'. Utz, saviq'o ul tu Jerusaleen. Ech sab'anax iveete'.

⁶Pek aatz i'ana, tuul atich'ok'in ti' b'ey, kamal chaq'aal q'iich, nichtekinajab' vopon tu Damasco. Ye'k chit talche' isuti vi' ma'l u rib'kin xamal tu amlika. ⁷Ech unku' vatz tx'ava'. Utz vab'i ma'l u yol, tal ve ech tza': «Saulo, Saulo, çkantu' na'an ak'u'l vi', nachok'in?» Texhtu'.

⁸Ech untzaq'b'e tek ech tza': «çAb'il axh unB'aal?» Texhin te.

Tal ve ech tza': «In u Jesus aa Nazareet. In va'l na'an ak'u'l vi', nachok'in.» Texhtu'.

⁹Nojchit antu ilon u rib'kin xamal q'ul unmol utz, motx xo'vi. Loq' ye't tab'i u yol va'l alax ve. ¹⁰Utz val tek ech tza': «çKam sunb'ane' unB'aal?» Texhin.

Tal u kuB'aal ve ech tza': «Lakpen utz, kuxh tu Damasco. Tan a' sa'alaxku see latzi' kam q'u kam alel teku'en aas sa'ane'.» Texhtu'.

^h 22.3 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 5.34-39.

¹¹Ech a' tek ch'ijinb'enin sunq'ab' q'u'l unmol tan, ye' nichvilon ve't tu vipaq'un u xamal i'ana tzi'. Ech oponin tu Damasco.

¹²Unchee' atich ma'l u vinaj tzi', Ananias ib'ii, jikomla niman tetz u o'tla mantaar. Utz atich tatin vatz q'u Israeel tu u tenam tzi'. ¹³Utz ul tzunxe', xaano'k sunk'atza. Tal ve ech tza': «Hermano Saulo, q'aav ilonoy u b'aq' aatz tzi'.» Texhtu'. Ech tu u mu'k'ul tzi', q'aav ilonin utz, unsaji teku'en.

¹⁴Utz tal ve ech tza': «Aatz viTiohx q'u kuk'uy kumam vetitxaalaxh ti' ootzajit vitxumb'al. Utz siil u Jikomla Vinaj. Saab'i q'u yol saje'ul titzi'. ¹⁵Ech axh alol tetz si'an vatz kajay aanima ti' va'l vetiilla' utz, ti' va'l vetaab'ila' tzi'. ¹⁶Pek aatz cheel, ti'axh. Lakpen utz, b'a'n avautiismo. Q'ila sik'le vib'ii u kuB'aal, ech sasuuk' q'ul apaav.» Texh ve.

¹⁷Unchee' q'aavu'lin tu Jerusaleen. Utz ex unq'ila sik'le Tiohx tu viq'analil u totztiohx. Ech ye'k talche' k'uchax ma'l u visioon ve. ¹⁸Utz vil u kuB'aal. Nichtal ve ech tza': «Cheel nal eel b'en tu Jerusaleen tza'. Tan yit' sa'kojk'ulax q'ul ayol saal vi' tu u tenam tza'.» Texhtu'.

¹⁹Ech aatz in val te ech tza': «UnB'aal, tootzajle q'u aanima tzi' aas nichvaq' ku' q'u niman eetz tu tze'. Nichuntz'u'ma. Utz nichunb'en tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar ti' ichokpe'. ²⁰Utz ant in, atich'oponin aas yatz'ax u Esteban, val aaq'onom. Ant in alon ikame'. In xeenka u toksa'm q'u'l nichenyatz'on.» Texhin te.

²¹Pek tal ve ech tza': «Kuxh tan, sunchajb'enaxh tzian, xo'l q'u puera aanima.» Texh u Tiohx ve.— Texh u Pablo.

U taltu u Pablo aas b'ennaj aa Roma

²²Ech aatz motx tab'i tok q'u puera aanima tu viyol u Pablo, q'eq'un motx tal ech tza': —jSotzoj u vinaj tu u vatz tx'ava' tza'! jYe'k si'ane' sa'atin vatz iq'ii saj!— Texhtu'. ²³Ech va'lich motx iq'eq'elkab'ine'. Utz nichmotxib'aj ku' q'ul ichake't vatz tx'ava'. Utz nichimak' je' pojoj ti' kajiq'. ²⁴Ech tal tek u q'esal sol, aas saiq'ol oko'p u Pablo tu u tatib'al q'u sol. Utz tal itz'u'male'. A' isa' sael itzi' kam toke' aas nichiq'eq'un q'u aanima ti'.

²⁵Pek tuul tek nichiqitzax u Pablo, tal tu u ch'ooal q'esal sol atich k'atza: —jB'a'n tzik setz'u'ma ma'j aanima aas b'ennaj aa Roma untz'oj ye'saj itx'olax inujul vipaav?— Texh te.

²⁶Utz aatz tab'it u kam u ch'ooal q'esal sol tza', b'eni; ex tal tu u q'esala ech tza': —jKam sa'ane'? tan aatz u vinaj tzi', b'ennaj pe'ks aa Roma.— Texh te.

²⁷Ech tul u q'esala utz, ich'oti tu u Pablo ech tza': —Al ve. jNojchixh b'ennajaxhs aa Roma?— Texh te.

Ech: —Ee' b'ennajin aa Roma.— Texh u Pablo.

²⁸Tzaq'b'u u q'esala ech tza': —Aatz in, mam puaj vaq' ti' unb'ens aa Roma.— Texhtu'.ⁱ

Ech tal tek u Pablo te ech tza': —Pek in aa Roma u vitz'peb'al.— Texh te. ²⁹Ech oora tek motx xaane'l k'atz u Pablo q'u'l si'chmotxtz'u'man. Utz aal antu u q'esala xo'vi. Tan tab'i aas b'ennaj aa Roma u Pablo. Xo'v je' ti' tan, iqitz tu kadeena.

Vich'otpu itzi' u Pablo vatz q'u q'atol tzii tu Jerusaleen

³⁰Ech tu tek va't q'ii tuul, icht u Pablo tu q'u kadeena qitzichka. Tan a'ich isa' u q'esal sol satootzaji kam chit ti' nichxochpika. Utz tal topon q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u q'esal Israeel kajayil. Ech tiq'o elu'l u Pablo, ik'uch siatz.

23 ¹Aatz u Pablo, tii chit isaji q'u q'esala q'u'l molich tib' utz, tal ech tza': —Vinaj vitz'in vatzik, tunnachb'al atilka aas tiira b'a'n vatin vatz Tiohx ulyuko'xhin tu u q'ii cheel tza'.— Texhtu'.

²Ech aatz u q'esal oksan yol vatz Tiohx va'l Ananias ib'ii, tal ipaq'ax ok itzi' u Pablo tu q'u'l atich k'atza.

³Pek tal u Pablo te ech tza': —¡Tiohx sab'anon ich'exel see, ka'vatz! ¡Ech axh a' ma'l saj b'itz'! Tan k'ujlelaxh ti' itx'olax unnujul. Na'anb'e u o'tla mantaar utz, jaal qelex na'ane' aas naal unq'osaxe!— Texh te.^j

⁴Ech aatz q'u'l atich tzi', tal te ech tza': —¿Kantu' b'atz'i aas nayoq' u q'esal oksan yol vatz Tiohx tzi'?— Texh te.

⁵Tal u Pablo ech tza': —Ye' vootzaj vitz'in vatzik, oj q'esal oksan yol vatz Tiohx. Tan tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx ech tza': «Yit' sa'kojaal tz'ejb'al tzii ti' u q'esal atenam.» Chia.— Texhtu'.^k

⁶Unchee' til tek u Pablo aas untanulich q'u aanima saduceo u tuq'ayb'al utz, fariseo untante. Ech qetu'm chit taltu tixo'l q'u q'esala molich tib' ech tza': —Vinaj vitz'in vatzik, in fariseo, ik'aol fariseo. Ech ti' ko'n vunnimata' aas niq'aavtitz'pu q'u kamnaj, k'uxh nitx'olax unnujul.— Texhtu'.

⁷Ech yakich okoj ixo'l q'u fariseo tuch' q'u saduceo aas tab'i q'u yol tzi'. Utz motx ijatx tib' iatz q'u'l molich tib' tzi'. ⁸Tan aatz q'u saduceo, nimotxtale' aas ye'k q'aavtitz'pichil tika'paj. Ye'k aanxel utz, ye'k aanjel

ⁱ 22.28 Atich ma'l u ley xo'l q'u aa Roma aas nitaq' tzii tu q'u puera aanima yit' aa Roma koj aas sab'ens aa Roma. Aatz va'l nich'i'an q'u aanima oj nitachva sab'ens aa Roma, sachooni. Oj yit' i', so'ok tu solil xo'l q'u aa Roma. Ech sa'aq'ax tzii te sab'ens aa Roma. Aatz ma't tok u aanima aa Roma, ela texh viderecho tuch' tere'n q'u aa Roma q'u'l itz'pinaj tzi'. Echa' u Pablo tan, b'ennajichs aa Roma tan a' itz'pik tu u tenam Troas va'l b'ens “ciudad oficial” tikuenta u Impeerio Romano. ^j 23.3 Aatz u yol “saj b'itz'” nital tza', a' nik'am ti' q'u pantioon tu q'u kampusaanto xo'l q'u Israeel aas tx'anel tilon itz'akal tu saj txun. Pek kamnaj atil tu u jul tzi'. Q'e'naj ch'i'l vitzu'l. A' nik'am ti' u ka'vatzil niyolonka. Ech teesat tib' iq'ii q'u Israeel tib'ilaj tu q'u yol tzi'. ^k 23.5 Choktaj u Eexodo 22.28.

majte aas nitale!. Pek ech koj q'u fariseo tan, atile chu ti' q'u kam tzi'.
 9Ech uch ma'l mam q'eq'u'm. Utz txake! tek unjolol q'u aa txumb'al tetz
 u o'tla mantaar q'u'l imolich q'u fariseo utz, tal ech tza': —Ye'k ma'l
 kam b'anel tu u vinaj niqile! tzi'! Kamal ma'l tioxhil kam vetq'ilan oj ma'l
 aanjel majte. Ech a' li'ilon; kam esa' te.— Texhtu'.

10Ech tiira jatxich tib' iatz q'u aanima. Aal ko'xh nichiyak'in ti' q'u
 xhaakaluib' nichiane!. Ech aatz tek u q'esal sol, ixo'va tekuen aas noj
 ib'iti'yul u Pablo tu q'u tenam tala. Ech isik'le tek ko'p q'u sol. Utz tal
 teesal k'asu'l u Pablo tixo'l utz, saq'aaventaq' tu u tatib'al q'u sol.

11Unchee' aatz ma'lich tek aq'b'al tuul, chee u kuB'aal vatz u Pablo utz,
 tal te ech tza': —Atoj nimal ak'u'l Pablo. Tan kam chit echa' mayolon vi'
 tu Jerusaleen tza', ministeer ech ayolon vi' tu Roma majte.— Texh te.

Vichoktu txumb'al q'u Israeel ti' iyatz'ax u Pablo

12Unchee' aatz tek sajb'i, motx imol tib' unjolol q'u Israeel. Motx i'an
 ma'l nuk'u'm. Ta'xh motx tala aas anal samotxt'a'ni aas ma't iyatz'ax
 u Pablo siatz. 13Utz maas 40 ixaan q'u vinaj taq' iqu' l'ib'anax u kam
 tzi'. 14Ech imolo tib' b'en xe' q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh tuch' xe'
 q'u q'esal q'atol tzii utz, tal te ech tza': —Aatz o' tza', vetmotxkub'anlu
 ma'l nuk'u' utz, vetqaq'lu kuqul tuul aas ye'xhkam ma'l saqechb'u untz'oj
 ye'sajen kuyatz'tu u Pablo tzi'. 15Ech aatz ex tuch' kajay q'u q'esala, altaj
 tu u q'esal sol aas satiq'o ul u Pablo sevatz q'ejal. Sako'xheb'ano'k aas
 aya'l kala sech'oti inujul va'toj kam titzi' tilone!. Tuul aatz o' tan, liista'o'
 ti' tu b'ey. Yak sakuyatz'e' tuul ye'saj tul sevatz.— Texh te.

16Pek aatz u titz'in u tanab' u Pablo, tab'i u kam tzi'. Ech b'eni utz,
 oko'p tu u tatib'al q'u sol; ex tal tu u Pablo.

17Aatz tek u Pablo, isik'le opon ma'l q'u q'esal 100 sol utz, tal te ech
 tza': —Iq'o b'en u xiak vatz u q'esala tza' tan, atil ma'l yol satal te.—
 Texh te.

18Unchee' ech tiq'ot b'en utz, ex taq' vatz u q'esala. Tal te ech tza': —
 Vetisik'le'in u Pablo, aya' u preexhu. Utz vetijaj b'a'nil ve aas saviq'o ul u
 xiak saatz tza'. Tan atil ma'l yol satal see chi.— Texh te.

19Ech aatz u q'esala, ich'iji b'en u xiak siq'ab' utz, ixanse'l tib' tuch'.
 Ech ich'oti te ech tza': —Kam yol saal ve?— Texh te.

20Tal u xiak te ech tza': —Vetmotxinuk'lu unjolol q'u Israeel aas sijaj see
 siiq'o b'en u Pablo xo'l q'u q'esala simol tib' q'ejal. Loq' sako'xhmotxi'an ok
 aas aya'l kala a' sich'oti inujul va'toj kam te tilone!. 21Pek motxi'ch anima
 tan, maas 40 vinaj saxeen tzi' b'ey chi. A' isa' siyatz'e'. Utz vetmotxinuk'la'
 aas ye'k satx'a'ni utz, ye'k sauk'ai untz'oj ye'sajen iyatz'ta!. Ech aatz cheel,
 liista ti' satz aaq' aqul tuul se'naaq'e'.— Texh te.

22Aatz tek u q'esal sol, ichaj k'asu'l u xiak utz, tal te b'a'nil aas
 ye'xhab'il ko'xh va't e satalvu va'l ma'tich taltu te.

U teesalb'en u Pablo tu Jerusalem

²³Ech isik'let ka'va'l q'esal sol. Utz tal te aas sich'iansa 200 sol alas 9 tu aq'b'al. Va't 70 sol ti' chee sab'enka utz, tuch' va't 200 sol aas lanza q'u b'amb'al ich'a'o. Tan samotxb'en tu Cesarea tal te. ²⁴Utz sich'iansa chee majte aas saje' u Pablo ti'. Ech b'a'n ko'xh topon so'opon vatz u Felix u gobernadoo tikuenta Judea. ²⁵Ech itz'ib'at ma'l u' u q'esala, ech tal tuul tza':

²⁶—Cheentzik'axh techalla gobernadoo Felix. Nunq'ilab'enaxh in Claudio Liisias.

²⁷Nunpaasa b'en u vinaj saatz tzi'. Tan vettxayax tu unjolol q'u Israeel utz, si'chmotxiyatz'e'. Pek in ex eesan siatz. A' unmol unjolol sol. Tan vab'i aas b'ennajs aa Roma. ²⁸Ech viq'o b'en xo'l q'ul iq'esal q'u Israeel q'u'l molich tib'. A' unsa' vootzajita', kam ti' nichmotxixochva. ²⁹Utz ech vilta' aas a' nixochpik ti' unjolol kam ti' q'ul imantaar tetz u tuq'ayb'al. Pek ye'k ma'j ipaav aas sa'koji'ane' sayatz'ax ti' utz, niko'xh sa'kojku' tu preexhuil ti'.

³⁰Utz vetalax ve, aas nitaq' ku' xeem unjolol q'u Israeel ti' u vinaj tzi'. Ech toke' nivaq' opon tzaxe'. Utz vetvallu tu q'u xochol tetz aas a' sixochvu saatz kam ikuenta tuch'.

Liil iib', b'a'n koj paalk'axh.—

Texhtu'.

Vitx'olax inujul u Pablo tu u gobernadoo Felix tuch' u Festo

³¹Unchee' iq'ol b'en u Pablo tu q'u sol tu aq'b'al. A' tiq'ov b'en tu u tenam Antipatris. Echa' va'l alax te. ³²Ech tu tek va't q'ii tuul, aatz q'u sol q'u'l tu tajan b'enka, q'aavka ul tu q'u tatib'al. A' texh b'en q'u sol q'u'l ti' chee b'enka. ³³Ech ta'xh opon q'u sol tu Cesarea, taq' u u' tu u gobernadoo utz, ik'uch u Pablo te majte. ³⁴Ta'xh veet isik'let u u' u gobernadoo, ich'oti til itenam u Pablo. Utz tab'i aas aa tikuenta Ciliicia. ³⁵Ech tal te tza': —Anal lavab'i ayol aas lu'ul q'u xochol eetz.— Texh te. Ech talt ixeel u Pablo tu u tatib'al u Herodes.¹

U tab'it u b'a'nla chusb'al u gobernadoo Felix

24 ¹Unchee' aatz o'va'lich tek q'ii tuul, opon u Ananias. Aya' u q'esal oksan yol vatz Tioxh, xe' u gobernadoo ti' ixochax u Pablo. Antich imol ka'xva'l q'u q'esal q'atol tzii tu Israeel, aya' q'ul atil tijle'm utz, tuch' ma'l u licenciado Teertulo ib'ii. ²Ech sik'lel opon u

¹ 23.35 Aatz u tatib'al u Herodes nital tza', aya' u cuarteel militar tetz q'u Roma, tatib'al sol niyolonka. Atil preexhuil tuul majte.

Pablo tzi'. Aatz oponi, xe't ixochon u Teertulo vatz u Felix. Xe't tal te ech tza': —Techalla Felix, sai' ko'n k'uxh tiira tx'anel qatine'. Utz tu ko'n vab'anone' k'uxh sib'al b'a'nla kam nitiq'o tib' tu u tenam tza', tu vatzak'kinil. ³K'uxh til chaj ko'xh atilk'o' tan, niqil iq'aq'al vab'a'nil b'enam. Ech tiira ni'xhkuk'amab'e see.

⁴Pek ye'k sunkalab'tziuu'axh. Ta'xh sunjaj b'a'nil see aas saab'i unmu'k'oj o'. ⁵Tan ma'xh qilla' aas echa' b'olob' u vinaj tzi'. Lakol txab'kin xo'l q'u Israeel k'uxh til chaj ko'xh atilka. Utz a' ma'l u q'esala tetz ma'l u tal uq'ayb'al va'l “Q'u Nazareet” chu te'le'. ⁶Utz veti'an provaal ib'anax txaa'la kam tu viq'analil u totztioxh. Ech ti' vetkutxayva. [Utz sakutx'ol inujul tu u kumantaar vetqala. ⁷Pek vettoksa tib' u q'esal sol ti', va'l Liisias ib'ii. Ta'xh vet'exteesa tu kuq'ab' tuch' mam k'a'nal. ⁸Utz tal tu q'u xochol tetz aas a' su'ulku saatz.] Ech toj iil cheel atzi', tuul natx'ol inujul aas kam ti' nikuxochva.— Texh te.

⁹Ech aatz unjot q'u Israeel q'u'l oponi, nichitxakb'a' talax q'u kam tzi' aas nojchit echi nichtale'.

¹⁰Ech i'antu xheenea u governadoor tu u Pablo aas sayoloni. Aatz u Pablo, tal tek ech tza': —Vootzajle aas jatva'x ko'n ya'b' axh q'atol tzii tu u tenam tza'. Ech ye'k unxo'val saval vinujul kam ti' nixochpik'in. ¹¹K'uxh sach'oti inujul b'a'nil tan, anal elyu kab'laval q'ii vopon tu Jerusaleen ti' inachax Tioxh. ¹²Utz ma'kojichab'a'in q'u vinaj tzi' aas oj tuul nunyaa vib' tuch' aanima, oj nunlak txab'kin. Ye'xhkam. Niko'xh tu viq'analil u totztioxh. Niko'xh tu atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz niko'xh tu u tenam majte. ¹³Ech sa'kojmotxix'ol itxakb'a'l saatz aas kam ti' nixochvin cheel.

¹⁴Pek ech koj tan, a' nunnima u chusb'al va'l B'a'nla B'ey chu te'le', va'l chulimal ko'n nimotxtale'. A' nunnima viTioxh q'ul unk'uy unmam. A' nunnima kajay q'u kam q'u'l tz'ib'amalka tu u o'tla mantaar utz, tuch' q'ul tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tioxh. ¹⁵Utz nunch'ia tuch' txuq'txunchil echa' q'ul ich'iat majte tzi' aas sa'nalq'aavitz'pu q'u kamnaj, k'uxh jikomla aanima utz, k'uxh yit' jikom koj. ¹⁶Echtzixe't nunb'an ya'l aas b'a'n in vatz Tioxh utz, vatz aanima majte. Tunnachb'al atilka aas ye'k in tu paav.

¹⁷Pek axhib'i aas jatva'x ko'n ya'b' paali aas ye'k in tu vuntenam Jerusaleen tza'. Ech vet'ulin, a' ul vaq' oya tetz me'b'a'. Utz ul vaq' unkutxu majte. ¹⁸Ech a' chit nichunb'an q'u kam viq'analil u totztioxh tzi', tilin unjolol q'u Israeel q'u'l aye'n tu Aasia. A' chit ma'tich unb'antu tx'aatx'och vatin vatz Tioxh. Loq' yit' a'ich koj unmol mam tenam. Utz yit' txab'kin koj nichunb'ane'.

¹⁹Ech b'a'n atzi' aas a' koj vet'ulxochonin saatz q'u'l ex ilonin, oj kam nital taanima vi'. ²⁰Pek oj yit' i' utz, tal ko'n q'u'l majte tza' kam paav ichab'a sunk'atza aas vopon vatz q'u q'atol tzii molich tib'. ²¹Pek oj ti' ko'n

va'l unb'ana aas q'eq'u'm valtu tixo'l ech tza': «Ti' ko'n u q'aavtitz'pu q'u kamnaj k'uxh nitx'olax unnujul cheel.» Texhin.— Texh u Pablo.

²²Unchee' aatz tab'i q'u kam u Felix tza', taq'tekka tetz tunpate. Tan ma'tich tab'it b'a'nil kam b'anel tu u B'a'nla B'ey tzi'. Utz tal tek ech tza': —Ulnalen u q'esal sol Liisias, ech nal lunte'k'ixsa itx'olax inujul u kam tzi'.— Texhtu'. ²³Ech tal tu u q'esal 100 sol aas sixee u Pablo. Loq' tal te aas tiira koj katx'umal tatin si'ane'. Pek sataq' b'oj tzii te se'naq'axoj techb'ub'al. Utz ye'k simaj iatz q'ul imol aas su'lisaji.

²⁴Unchee' aatz ma'tichtekipaal ka'xva'l q'ii tuul, opon paj u Felix tuch' u tixoj Drusila, va'l Israel. Ech isik'le ul u Pablo siatz utz, tab'i te kam b'anel tu u b'a'nla chusb'al ti' u Jesucristo. ²⁵Ech yolon u Pablo ti' vib'anax vijikomaj, ti' u majoib' tu b'enchil tu paav utz, ti' u sotzchil va'l su'uli. Ech yakich xo'voj u Felix tzi' utz, tala: —Aatz cheel, kuxh. Anal lunsik'le'axh aas la'atin untiempo.— Texh te. ²⁶Loq' a' nichich'ia u Felix tu va'l nichiane' tzi' aas sa'aq'ax ipuaj tu u Pablo, ech sichajpu. Tan jatpajul ko'xh ma'tich isik'let opon utz, nichiyolon tuch'.

²⁷Pek aatz paal ka'va'l ya'b' tuul, el tek u Felix tu gobernadoiril. Opon tek jalol tetz tu u tijle'm. A' opon u Poorcio Festo. Utz aatz u Felix, taq'ko'nka ku' u Pablo tu preexhuil tan, a' isa' aas b'a'n ko'xh sakaak tuch' q'u Israel.

U tab'it u b'a'nla chusb'al u gobernadoir Festo

25 ¹Unchee' aatz oxva'lich ko'n q'ii topon u Festo tu Cesarea, k'asu'l tzi' utz, b'en tu Jerusalem. ²Utz opon paj q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx siatz latzi'. Antich imol unjolol q'u Israel q'u'l atich tijle'm utz, ixoch u Pablo te. ³Ijaj b'a'nil te aas yak ko'xh satal tiq'ol ul u Pablo tu Jerusalem. Tan nichian ti' aas si'chixee tu b'ey utz, siyatz' u Pablo nichtale'.

⁴Pek aatz u Festo tan, tal te ech tza': —Aatz u Pablo, atil ku' tu tze' tu Cesarea. Utz sa'texhb'enin tzi'. ⁵Pek b'enoj vi' ab'iste q'u'l maas atil tijle'm texo'l. Ech oj kam mal'j mam paav b'anel tu u vinaj tzi', lixocha.— Texh te. ⁶Ech atin b'iit u Festo latzi'. Kamal vaaxajit q'ii i'ana oj lavate. Ech q'aavb'en tu Cesarea.

Utz ech tek q'ejal tuul, k'uje' tu u q'atb'al tzii utz, tal tiq'ol u Pablo. ⁷Utz aatz opon u Pablo, yakich isepo'k tib' q'u Israel ti' q'u'l a' k'asku'l tu Jerusalem. Utz sib'la chaj tiila txub'a'l ichuli ti' ixochax u Pablo. Loq' ye' nichitx'ol itxakb'a'le'.

⁸Aatz u Pablo tan, tzaq'b'u ti' q'u kam nichxochpika tzi'. Utz tal ech tza': —Niko'xh mal'j paav b'anel vaq'o vatz u mantaar tetz q'u Israel tzi', niko'xh tu viq'analil u totztiohx utz, niko'xh vatz u ijlenal Cesar.— Texhtu'.

⁹Aatz u Festo tan, a'ich isa' aas b'a'n ko'xh sakaak tuch' q'u Israel, ech itzaq'b'e u Pablo, tal te ech tza': —¿Satz asa'a sab'enaxh tu Jerusalem utz, latzi' satx'olpik anujul sunvatz ti' q'u kam?— Texh te.

¹⁰Tal u Pablo ech tza': —Ye'ka tan, vatz u q'atb'al tzii tikuenta Roma atilk'in saatz cheel. Utz a' satx'olpik unnujul tuul. Tan ootzajle b'a'n'il aas ye'xhkam ma'j onkonil vetunb'anlu tu q'u Israeel tzi'. ¹¹Tan oj vetunb'anlu ma'j mam paav aas sik'ulo'k u kamchil vi', sa'kojunxo'va u kamchil. Pek oj yit' inujul koj q'u kam nioxochvin tzi', ye'xhab'il ko'xh ma'j sa'aq'onin te. A' koj samotxtx'olon unnujul. Aal b'a'n a' satx'olon unnujul u ijlenal Cesar.— Texh te.

¹²Utz yolon u Festo tuch' q'u oksan itxumb'al. Ech tal tek tu u Pablo ech tza': —A'xh vetjajon aas a' satx'olon anujul u ijlenal Cesar. Ech a' se'enk'axh tzixe'.— Texh te.

Vitx'olax inujul u Pablo tu u Agripa

¹³Unchee' aatz ma'tich ipaal ka'xva'l q'ii tuul, opon u ijlenal Agripa tu Cesarea tuch' u tanab' va'l Berenice. Ul iq'ila u Festo. ¹⁴Ech sib'al q'ii i'an latzi'. Utz tal u Festo tu u ijlenal u kam ti' u Pablo. Ech tal te tza': —Vettaq'ka ku' ma'l vinaj u Felix tu preexhuil. ¹⁵Utz aatz b'enin tu Jerusaleen, imol tib' q'u q'esal oksan yol vatz Tio'xh sunvatz. A'ich imol q'u q'esal q'atol tzii xo'l q'u Israeel. A' ixoch u Pablo. Utz nichijaje' aas sakami. ¹⁶Pek val te aas ye'k siatz q'u aa Roma aas sako'xhiyatz' ma'j aanima, untz'oj ye'sajen topon q'u xochol tetz siatz. Ech sateesa tib' tu q'u kam q'u'l nioxochpika. ¹⁷Ech motx ul tza'. Utz ye'k chit ch'iam unb'ana. Tan ech q'ejal tuul k'uje'in tu u q'atb'al tzii, ech val tiq'ol u vinaj tzi'. ¹⁸Loq' ye'k ma'j paav ixochva echa' q'u'l nichvitz'a.

¹⁹Pek ta'n nichixochvu ti' unjolol kam ti' q'u tuq'ayb'al. Nioxoch ti' ma'l u vinaj, Jesusus ib'ii. Kamnaj teku'en. Pek itz'lele chu itxakb'a't u Pablo. ²⁰Ech ka'tziiuntek'in ti' u kam tzi'. Utz unch'oti tek tu u Pablo oj sisa'a sab'en tu Jerusaleen. Ech a' satx'olpik inujul ti' q'u kam latzi'. ²¹Pek ijaja aas a' satx'olon inujul u Cesar Augusto. A' sa'aq'axkuka u kam tikuenta tala. Ech valt tek ixeele'. Tan sa'chitvaq' b'en xe' u Cesar.— Texhtu'.

²²Unchee' tal tek u Agripa tu u Festo ech tza': —Nivachva savab'i u vinaj majte tzi'.— Texh te.

Alax te tu u Festo ech tza': —A'xh tzii. Laab'i q'ejal.— Texh te.

²³Unchee' ech tek q'ejal tuul, opon u Agripa tuch' u Berenice. Techal chit topon motx oponi. Q'oon oko'p tu u molb'alib'. Antich imol q'u q'esal sol tuch' q'u vinaj q'u'l atil tijle'm tu u tenam tzi'. Ech el ichaj u Festo utz, iq'ol opon u Pablo siatz.

²⁴Utz tal tek u Festo ech tza': —Ijlenal Agripa tuch' ex vinaj atilex tu kuxo'l tza', a' u vinaj tzuta va'l nitalax iyatz'ax tu kajay q'u Israeel tu Jerusaleen tuch' latza'. A' nimotxtale' aas ye'k si'ane' sa'tere'nko'xhatin vatz iq'ii saj. ²⁵Pek vetvilla' aas ye'k ipaav aas sik'ulo'k ti' sakami. Pek vetijajla' aas a' satx'olon inujul u Augusto. Ech vetvitz'ala' aas sa'chitunchaj b'en tzixe'. ²⁶Pek kan chaj inujul ipaav suntz'ib'a b'en xe' vunq'esala Cesar.

Echtzixe't vetviq'ol ul sevatz. Utz saatz niyolonka, ijlenal Agripa. Ech aatz ma't ach'otit itzi' b'a'nil, kamal la'tekcheei kam vipaav luntz'ib'a b'en. ²⁷Tan ye'k tokeb'al nunnache' oj sako'xhvaq' b'en ma'j preexhu utz, ye'k suntz'ib'a b'en kam q'ul ipaav.— Texhtu'.

26 ¹Unchee' tal tek u Agripa tu u Pablo ech tza': —Saveeti sayolonaxh.— Texh te.

Aatz tek u Pablo tan, ilak je' iq'ab' utz, xe't teesa tib' tu q'u kam nichxochpika. Tal ech tza': ²—Nuntxuq'txune', ijlenal Agripa tan, saatz savalvu vinujul kam ti' nixochvin q'u q'esal uq'ayb'al tu Israeel tzi'. ³Qe'l tan, tek' ootzajlu kajay q'u kostuumbre tuch' kajay q'u kam xo'l q'u Israeel tza'. Echtzixe't nunjaj b'a'nil see aas sa'atin apaciencia ti' vab'ile'.

⁴Jolol tootzaj q'u q'esal uq'ayb'al tu Israeel tzi' atzi' kam u vatin tu u vatz unq'ii unsaj aya'xchen tunxiakil. Tan a' unpaasav tu vuntenam tuch' tu Jerusaleen. ⁵Jolol tootzajle aas tiira inich fariseo b'axa. Ech oj sisa'a utz, motxoj tale'. Tan a' u uq'ayb'al va'l tiira tii chit ti' itzojpil u o'tla mantaar. ⁶Pek aatz cheel, k'uxh iq'olulin tza', nunxochpe', ti' ko'n ik'uje' unk'u'l ti' ich'ial itzojpu q'u kam q'u'l tal u Tiohx tu q'u kuk'uy kumam. ⁷Utz antu kajay q'u Israeel nich'ian itzojpe', aya' kab'laal tanul q'u Israeel. Echtzixe't nimotxtaq'onin ti' Tiohx, niq'ila isik'le Tiohx q'iils aq'b'al. Utz ti' ko'n u k'ujleb'al unk'u'l ti' va'l alel taq'o tzi', k'uxh nixoch'in q'u Israeel tzi', ijlenal Agripa.^m ⁸Pek ¿yetz nenima tzik aas niveete' niq'aavtitz'pixsa q'u kamnaj u Tiohx?

⁹Aatz in veti'anka, nojchit a' nichvitz'a aas a' vetz sib' onkonil sunb'an tu q'u niman tetz vib'ii u Jesus aa Nazareet. ¹⁰Utz unb'anlu tu Jerusaleen. Unjupo'k sib'al q'u niman tetz u Jesus tu tze'. A' aq'on vijle'm ti' ib'anaxe' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Utz ant in nichval unyol ti' aas nichiyatz'axe'. ¹¹Utz jatpajul ko'n b'anel vaq'o aas nichunk'axb'ixsa tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz nichunya'lu ti' aas sataq'ka u uq'ayb'al tzi'. Xo'veb'alich ilakp unvi' ti'. Aal nich'enunchok tu unjot tenam ti' itxaype'.

¹²Unchee' a' chit nichunb'an q'u kam tzi', b'enin tu Damasco. Tan taq' vijle'm q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx aas ichaj b'enin. ¹³Utz aatz atich'ok'in ti' b'ey chaq'aal q'ii, techalla ijlenal, vil iku'l ma'l u rib'kin xamal tu amlika. Paalch irib'un vatz u q'ii tzi'. Utz isuti vi' tuch' q'ul unmol. ¹⁴Ech ku'o' vatz tx'ava' taq'o. Utz vab'i ma'l u yol nichq'ılanin. Utz tal ve tu yolb'al hebreo ech tza': «Saulo, Saulo, ¿kantu' na'an ak'u'l vi', nachok'in? Ech na'ane' va'l ni'an u vaakaxh aas niko'nipaq'ka ajan u toch'b'al tetz utz; ye'xhat ni'enku te aas k'axb'ixsaib' ni'ane'.» Texh ve.

^m 26.7 Kajay q'u Israeel ootzajinich tetz aas sa'chit'ul viTxaalom u Tiohx. Utz nichmotxich'ia. Jatva'l ko'n ciento ya'b' xe't motx ich'iat va'l tala'tzi'i u Tiohx te. Pek loq' a' sik'u'l aas ech tul mam ijlenal si'ane'. Ch'a'o su'li'ane'. Ech samotx'el q'u Israeel tikuenta q'u aa Roma nichmotxtale'.

¹⁵Aatz in tan, val tek ech tza': «¿Ab'il axh unB'aal?» Texhin.

Tal u kuB'aal ve ech tza': «In u Jesus. In va'l na'an ak'u'l vi', nachok'in. ¹⁶Pek lakpen utz, txakach. Tan kam koj toke' vetchee'in saatz, pek savoksa'axhs vaq'onom. Utz sa'an axh txakb'a'n tetz q'u kam q'u'l vetiilla' tza', tuch' tere'n q'u kam q'u'l siil vi'. ¹⁷Utz sunkolaxh xo'l q'ul eetz aa tenamil. Utz sunkolaxh xo'l q'u puera aanima majte q'u'l sunchajvub'enaxh ti' talax vunyolb'al. ¹⁸Ech axh sajajpixsan iatz tu q'u tatin tu sunvat. Ech se'el tu elq'ej. So'ok tu u txijtxub'al. Utz sael tikuenta u tx'i'li'inaj; so'ok tikuenta u Tiohx. Utz ech tu ko'n vik'uje' ik'u'l vi', samotxik'ul u kuyb'al tetz q'ul ipaav. Utz antu saetzan xo'l q'u niman vetz q'u'l xaansamal el k'atz paav.» Texhtu'.

¹⁹Echtzixe't ye' nunqel u visioon va'l k'uchax ve tu Amlika, ijlenal Agripa. ²⁰Ech a' b'axal valvu tu q'u'l atil tu Damasco. Ech tek val tu Jerusaleen tuch' tikuenta kajay u Judea utz, tuch' tu puera aanima majte. Nival te aas samotxik'axa ik'u'l, ech so'ok k'atz u Tiohx. B'a'n ib'anon si'ane', techlal ik'axat paav.

²¹Ech ti' ko'n u kam tzi', itxayin q'u Israeel tu viq'analil u totztiohx utz, si'chiyatz'in. ²²Pek Tiohx lochonin, k'uxh anko'xh atilin tu u q'ii cheel tza' ti' talax tu ch'ooajs nimaj. Ye'xhkam nival kam aas saelka ti' q'u yol alal tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx tuch' q'u'l alal tu u Moisees aas sauchi. ²³Echa' va'l tal ti' viTxaaom u Tiohx aas sa'chitkami. Loq' a' va'l b'axa q'aavitz'pu xo'l q'u kamnaj. Ech ipaxsa itziil u chitpichil tu paav. Ik'uch u txijtxub'al tu vitenam tuch' tu puera aanima.— Texh u Pablo.ⁿ

²⁴Unchee' tuul nichtal q'u kam u Pablo ti' teesat tib' tu u xochb'al tzi', getun u Festo tal te ech tza': —;Elnajaxh tu b'ey Pablo! A' nieesanaxh tu b'ey q'u sib'la chaj txumb'al ootzaj.— Texh te.

²⁵Utz tzaq'b'el tu u Pablo ech tza': —Yit' elnajkojin tu b'ey, techalla Festo. Tz'ajel untxumb'al. Inujul q'u yol nivale'. Yit' iyol koj elnaj tu b'ey. ²⁶Tootzajlu q'u kam u ijlenal Agripa atzi'. Echtzixe't aya'l unk'u'l nunyolon siatz. Utz ye'xhkam nivitz'a aas ye' koj tootzaj. Tan yit'ias tu koj ma'j tz'itz'o'n niuchka. ²⁷Techalla ijlenal Agripa, vootzajle aas nanima viYol u Tiohx tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx.— Texhtu'.

²⁸Aatz u Agripa tan, tal tek tu u Pablo ech tza': —Kamal a' naale' aas oora ko'xh sooksa yol tunvi' aas saok'in ti' inimal viTxaaom u Tiohx.— Texh te.

²⁹Tal u Pablo te ech tza': —I'an koj txumb'al Tiohx aas k'uxh oora utz, k'uxh b'uuchi, pek sai'. Utz yit' axh ko'nkoxhtu', pek antu kajay q'u'l niab'inin cheel tza'. Utz sab'ens echa' in tza'. Loq' yit' sa'kojqitzpi echa' vunqitzpu tu q'u kadeena tza'.— Texh te.

³⁰Aatz tek ma'tich taltu q'u kam u Pablo tza', lakpu u ijlenal utz, b'eni. B'en tuch' u governadoor, tuch' u Berenice utz, tuch' kajay q'ul imol q'u'l

ⁿ 26.23 Choktaj u Isaias 42.6; 49.6.

ela k'ujliche. ³¹Utz tuul motx elb'en, nichmotxiyol sivatzaj ech tza': —Ye'k ma'j kam veti'anlu u vinaj tzi' aas sik'ulo'k ti' sakami. Utz niko'xh tu tze' saku'ka.— Chia.

³²Ech tal tek u Agripa tu u Festo ech tza': —Saveet ichajpu u vinaj koj atzi' aas ye'n koj ijaja aas a' satx'olon inujul u Cesar.— Texh te.

U tiq'ol b'en u Pablo tu Roma

27 ¹Unchee' ku' tib'eyil aas se'eno' tu Itaalia tu vaarko. Ech oksal b'en u Pablo tuch' unjot preexhu tiq'ab' ma'l u q'esal sol Julio ib'ii. Tetz ma'l u compania Augusta ib'ii. ²Ech qok tu ma'l u vaarko a' k'asku'l tu Adramiitio. Tan si'chpaal tu q'u tilanb'al vaarko tikuenta Aasia. Ech b'eno'. Antich kumol u Aristarco, u aa Tesaloonica tikuenta Macedoonia. ³Tu tek va't q'ii tuul, opono' tu Sidoon. Utz aatz u Julio, jikich chit tu u Pablo. Taq' tzii te aas sab'en xe' q'u tamiigo latzi', ech sa'aq'ax tetz. ⁴Ech k'asu'lo' tzi'. Aalich kupaal tinujul u Chipre va'l majon u kaji'q'. Tan aatz u kaji'q' vi' a', aal tul sukuvatz nichtule'. ⁵Aatz tek ma'tich kurantuka ivi' u mar va'l tikuenta Ciliicia tuch' Panfilia, opontek'o' tu u tenam Mira, tilanb'al vaarko tikuenta Liicia.

⁶Ech ichab'a ma'l vaarko u q'esal sol latzi'. A' k'asku'l tu Alejandria utz, aalich ib'en tu Itaalia. Ok'o' tuul. ⁷Pek loq' jatva'l ko'n q'ii aas tiira q'oon u vaarko. Tuch' chit tza'l opono' tinujul u tx'ava' Gnido. Tan a' nichchijono' u kaji'q'. Ech ti' vimajon u kaji'q', okpajo' tinujul u Creta vatz u Salmoon. ⁸Ech tzi'aj a' texh kub'ena'. Tuch' chit tza'l opono' tu ma'l u tilanb'al vaarko B'a'nla Tilanb'al Vaarko ib'ii, naja'ch u tenam Lasea.

⁹Unchee' sib'al tek tiempo ma't ipaale'. Utz ma'tich ipaal u nimla q'ii ti' ikuyax va'y. Ech opon tek u tiempoil kaji'q' jab'al. Utz xo'veb'alich tek u xaaom vi' a'. Ech tal tek u Pablo tu q'u aanima ech tza':^o ¹⁰—Ninachpu ve aas tza'l u kuxaan vi' a' si'ane'. Utz mam tz'ejo'm su'uchi. Utz ta'n ko'nkoxh satz'ejxu q'u ijatz tuch' u vaarko tzi', pek ant o' sasotz'o' majte.— Texhtu'.

¹¹Pek aatz u q'esal sol, ye' ko'n nichtoksa tetz viyol u Pablo. Ta'n nichtab'i kam nital u olin tetz u vaarko tuch' vib'aal. ¹²Tan axhib'i yit' b'a'nich koj u tilanb'al vaarko latzi' majte aas a' sakupaasav u tiempoil kaji'q' jab'al tuul. Ech kajay q'u aanima motx alon aas aal b'a'n sak'asu'lo' tzi'. Utz kamal tiempo lo'opono' tu u tilanb'al vaarko Fenice tikuenta Creta, tala. Ech a' sakupaasav u tiempoil kaji'q' jab'al tzi'. Tan nisajin b'en aal toke'.

U tza'l paalku q'u aanima tu u vaarko

¹³Ech paal ma'l u kaji'q' aal iku'e'. Utz tal q'u aanima aas elyo'p tu va'l nichmotxtitz'a. Ech motx teesa u xe'ab' tetz u vaarko utz, ech aalich tek

---

^o **27.9** Aatz u tiempo tetz ikuyax va'y xo'l q'u Israeel, aya' u q'ii tetz u “Yom Kippur” tu yolb'al hebreo utz, “Día del Perdón” chu tu kastiya. A' niku'k tu u motxeb'al septiembre. Ixe'teb'al u kaji'q' jab'al. Choktaj u Leviitico 16.1-34.

ib'en tzi'aj a', naja'ch u Creta. ¹⁴Pek ye'xh ko'xh jank'al tuul, xe't ma'l mam kaji'q' jab'al. Tiira xo'veb'al iyak'il. A' k'asku'l tikuenta aal ije'a' tuch' aal tela'. ¹⁵Utz tiq'o b'en u vaarko. Ye't veet ve't toksal ti' vib'ey. Ech kutx'ajmi texh qiq'ol b'en. ¹⁶Paalo' ti' b'en ma'l u seplich tx'ava' nik'a a', Clauda ib'ii. Imaj b'iil u kaji'q'. Ech peena chit ole'o' ti' tiq'ol ji'ul u tal jukub', u elab'alul vi' a'. ¹⁷Utz aatz ma'tich tiq'ol je'ul u tal jukub', qitzax tek u nimla vaarko tu ijvil sija'q', lochb'al tetz. Tan nichixo'vale' noj en ipaq'o'k tib' ti' q'u xaj Sirte nichtale'. Utz eesal u xe'ab' tetz u vaarko. Ech kutx'ajmi texh qiq'otb'eno' u kaji'q'.

¹⁸Ech q'ejal tuul, anko'xh techal chit kuveet tu u mam kaji'q' jab'al. Ech xe't tek ik'onaxke'l ijatz ti' itzoyb'ixsal u vaarko. ¹⁹Tu texh u toxva' q'ii tuul, a' tek motx kuk'onka el q'u kam nitxakun tu vaarko.^p ²⁰Ech jatva'l ko'n q'ii ye't qil iatz q'ii niko'xh tx'umi'l ti' u mam kaji'q' jab'al. Ech nichtere'nkojqale' oj siitz'e'o'.

²¹Unchee' sib'al tek q'ii tuul aas ye' nichkutx'a'ne', txake' tek u Pablo tu xo'l utz, tal ech tza': —Vinaj, b'a'n atzi' enima koj va'l vala. Ye't koj k'asu'lo' tu Creta. Tan ta'xh vet'ulkuk'ullu tza' u tza'l tuch' u tz'ejo'm tzi'.

²²Ech aatz cheel, nival sete aas atoj nimal ek'u'l tan, ye'xhab'il ma'j sakam tu kuxo'l. Pek ta'xh satz'ejxu u vaarko tzi'. ²³Tan vetchee ma'l viaanjel u Tiohx sunvatz tu aq'b'al ma'it. Aya' u Tiohx va'l in tetz utz, in taq'onom. ²⁴Utz vettal ve ech tza': «Ye' ko'xh xo'vaxh Pablo. Tan ministeer so'oponaxh vatz u Cesar. Utz sai' ko'n antu sa'atin iq'ii saj q'u'l ela atilok'axh tuch' tu u vaarko tzi'.» Texhtu'. ²⁵Echtzixe't atoj nimal ek'u'l. Tan k'ujel unk'u'l ti' Tiohx aas ech si'ane' va'l vettallu ve tzi'. ²⁶Pek kamal sa'chit'enkupaq'o'k qib' ti' ma'j seplich tx'ava' nik'a a'. — Texh u Pablo.

²⁷Unchee' at b'enku tu q'u iq'on tetz u vaarko aas atichtek'o' naja'ch tx'ava'. A' chit i'an nik'a aq'b'al tu tek ¹⁴q'ii aas til ko'xh nichtiq'ovpaalo' u mar, va'l Adriaatico ib'ii. ²⁸Ech taq' ko'p u echab' naab'il a' jaq' a'. Utz ech tilta' aas atich tere'n ²⁰jaa inaab'il u a'. B'iil ko'xh paj ixaan opon siatz, q'aav paj taq' ko'p u echab'al jaq' a'. Utz va't ¹⁵ko'n jaa inaab'il. ²⁹Ech taq' tek ko'p kaava'l q'u xe'ab' tetz u vaarko tu a'. Tan a' tek motx ixo'va ipaq'to'k tib' ti' ma'j sivan. A' taq'vu ko'p tu u ti' iqul. Utz ech a' texh nichmotxich'ia isajb'e'.

³⁰Unchee' aatz q'u iq'on tetz u vaarko tan, si'chtekmotxjutzpe'l tala. Motx taq' ko'p u tal jukub' tu a', u elab'alul vi' a'. Nichko'xhmotxi'ano'k aas aya'l kala a' si'chtoksa u xe'ab' tetz u vaarko va'l siatz tilone'.

³¹Pek aatz u Pablo, tila utz, tal tu u q'esal sol tuch' tu q'u sol ech tza': —Sa'kojext'ol etel vatz u kamchil oj satelab'eka u vaarko q'u iq'on tetz u vaarko tzi'. — Texh te.

^p 27.19 Aatz q'u kam ik'onka el tzi', aya' q'u ijvil, tuch' q'u ch'ich' qitzb'al utz, tuch' q'u t'eb'kin b'u'j va'l niokku u kaji'q' tetz u vaarko.

³²Ech aatz tek q'u sol, itzok' vik'aail u tal jukub' elab'alul vi' a'. Ech tz'ejxuka.

³³Aatz xe't isajb'u saj, tal u Pablo tu kajay q'u aanima aas satx'a'ni. Tal te ech tza': —Ma'x 14 q'ii cheel nikuch'ia kam saya'k'o'. Utz ye' nikutx'a'ne!. Ye'xhkam ma'j niqechb'u. ³⁴Pek aatz cheel, b'antaj b'a'nil, tx'a'nojex ti' vetiichajil. Tan niko'xh ma'j tal kam sab'anonex sejjunuil tzi'.— Texh u Pablo. ³⁵Ech ta'xh veet tal u kam tzi', itxay ikaxhlaan tx'ix utz, taq' ta'ntioxh ti' vatz kajay q'u aanima. Utz ipixha. Ech xe't itx'a'ne!.

³⁶Unchee' motx tek tiq'o nimal ik'u'l kajay q'u aanima utz, motx tek tx'a'n majte. ³⁷Utz ma'lenich 276 kuxaane' atich'o' tu u vaarko tzi'. ³⁸Ech aatz motx veet itx'a'ne!, ik'onka q'u triigo tu mar. Ech tek ivoyb'ixsa b'iit u vaarko.

Vipaxka u vaarko tu sanaab' tu Malta

³⁹Unchee' aatz sajb'u tek b'a'nil, ye'ich tootzaj q'u olin tetz u vaarko ab'iste chaj u tx'ava' tzi'. Loq' titz'a aas satiq'o b'en u vaarko tzi', oj lo'ole'i tala. Tan til ma'l u tal tx'ava' atil sanaab'il a' sitzi'. ⁴⁰Ech itzok'ka el q'u xe'ab' tetz u vaarko utz, itz'ejka tu mar. Iso'pi q'u qitzb'al tetz u olib' tetz. Utz toksa u b'u'j tetz kaji' va'l siatz. Ech aalich tek ib'en u vaarko tzi' a'. ⁴¹Loq' a' oponku tu untanul mam sanaab' xo'l a'. Yakich majaxojka vivatz tuul. Ye'kan yik nich'i'ane!. Utz xe't tek ijajpu u ti' iqu' tu vipaq'to'k tib' u mar ti'.

⁴²Ech aatz q'u sol tan, si'chtekmotxiatz' q'u preexhu kajayil tala. Ech ye'k sajutzpe'l ma'j, achi'm tela'. ⁴³Pek aatz u q'esar sol tan, imaj iatz q'u'l isol. A' isa' ye'k sayatz'ax u Pablo. Utz tala aas ab'il q'u'l sitx'ol achi'm, a' b'axal sik'on ko'p tib' tu a'. Ech saelu'l vatz tx'ava'. ⁴⁴Utz aatz tere'n, vi' aq'en saelku'l. Utz atia a' saelku'l vi' q'u kam tetz u vaarko tala. Utz ech chit i'ana. Ech kajay motx el tu u tza'l tzi'. Motx elu'l vatz tx'ava'.

28 ¹Unchee' aatz ma'tich tek qel tu u tza'l tzi', qab'i teku'en aas Malta pe'k u tx'ava' tzi'. ²Utz aatz q'u aanima q'u'l jejlich latzi', tiira b'a'n chit kuk'ulax i'ana. Aal motx toksa kuxamal tan, nichiku' jab'al utz, ti' u che'v majte. ³Ech imol unjolol tzaji vi'aj tze' u Pablo; taq' oko'p tu u xamal. Utz t'aspe'l ma'l u venenola tx'i'la txokop tu vitz'a'l u xamal. Ech ch'une' ok ti' iq'ab' u Pablo. ⁴Ech ta'xh til q'u aanima q'u'l jejlich tu u tx'ava' tzi' aas ch'unlich ok u tx'i'la txokop siq'ab' u Pablo, nichtekmotxtal tib'ilaj ech tza': —Nojchit yatz'ol aanima u vinaj atzi'. Tan k'uxh vetitx'ollu tel tu u mar tzi', sa'kojitz'ol tel vatz u choob'al tetz q'u'l ipaav.— Texhtu'.

⁵Pek aatz u Pablo tan, ilit'u ko'n el u tx'i'la txokop siq'ab' vi' xamal utz, ye'xhkam ma'j i'ana.

⁶Aatz q'u aanima tan, nichmotxich'ia isipk'e' oj ye'k ko'xh talche' sakam majte tala. Loq' sib'al ko'xh ma'tich ich'ian tuul. Utz motx tila

aas ye'xhkam ma'j i'an u Pablo. Ech motx tek ich'exu itxumb'al. Utz nichtehtale' aas tioxh u Pablo.

⁷Unchee' aatz ma'l u vinaj atich itx'ava' latzi', Puublio ib'ii. Utz q'esalaich tu u tx'ava' nik'a a' tzi'. Tiira jikich. Ik'ulo' oxva'l q'ii. Taq' qatib'al. ⁸Utz atich ku' vitat u Puublio vatz tx'ach. Ya'vich tu xamal tuch' tu tx'i'la uul. Ech oko'p u Pablo tzixe'. Iq'ila sik'le Tioxh ti' utz, taq' je' iq'ab' tib'a. Ech i'an b'a'n.

⁹Ech tiq'o tek opon iya'v q'u aanima q'u'l atich tu u tx'ava' tzi' tan, til va'l i'ana. Utz nich'i'an b'a'n q'u ya'v. ¹⁰Ech techal qilb'el motx i'ana. Utz taq' k'asu'l qetz tetz kub'ey aas k'asu'lo' tzi'.

U topon u Pablo tu Roma

¹¹Unchee' aatz ma'tich ipaal oxva'l ich', b'enpajo' vi' mar. B'eno' tu ma'l u vaarko a' k'asku'l tu Alejandria va'l ipaasav u tiempoil kaji'q' jab'al tu u tx'ava' nik'a a' tzi'. Utz k'oxich ok vivatzib'al q'u b'anich tioxh ti' q'u'l Xu'm chu te'le'.⁹

¹²Unchee' opontek'o' tu Siracusa, u tilanb'al vaarko. Utz oxva'l q'ii kub'an tzi'. ¹³K'aspajulo' tzi'. Tzi'aj a' qul tu Reegio. Utz tu tek va't q'ii tuul, xe't paj ipaal u mam kaji'q' va'l aal tul aal iku'e'. Utz tu tepaj ika'b' q'ii tuul, opono' tu Puteoli. ¹⁴Ech qil qib' tuch' unjolol q'u niman tetz u Jesus latzi'. Utz ib'an ya'l qe aas sakaa jujva'l q'ii o' tzixe'. Kaachit'o'. Ech xamtel teku'en okb'eno' ti' b'ey ma't Roma. ¹⁵Utz ul ik'ulo' q'u niman tetz u Jesus tan, tab'i aas qopone'. A' motx ul ik'ulvo' tu va'l K'ayib'al K'atz U Mam B'ey ib'ii, tu u q'e'tx b'ey va'l Oxva'l K'a'y ib'ii. Ech ta'xh ilax q'u niman tetz u Jesus tu u Pablo, taq' ta'ntioxh tu u Tioxh. Utz txuq'txuni. ¹⁶Ech aatz opono' tu Roma, oksal q'u preexhu tiq'ab' u q'esal sol ilol tetz. Ech koj u Pablo tan, aq'ax tzii sa'atin tu ma'l atib'al paarte. Utz ma'l ko'n sol xeen tetz oksali.

Viyolon u Pablo tuch' q'u q'esal Israeel tu Roma

¹⁷Unchee' aatz ma'tich ipaal oxva'l q'ii, molax q'ul iq'esal q'u Israeel tu u Pablo q'u'l jejlel tu Roma. Utz aatz molich tek tib', tal te ech tza': — Vinaj vitz'in vatzik, tu Jerusaleen txaypik'in utz, latzi' vetoksalk'asu'lin tiq'ab' q'u aa Roma tzi'. Pek ye'xhkam ma'j onkonil vetunb'an tu u kutenam. Ye'xhkam nunqel vikostuumbre q'u kuk'uy kumam. ¹⁸Si'chichajpu'in aas ma'tich ich'otil untzi' tala. Tan ye'k paav ichab'a sunk'atza aas sik'ulo'k vi' sakamin. ¹⁹Pek ye't motx taq' tzii unjolol q'u q'esal uq'ayb'al tu Jerusaleen. Ech tek vilta' aas aal b'a'n a' satx'olon unnujul u Cesar ti' vela'. Loq' yit' a' koj unsa' sunxoch vuntenam. ²⁰Ech

⁹ 28.11 Aatz u yol “Xu'm” nital tza', aya' vib'ii ka'va'l q'u b'anich tioxh k'oxel ok ivatzib'al ti' u vaarko. “Castoor” tuch' “Poluux” ib'ii. Ech a' vipatrono tioxh u vaarko.

kam koj ti' k'uxh vetunsavs'a'ex, pek a' unsa' savilex utz, sunq'ila'ex. Ech saval sete aas ti' ko'n ik'uje' kuk'u'l ti' va'l nikuch'ia o' Israeel k'uxh qitzelin tu q'u kadeena tza'.— Texh te.

²¹Ech motx tek tal ech tza': —Ye'xhkam nikuk'ul ma'j u' tu Judea sayolon qe sai'. Niko'xh nikojtul ma'j q'u qitz'in qatzik aas su'lixoch'axh. Ye'xhab'il kam tal sai'. ²²Pek niqachva aas saqab'i kam niitz'a ti' u uq'ayb'al nanima tzi'. Tan niqab'i ipax itziiul aas til chaj ko'xh nieesalik iq'ii.— Texh te.

²³Ech motx iq'attu ma'l q'ii q'u Israeel aas samotxoponi. Utz anchitu'. Sib'al ixaan motx opon tzixe' tu va'l k'amichku tatib'al. Utz ni'xhichib'an talax viQ'esalail u Tiohx te. A' chit nichtoksa u Jesusus tivi', kam chit echa' nital vimantaar u Moisees tuch' va'l nital q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Q'ala'm xe'ti utz, ku'q'ii ya'i. ²⁴Ech atich unjolol niman q'ul iyol tzi' utz, at ye't niman. ²⁵Ech ye't ik'ul ve't tib' itxumb'al q'u aanima tzi'. Xe't tek ik'asu'l. Utz tal u Pablo te ech tza': —Nojchit va'l tal u Tioxhla Espiiritu titzi' u Isaias u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal tu q'u kuk'uy kumam ech tza':

²⁶«Kuxh xe' u tenam tzi' utz, al te ech tza':

—Sa'ab'inex tuch' exichin,

loq' sa'kojpaal etxumb'al tu va'l setab'i.

Utz sasajinex,

loq' sa'kojekan tilaxe' kam va'l sesaji.

²⁷Tan tiib'inaj u taanima q'u tenam tzi'.

Ye' nimotxisa'a tab'ile' kam tokeb'al q'u yol.

Ye' nimotxisa'a tilax q'u kam q'u'l ijikomal.

Ech toke' ye'k samotxilon q'u b'aq' iatz.

Ye'k samotxab'in tuch' q'ul ixichin.

Utz ech ye'k satootzaji u tokeb'al q'u kam tuch' taanima.

Ech ye'k saq'aavo'k sunk'atza.

Utz ye'k sunb'an b'a'n te.— Chajaxh te.» Chia.'

²⁸Ech ootzajitaj b'a'nil tan, aatz u chitpichil tu paav nitaq' u Tiohx tzi', vettaq'lu tu q'u puera aanima. Utz aal a' samotxk'ulun.— Texh u Pablo.

²⁹[Ech aatz veet taltu q'u kam tzi', va'lich tek ikalab'tziiut tib' q'u Israeel aas k'asu'l.]

³⁰Unchee' ka'l ya'b' i'an u Pablo tu va'l k'amichku u tatib'al tzi'.

Utz aya'l ik'u'l nichik'ul topon q'u aanima nichtopon tzixe'. ³¹Nichtal viQ'esalail u Tiohx te. Utz nichichus q'u kam te ti' u kuB'aal Jesucristo. Ye'xhkam nichixo've'. Ye'xhkam nichmajon.

r 28.27 Choktaj u Isaias 6.9-10.

U U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Roma

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an b'en u Pablo xe' q'u niman tetz u Jesusu q'u'l atich tu Roma. A' itz'ib'av k'asu'l tu Corinto. K'uxh a' atik u u' tixe'teb'al kajay q'u u' q'u'l itz'ib'a u Pablo tza', yit' ti' koj aas a' u b'axa u' itz'ib'a. Tan aal a' u jujva' u' itz'ib'a. Kamal a'ich itz'ib'at tixo'l q'u ya'b' 55–56 m.t.J. Kamal ma'l ku'en 20 ya'b' ikam u Jesusu. Ye'ich tootzaj Roma u Pablo aas itz'ib'at u u' tza'. Pek nichtachva si'chpaal tzi' aas sab'en tu España.

Tu yolb'al griego itz'ib'ava. Utz kamal a' taq'vu b'en ti' u diaakonisa Febe. Nital vib'ii tu u 16.1.

Sib'al q'u Israeel jejlich tu Roma tan, txaypinajich tzi' utz, ya'lumal tok tu aq'on. Antu tixo'l unjolol q'u'l niman u Jesusu.

Chukchaj chusb'al ib'o'q'ol niyolon u Pablo ti' tu u u' tza'. 1.16–11.36 Aatz b'axa, a' niyolonku ti' u kuchitpu tu paav. Nitale' aas ta'xh u Jesusu nikuyune' utz, niteesan vatz u choob'al paav, yit' u o'tla mantaar koj. Utz tiq'aq'al ik'uje' ik'u'l q'u aanima ti' u Jesucristo nib'ens b'a'n vatz Tiohx. Itz'ib'a u u' u Pablo tza' tan, sib'al q'u Israeel q'u'l oknajich ti' inimal u Jesusu tu Roma, a' motx isa' aas anko'xh sanimal u o'tla mantaar tu q'u puera aanima q'u'l nitok ti' u Jesusu. Ye' nichmotxtok tivi' q'u Israeel aas ta'xh si'an q'u puera aanima vinimal u Jesusu.

8.9–11 Aatz paj va't u kam nital u Pablo tu u b'axa tanul tza' utz, aya' va'l ministeer siya'sa ib'anax u paav q'u aanima aas ma't tok ti' inimal u Jesusu. Nital majte aas tiira nijalp itxumb'al q'u aanima q'u'l niniman u Jesusu. Tiira b'a'n teku'en tan, nimotxtel tikuenta u paav. Loq' kamal a' maas nital q'u puera aanima q'u'l atich tu Roma. Tan tiira atich talchu q'u puera aanima tzi' aas b'anol tetz q'u tzu'kin kam vatz Tiohx utz, vatz q'u Israeel.

Nipajtale' aas a' itxa'k u o'tla mantaar nital tu u aanima aas aa paav. Aatz ma't tel tu q'u'l ipaav, a' tek ni'iq'on tetz u Tioxhla Espiiritu. Nitale' aas kajay aanima aa paav.

Aatz tu u 9.1–11.36, tal u Pablo aas ye'kan sachitpul q'u aanima tipaav ti' inimal u o'tla mantaar. Utz kamal ti' u yol tzi', ye'kan texh itxa'k q'u Israeel ninach majte. Aya' q'u'l atich xo'l q'u niman tetz u Jesusu q'u'l tu Roma.

Echtzixe't tal u Pablo te aas itenam Tiohx q'u Israeel. Sib' tatin vatz u Tiohx niyolonka.

Aatz tek tu u ka'b' tanul, aya' u 12.1–15.13 utz, a' niyolonku ti' aas kam vitxumb'al u aanima si'ane' va'l nimamal tek u Jesusus taq'o. Aya' vitxumb'al si'an xo'l q'u aanima aa paav; xo'l q'u'l ye'k maas iyak'il k'atz u Jesusus. Nital te aas ye'k sayolax u aanima ti' kam ni'ane'. Ye'k sik'axb'ixsa imol; echen siloch imol. Utz yit' ta'n ko'n koj satitz'a je' tib' u aanima.

Aatz tu u toxva' tanul, kaana chajlichil nital tuul. 15.14–16.27

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusus tu Roma

1 ¹In Pablo, taq'onom u Jesucristo. Utz in ichaj sik'lemalin taq'o; ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tetz u Tiohx. ²Tan alel nal u b'a'nla chusb'al tu u Tiohx titzi' q'u alol tetz viyolb'al aas sa'chit'atin u chitpichil tu paav. Utz motx itz'ib'aka q'u tioxhla chaj iYol u Tiohx tzi'. ³A' yolonku ti' viK'aol u Tiohx, u kuB'aal Jesucristo va'l vet'ulitz'poj xo'l q'u'l itu'xh ixalam u Daviid ti' ib'ens aanima. ⁴Tiira elu'l vatzsaj aas iK'aol Tiohx. Tan k'uxh kami, vetko'nq'aavitz'pu xo'l q'u kamnaj tu u mam iyak'il u Tiohx tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu va'l ye'k paav k'atza.

⁵Ech tiq'aq'al ko'n viK'aol u Tiohx, vetkuk'ul u mam ib'a'nil utz, vetkuk'ul u qaq'on k'atza. Vettoksa'o' sichaj ti' en talax vinujul tu q'u aanima tu kajay tenam. Ech sinima utz, satootzaji kani'ch ik'uje' ik'u'l ti' u Jesusus. Aya'l ik'u'l samotxitz'ej taanima ti' vib'ii.

⁶Utz ant ex xo'l q'u'l sik'lemal ok ti' u Jesusus tzi', jank'al ex atiltek'ex k'atza. ⁷Ech nuntz'ib'a b'en u u' tzexe' tza' atilex tu Roma. Tan tii u Tiohx seti'. Utz a' isa' aas saxaane'lex k'atz u paav. Atin koj u b'a'nil sek'atza va'l nitaq' u Tiohx, u kuTat tuch' u kuB'aal Jesucristo. Utz atin koj paas tetaanima majte.

U titz'at b'enchil u Pablo tu Roma

⁸Tib'axa, nival sete aas ni'xhunk'ama u Tiohx seti' tib'ii u Jesucristo. Tan til chaj ko'xh nipaxku etziil aas ex niman tetz u Jesusus. ⁹Ech chaj paj unq'ilat unsik'let Tiohx, ni'xhvoksa'ex siatz. Utz a' ootzajin tetz aas nojchit niyolonk'in. Utz u Tiohx ootzajin tetz aas tuch' vaanima nivaq'onin ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tetz u Jesucristo, aya' viK'aol. ¹⁰Ech nunjaj tu u Tiohx tzi', aas sataq' tzii ve so'oponin tzexe', oj nojchit a' vitxumb'al se'nunq'ila'ex. ¹¹Tan nivachva sa'xhvilex, ech sunchus va'toj doon sete tetz u Tiohx. Ech sa'xhyak'inex k'atza tu vik'uje' ek'u'l ti'. ¹²Utz sataq' tib' nimal kuk'u'l majte, tu u qatin k'atz u Jesusus va'l ela nikunima, ela k'ujlel kuk'u'l ti', ex tuch' in.

¹³Ech a' unsa' setootzaji hermanos, aas jatpax ko'xh unk'aj ti' so'oponin tzexe'. Pek ye'saj iveete' tan, kam ko'xh nitok tuul. A' unsa' sunloch'ex tu veq'anb'u k'atz u Tiohx, ech sailax viq'aq'al sek'atza. Echa' q'u'l b'anel

vaq'o xo'l tere'n q'u puera aanima. ¹⁴Tan atil ma'l untx'oj xe' q'u griego nunnache'. Utz atil untx'oj xe' q'u'l k'uxh yit' griego koj, xe' q'u aa txumb'al, tuch' xe' q'u'l k'uxh yit' aa txumb'al koj tan, ye'sajen unpaxsat u b'a'nla chusb'al tixo'l. ¹⁵Ech toke' cheelt unsa' se'nunpaxsa itziuil u b'a'nla chusb'al tzexe' majte, ex jejelex tu Roma.

Itxumb'al Tiohx u b'a'nla chusb'al tetz chitpichil tu paav

¹⁶Jatu koj sach'ixvin ti' ipaxsal itziuil u b'a'nla chusb'al. Tan vootzajle aas mam itxumb'al Tiohx. Ech ti' ko'n vinimale' sachitp'o' tu q'u kupaav; o' Israeel utz, echat q'u puera aanima majte. ¹⁷Tan nik'uch u b'a'nla chusb'al qe aas kani'ch taq'tub'eno' b'a'n u Tiohx. Utz sataq'b'eno' b'a'n oj sak'uje' kuk'u'l ti' b'enamen. Echa' va'l tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx aas:

—Aatz u jikomla aanima vatz Tiohx,
sa'atin itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj
oj ta'xh sak'uje'k ik'u'l ti' u Tiohx.— Chia.^a

U teesat tib' q'u aanima tu b'ey

¹⁸Tan sataq' ku'l choob'al paav u Tiohx tu Amlika ti' q'u aanima q'u'l paav ni'ane', q'u'l ye' ni'an vijikomal utz, q'u'l niko'nimaj u b'a'nil ti' ib'anax u onkonil. ¹⁹Tan ye' koj tootzaj vitxumb'al u Tiohx. U Tiohx at chit aq'on tzii te aas satootzaji. ²⁰Aya'xchen xe' q'ii xe' saj xe't ik'uchtu vitxumb'al u Tiohx vatz q'u aanima. A' nik'uchvu vitxumb'al ti' q'u kam kajayil q'u'l cheesamal taq'o. Nimna'l tu q'u taq'onib'al aas b'enamen u mam iyak'il, ye'k iya'eb'al. Utz nojchit Tiohx tatin vi' q'u kam. Ech tiira ye'k tokeb'al viyol q'u aa paav oj satale' aas ye' tootzaj Tiohx. ²¹Loq' k'uxh tootzaj q'u aanima aas atil Tiohx, ye'xhkam nitoksa iq'ii u Tiohx. Ye'k tatin u Tiohx siatz. Ye'xh b'oj nik'ama ti' q'u kam. Pek niko'nmotxtoksa je' iq'ii ti' q'ul itxumb'al. Ta'n texh motx okoj tetz. Ech nimotxikaa tu uken vatz u Tiohx. ²²Mamaj tzak'kin tekuen aas nimotxtale'. Loq' jolol txoxkin. ²³Tan vetmotxich'exu vitechalil u itz'lich Tiohx va'l atil b'enamen, ti' unjot b'anich tioxh; ib'ano'm ko'n aa paavla aanima aas sako'nsotzi. A' tek nitoksa iq'ii vatzib'al aanima, vatzib'al k'o'lich txokop, vatzib'al tz'ichin nipaal tu amlika utz, ivatzib'al q'u txokop q'u'l juxuib' ib'ena'.

²⁴Echixe'at vettaq'luka q'u aanima u Tiohx tzi', si'ane' kam onkonil nitachva ib'anaxe', k'uxh kam ch'ixveb'alla chaj kam si'an tib'ilaj tuch' q'ul ichi'l. ²⁵Tan ye' ninima vinujul, aya' u Tiohx va'l cheesan q'u kam kajayil, u Tiohx va'l techal tatin b'enamen. A'i. Pek aal a' vetmotxinima

^a 1.17 Choktaj u Habacuuc 2.4.

u sub'ul. Utz a' tek nitioxhi q'u kam q'u'l taq'onib'al ko'n u Tiohx; a' tek nitoksa iq'ii.^b

²⁶Echixe'at vet'elab'elka tu u Tiohx. Utz a' tek ni'an q'u ch'ixveb'alla kam nichee sik'u'l. Aatz q'u ixoj majte, aal a' tek niq'ila ok tetz ixojil. Utz yit' tetzan koj aas ech si'an tzi'. ²⁷Echat ko'xh q'u vinaj majte. Ye'kan niq'ila ixoj; a' tek nimotxiq'ila ok tetz vinajil. Paarten tek itxumb'al utz, ch'ixveb'al q'u kam ni'an tuch' tetz vinajil. Ech ik'ulel niku' u choob'al paav ti' tu q'ul ib'anone!. Tan niteesa tib' tu b'ey.

²⁸Tan paat kam koj itxa'k Tiohx te. Vet'aq'axka tu u Tiohx tu q'ul iye'xtxojla txumb'al. Ech a' tek ni'an q'u kam q'u'l yit' b'a'n koj. ²⁹Tiira a' chit atil oko'p tu taanima vib'anax q'u kam q'u'l yit' jikom koj. Aya' u eesaib' tu b'ey tuch' aanima, q'u onkonil, ke'ch koj inoob'al ti' kam, jolol tzatzal b'anol paav, chi'na'nk'u'l, yatz'ol, oksan xo'l, sub'ul, ch'ixveb'alla aanima. ³⁰Jolol chokol yaaib', cheesan yol ti' imol, eesan iq'ii Tiohx, jolol ye'k ich'ixveb'al, t'e's, jolol oksan je' iq'ii, cheesan ipaav aanima utz, qelol itxutx ib'aal. ³¹Nikojmotxtok yol tivi!. Utz jatu koj nimotxitzojpi q'ul iyol, yit' k'ujleb'al koj k'u'l. Nikojtel b'oj taanima ti' imol. Ye' tootzaj kuyu'm. Jatu koj sitxum iatz imol. ³²Aatz q'u aanima tzi', jolol tootzaj kam u choob'al paav sataq' ku' u Tiohx ti'. Aya' u kamchil. Pek k'uxh tootzaj, ta'xh b'anel ni'an q'u kam ye'xtxoj. Utz aal kaana ichi'b' ti' ab'il ech ni'an siatz.

Vitx'olax inujul q'u aa paav tu u Tiohx

2 ¹Pek ab'i majte, ab'il axh natx'ol inujul aanima ti' kam ni'ane!. Ye'k kuyb'al eetz, ab'il chetz ko'xh axh. Tan oj va'l ayoltu paal aas niyolpu junun aanima, tu paav naaq'vu b'en iib!. Tan echat ko'n ab'anone! va't u aanima tzi'. ²Utz qootzajle aas tinujul chit itx'olax inujul ipaav q'u aanima si'an u Tiohx, q'u'l ech ni'an tzi'. ³Ech tu paav naaq'vu b'en iib' ab'iste axh natx'ol inujul aanima. ¡Ye' ko'xh iitz'a aas satx'ol eel vatz u choob'al paav va'l sataq' ku' u Tiohx! Tan echat ko'n na'ane!. ⁴Utz a' neesa iq'ii u Tiohx aas na'an ech tzi!. Tan ye' ootzaj aas nojchit tiira txumul vatz u Tiohx. Ye' ootzaj aas atil ipaciensia. Ye' ootzaj aas b'a'nla Tiohx utz, kuyul paav. Utz a' nich'ia u Tiohx tuch' vib'a'n timer aas sak'axa ak'u'l ti' q'ul apaav.

⁵Pek aatz axh tan, ta'xh txumel aaq'o. Ye'xhkam nak'axa q'ul apaav tuch' avaanima. Ech choob'al paav namol je' sai!. A' saku' vik'a'n timer u Tiohx sai!. Tan tijikom timer sitx'ol inujul q'u aanima u Tiohx. ⁶A' sachoon junun q'u aanima ti' q'ul ib'anone!. ⁷Sataq' u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj tu q'u'l nichok q'u techalla kam k'atz u Tiohx, q'u'l b'a'n talche' utz, a' nititz'a u atinchil xe' Tiohx b'enam timer. Aya' q'u'l a' tii ni'an u b'a'n timer.

^b 1.25 Aatz u yol "A'i" nital tza', aya' u yol "Amén" tu kastiya.

⁸Pek sataq' ku' vik'a'nal ti' q'u aanima q'u'l ye' niniman vinujul, q'u'l niqelone!. Utz a' ninima q'u kam q'u'l yit' ijikomal koj. ⁹Tu mam k'axk'o, tu mam k'ayb'ichil satoksav q'u aanima q'u'l maalo ni'ane!. A' b'axa si'an te q'u Israeel, aya' vitenam; ech tek q'u griego, aya' q'u puera aanima.

¹⁰Pek aatz q'u'l b'a'n ni'ane!, satoksa iq'ii. Techal tatin si'ane!. Utz sataq' paas tu taanima, a' b'axa q'u Israeel, aya' vitenam; ech tek tu q'u griego, aya' q'u puera aanima. ¹¹Tan ye'k tel aanima vatz u Tiohx.

¹²Samotxichoo vipaav kajay q'u aa paav k'uxh ye' tootzaj kam nital u o'tla mantaar. Satx'olax inujul tu u Tiohx, loq' yit' u o'tla mantaar koj satxakunsal ti'. Pek ab'iste u aanima va'l tootzaj kam nital u o'tla mantaar, a' satxakunsal u o'tla mantaar ti' itx'olax inujul q'u ipaav. ¹³Tan yit' a' koj b'a'n vatz u Tiohx u aanima va'l ab'in ko'xh tetz u o'tla mantaar. Pek a' sab'en b'a'n siatz va'l niniman. ¹⁴Tan k'uxh paat ye' ab'imal tu q'u puera aanima ab'iste u b'a'n, u ye' b'a'n nital u o'tla mantaar, jolol tootzajle ab'iste u b'a'n, u ye' b'a'n. Tan ninach je!. Ech a' u mantaar siatz. ¹⁵Nimna'l tu q'ul ib'anone' aas a' ninima u o'tla mantaar, aya'l kala tz'ib'amal oko'p tu taanima. Tan tinachb'al atilka aas b'a'n tzik oj yit' b'a'n koj va'l ni'ane!. U taanima niyaaon ti' oj ye'xtxoj va'l ni'ane!. Utz a' nialon te oj b'a'n va'l ni'ane!. Tipensaar nicheeka. ¹⁶Ech satx'olax inujul q'u aanima tu u Tiohx ti' u Jesucristo tu ma'l u q'ii. Satx'olax inujul q'ul ipaav q'u'l k'uxh tu mujel ni'ane!. Ech si'an u Tiohx va'l nital u b'a'nla chusb'al nunpaxsa itziil tza'.

Yit' a' koj ib'o'q'ol u o'tla mantaar

¹⁷Aatz ex, ex Israeel, ex vitenam u Tiohx aas netale!. A' etii u o'tla mantaar netale!. Utz ni'xhetoksa eq'ii ti' aas etootzaj u Tiohx. ¹⁸Tek' etootzaj vitxumb'al u Tiohx aas netale!. Tan a' chusul etetz u o'tla mantaar ti' tootzajile' ab'iste q'u kam b'a'n. ¹⁹Ex iq'on ib'ey q'u aanima netale' q'u'l tz'ejxinaj vatz Tiohx, echa' tzot tatine!. Utz ex txijtxun ib'ey q'u aanima q'u'l atil tu uken netal majte. ²⁰Ex chusul tetz q'u'l ye'k itxumb'al. Utz ex chusul tetz talaj nitxa!. Aye'n vixe'al q'u txumb'al tzexe' tuch' vinujul tan, etootzaj u o'tla mantaar aas netale!. ²¹Utz a'tzii oj ex chusul. Pek jkantu' unchee!, ye' nechus je' etib' ti' q'u kam b'a'n? Tan nepaxsa itziil aas yit' b'a'n koj su'uch elaq' utz, netelq'e!. ²²Netale' aas yit' b'a'n koj saeesalib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'uulel koj. Utz aal ex nib'anon. Netale' aas tzu'kin q'u b'anich tioxh sevatz. Utz atil kam aas a' netaq' b'ens etiohx.^c ²³Netoksa iq'ii u o'tla mantaar, pek neqe'le' aas neteesa iq'ii u Tiohx tu veb'anone' tan, ye' nenima u o'tla mantaar. ²⁴Ech nitzojpu seti' u yol va'l tz'ib'amalka ech tza'!

^c 2.22 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 19.37.

—Epaav ko'n ex Israeel aas nitel iq'ii u Tiohx xo'l q'u puera
aanima.— Chia.^d

²⁵Utz nojchit nival sete aas tiira b'a'n va'l neb'ane' nenima u o'tla mantaar, netzok'e'l b'iil echi'l. Pek ta'xhtzii aas senima kajay u o'tla mantaar. Pek oj ex qelol tetz u o'tla mantaar, k'uxh tzok'el el b'iil echi'l, ela ko'xh tuch' ye' tzok'el el atzi'.^e

²⁶Echat ko'xh q'u puera aanima. Oj niman tetz u o'tla mantaar, k'uxh ye' tzok'el el b'iil ichi'l, ela ko'xh tuch' tzok'el el b'iil ichi'l atzi'. ²⁷Utz k'uxh ye' tzok'el el b'iil ichi'l u aanima tzi', aal a' satx'olon enujul. Tan niman tetz u o'tla mantaar sevatz kajayil. Pek ex aa paav k'uxh tzok'el el b'iil echi'l. Tan k'uxh etootzaj nal u o'tla mantaar, neqe'e'. ²⁸Tan yit' a' koj chit suula itenam Tiohx u aanima va'l tzok'el el b'iil ichi'l. Utz yit' a' koj u nojla techlal inimal Tiohx vitzok'ax el b'iil chi'l.

²⁹Pek a' nojla itenam Tiohx u aanima va'l ninima u Tiohx tuch' taanima. Tu taanima atik u echlal aas itenam Tiohx, ivatzil itzok'te'l b'iil ichi'l. Titxumb'al nik'uchva aas ninima q'u mantaar. Yit' tu koj vichi'l nik'uchva aas ninima va'l tz'ib'amal tu u o'tla mantaar. Aya' va'l yit' aanima koj sa'alon aas b'a'n, pek u Tiohx sa'alon aas b'a'n.^f

3 ¹Unchee' ¿kam techit b'anel tu q'u Israeel, vitenam u Tiohx? Utz ¿kam techit b'anel tu u aanima majte va'l tzok'e'l el b'iil ichi'l? ²Sib' ko'xh b'anel taq'o, ti' jatvatzul ko'n kam. Tib'axa, a' taq'vu'l viyolb'al u Tiohx xe' vitenam o'tene tzi'. ³Utz k'uxh ye' ninima u yolb'al Tiohx unjoloj xo'l vitenam, sa'tekoja' itzjojpit q'ul iyol u Tiohx ti' q'ul iqelb'alil. ⁴Tan aatz u Tiohx, tiira vinujul nitale' k'uxh kajay aanima jolol txub'a'lom. Echa' u yol tz'ib'amal tza':

—Tiira axh vinujul vatz q'u aanima tu q'u'l naale'.
Utz k'uxh nikojitx'olax anujul,
b'a'n saelk'axh;
axh sab'anon kanaal.— Chia.^g

⁵Ech tiira nimna'l aas inujul ni'an u Tiohx k'uxh nitaq'u'l choob'al paav qi'. Tan yit' ijjikomal koj nikub'ane'. Utz yit' ye'xtxoj koj u Tiohx. Sako'nkoxhtaqa'n taq'tu'l choob'al paav qi'. Loq' untxumb'al ko'n va'l nivale' tza' in aanima. ⁶Tan oj yit' a' vijikomal u Tiohx, kani'ch koj itx'olt inujul q'u aa paav q'u'l yit' ijjikomal koj ni'ane'. ⁷Utz kamal at sa'alon: —Tu vuntxub'a'le' nitok iq'ii u Tiohx. Ech ¿kam tek toke' sako'xhtaq'b'enis aa paav ti'?— Chaj. ⁸Tan atil unjolol aanima niteesa unq'ii. Nitale' aas a' nunchus ma'l u txumb'al va'l nitale': —Ye'xhkantu'

^d 2.24 Choktaj u Isaias 52.5; u Ezequieel 36.20-21. ^e 2.25 Aatz u yol “tzok'ax el b'iil chi'l” nital tza', aya' u “circuncisión” tu kastiya. ^f 2.29 Choktaj u Jeremias 4.4.
^g 3.4 Choktaj u Salmos 51.4.

sakub'an u paav tan, su'ul vib'a'n'il u Tiohx qi' taq'o.— Chi'in aas nitale'. Pek ab'itaj. Tan aatz q'u aanima ni'alon vi' ech tzi', ik'u'lel saku' u choob'al paav ti'.

Kajay aanima aa paav vatz Tiohx

⁹Aatz o', o' itenam u Tiohx, çtiira o' tzik b'a'n vatz Tiohx vatz tere'n q'u aanima kajayil? ¡Ye'ka! Tan vetqilla' aas ela ko'xh o' aa paav sukukajayil; k'uxh o' itenam u Tiohx, k'uxh yit' a' koj. ¹⁰Tan nital u Yolb'al Tiohx tz'ib'amalka ech tza':

—Ye'k ma'j aanima ijikomal ni'ane'.

Ye'xhab'il ma'j.

¹¹Ye'xhab'il ko'xh ma'j nipaal itxumb'al tu viyolb'al u Tiohx.

Ye'xhab'il nichokon.

¹²Kajay q'u aanima ye'xtxoj q'ul ib'ey txayel;
ma'l motx itz'ejxixsat tib'.

Ye'k ma'j aanima b'a'n ni'an vatz Tiohx,
ye'xhab'il ma'j.

¹³Tan paat tzu'kin q'u kam nije'ul titzi'.

Ech q'ul itut ma'j julil kamchil
aas vitzu'l ije'ul u kamnaj tuul.

A' chit ni'an txub'a'l tuch' q'u taq'.

Utz yansa'm ni'an tuch'.

Echa' ichii tx'i'la txokop atil tu q'u xaj itzi'.

¹⁴Ta'xh atil titzi' u tz'ejo yol ti' aanima utz,
u k'ayb'ixsa'm.

¹⁵Oora ko'xh niyatz'one',
tii koj siatz.

¹⁶Yuch'u'm utz,
sotzsa'm atil tu q'ul ipaaleb'al.

¹⁷Ye' motx tootzaj kani'ch ichoktu u paas.

¹⁸Jatu koj satoksa tetz u xo'va Tiohx.— Chia.^h

¹⁹Pek qootzajle aas kajay q'u mantaar atil tu u o'tla mantaar, tetz q'u aanima q'u'l nitoksa tib' sijaq'. Ech kajay aanima ye'xhkam ma'j satale'. Pek aal sinach je' tib' aas aa paav. Tan kajay aanima satx'olp inujul tu u Tiohx.

²⁰Tan sa'kojb'ens b'a'n q'u aanima vatz u Tiohx ti' ko'xh inimal u o'tla mantaar. Pek a' itxa'k u o'tla mantaar sik'uch qe aas ab'iste q'u kam paav.

Vik'uje' k'u'l ti' u Tiohx sachitpun q'u aa paav

²¹Pek aatz cheel, vetik'uchlu vijikomil u Tiohx. Xamtel ti' u o'tla mantaar vetik'ucha. Techlal aas nojchit inujul. Utz alelnalchitka qe

^h 3.10-18 Choktaj u Salmos 14.1-3; 53.1-3; 5.9; u Isaias 59.7-8.

tu u o'tla mantaar tuch' q'u alol tetz u yolb'al Tiohx aas sa'chitik'uch vijikomil. ²²Vetik'uchlu tib' vijikomil u Tiohx sek'atza tiq'aq'al vik'uje' ek'u'l ti' u Jesucristo. Utz echat ko'xh si'an k'atz tere'n q'u aanima majte q'u'l saniman k'uxh puera. Yit' at koj jalb'alib' siatz. ²³Tan kajay aanima paavinnaj utz, xaannaj el k'atz vitechalil u Tiohx. ²⁴Pek oya ko'n taq'ax b'ens b'a'n si'an u Tiohx tu vib'a'nil, tiq'aq'al u Cristo Jesusus. Tan a' satoon tu u paav. ²⁵Tan itxumb'al u Tiohx i'ana aas ul kamoj u Jesusus qi' ti' ichool q'u kupaav. Ech ti' vikajal va'l eli, sakuk'ul u kuyb'al. Tan sib' ipaciencia u Tiohx. Ech vik'uchtu vijikomil u Tiohx tzi' aas vetikuy kajay q'u kupaav b'anelka ma'x tiempo. Ta'xhtzii sak'uje' ik'u'l u aanima ti' u Jesusus. ²⁶Ni'an u Tiohx ech tzi' tan, nojchit jikom. Utz a' isa' ik'uchax vijikomil qe tu u tiempo cheel. Tan nitaq' b'ens b'a'n q'u aanima q'u'l nik'uje' ik'u'l ti' u Jesusus.

²⁷Ech ye'k si'ane' satoksa je' iq'ii u aanima ti' inimal u o'tla mantaar. Ye'k saje' ivatz ti'. Tan yit' tiq'aq'al koj inimat u o'tla mantaar vetkuyli. Pek tiq'aq'al ik'uje' ik'u'l u aanima ti' u Jesusus nib'ens b'a'n vatz u Tiohx. ²⁸Ech nikutxakb'a' talaxe' aas a' nib'ens b'a'n vatz Tiohx q'u aanima q'u'l nik'uje' ik'u'l ti' u Jesusus. Yit' ti' koj ib'anle' kam nital u o'tla mantaar. ²⁹Utz aatz u Tiohx, yit' i'Tiohx ko'nkoxh q'u Israeel sijunal, pek i'Tiohx q'u puera aanima majte. ³⁰Tan ma'l ko'n vitxumb'al u Tiohx nitoksa ti' taq'ax b'en b'a'n u aanima. Sataq' b'ens b'a'n oj sak'uje' ik'u'l ti' u Jesusus; k'uxh tzok'el el b'iil ichi'l utz, k'uxh ye' tzok'el el ichi'l. ³¹Loq' a' tekoj nikuk'one'lo'p u o'tla mantaar echil tzi'. Pek aal nikuk'ujb'a' vitxakune' aas nik'uje' kuk'u'l ti' u Jesusus.

Vik'uje' ik'u'l u Abrahaam ti' u Tiohx

4 ¹Pek ¿kam ech ib'ens b'a'n u kuk'uy kumam Abrahaam? ¿Kam saqal ti'? ²Tan oj ti' q'ul ib'a'nil u Abrahaam aq'axku b'en b'a'n tu u Tiohx, sa'chitveeti atzi', satoksa je' iq'ii. ¿Loq' yit' vatz Tiohx koj sit'anb'a'v tib'? ³Tan nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—K'uje' ko'n ik'u'l u Abrahaam ti' u Tiohx.
Echixe'at aq'ax b'ens b'a'n tu u Tiohx.— Chia.ⁱ

⁴⁻⁵Utz oya ko'n ni'an u Tiohx u taq'tu b'ens b'a'n u aanima. Yit' choel koj. Pek ti' ko'n ik'uje' ik'u'l u aa paav, u Tiohx va'l niaq'on b'ens b'a'n. Nikuyaxe', k'uxh ye'xhkam ma'j ni'an ti' u b'a'nil vetik'ulla'. Tan yit' ti' koj q'u b'a'nil ni'an u aanima aas nitaq'ax b'ens b'a'n tu u Tiohx. Yit' ija'mel koj ti' vib'anone'. Ech koj b'anel taq'o u aq'onom aas nichool ti' u taq'on. Tan yit' oya koj u puaj nik'ule', pek ija'mel ti' u taq'on veti'ana.

ⁱ 4.3 Choktaj u Geenesis 15.6.

⁶Utz yolon u Daviid ti' u b'a'n'il majte tzi' va'l nik'ul u aanima oj nik'uje' ik'u'l ti' Tiohx. Tan nitaq'ax b'ens b'a'n, k'uxh ye'xhkam ma'l ni'an ti'. ⁷Tal ech tza':

—Chi'b'eb'al tetz q'u aanima
q'u'l nikuylu q'ul ipaav tu u Tiohx.
Utz nipaasal b'en q'ul ipaav ech tzi'.

⁸Chi'b'eb'al tetz u aanima
va'l yit' aa paav tere'n koj vatz u Tiohx.— Chia.^j

⁹Loq' ¿ab'il etz u mam b'a'n'il tzi'? ¿Tetz ko'n tzik q'u aanima q'u'l tzok'el el b'iil ichi'l, oj tetz q'u'l ye' tzok'el el ichi'l majte? Tan niqale' aas ti' ko'n vik'uje' ik'u'l u Abrahaam ti' u Tiohx, aq'ax b'ens b'a'n. ¹⁰Utz ¿kam b'anich tu u Abrahaam tu u tiempo tzi' aas taq'ax b'ens b'a'n tu u Tiohx? ¿Tzok'ich tzik el b'iil ichi'l, oj ye' tzok'ich el? Ye'ich tzok'el el ichi'l. ¹¹Xamtel tzok'ax techit el b'iil ichi'l. Loq' techlal texhtu' aas ma't taqa'x b'ens b'a'n tu u Tiohx. Ech a' va'l tata tatin vatz q'u niman tetz u Tiohx k'uxh ye' tzok'el el ichi'l. Ech nitaq'ax b'ens b'a'n kajay q'u niman tetz u Tiohx ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx ulyu ko'xh tza' tuul. ¹²Utz echa' tata tatin u Abrahaam vatz q'u aanima q'u'l k'uxh tzok'el el b'iil ichi'l majte. Ta'xhtzii oj a' ne'ntiq'o kamech vik'uje' ik'u'l u Abrahaam i'an ti' u Tiohx aas ye'sajich itzok'ax el ichi'l; yit' ti' ko'n koj q'u'l tzok'ax el b'iil ichi'l.

Viq'aq'al u k'uje'ich k'u'l ti' u Tiohx

¹³Tan aatz u Tiohx, tal tu u Abrahaam aas sataq' u vatz amlika tx'ava' tu q'ul itu'xh ixalam. Loq' ti' koj aas ma'tich inimat u o'tla mantaar u Abrahaam; pek ti' ko'xh vijikomal, ti' vik'uje' ik'u'l aas nojchit satiq'o tib' q'u kam q'u'l tala'tzi'i u Tiohx tzi'. ¹⁴Tan oj ti' inimal u o'tla mantaar sak'ulchik va'l tala'tzi'i u Tiohx, ye'k itxa'k sak'uje' ik'u'l q'u aanima ti' vib'a'n'il u Tiohx atzi'. Utz ye'k satzojpu va'l tala'tzi'i u Tiohx tu u Abrahaam atzi'. ¹⁵Tan aatz viqelax u o'tla mantaar, nitulsa ik'a'nal u Tiohx. Pek oj ye'k u o'tla mantaar, ¿kan chaj tek va'l saqelaxi? ¹⁶Echixe'at sakuylu u aanima ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx. Ech nimna'l aas oya. Utz txaklel viyol u Tiohx va'l tal tu u Abrahaam ti' q'ul itu'xh ixalam. Aya' q'u'l tzok'el el b'iil ichi'l echa' va'l nital u o'tla mantaar tuch' q'u'l ech ik'uje' ik'u'l ti' Tiohx va'l i'an u Abrahaam. Tan aatz u Abrahaam, echa' kutat tatin ti' vik'uje' kuk'u'l. ¹⁷Tan ti' niyolonku u yol va'l tz'ib'amalka ech tza':

—Vetvoksalaxhs itat sib'al tenam.— Chia.^k

^j 4.6-8 Choktaj u Salmos 32.1-2. ^k 4.17 Choktaj u Geenesis 17.5.

Ech, a' u Tiohx va'l k'uje' ik'ul u Abrahaam ti' tzi'. U Tiohx va'l niq'aavtitz'pixsa kamnaj. Utz atil tek q'u kam siatz, k'uxh ye'saj qilta'.

¹⁸Utz inima u Abrahaam kam va'l tal u Tiohx te, k'uxh tiira ye'kanich remeero tilone'. Ech ti' ko'n vinimata' b'ens ik'uy imam sib'al tenam kam chit echa' va'l tal u Tiohx te: —Echil q'ul atu'xh axalam savaq'e' tza'.— Texh te'le'.¹ ¹⁹Tan tiira k'ujlich ik'u'l u Abrahaam ti' u Tiohx. Paat ye't qeoni k'uxh tiira q'esich teku'en. 100 texh iya'b' utz, k'uxh tootzajich tuch' u Sara aas yameero texh sakami. Tan jolol q'esich teku'en. Utz k'uxh tootzajle aas ye' nichveet tiltu titz'in u Sara. ²⁰Loq' ye't ka'tziun u Abrahaam ti' u kam tala'tzi'i u Tiohx te; pek aal maas tiq'o iyak'il tu vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx. Utz toksa iq'ii Tiohx. ²¹Tan tiira nichinima aas mam Tiohx u Tiohx utz, si'an q'u kam q'u'l ma'tich talta' aas si'ane'. ²²Ech ti' ko'n vinimal u Tiohx i'an u Abrahaam, b'ens b'a'n tu u Tiohx.

²³Utz ti' ko'nkoxh u Abrahaam tz'ib'alikka u kam tzi' aas b'ens b'a'n tu u Tiohx. ²⁴Pek qi' majte, ab'iste o' nikunima u Tiohx va'l q'aav itz'pixsan u kuB'aal Jesusus. ²⁵Aya' va'l ti' ko'n q'u kuqelb'alil yatz'axka. Pek q'aav itz'pixsal ti' qaq'ax b'ens b'a'n vatz u Tiohx.

U kuyb'al tiq'aq'al u k'uje'ich k'u'l ti' u Tiohx

5 ¹Ech aatz cheel b'enyoy' b'a'n ti' vik'uje' kuk'u'l ti' u Tiohx utz, b'a'n tek o' tuch' u Tiohx tiq'aq'al u kuB'aal Jesucristo. ²Tan ti' ko'n u Jesucristo k'uxh vetetzano' ti' vib'a'ninil u Tiohx, va'l tii txaklelo' tuul cheel, ti' ko'n vik'uje' kuk'u'l ti'. Utz kaana kutxuq'txune' tan, nikuch'ia u tuleb'al u Tiohx tu vitechalil. ³Utz ta'n ko'n koj nitxuq'txunk'o' ti' u kam tzi', pek nikutxuq'txun majte k'uxh nikupaal tu mamaj tza'l. Tan qootzajle aas kuyak'il k'atz Tiohx nicheesa q'u tza'l ech sakuq'i' tere'n. ⁴Ech k'uxh saul tere'n tza'l, sa'kojqeono' te. Aal kuyak'il nicheesa ti' ich'ial u tuleb'al u Tiohx. ⁵Utz ye'k ko'nkoxh tokeb'al nikuch'ia u Tiohx. Tan oj ye'k tokeb'al, sotznaj kuk'u'l atzi'. Pek nikuch'ia tan, tz'ejel tek qaanima ti' u Tiohx tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu va'l aq'el qe, echa' ipeq'ax ku' a' qi'.

⁶Tan ul kamoj u Jesusus qi' ti' kuchitpu tu q'u kupaav. A' i'anvu tu u tiempo va'l ye'k sa'ole'o', kam koj sakutx'ol kujunal ti' kuchitpu tu u paav. ⁷Utz ab'il ko'nkoxh sab'anon aas sataq' tib' tu kamchil sivatzil ma'j b'a'nla aanima. Pek loq' kamal atil chit va'l siq'i' sakam ti' ma'j tiira b'a'n. ⁸Pek ech koj u Jesusus tan, ul kamoj qi' k'uxh anko'xh o'ich aa paav. A' nik'uchvu u Tiohx qe tzi' aas nojchit tii qi'. ⁹Ech oj chixh cheel ye' sateesa'o' vatz u mam ik'a'nal, aya' u choob'al paav utz, aal b'ennajtek'o' b'a'n siatz ti' vikameb'al u Jesusus! ¹⁰Tan k'uxh o'ich ikoontra u Tiohx, ok kub'an tuch' ti' vikameb'al viK'aol. Ech ti' ku'en, b'a'n tek o' vatz u Tiohx,

¹ 4.18 Choktaj u Geenesis 15.5.

ech jyetz ko'xh sikolo' tan, taq' u vatz iq'ii isaj qi'! ¹¹Yit' ta'n koj, pek techal kutxuq'txun ti' u Tiohx tan, tiq'aq'al ko'n u Jesucristo b'a'n tek o' tuch' u Tiohx.

U chusb'al ti' u Adaan tuch' ti' u Cristo

¹²Ma'l ko'n vinaj oksan u paav tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz ti' u tok u paav, ok u kamchil. Ech kajay aanima aa paav taq'o utz, kamnaj tatin vatz Tiohx majte. ¹³Ech atich tek paav tu u vatz amlika tx'ava' tza' aas ye'sajich taq'ax u o'tla mantaar. Loq' ye' ootzajimal ab'iste q'u kam paav, untz'oj ye'k mantaar. ¹⁴Pek k'uxh echi, ul u kamchil ti' q'u aanima kajayil. A' xe'tik tikuenta u Adaan utz, ul ko'xh tikuenta u Moisees. Ul u kamchil ti' q'u aanima k'uxh ye'xhkam nichiqel u Tiohx echa' i'an u Adaan. Pek potzon kajay q'u aanima ti' vipaav u Adaan. Loq' atil toke'. Atil ma'l nik'am ti'. A' nik'am ti' aas sa'nalchit'ul va't u Vinaj. Utz saetzan uchchil ti' vib'a'nil.

¹⁵Loq' jalel tib' va'l kani'ch tok u paav oki, tuch' u tul u oya nitaq' u Tiohx. Tan ma'l ko'n vinaj paavin b'axa, aya' u Adaan. Utz kajay aanima ijlen u paav. Ech ul u kamchil vatz tiohx ti' sib'al taq'o. Loq' aal maas techal u b'a'nil sik'ul q'u aanima, aya' u oya va'l taq' u Tiohx. Tan tetz sib'al aanima majte. Loq' tiq'aq'al u vinaj Jesucristo va'l ta'xh ma'l. ¹⁶Utz yit' ela koj u tok u paav tuch' u toya u Tiohx. Tan ma'l ko'n u paav i'an ma'l vinaj, ech aq'ax b'ens aa paav q'u aanima vatz u Tiohx. Yakich alaxoj iku' u choob'al paav ti' kajayil. Pek ech koj u b'a'nil, u toya u Tiohx tan, a' nitaq' b'ens b'a'n u aanima vatz Tiohx, nikuye' k'uxh sib'al paav b'anel taq'o. ¹⁷Tan oj tiira vetpaal tetz u kamchil ti' vipaav ma'l ko'xh vinaj, a' chixh ye' sa'atin itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj q'u aanima tiq'aq'al u vinaj Jesucristo. Aya' q'u'l nik'ulun u mam ib'a'nil u Tiohx ti' taq'tub'eno' b'a'n siatz.

¹⁸Ech kam echa' talax iku' u choob'al paav ti' kajay aanima tu vipaav ma'l vinaj, echat ko'xh tul u b'a'nil majte. Ti' ko'n vijikomil u vinaj Jesusu nib'ens b'a'n q'u aanima. Ech tetz tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. ¹⁹Utz ti' viqelb'alil ma'l u vinaj b'enku aa paav q'u aanima. Echat ko'xh ti' viminal u vinaj Jesusu majte, sib'al aanima vetaq'ax b'ens b'a'n.

²⁰K'uxh oksal u o'tla mantaar tan, a' itxa'k sik'uch tu q'u aanima aas nojchit sib'al paav ni'ane!. Pek k'uxh sib'al paav i'an q'u aanima, aal ko'n paj ak'b'u vib'a'nil u Tiohx. ²¹Ech k'uxh tiira atich ok q'u aanima jaq' u tz'ejb'al yol tetz u kamchil vatz Tiohx b'anel, echat si'an vib'a'nil u Tiohx majte; sa'xhtiq'o iyak'il ti' vijikomil. Aya' va'l nitaq' tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj tiq'aq'al u Jesucristo, u kuB'aal.

U kamchil el vatz u paav

6 ¹Pek jkam sakub'ane'? jTa'n chixh b'anel sakub'an u paav, ech sa'ak'b'u vikuyun u Tiohx? ²jYe'xh b'oj si'ane'! Tan ab'iste o'

chitpi'o' tu u paav, ela tuch' kamchil va'l vetkub'ane'l siatz. Ech kam tek toke' sa'tere'nkub'ane'. ³Tan qootzajle aas ab'iste o' b'anel kuvautiismo tib'ii u Cristo Jesusus, ela kamy'o' tuch' vatz u paav. ⁴Tan aatz u kub'antu kuvautiismo, a' nik'am ti' aas vetkamo'. Ela vetmujaxo' tuch' u Jesusus tu jul. Vetya'o' ti' ib'anax u paav. Utz a' nik'am ti' majte aas vetq'aavitz'p'o'. Ech kuk'uche' aas paarten tek u kutxumb'al. Ela tek o' tuch' u Jesusus va'l q'aav itz'pixsal tu vitechalil u kuTat xo'l q'u kamnaj.

⁵Ech, oj kamy'o' echa' va'l i'an u Jesusus, saq'aavitz'p'o' majte echa' va'l i'ana. ⁶Qootzajlu teku'en niyolonka, aas ya'y kub'antu q'u ye'xtxojla chaj kam nichkub'ane'. Ela tuch' kamy'o' vatz kurus. A' toke' aas yit' aye'n tere'n koj o' tikuenta u paav.

⁷Tan aatz u aanima va'l ninima aas kamnaj u o'tla txumb'al siatz va'l iq'omich taq'o, nitaq'ax b'ens b'a'n. ⁸Ech oj kamyu tek u kuye'xtxojla txumb'al ti' inimal u Cristo, kunimataj aas sa'atin kutiichajil k'atza majte. ⁹Tan q'aav itz'pinaj tek u Jesusus. Utz qootzajle aas sa'tere'nkojkami. Tech tere'n koj u kamchil ti'. ¹⁰Ta'n kamchil el i'an u Cristo vatz u paav aas kami. Ye'kan tokeb'al u paav ti'. Utz aatz cheel, itz'lel k'atz u Tiohx b'enamen. ¹¹Echat seb'an majte. B'antaj aas aya'l kala kamye'lex vatz u paav. Ech tiira itz'lelex k'atz u Tiohx tiq'aq'al u kuB'aal Cristo Jesusus.

¹²Utz ye' ko'xh etaq' tzii aas sa'tere'npaal tetz u paav tu vechi'l. Ye' etaq' tziisub'ex u tacha'v vechi'l ti' ib'anax u paav. ¹³Ye' etaq' q'ul echi'l satxakun ti' ib'anax u ye'xtxoj. Pek a' setaq'v etib' tu u Tiohx. Tan jalpinaj tek q'ul etxumb'al. A' tek itz'lelk'ex ti' ib'anax q'u kam b'a'n xo'l q'u aa paav. Ech aq'taj vechi'l tu u Tiohx satxakun ti' ib'anax q'u kam jikom. ¹⁴Ech ye'kan sisub'ex u paav tan, aye'n tere'n koj ex tikuenta u o'tla mantaar. Pek aye'ntek'ex tu vib'a'nil u Tiohx.

U okchil jaq' imantaar u Tiohx

¹⁵Loq' k'uxh ye'kan o' tikuenta u o'tla mantaar, ye'k si'ane' sa'tere'nko'xhpaavino'. Ta'n ko'n chixh saqalva aas aye'ntek'o' tikuenta vikuyun u Tiohx, sa'tere'npaavino'. Ye'xhkani'ch. ¹⁶Tan echa' u aanima va'l nik'ayi tib' tu aq'on xe' ma'l b'aal aq'on.^m Ta'n nitok tikuenta. A' texh ninima. Echat ex majte. Ta'n netok tikuenta ab'il nenima, oj u paav, va'l kamchil niya'eb'e; oj u Tiohx va'l salochonex ti' eb'ens jikom. ¹⁷Pek ta'ntiohx tu u Tiohx tan, k'uxh atich'ex tikuenta u paav veti'anka, tuch' chit etanima enima u chusb'al va'l k'u'lel tek setaq'o cheel. ¹⁸Ech elnajtek'ex jaq' u paav. Utz a' texh atilk'ok'ex ti' ib'anax vijikomal.

¹⁹Aatz q'u kam nival sete tza', vatzsaj yolil xo'l aanima. Ech sapaal etxumb'al tuul. Kam echa' etaq'tu vechi'l ti' ib'anax u paav veti'anka, echat

^m 6.16 Aatz u yol "aanima va'l nik'ayi tib' tu aq'on", aya' u yol "esclavo" tu kastiya. Choktaj U Khan 8.31-36; Ka'b' U' Itz'ib'a U Lu' 2.19.

chit seb'an cheel ti' etaq't etib' ti' ib'anax q'u kam jikom utz, ti' exaane'l k'atz paav. ²⁰Tan aatz atich'ex tikuenta u paav, ye'kich etokeb'al ti' q'u kam jikom. Tan echa' k'ayimal etatin tu aq'on taq'o. ²¹Utz ¿kam nicheb'an kanaal ti' q'u kam nicheb'ane'? Tan kamchil ko'n vatz Tiohx viya'eb'al. Aya' q'u kam q'u'l nitekech'ixvu ti' cheel. ²²Pek aatz cheel, elnaj tek ex jaq' u paav utz, okyex ti' inimal u Tiohx. A' ekanaal aas xaannajtek'elex k'atz u paav. Utz a' iya'eb'al u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. ²³Tan aatz u choob'al tetz u paav, aya' u kamchil vatz Tiohx. Pek aatz u oya nitaq' u Tiohx ti' inimal u kuB'aal Cristo Jesus, aya' u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.

U tel q'u niman tetz u Jesus jaq' u o'tla mantaar

7 ¹Hermanos, tek' etootzajle aas ta'xh txayel q'u aanima ti' inimal q'u mantaar tuul itz'lele. Utz tootzaj u kam q'u aanima tzi' q'u'l tootzajle u o'tla mantaar. ²Echa' ma'l tzumlich ixoj, ato'k jaq' u mantaar tetz tzumb'a'a tuch' vivinaj tuul itz'lele. Pek oj sakam vivinaj, elyu jaq' u mantaar va'l nichtxayon tuch' vivinaj. ³Tan oj sik'ul tib' u ixoj tuch' va't vinaj tuul itz'lel vivinaj, vetteesal tib' tu b'ey tuch' va't vinaj atzi'. Tan yit' ik'ulel koj. Pek oj sakam vivinaj, nitel u ixoj jaq' u mantaar va'l nichtxayon tuch' u q'etz ivinaj. Ech saveeti sik'ul tib' tuch' va't vinaj utz, yit' eesaib' tu b'ey koj ni'an tuch' u vinaj tzi'.

⁴Echat ex majte hermanos. Paat elnajtek'ex jaq' u o'tla mantaar ti' animat vikam u Cristo. Tan kamnajtek'elex vatz u paav. Ex tek tetz u Cristo, va'l q'aav itz'pinaj tika'paj. Ech k'uchtaj tu veb'anone' aas q'anb'inajex k'atz u Tiohx. ⁵Tan aatz atich'ex ti' inimal u o'tla mantaar, kaana achva paav atich sek'atza taq'o. Ech a' chit nicheb'an va'l tu kamchil nitiq'ovb'enex. ⁶Pek aatz cheel, elyex jaq' u o'tla mantaar va'l atichk'ex. Ela tuch' kamyex siatz. Ech a' tek netiq'o u ak' txumb'al tetz u Tioxhla Espiiritu. Yit' a' tere'n koj u o'tla mantaar tz'ib'amal.

U tatin u paav sukuk'atza

⁷Loq' yit' a' koj tek niqal majte aas paav u o'tla mantaar. Pek a' niqale' aas tiq'aq'al u o'tla mantaar vetqootzaji kam u paav. Ye' qootzaj koj atzi' oj paav va'l aas saqachva ok tetz aanima aas ye' koj nital u o'tla mantaar: — Yaachva ok tetz aanima.— Chia. ⁸Pek k'uxh ech nital u o'tla mantaar, aal vetti'q'o iyak'il u achva paav sunk'atza. Kam texh ye'xtxojla kam nivachva taq'o. Utz ye'k koj u o'tla mantaar, ye' ootzajimal koj ab'iste q'u kam paav.

⁹Tan aatz ye'ich vootzaj u mantaar, b'a'n ko'xh in; ye'k unpaav nichunnache'. Pek aatz vootzajit u o'tla mantaar, vootzaji aas kamnjin vatz Tiohx ti' q'u paav nunb'ane'. ¹⁰Kamal aal a' si'ch'ental ve nichvale' aas itz'lelin vatz Tiohx. Pek aal a' pe'k sik'uch ve aas in aa paav; kamnjin vatz Tiohx. ¹¹Ech vetiyatz'in u paav niyolonka. A' vettxakun u o'tla mantaar ti' vootzajita' aas kamnjin vatz Tiohx.

¹²Ech toke! aas tiira b'a'n u o'tla mantaar, jikom. Utz inujul nitale! Yit' paav koj. ¹³Loq' yit' a' koj vetyatz'onin u b'a'n va'l nital u o'tla mantaar. Pek aatz u paav, nik'am ti' u o'tla mantaar ti' ixaansat'elin k'atz Tioxh. Ech kamnajin vatz u Tioxh taq'lo. Tan a' isa' aas b'enenamen in aa paav.

¹⁴Qootzajle aas lochol qetz u o'tla mantaar k'atz Tioxh. Pek in va'l b'ennajin ti' ib'anax u tacha'v vunchi'l; k'ayimal vib' tu u paav. ¹⁵Ye' tek nipaal untxumb'al tu q'u kam nunb'ane!. Tan yit' a' koj nunb'an q'u kam b'a'n. Pek aal a' nunb'an q'u kam q'u'l ye'xtxoj, k'uxh yu'nsa' sunb'ane!. ¹⁶Utz oj a' nunb'an u kam va'l yu'nsa' sunb'ane!, a' techlal atzi' aas b'a'n u o'tla mantaar. ¹⁷Ech yit' in koj chit tuch' untxumb'al nunb'an q'u kam ye'xtxoj, pek a' nipaal tetz u paav sunk'atza. ¹⁸Tan ni'xhunnache' aas ke'ch koj u b'a'n'nil sunk'atza tu vunchi'l. Tan k'uxh ni'xhvachva ib'anax q'u kam b'a'n vatz Tioxh, ye' nivole' ti' ib'anaxe!. ¹⁹Yit' a' koj nunb'an q'u kam b'a'n q'u'l nivachva ib'anaxe!. Pek a' nunb'an q'u kam q'u'l ye'xtxoj k'uxh yu'nsa!. ²⁰Ech oj a' nunb'an q'u kam q'u'l yu'nsa' ib'anaxe!, unchee' yit' in koj nib'anon atzi', pek u paav va'l atil sunk'atza.

²¹⁻²²Ma'xh tek villa' aas k'uxh ni'xhvachva ib'anax q'u kam b'a'n, k'uxh a' chit unsa' tu u vaanima inimal u mantaar tetz u Tioxh, aal ta'n paj nunb'an q'u kam ye'xtxoj. ²³Pek atil va't u yak'il sunk'atza tunchi'l aas nipaal tetz vatz q'u b'a'n'nil nivitz'a. A' va'l txayonnaj vetz. Utz nitiq'ob'enin ti' ib'anax u paav.

²⁴¡Ech txumb'al unvatz! tan, ¿ab'il va't saeesanin tu u achva paav sunk'atza tza', va'l tu kamchil nitiq'ovb'enin? ²⁵Ta'xh u Tioxh salochonin. ¡Echixe'at nivaq' ta'ntioxh te ti' u kuB'aal Jesucristo! Ech a' nunnima u Tioxh tuch' vumpensaar, k'uxh aatz vunchi'l, paav isa'.

U tatin u Tioxhla Espiiritu k'atz q'u nojla ik'aol ime'al Tioxh

8 ¹Unchee' aatz cheel, ye'kan sa'alax iku' u choob'al paav ti' q'u aanima q'u'l okyu ti' u Cristo Jesusus. Aya' q'u'l ye'xhkam ni'an q'u tacha'v u chi'l. Pek a' ni'an q'u kam isa' u Tioxhla Espiiritu. ²Tan aatz u Tioxhla Espiiritu va'l niaq'on u tiichajil k'atz u Jesucristo, a' vetchitpuno' vatz u paav utz, vatz u kamchil tu choob'al paav. ³Tan ye'k iyak'il u o'tla mantaar ti' kuchitpu vatz u paav tu u kuchi'l, pek u Tioxh vetchitpuno!. Tan vetichaju'l viK'aol. Vettaq' b'ens aanima echa' aa paav utz, vet'ulkamoj tuch' vichi'l ti' u paav. Ech a' vet'ole' ti' teesal viyak'il u paav tu u kuchi'l. ⁴Ech vet'uli'an qi' tan, a' isa' sitzojpi va'l nijaj u o'tla mantaar qe. Ech ye'kan sakub'an q'u paav nital u kuchi'l, pek a' sakub'an q'u kam isa' u Tioxhla Espiiritu.

⁵Tan aatz q'u aanima q'u'l b'anol tetz tacha'v vichi'l, ta'xh nititz'a ib'anax b'enenamen q'u tacha'v. Pek aatz q'u'l atil k'atz u Tioxhla Espiiritu, a' ni'an q'u kam q'u'l isa' u Tioxhla Espiiritu. ⁶Ech oj txoxelo' ti' ib'anax q'u kam q'u'l isa' u Tioxhla Espiiritu, a' kukanaal u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj utz,

tuch' u paas. Pek oj a' txoxelo' ti' ib'anax q'u kam isa' u kuchi'l, a' iya'eb'al u kamchil vatz Tiohx. ⁷Tan aatz q'u tacha'v u chi'l, koontraib' tuch' Tiohx. Tan nikojinima viyolb'al u Tiohx. Utz sa'kojole'i sinima majte. ⁸Echixe'at niqale' aas sa'kojixuq'txunsa Tiohx u aanima va'l a' ni'ane' kam isa' vichi'l.

⁹Pek aatz ex, yit' a' tere'n koj atilk'ok'ex ti' ib'anax u tacha'v q'ul echi'l. Pek a' tek neb'an q'u kam isa' u Tioxhla Espiiritu. Ta'xhtzii oj nojchit atil u Tioxhla Espiiritu sek'atza. Tan ab'il va'l ye'k viTioxhla Espiiritu u Cristo k'atza, yit' tetz koj u Tiohx atzi'. ¹⁰Tan oj atil u Cristo sek'atza, tiira elnajtek'ex vatz u paav atzi'. Nojchit echa' kamnajtek'elex siatz. Pek itz'lel tek vetaanxelal vatz Tiohx tan, aq'axyub'enex b'a'n siatz. ¹¹Tan tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu tetz u Tiohx, q'aav itz'pu u Jesusu xo'l q'u kamnaj. Utz anko'xh u Tioxhla Espiiritu tzi', sa'aq'on itiichajil vechi'l tu b'enq'ii b'ensaj majte.

¹²⁻¹³Echixe'at nival sete hermanos, ech kala ma'l kutx'oj atil xe' u Tiohx. Ech kub'antaj q'u kam isa' u Tioxhla Espiiritu. Yit' a' koj sakub'an q'u kam isa' u chi'l va'l yatz'elo' ni'an vatz Tiohx. Kusotzsataj q'u tacha'v u chi'l ti' inimal u Tioxhla Espiiritu tan, a' iq'aq'al u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj xe' Tiohx.

¹⁴Tan a' ik'aol ime'al Tiohx q'u aanima q'u'l ninima kam nital u Tioxhla Espiiritu te. ¹⁵Tan aatz u Tioxhla Espiiritu va'l vetek'ula, va'l vetaq'onb'enex sik'aol ime'al Tiohx, yit' a' koj nitoksavex jaq' u o'tla mantaar, aas ta'xh b'anel xo'val etatin taq'o. Pek ye'k exo'val setale': —¡KuTat!— Chajex tu u Tiohx. ¹⁶Tan u Tioxhla Espiiritu atko'xh ninachpixsan tu u qaanxelal aas nojchit o' ik'aol ime'al Tiohx. ¹⁷Ech ela tek saetzano' tuch' u Cristo ti' q'u kam xe' Tiohx. Tan b'ennajtek'o' sik'aol Tiohx. Ta'xhtzii oj nikuq'ii q'u tza'l echa' q'u'l paalku u Jesusu. Ech so'ok'o' k'atza tu vitechalil tu Amlika.

¹⁸Ech nival sete, aas ye' ko'xh qeonex tu q'u tza'l nipaalk'o' tu u tiempo tza'. Tan pitz'kin ku'en atzi'. Pek a' tiira techal u mam b'a'n timer sataq'vo' u Tiohx toj i'ane'. ¹⁹Tan aal antu kajay q'u kam q'u'l icheesa u Tiohx tu u vatz amlika tx'ava' tza' nich'iane', va'l ich'iata' aas sik'uch q'ul ik'aol ime'al u Tiohx aas jalpixsamar tek tu vitechalil u Tiohx. ²⁰Tan kajay u vatz amlika tx'ava' tza' oknaj jaq' ma'l u yannajla txumb'al.ⁿ Loq' yit' ipaav koj aas echi. Pek u Tiohx aq'on tzii ti'. Loq' sa'nalq'aavb'en b'a'n aas su'ul u chitpichil nich'ial tuch' txuq'txunchil. ²¹Ech sa'nali'an b'a'n; sajalpu tu u tatin cheel. Tan tiira yannaj u tatine'. Pek si'an b'a'n tikuenta u techalla chitpichil va'l su'ul ti' q'ul ik'aol ime'al u Tiohx. ²²Tan qootzajle aas ni'xhijelun q'u kam b'anel tu u Tiohx tu u vatz amlika tx'ava' cheel. Kaana tza'l k'axk'o nipaalka. Techal tok tu peena, echa' ichi'on ma'l ixoj aas sa'tekatin titz'in. ²³Utz yit' ta'n koj u vatz amlika

ⁿ 8.20 Choktaj u Geenesis 3.17-19.

tx'ava' nich'iane' tzi', pek ant o' majte, ab'iste o' b'axal ok u Tioxhla Espiiritu sukuk'atza. Tan aatz u k'axk'o tzi', a' techlal aas sa'tek'elo' tu u tza'l. Ech cheel tekoj ch'exp'o' tu u kuchi'l tza' nital qaanima. Nal tekoj ijalpixa u qatin u Tiohx niqale'. Aya' o' aq'eltek'b'eno' ik'aol ime'al u Tiohx. ²⁴K'uxh chitpinajtek'o' tu q'u kupaav, atil ma'l nikuch'ia aas ye'saj qilt iatz. Tan aatz va'l vetqill iatz, ye'xhkam ve't sakuch'ia te. ¿Satz ko'xh kuch'ia ok ma'j kam oj atil tek tu kuq'ab'? ²⁵Pek oj a' nikuch'ia u kam va'l ye'saj qilta', kuch'iataj. Atoj kupaciensia.

²⁶Tan a' lochol qetz u Tioxhla Espiiritu ti' q'u kam q'u'l ye' niqole' ti'. Tan ye' nikutx'ol ijajax sukujunal. Echa' tzi' aas sakujaj ma'j kam tu u Tiohx tu kuq'ilat kusik'leta', ye' qootzaj kam chit ech ijajle'. Pek nitoksa tib' u Tioxhla Espiiritu qi'. Ni'xhijelun qi' vatz Tiohx; sa'kojtx'olax talax va'l ni'an qi'. ²⁷Pek a' ootzajin tetz u Tiohx va'l nipich'un taanima q'u aanima. Utz a' ootzajin tetz kam va'l nijaj u Tioxhla Espiiritu te qi'. Tan nitoksa tib' u Tioxhla Espiiritu ti' q'u niman tetz u Jesusus, ti' ijajax tu u Tiohx kam nisavsa. Tan a' ootzajin tetz vitxumb'al u Tiohx.

U taltu u Pablo aas ye'xhkam saeesan uchchil k'atz u Tiohx

²⁸Utz qootzajle aas u b'a'nil nitul ti' kajay q'u'l tz'ejel taanima ti' u Tiohx. Aya' q'u'l sik'lemal taq'o ti' ib'anax vitxumb'al. ²⁹Tan o'ten tootzaji el u Tiohx ab'iste q'u'l saniman. Utz o'ten i'ane'l ti' aas ech se'enka viK'aol. Ech aatz viK'aol tzi', a' u b'axa. Ech tatine' atzika xo'l tere'n q'u niman tetz u Tiohx. ³⁰Ech aatz q'u'l o'ten i'ane'l u Tiohx ti', isik'le ti' ma'j aq'on k'atza. Utz aatz q'u'l isik'le, a' q'u'l taq' b'ens b'a'nla chaj aanima. Utz a' q'u'l sak'ulun u techalil k'atza.

³¹Ech ¿kam b'oj saqal ti' u kam tzi'? A' saqale' aas untz'oj atil u Tiohx qi', ye'xhab'il ko'xh tech qi'. Tan a' kumol Tiohx. ³²Tan aal ye't imaj tib' u Tiohx ti' taq'ax viK'aol tu kamchil qi'. Ech oj taq' viK'aol qi', ¿oj chixh ye' sataq' kajay tere'n b'a'nla chaj oya qe? ³³Utz aatz cheel, ye'xhab'il ko'xh ve't sa'alón aas an tere'n aa paav q'ul itxaaom u Tiohx. Tan u Tiohx va'l niaq'on b'ens b'a'n u aanima. ³⁴Ech ab'il koj tech ti' taq'ax b'en q'u'l itxaaom u Tiohx tu choob'al paav. Tan u Cristo tek aa yol ti'. Tan a' va'l kam ti' ichool vipaav q'u aanima. Utz q'aav itz'pinaj teku'en. Utz atil tiseb'al u Tiohx cheel. Nitoksa tib' qi' vatz u Tiohx; oksan kuyol k'atza. ³⁵Echixe'at ye'xhkam ko'xh sa'eesano' tu u kutz'ejtu qaanima ti' u Cristo. Niko'xh q'u il tza'l; niko'xh q'u k'axk'o; niko'xh q'u chi'k'ulan qetz; niko'xh u me'b'a'il ti' echb'ub'al, ti' oksa'm; niko'xh q'u xo'eb'alla chaj kam. Utz niko'xh u kamchil. ³⁶Tan echa' va'l tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx:

—Sai' ku'en k'uxh ato'k'o' vatz kamchil b'enamen.

Echa' karne'l aas a' nich'ia tiq'ol b'en tu paq'b'al tetz.— Chia.°

° 8.36 Choktaj u Salmos 44.22.

³⁷Loq' k'uxh ech q'u tza'l tzi', b'a'n saelk'o'. Tan aatz o', tiq'aq'al u Jesucristo va'l ni'an tii qi'. Kaana kub'antu kanaal, paalchu vatz q'u aa kanaal tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

³⁸⁻³⁹Ech tiira nunnima aas ye'xhkam ko'xh sa'esanka'o' ti' u Tiohx va'l tiira tii qi' tiq'aq'al u kuB'aal Cristo Jesusus: niko'xh u kamchil; niko'xh u vatz kuq'ii kusaj; niko'xh q'u aanjel; niko'xh tioxhil tx'i'li'inaj; niko'xh aanxel tetz kam; niko'xh q'u kam tu u tiempo cheel tza' utz; niko'xh q'u kam q'u'l tule'; niko'xh q'u kam tzian je'naj utz; niko'xh q'u kam tzian ko'p utz; niko'xh ma'j tu q'u kam ib'ano'm u Tiohx.

Vib'ens tenam Tiohx q'u Israeel

9 ¹Tiira tootzaj u Cristo aas inujul q'u kam savale' tza'. Yit' txub'a'l koj tan, u Tioxhla Espiiritu nioksan tunnachb'al aas inujul. ²⁻³Tiira nuntxumun ti' q'u vitz'in vatzik q'u'l ma'l unkajal tuch'. B'enamen atil ma'l txumu'm tu vaanima ti' q'u vetz aa tenamil. Tan ye' ninima u Jesusus. Aal tek b'a'n tz'ejel koj tzii vi', xaansamalkojelin k'atz u Cristo, ta'xhtzii samotxok k'atz u Jesusus. Tan tii'in ti'. ⁴A' nival q'ul itu'xh ixalam u Israeel. Mamaj b'a'nil k'ulel taq'o. Tan aal u Tiohx aq'on b'ens ik'aol ime'al. Utz atin u Tiohx tixo'l tuch' vitechalil. I'an unjolol nuk'u'm tuch'. Ech aq'ax q'u mantaar te tikuenta u Moisees. A' nitale' aas kani'ch inimal toksal u Tiohx si'ane'. Utz tal u Tiohx te aas sik'ul tere'n mamaj b'a'nil oj sitzozpi va'l nital u nuk'u'm. ⁵Aatz q'u aanima tzi', jolol itu'xh ixalam q'u techalla chaj kuk'uy kumam. A' ul itz'pojku viTxaaom u Tiohx tixo'l tuch' ichi'l. Aya' u Tiohx va'l a' vi' q'u kam kajayil. Utz tetz u tokeb'al q'ii b'enamen. A'i.

⁶Loq' ti' koj aas a' niyolpu u yolb'al Tiohx, k'uxh ye' ninima u Jesusus q'u Israeel. Pek ti' tan, kajay koj q'ul itu'xh ixalam u Israeel jolol itenam Tiohx. ⁷Utz kajay koj q'u'l itu'xh ixalam u Abrahaam tu vichi'l iq'omal vitxumb'al taq'o k'atz Tiohx. Tan tal u Tiohx te ech tza': —Ta'xh avii mam txaael q'u'l se'el k'atz u Isaac.— Texh te.^p ⁸A' tok u yol tzi' aas yit' kajay koj q'ul itu'xh ixalam u Abrahaam jolol ik'aol ime'al Tiohx. Pek ta'xhtu' q'u'l itu'xh ixalam u Isaac, q'u'l i'an u nuk'u'm u Tiohx ti' sab'ens ik'aol ime'al. ⁹Ech va'l tal u Tiohx tza': —Sunb'an untxumb'al ti' u Sara tu u tiempo tza' utz, sa'atin ma'l tal titz'in, xiak.— Texhtu'.^q

¹⁰Utz echat paje' u Rebeca. Atin titz'in, xu'm; ma'l ko'n itat sika'b'il. Aya' u Isaac u kuk'uy kumam. ¹¹⁻¹²Utz k'uxh ye'sajich titz'pu q'u talaj nitxa' tzi', ye'sajich tootzajit ib'anax u b'a'n u ye' b'a'n, tal u Tiohx tu u Rebeca ech tza': —Aatz u atzika, aal so'ok jaq' imantaar u tza'q'a.— Texh te. Tiira titxumb'al u Tiohx elka aas ab'il sab'anon u q'esalail te. Ech vatzsaj ni'elka aas yit' ti' koj vib'anon u aanima ni'enku u Tiohx tu vitxaaone', pek tiira te

^p 9.7 Choktaj u Geenesis 21.12.   ^q 9.9 Choktaj u Geenesis 18.10, 14.

ni'elka ab'iste nitxaae'. ¹³Ech paje' u yol va'l tz'ib'amalka nital ech tza': — Tii'in ti' u Jacoob, pek yu'nasa' u Esauu.— Chia.^r

¹⁴Ech çkam b'oj saqal ti' u kam tzi'? çTi' tzik aas yit' ijikomal koj ni'an q'u kam u Tiohx? Yit' a' koj. ¹⁵Tan tal u Tiohx tu u Moisees ech tza': —In ko'xh li'ilon ab'il unsa' suntxum iatz. Utz in ko'xh li'ilon ab'il unsa' sunloche'.— Texhtu'. ¹⁶Ech toke' yit' a' koj nitxaa u Tiohx q'u'l ni'xhtachva satxaali; niko'xh q'u'l va'l tela' tok ti' ib'anax u b'a'nil. Pek tu u Tiohx ni'elka ab'il sitxum iatz. ¹⁷Tan echa' va'l tal u Tiohx tu viYolb'al ti' u faraoon ech tza': —Vetvoksa'axh ijlenalil tan, a' unsa' aas sunk'uch sai' q'u mamaj kam nunb'ane!. Ech so'ootzajil vunb'ii tu kajay u vatz amlika tx'ava'.— Texh te.^s ¹⁸Ech aatz u Tiohx, nitxum iatz ab'il isa' sitxum iatz. Utz nitiib'ixsa taanima ab'il isa' sitiib'ixsa taanima.

¹⁹Utz kamal setal cheel: —çKantu' nib'ensa aa paav q'u aanima u Tiohx unchee'? çOj ta'xh nipaal tetz vitxumb'al?— Kamal chajex. ²⁰Loq' ab'itaj etile'. Ye'xhkam etijle'm aas sako'xhetal kam ti' u Tiohx. Tan echa' ma'j tz'aj, çtz'oj tzik sako'xhichok ixet' k'atz u tz'ajol tetz? Satal te ech tza': —çKantu' ech muntz'ajax veta'an tza'?— Chaj koj. ²¹Tan atil tiq'ab' u tz'ajol kam isa' si'an tu u chaxkab'. Atil tiq'ab' aas si'an ma'j tz'aj, b'a'nla kam saku' tuul. Utz si'an va'tioj aas tzu'kin kam saku' tuul.

²²Echat u Tiohx tan, ik'uch vik'a'nal tuch' u mam iyak'il ti' u onkonil. Loq' b'axa atin ipaciensia ti' q'u aa paavla chaj aanima q'u'l nojchit nichik'ulo'k ti' aas sik'ul choob'al paav. Yit' yakich ko'nkoxh ik'ul u choob'al paav taq'o. ²³Tan aatz u Tiohx, ichok txumb'al ti' ik'uchax u mam techalil atil k'atza. A' ik'uchvu ti' q'u aanima itxum iatz q'u'l itz'amal nal taq'o, q'u'l jolol echa' tz'aj b'a'nla chaj kam niku' tuul. ²⁴Ech q'u' aanima vetisik'le. Aya' o', o' Israeel. Utz yit' ta'n koj, pek antu q'u puera aanima.

²⁵Echa' nital tu u Oseas aas:

—Sa'nalvaq' b'ens untenam

q'u'l k'uxh yit' untenamich koj.

Utz sa'nalunb'an tii'in ti' vuntenam, va'l echa' unk'ulel

va'l k'uxh yit' tiichkojin ti' b'anel.— Chia.^t

²⁶Utz tal paj tu u Oseas aas:

—Yit' ex koj untenam.—

Texh ti!. Anchit sa'alaxku te aas:

—Ex ik'aol ime'al u itz'lich Tiohx.— Chaj.^u

²⁷Utz nital u Isaias ti' q'u Israeel ech tza' majte:

^r 9.11-13 Choktaj u Geenesis 25.23; u Malaquias 1.2-3. ^s 9.17 Choktaj u Eexodo 9.16.

^t 9.25 Choktaj u Oseas 2.23. ^u 9.26 Choktaj u Oseas 1.10.

—K'uxh ye' achab'e ixaan q'u Israeel si'ane',
 echa' tatin sanaab' tzi' mar,
 ta'xh sachitpi unjolol q'u'l txaael.

28 Tan tijikomol chit sataq'u'l vik'a'nal u Tiohx xo'l q'u aanima tu u
 vatz amlika tx'ava'.
 Utz sa'texhuchi.— Chia.ʸ

29 Echa' va'l ib'axab'sa talax u Isaias:

—Ye't koj itxaaka tere'n kutu'xh kuxalam u Tiohx,
 u Tiohx viB'aal q'u txijtxub'al tu amlika tzi',
 b'oono kusotz koj;
 echa' b'anax tu u tenam Sodoma.
 Utz, b'oono kuveet koj echa' u Gomorra.— Chia.ʷ

U titz'at q'u Israeel aas a' sachitpun u o'tla mantaar

30 Ech ¿kam saqal ti' u kam tzi'? Tan aal tuch' ko'xhtu' vetk'uje' ik'u'l q'u
 puera aanima ti' u Tiohx, b'enyu b'a'n vatz Tiohx, k'uxh aal ye' nichertiz'a
 ib'anax vijikomol. 31 Pek aal yit'e'ch koj q'u Israeel. Tan k'uxh va'l chit taq'tu
 yak'il ti' itzojpil u o'tla mantaar ti' ib'en jikom vatz Tiohx, aal ye'n aq'ax b'ens
 jikom vatz Tiohx. 32 ¿Kantu' ye't aq'ax b'en jikom? Ti' tan, ye't k'uje' ik'u'l ti' u
 Tiohx aas sakuyax q'ul ipaav. Pek a' nimotxtitz'a aas sab'ens jikom vatz Tiohx
 ti' ib'anax q'u'l nital u o'tla mantaar. Ech aatz tu va'l nimotxi'ane' tzi', echa'
 tel ti' sivan oksamal tib'ey. 33 Echa' va'l nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—At noj b'enku sete tan,
 savoksa ma'l u Sivan tu Sioon tetz olq'ichil.
 Ma'l Sivan aas saolq'e'l aanima ti' utz,
 saku'i.
 Pek ab'il sak'uje' ik'u'l ti',
 sa'kojch'ixvixsali.— Chia.ˣ

10 1 Hermanos, aatz va'l nital u vaanima, aya' va'l sachitpu q'u
 Israeel tu q'ul ipaav. Utz tiira nunq'ila unsik'le u Tiohx ti'. 2 Tan
 tek' vootzaj aas nojchit k'onel taanima ti' Tiohx nitale'. Pek yit'e'ch koj
 inimale' va'l nimotxi'ane'. Ye' tootzaj u txumb'al ti'. 3 Tan ye' tootzaj
 vijikomil u Tiohx ti' taq'ax b'ens b'a'n q'u aanima. Echixe'at nichok
 txumb'al aas ijunal samotxichitpu je' tib' tu q'ul ipaav. Ye'xhkam nitoksa
 tetz vijikomla txumb'al u Tiohx. 4 Tan ye'xhat nimotxb'enku te aas a'

ʸ 9.27-28 Choktaj u Isaias 10.22-23. ʷ 9.29 Choktaj u Isaias 1.9. ˣ 9.33 Choktaj
 u Isaias 28.16; 8.14; B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 2.6-8.

tzojpixsan utz, a' ya'san u o'tla mantaar u Cristo. Utz ab'il q'u'l sak'uje' ik'u'l ti', a' q'u'l sab'ens b'a'n vatz Tiohx.

⁵Tan itz'ib'aka u Moisees kani'ch ib'ens jikom q'u aanima vatz u Tiohx ti' inimal u o'tla mantaar. Tal ech tza': —Aatz u aanima va'l nojchit so'ole' ti' itzojpil va'l nital u mantaar, a' va'l si'itz'pu vatz Tiohx.— Texhtu'.^y ⁶Utz tal paj u Moisees majte kani'ch ib'ens b'a'n q'u aanima vatz u Tiohx q'u'l sak'uje' ik'u'l ti' u Tiohx: —Ech ye' ko'xh etala aas tzian atilku u Tiohx sek'atza. Tan ministeer koj saje'op'o' tu Amlika ti' en tiq'ol ku'l viTxaaom u Tiohx. ⁷Utz ye' ko'xh etal majte aas tzian ko'p tu mam jolob'txan xo'l kamnaj atilku u Cristo. Utz ministeer se'nqiq'o' ji'ul.— Chia.^z ⁸Pek ¿kam tok va'l nitale' tzi' unchee'? A' nitale' va'l tz'ib'amalka ech tza': —Naja' ko'n atilku u yolb'al Tiohx sek'atza. Atil tetzi' utz, tetaanima.— Chia. Tan a' u yol va'l nikupaxsa itziil, tetz k'uje'ich k'u'l ti' Tiohx. ⁹Utz sachitp'axh tu q'ul apaav tuch' ko'xhtu' saal tuch' atzi' aas a' u B'aala u Jesusus. Utz sanima tuch' avaanima aas q'aav itz'pixsamal xo'l q'u kamnaj tu u Tiohx. ¹⁰Tan tu taanima u aanima sinimava aas nib'ens b'a'n vatz u Tiohx. Utz satal tuch' itzi' aas chitpi tu q'ul ipaav.

¹¹Echa' va'l nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Ab'il va'l k'ujlel ik'u'l ti',
yit' sa'kojch'ixvixsali.— Chia.^a

¹²Tan ye'k tel q'u Israeel tuch' q'u puera aanima vatz u Tiohx. Tan a' u kuB'aal sukukajayil utz, sib'la b'a'n'nil nitaq' ku'l ti' q'u aanima q'u'l niq'ílan nisik'len. ¹³Ech sachitpu kajay q'u aanima q'u'l saq'ílan sasik'len vib'ii u kuB'aal.^b

¹⁴Loq' ¿kani'ch iq'ílat isik'let vib'ii u Jesusus, untz'oj ye'saj inimata'? ¿Kani'ch inimata', untz'oj ye' nitab'i ab'il u Jesusus? Utz ¿kani'ch tab'ita', untz'oj ye'xhab'il nialon te? ¹⁵Utz ¿ab'il se'nalon u b'a'nla chusb'al te, oj ye'xhab'il sachajaxi se'ntale'? Echa' va'l nital u Yolb'al Tiohx:

—¿Tiira tx'anel nitopon
q'u paxsan tetz u b'a'nla chusb'al,
q'u iq'on tetz u b'a'n'nil!— Chia.^c

¹⁶Loq' yit' kajay koj q'u Israeel niniman u b'a'nla chusb'al. Echa' nital u Isaías ech tza':

—UnB'aals Amlika, ¿ab'il b'oj niniman u yol niqal sai'?— Chia.^d

^y 10.5 Choktaj u Leviitico 18.5.   ^z 10.7 Choktaj u Deuteronomio 30.12-14.

^a 10.11 Choktaj u Isaías 28.16.   ^b 10.13 Choktaj u Joel 2.32.   ^c 10.15 Choktaj u Isaías 52.7; u Nahuum 1.15.   ^d 10.16 Choktaj u Isaías 53.1.

17Tan ti' u tab'il u yolb'al Tiohx, nichee u k'ujleb'al k'u'l ti' u Tiohx. Ech, a' vixe'al viyolb'al u Tiohx.

18Loq' yit' ti' koj aas ye' nitab'i u yolb'al Tiohx q'u Israeel. Nimotxtab'i. Tan nital u Yolb'al Tiohx:

—Vetpax b'en u yolb'al Tiohx tu kajay u vatz amlika tx'ava'.
Ab'ili tiju'teb'al u vatz tx'ava'.— Chia.^e

19Utz yit' ti' koj majte aas ye'xhat nimotxb'enku te. Pek tib'axa, ab'itaj va'l tal u Moisees ech tza':

—Savoksa ixa'v sek'u'l ti' va't u tenam yit' untenamich koj.
Utz sunlakpixsa evi' ti' ma'l u tenam va'l ye'k itxumb'al.— Chia.^f

20Utz ab'itaj viyol u Isaias majte tan, ye'k ixo'val nital ech tza':

—Aal a' chab'anin q'u aanima
q'u'l ye' nichchokonin.
Utz vetvaq' tzii aas a' saootzajin q'u aanima
q'u'l aal ye'xhkam nich'oti ab'il in.— Chia.

21Utz nital ti' q'u Israeel ech tza':

—Iq'iil nichunch'ia ma'l u tenam aas sik'axa ik'u'l tan,
qelol utz, tz'ejxinaj.— Chia.^g

Q'u Israeel vitenam u Tiohx

11 1Utz b'enchimal nivale': —¿Matz telab'elka vitenam u Tiohx tzik?— Chi'in. ¡Ye'xhkam atzi'! Tan in Israeel majte, itu'xh ixalam u Abrahaam. A' meero unk'uy unmam u Benjamiin. 2O'ten b'ens itenam Tiohx q'u'l itu'xh ixalam u Israeel. Utz ye'xhkam nik'one'l. Tan ye' koj ab'imal setaq'o vixochon u Elias tu u Tiohx ti' q'u Israeel. 3Tal te ech tza': —UnB'aal, aatz q'u Israeel vetiyatz'lu q'u alon tetz vayolb'al. In texh kaayin. Utz nimotxi'an ik'u'l vi' aas siyatz'in. Vetijinlu q'u nachb'al eetz majte.— Chia.^h

4Pek tal ko'n u Tiohx te ech tza': —Yit' ajunal koj. Tan txaal 7,000 vinaj vaq'o aas paat ye'xhkam peche' ti' inachax u b'anich tioxh Baal.— Texh te.ⁱ

^e 10.18 Choktaj u Salmos 19.4. ^f 10.19 Choktaj u Deuteronomio 32.21.

^g 10.20-21 Choktaj u Isaias 65.1-2. ^h 11.3 Choktaj u Reyes II 19.10, 14. ⁱ 11.4 Choktaj u Reyes I 19.18.

⁵Utz echat ko'xh tu u tiempo majte tza'. Atil unjolol Israeel aas txaael tu u Tiohx tu vib'a'nil. ⁶Tan tu taanima u Tiohx nicheek u b'a'nil ti'. Yit' ti' koj aas kam ma'j b'a'nil ni'an q'u aanima siatz. Tan oj ti' q'ul ib'anone', yit' ib'a'nil koj u Tiohx atzi' unchee'.

⁷Ech ye't ichab'a q'u Israeel u b'a'nil va'l nichmotxichoke'. Aal motx ko'n tiib'ixsal taanima. Pek ta'xh chab'an unjolol q'u'l txaael tu u Tiohx. ⁸Echa' va'l nital u Yolb'al Tiohx aas:

—U Tiohx tiib'ixsan q'u taanima
ech ye'xh b'oj sinach u Tiohx tu taanima.
Utz ulyu tza' tuul echat ko'xhtu'.
K'uxh atil b'aq' ivatz,
ye'xhkam nitil u b'a'nil.
K'uxh atil ixichin,
ye'xhkam nitab'i u b'a'nil.
Ye' nipaal itxumb'al tuul.— Chia.^j

⁹Nital u Daviid majte:

—Ikameb'al nimotxichok tu q'ul inimla q'ii nimotxi'ane'.
Tib' nimotxi'an je' tuul.
Echa' u aanima va'l nitaq' ku' ik'aa oj itrampa utz,
anat saku' tuul.
Ech inujul u choob'al paav saul ti'.

¹⁰Moytojna,

ech ye'k samotxtil vinujul.
Utz imiien tib' q'ul inik'a b'enamen jaq' q'u kam nimotxtoksav tib'.
Ech sa'tere'nkojveet tok tu jik.— Chia.^k

Vik'ultu u b'a'nil q'u puera aanima

¹¹Pek loq' nunch'oti sunjunal: —¿Ta'n tzik ku'chil veti'anlu q'u Israeel tu q'ul ipaav? ¿Yetzkan remeero tetz?— ¡Atile atzi! Tan k'uxh vetmotxqeloni, a' viq'aq'al aas vettab'i u chitpichil q'u puera aanima. Loq' ti' ko'xh ilakpixsal b'oj ivi' q'u Israeel tzi', ech sichok u Tiohx taq'o majte. ¹²Ech oj mam b'a'nil vetik'ul q'u puera aanima ti' viqelon q'u Israeel vatz Tiohx utz, kanaal tetz q'u puera aanima vitz'ejone'. Ech ¿oj chixh yit' sib' tere'n mam b'a'nil sak'ulax taq'o aas lamotxik'axa q'ul ipaav?

¹³Pek aatz cheel, nunq'ila'ex, ex puera aanima. Tan in vichaj u Jesusus texo'l. Utz tii'in ti' u vaq'on aq'el tu u Tiohx tzi'. ¹⁴A'tzii. Chi'onojnu taanima q'u vitz'in vatzik Israeel seti'. Ta'xhtzii oj samotxtil inujul u b'ey

j 11.8 Choktaj u Deuteronomio 29.4. k 11.9-10 Choktaj u Salmos 69.22-23.

utz, sachitpu unjoloj tu q'ul ipaav. ¹⁵Tan k'uxh veteesalka tu u Tiohx, a' viq'aq'al aas vet'ok ib'a'n tere'n q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' taq'o. Utz aatz la'pajmotxq'aavo'k k'atz u Tiohx, echa' iq'aav titz'pu ma'l'j kamnaj va'l si'ane'.

¹⁶Ech oj techal q'u Israeel vatz u Tiohx q'u'l b'axa okchil ti' inimal u Jesusu cheel, techal si'an tere'n q'u'l nikaa majte, q'u'l ye'saj toke'. Echa' q'u b'axa chikob'e'm, oj b'a'n, unchee' b'a'n tere'n q'u'l samolax tu u molb'al tetz atzi'. Echat paje' ma'l tze', oj techal u taq'il, techal q'ul iq'ab'aj majte. ¹⁷⁻¹⁸Pek kuenta'ex; etalchile aas techal ex vatz q'u Israeel. Epaasach etib' sii'. Tan tiq'aq'al ku'en k'uxh txaklelex k'atz Tiohx. Tan aatz va'l b'anax tu q'u Israeel, ela tuch' vitzok'ax el unjolol iq'ab'aj u nojla olivo. Utz nichikax je' iq'ab' xo'l tze'il olivo vi' vikuchmal. Tan aatz ex, ech ex u xo'l tze'il olivo, aas a' tek nietzanku k'atz u ta'l u nojla olivo. Ech nachtaj tan, ech ko'n ex q'u q'ab'aj. Utz yit' ti' koj q'u q'ab'aj atil q'u taq'il u tze'. Tan tiq'aq'al q'u taq'il u tze' atil q'u q'ab'aj.

¹⁹Utz kamal setale': —Ye'ka tan, aal veteesal unjolol iq'ab' u olivo utz, o' vetokka'o' sich'exel.— Kamal che'ex. ²⁰Utz a' chitu'. Xaansali el q'u Israeel tan, ye't inima. Pek aatz ex, oknajex tan, k'ujlel ek'u'l ti' u Tiohx. Echixe'at je'ich evatz ti'. Pek a' noj exo'va Tiohx. ²¹Tan oj ye't ikuy q'u aanima u Tiohx va'l meero itenam, q'u'l echa' nojla iq'ab' u tze', ¿a' chixh ex, sikuy ex nenache' oj saje' evatz?

²²Ech atoj b'enku sete tan, tiira b'a'n u Tiohx, loq' k'a'n majte. Ik'uch vik'a'nal tu q'u'l qeloni utz, teesa. Pek nik'uch vib'a'nil sete. Ech tii etatin tu u b'a'nil va'l vettaq'lu sete. Tan oj ye'ka, ant ex sateesa'ex majte.

²³Utz oj sataq'ka q'u Israeel viqelb'alil tzi' utz, sa'tekk'uje' ik'u'l ti' Tiohx, saveeti saq'aavo'k k'atz u Tiohx. Tan mam Tiohx u Tiohx aas ech si'ane'. Echa' q'aav toksal q'ul iq'ab'aj u tze' k'atz imukanil. ²⁴Tan echa' ex. K'uxh tiira paarten etetz b'anel, vettoksa'ex u Tiohx k'atza. Ech ko'n ex viq'ab' u xo'l tze'il olivo va'l nichikax je' vi' viq'ab' u nojla olivo, k'uxh yit'e'ch koj chit u tetz. Ech oj veti'an u b'a'nil u Tiohx sete, ex puera aanima, ¿a' chixh q'u Israeel ye' siq'aavixsa' ok u Tiohx sik'atza? Tan aal meero itenamnale. Ech si'an te u toksal viq'ab' u nojla olivo k'atz va'l imukanil atko'xhtu'.

Viq'aavo'k q'u Israeel k'atz u Tiohx si'ane'

²⁵Unchee', a' unsa' setootzaji hermanos, aas kam tok q'u kam i'an u Tiohx, q'u'l ye' ootzajib'e. Tan oj ye'k setootzaji, b'a'n si'ane' aas set'anb'a' etib' vatz q'u Israeel. Tan k'uxh vetmotxitiib'ixsa taanima unjolol q'u Israeel, sa'nalmotxq'aavo'k k'atz Tiohx atzi'. Loq' tzojpu nal vitiempoil q'u puera aanima. ²⁶Ech xamtel saok kajay q'u Israeel. Utz sachitpi tu q'ul ipaav. Echa' va'l nital u Yolb'al Tiohx:

—A' sak'asku'l u Chitol tu Sioon utz,

su'lichit q'ul itu'xh ixalam u Jacoob tu q'ul ipaav.

27 Tan a' u nuk'u'm sunb'an tuch' aas saveesa q'ul ipaav k'atza.— Chu u Tiohx.¹

28 Ech koontra nib'enku q'u Israeel vatz u Tiohx tan, ye' nimotxik'ul u b'a'nla chusb'al. Pek k'uxh echi, tii u Tiohx ti' majte tan, i'an ma'l u nuk'u'm u Tiohx tuch' q'ul ik'uy imam. Ech jolol tetz u Tiohx. 29 Tan kam u oya va'l nitaq' u Tiohx, ye'xhkam niq'aavimaae'. Utz kam va'l nitale', ye' koj nitzojpi.

30 Echa' ex. Exich qelol ma'xh tiempo majte. Pek vetikuylex u Tiohx ti' viqelon q'u Israeel. 31 Tan jolol qelol cheel. Pek tu vib'a'nil u Tiohx va'l ni'an seti'. Antu q'u Israeel samotxk'ulun vib'a'nil u Tiohx majte. 32 Tan taq' tzii u Tiohx ti' q'u aanima kajayil aas saqeloni. Loq' a' isa' aas xamtel sitxum ivatz q'u aanima kajayil majte.

33 ;Tan tiira mam b'a'nil atil xe' u Tiohx!

¡Mam txumb'al! ¡Mam ootzajib'al!

¡Ootzajib'e koj kam ech ni'ane' aas nitiq'o tib' q'u kam taq'o!

¡Ye'xhab'il sapaal itxumb'al tu q'u kam ni'ane'!

34 Tan ;ab'il ma'j ootzajin tetz kam q'u kam nititz'a u kuB'aal?

Utz ;ab'il sa'alón itxumb'al aas kam si'ane'?

35 Ye'xhab'il xe' atilku itx'oj u Tiohx.

Tan ye'xhab'il ma'j aanima aas kam tetz u Tiohx aq'el taq'o.

36 Tan u Tiohx cheesan q'u kam kajayil.

Tiq'aq'al atile. Utz tetz q'u kam kajayil k'uxh atile.

¡Ech tetz u techalil b'enamen! A'i.

U qaq'tu qib' tu u Tiohx

12 ¹Echixe'at nival sete hermanos, tiira oksataj etib' tiq'ab' u Tiohx, tuch' echi'l tuch' etaanima. Echa' tok ma'j oya vatz u nachb'al Tiohx seb'ane'. Loq' itz'lelex, yit' tu kamchil koj. Tan qe'l vetitxuml evatz u Tiohx. Xaanojelex k'atz u paav ech b'a'n sab'enk'ex te. Tan a' u nojla toksal tetz u Tiohx, u kunimata'. ²Ye'k satiq'o etetz q'u ye'xtxojla chaj txumb'al atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Pek aal ch'exputaj q'ul etatin tu vijalpu vetxumb'al. Ech sik'uch u Tiohx sete kam vib'a'nla txumb'al seti', va'l tx'anel utz, tiira tz'ajel.

³Tu u vjile'm aq'el ve tu u Tiohx, nival sete aas ye' ko'xh etitz'a sib' paalch'ex vatz emol. Pek jik ko'xh atoj sek'u'l jank'al vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx utz, kam q'ul etijle'm aq'el sete taq'o ti' q'ul animata'. ⁴Tan kajay q'u niman tetz u Jesusu atil tokeb'al sijunuil. Echa' u kunimal. K'uxh ma'l ku'en, kalab'

¹ 11.27 Choktaj u Isaias 59.20-21; 27.9; u Jeremias 31.33-34.

ko'xh iq'ab'aj atile. Utz paarten itxa'k sijununil. ⁵Utz echat ko'xh u qatin k'atz u Cristo majte. K'uxh kalab'en kuxaane' tan, ma'l ko'n o' k'atza. Utz kuq'ab'aj qib' sukujununil.

⁶Utz chukchaj kudoon aq'el taq'o sukujununil tu u qaq'onin k'atza. A' vet'ilon u Tiohx ab'iste isa' sataq' qe tu vib'a'nil. Ech oj a' qetz tu u Tiohx talax q'ul iyol, kub'antaj. Aya'l kuk'u'l sakub'ane' jank'al u qetz aq'el tu vik'uje' kuk'u'l ti'. ⁷Oj a' u qetz aq'el, ilochax aanima, lochonojo' tinujul. Ab'il a', a' tetz u chusu'm ti' u yolb'al Tiohx, tii noj ichusune'. ⁸Ab'il va'l a' tetz aq'el u aq'o nimal k'u'l, a' noj i'ane!. Ab'il a' tetz u oya'm, oyanoj. Loq' jik ko'xh sachajpe'l tetz; yit' tuch' t'e'sil koj. Ab'il aq'el ma'j idoon ti' ib'anax q'esalail, i'an u tijle'm tinujul. Ab'il a', a' tetz txumu ivatz imol, i'ane' tuch' txuq'txunchil.

Vitxumb'al q'u niman tetz u Jesusus si'ane'

⁹Tiojex setib'ilaj. Loq' nojchit seb'ane!. Yit' sako'nxoxheb'ano'k. Pek paat ye'k itxa'k q'u kam sete seb'ane' q'u'l ye'xtxoj, a' seb'an q'u kam b'a'n. ¹⁰Tii'ex setib'ilaj echa' etza'q' etib'. Utz oksataj eq'i'i setib'ilaj. B'a'n eyolon seti' setib'ilaj. ¹¹Aq'taj yak'il ti' vetaq'on. Ye' ko'xh eb'an ex q'eay ti' u aq'on ti' u kuB'aal. Pek tuch' chit etaanima seb'ane!. Aya'l ek'u'l. ¹²Txuq'txunojex ti' u b'a'nil va'l nech'ia k'uxh ni'xhtuleb'e'ex q'u tza'l nipaalk'ex. Utz tzuk'ojex ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. ¹³Lochtaj etib' kam neya'ta, ex niman tetz u Jesusus. Aya'l ek'u'l sataq' tib' evatb'al.^m ¹⁴Altaj b'a'nla yol ti' q'u'l nich'i'k'ulanex. B'a'nla yol setale!, yit' tze'jb'al yol koj setal ti' aanima. ¹⁵Txuq'txunojex k'atz q'u'l nitxuq'txune!. Utz oq'ojex k'atz q'u'l nitoq'e!. ¹⁶B'antaj ma'l evatz setib'ilaj utz, aya'loj ek'u'l setib'ilaj. Ye' ko'xh etala aas ex mamaj aa txumb'al. Yit' je'naj koj evatz seb'an setib'ilaj. Pek b'antaj ma'l evatz tuch' q'u'l me'b'a'il tetz.

¹⁷Ye' ko'xh eq'aavixsa ich'exel q'u ye'xtxoj nib'anax sete. Pek a' seb'an q'u kam q'u'l b'a'n vatz q'u aanima kajayil. ¹⁸B'antaj ya'l eb'antu b'a'n tuch' kajay q'u aanima. Jank'al va'l saveet eb'anta!. ¹⁹Unhermanos, ye' etaq' ich'exel oj kam nib'anax sete. Pek aq'taj tzii tu u Tiohx aas a' va'l sak'ulelan seti!. A' va'l sataq' ku' vik'a'nal. Tan tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx ech tza': —In va'l sa'aq'on ich'exel q'u ye'xtxoj nib'anax sete. A' sachoon vaq'o.— Chu u kuB'aal.ⁿ ²⁰Pek aatz sa'ane!, vatzil aaq't ich'exel u onkonil, aq' techb'ub'al u koontrain eetz oj niva'ye!. Aq' taa' oj nitzaj itzi!. Tan oj ech u b'a'nil sa'an te, at se'enku te aas ch'ixveb'al va'l ni'ane!. ²¹Ech yaaq' iib' sisub'axh u ye'xtxoj, pek aal sasub' u ye'xtxoj ti' ib'anax u b'a'nil.

^m 12.13 Nital u Pablo aas b'a'n sa'aq'ax ivatb'al q'u niman tetz u Jesusus tu u tiempo tzi' tan, nojchit ojchamal q'u hermanos tu u tiempo tzi!. Ye' nik'ulaxe!. Utz mam locho'm ni'an q'u aanima aas nitaq' ivatb'al. Utz nitaq'ax nimal ik'u'l q'u hermanos tib'ilaj taq'o majte. Choktaj U Tito 1.8; B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 4.9; Q'u Hebreo 13.2. ⁿ 12.19 Choktaj u Deuteronomio 32.35; Q'u Hebreo 10.30.

U Tiohx nioksan q'u q'atb'al tzii

13 ¹Ab'itaj. Echen kajay aanima saniman q'u q'atb'al tzii tan, Tiohx oksannaj tetz. Ech kajay aanima saniman. Tan u Tiohx alon aas samotxi'an tijle'm. ²Ech ab'il nixe'k'ulan q'u q'atb'al tzii, a' ye' ninima va'l Tiohx oksan atzi'. Utz choob'al paav nichok je' ti' q'u'l nixe'k'ulane' tzi'. ³Tan aatz q'u q'atb'al tzii ato'k, yit' poyin koj tetz q'u aanima q'u'l b'a'n ni'ane'. Pek tetz q'u'l ye'xtxoj ni'ane'. Ech b'antaj q'u kam b'a'n ech sa'kojxo'vex tu q'u q'atb'al tzii. Tan oj b'a'n neb'ane', aal satoksa eq'ii atzi'. ⁴Sa'kojexo'va tan, taq'on u Tiohx ni'ane' aas nixee'ex. Pek oj ye'xtxoj neb'ane' b'a'ntan, saxo'vex. Tan niko'nkoxhi'ano'k aas iq'omal ich'ich' tiq'ab'. Pek nojchit sitx'ol inujul va'l ye'xtxoj ni'ane'. Satoksa u ley ti'. Tan a' ni'an u taq'on u Tiohx. ⁵Ech ministeer sanimal q'u q'atb'al tzii. Loq' ti' koj aas xo'val seb'an te ech senima, pek tenachb'al sacheeka aas seb'an vinujul. ⁶Ech toke' nechoo ja'mel ealkavaar tu q'u q'atb'al tzii tan, taq'on u Tiohx ni'ane'. Utz b'enamen ni'an u topiisyo tzi'. ⁷Pek chootaj kajay q'ul etx'oj ab'il xe' atilka. Echa' q'u ja'mel alkavaar, chootaj. Aq'taj q'u puaj nijaj q'u q'atb'al tzii majte. Atoj tatin q'u aanima sevatz q'u'l nik'ulo'k ti' atil tatine'. Utz oksataj iq'ii q'u'l nik'ulo'k ti' so'ok iq'ii.

⁸Ye'xhab'il ko'xh xe' sa'atinku etx'oj. Pek ta'xh etx'oj sa'atini va'l aas ye' netole' ti' eb'antu tii'ex ti' emol. Tan ab'il va'l ni'an tii ti' imol, b'a'ntan nitzojpi va'l nital u o'tla mantaar. ⁹Tan nital u o'tla mantaar ech tza': —Eesach iib' tu b'ey tuch' aanima yit' ak'ulel koj. Yatz'onich'axh. Elq'i'ch'axh. Ye'k saal txub'al' ti' ixochax aanima. Utz yaachva ok tetz aanima.— Chia. Utz kajay q'u mantaar antu ato'k tu u yol va'l nital ech tza': —B'an tii'axh ti' vamol echat ko'xhtu' na'an sai'.— Chia.^o ¹⁰Tan ab'il u aanima va'l tii ti' imol, ye'xhkam ni'an onkonil te. Ech tuch' ko'xh vib'antu tii u aanima ti' vimol, ninima kajay u mantaar.

¹¹Pek itz'ataj va'l savale' tza'. Itz'oj ko'xh etatine'. Tan oora chit nipaal u tiempo. Najab'chil ni'an u qel xo'l q'u paav tu u vatz amlika tx'ava' tza'. K'uxh jatuenich nichqale' aas a' chit xe't kunimata'.

¹²⁻¹³Aatz u paav tu u vatz amlika tx'ava' tza' va'l echa' ma'l mam aq'b'al, sa'texhpaali. Utz ninajab' u tuleb'al u Jesusus, va'l echa' itoop q'ii si'ane'. Ech ye' ko'xh kub'an q'u paav tu u vatz tx'ava' tza', echa' ni'an q'u aanima q'u'l tu uken atilku vatz Tiohx. Jikom chit etxumb'al seb'ane'. Vatzsaj seb'an q'u kam, echa' ipaal aanima q'iil epaal sapaalex. Ye'k seb'ane' aas ye'k enoob'al ti' echb'u'm. Niko'xh sa'kojq'ab'anex. Niko'xh eesaib' tu b'ey tuch' ixoj. Niko'xh viisio. Niko'xh ch'a'o. Utz niko'xh chi'na'nk'u'lil. ¹⁴Pek a' chit sailax sek'atza u kuB'aal Jesucristo, echa' oksa'm aas nikutx'ex. Utz yit' a' koj seb'an q'u ye'xtxojla acha'v tetz u chi'l.

o 13.9 Choktaj u Eexodo 20.13-17; u Deuteronomio 5.17-21.

Yit' b'a'n koj u teesal iq'ii aanima

14 ¹Tx'anel etiq'ot etib' tuch' u hermano seb'ane', va'l yit' maas koj iq'omal iyak'il tu vik'uje' ik'u'l k'atz u Jesusu. Loq' sako'nkoxhekalab'tziuu etib' tuch' ti' ma'j kam ni'ane' aas kamal yit'e'ch koj setetz. ²Echa' tzuta. Atil niman tetz u Jesusu aas ye'xhkantu' siatz k'uxh satechb'u q'u echb'ub'al kam b'anel te. Pek aatz vatz unjote utz, txaa'. Echixe'at ye'xhkam nitechb'u. Vatzil techb'uta', itza ko'n nitechb'u. ³Echixe'at ab'il va'l ma'l ko'xh techb'ul q'u chi'o ni'ane', ye' ko'xh teesa iq'ii va'l ye'xhkam nitechb'u q'u echb'ub'al tzi'. Utz echat ko'xh si'an u aanima majte va'l ilel ko'xh chi'o nichie', yit' sa'kojteesa iq'ii va'l ma'l ko'xh techb'ut q'u chi'o. Tan k'uxh kajay nichie', k'ulel tek tu u Tiohx.

⁴Ech ye' ko'xh eteesa iq'ii oj ye'xtxoj ni'an sevatz u taq'onom vemol. Kam koj etokeb'al ti' tan, yit' etaq'onom koj. Ech oj b'a'n oj ye' b'a'n ni'ane', a' li'ilon u Jesusu viB'aal. Kam koj etokeb'al ti'. Tan mam Tiohx u kuB'aal saole' ti' toksat tu jik utz, si'an b'a'n te.

⁵Atil paj unjot aanima majte aas atil tok q'u q'ii siatz; tiira sib' tatin ninache'. Utz atil majte aas ela ko'xh kajay q'u q'ii siatz. Ech nachtaj junun ex ab'iste va'l b'a'n senache'. ⁶Ab'il va'l sib' tatin ma'j q'ii siatz ti' toksal iq'ii u kuB'aal, a' li'ilon. Tan ti' toksal iq'ii u kuB'aal ni'ane'. Utz ab'il va'l k'uxh ye' ni'an ech tzi', u Tiohx nitoksa iq'ii k'uxh ye' ni'an majte. Echat paj q'u'l ma'l ko'xh techb'ul q'u chi'o ni'ane', u kuB'aal nit'anb'a' tu va'l ni'an majte. Tan nik'ama ti'. Utz echat va'l ilel ko'xh techb'ut q'u kam. U kuB'aal nitoksa iq'ii ti' u techb'une' tan, nik'ama ti' majte.

⁷Ech k'uxh itz'lolo' utz, k'uxh sakamo' yit' qetz koj sukujunal. ⁸Tan ti' u kuB'aal k'uxh atil vatz kuq'ii kusaj utz, ti' majte k'uxh sakamo'. Ech k'uxh itz'lolo' utz, k'uxh kamnajo', o' tetz u kuB'aal. ⁹Tan ech ti' kam u Cristo utz, ech ti' q'aav itz'pi. Ech sab'ens B'aala tetz q'u aanima itz'lele utz, q'u aanima kamnaj.

¹⁰Ech ye' ko'xh etx'ol inujul emol. Utz ye' ko'xh eteesa iq'ii. Tan ela ko'xh samotxpaalo' vatz u Cristo aas litx'ol kunujul. ¹¹Tan tz'ib'amalka ech tza':

—Nojchit nivale' kajay aanima sapeche' sunvatz.

Utz kajay aanima saoksan unq'ii tuch' itzi'.— Chu u kuB'aals
Amlika.^p

¹²Ech toke' sa'nalqal inujul sukujunuil vatz u Tiohx kajay q'u kam vetkub'ana.

^p 14.11 Choktaj u Isaias 45.23.

U taq'ax ku' tze' tib'ey aanima

¹³Ech ye' ko'xh itx'ol tib' inujul epaav. Pek b'antaj ya'l aas ye'k setaq' ku' vemol utz, ye'k seteesa iyak'il tu u tatin k'atz u Jesusu. ¹⁴Tan jatva'x chit tiempo vatin k'atz u kuB'aal Jesusu ni'xhville' aas yit' txa' koj ma'j kam sijunal. Pek oj txa' tetz ma'j aanima, unchee' txa' chit tetz atzi'. ¹⁵Tan oj txa' echb'ul vatz vahermano va'l neechb'u utz, ta'xh txumel aaq'o neechb'u siatz, saka'tziiun saaq'o. Utz ye'xhkam na'an tii'axh ti' vahermano atzi'. Ech kuenta'axh tan, b'a'n si'ane' aas ti' ko'xh ma'j echb'ub'al la'tekxaan el vahermano k'atz u Cristo va'l ul kamoj ti'. ¹⁶Pek ye' ko'xh etaq' tzi' se'el eq'ii. Kuenta'ex tan, atil kam aas yit' paav koj, pek paav vatz unjot aanima. ¹⁷Tan aatz u qatin tu viQ'esalail u Tioxh, yit' a' koj ib'o'q'ol aas kam niqechb'u utz, kam niquk'a. Pek aya' va'l ijkomal sakub'ane'. Sa'atin u paas tu kuxo'l. Utz sa'xhtxuuq'txuno' tiq'aaq'al u Tioxhla Espiiritu. ¹⁸Tan ab'il va'l oj ech inimal u Cristo ni'ane' tzi', nitxuuq'txun u Tioxh ti' utz, b'a'n vatz q'u aanima majte.

¹⁹Echixe'at a' chit saqaq' yak'il ti' ib'anax q'u kam q'u'l nicheesan u paas ib'ilaj. Utz sakuloch qib' ti' u tiq'ot tib' kuyak'il tu u qatin k'atz u Jesusu majte. ²⁰Ech ye' ko'xh echij u taq'onin u Tioxh k'atz q'u aanima tu ma'j echb'ub'al. Tan nojchit b'a'n q'u echb'ub'al kajayil. Pek a' ye'xtxoj va'l setaq' ku' ma'l niman tetz u Jesusu ti' techb'ule'. ²¹Aal tek b'a'n ye'k sechi' chi'o, ye'k setuk'a ta'l uuva utz, ye'k seb'an va'toj kam oj ta'n nitaq' ku' u niman tetz u Jesusu utz, nixaansa el k'atza. ²²B'a'n oj tiira atil ayak'il tu vik'uje' ak'u'l ti' u Tioxh. Loq' eetz ko'n sajunal vatz Tioxh atzi'. Utz chi'b'eb'al tetz u aanima va'l jikom chit ni'an q'u kam, yit' xamtel koj nik'axa. ²³Pek ab'il va'l nika'tziiune' aas kamal ye'xtxoj oj kamal b'a'n echb'ul ma'j echb'ub'al ninache', ijunal ko'xh nitz'ej je' yol ti'. Tan yit' k'ujlel koj ik'u'l ti' Tioxh aas ech ni'ane'. Utz oj yit' iq'aaq'al koj ik'uje' kuk'u'l ti' Tioxh nikub'an q'u kam, paav atzi'.

Yit' ta'n koj saqitz'a je' qib'

15 ¹Utz ab'iste o' iq'omal kuyak'il tu u qatin k'atz u Tioxh, atoj kupaciensia ti' q'u'l ye' maas iq'omal iyak'il. Ech yit' ta'n ko'nkoxh o' saqitz'a je' qib'. ²Pek a' chit saqitz'a u kumol sukujunuil. A' sakub'an q'u kam siatz q'u'l nilochon ti' u tiq'ot iyak'il tu u tatin k'atz u Jesusu. ³Tan echa' u Cristo, ta'xh koj titz'a je' tib'. Pek aal itzojpi va'l nital u Yolb'al Tioxh ech tza':

—In vet'ijan u yoq'b'al
va'l nital q'u yoq'ol eetz.— Chia.^q

^q 15.3 Choktaj u Salmos 69.9.

4Tan jolol chusb'al qetz kajay q'u kam tz'ib'alka tu u Yolb'al Tiohx ko'xtene. Utz aq'ol nimal kuk'u'l, aq'ol kupaciensia. Ech sak'uje' kuk'u'l ti' ich'ial tuch' txuq'txunchil. 5Utz u Tiohx koj aq'on epaciensia, a' koj aq'on nimal ek'u'l tan, a' u aq'ol tetz. Utz a' koj b'anon ma'l etxumb'al setib'ilaj, echa' va'l ik'uch u Cristo Jesusus. 6Ech ma'l chit evatz setoksa iq'ii u Tiohx, viTat u kuB'aal Jesucristo.

Vipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tu q'u puera aanima

7Ech k'ultaj vemol kam echa' ik'ult'ex u Jesusus. Tan oj ech seb'an tzi', iq'ii u Tiohx netoksa. 8Tan k'uxh ul u Cristo Jesusus, ti' q'u Israeel ulka. A' ul itzojpi q'u kam tal u Tiohx tu q'u kuk'uy kumam. Ech nojchit nik'uch u Tiohx aas nitzojpi q'ul iyol. 9Utz ti' q'u puera aanima majte k'uxh ul u Jesusus. Tan a' isa' satoksa iq'ii Tiohx q'u puera. Tan txumul vatz u Tiohx. Echa' nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Savoksa aq'ii xo'l q'u puera aanima utz,
sunb'itza vab'ii.— Chia.^r

10Utz nipajtal u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Chi'b'ojex, tuch' vitenam u Tiohx, ex puera aanima.— Chia.^s

11Utz nipajtale':

—Oksataj iq'ii u kuB'aal Amlika kajay ex, ex puera aanima.
Utz kajay ex tenam, t'anb'a'taj vib'ii.— Chia.^t

12Utz itz'ib'a paj u Isaias ech tza' majte:

—Saitz'pu ma'l itu'xh ixalam u Isaii.
Utz ijlenal tetz q'u tenam kajayil si'ane'.
Tan a' u k'ujleb'al ik'u'l q'u aanima.— Chia.^u

13Ech a' koj txuq'txunsanex u Tiohx va'l nikuch'ia. A' koj oksan chi'b'ichil tetaanima b'a'nil. Utz a' koj oksan paas texo'l b'a'nil majte. Tan a' va'l k'ujlel ek'u'l ti'. Utz a' koj aq'on sib' tere'n eyak'il ti' ich'ial u Jesusus tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu.

Vixe'titzojpu u u' tza'

14Hermanos, tiira nunnima aas kajay tek ex b'a'nla txumb'al atil tzexe'. Utz kaana ootzajib'al atil tzexe'. Ech sa'tekveet taq'tu tib' etxumb'al setib'ilaj. 15Pek k'uxh echi, nuntz'ib'a opon talax unjolol kam sete tu u u' tza', ech ye'k sasotz sek'u'l va'l chusel sete. Vatzsaj nival sete tu vib'a'nil u Tiohx va'l aq'on u vijle'm. 16Tan a' aq'on u vijle'm ti' ipaxsal itziil u

^r 15.9 Choktaj u Samueel II 22.50; u Salmos 18.49.   ^s 15.10 Choktaj u Deuteronomio 32.43.   ^t 15.11 Choktaj u Salmos 117.1.   ^u 15.12 Choktaj u Isaias 11.1-10.

Jesucristo tu q'u puera aanima utz, ti' ichusax u b'a'nla chusb'al te tetz chitpichil va'l nitaq' u Tiohx. Ech antu so'opon q'u puera aanima tzixe' tu Amlika tiq'aq'al u vaq'on, q'u'l txa el tu u Tioxhla Espiiritu. Utz ech si'ane' u oya va'l nitok vi' nachb'al aas tiira b'a'n ni'enku te.

¹⁷Ech nuntxuq'txun ti'. Tan techal u vaq'on nunb'an ti' u Tiohx ti' u Cristo Jesus. ¹⁸Utz niko'nkoxhunchuli aas kam nunb'ane'. Pek ta'xh nivale' kam q'u'l b'anel vaq'o tiq'aq'al u Jesusus xo'l q'u puera aanima, q'u'l nitok ti' inimal u Jesusus. Tan nojchit paxsamal itziil u yolb'al Tiohx vaq'o utz, b'anel q'u kam vaq'o q'u'l nivale'. ¹⁹Mamaj xheenyatuch' txaichil vetunb'an tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu. A' xe'tikk'asu'lin tu Jerusalem; paalin tu tere'n tenam utz; ulyin tikuenta Iliirico. Ma'xh paal vullu u b'a'nla chusb'al tetz u Cristo tu q'u aanima tu jank'al q'u tx'ava' tzi'.^v ²⁰Vetunb'an ya'l vib' ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tu q'u tenam q'u'l paat ye'saj tab'ita'. Yit' tu koj q'u tenam q'u'l paxnaj tek itziil u Jesusus tuul, ech ye'k savoksa vib' tu u aq'on tetz va'te. ²¹Ech a' vetunb'an va'l nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Sa'tekmotxtab'i q'u aanima
q'u'l paat ye' ab'imal taq'o.
Utz samotx'el itxumb'al q'u aanima tuul
q'u'l paat ye't alax te.— Chia.^w

U titz'at b'enchil u Pablo tu Roma

²²Ech ti' q'u kam tzi' ye'xh nuntx'olpu tu oponchil tzexe', k'uxh jatpax ko'xh unb'an ti' aas so'oponin. ²³Pek aatz cheel, ye'xhat ve't sunb'anvu u vaq'on tu q'u tx'ava' tza'. Utz kamal la'tekveeti le'nunq'ila'ex. Tan jatva'x ko'n ya'b' cheel nivachva se'nvilex. ²⁴Ech kamal lapaalin tzexe' aas lab'enin tu España. Tan nivitz'a savilex. Utz la'tek'enechajpub'enin ti' vunb'ey aas ma't vatin b'oj tzexe'.

²⁵Pek aatz cheel tan, ma't'in tu Jerusalem. Se'nvaq'ka ma'l lochb'al tu q'u niman tetz u Jesusus latzi'. ²⁶Tan vetilak ma'l kutxu q'u niman tetz u Jesusus aa Macedoonia tuch' q'u aa Acaya, tetz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l me'b'a' atil tu Jerusalem. ²⁷Utz tiira b'a'n va'l vetmotxi'ana tzi' tan, aya'l chit ik'u'l vetmotxi'ana. Tan tiq'aq'al ko'n q'u Israeel k'uxh vet'opon vilochb'al u Tiohx tzixe' ti' vichitpu tu paav. Utz echen salochon q'u puera aanima ti' taq'ax b'oj tetz q'u Israeel aas oj kam niya'ta. ²⁸Aatz

^v 15.19 Aatz u tx'ava' Iliirico nital tza', aya' ma'l u departamento toksa q'u aa Roma tu vitx'ava' q'u aa Grecia. Tal paal u yolb'al Tiohx u Pablo tu b'iil u tx'ava' tzi'. Choktaj u yol ti' tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos), 13 k'ujul niya' opon tu u 20 k'ujul. Aatz ma'l tanul tikuenta Iliirico, aya' u Dalmaacia, va'l Slavoonia cheel. Nital vib'iil tu Ka'b' U' Xe' U Timoteo 4.10. ^w 15.21 Choktaj u Isaias 52.15.

ma't vole' ti' vunchaj tzi' utz, ma't vaq'tu u kutxu, sapaalunq'ila'ex. Ech sab'enin tu España. ²⁹Utz vootzajle aas kaana unyak'il iq'omal aas saoponin tzexe' tu vib'a'nin u b'a'nla ichusb'al u Cristo.

³⁰Pek nunjaj sete hermanos, aas seloch'in. Tan ma'l ko'n kuvatz k'atz u kuB'aal Jesucristo tu u Tioxhla Espiiritu, q'ilataj sik'letaj Tioxh vi'. ³¹Jajtaj tu u Tioxh aas sikolin vatz q'u aa Judea q'u'l ye' ninima Tioxh, q'u qelol. Utz jajtaj te majte aas aya'l koj chit ik'u'l q'u niman tetz u Jesusus tu Jerusaleen lik'ul u lochb'al va'l nitaq'ax opon tu q'u aanima q'u'l oknaj ti' u Jesusus tiq'aq'al u vaq'on. ³²Tan oj echi, sa'xhtxuq'txunin texo'l majte, oj li'an itxumb'al u Tioxh laoponin tzexe'. Utz ech lailanb'ojin texo'l.^x

³³Utz atin koj u Tioxh texo'l, u aq'ol paas tetaanima. A'i.

U taq'tu b'en chajlichil u Pablo

16 ¹Hermanos, la'xhetil u hermana Febe. Aya' ma'l u diaakonisa tu Cencrea. Tan se'niq'ila'ex.^y ²B'a'n chit ik'ulax leb'an tib'ii u kuB'aal tan, niman tetz u Jesusus. Utz lochtaj ti' kajay kam nisavs. Tan nojchit kaana aanima lochel taq'o majte. Aal ant in, lochelin taq'o.

³Utz aq'taj vetz ichajlichil u Aquila tuch' u Priscila, q'ul unmol ti' u aq'on ti' u Cristo Jesusus.^z ⁴Utz nivaq' ta'ntioxh te tan, nojchit ik'aj tib' si'chmotxkam vi'. A' isa' ye'k sakamin. Utz antu nimotxtaq' ta'ntioxh te majte kajay q'u niman tetz u Jesusus q'u'l puera aanima. ⁵Antu setaq' vetz ichajlichil q'u niman tetz u Jesusus q'u'l nimol tib' tu toztotz u Aquila tuch' u Priscila.

Antu setaq' ichajlichil vunhermano Epeneto majte, va'l tii'in ti'. Aya' u b'axa niman tetz u Jesusus ok tikuenta Acaya.^a ⁶Utz aq'taj ichajlichil u Li', va'l ni'xhtaq'onin texo'l. ⁷Echat q'u vetz aa tenamil majte q'u'l a' unmol atich'in tu tze', u Androonico tuch' u Junias. Aq'taj ichajlichil. Tan a' q'u aanima tzi' q'u'l b'axal ok ti' inimal u Cristo sunvatz. Utz tiira b'a'n te'l tu tere'n q'ul ichaj u Jesusus. ⁸Aq'taj ichajlichil vunhermano Aamplias majte, u niman tetz u kuB'aal va'l tiira tii'in ti'. ⁹Aq'taj ichajlichil u Urbano, u getz aq'onom ti' u Cristo Jesusus utz, tuch' u hermano Estaquis, va'l tii'in ti'. ¹⁰Aq'taj ichajlichil u Apeles, u hermano va'l nojchit nik'uche' aas k'ujlel

^x 15.25-32 Nojchit opon u Pablo xe' q'u niman tetz u Jesusus tu u mam tenam Roma. Loq' preexhu iq'ol b'en. Nital viyolil tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos), 21 k'ujul niya' opon tu u 28 k'ujul. ^y 16.1-2 Aatz u tenam Cencrea nital tza', aya' ma'l u tilanb'al vaarko naja' k'atz u mam tenam Corinto. Atich u Pablo tu u Corinto aas itz'ib'a u u' tu q'u niman tetz u Jesusus tu Roma tza'. Kamal u hermana Febe iq'on b'en u u' xe' q'u aa Roma. ^z 16.3 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.18-19, 26. ^a 16.5 Aatz titiempo u Pablo tzi', ta'xh tulaj otzotz xe' aanima nichimolvu tib' q'u aanima ti' kuulto. Anal ma't ipaal maas 200 ya'b' ikam u Pablo aas xe't imol tib' q'u aanima tu nojla toztotxh echa' nib'anax sukuvatz cheel.

ik'u'l ti' u Cristo. Utz aq'taj ichajlichil q'u titz'in tatzik u Aristoobulo.
¹¹Aq'taj ichajlichil u vetz aa tenamil u Herodioon, tuch' q'u titz'in tatzik u Narciso, q'u'l nimamal tek u kuB'aal taq'o. ¹²Aq'taj ichajlichil u Trifena tuch' u Trifosa. Aya' q'u'l nitoksa yak'il tu aq'on ti' u kuB'aal. Aq'taj ichajlichil u hermana Peersida majte, va'l tiil'in ti'. Tan ma'xh aq'oninyu ti' u kuB'aal. ¹³Aq'taj ichajlichil u Rufo, va'l txaal el tu aq'on ti' u kuB'aal. Aq'taj vetz ichajlichil vianan majte tan, nojchit aya'l a' unnan nunnache'. ¹⁴Aq'taj vetz ichajlichil u Asiincrito, u Flegonte, u Hermas, u Patrobas, u Hermes utz, tuch' tere'n q'u hermano q'u'l atil tzixe'. ¹⁵Aq'taj vetz ichajlichil u Filoologo tuch' u Julia, u Nereo, tuch' u tanab', u Olimpas tuch' kajay q'u niman tetz u Jesusu q'u'l atil tzixe'.^b

¹⁶Utz aq'taj vetz tib' echajlichil sejununil. Tz'utz'taj tib' txala etzi'. Utz nitaq' opon echajlichil chukchaj tanul q'u niman tetz u Jesusu majte.^c

¹⁷Nival sete majte hermanos, aas iltaj inujul q'u aanima texo'l q'u'l jolol oksan xo'l utz, jolol chijol. Xaanojelex k'atza. Tan aatz q'u'l ni'ane', ye'xhkam nik'ul tib' tuch' q'u b'a'nla chusb'al k'ulel etaq'o. ¹⁸Tan yit' a' koj nititz'a u aq'on ti' u kuB'aal Jesucristo. Pek ta'xh nimotxtitz'a je' q'u tetz kam isa'. Ech telab'al sub'u'm, sotzel ik'u'l q'u aanima nisub' tu tx'anella chaj yol, oksab' tetz iq'ii.

¹⁹Nojchit nuntxuq'txun setaq'o. Tan sib'al aanima ootzajin etetz aas nojchit nenima u Jesusu. Utz a' unsa' seb'an ex tzak'kin ti' ib'anax u b'a'nil utz, ye' etoozaj ib'anax u ye'xtxoj. ²⁰Utz sa'texhpach'ax ku' u tx'li'li'inaj jaq' exaab' tu u Tiohx. Tan aq'ol paas tetaanima u Tiohx. Utz atin koj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo texo'l.

²¹Nitaq' opon echajlichil u Timoteo, vunmol tu u aq'on ti' u Jesusu. Antu u Luucio, u Jason, tuch' u Sosiipater niaq'on opon echajlichil majte. Aya' q'u vetz aa tenamil.

²²Aatz in, in Teercio, in nitz'ib'an u u' nitaq' opon u Pablo tza'. Utz nivaq' opon echajlichil tib'ii u kuB'aal majte. ²³Utz nitaq' opon echajlichil u Gayo, va'l a' atik'in tzixe'. Utz aq'el u tatib'al taq'o aas simol tib' kajay q'u niman tetz u Jesusu tuul. Nitaq' echajlichil u Erasto majte, u tesorero tetz u q'atb'al tzii tu u tenam tza'. Antu niaq'on opon echajlichil u hermano Cuarto. ²⁴[Ech atin koj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo texo'l kajay ex. Ai.]

Vitzojpu u u' tza'

²⁵Ni'xhqoksa iq'ii u Tiohx tan, a' va'l satxakb'a'nex k'atza b'a'nil, kam chit echa' nital u b'a'nla chusb'al tetz u chitpichil tu paav va'l

^b 16.5-15 Aatz q'u aanima nital tu b'iil q'u versiiculo tza', ta'xh latza' atik yol ti'. Ye'xhkam nital ib'ii tu untantu u Yolb'al Tiohx. ^c 16.16 Kostuumbre siatz q'u aanima tzi' titiempo u Pablo aas nichitz'utz' tib' txala itzi' ti' taq'ax ichajlichil tib'ilaj. Ech b'iil ni'an q'u ixoj mu's tib'ilaj cheel.

nunpaxsa itziil. A' vetxake' k'atza b'a'nil aas setootzaji vitxumb'al u Tiohx va'l ye'ich ootzajimal. Pek itz'amal nal taq'o xe' q'ii xe' saj aas ech si'ane'.

²⁶ Ech elnaj tek ul vatzsaj cheel, tiq'aq'al va'l itz'ib'aka q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Loq' itzii u Tiohx te va'l ye'k iya' u tatine'. Ech aatz vitxumb'al u Tiohx tzi', paxsali b'en itziil tu kajay q'u tenam. Ech sanimali utz, sak'uje' ik'u'l q'u tenam ti'.

²⁷ Tan ma'l ko'n u Tiohx, aya' u mam aa txumb'al. Ech tetz u techalil b'enamen tu viq'aq'al u Jesucristo. A'i.

U B'axa U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Corinto

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Pablo. Utz taq' b'en xe' q'u niman tetz u Jesusu tu u tenam Corinto tikuenta Acaya. A' itz'ib'av k'asu'l tu Eefeso, tu u ya'b' 53 m.t.J. Tu yolb'al griego itz'ib'ava.

U Pablo xe'tixsan u b'a'nla chusb'al tu u tenam Corinto tixo'l q'u ya'b' 49–51 m.t.J. A' chit ib'en ti' en ipaxsal u yolb'al Tiohx tika'paj tu sib'al tenam. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.1-18. Utz ma'l ya'b' tuch' unnik'amte i'an latzi!. Utz ok u Crispo tuch' q'u titz'in tatzik ti' inimal u Jesusu, tuch' tere'n aanima. Ech xamtel teku'en, opon unjot chusul tixo'l ti' u b'a'nla chusb'al majte, echa' u Apolos. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 19.1.

Kam koj toke' itz'ib'a u u' u Pablo tza', pek tan, aatz q'u niman tetz u Jesusu q'u'l tu Corinto tzi', nichmotxipaal tu unjolol tza'l, tu unjolol txab'kin. Utz atich sotzich k'u'lal tixo'l ti' unjolol kam aas nichiyansa u tatin tib'ilaj. Yit' ma'l koj iatz taq'o niyolonka. Utz tab'i q'u kam u Pablo tzi' aas atich tu Eefeso. A' alon opon te q'u titz'in tatzik u Cloee. Choktaj tu u u' tza' 1.11. Utz tab'i ti' tu u u' itz'ib'a opon q'u aa Corinto tzixe' majte, ti' ich'otil unjolol kam te. Echa' ti' u tzumb'a'a. Ech itz'ib'a u u' tza' ti' toksal b'en q'u niman tetz u Jesusu tu jik. Tan jolol atich ok ixo'l tib'ilaj. At majte anko'xh nichmotxi'an q'u paav q'u'l nichib'anax tu u tenam tzi!. Utz nitzaq'b'e b'en majte, kam q'u kam ex ch'otilolj te. Ech nitaq' nimal ik'u'l utz, nital te kam samotxi'ane!. Tan nichtok unjolol q'u Israeel tixo'l aas nichteesa iq'ii u Pablo.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-9 Nitaq' ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu.
- 2) 1.10–4.21 Nitala' aas yit' b'a'n koj jatxel tib' iatz q'u niman tetz u Jesusu. Yit' b'a'n koj aas nimotxiyaa tib' ti' q'u q'lesal ichaj u Jesusu xo'l q'u niman tetz u Jesusu. Utz nitzaq'b'u u Pablo ti' va'l nitalax ti' aas ye' nitx'ol yol nitopon xo'l q'u niman tetz u Jesusu. Utz nital majte, ti' q'u txaichil i'an tixo'l tu viyak'il u Tiohx atil k'atza.

- 3) 5.1–6.20 Nitoksa q'u niman tetz u Jesusu tu jik tu u yolb'al Tiohx ti' q'u eesanib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj utz; ti' majte kani'ch itx'olax inujul q'u xochi'b' tixo'l samotxi'ane'.
- 4) 7.1–40 Nichusun ti' u k'uli'b' aas ye'xhkantu' sachee ik'ulel q'u aanima utz, ye'xhkantu' majte k'uxh ye' sacheei.
- 5) 8.1–11.1 Nitale' aas kam q'u kam b'a'n saveet i'antu q'u niman tetz u Jesusu. Echa' ti' q'u chi'o nichipaasal vatz b'anich tioxh; tuch' ti' q'u kam q'u'l ye'xhkantu' si'an q'u q'esal ichaj u Jesusu.
- 6) 11.2–34 Nitale' aas kani'ch jik tiq'ot tib' unjolol kam xo'l q'u niman tetz u Jesusu si'ane'. Echa' ti' vivijtu tib' q'u ixoj, vib'anax u santa cena.
- 7) 12.1–14.40 Niyolon ti' q'u doon nitaq' u Tioxhla Espiiritu.
- 8) 15.1–58 Niyolon ti' u q'aavtitz'pu q'u kamnaj.
- 9) 16.1–24 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu tu Corinto

1 1-2 Nunq'ilab'enex kajay ex, ex niman tetz u Tiohx atilex tu u tenam Corinto. In Pablo, ichaj u Jesucristo sik'lemalin titxumb'al u Tiohx. A' unmol u hermano Soostenes nunq'ilab'enex, kajay ex ye'kan epaav vatz u Tiohx tiq'aq'al visik'let'ex u Cristo Jesusu k'atza. Antu nunq'ila b'en majte, kajay q'u'l niq'ilan sik'len vib'ii u kuB'aal Jesusu. Aya' u kuB'aal kajay o', k'uxh til chaj ko'xh atilk'o'. ³Utz taq' koj ku' u b'a'n timer u Tiohx texo'l. Aya' u kuTat tuch' u kuB'aal Jesucristo. Utz a' koj oksan u paas tetaanima.

Vitxumb'al u Tiohx ni'an xo'l q'u niman tetz u Jesusu

⁴B'enamen nunk'ama u Tiohx seti'. Tan taq' u b'a'n timer sete tiq'aq'al u Cristo Jesusu. ⁵Tan ti' ko'n u Jesucristo k'uxh tz'ajel iatz mam b'a'n timer vettaq' u Tiohx sete. Kajay txumb'al vettaq' sete. Utz aal nitekixakunsa'ex ti' talax q'ul iyol. ⁶Utz qe'l aas nojchit nitzojpu q'u yol texo'l q'u'l qal sete ti' u Cristo. ⁷Ech ye'xhkam va'toj q'ul ib'a'n timer aas ye'k koj tzexe' cheel; aya' u oya nitaq' u Tiohx. Pek atile tuul ko'xh nech'ia u tuleb'al u kuB'aal Jesucristo. ⁸Ech ti' q'ul ib'a'n timer u Tiohx tzi', tii etatin k'atza si'ane'. Ech ye'k epaav li'ana aas lu'ul u kuB'aal Jesucristo. ⁹Tan ni'xhitzojpi q'ul iyol u Tiohx, va'l vetsik'lenex ti' eb'antu ma'l evatz tuch' viK'aol, aya' kuB'aal Jesucristo.

U molmoch uchchil

¹⁰Hermanos, nunjaj b'a'n timer sete tib'ii u kuB'aal Jesucristo, aas tiira ma'loj chit evatz. Ma'loj etxumb'al utz, ma'l eyol seb'ane'. Ye'k so'ok exo'l. ¹¹Tan alaxyu ve aas tiira kaana txayoib' texo'l. A' vetalon ve q'u titz'in tatzik u Cloee. ¹²Tan at nialon texo'l chi aas: —Aye'no' tikuenta u Pablo.— Chia. At nialon aas: —Aye'no' tikuenta u Apolos.— Chia. At

nialon aas: —Aye'no' tikuenta u Cefas.— Chia.^a Utz at nialon: —O' tetz u Cristo.— chia, chi. ¹³Utz ¿kam toke ech neb'an tzi'? ¿Jatva'l ko'n chixh elnaj u Cristo tuul tzik? Utz ¿u Pablo tzik va'l je' vatz kurus seti'? ¿Oj tzik tib'ii u Pablo eb'anvu evautiismo?

¹⁴Ni'xhunk'ama u Tiohx tan, qe'l ye'xhab'il ma'j sete b'anel vautisaar vaq'o. Ta'xh unb'an vautisaar u Crispo tuch' u Gayo.^b ¹⁵Ech ye'xhab'il ko'xh ma'j sete sa'alon aas tunb'ii b'anaxku vautisaar. ¹⁶Utz ta'xh unb'an vautisaar q'u titz'in tatzik u Esteefanas majte. Utz ye'xhab'il va'toj unb'an vautisaar nunnache'. ¹⁷Tan yit' a' koj vetichajvin u Cristo ti' ib'anax vautisaar aanima. Pek a' vetichajvin ti' ipaxsal talax u b'a'nla chusb'al. Utz yit' iyol koj tzak'kin aanima nuntxakunsa' ti' ipaxsale'.^c Tan oj ech sunb'ane', a' saveesa iq'ii va'l i'an u Cristo vatz kurus atzi' oj echi.

U mam b'a'nla txumb'al ti' vinimal u Jesusu

¹⁸Aatz u b'a'nla chusb'al ti' vikameb'al u Jesusu vatz kurus, tetz elnaj tu b'ey chu q'u tz'e'jxinaj ti'. Pek aatz qetz, aya' o' chitpi'o' tu q'u kupaav, mam yak'il tetz Tiohx sukuvatz. ¹⁹Tan tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Sunsotzsa vitxumb'al q'u aa txumb'al.
Utz saveesa iq'ii vitzak'kinil q'u tzak'kin.— Chia.^d

²⁰Anchitu'. Yolpixsali tu u Tiohx u txumb'al tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Ech ¿kam satxakunku vitxumb'al q'u tzak'kin, q'u chusul, tuch' q'u'l kaana itxumb'al ti' iyolax q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza'?^e ²¹Nimna'l ye'xhkam nitxakunka tan, ye' nichab'a Tiohx q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tu ko'xh q'ul itxumb'al, k'uxh nitil q'u kam i'an u Tiohx tu vitzak'kinil. Tan a' titz'a u Tiohx aas a' sachitpu tu q'ul ipaav q'u'l niniman viyol nipaxsale', k'uxh yol tetz elnaj tu b'ey vatz q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

²²Tan aatz q'u Israeel, a' nijaje' kam xheenyaa aas nojchit ichaj Tiohx u Jesusu. Utz aatz q'u aanima griego, a' nichoke' nitzikik'ul tib' u yolb'al Tiohx tuch' q'ul itxumb'al nitab'i. ²³Pek k'uxh ech nimotxi'an tzi', ta'xhtzii nikupaxsa talaxe' aas echen sanimal u Cristo, va'l kam vatz kurus. A'tzii. K'uxh chijol ti' inimal Tiohx vatz q'u Israeel utz, k'uxh elchil tu b'ey vatz q'u griego.

^a 1.12 Aatz u b'ii “Cefas”, anko'xhtu' u b'ii Lu' tu u yolb'al arameo. ^b 1.14 Choktaj yol ti' u Crispo tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.8. Utz choktaj yol ti' u Gayo tu Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Roma 16.23. ^c 1.17 Nital u Pablo tza' aas yit' a' koj nitxakunsa vitxumb'al q'u filosofo ti' ipaxsal itziil u Jesusu. Pek a' nitxakunsa vitxumb'al u Tiohx. ^d 1.19 Choktaj u Isaias 29.14. ^e 1.20 Aatz u yol “txumb'al tu u vatz amlika tx'ava'”, aya' u “sabiduría filosófica” nitalax tu kastiia. Choktaj u Isaias 44.24-25.

²⁴Tan yit' elchil koj tu b'ey vatz q'u'l sik'leli tu u Tiohx, k'uxh Israeel utz, k'uxh griego. Mam yak'il tetz u Cristo utz, mam txumb'al tetz u Tiohx siatz. ²⁵Tan paalchu vib'a'nla txumb'al u Tiohx vatz vitxumb'al q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' k'uxh tetz ko'n elnaj tu b'ey siatz utz, k'uxh ye'k iyak'il tilone'.

²⁶Nachoj setaq'o hermanos. ¿Kam b'anich tu vetxumb'al aas ye'sajich etok ti' inimal u yolb'al Tiohx? Tan ye'kich maas etxumb'al echa' u txumb'al tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Yit' techal koj ex. Niko'xh atich koj aanima texo'l aas mam tijle'm atiche. Utz yit' jank'al koj ex, iq'omal nal etijle'm k'atz q'ul etxutx eb'aal. ²⁷Tan aatz u Tiohx, a' vetisik'le q'u aanima q'u'l ye'k itxa'k tilone' utz, q'u'l ye'k texh itx'olo'm vatz aanima tilone'. Tan a' isa' u Tiohx se'el iq'ii q'u'l sib' itxumb'al, q'u'l sib' tijle'm atile aas nitale'. ²⁸Ech a' isik'le q'u aanima q'u'l elnaj iq'ii, q'u'l ye'xhab'il texh nisajin ok. Aya' q'u'l ye'xh b'oj tijle'm. Ech se'el iq'ii q'u'l k'uxh sib' tijle'm, q'u'l sib' itxumb'al. ²⁹Ech ye'xhab'il ko'xh ma'j sab'anon aas satoksa je' iq'ii vatz Tiohx. ³⁰Tan tiq'aq'al ko'n u Tiohx k'uxh atilok'ex ti' u Cristo Jesuus. Tan a' u kutxumb'al vatz Tiohx tzi'. O' tek b'a'n vatz Tiohx. Ye'kan tek kupaav siatz. Choel tek u kutx'oj ti' q'u kupaav taq'o. ³¹Ech satzojpu va'l tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx nital ech tza': —Ab'il a' nitachva saok iq'ii, a' satoksav iq'ii ti' u Tiohx.— Chia.^f

U txumb'al val ta'xh sapaxsal itziil ti' u Jesuus

2 ¹Echixe'at aatz oponin ti' talax u yolb'al Tiohx texo'l hermanos, yit' mamaj yol koj unb'anb'e. Utz yit' tu koj mamaj txumb'al tetz aanima unq'ilavex. ²Kam koj va'toj txumb'al val sete aas atich'in texo'l. Pek ta'xh val u Jesucristo va'l aq'ax je' vatz kurus. ³Jik chit unb'ana aas paat ye't val mamaj txumb'al sete aas atich'in texo'l.^g Aya'l kala paat ye'xhkam vootzaj; peena nunb'ane' tilone' utz; nichunxo'v b'iil. ⁴Aatz q'u yol unb'anb'e ti' talax u yolb'al Tiohx sete, yit' mamaj tzak'kin yol koj tu u vatz tx'ava' tza'. Voksa yol tevi', loq' titxumb'al u Tioxhla Espiiritu tetz u Tiohx tuch' viyak'il. ⁵Ech nojchit a' sak'uje'k ek'u'l ti' viyak'il u Tiohx. Yit' a' koj sak'uje'k ek'u'l ti' itxumb'al aanima tu u vatz amlika tx'ava'.

U Tioxhla Espiiritu niaq'on u b'a'nla txumb'al

⁶Nichitkuchus nimla chaj ootzajib'al, loq' tu q'u niman tetz u Jesuus q'u'l q'anb'inaj tek itxumb'al ti' inimal u b'a'nla chusb'al. Utz yit' a' koj nikuchus q'u txumb'al tu u vatz tx'ava' tza'. Niko'xh vitxumb'al q'u q'esala tuul tan, sako'nmotxpaali. ⁷Pek a' niqal u tootzajib'al u Tiohx va'l ye' tootzaj q'u aanima; u txumb'al va'l ye'ich na'l. Pek ninalich'ian tu u

^f 1.31 Choktaj u Jeremias 9.23-24. ^g 2.3 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.1-19.

Tiohx ko'xtene, aya'xchen aas ye'sajenich ichee u vatz amlika tx'ava'. Utz qetz taq'o ti' u techalla atinchil k'atza. ⁸Utz niko'xh ma'j q'u q'esala tu u vatz amlika tx'ava' tza', tootzaji koj u tootzajib'al u Tiohx. Tan tootzaji koj, ye'xhkam taq' je' u kuB'aal vatz kurus koj atzi' va'l techal tatine'. ⁹Loq' itzojpu chit u Yolb'al Tiohx va'l nital ech tza':

—Ye'xhab'il ko'xh ma'j aanima ilonnaj tetz q'u kam tuch' b'aq' iatz q'u'l nich'iansa u Tiohx, tu q'u'l tz'ejel taanima ti'.
Ye'xhab'il ma'j ab'innaj tetz tuch' ixichin.
Utz niko'xh nikojpaal sik'u'l.— Chia.^h

¹⁰Ech k'uxh vettaq'l elu'l q'u kam vatzsaj u Tiohx qe tzi', tiq'aq'al ko'n u Tioxhla Espiiritu tan; kajay tootzaj u Tioxhla Espiiritu; tootzajle q'u kam atil tu taanima u Tiohx.

¹¹Tan echa' tzi', ab'il koj ootzajin tetz kantal taanima junun aanima, pek ta'xh ootzajin tetz u taanxelal kantal u taanima. Utz echat ko'xh u Tiohx majte. Ab'il koj ootzajin tetz kantal u taanima, pek ta'xh ootzajin tetz viTioxhla Espiiritu. ¹²Utz aatz o', k'ulel u Tioxhla Espiiritu qaq'o, va'l xe' Tiohx k'asnajk'ul. Ech saqootzaji kam qetz aq'el tu u Tiohx tu vib'a'nil. Tan yit' a' koj k'ulel qaq'o ma'j aanxelal tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

¹³Ech a' niqal q'u kam q'u'l nital u Tioxhla Espiiritu qe k'uxh niqal q'u b'a'nil tzi'. Yit' a' koj nikutxakunsa q'u yol ti' q'u txumb'al tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Pek a' nikuchus q'u kam nital u Tioxhla Espiiritu, tu q'u'l atil u Tioxhla Espiiritu k'atza majte.

¹⁴Tan aatz q'u aanima q'u'l paat ye'k Tiohx k'u'l, sa'kojel itxumb'al tu q'u chusb'al q'u'l nital u Tioxhla Espiiritu. Tetz ko'n elnaj tu b'ey nitale'. Tan ta'xh sael itxumb'al tuul q'u'l atil u Tioxhla Espiiritu k'atza. ¹⁵Pek aatz u aanima va'l atil u Tioxhla Espiiritu k'atza, nikan tootzajil q'u kam ti' u Tiohx. Utz sa'koji'ane' aatz u aanima ye'k Tiohx k'u'l, satale' kam b'anel tu u aanima atil u Tioxhla Espiiritu k'atza tzi'. ¹⁶Unchee' ¿ab'il ootzajin tetz q'u kam nititz'a u kuB'aal? Utz ¿ab'il sa'alon itxumb'al aas kam si'ane'? Pek aatz o' tan, atil vitxumb'al u Cristo sukuk'atza.

U Pablo tuch' u Apolos ela ko'n taq'onon Tiohx

3 ¹Utz aatz oponin texo'l hermanos, yit' tu nimla chaj chusb'al koj unchusvex, echa' nichusax tu q'u'l nojchit q'anb'inaj tek tu u Tioxhla Espiiritu. Tan ye'saj eyak'in tu vetatin k'atz u Cristo. Ech toke' echa' ichusax tal nitxa' unb'an sete. ²Echa' taq'ax leeche tu tal nitxa' aas ye'saj techb'ut tiila echb'ub'al unb'an sete. Tiira vatzsaj unchusvex.

^h 2.9 Choktaj u Isaias 64.4; u Jeremias 3.16.

Tan q'anb'inajkojex aas sa'tekek'ul q'u nimla chaj chusb'al. Pek b'iit esa'.³Tan anko'xh ye'saj eyak'in tu vetatin k'atz u Cristo. Kaana nachoj suya texo'l. Va'l yaaib'. Utz ato'k exo'l. Ech ζyit' tzik ex b'anol tetz u tacha'v q'ul echi'l nenache'? Tan anko'xh ech eb'anone' q'u aanima q'u'l ye' maas tootzaj u Tiohx. ⁴Tan at nialon texo'l aas: —Nojchit aye'nin tikuenta u Pablo.— Chia. Utz at nialon: —Aye'nin tikuenta u Apolos.— Chia. Ech ζyit' tzik ex b'anol tetz u tacha'v q'ul echi'l aas netal ech tzi'?

⁵Utz ζkam tek tijle'm u Pablo tuch' u Apolos aas ech netale' tzi'? Tan o' ko'n taq'onom u Tiohx. Vetko'nqoksa'ex ti' inimal u Tiohx. Ta'xh nikub'an u qaq'on va'l vettoksavo' u kuB'aal sukujunuil. ⁶Tan aatz ex, ech ex a' ma'l chikob'e'm, aas in vetchikon utz, u Apolos vetak'san. Pek u Tiohx vetch'iisan.ⁱ ⁷Utz maas koj tijle'm va'l nichikone'; niko'xh va'l niak'san. Pek ta'xh ma'l u Tiohx tan, a' va'l nich'iisan. ⁸Ech ela ko'n u chikol tuch' va'l nitak'sane'. Loq' u Tiohx sa'aq'on ichoob'al ti' q'u taq'on sijunuil. ⁹Tan o' ko'n lochol k'atz u Tiohx. Utz ech ex ichikob'e'm u Tiohx. Echa' ex tatib'al.

¹⁰Utz aatz in, tu vib'a'nil u Tiohx ech in taq'o ma'l aanima aas tootzaj b'iil iveet otzotz. Echa' in nib'anon vije'ab'al u otzotz. Pek paarten tek q'u'l nilakon u otzotz tib'a. Utz a' si'ilon kani'ch iveet si'an sijunuil. ¹¹Loq' sa'kojveeti su'lchasaxoj u je'ab'al atib'al. Echat ko'xh u chusb'al va'l k'ujb'a'malka tu u Jesucristo majte; sa'kojtoksa va't ti' va'l atilnale. ¹²Utz sa'nalelu'l vatzsaj oj kam ko'xh ichi'l u otzotz sab'anaxi va'l sanuk'ax je' vi' vije'ab'al. B'a'nla tzik q'an ch'ich' ichi'l. B'a'nla tzik saj ch'ich', oj b'a'nla chaj sivan, oj tze', oj ch'im oj xajtze'. ¹³Tan u xamal sak'uchun toj i'ane' jank'al tii ik'u'l u taq'onib'al junun aanima, ab'iste chit kam b'a'n te. Yetz satz'e'i.^j ¹⁴Utz sik'ul u choob'al q'u aanima ti' u taq'onib'al oj ye'k layan tu vitz'e'san u xamal. ¹⁵Pek oj lako'ntz'e' u taq'onib'al, ye'k ija'mel si'an ti' va'l veti'ana. Tan peena texh saok tu u b'enq'ii b'ensaj. Ech texhtu' a' tooje'lal telu'l ma'j kam tu xamal sab'anax te tu u tel vatz u choob'al paav.

¹⁶Utz ζyetz etootzaj tzik aas ex tatib'al u Tiohx utz, atil viTiohxla Espiiritu u Tiohx sek'atza? ¹⁷Ech u Tiohx sab'anon te oj ab'il sayansan u tatib'al; aya' ex. Tan aatz u tatib'al u Tiohx, tiohxla atib'al tatine'.

¹⁸Utz ye' ko'xh esotzsa je' ek'u'l. Tan oj ab'il ma'j atil itxumb'al texo'l aas nitale', loq' aya' u txumb'al tu u vatz tx'ava' tza', taq' b'ens tib' echa' ye'xhkam tootzaj. Ech sab'ens nojla aa txumb'al vatz u Tiohx. ¹⁹Tan tiira txoxkinil vatz u Tiohx u txumb'al va'l oknaj iq'ii tu u vatz tx'ava' tza'. Ech toke' tz'ib'amalka ech tza': —Nitik'a je' tib' q'u aa txumb'al tu q'ul iye'xtxojla chaj txumb'al tu u Tiohx.— Chia.^k ²⁰Utz nipajtal ech tza'

ⁱ 3.6 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.4-11, 24-28. ^j 3.13 Choktaj u Malaquias 4.1. ^k 3.19 Choktaj u Job 5.13.

majte: —Tootzajle u kuB'aals Amlika aas yit' b'a'n koj va'l nititz'a q'u aa txumb'al. Tiira ye'k itxa'k.— Chia.¹ ²¹Ech ye'k si'ane' satoksa iq'ii ma'j q'esala seti' aas ex tetz satale'. Tan kajay q'u b'a'n il ni'an q'u q'esala vatz Tiohx seti'; ex sailon iq'aq'al. ²²K'uxh u Pablo, k'uxh u Apolos, k'uxh u Cefas, k'uxh kam ko'xh ib'ii tu u vatz amlika tx'ava' tza', k'uxh u tiichajil, k'uxh u kamchil, k'uxh va'l cheel utz, k'uxh u taab'ab'en. Tan etetz kajayil; ex sailon iq'aq'al. ²³Utz ex tetz u Cristo. Utz aatz u Cristo, tetz Tiohx.

Ichaj ko'n Cristo u Pablo

4 ¹Unchee' a' kusa' satootzaji q'u aanima aas o' ko'n taq'onom u Cristo. Utz a' qetz talax q'ul itxumb'al u Tiohx q'u'l ye' ootzajimal. ²Loq' ministeer aas tiira k'ujleb'al k'u'l si'an junun q'u aq'onom, q'u'l ilol tetz q'u kam ti' u Tiohx. ³Utz ye'xhkam nivoksa tetz kam setal vi' ti' u vaq'on vatz Tiohx; niko'xh kam satal tere'n q'u aanima vi'. Utz niko'xh in, in koj sa'alon kam saya'k u vaq'on vatz Tiohx. ⁴Loq' k'uxh b'a'n chit in vatz Tiohx sunnache', ma'kojchuspia. Tan u kuB'aal sa'alon toj i'ane'. ⁵Ech ye' ko'xh eb'axab'sa etib' ti' itx'olax inujul q'u kam. Ch'iataj tul u kuB'aal Jesuus. Tan a' sa'aq'on elu'l inujul q'u kam vatzsaj q'u'l ye' ootzajimal utz, ye' na'l. A' sapaxsan elu'l vatzsaj kam nititz'a taanima junun aanima. Ech u Tiohx sa'alon ab'iste sik'ulo'k ti' satoksa iq'ii.

⁶Echixe'at nival sete hermanos, chab'ataj el etetz sunk'atza utz, k'atz u Apolos majte, aas yit' je'naj koj kuvatz. Pek jik chit tii'o' seti'. Ech etoksach eq'ii, paalchu vatz va'l nital u yolb'al Tiohx. Tan b'a'n si'ane' sepaasa etib' vatz emol. ⁷Tan u Tiohx nib'anon oj paalch'ex vi' emol. Utz ¿kam etetz sa'atini oj yit' u Tiohx koj sa'aq'on? Ech oj a' niaq'on q'ul etetz, ¿kantu' unchee' aas aya'l kala tuch' eyak'il nechab'a q'ul etetz tilone'?

⁸Tan ex tek mamaj tx'iiol iq'ii tu vetatin k'atz u Tiohx nenache'. Ye'xhkam va'toj nesavsa aas sakuloch'ex ti'. Ex tek q'esala nenache'. Kam tere'n koj satxakunk'o' sete. Utz b'a'n atzi' aas noj koj chit ch'liyex tu vetatin k'atz u Tiohx; ech ela texh o' si'ane'. ⁹Utz a'tzii. K'uxh paalchutek'ex sukuvatz tan, nivitz'a aas a' vitxumb'al u Tiohx sa'chitkaa'o' tiya'teb'al o' ichaj u Jesuus. O' q'u'l ato'k'o' vatz kamchil b'enamen. O' imayleb'al q'u aanima kajayil tu u vatz amlika tx'ava' tza', tuch' q'u aanjel. ¹⁰A'tzii. Oj a' qalche' elnajo' tu b'ey ti' u Cristo tan, tz'ejel qaanima ti'; ta'xhtzii ex tzak'kin k'atz u Cristo. Ye'k kuyak'il; pek ex aa yak'il. Nitel kuq'ii; pek nitok eq'ii.

¹¹Ulyu ko'xh o' tza' tuul nikupaal tu va'y, tu tzaji tzi'l. Nikuya'ta qoksa'm. Niku'osle'. Utz ye'k qatib'al tinujul til sa'atink'o'. ¹²Ni'xhkukool

¹ 3.20 Choktaj u Salmos 94.11.

tu aq'on tuch' kuq'ab'. Nitz'ejax ye'xtxojla yol qi'; loq' b'a'nla yol ko'n niqale'. Niqojchale' utz, nikuq'i'e'. ¹³Nikuyoq'le' utz, jikom ku'en kutzaq'b'u ti'. Ech ku'en a' o' ch'is vatz q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Kajay aanima niaq'onelop'o' echil tzi', ulyo' ko'xh tza' tuul.

¹⁴Loq' yit' eq'ii koj niveesa tu va'l nuntz'ib'a opon sete tza'. Pek yol chit nival sete; etokeb'al tu jik. Tan ech ex unk'aol unme'al, tii'in seti'. ¹⁵Tan k'uxh sib' koj chit chusul etetz atil tu vetatin k'atz u Cristo Jesus, yit' sib'al koj u itz'pixan etetz k'atza aas ech tatine' etat. Tan in ko'n sunjunal xe'tixsanex k'atza tu u b'a'nla chusb'al. ¹⁶Ech nunjaj sete b'a'nil aas setilo'k etetz vi'.

¹⁷Utz ech vetunchajl opon u Timoteo tzexe', va'l ech tatine' a' unk'aol. Tan nojchit k'ujlel ik'u'l ti' u kuB'aal. Utz satal sete kam u chusb'al nunnima utz, nunk'uch ti' u Cristo. Tan a' va'l nivale' til chit q'u'l nipalk'in xo'l q'u niman tetz u Jesus ti' ichusax u yolb'al Tiohx. ¹⁸Tan nivab'i aas atil unjolol nipaasa tib' texo'l. Aya' kala aas paat ye'kan so'oponin tab'ile'. ¹⁹Pek vopon texh texo'l oj lataq' tzii u kuB'aal ve. Ech savootzaji q'u'l nipaasa tib' texo'l, nojchixh atil viyak'il u Tiohx k'atza, pek oj ti' ko'xhtu' aas telab'al yol ech nipaasa tib' texo'l. ²⁰Tan aatz vik'uchax viQ'esalail u Tiohx, yit' tu ko'nkoxh yol aas telab'al talax ni'an ma'j aanima. Pek aya' va'l sa'atin viyak'il u Tiohx k'atza. ²¹Ech ¿kam esa'? ¿A' tzik esa' tuch' yaaom so'oponin? Pek ¿oj jik ko'xh sunq'ila'ex; maanxho untxumb'al sunb'ane'?

Vitx'olax inujul q'u b'anol ye'xtxoj

5 ¹Tan ootzajimal aas atil aanima texo'l niteesa tib' tu b'ey tuch' aanima. Aal ye'xhkam tek nituch xo'l q'u aanima ye' tootzaj Tiohx u kam va'l nituch texo'l tzi'. Tan atil ma'l texo'l aas iq'omal je' tixoj itat taq'o. ²Utz ye'xhat ni'enku sete tilon tu va'l neb'ane'. ¡Aal techal ex nenache'! Nikojetxumun b'oj ti' u paav tzi'. Tan ye'xhkam neteesa u aa paav texo'l va'l nib'anon q'u kam tzi'. ³Ech vetvitz'ala' kam sab'anax tu u aanima tzi'. Tan k'uxh ye'k in texo'l, tiira nivitz'a'ex tu vaanxelal. Utz ela ko'xh tuch' atilin texo'l atzi'. ⁴Utz aatz lemoleb' tib'ii utz, tiyak'il u kuB'aal Jesus, savitz'aex majte. Ech sa'atin u vaanxelal texo'l. Utz sa'atin u kuB'aal Jesus majte. ⁵Utz altaj tel u vinaj texo'l tzi'. A' li'ilon kam lauleb'elik tikuenta u tx'i'li'inaj tu u vatz tx'ava' tza'. Pek ta'xhtzii kamal sachitpu u taanxelal aas lu'ul u kuB'aal Jesus.

⁶Unchee' ab'itaj. B'a'n koj va'l neb'ane' aas tiira b'a'n ex nenache'. Tan atil paav texo'l. Utz ye' koj ab'imal u yol setaq'o va'l ti' b'iil tx'amla q'ota tetz kaxhlaan tx'ix, aas oj se'en xo'l u b'a'nla q'ota, so'ole' ti' itx'amtixsale' kajayil. ⁷Ech eesataj u paav texo'l va'l echa' chan tx'amtixsab'al. Ech tiira b'a'n ex si'ane', echa' u b'a'nla q'ota anal iche'le'. Tan xaannajelex k'atz u paav ti' vikam u Cristo vatz kurus. Echa'

viyatz'ax u karne'l tu tx'olo'm. ⁸Utz jikom chit vetxumb'al seb'ane'. A' seb'an vinujul, ye'k setoksa tetz q'u onkonil, tuch' q'u ye'xtxoj, aya' q'u txumb'al nicheb'an veti'anka. Ech seb'ane' va'l nib'anax tu u nimla q'ii, aas ye'k chan tx'amtixsab' kaxhlaan tx'ix nitatin to'otzotz; ech jikla kaxhlaan tx'ix va'l nitela'.

⁹Unchee' val opon sete tu va't u u' majte va'l vaq' opon aas yit' b'a'n koj semolo etib' tuch' q'u eesanib' tu b'ey tuch' aanima. ¹⁰Loq' tek' setab'i tokeb'al va'l val sete. Tan yit' a' koj val sete q'u eesanib' tu b'ey tuch' aanima tu u vatz tx'ava' tza'. Niko'xh q'u'l ye'k inoob'al ti'aj kam, tuch' q'u elq'om utz, q'u nachol b'anich tioxh. Tan oj echi, a' tek isa' atzi' aas saelb'enex tu u vatz tx'ava' tza'. ¹¹Pek a' val sete aas ye' seb'an ma'l evatz tuch' q'u'l k'uxh hermano chit ib'ii, oj eesanib' tu b'ey tuch' aanima; oj ye'k inoob'al ti' kam; oj nachol b'anich tioxh; oj alol tz'ejb'al tzii yol ti' aanima; oj q'ab'areel utz; oj elq'om. Niko'xh sa'kojemolo etib' tu tx'a'om tuch'. ¹²⁻¹³Tan ye'k vokeb'al ti' itx'olax inujul ipaav q'u'l ye' oknaj texo'l. Echat ko'xh ex majte. Ye'k etokeb'al ti' itx'olax inujul ipaav q'u' aanima q'u'l yit' niman koj tetz u Jesusus. Pek ta'xh setx'ol inujul q'u'l oknaj texo'l. Ech eesataj u aa paav texo'l va'l nivale' tzi'. Pek ech koj q'u'l ye' oknaj texo'l, Tioxh koj tx'olon inujul.

U xochi'b' vatz q'u q'atol tzii q'u'l ye' tootzaj Tioxh

6 ¹Utz ye' eb'an va'l neb'ane' aas ye' chit qeleb'e exocht ehermanos vatz q'u q'atb'al tzii ye' tootzaj Tioxh kam ko'xh b'oj ti'. Pek a' setx'olv inujul vatz q'u hermanos. ²Tan ye' koj etootzaj aas o' satx'olon inujul q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza', jank'al o' nimamal tek u Jesusus qaq'o. Ech oj sakutx'ol inujul u vatz amlika tx'ava' tza', ¿ye' saole'ex ti' itx'olax inujul q'u talaj kam texo'l tzik? ³Kamal ye' etootzaj aas aal sa'nalkutx'ol inujul q'u aanjel. Ech ¿a' chixh ye' saole'o' ti' itx'olax inujul q'u talaj kam nipaalk'o'? ⁴Utz ¿kantu' aas a' nitx'olon enujul setaq'o q'u niman tetz u Jesusus q'u'l ye'xhkam ko'xh tijle'm oj nitok exo'l setib'ilaj? ⁵Loq' eq'ii niveesa tu va'l nivale' tza'. Tan ye'k koj ma'j tzak'kinla hermano texo'l tzi' aas setoksa ti' itx'olax inujul q'u kam. ⁶Tan va'l motx eb'antu ch'a'o setib'ilaj. Utz ¿a' nimotxexochv etib' vatz q'u'l ye' tootzaj Tioxh!

⁷Tiira b'a'n koj va'l neb'ane' aas neb'an ch'a'o setib'ilaj. ¿Kantu' ye' texh netx'ak b'ioj oj yit' vinujul koj nib'anax sete? Niteko'nkoxhetx'ake' oj nesub'le'. ⁸Pek aal ex q'u'l yit' inujul koj neb'ane'. Tan nesub'une' utz, ¿te ehermanos at neb'anva!

⁹Utz ye' koj etootzaj aas ab'il q'u'l ye'xhkam ni'an vinujul sa'kojetzan ti' viQ'esalail u Tioxh taab'ab'en. Ech esotszach je' ek'u'l; etilcho'k etetz ti' q'u eesanib' tu b'ey tuch' aanima, q'u nachol b'anich tioxh utz; niko'xh q'u'l nitiq'o je' tetz vinajil, tetz ixojil. ¹⁰Utz niko'xh q'u elq'om; niko'xh

q'u'l ye'k chit inoob'al ti' tx'iib'al q'ii; niko'xh q'u q'ab'areel; niko'xh q'u alol tz'ejb'al yol ti' imol utz; niko'xh q'u sub'ul. Kajay sa'kojetzan ti' viQ'esalail u Tiohx taab'ab'en. ¹¹Utz k'uxh echich unjolol ex q'u aanima tzi' veti'anka. Tx'aapinajtek'ex vatz Tiohx cheel. Utz xaannajtek'elex vatz paav siatz. Tan b'enyex b'a'n siatz tib'ii u kuB'aal Jesus tuch' tu viTioxhla Espiiritu u Tiohx.

U toksal iq'ii u Tiohx tuch' u chi'l

¹²Unchee' setab'i tan, kajay q'u kam nikub'ane', b'a'n nikunache'. Loq' yit' b'a'n koj aas kajay sakub'ane'. K'uxh kajay q'u kam b'a'n nikunache', sa'kojqaq' qib' sisub'o' ma'j te. ¹³Tan atil tokeb'al q'u kam sijunuil. Echa' q'u echb'ub'al. Tan tetz u uul. Utz tatib'al echb'ub'al u uul majte. Loq' sa'nalsotzsakal ka'va'l q'u kam tu u Tiohx tzi'. Pek yit'e'ch koj u kuchi'l i'an u Tiohx, yit' a' koj itxa'k aas saeesalib' tu b'ey tuch' aanima. Pek tetz u kuB'aal Amlika. Utz a' saoksal iq'ii tu u kuchi'l. ¹⁴Tan a' saq'aavitz'pixsan u kuchi'l u Tiohx tu u mam iyak'il. Echa' u q'aavitz'pixsal u Jesus xo'l q'u kamnaj i'ana.

¹⁵Tan ζoj ye' etootzaj aas tetz u Cristo vechi'l? ;Ech ye'xh b'oj si'ane' aas ma'len kam si'an vichi'l u Cristo. Ye'xh b'oj si'ane' savoksa k'atz ma'l aa paavla ixoj! ¹⁶Tan ζyetz etootzaj tzik aas ab'il va'l nitok k'atz ma'l aa paavla ixoj, ma'l ni'enku vichi'l tuch'? Tan nital u Yolb'al Tiohx aas: — Ma'l teko'n se'enku vichi'l sika'b'il.— Chia.^m ¹⁷Ech ab'il va'l nitok ti' u kuB'aal Amlika, ma'l teko'n ni'enku u taanxel tuch'.

¹⁸Unchee' kuenta'ex; eteesach etib' tu b'ey tuch' aanima. Tan ab'il va'l niteesa tib' tu b'ey tuch' aanima, vichi'l niyansa vatz u Tiohx. Yit'e'ch a' tere'n q'u paav tan; nikojtok u chi'l tuul. ¹⁹Utz ζyetz etootzaj tzik aas tatib'al u Tioxhla Espiiritu vechi'l? Tan u Tiohx aq'on viTioxhla Espiiritu sete va'l atil sek'atza. Ech yit' ex koj ib'aal vechi'l. ²⁰Sib' u ja'mel taq' u Tiohx seti'. Ech oksataj iq'ii u Tiohx tuch' vechi'l utz, tuch' vetaanxelal tan, tetz u Tiohx.

U chusb'al ti' q'u aanima atil ik'ulel

7 ¹Unchee' aatz cheel, suntzaq'b'e q'u kam q'u'l ech'oti ul ve tu vetu' ti' u k'uli'b' tuch' ixoj. Utz nival sete aas b'a'n chitu' atzi' ye'k sik'ul tib' u vinaj tuch' ixoj. ²Pek b'a'n si'ane' aas sateesa tib' u vinaj tu b'ey tuch' ab'il chaj ko'xh ixoj. Ech aal b'a'n jik chit sa'atin ma'l tixoj. Utz jik chit sa'atin ma'l ivinaj u ixoj majte. ³Loq' ministeer sa'xhitzojpi u vinaj q'u kam taq' iquul tuul ti' u tatin tuch' u tixoj. Utz echat ko'xh si'an u ixoj ti' vivinaj majte. ⁴Tan aatz vichi'l u ixoj, yit' tetz koj sijunal; pek tetz vivinaj majte. Utz tetz koj vichi'l u vinaj sijunal; pek tetz u ixoj

^m 6.16 Choktaj u Geenesis 2.24.

majte. ⁵Ech ye'k si'ane' aas ye'k seq'ila etib'. Pek jik yolel seb'ane' oj ye'k seq'ila etib' maj' tiempo tan, so'ok'ex ti' inachax Tiohx. Utz aatz laya'ex, la'tepajeq'ila etib'. Tan oj ye'ka, b'a'n si'ane' sisub'ex u tx'i'li'inaj. Utz sataq'ku'ex tu paav tuch' aanima yit' ek'ulel koj.

⁶Loq' aatz va'l nival sete tza', yit' mantaar koj tetz u Tiohx. Pek niko'nvaq' tzii sete ech seb'ane'. Ech sete saelka. ⁷Nivitz'a aas b'a'n ech koj kajay q'u vinaj echa' in tza'. Pek loq' u Tiohx aq'onnaj tetz tu junun niman tetz u Jesusus aas kam si'ane' sijununil. Tan nojchit chukchaj itxumb'al.

⁸Pek nival tu q'u'l ye'saj ichee ik'ulel tuch' tu q'u txakay ixoj aas aal b'a'n ye'kan sik'ul tib'. Ech si'ane' echa' in tza'. ⁹Pek b'a'n sauch k'uli'b' yit' a' koj etetz aas sako'xhatinex ech tza'. Tan aal b'a'n sechok ek'ulel. A' koj b'a'n aas a' texh setitz'a ixoj oj vinaj b'enamem.

¹⁰Utz nival tu q'u'l atil nal tek ik'ulel aas ye' taq'ka vivinaj u ixoj. Loq' setab'i tan, in ko'n koj nialon sunjunal, pek u kuB'aal Jesusus alonnajka. ¹¹Pek oj sijatx tib', kaaojnu ech tzi'. Ye'k sik'ul tib' tuch' va'te. Loq' aal b'a'n untz'oj sikuy tib'. Utz echat nival tu u vinaj aas ye' telab'eka u tixoj.

¹²Unchee' saval va't u chusb'al sete. Loq' in ko'xh nialon. Yit' u kuB'aal Jesusus koj alonka. A' nivalvu tu tere'n q'u niman tetz u Jesusus q'u'l yit' oknaj koj u tixoj ti' inimal u Jesusus. Telab'echka u tixoj u vinaj tzi', oj b'a'n ninache' atil u tixoj tzixe'. ¹³Utz oj atil ma'l ixoj aas yit' oknaj koj vivinaj ti' inimal u Jesusus, utz, b'a'n ninach vivinaj aas k'ulel tib' tuch', telab'echka majte. ¹⁴Tan k'uxh ye' oknaj u vinaj ti' inimal u Jesusus, satil ma'l b'a'n nil k'atz u Tiohx ti' u tixoj. Tan txaael u tixoj tu u Tiohx aas ech si'ane'. Utz echat ko'xh u ixoj majte va'l ye' tootzaj Tiohx, k'uxh ye' nimamal u Jesusus taq'o, satil ma'l b'a'n nil k'atz u Tiohx ti' vivinaj. Tan txaael tu u Tiohx aas ech si'ane'. Echat ko'xh q'ul initsa'a majte q'u'l ye' oknaj, satil b'a'n nil tan, niman tetz u Jesusus q'ul itxutx ib'aal. ¹⁵Pek oj jatxoib' isa' va'l ye' nimamal u Jesusus taq'o, b'enojna. Tan kam koj txayb'al tib' u niman tetz u Jesusus tuch' vatz Tiohx. A'tzii. B'enojna. Ch'a'o koj isa'. Tan tu b'a'n la atinchil vetsik'levo' u Tiohx. ¹⁶Utz kam anachb'e hermana, oj lo'ole'axh ti' tok vavinaj ti' inimal u Jesusus. Utz kam koj anachb'e hermano, oj lo'ole'axh ti' tok val iixoj ti' inimal u Jesusus.

¹⁷Unchee' kam vetatine' sejununil aas vetisik'le'ex u kuB'aal, echojnex tzi'. Utz kam vetetz aq'el tu u Tiohx ti' u aq'on ti', a' tii noj eb'ane'. Tan ech q'u mantaar nival tu kajay q'u niman tetz u Jesusus. ¹⁸Oj b'anel u kostuumbre tu maj' aanima ti' itzok'ax el b'iil ichi'l aas ye'sajich tok ti' inimal u Jesusus, echojnu tzi'. Utz ab'il q'u'l ye' b'anel u kostuumbre taq'o ti' itzok'ax el b'iil ichi'l, echojnu tzi'. Yit' sa'kojtitz'a itzok'ax el ichi'l. ¹⁹Tan kam koj b'a'n nil nitaq'e' k'uxh tzok'el el b'iil chi'l utz, k'uxh ye' tzok'el el b'iil ichi'l u aanima. Pek a' chit ib'o'q'ol va'l aas sanimal u

yolb'al Tiohx. ²⁰Ech kam vetatine' aas isik'let'ex u Jesusu, echojn etatin tzi'!

²¹Ye' ko'xh q'atonex ti' oj k'ayimal etib' tu aq'on xe' aanima aas ok'ex ti' inimal u Jesusu. Pek oj saveeti sachajpulex setile', b'antaj ya'l etela'.²²Tan ab'il va'l k'ayimal tib' tu aq'on aas sik'lel tu u kuB'aal Jesusu, chitel tek u tatin siatz. Ech saaq'onin ti' u kuB'aal. Utz ab'il va'l k'uxh yit' k'ayimal koj ok vatz aq'on aas inima u Jesusu, aya'l ik'u'l nitoksa tib' tu aq'on ti' u Cristo. ²³Tan mam ja'mel taq' u Tiohx ti' echitpu tu q'ul epaav. Ech ye' ko'xh etoksa etib' jaq' chusb'al aas tetz ko'n aanima. ²⁴Echixe'at nival sete hermanos, aas echojnex k'atz Tiohx kam vetatine' aas ok'ex ti' inimal u Tiohx.

²⁵Aatz q'u'l tiira ixviak, ye'k ma'j imantaar u Tiohx ti'. Pek loq' b'a'n nunnache' aas saval ma'j unyol; iyol ma'l jikomla aanima aas txumaxnaj tek iatz tu u kuB'aal, k'ujleb'al k'u'lla yol tzixe'. ²⁶Ech b'a'n nunnache' sako'nkaa ech tzi', ti' q'u tza'l kaana ko'xh tu u tiempo tza'. ²⁷Ech ab'il axh k'ulel iib' tuch' ixoj, ye' ko'xh iitz'a jatxi'b'. Utz ab'il axh ye'k iioxj, ye' iitz'a ichokaxe'. ²⁸Loq' paav tekoj aas sachok ak'ulel. Utz paav koj sachee ik'ulel u ixviak. Pek ti' ko'xhtu' tan, samotxpaal tu tza'l. Utz a' unsa' ye' koj paalex tuul nivale'.

²⁹Tan b'iit ko'xh tiempo atile hermanos, sako'npaal q'u kam kajayil. Ech toke' nival tu q'u'l atil tixoj aas taq' yak'il tu aq'on ti' u Tiohx. Yit' ta'xh koj satitz'a u tixoj. ³⁰Aatz q'u'l nitoq'e', i'ane' aas aya'l kala ye' nitoq'e'. Aatz q'u'l nitxuq'txune', i'ane' aas aya'l kala ye' nitxuq'txune'. Utz aatz q'u'l niloq' kam, i'ane' aas aya'l kala ye'xhkam tetz atile. Tan jank'at koj u tiempo. ³¹Aatz q'u'l b'a'n nipaalka, atil tetz tu u vatz amlika tx'ava' tza', yit' ta'xh koj satitz'a q'u b'a'n nipaalka. Tan sako'npaal u vatz amlika tx'ava' tza'.

³²Nival q'u kam tza' tan, a' unsa' ye' koj ela'ok'ex ti' q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan aatz q'u hermanos q'u'l ye'k ik'ulel, ta'xh nititz'a q'u kam tetz u kuB'aal. Ta'xh nititz'a i'antu q'u kam q'u'l isa' u kuB'aal. ³³Pek aatz q'u aanima atil ik'ulel, a' nititz'a vime'b'i'l tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' nititz'a kam nisav tu u tixoj. ³⁴Atil jalb'al tib' vib'anon u ixoj va'l atil ik'ulel, tuch' u ixviak va'l paat ye' nib'en ti' vinaj. Atil jalb'al tib' q'ul ib'anon majte. Tan aatz u ixoj va'l ye'k ik'ulel, ta'xh nititz'a u aq'on ti' u kuB'aal. Tan a' isa' aas tiira ato'k k'atz u Tiohx tuch' ichi'l utz, tuch' taanxelal. Pek aatz u ixoj atil ik'ulel, a' nititz'a vime'b'i'l tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' nititz'a kam nisav tu vivinaj.

³⁵Utz majelkojex nunb'ane' k'uxh nival q'u kam tzi'. Pek etetz u b'a'n nil nivitz'a. A' unsa' aas tiira tu b'a'n sapaalk'ex utz; jik chit etatine'. Ech ye'xhkam samajon exaan ok k'atz u kuB'aal.

ⁿ 7.21 Aatz q'u aanima q'u'l tiira k'ayimal tib' tu aq'on xe' b'aal taq'on nital tza', aya' q'u'l "esclavo" chu tel' tu kastiya.

³⁶Ech oj ab'il ma'l ni'itz'an aas aal b'a'n sichok ik'ulel vime'al va'l ye'saj ib'en xe' vinaj tan, noj tek ipaal iya'b' satale', i'ane' kam va'l nititz'a. Tan yit' ye'xtxoj koj va'l si'ane'. ³⁷Utz ab'il va'l tiira txaklel tu vitxumb'al aas ye'k sachee ik'ulel vime'al, b'a'n va'l ni'ane'. Ta'xhtzii untz'oj yit' oknaj koj aanima ti'. Ye'xhkant'u'. ³⁸Ech b'a'n si'an va'l k'uxh sataq' vime'al sik'ul tib' tuch' u vinaj ato'k ti'. Pek aal tiira b'a'n si'an va'l oj tiira ye'k sichok ik'ulel.

³⁹Aatz u ixoj atil ik'ulel, qitzel tu u mantaar tetz k'uli'b' tuch' vivinaj oj itz'lele. Pek oj sakam vivinaj, ye'xhkam ve't txayb'al tib' tuch'. Si'ane' sik'ul tib' tuch' va'te ab'il isa'. Ta'xhtzii oj niman tetz u kuB'aal. ⁴⁰Pek loq' aatz nivitz'a, aal chi'b'eb'al tatin si'ane' oj ye'k ik'ulel. Utz k'uxh nival q'u kam tza' tan, nivitz'a aas a' vitxumb'al u Tioxhla Espiiritu sunk'atza.

Q'u echb'ub'al paalnaj vatz b'anich tioxh

8 ¹Unchee' aatz ti' q'u echb'ub'al q'u'l nitoksal vatz b'anich tioxh, atil tek etxumb'al ti'.^o Pek ti' ko'xhtu' tan, net'anb'a' etib' ti'. Pek aal b'a'n a' setoksa tetz vatz vetxumb'al veb'antu ti'ex ti' q'u aanima tan, a' va'l nich'iisan uchchil vatz Tioxh. ²Utz ab'il va'l tiira atil tek itxumb'al ti' q'u kam tzi' ninache', ye'saj tootzajita' jank'al tere'n va'l ministeer satootzaji. ³Pek ab'il va'l tz'ejel taanima ti' u Tioxh, satootzaji kam vitxumb'al u Tioxh ti'.

⁴Utz nimotxetale' aas matz b'a'n se'echb'ul q'u echb'ub'al q'u'l ma't toksal vatz b'anich tioxh. Utz nival sete aas kam koj si'ane'. Tan qootzajle kam koj itxa'k ma'l b'anich tioxh tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan ma'l ko'n nojla Tioxh atile. ⁵K'uxh kalab' ko'xh kam atil tu u vatz tx'ava' tza', tuch' tu amlika aas tioxh ib'ii. Tan kaana ko'xh b'anich tioxh utz, kaana b'aala aas tioxh talaxe'. ⁶A' li'ilon. Tan ma'l ko'n nojla Tioxh atil sukuvatz. Aya' u kuTat va'l cheesan q'u kam kajayil. Utz o' tetz majte. Utz ma'l ko'n kuB'aal atile. Aya' u Jesucristo va'l tiq'aq'al ku'en atil kajay q'u kam. Utz tiq'aq'al ku'en atilo' majte.

⁷Unchee' k'uxh echi, sib'al hermanos ye' ootzajin tetz u kam tzi'. Ta'xh kaanaj sik'u'l va'l nichichusax te aas nojchit atil taanima q'u b'anich tioxh. Ech oj nitechb'u q'u echb'ub'al q'u'l b'anb'emal vatz b'anich tioxh, paavinyu teku'en ninache'. ⁸Loq' sa'kojtaq'b'eno' b'a'n u echb'ub'al vatz Tioxh, untz'oj saqechb'u. Utz ye'xtxoj tekoj si'ane' untz'oj ye' saqechb'u. Ye'xhkam niloch'o' tu u qatin vatz u Tioxh.

⁹Loq' kuenta'ex ab'iste ex etootzaj q'u kam tzi'. Esotzsach ik'u'l q'u'l ye' maas iq'omal iyak'il. ¹⁰Tan oj satilaxh ma'l q'u niman tetz u Jesuus

---

^o 8.1 Sib' q'u chib' q'u'l nichik'ay tu k'ayib' tetz tu u tiempo tzi', ma'tich toksal tu tx'olo'm vatz b'anich tioxh b'axa. Ech nichik'aye'. Ech a' va'l nichsotzsan ik'u'l q'u niman tetz u Jesuus. Matz b'a'n satechb'u oj ye'xtxoj nichtale'.

q'u'l niqale' tzi' aas k'ujlelaxh tu va'l nik'ayilik q'u echb'ub'al oknaj vatz b'anich tioxh, b'a'n si'ane' aas sa'texhtilo'k tetz sai'. Utz satechb'u tetz majte. Loq' sa'xhtal tu taanima aas yit' b'a'n koj va'l ni'ane'. Tan k'uxh ootzajle aas b'a'n, pek paav ninache'. ¹¹Ech toke' kuenta'ex. Tan b'a'n si'ane' satz'ejxu ma'j q'u niman tetz u Jesus setaq'o va'l kam u Cristo ti'. Noj asotzsa ik'u'l tan, ye' maas iq'omal iyak'il k'atz Tioxh. Utz ta'n tek noj inaq'b'u ti' q'u b'anich tioxh. ¹²Ech paav va'l neb'an vatz u Cristo oj ech seb'an tzi'. Tan neb'ano'k ma'l kam siatz aas paav ninache', k'uxh b'a'n setetz. Tan nitektitz'a aas b'a'n tetz majte. ¹³Ech oj savile' aas sasotz ik'u'l ma'j q'u niman tetz u Jesus tu u echb'ub'al va'l oknaj vatz b'anich tioxh, aal tek b'a'n paat ye'k savechb'u. Ech ye'k suntz'ejxixa u niman tetz u Jesus tzi'.

Vilochax q'ul ichaj u Jesus

9 ¹Unchee' setab'i tan, tiq'aq'al u vaq'on ti' u kuB'aal Jesus k'uxh oknajex ti' u Jesus. Tan nojchit ilel u kuB'aal Jesus vaq'o. In ichaj. Utz yit' k'ayimal koj vib' jaq' imantaar ma'j aanima. Echixe'at ye'xhkantu' sailb'elin tu u vijle'm. ²Pek oj yit' in koj ichaj u Jesus vatz unjot aanima, a' li'ilon. Pek in sevatz. A' techlal aas in ichaj tan, oknajtek'ex ti' inimal u kuB'aal Jesus vaq'o.

³Ech a' tzaq'b'eb' tetz q'u aanima cheel sunb'ane' tza', q'u'l kam ko'xh nital vi'. ⁴Ye'xhkantu' satzujb'elo'. Ye'xhkantu' sa'aq'ax qechb'ub'al tuch' qaa'. ⁵Utz ye'xhkantu' saqiq'o ma'j ixoj niman tetz u Jesus utz, sakuxamb'ixsa qi'. Tan ech b'anel tu tere'n q'ul ichaj u Jesus. Utz ech b'anel tu q'u'l itza'q' u Jesus tuch' u Lu'. ⁶Pek çuntz'oj in ko'xh tuch' u Bernabee sa'aq'onino' ti' itx'akax qechb'ub'al tuul niqaq'onin ti' u b'a'nla chusb'al? Tan yit'e'ch koj ni'an unjote. ⁷Ye'xhab'il ma'j sol nib'anon aas anat ko'xh sachoon je' u techb'ub'al tuch' u taa' tuul paarten etz aq'on si'ane'. Ye'kax i'an u chikol uuva aas ye' koj satechb'u je' tetz vivatz viuuva va'l nichike'. Utz ye'kax i'an u xeen karne'l aas ye' koj nituk'a tetz u leecho tetz vikarne'l majte.

⁸Utz etitz'achi aas iyol ko'xh aanima va'l nivale' tza'. Pek ech chit nital u o'tla mantaar majte. ⁹Tan tz'ib'amalka tu vimantaar u Moisees ech tza': —Yit' sa'kojooksa txim tiju' u vaakaxh tuul nipaqa'e'l triigo.— Chia.^p Utz çq'u avan ko'n chixh nital u Tioxh nenache' aas ech nital tzi'? ¹⁰Pek o' titz'a'o' tu va'l tala tzi'. O' nitale'. Qi' tz'ib'alikka q'u yol tzi'. Tan aatz va'l nikoone', k'ujlel ik'u'l ti' va'l nichike'. Utz echat u paq'ol triigo, k'ujlel ik'u'l aas sa'aq'ax tetz va'l nipaqa'e'l. ¹¹Utz echat ko'xh o'

---

p 9.9 Aatz ipaq'ax u triigo nichian q'u Israeel tu u tiempo tzi' utz, vaakaxh nitzeq'e'yun taq'o. Nipaasa sii'. Utz tuul nichtaq'onin q'u vaakaxh, nichtechb'u tetz u triigo. Ye'xhkam nichimajax ti'. A' va'l niyol u Pablo tza'. Choktaj u Deuteronomio 25.4.

majte. Aq'oninnajo' texo'l ti' ichusax u b'a'nla chusb'al tetz u Tiohx. Utz çye'xtxoj tzik setaq' qetz q'u kam tetz vatz tx'ava' atil tzexe' nenache'?
 12 Tan aal nik'ulo'k ti' unjote aas netzujb'e, ç'a' chixh o' ye' sik'ulo'k qi'?

Pek ye'k sukuvatx aas sa'texhtzujb'elo' k'uxh sa'chitik'ulo'k qi'. Tan ye' kusa' aas sakuchij viyak'in u b'a'nla chusb'al. Ech nikutx'ake' kam nipaalk'o'. 13 Utz etootzajle aas alel tu u Tiohx ech tza': —Ab'il q'u'l nitaq'onin ti' q'u kam tetz Tiohx tu viq'analil u totztiohx, tu u taq'on sitx'akvu u techb'ub'al. Utz echat ko'xh q'u'l nitoksa tx'olo'm vatz u nachb'al Tiohx. Satechb'u tetz q'u kam q'u'l nitoksa tu u tx'olo'm.— Chia.^q 14 Utz echat alelka tu u kuB'aal Jesusus majte aas: —Ab'il q'u'l nipaxsan u b'a'nla chusb'al, a' satx'a'nku siatz.— Chia.^r 15 Pek ye'xhkam nunjaj vetz q'u kam tzi'. Utz ye'xhkam nuntz'ib'a talaxe' aas ech vilb'el sab'anli. Tan tiira a' u vacha'v ipaxsal u b'a'nla chusb'al. Kamchil sunb'an nunnache' oj ye'k sunb'ane'.

16 Loq' yit' tokeb'al koj unq'ii aas nunpaxsa itziiul u b'a'nla chusb'al. Tan a' chit u vetz aq'el. Utz in ninachon u ijatz ti' ib'anaxe'. ;Ech tilayol saya'k'in oj ye' saval paal u b'a'nla chusb'al! 17 Tan oj aya'l unk'u'l nunb'ane', sunk'ul unchoob'al xe' u kuB'aal Jesusus. Utz k'uxh yu'nsa', ministeer unb'anta' tan, a' vunchaj vet'aq'axi. 18 Oya q'ii nunb'ane' tan, a' vunkanaal aas sa'xhchi'b'in ti' talax u b'a'nla chusb'al ti' u Cristo. Ye'xhkam nunjitz'o'k'ex ti' vetz; ye'xhkam nunpaasa vib'.

19 Ech ye'xhab'il xe' txayelk'in ti' echb'ub'al. Pek jik in nib'anon aas kajay niaq'onink'in. Loq' a' unsa' unb'antu kanaal sib'al aanima saok ti' u Cristo. 20 Aatz atilin xo'l q'u Israeel, nivaq' b'ens vib' echa' q'u Israeel, niman tetz u o'tla mantaar. Loq' a' unsa' vole' ti' tok ti' u Cristo. Ye'xhkam nunnima u o'tla mantaar. Loq' echa' in niman tetz nunb'ane' tan, a' unsa' vole' ti'. 21 Utz echat nunb'an tu q'u puera aanima, q'u'l ye'k jaq' vimantaar u Moisees. Ye'k in jaq' vimantaar u Moisees nunb'an majte. Tan a' unsa' vole' ti' tok ti' u Jesusus k'uxh atilok'in jaq' vimantaar u Cristo.

22 Aatz atilin xo'l q'u'l ye' maas iq'omal iyak'il k'atz Tiohx, nunb'ane' echa' ye' iq'omal unya'k'il majte. A' unsa' vole' ti' tiq'ot iyak'il k'atz u Tiohx. Niko'xh viq'o tetz kajayil. Tan a' unsa' sachitpu tu q'u'l ipaav k'uxh unjolol ko'xhtu'. 23 Ti' u b'a'nla chusb'al nunb'anva k'uxh ech nunb'an tzi'. Tan a' unsa' ela saetzanin setuch' ti' q'u mamaj b'a'nil atil tuul.

24 Unchee' aq'taj yak'il ech seb'an kanaal. Ech seb'ane' va'l nib'anax tu u saach ti' jutzi'm. Tan nojchit sib'al q'u'l nit'aspe', pek ma'l ko'n va'l nib'anon kanaal.^s 25 Utz echat ni'an q'u'l nitecha tib' tuch' imol tu saach.

^q 9.13 Choktaj u Leviitico 6.16, 26.   ^r 9.14 Choktaj U Tio 10.10; U Lucas 10.7.

^s 9.24-27 Chajpaj kaakaail ya'b' nichtuch u mam echaib' ti' jutzi'm xo'l q'u aa Grecia tuch' q'u aa Roma. Utz aatz q'u'l nichtok tu u saach tzi', laval ich' ye'saj topon u saach, nixe'tichus tib'. Tiira nitaq'ka tere'n q'u kam. A' texh ni'an tuch' tib'.

Ni'xhimaj tib' ti' ib'anax q'u kam q'u'l sachijon ti' ib'antu kanaal ma'j koroona. Nojchit ni'xhib'an ya'l k'uxh aal sako'npaal va'l ni'an kanaal.

Pek aatz va'l sakub'an kanaal tan, sa'kojpaali. ²⁶Ech toke' nivoksa yak'il, echa' nunjutzine'. Nunch'a'oine'. Loq' ye'k ko'nkoxh tokeb'al. Pek ib'o'q'ol va'l nunk'aj ti'. Tan sa'kojpaali. ²⁷Ech aya'l unk'u'l nivoksa vunchi'l tu k'axb'ichil utz, ni'xhunya'lu vib'; majb'al unq'aavb'en tu paav. Tan ma't ko'n chix unchustu aanima tu u b'a'n'il, yetzkan suntzajpixsa u vetz.

Vinimal u Tiohx vatz q'u b'anich tiohx

10 ¹⁻²Utz nival sete hermanos, aas ye'k sesotzsa sek'u'l va'l paalku q'u kuk'uy kumam o'tene. Tan ela iq'ol ib'ey tuch' u Moisees tu u Tiohx tu u sutz'. Utz ela motx iran u Kaj Mar tuch' u Moisees. Echa' motx ib'an ivautiismo tuch' u Moisees. ^t ³Ela motx techb'u u echb'ub'al va'l u Tiohx aq'on te. ⁴Utz ela motx tuk'a u a' va'l u Tiohx aq'on te va'l a' nichcheek tu u mam sivan xamich ti'. Aya' u sivan va'l a' nik'am ti' u Cristo. ⁵Pek k'uxh echi, sib'al q'u aanima yit' b'a'n koj b'enku q'ul ib'anon tu u Tiohx. Echixe'at motx kamka tu u tz'inlich tzaji tx'ava'.

⁶Loq' ma'l k'uchb'al b'anax sukuvatz k'uxh ech motx i'an tzi'. Ech saqile' kam niya'k q'u qelol. Utz ye'k saqachva ok q'u kam q'u'l ye'xtxoj, echa' motx i'ana aas motx tachva ok u paav. ⁷Ye' eb'an ex nachol tetz q'u b'anich tiohx, echa' i'an unjolol tixo'l. Echixe'at tz'ib'alka ti' ech tza': — Motx k'uje'i, echb'uni utz, q'ab'ani. Motx lakpi utz, motx b'ix vatz b'anich tiohx.— Chia. ^u ⁸Ye' eteesa etib' tu b'ey tuch' aanima, echa' q'u'l motx i'ana. Tan ma'l 23,000 kam tu ma'l q'ii ti' vipaav motx i'ana tzi'. ^v ⁹Utz ye' elak ivi' u kuB'aal, echa' i'an unjolol aas ilak ivi'. Utz sib'al motx kami, tx'i'la txokop tzotin. ^w ¹⁰Ye' ko'xh tz'o'kab'inex ti' u Tiohx, echa' motx i'ana. Utz motx kamsal tu u yatz'ol. ^x

¹¹Unchee' ma'l k'uchb'al i'an u Tiohx sukuvatz k'uxh ech q'u kam ul ti' q'u aanima tzi'. Utz tz'ib'alka tan, qokeb'al tu jik, jank'al o' atilo' cheel tu u motxeb'al tiempo tza'. ¹²Ech ib'an kuenta tib' ab'il q'u'l iq'omal chit iyak'il k'atz Tiohx ninache'. Ku'ichi. ¹³Tan aatz q'u il tza'l nipaasavo' u Tiohx, ye' tekoj sakutx'ake'. Tan qetz chitu' o' aanima tu u vatz tx'ava' tza'. Loq' tiira b'a'n u Tiohx. Ech jatu koj satoksa'o' tu il tza'l oj ye' sakutx'ake' satile'. Utz tootzajle kani'ch qel tuul si'an majte ech sakutx'ake'. ¹⁴Pek ta'xhtzii kuenta'ex tan, tii'in seti'. Ech ku'ich'ex tu u paav; aya' u nacho b'anich tiohx.

^t 10.1-13 A' nital u Pablo kam q'u mam b'a'n'il i'an u Tiohx tu vitenam aas k'asu'l tu Egipto. Loq' k'uxh echi, ye'xhat ko'xh motx b'enku te. Aal iqel ko'n u Tiohx. ^u 10.7 Choktaj u Eexodo 32.6. ^v 10.8 Choktaj u Nuumeros 25.1-18. ^w 10.9 Choktaj u Nuumeros 21.5-6. ^x 10.10 Choktaj u Nuumeros 16.41-49.

¹⁵Utz nachtaj b'a'nil va'l savale' tza', jank'al ex atil etxumb'al.

¹⁶Nikuk'ama Tiohx ti' u ta'l uuva va'l niquk'a tu u uk'ab'al tu santa cena, echa' va'l i'an u Jesus. Tan a' tokeb'al aas ma'l teko'n o' tuch' u Cristo tu vikajal. Utz ma'l teko'n o' tuch' u Cristo tu vichi'l majte aas niqechb'u u kaxhlaan tx'ix va'l nikujatxe'. ¹⁷Tan ma'l ko'n u kaxhlaan tx'ix niqechb'u k'uxh sib'al kuxaane'. Utz a' toke' aas ma'l ko'n kuvatz kukajayil ti' inimal u Cristo. Ech qatin k'atza u tatin u kuchi'l aas txayel tib' sikajayil.

¹⁸Echa' va'l ni'an q'u Israeel. Tan nitechb'u tetz u tx'olo'm va'l nik'achlo'k vatz Tiohx.^y Utz a' toke' aas antu nitok tu u tx'olo'm vatz u nachb'al Tiohx. ¹⁹Loq' sotzi'ch ek'u'l tu va'l nivale' tza'. Tan yit' a' koj nivale' aas ant ex netok ti' ib'anax u tx'olo'm va'l nitok vatz q'u b'anich tioxh q'u'l yit' itz'lich Tiohx koj. Utz yit' a' koj nivale' aas sib' chit itxa'k u tx'olo'm va'l nitoksal siatz. ²⁰Pek a' nivale' aas yit' vatz koj u Tiohx nitoksav q'u tx'olo'm q'u aanima ye' tootzaj Tiohx. A' nitoksav vatz u tioxhil tx'i'li'inaj atzi'. Utz yu'nsa' aas ant ex saok'ex ti' inachax q'u tioxhil tx'i'li'inaj majte.^z ²¹Tan ye'k si'ane' aas ka'va'l iveet seb'ane': so'ok'ex tu u santa cena tetz u kuB'aal utz, sa'pajeb'an comun tx'ix aas tetz tioxhil tx'i'li'inaj. ²²Ech kulakchil ivi' u kuB'aal. Tan kam koj qijle'm; paalchukojo' sii'.^a

U toksal iq'ii u Tiohx tu kajay q'u kam

²³Kajay q'u kam b'a'n nunnache'. Loq' yit' b'a'n koj aas kajay sunb'ane'. Kajay q'u kam b'a'n nunnache', loq' yit' sa'kojiyak'insa'o' tu u qatin vatz Tiohx. ²⁴Utz ye' ko'xh eb'ana aas ta'xh setitz'a je' etib'. Pek a' setitz'a u b'a'nil tetz unjolt.

²⁵Ech ye' ko'xh ech'oti kam b'anel tu u chib' nitoksal tu q'u k'ayib' chib'. Ech ye'xhkam setitz'a matz paalnaj vatz b'anich tioxh oj ye' paalnaj. ²⁶Tan tetz u kuB'aal kajay u vatz amlika tx'ava' tuch' q'u kam atil tuul.

²⁷Unchee' oj sisavsax ma'j q'u aanima tu tx'a'om q'u'l yit' niman koj tetz u Jesus utz, sab'enex ti', echb'utaj kam va'l sataq' sete. Yit' sa'kojoch'oti kam b'anel taq'o. Ech ye'xhkam setitz'a ti' tenachb'al. ²⁸Pek oj ab'il ma'j la'aloon aas: —Aatz u echb'ub'al tzi', paalnaj vatz b'anich tioxh atzi'. — Chaj. Etechb'uchi. Tan kamal paav echb'uli ninach va'l vetalon see aas kam b'anel taq'o. Kamal paav siatz k'uxh tetz u kuB'aal kajay u vatz tx'ava' tuch' q'u kam atil tuul. ²⁹Aatz va'l nivale' tza', kamal yit' paav koj nenache'. Pek paav ninach va't u aanima tzi'. Ech ti' u aanima seb'anva tzi', ye'k setechb'u. Utz kamal setale': —¿Kam toke' sako'xhmajlo' ti' ib'anax u kam tzi' utz, yit' paav koj

^y 10.18 Choktaj u Leviitico 7.6-15. ^z 10.20 Choktaj u Deuteronomio 32.17; u Salmos 106.37. ^a 10.22 Choktaj u Eexodo 20.5; u Deuteronomio 32.21.

nikunache'?— Kamal chajex. Pek ti' va'l nititz'a va't u aanima seb'anva. ³⁰Utz kamal setale': —K'uxh niqechb'une', nikuk'ama Tiohx ti'. Ech oj nikunach Tiohx ti' va'l niqechb'u, ¿kantu' samajaxo' ti' techb'ule'? Utz ¿kantu' sa'alchi aas paav va'l nikub'ane'?— Chajexh.

³¹Pek ab'itaj. Tan aatz o', a' chit qetz toksal iq'ii u Tiohx ti' kajay q'u kam saqechb'u saquk'a utz, ti' kajay q'u'l sakub'ane'. ³²Eb'anchil ex echa' aq'ol ku' tze' tib'ey q'u Israeel, niko'xh q'u puera aanima utz, niko'xh q'u niman tetz u Jesus tetz Tiohx. ³³Pek ech seb'ane' va'l nunb'ane'. Tan a' nivitz'a aas b'a'n se'enk'in tu kajay aanima. Ta'n ko'nkoxh nivitz'a vib', pek a' nivitz'a unjote. A' unsa' sachitpu tu q'ul ipaav.

11 ¹Utz iltaj ok etetz vi', echa' in nivil ok vetz ti' u Cristo.

Viyol u Pablo ti' q'u ixoj

²Nivoksa eq'ii hermanos tan, ni'xhetulsa'in sek'u'l tu kajay q'u kam. Utz nenima q'u chusb'al kam chit echa' ichusax sete unb'ana. ³Utz a' unsa' setootzaji b'a'n'il aas q'esala u Cristo vi' q'u vinaj. Utz aatz q'u vinaj, a' u q'esala vi' q'u ixoj. Echa' u Tiohx, a' u q'esala vi' u Cristo. ⁴Ech ye'k tatin viq'esimal u vinaj siatz oj ye' niteesa ikut aas niq'ila isik'le Tiohx utz, oj atil je' ikut tuul nital u yolb'al Tiohx.

⁵Utz echat ko'xh u ixoj. Ye'k tatin viq'esimal siatz oj ye' sataq' je' ma'j kutxb'al ivi' tuul niq'ila isik'le Tiohx. Ela ko'xh tuch' t'urimal el xi'l ivi' atzi' oj ye' kutxel ivi' tuul niq'ila isik'le Tiohx utz, tuul nital u yolb'al Tiohx. ⁶Tan oj yi'sa' u ixoj sataq' je' kutxb'al ivi', aal tek b'a'n tiira sit'uri el u xi'l ivi'. Pek oj nich'ixvu u ixoj ti' aas sit'uri el u xi'l ivi', ikutx u xi'l ivi'.

⁷Pek aatz u vinaj, tokeb'al iq'ii u Tiohx. Tan ech tilone' u Tiohx veetinaj. Ech ye'k sikutx ivi'. Utz aatz u ixoj, tokeb'al iq'ii u vinaj. ⁸Tan aatz chee u b'axa vinaj, yit' a' koj elku k'atz u ixoj. Pek u b'axa ixoj va'l a' elku k'atz u vinaj. ⁹K'uxh b'anax u vinaj, yit' ti' koj u ixoj b'anaxka. Pek aatz u ixoj tan, ti' u vinaj b'anaxka. ¹⁰Ech sikutx vivi' u ixoj, techlal aas ato'k jaq' imantaar u vinaj. Utz ech b'a'n vatz q'u aanjel.^b ¹¹Loq' ye'xhab'iste ko'xh ma'j aas tz'ejel koj tel vatz u Tiohx. Yit'e'as ye'k koj tokeb'al u vinaj vatz u ixoj. Niko'xh u ixoj ye'k koj tokeb'al vatz u vinaj. ¹²Tan k'uxh a' elku u b'axa ixoj k'atz u vinaj, a' ni'itz'pik q'u vinaj k'atz q'u ixoj. Loq' ela ko'xh k'atz u Tiohx ni'elka.

¹³Unchee' itz'ataj va'l saval sete tza' etile'. ¿B'a'n tzik aas yit' kutxel koj ivi' u ixoj tuul siq'ila isik'le Tiohx nenache'? ¹⁴Tan jik chit nimna'l q'u vinaj, yit' qin xi'l vi' koj. Pek ch'ixveb'al vatz q'u aanima oj siqinimansa

^b 11.10 Aatz u kutxu vi' nital u Pablo tza', techlal aas ato'k u ixoj jaq' imantaar u vinaj. Techlal majte aas a' ilol tetz u ixoj u vinaj. Pek aatz ti' q'u aanjel, nital ech tzi' tan, tx'olol tetz inujul u tatin unjolol aanjel xo'l q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' siatz q'u Israeel.

xi'l ivi' u vinaj. ¹⁵Pek tokeb'al iq'ii u ixoj aas qinkin u xi'l vi'. Tan vatzil kutxb'al ivi', u xi'l ivi'. ¹⁶Ech oj ab'il ma'j aas xhaakaluib' ko'n isa' ti' q'u kam niqale' tza', tale'na kam satale'. Pek yit'e'ch koj sukuvatz utz, yit'e'ch koj vatz q'u niman tetz u Jesusu.

Q'u ye'xtxoj nichib'anax tu u santa cena

¹⁷Unchee' yit' eq'ii koj savoksa tu q'u chusb'al saval sete tza'. Tan nivab'i aas k'uxh nemol etib', okchil koj tu jik neb'ane', pek elchil tu b'ey neb'ane'. ¹⁸Aatz u b'axa kam va'l saval sete utz, aya' va'l nivab'i aas nitok exo'l setib'ilaj aas nemol etib' ex niman tetz Jesusu. Utz nunnima b'iil aas nojchit ato'k exo'l. ¹⁹Utz ech chit seb'ane' atzi', sa'chitok exo'l setib'ilaj atzi', ech saelu'l vatzsaj b'a'n'il, ab'il q'u'l b'a'n ni'an vatz Tiohx. ²⁰Ech k'uxh nemol etib' ti' ib'anax u santa cena netale', yit' jikomla santa cena tere'n koj va'l neb'ane'. ²¹Tan aatz neb'ane', atia b'axal ko'n nitechb'un el sijunal. Utz atia nitechb'u jank'al isa'; ye' nikaa ve't tetz imol taq'o. Utz atia q'ab'a'm tek ni'ane'. ²²Utz jkam tek tok va'l neb'ane' tzi'! ¿Ye'k tzik etatib'al tzik aas satx'a'nex, sauk'a'ex tuul? Iq'ii q'u niman tetz u Tiohx neteesa tu va'l neb'ane' tzi'. Utz neteesa iq'ii q'u me'b'a' q'u'l ye'k tetz majte Ech jkam b'oj saval ti' u kam nenache' tzi'? Sa'kojvoksa eq'ii ti'. Tiira ye'ka.

Vib'anax u jikomla santa cena

²³Aatz q'u chusb'al aq'el sete vaq'o ti' u santa cena, xe' u kuB'aal Jesusu unk'ulva. Tan aatz tu u aq'b'al va'l a' chit si'chtektxayax u Jesusu, itxay u kaxhlaan tx'ix. ²⁴Ik'ama Tiohx ti'. Ech ipixh tuul. Utz tala: —Aatz u kaxhlaan tx'ix nunjatx sevatz tza', a' vunchi'l va'l savaq' seti'. Echb'utaj etetz. Utz b'antaj ech tzi' ti' etulsat'in sek'u'l.— Texhtu'.

²⁵Unchee' echat paj i'ana aas veeti. Itxay u uk'ab'al utz, tala: —Aatz u ta'l uuva atil tu u uk'ab'al tza', a' u techlal u ak' nuk'u'm nunb'an setuch', ti' u tel vunkajal seti'. Ech chajpaj setuk'a setulsa'in sek'u'l.— Texhtu'.^c

²⁶Unchee' chajpaj etx'a't u kaxhlaan tx'ix tzi' utz, chajpaj etuk'at u ta'l uuva tu u uk'ab'al tzi', a' netal itziiul vikameb'al u kuB'aal Jesusu, ulnale.

²⁷Pek ataj paav u aanima ti' vikam vichi'l u Jesusu utz, ti' u tel ikajal oj atil tu paav tuul satechb'u u kaxhlaan tx'ix tuch' u ta'l uuva tu u santa cena. ²⁸Ech b'axal nal senach je' etib' sejnunil ye'k tzik ex tu paav. Ech nal setechb'u u kaxhlaan tx'ix tuch' u ta'l uuva tu u santa cena. ²⁹Tan ab'il va'l ta'xhtzii nituk'ae' utz, nitx'a'n tu u santa cena utz, ye' ninach b'en tib' aas atil tu paav, choob'al paav saku' ti' tu va'l nitechb'u. Tan ye'xhat ni'enku te kam tokeb'al echb'ul vichi'l u kuB'aal. ³⁰Utz ti' ko'n q'u kam ech tzi' k'uxh kaana b'oj hermano texo'l aas ya'v, ye'k iyak'il utz, kamnaj. ³¹Tan

^c 11.25 Choktaj u Jeremias 31.31-34.

sa'kojixt'ol kunujul u Tiohx oj sakunach je' q'u kupaav utz, sakuk'axa. ³²Utz sa'chittoksa'o' u Tiohx tu jik tan, a' isa' aas yit' ela koj sa'alax kub'en tu u choob'al paav tuch' q'u aa paavla chaj aanima.

³³Ech ch'iataj etib' hermanos. Ela saechb'unex chajpaj semol etib' tu santa cena. ³⁴Tx'a'noj k'asu'l tu tatib'al oj ab'il nikam tu va'y. Ech yit' choob'al paav koj su'ltija texo'l. Aatz tere'n q'u kam q'u'l yit' b'a'n koj neb'ane', anal savoksa tu jik aas lo'oponin.

Q'u doon nitaq' u Tioxhla Espiiritu

12 ¹Unchee' aatz cheel, saval sete hermanos kam b'anel tu q'u doon nitaq' u Tioxhla Espiiritu.

²Tan ye' koj nenache' tzi' kam b'anich setaq'o aas ye'sajich enimat u Jesuus. Tan nichko'xhetx'ajmi neqinil ok ti' inimal q'u b'anich tiohx. Aya' q'u'l niko'xh ye'k taanxelal. ³Ech a' unsa' setootzaji kam b'anel taq'o. Tan aatz q'u aanima niyolon titxumb'al u Tioxhla Espiiritu, sa'kojtale' aas: —Txub'a'lom atzi'.— Chaj ti' u Jesuus. Utz ab'il koj ma'j sako'xhchee sik'u'l satal ti' u Jesuus aas: —Ta'xh ma'l B'aala u Jesuus.— Chaj oj yit' u Tioxhla Espiiritu koj so'oksan sik'u'l.

⁴Utz jatvatzul ko'xh q'u doon atile. Loq' u Tioxhla Espiiritu niaq'on, va'l ta'xh ma'l. ⁵Jatvatzulen ko'xh q'u ijle'm tu aq'on ti' u Tiohx. Pek ma'l ko'n u q'esalain qetz ti', aya' u kuB'aal Jesuus. ⁶Utz jatvatzulen ko'xh u kutxakunsal ni'an u Tiohx. Utz ta'xh b'anel ma'l ko'n u Tiohx va'l nib'anon q'u kam sukuk'atza kajayil. ⁷U Tioxhla Espiiritu nioksan sukuk'atza kujununil kam visa' sakub'an ti' ilochax q'u niman tetz u Jesuus ech saq'anb'u k'atz u Tiohx. ⁸Atia txumb'al nitoksal k'atza tu u Tioxhla Espiiritu, ti' talax b'a'nla chaj txumb'al. Atia tootzajib'al nitaq'ax ti' ichusax u yolb'al Tiohx. Loq' anko'xh u Tioxhla Espiiritu nioksan sijnunil. ⁹Atia a' idoon tu u Tioxhla Espiiritu aas tiira k'ujjel ik'u'l ti' Tiohx. Utz atia atil idoon taq'o ti' ib'anax b'a'n tu ya'v. Utz anko'xh paj u Tioxhla Espiiritu nioksan sijnunil. ¹⁰Atia a' tetz tu u Tioxhla Espiiritu ib'anax txaichil. Atia a' nitale' kam nital u Tiohx. Atia a' tetz tootzajile' ab'iste b'a'nla aanxel utz, ab'iste ye'xtxojla aanxel. Atia a' tetz niyolon tu va't yolb'al ye' ootzajimal. Utz atia a' tetz sataq' elu'l vatzsaj kam va'l nitalax tu u yolb'al va'l ye' ootzajimal tzi'. ¹¹Utz u Tioxhla Espiiritu nib'anon kajay q'u kam tzi'. Nitaq' tu junun q'u aanima kam isa' sataq' te.

¹²Tan ech b'anel tu u Cristo kam echa' b'anel tu u kunimal aas ma'l ko'n. Loq' kalab' iq'ab'aj atile. Utz k'uxh kalab' iq'ab'aj, ma'l ko'n iatz tuch' u kunimal kajayil. ¹³Ech va'l b'anel qaq'o sukukajayil, jatva'l o' nimamal tek u Jesuus qaq'o. Ma'l teko'n elnajk'o' k'atz u Cristo tu u Tioxhla Espiiritu k'uxh Israeel, k'uxh griego, k'uxh q'u'l k'ayimal tib' tu aq'on utz, k'uxh yit' i'. Tan kajay o' aq'el u Tioxhla Espiiritu qe.

¹⁴Echa' vinimalil ma'l aanima, kalab'en iq'ab'aj. Utz chukchaj nitxakunka sijnunil. ¹⁵Tan k'uxh satal u ajan: —Yit' in koj itz'ajel

u nimal tan, in koj q'ab'.— K'uxh chaj. Ta'xh b'anel itz'ajel tib' tuch' vinimal. ¹⁶Utz k'uxh satal u xichin: —Yit' in koj itz'ajel u nimal tan, in koj b'aq' vatz.— K'uxh chaj. Ta'xh b'anel itz'ajel tib' tuch' vinimal. ¹⁷Tan echa' tzi', b'aq' vatz koj u kunimal kajayil tza', ¿kam tek ech qab'ine' oj echi? Utz ¿kam tek ech kusijone' aas xichin koj kajay u kunimal? ¹⁸Ech u Tiohx chit b'anon u kunimal tuch' q'ul iq'ab'aj. A' i'an itxumb'al til satoksava sijnunil. ¹⁹Tan ma'l ko'n koj tu q'u kuq'ab'aj b'ens kunimal taq'o. Ye'k texh inujul koj atzi'. ²⁰Ech k'uxh kalab' kuq'ab'aj b'anel tu u Tiohx, ma'l ko'n u kunimal.

²¹Ech sa'kojveeti satal u b'aq' kuvatz tu q'u kuq'ab' ech tza': — Ye'xhkam nunsavsax.— Chaj koj te. Utz niko'xh u kuvi', sa'kojveeti satal tu q'u qajan ech tza': —Ye'xhkam nunsavsax.— Chaj koj te. ²²Jatu koj satale'. Tan aatz vitz'ajel u kunimal va'l k'uxh ye'k texh iyak'il tilone', aal a' va'l tiira ib'o'q'ol. ²³Tan aatz va'l ye'k ko'xh itxa'k tilone', a' va'l ilb'emal chit qaq'o. Utz aatz q'u'l yit' tx'anel sukuvatz, yit' tx'anel koj niqale'. ²⁴Ech koj q'u kuq'ab'aj q'u'l tx'anel isajine', yit' maas koj ib'o'q'ol. Loq' Tiohx b'anon q'u kam tzi' aas so'ok iq'ii va'l yit' tx'anel koj isajine'. ²⁵Ech yit' jatxel koj iatz u kunimal si'ane'. Pek ela lochi'b' si'an sivatzej. ²⁶Tan echa' tzi' oj nich'i'on ma'j kuq'ab', kajay u kuchi'l nich'i'one'. Utz oj techal itxa'k ma'j q'u kuq'ab'aj niqale', kajay u kunimal b'a'n sinache'.

²⁷Unchee' aatz ex sekajayil, ex vinimal u Cristo. Utz atil etokeb'al k'atz vinimal sejununil. ²⁸Tan aatz xo'l q'u niman tetz u Jesusus, chukchaj ijle'm tuch' doon aq'el te tu u Tiohx. A' chit maas tijle'm q'ul ichaj u Jesusus. A' ika'b', q'u alol tetz kam nital u Tiohx. Itoxva', q'u chusul. Ech tek q'u b'anol txaichil. Ech xamel ok q'u b'a'nixsan ya'v ti'. Ech tek q'u lochol me'b'a'. Ech tek q'u q'esalain tetz kam. Utz ech tek q'u'l niyolon tunjot yolb'al titxumb'al u Tioxhla Espiiritu. ²⁹Ech chukchaj tetz junun tan, ¿oj tzik kajay texh ichaj Jesusus si'ane'? ¿Oj tzik kajay texh alol tetz si'ane' kantal u Tiohx? ¿Oj tzik kajay texh chusulil si'ane'? ¿Oj tzik kajay texh b'anol txaichil? ³⁰Niko'xh kajay koj aq'el idoon ti' ib'a'nixsal ya'v. ¿Oj tzik kajay texh sayolon tu va't yolb'al? Utz ¿oj tzik kajay ko'xh sa'aq'on elu'l vatzsaj u yol va'l nital u Tioxhla Espiiritu? ³¹Pek k'uxh echi, a' noj etachva q'u b'a'nla chaj doon nitaq' u Tioxhla Espiiritu. Tan tiira ib'o'q'ol.

Aatz cheel, sunchus va't u techalla txumb'al sete.

U aanima va'l nojchit tii ti' aanima

13 ¹Oj yit' tiikojin ti' aanima, ye'xhkam satxakunka k'uxh sayolonin tu unjot yolb'al utz, k'uxh sayolonin tiyolb'al aanjel. Ech ko'n in a' u ch'ich' va'l nit'enna'ne' aas niq'oolo'k. Utz ech ko'n in a' u sete'r ch'ich' va'l nitzisna'ne' aas niq'oolo'. ²Oj yit' tiikojin ti' aanima, kam koj satxakunku ve vatz Tiohx k'uxh sa'xhval q'u kam nital u Tiohx. K'uxh

sa'xhpaal untxumb'al tu q'u kam kajayil q'u'l ye' ootzajimal utz, k'uxh tiira k'ujlel unk'u'l ti' Tiohx, aal sunjal tatib'al muunte. ³Oj yit' tiikojin ti' aanima, ye'xhkam satxakunku ve k'uxh savaq' kajay u tx'iib'al unq'ii ti' itzujb'el me'b'a' utz, k'uxh savaq' vunchi'l sak'achli tza' ti' inimal u Jesuus.

⁴Tan aatz va'l nojchit tii ti' aanima, ni'xhitx'ak q'u tza'l ti' ib'anax u b'a'nil. Ye'k itxa'k u paav te; b'a'n itxumb'al taq'o. Ye'k chi'k'ula'm tu taanima. Ye'k je'saib' k'atza utz, ye'k t'e'suib' k'atza. ⁵Ye'xhkam ni'an kam aas ye'xtxoj. Ta'n ko'nkoxh nititz'a je' tib'. Niko'nkoxhtaqa'en ichi'on taanima. Ye'xhkam nichiu'la k'a'nal. ⁶Yit' a' koj nichib'ik ti' ib'anax va'l yit' ijkomal koj, pek ti' vinujul nitxuq'txunka. ⁷Aatz va'l nojchit tii ti' aanima, nitx'ak q'u tza'l. Nitoksa tetz q'u kam b'a'n. Atil ch'iab'al tzixe'. Kajay niq'i'e'.

⁸Aatz u tii uchchil ti' aanima va'l nitoksa u Tiohx tu qaanima, sa'kojya'i. Pek aatz u talax q'u yol nital u Tiohx, sako'nya'i. Sako'nya'i, k'uxh sauch yol tunjot yob'al tu u Tioxhla Espiiritu. Utz k'uxh atil chit txumb'al, sako'nya' majte. ⁹Tan tek' koj chit qootzaj q'u txumb'al ti' q'u kam. Utz tek' koj chit qootzaj talax q'u yol nital u Tiohx. ¹⁰Pek anal saqootzaji q'u kam b'a'nil q'u'l ye' qootzaj cheel aas lataq' qootzajib'al u Tiohx.

¹¹Aatz inich tal nitxa', iyolon tal nitxa' nichunb'ane'. Ipensaarin tal nitxa' nichunb'ane'. Itxumb'al tal nitxa' nichvoksa ti' itx'olax inujul q'u kam. Pek aq'eltekka u tal nitxa'il vaq'o. ¹²Echat u qatin cheel, sukel u kutxumb'al ti' u Tiohx. Echa' kusajit ma'j kam tu sukkin espejo. Pek sa'nalopon u tiempo aas nojchit saqil qib' tuch' u Tiohx. Aatz cheel, b'iil ko'xh vootzaj u Tiohx. Pek sa'nalvootzaji b'a'nil echa' tootzajit'in.

¹³Unchee' oxva'l q'u kam q'u'l ech ko'xh ib'ena' ye'k iya'eb'al. Utz aya' u k'ujleb'al k'u'l ti' Tiohx; vich'ial u Tiohx tuch' txuq'txunchil utz; tuch' u kub'antu ti'o' ti' q'u aanima. Pek a' tiira ib'o'q'ol va'l ti'o' ti' q'u aanima.

U yolonchil tunjot yob'al tu u Tioxhla Espiiritu

14 ¹Tiiojchit'ex ti' q'u aanima. Loq' choktaj chit q'u doon majte q'u'l nitaq' u Tioxhla Espiiritu. Echa' u talax q'ul iyol u Tiohx tan, ib'o'q'ol. ²Tan aatz va'l niyolon tu va't yob'al, yit' aanima koj niq'ila. Pek u Tiohx niq'ila isik'le. Ab'il koj niab'in kam va'l nitale' tan, u Tioxhla Espiiritu niyolonsan ti' talax kam aas ye' ootzajib'e. ³Pek ech koj q'u alol tetz q'u yol nital u Tiohx, a' niq'ila q'u aanima. Utz niyak'insa k'atz u Tiohx. Nitaq' nimal ik'u'l. Moxb'emal ni'ane'. ⁴Aatz va'l niyolon tu va't yob'al, anat ko'xh niyak'insa je' tib' k'atz u Tiohx. Pek aatz u alol tetz q'u kam q'u'l nital u Tiohx, a' niyak'insa q'u niman tetz u Jesuus.

⁵Ech a' unsa' kajay koj ex neyolon tunjot yob'al tu u Tioxhla Espiiritu. Loq' maas unsa' aas ex koj alol tetz q'u yol nital u Tiohx. Tan paalchu u

alol tetz q'u yol nital u Tiohx, vatz va'l niyolon tu va't yob'bal. B'a'n sayolon tu va't yob'bal, ta'xhtzii oj sataq' elu'l vatzsaj kam va'l nitale'. Ech sayak'in q'u niman tetz u Jesusus.

⁶Tan ye'xhkam sayolonka hermanos, k'uxh so'oponin tzexe' oj paartenla yob'bal sunq'ilavex tu u Tioxhla Espiiritu. Pek aal b'a'n sekan tab'il b'a'n'il q'u kam q'u'l nik'uch u Tiohx ve. Aal b'a'n tek' vootzaj tuch' vuntxumb'al q'u kam saval sete. Aal b'a'n vatzsaj setab'i q'u yol q'u'l nital u Tiohx. Utz aal b'a'n vatzsaj saval q'u chusb'al sete.

⁷Echa' q'u kam q'u'l nitoq'sale', u aarpa tuch' u aa va'l nixulile'. Ye'xhkam nachb'eloy kam u son niteesa oj ye'k ko'xh inujul so'oq'sali. ⁸Echat paje' u trompeta, u sik'leb' tetz sol tu ch'a'o. Oj loq' ko'xh satutil b'ioj, yit' sik'le'm koj si'ane'. Sa'koji'an tuch tib' ma'j sol tu b'enchil tu ch'a'o. ⁹Utz echat ex. Oj loq' ko'xh nevlune', ye'xhkam nitab'il u yob'bal va'l neyolb'e. Niko'xh evulon ok b'ioj atzi'. Niko'ntiq'ol b'en tu kajiq' va'l netale'. ¹⁰Tan jatvatzul ko'xh yob'bal atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Loq' k'uxh echi, yol chit ni'an sijununil. ¹¹Ech oj ye' nivab'i kam va'l nitalax ve, ech ku'en a' puera aanima sunvatz va'l niq'ilanin. Utz echa' in puera aanima siatz majte. ¹²Unchee' b'a'n oj ni'xhetachva aas sa'atin q'u doon sek'atza q'u'l nitaq' u Tioxhla Espiiritu. Ta'xhtzii a' chit setxakunsa q'u'l sayak'in q'u niman tetz u Jesusus k'atz Tiohx taq'o.

¹³Utz ab'il va'l niyolon tu va't yob'bal tu u Tioxhla Espiiritu, ijaj tu u Tiohx aas sitx'ol taq'ax elu'l vatzsaj kam va'l nitale'. ¹⁴Tan echa' tzi'. Oj sayolonin tu va't yob'bal, u vaaxelal a' niq'ilan isik'len u Tiohx tzi'. Loq' ye' vootzaj kam chaj q'u yol nivale'. ¹⁵Ech aatz sunb'ane' unchee', sunq'ila sik'le u Tiohx tu va't yob'bal tu u Tioxhla Espiiritu. Utz sunq'ila sik'le u Tiohx tuch' unyol majte aas sunk'u'l sacheeka. Sab'itz'in tu u Tioxhla Espiiritu. Utz sunb'itza b'itzal majte aas vootzajle kam nitale'. ¹⁶Tan oj tu va't yob'bal ku'en nooksav iq'ii u Tiohx, sa'kojtal q'u'l niab'inaxh aas b'a'n va'l na'ane'. Tan ye'xhkam nitab'i aas oj k'ama Tiohx na'ane'. ¹⁷Sa'kojyak'in q'u niman tetz u Jesusus k'atz Tiohx taq'o, k'uxh nojchit techal vak'amab'et u Tiohx ti' q'u kam. Tan nikojtab'i kam va'l naale'. ¹⁸Ech nunk'amab'e tu u Tiohx tan, in va'l maas niyolonsa'in u Tioxhla Espiiritu tu va't yob'bal sevatz sekajayil. ¹⁹Pek aatz nunq'ila sik'le Tiohx xo'l q'u niman tetz u Jesusus, a' ib'o'q'ol nunnache' k'uxh unjolol ku'en yol savale'. Ta'xhtzii saootzajili kam va'l nivale'. Utz chusu'm chit si'ane'. Pek k'uxh jatva'l mil yol saval tu va't yob'bal, ye'xtxoj oj ye' nitab'ile' kam nivale'.

²⁰Unchee' ye' ko'xh eb'ana aas ech itxumb'al talaj nitxa' tzexe' hermanos. Pek txumb'al aanima seb'anb'e aas atil tek taanima ti' titz'al q'u kam. B'a'ntan b'antajex echa' tal nitxa' aas ye'k onkonil k'atza. ²¹Tan tz'ib'amalka tu u o'tla mantaar ech tza':

—«Tu paartenla yol sunq'ilav u tenam tzi';

tu va't yolb'al sunq'ilava.
 Pek niko'xh ech tzi' sa'kojinima'in.» Chu u
 kuB'aals Amlika.— Chia.^d

²²Unchee' aatz u yolonchil tu va't yolb'al tu u Tioxhla Espiiritu, ma'l xheenyatetz q'u aanima q'u'l ye' niniman u Jesusus. Pek aatz u alol tetz q'u yol nital u Tioxh, a' niq'ila q'u niman tetz u Jesusus. Yit' a' koj niq'ila q'u'l ye' niniman. ²³Echixe'at elnajex tu b'ey satal q'u'l ye' niniman u Jesusus oj tuul so'oko'p echa' tzi' molel etib' utz, neyolon tunjot yolb'al tu u Tioxhla Espiiritu. ²⁴Pek oj vatzsaj q'ul iyol u Tioxh nitalax texo'l, tuul so'oko'p ma'j aanima yit' niman koj tetz u Jesusus, b'a'n si'ane' sinima u Jesusus. Tan sinach b'en tib' aas aa paav tu q'ul ib'anone'. ²⁵Tan saaq'ax elu'l vatzsaj q'u kam q'u'l tu taanima ko'xh atilka. Ech sa'tekpeche' vatz u Tioxh. Satoksa iq'ii utz, satootzaji aas nojchit atil u Tioxh texo'l.

Vib'anax vijikomal xo'l q'u niman tetz u Jesusus

²⁶Unchee' nival sete hermanos. Chajpaj semol etib', chukchaj vetetz seb'ane'. Atia ma'j b'itzal tetz Tioxh satale'. Atia chusu'm si'ane'. Atia a' satale' kam nik'uch u Tioxh te. Atia sayolon tunjot yolb'al. Utz at sa'aq'on elu'l vatzsaj kam nital u Tioxh tu q'u yolb'al tzi'. Ech kajay aanima samotxch'ii k'atz u Tioxh taq'o. ²⁷Utz aatz sayolon uchchil tu unjot yolb'al, ka'va'l ko'n sab'anon; oj sib' chitu', oxva'l ko'n. Utz junun sayoloni, tuul va't hermano sa'aq'on elu'l vatzsaj kam va'l nitale' tzi'. ²⁸Pek oj ye'k ma'j texo'l niaq'on elu'l q'u yol vatzsaj tzi', jutze'oj q'u'l niyolon tunjot yolb'al. Jutzuman si'an ti' taanima, tetz ko'xh tuch' Tioxh si'ane'.

²⁹Utz echat ko'xh q'u alol tetz q'u yol nital u Tioxh majte. Ka'va'l oj oxva'l ko'n sayoloni chajpaj moli'b'. Utz sako'nitz'inb'a' tib' tere'n. A' tii satab'i aas inujul chixh va'l nitale'. ³⁰Pek oj kam ma'j sik'uch u Tioxh tu ma'j q'u hermano ch'uxhlele tuul nichusun ma'j texo'l, aal sajutze' va'l nichnaliyolone' utz, sayolon va'l ch'uxhlele. ³¹Tan ye' koj saveeti samotxetale' kam va'l nital u Tioxh sete. Pek ta'n tzii aas junun sayolonex. Ech kajay hermanos sa'ab'in kam va'l nital u Tioxh. Utz ech kajay sa'aq'ax nimal ik'u'l tu u Tioxh. ³²Tan aatz q'u'l nital viyol u Tioxh, saveeti simaj tib', sach'iani. ³³⁻³⁴Tan jik ko'xh ni'an q'u kam u Tioxh xo'l q'u niman tetz u Jesusus; yit' sozsan k'u'l koj.

Ech koj q'u ixoj, tiira jutze'oj tu q'ul emoli'b'. Tan yit' aq'el koj tzii te aas antu sayolon tu q'u moli'b'. Pek nimanoy ku'en. Tan echat ko'xh nital u o'tla mantaar majte. ³⁵Utz oj kam ma'j ye' nitel itxumb'al tuul utz, nitachva tootzajile', lich'oti tu atib'al tu vivinaj. Tan ye'xtxoj aas sako'xhyolon ok tu u molb'alib'.

^d 14.21 Choktaj u Isaias 28.11-12.

³⁶Setab'i tan, yit' tzexe' koj cheenajku u yolb'al Tiohx. Utz tz'oj tzik tzexe' ko'xh ulnajku u yolb'al Tiohx. ³⁷Pek nival tu q'u'l nitaq' b'en tib' mamaj alol yol tetz u Tiohx aas sinima va'l nivale' tza'. Tan imantaar u kuB'aal, unyol ko'n koj sunjunal. Echat ko'xh nival tu q'u'l techal tatin k'atz Tiohx ninach majte. ³⁸Pek oj ab'il ye' nisa'on. A'tzii. Ye'oj netz inima; lako'ntil tuch' u Tiohx.

³⁹Unchee' nival sete hermanos, a' sechok u doon ti' talax q'u yol tetz Tiohx va'l nitaq' u Tioxhla Espiiritu. Loq' sa'kojemaj q'u'l niyolon tu unjot yolb'al. ⁴⁰Pek ta'xhtzii jikom chit ib'anax q'u kam seb'ane'. Tzi'tzoch iveet seb'ane'.

U q'aavitz'pu u Jesusu

15 ¹Unchee' aatz cheel hermanos, nunnachpixsa u b'a'nla chusb'al sete, tetz chitpichil va'l unchusvex va'l ek'ula utz, txaklelex tuul cheel. ²Utz chitpinajex taq'o atzi' oj nojchit nimamal setaq'o q'u'l val sete; oj yit' eb'an ko'xh ok aas enima.

³Tan a' b'axa unchus sete q'u chusb'al q'u'l ichus u Jesusu ve. Unchus sete aas k'uxh ul kamoj u Cristo, ti' q'u kupaav i'anva. Echa' va'l tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx. ⁴Mujax tu jul. Utz q'aav itz'pu titoxva' q'ii, kam chit echa' tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx.^e ⁵Ech ichee vatz u Lu'. Utz xamtich paj tuul chee paj vatz kab'laal q'u chusulib'. ⁶Xamtel paje' chee vatz maas 500 niman tetz u Jesusu molel tib'. Sib'al q'u niman tetz u Jesusu q'u'l ilon tzi' anko'xh itz'lel cheel. Utz atia kamnaj teku'en. ⁷Ech xamtel paj tuul, chee vatz u Jacobo. Utz xamtel paje', chee vatz kajay q'ul ichaj.

⁸Pek in texh viya'teb'al chee sunvatz. Ech muvitz'pu k'atz u Tiohx echa' titz'pu ma'l tal nitxa' aas ye'k talche' nititz'pu k'atz inan k'uxh ye'saj topon itiempo. ⁹Ech texh in ich'ooil q'ul ichaj u Jesusu. Aal ye' nik'ulo'k vi' nunnache' aas in ichaj. Tan aal techalich ichi'on vaanima ti' q'u niman tetz. Nichmotxvojcha. ¹⁰Pek tu ko'n vib'a'nil u Tiohx k'uxh jalpinaj tek untxumb'al ech tek in tza'. Ma'xh nujun vib'a'nil sunk'atza. Ech aatz cheel, ta'ntiohx tu u Tiohx aas in va'l maas nivaq'onin ti' vatz tere'n q'ul ichaj. Loq' yit' in koj chit tuch' unyak'il nunb'anva, pek tu viyak'il vib'a'nil u Tiohx sunk'atza. ¹¹Loq' a' koj chit vib'o'q'ol ab'il alon u yolb'al Tiohx sete. Tan k'uxh in utz, k'uxh unjote. Ta'xhtzii ma'l ko'n u chusb'al nikuchuse' utz, enimala'.

¹²Unchee' k'uxh chusel sete vaq'o aas q'aav itz'pinaj u Cristo xo'l q'u kamnaj, atil unjolol texo'l ye' niniman. Tan ye'k saq'aavitz'pu q'u kamnaj aas nitale'. ¹³Utz oj ye'k q'aavitz'pichil xo'l q'u kamnaj, niko'xh u Cristo q'aav itz'pu koj atzi'. ¹⁴Utz oj ye't koj q'aav itz'pu u Cristo, ye'k itxa'k u

^e 15.4 Choktaj u Salmos 16.9-11.

chusb'al nikuchus sete koj atzi'. Utz ye'k itxa'k va'l nikunima koj. ¹⁵O' txub'a'lom k'atz u Tiohx atzi' oj echi. Tan alel qaq'o aas u Tiohx q'aav itz'pixsan u Cristo. Pek kani'ch koj q'aav itz'pixsata' aas noj koj chit ye' niq'aavtiz'pu q'u kamnaj. ¹⁶Tan ye't q'aav itz'pu u Cristo xo'l q'u kamnaj koj, oj nojchit ye' niq'aavtiz'pu q'u kamnaj. ¹⁷Utz oj ye't q'aav itz'pu u Cristo, unchee' ye'k tokeb'al vik'uje' ek'u'l ti' koj atzi'. Anko'xh atilex tu q'ul epaav koj. ¹⁸Echat q'u niman tetz u Jesusus majte q'u'l kamnaj teku'en. K'uxh niman tetz u Cristo tan, ta'n motx sotzya atzi' oj echi.

¹⁹Utz oj aatz q'u kam niqilo'k ti' u Tiohx, ta'xh saya'kka tu u qatin tu u vatz tx'ava' tza', txumb'al kuvatz vatz xo'l kajay q'u aanima atzi' oj echi.

²⁰Unchee' tiira setab'i. Tan nojchit q'aav itz'pinaj u Cristo xo'l q'u kamnaj. A' u b'axa itz'pichil xo'l q'u kamnaj. Echa' b'axa vatz chikob'e'm ni'enka. ²¹Tan kam chit echa' va'l uchi aas ipaav ko'n ma'l vinaj xe't u kamchil tu u vatz amlika tx'ava' kajayil tza', echat u q'aavitz'pichil tika'paj. Iq'aq'al ko'n u Cristo. ²²Tan ti' ko'n u Adaan k'uxh kajay aanima ato'k vatz u kamchil. Utz tiq'aq'al ko'n u Cristo, saq'aavitz'pu uchchil tika'paj. ²³Loq' aatz q'u q'aavitz'pichil tzi', tzi'tzochi. A' chit b'axa q'aav itz'pinaj u Cristo. Utz aatz q'u niman tetz q'u'l kamnaj, anal laq'aavitz'pi aas lu'uli. ²⁴Utz echnalen tek su'ul u motxeb'al q'ii saj. Loq' analen aas ma't tok kajay q'u q'atol tzii jaq' imantaar u Cristo. Ma't tok kajay q'u q'esala tuch' q'u'l sib' tijle'm. Ech tek latoksa kajay q'u kam tiq'ab' u Tiohx.

²⁵Tan ministeer i'antu q'esalail u Cristo. Sa'naltoksa kajay q'ul ikoontra jaq' imantaar. Echa' tokka jaq' ixaab' si'ane'. ²⁶Utz aatz u ya'teb'al koontra va'l sisotzsa tu u q'aavitz'pichil, aya' u kamchil. ²⁷Tan vettoksal kajay q'u kam u Tiohx jaq' imantaar u Cristo. Pek k'uxh kajay kam okyu jaq' imantaar, yit' antu koj u Tiohx nitok jaq' imantaar. Tan u Tiohx va'l vetaq'on u tijle'm. ²⁸Unchee' aatz ma't imotxo'k kajay q'u kam tikuenta u Cristo, la'tektoksa tib' jaq' imantaar u Tiohx majte, va'l vetoksan q'u kam tiq'ab' b'axa. Tan ta'xh ma'l q'esala u Tiohx vi' q'u kam kajayil si'ane'.

²⁹Pek oj nojchit ye'k q'aavitz'pichil, ¿kam tok va'l ni'an unjolol q'u aanima unchee' aas ni'an ivautiismo ti' q'u'l ikamnaj? ¿Kam itxa'k ni'ane' oj ye' ninima aas saq'aavitz'pu q'u kamnaj tzi'? ³⁰Utz oj ye'xhkam nikunima u q'aavitz'pichil tika'paj, ¿kantu' ye' nikuxo'va u kamchil unchee'? Tan aal atilko'xhok'o' vatz u kamchil b'enamen. ³¹Tan jun q'ii ato'k'in vatz u kamchil hermanos. Loq' seti' ko'n nunb'anva. Tan nojchit ex u ku'eb'al unk'u'l ti' u kuB'aal Jesusus. ³²Untxay vib' tu yol tuch' q'u txokop txumb'alla chaj vinaj tu Eefeso. Utz ye't unxova' u kamchil k'uxh ok'in siatz. Ech ¿kam sunb'an kanaal untz'oj ye'k q'aavitz'pichil? Tan oj echi aal b'a'n sakub'ane' echa' va'l nital ma'l u yol ech tza': — Echb'unojo', uk'aojo' tan, q'ejal kab'i sakamo'.— Chia.

³³Ech ye' ko'xh eteesa etib' tu b'ey. Tan aatz u moloib' tuch' q'u aanima ye'xtxoj itxumb'al, niyan q'u b'a'nla chaj txumb'al taq'o. ³⁴Pek nachnoj

chit etatine!. Ech ye'k saku'ex tu u paav. Tan atil unjolol texo'l aas ye' tootzaj Tiohx. Telab'al eq'ii nunb'an tu va'l nival sete tzi!.

Vichi'l q'u aanima saq'aavitz'pi

³⁵Unchee' kamal at sa'alón: —¿Kam tek ech titz'pu q'u kamnaj? ¿Kam chaj tek ichi'l si'ane'?— Kamal chaj. ³⁶¡Kalab' tzii! Ye' koj etootzaj kam niya'k u ia aas ne'nchikloj. Tan b'axal nal niq'ee tu tx'ava', ech tek nititz'pe'. ³⁷Tan aatz nechikone!, yit' a' koj ne'netaq' ku' jaq' tx'ava' u tal xajtze' va'l nije'ul. Pek ia va'l netaq' ku' tu tx'ava', k'uxh tiil triigo utz, k'uxh kam ko'xh va'toj iail. ³⁸Utz u Tiohx tek nib'anón kani'ch iveet isa'. A' nib'anón kani'ch iveet junun vatzul ia ni'ane'. ³⁹Utz echat ko'xh q'u chi'l majte. Yit' ela koj kajayil. Paarten vichi'l q'u aanima. Utz paarten vichi'l q'u ja'jtze'il txokop. Utz paarten vichi'l q'u txay tu a'. Paarten vichi'l q'u xich'omla txokop.

⁴⁰Utz echat b'anel tu q'u kam vatz u Tiohx majte. Atil Amlikail chi'l. Utz atil chi'l tetz u vatz tx'ava'. Paarten u techalla chi'l tetz Amlikail utz, paarten q'u kam tetz u chi'l tu u vatz tx'ava' tza'. ⁴¹Echa' u q'ii, paarten vipaq'un sijunal. Ela koj vipaq'un tuch' u ich'. Utz paarten vipaq'un q'u tx'umi'l. Utz jalel tib' ipaq'un q'u tx'umi'l sijununil majte.

⁴²Unchee' echat va'l b'anel tu u q'aavtitz'pu q'u kamnaj majte. Tan q'eechil chit tetz u chi'l va'l nikame' utz, ne'nmujoj. Pek jatu tere'n koj saq'ee va'l saq'aavitz'pi. ⁴³Kan chaj texh isajin u chi'l aas ne'nmujaxoj, pek techal tek isajin si'ane' aas saq'aavitz'pi. Ye'kan itxa'k va'l ne'nmujoj, pek techal tek iyak'il va'l saq'aavitz'pi. ⁴⁴Nojla chi'o va'l ne'nmujoj tu tx'ava', pek tioxhla chi'l tek va'l saq'aavitz'pi. Tan oj atil ma'l chi'l aas nojla chi'o ku'en, atil va't majte aas tioxhla chi'l.

⁴⁵Echa' va'l nital u Yolb'al Tiohx tz'ib'amalka ech tza': —Aatz u b'axa vinaj Adaan, chi'o ko'n. Oksal ko'n taanima.— Chia. Pek aatz u Jesusus va'l a' nik'am ti' u Adaan, Aq'ol iTiichajil u aanxelal. ⁴⁶Loq' yit' a' koj b'axa chee u tioxhla chi'l, pek a' b'axa u nojla chi'o. Ech tek u tioxhla chi'l. ⁴⁷Tan a' elku vichi'l u b'axa vinaj k'atz u tx'ava'. Pek aatz u kuB'aal Jesusus, va'l a' k'asku'l tu Amlika, a' satzojpin taq'ax u tioxhla chi'l. ⁴⁸Utz echat ko'xh vichi'l kajay q'u aanima vichi'l u b'axa vinaj aas tx'ava' ku'en. Utz kam b'anel tu vichi'l u Jesusus aas ma'tich iq'aav titz'pe', echat vichi'l q'u niman tetz si'an majte, q'u'l se'en tu Amlika. ⁴⁹Oj a' ex qiq'o vitx'ava'il u b'axa vinaj, unchee' sa'nalb'eno' echa' u Jesusus majte va'l k'asu'l tu Amlika.

⁵⁰Loq' nival sete hermanos, aas sa'kojetzan u kuchi'l tuch' u kukajal ti' viQ'esalail u Tiohx. Tan aatz va'l niko'niq'eea', yit' sa'kojetzan k'atz va'l ye'k saq'ee'i. ⁵¹Utz saval ma'l u kam sete tza' q'atel nal ti' tu u Tiohx, ye' ootzajimal. Yit' kajay koj o' sakamo!. Pek kajay o' ma'l kuch'expe' toj i'ane'. ⁵²A' b'axal saq'aavitz'pu q'u kamnaj q'u'l niman u Jesusus, ta'xh

so'oq' u trompeta. Tu ko'n unmu'k'ul si'ane'. Tu ko'n ma'l yup vatz. Ta'n ta'xh lo'oq'sal u trompeta tiya'teb'al, so'ok va't ichi'l q'u kamnaj aas ye'kan sakami. Utz sach'expixsal u kuchi'l majte ab'iste o' itz'lelo' lu'uch u kam tzi'. ⁵³Tan ministeer sach'expu u kuchi'l va'l sako'nkami tza'. Utz so'ok va'te aas ye'k sakami. Sa'eesal u kuchi'l va'l sako'npaali tza'. Utz so'ok va'te aas ye'k sapaali. ⁵⁴Unchee' aatz u kuchi'l va'l niko'niq'eea' tza', ye'kan saq'eei. Utz aatz u kuchi'l va'l sako'nkami tza', ye'kan satil kamchil tan, sach'expi. Ech satzojpu viYolb'al u Tiohx va'l tz'ib'amalka nital ech tza':

—Sub'li u kamchil;

b'anaxyu kanaal tu u q'aavitz'pichil tika'paj.

⁵⁵ Kamchil, ye'kan vayatz'b'al.

Mujb'al kamnaj, ya'y ab'antu kanaal.— Chia.^f

⁵⁶Tan aatz u yatz'b'al va'l nikamsane', aya' u paav. Utz u o'tla mantaar nik'uchun qe aas o' aa paav. ⁵⁷Pek ta'ntiohx tu u Tiohx tan, b'anel tek kanaal qaq'o, tiq'aq'al u kuB'aal Jesucristo.

⁵⁸Ech tii etatin k'atz u Tiohx hermanos. Yak'inojex tu vetaq'onin ti' u kuB'aal Jesus b'enamen. Utz atoj sek'u'l aas yit' tz'ejel koj tel vetaq'onin ti'.

U kutxu sa'aq'ax tu q'u niman tetz u Jesus

16 ¹Unchee' aatz ti' u kutxu va'l setaq' tu q'u niman tetz u Jesus, echat ko'xh seb'ane' kam va'l val tu q'u niman tetz u Jesus tikuenta Galaacia. ²Setxaake'l b'oj ekutxu sejununil chajpaj b'axa q'ii tetz xhemaana. Loq' a' sab'enk'ex ti', jank'al va'l netx'ake'. Sekolke'l. Ech yit' anal koj selak kutxu aas lo'oponin. ³Tan aatz lo'oponin, sunchaj b'en q'u niman tetz u Jesus tu Jerusaleen q'u'l vetetal ve tu u'. Ech se'ntaq'ka vekutxu. ⁴Pek oj lab'enin, aal vi' lamotxb'enka.

U tititz'at b'enchil u Pablo tu Corinto

⁵So'oponin tzexe' tu Corinto. Loq' analen aas ma't unpaal tikuenta Macedoonia. Tan ministeer sapaalin tzi'. ⁶Utz kamal lab'atz'in tzexe'; lunpaasa u tiempoil che'v. Ech xamtel teku'en, le'nechajpuka'in til ech unb'ena'. ⁷Tan yu'nsa' aas ooje'l ko'xh sapaalin tzexe'. Utz sako'xhpaalyaklojin. Pek sab'atz'in tzexe' oj lataq' tzii u kuB'aal tzi'.

⁸Aatz cheel, a' sa'atink'in tu Eefeso tza'. Anal le'elb'enin aas ma't ipaal u nimla q'ii Pentecostees.^g ⁹Tan echa' jajlel ma'l mam jub'al sunvatz tu

^f 15.55 Choktaj u Isaias 25.8; u Oseas 13.14.   ^g 16.8 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 19.8-41.

u Eefeso tza'. Ni'xhik'ulax u b'a'nla chusb'al. Tiira nisa'le', k'uxh kaana chi'k'ulan vetz majte.

¹⁰Pek lochtaj u Timoteo tzexe' oj lo'oponi. Ech aya'l ik'u'l la'atin texo'l. Ye'xhkam satitz'a. Tan echat ko'xh tel taanima tu aq'on ti' u b'a'nla chusb'al tetz u kuB'aal Jesusus, echa' nunb'ane'. ¹¹Ab'ili'ch eesan iq'ii texo'l. Pek aal lelocha. Tx'anel ichajax k'asu'l leb'ana aas lu'ul tzunxe'. Tan nunch'ia tuch' q'u niman tetz u Jesusus tza'.

¹²Pek aatz u hermano Apolos, vetunjajab'e aas se'en tzexe'. So'opon ti' q'u hermanos vetvala. Pek ye'n isa'a. Ech anal lo'oponi aas laveeti.

Vitzojpu u u' tza'

¹³Unchee' nachnoj chit etatine'. Ech ye'k se'enex tu paav. Tii etatin tu va'l nenima. B'antaj etxake' tuul. Iq'omoj chit eyak'il. B'antaj ya'l etib'.

¹⁴Aya'l chit ek'u'l seb'an kajay q'u kam q'u'l seb'ane'.

¹⁵Etootzajle hermanos aas a' chit b'axa okchil ti' u b'a'nla chusb'al tikuenta Acaya u hermano Esteefanas tuch' q'u titz'in tatzik. Utz tiira aq'el tib' ti' ilochax q'u niman tetz u Jesusus. ¹⁶Ech nival sete aas oksataj etib' k'atz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l ech ni'an tzi', q'u'l nilochone' utz, nitaq'onin ti' u kuB'aal Jesusus.

¹⁷Ni'xhuntxuq'txune' aas ulyu u Esteefanas tzunxe'. A' imol u Fortunato tuch' u Acaico. A' ul i'an evatzil sunk'atza cheel aas ye'k ex. ¹⁸Ma'xh motx taq'lu nimal unk'u'l. Echa' ni'an sete majte. Ech nik'ulo'k ti' aas at tatin sevatz seb'ane'.

¹⁹Nitaq' opon echajlichil q'u niman tetz u Jesusus tikuenta Aasia tza'. Utz ni'xhtaq' opon echajlichil tib'ii u kuB'aal Jesusus u Aquila majte tuch' u Priscila. Ant imol q'u niman tetz u Jesusus q'u'l nimol tib' tu totzotz.

²⁰Nitaq' opon echajlichil tere'n niman tetz u Jesusus majte. Ech aq'taj tib' echajlichil; itz'utz'taj tib' txala etzi'.

²¹In chit niq'ilanoponex tuch' untz'ib', in Pablo.

²²Utz ab'il a' yit' tz'ejel koj taanima ti' u kuB'aal Jesucristo, saku' tz'ejb'al yol ti'. Tan jtul u kuB'aal Jesucristo!

²³Unchee' atoj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo texo'l. ²⁴Ti' u Cristo Jesusus, tiira tii'in seti' kajay ex. A'i.

U Ka'b' U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Corinto

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', anko'xh tz'ib'an u Pablo. Ye' tek' ootzajib'e til atichka aas itz'ib'at a'. Nitalche' tu Eefeso atichka. Utz itz'ib'a tixo'l q'u ya'b' 55–56 m.t.J. Tu yolb'al griego paj itz'ib'ava.

Aatz q'u kam itz'ib'a u Pablo tu u b'axa tu', aya' u B'axa U' Tu Corinto, ye'kan niyol k'asu'l tu u u' tza'. Ech kamal ok q'u kam tu jik niyolonka va'l nichpaalku q'u niman tetz u Jesus tu u tiempo tzi'. Ech paarten tek ti' itz'ib'av u ka'b' u' tza'. Loq' nitalche' aas tze'jxinaj va't u' taq' b'en u Pablo tzixe', tixo'l u b'axa tuch' u ka'b'.

Nital tu u b'axa tu' tu u 16.5 aas si'ch'eniq'ila q'u niman tetz u Jesus tu Corinto. Ech kamal b'en tib'axa utz, kamal b'en tika'paj. Tan aatz tek nital tu u ka'b' tu' tza', tu u 12.14 tuch' tu u 13.1, saopon titoxpaj nitale'. Pek nimna'l aas tiira ye't i'an te q'u kam tila tab'i aas b'en tu Corinto tika'paj. Echa' nital tu u 2.1-4. Jik til tuch' ivatz aas tiira yit' b'a'n koj unjolol q'u kam nichtuch xo'l q'u niman tetz u Jesus latzi'. Tan nichtekichok tok unjot q'esala tixo'l. Ech nichtekteesal iq'ii taq'o. Utz nichtekika'tziiun q'u aanima ti' k'uxh aal a' oksan ti' inimal u Jesus.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-11 Nitaq' b'en chajlichil utz, nik'ama Tiohx.
- 2) 1.12-7.16 Nitzaq'b'u u Pablo tu q'u eesan tetz iq'ii.
- 3) 8.1-9.15 Niyolon ti' u kutxu, u lochb'al tetz q'u niman tetz u Jesus tu Jerusaleen.
- 4) 10.1-13.10 Nipajiyolon tere'n ti' q'u'l nieesan iq'ii.
- 5) 13.11-14 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesus tu Corinto

1 1 Nunq'ilab'enex, in Pablo, ichaj u Jesucristo titxumb'al u Tiohx. A' unmol u niman tetz u Jesus Timoteo nunq'ilab'enex, kajay ex, ex

niman tetz u Tiohx atilex tu u tenam Corinto, tuch' ex niman tetz u Tiohx atilex tikuenta Acaya. ²Taq' koj ku' vib'a'n'il u Tiohx texo'l, u kuTat tu Amlika, tuch' u kuB'aal Jesucristo. Utz a' koj oksan u paas tetaanima.

³Oksataj iq'ii u Tiohx, aya' viTat u kuB'aal Jesucristo tan, txumul vatz utz, aq'ol nimal k'u'l b'enenamen. ⁴Nitaq' nimal kuk'u'l tu kajay q'u tza'l nipaalk'o'. Ech aatz o', sa'tekkumoxb'e utz, saqaq' nimal ik'u'l q'u'l nipaal tu tza'l majte, kam echa' ni'an u Tiohx qe. ⁵Tan k'uxh kaana kupaal tu q'u tza'l ti' u Cristo, kaana imoxb'et'o' majte. Utz kaana taq'tu nimal kuk'u'l u Tiohx tiqaq'al u Cristo. ⁶Ech k'uxh kaana kupaal tu tza'l. A' kusa' etootzajit u chitpichil tu paav utz, ti' qaq'tu nimal ek'u'l majte. Utz k'uxh nitaq' nimal kuk'u'l u Tiohx, ti' atzi' aas saveet qaq'tu nimal ek'u'l majte aas lapaalex tu q'u tza'l. Ech sa'atin examlil utz, seq'ii q'u tza'l q'u'l nipaalk'o' majte. ⁷Tan tiira nikunima aas tii etatin tu va'l nikunima k'uxh nepaal tu tza'l. Utz qootzajle aas ela nikupaal tu tza'l setuch', pek niqal sete aas ela taq'ax nimal kuk'u'l si'an u Tiohx majte.

⁸Unchee' echen setootzaji hermanos, kam q'u tza'l paalk'o' tikuenta Aasia.^a Tan nojchit tiira tilayol va'l paalk'o'. Ye'kan sakutx'ak b'a qala. Nichtere'nkojqitz'a oj saitz'e'o'. ⁹Kamchil texh nichkuch'ia nichkunache'. Loq' aatz u kam tzi', a' toke' aas ye'k sak'uje' je' kuk'u'l qi'. Pek ta'xh sak'uje'k kuk'u'l ti' u Tiohx va'l niq'aavitz'pixsan q'u kamnaj. ¹⁰Anchitu'. U Tiohx vetlochono'; vetteesa'o' vatz u kamchil. Utz ta'n ko'n koj, pek sa'tere'nikolo' tu q'u xo'eb'alla tza'l majte. Sateesa'o' vatz u kamchil. ¹¹Pek lochtajo'; q'ilataj sik'letaj Tiohx qi'. Tan nik'uje' kuk'u'l seti'. Ech sib'al lo'oksan iq'ii u Tiohx aas latab'i kam q'u tza'l nikolvo' u Tiohx, tiq'aq'al veq'ilat esik'let Tiohx qi'.

U taltu u Pablo kantu' ye't b'en tu Corinto

¹²Atil ma'l kam nitxuq'txunsano' utz, aya' va'l tu kunachb'al atilka aas ye'k t'e'sil sukuk'atza. Tan vatzsaj ko'xh yolil niqalvu vinujul tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz tuch' chit qaanima niqale'. Yit' mamaj txumb'al koj tetz aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza' nikub'anb'e ti'. Pek tiq'aq'al vib'a'n'il u Tiohx. Utz ech nikuk'uch texo'l majte. ¹³Aatz q'u kam nuntz'ib'a talax sete tu u u' tza', jikom utz, inujul. Paat setootzaji. Yit' ka'l koj tel unyol. Ech b'a'n a' paal koj etxumb'al tuul. ¹⁴Tan etootzaj nal b'iil cheel atzi', kam ti' netoksav kuq'ii. Utz sa'xhtxuq'txunex aas setootzaji tere'n kam u kutxumb'al. Utz sa'xhtxuq'txuno' seti' majte aas laq'aavu'l u kuB'aal Jesucristo tan, ex k'uchb'al ti' u qaq'on.

¹⁵⁻¹⁶Unchee' a' va'l nichvitz'a k'uxh vetunb'an ti' aas ka'pajul so'oponin tzexe' ti' etxuq'txunsale' nivale'. Tan sapaalunq'ila'ex b'axa aas se'enin tikuenta Macedoonia. Utz ech sa'pajpaalin tzexe' aas laq'aavin unvala.

^a 1.8 Aatz u "Aasia" nital tza', aya' u Turquia cheel.

Ech ex tek lu'lchajpunka'in aas le'enin tikuenta Judea. Utz seloch'in ti' kam vetz lunsavsas. ¹⁷Utz k'uxh ech va'l vetunb'ana tzi', etitz'achi aas ooje'l ko'xh vetchee sunk'u'l. Utz ye'k ko'nkoxh talche' vetchee tuntxumb'al va'l nunk'aj ti' tzi'. Tan oj echi, b'a'n si'ane' xamtel saka'tziiunin ti' utz, savale': —Kamal sa'i oj ye'ka.— Chajkojin.^b ¹⁸Tan aatz u Tiohx, nojchit nitzojpi q'ul iyol. Utz a' niqiq'o tetz. Ech aatz u kuyol sete majte tan: —Kamal sai' oj ye'ka.— Chajkojo'. ¹⁹Tan yit' ka'tziiunnaj koj viK'aol u Tiohx. Aya' u Jesucristo va'l paxsamal talax sete tu u Silvano tuch' in utz, tuch' u Timoteo.^c —Kamal sa'i oj ye'ka.— Chi koj iyolone'. Pek ta'xhtzii: —Sa'i.— Chia. ²⁰Utz nojchit sataq' kajay q'u kam u Tiohx qe va'l alal taq'o. Nojchit “sa'i” sataq'e'. Utz “a'i”. Echa' va'l niqal sete. Tan tokeb'al iq'ii u Tiohx. ²¹Tan u Tiohx va'l ni'an itxumb'al qi', o' niman tetz, aas ela tii atilo' k'atz u Cristo. Utz a' va'l txaonnaj qetz k'atza. ²²Utz oknaj ma'l echlal tu qanima taq'o. Aya' viTiohxla Espiiritu va'l taq'lu qe. A' u xheeny niyolonka aas nojchit sataq' qe kam tere'n va'l ala'tzi'imal qe taq'o.

²³Utz nojchit tootzaj u Tiohx va'l nival sete tza' aas k'uxh ye'saj vopon tzexe' tu Corinto tan, evatz nuntxume'. Yu'nsa' aas yaaom vopone'. ²⁴Loq' yit' ti' koj aas ta'xh txumel qaq'o sapaal qetz utz, o' eq'esala ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx. Ye'ka. Pek aal a' niqitz'a kani'ch etxuq'txun k'atz u Tiohx sakub'ane'. Tan tiq'aq'al ko'n vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx k'uxh tii txaklelex k'atza.

2 ¹Ech ti' vetvitz'a aas ye'k so'oponin tzexe' cheel tan, yu'nsa' se'nuntxumunsa'ex tu u vopone'. ²Tan oj se'nuntxumunsa'ex, ¿ab'il tek latxuq'txunsanin? Tan aal ex q'u'l nitxuq'txunsanin. Ech kam tek saelka oj ma't ko'xh untxumunsa't'ex. ³Pek a' unsa' ye'k satxumunin aas atilin texo'l. Ech untz'ib'a b'en u u' tzexe' tan, a' unsa' ma't etoksat etib' tu jik ti' q'u ye'xtxoj neb'ane' aas so'oponin.^d Ech ye'k satxumunin tu vetatin vatz Tiohx. Pek setxuq'txunsa'in. Tan oj satxuq'txunin, satxuq'txunex sunk'atza majte. ⁴Tan aatz untz'ib'at b'en u u' tzexe', techalich tela' tok vaanima seti'. Oknajich'ins il utz, kaanaich voq' vatz Tiohx seti'. Loq' etitz'achi aas vet sunk'u'l unk'axb'ixsab'enex tu yol tu u'. Pek a' unsa' sapaal etxumb'al tuul aas k'uxh unb'an ech tzi' tan, tiira tii'in seti'.

Vikuyax q'u aanima q'u'l ye'xtxoj ni'ane'

⁵Unchee' setab'i tan, yit' in ko'nkoxh vetitxumunsa'in u b'anol tetz ye'xtxoj texo'l. Pek nojchit ant ex majte kajay ex. ⁶Utz chuspia kamech

^b **1.17-18** Aatz u Pablo, b'enchimal ijunal ko'xh niyolon tilone' utz, b'enchimal kalab' ixaan tilone'. Pek ech chit ni'ane'. ^c **1.19** Aatz u b'ii “Silvano”, b'ii tu yolb'al latiin. Anko'xhtu' a' u b'ii “Silas”. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 15.22. ^d **2.3** Kamal atil va't u u' itz'ib'a b'en u Pablo xe' q'u aa Corinto va'l ye'k cheel. Kamal xamtich itz'ib'a ti' u b'axa utz, ye'sajich itz'ib'at va'l Ka'b' U' Tu Corinto ib'ii niqal cheel.

u toksal tu jik veteb'ana. ⁷Kuytaj teku'en utz, moxb'etaj. Tan b'a'n si'ane' aas latekpaal ivi' itxumune'. ⁸B'antaj b'a'n'il. Tiira k'uchtaj aas nojchit tii'ex ti'. ⁹K'uxh vetuntz'ib'a b'en u u' tzexe' tan, a' unsa' savile' aas nojchixh senima kajaj q'u chusb'al nival sete majte. ¹⁰Tan ab'il va'l nekuye', nunkuy majte. Utz oj nunkuye', seti' ko'n nunb'anva. Ti' u Cristo nunb'anva. ¹¹Kukuytaj. Ech yit' sa'kojchee tokeb'al u tx'i'li'inaj taq'o. Tan ye' koj qootzaj q'ul itx'i'la'mil.

Vitxumun u Pablo tu Troas

¹²Unchee' aatz oponin tu Troas ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tetz u Cristo, tiira ye'xhkam ma'j majonin. B'a'n chit unk'ulaxe'. ¹³Loq' k'uxh echi, ye't txuq'txun vaanima tan, ye'kich u hermano Tito tzi'. Echixe'at unkaasaka q'u niman tetz u Jesus utz, b'enin tu Macedoonia.

U qelo'p tu q'u kam tiq'aq'al u Cristo

¹⁴Utz ta'nchittiohx tu u Tiohx aas ni'xhqelo'p tu q'u kam taq'o tiq'aq'al u Cristo Jesus. Echa' u aa ch'a'o aas nitole' ti' q'ul ikoontra. Utz a' va'l ni'an itxumb'al sukuk'atza aas til chaj ko'xh tx'anel nipaxku paal itziil viyolb'al. Echa' ipax paal tuulab' tx'umq'ixsab'al.^e ¹⁵Tan aatz o', ech o' itx'umq'ixsab'al u Cristo vatz u Tiohx. Utz ech o' tx'umq'ixsab'al vatz q'u aanima majte, q'u'l chitpinaj tipaav. Utz k'uxh ye' chitpinaj tipaav. ¹⁶Loq' yit' ech koj chit o' tuulab' tx'umq'ixsab'al vatz q'u aanima q'u'l tz'ejxinaj vatz Tiohx tu paav. Pek ech o' tuulab' kamchil siatz. Tan kamchil nich'ia vatz Tiohx. Pek aatz vatz q'u'l itz'pinaj vatz Tiohx, ech qatine' tx'umq'ixsab'al siatz. Tan tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj va'l nikuch'ia. Utz tza'l iq'oli, ab'il ko'nkoxh tech ti'.

¹⁷Tan aatz o', nojchit ta'xh niqal vinujul q'u kam ti' u Cristo. Ye'xhkam kusa' ti'. Vatz Tiohx niqale' utz, Tiohx chajonnaj qetz. Ye'xhkam nikub'ane' echa' unjolol q'u'l nich'exu u yolb'al Tiohx ti' q'u kam q'u'l isa'.

U tokeb'al u b'a'nla chusb'al

3 ¹Kamal netal cheel: —Xe'ti paj ti' toksal je' iq'ii.— Kamal che'ex vi'. Ye'ka. Tan paat ye'xhkam nikusavs'a ma'j u' aas: —B'a'n chitu'.— Chaj qe'l tuul sakuk'uch sete. Utz ye'xhkam nikujaj qu' sete majte aas: —B'a'n chitu'.— Chajex qi', ech sak'ulaxo', echa' ni'an unjolol. ²Tan ex

^e 2.14 Atil ma'l u kam nich'i'an q'u q'esal sol xo'l q'u aa Roma ko'xtene aas nichiq'aavu'l tu ch'a'o. Nich'i'an desfile tu u tenam. Nik'uch paal q'u aanima q'u'l itxaya utz, isub' tu q'ul ich'a'o. Antu nik'uch paal q'u'l samotxyatz'pi utz, tuch' q'u'l kuyaxya; ye'k sayatz'pi. Aatz vatz q'u aanima tzi', b'axal unjot aanima nimak'ka tx'umq'ixsab'al incienso. Ech aatz u tx'umq'ixsab'al tzi', techlal aas nib'an kanaal vatz iq'ii saj unjolol q'u aanima. Pek vatz unjote, techlal kamchil tetz q'u'l sakami. A' va'l nik'am u Pablo ti' ib'antu ela u Cristo aas nitole' ti' ib'anax kanaal u paav. Kamal a' titz'a u Pablo tzi' aas taltu q'u yol tza'.

vatzil qu'. Utz nikunach tu qanima aas nojchit nek'uch vinujul. Tan kajay aanima ootzajin tetz aas nojchit ninujun u yolb'al Tiohx sek'atza. Echa' ma'j u' aas kajay aanima nisajin. ³Ech ex a' ma'l u' aas u Cristo tz'ib'an. Utz o' ex aq'onka texo'l. Loq' yit' tu tinta koj tz'ib'amalka, pek titxumb'al viTioxhla Espiiritu u itz'lich Tiohx. Utz yit' vi' k'oxich sivan koj tz'ib'amalku je', pek tu taanima q'u aanima.^f

⁴K'ujlel kuk'u'l ti' u Tiohx tiq'aq'al u Cristo aas nojchit echi va'l niqale' tza'. ⁵Loq' yit' ti' koj aas tuch' kuyak'il nikub'an q'u kam niqale' tza'. Pek tilocht'o' u Tiohx k'uxh ech nikub'ane'. ⁶Tan u Tiohx aq'on kutxumb'al ti' ichusax u ak' nuk'u'm va'l u Tioxhla Espiiritu niaq'on.^g A' koj nikuchus u o'tla mantaar tz'ib'amal. Tan aatz u o'tla mantaar, ta'xh nik'uche' aas kamnajo' vatz u Tiohx. Pek aatz u Tioxhla Espiiritu tan, a' ni'itz'pixsano' vatz u Tiohx.

⁷Tiira techal va'l uchi aas aq'ax u o'tla mantaar tu u Moisees va'l tz'ib'amich je' vatz k'oxich sivan. Aal ye' nichmotxiq'i' ve't isajil ivatz u Moisees q'u Israeel. Tan va'lich irib'un ivatz taq'o. Loq' nichko'niya' virib'une'. ⁸Ech ¿a' chixh yit' maas techal u ak' nuk'u'm nenache' va'l ti' u Tioxhla Espiiritu? ⁹Tan oj techal va'l b'anaxi aas alax u o'tla mantaar va'l nitz'ej yol ti' q'u aanima, ¿a' chixh yit' tiira techal siatz q'u chusb'al va'l niaq'on b'ens b'a'n q'u aanima vatz Tiohx? ¹⁰Tan k'uxh techal chit va'l uchi tuul nichtalax u o'tla mantaar, ye'kan iyak'il siatz u ak' nuk'u'm cheel. ¹¹Ech ¿oj chixh yit' techal u ak' nuk'u'm va'l ech ko'xh ib'ena', ye'kan sapaali? Tan aal techal uchi aas alax u o'tla mantaar va'l paalyu ku'en.

¹²Echixe'at tiira vatzsaj niqal u ak' nuk'u'm tan, nikunima aas sa'kojpaali. ¹³Yit'e'ch koj nikub'ane' va'l nichian u Moisees. Tan nichikutx ivatz tu ma'l b'u'lj vatz q'u Israeel. A' isa' ye'k sailax iya' irib'un vivatz.^h ¹⁴Aatz q'u Israeel tan, paat ye't motx el itxumb'al tuul aas kam toke'. Utz anko'xh ye' nipaal itxumb'al tuul cheel. Aya'l kala anko'xh kutxel ivatz aas nisik'le u o'tla mantaar. Ye'xhkam nitel itxumb'al tuul. Pek oj sinima u Cristo, b'a'ntan satootzaji aas paalnaj tek u o'tla mantaar. ¹⁵Anko'xh jupel q'ul itxumb'al cheel k'uxh nisik'le q'ul imantaar u Moisees. Echa' kutxel q'u taanima tu ma'l b'u'lj. ¹⁶Pek oj saok ti' inimal u kuB'aal, sapaal itxumb'al tuul aas paalnaj tek u o'tla mantaar. Echa' tel ma'l b'u'lj kutxb'al ivatz aas nichimaj tootzajit u Tiohx. ¹⁷Tan aatz u

^f 3.3 Aatz u k'oxich sivan nital tza', aya' u o'tla mantaar. Choktaj u Eexodo 24.12;

u Jeremias 31.33. ^g 3.6 Choktaj u Jeremias 31.31-34. ^h 3.13 Aatz nik'am ti' u b'u'lj u

Pablo va'l i'anb'e u Moisees, kutxb'al ivatz ti' imajax ipaal virib'un vivatz. A' nitale' aas yit' mujel koj ivatz nital elu'l u b'a'nla chusb'al, pek vatzsaj nitale'. Ech aatz tek tu q'u versiiculo 14-16, nipajik'am u Pablo ti' u b'u'lj kutxb'al ivatz u Moisees. Loq' paarten paj u tokeb'al. A' tek nitale' aas u b'u'lj nichimajon vitxumb'al q'u Israeel aas satootzaji viya' u o'tla mantaar. Choktaj u Eexodo 34.29-35.

kuB'aal Jesusus, a' u Tioxhla Espiiritu. Utz atil chitpichil tu paav tu va'l til atilku u Tioxhla Espiiritu.

¹⁸Ech aatz kajay o' k'atz u Jesusus, yit' kutxel koj kuvatz nikusaji vitechalil u kuB'aal. Pek nipa'q'un sukuk'atza, echa' irib'un elu'l ma'l txijtxub'al tu espejo. Utz aatz viTioxhla Espiiritu u Tioxh, a' va'l nich'expixsano'. Ech b'iichaj nib'en u kutxumb'al echa' vitechalla txumb'al u kuB'aal.

4 ¹Unchee' ech ye'xhkam nikujochpe' utz, ye'xhkam nikuya'sa aq'on ti'. Tan ib'a'nil u Tioxh qi' aas toksa'o' tu u aq'on ti'. ²Xaansamal tek el qib' k'atz q'u ch'ixveb'alla chaj kam, aya' q'u paav q'u'l mujel ib'anaxe'. Ech yit' sub'u'm koj kusa' aas nikupaale'. Utz ye'xhkam nikuch'exu u tokeb'al u yolb'al Tioxh. Pek a' chit niqal vinujul tu kajay aanima tan, vatz Tioxh niyolonk'o'. Ech sinach je' q'u aanima tu taanima inujul tzik nikub'ane' oj yit' i'. ³Utz vatz ko'xh q'u aanima atzi' q'u'l yak tu choob'al paav oj anko'xh yit' vatzsaj u kub'a'nla chusb'al. ⁴Aya' q'u'l ye' niniman u Jesusus. Sotzsamal ik'u'l tu u tx'i'li'inaj, u q'esalain tetz u vatz amlika tx'ava' tza'. Echixe'at ye' nitel itxumb'al tu u techalla b'a'nla chusb'al tetz u Cristo. Ye' nitootzaji aas u Tioxh ul ik'uch u Jesusus. ⁵Tan a' koj niqal paal kutziil. Pek a' niqal paal itziil u Jesucristo. Tan ta'xh ma'l B'aala tatine'. Utz aatz o', ech ko'n o' etaq'onom tan, tiira tz'ejel qaanima ti' u Jesusus. ⁶Tan anko'xh vettxijtxun tu qaanima u Tioxh va'l cheesan u q'ii saj tu u uken. Ech vetqootzaji vitechalil u Tioxh tiq'aq'al u Cristo. Echa' atil txijtxub'al tivatz u Jesucristo.

Vik'uje' kuk'u'l ti' u Tioxh b'enamen

⁷Utz aatz u txijtxub'al tzi' aya' u tatin u Cristo tu qaanima. Ech tatine' ikolax ma'l mam tx'iib'al q'ii tu ma'l tz'aj. Utz aatz u techalla yak'il atil sukuk'atza taq'o ti' ib'anax q'u kam, yit' qetz koj sukujunal, pek iyak'il u Tioxh sukuk'atza. ⁸Tan kaana kupaal tu tza'l tu kajay q'u kam; loq' yit' k'ayb'inaj koj kuk'u'l. Niqela' qoke'; loq' ye'xhkam nikujochpe'. ⁹Niqojchale'; loq' ye'xhkam nitelab'eka'o' u Tioxh. Ni'xhib'anax qe; loq' ye'xhkam nikusotzsale'. ¹⁰Til chit ech kub'ena' b'enamen ato'k'o' vatz kamchil, echa' va'l paalku u Jesusus. Utz aatz u tiichajil atil k'atza, nimna'l sukuk'atza b'enamen majte. ¹¹K'uxh b'enamen ato'k'o' vatz kamchil ti' ipaxsal itziil u Jesusus, itz'lelo' vatz Tioxh. Ech sailax vitiichajil u Jesusus b'enamen sukuk'atza tu u kuchi'l va'l sako'nkami. ¹²Ech atojno'k'o' vatz u kamchil; ta'xhtzii sa'atin etiichajil.

¹³Tan k'ujlel kuk'u'l ti' u Tioxh aas sikolo'. Ech ye'xhkam nikuxo'va ipaxsal itziil va'l nikunima. Tan nikunima va'l tz'ib'amalka ech tza': — K'ujlel unk'u'l ti' u Tioxh echixe'at nunyolone'. — Chia. ¹⁴Utz qootzajle aas saq'aavtitz'pixsa'o' k'atz u kuB'aal Jesusus u Tioxh va'l q'aav itz'pixsan u kuB'aal Jesusus xo'l q'u kamnaj. Ech ela so'opono' siatz setuch' taq'o.

¹⁵Seti' ko'n nikub'anva, k'uxh nikupaal tu q'u tza'l tzi'. Tan tiira tii'o' seti'. A' kusa' aas so'opon vikuyb'al u Tiohx xe' sib'al aanima. Ech sib'al sak'amab'en, saoksan iq'ii u Tiohx.

¹⁶Ech ye'xhkam nikujochpe', k'uxh nitexhipaal u kuchi'l tza'. A'tzii. Tan aal ak' nib'enk'o' jun q'ii tu u qatin vatz u Tiohx. ¹⁷Tan aatz q'u talaj tza'l nipaalk'o', b'iil ko'xhtu' atzi'. B'iil ko'xh vatz u techalla b'a'nil sakuk'ul toj i'ane' va'l b'enq'ii b'ensaj. A' u kuq'aq'al. Tan tiira techal vatz q'u tza'l tzi'. ¹⁸Ta'xhtzii oj yit' a' koj nib'enku kuk'u'l ti' q'u kam niqile'. Pek a' sab'enku kuk'u'l ti' q'u kam q'u'l aye'n xe' u Tiohx q'u'l ye' na'l. Tan aatz q'u kam tu Amlika xe' Tiohx q'u'l ye' na'l, ech ko'xh ib'ena'; ye'k iya'e'.

5 ¹Tan aatz u kuchi'l tza', ech ko'n a' ma'j atib'al sako'npaali; sako'nsotzi. Ech qootzajle aas sako'npaali tan, sakamo'. Pek atil ma'l qatib'al xe' u Tiohx tu Amlika ye'k sapaali. Pek ech texh ib'ena' tan, yit' b'ano'm koj aanima. ²Echixe'at a' tek kusa' cheel koj ok'o' tu u qatib'al va'l tu Amlika. Va'l tek qachvat atinchil tuul. ³Tan aatz so'opono' tuul, b'a'n tek qatin siatz u Tiohx si'ane'. Echa' tok qoksa'm, yit' sa'kojt'u'e'o'. ⁴Tan nitxumun qaanima atilo' tu u kuchi'l tza', va'l echa' atib'al niko'niyook'e'. Tan ye' kusa' u kamchil. Pek a' kusa' okchil tu u qatib'al tu Amlika. Sach'expu u kuchi'l va'l niko'nikame' tza' utz, sakuk'ul va'te tetz tek b'enq'ii b'ensaj. ⁵Utz u Tiohx vetb'anon quch ti' u kam tzi'. Tan vettaq' viTioxhla Espiiritu qe, techlal aas nojchit sitzojpi va'l alel qe taq'o.

⁶Ech tiira k'ujlel kuk'u'l ti' u Tiohx. K'uxh qootzajle aas tuul itz'lelo' tu kuchi'l tza', ye'saj qopon tzixe'. ⁷Utz k'ujlel kuk'u'l ti', k'uxh ye'xhkam niqil iatz. ⁸Pek loq' niqachva saelo' tu u kuchi'l tza' utz, ta'n se'natinojo' xe' u kuB'aal.ⁱ ⁹Pek a'tzii. K'uxh ye'saj qopon tzixe' tan, kutxuq'txunsataj. Utz k'uxh ma'kojoponyo' tzixe' majte, ta'xhtzii kutxuq'txunsataj. ¹⁰Tan kajay o' satx'olpu kunujul tu va'l niq'atvu tzii u Cristo. Ech junun aanima sik'ul ichoob'al ti' q'u kam i'ana aas atich tu vichi'l. A' se'enku u choob'al tetz ti' vib'anone', b'a'n tzik oj ye'xtxoj.

U toksat ib'a'n q'u aanima u Pablo tuch' u Tiohx

¹¹Ech k'uxh nikub'an ya'l tok tivi' q'u aanima aas sinima u Tiohx tan, a' nikuxo'va u Tiohx. Tan tootzajle u Tiohx ab'il o'. Utz a' kusa' setootzaj majte ab'il o'; tenachb'al saelka. ¹²Loq' yit' kuq'ii koj niqoksa sevatz, pek a' kusa' ex chit sailon aas k'ujleb'al tzik k'u'l o'. Ech sekan itzaq'b'el q'u aanima q'u'l ta'xh tii nitil u ti'aj q'u aanima, pek ye'k itxa'k q'u b'a'nil te q'u'l atil tu taanima. ¹³Pek oj o' elnaj tu b'ey sevatz a'tzii ta'xhtzii ti' u

ⁱ 5.8 Aatz va'l nital u Pablo tza' aas yaktek'o' xe' u Tiohx ta'xh sakamo', anaxh nitalaxe'. Tan aatz vatz q'u Israeel, yak q'u kamnaj tu u "tatib'al kamnaj" oj "viq'esimalil q'u kamnaj" chu te'le'. Choktaj u Job 7.7-10; u Salmos 6.5; u Ecclesiastes 9.10.

aq'on ti' u Tiohx. Utz oj b'a'n o' netile', etetz u b'a'nil majte. ¹⁴Pek ti' u kutz'ejtu qaanima ti' u Jesucristo, k'uxh nikub'an q'u kam ti' u Tiohx tza'. Tan oj nikunima aas kamnaj qi', kunimataj majte aas ye'kan o' tu u paav. Echa' kamyelo' siatz. ¹⁵Tan ti' kajay aanima kamku u Jesusus. Ech aatz q'u'l itz'lel vatz u Tiohx cheel, yit' a' tere'n koj si'an je' vitxumb'al. Pek a' tek si'an vitxumb'al va'l kam ti' utz, q'aav itz'pu ti'.

¹⁶Ech ye'xhkam niqitz'a ve'te' kam b'anel tu q'u aanima ti' u tatin tu u vatz tx'ava'. Tan aatz i'an ma'x tiempo, va'lenich u kutxumb'al ti' u Cristo. Pek jalpi tek u kutxumb'al ti' cheel. ¹⁷Utz ab'il va'l vetinimal u Cristo, ch'expia. Jalpi tek vitxumb'al tu u Tiohx. Paalyuka q'u ye'xtxojla chaj kam. Tan a' tek nititz'a ib'anax q'u b'a'nla chaj kam. ¹⁸Utz u Tiohx vetb'anon kajay q'u kam tza'.^j Tiq'aq'al u Cristo k'uxh vet'ok kub'a'n tuch' u Tiohx. Utz a' qaq'on aq'el taq'o aas saqoksa ib'a'n q'u aanima tuch' majte. ¹⁹Tan tiq'aq'al vikam u Cristo, vet'ok ib'a'n u Tiohx tuch' q'u aanima. Ech ye't ok tu ach q'u'l ipaav q'u aanima. Utz taq'ka tu kuq'ab' aas o' sa'alón paal kani'ch tok ib'a'n q'u aanima tuch' u Tiohx. ²⁰Ech o' b'anól ivatzil u Cristo tu u vatz tx'ava' tza'. Echa' u Tiohx niq'ilanex aas niqoksa iyól sevatz. Utz niqal sete tib'ii u Cristo aas okoj eb'a'n tuch' u Tiohx. ²¹Tan niko'xh ma'j paav i'an u Jesusus. Pek qi' ku'en k'uxh b'ens aa paav vatz Tiohx. Tan a' isa' u Tiohx aas jikomla aanima se'enk'o' siatz.

6 ¹Ech aatz o', o' lochol k'atz u Tiohx utz, niqal sete aas ye' ko'xh etaq' elo'p vib'a'nil u Tiohx echil tzi' va'l alel sete qaq'o. ²Tan nital tu viYolb'al ech tza':

—Vab'i vaq'ilat asik'let'in aas nichapaal tu il tza'.
Utz unloch'axh,
veesa'axh tu k'axk'o.— Chia.^k

Utz cheel u tiempo senima u Tiohx tan, cheel u tiempo tetz chitpichil tu paav.

³Paat ye'k ma'j kam ye'xtxoj nikub'an vatz kajay aanima. Tan ye' kusa' se'el iq'ii u aq'on va'l nikub'ane'. ⁴Pek vijikomál chit nikub'an vatz q'u aanima, techlal aas o' taq'onóm u Tiohx. Ni'xhkutx'ak q'u tza'l nipaalk'o'. Nikutx'ake' k'uxh nikuya'ta qetz. Nikutx'ak q'u ilinchil. ⁵Nikutx'ake' k'uxh nikutz'u'male', k'uxh nikuku' tu tze', k'uxh nicheesal txab'kin qi', k'uxh niqok tu tza'lla aq'on, k'uxh nitel kuvata'm utz, k'uxh nikupaal tu va'y. ⁶Paat nikumaj qib' ti' paav. Nikuk'uche' aas qootzajle vinujul. Nikutx'ak q'u kam nitul qi'. Jikom nikuk'uch u b'a'nil. Nikuk'uche' atil u

^j 5.18-20 Aatzich vatz q'u griego, oj nib'ens ikoontra Tiohx u aanima, q'u aanima q'u'l sichok tok ib'a'n tuch' u Tiohx. Pek aatz nital u Pablo tza' tzi' utz, u Tiohx va'l nichokon u tok ib'a'n tuch' q'u aanima ti' u Jesusus. ^k 6.2 Choktaj u Isaias 49.8.

Tioxhla Espiiritu sukuk'atza. Jik chit nikub'an tii'o' ti' q'u aanima; kanaal koj kusa' ti'. ⁷Tinujul niyolonk'o'. Utz atil viyak'il u Tioxh sukuk'atza. B'enamen niqal vinujul; echa' b'anb'al kuch'a'o tatin tu kumax, tu kuseb'al ti' kajay q'u kam ye'xtxoj. ⁸Niteesal kuq'ii utz, nitoksal kuq'ii ti' va'l nikub'ane!. B'enchimal b'a'n kuyolaxe' utz, b'enchimal ye'xtxoj. Niqaq'ax b'ens txub'a'lom, k'uxh vinujul niqale!. ⁹Ech kala ye' ootzajimalo' tilone!, k'uxh tek' ootzajimalo!. Jank'at ko'xh ye' nikukame!, loq' tiira itz'lelo!. Ni'xhkuk'axb'ixsale!, loq' ye'xhkam nikukame!. ¹⁰Atilo' tu txumu'm tilone!, loq' aal b'enamen nikutxuq'txune!. O' me'b'a' tilone!, pek kaana ib'a'nil Tioxh nikuchus tu q'u aanima. Echa' tx'iib'al q'ii niqaq' te. Ye'xhkam ko'xh getz atile tilone!, loq' getz kajay q'u kam xe' u Tioxh q'u'l tiira ib'o'q'ol.

¹¹Ech tinujul chit nikuq'ila'ex, hermanos aa Corinto. Jik chit niqal sete kam nital u qaanima. ¹²Tiira sib' chit nikub'an tii'o' seti!. Pek aal ex q'u'l nib'anon aas yit' tuch' koj etanima tii'ex qi'. ¹³Echixe'at nunjaj b'a'nil sete. Jik chit sael iatz eyolon qe, echa' nikub'an sete. Ech ijajlu sete nunb'ane!, kam echa' ijajtu b'a'nil ma'l tata tik'aol.

U tatin u itz'lich Tioxh tu taanima q'u niman tetz u Jesusus

¹⁴Ye' ko'xh eb'ana aas sek'ul etib' tuch' q'u'l ye' niniman u Tioxh. Tan nachtaj b'a'nil etile!. ¿Satz veeti si'an ma'l iatz u aanima va'l ni'an vijikomal tuch' u aanima va'l ye' ni'ane'? Utz ¿satz veeti si'an ma'l iatz u txijtxub'al tuch' u uken? ¹⁵Tan echa' u Cristo, yit' b'a'n koj tuch' u tx'i'li'inaj.^l Utz echat ko'xh u niman tetz u Jesusus, yit' sa'koji'ane' si'an ma'l iatz tuch' va'l ye' niniman. ¹⁶Utz ye'k si'ane' aas ma'l iatz u toztotz u Tioxh tuch' u toztotz q'u b'anich tioxh. Tan aatz ex, ex tatib'al u itz'lich Tioxh. Tan alel taq'o ech tza':

—Sa'atinin k'atza utz,
a' sapaalk'in tixo'l.
In iTioxh utz,
a' vuntenam.— Chia.^m

¹⁷Echixe'at nital u kuB'aal ech tza' majte:

—Xaanojelex tixo'l.

Elojex.

Yekano'k q'u ye'xtxojla chaj kam tzi',
ech sunk'ulex.

¹⁸Ech nojchit in eTat si'ane' utz,
ex unk'aol unme'al si'ane'.— Chu u kuB'aal u Mam Tioxh.ⁿ

^l 6.15 Aatz u b'ii va'l "txi'li'inaj" chi'o' ti' tza' utz, "Belial" chu tu u yolb'al hebreo. Utz a' toke' "ye'k itxa'k" oj "tzu'kin". Ech nichtalax ti' u tx'i'li'inaj. ^m 6.16 Choktaj u Leviitico 26.12; u Jeremias 32.38; u Ezequieel 37.27. ⁿ 6.17-18 Choktaj u Isaias 52.11; u Samuel II 7.14; u Isaias 43.6.

7 ¹Utz mam kam va'l alel qe tu u Tiohx tzi' hermanos. Ech kuxaansataj el qib' k'atz kajay q'u paav q'u'l nitachva u kuchi'l utz, ti' q'u kam q'u'l niyansan u qaanelal vatz Tiohx. Saxaane'lo' k'atz u paav tu vixo'vale'. Ech nojchit tz'ajelo' vatz u Tiohx si'ane'.

Vitxuq'txun u Pablo ti' u tok q'u aa Corinto tu jik

²K'ultajo' tuch' etanima hermanos. Tan ye'xhab'il mal'j ex chi'onsamal koj etanima qaq'o. Ye'xhab'il txub'a'limal qaq'o. Utz ye'xhab'il eesamal tu b'ey qaq'o. ³Utz eq'ii koj niveesa tu va'l nivale' tza'. Tan alel sete vaq'o aas tiira chab'amal etatin tu qaanima tuul itz'lelo' utz, k'uxh sakamo' seti'.

⁴Ni'xhtel iatz unyolon sete. Utz kaana unchi'b' setaq'o. K'uxh kaana unpaal tu tza'l, netaq' nimal unk'u'l aas nivitz'a'ex; nojchit ni'xhuntuq'txune'.

⁵Tan ye'xh b'oj ila'm nikub'ane' jatva'x tiempo qul tu Macedoonia tza'. Kaana tza'l nipaalk'o'. Kaana txab'kin qi'aj chaj. Va'l tilin qaanima. Utz nichkuxo've'. ⁶Loq' taq' nimal kuk'u'l u Tiohx, u aq'ol nimal ik'u'l q'u aanima q'u'l nitaq' ku' tib' siatz. Itxuq'txunsa'o' aas opon u Tito. ⁷Itxuq'txunsa'o' u topone'. Utz yit' ta'n ko'n koj, pek itxuq'txunsa'o' majte tan, tiira iq'omich nimal ik'u'l setaq'o. Utz tal qe aas netitz'a'o'. Ni'xhetachva setil kuvatz. Ni'xhetoq' vatz Tiohx qi'. Utz nitela' tok etanima vi' nitale'. Ech ti' aal chit itxuq'txunsa'in.

⁸Pek setab'i tan, ye'xhkam nunk'axa, k'uxh itxumunsa'ex u u' va'l untz'ib'a opon tzexe'. Unk'axa chit b'iil aas xamtel tuul tan, vab'i aas itxumunsa'b'iilex. ⁹Pek aatz cheel, kaana untxuq'txune'. Loq' yit' ti' koj aas untxumunsa'ex. Pek ti' tan, ixaansa'ok'ex k'atz u Tiohx u txumu'm va'l enacha. Ech titxumb'al u Tiohx k'uxh txumunex, ech etitz'achi aas onkonil va'l vetunb'an sete. ¹⁰Tan aatz u txumu'm va'l titxumb'al u Tiohx, a' nitiq'ovb'eno' ti' ik'axal q'u kupaav utz, ti' kuchitpe'. Loq' ye' ko'xh txumuno' ti' aas vetqaq'luka q'u kupaav. Ech ye'k tz'ejo'm sakub'ane'. B'a'n saelk'o'. Pek aatz u txumu'm tu u vatz amlika tx'ava' tza', va'l kam ko'xh mal'j ti', a' nitiq'onku b'en tu kamchil.

¹¹Unchee' paalyu u txumu'm va'l ipaasavex u Tiohx. Utz jiltaj tek viq'aq'al etile'! Tan a' veticheesa sek'atza ib'anax q'u kam jikom. Vet'ela'ok'ex ti' vetatin vatz Tiohx taq'o. Vetexo'va Tiohx taq'o. Ma'xh tek etoksa etib' qi' taq'o. Ma'xh ek'on etanima ti' u Tiohx. Utz oora vetetoksa etib' tu jik. Ech nek'uche' niyolonka aas yit' antu koj ex ti' vipaav unjolol q'u aanima texo'l.

¹²Ech k'uxh untz'ib'a b'en u u' tzexe', yit' a' koj unb'anvu ti' u aanima va'l kam ni'an texo'l. Niko'xh ti' q'u aanima q'u'l kam nib'anax te. Pek a' kusa' kuk'ughtu sete aas nojchit tiira nitela' tok qaanima seti' vatz Tiohx. ¹³Ech ni'xhtaq' nimal kuk'u'l aas b'a'n ex qe.

Utz aal ni'xhkutxuq'txun ti' vitxuq'txun u Tito majte tan, etaq' nimal ik'u'l. ¹⁴Utz alich nal tu u Tito vaq'o aas k'ujleb'al k'u'l ex. Val te aas techal ex. Anchitu'. Ye'n ech'ixvixsa'in; ye'n eteesa unq'ii. Tan tiira b'a'n etxumb'al veteb'ana. Ech nimna'l aas inujul va'l niqale'. ¹⁵Utz tiira ni'xhtitz'a'ex u Tito tan, nitulsa sik'u'l aas b'a'n enimane'. Utz at chit tatin sevatz eb'ana aas opon tzexe'. ¹⁶Ech tiira nuntxuq'txune' tan, k'ujleb'al k'u'l ex ti' ib'anax q'u kam jikom.

U taq'ax nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusus ti' u kutxu nitaq'e'

8 ¹Unchee' aatz cheel hermanos, saqal sete kam q'u b'a'n il i'an u Tiohx tu q'u niman tetz u Jesusus tu Macedoonia. ²Tan va'l ko'n motx itxuq'txun ti' taq'tu ikutxu, k'uxh tu mamaj tza'l nichpaalku ti' u Jesusus. K'uxh jolol tiira me'b'a', pek aya'l ik'u'l utz, aya'l kala jolol tx'iiol iq'ii tilon tu q'u taq'tu sib'al ikutxu. ³Nunyolon ti' tan, ma'xh villu b'a'n il aas aya'l chit ik'u'l nitaq' q'ul ikutxu. Utz ta'n ko'nkoxh nitaq'e' q'u'l nichee tzixe', pek aal nitaq' tere'n ti'. ⁴Utz motx chit ijaj b'a'n il qe aas satz veeti siloch b'en q'u niman tetz u Jesusus q'u'l niya'ta tetz. ⁵Paalchu ko'xh q'u kam va'l nitaq' vi' va'l nichqitz'a. Loq' i'an ko'nkoxh ok, pek tan, axhib'i tiira oksamal tib' ti' ib'anax vitxumb'al u kuB'aal. Ech tek motx toksa tib' jaq' kumantaar majte. Utz ch'iam ko'xh tetz kam ti' salochonka.

⁶Ech kujaj b'a'n il tu u Tito aas se'ntiq'o u kutxu va'l tzexe'. Utz jik sitzojpixsa u taq'on ti' u b'a'n il va'l xe'tixsamal taq'o. ⁷Tan aatz ex, ch'iinajtek'ex ti' ib'anax b'a'n la chaj kam. Ch'iinajex ti' vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx. Ni'xhetx'ol ipaxsal itziil u b'a'n la chusb'al. Atil etxumb'al ti'. Vatz ek'u'l locho'm. Tii'ex ti' emol. Utz ti'ex, q'anb'ojex vatz Tiohx ti' etaq'tu vekutxu. ⁸Loq' yit' b'anel koj ya'lex nunb'ane' aas nival sete kam ni'an unjote. —Ta'xh seb'ane'.— Chikojin. Pek a' unsa' vilt enujul, nojchixh netale' aas nitel etaanima ti' ilochax emol. Nojchixh tii'ex ti' emol, pek oj niko'xhetalok'. ⁹Tan etootzaj teku'en kam vib'a'n il u kuB'aal Jesucristo. Tan k'uxh mam tx'iiol iq'ii, taq' b'ens tib' me'b'a' ti' vib'antu tii qi'. Ib'ensa tib's me'b'a' ti' kub'ens tx'iiol iq'ii.

¹⁰Echixe'at nival sete cheel aas tiira b'a'n oj setzojpixsa va'l exe'tixsa ma'x ya'b'. Tan ex q'u'l b'axa etaq' ekutxu. Utz loq' ko'nkoxh etaq'a, pek aya'l chit ek'u'l etaq'a. ¹¹Tan va'l ichi'b' exe'te'. Utz echat seb'an ti' itzojpixsal majte. Aya'l ek'u'l etachva ib'anaxe'. Utz b'antaj majte. A' li'ilon jank'al vantzi' sachee tzexe'. ¹²Tan oj nojchit aya'l ek'u'l setaq'e', sik'ul u Tiohx jank'al vantzi' sachee tzexe'. Tan ye'xhkam nijaj u Tiohx va'l ye' sachee. ¹³A' kusa' tu va'l niqale' tza' aas lochob'eib' seb'ane'. Tan a' koj kusa' aas a' texh seb'an ya'l ib'anax b'a'n tu tatin unjote utz, aal sa'tekeya'ta etetz. ¹⁴Tan aatz cheel, atil etetz. Utz saveeti seloch unjot niman tetz u Jesusus. Tan ex oj tek tunpate utz, siloch'ex majte.

Lochob'eib' ko'n va'l seb'ane!. Ech elachajil etetz si'ane!. ¹⁵Echa' va'l nital u yol tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tioxh ech tza': —Aatz va'l sib'al chit imola, ye'xhkam soovrein tetz. Utz ye'xhkam iya'ta tetz va'l b'iil ko'n imola.— Chia.°

U tel taanima u Tito ti' q'u niman tetz u Jesusus

¹⁶Utz ta'ntioxh tu u Tioxh tan, toksa tu taanima u Tito u tela' tok seti' echa' nunb'ane!. ¹⁷Tan k'uxh a' inima u chaj va'l val te aas se'en tzexe', tiira nojchit aya'l nal ik'u'l se'ntilex. Ninaltitz'a'ex.

¹⁸Utz antu va't u niman tetz u Jesusus so'opon ti' u Tito. Aya' ma'l va'l tiira atil tatin vatz tere'n q'u niman tetz u Jesusus. Tan nojchit aya'l ik'u'l nitaq'onin ti' u b'a'nla chusb'al. ¹⁹Utz yit' ta'n koj, pek a' va'l txaael tu q'u niman tetz u Jesusus majte aas saxamb'u vi' til sapaalk'in ti' q'u kutxu q'u'l kukuenta tilaxe!. Ech a' unmol ti' en taq'axka tu Jerusaleen. Tan tokeb'al iq'ii u kuB'aals Amlika utz, a' nikuk'uche' aas nojchit netachva u locho'm. ²⁰Ech ela nikupaale' tan, ye' kusa' aas kam ko'xh yol sacheesal qi', ti' sib'al q'u kutxu kukuenta tilaxe!. ²¹A' kusa' jikom chit iveet q'u kam sakub'an vatz u kuB'aal utz, vatz aanima majte.

²²Unchee' antu va't niman tetz u Jesusus nikuchaj b'en ti' majte. Tan ma'xh qilla', jatpax ko'n ik'ucha aas jik itxumb'al. Nitela' tok ti' q'u kam echa' tzi'. Utz a' va'l ma't i'an cheel. Tan tiira k'ujel ik'u'l ti' velochone!. ²³Aatz u Tito tan, lochol vetz. A' unmol nivopon texo'l. Pek ech koj ka'va't q'u niman tetz u Jesusus tan, a' vetchajon q'u niman tetz u Jesusus. Utz jolol oksan iq'ii u Tioxh. ²⁴Unchee' k'uchtaj vatz q'u chaj tzi' aas nojchit tii'ex ti' q'u niman tetz u Jesusus. Ech k'uchtaj siatz majte aas niko'nkoxhqalo'k techal ex.

U kutxu

9 ¹Unchee' yit' ministeer tere'n koj suntz'ib'a talax sete ti' u kutxu tetz q'u niman tetz u Jesusus va'l selake!. ²Tan vootzajle aas tiira aya'l ek'u'l netaq'e!. Utz nivoksa eq'ii ti' vatz q'u niman tetz u Jesusus tu Macedoonia tza!. Alel te vaq'o aas ma'xchen ya'b' cheel etitz'ata!, ex aa Acaya aas salochonex. Utz kaana tiq'ot nimal ik'u'l q'u aa Macedoonia ti' va'l netitz'a tzi!. ³Echixe'at nunchaj opon q'u niman tetz u Jesusus ti' et'oyaxe' tza!. Ech ye'k lab'ens txub'a'l u b'a'nla yol alel seti' vaq'o ti' u kutxu setaq'e!. Tan alel te vaq'o aas ch'iam texh neb'an ti' taq'axe!. Utz b'a'n oj nitekech'iansa. ⁴Tan b'a'n si'ane' aas lo'opon unjoloj niman tetz u Jesusus aa Macedoonia vi' utz, noj en ichab'a'ex aas ye'k kutxu nech'iansa. Ch'ixveb'al tek qetz atzi' oj ye'xhkam. Utz ch'ixveb'al setetz majte. Tan nik'uje' kuk'u'l seti!. ⁵Ech toke' b'a'n nunnache' aas vetunb'axab'sa opon q'u niman tetz u Jesusus tzexe!

° 8.15 Choktaj u Eexodo 16.18.

tzi'. Utz siloch'ex ti' ilakax u kutxu alel setaq'o oj ye'saj itz'aje'. Ch'iam texh si'ane'. Ech nimna'l aya'l ek'u'l netaq'e'. Yit' ya'lumalkojex ti'.

⁶Ulsataj sek'u'l va'l nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Ab'il va'l b'iil ko'n sataq'e',
b'iil ko'n sik'ule'.
Pek ab'il va'l sib'al sataq'e',
sib'al sik'ul majte.— Chia.^p

⁷Ech a' setaq'e' jank'al va'l vet'ok tetaanima setaq'e' junun ex. Yit' tuch' koj txumu'm setaq'e'. Utz yit' ya'lumal koj ex nikub'ane'. Tan tii u Tiohx ti' q'u'l tuch' txuq'txunchil nitaq' ikutxu. ⁸Satak'b'ixsa kajayil vib'a'nil sek'atza tan, Mam Tiohx u Tiohx. Ech ti' ib'anax q'u b'a'nla chaj kam tzi', tz'ajel iatz sachee tzexe', kam sesavsas b'enamen. ⁹Tan nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Aatz u jikomla aanima,
ni'xhichajpe'l tetz;
niloch q'u me'b'a'.
Utz b'enamen sailax vijikomil.— Chia.^q

¹⁰Tan u Tiohx va'l niaq'on tia u chikol. Utz a' niaq'on techb'ub'al q'u'l nitechb'une'. Utz a' sa'aq'on kajay va'l nesavsas. A' va'l sa'ak'b'ixsan ivatz q'u'l echikob'e'm. Ech sa'xhetil iq'aq'al u jikomil neb'ane' aas netaq' ekutxu. ¹¹Ech kaana etetz sa'atin ti' kajay kam. Utz kaana oya seb'ane'. Ech sa'xhk'amab'el u Tiohx ti' va'l neb'ane'. ¹²Tan aatz u oya va'l saqiq'o b'en xe' q'u niman tetz u Jesuus tzi', ta'n ko'nkoxh itxa'k aas siloch ti' q'u'l ime'b'i'l. Pek a' itxa'k majte aas sik'ama Tiohx ti'. ¹³Tan samotxtile' aas b'a'n ichajpe'l etetz. Nek'uche' aas nojchit nenima u b'a'nla chusb'al tetz u Cristo. Samotxtoksa iq'ii u Tiohx tan, neloche'. Utz neloch tere'n niman tetz u Jesuus majte. ¹⁴Utz aya'l chit ik'u'l samotxiq'ila isik'le Tiohx seti'. Tan nojchit atil u mam techalla ib'a'nil u Tiohx sek'atza. ¹⁵Utz jta'nchittiohx tu u Tiohx tan, vettaq' ma'l mam oya qe! jYe' nichee kuyol aas kan chaj ech ik'amab'el te sakub'ane'!

U tijle'm u Pablo aq'el tu u Jesuus

10 ¹Unchee' tiira nunjaj b'a'nil sete tu vimaanxhoil u Cristo utz, tu vib'a'nil, aas setab'i va'l saval sete tza', in Pablo. Nitalax vi' aas in xo'vom nivopon texo'l. Pek ye' ko'xh qeleb'alín aas tzian atilk'in nitalche'. ²B'antaj b'a'nil. B'a'n seb'ane', ech yit' ministeer koj savoksa vuntxumb'al texo'l so'oponin va'l ye' qeleb'alín. Aya' vuntxumb'al nital unjolol aas ta'xh nunk'uche' aas tzian atilk'in. Pek atil toke' nunb'ane' tan, atil unjolol tzi' nital

^p 9.6 Choktaj u Proveerbios 11.24-25. ^q 9.9 Choktaj u Salmos 112.9.

qi' aas anko'xh ela kub'anon tuch' q'u aanima ye' tootzaj Tiohx. ³Tan k'uxh o' chi'o, yit' a' koj nikutzakunsa u kuchi'l tu ch'a'o. ⁴Tan aatz q'u b'amb'al kuch'a'o, yit'e'ch koj a' u b'amb'al ich'a'o q'u aanima. Pek aq'el ivi'. Tan Tiohx aq'onnaj tetz qe ti' isotzal q'u ye'xtxojla chaj kam k'uxh kam iyak'il. Echa' ib'ajax ku' ma'j mam tz'ach nikub'ane'. ⁵Sakub'aje'l q'u txub'a'l utz, q'u t'e'sil q'u'l nimajon tok q'u aanima ti' inimal u Tiohx. Kajay q'u txumb'al saqiq'o opon vatz u Cristo. Ech sakaa jaq' vimantaar. ⁶Utz k'ajel qib' aas sakutx'ol inujul kajay qelb'alil. Loq' analen aas tiira ma't eniman b'a'nil.

⁷Tan aatz ex, ta'xh nib'enk'ex ti' q'u kam netile'. Pek ab'iste ex nojchit ex tetz u Cristo nenache', itz'ataj b'ioj. Tan o' tetz u Cristo majte. ⁸Utz k'uxh savoksa b'oj unq'ii ti' u vijle'm aq'el tu u kuB'aals Amlika texo'l, a'tzii; sa'kojch'ixvin ti'. Tan ch'iisab' etetz k'atz u Tiohx k'uxh nunb'ane'. Yit' sotzsab' koj etetz. ⁹Utz yit' a' koj unsa' unxo'vixsat'ex tu u u' nuntz'ib'a opon tzexe' tza'. ¹⁰K'uxh nojchit at nialon vi' aas: —Tiila chaj yol atil tu q'u tu' nitaq'u'l. Yaaom chit ni'an tuul. Pek aatz atil tu kuxo'l, ye'xhkam niyaane'. Maanxho texh iyolone'. Ye'k texh itxa'k ab'il ok q'u'l iyol.— Chia. ¹¹Ech ab'il va'l nialon u yol tzi', tiira tootzaji aas kam chit ech u kuyolone' k'uxh tu u' nikutz'ib'av b'en, echat ko'xh u kutxumb'al k'uxh jik so'opono' majte.

¹²Tan jatu koj sakub'an ela o' tuch' q'u'l niko'xhtoksaje' iq'ii. Txoxkinil nib'anon. Itxumb'al ye'xhkam aas techal ko'xh ninache'. Niko'xhtecha ok tib' k'atz imol sijunal. ¹³Pek aatz o', ye'xhkam niqoksa kuq'ii ti' ma'j aq'on aas yit' qaq'onib'al koj. Tan u Tiohx alon aas til saya'k'o' ti' u qaq'on ti'. Utz a' aq'on tzii aas opono' tzexe' tu Corinto. ¹⁴Ech ye'xhkam nipaalyaklojo' vatz va'l alel qe aas saya'k'o'. Tan o' q'u b'axa oponchil tzexe' ti' talax u b'a'nla chusb'al tetz u Cristo. Pek ye'n koj opono' tzexe', b'a'ntan nipaalyaklojo' atzi'. ¹⁵Ech tok niqale' aas ye'xhkam niqoksa kuq'ii ti' ma'j aq'on aas yit' qaq'onib'al koj. Echixe'at ye'xhkam nikupaalb'en tunjot tenam. Pek ta'xh niqitz'a ich'ii vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx b'enamen. Ech sach'ii u qatin sevatz majte. Loq' ta'xh b'anel tikuenta va'l ya'najk'o'. ¹⁶Ech xamtel saxaanb'eno' ti' ipaxsal itziiul u b'a'nla chusb'al sevatz b'en. Loq' ta'xh tu q'u tenam q'u'l ye'saj ipaxsal u b'a'nla chusb'al tuul. Ech ye'k saqoksa kuq'ii ti' u aq'on va'l b'anel teku'en. ¹⁷Pek oj atil ma'j nitachva satoksa je' iq'ii, a' satoksav iq'ii ti' u kuB'aals Amlika. ¹⁸Tan aatz u aanima va'l nojchit k'ujlel ik'u'l ti' Tiohx, yit' a' koj va'l anat ko'xh nioksan je' iq'ii. Pek aya' va'l Tiohx nioksan iq'ii.

Q'u chulin ichaj Jesuus

11 ¹B'a'n a' etx'ak koj b'itoj vuntxumb'al va'l nivoksa seti' tza', k'uxh ninaletx'ake'. Tan kamal in chit elnaj tu b'ey sevatz tu va'l nunb'ane'. ²Loq' niko'nkoxhunb'ano'k va'l nunb'ane'. Pek a' ye' nunq'i'e' aas oj ab'il ko'xh saeesanex tu b'ey. Loq' u Tiohx nioksan sunk'atza aas ye' nunq'i' u ye'xtxoj nib'anax sete. Tan chuselex vaq'o aas ta'xh ma'l se'enk'ex ti' u Cristo. Ech aatz lo'opon u tiempo aas lavoksa'ex siatz,

b'a'n ex. Ech ex a' ma'l ixviak aas ye' tootzaj vinaj, ye' niteesa tib' tu b'ey. ³Loq' nunka'tziune!. Tan b'a'n si'ane' aas setaq' etib' saeesalex tu b'ey. Sasotzsal ek'u'l ti' u Cristo, k'uxh jik chit venimata' senache!. Echa' va'l i'an u tx'i'la txokop aas isub' u Eva. ⁴Tan vootzajle aas sek'ule' k'uxh paarten Jesuus sipaaxsa itziil va'toj aanima so'opon texo'l. Utz senima atzi' k'uxh paarten chusb'alil saalax sete vatz va'l alel sete qaq'o. Utz sek'ule' k'uxh paarten aanxel satalo'k sete vatz u tetz u Tioxhla Espiiritu k'ulel setaq'o. ⁵Pek saval sete etile!. Tan sa'kojunb'aj ko'p vib' vatz q'u'l "mamaj ichaj u Jesuus" che'ex ti'. ⁶Tan oj b'itoy chit ye' nuntx'ol tel yol, vunyol ku'en atzi!. Pek ech koj b'a'ntan, sib'al kam vootzaj ti' u Tioxh utz, k'uchel sete qaq'o. Ilel setaq'o tu vunb'anone!.

⁷Utz ex ni'ilon oj ye'xtxoj va'l unb'ana nenache' aas oya ko'n ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al unb'an sete. K'uxh vaq' ku' vib' tan, a' unsa' sit'anb'a'ex u Tioxh. ⁸Aal unjot niman tetz u Jesuus tu va't tenam unjitz'o'k ti' vetz. Taq' vetz kam nunsavsa tuul unpaxsa itziil u b'a'nla chusb'al texo'l. ⁹Ye'xhab'il unjitz'o'k k'uxh kam unsavsa aas atich'in texo'l. Tan oj kam nichunya'ta, a' aq'on ve q'u niman tetz u Jesuus q'u'l ul tu Macedoonia. Unb'an kuenta aas ye'xhab'il unjitz'o'k texo'l utz, echat ko'xh sunb'an majte. ¹⁰Tan vootzajle aas atil vinujul sunk'atza tu u Cristo tu va'l nivale' tza!. Ech ye'xhab'il ko'xh maj' aa Acaya samajonin ti'. ¹¹K'uxh nival sete ech tzi' ti' koj aas yit' tii'in seti!. Tan Tioxh ootzajin tetz aas tii'in seti!.

¹²Aatz va'l nunb'an cheel, echat ko'xh sunb'ane!. Tan sa'kojvaq' tzii tu tzaj tzi' nichok txumb'al aas a' isa' ech tok iq'ii ti' va'l ni'ane', echa' tok kuq'ii nib'anaxe!. ¹³Tan jolol chulin ichaj Jesuus; eesanal tu b'ey. Niko'xhmotxtaq' b'ens tib' ichaj Cristo utz, yit' a' koj. Echa' ik'oo nimotxtoksa. ¹⁴Ech ye' ko'xh isotzsa ek'u'l. Tan anaxh koj nib'anax ech tzi!. Pek ech ni'an u tx'i'li'inaj majte. Nitaq' b'ens tib' echa' nojla aanjel va'l ipaq'un ti'aj. ¹⁵Ech yit' sotzeb'al koj k'u'l oj ech ni'an q'u taq'onom u tx'i'li'inaj untz'oj nitaq' b'ens tib' echa' taq'onom Tioxh ti' vijikomal tilone!. Loq' b'a'n koj saya'ka. Tan sichoo q'ul ib'anone!.

Q'u tza'l nipaalku u Pablo ti' u tijle'm

¹⁶Unchee' nipajval sete aas ye' ko'xh etitz'a aas in elnaj tu b'ey. Loq' oj in elnaj tu b'ey netale', aq'taj tzii ve aas savoksa b'oj unq'ii. K'ultaj q'ul unyol k'uxh ech iyolon elnaj tu b'ey nunb'an sevatz. ¹⁷Ech a'tzii. Oj tu b'ey ni'elk'in netile' aas nivoksa unq'ii, ex sa'alon. Aatz q'u yol nivale' tza' aas echa' nivoksa unq'ii tilone!, yit' iyol koj u kuB'aal. ¹⁸Aatz q'u aanima, nitoksa iq'ii ti' q'u kam ni'an tu u vatz amlika tx'ava' tza!. Ech za' tzik in ye' savoksa b'oj unq'ii ti' va'l nunb'an ti' u Tioxh? ¹⁹Utz untz'oj ex tzak'kin. Kantu' nib'en ek'u'l ti' q'u txoxkin q'u'l nisub'unex ti' toksal je' iq'ii. ²⁰Netx'ajmi netoksal ti' inimal u o'tla mantaar. Netx'ajmi eyuch'axe!.

Netx'ajmi nimaal etetz. Netx'ajmi aas nitoksa iq'ii unjot aanima seti'. Utz aal sako'xhetx'ajmi sapaq'ax ok evatz. ²¹Ech b'a'n a' voksa koj unq'ii aas atich'in texo'l. Pek nunch'ixva talax sete cheel aas ye'kich unxamlil ti' ib'anaxe'.

Pek oj ta'xh txumel tu unjot q'u'l nitoksa je' iq'ii seti', ech savoksa unq'ii majte, k'uxh elchil tu b'ey sunb'an sevatz.

²²Ech oj jolol hebreo aas nimotxtale'. Echat ko'xh in majte. Oj Israeel aas nimotxtale'; in majte. Oj jolol itu'xh ixalam Abrahaam aas nimotxtale'; in majte. ²³Oj jolol taq'onom u Cristo aas nimotxtale'. Echat ko'xh in majte. Aal paalch'in sii', k'uxh in elnaj tu b'ey netale'. Tan maas nivaq' yak'il tu aq'on ti' u Cristo siatz. Paalchu ko'xh kam nipaalk'in siatz. Tan jatpax ko'n tz'u'malin ti' u b'a'nla chusb'al. Jatpax ko'n ku'in tu tze' ti' u Tiohx. Utz jatpax ko'n unb'ana aas b'iit ko'xh ye' nunkame'. ²⁴O' pajul tz'u'malin tu q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel aas 39 tz'u'm nunkuy taq'o chajpaj.' ²⁵Ox pax tz'u'malin tu xik'xab'. Unpax paq'ax sivan in. Ox pax kul b'enin ti' a' tu vaarko. Utz ma'l aq'b'al tuch' va't q'ii unb'an tu paxa'l vaarko vi' mar. ²⁶Ma'xh xaanyin ti' ipaxsal u b'a'nla chusb'al siatz. Utz kaana tza'l nipaalk'in tu b'ey. Xo'eb'al q'u nima', q'u elq'om. Nitojcha'in q'u vetz aa tenamil. Utz nitojcha'in q'u puera aanima. Kam ko'n tza'l nipaalk'in tulaj tenam, tulaj tz'inlich tzaji tx'ava', vi'aj mar. Utz kam ko'n tza'l nipaalk'in tu q'u chulin niman tetz u Jesusus. ²⁷Paalnajin tu tza'lla chaj aq'on, tu koolichil. Jatpax ko'xh ye' nunvate'. Nunpaal tu va'y, tu tzaji' tzi'l. Nunkuy unva'y ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. Tx'akel che'v vaq'o. Utz ya'tamal voksa'm. ²⁸A' q'u tza'l nipaalk'in tzi'. Utz atile'n ko'xh majte. Pek tiira a' vijatz jun q'ii nunnache' u vela' vok ti' kajay q'u niman tetz u Jesusus. ²⁹Tan nitekunya'vb'ix ti' majte, nunnache' ab'il a' niku' tu yaab'il. Utz ab'il nitaq'ax b'en tu paav, sib' chit ni'enku ve va'l nib'anax te.

³⁰Ech oj savoksa b'oj unq'ii, a' savoksav ti' q'u kam ye'k unyak'il ti' ib'anaxe'. ³¹Pek ta'xh u Tiohx ootzajin tetz q'u kam tza' aas yit' txub'a'l koj nivale'. Aya' u Tiohx, viTat u kuB'aal Jesucristo va'l ni'xhik'ulo'k ti' so'ok iq'ii b'enamen. ³²Tan aatz atich'in tu Damasco, si'chitxayin u governadoor, u lochol tetz u ijlenal Aretas. Tal untxaype'. Ixee'in sol tzi' u okeb'alop tu u tenam taq'o. ³³Pek loq' unkan elchil. Tan aq'axku'in tu ma'l u mam txakatx. Ech ch'unpilelu'lin ti' elu'l u mam tz'ach tetz u tenam. Tivintanail ma'l otzotz elku'lin. Ech ye't ku'in tiq'ab'.

---

^r 11.24 Aatz u tz'uma'm tu xik'xab' tza' utz, choob'al paav xo'l q'u aa Roma. Ech nichib'anax tu q'u aanima q'u'l nipaavin vatz u ijlenal. A' u tz'u'm nichib'anb'el ti' q'u aq'onom q'u'l niqelone' utz, nib'anb'el ti' teesal yol titzi' ma'j preexhu. Jatpajul ko'xh tz'u'm nichikuy u aa paav q'u'l yit' aa Roma koj. Pek atich ma'l mantaar tixo'l aas ta'xh ma'l 39 tz'u'm satija untz'oj aa Roma. Ech ilochax q'u aa Roma ni'an u ijlenal tu Roma. Ech ye'k maas nik'axb'ixsale'. Echtzixe't nital u Pablo tza' aas a' tija jank'al u tz'u'm nitaq'ax tzii ti' tu u q'atb'al tzii.

Q'u kam ik'uch u Tiohx tu u Pablo tu visioon

12 ¹Utz kam koj sunb'an kanaal aas sako'xhvoksa unq'ii. Pek a' paj savale' kam q'u kam k'uchel ve tu visioon tu u kuB'aal. ²Vootzajle ma'l u hermano niman tetz u Jesuus, aas elyu kaalavax ya'b' cheel iq'ol je' tu u tatib'al u Tiohx tu toxva' amlika.⁵ Loq' ye' vootzaj, matz tuch' ichi'l b'eni, oj taanxelal ko'xhtu'; u Tiohx ko'xh ootzajin tetz. ³Pek ta'xh vootzaj aas iq'ol b'en u vinaj tzi'. Matz tuch' ichi'l oj yit' a' koj, ye' vootzaj. Tiohx ootzajin tetz. ⁴Iq'ol b'en tu ma'l u techalla atinb'al. Utz tab'i unjolol techalla chaj yol tzi', ab'il koj ma'j aanima satx'olon talaxe'. ⁵Nivoksa iq'ii u vinaj tzi', loq' yit' sa'kojvoksa unq'ii sunjunal. Ta'xh savoksa unq'ii ti' q'u kam ye'k unyak'il ti' ib'anaxe'. ⁶Utz k'uxh savoksa unq'ii, yit' ti' koj aas in elnaj tu b'ey. Tan vinujul savale'. Loq' ye'k sunb'ane'. Tan aal b'a'n jik chit q'u aanima sael itxumb'al tuul ab'il in. A' se'enku ti' vunb'anone' utz, ti' vunyolone'. ⁷Ech majb'al voksat unq'ii ti' q'u kam ik'uch ve tzi', taq' tzii u Tiohx oksal ma'l u chi'om sunk'atza aas tiira ye' nitela'. Echa' ikaa ma'j jutz'kin b'aj tunchi'l i'ana. Aya'l kala ma'l ichaj u tx'i'li'inaj nipa'q'on q'ab' unvatz. ⁸Utz oxpax un'aj b'a'nil tu u kuB'aal aas sateesa u chi'om sunk'atza tzi'. ⁹Pek tal ko'n ve ech tza': —K'uje'oj ak'u'l ti' vunb'a'nil sak'atza. Tan a' nitiq'ov tib' unk'uchtu vunyak'il k'atz q'u'l ye'k iyak'il.— Chia. Ech nuntxuq'txune' tan, a' savoksav unq'ii ti' u vatine' aas ye'k unyak'il. Ech sa'atin viyak'il u Cristo sunk'atza taq'o. ¹⁰Ti' vuntz'ejtu vaanima ti' u Cristo, nuntxuq'txune' k'uxh ye'k unyak'il; k'uxh nunyoq'axe'; k'uxh nunya'ta vetz; k'uxh nivojchale'; k'uxh niviline' utz; k'uxh tiira jochpinajin. Tan oj ye'k unyak'il, a' atil viyak'il u Cristo sunjk'atza.

U tela' tok taanima u Pablo ti' q'u niman tetz u Jesuus

¹¹Unchee' kamal in b'iil kalab' tzii tan, nivoksa unq'ii. Loq' ex at nib'anon. Tan aal ex va'l so'oksan unq'ii b'anel. Pek aal ye'k untxa'k sete. Loq' yit' ti' koj majte aas oj ye' netoksa unq'ii sa'texhunj'aj ko'p vib' vatz q'u'l “mamaj alol tetz u yolb'al Tiohx” che'ex ti'. K'uxh nojchit ye'xhkam ko'xh untxa'k sunjunal. ¹²Loq' atil techlal u taq'on ma'l suula ichaj u Jesuus texo'l vaq'o, va'l tiq'o tib' tuch' paciencia. Aya' kajay q'u xheenya, q'u txaichil, tuch' q'u kam q'u'l sotzeb'al k'u'l i'an u Tiohx texo'l. ¹³Ech ta'xh jalb'al etib' tuch' tere'n q'u niman tetz u Jesuus aas ye'n un'aj vetz sete. Tan ma'kojunjaja, b'a'ntan atil vatin sevatz koj. Pek kuytajin oj ye'n un'aj vetz sete.

¹⁴Aatz cheel, b'anel tek vuche' so'oponin tzexe' titoxpaj. Loq' jitz'elkojex ti' eme'b'i'l se'nunb'ane'. Tan yit' a' koj nunchoke' kam atil

^s 12.2-5 U Pablo at va'l nital je' tib' tza'. Pek yit' jik koj nital vatzsaj. Paarten aanimail va'l b'enje' tu amlika aas nitale'. Aatz u yol “toxva' amlika” chia, aya' u “tatib'al u Tiohx” siatz.

tzexe'. Pek ex va'l nunchok'ex. Tan yit' q'u k'aol me'ala koj nimolon tx'iib'al q'ii tetz u tata. Pek u tata va'l nimolon tx'iib'al q'ii tetz q'u k'aola. ¹⁵Ech aya'l unk'u'l sunsotzsa q'u vetz seti'. Ti' ko'n q'ul etaanxelal sunb'anva k'uxh sa'xhunyuch' vib' seti'. Tan tii'in seti'. A' li'ilon k'uxh ye' ko'xh tii'ex vi' tuul aal maas tii'in seti'.

¹⁶Tan nojchit ye'xhkam nunjitz'ex. K'uxh at unjolol nialon aas velab'al eyuch'le' nunb'an nitale'. ¹⁷Tan ɔoj tzik sub'elex unb'ana aas vetunchaj opon q'u vinaj tzexe'? ¹⁸K'uxh unchaj opon u Tito ti' en eq'ilale', tuch' va't niman tetz u Jesuus, eesamalkojex tu b'ey ex i'ane'. Tan aatz in tuch' u Tito, ma'l ko'n kutxumb'al, ma'l ko'n chusb'al nipaalk'o'.

¹⁹Utz etitz'ach tek majte aas a' chit nivaq' b'en vib' b'a'n tu va'l nivale' tza'. Tan yit' a' koj. Nojchit vatz Tiohx niyolonk'o'. Tan o' tetz u Cristo utz, a' kusa' sach'ii'ex tu u b'a'nil k'atz Tiohx. ²⁰Tan nunka'tziine'. B'a'n si'ane' aas yit'e'ch koj etatin k'atz u Tiohx kam va'l nivitz'a. Utz yit'e'ch koj untxumb'al a' va'l setitz'a. B'a'n si'ane' aas va'l oj yaaib' texo'l; va'l oj chi'nank'u'lil; va'l oj k'a'naib' setib'ilaj. B'a'n si'ane' ato'k exo'l setib'ilaj. Va'l oj etaltu tz'ejb'al yol setib'ilaj; va'l oj teesat tib' eq'ii; va'l oj ije' evatz setib'ilaj utz; va'l oj eb'antu txab'kin texo'l. ²¹Utz b'a'n si'ane' aas la'xhitxumunsa'in u Tiohx aas lo'oponin texo'l. Utz sa'xhoq'in siatz ti' q'u'l jatuten chaj xe't i'an paav utz, ye'saj ik'axata'. Ye'xhkam nik'axa q'u tzu'kin kam ni'ane', q'u teesat tib' tu b'ey tuch' aanima, tuch' q'u tacha'v q'ul ichi'l.

Vinachtu je' tib' junun aanima ti' u tatin vatz Tiohx

13 ¹Ech a' tek vitoxpaj so'oponin tzexe' tza'. Utz ka'va'l oxva'l texhtiigo so'ok ti' oj atil kam suntx'ol inujul texo'l. ²Nipajval sete cheel kam va'l val sete sunpajxi aas oponin texo'l tika'paj. K'uxh tzian in, nuntz'ib'a talax cheel tu q'u'l veti'an paav aas sinima echa' nojchit atilin texo'l. Echat tere'n ex majte. Tan sako'nkoxhunsaji q'u'l kam paav ni'ane'. ³Tan nimotxetitz'a aas sa'xhek'aab'a'in nojchixh niyolon u Cristo sunk'atza netale'. Utz aatz u Cristo, yit' sa'kojxo've'l seti' tan, atil ixamlil. ⁴Tan itz'lel cheel k'uxh itx'ajmi ko'xhtu' je' vatz kurus. Ye'xhkam b'oj k'ulelani. Utz atil viyak'il u Tiohx k'atza. Kamal ye'k kuyak'il o' sukujunal. Loq' nikuk'ul kuyak'il tan, itz'lelo' k'atz u Cristo tu viyak'il u Tiohx. Ech sakuloch'ex ti' q'u kam ti' u Tiohx.

⁵Utz nachtaj b'a'nil nojchixh jik nenima u b'a'nla chusb'al va'l k'ulel setaq'o. Iltaj je' inujul etib' matz b'a'n q'u kam neb'ane'. Tan ye' koj etootzaj kam q'ul eb'anone'. Utz ye' koj etootzaj aas atil u Jesucristo texo'l. Kamal ye'xhkam chitu', untz'oj yit' b'a'n koj etatin siatz. ⁶Utz nivachva aas sa'xhetil kunujul. Ech setootzaji aas b'a'n qatin vatz u Tiohx. ⁷Utz nikuq'ila sik'le Tiohx seti' aas ye'k seb'an q'u kam ye'xtxoj. Loq' yit' a' koj chit kusa' majte aas sakuk'uch vatz aanima aas b'a'n o'. Pek a' kusa' nojchit seb'an q'u kam b'a'n, k'uxh netale' aas ye'xtxoj qatin k'atz

Tioxh. ⁸Tan techkojo' ti' imajax vinujul. Pek ta'xh nikub'an vinujul. ⁹Ech toke' nikutxuq'txune' k'uxh ye'k maas kuyak'il. Ta'xhtzii setiq'o eyak'il. Utz sakuq'ila sik'le Tioxh seti', ech aal tere'n saq'anb'ex tu vetatin k'atz u Tioxh.

¹⁰Vatzsaj nuntz'ib'a opon u u' tzexe' tza' ta'n tuul ye'saj vopon tzexe'. Ech aatz lo'oponin, yit' sa'kojvoksa kajay vunk'a'nal tetz u vijle'm va'l aq'el tu u kuB'aal. Tan aatz u vijle'm, ch'iisab' etetz tu vetatin k'atza, yit' xaansab' koj el etetz k'atza.

Vitzojpu u u' tza'

¹¹Aatz tiya'teb'al hermanos, nival sete aas chi'b'ojchit'ex. Ch'iisataj etib' k'atz Tioxh. Moxb'etaj etib'. B'antaj ma'l etxumb'al. Atoj paas texo'l tu vetatine'. Ech sa'atin u Tioxh texo'l va'l tii qi' utz, va'l niaq'on u paas tu qanima.

¹²Q'ilataj etib' sejununil. Etaq'taj tib' echajlichil tu ma'j tz'utz' txala etzi'. ¹³Kajay q'u niman tetz u Jesus latza' nitaq' opon echajlichil.

¹⁴Utz atin koj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo texo'l. Tii koj u Tioxh seti'. Utz ma'l koj evatz tu u Tioxhla Espiiritu kajay ex. A'i.

U U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Pablo, kamal tixo'l q'u ya'b' 48–53 m.t.J. A' itz'ib'av k'asu'l tu u tenam Corinto.

U Pablo ex paxsan itziil u b'a'nla chusb'al xo'l q'u aanima tikuenta u nimla departamento Galaacia tzi'. Loq' aatz b'axa, majax tu u Tioxhla Espiiritu. Pek xamtele ok unjolol aanima ti' inimal u Jesusus.

Kam koj toke' itz'ib'a, pek nitekxe'tiyan itxumb'al q'u niman tetz u Jesusus tu Galaacia. Yit'e'ch tere'n koj a' b'axa. Kaanaich motx itxuq'txun ti' u b'a'nla chusb'al b'anel. Utz tiira k'ujlel ik'u'l ti'. Pek xe't motx toksa tetz q'u Israeel aas ministeer sinima u o'tla mantaar, u tuq'ayb'al q'u Israeel. Ech nital tu u 4.13-15. Utz tab'i u kam u Pablo tzi'. Echtzixe't itz'ib'a u u' tza' ti' iyaal b'iil utz, ti' toksal tu jik. Tan kant'u aas ye' ko'xh tiil nimotxtok va't chusb'al tivi'. Utz ni'xhtal te aas kam b'anel tu u atinchil tu u b'a'nla chusb'al. Nital te majte aas ato'k ka'vatzla chaj aanima tixo'l; niman tetz u Jesusus aas nimotxtale'. Ech tiira a' nital tu q'u aa Galaacia aas a' ib'o'q'ol tii samotx'uje' ik'u'l ti' inimal u Jesusus. Utz ye'xhkam nitxakunku viminal u o'tla mantaar.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-9 Ech ixet' u u' tza'.
- 2) 1.10–2.21 Nital u b'a'nla chusb'al va'l tal tu u Pablo.
- 3) 3.1–5.12 Nitale' aas ta'xh u Jesusus nichitpun q'u aanima tu paav.
- 4) 5.13–6.10 Nitale' aas vatzil inimal u o'tla mantaar, a' ib'o'q'ol si'an tii tib'ilaj. A' si'an q'u kam isa' u Tioxhla Espiiritu.
- 5) 6.11-18 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu tu Galaacia

1 ¹⁻²Nunq'ilab'enex jank'al ex, ex niman tetz u Jesusu tikuenta Galaacia. A' unmol q'u niman tetz u Jesusu q'u'l atil sunk'atza, in Pablo ichaj u Jesucristo. Tan yit' vinaj koj oksanin utz, yit' vinaj koj chajonin. Pek u Jesucristo oksanin tuch' u Tiohx. Aya' u kuTat va'l q'aav itz'pixsan u Jesusu xo'l q'u kamnaj. ³Ech atil koj vib'a'nil u Tiohx sek'atza tuch' u paas tetaanima va'l nitaq' u Tiohx, u kuTat utz, va'l nitaq' u kuB'aal Jesucristo. ⁴Tan kam qi' ti' qeesal tu q'u kupaav, aya' q'u onkonil nib'anax tu u tiempo cheel. Tan ech vitxumb'al u Tiohx qi', u kuTat. ⁵Ech tetz u tokeb'al q'ii b'enamén, ech ko'xh ib'ena'. A'i.

Viyaal q'u aa Galaacia ti' vixaane'l k'atz u b'a'nla chusb'al

⁶Nitekisotz unk'u'l setaq'o, ex aa Galaacia. Tan ye' ko'xh tiil mexaane'l k'atz u Tiohx va'l sik'lenex tu u b'a'nil k'atz u Cristo. B'enyu ek'u'l ti' va't paartenla chusb'al. ⁷Loq' yit' ti' koj aas nojla b'a'nla chusb'al va't va'l tzi', pek sotzsamal ek'u'l ni'an unjolol q'u aanima q'u'l nichusun sete. A' isa' iyuut vib'a'nla chusb'al u Cristo tuch' unjot ye'xtxojla chusb'al. ⁸Ech a' ik'ulel tiira sotzchil si'an u aanima va'l paarten chusb'al sichus texo'l aas yit' ela koj tuch' u b'a'nla chusb'al va'l alel sete vaq'o. Ech ye' enima k'uxh aal o' sa'alon va't chusb'al sete. Utz k'uxh ma'j aanjel tu amlika sa'alon majte tan, inujul koj atzi'. ⁹Alel nal sete vaq'o. Utz nunka'paju talaxe' aas: —Oj ab'il sapaxsan itziil va't chusb'al sete aas paarten vatz u b'a'nla chusb'al va'l nimamal setaq'o, altaj tz'ejb'al tzii yol ti'.— Texhin.

Q'u kam tal u Jesusu tu u Pablo

¹⁰Aatz in, a' koj unsa' aas b'a'n in vatz q'u aanima. Pek a' unsa' aas a' b'a'n in vatz u Tiohx. Tan oj a' nunchoke' aas b'a'n sab'enk'in tu aanima, yit' in tere'n koj taq'onom u Cristo atzi' oj echi.

¹¹Ech a' unsa' setootzaji hermanos, aas yit' icheesa'm koj aanima u b'a'nla chusb'al va'l nunpaxsa talax sete tza'. ¹²Tan vinaj koj chusun ve. Utz k'atz koj vinaj unchab'av el. Pek jik chit u Jesucristo k'uchun ve. ^a

¹³Tan ab'im'al setaq'o atzi' kam b'anel tu vuntxumb'al ma'x tiempo, aas atich'in tu u uq'ayb'al tetz q'u Israel. Tan iq'omich unyak'il ti' tojchal q'u niman tetz u Jesusu. A' nichvitz'a isotszsale'. ^b ¹⁴Techalich untxumb'al ti' u uq'ayb'al nimamich vaq'o tzi'. Paalnajin vatz q'u vetz ch'iiel q'u'l ela vuq'ayb'al tuch'. Tiira sib' nichb'enku ve aas niqelax q'ul ikostuumbre q'ul unk'uy unmam tz'ib'amal'. ^c ¹⁵Pek tiira tu u Tiohx elka

^a **1.12** Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18.

^b **1.13** Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 8.3; 9.1-2. ^c **1.14** Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 22.3.

aas itxaa'in. Utz vetisik'le'in tu vib'a'n'il aya'xchen aas ye'sajenich vitz'pe'. Anko'xh atich'in k'atz unnan. ¹⁶Ech vootzajit viK'aol taq'o. Tan a' visa' vi' se'nunpaxsa talax vib'ii xo'l q'u puera aanima. Echixe'at ye'xhkam vab'i untxumb'al tu ma'lj aanima aas kam sunb'an ti' en ipaxsal itziil. ¹⁷Niko'xh b'enkojin tu Jerusaleen ti' tab'il untxumb'al xe' q'u'l ichaj nal u Jesusus sunvatz. Pek a' b'enk'in tu Araabia. Utz yakich paj q'aav b'enin tu Damasco.^d

¹⁸Pek xamtich tek tuul, b'enin tu Jerusaleen. A' chit ma'tich ipaal oxva'l ya'b', ex vil u Lu'. Utz 15 q'ii unb'anka tzixe'. ¹⁹Utz ye'xhab'il va'toj q'ul ichaj u Jesusus vila. Ta'xh vil u Jacobo, vitza'q' u kuB'aal Jesusus.^e ²⁰Vatz Tiohx nivale' aas inujul q'u kam nuntz'ib'a tza'. Yit' in koj txub'a'lom.

²¹Unchee' xamtel paj tuul, b'enin tikuenta Siiria tuch' tu Ciliicia. ²²Utz ye'ich tootzaj unvatz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l tikuenta Judea. ²³Pek ta'xh nichmotxtab'i talax vi' ech tza': —Aatz va'l nichian ik'u'l qi' ma'x tiempo, aal nitekipaxsa itziil u b'a'nla chusb'al tetz u Jesusus cheel, k'uxh aal nichtitz'a isotsal b'axa.— Chia. ²⁴Ech nichmotxtoksa iq'ii u Tiohx vi'.

U taq'ax nimal ik'u'l u Pablo ti' u tijle'm tu q'ul ichaj u Jesusus

2 ¹Unchee' aatz ma'tich ipaal kaalaval ya'b' tuul, b'enpajin tu Jerusaleen. A' unmol b'enin u Bernabee. Antu u Tito viq'o b'en vi' majte.^f ²Utz k'uxh b'enin tan, Tiohx alon ve aas sab'enin. Ech ta'xh unmol yolonin tu ma'l moli'b' q'u q'esala q'u'l atil talchu xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Utz val te aas a' nunpaxsav itziil u b'a'nla chusb'al xo'l q'u puera aanima. Motx tab'i vaq'o. Tan b'a'n si'ane' aas ye'xtxoj siatz va'l nunb'ane'. Utz lumb'an tetzan u aanima va'l niko'xhit'aspo'k b'ioj; ye'k inujul til saoponka.

³Ech b'a'n ko'xh elka. Tan ye't motx iya'lu u Tito, vunmol, aas si'an u kostuumbre ti' itzok'ax el b'iil ichi'l, k'uxh puera aanima. Tan griego u Tito. ⁴Ye'xhkan tala k'uxh atich unjolol aanima tu kuxo'l aas jolol k'aab'anal. Hermano aas nitale', pek niko'nichuli. A' ko'n motx ex isaji aas ni tzik kunima u o'tla mantaar oj ye'xhkam. Tan oj niqaq'ka satile', a' isa' satal qe aas sa'pajq'aavkunima. Ech u kuqitztu je' qib' jaq' u o'tla mantaar taq'o aas nitale'. Pek nojchit chitelo' ti' inimal u Cristo Jesusus. ⁵Pek loq' niko'xh b'oj qaq' qib' te aas siya'lu'o' ti' inimale'. Tan a' kusa' aas ta'xh inujul sanimal texo'l u b'a'nla chusb'al.

⁶Ech ye'xhkam ma'lj motx tal q'u q'esala ve ti' va'l nunb'ane'. Tan k'uxh atich chit talche' veti'anaka, a' ko'xh tzii. Tan ye'k tel aanima vatz

^d 1.17 Aatz u Araabia nital tza' tzi', anko'xhtu' va'l Negueev vatz q'u Israeel cheel tikuenta aal iku'e'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 9.20.

^e 1.19 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 9.26-30. ^f 2.1 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 11.30; 15.2.

u Tiohx. ⁷Pek yakich motx tila aas u Tiohx aq'onnaj vije'm ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al xo'l q'u puera aanima. Echa' u tijle'm u Lu' aq'el tu u Tiohx ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al xo'l q'u Israeel. ⁸Tan aatz u Tiohx, anko'xh va'l atil k'atz u Lu', vichaj ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al xo'l q'u Israeel, va'l atil sunk'atza ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al xo'l q'u puera aanima. ⁹Ech aatz motx tiltu vib'a'nil u Tiohx sunk'atza, aal tiira motx taq' nimal kuk'u'l, in tuch' u Bernabee. A' b'anon u Jacobo tuch' u Lu' utz, tuch' u Xhan, q'u'l tiira ib'o'q'ol tatin xo'l q'u niman tetz u Jesusu. Ech u techlal aas aya'l ik'u'l qi' ti' kub'en xo'l q'u puera aanima. Utz samotxkaa xo'l q'u Israeel. ¹⁰Ta'xh motx ijaj qe aas sakuloch q'u me'b'a' tixo'l. Ech vooje'lansa ib'anax u kam motx ijaja tzi'.

Viyaal u Lu' ti' q'aav tok ti' inimal u o'tla mantaar

¹¹Pek aatz opon u Lu' tu Antioquia, tiira unyaa. Nichtekek'ulo'k ti' tan, ye'xtxoj q'u kam nichiane'. ¹²Tan aatz b'axa, nitechb'un tuch' puera aanima. Pek aatz tek i'an xamtele, ichok ixaane'l k'atz q'u puera aanima. Tan tila opon unjolol Israeel, niman tetz u Jesusu. Aya' q'ul imol u Jacobo. Ech ye'kan tek nitechb'un tuch' q'u puera aanima. Tan nichixo'va aas kan chaj satal q'u niman tetz u Jesusu ti' q'u'l Israeel.^g ¹³Utz antu tek unjot q'u niman tetz u Jesusu q'u'l Israeel, nichian tetz va'l nichiq'esali ib'anax u Lu' tzi'. Aal antu u Bernabee b'en ti' vika'vatzil majte.

¹⁴Ech aatz vilta' aas yit'e'ch nimotxi'ane' vinujul va'l nital u b'a'nla chusb'al, val tu u Lu' vatz q'u niman tetz u Jesusu ech tza': —Lu', nitekasotzsa ik'u'l q'u puera aanima q'u'l oknaj ti' inimal u b'a'nla chusb'al. Tan k'uxh axh Israeel, nichnala'ane' aas niq'o' tetz vikostuumbre q'u puera aanima. Ye'kan nicha'an q'u kostuumbre tetz q'u Israeel. Utz ye'xhkantu'. Pek aatz cheel, a' tepaj na'an q'u kostuumbre tetz q'u Israeel siatz. Utz sa'tekmotxtitz'a atzi' aas ministeer sinima u o'tla mantaar majte.

Vichitpu q'u aanima tipaav q'u'l saniman u Jesusu

¹⁵Aatz o', o' Israeel tu qitz'peb'al, qootzajle nal u Tiohx. Tan nichkunima u o'tla mantaar. Ech yit' ela koj o' aa paav tuch' q'u puera aanima aas niqale'. ¹⁶Pek aatz cheel, qootzajlu teku'en aas ye'xhab'il ko'xh mal'j sa'aq'ax b'ens b'a'n tu u Tiohx ti' inimal u o'tla mantaar. Tan a' nitaq'ax b'ens b'a'n tu u Tiohx q'u'l nik'uje' ik'u'l ti' u Jesucristo. Echixe'at k'ujlel tek kuk'u'l ti' u Jesucristo. Ech vettaq'lub'eno' b'a'n u Tiohx. Loq' yit' ti' koj inimal u o'tla mantaar. Tan paat ye'xhab'il saaq'ax b'en b'a'n vatz u Tiohx ti'.^h

^g 2.12 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 11.2-17. ^h 2.16 Choktaj u Salmos 143.2.

¹⁷Ech k'uxh vet'ok'o' k'atz u Cristo tan, a' kusa' sachitp'o' tu q'u kupaav. Pek aatz tu va'l na'ane', aya'l kala aal tu paav vetb'enk'o' ti' inimal u Cristo. Utz yit'e'ch koj. ¹⁸Tan a' niaq'onb'enins aa paav va'l untz'oj sa'pajq'aavunb'an q'u kam q'u'l aq'eltekka vaq'o. Ela tuch' sa'pajq'aavunlak u otzotz atzi' va'l yook'ixsamal tek vaq'o. ¹⁹Ech ti' atko'xh inimal u o'tla mantaar vetvila aas nikojiloch'in.

Pek aatz cheel, ela tuch' kamyelin vatz u o'tla mantaar ti' inimal u Cristo. Loq' itz'lelin vatz u Tiohx. ²⁰Ech yit' in tere'n koj va'l itz'lelin cheel tan, kamnaj tek q'u tacha'v vunchi'l vatz kurus ti' vikam u Cristo. A' tek itz'lel sunk'atza u Cristo. Ela tek vatin tuch'. Utz k'uxh itz'lelin tu vunchi'l tza' tan, a' k'ujlelk unk'u'l ti' viK'aol u Tiohx. A' va'l ib'an tii vi' utz, aal taq' tib' tu kamchil vi'. ²¹Echixe'at ye'xhkam nivaq'ka elo'p vib'a'nil u Tiohx tzi'. Tan ye'xhkam satxakunku vikam u Cristo koj atzi', untz'oj ti' inimal u o'tla mantaar sataq'vub'eno's b'a'n u Tiohx.— Texhin te.

Vib'o'q'ol u k'uje'ich k'u'l ti' u Cristo vatz u o'tla mantaar

3 ¹iTiira ex txoxkin, ex aa Galaacia! ¿Ab'il vetsotzsan ek'u'l ti' inimal vinujul? Tan tiira vatzsaj unchus sete aas ti' q'u kupaav kam u Jesusu vatz kurus. ²Pek savab'i sete. ¿Tiq'aq'al tzik enimat u o'tla mantaar vetek'ul u Tioxhla Espiiritu, pek oj tiq'aq'al enimat u yol ti' u Jesusu? ³iTiira ex kalab'tzii! Tan enima u Tioxhla Espiiritu b'axa. Pek aatz cheel, a' tek netale' aas ti' inimal q'u kostuumbre tetz chi'l sab'enexs b'a'n vatz u Tiohx. ⁴Utz sib'la tza'l paalnajk'ex ti' va'l nichenima b'axa. ¿Vetko'xhetaq'luka elo'p echil tzi' tzik? Vet chitu' atzi' oj ye'k itxa'k nenache'. ⁵Tan yit' ti' koj inimal u o'tla mantaar ek'ul u Tioxhla Espiiritu tu u Tiohx. Utz ti' koj u o'tla mantaar i'an q'u txaichil texo'l, pek ti' enimat va'l etab'i.

U nuk'u'm i'an u Tiohx tuch' u Abrahaam, ti' u k'uje'ich k'u'l ti' u Tiohx

⁶Tan echa' u Abrahaam, k'uje' ik'u'l ti' q'u yol tal u Tiohx te. Echixe'at b'ens jikom tu u Tiohx. ⁷Ech ootzajitaj tan, ab'il q'u'l k'ujlel ik'u'l ti' u Tiohx, echa' va'l i'an u Abrahaam, a' q'u nojla itu'xh ixalam u Abrahaam.ⁱ ⁸Tan alel nal tu u Tiohx tu viyolb'al, aas sak'uje' ik'u'l q'u puera aanima ti'. Utz sab'en b'a'n vatz u Tiohx. U Tiohx b'axab'san talax u b'a'nla chusb'al tu u Abrahaam. Tal te ech tza': —Sai' ku'en k'uxh sik'ul u b'a'nil q'u tenam tu u vatz amlika tx'ava' kajayil.— Texh te.^j ⁹Ech toke' aatz q'u aanima q'u'l k'uje'y ik'u'l ti' u Tiohx, antu nik'ul u b'a'nil va'l alax tu u Abrahaam.

U toke' aq'ax u o'tla mantaar

¹⁰Tan kajay q'u'l a' chit k'ujlelk ik'u'l ti' inimal u o'tla mantaar, atil jaq' tz'ejb'al yol. Tan tz'ib'amalka tu u o'tla mantaar ech tza': —Jaq' tz'ejb'al

ⁱ 3.7 Choktaj u Geenesis 15.6.   ^j 3.8 Choktaj u Geenesis 12.3.

yol atilku q'u'l ye' nitole' ti' inimal u mantaar kajayil. Tan ministeer sanimal u mantaar kajayil.— Chia.^k ¹¹Utz ye'xhab'il ma'j sab'en b'a'n vatz Tiohx ti' inimal u o'tla mantaar. Tan tz'ib'amalka majte aas:

—Aatz u jikomla aanima vatz Tiohx, sa'atin itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj oj ta'xh sak'uje'k ik'u'l ti' u Tiohx.— Chia.^l

¹²Tan aatz tu u o'tla mantaar, yit' ministeer koj sak'uje' ik'u'l q'u aanima ti' u Tiohx. Tan a' nital u o'tla mantaar aas:

—Aatz u aanima va'l nojchit so'ole' ti' itzojopil va'l nital u mantaar, a' va'l si'it'z'pu vatz Tiohx.—^m

Texhtu'.

¹³Pek aatz o', vetitoolo' u Cristo jaq' u tz'ejb'al yol tetz u o'tla mantaar. A' ijan u tz'ejb'al yol sukuvatzil aas ije' vatz kurus qi'. Tan tz'ib'amalka aas: —Tz'ejb'al yol niku' ti' va'l nije' vatz kurus.— Chia.ⁿ ¹⁴Ech k'uxh ech i'ana, a' isa' sik'ul u b'a'n'il q'u puera aanima majte, tiq'aq'al u Cristo Jesusu va'l tal u Tiohx tu u Abrahaam. Ech tu vik'uje' kuk'u'l ti' sakuk'ul u Tioxhla Espiiritu va'l alel taq'o.

B'a'n sanimal u Tioxhla Espiiritu vatz u o'tla mantaar

¹⁵Hermanos, etootzajle kam ni'an q'u aanima aas ni'an ma'j itraate tib'ilaj. Ministeer nitz'ib'a tu u'. Utz ta'xhtu' va'l oj ma't ib'anax firmaar ma'l traate, k'uxh tetz ko'n aanima, ab'il tere'n tech ti' teesale' utz, ti' itz'ajsal ok q'u yol tuul. ¹⁶Utz echat ko'xh viyol u Tiohx, ye'xhkam nijalpe'. Ye'xhkam nijalpu q'u b'a'n'il q'u'l tal tu u Abrahaam tuch' ti' vitu'xh ixalam. Tan ti' ko'n ma'l vitu'xh ixalam yolonka. Ye't tala: —q'ul itu'xh ixalam.— Chi koj. Yit' sib'al koj nitale'. Pek ma'l ko'n nitale'. Tan: —vitu'xh ixalam.— Chia. Utz a' nital u Cristo.^o ¹⁷Utz ¿kam toke' nival ech tzi'? Pek a' unsa' saval sete aas anko'xh txaklel cheel u yol tal u Tiohx tu u nuk'u'm tuch' u Abrahaam. Ye'xhkam nisotzsal tu u o'tla mantaar. Tan xamtel ul u o'tla mantaar. A' tule' aas 430 ya'b' ma'tich i'antu u nuk'u'm u Tiohx tuch' u Abrahaam.^p ¹⁸Tan oj ti' inimal u o'tla mantaar su'ulku u b'a'n'il va'l tal u Tiohx tu u Abrahaam aas sataq' te, yit' oya tere'n koj atzi'. Tan aatz va'l tala'tzi'i u Tiohx tu u Abrahaam, oya ku'en, ti' ko'n inimal viyol.

¹⁹Pek ¿kam toke' aq'ax u o'tla mantaar unchee'? Kam koj toke', pek majb'al tak'b'u q'u paav. Utz a' sanimali tuul ko'xh su'ul viTxaaom u Tiohx va'l tala'tzi'i. Tan a' vitu'xh ixalam u Abrahaam utz, a' saiq'on ul

^k 3.10 Choktaj u Deuteronomio 27.26. ^l 3.11 Choktaj u Habacuuc 2.4. ^m 3.12 Choktaj u Leviitico 18.5. ⁿ 3.13-14 Choktaj u Deuteronomio 21.23. ^o 3.16 Choktaj u Geenesis 12.7. ^p 3.17 Choktaj u Eexodo 12.40.

u b'a'nil. Pek aanjel ichaj u Tiohx ti' ipaasal k'asu'l u o'tla mantaar tu u Moisees. ²⁰Tan yit' tuch' koj chit itzi' u Tiohx tal q'u mantaar tzi'. Pek chaj itxakunsa ti' talaxe!. Pek aatz cheel, jik chit tuch' itzi' nital ma'j yol u Tiohx, yit' chaj koj nitxakunsa.⁹

Viqitzon u o'tla mantaar

²¹Pek ja' tzik okka u o'tla mantaar sivatzil q'u b'a'nil va'l tal u Tiohx tu u Abrahaam? ¡Yit' a' koj! Tan a' nikunima koj atzi' oj echi, untz'oj nojchit sakuk'ul u atinchil k'atz u Tiohx ti' ko'xh inimal u o'tla mantaar.

²²Pek nital u Yolb'al Tiohx aas kajay aanima atil jaq' u paav. Ech a' samotxel tu u paav q'u aanima q'u'l sak'uje' ik'u'l ti' u Jesucristo. A' q'u'l samotxk'ulun u b'a'nil va'l tal u Tiohx.

²³Tan aatz ye'sajich kunimat u Jesusu, echa' preexhu qatin tikuenta u o'tla mantaar. Anal elo' aas qootzaji u Jesusu. ²⁴Loq' u o'tla mantaar k'uchun u b'ey ti' qopon k'atz u Cristo. Ech ti' vik'uje' kuk'u'l ti' u Cristo sab'eno' b'a'n vatz u Tiohx. ²⁵Pek aatz cheel, qootzajle aas k'ujlel kuk'u'l ti' u Tiohx. Ech ye'kan nikusavsa u k'uchul tetz u b'ey qe, aya' u o'tla mantaar.

²⁶Ech kajay tek ex, ex ik'aol ime'al Tiohx ti' vik'uje' ek'u'l ti' u Cristo Jesusu. ²⁷Ech teku'en a' kutxelex tu u Cristo ti' veb'ant evautiismo tu vib'ii.^r ²⁸Ech aatz cheel, ye'xhab'il tek atil tel sevatz, k'uxh Israeel, k'uxh puera aanima, k'uxh q'u'l k'ayimal tib' tu aq'on utz, k'uxh yit' a' koj, k'uxh vinajs, k'uxh ixoj. Tan ma'l teko'n evatz k'atz u Cristo Jesusu. ²⁹Utz oj oknajex ti' u Cristo, ex itu'xh ixalam u Abrahaam atzi'. Ant ex saetzanex ti' u b'a'nil va'l tal u Tiohx tu u Abrahaam.

4 ¹Loq' itz'ataj etile!. Echa' tzi' aas nikam ma'j tata utz, nitaq'ka q'u tx'iib'al iq'ii tu ma'l tal ik'aol ch'oonale. Yak tekoj chit tetza q'u tx'iib'al q'ii k'uxh kaay te. Tan aatz u k'aola tzi', ech ko'n tatin k'atz vitat ma'l aanima k'ayimal tib' tu aq'on k'uxh a' saetzan u tx'iib'al kajayil.

²Tan anko'xh ato'k u tal nitxa' tikuenta ilol tetz. Anal saya' tilaxe' aas so'opon u tiempo va'l q'atel tu vitat.

³Utz echich qatine' u tal nitxa' b'anel tzi' aas ye'sajich qootzajit vinujul. A' atichk'o' ti' inimal q'u txumb'al atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ⁴Pek aatz opon u tiempo va'l q'atich tu u Tiohx, ichaju'l viK'aol, ma'l ixviak alan. A' chit atich uchchil jaq' u o'tla mantaar aas ul itz'poj. ⁵Ech sitoo q'u aanima q'u'l atil jaq' u o'tla mantaar tzi' utz, sab'ens ik'aol ime'al

⁹ 3.20 Aatz u Tiohx, jik titzi' tal q'u'l iyol tu u Abrahaam tuch' tu u Jesusu. ^r 3.27 Aatz u kutxb'al nital tza', nik'am ti' u kutxb'al kuchi'! ech ye'k sach'ixvo' aas ye'k qoksa'm. Aatz vatz u Tiohx, a' ch'ixveb'al u kupaav. Ech nikutz u kupaav vatz Tiohx aas nik'uje' kuk'u'l ti' u Jesusu. Ech ye'k ch'ixa'v sakub'an siatz. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Roma 13.12-14; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 3.4; 3.18; 7.9.

Tiohx taq'o. ⁶Ech aatz cheel, nojchit o' tek ik'aol ime'al Tiohx. Echixe'at toksa u Tioxhla Espiiritu tetz viK'aol tu qaanima. Utz ech "kuTat", chutek'o' ti' u Tiohx taq'o. ⁷Ech aatz u qatin k'atz u Tiohx cheel, yit' ech koj a' tatin ma'l aanima k'ayimal tib' tu aq'on, pek k'aola qatine'. Ech saetzano' k'atz u Tiohx ti' u b'a'n timeriq'aq'al u Cristo.

Vib'antu kuenta tib' q'u niman tetz u Jesusu tu q'u sub'ul

⁸Tan aatz veti'anka aas ye'sajenich etootzajit u Tiohx, a' atichk'ex k'atz q'u b'anich tiohx q'u'l yit' Tiohx koj. ⁹Pek aatz cheel, etootzaj tek u Tiohx. Utz tootzaj tek u Tiohx aas ex ik'aol ime'al. Pek žkam tek saelka oj nipajq'aavetoksa etib' jaq' u o'tla mantaar va'l kam koj nilochonka utz, kam koj itxa'k? ¹⁰A' tepaj nenima q'u kostuumbre tetz q'u q'ii, q'u ich' utz, q'u ya'b'. ¹¹Ech nunka'tziiune' k'uxh val u b'a'n timeriq' chusb'al sete. Tan kamal ye'xhkam ko'xh niyolonku sek'atza.

¹²Pek b'antaj b'a'n timeriq' hermanos. Aatz cheel b'antaj ex echa' in tan, ye'xhkam nunnima u o'tla mantaar. Tan unb'anin echa' ex majte, aas atich'in texo'l. A' chit ye'xhkam nichenima u o'tla mantaar. Jik ek'ulin. Ye'xhkam ma'j eb'an ve. ¹³Nenache' atzi', aas ti' itxayt'in yaab'il k'uxh val u b'a'n timeriq' chusb'al sete.^s ¹⁴Utz k'uxh kan chaj ko'xh sajilok'in tu q'u vak'onb'e'm tu q'u tza'l nipaalk'in, ye'xhkam etz'eje'lin. Ye'xhkam eteesa unq'ii. Pek aal tiira etilb'e'in. Aya'l kala tilb'el ma'l aanjel tetz Tiohx eb'an ve. Aya'l kala ech in u Cristo Jesusu sevatz. ¹⁵Tan nojchit vila aas nichtel etaanima vi'. Aal si'cheq'i'e' seteesa q'u b'aq' evatz utz, setaq' ve oj sunsavsa. Pek žke'ch tek u txuq'txunchil cheel va'l nichenach vi'? ¹⁶Aal kamal in tek ekoontra cheel tan, nival vinujul sete.

¹⁷Tan aatz q'u aanima eesanal tu b'ey, techal chit tel taanima seti' tilone'. Loq' atil isa' seti'. A' isa' eteesalka qi'. Ech satz'ejxex ti' q'ul ichusb'al. ¹⁸Utz b'a'n timeriq' aas b'enamem sael etaanima ti' q'u kam b'a'n timeriq'. Ye'k saya'ex. Ech yit' anal ko'nko'xh se'el etaanima vi' aas atilin texo'l.

¹⁹Hermanos, kaana unpaal tu k'axk'o seti'! Echa' ipaal u ixoj tu chi'om aas nitatin titz'in. Anal saya'in aas ma't chit tatin u Cristo tetaanima b'a'n timeriq'. Tan ech ex unk'aol unme'al. ²⁰Utz a' unsa' atilkojin texo'l cheel. Ech sunchok txumb'al ti' talax q'u kam sete vatzsaj oj ye'xh nitel etxumb'al tuul. Tan nitekisotz unk'u'l setaq'o tu va'l neb'ane'.

U kam nik'am ti' u Agar tuch' u Sara

²¹Pek altaj ve, ex ab'iste ex a' chit esa' inimal u o'tla mantaar. žYetz at ni'enku sete kam nitale'? ²²Tan nital u Yolb'al Tiohx aas atin ka'va'l ik'aol u Abrahaam. Ma'l, titz'inich tuch' u ixoj va'l k'ayimich tib' tu aq'on tzixel'. Utz va't, titz'inich tuch' u nojla tixoj va'l yit' k'ayimal koj tib' tu aq'on.^t

^s 4.13 Choktaj Q'u B'a'n timeriq' Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.6. ^t 4.22 Choktaj u Geenesis 16.15; 21.2.

²³Utz k'uxh itz'pu u titz'in tuch' u ixoj va'l k'ayimich tib' tu aq'on tzixe' tan, a' toksa je' vitxumb'al u Abrahaam. Pek aatz u titz'in itz'pu tuch' u nojla tixoj tan, u Tiohx alon. Utz a' va'l saetzan u b'a'nil.

²⁴Aatz u kam k'amel ti' tu u yol tzi', atil ma'l tokeb'al. Aatz ka'va'l q'u ixoj tzi', a' nik'am ti' ka'va'l nuk'u'm. Aatz ma'l q'u nuk'u'm tzi', aya' va'l uch vi' u muunte Sinaii. Utz a' nik'am ti' u Agar. Ech aatz q'u'l niniman u nuk'u'm tzi', a' atik jaq' u o'tla mantaar. Echa' k'ayimal tib' tu aq'on tu u tatine'. ²⁵Aatz u Agar, a' nik'am ti' u muunte Sinaii tikuenta Araabia. Utz nik'am ti' u Jerusaleen majte, u tenam vatz tx'ava' cheel. Tan a' nimotxinima u o'tla mantaar. Ech aatz q'u tatine' tzi', echa' k'ayimal tib' tu aq'on. ²⁶Pek aatz u Jerusaleen va'l aye'n aal ije' tu Amlika, a' nik'am ti' u Sara, va'l nojla tixoj u Abrahaam, va'l yit' k'ayimal koj tib' tu aq'on. A' va'l ato'k'o' ti', echa' kunan. ²⁷Tan tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx ech tza':

—jTxuq'txunen ixoj ab'iste axh ye'kax chee iitz'in!
 jQetun tu txuq'txunchil utz;
 al vachi'b'ichil
 ab'iste axh yootzaj chi'on ti' tatin nitxa'a!
 Tan aatz u ixoj va'l nitelab'elka,
 maas titz'in sa'atin vatz va'l atil ivinaj.— Chia."

²⁸Hermanos, aatz o', ech o' u Isaac. O' q'u'l alel tu u Tiohx aas se'eno' sik'aol ime'al. ²⁹Loq' aatz u k'aola va'l itz'pu titxumb'al chi'l, ichi'k'ula u k'aola va'l itz'pu titxumb'al u Tioxhla Espiiritu. Ech va'l nipaalk'o' cheel.^v ³⁰Pek jkantal u Yolb'al Tiohx ti'? Nital ech tza': —Ojcha b'en u ixoj tuch' u titz'in va'l k'ayimal tib' tu aq'on tzaxe' tzi'. Tan yit' sa'kojivoki q'u kam u titz'in tuch' u titz'in u ixoj va'l yit' k'ayimal koj tib' tu aq'on.— Chia."^w

³¹Ech toke' hermanos, yit' a' koj atik'o' jaq' u o'tla mantaar, va'l a' nik'am ti' u titz'in u ixoj k'ayimal tib' tu aq'on. Pek a' atilk'o' jaq' u b'a'nla chusb'al. Echa' o' u titz'in u Sara, u ixoj va'l yit' k'ayimich koj tib' tu aq'on.

U atinchil tu u chitpichil vatz u paav

5 ¹U Cristo vetchitpuno' tan, a' isa' aas q'alpinaj qatine'. Echixe'at tii etatin k'atza. Utz q'aavi'ch tere'n etoksa etib' jaq' u o'tla mantaar. Echa' yugo tiqul aq'onomla vaakaxh.

²Ab'itaj va'l nivale' tza', in Pablo. Ye'k itxa'k vikam u Cristo sete atzi' untz'oj sa'pajenima u o'tla mantaar utz, satzok'ax el b'iil echi'l. ³Utz

^u 4.27 Choktaj u Isaias 54.1. ^v 4.29 Choktaj u Geenesis 21.9. ^w 4.30 Choktaj u Geenesis 21.10.

nunka'paju talax tu q'u aanima q'u'l ninima u mantaar ti' itzok'ax el b'iil ichi'l, aas ministeer sinima kajay u o'tla mantaar oj echi. Yit' ta'xh koj sinima va'l tzi'. ⁴Utz ab'iste ex nialon aas ti' vinimal u o'tla mantaar sab'enex b'a'n vatz Tiohx, xaanye'lex k'atz u Cristo. Elyex k'atz vib'a'nil. ⁵Pek aatz o', qootzajle tu u Tioxhla Espiiritu aas sataq'b'eno' jikom vatz u Tiohx ti' vik'uje' kuk'u'l ti' u Jesusu. ⁶Tan aatz tu u atinchil k'atz u Cristo Jesusu, ye'k tokeb'al va'l k'uxh tzok'el el b'iil chi'l oj ye'ka. Pek a' ib'o'q'ol vik'uje' kuk'u'l ti' u Cristo utz, tii tzik o' qib'ilaj taq'o.

⁷B'a'nich ex b'anel. Pek çab'il çhaj vetmajonex ti' inimal vinujul? ⁸Aatz u txumb'al okyu tevi' tzi', yit' u Tiohx koj vetoksan sek'atza, va'l sik'lenex tu u b'a'nil. ⁹Pek b'oyelex vetb'anaxi. Echa' u q'ota aas tuch' ko'xh b'iil tx'amlá q'ota se'en tixo'l, satx'amtu kajayil. ¹⁰Loq' k'ujlel unk'u'l ti' u kuB'aals Amlika aas yit' u ye'xtxojla chusb'al koj so'ok tevi' tzi'. U Tiohx sa'aq'on ku' choob'al paav ti' va'l nieesanex tu b'ey, ab'il chetz ko'xhtu'.

¹¹Pek aatz in hermanos, ye'xhkam nunya'lu q'u puera aanima ti' inimal u o'tla mantaar, echa' ti' itzok'ax el b'iil chi'l. Tan nikojunya'lu, ye'xhkam nitoch'a'in q'u Israeel koj atzi'. Pek nivochale' tan, a' nunchus u b'a'nla chusb'al ti' vikam u Jesusu vatz kurus. Utz a' va'l ye'xtxoj ni'enku te. ¹²¡Aal tek b'a'n tiira koj nitzok'e'l kajayil vichi'l q'u'l nieesanex tu b'ey tzi'!

Vilochtu tib' q'u niman tetz u Jesusu ti' ib'anax u b'a'nil

¹³Aatz ex hermanos, u Tiohx vetsik'lenex k'atza ti' etel jaq' u o'tla mantaar. Utz ye'kan tek ex tikuenta cheel. Pek loq' yit' ti' koj chitpi'ex kam texh paav seb'an tuch' vechi'l. Pek a' seloch etib' ti' u b'a'nil. Seb'an tii setib'ilaj. ¹⁴Tan ninimal kajay u o'tla mantaar atzi' oj sab'anax va'l nitale': —Tii'axh ti' vamol echa' a'antu tii sai'.— Chia.^x ¹⁵Echixe'at ye'k samotxechi' etib' utz, ye'k sechi'k'ula etib'. Ya'sataj tan, b'a'n si'ane', sa'texhmotxesotsza je' etib' setib'ilaj.

Vimajax q'u ye'xtxojla tacha'v u chi'l

¹⁶Pek nival sete, aal b'a'n a' tii senima vitxumb'al u Tioxhla Espiiritu utz, ech ye'k senima u tacha'v vechi'l. ¹⁷Tan aatz q'u tacha'v u chi'l, yi'sa' vitxumb'al u Tioxhla Espiiritu. Utz aatz u Tioxhla Espiiritu majte, yi'sa' q'u tacha'v u chi'l. Ye' nimotxik'ul tib'. Ech ye' neb'an taq'o kam va'l esa'. ¹⁸Tan oj a' netoksa tetz u Tioxhla Espiiritu, ye'k ex jaq' u o'tla mantaar atzi'.

¹⁹Tan vatzsaj ootzajili ab'iste q'u paav ni'an u chi'l. Utz aya' q'u'l tza': q'u eesaib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj, q'u tzu'kinil, q'u tz'ejxichil ti' ib'anax ye'xtxojla çhaj kam, ²⁰u nima b'anich tiohx, u istanil, u

^x 5.14 Choktaj u Leviitico 19.18.

chi'k'ulaib', u ch'a'o, u nachoj suyel, u k'a'nal, u yaayoli'b', u oksa xo'l, u nima ye'xtxojla chusb'al, ²¹ u chi'na'nk'u'lil, u yatz'i'b', u q'ab'a'm, tuch' va'l ye'k chit noeb'al ti' echb'u'm utz, tuch' tere'n q'u paav ech tzi'. Ech ni'xhval sete aas eb'anch etetz, echa' ael sete vaq'o. Tan aatz q'u aanima b'anol tetz q'u kam tzi', sa'kojetzan ti' viQ'esalail u Tiohx.

²² Pek a' saqoksa tetz q'u txumb'al nicheesa u Tioxhla Espiiritu sukuk'atza, q'u'l echa' b'a'nla vatz tze'. Utz aya' q'u'l tza': u kub'antu tii'o' qib'ilaj, u chi'b'ichil, u paas, u paciencia, u jikil, u b'ano b'a'nail, u k'uje'ich k'u'lal ti' Tiohx, ²³ u maanxhoil utz, tuch' u majo'ib' ti' ib'anax q'u ye'xtxoj. Tan ye'k mantaar samajono' ti' ib'anax q'u kam tzi'. ²⁴ Tan aatz o', niman tetz u Cristo, ya'samal tek q'u tacha'v kuchi'l qaq'o. Ech antu kamnaj u tacha'v u kuchi'l tuch' u Cristo vatz kurus. ²⁵ A' itz'pixsano' u Tioxhla Espiiritu tu u qatin k'atz u Tiohx. Ech toke' a' chit noj qoksa tetz.

²⁶ Ech ye' ko'xh kut'anb'a' qib'. Ye' ko'xh ilak tib' kuvi' qib'ilaj. Utz sako'nkoxhkuchi'k'ula qib' majte.

U lochoib' tu kajay q'u kam

6 ¹ Hermanos, oj netil ma'lj aanima texo'l aas nib'an paav, oksataj tu jik tuch' maanxhoil. A' so'oksan tu jik ab'iste sete nojchit q'anb'inajex k'atz u Tiohx. Loq' kuenta'ex tan, b'a'n si'ane' saku'ex tu paav taab'a'b'en majte. ² Pek lochob'etaj etib' setib'ilaj tu q'u tza'l nipaalk'ex. Ech senima vimantaar u Cristo.^y ³ Tan oj ab'il a' techal ko'xh ninache' utz, yit' techal koj vatz Tiohx, ijunal ko'xh nisotzsa je' ik'u'l. ⁴ Ech toke' nachtaj je' q'ul eb'anon sejununil, b'a'n tzik. Ech ex sanachon sejununil, ex tzik b'a'n. Loq' yit' ti' koj aas sa'tekepaasa etib' vi' emol, pek ex ko'xh saootzajin aas b'a'n va'l neb'ane'. ⁵ Tan junun aanima sailon je' iq'aq'al q'ul ib'anone'.

⁶ Ab'il va'l nichusax ti' u yolb'al Tiohx, echen sataq' tetz u chusul tetz kam atil tzixe'.

⁷ Ye' ko'xh esotzsa je' ek'u'l. Tan ye'xhab'il ko'xh sasub'un u Tiohx. Tan kajay va'l nichik u aanima, a' va'l satil iq'aq'al.^z ⁸ Ech ab'il a', a' chit sichik u onkonil tuch' q'u tacha'v vichi'l, a' sik'ul u choob'al paav. Utz ab'il va'l a' sichik q'u b'a'nail isa' u Tioxhla Espiiritu, a' sik'ul u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. ⁹ Utz ye' ko'xh jochp'o' ti' ib'anax q'u b'a'nail. Tan sa'nalopon tiempo aas saqil iq'aq'al oj ye'k sajochp'o'. ¹⁰ Ech kub'antaj chit b'a'nail tu kajay aanima chaj paj. Loq' a' chit b'axa sakuloch q'u kumol niman tetz u Jesusu.

U paalchil tu tza'l ti' u Cristo

¹¹ At noj b'enku sete aas tu nimla chaj tz'ib' nuntz'ib'av b'en u yol sete tza'. In chit vetq'ab'in iveete'.

^y 6.2 Choktaj U Xhan 13.34-35. ^z 6.7 Choktaj u Leviitico 19.18; u Proverbios 22.8; u Oseas 8.7.

¹²Aatz q'u'l niya'lunex ti' etzok'te'l echi'l, a' isa' aas b'a'n sakaak tuch' q'u Israeel. Ech ye'k sachi'k'ulal ti' vikam u Jesusu vatz kurus. ¹³Loq' aal niko'xh q'u'l tzok'el el ichi'l, nikojtole' ti' inimal u o'tla mantaar. Pek a' isa' toksat iq'ii seti' aas vet'ole' ti' etok ti' inimal u kostuumbre tzi'. ¹⁴Pek ech koj in tan, ye'xh ko'xh jatu sa'kojvoksa je' unq'ii seti'. Pek a' tokeb'al unq'ii vikameb'al kuB'aal Jesucristo vatz kurus. Ech ti' va'l i'an u Jesusu tzi', sotznaj tek q'u paav sunvatz q'u'l atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz sotznajtek'in siatz majte. ¹⁵A' ib'o'q'ol u itz'pichil k'atz u Cristo, yit' a' koj ib'o'q'ol oj tzok'el el chi'l oj ye' tzok'el el. ¹⁶Ech atoj u b'a'nla atinchil xo'l q'u aanima q'u'l ech ipaal sapaali va'l nital u b'a'nla chusb'al tza'. U Tiohx satxumun iatz; echat q'u Israeel majte, vitenam u Tiohx.

¹⁷B'a'n a' ye'xhab'il tere'n koj ve't chi'k'ulanin taab'a'b'en ti' q'u chusb'al tza' tan, ma'xh b'anaxyu ve. Iq'omal q'u jaleb'al ak'onb'e'm tunchi'l ti' u kuB'aal Jesusu; vechlal aas in taq'onom u kuB'aal Jesusu.

Vitzojpu u u' tza'

¹⁸Hermanos, atin koj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo tetaanxelal. A'i.

U U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Eefeso

Yol ti' u u' tza'

U Pablo tz'ib'an u u' tza'. A' itz'ib'av b'en xe' q'u niman tetz u Jesusu tu Eefeso. Tu Roma itz'ib'av k'asu'l tixo'l q'u ya'b' 59–61 m.t.J. A' chit atich tu preexhuil.

A' vib'o'q'ol nital u Pablo tu q'ul iyol tza' aas ma'loj chit iatz q'u niman tetz u Jesusu tib'ilaj, k'uxh kam ko'xh aanimail sijnunil.

Ye' ootzajib'e kani'ch tok q'u b'axa chaj aa Eefeso ti' inimal u Jesusu. Loq' atil iyolil tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.24–20.1. Kamal u Aquila tuch' u Priscila chikon b'axa. Ech xamtel tuul opon u Apolos. Utz ech tek u Pablo. Oxva'l ya'b' i'an u Pablo tzi'. Xamtel tek tuul itzaq'taka q'u ansiano u Pablo aas a' chit ib'en tu Jerusaleen. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 20.17-38; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 2.1-11.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-2 Nitaq' ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu.
- 2) 1.3–3.21 Niyolon ti' u mam b'a'nil va'l ul i'an u Jesusu ti' vichitpune'.
- 3) 4.1–6.20 Nichusun ti' aas kani'ch tiq'ol u atinchil k'atz u Jesusu. Niyolon ti' q'u doon majte. Aya' q'u'l nitaq' u Tiohx ti' taq'ax iyak'il q'u niman tetz u Jesusu.
- 4) 6.21-24 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu tu Eefeso

1 ¹Nuntz'ib'a opon u u' tzexe' tza' hermanos jank'al ex nimamal u Cristo setaq'o atilex tu Eefeso utz, tii etatin k'atz u Jesucristo. In Pablo, ichaj u Jesucristo titxumb'al u Tiohx. ²Utz taq' koj ku' vib'a'nil u Tiohx seti', aya' u kuTat tu Amlika, tuch' u kuB'aal Jesucristo. Utz taq' koj u paas tetaanima majte.

Viq'aq'al viminal u Jesusu

- ³ Techal chit u Tiohx, viTat u kuB'aal Jesucristo tan, kajay mamaj b'a'nil vettaq' qe tu Amlika tib'a'nil u Cristo tu u qatin k'atz u Tiohx.
- ⁴ Tan tiq'aq'al ko'n k'uxh aya'xchen itxaat'o' u Tiohx aas ye'sajich ichee u vatz amlika tx'ava'. A' isa' sakunima, saxaane'lo' k'atz paav. Ech ye'k kupaav tu u qatin siatz.
- ⁵ Tiira tu taanima cheeka aas taq'b'eno' sik'aol ime'al ti' u kunimat u Jesucristo. Tan ech nal chit u b'a'nil nititz'a qi'. Te elka aas i'an tii qi'.^a
- ⁶ Echixe'at b'enamem niqoksa iq'ii u Tiohx ti' u techalla b'a'nil veti'an qe tiq'aq'al viTxaaom va'l tiira tii ti'.
- ⁷ K'uxh vetikuy q'u kupaav tan, ti' atzi' aas tiira sib' vib'a'nil qi'. Utz vetitoo'o' tu vikajal va'l el qi'.
- ⁸ Utz ni'xhik'uch u Tiohx aas nojchit tii qi' tan, kajay txumb'al utz, kajay ootzajib'al vettaq' qe.
- ⁹ Vetqootzajil vitxumb'al ti' u tuleb'al u Cristo va'l ye'ich ootzajib'e taq'o. Tan a' u b'a'nil itz'amal qi' taq'o.
- ¹⁰ Utz sa'nalitzojpi u Tiohx kajay q'u kam k'ajel nal ti' taq'o aas lo'opon vitiempoil. Tan sa'nali'an ma'l iatz kajay q'u kam taq'o, q'u'l atil vatz tx'ava' tuch' q'u'l atil tu Amlika. Utz u Cristo saq'esalain kajayil.
- ¹¹ K'ajel nal qi' taq'o aas saetzano' ti' u b'a'nil k'atza utz, saetzano' ti' tere'n q'u kam tzixe' taab'a'b'en ti' inimal u Jesusu. A' va'l itz'amal tu u Tiohx, u b'anol tetz q'u kam kajayil.
- ¹² Ech ab'iste o', o' b'axa okchil k'atz u Cristo, sa'xhkut'anb'a' u Tiohx tu vitechalil.
- ¹³ Tan aatz etab'i vinujul, aya' u b'a'nla chusb'al tetz chitpichil tu paav utz, enima u Cristo; ok'ex k'atza. Yakich okoj ma'l vetechlal

^a 1.5 A' tok u yol tzi', taq'ax b'en k'aol me'ala ma'l tal nitxa' aas yit' k'aol me'ala koj. A' va'l ni'an q'u nan q'u'l yit'ix chee titz'in. Nijaj ma'j tal titz'in utz, ta'n tek nib'ens tetz. Nib'en ib'ii ti' utz, tiira titz'in teku'en, k'uxh yit' titz'in koj ti' vikajal. Ech va'l ni'an u Tiohx tu q'u niman tetz ta'n tek nib'en ik'aol ime'al tiq'aq'al va'l i'an u Jesusu. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Galaacia 4.5; Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Roma 8.14-17.

tetaanima, aya' u Tioxhla Espiiritu va'l tal u Tioxh aas sauli.
Techlal aas ex tek ik'aol ime'al Tioxh.

¹⁴ Techlal majte aas sa'naltaq' tere'n q'u kam u Tioxh qe q'u'l alel taq'o sataq'e'. Loq' analen aas latiq'o tib' u kub'en tu b'enq'ii b'ensaj tzixe'. Ech sa'xht'anb'a'l u Tioxh tu vitechalil.

**Vijajtu u Pablo tu u Tioxh aas sa'aq'ax
itxumb'al q'u niman tetz u Jesusu**

¹⁵⁻¹⁶ Echixe'at b'enamen nunk'ama Tioxh seti'. Nunnachpixsa'ex tunq'ilat unsik'let Tioxh chajpaj. Tan nivab'i aas tiira k'ujlel ek'u'l ti' u kuB'aal Jesusu. Utz tiira tii'ex setib'ilaj majte ex niman tetz u Jesusu.

¹⁷ Nunq'ila sik'le u Tioxh, aya' u techalla iTat u kuB'aal Jesucristo. Nunjaj te aas sa'xhtaq' etxumb'al ti' q'u kam k'atza. Sik'uch tere'n kam sete. Ech sa'xhtere'netootzaji kam b'anel tu u Tioxh.

¹⁸ Nunjaj te majte aas tiira sataq' elu'l vatzsaj sete kam chit va'l nikuch'ia ti' tuch' txuq'txunchil. Setootzaji jank'al chit vitechalil q'u mam b'a'nil saetzano' ti' k'atza, o' niman tetz. ¹⁹ Utz setootzaji majte jank'al chit u lochb'al qetz nitaq' u Tioxh o' niman tetz. Tan tiira techal utz, ke'ch koj iya'eb'al. ²⁰ Ik'uchka vimam txumb'al aas q'aav titz'pissat u Jesusu xo'l q'u kamnaj. Utz ik'uchka majte aas toksa u Cristo sik'atza tiseb'al tu Amlika. ²¹ Ech toksa mam q'esala vi' kajay q'u kam: q'u yak'il, q'u ijle'm, q'u q'esalail utz, q'u b'aalil. Kajay q'u kam toksa tikuenta. K'uxh q'u'l atil tu u tiempo cheel utz, k'uxh q'u kam q'u'l sachee taab'a'b'en. ²² Kajay q'u kam toksaka u Tioxh jaq' u tijle'm u Cristo. Utz toksa q'esala vi' q'u niman tetz kajayil. ²³ Tan aatz q'u niman tetz echa' vichi'l u Jesusu, a' vinimal. A' vitz'ajel u Cristo q'u niman tetz. K'uxh a' vitz'ajel utz, u Cristo va'l nitz'ajsan. A' nitzojpixsan q'u kam ti' kajayil. Tan a' u q'esala ti' q'u kam kajayil.

U chitpichil tu paav tib'a'nil u Tioxh

2 ¹ Kamnajich etatin vatz u Tioxh b'anel ti' q'ul etacha'v, q'ul epaav. Loq' u Jesusu aq'on etiichajil k'atza. ² Tan ta'xh nicheb'ane' veti'anka. A' nicheti'q'o tetz u paav tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' nichenima tetz u tioxhil maalo va'l niq'esalin q'u maalola chaj aanxel nipaal ti' kaji'q' va'l atil k'atz q'u qelol Tioxh. ³ A' q'u kam atichk'o' ma'x tiempo tzi'. Ta'xh tii nikub'ane' kam kusa', q'u tacha'v u kuchi'l utz, q'u kam q'u'l nitul tu kupensaar. Ech nichik'ulo'k qi' aas saku' u choob'al paav qi' tu u Tioxh. Echa' tere'n q'u aanima ye' tootzaj Tioxh.

⁴ Pek tiira txumul vatz u Tioxh tan, ib'an tii qi'. ⁵ Aal vettaq'lu kutiichajil k'atz u Cristo tetz b'enq'ii b'ensaj, k'uxh aal kamnajich'o' siatz tu q'u kupaav. Ech tib'a'nil ko'n u Tioxh k'uxh vetchitp'ex tu q'ul epaav. ⁶ Ela vetq'aavtitz'pissao' u Tioxh tuch' u Cristo. Ech ela texh

tuch' a' kumol tu Amlika k'ujlelo' u Cristo Jesusu tu u qatin k'atza. ⁷Utz i'an ko'nkoxh ok u kam tzi', pek a' isa' ik'uchtu vitechalla b'a'nil tu q'u tiempo taab'a'b'en tza' aas nojchit tii qi'. Itxum kuvatz tiq'aq'al u Cristo Jesusu. ⁸Vib'a'nil u Tiohx seti' atzi' k'uxh vetchitp'ex tu q'ul epaav tu vikuje' ek'u'l ti'. Utz yit' ex koj vettx'akon, pek u Tiohx vet'oyan sete. ⁹Yit' iq'aq'al koj eb'anone'. Ech ye'xhab'il ko'xh ma'j satoksa je' iq'ii ti'. ¹⁰Tan Tiohx b'annaj qetz. Ti' u Cristo Jesusu ib'anvo'. Utz a' isa' qi' aas a' sakub'an q'u kam b'a'n, kam echa' b'anel ti' taq'o ko'xtene.

U paas atil tu taanima q'u niman tetz u Jesusu

¹¹⁻¹²Atoj sek'u'l aas ye'kich ex k'atz u Cristo ma'x tiempo. Tan yit' ex koj Israeel, yit' ex koj itenam u Tiohx b'anel. Ech toke' ye'k etokeb'al ti' u nuk'u'm va'l i'an u Tiohx tuch' vitenam. Niko'xh ti' q'u kam tala sataq'e'. Kam koj ma'j b'a'nil nichech'ia. Utz a'ich koj etiohx u itz'lich Tiohx. Tan ex q'u aanima q'u'l "yit' tzok'el koj el b'iil echi'l" nital q'u Israeel q'u'l tzok'el el b'iil ichi'l. Ech yit' ex koj itenam Tiohx vatz q'u Israeel.

¹³Pek k'uxh tzian atichk'ex k'atz Tiohx tan, xaanyu'lex. Okyex k'atz u Cristo Jesusu ti' vikajal va'l el seti' ti' ichool q'ul epaav.

¹⁴A' vet'ul oksan u paas u Cristo. Ech ma'l teko'n iatz q'u niman tetz taq'o, k'uxh Israeel utz, k'uxh yit' i'. A' ul isotzsa tu vikam vatz kurus u chi'k'ulaib' va'l atiche va'l nichjatzono' qib'ilaj, echa' tok ma'j b'itz'. ¹⁵A' ul itzaasa q'u mantaar, q'u tzii q'u'l oknajich qi'. Tan a' va'l nichoksan u xo'l. Utz ma'l teko'n tenam vetb'enku ka' tanul q'u aanima taq'o q'u'l k'uxh jatxich tib' iatz. Tan vetmotxinima u Jesusu, ech vet'ok ib'a'n. ¹⁶Ech tu vikam u Cristo vatz kurus, sotz u ch'a'o u jatxi'b' va'l atich xo'l ka' tanul q'u aanima. Vettoksa ib'a'n tuch' Tiohx. Ech ma'l teko'n vet'elku siatz. ¹⁷B'a'nla yol tetz paas vettiq'o ul u Cristo tu q'u aanima q'u'l tzian k'atz Tiohx, echa' ex utz, tuch' tu q'u'l k'uxh tootzaj nal b'iil u Tiohx majte. ¹⁸Tan tiq'aq'al ko'n u Cristo k'uxh ma'l texh qok vatz u Tiohx. Tan ma'l ko'n u Tioxhla Espiiritu atil sukuk'atza.

¹⁹Ech toke' k'uxh ex puera aanima tu vechi'l utz, tu vetatin tu u vatz amlika tx'ava' tza', pek yit' ex tere'n koj puera aanima vatz u Tiohx. Pek ela texh etenamil tuch' q'u Israeel niman tetz u Jesusu. Ech tatine' k'aol me'ala aas molomal tib' tu ma'l atib'al. ²⁰Aatz vetatin cheel tan, ech ex ma'l mam otzotz aas ma'l ko'n vixe'. Utz a' vixe' q'u chusb'al tal q'ul ichaj u Jesusu tuch' q'u alon tetz u yolb'al Tiohx. Pek a' u Sivan u Cristo, vitiil u otzotz tixoo'b'al. ²¹Ech oj ato'k'ex k'atz u Cristo, nech'ii k'atza atzi'. B'a'nla nuk'imal etib' setib'ilaj. Utz sa'nalb'enexs tioxhla atib'al vatz u kuB'aal Amlika. Echa' ma'l totztiohx aas b'oono inuk'lu je' vi' itz'achil. ²²Utz k'uxh paarten animail ex tan, ma'l ko'n ex atilex k'atz u Cristo, nuk'imal etib', ex tatib'al Tiohx si'ane'. Sa'atin sek'atza tu viTioxhla Espiiritu.

U taq'onin u Pablo xo'l q'u puera aanima tu u Tiohx

3 ¹K'uxh atil ku'in tu preexhuil cheel, in Pablo tan, ti' ko'n talax viyolb'al u Cristo Jesusus sete, ex puera aanima. ²Utz ab'imial setaq'o atzi' kam vitxumb'al u Tiohx seti' tu vib'a'nin tan, a' vetchajonin texo'l ti' talax viyolb'al sete. ³Utz a' k'uchun u kam ve va'l ye'ich ootzajimal. Aya' va'l vetuntz'ib'a b'en talax b'iil sete tza'. ⁴Utz tuul nesik'le u u' tza', sapaal etxumb'al tu q'u kam ye' ootzajimich, q'u'l k'uchel ve tu u Tiohx ti' u Cristo. ⁵Aya' ma'l u kam va'l ye'xhab'il ko'xh ma'j e k'uchaxka veti'anka. Pek aatz cheel, vetik'uchlu u Tiohx tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu tu q'u alol tetz viyolb'al tuch' q'ul ichaj u Jesusus q'u'l txaal taq'o. ⁶Utz kam koj u kam ye' ootzajimich tzi', pek aya' va'l aas, ab'iste q'u puera aanima q'u'l saniman u b'a'nla chusb'al, ela ko'n saetzan ti' u b'a'nin k'atz Tiohx tuch' q'u Israeel. Ela teko'n tetz q'u kam q'u'l tal u Tiohx. Loq' tiq'aq'al u Cristo Jesusus. ⁷Utz veti'an itxumb'al u Tiohx vi', vettaq' vijle'm ti' talax q'u kam tu q'u puera aanima tzi'. Loq' tiq'aq'al ko'n vib'a'nin u Tiohx sunk'atza tuch' u mam iyak'il k'uxh echi.

⁸Tan aal ye'xh b'oj oponnajkojin ti' ma'j q'u ya'teb'al ichaj u Jesusus. Pek k'uxh echi, aal in vetitxaa'in u Tiohx ti' en talax u b'a'nla yol texo'l, ex puera aanima. Aya' u b'a'nla chusb'al ti' Cristo va'l tiira ye'k iya'eb'al utz, ab'il koj tech ti' tootzajil kajayil. ⁹Ech saval tu kajay aanima q'u kam q'u'l k'ajel nal ti' tu u Tiohx o'tene q'u'l ye'ich ootzajimal; aya' vitxumb'al u Tiohx va'l b'anonnaj tetz kajay q'u kam. ¹⁰Ech i'an u Tiohx ech tzi' tan, a' isa' aas kajay q'u niman tetz u Jesusus, sipaxsa itziul kam chit b'anel tu q'ul ib'a'nla txumb'al u Tiohx q'u'l tiira chukchaj. Ech samotxtootzaji q'u q'esal tx'i'li'inajla aanxel q'u'l nipaal ti' kajiq' tu amlika, tuch' q'u q'esal maalola chaj aanxel. ¹¹Ech va'l i'an u Tiohx tzi' tan, a' va'l k'ajich nal ti' taq'o utz, ye'k iya'e'. A' ul xe'tixsan taq'o u kuB'aal Cristo Jesusus. ¹²Ech tiq'aq'al u Cristo sa'tekveet kuxaan opon k'atz u Tiohx. Aya'l kuk'u'l so'opono' k'atza, ta'xhtzii oj k'ujlel kuk'u'l ti'. ¹³Ech toke' nival sete aas txumunichko'xhex utz, q'aavi'ch'ex ti' equl ti' q'u tza'l q'u'l nipaalk'in. Pek aal setiq'o eyak'il tan, seti' nunb'anva. Ech txuq'txunojex. Tan oksab' eq'ii.

Vijajtu u Pablo tu u Tiohx aas sa'xhtaq' iyak'il q'u niman tetz u Jesusus

¹⁴Echixe'at nunq'ila sik'le u Tiohx seti', viTat u kuB'aal Jesucristo. ¹⁵Aya' u cheesan tetz kajay q'u aanima atil tu Amlika utz, vatz tx'ava' tza'. ¹⁶A' nunjaj seti' aas sa'xhtaq' nimal ek'u'l u Tiohx tetaanima. Sataq' eyak'il utz, examliil tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu. Tan ye'k iya'eb'al tu vitechalil ti' kulochle'. ¹⁷Nunjaj te majte aas atin koj chit u k'ujleb'al ek'u'l ti' u Cristo. Atin koj chit tetaanima. Ech tiira at se'enku sete b'a'nin aas tii u Tiohx seti'. A' vixe'al vetatin k'atza, echa' ib'en taq'il ma'j tze'.

¹⁸Ech sa'xhetootzaji b'a'nil tuch' tere'n q'u niman tetz u Jesuus, kam chit b'anel taq'o utz, jank'al chit vib'antu tii u Cristo Jesuus seti'. Tan jtechal chitu'! Echa' ma'j nimla kam aas sib' ivatz, nim tajan, tiira pim utz, ye'k iya'eb'al vit'ane'a'. ¹⁹Tan ech ko'n koj i'antu tii u Tiohx seti' b'iil vantzi' niqitz'a, pek sib'al. Ech sa'xhatin jank'al itxumb'al u Tiohx sek'atza taq'o.

²⁰Nunjaj tu u Tiohx aas sa'xhetootzaji. Tan jMam Tiohx u Tiohx! Kajay ni'ane'. Utz echil ko'n koj ni'ane' vantzi' niqitz'a. Pek paalchu va'l sataq' vatz va'l nikujaj te. Loq' ta'xhtzii oj k'ujlel kuk'u'l ti'. ²¹Ti' u Cristo Jesuus, tetz u techalil u Tiohx xo'l q'u niman tetz. Ech ko'xh ib'ena', ye'k iya'e'. Ai.

Vib'o'q'ol i'antu ma'l iatz q'u niman tetz u Jesuus

4 ¹Ech k'uxh in preexhu ti' u kuB'aal Jesuus tan, nival sete aas tinujul chit etxumb'al seb'ane', echa' va'l nital u Yolb'al Tiohx. Ech sik'ulo'k seti' aas ex niman tetz q'u kam q'u'l sik'lemalk'ex. ²Ye'k je'chil vatz seb'ane'. B'antajex maanxho. Atoj epaciensia. Utz tx'aktaj chit etib' ti' veb'antu tii'ex setib'ilaj. ³B'antaj chit ya'l aas b'enamen ma'l evatz ti' inimal u Tioxhla Espiiritu tu u paas atil texo'l. ⁴Tan ma'l ko'n u Jesuus va'l vetsik'lenulo' k'atza. Ma'l ko'n u Tioxhla Espiiritu aq'el qe. Utz ela ko'xh ma'l ko'n u kam nikuch'ia tuch' txuq'txunchil. Echa' u chi'l aas ma'l ko'n k'uxh chukchaj iq'ab'aj. ⁵Ma'l ko'n kuB'aals Amlika atile. Utz ma'l ko'n va'l nikunima, va'l k'ujlel kuk'u'l ti'. Utz kajay o' ela ko'n u vautiismo b'anel qa'q'o. ⁶Ma'l ko'n Tiohx atile, iTat kajay q'u aanima utz, aya' va'l niq'esalaino' utz, a' ti' kajay aanima. Utz a' va'l atil sukuk'atza majte.

⁷Pek paarten u b'a'nil vettaq' qe junun o'. Te vetelka jank'al u b'a'nil isa' sataq'e'. ⁸Ech toke' nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Aatz b'enje' tu Amlika,
teesa b'en q'u kam tetz preexhuil utz,
toya tu q'u aanima.— Chia.^b

⁹Utz kam koj tok nitale' aas: —b'enje'.— Chia. Pek tan, b'axal nal ko'p jaq' tx'ava' tu vikame'.^c

¹⁰Aatz u Jesuus va'l ku'l tzi', anko'xh va'l b'enje' tzian tib'a kajay q'u amlika atile. Ech til chaj ko'xh atilku tuch' u b'a'nil nitaq'e'. ¹¹Taq' ijle'm lochb'al tetz q'u niman tetz. Ech atia ichaj u Jesuus b'enku taq'o. Atia alol tetz itxumb'al u Tiohx b'enka. Atia a' tetz ipaxsal paal itziil u b'a'nla chusb'al. Atia ilol tetz q'u niman tetz u Jesuus. Utz atia chusul tetz. ¹²Ech

^b 4.8 Choktaj u Salmos 68.18. ^c 4.9 Aatz vib'antu kanaal u tx'i'li'inaj u Jesuus, nital u Pablo tza', nik'am ti' va'l nich'i'an q'u ijlenal ti' isub'ax ikoontra tu ch'a'o, aas nichimaa q'u tetz kajayil utz, nijatx vatz q'u sol. Choktaj u B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 3.19.

q'u lochb'al taq'a tzi' tan, a' isa' satxakunsal ti' iyak'insal q'u niman tetz u Jesusus. A' sach'iisan tu u tatin k'atz u Tiohx utz, ti' u taq'on si'an sijununi vatz Tiohx. Ech jikom satiq'o tib' q'u kam xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Echa' u kuchi'l, k'uxh chukchaj taq'on tan, ma'l ko'n iatz. ¹³Ech kajay o' ma'l kuvatz sakuloch qib' ti' ik'uje' kuk'u'l ti' u Tiohx. Ma'l kuvatz sa'xhtere'nqootzaji viK'aol u Tiohx. Ech saq'anb'o' k'atza utz, ch'iichil si'an u kutxumb'al k'atza. Ech ela texh u kutxumb'al tuch' va'l ik'uch u Cristo si'ane', aya' va'l tiira tz'ajel vatz Tiohx.

¹⁴Ech yit'e'ch tere'n koj o' talaj nitxa' si'ane' aas niko'xhib'en itxumb'al sunchaj jalil. Yit' ech o' si'ane' q'u'l oora ko'xh isotzsal ik'u'l tunjot paartenla chaj chusb'al. Aya' q'u'l nichus q'u sub'ulla chaj aanima. ¹⁵Pek ta'xh tii sakub'an vinujul tuul sakub'an tii'o' qib'ilaj. Ech sach'ii'o' tu u qatin k'atz u Jesusus, u kuQ'esala. Aya' u Cristo va'l ech tatine' kuvi' sukuk'atza. ¹⁶Tan oj ma'l chit kuvatz k'atza, k'uxh chukchaj qaq'on, ech o' u chi'l. Nuk'imal qib'. Tiira txayel qib', lochoib' nimotxkub'ane'. Echa' q'u chupb'al tib' b'aj tu kuchi'l aas niloch tib'. Ech oj echi, tiira b'a'n junun. Tx'anel ich'ii sikajayil. B'a'n chit tiq'ot tib' q'u kam qib'ilaj tan, nikub'an tii'o' qib'ilaj.

Vitxumb'al q'u niman tetz u Jesusus si'ane'

¹⁷Pek aatz cheel, nival sete utz, nunjaj tib'ii u kuB'aal Jesusus aas seb'an tii setib'ilaj. Ye' ko'xh eb'an ex echa' tere'n q'u puera aanima q'u'l ye' tootzaj Tiohx. Tan ta'xh nimotxi'an q'u ye'xtxojla kam nichee sik'u'l. ¹⁸Nimotxi'an ech tzi' tan, ela tuch' tu uken atilku q'ul ipensaar. Tiira tzian k'atz Tiohx tu q'ul itxoxkinil tan, tiib'ixnaj q'u taanima. Yi'sa' inimal u Tiohx. ¹⁹Paat ye'kan nikan inachaxe' oj ye'xtxoj q'u kam ni'ane'. Vetmotxtaq' tib' tu u tz'ejxichil ti' ib'anax q'u tacha'v q'u'l ichi'l. Ech kam texh tzu'kinil ni'ane'. Ye'k ich'ixa'v k'uxh kam ko'xh si'ane'. ²⁰Pek yit'e'ch koj seb'ane', ex niman tetz u Jesusus. Tan ech koj u chusb'al vetetab'i k'atz u Cristo. ²¹Ta'xhtzii oj nojchit nimamal u Jesusus setaq'o utz, neb'an q'u chusb'al nitale'. Tan a' vinujul iq'omal tu vitxumb'al u Jesusus. ²²Utz kam q'u ye'xtxojla kam nicheb'an tuch' vechi'l veti'anka; paat aq'tajka. Tan yit' b'a'n koj; tiira yannaj tu u paav. Echa' maj' q'e'nal' chi'l. ²³Tiira ch'expixsataj q'ul etxumb'al; itz'poj etatin k'atz u Tiohx. ²⁴A' setoksa va't u txumb'al va'l anal veticheesa u Tiohx sek'atza va'l nitiq'o vitxumb'al u Tiohx. Tan a' vitxumb'al u Tiohx q'u kam inujul. Tan nik'uche' aas jikom utz, xaannaj el k'atz paav.

²⁵Ech paat aq'tajka u txub'al. Vinujul chit setal setib'ilaj sejununi. Tan kutz'ajel qib' sukujununi. ²⁶A'tzii, k'uxh su'ul ek'a'nal, pek ye' paavinex. Ye' eb'ana aas anko'xh nilakp evi' ti' maj' kam ech q'ejal. ²⁷Ye' etaq' tzii so'ok u tx'i'li'inaj ti' epaavin tu u k'a'nal.

²⁸Ab'il nichtelq'e' b'anel, ye' elq'u ve'te'. Pek aq'oninoj tuch' iq'ab', jikom si'ane'. Ech aal sachee tzixe' siloch va'l niya'ta tetz. ²⁹Niko'xh maj' tzu'kin

yol saje'ul tetzi'. Pek b'a'nla chaj yol setale', locho'm si'ane!. Tx'anel chit satab'i q'u aanima sa'ab'in. ³⁰Ye' etxumunsa, ye' eqel u Tioxhla Espiiritu. Tan tiira oknaj sek'atza, etechlal ti' aas sateesa ex u Jesuus vatz q'u ye'xtxoj tu u tuleb'al.

³¹Ye' eb'ana aas k'ay ko'xh ek'u'l. Ya'sataj q'u k'a'nal, q'u qetunchil, u tz'ejo yol ti' aanima utz, tuch' kajay q'u onkonil. ³²Pek jikojchit'ex setib'ilaj. Ex txumul vatz seb'ane!. Kuytaj etib' sejununil, echa' i'an u Tioxh sete aas ikuyex ti' inimal u Cristo.

Vipaal q'u niman tetz u Jesuus si'ane'

5 ¹Tan ech chit itxumb'al u Tioxh. Echixe'at b'antaj ech etxumb'al u Tioxh, ab'iste ex, ex tek ik'aol ime'al Tioxh tan, tii seti!. ²Tiojex ti' emol, echa' i'an u Cristo aas i'an tii qi!. Aal taq' tib' tu kamchil qi!. A' u tx'olo'm u choob'al tetz u kupaav ok vatz u Tioxh. Ma'l oya aas echa' tx'umq'ixsab'al ije'op vatz Tioxh.^d

³Ech eb'anchi aas sa'atin texo'l ma'j eesanib' tu b'ey tuch' aanima. Niko'xh b'anol tetz ye'xtxoj. Utz ye'k seb'ane' aas ye'k enoob'al ti' q'u kam. Paat ye'k sa'alax q'u kam texo'l tzi!. Tan ex tek aanima aas nexaanse'l etib' k'atz paav. ⁴Ye' ko'xh yolonex tu sub'u'mla chaj yol. Niko'xh tzu'kin yol saelu'l tetzi!, q'u'l paat ye'k tokeb'al, q'u chan yol. Tan ye'k itxa'k. Pek a' setal yol aas a' sik'ama Tioxh. ⁵Tan yit' sa'kojetzan tu viQ'esalail u Cristo utz, k'atz u Tioxh q'u aanima q'u'l niteesa tib' tu b'ey tuch' aanima. Niko'xh q'u b'anol ye'xtxoj, q'u'l ye'k inoob'al ti' kam. Tan ela ko'n tuch' nacho b'anich tioxh q'u acha'v tzi!.

⁶Ab'ili'ch ko'xh eesanex tu b'ey tu unjoloj yol aas ye'k itxa'k. Tan niku' vik'a'nal u Tioxh ti' q'u'l niqelone' utz, ni'an q'u kam ech tzi!. ⁷Ech ye' ko'xh eb'an etetz q'u kam ni'an q'u aanima tzi!. ⁸Aatz ko'xtene b'a'ntan echa' tu uken atilk'ex. Pek aatz cheel, atil tek ok'ex k'atz u kuB'aal Jesuus utz, tu txijtxub'al tek atilk'ex. Ech k'uchtaj aas atilex k'atz u txijtxub'al. ⁹Tan aatz va'l nicheesa u atinchil k'atz u txijtxub'al sukuk'atza tikuenta u Tioxhla Espiiritu, echa' b'a'nla vatz tze!. Utz aya' q'u'l tza': q'u mamaj b'a'nil, vib'anax vijikomal utz, vinujul. ¹⁰Ech a' chit seb'an q'u kam q'u'l tiira b'a'n ni'enku tu u Tioxh. ¹¹Pek ye' eb'an etetz q'u kam va'l ni'an q'u aanima tu uken. Tan ye'k itx'ak. Aal yaataj q'u'l ech ni'ane!. ¹²Tan aal ch'ixveb'al oj seyol setib'ilaj q'u kam ni'an tu mujel. ¹³Pek aatz nitelu'l q'u kam vatzsaj tzi!, yak nichee elu'l tu kajay q'u'l ni'ane!. Tan ech ni'an u txijtxub'al, nik'uch q'u kam ye'xtxoj. ¹⁴Echixe'at nital u Yolb'al Tioxh ech tza!:

^d 5.2 Aatz u tx'umq'ixsab'al nije'op vatz Tioxh nital u Pablo tzi!, a' niyolonku ti' q'u chelem karne'l nichik'achax ok vatz Tioxh vi' u nachb'al Tioxh. Choktaj u Eexodo 29.18. A' nik'am ti' va'l i'an u Jesuus tu vikame!. Aatz nitale' aas "vix'umq' ije'op" chia, a' toke' aas b'a'n ni'enku tu u Tioxh; nik'ule' niyolonka.

—K'asen ab'iste axh vatchelaxh.
 Utz lakpen xo'l q'u kamnaj.
 Ech sitxijtxu'axh u Cristo.— Chia.

¹⁵Ech b'antajchit'ex tzak'kin tu vetatine'. Ye' eb'an ex txoxkin, pek atoj etxumb'al ti' q'u kam. ¹⁶Ye' ko'xh eb'uch u tiempo. Pek txakunsataj ti' ib'anax u b'a'nil chajpaj. Tan txaklel ib'anax u onkonil tu u tiempo cheel. ¹⁷Yit' kan chaj ko'nkoxh seb'ane'. Pek paaloj etxumb'al tuul kam visa' u kuB'aal. ¹⁸Ye' ko'xh q'ab'anex tan, ek'u'l nisotzsa. Pek aal a' chit tiira atoj ok sek'atza u Tioxhla Espiiritu. ¹⁹Utz a' chit noj eloch etib' tu vetatin k'atz u Tioxh, tu eyoltu q'u yol tz'ib'amalka tu u u' tetz b'itzal Tioxh, tu eb'itzat q'u b'itzal utz, tu q'u b'itzal q'u'l nicheesa sek'u'l. B'itzataj, oksataj iq'ii u kuB'aal tuch' etaanima. ²⁰Utz k'amataj chit kajay q'u kam tu u Tioxh b'enamen, u kuTat tu Amlika tib'ii u kuB'aal Jesucristo.

U tiq'ol q'u itz'in atzika tu atib'al sab'anaxi

²¹Echen setx'ol etiq'ot etib' setib'ilaj, kam echa' isa' u Tioxh. ²²Echa' q'u ixoj, echen sinima imantaar q'ul ivinaj, echa' inimal u kuB'aal si'ane'. ²³Tan a' iq'esala u ixoj vivinaj; a' vivi'. Echa' u Cristo tan, a' u q'esala xo'l q'u niman tetz; a' vivi' majte. Utz a' vichi'l q'u niman tetz. Tan a' u Chitol tetz tu paav. ²⁴Tan kam echa' inimal u Jesusu tu q'u niman tetz u Jesusu, echat q'u ixoj majte, sinima q'ul ivinaj.

²⁵Utz aatz ex vinaj, tiiojex ti' q'ul etixoj, echa' i'antu tii u Cristo ti' q'u niman tetz. Tan taq' tib' tu kamchil ti'. ²⁶Tal u Yolb'al Tioxh te utz, xaane'l k'atz u paav taq'o. Tan a' isa' tx'aatx'och tatin siatz, echa' itx'aal tu a' i'ana. ²⁷Ech tiira tx'aatx'och tatin q'u niman tetz tu paav siatz, aas lu'litiq'o. Paat ye'k b'oj paav k'atza; tiira techal. Ye'k ma'j kam ye'xtxoj. Echa' ma'j b'a'nla oksa'm ye'k tz'il ti', yit' moch'el koj tib'. ²⁸Ech kam echa' i'antu tii q'u vinaj ti' vichi'l, echat i'antu tii ti' u tixoj si'an majte. Tan ab'il va'l tii ti' u tixoj, anat ko'xh ni'an je' tii ti' atzi'. ²⁹Tan ye'xhab'il ko'xh ma'j aanima nib'anon aas ye'k ko'nkoxh itxa'k ichi'l te. Pek nitzujb'e utz, tii ti'. A' va'l ni'an u Cristo tu q'u niman tetz tan, a' vichi'l. ³⁰Utz o' itz'ajel vimal, vichi'l utz, q'ul ib'ajil. ³¹Ech toke' aas sataq'ka itat inan u vinaj utz, sik'ul tib' tuch' u tixoj. Ech ma'l teko'n saelka. ³²Sib' tok u yol tzi'. Tan ye'ich ootzajib'e veti'anka. Pek a' niyolonku ti' u tatin u Cristo tuch' q'u niman tetz. ³³Pek aatz ti' q'u aanima k'u'lel tib', junun ex, ex vinaj, tiiojex ti' q'ul etixoj. Echa' eb'antu je' tii seti'. Utz atoj tatin vivinaj u ixoj siatz majte.

6 ¹Aatz ex k'aol me'ala, nimataj q'ul etxutx eb'aal. Ech sek'uche' aas nenima u kuB'aal Jesusu. Tan a' vijikomal. ²Tan: —Atoj tatin vatat vanan saatz.— Chu ma'l u mantaar va'l tiira ib'o'q'ol utz, atil iq'aq'al oj

sanimali tal u Tiohx.^e ³Ech b'a'n ko'xh sapaalk'axh. Utz sib' u vatz aq'ii asaj tu u vatz amlika si'an taq'o tza'.

⁴Pek aatz ex, txutxa b'aala, ye' ko'xh elak ivi' q'ul ek'aol eme'al. Pek jik ko'xh sechus tu viyolb'al u kuB'aal. Utz setoksa tu jik.

⁵Aatz ex, ab'iste ex k'ayimal etib' tu aq'on, nimataj q'u b'aal etaq'on tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Atoj chit tatin sevatz. B'antajko'xhex jik tetaanima k'atza. Ech sek'uche' aas nenima u Cristo. ⁶Ye'k seb'an echa' ni'an q'u aanima q'u'l ta'xh ni'an ib'a'n vatz u b'aal taq'on. Tan a' isa' aas b'a'n chit se'enku tu u b'aal taq'on. Pek k'uchtaj aas ex taq'onom u Cristo; tuch' chit etaanima seb'an q'u kam. A' seb'an vitxumb'al u Tiohx. ⁷Aya'l chit ek'u'l seb'an u aq'on; aya'l kala taq'on u kuB'aal neb'ane' utz, yit' taq'on koj aanima. ⁸Tan ab'iste q'u b'a'n ni'an junun aanima, sa'naltil iq'aq'al xe' u kuB'aal, k'uxh k'ayimal tib' tu aq'on xe' ma'j aanima oj yit' i' majte.

⁹Utz echat ko'xh seb'an tu q'ul etaq'onom majte, ab'il ex, ex b'aal chaj aq'on. Eb'anchile aas sako'xhепoyi. Atoj sek'u'l aas ela ko'xh ex tuch' q'u aq'onom vatz u kuB'aal va'l ni'ilonk'asu'lo' tu Amlika. Utz ye'k tel aanima siatz.

Q'u lochb'al tetz q'u niman tetz u Jesuus atile

¹⁰Pek aatz cheel hermanos, nival sete, iq'omoy eyak'il k'atz u mam iyak'il u kuB'aal. ¹¹Koltaj etib' vatz u tx'i'li'inaj. Txakunsataj q'u b'amb'al ch'a'o xe' u Tiohx. Ech ye'k sisub'ex u tx'i'li'inaj. Pek tii satxake'ex k'atz u Tiohx. ¹²Tan aatz u kuch'a'o, yit' tuch' koj nojla aanima aas atil ikajal tuch' ichi'l, pek tuch' q'u q'esal tx'i'li'inaj, q'u maalola chaj aanxel, q'u'l q'esala tatin tu amlika ti' kaji'q' tu uken, tuch' q'u b'anol ch'a'o, lochol tetz u onkonil tu u vatz amlika tx'ava' cheel.

¹³Echixe'at atoj etetz q'u b'amb'al ch'a'o va'l xe' u Tiohx. Ech seq'i' q'u tza'l aas lu'ul seti'. Utz tii txaklelex aas ma't itzojpe'. ¹⁴Ech tii etatin k'atz u Tiohx. Utz a' q'u b'amb'al ech'a'o seb'amb'e tza'. Tii etatin tu vinujul tan, siloch'ex; echa' ma'j qitzb'al aas ni'xhta'q' yak'il. A' chit seb'an q'u kam jikom, ech sikolex; echa' ma'j ch'ich' chale'k kolb'al vatz etaanima. ¹⁵Noj epaxsa itziiul u b'a'nla chusb'al tetz paas. Tan a' va'l echa' kolb'al tetz etajan. ¹⁶Utz a' chit ib'o'q'ol aas sa'xhk'uje' ek'u'l ti' u Tiohx. Tan a' samajon tok u ka'tziiunchil sek'atza va'l nitoksa u tx'i'li'inaj; echa' u escudo b'amb'al ch'a'o aas nimaj tok u yatz'b'al ti' u sol. ¹⁷Pek a' u kolb'al tetz vepensaar aas a' tii setitz'a u chitpichil tu paav; echa' vicasco u sol aas nikol vivi'. Utz txakunsataj u Yolb'al Tiohx aq'el tu u Tioxhla Espiiritu tan, a' va'l echa' ech'ich'.

¹⁸Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx b'enamen. Q'ilataj sik'letaj Tiohx titxumb'al u Tioxhla Espiiritu. Tzuk'elex ti'. Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx

^e 6.2 Choktaj u Eexodo 20.12; u Deuteronomio 5.16.

ti' q'u niman tetz u Jesusu. ¹⁹Utz nachtaj Tiohx vi' majte. Ech chajpaj sayolonin ti' u b'a'nla chusb'al, sachee unyol kam saval ti' utz; ye'k xo'val saval q'u kam ye'ich ootzajimal ti'. ²⁰Tan in ichaj utz, ivatzil u Tiohx tu u vatz amlika tx'ava' tza', k'uxh qitzel unpaal ti' talax u b'a'nla chusb'al. Ech tiira taq' koj unyol u Tiohx ti' talax vatzsaj b'a'nil, ye'k unxo'val kam va'l saval ti'.

Itzojpu u u' tza'

²¹Sunchaj opon u kub'a'nla hermano Tiiquico tzexe', va'l tiira tii'in ti' tan, jikom nitaq'onin ti' u kuB'aal utz, k'ujleb'al k'u'l. A' toj alon sete kam nipaalk'in utz, kam nunb'ane'. Ech setootzaji. ²²Ech vetunchaj opon tzexe' ti' u kam nivale' tzi', ech setab'i kutziul utz, ech satxuq'txunex taq'o majte.

²³Hermanos, u Tiohx, u kuTat tu Amlika, tuch' u kuB'aal Jesucristo koj aq'on u paas texo'l. A' koj lochonex ti' eb'antu tii'ex setib'ilaj. Utz a' koj lochonex aas sak'uje' ek'u'l ti'. ²⁴Ech atil koj vib'a'nil u Tiohx seti', kajay ex tz'ejel etaanima ti' u kuB'aal Jesucristo, ab'iste ex nojchit ta'n tz'ejel etaanima ti' ye'k iya'e'. A'i.

U U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Filipos

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Pablo. Atich tu tze' tu Roma aas itz'ib'ata'. A' chit si'chtexhyatz'pi, kamal tixo'l q'u ya'b' 59–61 m.t.J. Tu yolb'al griego itz'ib'ava. Tikuenta u Pablo tuch' u Silas ok u b'axa niman tetz u Jesusus tu u tenam Filipos. Aya' u xeen tze', a'ich imol initxa'a. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.11-40. A' chit i'anta' tu u ka'paj ib'en u Pablo.

Nitalche' aas a' u u' tetz txuq'txunchil tza' tan, chi'b'eb'al iyolon u tz'ib'an tetz tuul k'uxh tu tza'l atilka.

Ye'k ma'j kam aas nim tuul niyolon u Pablo ti' tza', pek kalab' ko'xh kam niyolonka. Nital'e aas ye'xhkantu' k'uxh tu tze' atilka tan, niveet taltu u yolb'al Tiohx tu q'u preexhu. Nitaq' nimal ik'u'l tere'n q'u paxsan tetz u yolb'al Tiohx majte. Nital majte aas ye'xhkam niqeon tu u kamchil. Tan k'uxh itz'lele utz, k'uxh ma't ikame', ta'xh b'anel saok iq'ii u Jesusus. Ech aatz u kamchil siatz utz, b'enchil ko'n xe' u Tiohx. Utz aatz u vatz iq'ii isaj, a' toke' atinchil k'atz u Jesusus ti' inimale'.

Nitale' aas nitxuq'txun u Pablo ti' q'u niman tetz u Jesusus tu Filipos tzi' tan, tiira nichib'an tii tib'ilaj. Ni'xhichiloch tib'; nitxuq'txun tib'ilaj.

Nital vatzsaj aas sailax ok etz ti' u Jesusus. Tan k'uxh Tiohx nal tatine' utz, Tiohx b'enamen, ye'xhkam it'anb'a' tib'. Pek aal taq' b'ens tib' aanima. Loq' tiira inima vitxumb'al u Tiohx. Utz tiira maanxho itxumb'al, asta taq' tib' tu kamchil. Utz ti' vinimane', t'anb'a'l tu u Tiohx majte. Taq' tijle'm vi' q'u kam kajayil.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) *1.1-11* Nixe'tiyolone'. Nitaq' ichajlichil q'u niman tetz u Jesusus tu Filipos. Utz nital'e aas ni'xhib'an tii ti' tan, tiira nimotxik'uch u yolb'al Tiohx tu vib'anone'.
- 2) *1.12-2.18* Nital'e aas ta'xh ma'l ib'o'q'ol tu u vatz kuq'ii kusaj sakub'ane', aya' vich'ii u kutxumb'al ti' tootzajil u Jesusus.
- 3) *2.19-3.21* Nital ti' u taq'on u Pablo ti' u Tiohx tuch' q'ul imol.
- 4) *4.1-20* Nital'e aas echen sauch chi'b'ichil tu u atinchil k'atz u Jesusus. Utz b'enamen sak'amab'el ti' kajay q'u kam.
- 5) *4.21-23* Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu tu Filipos

1 ¹Nunq'ilab'enex hermanos, in u Pablo. A' unmol u Timoteo, o' taq'onom u Jesucristo. Nikuq'ila'ex jank'al ex atilex tu u tenam Filipos, ex niman tetz u Jesusu tuch' ex, ex q'esala utz, tuch' ex diaakono. ²Atin koj vib'a'nil u Tiohx sek'atza. Aya' va'l nitaq' u kuTat tu Amlika, tuch' u kuB'aal Jesucristo. Utz atin koj u paas tetaanima taq'o majte.

Viq'ilat sik'let Tiohx u Pablo ti' q'u niman tetz u Jesusu

³Chajpaj nivulsa'ex sunk'u'l, nunk'ama u Tiohx seti'. ⁴Utz chajpaj nunq'ila sik'le u Tiohx seti' sekajayil tuch' chit txuq'txunchil nunb'ane'. ⁵Tan tiira txayel qib' tixe'teb'al utz, ulyuko'xho' tza' tuul ti' u b'a'nla chusb'al nimamal qaq'o. ⁶Echixe'at tek' vootzajle aas sa'kojtelab'eka'ex u Tiohx ti' vitxumb'al va'l ni'an seti'. Pek aal maas siq'anb'ixsa'ex tu vetatin sik'atza. Ech si'ane' ulnalen u kuB'aal Jesucristo tika'paj.^a ⁷Ech ijikomal nunnache' aas ech nivitz'a seti' tzi'. Tan tiira atilex tu vaanima. K'uxh tu tze' atilk'in tan, ex unmol ti' vib'a'nil u Tiohx. Ex unmol nikutxakb'a' qib' ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al. Utz ex unmol ti' itzaq'b'el q'u'l nikoontrain. ⁸Nojchit u Tiohx ootzajin tetz aas tiira tii'in seti' kajay ex. Echa' tel taanima u Jesucristo seti'.

⁹Utz nunq'ila sik'le u Tiohx seti'. Nunjaj te aas tiira eb'an koj tii'ex setib'ilaj majte chajpaj. Taq' koj tere'n etootzajib'al tuch' etxumb'al ech setootzaji kani'ch ik'ultu tib' etxumb'al setib'ilaj seb'ane'. ¹⁰Ech setootzaji q'u kam q'u'l tiira techal. Utz jikom chit q'u kam seb'ane'. Ech ye'xhkam ko'xh sa'alax seti'. Utz b'a'n ex li'an vatz u Cristo aas lu'ul tika'paj. ¹¹Kaana b'a'nla chaj kam lek'ucha, echa' b'a'nla chaj vatz tze'. Aya' q'u jikomla eb'anon tu viq'aq'al etatin k'atz u Jesucristo. Ech saoksal iq'ii u Tiohx taq'o utz, sat'anb'a'li.

Vib'o'q'ol u atinchil k'atz u Jesusu

¹²Hermanos, ootzajitaj aas iyak'il u b'a'nla chusb'al nitiq'o k'uxh nunpaal tu tza'l. ¹³Aal tootzaj tek kajay q'u sol xe' u ijlenal tza', tuch' tere'n q'u aq'onom aas ti' ko'n ipaxsal itziil u Cristo k'uxh atilku'in tu preexhuil.^b ¹⁴Utz ech ko'nkoxhtu', pek sib'al q'u niman tetz u kuB'aal latza', aal nitiq'o iyak'il ti' ipaxsal paal u yolb'al Tiohx. Ye'k ixo'val, k'uxh atilin tu tze' ti'.

¹⁵Atil aanima nipaxsa itziil u Cristo; loq' tetz isa' ti'. Echaib' isa' sunk'atza aas nitale'; sipaasa tib' sunvi' nitale'. Pek aatz unjote, jikom chit aya'l ik'u'l ni'ane'. ¹⁶Aatz q'u'l echaib' nititz'a tzi', yit' jik koj aya'l

^a 1.6 Choktaj u Salmos 138.8. ^b 1.13 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 28.30-31.

ik'u'l ni'ane!. Pek a' isa' tak'b'ixsal tere'n q'u tza'l vi'. ¹⁷Pek aatz unjote, tiira aya'l ik'u'l ni'ane!. Tan tootzajle aas a' unmol txaklelin ti' itzaq'b'el q'u'l nikoontrain u b'a'nla chusb'al. ¹⁸Loq' a'tzii. Ta'xhtzii aas a' nipaxsal itziil vib'ii u Cristo, k'uxh vet sik'u'l si'an satale' utz, k'uxh tinujul si'ane!. Ech nuntxuq'txune!. Utz satxuq'txunin b'enamem.

¹⁹Tan vootzajle aas saelin tu tze' tza' tu veq'ilat esik'let Tiohx vi' utz, tu vilocht'in u Tioxhla Espiiritu va'l nitaq' u kuB'aal Jesucristo. ²⁰Pek tiira a' unsa' sa'xhilax vitxumb'al u Cristo sunk'atza, k'uxh lakamin oj laitz'e'in. Ta'xhtzii ye'xhkam sunxo'va.

²¹⁻²²Pek oj atil vatz unq'ii saj, tx'anel tan, a' unmol u Cristo. Utz aal tere'n saaq'onin ti'. Pek kankojtu' majte untz'oj sakamin ti'. Aal techal tan, a' sunb'an kanaal u atinchil b'enamem k'atz u Cristo. Ech tiira ela b'a'n utz, ye' tek vootzaj ab'iste suntxay te.^c ²³Loq' ni'xhipensaarinsa'in ka'va'l q'u kam tzi!. Tan aal tiira nitekqvachva sakamin, ech sa'atinin xe' u Cristo. Tan a' va'l tiira techal. ²⁴Pek ib'o'q'ol setetz aas sa'tere'natin vatz unq'ii unsaj. ²⁵Utz k'ujlel unk'u'l aas sa'tere'nkaa'in texo'l ti' elochle!, ti' etxuq'txunsal k'atz u Tiohx. Ech setiq'o eyak'il tu vik'uje' ek'u'l ti'. ²⁶Ech sa'xhetoksa iq'ii u Cristo Jesusu vi' aas la'pajoponin texo'l.

²⁷Pek ta'xh nunjaj sete aas ech chit eb'anon seb'ane' va'l nital u b'a'nla chusb'al tetz u Cristo. Ech k'uxh se'nvilex utz, k'uxh ye'xhka'tin texo'l, ta'xhtzii jikom etatine!. A' unsa' savab'i aas tiira txaklelex tu u b'a'nla chusb'al. Ma'l ko'n etxumb'al ti!. Ma'l ko'xh etaanima. Ma'l etxakb'a't etib' ti' u b'a'nla chusb'al va'l k'ujlel kuk'u'l ti!. ²⁸Utz ye' ko'xh etaq' tzii sixo'vixsa'ex q'u aanima q'u'l nixe'k'ulanex ti' u b'a'nla chusb'al. Tan k'uxh ni'an ech tzi!, a' u techlal atzi' aas sab'en tu choob'al paav. Pek aatz ex, chitpinajex tu vepaav tu venimat u b'a'nla chusb'al. Utz u Tiohx va'l niaq'on. ²⁹Utz aatz ex, ex tek niman tetz u Cristo. Ma'l b'a'nil a' vetek'ula tzi!. Utz ech ko'nkoxhtu!, pek b'a'nil majte aas sa'nalpaalex tu tza'l ti!. Ech oksataj yak'il. ³⁰A'tzii. K'uxh atilex tu u tza'l cheel, echa' va'l etil unpaal tuul atich'in texo'l. Utz echa' va'l netab'i atilin tuul cheel.

U tilax ok etz ti' va'l i'an u Jesusu

2 ¹⁻²Hermanos, txuq'txunsatajin tu veb'anone!. Echa' tzi' untz'oj sek'uche' aas nojchit nitaq' nimal ek'u'l u Cristo ti' ib'anax q'u kam b'a'n. Echa' tzi' untz'oj sek'uche' aas niloch'ex ti' eb'antu tii setib'ilaj. Echa' tzi' untz'oj sek'uche' aas atil u Tioxhla Espiiritu sek'atza. Utz echa' tzi' untz'oj sek'uche' aas netxum ivatz emol. A' vek'uchta' aas ma'l ko'n etxumb'al seb'ane!. Tiira ela tii'ex setib'ilaj. Ma'l ko'n evatz utz, ela ma'l ko'n sek'aj ti!. ³Paat ye'k seb'an kam aas tokeb'al ko'n eq'ii. Yit' a' koj sechok etechat etib' tuch' emol. Pek aal a' chit setitz'a vemol. A' va'l

^c 1.21-22 Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Galaacia 2.20.

paalchu sevatz seb'ane!. Yit' tuch' koj t'e'sil seb'an q'u kam. ⁴A' chit sechoke' ab'iste u b'a'nil tetz q'u aanima. Yit' ex ko'nkoxh setitz'a etib'.

⁵Pek b'antaj ech etxumb'al va'l ik'uch u Cristo Jesusus.

⁶Tan k'uxh Tiohx tatine',
ye't tachva aas ta'n sakaas Tiohx.
Ye't ib'an ya'l ikaa k'atz u Tiohx.

⁷⁻⁸Pek ich'oob'ixsa tib'.

Taq'ka u tx'anella atinchil tu Amlika.
Utz vetib'ensa tib's vinaj. Vettaq' b'ens tib' niman Tiohx.
Utz aal taq' paj tib' tu u kamchil vatz kurus ti' vinimal u Tiohx.^d

⁹Ech oksal iq'ii tu u Tiohx ti' va'l i'ana tzi'.

Tiira nim u tijle'm taq'a.
Techal talchu vib'ii vatz tere'n q'u b'ii.

¹⁰Ech tib'ii u Jesusus,

kajay sapeche' vatz u Tiohx.
Saq'ilal sik'lel tu q'u'l tu Amlika,
q'u'l tu u vatz amlika tx'ava' tza' utz,
tuch' q'u'l atil jaq' tx'ava' majte.

¹¹Ech kajay sa'alon aas ta'xh u Jesucristo B'aala tatine'.

Ech so'ok iq'ii u Tiohx u kuTat.^e

Vik'uchax u b'a'nil echa' txijtxub'al tu uken

¹²Ech aatz cheel unhermanos, nimataj va'l nivale' tza'. Nimataj u yolb'al Tiohx echa' nicheb'ane' aas atich'in texo'l. Utz aal tere'n senima, k'uxh ye'k in texo'l. A' chit setitz'a vetatin k'atz u kuB'aal Jesusus. Nimataj utz, xo'vataj. ¹³Tan u Tiohx va'l nioksan sek'u'l kam q'u kam b'a'n netachva ib'anaxe'. Utz a' saalon sete kam seb'an majte. Tan a' vib'a'nla txumb'al u Tiohx seti'.

¹⁴Ech jik chit seb'an q'u kam, yit' yoloib' koj seb'ane!. Yit' yaayoloib' koj seb'ane!. ¹⁵Ech ex jikomla chaj ik'aol ime'al Tiohx si'ane!. Nojchit ye'xhab'il ko'xh kam satal seti'. Sek'uch u b'a'nil xo'l q'u onkonla chaj aanima elnaj tu b'ey tu u tiempo tza'. K'uchtaj q'u b'a'nil xo'l q'u onkonla chaj aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Echa' ex txijtxub'al paq'lele seb'ane!. ¹⁶A' chit tii noj enima u yolb'al Tiohx va'l niaq'on u tiichajil k'atz Tiohx. Tan oj ech seb'ane!, sa'xhtxuq'txunin aas lu'ul u Cristo tika'paj. Tan atil iq'aq'al u vaq'on sek'atza. Utz ye'k ko'nkoxh tokeb'al u vela' vok ti' unpaal texo'l.

¹⁷Utz a'tzii, k'uxh lakamin ti' elochax ti' vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx. Ye'xhkantu' k'uxh lumb'an tetzan u ta'l uuva va'l niqool b'en xo'l

^d 2.7-8 Choktaj U Tio 26.39; Q'u Hebreo 2.9; 12.2. ^e 2.11 Choktaj u Isaias 45.23.

u tx'olo'm vi' u nachb'al u Tiohx. Tan nuntxuq'txun ti' va'l ni'an u Tiohx texo'l.^f 18 Utz chi'b'ojex, txuq'txunojex sunk'atza majte.

Vichajax b'en u Epafrodito tuch' u Timoteo tu Filipos

19 Ta'xh ma'l u kuB'aal Jesusus, sa'texhunchaj opon u Timoteo tzexe'. Se'ntilex. Utz ech satxuq'txunin aas latalu'l etziil ve.^s 20 A' sunchaj opon tan, ela untxumb'al tuch'. Ab'il koj va't sab'anon aas nojchit saela'ok ti' veb'a'n'il echa' u Timoteo tzi'. 21 Tan aatz unjote, ta'xh nimotxititz'a je' tib' ti' tok iq'ii. Ti' koj u Cristo Jesusus ni'anva. 22 Pek ech koj u Timoteo, etootzaj nal u b'a'nla itxumb'al. Etootzajle aas antu nilochonin ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al ti' u chitpichil tu paav. A' unmol. Ech ilochon sunk'atza maj' unk'aol. 23 Ech a' va'l sunchaj opon tzexe', ta'xh savile' kam saya'k'in tza'. 24 Utz k'ujlel unk'u'l ti' u kuB'aal majte aas toj nal oponojin tzexe'.

25 Pek aatz cheel, ministeer nunchaj opon u Epafrodito tzexe', u kuhermano utz, vunmol ti' u aq'on nunb'an tza', va'l aya'l ik'u'l nimolo'in ti' untxakb'a't vib' vatz q'u tza'l. Echa' unmol tu ch'a'o. Aya' u niman tetz u Jesusus echaju'l tzunxe' utz, va'l nilochonin ti' q'u kam nunsavs. 26 Sunchaj opon tan, vatz ik'u'l se'ntilex sekajayil. Aatz ok iyaab'il tza' utz, tab'i aas ilin etanima ti'. Itxumex taq'o. 27 Tan nojchit ok iyaab'il. Utz b'iit ko'xh kul kami. Pek qe'l aas txuml iatz tu u Tiohx. Utz ta'n ko'n koj txuml iatz tu u Tiohx, pek ant in, itxum unvatz majte. Tan kam koj, aal maas ko'xh satxumunin taq'o koj atzi'. Utz aal txumu'm nal atilk'in tu tze'. 28 Echixe'at nivooje'la ichajl opon tzexe'. Tan a' unsa' satxuq'txunex setil iatz texo'l. Utz ech ye'k satxumunin. 29-30 K'ultaj tuch' txuq'txunchil unchee' tan, kumol ti' u kuB'aal. Utz tii'ex ti' tan, nojchit kul kam ti' inimal u Cristo. Tu tza'l vetpaalka utz, kul kam ti' ilocht'in ti' q'u kam nunsavs, aas ul i'an evatzil ti' unlochle'. Ech tii'ex ti'. Utz tii'ex ti' q'u niman tetz u Jesusus majte q'u'l ech tzi'.

Vinimat vinujul u Pablo aya' u Jesusus

3 1 Unchee' aatz cheel hermanos, txuq'txunojex ti' u kuB'aal. Tan ye'xhkam nunkoole' k'uxh jatpajul ko'n suntz'ib'a talax q'u kam tza'. Ta'xhtzii aas siloch'ex. 2 B'antaj kuenta etib' ti' q'u onkonla aanima

^f 2.17 Aatz u yol nitxay k'asu'l u Pablo tza', a' nik'am ti' va'l nichib'anax xo'l q'u Israeel ti' q'u toksat tx'olo'm. Tan b'enchimal nich'an q'u oksan tx'olo'm vatz Tiohx aas nichiqoo b'en ta'l uuva xo'l u tx'olo'm va'l nichik'acho'k vi' u nachb'al Tiohx. Choktaj u Nuumeros 28.7; u Leviitico 23.13. Aatz nital u Pablo aas k'uxh si'an tetzan u ta'l uuva, niqool b'en xo'l u tx'olo'm. Kamal a' nital vikajal va'l sael tu kamchil ti' u b'a'nla chusb'al. ^s 2.19 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.1-3.

eesanal tu b'ey. Aya' q'u vetz'ol chi'l, q'u ye'xtxojla chaj chusul. Tan jolol echa' tx'i' aas ye'k inoob'al.^h

³Pek aatz o', o' va'l iq'omal vitxumb'al u Tiohx qaq'o tu u qaanima, yit' tu kuchi'l koj. A' u nojla kostuumbre vatz u Tiohx ab'iste o' nojchit tuch' qaanima niqaq'onin ti' u Tiohx. Utz kaana kutxuq'txun ti' u qatin k'atz u Cristo Jesusus. Yit' nitere'nkojik'uje' kuk'u'l ti' q'u kam q'u'l tetz ko'n chi'l.ⁱ ⁴K'uxh aal b'anel vetz vitzok'ax el b'iil chi'l. Pek aatz q'u'l nialon aas ministeer sak'uje' kuk'u'l ti' u kostuumbre ti' itzok'ax el b'iil chi'l, aal paalchu'in sii' koj atzi', aas nikojvoksa unq'ii ti'. ⁵Tan tzok'ax el b'iil unchi'l aas vaaxajilich q'ii vitz'pe'. In Israeel b'a'nil. In ma'l tu q'ul itu'xh ixalam u Benjamiin. Tiira a' iq'omich vaq'o u o'tla txumb'al Hebreo. Utz inich fariseo tu u vuq'ayb'al ti' inimal u o'tla mantaar. ⁶Inich ojchan tetz q'u niman tetz u Jesusus. Tan tiira a' tz'ejxinajichk'in ti' inimal q'u kostuumbre nital u o'tla mantaar. Utz tiira ye't yolp'in ti' inimale'.^j

⁷Pek k'uxh tiira techalich itxa'k q'u kam sunvatz tzi', vetuntz'ejluka. Tan a' tek sib' itxa'k sunvatz vunk'ontu vaanima ti' u Cristo. ⁸Kam tere'n koj itxa'k q'u kam ti' u kostuumbre sunvatz cheel tzi', tz'ejxi sunvatz. Tan paalchu u techalla b'a'nil sii' aya' vunchab'at u tootzajil u Cristo Jesusus vunB'aal. Ti' ko'n untz'ejtu vaanima ti' u Jesusus, vetuntz'ejle'l kajay q'u vetz. Ech teku'en a' ch'is sunvatz. Tan a' unsa' sunb'an kanaal u tootzajil maas u Cristo. ⁹Ech a' va'l ta'xh nunk'aj ti', aya' u vatin k'atza. Ye'k va'toj kam unsa'. Yit' a' koj k'ujlelku unk'u'l ti' viq'aq'al unnimat u o'tla mantaar aas chitp'in tu paav. Pek a' sab'ensanin jikom vatz u Tiohx vik'uje' unk'u'l ti' inimal u Cristo. ¹⁰Tan a' unsa' tootzajil maas u kuB'aal Jesusus. A' unsa' sak'uje' unk'u'l ti' u mam iyak'il va'l q'aav itz'pixsan tika'paj. Utz a' unsa' aas sapaalin tu q'u kam paalku majte. K'uxh ech unkame' vikame'. ¹¹Tan a' unsa' sunk'ul u q'aavitz'pichil tika'paj majte.

Vib'anax ya'l tiq'ol vitxumb'al u Jesusus b'enamen

¹²Ye'xhkam nivale' aas tiira in tek jikomla aanima vatz Tiohx; tz'ajeltek'in siatz. Ye'xhkam nivale' aas nojchit elyop'in tu q'u kam tzi'. Pek nunb'an ya'l vib' ti' aas sa'naloponin tu u jikomil vatz u Cristo Jesusus. Tan vootzajle a' va'l isa' vi'. Utz sitzojpixsa sunk'atza. ¹³Ech ye'saj untx'aktu va'l nivale' tza' hermanos. Pek loq' tiira k'ajel vib' ti', nivoksa yak'il ti' untzojpit taab'a'b'en. Utz paat nivaq'ka q'u kam ech tzi' q'u'l paalnajka, q'u'l b'anelka vaq'o. ¹⁴A' tii nivaq' yak'il. Ech nunb'ane' ma'l

^h 3.2 Aatz q'u puera aanima q'u'l yit' Israeel koj, jolol echa' tx'i' vatz q'u Israeel tan, ye' tootzaj Tiohx. Utz "tx'i'" chu ti'. Pek aatz u Pablo, nib'anb'e je' u yol "tx'i'" ti' q'u Israeel tan, ti' vitxumb'al q'u Israeel ni'enka. ⁱ 3.3 Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 2.28-29; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia 6.15. ^j 3.6 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 8.3; 9.1-2.

aanima nit'aspu ti' topon tu va'l k'ajel ti' taq'o. Utz toj nal untx'ak u mam oya va'l ala'tzi'im al ve tu u Tiohx. Tan a' sik'lenin ti' u techalla kam ti' viminal u Cristo.

¹⁵Ech oj tz'ajeltek'ex vatz u Tiohx nenache', ex nachol tetz atzi'. Pek oj yit' ex koj nenache', u Tiohx toj alon sete kam seb'ane'. ¹⁶Pek kam ech u qatin k'atz u Tiohx cheel, atojok'o' ti'. Ma'l ko'n u chusb'al qetz utz, ma'l ko'n u qitz'ab'al sakub'ane'.

¹⁷Hermanos, iltaj ok etetz vi' ti' va'l nunb'an sevatz. Utz iltaj ok etetz ti' q'u aanima majte q'u'l nimamal taq'o kam q'u'l kuk'uch te.^k ¹⁸Nival sete ech tzi' tan, atil unjolol aanima aas tiira paarten inimal u yob'al Tiohx ni'ane'. Koontrain tetz vikam u Jesusu vatz kurus tu q'u'l ni'ane'. B'antaj kuenta etib' ti', echa' va'l alel sete vaq'o. Utz nipajval sete cheel. Nojchit nivoq' ti' va'l nimotxi'ane' tzi'. ¹⁹Loq' tilayol samotxya'ka. A' sik'ul u choob'al paav. Tan a' vatzil inimat u nojla Tiohx, a' itiohx u tuul. Utz a' nimotxchi'b'ik ti' q'u ch'ixveb'alla chaj kam nimotxi'ane'. Ta'xh tz'ejxinajku ti' q'u kam nituch tu u vatz tx'ava' tza'. ²⁰Pek ech koj o' tan, a' tek qetz u atinchil tu Amlika xe' Tiohx. Aye'n tek u qatib'al tzi'. Utz a' texh nikuch'ia tul u Chitol qetz, aya' u kuB'aal Jesucristo. ²¹Tan a' va'l sajalpixsan u kuchi'l va'l niko'nikame' tza'. Utz toj nal taq' va't kuchi'l tiira techal. Ech teku'en a' vichi'l u Jesusu aas ye'kan kamchil ti'. Tan tu u mam iyak'il si'anva va'l nioksan kajay q'u kam jaq' imantaar.

U titz'al q'u b'a'n timer b'enenamen

4 ¹Ech ti' q'u kam tzi' unhermanos, tii txaklojex ti' inimal u kuB'aal. Nival sete ech tzi' tan, tii'in seti'. Ex txuq'txunsan vetz. Tan sa'nalvil iq'aq'al xe' Tiohx u vaq'on seti'. Sa'naltaq' echa' unkoroono. Ech ni'xhvachva se'nvilex.¹ ²Pek nival tu ka'va'l q'u niman tetz u Jesusu, aya' u Evoodia tuch' u Siintique, aas samotxi'an ma'l iatz ti' q'u kam nimotxi'ane'. Ti' u kuB'aal samotxi'anva. ³Utz nunjaj b'a'n timer see majte hermano, saloche'. Tan k'ujlel unk'u'l sai'. Utz axh unmol ti' u aq'on nikub'ane' tza'. B'an b'a'n timer, loch ka'va'l q'u ixoj tzi'. Ech yit' ta'n koj so'ok ixo'l. Tan a' ka'va'l q'u ixoj lochonin ti' ipaxsal paal itzi'ul u b'a'n timer chusb'al. A' chit a'ich imol u Clemente tuch' tere'n q'u niman tetz u Jesusu q'u'l lochonin. Aya' q'u niman tetz u Jesusu q'u'l tz'ib'amal tek ib'ii tu u u' tetz atinchil tu u b'enq'ii b'ensaj.

⁴Txuq'txunojex k'atz u kuB'aal b'enenamen. Utz nipajchitval sete, jtxuq'txunojex! ⁵Ech kajay q'u aanima sailon veb'a'n timer setib'ilaj. B'antaj echi tan, nitekinajab' u tuleb'al u kuB'aal Jesusu. ⁶Ye' ko'xh ela'ok'ex ti'

^k 3.17 Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 4.16; 11.1. ¹ 4.1 Aatz u koroona nital tza', a' nital ma'l u xajtze' koroona va'l nichtaq'ax tu q'u aanima q'u'l nichb'anon kanaal q'u saach ti' jutzi'm.

q'u kam. Pek oksataj tiq'ab' Tiohx. Q'ilataj sik'letaj. K'amab'etaj q'u kam te majte. Jajab'etaj ti' kam nejaje'. ⁷Tan oj ech seb'ane', u Tiohx saoksan u paas tetaanima va'l tiira techal, paalchu vatz va'l netitz'a. Utz u Cristo Jesusus salochonex ech ye'k saela'ok etaanima ti' titz'al q'u kam.

⁸A' chit setitz'a ib'anax q'u kam inujul unhermanos, q'u kam tiira jikom, q'u kam q'u'l tiira b'a'n, q'u kam q'u'l yit' tzu'kin koj, q'u jikil, q'u kam q'u'l b'a'n talchu vatz q'u aanima, q'u kam q'u'l tiira techal talche' utz, q'u kam q'u'l b'a'n saoksal iq'ii. A' setitz'a q'u kam tzi'. ⁹Ech b'antaj q'u kam q'u'l unchus sete tzi', q'u b'a'nla chaj kam val sevi' utz, q'u kam unb'an sevatz. Ech u Tiohx salochonex ti', u aq'ol tetz u paas.

U taq'tu ta'ntiohx u Pablo ti' u oya ik'ula

¹⁰Ni'xhuntuqxutxun ti' u kuB'aal tan, ulyupajin sek'u'l. Vootzajle aas nichitetitz'a'in, pek nojchit ye' nichiveet elocht'in.^m ¹¹Loq' k'uxh nival sete ech tzi', yit' ti' koj aas kam nunya'ta. Tan naq'b'inajtexhin te kam nipaalk'in. Niko'nuntxuq'txune'. ¹²Vootzajle me'b'i'l. Utz vootzajlu tx'iib'al q'ii majte. Vootzaj texhtu' untz'oj b'enchimal nisoovrin vetz. Utz oj b'enchimal nuntx'ak va'y. B'a'n ko'xhtu' kam sapaalk'in tan, naq'b'inajtexhin te. ¹³Ech kajay ko'xh saelo'p'in tuul tan, a' niaq'on unyak'il u Cristo. ¹⁴Pek k'uxh echi, tiira b'a'n va'l veteb'ana aas vetetitz'a'in. Tan nek'uche' aas ant ex ninachon u tza'l nipaalk'in tza'.

¹⁵Utz etootzajle, jank'il ex, ex niman tetz u Jesusus tu Filipos aas ye'xhab'il tere'n niman tetz u Jesusus lochonin. Pek ex ko'n q'u'l lochonin aas xe't'in ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al a' chit elk'asu'lin tikuenta Macedoonia.ⁿ ¹⁶Tan aal elochpajb'enin aas atich'in tu Tesaloonica. Jatpajul ko'n unk'ul q'ul elochb'al ti' q'u kam nichunsavsav.^o ¹⁷Loq' k'uxh nival ech tzi', yit' ti' koj aas a' nunchok lochb'al vetz, pek a' unsa' aas setil iq'aq'al tu u Tiohx q'u oya neb'ane'. ¹⁸Tan sib'ax oya k'ulel vaq'o. Aal nitekisoovrine' tuch' va'l vet'ultaq' u Epafrodito ve setaq'o. Tan aatz va'l vetetaq'u'l ve, ela tuch' ma'l tx'umq'ixsab'al. Ela tuch' ma'l nachb'al netoksa vatz Tiohx aas tiira b'a'n nib'enku te. ¹⁹Ech vunTiohx sa'aq'on etetz kajay va'l sesavsav tib'ii u Cristo Jesusus. Tan ye'k iya'eb'al u tx'iib'al iq'ii atil tu Amlika k'atz u Cristo. ²⁰Ech qoksataj iq'ii u kuTiohx, u kuTat tu Amlika b'enq'ii b'ensaj ti' q'u kam tzi'. A'i.

Vikaasal q'u aa Filipos tu u Pablo

²¹Unchee' hermanos, aq'taj vetz ichajlichil kajay q'u niman tetz u Cristo Jesusus tzexe'. Antu niaq'on opon echajlichil majte q'u niman tetz

^m 4.10 Aatz u lochb'al nital u Pablo tza', a' nital ma'j kutxu nichtaq'ax te, puaj niyolonka. ⁿ 4.15 Choktaj u Ka'b' U' Tu Corinto 11.9. ^o 4.16 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.1-2.

u Jesus atil sunk'atza tza'. ²²Kajay q'u niman tetz u Jesus latza', nitaq' opon echajlichil. Antu unjolol q'u aq'onom xe' u ijlenal Cesar.

²³Taq' koj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo texo'l kajayil ex. A'i.

U U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Colosa

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Pablo, a' chit atich tu tze' tu u Roma, u q'esal tenam tetz u imperio Romano. Kamal tixo'l q'u ya'b' 59–63 m.t.J.

Antu itz'ib'a u Pablo q'u u' tza': Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Efeso, tuch' Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Filipos, U Filemoon tuch' va't u u' itz'ib'a b'en xe' q'u niman tetz u Jesus tu Laodicea tu u tiempo tzi'. Pek aatz u u' itz'ib'a b'en tu Laodicea, tz'ejxinaj. Utz nitalche' aas anal ko'xh veet itz'ib'ata', el tek tu tze'. A' iq'on b'en u u' tu Colosa tikuenta Aasia u Tiiquico tuch' u Oneesimo. Nitalche' aas yit' u Pablo koj chikon q'u niman tetz u Jesus tzi', pek mal'j tu q'u lochol tetz. Kamal a' chikon u Epafras.

Kam koj toke' aas itz'ib'a b'en u u' u Pablo tza', pek tan, aatz q'u niman tetz u Jesus tu Colosa, nichtekiyuu u b'a'nla chusb'al tuch' unjot ye'xtxojla txumb'al tetz va't uq'ayb'al xo'l q'u griego. Aatz va'l nichtekinima tzi' utz, aya' u toksal iq'ii va'l “mam txumb'al” chu q'u griego ti'. Aatz va'l “mam txumb'al” chu ti' tzi', aya' q'u filosofia q'u'l tetz ko'n aanima. Sik'u'l ko'n unjoloj aanima cheenajka niyolonka. Utz techal siatz tan, q'u tioxh nichaq'on q'u “mamaj txumb'al” tu q'u aanima nichtale'. Ech techal u txumb'al siatz niyolonka.

Aatz paj va'l nich'i'an q'u aanima tzi', nichtekinima ma'l vichusb'al q'u Israeel aas sat'anb'a'l q'u aanjel. Echa' it'anb'a'l u Tioxh aas nimotxtale' tan, aatz q'u aanjel utz, paasan ok iyol q'u aanima vatz u Tioxh. Utz mamaj q'esala tatin siatz.

Nichpajinima unjolol q'u kam atich tu u o'tla mantaar majte. Echa' q'u mantaar ti'aj echb'ub'al. Ech a' q'u o'tla kostuumbre q'u'l oksamal xo'l u b'a'nla chusb'al taq'o. Ech toke' nital b'en tza' aas ye'k sa'ab'il ok q'u txumb'al q'u'l tetz ko'n aanima. Ye'k sat'anb'a'l q'u aanjel. Utz ye'k sanimal q'u kostuumbre tetz kam txaa' echb'uli.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-8 Ech vixe't u u' tza'.
- 2) 1.9-23 Niyolon ti' vichiton u Tioxh tu u paav.
- 3) 1.24–2.5 Nik'uch u Pablo aas ichaj u Jesus.
- 4) 2.6–4.6 Niyolon ti' u ak' txumb'al k'atz u Jesus.
- 5) 4.7-18 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu tu Colosa

1 ¹Aatz in, in Pablo ichaj u Jesucristo titxumb'al u Tiohx. A' unmol u niman tetz u Jesusu Timoteo. ²Nuntz'ib'a b'en u u' tzexe' tza', jatva'l ex atilex tu Colosa, ex kuhermanos ti' inimal u Jesusu. Ech u Tiohx, u kuTat tu Amlika koj tuch' u kuB'aal Jesucristo aq'on ku' u b'a'nil seti'. Utz a' koj aq'on u paas tetaanima.

Viq'ilat isik'let Tiohx u Pablo ti' q'u niman tetz u Jesusu tu Colosa

³Chajpaj nikuq'ila kusik'le u Tiohx, viTat u kuB'aal Jesucristo, nikuk'ama seti'. ⁴Tan niqab'i aas tiira k'ujlel ek'u'l ti' u Cristo Jesusu. Utz tiira tii'ex setib'ilaj, ex niman tetz u Jesusu. ⁵Utz niko'nkoxheb'an ech tzi', pek tan, k'ujlel ek'u'l ti' vetetz txaael tu Amlika va'l nech'ia tuch' txuq'txunchil. Aya' va'l alax sete aas enimat u nojla b'a'nla chusb'al. ⁶Utz aatz u b'a'nla chusb'al alax sete tzi', nipaxsal itziiul tu u vatz amlika tx'ava' cheel. Utz q'at yak'ini, q'at jalp itxumb'al aanima taq'o. Echa' i'an sek'atza, aya'xchen tu u q'ii aas ek'ultu u b'a'nil, a' chit etab'it vinujul. ⁷Kam chit echa' va'l echab'a el k'atz u niman tetz u Jesusu Epafras, u b'a'nla qetz aq'ononimil va'l ni'xhitzojpi u taq'on ti' u Cristo texo'l. ⁸Ech a' vetiq'on ul yol sukuvatz seti', ti' veb'antu tii'ex setib'ilaj tu vitxumb'al u Tioxhla Espiiritu.

⁹Echixe'at, ye'xhkam nikuya' ti' iq'ilal isik'lel u Tiohx seti', aya'xchen tu u q'ii aas qab'it u kam seti' tzi'. Nikujaj tu u Tiohx aas sa'xhetoetzaji tere'n vitxumb'al. Sa'xhta'q' tere'n etzak'kinil k'atza. ¹⁰Ech jikom chit ex si'ane' kam echa' visa' u Tiohx seti'. Utz b'a'n se'enku kajay veb'anon te. Tan tu q'ul eb'anon sek'uchvu u b'a'nil. Ech ch'iichil chit seb'an ti' tootzajil u Tiohx. ¹¹Nikujaj tu u Tiohx majte aas setiq'o eyak'il tu vitechalla xamlil u Tiohx. Ech atil mam yak'il sek'atza, seq'i' q'u tza'l sapaalk'ex. ¹²Ech tuch' txuq'txunchil sek'ama q'u kam tu u kuTat tu Amlika. Tan ti' vib'a'nil, saetzanex ti' q'u kam tu viQ'esalail va'l echa' txijtxub' kub'ey kajay o' niman tetz u Jesusu. ¹³Tan a' veteesano' tu u uken tikuenta u tx'i'li'inaj utz, vettoksa'o' tikuenta viQ'esalail u Jesucristo, viK'aol u Tiohx va'l tii ti'. ¹⁴Ech tiq'aq'al ko'n vetitoolo' tu q'u kupaav tu vikajal utz, vetikuylo'.

U nimla tijle'm u Cristo

¹⁵Tan aatz u Jesusu, a' vitzi' ivatz u Tiohx va'l ye' na'l tatine'.
Utz atichnale aas ye'sajich ichee u vatz amlika tx'ava'.

¹⁶Ti' ku'en k'uxh i'an kajay q'u kam u Tiohx q'u'l tu amlika tuch' q'u'l
vatz tx'ava';
antu q'u tioxhil kam, k'uxh na'l utz, k'uxh ye' na'l.
Echa' q'u q'osal tenam.

Echa' q'u'l atil tijle'm.

Echa' q'u q'esala.

Echa' q'u ijlenal.

Ech ti' u Jesusu ko'n b'anaxku q'u kam tzi' utz, tetz b'anaxi.

17 Atich nal u Jesusu aas ichee q'u kam kajayil utz;
tiq'aq'al ko'n k'uxh anko'xh niyikun cheel.

18 A' u q'esala xo'l q'u niman tetz, echa' tatin u kuvi' k'atz u kuchi'l.
A' u chikol tetz q'u kam kajayil.

Utz a' u b'axa q'aavitz'pichil xo'l q'u kamnaj.

Ta'xh ma'l sijunal aas a' q'esala vi' q'u kam.

19 Tan titxumb'al u Tiohx elka aas anko'xh ex eloj tu u Jesusu.
Ela ko'n. Kajay vitxumb'al u Tiohx atil k'atz u Jesusu majte.

20 U Jesusu oksan ib'a'n q'u kam kajayil tuch' u Tiohx,
tu tel vikajal vatz kurus.

Tiq'aq'al ko'n u Jesusu k'uxh nitok ib'a'n q'u kam kajayil tuch' u
Tiohx,

k'uxh q'u'l tu Amlika utz,

k'uxh tu vatz tx'ava'.

21 Aatzich vetatin siatz veti'anka, ech ko'n a' tatin puera aanima. Jolol
exich koontrain tetz u Tiohx tu q'ul etxumb'al tuch' tu q'ul eb'anone' aas
ye'xtxoj. 22 Pek aatz cheel, okyu eb'a'n tuch' u Tiohx tiq'aq'al u kamchil
va'l paalku u Jesusu tuch' vichi'l. Tan a' isa' paat ye'k paav sek'atza si'ane'
aas latiq'ooonex vatz u Tiohx. Ech ye'k ma'j paav satx'olpik enujul. 23 Loq'
ta'xhtzii oj nojchit tiira txaklelex k'atza tu vik'uje' ek'u'l ti'. Utz atilchitok'ex
ti'. Paat ye'k saka'tziinex ti' ich'ial tuch' txuq'txunchil va'l sakuk'ule' nital
u b'a'nla chusb'al va'l ab'imal setaq'o. Aya' va'l nipaxsal itziiul tu u vatz
amlika tx'ava' kajayil. Utz aq'el vijle'm ti' ipaxsal itziiul majte, in Pablo.

Vitxuq'txun u Pablo k'uxh nipaal tu tza'l

24 Aatz cheel, nuntxuq'txune' k'uxh nunpaal tu tza'l ti' talax u b'a'nla
chusb'al sete. K'uxh nunpaal tu q'u tza'l ti' itz'ajsal va'l paalku u Jesusu
ti' q'u niman tetz. 25 Utz vettaq' ma'l vijle'm u Tiohx texo'l tan, ech
vitxumb'al seti' ex niman tetz. Loq' in ko'n lochol etetz utz, in aq'onom
texo'l ti' ipax paal u yolb'al Tiohx b'a'nil. 26 Anal cheel aq'li elu'l vatzsaj
tu u Tiohx u tokeb'al u ak'la txumb'al, va'l ye'kich vatzsaj tu q'u tiempo
paalnajka; ye'ich ootzajimal. Pek aatz cheel, elyu'l vatzsaj vatz q'u niman
tetz. 27 Utz u Tiohx atko'xh vet'aq'on tzii aas saelu'l vatzsaj q'u mamaj
techalla txumb'al ye'ich ootzajimal. Aya' u tuleb'al u Jesusu vatz tx'ava'
tza'. Tan a' va'l nitekipax paal itziiul texo'l cheel, ex puera aanima yit'
oknajkojex ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel. Utz atil tek sek'atza. A' tek va'l
nikuch'ia tul tuch' txuq'txunchil.

²⁸Ech toke! nikupaxsa itziil xo'l q'u aanima kajayil ti' toksal tu jik. Nikumoxb'e ti' sinima. Utz nikuchus kajay q'u b'a'nla txumb'al te ti' u Cristo Jesusu. Ech tiira tz'ajel tu u tatin k'atz u Jesusu li'ana aas lo'ok siatz. ²⁹Ech a' u vaq'on. A' nivaq' yak'il ti'. Utz niloch'in u mam iyak'il u Jesusu atil sunk'atza.

2 ¹A' unsa' setootzaji aas kaana vaq'tu yak'il seti' tuch' ti' q'u niman tetz u Jesusu tu Laodicea utz, tuch' ti' q'u'l ye' tootzaj unvatz. ²Tan nunb'a'n ya'l utz, a' unsa' aas sa'xhethiq'o eyak'il, ma'l evatz ti' eb'antu tii setib'ilaj. Utz a' unsa' majte aas tiira sa'xhethootzaji u mam txumb'al ti' u Cristo va'l ye' ootzajimich ko'xtene, pek elyu'l vatzsaj tu u Tiohx aya' u kuTat. ³Tan tzixe' kolelku q'u mamaj txumb'al, q'u ootzajib'al kajayil.

⁴Utz k'uxh nival q'u kam sete ech tzi' tan, a' unsa' aas ye'xhab'il ko'xh sasub'unex tu ma'j ye'xtxojla txumb'al aas tiira inujul tab'ile'. ⁵Tan k'uxh ye'k in texo'l utz, ye' nitil tib' unvatz setuch', ela ko'xh tuch' atilin texo'l. Tan tiira atilex sunk'u'l. Utz kaana untxuq'txune' tan, nivab'ii aas jikom chit iveet q'u kam neb'ane'. Utz b'a'nla txaklelex tu vik'uje' ek'u'l ti' u Cristo.

Vinimal u Jesusu tu u atinchil k'atza

⁶Tan vetenima u kuB'aal Jesucristo tetaanima ti' vik'uje' ek'u'l ti'. Ech ti' vik'uje' ek'u'l ti' ch'iiojex tu vetatin k'atza majte. ⁷Tiira b'enoj ek'u'l ti'. Echa' ma'j tze' aas sib' tzian b'ennaj taq'il tu tx'ava'; ch'iichil chit seb'an k'atza. Tiira txaklojex tu q'u chusb'al nimamal setaq'o ti' u Jesucristo, kam echa' va'l chusax sete. Utz tiira k'amataj chit q'u kam tu u Tiohx.

⁸Pek kuenta'ex, isub'ch'ex aanima tu q'u txumb'al q'u'l yol ko'xhtu', ye'k tokeb'al. Tan eesanal tu b'ey. Ye'k senima tan, ye'k itxa'k. Kostuumbre ko'n tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' ni'elku k'atz u tx'i'li'inaj, u q'esalain tetz u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz yit' k'atz koj u Cristo niteesava.

⁹Tan kam chit b'anel tu u Tiohx, tiira echat chit b'anel tu u Cristo b'a'nil. Pek ok ko'n ichi'l; b'en ko'n aanima. ¹⁰Ech toke' atil u Tiohx sek'atza b'a'nil tan, oknajtek'ex k'atz u Cristo. Utz ta'xh ma'l u Cristo vi' q'u kam kajayil. A' u aa yol vi' kajay q'u tioxhil kam q'u'l atil tijle'm utz, vi' q'u'l atil iyak'il. ¹¹Utz aatz enimat u Cristo, vetijalpu vetxumb'al va'l iq'omich setaq'o tetitz'peb'al tetz ib'anax u paav; echa' tzok'el el i'ana. Loq' yit' tiq'aq'al koj u kostuumbre ti' itzok'ax el b'iil chi'l, pek ch'expichil veti'an vetxumb'al taq'o. ¹²Utz aatz tu veb'ant evautiismo, echa' ela vetmujaxex tuch' u Jesusu. Utz echa' ela vetq'aavitz'p'ex tuch' tan, k'ujlel ek'u'l ti' u Tiohx va'l q'aav itz'pixsan xo'l q'u kamnaj tu u mam iyak'il.

¹³Tan aatz vetatin ko'xtene, kamnajich'ex vatz u Tiohx tu q'u'l epaav. Ye'ich etootzaj kam u kuyb'al paav. Utz niko'xh enima koj u kostuumbre

ti' itzok'ax el b'iil chi'l. Pek aatz cheel, vetikuyulu kajay q'ul epaav. Atil tek etiichajil tu b'enq'ii b'ensaj k'atz u Cristo. ¹⁴A' vettzaasan q'u tzii tuch' q'u mantaar q'u'l oknajich qi'. A' ijan q'u kutx'oj vatz u Tiohx u Jesusu aas laauxhil je' vatz kurus. ¹⁵Ech tu vije' u Jesusu vatz u kurus, el vitxumb'al kajay q'u tioxhil kam. Echa' q'u q'esala, q'u ijle'm utz, q'u yak'il. B'oono teesal iq'ii i'ana. A' kaa q'esala sii' aas je' u Jesusu vatz kurus.^a

U titz'al q'u kam nital u Tiohx

¹⁶Echixe'at nival sete aas ye'k setoksa tetz k'uxh ab'il sa'eesan eq'ii ti' va'l nenima. Echa' tzi' aas kam netechb'u, netuk'a. Niko'xh ti' ab'iste q'ii senima tetz nimla q'ii, oj ich', oj ilanb'al q'ii. ¹⁷Tan aatz kajay q'u kam tzi', techlalich ko'n u tul u Cristo. Pek a' chit ib'o'q'ol u Cristo, u tzojpixsan tetz. ¹⁸Echixe'at nival sete aas ye' ko'xh etaq' tzii sisub'ex q'u'l kaana visioon tootzaj aas nitale'. Nitoksa iq'ii q'u aanjel, nitale'. Niko'xh toksa tib' ti' talax kam aas paat ye' ilel taq'o. Utz isub'ch'ex q'u'l maanxho chit itxumb'al tilone'; loq' t'e'sil nib'anon. Tzaj itxumb'al ko'xh nitoksa ti'. Kuenta'ex ti' tan, noj etz'ej vetoya k'atz u Tiohx. ¹⁹Aatz q'u'l tzi', yit' atil koj ok k'atz u Cristo tu va'l nitale'. Yit' jikom koj vitxumb'al tan, yit' txayel koj tib' tuch' u Jesusu. Tan aatz o' niman tetz u Jesusu, jik nikuch'ii k'atz u Jesusu tan, a' u kuvi'. A' u ch'iisan qetz tu u Tiohx. Echa' vich'ii u kunimal aas txayel tib' tuch' u kuvi'. Tan u vi' va'l nich'iisan tere'n q'u txayb'al tetz u kuchi'l, echa' q'u nutx' b'aj.

²⁰Echa' vetkamex tuch' u Cristo utz, ak' tek q'ul etxumb'al. Loq' anko'xh netachva q'u ye'xtxojla kostuumbre tu u vatz tx'ava' tza'. ¿Kant'u' anko'xh nenima q'u kam tu u o'tla mantaar? ²¹—Akancho'k u kam tzi'.— Chia. —Eechb'uch va'l tzi'.— Chia. —Niko'xh sa'kojat'ok va'l tzi'.— Chia. ²²Aatz q'u mantaar tzi', sako'npaali tan, ichusb'al ko'n aanima. Niko'nisotze' tuul ko'xh nib'anb'ele'. ²³Nojchit b'a'n tab'ile' tetz ma'j uq'ayb'al. B'a'nla txumb'al tab'ile'. Loq' a' isa' q'u sub'ul tzi' aas o' maanxho vatz q'ul imantaar. Tan nitale' aas so'oksal u kuchi'l tu k'axb'ichil ti' inimale'. Pek loq' kam koj itxa'k ti' teesal q'u ye'xtxojla chaj tacha'v u kuchi'l.

3 ¹⁻²A' chit setitz'a q'u kam tu Amlika tan, itz'pinajtek'ex k'atz u Cristo. Utz aye'n u Cristo tu Amlika, k'ujlel tiseb'al u Tiohx. Pek yit' a' koj setiz'a ib'anax q'u kam ye'xtxoj tetz u vatz tx'ava' tza'. ³Tan aatz tek vetatin cheel, ech teku'en a' kamnajelex vatz u paav. Elyex siatz. Kolel tek etatin k'atz u Cristo xe' Tiohx. ⁴Tan a' tek vixe'al u qatin tu u

^a 2.15 Aatz va'l nital tza' tzi' aas "b'oono teesal iq'ii i'ana" chia; loq' ko'nko'xh tel q'ii. Pek a' nik'am ti' va'l nich'an q'u ijlenal ko'xtene aas nichik'uch paal vatz tenam q'ul ikoontra q'u'l nichisub'e' utz, nichitxay tu ch'a'o, qitzel nixaan ipaal vatz tenam.

vatz amlika tx'ava' tza' aas b'enamem saqitz'a ib'anax q'u kam va'l isa' u Cristo. Utz ant ex, sa'atinex k'atza tu vitechalil aas lu'uli.

Visotzsal q'u txumb'al tetz u paav

⁵Echixe'at nival sete, b'antaj ya'l isotz sek'atza q'u ye'xtxojla chaj acha'v ti' q'u kam tu u vatz amlika tx'ava'. Aya' q'u'l tza': q'u eesaib' tu b'ey tuch' aanima, q'u kam tzu'kin vatz Tiohx, q'u ye'xtxojla chaj acha'v, tuch' u achva kam ye'k noob'bal ti'. Tan aatz vib'anax q'u kam tzi', ela ko'n tuch' inimal b'anich tioxh. ⁶⁻⁷Utz niku' vik'a'nal u Tiohx ti' q'u aanima q'u'l ni'an ech tzi'. Utz exich b'anol tetz q'u paav veti'anka atzi', aas atich'ex tu q'ul epaav.

⁸Pek aatz cheel, aq'tajka q'u kam tza': u mam k'a'nal, u lakpichil vi', u onkonil, u tz'ejo yol ti' aanima, tuch' u maalola chaj yol nije'ul tetzi'. ⁹Ye' ko'xh etxub'a'li etib' tan, motx kaay q'u o'tla chaj txumb'al q'u'l nicheb'an ko'xtene tzi', k'uxh naq'b'inajich'ex ti' ib'anaxe' aas ye'sajich enimat u Jesusus. ¹⁰Ak' tek vetxumb'al tu vib'a'nil u Tiohx va'l vetxe'tixsan u b'a'nil sek'atza. Utz aal tere'n ch'expichil neb'ane'. Ech tek vetxumb'al si'ane' u Tiohx, u tz'ajol qetz.

¹¹Tan aatz o', o' niman tetz u Jesusus. Ma'l teko'n kuvatz vatz u Tiohx. Yit' paarten koj tel q'u griego tuch' q'u Israeel. Yit' paarten koj tel q'u'l tzok'el el b'iil ichi'l tuch' q'u'l ye' tzok'el el ichi'l. Yit' paarten koj tel q'u puera aanima, niko'xh q'u'l ye'k tootzajib'al. Utz ye'k tel q'u'l k'ayimal tib' tu aq'on tuch' q'u q'esal aq'on. Tan ma'l ko'n u Cristo nikunima utz, atil sukuk'atza kukajayil.

¹²Tiira tii u Tiohx seti' sejununil tan, vetitxaa'ex. Vettaq'b'enex niman tetz. Echixe'at atoj q'u b'a'nil sek'atza tza', echa' etoksa'm: u txumu vatz, u jikil, u maanxhoil utz, u paciensiail utz, va'l ye'k saje'sa etib'.

¹³Tx'aktaj etib'. Kuytaj etib' oj ab'il sixoch tib' sevatz. Echa' i'an u Cristo aas vetikuyo', echat seb'an majte. Kuyunojex. ¹⁴A' chit seb'an ti'lex setib'ilaj tan, a' vib'o'q'ol vi' q'u kam kajayil. A' u txayb'al etib' ti' eb'antu ma'l evatz. ¹⁵Utz tiira a' koj iq'on etetz u paas atil tetaanima va'l nitaq' u Tiohx. Tan a' isa' seti'; vetisik'le'ex aas ma'l evatz. Ech k'amab'etaj te.

¹⁶Utz tiira at koj chit viyolb'al u Cristo sek'u'l. Chustaj tuch' txumb'al; etaq'taj tib' nimal ek'u'l ti'. Utz k'amataj q'u kam tu u kuB'aal tuch' b'itzal, q'u'l atil tu u u' tetz b'itzal Tiohx, tuch' tere'n kam ko'xh b'itzalil utz, tuch' q'u b'itzal q'u'l nitoksa u Tioxhla Espiiritu tetaanima. ¹⁷Utz kam chit kajay q'u'l nimotxeb'ane', nimotxetale', tib'ii u kuB'aal Jesusus seb'anva. Utz tib'ii u Jesusus sek'amav q'u kam tu u Tiohx u kuTat.

U tiq'ol unjolol q'u kam sab'anax tu u vatz tx'ava'

¹⁸Aatz ex, ex tzumlich ixoj, nimataj q'ul evinaj tan, ech visa' u kuB'aal.

¹⁹Ex majte, ex tzumlich vinaj, tiiojex ti' q'ul etioxj. Ye' ko'xh eb'an ex gichkin te.

²⁰Echat ex k'aol me'ala, noj enima etxutx eb'aal ti' kajay q'u kam. Tan a' va'l b'a'n ni'enku tu u Tiohx.

²¹Txutxa b'aala, ye'k selak ivi' q'ul enitxa'a. Ech ye'k sak'ayb' ik'u'l.

²²Ex majte jatva'l ex k'ayimal etib' tu aq'on, aya'l ek'u'l senima q'u b'aal etaq'on tu vatz tx'ava' tza' ti' kajay q'u kam. Yit' ta'n ko'nkoxh b'a'n seb'ane' aas nixee'ex. Echa' ni'an q'u'l a' isa' b'a'n chit sakaak vatz aanima. Pek tuch' chit etaanima seb'an q'ul etaq'on. A' sexo'va u Tiohx. ²³Tuch' chit etaanima seb'an kajay q'ul etaq'on. Aya'l kala taq'on u kuB'aal neb'ane' utz, yit' tetz koj aanima. ²⁴Tan etootzajle aas sataq' echoob'al, saetzanex k'atza. Tan nenima u Cristo, u nojla eB'aal. ²⁵Pek ab'il va'l ye'xtxoj ni'ane', ye'xtxoj sik'ulvatzi ti' va'l ni'an majte. Tan ye'k tel aanima vatz u Tiohx.

4 ¹Aatz ex b'aal aq'on, a' seb'an vinujul, vijikomal tu q'ul etaq'onom. Elachajil ivatz seb'ane' tan, k'uxh ex b'aal aq'on, etootzajle aas atil va't eQ'esal tu Amlika.

²Atojchit'ok'ex ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. Nachnoj etatine'. Utz k'amataj chit q'u kam tu u Tiohx. ³Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx qi' majte. Ech satam kub'ey u kuB'aal ti' ipaxsal viyolb'al. Ech saqal viyol u Cristo va'l ye'ich ootzajimal utz, va'l ti' ko'n atilin tu tze' cheel. ⁴Q'ilataj sik'letaj Tiohx vi', ech saveet unpaxsat itziil vatzsaj tinujul. Tan a' chit u vetz. ⁵Tiira jikomoj chit epaal vatz q'u aanima q'u'l ye'saj inimat u Jesusus. Liista'ex ti' ik'uchax u jikomil. ⁶Tx'anel chit tel q'u'l eyol seb'ane' aas neyolon tuch' q'u'l ye'saj inimat u Jesusus. Chi'b'eb'al eyolon seb'ane'. Utz nachtaj b'a'n'nil kani'ch itzaq'b'el junun seb'ane' oj kam satab'i sete. Chi' chit tel eyol echa' ichi'b'ixsan u atz'am.

Itzojpeb'al u u' tza'

⁷Aatz cheel, a' sa'alon opon sete kam b'anel tu u vatin tza', u niman tetz u Jesusus Tiiquico va'l tii'in ti'. Tan tiira k'ujleb'al k'u'l ti' u taq'on utz, a' ma'l qetz aq'onomil ti' u kuB'aal. ^b ⁸Echixe'at nunchaj opon tzexe' ti' talax sete kam q'u kam nipaalk'o'. Utz se'ntaq' nimal ek'u'l majte.

⁹A' imol so'oponi u niman tetz u Jesusus Oneesimo va'l tii'in ti', vetetz aa tenamil, va'l k'ujleb'al k'u'l k'atz u Tiohx majte. Ech a' samotxalon sete kajay q'u kam q'u'l nikub'an tza'.

¹⁰Niq'ilaoponex u niman tetz u Jesusus Aristarco, vunmol atilin tu tze'. Niq'ilaoponex u Kuxh majte u niman tetz u Jesusus, visobrinu u Bernabee. Alel tek opon sete aas oj lo'oponi, aya'l chit ek'u'l lek'ula. ^c ¹¹Antu niq'ilanoponex u niman tetz u Jesusus, va'l Justo chu te'le'. A' oxva'l q'u niman tetz u Jesusus tzi' aas Israeel; ni'xhtaq'onin sunk'atza ti' viQ'esalail

^b 4.7 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 20.4. ^c 4.10 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 19.29; 27.2.

u Tiohx. Ech kaana untxuq'txun ti' tan, nimotxtaq' nimal unk'u'l. ¹²Antu niq'ilaoponex u taq'onom u Cristo, u Epafra, vetetz aa tenamil. Utz b'enamen niq'ila isik'le Tiohx seti'. A' isa' aas iq'omal koj chit eyak'il, tz'ajelkojchit'ex siatz utz, txaklelkojchit'ex ti' ib'anax vitxumb'al u Tiohx. ¹³In ni'ilon aas nojchit niq'ila isik'le Tiohx seti'. Kaana taq'onin seti' majte. Ni'xhtitz'a q'u niman tetz u Jesusus aa Laodicea utz, tuch' q'u'l tu Hieraapolis. ¹⁴Niq'ilaoponex u niman tetz u Jesusus Lucas majte, u aa tz'ak va'l tii'in ti'. Antu u Demas niq'ilaoponex.

¹⁵Aq'taj vetz ichajlichil q'u niman tetz u Jesusus q'u'l atil tu Laodicea. Aq'taj ichajlichil u Ninfa tuch' q'u niman tetz u Jesusus majte q'u'l nimol tib' tu toztotz.

¹⁶Aatz laveet esik'let u u' xo'l q'u niman tetz u Jesusus tzexe' tza', letaq' b'en xe' q'u niman tetz u Jesusus tu Laodicea. Ech lasik'lel te tzi' majte.

¹⁷Utz altaj tu u Arquipo ib'an ya'l tib' ti' ib'anax u aq'on va'l vettal u kuB'aal te.

U B'axa U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Tesaloonica

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Pablo. Tu yolb'al griego itz'ib'ava. A' itz'ib'av k'asu'l tu Corinto kamal tixo'l q'u ya'b' 50–51 m.t.J. U Pablo chikon q'u niman tetz u Jesus tu Tesaloonica tikuenta Macedoonia tzi'. Nital Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.4 aas sib'al aa Grecia ok ti' inimal u Jesus. Antu unjolol Israeel. A' i'ana aas paal u Pablo tzi', tu vika'paj en ipaxsat itziiul u b'a'nla chusb'al tu sib'al tenam. Latzi' va'l oponku u Pablo aas ojchal k'asu'l tu Filipos.

Utz kamal ka'l oxva'l ku'en ich' i'an tzi'. Tan ojchal ko'n paj k'asu'l tu q'u Israeel jejlich tzi', q'u'l ye't ok u b'a'nla chusb'al tivi'. Ech ye't chit til ix'e'tka q'u niman tetz u Jesus latzi' b'a'nil. Xamtel tek b'iil tuul, tiira nichtitz'a u Pablo kam chaj ya'naj q'u niman tetz u Jesus tu Tesaloonica. Ech ichaj u Timoteo ti' en iq'ilale'. Ech satootzaji kam b'anel taq'o. Utz anchitu', ex tal u yol u Timoteo tu u Pablo aas iq'omal iyak'il q'u niman tetz u Jesus k'uxh kaana tza'l nichpaalka. Ech ti' tek q'u yol q'u'l tab'i u Pablo ti' q'u niman tetz u Jesus, itz'ib'a b'en u u' tzixe' tza'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.1-10.

A' b'axal nixe'ttaq' nimal ik'u'l tu unjolol yol. Pek a' chit ib'o'q'ol nital te tu u u' tza' u ka'b' tuleb'al u Jesus. Utz nichus b'en te majte aas kam saya'k q'u niman tetz u Jesus k'uxh sakami tan, nichika'tziun unjolol aas kam chaj saya'ka lakami nichtale'. Ech nital u 4.13–5.11.

Niyolon b'iil u Pablo ti' u q'e'yil majte tu u 5.12-24. Ech ichus q'u kam te tzi' tan, nichisotz ik'u'l ti' q'u kam ib'o'q'ol nichinache'.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-10 Nitaq' chajlichil.
- 2) 2.1–3.13 Niyolon u Pablo ti' viq'aq'al u aq'on i'an tu Tesaloonica.
- 3) 4.1–5.24 Nital chukchaj chusb'al.
- 4) 5.25-28 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu tu Tesaloonica

1 ¹Aatz in, in Pablo, a' unmol u Silvano tuch' u Timoteo, nunq'ilab'enex, ex niman tetz u Jesusu atilex tu Tesaloonica. Tan lolol ato'k'ex k'atz u Tiohx, u kuTat utz, k'atz u kuB'aal Jesucristo. Ech u Tiohx koj aq'on vib'a'nil sete. Utz a' koj oksan u paas tetaanima majte.

U b'a'nla k'uchb'al ni'an q'u niman tetz u Jesusu

²B'enamen nikuk'ama Tiohx seti' aas netul sukuk'u'l. Nunnachpixsa'ex te sekajayil tu kuq'ilata' kusik'leta'. ³Tzuk'el nitul sukuk'u'l q'u kam neb'an ti' u Tiohx. Tan nek'uche' aas k'ujlel ek'u'l ti'. Utz nitul sukuk'u'l majte aas neb'an tii'ex ti' q'u aanima. Ech nek'uche' aas tiira k'ujlel ek'u'l ti' va'l nech'ia tuch' txuq'txunchil si'an u kuB'aal Jesucristo. Utz ye'xhkam nejal vetxumb'al ti'. Echixe'at nikunach u Tiohx ti', aya' u kuTat.

⁴Hermanos, qootzajle aas u Tiohx txaonnaj etetz tan, nojchit nib'an tii seti'. ⁵Tan aatz u b'a'nla chusb'al tetz chitpichil tu paav va'l qal sete, yit' kam ko'nkoxh yolil. Pek u Tioxhla Espiiritu aq'on ixamlil. Utz tiira k'ujlel kuk'u'l ti' aas nojchit inujul. Utz etil inujul u kutxumb'al majte. Tan nojchit tii'o' seti'.

⁶Ech aatz ex, etil tek el etetz qi' utz, ti' u kuB'aal. Tan tuch' chit txuq'txunchil enima u yob'al Tiohx tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu, k'uxh kaana tza'l k'axk'o vetpaalk'ex ti'. ⁷Ech tu va'l veteb'ana tzi', b'a'nla k'uchb'al vetetaq' vatz tere'n q'u niman tetz u Jesusu q'u'l tikuenta Macedoonia tuch' q'u'l tikuenta Acaya. ⁸Utz yit' ta'n ko'n koj tu Macedoonia tuch' tu Acaya vetetalvu u yob'al Tiohx, pek til chaj ko'xh vetpaxku paal itziil. Utz vettab'ila' aas nik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx majte. ¡Ye'xhkam tere'n yol saqale! ⁹Tan kexh motx taltu qe u qilb'el eb'ana aas ex kuq'ila'ex tan, b'a'n chit kuk'ulax eb'ana. Nimotxtal qe majte aas kani'ch metelka ti' q'u b'anich tioxh utz, vetok'ex ti' u itz'lich Tiohx. Aya' vinujul utz, aya' va'l nitekenima cheel. ¹⁰Utz vettal qe majte aas a' chit nech'ia iku'l viK'aol u Tiohx tu Amlika, va'l q'aav itz'pu xo'l q'u kamnaj. Aya' u Jesusu, u eesan qetz vatz vik'a'nal u Tiohx va'l saul ti' q'u aa paav.

U taq'onin u Pablo ti' u b'a'nla chusb'al

2 ¹Atil sek'u'l atzi' hermanos, aas tiira vettxakun sete u qopon tzexe'. Etootzaj nal teku'en. ²Tan k'uxh ma'tich kupaasal tu il tza'l utz, tu yoq'b'e'm tu Filipos, Tiohx aq'on kuyak'il. Utz ta'xh kutxuma, qal u b'a'nla chusb'al sete, tetz chitpichil tu paav, k'uxh kaana kuchi'k'ulale'.^a ³Tan yit' eesamalkojex tu b'ey nikub'an tu va'l nikub'ane' aas niqal vinujul. Yit' tu

^a 2.2 Aatz q'u tza'l paalka nitale' tzi', nital Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.19-24.

paav koj niqaq'vub'enex. Niko'xh sub'u'm koj nikub'an tuch' va'l niqale'. ⁴Pek aal u Tiohx oksannaj qetz ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tetz chitpichil tu paav. Ech a' va'l niqal paal. Utz yit' a' koj niqile' b'a'n tzik ni'enku tu aanima oj ye'xtxoj. Pek a' kusa' b'a'n vatz u Tiohx. Tan a' nisajin u qaanima. ⁵Utz ex ootzajin tetz aas a' koj nikuchok tx'anella chaj yol ti' eb'anax kanaal. Utz ye'xhkam nikuchok txumb'al seti' aas sakutx'ak kupuaj majte. Tiohx ootzajin tetz va'l niqale'. ⁶Tan yit' a' koj kusa' satoksa kuq'ii aanima. Niko'xh ex utz, niko'xh ab'il. K'uxh sa'chitveeti saqale' aas setaq' qetz tan, o' ichaj u Cristo.

⁷Pek aal tiira tii'o' kub'an seti'. Echa' ni'an ma'l nan aas tiira tii ti' titz'in. Nixhtilb'e. ⁸Tiira ni'xhkub'an tii seti'. Tan yit'i'as ta'n koj vetkub'an ya'l taq'ax u b'a'nla chusb'al tetz chitpichil tu paav sete, pek aal saqoksa qib' seti' majte. Tan nojchit tiira nikusa'ex. ⁹Tan atil sek'u'l atzi' hermanos, jank'al u qaq'tu yak'il tu aq'on q'iils aq'b'al ti' itx'akax va'l nikusavsa, tuul nikupaxsa itziil u b'a'nla chusb'al tetz chitpichil tu paav. Ech ye'xhab'il sakujitz'o'k ti' tetz.^b

¹⁰Ex ootzajin tetz q'u kam niqale' tza'. Utz u Tiohx ootzajin tetz majte aas tiira jikom kutxumb'al kub'an texo'l, ex niman tetz u Jesusus. Niko'xh ma'j paav utz, niko'xh ma'j ye'xtxojla kam kub'ana. ¹¹Etootzajle u kutxumb'al vetkub'an sevatz sejunuil ti' taq'ax nimal ek'u'l, aas nojchit echa' itxumb'al ma'l tat ni'an tik'aol. Vetkuchusex majte. Aya'l kuk'u'l seti'. ¹²Utz qaq' nimal ek'u'l, kumoxb'e'ex ti' aas ech chit seb'ane' va'l isa' u Tiohx. Tan a' vetoksanex tu viQ'esalail utz, tu techalil tzixe'.

¹³Echixe'at ye' nikuya' ti' ik'amal tu u Tiohx tan, vetenima viyolb'al qal sete. Yit' iyolb'al ko'n koj aanima sevatz, pek nojchit iYolb'al u Tiohx. Utz nimna'l tan, atil tek techlal sek'atza jank'al ex vetniman. ¹⁴Tan aatz ex hermanos, veteq'i' q'u tza'l ipaasavex q'ul etetz aa tenamil. Ech vetetilo'k etetz ti' tere'n q'u niman tetz u Cristo Jesusus q'u'l atil tikuenta Judea. Tan echat motx i'ana, paasal tu tza'l tu q'u tetz aa tenamil. ^c ¹⁵Utz ech chit nimotxi'an q'u Israeel tzi' tan, aal motx iyatz' u kuB'aal Jesusus. Utz iyatz' q'u alol tetz u yolb'al Tiohx ko'xten majte k'uxh tetz aa tenamil. Utz ant o', tojchak'asu'lo'. Ech yit' b'a'n koj vatz Tiohx q'u'l ni'ane'. Utz ma'l ikoontrail aanima ni'ane'. ¹⁶Tan a' isa' simajo' ti' qaltu u yolb'al Tiohx tu q'u puera aanima q'u'l yit' Israeel koj. A' isa' ye'k samotxtab'i ech ye'k samotxchitpu tu q'ul ipaav. Ech aal chit nitz'ajsa ok q'ul ipaav. Utz aatz cheel, ku'y vimam k'a'nal u Tiohx ti'.

Viyol u Pablo ti' ib'en tu Tesaloonica

¹⁷Hermanos, aatz analich ko'xh kuk'asu'l tzexe', tiira atilex tu qaanima k'uxh ye' niqilex. Tiira cheel tuich chit kusa' saq'aavqilex. ¹⁸Nichqaq' ku'

^b 2.9 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.3.   ^c 2.14 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.5.

tib'eyil aas so'opono' tzexe'. Ka'oxpajul chit unb'an ti' so'oponin, in Pablo, pek ichijo' u tx'i'li'inaj. ¹⁹Tan tiira nikutxuq'txun seti'. Ni'xhetaq' nimal kuk'u'l. Utz ni'xhek'ujb'a' kuk'u'l tan, ex u k'uchb'al ti' u qaq'on vatz u kuB'aal Jesucristo si'ane' aas lu'uli. Ech sataq' u kучооб'al ti' u qaq'on vetkub'ana tzi'. ²⁰Ech ex u tokeb'al kuq'ii, ex u txuq'txunsan qetz.

3 ¹Ech ti' u qitz'ata', kaatexho' tu Atenas. ²Ech kuchaj b'en u hermano Timoteo tzexe', ti' en taq'ax tere'n nimal ek'u'l tu u chusb'al va'l nikunima ti' u Tiohx utz, ti' u chusb'al etetz ti' u yolb'al Tiohx. A' nikuchaje' tan, lochol qetz tu u aq'on k'atz u Tiohx utz, paxsan paal tetz itziil u b'a'nla chusb'al tetz u Cristo. ³Ech ye'k sach'a'b'ex tu q'u tza'l nipaalk'ex. Tan etootzajle aas sa'chitpaalo' tu q'u kam tzi'. ⁴Utz qal q'u kam sete tzi' aas atich'o' tzexe'. Sa'chitpaalo' tulaj tza'l. Utz ech chit veti'ana. Aya' va'l netab'i cheel. ⁵Ech tiira cheel koj chit vab'i etziil tal vaanima. Kaana vitz'at'ex. Ech unchajtu b'en u Timoteo tzexe' ti' vab'ita' aas anchixh k'ujlel ek'u'l ti' u Tiohx. Tan b'a'n si'ane' aas sateesaka'ex ti' u yolb'al Tiohx u eesanal tu b'ey. Ech ye'k itxa'k u qaq'on si'an taq'o va'l ex kub'an texo'l.

U tatin k'atz Tiohx q'u niman tetz u Jesuus tu Tesaloonica

⁶Pek q'aaviul u Timoteo. Utz vettallu qe aas tiira jikom k'ujlel ek'u'l ti' u yolb'al Tiohx. Tiichit'ex setib'ilaj majte. Utz va'l etitz'at'o'. Cheel koj chit etil kuvatz tal etaanima. Utz echat chit o' majte. ⁷Ech ni'xhtaq' nimal kuk'u'l u yol vetqab'il seti' hermanos. Tan k'uxh kaana kupaal tu tza'l tu peena tza', ta'xhtzii tiira b'a'n etatin tu venimat u Yolb'al u Tiohx. ⁸Tiira b'a'n qatin cheel nikunache' tan, vetqab'ila' aas tiira tii txaklelex k'atz u kuB'aal. ⁹Echixe'at kam tekoj chit ech ik'amab'el u Tiohx seti' nital qaanima. Tan ni'xhetxuq'txunsa'o' vatz u Tiohx. ¹⁰Ech nikujaj tu u Tiohx q'iils aq'b'al, nikuq'ila sik'le tan, a' niqale' aas sataq' tzii saqil evatz. Ech sakuchus sete kam tere'n q'u chusb'al nesavs. ¹¹Ech aatz cheel, a' kusa' aas u Tiohx u kuTat tu Amlika tuch' u kuB'aal Jesucristo si'iq'on kub'ey ti' u qopon tzexe'.

¹²Utz u kuB'aal koj tiira ch'iisanex, ak'b'ixsanex tu veb'antu tii setib'ilaj sekajayil utz, ti' kajay aanima, kam echa' kub'antu ti'o' seti' majte. ¹³Ech setiq'o eyak'il ti' inimal u yolb'al Tiohx tu u kuB'aal tuch' etaanima utz, ech ye'k paav setitz'a. Ech xaannajelex k'atz paav seb'an vatz u Tiohx, u kuTat tu u q'ii u tuleb'al u kuB'aal Jesucristo, a' imol q'u niman tetz xamel ti'.

Q'u kam b'a'n ni'enku tu u Tiohx

4 ¹Aatz cheel hermanos, niqal sete tib'ii u kuB'aal Jesuus utz, niqaq' nimal ek'u'l aas a' chit seb'an q'u kam q'u'l chusel sete qaq'o, echa' q'u'l

^d 3.1 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.15.   ^e 3.6 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.5.

ninaltekeb'ane!. Ech tiira b'a'n se'enku tu u Tiohx. Utz setiq'o eyak'il tu u yolb'al Tiohx b'enamen.

²Tan etootzaj tek q'u chusb'al aq'el sete qaq'o, aya' q'ul imantaar u kuB'aal Jesusus. ³Tan a' vitxumb'al u Tiohx aas xaannajex k'atz paav. Ye'k seteesa etib' tu b'ey tuch' aanima. ⁴Pek a' inujul aas junun ex tiira jikom etatin vatz Tiohx tuch' etioxj seb'ane!. Utz samotxenima etib'. ⁵Yit' kam ko'nkoxh seb'an tuch' u tacha'v q'ul echi'l, echa' ni'an q'u puera aanima q'u'l ye' tootzaj Tiohx. ⁶Ech ye'xhab'il ko'xh sab'anon aas sateesa tioxj imol tu b'ey utz, sisub'e!. Tan nitaq' choob'al paav u Tiohx ti' q'u kam tzi!. Alel nal sete qaq'o utz, nipajqale!. ⁷Tan yit' ma'kojisik'le'o' u Tiohx, ti' aas ta'xh b'anel sa'atino' tu u paav. Pek vetisik'le'o' ti' kuxaane'l k'atz paav. ⁸Ech toke' ab'il nieesan iq'ii u chusb'al tza', yit' aanima koj niteesa iq'ii, pek u Tiohx, va'l vetoksan viTiohxla Espiiritu sek'atza.

⁹Pek ech koj ti' veb'antu tii setib'ilaj, yit' ministeer tere'n koj sakutz'ib'a b'en talax sete. Tan chusel tek sete tu u Tiohx aas seb'an tii'ex setib'ilaj. ¹⁰Utz nojchit neb'an ex b'anol tetz. Tan ech neb'an tu q'u niman tetz u Jesusus tikuenta Macedoonia. Utz nikub'an ya'l talax sete majte aas aal setiq'o eyak'il tu va'l neb'ane!.

¹¹Pek b'antaj ya'l aas b'a'n ko'xh ex seb'an q'u kam. Atoj chit ok'ex ti' q'ul eme'b'il. Aq'on chit seb'an tuch' eq'ab', echa' va'l alel sete qaq'o. ¹²Utz ech ye'xhkam etetz seya'ta. Ye'xhab'il seyuch'e!. Ech b'a'n ko'xh ex. Utz atil etatin vatz q'u aanima si'ane' q'u'l ye' tootzaj Tiohx.

U tuleb'al u Jesusus

¹³Hermanos, a' kusa' aas setootzaji kam niya'k q'u kamnaj. Ech ye'k satxumunex, echa' ni'an q'u'l yit' k'ujlel koj ik'u'l ti' Tiohx.

¹⁴Tan nikunima aas kam u Jesusus utz, q'aav itz'pu tika'paj. Echat ko'xh si'an u Tiohx tu q'u aanima q'u'l vetk'uje' ik'u'l ti' u Jesusus majte, k'uxh ma't ikame!. Saq'aavitz'pixsal ti' u Jesusus. ¹⁵Ech niqal viyol u kuB'aal sete tza'. B'axal sab'enje' q'u niman tetz u kuB'aal q'u'l kamnaj. Ech saxamb'o' ti', ab'iste o' anko'xh itz'lelo' aas lu'ul u kuB'aal. ¹⁶Tan saku'l u kuB'aal Jesusus tu Amlika. Sayolon k'asu'l tuch' txayo'mla yol. Echa' iyolon ma'l u q'esal aanjel. Utz sasik'len tu trompeta tetz Tiohx. Ech a' b'axal saq'aavitz'pi q'u niman tetz u Jesusus q'u'l kamnaj. ¹⁷Ech tek oora satiq'ob'eno' tu sutz' majte, ab'iste o' anko'xh itz'lelo!. Ech sakuk'ul qib' tuch' u kuB'aal Jesusus ti' kajiql. Utz ech texh qatin k'atza b'enamen si'ane' tzi!. ¹⁸Echixe'at aq'taj tib' nimal ek'u'l tu q'u yol tzi!.

5 ¹Pek ech koj ti' q'u tiempo hermanos, tuch' ti' q'u q'ii u tuleb'al, ye'k ministeer suntz'ib'a talaxe!. ²Tan tek' etootzaj aas ye'k talche' su'ul viq'iilil u kuB'aal. Echa' topon elq'om tu aq'b'al si'ane!. ³Utz aatz latal q'u aanima aas: —Tiira b'a'n qatine!, ye'k ch'a'o cheel.— Chaj. Utz aal ye'k talche' su'ul u sotchil ti'. Sa'kojitz'ol koloib!. Echa' u ixoj aas ye'k talche' nich'i'on tu tiichajla yaab'il.

⁴Pek aatz ex hermanos, ye'kan ex tu u uken. Ech yit' sotzel koj ek'u'l su'uli, echa' tok u elq'om. ⁵Tan kajay ex, ex tek ik'aol ime'al u Tiohx. A' u txijtxun qetz, echa' u q'ii tzi'. Yit' o' tere'n koj tetz u aq'b'al tuch' u elq'ej. ⁶Echixe'at ye'k sakub'an o' echa' q'u vatnaj txumb'al. Pek nachnoj chit qatine'. Ch'ianojchit'o' ti' u tuleb'al. ⁷Tan aatz q'u b'anol paav, jolol vatchel vatz Tiohx. Tu elq'ej atilka. Utz ye' ninache' kam ni'ane'. Echa' q'u'l nivat tu aq'b'al. Echa' q'u q'ab'areel tu aq'b'al majte. ⁸Pek aatz o', o' tek niman tetz u Jesus, aya' u txijtxun qetz. Ech nachnoj chit qatin vatz Tiohx. Tu saj atilk'o'. K'asnaj tek u kutxumb'al. Tan a' sakolon tatin u qanima u Tiohx tu vik'uje' kuk'u'l ti'. Utz ti' u kub'antu tii'o' qib'ilaj. Ech kukolax si'ane', echa' ikolax vatz taanima u sol tu ch'a'o tu u ch'ich' chale'k. Utz a' sakolono' majte u kuch'iat tuch' txuq'txunchil u qopon xe' u Tiohx. Echa' ikolax vivi' u sol tu casco tu ch'a'o.^f ⁹Tan yit' vatz choob'al paav koj vettoksavo' u Tiohx. Pek aal elchil sakub'an siatz tiq'aq'al u kuB'aal Jesucristo. ¹⁰Tan qi' kamku u Jesucristo. Ech k'uxh itz'lelo' oj kamnajo', ta'xhtzii sa'atino' k'atza tu u b'enq'ii b'ensaj. ¹¹Ech aq'taj tib' nimal ek'u'l setib'ilaj. Aq'taj tib' eyak'il, echa' va'l ninaleb'ane'.

Itzojpeb'al u u' tza'

¹²Nikujaj sete hermanos, aas atoj tatin sevatz q'u niman tetz u Jesus q'u'l ni'xhtaql'onin ti' u Tiohx texo'l. Aya' q'u'l nieesan b'ey sevatz ti' u kuB'aal utz, oksan etetz tu jik. ¹³Sib' chit tatin sevatz seb'an ti' u taq'on. Tiiojex ti'. Utz atoj u paas texo'l.

¹⁴Niqal sete majte hermanos, aas setoksa tu jik q'u q'e'ay, q'u'l yi'sa' aq'on. Aq'taj nimal ik'u'l q'u'l nika'tziiun ti' u yolb'al Tiohx. Lochtaj q'u'l peena ko'xh ni'ane'. Utz b'antaj paciencia ti' sikajayil.

¹⁵Kuenta'ex, eq'aavixsach ch'exb'al ti' mal'j onkonil sab'anax sete. Pek a' seb'an ya'l aas jik ko'xh ex setib'ilaj seb'ane' utz, tuch' kajay aanima.

¹⁶Noj etxuq'txun b'enamen. ¹⁷Ya'ichchit'ex ti' eq'ilat esik'let Tiohx. ¹⁸K'amab'etaj q'u kam tu u Tiohx kajayil k'uxh kam ib'ii tan, a' visa' u Tiohx seti', ex niman tetz u Cristo Jesus. ¹⁹Esotsach u nachonsab'al tetz u Tioxhla Espiiritu sek'atza. ²⁰Eteesach ko'xh iq'ii q'u yol tetz Tiohx nitalax texo'l. ²¹Pek nachtaj b'a'n'il, b'a'n tzik oj yit' b'a'n koj. Utz tii enima q'u'l b'a'n. ²²Xaanojelex k'atz kajay q'u kam ye'xtxoj.

²³Utz aatz u Tiohx, u aq'ol tetz paas, a' koj xaansanelex vatz u paav. Ech sikol vetatin siatz vatz u paav. Sikol vetaanima, vetaanxelal utz, vechi'l, ul nal u kuB'aal Jesucristo. ²⁴Tan aatz u Tiohx va'l vetsik'lenex, nojchit sitzojpi kajay q'u kam sek'atza tzi'.

^f 5.8 Aatz u "casco" nital tza' tzi', aya' ma'l u ch'ich' kut nich'i'amb'e q'u sol, kolb'al tetz vivi' aas nib'en tu ch'a'o.

²⁵Pek q'ilataj sik'letaj Tiohx qi' hermanos. ²⁶Q'ilataj qetz kajay q'u niman tetz u Jesus tuch' ma'l tz'utz'.[§]

²⁷Ni'xhunaj sete tib'ii u kuB'aal Jesus aas sesik'le vi' kajay q'u niman tetz u Jesus u u' tza'.

²⁸Ech atinoj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo seti'. A'i.

---

§ 5.26 Aatz tu u tiempo tzi', nichitz'utz' tib' q'u aanima ti' taq'ax ichajlichil. Echa' taq'tu tib' kuq'ab' cheel.

U Ka'b' U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Tesaloonica

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Pablo. A' chit itz'ib'ata' aas atich tu Corinto tixo'l q'u ya'b' 50–52 m.t.J. Tu yolb'al griego itz'ib'ava tan, sib'al q'u aanima atich tzi' jolol griego. Choktaj tere'n yol tu u' tza', kam b'anel tu q'u aanima tzi', tuch' tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.1-10.

Kam koj toke' itz'ib'ata', pek tan, aatz q'u niman tetz u Jesusu atich tzi', a' nichmotxinima aas tiira tul texh u Jesusu nichtale'. Si'chtek'ul u sotchil aas nichtale'. Sa'texhmotx'uliq'olaj je' tu Amlika nichmotxtitz'a. Atia nichichup ivi' q'ul iyol u Pablo utz, “u Pablo alon” chu ti'. Asta aal ya' taq'onin ti' ich'ial u tuleb'al u Jesusu.

Echtixe't itz'ib'a talax te kam techlal u tuleb'al u Jesusu. Loq' yit' ta'n ko'nkoxh tal te q'u kam tzi', pek taq' nimal ik'u'l majte. Tan nichmotxipaal q'u niman tetz u Jesusu tu tza'.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-2 Nitaq' chajlichil u Pablo tu q'u aa Tesaloonica.
- 2) 1.3-12 Nital ti' vitx'olax inujul q'u aa paav aas lu'ul u Jesusu.
- 3) 2.1-12 Nital ti' vichee ma'l onkonla vinaj eesanal tu b'ey.
- 4) 2.13-17 Nitale' aas u Tiohx txaonnaj tetz q'u aanima tzi'.
- 5) 3.1-5 Nital ti' u toksal iq'ii u yolb'al Tiohx.
- 6) 3.6-15 Nitale' aas echen sauch aq'on.
- 7) 3.16-18 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu tu Filipos

1 1-2 Aatz in, in Pablo, a' unmol u Silvano tuch' u Timoteo, nunq'ilab'enex, ex niman tetz u Jesusu atilex tu Tesaloonica, jank'il ex ato'k'ex k'atz u Tiohx u kuTat utz, k'atz u kuB'aal Jesucristo. Ech a' koj aq'on vib'a'nil sete. Utz a' koj oksan u paas tetaanima.

U taq'ax nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusus

³Hermanos, ministeer nikuk'amab'e Tiohx seti' b'enamén. Utz a' vinujul ech sakub'ane' tan, yak'inchil neb'an tu venimat u Tiohx. Utz yak'inchil neb'an ti' eb'antu tii'ex setib'ilaj. ⁴Ech ni'xhqoxsa eq'ii xo'l q'u niman tetz u Jesusus q'u'l nipaalk'o' tan, tii ato'k'ex ti' u Tiohx. Utz tiira k'ujlel ek'u'l ti' majte, k'uxh kaana echi'k'ulale' utz, k'uxh kaana k'axk'o' nipaalk'ex utz, netx'ake'.

⁵Ech nik'ulo'k seti' aas etetz viQ'esalail u Tiohx. A' vik'uchtu u Tiohx aas tiira ijikomal ni'an q'u kam. Tan nojchit nepaal tu tza'l tu k'axk'o'.

⁶Tan ijikomal va'l si'an u Tiohx aas sataq' ku' choob'al paav ti' q'u'l nipaasanex tu k'axk'o'. ⁷Pek ech koj ex, k'uxh nepaal tu k'axk'o' tan, satilansa'ex u Tiohx sik'atza. Satilansa'o' tuul ko'xh laopon u tiempo aas lik'uch tib' u kuB'aal Jesusus tu Amlika tu u mam itechalil tuch' q'u'l iaanjel iq'omal mamaj tijle'm. ⁸Tuch' xamlil su'uli. Satoksa q'u aanima tu choob'al paav q'u'l ye' ootzajin tetz u Tiohx. Utz niko'xh ye' niniman u b'a'nla chusb'al tetz u kuB'aal Jesucristo. ⁹Ech ta'n okchil tu choob'al paav samotxi'ane', tetz sotzchil, ye'k iya'e', b'enq'ii b'ensaj. Saeesal b'en vatz u tijle'm u Tiohx utz, vatz vitechalil. ¹⁰A' si'an tu u q'ii tetz u tuleb'al. Utz aatz q'u niman tetz, samotxik'ul vitechalil u Tiohx k'atza. Sa'xhilax vimam txumb'al u Tiohx k'atza, ech sat'anb'a'l u Tiohx. Utz ant ex tixo'l majte tan, vetenima va'l vetqal sete.

¹¹Ech toke' b'enamén nikuq'ila sik'le Tiohx seti'. A' nikujaj te aas sik'ulo'k seti' sitzojpixsa q'u b'a'nil itz'amal taq'o sataq' sete. A' saoksan tetaanima q'u kam seb'an ti' tu vik'uje' ek'u'l ti' tu vixamlil. Ech setil iq'aq'al visik'let'ex. ¹²Ech sa'xhok iq'ii u kuB'aal Jesucristo seti' taq'o. Utz saok eq'ii ti' majte. Kajay si'ane'; loq' ti' ko'n u mam b'a'nil atil k'atz u Tiohx tuch' u kuB'aal Jesucristo.

U tuleb'al u Jesusus

2 ¹Pek aatz cheel hermanos, saqal sete ti' u tuleb'al u kuB'aal Jesucristo utz, ti' u kumulot qib' tuch'. ²Eb'anchile aas ye' ko'xh tiil sasotzsal ek'u'l ti' u chusb'al ti' u tuleb'al u Jesusus. Ye'k sejal etxumb'al ti'. Tan ye'saj ixet vitiempoil viq'iilil u kuB'aal. Ech enimachi oj sa'aq'ax opon mal'j yol tzexe' oj u'. Ye'k setaq' tzii sateesa'ex tu b'ey ti' tioxhil kam. Enimachi k'uxh aya'l kala o' nialon sete tilone'. Utz ye' xaan etaanima taq'o. ³Ech ab'ili'ch ko'xh eesanex tu b'ey! Tan b'axal nal su'ul u elchilka ti' u Tiohx. Ech sachee u aa paavla vinaj, va'l a' chit u tetz b'enchil tu choob'al paav, tu sotzchil. ⁴Aya' u vinaj va'l saxe'k'ulan kajay q'u kam q'u'l niokku vib'ii u itz'lich Tiohx. Utz k'uxh kam ko'xh tioxhil saxe'k'ulan majte. Sipaasa tib' sii'. Aal se'ntoksa viq'esalail tu viq'analil vitotztiohx u itz'lich Tiohx. Sataq' b'en tib's Tiohx. ⁵Pek ulsataj sek'u'l tan, a' q'u kam nichval sete aas atich'in

texo'l atzi'. ⁶Utz etootzajnale kam va'l nimajon cheel k'uxh ye'saj tule'. Sa'chit'uli, loq' a' su'ulku tu u tiempo va'l q'atel ti'. ⁷Tan seb'tu u onkonil va'l su'li'an u vinaj eesanal tu b'ey tzi'. Aya' u kam va'l ye' ootzajimich. Utz satic'o iyak'il u vinaj tzi', aas le'el tu xo'l va'l nimajon cheel. ⁸Ech sachee u eesanal tu b'ey. Loq' sayatz'ax tu u kuB'aal tu ko'n viyolone'. Sasotzsal tuch' ko'xh vitechalil u tuleb'al u Jesuus. ⁹Aatz u eesanal tu b'ey tzi' tan, a' saoksan tu u tijle'm u tx'i'li'inaj aas lauli. Ech kaana mamaj xheeny a tuch' txaichil sik'uch ti' itxub'a'lil q'u aanima. ¹⁰Kam ko'n sub'u'm sitxakunsa ti' teesal q'u aanima tu b'ey q'u'l a' chit tetz tz'ejxichil. Aya' q'u aanima q'u'l ye't motx isa'a ik'ul u b'a'nil utz, ye't motx ik'on taanima ti' vinujul, ti' ichitpu tu q'ul ipaav. ¹¹Ech toke' sataq' tzii u Tiohx su'ul mam sub'u'm. Ech aal a' se'enk ik'u'l q'u aanima ti' u txub'a'l. ¹²Ech samotxb'en tu choob'al paav q'u'l ye't inima vinujul. Pek a' vetmotxchi'b'ik ti' u onkonil.

Viq'aq'al inimal u Jesuus

¹³Pek ech koj ex hermanos, b'enamen sakuk'ama Tiohx seti' tan, ex q'u'l tii u Tiohx seti'. Utz xe' q'ii xe' saj txaeelex taq'o ti' echitpu tu paav, tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu. Tan a' va'l nixaansanelex k'atz paav. Utz a' paj nilochonex ti' ik'uje' ek'u'l ti' vinujul. ¹⁴K'uxh vetisik'le'ok'ex u Tiohx tu u b'a'nla chusb'al va'l vetqal sete tan, a' isa' aas ant ex saetzanex k'atza tu vitechalil u kuB'aal Jesucristo.

¹⁵Ech toke' hermanos, b'antaj tii etatin tu q'u chusb'al q'u'l chusel sete qaq'o. Utz esotzsach sek'u'l k'uxh tuch' kutzi' qalvu sete oj tu u' majte. ¹⁶⁻¹⁷Pek u kuB'aal Jesucristo tuch' u Tiohx u kuTat, laaq'on nimal ek'u'l ti' q'u b'a'nla chaj kam neb'ane' utz, netale'. Tan veti'an tii qi' ti' vib'a'nil. Vettaq' k'ujleb'al kuk'u'l utz, nimal kuk'u'l ye'k iya'e'. Taq'ka nimal kuk'u'l b'a'nil ti' ich'lial tuch' txuq'txunchil.

Viq'ilal isik'lel Tiohx nijaj u Pablo

3 ¹Aatz cheel hermanos, tu vitzojpeb'al u u' tza', nikujaj sete seq'ila sik'le Tiohx qi'. Ech oora sapax paal itziil u kuB'aal tu kajay tenam. Ech so'ok iq'ii, echa' va'l veti'an texo'l. ²Utz ech sikolo' vatz q'u onkonla chaj aanima majte, aya' q'u chi'na'n k'u'l. Tan yit' kajay koj aanima saniman u yolb'al Tiohx. ³Loq' techal u Tiohx. Utz a' sa'aq'on eyak'il utz; a' sakolonex vatz u tx'i'li'inaj. ⁴Ech k'ujlel kuk'u'l ti' u Tiohx aas neb'an q'u kam alel sete qaq'o utz, atilex ti' ib'anaxe'. ⁵Utz u kuB'aal koj aq'on etxumb'al aas seb'an tii'ex setib'ilaj, echa' va'l i'an u Tiohx qi'. Utz a' koj aq'on epaciencia ti' etx'aktu q'u tza'l nipaalk'ex, echa' va'l i'an u Cristo.

Ministeer sauch aq'on

⁶Niqal sete tib'ii u kuB'aal Jesucristo hermanos, aas sexaansa el etib' k'atz q'u'l yi'sa' aq'on, k'uxh niman tetz u Jesuus. Utz yit'e'ch koj ni'ane'

kam q'u chusb'al alel sete qaq'o. ⁷Tan etootzajle kam vetxumb'al seb'ane!. Ech seb'ane! kam va'l kub'an sevatz. Tan ye't koj aq'onino' texo'l. ⁸Utz ye'xhkam niqechb'u echb'ub'al aas ye' koj nikuchooe!. Pek aal ni'xhqaq' yak'il tu aq'on q'iils aq'b'al, ech yit' ex koj kuyuch'ex ti' eme'b'i'l. ⁹Loq' yit' ti' koj aas ye' sik'ulo'k qi' sa'aq'ax qetz. Pek niqaq'onine' tan, a' kusa' qaq'tu k'uchb'al sevatz. Ech setil ok etetz qi'. ¹⁰Utz aatz anko'xh atich'o' texo'l, nichqal sete aas: —Oj ab'il ye' nitaq'onine!, ye'k satx'a'ni.— Texho'.

¹¹Tan vetqab'ila' aas atil unjolol texo'l paat ye'xhkam nitaq'onine!. Kam koj b'oj ni'ane!; pek ta'xh b'ennajku ik'u'l ti' tilaxe' kam ni'an imol siatz. ¹²Ech aatz q'u aanima q'u'l tzi', tib'ii u kuB'aal Jesucristo, tiira niqal te, nikub'an ya'l talax te aas aq'oninoj. Ech sitx'ak techb'ub'al tinujul.

¹³Pek aatz ex hermanos, ye' koolex ti' ib'anax u b'a'n'il. ¹⁴Pek oj ab'il ma'j yi'sa' inimal q'u chusb'al niqal tu u u' tza', sajitaj ti'. Utz ye' emolo etib' tuch!. Ech sach'ixvi. ¹⁵Loq' yit' sa'kojekoontrai, pek jik setoksa tu jik tan, niman tetz u Jesusus.

Itzojpeb'al u u' tza'

¹⁶U kuB'aal koj aq'on u paas tetaanima b'enamen tu kajay q'u tza'l nipaalk'ex. Tan aq'ol paas u Tiohx. Utz u Tiohx salochonex kajay ex.

¹⁷In Pablo, nunkaasa'ex ti' itz'ib'al b'en u u' va'l in niq'ab'in itz'ib'ale' tza', echa' nunb'an tu kajay q'u vu' nivaq' b'en. Tan ech chit iveet nunb'ane!. ¹⁸Taq' koj vib'a'n'il u kuB'aal Jesucristo sete sekajayil. A'i.

---

^a 3.8 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.3.

U B'axa U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' U Timoteo

Yol ti' u u' tza'

Aatz u Timoteo va'l k'ulun u u' tza', u locholich tetz u Pablo ti' ipax paal itziil u b'a'nla chusb'al. A' ixet k'atz u Pablo tu u ka'paj ib'en ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al tuch' u Silas tu u tenam Listra. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.1-3; 17.14-15; 18.5; 19.22; 20.4. Aatzich u tatin u Timoteo k'atz u Pablo tzi', echa' mal'j copastoor.

Aatz u U B'axa U' Xe' U Timoteo tza', a' tz'ib'an u Pablo utz, taq' b'en tzixet tixo'l q'u ya'b' 63–65 m.t.J. Kamal tu Macedoonia itz'ib'ava utz, taq' b'en tu Eefeso, xe' u Timoteo. Tan obreroich u Timoteo tu Eefeso.

Kam koj toke' itz'ib'ata', pek ti' taq'ax b'en itxumb'al u Timoteo ti' aas kani'ch tiq'ol q'u niman tetz u Jesusus si'ane'. Tan nital tu u Timoteo aas kani'ch inuk'it tib' q'u niman tetz u Jesusus si'ane'. Kam itxumb'al samotxi'ane' sijnunil utz, tib'ilaj; kani'ch tiq'ot tib' samotxi'ane' niyolonka.

Nital te majte aas samotxi'an kuenta tib' tu q'u sub'ulla chaj chusul. Aya' unjolol q'u Israeel nichipaal xo'l q'u niman tetz u Jesusus, q'u'l nictale' aas ministeer anko'xh sanimal u o'tla mantaar k'uxh ma't tok ti' u Jesusus. A' q'u ye'xtxojla chaj chusb'al q'u'l atich tek tixo'l.

Ech a' vib'o'q'ol nitale' viq'ilal isik'le Tiohx ti' q'u kam. Utz nital majte aas kam b'anel titxumb'al q'u q'esala q'u'l saoksal tu q'esalail xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Utz nichus u Timoteo majte aas kam si'an ti' itx'olax inujul junun kam xo'l q'u niman tetz u Jesusus.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-2 Nitaq' chajlichil u Pablo tu u Timoteo.
- 2) 1.3-11 Nitale' sauch kuentaib' tu q'u ye'xtxojla chusb'al.
- 3) 1.12-20 Nital ti' u tijle'm u Pablo.
- 4) 2.1-15 Nital ti' viq'ilal isik'lel Tiohx.
- 5) 3.1-7 Nital ti' q'u kam sailax k'atz q'u'l saok tu ansianoil.
- 6) 3.8-13 Nital ti' q'u kam sailax k'atz q'u'l saok tu diaakonoil.
- 7) 3.14-16 Nital ti' vitxumb'al u Tiohx va'l ye'ich ootzajimal.
- 8) 4.1-5 Nital ti' q'u aanima q'u'l saelka ti' u Tiohx.
- 9) 4.6-16 Nital ti' vitxumb'al u b'a'nla ta'qonom u Jesusus.
- 10) 5.1–6.2 Nital ti' q'u txumb'al sab'a'nb'el ib'ilaj.
- 11) 6.3-10 Nitale' aas echen saku' kuk'u'l ti' u getz atile.

- 12) 6.11-19 Nital ti' u ela'okchil ti' u atinchil k'atz u Tiohx.
 13) 6.20-21 Nital unjolol txumb'al tu u Timoteo.

Ichajlichil u Timoteo

1 ¹In Pablo, ichaj u Jesucristo titzii u Tiohx, u Chitol qetz. Utz titzii u kuB'aal Jesucristo majte va'l nikuch'ia tuch' txuq'txunchil tan, sataq'o' tu b'a'n'il. ²Nunq'ilab'enaxh Timoteo tan, nojchit unk'aol aatin ti' u kunimat u Jesus. Utz u Tiohx, u kuTat tuch' u kuB'aal Cristo Jesus koj aq'on ku'l vib'a'n'il sai'. Itxum koj aatz. Utz atin koj u paas tavaanima taq'o' majte.

Q'u ye'xtxojla chaj chusb'al

³Aatz si'chtekb'enin tu Macedoonia, val see aas sakaaxh tu Eefeso. Ech samaj iatz q'u aanima q'u'l nichus unjot ye'xtxojla chaj chusb'al. ⁴Utz ye'k sab'en ik'u'l q'u niman tetz u Jesus ti' tab'il ok kam aas yol ko'xhtu' chulimal ko'n. Niko'xh sab'en ik'u'l ti' q'u tachul q'ul ik'uy imam q'ul ib'ena' ib'en ko'xhtu'. Tan kam koj itxa'k. Kam koj nilochonku ti' qiq'ot kuyak'il k'atz Tiohx. Pek aal yaayoli'b' ko'n nituch ti'. Ech a' va'l ni'xhval see cheel samaj iatz.

⁵Tan a' nital u kuchusb'al tza' aas nojchit xe' taanima u aanima sak'asku'l vib'antu tii ti' imol. Tiira tinachb'al sa'atinka aas b'a'n va'l ni'ane'. Sik'uche' aas nojchit suula k'ujlel ik'u'l ti' u Tiohx; yit' niko'nkoxhteesa ivatz. ⁶Tan atil unjolol aas elyuka ti' ib'anax q'u kam nivale' tza'. Utz a' tek nitz'ejxik ti' unjot chulin yol aas ye'k itxa'k. ⁷Nimotxtaq' b'en tib's mamaj chusul tetz u o'tla mantaar. Pek k'uxh ech nimotxtal je' ti', aal ye' tootzaj. Utz ye' nitel itxumb'al tu q'u kam q'u'l nitxakb'a' talaxe'.

⁸Tan b'a'n u o'tla mantaar. Kankojtu', aas oj nojchit sanimali kam chit echa' va'l tal u Tiohx. ⁹Utz qootzajle aas ti' koj q'u aanima jikom ni'ane' alaxku q'u mantaar tzi'. Pek tx'olb'al tetz inujul q'u b'anol onkonil, q'u qelol, q'u aa paav, q'u'l kam koj itxa'k nima Tiohx te, q'u'l ye'k tatin u Tiohx siatz, q'u yoq'ol Tiohx, q'u yatz'ol itxutx ib'aal utz, tuch' kajay q'u yatz'ol, ¹⁰tetz q'u eesanib' tu b'ey tuch' aanima, q'u q'ilan ok tetz vinajil, tetz ixojil, q'u elq'an aanima, q'u txub'a'lom, q'u txakb'a'n txub'a'l utz, tetz kajay q'u'l nixe'k'ulan q'u jikomla chusb'al. ¹¹Aya' u techalla b'a'nla chusb'al tetz u Tiohx va'l kaana b'a'n'il tzixe', va'l nunpaxsa paal itziil.

Vik'amab'el u Tiohx

¹²Ni'xhunk'ama tu u kuB'aal Cristo Jesus tan, vetitxaa'in; k'ujleb'al k'u'l in siatz, vettoksa'in ti' ipaxsal itziil viyolb'al. Utz ni'xhtaq' unyak'il ti' ib'anaxe'. ¹³K'uxh aal inich yoq'ol Tiohx. Inich yoq'ol tetz q'u niman

Tiohx. Nichunb'an unk'u'l ti', nichvojcha. Utz aal tx'anel munk'ulaxe', txumax unvatz tan, ye'xhkamich vootzaj utz, ye' nichunnima.^a ¹⁴Ech sib' u b'a'n timer vettatq' u kuB'aal ve. Tii vi' utz, nik'uje' unk'u'l ti' u Cristo Jesus taq'o.

¹⁵Jikomla yol va'l savale' tza' utz, tiira b'a'n aas kajay aanima saniman. K'uxh ul u Cristo Jesus tu u vatz amlika tx'ava' tza', ti' ichitpul q'u aa paav ulka. A' chit unma'l in tan, tiira in aa paav majte. ¹⁶Pek k'uxh mam paav b'anel vaq'o, vetitxum unvatz u Tiohx. Utz tu vikuyt'in u Jesucristo, ma'l k'uchb'al vettatq'a aas tiira ye'k iya'eb'al vikuyune'. Ech in k'uchb'al vatz q'u aanima oj sinima, sik'ul u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. ¹⁷Ech toke' aatz u mam tokeb'al q'ii utz, kajay u mam techalil, tetz u Tiohx. Aya' u q'esal ijlenal va'l ech ko'xh ib'en u tijle'm, u Tiohx va'l ye'k tokeb'al u kamchil ti', va'l ab'il koj ma'j ilonnaj iatz. Ni'xhik'ulo'k ti' saoksal iq'ii. Tan ta'xh ma'l aa txumb'alla Tiohx b'enenamen. Ech ko'xh ib'en u tatine'. A'i.

¹⁸Unk'aol chi'in Timoteo, tii aab'i u chusb'al nival see tza'. Anko'xhtu' u yol k'asu'l xe' Tiohx, va'l alax see aas axe't chitu'. K'uxh nival see, a' unsa' siiq'o ayak'il ti' imajax u ye'xtxoj. Ech sa'ane' va'l ni'an ma'j aa ch'a'o ti' imajax ivatz u koontra. ¹⁹Tii k'ujloj ak'u'l ti' u Tiohx utz, iq'o ayak'il; oksa tetz vab'a'nla nachb'al vatz Tiohx. Tan atil unjolol aanima ye't ib'an q'u kam nival see tzi'. Ye' nitiq'o iyak'il tu va'l nital u b'a'nla chusb'al. Elyuka ti'; ku'ya. Vetianlu tetzan u vaarko va'l niko'p jaq' a'. ²⁰Antu tixo'l q'u aanima tzi' u Himeneo tuch' u Alejandro. Utz vetveesal xo'l q'u niman tetz u Jesus, vaq'luka vatz u tx'i'li'inaj; ech satootzaji aas ech ko'n koj u qelonchil.

Viq'ilal sik'lel Tiohx ti' q'u aanima

2 ¹Ni'xhval see aas q'ilataj sik'letaj chit Tiohx ti' q'u aanima kajayil. Jajtaj tu u Tiohx aas sitxum iatz. Jajtaj q'u kam te q'u'l nisavsa. Utz k'amab'etaj ti' q'u b'a'n timer ni'ane'. ²Q'ilataj sik'letaj Tiohx ti' q'u ijlenal tuch' ti' tere'n q'u q'atb'al tzii. Ech tx'anel ko'xh qatin si'an taq'o; ye'k txab'kin. Pek a' chit sab'anax va'l b'a'n vatz Tiohx. Utz tijikomol sab'anax q'u kam. ³Tan a' q'u kam b'a'n timer tzi' utz, tx'anel ni'enku tu u Tiohx, u Chitol qetz. ⁴Tan a' isa' aas kajay q'u aanima sachitpu tu q'ul ipaav utz, satootzaji vinujul. ⁵Tan ma'l ko'n Tiohx atile. Utz ma'l ko'n u vinaj oksan tetz q'u aanima vatz u Tiohx, aya' u Jesucristo va'l b'ennaj ko'n aanima. ⁶A' va'l taq' tib' tu kamchil ti' ichool vipaav q'u aanima, ech tel vatz u choob'al paav. Utz a' i'anta' tu u tiempo va'l k'ajel nal ti' taq'o. ⁷A' u vetz aq'el aas sunchus tu q'u puera aanima kani'ch ik'uje' ik'u'l ti' Tiohx utz, sunchus vinujul. Tan u Tiohx va'l vet'oksanin ti' ipaxsal itziiul. Ech in ichaj u Jesucristo. Nojchit va'l nivale' tza', yit' txub'a'l koj.

^a 1.13 Choktaj Q'u B'a'n timer Chaj Kam B'anel (Hechos) 8.3; 9.4-5.

⁸Nival see aas q'ilataj sik'letaj Tiohx, k'uxh til chaj ko'xhtu'. Tuch' chit etaanima ye'k paav sek'atza tuul seq'ila sik'le Tiohx; ye'k k'a'nal; ye'k yaayoli'b' sek'atza.

⁹Nival tu q'u ixoj majte aas jik chit q'u toksa'm satoksa; jik ko'xh sivij tib'. Yit' tuch' koj t'e'su'ib' si'ane'. Ta'n ko'nkoxh sab'en ik'u'l ti' ichantixsal iveet q'u xi'l ivi'. Niko'xh sipaasa ivi' toksal b'a'nla q'an ch'ich' tuch' perla. Utz a' koj satz'ejxik ti' ivijtu tib' tu je'najla chaj oksa'm.^b ¹⁰Pek a' satitz'a ik'uchax u b'a'nil, ech sik'uche' aas jolol ixoj nachol Tiohx. ¹¹Sako'ntab'i u b'a'nla chusb'al q'u ixoj. Ye'k yol si'ane'; sako'nab'ini. ¹²Yit' sa'kojchusun u ixoj. Yit' sa'kojipaasa tib' vatz q'u vinaj. Pek sako'nijutxb'a' tib'. ¹³Tan a' b'axal i'an u Tiohx u Adaan, ech tek u Eva. ¹⁴Utz yit' u Adaan koj va'l b'axal sub'lu tu u tx'i'li'inaj, pek u ixoj va'l sub'li. Ech ku' tu u qelb'alil.^c ¹⁵Utz simaj tib' vatz u paav oj a' satilb'e titz'in utz; b'enamem k'ujlel ik'u'l ti' u Tiohx. Sitz'ej taanima ti'. Utz saxaane'l k'atz paav. Jikom ko'xh si'an q'u kam; yit' tuch' t'e'sil koj.

Vitxumb'al q'u'l so'ok q'esalail

3 ¹Tiira ib'o'q'ol q'u yol tza': —Ab'il a' nitachva q'esalail xo'l q'u niman tetz u Jesusus, b'a'nla aq'on nititz'a atzi'. — ²Pek loq' ministeer tiira b'a'n itxumb'al u q'esala tzi', ech paat ye'xhkam ti' saelk iq'ii. Ma'l ko'n tixoj atile. K'ujleb'al k'u'l itxumb'al. Iel chit ib'anax q'u kam ni'ane'. Jik vib'anone'. Aq'ol ivatb'al aanima. Utz techal ichusune'. ³Yit' q'ab'areella aanima koj. Yit' chokol ch'a'o koj. Yit' achvan koj ok iatz kam aas sub'u'm isa' ti'. Yit' ye'k koj inoob'al ti' itx'akax puaj. Pek jik ko'xh itxumb'al. Nitoksa paas xo'l aanima. ⁴Nitx'ol tiq'ol q'u kam tu tatib'al. Jik atil q'ul ik'a'ol ime'al jaq' imantaar, tinujul ninimane'. ⁵Tan oj ye' nitx'ol tiq'ol q'u kam tu tatib'al, ¿a' tzik sitx'ol tiq'ol q'u niman tetz u Jesusus? ⁶Yit' anal koj ak' ti' inimal u Jesusus. Tan b'a'n si'ane' aas saku' tu paav tu t'e'sil ti' u tijle'm. Echa' va'l isa' u tx'i'li'inaj. ⁷Ministeer b'a'n talchu xo'l q'u aanima majte q'u'l yit' niman koj tetz u Jesusus. Ech ye'k se'el iq'ii utz, ye'k saku' tu va'l isa' u tx'i'li'inaj.^d

Vitxumb'al q'u'l so'ok diaakonoil

⁸Echat ko'xh q'u diaakono majte. Echen b'a'n itxumb'al, inujul si'ane'. Yit' ka'l koj tel iyol. Yit' q'ab'areella aanima koj. Utz yit' achvan koj ok iatz kam aas sub'u'm isa' ti'. ⁹Tii tatin tu vinujul u chusb'al va'l nikunima va'l anal nitootzajil tu u b'a'nla chusb'al. Nojchit tinachb'al si'an vinujul. ¹⁰Loq' aatz ye'saj tok tu diaakonoil, b'axal nal si'ilax inujul b'a'nil, yetz kam ti' niyolpika aas sa'eesalk iq'ii. Oj b'a'n, ech nal so'oki.

^b 2.9 Choktaj u B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 3.3.   ^c 2.14 Choktaj u Geenesis 2.7, 21-22; 3.1-6.

^d 3.2-7 Choktaj U Tito 1.6-9.

¹¹Echat ko'xh q'u ixoj diaakonisa majte. Echen jikom itxumb'al. B'anol inujul. Yit' chulin yol koj. Pek k'u'jleb'al k'u'l ti' q'u kam kajayil.

¹²Ma'l ko'n tixoj q'u diaakono sa'atini. Sitx'ol tiq'ol q'ul initxa'a tuch' q'u kam tu tatib'al. ¹³Tan aatz q'u'l ni'xhitx'ol ib'anax u taq'on tu diaakonoil, saoksal iqi'ii ti'. Utz sa'tere'nk'uje' ik'u'l ti' u Tiohx tu u b'a'nla chusb'al k'atz u Cristo Jesus.

U taltu u Pablo kam toke' itz'ib'a u u' tza'

¹⁴K'uxh nivitz'a sa'naloponin tzaxe', nuntz'ib'a opon talax see kam sa'ane'. ¹⁵Ech oj lab'atz vopone', ootzaj tekunen kani'ch iveet q'u kam sa'an xo'l q'u nachol tetz u itz'lich Tiohx. Aya' vitenam u Tiohx, vixe'al q'u kam inujul, va'l txakb'a'n tetz vijikomal. ¹⁶Tiira sib' tokeb'al vitxumb'al u Tiohx va'l ye'ich ootzajimal ti' u okchil k'atza. Tan echa' va'l nitale' tza':

Vettaq' b'ens tib' aanima u Tiohx qi'.
Aq'ax b'ens b'a'n tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu majte.
Ilax u q'aavtitz'peb'al tu q'u aanjel.
Paxsal itziil xo'l q'u puera aanima.
Nimal tu q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'.
Utz ech tek b'enje' tu Amlika tu
vitechalil u Tiohx.^e

U taq'axka u b'a'nla chusb'al tu u motxeb'al q'ii saj

4 ¹Pek vatzsaj nital u Tioxhla Espiiritu aas sa'atin untx'ajul q'u niman tetz u Jesus saq'aav ti'; saelka ti' vinimal u Jesus tu u motxeb'al q'ii saj. A' tek satz'ejxik ti' q'u tioxhil onkonil eesanal tu b'ey utz; ti' q'u chusb'al q'u'l u tx'i'li'linaj nicheesan. ²Unjolol ka'vatzla chaj aanima sa'alón q'u chusb'al tzi' aas tiira sub'u'm si'ane'. Tan paat yannaj vinachb'al. Ye' nikan inachaxe' ab'iste u b'a'n, u ye' b'a'n. ³Aatz q'u chusul tzi', tiira samajon ti' u tzumb'a'a. Utz samajon ti' techb'ul unjolol echb'ub'al aas yit' txa' koj echb'uli. Tan Tiohx aq'onnajka tetz. Utz aal tokeb'al iqi'ii Tiohx. Tan sak'amab'el te utz, saoksal iqi'ii tu q'u niman tetz q'u'l tootzaj vinujul aas satechb'u. ⁴Tan b'a'n kajay q'u echb'ub'al taq'ka u Tiohx. Ye'xhab'iste ko'xh ma'j txa' koj, pek ta'n tzi' sak'amab'el Tiohx ti'.^g ⁵Ech sab'a'nixsal tu u Yolb'al Tiohx utz, tu u kuq'ilat sik'let Tiohx ti'.

Vitxumb'al q'u b'a'nla taq'onom u Jesus

⁶Untz'oj b'a'n achustu q'u kam tzi', unchee' axh ma'l b'a'nla taq'onom u Jesucristo. Niiq'o ayak'il tu u yolb'al Tiohx nikunima utz, tu u b'a'nla chusb'al.

^e 3.16 Aatz q'u yol tzi', kamal iyolil ma'l u b'itzaal ootzajimich tu q'u niman tetz u Jesus titiempo u Pablo. ^f 4.1 Choktaj u Ka'b' U' Tu Tesaloonica 2.3. ^g 4.4 Choktaj u Geenesis 1.31.

⁷Pek ye' ko'xh aab'i ok q'u chulim yol eesab' iq'ii u Tiohx q'u'l ko'xten cheei. A' tii sooksav iib' ti' ib'anax q'u kam ti' u okchil k'atz Tiohx. ⁸Tan aatz q'u kam nib'anax ti' iyak'insal u chi'l; b'a'n chitu' loq' b'iil ko'n iq'aq'al. Pek aatz u oksa'ib' k'atz Tiohx, tiira sib' iq'aq'al. Tan ael tu u Tiohx aas saqil iq'aq'al tu u vatz kuq'ii kusaj tu u vatz amlika tx'ava' tza' utz, saqil iq'aq'al tu u atinchil tu u b'enq'ii b'ensaj majte. ⁹Tiira ib'o'q'ol u yol va'l savale' tza' utz, b'a'n aas kajay saniman. ¹⁰Tan ta'xh ma'l nikuch'ia tuch' txuq'txunchil u itz'lich Tiohx, aya' u Chitol tetz q'u aanima kajayil. Loq' a' chit unma'l q'u'l nimamal tek u Jesusus taq'o. Ech toke' niqaq' yak'il tu u aq'on ti'. Utz nikuq'i' q'u ye'xtxoj nib'anax qe ti'.

¹¹A' q'u'l saale' tzi' utz, sachuse'. ¹²Utz ab'il koj saeesan aq'ii ti' k'uxh axh xiak. Ta'xhtzii aas a' chit sak'uch ib'anax u b'a'n'nil vatz q'u niman tetz u Jesusus, tayolone', tatxumb'al, tab'ant'axh tii ti' aanima, ti' aas aya'l ak'u'l na'ane', ti' vik'uje' ak'u'l ti' u Tiohx utz, ti' axaane'l k'atz u paav. ¹³Tuul ko'xh ye'saj vopone', tii noj asik'le u Yolb'al Tiohx xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Sachusunaxh ti'. Utz sooksa aanima tu jik tuch'. ¹⁴Txakunsa chit u doon aq'el tu u Tiohx. Aya' va'l alax see aas taq' je' iq'ab' q'u q'esala siib'a ti' iq'ilat isik'let Tiohx sai' aas ookka. ¹⁵Ech tii iitz'a q'u kam tzi' utz, atojchit'ok'axh ti' ib'anle'. Ech kajay sailon aas nakan tiq'ol u yolb'al Tiohx. ¹⁶Nach je' iib' ti' q'u kam na'ane'. Tinujul chit u chusb'al sachuse'. Tan oj ech sa'ane', sachitp'axh tu paav. Utz echat q'u'l sa'ab'in q'ul achusb'al.

Vitxumb'al q'u niman tetz u Jesusus tib'ilaj

5 ¹Yit' yaael koj q'u q'esla chaj vinaj sa'ane' aas sooksa tu jik. Pek jik chit iq'ilal sa'ane'; echa' iq'ilal atat sa'ane'. Atoj tatin saatz. Utz aatz q'u xiak, echa' atza'q' sa'ane' aas sooksa tu jik. ²Echat paj q'u q'esla chaj ixoj, ech iq'ilal sa'ane' anan. Utz ech iq'ilal aanab' sa'an tu q'u ixviak. Paat jikom vatxumb'al sa'an te.

³Loch q'u txakay ixoj q'u'l nojchit ye'xhab'il ti'. ⁴Pek oj atil titz'in oj tii mam, a' samotxaq'on tetz. Tan ministeer sichus tib' q'u k'aol me'ala te aas a' b'axal siloch itxutx ib'aal. Siq'aavixsa b'oj te va'l aq'ax te tich'ooil. Tan a' u kam b'a'n ni'enku tu u Tiohx. ⁵Pek a' saloch va'l nojchit txakay ixoj kaanaj sijunal. A' texh k'ujelk ik'u'l ti' Tiohx utz, b'enamem niq'ila isik'le Tiohx q'iils aq'b'al. ⁶Pek ech koj u txakay ixoj va'l niteesa itxumb'al tu b'ey, nitoksa tetz u tacha'v, tz'ejxinaj u tatin vatz Tiohx k'uxh itz'lel tilone'. ⁷A' q'u kam sachus te tzi'. Jikom si'ane' ech ye'k sael iq'ii. ⁸Tan aatz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l ye' niloch u titz'in tatzik aas niya'ta tetz, ye' nik'uche' aas niman tetz u Jesusus. Utz aa paal ivi' vib'anon vatz q'u'l ye' tootzaj Tiohx. Tan ye'xh b'oj nilochone'.

⁹Pek a' saok tu ach xo'l q'u'l salochaxi q'u txakay ixoj q'u'l maas tek 60 iya'b', ma'l ko'n ivinaj atinnaj. ¹⁰Aya' q'u'l k'uchul tetz u b'a'n'nil

tib'anone'. Jik ch'iisamal titz'in taq'o, aq'el ivatb'al aanima taq'o, tx'aael taján niman tetz u Jesusus taq'o, lochel aanima taq'o aas nipaal tu k'axk'o utz, aya' q'u'l ni'an ya'l tib' ti' ib'anax kajay q'u b'a'níl.

¹¹ Pek ooksach tu ach q'u txakay ixoj q'u'l txul ixoj tere'n. Tan b'a'n si'ane' kam noj tok titxumb'al, ta'xh sapaal tetz noj iqelka u Cristo noj ik'ul tib' tuch' va't vinaj ye' tootzaj Tioxh. ¹² Utz choob'al paav sa'alax iku' ti' oj echi tan, ye'n itzojpi va'l vettaq' iqul tuul. ¹³ Utz k'uxh yit' sa'kojb'en ti' vinaj, b'a'n si'ane' sichus q'e'yil; jun texh otzotz ib'en ti' ixaansal yol aas ye'k itxa'k. Utz satoksa tib' tu kam aas ye'k tokeb'al ti'. ¹⁴ Pek aal b'a'n satzume' q'u txakay ixoj q'u'l txul ixoj tere'n. Atinoj titz'in. Utz a' satil ime'b'il' tu tatib'al. Ech ye'k sataq' tzii tu u tx'i'li'inaj sachee yol ti' taq'o. ¹⁵ Tan at unjolol aas elyuka ti' u Jesusus utz, a' tek nitoksa tetz u tx'i'li'inaj.

¹⁶ Utz echa' tzi' oj atil txakay ixoj xo'l titz'in tatzik ma'j niman tetz u Jesusus, aal b'a'n a' salochon. Ech ta'xh salochax tu q'u niman tetz u Jesusus q'u'l nojchit ye'xhab'il ti'.

¹⁷ Aatz q'u ansiano q'u'l ni'xhitx'ol tiq'ol q'u kam, nik'ulo'k ti' aas nojchit sib' talche' si'ane'. A' chit ib'o'q'ol q'u'l nipaxsa u yolb'al Tioxh utz, tuch' q'u'l nichusune'. ¹⁸ Tan nital u Yolb'al Tioxh tz'ib'amalka aas: —Yit' sa'kojooksa txim vi' iju' u vaakaxh va'l nipaqa'e'l triigo.— Chia. Utz nital majte aas: —Nik'ulo'k ti' u aq'onom aas sik'ul ija'mel.— Chia.^h

¹⁹ Yit' yak ko'nkoxh sanima oj ab'il saxochon ma'j q'u ansiano saatz. Pek ministeer sa'atin ka'vo'j oxvo'j aanima aas nojchit ilel ab'imal u kam taq'o va'l saxochlika.ⁱ

²⁰ Ab'iste q'u'l ye'xh niya' ti' ib'anax u paav, yaa vatz q'u niman tetz u Jesusus. Ech saxo'v tere'n q'u aanima; ye'k sapaavini. ²¹ Tii sanima q'u kam nivale' tza'. Ni'xhval see vatz u Tioxh, vatz u kuB'aal Jesucristo utz, vatz q'ul iaanjel txaal el taq'o. Ye'xhab'il ko'xh at tela'. Utz ye'xhab'il ko'xh atil tatin saatz sa'an ti' itzojpixsale'.

²² Yit' ooje'l ko'nkoxh sooksa ma'j aanima tu q'esalail xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Tan b'a'n si'ane' atoj tu paav utz, ant axh sapotzonaxh ti' u tel iq'ii. Pek tiira kuenta'axh ti' u paav.

²³ Yit' nojla ko'nkoxh a' suuk'a, pek ta'l uuva suuk'a ti' vavuul aas ya'v utz, ti' tere'n q'ul ayaab'il.

²⁴ At unjolol aanima aas vatzsaj q'ul ipaav, ech ye'xtxoj saoki, k'uxh ye'saj itx'olax inujul tu u Tioxh. Pek at unjot majte aas ye' na'l. Anal sailaxi xamtele, aas latx'olax inujul tu u Tioxh. ²⁵ B'a'n saok q'u'l q'u b'a'nla chaj kam ni'ane' tan, atia aas vatzsaj chit q'u b'a'níl ni'ane'. Utz atia xamtel sa'elu'l vatzsaj.

^h 5.18 Choktaj u Deuteronomio 25.4; U Tio 10.10; U Lucas 10.7. ⁱ 5.19 Choktaj u Deuteronomio 17.6; 19.15.

6 ¹Aatz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l k'ayimal tatin tu aq'on, atoj chit tatin q'u b'aal taq'on siatz. Jikom sa'aq'onini, ech ye'k se'el iq'ii u Tiohx taq'o utz, tuch' viyolb'al. ²Utz aatz q'u'l niman tetz u Jesusus q'u b'aal taq'on, ye'k teko'nkoxh tatin siatz si'ane'. Ta'n ko'nkoxh satalva oj ela niman tetz u Jesusus tuch'. Pek aal tiira b'a'n taq'onin si'ane' tan, niman tetz u Jesusus u aanima va'l ni'ilon iq'aq'al u taq'on. Utz tii u Tiohx ti' majte.

Ech a' q'u kam sachusunaxh ti' tza'. Utz sab'an ya'l ti' tiq'ot iyak'il.

Vichokax u tx'iib'al q'ii va'l xe' Tiohx

³⁻⁴Tz'ejxinaj u aanima oj paarten chusb'al nichusunka aas ye' nik'ul tib' tuch' viyolb'al u kuB'aal Jesucristo utz, tuch' q'u b'a'nla chusb'al va'l nichus u okchil k'atz Tiohx. Paat ye'xhkam nitel itxumb'al tu u yolb'al Tiohx atzi'. Je'naj iatz. Utz a' chit atil k'atza u achva xhaakaluib' ti'aj yol; ech teku'en a' iyaab'il. Tan aatz tu va'l ni'an q'u aanima tzi', chi'k'ulaib' nichee taq'o, ch'a'o, yoq'oib', suyu kam ti' imol. ⁵Utz yaayoloib' atil taq'o b'enamen xo'l q'u aanima q'u'l yannaj tek vitxumb'al taq'o. Paat ke'ch koj vinujul tzixe'. Utz a' nimotxtitz'a aas kanaal utz, tx'akb'al puaj u okchil k'atz u Tiohx. Ech xaane'l k'atz q'u aanima ech tzi'. ⁶Tan mam kanaal chit u okchil k'atz u Tiohx. Ta'ntzii oj satxuq'txuno' ti' u qetz atile. ⁷Tan kam koj qetz iq'omiche aas ulo' tu u vatz amlika tx'ava' tza' utz, kam koj saqiq'o b'en aas lakamo'.^j ⁸Pek chuspia atil kutxb'al qetz utz, atil qechb'ub'al, ech txuq'txunojo' ti'. ⁹Pek aatz q'u aanima q'u'l nitachva tx'iiol iq'iil, kam ko'xh ye'xtxojla kam nitachva. Kam ko'xh onkonil ni'an ti' ichee tetz aas yansanal utz, tz'ejxixsamal q'u aanima ni'ane'. A' niku'k tu u ye'xtxojla txumb'al va'l echa' k'aa txayb'al tetz q'u'l niniman. ¹⁰Tan aatz vixe'al kajay q'u onkonil, aya' u tz'ejxichil ti' u puaj. Tan ech i'an unjolol. Tz'ejxo'k ti' utz, eltekka ti' inimal u yolb'al Tiohx. Loq' tilayol q'u mamaj k'axk'o motx paalku ti'.^k

U taq'ax yak'il k'atz u Tiohx

¹¹Pek aatz sa'ane' Timoteo, chok eel tu q'u kam tzi' tan, axh ma'l vinaj tetz Tiohx. Utz a' sa'an vijikomal. Saxaanok'axh k'atz Tiohx. Sak'uje' ak'u'l ti'. Sa'an tii'axh ti' aanima. Atoj apaciensia. Aq' ku' iib' vatz u Tiohx. Ye'k saje'sa iib'. ¹²Aq' yak'il ti' u yolb'al Tiohx va'l nikunima Timoteo. Echa' ch'a'o sa'ane'. K'on avaanima ti' q'u kam q'u'l satiq'ob'enaxh tu b'enq'ii b'ensaj tan, ech ti' isik'le'axh u Tiohx. Utz a' va'l ooksa iib' ti' ib'anle' vatz sib'al aanima. ¹³⁻¹⁴Nima va'l nival see tza'. Ni'xhval see vatz u Tiohx, u itz'pixsan tetz q'u kam kajayil. Utz vatz u Jesucristo nival see majte, va'l tal vinujul tu u Pilato. Ayansach iib' tu u paav. Ech ye'xhkam sa'alax sai', ul nal ko'xh u kuB'aal Jesucristo.

^j 6.7 Choktaj u Job 1.21; u Salmos 49.17. ^k 6.6-10 Choktaj Q'u Hebreo 13.5.

¹⁵Aya' u tuleb'al va'l k'ajel nal titxumb'al u techalla Tiohx va'l ta'xh ma'l tijlenal q'u ijlenal utz, iq'esala q'u q'esala. ¹⁶Aya' u Tiohx va'l ye'xhjatú sakami, ye'k tokeb'al u kamchil ti', va'l ab'il koj ma'j ilonnaj iatz. Tan a' atik tu u techalla tatib'al sutimal ti' tu mam rib'unnaj txijtxub'al va'l sa'kojveet toko'p aanima tuul. Utz tetz u tokeb'al q'ii; tetz u mam q'esalail b'enamen. A'i.

¹⁷Al tu q'u tx'iiol iq'ii aas yit' sa'kojmotxje' ivatz. Utz ye' k'uje' ik'u'l ti' q'u tx'iib'al iq'ii tu u vatz amlika tx'ava' tan, niko'nimotxe'. Pek a' sak'uje'k ik'u'l ti' u itz'lich Tiohx va'l tiira tz'ajel iatz qetz nitaq'e', ech nikub'anb'e. ¹⁸Chus te aas a' samotxtoksav q'u'l ipuaj ti' ib'anax u b'a'níl; tx'iiol iq'ii tu u b'a'níl si'ane'. B'a'n ichajpe'l tetz si'ane'; oora salochoni. ¹⁹Tan oj ech si'ane' tzi', tx'iib'al iq'ii nimol tu Amlika; nichik u b'a'níl tetz taab'ab'en; ye'k imotxe'. Utz sichab'a u b'enchil tu b'enq'ii b'ensaj majte.

Vit'oyax u Timoteo tu u Pablo

²⁰Timoteo, a' chit noj a'an q'u kam aq'el see tu u Tiohx. Maj iib' ti' q'u txayi'b' ti' yol. Tan ye'k itxa'k. Kam koj kanaal ti'. Utz maj iib' ti' q'u yaayoli'b' q'u'l nichee tu va'l “mam txumb'al” chu te'le'; loq' yit' a' koj. ²¹Tan aatz unjolol q'u'l niniman q'u kam tzi', elyuka ti' inimal u b'a'nla chusb'al.

Vib'a'níl koj u Tiohx atin sai'. A'i.

U Ka'b' U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' U Timoteo

Yol ti' u u' tza'

Aatz u ka'b' u' b'en xe' u Timoteo tza', anko'xh tz'ib'an u Pablo, kamal tixo'l q'u ya'b' 67–68 m.t.J. A' taq'vu b'en tu Eefeso. Utz a' itz'ib'av k'asu'l tu tze' tu Roma. Si'chtexhyatz'li. Aatz vitxumb'al u Pablo tu u ka'b' tu' tza', aya'l kala a' texh nitzaq'taka u Timoteo. Tan tiira b'a'nich tuch' u Timoteo. Ech a' u ya'teb'al u' itz'ib'a u Pablo.

Aatz tu q'u ya'b' 41–54 ok ma'l u ijlenal tu Roma Claudio ib'ii. Utz teesa ma'l u yol aas kajay q'u Israeel saelb'en tu Roma. Ech elk'asu'l u Aquila tuch' u Priscila tzi'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.2.

Ok va't ijlenal tu u ya'b' 54, aya' u Neroon. Tiira txokopla vinaj. Tal ik'achlu u tenam Roma utz, a' ijlen q'u niman tetz u Jesuus taq'o. Ech xe't itxay q'u niman tetz u Jesuus. Toksa tu tze'. Itz'lele nichichi'l tu b'alam taq'o. Toksa tu ch'a'o tulaj estaadio. Utz a' alon ikam u Pablo majte, k'uxh ye' ootzajib'e kani'ch ikam kami.

Nital u Pablo aas nik'ama Tiohx ti' vik'uje' ik'u'l u Timoteo ti' u Tiohx. Utz nital tu u Timoteo aas tii tatin k'atz u Tiohx si'ane' k'uxh kaana tza'l sauli. Ye'k saqeoni, echa' ma'j sol aas ta'xh txumel taq'o.

Nital te majte aas yit' sako'nkoxhitxay tib' ti' yol ye'k itxa'k. Utz nipajtal te aas tii sa'atin tu q'u chusb'al q'u'l chusax te tich'ooil.

Ech tiya'teb'al teku'en, nital u Pablo tu u Timoteo aas kam ech tatin tu tze'. Nitale' aas preexhu. Ye'xhab'il texh nichenq'ilan; elab'emal texhka. Utz niteesal iq'ii tu q'u chi'k'ulan tetz. A' texh atil k'atza u Lucas. Utz nital taanima aas nal koj en ilaxoj tu u Timoteo. Pek loq' k'uxh ijunal, nitale' aas atil u Tiohx k'atza utz, a' nilochon. Ech nital tu u Timoteo aas satile'l tetz ti' sitx'ak kajay q'u tza'l, echa' q'u'l paalnajka.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-2 Nitaq'ax chajlichil u Timoteo.
- 2) 1.3-18 Nital ti' u tuch txakb'a'ib' ti' u Jesuus.
- 3) 2.1-13 Nital ti' u taq'ax yak'il ti' u Jesuus, echa' sol.
- 4) 2.14-26 Nital ti' u b'a'nla aq'onon ti' u Jesuus.
- 5) 3.1-17 Nital ti' vitxumb'al q'u aanima si'an tu u ya'teb'al q'ii.
- 6) 4.1-8 Nital ti' vipaxsal itziil u yolb'al Tiohx si'an u Timoteo.
- 7) 4.9-18 Nital ti' q'u chusb'al tetz u Timoteo.
- 8) 4.19-22 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil u Timoteo

1 ¹In u Pablo, ichaj u Jesucristo titxumb'al u Tiohx. Tan alich nal tu u Tiohx aas sataq' itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj q'u aanima q'u'l saniman u Cristo Jesus. ²Nunq'ilab'enaxh Timoteo tan, nojchit ech aatine' a' unk'aol tii'in sai'. Ech u Tiohx, u kuTat tu Amlika, tuch' u kuB'aal Jesucristo koj aq'on q'ul ib'a'nil see. Itxum koj aatz. Utz atin koj paas tavaanima taq'o.^a

U tiq'ot iyak'il u Timoteo si'an k'atz Tiohx

³B'enamem nunk'ama Tiohx sai' Timoteo, chajpaj nunq'ila sik'le Tiohx q'iils aq'b'al. Utz tunnachb'al atilka aas jikom nivaq'onin ti' u Tiohx, echa' i'an q'ul unk'uy unmam. ⁴Nitul val ooq' sunk'u'l aas kujatxtu qib'; ech ti' nivachva savil aatz. Ech sa'xhtxuq'txunin. ⁵Nitul sunk'u'l aas nojchit jikom k'ujlel ak'u'l ti' Tiohx, echa' vik'uje' ik'u'l vanan q'es Loida utz, tuch' vanan Eunice.

⁶Pek nival see. Yak'insa u xamlil tetz u doon atil sak'atza va'l taq' u Tiohx see aas vaq'tu je' q'ul unq'ab' siib'a aas ookka. ⁷Tan aatz u txumb'al nitaq' u Tiohx qe, yit' tetz koj xo'val. Pek kuyak'il nitaq' ti' u qatin k'atza, tetz kub'antu tii'o' ti' kumol utz, tetz kumajtu qib' ti' ib'anax u ye'xtxoj. ⁸Ech toke' ye'k saxo'vaxh ti' talax q'u kam ti' u kuB'aal. Utz ye'k sach'ixvaxh vi' majte k'uxh atilku'in tu preexhuil ti' u Jesus. Pek b'ana aas ant axh sapaalaxh tu tza'l ti' u b'a'nla chusb'al. Tan u Tiohx sa'aq'on ayak'il. ⁹Tan mam b'a'nil veti'an qe. Vetichitpu'o' tu q'u kupaav. Vetisik'le'ok'o' k'atza ti' ma'l u txumb'al ye'k paav tuul. Loq' yit' ti' koj aas b'a'n nikub'an siatz, pek jik chit a' vetitz'ano'. Utz a' u b'a'nil itz'amal nal qi' taq'o xe' q'ii xe' saj aas sa'chiti'an u Cristo Jesus. ¹⁰Utz ik'uch vib'a'nil ti' u tuleb'al u Chitol qetz, aya' u kuB'aal Jesucristo. Tan tiq'aq'al u b'a'nla chusb'al vet'el viyak'il u kamchil utz, vettaq' elu'l vatzsaj u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj b'enamem.

¹¹Utz vettoksa'ins alol tetz u b'a'nla chusb'al tza'. In ichaj u Jesucristo. Utz in chusul tetz xo'l q'u puera aanima. ¹²Ech toke' nunpaal tu q'u k'axk'o atilk'in tza'. Loq' ye'xhkam nunch'ixvu ti' tan, vootzajle ab'il va'l nimamal vaq'o. Utz vootzajle atil iyak'il sikolin tuul nunb'an u aq'on ti', opon nal u q'ii aas lo'oponin siatz.

¹³Tii akol q'u b'a'nla chaj yol q'u'l ab'imal el sunk'atza saaq'o; ti' vik'uje' ak'u'l ti' u Cristo Jesus utz, ti' vatz'ejt avaanima ti'. ¹⁴Tii akol q'u b'a'nil atil sak'atza tu u Tioxhla Espiritu, aya' va'l atil sukuk'atza majte.

^a 1.2, 5 Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.1.

¹⁵Ab'imäl tek saaq'o aas elab'emalka'in tu kajay q'u lochol vetz tu Aasia; antu tixo'l u Figelo tuch' u Hermoogenes. ¹⁶Pek Tiohx koj chit txumun iatz q'u titz'in tatzik u Onesiiforo majte. Tan jatpajul ko'xh taq' nimal unk'u'l utz, ye'xhkam nich'ixve'l vi' k'uxh atilku'in tu tze' utz, qitzelin tu kadeena. ¹⁷Pek aal ela'ok chit ti' unchokax tu Roma utz, ichab'a'in. ¹⁸Ech u kuB'aal koj txumun iatz tu u q'ii tetz u tuleb'al. Tan iloch'o' tu Eefeso majte. Tek' ootzaj atzi'.

Vitx'akax q'u tza'l si'an u Timoteo

2 ¹Timoteo, unk'aol ti' inimal u Jesus; tii iq'omoj ayak'il tu u b'a'näl va'l nitaq' u Cristo Jesus. ²Utz kam q'u chusb'al ab'imäl el sunk'tatza aaq'o vatz sib'al aanima, chus tu q'u vinaj majte q'u'l k'ujleb'al k'u'l itxumb'al. Ech sa'pajitx'ol ichusax tu unjolge.

³Utz aatz axh, tx'ak q'u tza'l sapaalk'axh tu aq'on ti' u Jesucristo. Echa' axh b'a'nla isol sa'ane'. ⁴Tan echa' q'u'l ato'k tu solil, yit' niko'nkoxtoksa tib' ti' ib'anax unjot kam. Pek a' tii ni'ane' kam b'a'n ni'enku tu viq'esal.

⁵Echat paje' a' u aanima va'l ni'an saach ti' kanaal. K'uxh si'an kanaal satale', sa'kojaq'ax vikoroona oj yit' tinujul koj sinima q'u mantaar tetz saach.^b

⁶Ech paje' u chikol. B'axal nal sikoo u tx'ava' va'l sachikonka. Ech nal satil iq'aq'al ivatz vichikob'e'm. ⁷Ech at noj b'enku see q'u kam vetvalla' tzi' utz, u kuB'aal sa'aq'on atxumb'al ti' tootzajil kajayil.

⁸Atoj chit u Jesucristo sak'u'l, vitu'xh ixalam u Daviid, va'l q'aavitz'pinaj xo'l q'u kamnaj. Tan a' vixe'al u b'a'nla chusb'al. ⁹Utz ti' ko'n ipaxsal itziiul vinujul tzi', nunpaal tu tza'l taq'o. Atilku'in tu tze' ti' utz, qitzelin tu kadeena aya'l kala in mam aa paav. Pek loq' yit' qitzel koj u yolb'al Tiohx. ¹⁰Ech a'tzii. Nuntx'ak kajay q'u tza'l tan, tii'in ti' q'u aanima q'u'l k'ajel ti' tu u Tiohx. Ech antu samotxchitpu tu q'ul ipaav tiq'aq'al u Cristo Jesus. Utz antu saetzan ti' u techalla atinchil tu u b'enq'ii b'ensaj.

¹¹Ib'o'q'ol u yol tza':

—Oj sakamo' ti' u Jesus,
saitz'p'o' tzixe' tu Amlika majte.

¹²Oj sakutx'ak q'u tza'l ti',
sa'nalatin qijle'm k'atza tu viQ'esalail.
Pek oj saqeesa qib' tuul aas qootzaj vib'a'näl,
sateesa tib' qi' majte.

¹³Utz oj yit' k'ujleb'al k'u'l koj nikub'an siatz,

^b 2.5 Chajpaj nichtuch q'u echaib' tu saach tikuenta Roma, nichtaq'ax je' koroona xaj olivo tivi' q'u'l nib'anon kanaal.

ta'xh b'anel k'ujleb'al k'u'l ni'ane!
Sa'kojya'i tan, ech vitxumb'al.— Chia.

U talax tu u Timoteo aas si'an ya'l tib' ti' ib'anax q'u kam b'a'n

¹⁴Nachpixsa tu q'u niman tetz u Jesus q'u kam savale' tza'. Tib'ii u kuB'aal sooksa sik'u'l aas ye' ko'xh itxay tib' ti'aj yol. Tan ye'k tokeb'al q'u txayi'b' tzi'. Tan aal nisotzsa ik'u'l q'u aanima q'u'l niab'in. Tz'ejjixsamal ni'ane'. ¹⁵B'an ya'l aas tiira b'a'n aatin vatz Tioxh. Ech ye'xhkam ti' sach'ixvik'axh. Tan tiira tinujul natxakunsa u yolb'al Tioxh va'l inujul. Echa' ma'l b'a'nla aq'onom aas tiira b'a'n vatz u b'aal taq'on. ¹⁶Oki'ch'axh xo'l q'u yol q'u'l eesab' iq'ii Tioxh q'u'l ye'k itxa'k; niko'nisotze'. Tan aal tu onkonil nitaq'vu b'en tib' q'u aanima q'u'l ni'an ech tzi'. ¹⁷Utz yak'inchil ni'an q'u'l iye'xtxojla yol, echa' q'eechil. A' q'u'l motx paalku u Himeneo tuch' u Fileto. ¹⁸Jolol tek elnajka ti' vinujul. Tan nimotxtale' aas uchnaj tek u q'aavitz'pichil tika'paj. Ech nisotz ik'u'l unjolol niman tetz u Jesus taq'o. ¹⁹Pek k'uxh ech i'ana, txaklel vitxumb'al u Tioxh. A' vixe'al q'u kam nikunima. Nitxakb'a' tu q'u yol tza': —Tootzaj u kuB'aal ab'il q'u'l niniman.— Chia. Utz nital majte: —Ech kajay q'u'l niniman nioksan vib'ii u Cristo, xaanoj el k'atz paav.— Chia.^c

²⁰Echa' tu ma'l nimla atib'al, jatvatzul ko'xh kamb'al atil tuul. Atil kamb'al b'a'nla q'an ch'ich', b'a'nla saj ch'ich'. Atil tze' utz, atil tz'aj kamb'al majte. Atia b'a'nla chaj kam niku' tuul. Utz atia ye'xtxojla chaj kam niku' tuul. ²¹Echat ko'xh q'u aanima. Ab'il va'l nixaansa el tib' k'atz q'u ye'xtxoj, sab'a'nixsal tu u Tioxh. Utz satxakunsal tu u kuB'aal ti' kam ko'xh b'a'nla chaj kam.

²²Ya'an q'u acha'v tetz xiakil; chok eel siatz. Pek a' chit sa'an vijikomal. K'uje'oj ak'u'l ti' u Tioxh. B'an tii'axh ti' aanima. Utz a' sooksa u paas xo'l q'u aanima k'onel taanima ti' inimal u kuB'aal. ²³Utz aq'ka q'u kam, echa' u txayi'b' ti' yol aas ye'k ko'xh tokeb'al. Tan txoxkinil ku'en. Utz ootzajle aas ch'a'o nitok taq'o. ²⁴Tan aatz u taq'onom u Tioxh, yit' sako'nkoxhiyaayoli tib'. Pek jik ko'xh itxumb'al tu kajay aanima si'ane'. Techal ichusun ti' u yolb'al Tioxh. Utz tx'akol tetz q'u tza'l. ²⁵Tuch' chit paciencia satoksa tu jik q'u'l nik'ulelane'. Tan kamal la'aq'ax tzii te tu u Tioxh aas sik'axa q'ul ipaav utz, sinima vinujul. ²⁶Ech sael tikuenta u tx'i'li'inaj va'l txaypinajku tu u tacha'v, echa' iqitzax tu ijvil.

Vitxumb'al q'u aanima si'an tu u motxeb'al q'ii saj

3 ¹Echen sootzaji Timoteo, aas xo'eb'al vitxumb'al q'u aanima si'an tu u motxeb'al q'ii saj. ²Tiira a' texh satitz'a tib' q'u aanima. Ke'ch koj inoob'al ti' q'u kam si'ane'. T'e's. Je'naj vatz samotxi'ane'. Yoq'ol

^c 2.19 Choktaj u Numeros 16.5, 26.

Tiohx. Qelol itxutx ib'aal. Sa'kojik'ama b'oj q'u kam. Kam koj itxa'k choko Tiohx te. ³Ke'ch koj b'oj b'a'nil xe' taanima si'ane!. Sa'tere'nkoji'an q'u kam q'u'l nojchit jik xo'l q'u aanima. Ye'k kuyb'al tzixe!. Jolol chokol ipaav aanima. Ye' nimaj tib' ti' ib'anax q'u ye'xtxoj. B'anol tetz onkonla chaj kam. Txokop txumb'al ti' imol. Utz koontrain tetz kajay q'u b'a'nil. ⁴B'anol tetz onkonil timol ti' el. Ta'xh okoj tetz. Oksan je' iq'li. A' chit sachi'b'ik ti' ib'anax q'u tacha'v vatz vichokax u Tiohx. ⁵Tilon ko'xhtu' aas niman oksan tetz u Tiohx, pek tu q'ul ib'ano'm atilka aas yit' a' koj. Ech oki'ch'axh k'atz q'u aanima ech tzi'.

⁶A' q'u vinaj atzi' q'u'l nichok topon tu otzotz xe' q'u ixoj q'u'l oora ko'xh tok kam tivi!. Aya' q'u ixoj q'u'l tz'ejxinaj ik'u'l utz, b'anol tetz paav. Tan a' nik'o'pin q'u tacha'v ichi'l. ⁷Va'l tab'it u yolb'al Tiohx, pek loq' jatu koj so'o'pon ti' tootzajil vinujul. ⁸Ech aatz q'u vinaj tzi', ech si'ane' va'l i'an u Janes tuch' u Jambres aas ixek'ula u Moisees. Utz sixe'k'ula vinujul.^d Tan tiira yannaj itxumb'al. Paat vettz'ejxuka ti' u b'a'nla chusb'al tetz u Tiohx. ⁹Pek loq' ech ko'nkoxh ib'en tzi'. Tan sa'nalilax inujul tu q'ul itxoxkinil ni'an vatz q'u aanima. Ech at ko'xhtu' va'l i'an u Janes tuch' u Jambres.

U talax tu u Timoteo aas tii atoj ok ti' va'l chusel taq'o

¹⁰Pek aatz axh, tek' ootzaj vunnimat u yolb'al Tiohx. Illel untxumb'al saaq'o majte. Ootzaj kam nunk'aj ti'. Ootzajle aas tiira k'ujlel unk'u'l ti' u Tiohx. Illel saaq'o q'u tza'l nipaalk'in ti'. Utz ootzajle aas tiira tii'in ti' q'u aanima. Utz atil unpaciensia ti' q'u kam. ¹¹Ootzajle aas nuntx'ak u vojchal ti' u b'a'nla chusb'al utz, tuch' tere'n q'u'l paalnajk'in. Echa' q'u'l paalk'in tu Antioquia, tu Icoonio, tuch' tu Listra. Pek u kuB'aal kolonin tu kajay q'u tza'l paalk'in.^e ¹²Utz ech chitu!. Tan kajay q'u'l nititz'a xaanich ok k'atz u Cristo Jesus, sa'chitchi'k'ulali. ¹³Pek ech koj q'u maalola chaj aanima, aal ko'xh ib'en tu q'u onkonil; jolol eesanal tu b'ey utz, eesamal tu b'ey tu u tx'i'li'inaj.

¹⁴Pek aatz axh, tii aatin tu u chusb'al nimamal aaq'o utz, q'u'l b'ennaj ak'u'l ti'. Tan ootzajle aas k'atz ma'l b'a'nla aanima achusv iib'. ¹⁵Aya'xchen tach'ooil ootzajita' kantal u yolb'al Tiohx. Utz a' niaq'on atxumb'al ti' u chitpichil tu paav ti' ik'uje' ak'u'l ti' u Cristo Jesus. ¹⁶Tan kajay u Yolb'al Tiohx tz'ib'amal, u Tiohx oksan sik'u'l u tz'ib'an tetz. Utz echixe'at chusun ti' tan, nitxakun ti' toksal yol tivi' q'u aanima. Nitxakun ti' tok q'u aanima tu jik. Utz nichus q'u aanima ti' ib'anax vijikomal. ¹⁷Utz a' itxa'k aas tz'ajel itxumb'al u aanima k'atz Tiohx si'ane!. Ech tek' nitelo'p ti' ib'anax kam ko'xh aq'on b'a'n k'atz Tiohx.

^d 3.8 Choktaj u Eexodo 7.11. ^e 3.11 Choktaj
Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 14.1-20.

Vichusax u yolb'al Tiohx si'an u Timoteo

4 ¹⁻²Aatz cheel, tiira ni'xhunaj see vatz Tiohx utz, vatz u kuB'aal Jesucristo aas sa'xhapaxsa itziil viyolb'al. Sa'an ya'l iib' ti' talax tu q'u aanima k'uxh sasa'li, k'uxh ye'k sasa'li. Atoj apaciensia ti' toksal yol tivi' q'u aanima, ti' ayaat tu u yolb'al Tiohx utz, ti' aaq't itxumb'al tu q'u b'a'nla chusb'al. B'an ech tzi' tuul ye'saj tul u kuB'aal Jesucristo tu viQ'esalail va'l satx'olon inujul kajay q'u aanima k'uxh itz'lele utz, k'uxh ma't ikame'. ³Tan toj nal uloj ma'l u tiempo aas sa'tere'nkojmotxisa'a tab'il u b'a'nla chusb'al q'u aanima, tetz b'a'nla atinchil k'atz Tiohx. Pek a' tek samotxtoksa sib'al chusul tixo'l aas sataq' tzii te si'an u tacha'v ichi'l. Tan a' isa' sichus te kam visa' satab'i. ⁴Sa'tere'nkojtab'i ok vinujul, pek a' tek tii samotxtab'i q'u kam q'u'l chulimal ko'xhtu'.

⁵Pek aatz axh, sotzi'ch ak'u'l tu q'u kam tzi'. Jikom aatin tu u b'a'nla chusb'al. Q'i' q'u tza'l nipaalk'axh. A' tii noj a'an val aaq'on ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al. Tzojpi kam val eetz aq'el.

⁶Pek ech koj in tan, sa'texhyatz'p'in. Echa' tok tx'olo'm vatz Tiohx va'l sunb'ane'. Nitekinajab' vunkame'. ⁷Loq' a'tzii. B'a'ntan ma'xh aq'oninyin ti' u b'a'nla chusb'al. Echa' ma'l b'a'nla ch'a'o va'l vetunb'ana. Tzojpielop'in ti' ib'anax u aq'on untxaya. Utz tii vetuntzojpi q'u kam ti' inimal u Jesuus. ⁸Ech ti' nich'ian ma'l vunjchoob'al xe' u Tiohx; unkoroona ti' vunjikomil sataq' u kuB'aal tu ma'l u q'ii si'ane'. Tan a' u jikomla tx'olon tetz inujul q'u kam. Utz in ko'nkoxh sataq' vetz, pek antu q'u aanima majte q'u'l tiira tz'ejel taanima ti' utz, nich'ia u tuleb'al tuch' txuq'txunchil.

U taltu unjolol yol u Pablo tu u Timoteo ti' q'ul imol

⁹B'an chit ya'l ul iilt'in. ¹⁰Tan vettaq'luka'in u Demas. Ma't tu Tesaloonica. A' tek tz'ejxinajku ti' q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Aatz u Crescente, ma't tu Galaacia. Utz ma't u Tito tu Dalmaacia. ¹¹A' texh atil u Lucas sunk'atza. Pek liiq'o ul u Kuxh sai' aas laulaxh. Tan sa'xhiloch'in tu u aq'on k'atz Tiohx. ¹²Vetunchajlu b'en u Tiiquico tu Efeso.

¹³Aatz laulaxh, liiq'o ul vetz vunnimla kaapa va'l vaq'ka tu otzotz xe' u Carpo tu Troas. Liiq'o ul vetz q'u u' q'u'l b'olq'imal tuul. A' chit ib'o'q'ol q'u'l tz'u'm itx'ava'il.

¹⁴Sib'ax chit onkonil i'an u Alejandro ve; aya' u txaq'ol ch'ich'. Loq' a'tzii. Tiohx toj aq'on ich'exel te atzi'. ¹⁵B'an kuenta iib' te majte. Tan tiira nixe'k'ula q'u kuyol.

¹⁶Aatz untxakb'a't vib' vatz q'u q'atb'al tzii ti' u yolb'al Tiohx tib'axa chitu', ab'il koj ma'l atin sunk'atza. Pek kajay motx elab'enka'in. Loq' a' li'ilon. Ye'xhkam koj motx b'anax te tu u Tiohx ti'. ¹⁷Pek atich u Tiohx

sunk'atza utz, a' vet'aq'on unyak'il ti' unpaxsat itziil u yolb'al Tiohx. Tiq'aq'al ku'en ab'il viyolb'al tu sib'al q'u puera aanima. Ech iloch'in ti' vel vatz u koontra va'l si'an ve nitxume', echa' b'alam. ¹⁸Utz u Tiohx saeesanin tu tere'n q'u ye'xtxoj majte. Sikolin tetz viQ'esalail tu Amlika. Ech tetz u tokeb'al q'ii u Tiohx b'enamen, ye'k iya'e'. A'i.

Vikaasal u Timoteo i'an u Pablo

¹⁹Aq' ichajlichil u Prisca tuch' u Aquila utz, tuch' q'u titz'in tatzik u Onesiiforo. ²⁰Aatz u Erasto, kaayka tu Corinto. Pek vetvaq'ka u Troofimo tu Mileto tan, ya'v. ²¹Nitaq' opon achajlichil u Eubulo, u Pudente, u Lino, u Claudia utz, tuch' kajay q'u niman tetz u Jesus latza'.

B'an ya'l ulchil aas ye'saj ixet u tiempoil che'v.

²²Atin koj u kuB'aal Jesucristo tavaanxelal. Atoj vib'a'nil u Tiohx seti'. A'i.

U U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' U Tito

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Pablo tu u ya'b' 63–65 m.t.J. Nitalche' aas a' itz'ib'av tu Macedoonia. A' taq'vu b'en xe' ma'l u lochol tetz, Tito ib'ii, a' atichku tu Creta.

Aatz u Tito, tiira k'ujleb'al k'u'lla vinaj, aq'onomich ti' u b'a'nla chusb'al utz, ilochol u Pablo; tamiigoich majte. Griegoich u Tito tzi'. Tan aa Antioquia tikuenta Siiria. Ok ti' inimal u Jesusu tikuenta u Pablo. Choktaj yol ti' u Tito tu q'u u' tza': Ka'b' U' Tu Corinto 2.13; 7.6-7, 13-14; 8.6, 16, 23; 12.18; Q'u Niman Tetz u Jesusu Tu Galaacia 2.1, 3; Ka'b' U' Xe' U Timoteo 4.10. Chajax u Tito tu u isla Creta tu u Pablo. Echa' obreroil ex i'an xo'l q'u niman tetz u Jesusu tzi'.

Aatz u Pablo tzi', nitaq' b'en itxumb'al u Tito. Nital b'en te aas kam vitxumb'al q'u ansiano si'ane'. Aya' q'u'l satoksa q'esalail xo'l q'u niman tetz u Jesusu tu Creta utz; kam q'u kam si'an q'u niman tetz u Jesusu. Nital te aas siyaa q'u Israeel tixo'l q'u'l ni'an ya'l tu q'u griego aas ta'xh sinima q'ul imantaar u Moisees. Choktaj tu u u' tza' 1.5-11, 14. Nital te majte aas simaj q'u sub'ulla chusul q'u'l niteesa aanima tu b'ey tu q'ul ichusb'al yit' inujul koj.

Xamtel teku'en, aatz u Pablo, jik chit nitaq' nimal ik'u'l u Tito. Nichus ti' aas sataq' b'a'nla k'uchb'al vatz q'u niman tetz u Jesusu; k'uxh txul aanima, k'uxh q'es, k'uxh vinaj, k'uxh ixoj utz, k'uxh kam tijle'm atile. Nital te majte aas tii txakloj tu u tatin k'atz u Tioxh.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-4 Nitaq' b'en ichajlichil. Utz nital te aas u Tioxh oksan tu u tijle'm.
- 2) 1.5-16 Nital tu u Tito kani'ch itxaal q'u ansiano si'ane' q'u'l so'ok xo'l q'u niman tetz u Jesusu tu Creta.
- 3) 2.1-15 Nitale' kam q'u chusb'al sachusax tu chukchaj aanima.
- 4) 3.1-7 Nitale' kam u b'a'nla txumb'al sa'atin xo'l q'u niman tetz u Jesusu.
- 5) 3.8-11 Nitale' sauch kuentaib' ti' q'u ye'xtxojla chaj chusb'al.
- 6) 3.12-14 Nital unjolol ichaj u Pablo tu u Tito. Utz ech tek nikaasa b'en.
- 7) 3.15 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil u Tito

1 ¹In Pablo, taq'onom u Tiohx utz, in ichaj u Jesucristo ti' talax tu q'u aanima q'u'l txaael nal tu u Tiohx aas sinima vinujul; aya' u Jesucristo. Utz ichaj ti' ichusax q'u chusb'al ti' ib'anax q'u kam ti' u okchil k'atz u Tiohx. ²Aya' u chusb'al ti' ich'ial tuch' txuq'txunchil u okchil tu u b'enq'ii b'ensaj va'l tal u Tiohx aas ye'sajich iveet u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz k'ujleb'al k'u'l tan, yit' txub'a'lom koj u Tiohx. ³Tan vettaq' viyolb'al qe vatzsaj tu u tiempo va'l k'ajel ti'. Aya' va'l tal u Tiohx ve u Chitol qetz tu paav. Utz ech nitekunpaxsa itziil cheel.

⁴Ech nuntz'ib'a b'en u u' tzaxe' tza' Tito tan, nojchit echa' axh unk'aol ti' u chusb'al va'l nikunima. Utz a' unsa' aas atin koj vib'a'nil u Tiohx u kuTat sak'atza. Utz itxum koj aatz. Taq' koj u paas tavaanima. Utz echat koj i'an u kuB'aal Jesucristo, u Chitol qetz tu paav.

Vitxumb'al q'u'l so'ok q'esalail

⁵K'uxh vaq'ka'axh tu Creta tan, a' unsa' sooksa tu jik q'u kam xe'tixsamal. Utz axh so'oksan ansiano tu q'u totztiohx tu junun q'u tenam majte. Ech itxaal sa'ane' va'l val see. ⁶A' sachok aanima aas tiira b'a'n, ye'xhkam ti' saelku iq'ii. Jik talche'. Ma'l ko'n tixoj utz, niman Tiohx q'u'l ik'aol ime'al. Yit' chokol koj txab'kin. Yit' qelol koj talche'. ⁷Tan aatz va'l so'oks q'esalail, ministeer tiira b'a'n ib'anone' tan, ilol tetz u taq'on u Tiohx xo'l q'u niman tetz. Yit' t'anb'a'ni'b' koj. Yit' oora ko'nkoxh tul ik'a'nal. Yit' q'ab'areella koj vinaj. Yit' chokol koj ch'a'o. Utz yit' achvan koj ok iatz kam aas sub'u'm isa' ti'. ⁸Pek aya' q'u'l nitaq' ivatb'al aanima. A' chit vatz ik'u'l ib'anax vinujul utz, vijikomal. Xaannaj el k'atz paav. Txaklel itxumb'al b'a'nil. Utz nimaj tib' ti' ib'anax u paav. ⁹Echen niman tetz u yolb'al Tiohx si'ane' va'l chusel te. Ech sichus u b'a'nla chusb'al tu tere'n q'u'l nimamal tek u Jesuus taq'o. Ech tek samotxitz'ol tok yol tivi' q'u'l ye' nik'ulvi'n u b'a'nla chusb'al.

¹⁰Tan kaana b'oj qelol, alol kam aas ye'k itxa'k. Jolol eesanal tu b'ey. A' chit unma'l q'u niman tetz u o'tla mantaar. ¹¹Pek echen tiira samajlu ti' q'u'l nitale'. Tan ma'l tel aanima tuch' ik'aol ime'al tu b'ey ni'ane'. Tu sub'u'mla chaj yol niteesa puaj ti' aanima; inujul koj va'l nik'uche'. ¹²Utz ti' q'u qelol tzi', yolonku ma'l u aa txumb'al anko'xh aa Creta. Tal ti' ech tza': —Jolol chit txub'a'lom q'u aa Creta tzi'. Jolol txokop txumb'al. Ta'xh nimotxtitz'a q'u tuul. Jolol q'e'ay.— Texhtu'. ¹³Utz nojchit va'l tal u aa txumb'al ti' tzi'. Echixe'at oksa tu jik q'u qelol tzi'. Yaa. Ech tinujul chit sinima u yolb'al Tiohx. ¹⁴Utz ye' ko'xh inima q'u chusb'al nichuli ok q'u Israeel te. Niko'xh vichusb'al q'u vinaj q'u'l elnajka ti' vinujul.

¹⁵Tan kajay q'u'l b'a'n itxumb'al, b'a'n q'u kam ni'an majte. Pek ech koj q'u'l tz'ejxinaj, q'u'l ye' ninima Tiohx, kam koj b'a'n siatz. Tan aal jolol yannaj q'ul itxumb'al tuch' q'ul inachb'al. ¹⁶Tootzaj u Tiohx aas

nimotxtale', pek tu q'ul itxumb'al nik'uchva aas ye' tootzaj. Tan jolol ch'ixveb'al, jolol qelol. Ye'k itxa'k ti' ib'anax q'u b'a'nla chaj kam.

Vitxumb'al q'u niman tetz u Jesus tu q'u tatine'

2 ¹Pek aatz axh, a' chit sachus tu q'u aanima kam va'l nital u b'a'nla chusb'al. ²Chus tu q'u q'esla chaj vinaj aas k'ujleb'al chit k'u'l itxumb'al si'ane'. Ech sik'ulo'k ti' sa'atin tatin vatz aanima. Tzak'kin ti' q'u kam samotxi'ane'. Atoj ipaciensia. Utz jik chit tatin tu u chusb'al va'l nikunima. Tiiój ti' aanima kajayil utz, k'onój taanima ti' u Tiohx.

³Echat q'u q'esla chaj ixoj majte, jikom chit ipaal si'ane'. Yit' cheesan koj yol. Utz yit' sa'kojq'ab'ani. Ech chusul tetz u b'a'nil si'ane'. ⁴Sichus q'u ixviak te aas tii ti' q'ul ivinaj tuch' ti' q'u titz'in si'ane'. ⁵Ichus b'a'nla chaj txumb'al te, ech sitx'ol tiq'ol q'u kam. Jik itxumb'al. K'ujleb'al k'u'l tatin vatz q'ul ivinaj si'ane'. B'a'nla chaj ilol tetz ime'b'i'l tu tatib'al majte. Utz niman tetz vivinaj. Ech yit' sa'kojel iq'ii u yolb'al Tiohx taq'o.

⁶Utz al tu q'u xiak majte, aas sa'xhitx'ol tiq'ol q'u kam. ⁷Loq' yit' ta'n ko'nkoxh u talax te sa'ane', pek k'uch siatz aas axh b'anol tetz u b'a'nil. Atilaxh tu va'l nachuse'. Utz jik chit sa'an q'u kam. Tan nojchit ni'enku see. ⁸Ech nachel chit tel ayol sa'ane' utz, ye'xhab'il ko'xh kam satale'. Ech sach'ixvu u koontrainal tan, ye'k sachee iyol kam satal seti'.

⁹Utz al tu q'u aq'onom majte aas tii noj inima q'u b'aal taq'on. Yit' tzaq'ab' ko'nkoxh motx itzaq'b'e'. Pek itxuq'txunsa tu q'u'l si'ane'. ¹⁰Utz elq'i'chi. Pek k'ujleb'al k'u'l si'ane'. Ech so'ok iq'ii u b'a'nla chusb'al tetz u Tiohx u Chitol getz.

¹¹Tan aatz u Tiohx, vetik'uchlu u b'a'nil sukuvatz. Vettoksal u chitpichil tu paav vatz kajay q'u aanima. ¹²Tu vib'a'nil nichus qe kani'ch taq'axka q'u ye'xtxojla chaj kam nieesano' k'atz u Tiohx sakub'ane'; kani'ch kuya'sat tachval q'u paav. Utz sakub'an kuenta qib' ti' tan, b'oyo'm ni'an tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Pek jikom o' utz, tii sa'atino' k'atz u Tiohx. ¹³Ech sakub'an tzi', tuul nikuch'ia tuch' txuq'txunchil u chi'b'eb'alla tuleb'al u kuMam Tiohx tuch' u Chitol getz u Jesucristo, va'l techal si'ane'. ¹⁴Aya' u Cristo va'l taq' tib' qi' tu u kamchil, ti' ko'n kutool tu q'u kupaav. Utz vettaq'b'eno' tx'aatx'och vatz Tiohx. Ech o' tek itenam, k'onel qib' ti' ib'anax q'u b'a'nla chaj kam.

¹⁵Unchee' a' q'u kam sachus te tza' Tito. Saaq' nimal ik'u'l. Loq' samaj ti' q'u kam ye'xtxoj. Utz atil axamlil sayolonaxh. Ech ye'xhab'il sa'eesan aq'ii.

Vinimal q'u q'atb'al tzii

3 ¹Nachpixsa tu q'u niman tetz u Jesus majte aas liistaój ko'xh ti' ib'anax kajay q'u b'a'nla chaj kam. Atoj jaq' imantaar q'u q'atb'al tzii; aya' q'u'l atil tijle'm kajayil. Nimanój. ²Utz ye' ko'xh tal ye'xtxojla

yol ti' aanima. Ye' ko'xh toksa tib' xo'l txab'kin. Pek aal a' si'an ya'l tok u b'a'nil. Jik ko'xh tu kajay aanima si'ane'. Sik'uche' aas maanxho.

Viq'aq'al u chitpichil tu paav

³Tan ech o' veti'anka, ta'xhich okoj qetz. O'ich qelol Tiohx. Tz'ejxinajich'o'. Tiira txayich'o' ti' tachval q'u ye'xtxojla chaj kam, q'u'l nitachva u kuchi'l. Atich'o' ti' ib'anax q'u onkonil, q'u chi'na'nk'u'lil. Tiira o'ich telab'al q'ii. Tu chi'k'ulaib' atichk'o' qib'ilaj.

⁴Pek aatz u Tiohx, u Chitol qetz, vettoksa u b'a'nil vatz q'u aanima tan, i'an tii ti'. ⁵Ech vetchitp'o' tu q'u kupaav taq'o. Loq' yit' ti' koj aas jikom q'u kub'anon siatz. Pek iq'aq'al ko'n itxumtu kuvatz, k'uxh vetitx'aa el q'u kupaav. Ech vetitz'p'o' k'atza. Utz vetch'expu u qatin tu u Tioxhla Espiiritu. ⁶Utz tiq'aq'al u Jesucristo, u Chitol qetz, tiira ma'xh ok u Tioxhla Espiiritu kuk'atza taq'o. ⁷Ech chitpi'o' tu q'u kupaav tu vib'a'nil utz, sa'tekkuk'ul u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj, va'l k'ujlel kuk'u'l ti' nikuch'ia tuch' txuq'txunchil. Saetzano' ti'.

⁸Aatz kajay q'u kam nivale' tza', nojchit tiira inujul. Echixe'at b'an ya'l talax tu q'u'l niniman u Tiohx. Ech si'an ya'l tib' ti' ib'anax q'u b'a'nla chaj kam. Tan aatz q'u kam vetvalla' tzi', tiira ib'o'q'ol utz, sa'xhilax iq'aq'al. ⁹Pek atxaychil ko'xh iib' tu yol tuch' q'u'l ta'xh tz'ejxinajku ti' tootzajil q'u kam b'anel tu q'ul ik'uy imam. Niko'xh sa'kojoxhaakaluib' ti' q'u talaj kam ti' u o'tla mantaar. Tan paalya utz, sa'kojiloch'ex ti' vetatin vatz u Tiohx.

¹⁰Pek oj ab'il nioksan exo'l utz, al te tib'axa. Utz al te tika'paj. Pek eesataj tek texo'l oj ye'k so'ok yol tivi' siile'. ¹¹Tan vettootzajil saaq'o aas tiira aq'el tib' tu u paav. Utz ech chit iatz tza' nitz'ejxixsa tib' tu u paav.

U b'a'nil nijaj u Pablo tu u Tito

¹²Tito, sunchaj opon u Artemas oj u Tiiquico tzaxe'. Utz ta'xh lo'oponi, la'an ya'l oopon tzunxe' tu Nicoopolis. Tan vetvitz'ala' a' sunpaasav u tiempoil che'v tzi'. ¹³Utz b'an b'a'nil, loch u licenciado Zenas, tuch' u Apolos. Aq' b'en tetz, tetz ib'ey tu va'l se'enka. Kami'ch motx iya'ta. ¹⁴Utz chus tu q'u niman tetz u Jesusus tzi' aas samotxlochoni oj kam sasavi. Ech sailax viq'aq'al u yolb'al Tiohx tu q'ul ib'anone'.

Vikaasal u Tito i'an u Pablo

¹⁵Nitaq' b'en achajlichil q'u niman tetz u Jesusus atil sunk'atza. Niqaq' opon ichajlichil kajay q'u niman tetz u Jesusus q'u'l tii qi', q'ul ela o' niman tetz u Jesusus tuch'. Utz taq' koj vib'a'nil u Tiohx sete. A'i.

U U' Itz'ib'a B'en U Pablo Xe' U Filemoon

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', u Pablo tz'ib'an aas atich tu tze' tu Roma tu u ya'b' 60 m.t.J. Tu yolb'al griego itz'ib'ava. A' taq'vu b'en xe' u niman tetz u Jesusus Filemoon tu u tenam Colosa tan, tamiigoich. Echtzixe't a' b'enku vib'ii u u' ti' vib'ii u vinaj Filemoon tzi'. Til nab' tootzajiv tib' u Pablo tuch' u Filemoon tzi' b'a. Tan ye'ich tootzaj Colosa u Pablo. Ech nital Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Colosa 2.1. Kamal tu Eefeso tootzajiv tib' tan, sib'al tiempo i'an u Pablo tzi'. Utz inaja'ch ko'n tib' u Eefeso tuch' u Colosa; ma'l ko'n 175 kilometro ixo'l. Aatz u u' tza', a' ex aq'on u Tiiquico. A'ich imol u Oneesimo b'eni. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Colosa 4.7-9.

Aatz vib'o'q'ol viyol u Pablo tu u Filemoon utz, aya' va'l aas saq'aavik'ul u Oneesimo, va'l aq'onomich xe' u Filemoon. Tan k'ayimich tib' tu aq'on tzixex; esclavoich u Oneesimo xe' u Filemoon niyolonka. Pek ooj b'en u Oneesimo xe' u Filemoon tzi'. Ye' ootzajib'e kantu'. Kamal elq'i. Utz tiira mam paav vatz vimantaar q'u aa Roma aas ech si'an ma'j aanima tzi', saooj b'en k'atz ipatroom. Aal si'chveeti sa'alax ikam u Oneesimo ti' va'l i'ana tzi'. Pek ex chokaxoj u Pablo tu tze' tu u Oneesimo tzi' utz, ok ti' u yolb'al Tiohx.

Unchee' ok tivi' u Oneesimo tzi' aas saq'aavb'en xe' u Filemoon. Ech itxakb'a' tek tib' u Pablo ti' vatz u Filemoon. Q'aavopon u Oneesimo xe' u Filemoon. A' imol u u' itz'ib'a u Pablo. A nijaj u Pablo tuul aas sikuy u Oneesimo ti' va'l veti'ana; saok ib'a'n tib'ilaj niyolonka. Tan niman tek tetz u Jesusus topon xe' u Filemoon. Ech ti' itz'ib'al u u' Filemoon tza'.

Aatz tokeb'al u b'ii Oneesimo utz, “atil itxa'k” chu tu yolb'al griego. Aatz paj u b'ii Filemoon utz, “b'anol tii ti' imol” chu u tokeb'al tu griego.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1-3 Nital b'en ichajlichil unjolol q'u niman tetz u Jesusus tu Colosa.
- 2) 4-7 Nital ti' vik'uje' ik'u'l u Filemoon ti' u Tiohx utz, u tel taanima ti' q'u niman tetz u Jesusus.
- 3) 8-22 Nijaj u Pablo tu u Filemoon aas sikuy u Oneesimo tan, niman tek tetz u Jesusus.
- 4) 23-25 Nikaasa q'u niman tetz u Jesusus ti' itzojpu viyol.

Ichajlichil u Filemoon

¹In Pablo, a' unmol u niman tetz u Jesus Timoteo, nunq'ilab'enaxh hermano Filemoon, axh va'l tii'o' sai', lochol qetz ti' ipaxsal u yolb'al Tiohx. Tu tze' atilk'in ti' u Jesucristo. ²Nunq'ila b'en q'u niman tetz u Jesus majte q'u'l nimol tib' tu val aatib'al. Antu u niman tetz u Jesus Apia va'l tii'o' ti' tuch' u Arquipo, u kumol va'l ela o' sol tuch' tu u aq'on ti' u Tiohx. ^a ³Taq' koj vib'a'nil u Tiohx, u kuTat tuch' u kuB'aal Jesucristo sete. Utz taq' koj paas tetaanima.

Vik'uje' ik'u'l u Filemoon ti' u Jesus

⁴Nunk'ama u kuTiohx sai' chajpaj nuul sunk'u'l. Utz nunnachpixsa'axh te tu vunq'ilat unsik'leta'. ⁵Tan nivab'i aas tiira tz'ejel avaanima ti' u kuB'aal Jesus. Utz k'ujlel ak'u'l ti'. Echat chitu' na'an ti' q'u niman tetz u Jesus. ⁶Ech nunjaj tu u Tiohx aas sa'xhootzaji kajay q'u b'a'nil q'u'l qetz nital tu viYolb'al tiq'aq'al u Cristo Jesus utz, ech sapaxsa itziil va'l nikunima. ⁷Ech tiira ni'xhuntuqu'txun sai'. Utz naaq' nimal unk'u'l tan, tii'axh ti' q'u niman tetz u Jesus. Ech ta'ntiohx see hermano aas nitxuq'txun taanima q'u niman tetz u Jesus saaq'o.

Vik'ulax u Oneesimo si'an u Filemoon

⁸Filemoon, aatz in, atil vijle'm tu u Tiohx utz, saveeti aas ta'xhtzii saval opon see sa'ane' kam va'l savale'. ⁹Pek yit' ech koj sunb'ane'. Echixe'at nunjaj ma'l b'a'nil see, in Pablo. Tan vootzajle aas ninala'an tii'axh ti' aanima. Nunjaj see in q'esla vinaj utz, aal atilk'u'in tu tze' ti' u Jesucristo. ¹⁰Nunjaj b'a'nil see ti' u Oneesimo, va'l ech tatine' ma'l unk'aol ti' u Cristo. Tan in vet'oksan ti' inimal u Jesus tuul atilin tu preexhuil tza'. ¹¹Tan kamal ma'lich ko'n aaq'onom ye'k itxa'k veti'anka. Pek aatz cheel, atil tek itxa'k sunvatz utz, saatz majte. ¹²Ech nunchaj opon tzaxe' cheel. Utz k'ul tika'paj. Ech ik'ulax sa'ane' echa' ak'ult'in na'ane'. ¹³Tan aal vatz unk'u'l aas ma'kojkaa tzunxe'. Siloch'in tu u tze' tza' ti' ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al, echa' nicha'an ti' unlochle'. ¹⁴Pek ye'n val ikaae' tan, yu'nsa' sunb'an ma'j kam aas ye'k saatz. Ech aatz u b'a'nil va'l sa'ane', yit' b'anel koj ya'laxh ti', pek tiira see chit saelka.

¹⁵Tan kamal vetchittelab'eka ma'j tiempo axh u Oneesimo. Loq' at toke'. Tan ta'n tek sa'atin tzaxe' cheel. ¹⁶Utz yit'e'ch tere'n ko'nkoxh tatine' a' ma'j aq'onom si'ane', pek paalchu vi' ma'l aq'onom. Ech k'ula, echa' ik'ulax ma'l niman tetz u Jesus sa'ane' aas tii'o' ti'. Tan tii'in ti'. Utz aal maas tii'axh ti' sa'ane'. Yit' ti' ko'n koj aas aaq'onom, pek tan, b'a'nla tek niman tetz u kuB'aal.

^a 2 Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Colosa 4.17.

¹⁷Ech oj nojchit in amol ti' inimal u Jesus naale', k'ula. Ech ik'ulax sa'ane' ak'ult'in. ¹⁸Tan oj kam ma'j ti' vetiyuch'vaxh utz, oj atil itx'oj tzaxe', a' tek sajajvu ve. ¹⁹⁻²⁰Utz in sachoon see, in Pablo. Nivaq' unqul tuul tu u u' va'l tuch' unq'ab' nuntz'ib'a tza'. K'uxh aal atil atx'oj tzunxe' ti' va'l b'anel see vaq'o vatz u kuB'aal. Ech txuq'txunsa'in hermano utz, chi'b'ixsa u vaanima ti' u kuB'aal tu u b'a'nil va'l nunjaj see tza'. ²¹Nuntz'ib'a b'en q'u kam see tza' tan, k'ujlel unk'u'l ti' vanimane'. Utz vootzajle aas aal paalchu ko'xh sa'an vi' va'l nivale' tza'.

²²Utz nival b'en see majte aas nal a'an tuch vatib'al. Tan k'ujlel unk'u'l aas sataq' tzii u Tiohx so'oponin tzaxe'. Vootzajle sitzaq'b'e'axh ti' vaq'ilat asik'let ti' ajajtu vel tu tze'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesus

²³Nitaq' b'en echajlichil u Epafras majte, va'l ela atilin tu tze' tuch' ti' u Cristo Jesus. ²⁴Utz nitaq' opon echajlichil q'u lochol vetz majte tza': u Kuxh, u Aristarco, u Demas, tuch' u Lucas.^b ²⁵Utz atin koj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo tetaanxelal. A'i.

---

^b ²⁴ Aatz kajay q'u aanima atil ib'ii tza' tzi', jolol lochol tetz u Pablo.

U U' Tz'ib'al B'en Xe' Q'u Hebreo

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' "Q'u Hebreo" tza', a' tz'ib'an ma'l q'u q'esala xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Matz u Apolo, matz u Pablo oj va'toj q'esala, ye' ootzajib'e. A' itz'ib'al tu u ya'b' 68 m.t.J. Pek ech koj q'u chusb'al atil tuul, b'a'ntan ye'xh b'oj ka'tziiunchil ti'. Tan nojchit tiira techalla chaj chusb'al. Utz vatzsaj chit tel i'an u tz'ib'an tetz tu yolb'al griego, techlal aas tek' tootzaj u yolb'al griego.

Aatz u yol "Hebreo" a' vib'ii q'u Israeel q'u'l jejlich tulaj mamaj tenam paximal tib' tu u vatz amlika tx'ava'. Atia a' atichku tu Roma. Atia tu Babiloonia. Atia tu Damasco. Atia tu Eefeso. Atia tu Alejandria tikuenta Egipto. Atia tu Atenas tikuenta Grecia. Ech a' tz'ib'alik b'en u u' tzixe' tzi'.

Aatz q'u chusb'al tza', a' niq'ila q'u niman tetz u Jesusus q'u'l junal tek' tootzaj q'u kostuumbre tetz u o'tla mantaar. Nichmotxtitz'a aas kamal antu sanimal u o'tla mantaar tu q'u niman tetz u Jesusus nichtale'. Siyuu tuch' u b'a'nla chusb'al nichtale'. Ech kamal ye'ich motx isa' taq'axka u tuq'ayb'al q'u Israeel q'u'l naq'b'inaj nal ti'. Ech tok nital u tz'ib'an tetz u u' "Q'u Hebreo" aas techal u Jesusus. A' ul tzojpixsan kajay q'u kam tal u Tiohx xo'l vitenam, aya' q'u Israeel.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-4 Nitale' aas ta'xh ma'l tiira paalchu vatz kajay q'u kam u Jesusus. Tan u Tiohx oksan tu u tijle'm.
- 2) 1.5-13 Nitale' aas paalchu u Jesusus vatz q'u alol tetz u yolb'al Tiohx, vatz q'u aanjel. Paalchu vatz u Moisees. Utz paalchu vatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx majte.
- 3) 1.14-7.28 Nitale' aas tiira b'a'n va'l veti'an u Jesusus vatz va'l ni'an q'u oksan yol vatz Tiohx.
- 4) 8.1-10.18 Nitale' aas sib' paalchu tijle'm vikajal u Jesusus va'l el tu vikam vatz kurus. Paalchu vatz vikajal q'u vaakaxh tuch' q'u tentzun q'u'l nik'achax ok vatz Tiohx ti' ijajax kuyb'al. Tan k'uxh unpajul ko'n el vikajal u Jesusus, chuspi ko'xh ti' ikuyax kajay q'u paav. Ech ab'il q'u'l niniman, nikuyulu q'u'l ipaav.
- 5) 10.19-12.29 Nital tu q'u niman tetz u Jesusus aas tii samotxatin k'atz u Jesusus. Sitx'ak q'u tza'l k'axk'o q'u'l samotxpaalka k'uxh samotxojchal ti'.
- 6) 13.1-19 Nital unjot chusb'al ti' u atinchil k'atz u Jesusus.
- 7) 13.20-25 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Viyolon u Tiohx titzi' viK'aol

1 ¹Unchee' aatz o'tene, yolon u Tiohx titzi' q'u alol tetz viyolb'al. Jatpajul ko'xh iq'ila q'u kuk'uy kumam. Utz kam ko'xh txumb'al itxakunsa ti' iq'ilale'. ²Pek aatz cheel, nipajiq'ila'o'. ViK'aol niq'ilano' taq'o. Aya' viK'aol va'l tiq'aq'al ku'en cheenaj q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz tetz q'u kam kajayil aq'el tu u Tiohx. ³Tan aatz viK'aol u Tiohx, a' nik'uche' ab'il u Tiohx utz, jank'al chit vitechalil. Tan tiira ech itxumb'al a' u Tiohx tzixe'. Utz viyol viK'aol u Tiohx niatinsan q'u kam kajayil. Utz aatz ma'tich taq'tu tib' ti' itx'aal el q'u kupaav, b'enje' tu Amlika. Utz k'ujlel tiseb'al u Tiohx tu u mam tijle'm.

U tijle'm viK'aol u Tiohx vatz q'u aanjel

⁴Tan tiira sib' paalchu viK'aol u Tiohx vatz q'u aanjel. Tiira sib' paalchu u tijle'm va'l aq'axyu, vatz u tijle'm q'u aanjel. ⁵Tan aatz u Tiohx, ye'xhjat u tal koj tu ma'j aanjel ech tza':

—Axx unK'aol; vetvitz'pixsa'axh cheel.—
 Texh koj te. Utz niko'xh tal koj majte aas:
 —In iTat utz; unK'aol.— Chi koj ti'.^a

⁶Utz yolon paj u Tiohx ti' viK'aol va'l aa yol ti' q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza', va'l ichaju'l. Tal ti' ech tza':

—Kajay q'u aanjel saoksan iq'ii.—^b
 Texh ti'.

⁷Pek ech ko'n nital u Yolb'al Tiohx ti' q'ul iaanjel tza':
 —Nitaq' b'ens aanxel q'ul iaanjel.
 Utz nitaq' b'ens echa' taq' xamal q'ul ichaj.— Chia.^c

⁸Pek ech nital ti' viK'aol tza':
 —Ye'k iya'eb'al val ijle'm sa'ane', techalla Tiohx.
 Tiira ijikomal vixe'al vaQ'esalail.
 Echa' b'aara; techlal ijle'm.
⁹Tan a' chit vatz ak'u'l ib'anax q'u kam ijikomal.
 Pek tiira onkonil saatz u ye'xtxoj.
 Echtzixe't axh vetitxaa'axh u Tiohx, aya' vaTiohx.

^a 1.5 Choktaj u Salmos 2.7; u Samueel II 7.14. ^b 1.6 Choktaj u Deuteronomio 32.43; u Salmos 97.7. ^c 1.7 Choktaj u Salmos 104.4.

Utz tuch' txuq'txunchil vettaq' je' aseite tavi',
tiira paalchu veti'an see vatz tere'n.— Chia.^d

¹⁰Utz nipajtal u Yolb'al Tiohx ti' majte aas:
—UnB'aal, axh b'anon u tx'ava' ko'xtene tixe'teb'al q'u kam.

Utz axh b'anon u amlika va'l nik'uch val aaq'onib'al.

¹¹Utz sako'npaal q'u kam atzi'.

Sako'nq'a'lb'i, echa' iq'a'lb'u oksa'm.

Pek aatz axh tan, ech ko'xh aatin b'enamen tzi'.

¹²Sako'npajab'us q'u kam atzi', echa' ib'usax oksa'm.

Utz sach'exu atzi', echa' ich'exul oksa'm.

Pek aatz axh tan, sa'kojch'exp'axh;

sa'kojmotx val aatine'.— Chia.^e

¹³Utz ye'xhjatú tal u Tiohx tu ma'j aanjel ech tza':

—K'ujach tunseb'al, voksa nal q'ul akoontra satzeq'leb'al.— Chi koj
te.^f

¹⁴Tan jolol ko'n aanxel ichaj Tiohx kajay q'u aanjel atzi'. Utz nichajax ul
ti' ilochax q'u'l saetzan ti' u chitpichil tu paav vatz Tiohx.^g

U nimla kam ti' u chitpichil tu paav

2 ¹Echtzixe't a' ib'o'q'ol aas tiira a' chit saqitz'a vinujul va'l ab'imal
qaq'o. Ech ye'k satz'ejxo'. ²Aatz viyol q'u aanjel q'u'l nictal b'axa,
nojchit nichitzojpu tu u o'tla mantaar. Utz tinujul chit nichiku' choob'al
paav ti' u aanima va'l nichqelon oj ye' nichnima. ³Utz ¿oj chix ye' saku'
u choob'al paav qi' oj sakuqel viyol u Tiohx cheel va'l tetz chitpichil tu
paav? Sa'kojkutx'ol qel siatz. Tan nojchit u kuB'aal Jesus alon u chitpichil
tu paav b'axa. Utz ika'paju texh talax q'u aanima q'u'l ab'in k'atza. ⁴Utz
nimna'l aas nojchit inujul tan, kaana xheenyá, kaana echlal utz, jatvatzul
ko'xh txaichil ni'an u Tiohx k'atz q'u aanima q'u'l niniman. Utz jatvatzulen
ko'n doon taq' u Tioxhla Espiiritu te majte kam echa' isa' sataq'e'.

Vixe'al u chitpichil tu paav

⁵Loq' aatz u vatz amlika tx'ava' tetz taab'a'b'en va'l niqale' tza', yit' a'
koj vet'oksalik tikuenta q'u aanjel. ⁶Pek aal nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—¿Kam chit tijle'm u aanima saatz aas ni'xhiitz'a utz,

^d 1.8-9 Choktaj u Samueel I 16.12-13; u Salmos 45.6-7. ^e 1.10-12 Choktaj
u Salmos 102.25-27. ^f 1.13 Choktaj u Salmos 110.1. ^g 1.14 Choktaj U Tio 4.11;
U Lucas 1.19.

ni'xhiilb'e?

7 K'uxh ch'oo tijle'm vatz q'u aanjel, vetaaq' tokeb'al iq'ii;
vetaaq' tijle'm

vi' kajay q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' b'anelka saaq'o.

8 Kajay q'u kam ooksaka tikuenta.— Chia.^h

Ech ye'xhkam va'toj kam ye't koj toksaka tikuenta, k'uxh ye'saj b'iit qiltu cheel oj at ok kajay q'u kam tikuenta. ⁹Pek niqil u Jesusus. Tib'a'nil Tiohx atil tu u mam tijle'm cheel, tu u mam tokeb'al iq'ii, k'uxh ch'ooich ma'l tiempo vatz q'u aanjel tilone'. Tan taq' tib' u Jesusus ul kamoj qi' taq'o kajay o'. Ulpaaloj tu u kamchil.

¹⁰Tan b'a'n til u Tiohx aas sa'xhpaal u Jesusus tu il tza'l. Aya' u Chitol tu paav. Ech tiira tz'ajel tu va'l si'an qi'. Tan tiq'aq'al ku'en sib'al niman tetz sab'ens b'a'n taq'o vatz Tiohx. Ech saopon tu u techalil k'atza. B'a'n til u Tiohx tan, tetz kajay q'u kam atile. ¹¹Ech aatz o' tuch' u Jesusus, o' tetz u Tiohx. Tan ela txaaelo' taq'o. Ech ye'xhkam nich'ixvu u Jesusus qi' aas echa' kutza'q' qib' tuch'. ¹²Tan nital tu u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Saval atziil xo'l q'u vitz'in vazik. Utz savoksa aq'ii xo'l mam tenam.— Chia.ⁱ

¹³Utz nipajtal ech tza' majte:

—Ta'xh ma'l k'ujleb'al unk'u'l u Tiohx.— Chia.

Utz nipajchittale':

—A' tek unmol cheel q'ul unk'aol q'u'l vettaq' u Tiohx ve.— Chia.^j

¹⁴Ech kam chit va'l b'anel qaq'o aas o' ku'en chi'o, o' ku'en kajal, echat chit va'l b'anich tu u Jesusus. Tan taq' b'ens tib' kajal u Jesusus. Utz taq' b'ens tib' chi'o. Ech ti' vikameb'al, iyuch' u taq'onib'al u tx'li'inaj va'l niaq'on b'ens kamnaj q'u aanima vatz u Tiohx. ¹⁵Utz aatz tu va'l veti'an u Jesusus tzi', a' vettoksa vatz q'u aanima u chitpichil tu paav. Aya' q'u'l xo'val ko'xh tatin tu u kamchil b'enamen. ¹⁶Utz k'uxh uli, yit' a' koj ul ichitpu q'u aanjel tipaav. Pek a' ulku ti' q'u aanima. Aya' q'ul itu'xh ixalam u Abrahaam. ¹⁷Loq' ministeer si'chb'ens aanima echa' o'. Utz sab'ens q'esal oksan kuyol vatz u Tiohx tinujul; nojchit txumul vatz. Ech sateesa q'u kupaav vatz Tiohx. ¹⁸Utz aatz cheel, tiira nitekveet ilocht'o',

^h 2.6-8 Choktaj u Salmos 8.4-6. ⁱ 2.12 Choktaj u Salmos 22.22. ^j 2.13 Choktaj u Isaias 8.17-18.

ab'iste o' nikupaal tu tza'l utz, nikub'anax provaal kusub'lu tu u paav. Tan atil tijle'm ti'. Utz paalnaj tek tuul. Tootzajle viyak'il u paav.

U tijle'm u Jesus vatz u Moisees

3 ¹Ech toke' nival sete hermanos, a' tii noj etitz'a u Cristo Jesus, viTxaanom u Tiohx, u q'esal oksan kuyol vatz Tiohx, u q'esala tu u yolb'al Tiohx nikunima. Tan a' va'l sik'leno' ti' u qatin k'atza tu Amlika. ²Tan tiira jikom nitzojpi q'u kam u Jesus vatz u Tiohx. Echa' i'an u Moisees aas tiira jikom itzojpi q'u kam i'ana q'u'l tal u Tiohx te ti' vitenam tuch' u totztiohx.^k

³Echtzixe't nik'ulo'k ti' u Jesus aas paalchu tok iq'ii vatz u Moisees sab'anli. Echa' ma'l b'anol otzotz tan, a' va'l nitok iq'ii ti' u otzotz, yit' u otzotz koj nitok iq'ii. ⁴Utz kajay otzotz atil ma'l b'anol tetz. Pek ech koj tan, u Tiohx b'anonnaj tetz q'u kam kajayil. ⁵Utz aatz u Moisees, a'ich ilol tetz q'u kam tu u totzotz u Tiohx. A'ich taq'onom u Tiohx. Tan nojchit k'ujleb'al k'u'l nichian q'u kam. A' chit nichtale' aas kam q'u kam si'an taab'aul tza'. Nichik'am ti' va'l sauchi.

⁶Pek aatz u Jesus tan, iK'aol u Tiohx; yit' ilol ko'n koj tetz kam. Ech jikom ni'an q'u kam tu u totzotz u Tiohx majte. Utz o' u totzotz u Tiohx tzi'. Ta'xhtzii oj tiira k'ujlel kuk'u'l ti' utz, oj kaana kutxuq'txun ti' ich'iale'.

U okchil tu u ila'm xe' u Tiohx

7-8 Echtzixe't nital u Tioxhla Espiiritu tu u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Ye' etiib'ixsa q'ul etanima tan, niq'ila'ex u Tiohx cheel. Ye' eb'an etetz echa' q'u aanima q'u'l vet sik'u'l iqel u Tiohx aas b'anax provaal isub'ax tu u paav tu u tz'inlich tzaji tx'ava'.

⁹Tan vet sik'u'l iqelin q'ul ek'uy emam, k'uxh ma'tich tiltu q'u mamaj txaichil unb'an tu 40 ya'b'.

¹⁰Echtzixe't lakp unvi' ti' q'u aanima atich tu u tiempo tzi'. Utz vala: «Tiira jolol tz'ejxinaj q'u taanima atzi' utz, ye' isa' tootzajil vuntxumb'al.» Texhin.

¹¹Echtzixe't val tu k'a'nal aas:

«Yit' sa'kojmotx'ul tu ilanb'al vaq'o.» Texhin.— Chia.^l

¹²Ech kuenta'ex hermanos; oki'ch u maalo xe' etanima. Eb'anchile aas saelka'ex ti' u itz'lich Tiohx utz, ye'kan senima. ¹³Pek aal aq'taj tib' nimal ek'u'l jun q'ii. B'antaj cheel tza' echa' nital u Yolb'al Tiohx. Ech ye'xhab'il ma'j sete sasub'ax tu u paav utz, yit' sa'kojku' tu qelb'alil. ¹⁴Tan a'

^k 3.2 Choktaj u Números 12.7. ^l 3.7-11 Choktaj u Salmos 95.7-11.

ib'o'q'ol aas tii sak'uje' kuk'u'l ti' u Cristo titzojpeb'al. Kam chit echa' u kuxe'te, ech saetzano' k'atza. ¹⁵Tan ti' niyolonku u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Ye' etiib'ixsa q'ul etaanima tan, niq'ila'ex u Tiohx cheel. Ye' eb'an etetz echa' q'u aanima q'u'l vet sik'u'l iqel u Tiohx.— Chia.^m

¹⁶Utz aatz q'u aanima q'u'l qelon u Tiohx tzi', anko'xhtu' q'u'l tab'i vivi' u Tiohx aas yoloni. Aya' q'u'l tiq'o elu'l u Moisees tu Egipto. ¹⁷A' q'u'l lakon ivi' u Tiohx tu 40 ya'b' tzi'. Tan vet sik'u'l motx paavin siatz. Echtzixe't motx kamka tu u tz'inlich tzaji tx'ava'. ¹⁸A' q'u qelol q'u'l tal u Tiohx tzi' aas ye'k so'opon tu u ila'm taq'o.ⁿ ¹⁹Utz nojchit ye't motx ok tu u tx'ava' va'l tal u Tiohx te tan, ye't inima u Tiohx.

4 ¹Pek qe'l anko'xh txaklel viyol u Tiohx cheel, va'l alel taq'o ti' u qoko'p k'atza tu u ilanb'al tzixe'. Ech sakub'an kuenta qib'. Ye'k saqelono'. Tan oj saqelono', b'a'n si'ane' ye'k so'oko'p'o' tu u ilanb'al tzixe'.

²Tan aatz o' ab'im'al tek u b'a'nla chusb'al qaq'o ti' u chitpichil tu paav utz, kunimataj. Tan k'uxh motx alax te majte, kam koj txakunku te. Ye't ko'n motx inima. Motx ko'xh tab'i. Ye'xhkam tilo'k tetz ti' q'u'l inima u Tiohx utz, ye't k'uje' ik'u'l ti'. ³Pek ab'iste o' nimamal tek qaq'o, so'opono' tzixe' tu u ilanb'al. Pek yit'e'ch koj a' q'u'l alel ti' taq'o ech tza':

—Val tu k'a'nal aas yit' sa'kojmotx'ul tu ilanb'al vaq'o.— Chia.

Ech ta'ntiohx aas aya'xchen i'ante'l qi' xe' q'ii xe' saj, ti' q'u kam tzi'.^o
⁴Tan nital u Yolb'al Tiohx ti' u ilanb'al q'ii ech tza':

—Ilan u Tiohx ti' kajay q'u taq'on tu u jujva' q'ii.— Chia.^p

⁵Utz nipajchittal majte:

—Yit' sa'kojoko'p tu u ila'm.— Chia.^q

⁶Utz nimna'l q'u'l ye'n chab'an u ila'm nital u Tiohx. K'uxh alax u yolb'al Tiohx te b'axa ko'xtene, ta'xhtzii ye't oko'p. Tan qeloni. Pek ta'xh b'anel nisa' u Tiohx saoko'p tere'n aanima. ⁷Tan vetpajtaq'lu tzii u Tiohx aas sanimali. Tan aatz sib'ich tek tiempo tuul, tal u Daviid ech tza':

—Ye' etiib'ixsa q'ul etaanima tan, niq'ila'ex u Tiohx cheel.— Chia.

^m 3.15 Choktaj u Salmos 95.7-8. ⁿ 3.16-18 Choktaj u Nuumeros 14.1-35. ^o 4.3 Choktaj u Salmos 95.11. ^p 4.4 Choktaj u Geenesis 2.2. ^q 4.5 Choktaj u Salmos 95.11.

Utz a' teku'en a' u tiempo cheel.

⁸Aatz u ilanb'al nitale' tzi', yit' a' koj u tx'ava' va'l okko'p u Josuee tuch' q'u Israeel. Tan oj a' i, ye'xhkam niyolon u Tiohx ti' va't ilanb'al koj atzi'. ⁹Ech toke' atil va't u techalla ilanb'al xe' u Tiohx, tetz q'u niman tetz. ¹⁰Utz ab'iste q'u'l nitok tu u ila'm xe' u Tiohx tzi', nitilan ti' q'u taq'on majte. Echa' i'an u Tiohx aas ilan ti' q'u taq'on i'ana. ¹¹Echtzixe't kub'antaj ya'l qib', ech so'ok'o' tu u ila'm tzi'. Utz ye'xhab'il satil ok tetz ti' q'u'l qeloni tzi'.

¹²Tan nojchit itz'lich yol u Yolb'al Tiohx. Utz atil iyak'il. Paalchu u taq'b'u vatz ma'l ch'ich' aas ka'l tee. Tan ni'xhit'ok taanima u aanima. Utz nitoko'p tu taanxelal. Ni'xhipaalo'k titx'ava'il. Tan ni'xhiyaa q'u aanima ti' q'u ye'xtxoj nititz'a tipensaar tuch' tu taanima. Echa' ma'j ch'ich' aas ni'xhipaalo'k tu k'ulb'al tib' b'ajil utz, nitopon tu tuul b'aj. ¹³Tan ye'xhkam ma'j sa'kojveet imujtu tib' vatz u Tiohx. Kajay q'u kam paq'lel siatz. Utz sa'nalqaq' kukuenta siatz ti' q'u kub'anone'.

U Jesus q'esal oksan yol vatz Tiohx

¹⁴Aatz u Jesus, viK'aol u Tiohx, paalnaj tek ok tu Amlika. Utz a' u q'esal oksan kuyol vatz u Tiohx. Echtzixe't tii atoj'o' tu va'l nikunima siatz. ¹⁵Tan siloch'o' u oksan kuyol vatz u Tiohx tzi'; siloch'o' oj ye'k kuyak'il tu u qatin k'atza. Tan tootzajle. Utz paalnaj tu q'u kam tzi'. Pek k'uxh echi, niko'xh b'oj paavini. ¹⁶Ech ye' kuxo'va kuxaan ok k'atza tu vich'uxhleb'al tetz mam ijlenal. Tan a' vixe'al u b'a'nil. Ech sitxum kuvatz utz, siloch'o' aas kam ti' lakusavsava.'

5 ¹Aatz kajay q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, a' nitxaalik el xo'l q'u vinaj. Utz a' q'u'l nijajon kuyb'al ti' q'u aanima vatz Tiohx. Utz nik'ach q'u tx'olo'm tuch' q'u oya vatz Tiohx ti' q'u paav. ²Ech atil ipaciensia ti' ilochax q'u'l ye' tootzaj Tiohx utz, q'u'l tz'ejxinaj. Tan aanima ko'n u oksan yol majte. Antu paalnaj tu u paav. Antu ye'k maas iyak'il. ³Echtzixe't aatz nitoksa q'u tx'olo'm vatz Tiohx, a' nitoksav ti' vipaav q'u tenam, tuch' ti' q'ul ipaav majte. ⁴Loq' k'uxh aanima ku'en tan, sako'nkoxhveeti aas ijunal ko'xh satoksa je' tib' tu u oksa yol vatz Tiohx. Pek Tiohx nioksan utz, niaq'on u tijle'm; echa' va'l i'an tu u Aroon.

⁵Utz echat ko'xh va'l i'an u Jesus majte. Ye'xhkam toksa je' tib's q'esal oksan kuyol vatz Tiohx. Pek Tiohx oksan. Tan nital tu u viYolb'al ech tza':

—Axx unK'aol; vetvitz'pixsa'axh cheel.— Chia.

⁶Utz nipajtal tu u Yolb'al Tiohx ech tza':

—B'enamem axh oksan yol sunvatz. A' ex iiq'o tetz u Melquisedec.— Chia.⁵

r 4.16 Choktaj u Esteer 5.2-3. s 5.5-6 Choktaj u Salmos 2.7; 110.4; u Geenesis 14.17-20.

⁷Utz aatz atich u Jesuus tu u vatz iq'ii isaj tu u vatz amlika tx'ava' tza', tiira nichiq'eq'un ti' iq'ilal isik'lel Tiohx. Nichtoq'e' tan, tootzajle aas ta'xh ma'l u Tiohx saeesan vatz u kamchil. Utz ab'ili tan, axhib'i niman Tiohx. ⁸Ech k'uxh iK'aol chit Tiohx u Cristo tan, tootzaji aas sinima u Tiohx. Ichab'a vitxumb'al u Tiohx tu q'u tza'l paalka. ⁹Ech tiira tz'ajel b'enku vitxumb'al vatz u Tiohx tu vinimane' tzi'. Utz ta'n tek b'ens Chitol tetz q'u aanima tu paav q'u'l saniman. ¹⁰Ech toke' aas oksal q'esal oksan yol tu u Tiohx, echa' u Melquisedec.

U ch'iichil tu u atinchil k'atz Tiohx

¹¹Utz kaana b'oj yol ti' u kam va'l vetqalla' atzi', pek tza'l setab'i. Tan aatz ex, tiira q'oon nitel etxumb'al tu q'u kam. ¹²Tan aal ex tek chusul cheel koj atzi'. Tan ko'xten xe't etab'i q'u kam tza'. Pek yit' ech koj. Aal a' esa' aas sa'pajka'pajul talax q'u chusb'al sete k'uxh aal tiira vatzsaj. Aal neq'aav seti'. Ech ex a' ma'l tal nitxa' aas aal a' tek koj satechb'u tiila echb'ub'al. Pek aal ta'xh b'anel leeche isa'. ¹³Utz aatz q'u'l leeche nitechb'u tan, talaj nitxa'. Utz ech ex. Tan ye' tek' etootzaj kani'ch ib'ens jikom q'u aanima vatz Tiohx. ¹⁴Utz aatz q'u tiila echb'ub'al tan, tetz q'u nimla chaj aanima. Echat ko'xh u Yolb'al Tiohx majte. Atil chusb'al tuul aas tii utz, tetz q'u aanima q'u'l q'anb'inaj tek ti' u yolb'al Tiohx. Tan tek' tootzaj ab'iste u b'a'n u ye' b'a'n. Ech nitekikan inachaxe' kani'ch itxakunsal si'ane'.

6 ¹Ech toke', ti'o'; qaq'taj yak'il. Q'anb'oyo' ti' q'u kam k'atz u Tiohx. Yit' ta'n ko'n koj sakaak'o' tu q'u b'axa chusb'al q'u'l qab'i ti' u Cristo. Ye' ko'xh qitz'a aas ti' ko'xh b'iil u b'a'nil nikub'ane', chitpi'o' vatz u kupaav utz, sa'kojqale' aas chuspi ko'xh vik'uje' kuk'u'l ti' Tiohx. ²Yit' ta'n koj sakaak'o' tu u chusb'al ti' u vautiismo, tuch' u taq'ax je' q'ab' tib'a q'u niman tetz u Jesuus, tuch' u chusb'al ti' u q'aavtitz'pu q'u kamnaj utz, tuch' vitx'olax inujul q'u aanima toj i'ane'. ³Pek kub'antaj tere'n ti' tan, nojchit ech vitxumb'al u Tiohx.

⁴⁻⁶Tan atil aanima aas inima u b'a'nla chusb'al utz, k'ulel u oya taq'o va'l nitaq' u Tiohx. Nachel u Tioxhla Espiiritu taq'o. Techal chit nib'enku u yolb'al Tiohx te. Utz techal chit u chusb'al nitab'i, va'l ti' q'u kam xe' u Tiohx taab'ab'en. Loq' k'uxh echi, niko'niku' tu paav. Utz aatz q'u'l ech ni'an tzi', sa'tere'nkoyveet ik'ultu u kuyb'al k'atz u Tiohx. Tan aatz tu q'ul ib'anone' tzi', ela ko'xh tuch' niq'aavtaq' je' viK'aol u Tiohx vatz kurus; nipajteesa iq'ii.

⁷Aatz q'u aanima tzi', ech b'anel taq'o u tx'ava' aas nituk'a u jab'al va'l niku' sii'. Oj ni'xhivatinsina q'u chikob'e'm, nik'ul u b'a'nil q'u chikol. Echat ko'xh u aanima va'l nik'uch u b'a'nil tetz u Tiohx. ⁸Pek oj aatz u aanima ye' nik'uch vinujul, ela tuch' u tx'ava' va'l ch'i'x ko'n nich'iisa; ye'k itxa'k. A' texh nich'ia tz'ejb'al yol ech sak'achli.^t

^t 6.8 Choktaj u Geenesis 3.17-18.

Q'u k'ujleb'al k'u'lla kam alet tu u Tiohx

⁹Loq' aatz ex hermanos, yit' ech koj vetxumb'al. Qootzajle aas nesa'a u b'a'n. Tan chitpinajex tu paav. ¹⁰Utz tiira a' ijikomol u Tiohx. Jatu koj sisotzsa sik'u'l q'u kam neb'an ti' eb'antu tii'ex ti' q'u niman tetz u Jesusus. Utz echat ko'xh neb'an cheel. Tan tib'ii u Tiohx neb'anva. ¹¹Utz a' kusa' aas ech tere'n seb'an ti' ib'anax q'u kam tzi'. Ech tiira txaklelex ti' ich'ial tuch' txuq'txunchil u tuleb'al u Jesusus taq'o. ¹²Ye' kusa' aas seb'an ex q'e'ay. Pek sajtaj el etetz ti' q'u'l aq'ich yak'il taq'o tu vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx utz, atich ipaciencia. Ech ik'ul q'u b'a'nil alich te tu u Tiohx.

¹³Aatz tala'tzi'i q'u kam u Tiohx tu u Abrahaam, a' itxakb'a' tib' ti' viyol tala. Tan çab'il va't sitxakb'a' tib' ti'? ¹⁴Ech tal te tza': —Sa'xhvaq'u'l mam b'a'nil sai'. Kaana atu'xh axalam sa'atini.— Texh te.^u ¹⁵Ech ich'ia u Abrahaam kam va'l tala'tzi'i u Tiohx te. Utz nojchit ech elka kam va'l alax te. ¹⁶Pek aatz nitala'tzi'i ma'j kam q'u aanima timol tan, ministeer nitoksa ib'ii ma'j kam tuul aas paalchu tijle'm sii'. Utz ta'xhtu' a' ma't taq't iqu' tuul, sa'tere'nkojveet iya'sata' kam va'l vettala.

¹⁷Utz ech va'l i'an u Tiohx. Tan a' isa' aas sa'xhtootzaji q'u aanima q'u'l ech itxumb'al u Abrahaam aas sa'kojya' itzojpit viyol tala. Ech toksa je' vib'ii tu va'l tala'tzi'i; techlal aas ministeer itzojpita'. ¹⁸Ech ka'va'l u kam itxakunsa u Tiohx ti' talax qe aas tiira noj va'l nitale'; tala'tzi'i utz, toksa vib'ii tuul. Ech tiira sib' nimal kuk'u'l atil taq'o, ab'iste o' niniman va'l nitale'. Tan jatu koj satxub'al u Tiohx. ¹⁹Tiira k'ujlel kuk'u'l ti', nikuch'ia tule'. Ech tii tatin u qaanelal k'atz u Tiohx taq'o. Ech tatine' u xe'ab' tetz ma'l vaarko aas tiira tii tatine'. Aya'l kala tiira atil tek opono' vatz u Tiohx. Echa' paalyo'k'o' vatz u liikin b'u'j utz, okyo'p'o' tu u tioxhla atib'al, ²⁰tu va'l b'axab'ku opon u Jesusus sukuvatz utz, b'ensals q'esal oksan kuyol vatz u Tiohx b'enamen. A' ne'ntiq'o tetz u Melquisedeec.^v

Q'esal oksan yol u Jesusus echa' u Melquisedeec

7 ¹Aatz u Melquisedeec, ijlenalich tu Saleem utz, oksan yolich vatz u T'ankin Tiohx majte. Utz aatz q'aavu'l u Abrahaam tu ch'a'o ti' isub'ax q'u ijlenal q'u'l ikoontra, ul k'ulaxoj tu u Melquisedeec. Utz tal b'a'nla yol ti'. ²Ech aatz u Abrahaam tan, taq' tetz q'u kam q'u'l i'an kanaal tu u ch'a'o. Untanul ti' laa tanul taq' te. Aatz u b'ii Melquisedeec tan, “ijlenal va'l ijikomol ni'ane'” chia. Utz aatz u yol Saleem tan, “paas” chu u tokeb'al. Ech aatz tek telo'p ka'va'l q'u yol tzi' utz, “ijlenal tetz paas” chia.^w ³Utz ye' b'oj ootzajimal ab'il q'ul itxutx ib'aal u Melquisedeec tzi'. Niko'xh q'ul ik'uy imam. Ye' ootzajib'e kam tuul itz'pi

^u 6.14 Choktaj u Geenesis 22.16-17. ^v 6.19-20 Choktaj u Leviitico 16.2; u Salmos 110.4; U Tio 27.51. ^w 7.1-2 Choktaj u Geenesis 14.17-20.

utz, kam tuul kami. Ech mikaa oksan yol vatz Tiohx b'enamen. Ela b'iil tuch' viK'aol u Tiohx.

⁴Ech sib'ich tatin u Melquisedeec tzi'. Tan aal antu u kuk'uy kumam Abrahaam taq' idiesmo te. Taq' ti' kajay va'l i'an kanaal ti' isub'ax q'u ijlenal tu ch'a'o. ⁵Utz echat ko'xh i'an q'u oksan yol vatz Tiohx, q'u Levii. Tan a' va'l tz'ib'al tu q'u mantaar tikuenta u Moisees aas ministeer sataq' idiesmo q'u aanima tu q'u oksan yol vatz Tiohx. Aya' q'u Levii. Alax te ech tzi' k'uxh aal ela ko'xh itu'xh ixalam u Abrahaam.^x ⁶Utz k'uxh aal ye'k ik'uy imam u Melquisedeec achel; ik'ul u idiesmo taq' u Abrahaam te. Utz tal b'a'nla yol ti' u Abrahaam. Utz aatz u Abrahaam tan, ala'tzi'imich te tu u Tiohx aas satil mamaj b'a'nil. ⁷Utz tek' ootzajimal aas paalchu tijle'm va'l nital b'a'nla yol vatz va'l nik'ulun u b'a'nla yol.

⁸Utz aatz q'u oksan yol q'u'l nitaq'ax diesmo te tu u vatz amlika tx'ava' tza', jolol ko'n aanima; niko'nikame'. Pek ech koj u Melquisedeec tan, nimna'l tu u Yolb'al Tiohx aas anko'xh itz'lele. ⁹⁻¹⁰Aal antu q'u Levii, ichoo idiesmo tu u Melquisedeec majte. Tan k'uxh ye'sajich titz'pu q'ul itu'xh ixalam u Abrahaam aas ex k'ulaxoj tu u Melquisedeec, ik'am q'u Levii ti' va'l i'an u Abrahaam. Tan taq' idiesmo u Abrahaam te, k'uxh aal a' q'u k'ulul diesmo cheel q'u Levii. Aya' q'ul itu'xh ixalam u Abrahaam.

Q'esar oksan yol vatz Tiohx u Jesusus b'enamen

¹¹Utz a' nichchusun u o'tla mantaar tu q'u aanima q'u Levii, q'u'l itu'xh ixalam u Aroon majte. Utz ye'k ministeer sachee va't oksan yol vatz Tiohx koj atzi' echa' u Melquisedeec aas noj koj chit nichtaq'on b'en b'a'n vatz Tiohx q'u mantaar tzi'. ¹²Pek ch'expu u oksan yol vatz Tiohx. Ech ministeer sach'expul q'u mantaar majte. ¹³Utz aatz xo'l q'u itz'in atzika va'l cheek u kuB'aal Jesusus, ye'k ma'j oksan yol vatz Tiohx cheenajich koj tixo'l. Ye'xhab'il ma'j xo'l q'ul ik'uy imam oksamich koj tx'olo'm taq'o vatz u nachb'al Tiohx. ¹⁴Tan ootzajimal aas a' cheek u kuB'aal Jesusus xo'l q'u Judaa. Utz ye't tal u Moisees tu q'u mantaar aas oj antu sael oksan yol vatz Tiohx tixo'l.

¹⁵Unchee' vatzsaj kam vitxumb'al u Tiohx. Tan paarten ik'uy imam u oksan yol tzi'. A' ex tiq'o tetz u Melquisedeec. ¹⁶Yit' a' koj ichaju'l ma'l oksan yol aas ech chit animail va'l nital u o'tla mantaar. Pek a' ichaju'l va'l ye'k kamchil ti'. ¹⁷Kam chit echa' nital u Tiohx ti' ech tza':

—B'enamen axh oksan yol sunvatz. A' ex iiq'o tetz u Melquisedeec.— Chia.^y

¹⁸Ech ya'naj tek va'l nital u o'tla mantaar aas ta'xh so'ok tu oksan yolil vatz Tiohx q'u Levii. Tan ye'xhkam nitole' a'; ye'k iyak'il. ¹⁹Ye'xhab'il

^x 7.5 Choktaj u Nuumeros 18.21. ^y 7.17 Choktaj u Salmos 110.4.

ma'l'j taq' b'ens b'a'n vatz Tiohx u o'tla mantaar tikuenta u Moisees. Pek aatz cheel, atil tek va't u ak'la nuk'u'm quxe!. Utz tiira k'ujleb'al k'u'l tan, nixaansa'ok'o' k'atz u Tiohx.

²⁰Utz txakb'a'mal tek tu u Tiohx aas b'enamen a' oksan kuyol siatz u Jesusu. ²¹Pek yit' ech koj tal ti' unjot q'u oksan yol q'u'l paalnaj. Ta'xh u Jesusu. Tan nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Itxakb'a' viyol u kuB'aal aas: «B'enamen axh oksan yol.» Chia.—
Texhtu'.

Utz jatu koj siq'aavixsa viyol ti'.

²²Ech tu ko'xh q'u yol tzi', tiira k'ujleb'al k'u'l va't u ak'la nuk'u'm tuch' u Tiohx tzi' tan, maas paj b'a'n tiq'aq'al u Jesusu. ²³Utz sib'la ko'xh oksan yol vatz Tiohx ok ti' tan, nichmotxikam sijununil. Nimotx u vatz iq'ii isaj. ²⁴Pek ech koj u Jesusu tan, jatu koj sakami. Ech ye'xhab'il ko'xh va't sach'exun. ²⁵Utz sichitpu q'u aanima tipaav q'u'l saopon k'atz Tiohx tiq'aq'al. Tan itz'lel u Jesusu utz, b'enamen nitoksa yol vatz Tiohx.

²⁶Ech tiira a' u q'esal oksan yol vatz Tiohx nikusavsá, u Jesusu tzi'. Ye' tootzaj paav. Ye'k paav k'atza. Utz tiira kam koj ma'l'j ye'xtxoj nititz'a. Tan xaannaj el k'atz q'u aa paav. Utz techal u tijle'm atil tu Amlika. ²⁷Yit' ech koj a' tere'n q'u oksan yol vatz Tiohx q'u'l nichtoke!. Tan ministeer jun q'ii nichiyatz' avan ti' toksal tx'olo'm vatz Tiohx ti' ikuyax q'ul ipaav b'axa. Ech tek nichijaj kuyb'al ti' vipaav q'u aanima. Pek aatz u Jesusu tan, unpajul ko'n toksa ma'l u tx'olo'm vatz u Tiohx utz, ta'xh ma'l tetz b'enamen. Aya' va'l i'ana aas taq' tib' tu u kamchil.^z ²⁸Utz aatz q'u oksan yol vatz Tiohx q'u'l nichtok tikuenta u o'tla mantaar va'l itz'ib'a u Moisees tan, aa paav majte. Pek aatz u Jesusu, va'l toksa u Tiohx tu oksa yol siatz, paat ke'ch koj paav k'atza b'enamen; tiira tz'ajel.

U tok ib'a'n q'u niman tetz u Jesusu tuch' u Tiohx

8 ¹Ech a' q'u kam va'l tiira ib'o'q'ol tu u yol niqal ti' u Jesusu tzi', va'l k'ujlel tu u q'esal oksan yolil tiseb'al u Tiohx tu Amlika.^a ²Utz a' ni'anvu u topiisyo tu u nojla totztiohx tu Amlika va'l u kuB'aal b'anonnaj tetz, yit' aanima koj b'anon. Yit' echa' u b'u'j totztiohx tikuenta u Moisees tuch' u totztiohx. ³Utz a'ich chit tetz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx q'u'l nichtoke!. Ik'achax ok q'u tx'olo'm vatz u Tiohx utz, nitoksa oya. Ech ministeer si'chtoksa ma'l tx'olo'm u Jesusu majte. Utz a' toksa je' tib'. ⁴Tan yit' oksan yol vatz Tiohx u Jesusu koj atzi' aas ma'kojatinka tu u vatz amlika tx'ava'. Tan atil nal oksan yol vatz Tiohx tu u vatz amlika tx'ava' tza' aas nitoksa q'u tx'olo'm echa' nital u o'tla mantaar. ⁵Loq' aatz

^z 7.27 Choktaj u Leviitico 9.7; 16.6.   ^a 8.1 Choktaj u Salmos 110.1.

q'u kam nitxakunsa q'u oksan yol vatz Tiohx tu u vatz amlika tx'ava' tza', ivatzib'al ko'n q'u kam atil tu Amlika. Nimna'l aas echi tan, aatz i'antu u b'u'j totztiohx u Moisees tu u tz'inlich tzaji tx'ava', alax te tu u Tiohx ech tza':

—Tiira ech chit iveet sa'ane' u vatzib'al va'l vetk'uchax see vi' u muunte.—^b
Texh te.

⁶Pek paalchu u tijle'm u Jesus va'l vetik'ul vatz u tetz q'u oksan yol tzi' tan, oksan yol ti' u nuk'u'm va'l tiira techal, paalchu vatz u o'tla mantaar. Ech tiira techal q'u kam tal u Tiohx tu u ak' nuk'u'm tzi'.

⁷Tan yit' ministeer vet'uch va't ak' nuk'u'm koj aas techal koj u o'tla nuk'u'm tzi'. ⁸Pek til u Tiohx aas yit' b'a'n koj nichelku q'u aanima taq'o. Ech tal tek viYolb'al ech tza':

—Nital u Tiohx aas: «Sa'nalul ma'l u tiempo sunb'an va't ak' nuk'u'm tuch' q'u Israeel utz, tuch' q'u Judaa.

⁹Aatz u nuk'u'm sunb'an tuch', yit'e'ch koj u nuk'u'm va'l unb'an tuch' q'ul ik'uy imam aas viq'ot elu'l tu Egipto. Tan ye'xhkam vetmotxitzojpi. Echtzixe't vetvelab'eka.

¹⁰Pek aatz u nuk'u'm va'l sunb'an tuch' taab'a'b'en utz, aya' va'l a' savoksa q'ul unmantaar tu q'ul itxumb'al tuch' tu taanima. Ech in iTiohx si'ane'. Utz untenam majte.

¹¹Ye'xhab'il ve't sab'anon aas sichus imol ti' tok k'atz Tiohx. Tan kajay aanima saootzajinin, k'uxh ch'ooajs nimaj.

¹²Sunkuy q'u ye'xtxoj ni'ane'. Jatu koj savulsa q'ul ipaav q'u tonkonil sunk'u'l.» Chia.—^c

Texhtu'.

¹³Ech oj niyolon u Tiohx ti' va't ak' nuk'u'm, ti' atzi' aas paalyuka va'l b'axa. Echa' u kam va'l q'a'lb'ia, paalya; sotzchil texh si'ane'.

Q'u mantaar ti' u b'u'j totztiohx

9 ¹Unchee' atich mantaar tu u b'axa nuk'u'm va'l i'an u Tiohx tuch' vitenam. Nichtale' kani'ch inachax u Tiohx sab'anaxi. Utz atich ma'l nachb'al Tiohx tu u vatz tx'ava' tza'. ²Aatz lakax u nachb'al Tiohx tzi', aya' u b'u'j totztiohx, jatxax tuul ech tza'. Aatz u b'axa tuul, txaa'la atib'al ib'ii. Utz a' atichku u tokeb'al txijtxub'al tzi'. A' atichku u meexha majte va'l nichatinku q'u txaa'la kaxhlaan tx'ix.^d

^b 8.5 Choktaj u Eexodo 25.40. ^c 8.8-12 Choktaj u Jeremias 31.31-34. ^d 9.2 Choktaj u Eexodo 25.23-40.

³Ech atich tek u ka'b' oko'p tuul. Aya' va'l tioxhla atib'al ib'ii. Utz b'u'j u jatxol tetz tuul tuch' u b'axa.^e ⁴Utz a' atichku u b'a'nla q'an ch'ich' k'achb'al kaxhlaan pom tzi'. Antu atich tuul u tioxhla kaaxha majte va'l atich q'u sivan tuul q'u'l tz'ib'alik q'u yol tetz u nuk'u'm va'l i'an u Tioxh tuch' vitenam. Utz tz'u'imich ti' u tioxhla kaaxha tu b'a'nla q'an ch'ich' tzi'. Utz atich ko'p ma'l u xhaaro tu u tioxhla kaaxha majte tzi' va'l kolich b'iil u echb'ub'al manaa tuul. Utz atich paj vib'aara u Aroon tuul majte va'l xalamti.^f ⁵Utz atich je' ka'va'l q'u vatzib'al aanjel tib'a u jupb'al itzi' u tioxhla kaaxha tzi', techlal vitechalil u Tioxh. Atilka u kaaxha jaq' q'u'l ixich' utz, a' nichik'am ti' q'u vatzib'al aas atil u Tioxh tzi'. Loq' aatz cheel, yit' a' koj chit ib'o'q'ol saqale' kam tere'n b'anel taq'o.^g

⁶Unchee' echich u tatin q'u kam tu u b'u'j totztioxh tzi'. Utz tu u txaa'la atib'al nichokko'p q'u oksan yol vatz Tioxh ti' ib'anax q'u taq'on b'enamem.^h ⁷Pek ta'xh u q'esal oksan yol vatz Tioxh nichtoko'p tu u tioxhla atib'al. Loq' unpajul ko'n nichtoko'p tu ma'l ya'b'. Utz nitiq'o'k kajal avan, nichitz'itu paal vatz Tioxh ti' ikuyax q'u'l ipaav utz; ti' ikuyax vipaav q'u aanima q'u'l ye'k inachlo'm nipaavine'.ⁱ ⁸Ech a' isa' u Tioxhla Espiiritu sael kutxumb'al tuul aas ye'k saveet tuch okich'op tu u tioxhla atib'al, aya' u ka'b' oko'p tuul, oj anko'xh atil u b'axa tuul, aya' u txaa'la atib'al. ⁹Ech aatz u kam tzi', ma'l kam nik'uch qe cheel. Tan k'uxh nichchittoksal q'u oya tuch' q'u tx'olo'm tuul, nikojtole' ti' ich'exul b'a'nil vinachb'al q'u aanima q'u'l nioksan. ¹⁰Tan jolol ko'n echb'ub'al tuch' a' q'u'l nichtoksale' tzi'. Utz nipajib'anax kostuumbre ti' ib'ens tx'aatx'och q'u kam vatz Tioxh majte tzi'. Nipajinimal unjot mantaar ti' aas tetz ko'n ti' elu'l u aanima. A' va'l nichinimal tu q'u aanima tuul ye'saj tul u tiempo aas sajalpi.

¹¹Pek ulnaj tek u Cristo utz, a' tek va'l ech tatine' q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh. Tan a' u aa yol ti' q'u kam tu u ak' nuk'u'm va'l si'ch'uli. A' ni'anvu tu ma'l ak' totztioxh. Sib' tere'n kam nitiq'o' tib' taq'o. Utz tiira techal va'l ni'anvu u topiisyo vatz u b'u'j totztioxh tetz vatz tx'ava' tza'. Tan yit' aanima koj b'anonnaj tetz, yit' tetz vatz tx'ava' koj. ¹²Utz ta'n okyo'p u Cristo tu u nojla tioxhla atib'al. Loq' yit' ikajal tere'n koj yak'a karne'l tuch' kajal tooro vaakaxh toksa tu tx'olo'm vatz Tioxh ti' ikuyax paav. Pek vikajal i'anb'e. Utz chuspi ko'xh unpajul va'l i'ana tzi'. Tan ta'n ole' ti' itx'akax u kuchitpu tu q'u kupaav tetz b'enchil tu b'enq'ii b'ensaj. ¹³Nik'uje' ik'u'l q'u aanima ti' vikajal q'u tooro vaakaxh tuch' q'u kajal yak'a tentzun nitxakun ti' ib'antu tx'aatx'och tatin vatz Tioxh. Nichik'uje' ik'u'l ti' vitza'ail q'u chib'il vaakaxh va'l nichipujil ok ti'. Tan

^e 9.3 Choktaj u Eexodo 26.31-33.   ^f 9.4 Choktaj u Eexodo 30.1-6; 16.33; u Nuumeros 17.8-10.   ^g 9.5 Choktaj u Eexodo 25.18-22.   ^h 9.6 Choktaj u Nuumeros 18.2-6.   ⁱ 9.7 Choktaj u Leviitico 16.2-34.

nib'ensas b'a'n vatz Tiohx aas nitale!. Loq' ti' elu'l ko'xh u aanima va'l ni'an tx'aatx'och tatine!; pek yit' u taanima koj.^j ¹⁴Utz oj ech va'l nichian u kajal txokop tzi!, ja' chixh yit' techal si'an vikajal u Cristo! Tan tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu va'l b'enamen tatine!, taq' tib' u Jesusu tu kamchil ti' u tx'olo'm vatz Tiohx. Ma'l tx'olo'm aas kam koj ma'j paav atich k'atza. Echtzixe't aatz vikajal tzi!, nib'an tx'aatx'och q'u kunachonsab'al. Tan a' chit nichqitz'a q'u kam q'u'l ye'k itxa'k atil tu u o'tla mantaar. Pek aatz cheel tiira jikom chit sakunima qoksa tetz u itz'lich Tiohx.

¹⁵Tan k'uxh taq' tib' u Jesucristo tu kamchil qi', a' isa' aas so'ok ib'a'n q'u aanima tuch' u Tiohx tu va't u ak' nuk'u'm. Utz sakuyax q'u'l ipaav q'u'l i'ana aas atich tikuenta u b'axa nuk'u'm, aya' u o'tla mantaar. Ech saetzan ti' u b'a'nla kam tetz tiichajil b'enamen va'l ala'tzi'imal tu u Tiohx. ¹⁶Utz aatz u aanima va'l sa'aq'axka ma'l me'b'i'l te, loq' ko'nkoxh sik'ule!. Pek sa'nalkam vib'aal u me'b'i'l b'axa tzi!, ech nal saokka tuul. ¹⁷Tan anal saok titxa'k u tu'al q'u kam q'u'l sa'aq'axka aas ma't ikam u b'aal me'b'i'l.

¹⁸Echtzixe't kaj paj chit nichtel ti' itzojpu u b'axa nuk'u'm. ¹⁹Tan aatz veet taltu kajay q'u mantaar u Moisees tu q'u tenam, itxakunsa kaj laana tuch' va't q'ab' tze' hisopo, ichaa ku' tu kajal tentzun, kajal vaakaxh tuch' tu a'. Ech itz'itu ok ti' u u' val tz'ib'amichku u mantaar. Utz itz'itu ok ti' kajay q'u aanima majte.^k ²⁰Utz tal tu q'u aanima ech tza!:

—Aatz u kaj vetuntz'itul ok seti' tzi!, a' u techlal aas txaklel u nuk'u'm va'l tal u Tiohx sete.—^l

Texhtu'.

²¹Itz'itu ok kaj u Moisees ti' u b'u'j totztiohx majte tuch' ti' kajay q'u kamb'al nitxakun tuul. ²²Tan nichtal u o'tla mantaar aas kajay q'u kam ministeer satz'itul ok kaj ti'. Utz sa'kojkuyax q'u paav oj ye'k kajal saok ti' ijajax u kuyb'al.^m

Vikuyax q'u paav ti' vikam u Jesusu

²³Ech ministeer nichib'anax tx'aatx'och tu q'u kam q'u'l ivatzib'al ko'n q'u kam tu Amlika. Nitoksal tx'olo'm ti'. Pek ech koj q'u nojla b'a'nla kam tu Amlika tan, kam ko'nkoxh tx'olo'mil so'ok ti'. ²⁴Ech yit' a' koj okko'p u Cristo ti' ijajax kuyb'al tu u b'u'j totztiohx va'l aanima b'anonnaj tetz, nichko'nik'am ti' vinujul. Pek a' okko'p tu Amlika ti'. Utz a' atik cheel. Nitoksa tib' vatz Tiohx ti' ijajax kuyb'al qi'. ²⁵Utz yit' jatpajul ko'nkoxh

j 9.13 Choktaj u Nuumeros 19.9, 17-19. k 9.19-20 Choktaj u Eexodo 24.6-8; u Zacarias 9.11; U Tio 26.28. l 9.20 Choktaj u Leviitico 8.15. m 9.22 Choktaj u Leviitico 17.11.

satoksa tib' tu tx'olo'm qi' vatz Tiohx, echa' ni'an u q'esal oksan yol vatz Tiohx jun ya'b' aas paarten etz kajal ne'ntoksa tu u tx'olo'm. ²⁶Tan oj ech u txumb'al si'anb'e u Cristo tzi', jatva'x tiempo tule' jatpax ko'xh kam koj atzi'. Pek yit'e'ch koj. Tan unpajul ko'n kami tzojpunal q'ii saj. Taq' tib' tu kamchil ti' teesal q'u kupaav va'l nijatxono' tuch' u Tiohx.

²⁷Echat ko'xh q'u aanima majte; unpajul ko'n sakami. Ech tek satx'olp inujul ti' kajay q'u paav b'anel taq'o. ²⁸Ech unpajul ko'n kamnaj ok u Jesusu tu tx'olo'm vatz Tiohx ti' teesal vipaav sib'al aanima. Ech sa'pajul unpate. Loq' yit' paav tere'n koj su'likuye'. Pek a' tek su'litiq'o b'en tu b'enq'ii b'ensaj q'u'l nich'ian tule'.ⁿ

10 ¹Unchee' k'uxh jun ya'b' nichentoksa q'u tx'olo'm u aanima ti' vipaav echa' nital q'u mantaar tikuenta u Moisees, ye'xhkam nichtaq' b'ens tiira tz'ajel u aanima vatz Tiohx. Tan aatz q'u mantaar tzi', yit' a' koj chit va'l tiira satxake'i. Pek ivatzil ko'n va'l anal su'uli. Ech ku'en a' isulich. ²Tan noj koj chit tiira niteesa q'u paav vinimal u o'tla mantaar tzi', b'a'n tek u aanima sinach koj atzi'. Utz ye'k ministeer sa'tere'ntoksa tx'olo'm ti' vipaav koj. ³Pek aatz tu va'l nichib'anaxe' tzi', aal a' ninachpixsal taq'o jun ya'b' aas atil ipaav u aanima. ⁴Tan aatz vikajal q'u vaakaxh tuch' q'u tentzun, yit' nikojteesa vipaav u aanima.

⁵Ech toke' aatz ul u Jesusu tu u vatz amlika tx'ava' tza', tal tu u Tiohx ech tza':

— «Yit' a' koj asa' aas avan sayatz'ax ok saatz tu tx'olo'm ti' ijajax kuyb'al see; niko'xh va'toj oya. Pek a' asa' ma'l aanima sayatz'ax ok saatz tu tx'olo'm ti' q'u paav.

⁶Ye'n txuq'txunaxh ti' q'u txokop q'u'l nik'achax ok saatz tu tx'olo'm ti' isuul q'u paav.» Chia.

⁷Echtzixe't nival see: «Atilin taq'ab' unTiohx. Sunb'an vatxumb'al, kam echa' nital u Yolb'al Tiohx tz'ib'amal vi.» Chi'in see.—^o

Texhtu'.

⁸A' b'axal nitale' aas: —Yit' a' koj isa' u Tiohx q'u tx'olo'm nik'achax ok siatz, niko'xh va'toj oya, ye'xhkam nitxuq'txun ti' q'u txokop q'u'l niyatz'ax ti' isuul q'u paav.— Chia, k'uxh aal u mantaar atko'xh nialon aas sab'anax q'u kam tzi'. ⁹Utz nipajtal majte aas: —Atilin taq'ab' ti' ib'anax vatxumb'al.— Chia. A' toke' aas niya'sa q'u tx'olo'm q'u'l nichtok vatz u Tiohx tan, paalya. Utz a' tek nitoksa tetz va't ak' txumb'al ti' ikuyax paav. ¹⁰Ech tiq'aq'al va'l i'an u Jesusu, b'a'n tek o' vatz u Tiohx. Tan taq' vichi'l tu u kamchil qi'. Utz chuspi ko'xh unpajul va'l i'ana. I'an vitxumb'al u Tiohx.

ⁿ 9.28 Choktaj u Isaias 53.12.   ^o 10.5-7 Choktaj u Salmos 40.6-8.

¹¹Tan aatz q'u oksan yol vatz Tiohx, jatpajul ko'xh nika'paju tok q'u tx'olo'm vatz u Tiohx b'enamen. Utz jatu koj sateesa q'u paav. ¹²Pek aatz u Jesucristo tan, unpajul ko'n toksa u tx'olo'm va'l tetz b'enamen. Aya' vichi'l taq' tu kamchil. Ech tek ex k'uje'oj tiseb'al u Tiohx tu Amlika. ¹³Utz a' atik tzi' cheel. Sa'naloksal q'ul ikoontra jaq' tajan tu u Tiohx.^p ¹⁴Tan tu ko'xh ma'l u tx'olo'm va'l toksa tzi', yakich taq' b'ens tz'ajel vatz Tiohx q'u aanima q'u'l aq'ax b'en b'a'n vatz Tiohx.

¹⁵Utz a' va'l nitxakb'a' talax u Tioxhla Espiiritu qe aas nital ech tza':

16 — «A' u nuk'u'm va'l sunb'an tuch' taab'ab'en tza'.» Chu u Tiohx.

«Ta'n savoksa q'ul unmantaar tu taanima utz, titxumb'al.

¹⁷Utz jatu koj savulsa q'ul ipaav tuch' q'u tonkonil sunk'u'l.» Chia.—^q Texhtu'.

¹⁸Echtzixe't ta'xhtu' a' va'l nikuylu u paav. Ye'kan nisave' sa'pajok va't tx'olo'm ti' u paav.

U xaanchil ok k'atz u Tiohx

¹⁹Ech toke' hermanos, ta'ntiohx tu tel vikajal u Jesucristo qi', sa'tekveeti so'oko'p'o' xe' u Tiohx cheel. Kam koj samajono'. Ech qoko'p echa' toko'p u q'esar oksan yol tu u tioxhla aatib'al. ²⁰Ta'xhtzii oj sak'uje' kuk'u'l ti' va'l i'an u Jesusus. Tan tiq'aq'al taq'tu vichi'l tu kamchil qi'; a' tek u ak' b'ey qoponb'al xe' Tiohx. Vetteesal u majb'al va'l echa' u b'u'j nichmajon u okich'op tu u tioxhla atib'al. ²¹Tan a' u techalla oksan kuyol vatz Tiohx u Jesusus. A' u aa yol qi'. Echa' o' toztotz. ²²Echtzixe't aas aya'l chit kuk'u'l saxaanopono' vatz u Tiohx. Tiira k'ujloj kuk'u'l ti', ye'k ka'tziiunchil. Tx'aatx'och qaanima siatz, ye'k ye'xtxojla nachb'al tuul. Echa' tx'aatx'och kuchi'l tu b'a'nla a' sakub'ane'. Echa' nich'an q'u oksan yol.^r ²³Tii txaklojo'. Ye'xh b'oj saka'tziiuno' ti' va'l nikunima utz, nikuch'ia tuch' txuq'txunchil. Tan k'ujleb'al k'u'l viyol u Tiohx va'l alel qe taq'o. ²⁴Kuchoktaj txumb'al ti' kani'ch kulochtu qib'. Sakub'an ti'lo' qib'ilaj utz, ti' ib'anax u b'a'n'il. ²⁵Ye' kuya'sa b'enchil tu q'u molb'alib' ti' inachax u Tiohx. Tan atil unjolol niya'san. Pek taq'taj tib' nimal kuk'u'l tan, aal ninajab' u tuleb'al u kuB'aal Jesusus.

Viya'eb'al q'u'l nipaavine'

²⁶Tan ye'kan va't tx'olo'm sa'kojok qi' oj vet sukuk'u'l sa'tere'npaavino' aas ma't qootzajita' ab'iste vinujul. ²⁷Pek a' tek saku' qi' vixo'veb'alla k'a'nal u Tiohx. Aya' u xamal va'l sasotzsan q'ul ikoontra u Tiohx.^s ²⁸Tan

^p 10.12-13 Choktaj u Salmos 110.1.   ^q 10.16-17 Choktaj u Jeremias 31.33-34.

^r 10.22 Choktaj u Leviitico 8.30; u Ezequiel 36.25.   ^s 10.27 Choktaj u Isaias 26.11.

ech nichib'anax tikuenta u Moisees. Ye'xhkam nitxumax iatz u aanima va'l niqelon u mantaar. Nichiyatz'axe!. Ta'xhtzii oj ka'vo'j oxvo'j texhtiigo nitxakb'a'n vipaav.^t ²⁹Ech aal sib' u choob'al paav saku' ti' q'u aanima atzi' q'u'l ye'xhkam ko'n itxa'k vikuyun viK'aol u Tiohx siatz tuch' vikajal. Tan ye'k tatin vikajal u Jesusus siatz va'l el ti'. Ye'k tatin u nuk'u'm siatz va'l i'an u Tiohx. Utz niko'nteesa iq'ii vib'a'n'il u Tioxhla Espiiritu majte.^u ³⁰Tan qootzajlu va'l nital u Tiohx, aas nital ech tza': —Sichoo vaq'o q'u'l saqelonin. In sa'aq'on u choob'al paav ti'.— Chia. Utz nipajtal u Yolb'al Tiohx majte: —U Tiohx satx'olon inujul vitenam.— Chia.^v ³¹Utz jxo'veb'al oj laku' vik'a'nal u itz'lich Tiohx qi' ti' u qelb'alil!

³²Pek ulsataj b'oj sek'u'l q'u'l nichpaasalik'ex, a' chit analich ko'xh etok ti' inimal u Jesusus. Tan eq'i'a, etx'ak q'u mamaj k'axk'o paalk'ex. ³³At unjolol ex yoq'axex utz, q'osaxex vatz tenam. Tan veteloch q'u'l nichipaal tu q'u tza'l tzi'. ³⁴Eloch q'u'l atich ku' tu tze!. Utz etaq' tzii k'uxh maale'l etetz, va'lich ko'n etxuq'txune' tan, etootzajle aas atil ma'l etetz tiira techal nich'ian tu Amlika. Utz b'enamen tatine!. ³⁵Ech ye'k seya'sa ek'uje' ek'u'l ti' u Tiohx. Tan toj nal ek'ul mam echoob'al ti'. ³⁶Ministeer setaq' yak'il; atoj epaciensia tu q'u tza'l. Ech sataq' u Tiohx sete va'l ala'tzi'im'al taq'o. Ta'xhtzii seb'an vitxumb'al.

³⁷Tan nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Tiira tul texh va'l su'uli. Yit' sa'kojb'atzi.

³⁸Aatz u jikomla aanima vatz Tiohx, sa'atin itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj oj ta'xh sak'uje'k ik'u'l ti' u Tiohx.

Pek yit' b'a'n koj sab'enku ve oj saq'aav ti'.— Chia.^w

³⁹Utz aatz o', yit'e'ch koj o' q'u'l niq'aav ti' utz, nib'en tu choob'al paav. Pek o' q'u'l tii k'ujlel kuk'u'l ti' u Tiohx, ech niyak'in u qaanxelal k'atza.

Viq'aq'al u k'uje'ich k'u'l ti' Tiohx

11 ¹Aatz nik'uje' kuk'u'l ti' ma'j kam, tiira nikunima sakuk'ule!. K'uxh ye'saj qilta', ni'xhkuch'ia tuch' txuq'txunchil. Utz nojchit ne'enku qe aas atil tek u kam k'uxh ye'saj qilt iatz. ²Ech b'a'n b'enku q'u kuk'uy kumam vatz u Tiohx tan, nichik'uje' ik'u'l ti'. ³Utz ti' ko'n vik'uje' kuk'u'l ti' u Tiohx, nikunima aas tu viyol u Tiohx veet u vatz amlika tx'ava!. Utz aatz q'u kam q'u'l niqil cheel tzi', a' veetik tu u kam va'l ye'ich na'l.^x

⁴Utz ti' ko'n ik'uje' ik'u'l u Abeel ti' u Tiohx k'uxh tiira b'a'n u tx'olo'm toksa vatz u Tiohx. B'a'n vatz u tx'olo'm taq' u Caiin. Echtzixe't aq'ax

^t 10.28 Choktaj u Deuteronomio 17.6; 9.15. ^u 10.29 Choktaj u Eexodo 24.8.

^v 10.30 Choktaj u Deuteronomio 32.35-36. ^w 10.37-38 Choktaj u Habacuuc 2.3-4.

^x 11.3 Choktaj u Geenesis 1.1; u Salmos 33.6-9; U Xhan 1.3.

b'ens jikom u Abeel tu u Tiohx. Utz k'ulax vitx'olo'm. Ech ikaa viyolil aas jikom u Abeel vatz Tiohx, aya'l kala anko'xh niyolon cheel k'uxh aal kamnaj teku'en.^y

⁵Ech paje' u Enooc. Tu ko'n paj vik'uje' ik'u'l k'uxh iq'ol b'en tu u Tiohx; ye't til kamchil. Utz ye't chab'al ve'te'. Tan Tiohx iq'on b'en. Utz nikaa viyolil aas b'a'n b'enku u Enooc tu u Tiohx.^z ⁶Pek b'a'n koj se'enku tu u Tiohx oj yit' k'ujlel koj kuk'u'l ti'. Tan a' ib'o'q'ol aas ab'il u aanima nitok k'atza, nojchit sinima aas atil u Tiohx. Utz sinima majte aas nojchit nitaq' ichoob'al q'u chokol tetz.

⁷Ech paj u Noee. Tu ko'n paj ik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx k'uxh inima aas nojchit su'uch ma'l u kam va'l niko'xh unpajoj uchnaj. Inima u Tiohx. Ech i'an u arca. Utz iloch tib' tuch' ik'aol ime'al ti' ikoltu tib' vatz u mam jab'al. Pek sotz q'u aa paav tu u a'. Ech jikom b'enku u Noee vatz u Tiohx tu vik'uje' ik'u'l ti' i'ana tzi'.^a

⁸Utz tu paj vik'uje' ik'u'l u Abrahaam k'uxh nimani aas sik'lel tu u Tiohx. Utz tal te aas se'en tu u tx'ava' va'l sataq' te. Ech saetzan k'atz u Tiohx. Utz k'asu'l u Abrahaam tzi', k'uxh ye'ich tootzaj til ma'tka.^b ⁹Ti' ko'n vik'uje' ik'u'l ti' viyol u Tiohx, ex atinoj tu u tx'ava' va'l ma'tich taltu u Tiohx te k'uxh aal ech ku'en a' tatin puera aanima tuul i'ana. Tan ta'n motx atinku tu q'u tz'u'm pa'teb'al. K'uxh ma'tich talax te aas sa'aq'ax itx'ava'. Echat chit i'an vik'aol, aya' u Isaac tuch' u tiimam aya' u Jacoob.^c ¹⁰Loq' ye'xh ko'xh kantu' vatz u Abrahaam k'uxh ech paalka tzi'. Tan a' nichich'ia u b'a'nla tenam va'l techal vije'ab'al. Tan ib'ano'm u Tiohx utz, taq'onib'al.^d

¹¹Utz ech paj u Sara. Ti' ko'n vik'uje' ik'u'l chee ma'l titz'in k'uxh ye' nichiveet talane'. Inima aas sitzojpi viyol u Tiohx ti' aas sachee ma'l tal titz'in, k'uxh tiira q'esich teku'en.^e ¹²Ech k'uxh tiira q'estich tek u Abrahaam tzi', aal chee sib'al tiimam; ye' acheb'e ixaane'. Ech tatine q'u tx'umi'l tu amlika utz, echa' q'u sanaab' tzi' a'.^f

¹³Unchee' motx kam q'u aanima tzi' utz, ye't ik'ul kajay q'u kam q'u'l tal u Tiohx te. Motx ko'n isaji b'en tzian. Axbib'i jolol k'ujlich ik'u'l ti' u Tiohx. Utz tiira atil sik'u'l b'a'nnil aas b'iil ko'xh paal b'anloj tu u vatz amlika tx'ava' tza'.^g ¹⁴Utz nimna'l ab'il q'u'l tootzajle aas ma'l ko'n paalchil paal b'anaxoj tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan a' nichok va't u atib'al va'l ta'n sa'atin tuul. ¹⁵Tan ta'n koj chit nichtitz'a vitenam q'u aanima tzi' va'l k'asku'l, ye' koj saveeti saq'aavb'en tuul koj. ¹⁶Pek a' nichmotxtitz'a va't atib'al aas techal. Utz aya' u atib'al tu Amlika.

^y 11.4 Choktaj u Geenesis 4.3-10. ^z 11.5 Choktaj u Geenesis 5.21-24. ^a 11.7 Choktaj u Geenesis 6.13-22. ^b 11.8 Choktaj u Geenesis 12.1-5. ^c 11.9 Choktaj u Geenesis 35.27. ^d 11.10 Choktaj Q'u Hebreo 13.14. ^e 11.11 Choktaj u Geenesis 17.19. ^f 11.12 Choktaj u Geenesis 15.5. ^g 11.13 Choktaj u Geenesis 23.4; u Salmos 39.12.

Echtzixe't aatz u Tiohx, iTiohx q'u aanima k'ujlel ik'u'l ti' utz, ye'xhkam nich'ixvu u Tiohx ti'. Tan nojchit nich'ian ma'l itenam taq'o.

¹⁷Utz tu vik'uje' ik'u'l u Abrahaam k'uxh inima u Tiohx ti' va'l tal te aas sik'achok vik'aol tu tx'olo'm siatz. Aya' vik'aol va'l ta'xh ma'l. Ye't titz'a aas kan chaj saya'k itzojpu q'u kam q'u'l ma'tich tala'tzi'it u Tiohx te ti' u Isaac.^h ¹⁸Aya' va'l ma'tich taltu te ech tza': —Sib'al aviimam sachee tu u Isaac tzi'.— Texh te.ⁱ ¹⁹Tan tek' tootzajich u Abrahaam aas Mam Tiohx u Tiohx; saveeti silakpixsa kamnaj. Ech toke' aas ye't sotsz vik'aol u Abrahaam tzi'. Utz nojchit echa' q'aavitz'pichil va'l i'an u Isaac.^j

²⁰Utz ech paj u Isaac. Tu vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx, k'uxh tal b'a'nla yol ti' u Jacoob, vik'aol, tuch' u Esauu. Tan tootzajle aas satil iq'aq'al va'l si'chi'an u Tiohx ti' taab'ab'en.^k

²¹Echat paj u Jacoob, k'ujlich ik'u'l ti' va'l si'chi'an u Tiohx. Ech tal b'a'nla yol ti' q'ul ik'aol u Xhep aas aalich texh ikame'. Utz toksa iq'ii u Tiohx k'uxh peena texh to'xhimich tu vib'aara.^l

²²Utz ti' vik'uje' ik'u'l u Xhep ti' va'l tal u Tiohx, k'uxh tala aas sa'nalchitk'asu'l q'u Israeel tu Egipto. Utz tal majte kam sab'anax tu vib'ajil va'l mujax tu Egipto.^m

²³Utz tu paj vik'uje' ik'u'l q'ul itxutx ib'aal u Moisees ti' u Tiohx, k'uxh itx'ol imujax u tal titz'in oxva'l ich'. Ye't ixo'va u mantaar va'l ma'tich taltu u ijlenal.ⁿ Tan tila aas tiira tx'anella tal nitxa'.

²⁴Utz k'ujlich ik'u'l u Moisees ti' va'l si'an u Tiohx k'atza. Echtzixe't aatz b'ens vinaj, ye't isa'a ve'te' aas titz'in vime'al u faraon chaj te'le'.^o ²⁵Aal b'a'n siatz k'uxh ela sael iq'ii tuch' vitenam u Tiohx. Utz yit' sa'kojichi'b'ixsa tib' ti' ib'anax q'u kam q'u'l sako'npaali; aya' vib'anax q'u paav xo'l q'u aa Egipto. ²⁶A'tzii. K'uxh si'cheesal iq'ii echa' b'anax tu u Cristo xo'l vitenam. Tan techal vatz va'l sako'xhkaa tu q'u tx'iib'al q'ii tu Egipto. Tan a' nictitz'a u Moisees u choob'al va'l sataq' u Tiohx te. ²⁷Utz ti' vik'uje' ik'u'l u Moisees ti' u Tiohx k'uxh k'asu'l tu u tx'ava' Egipto. Ye't ixo'va vik'a'nal u ijlenal. Ta'xh k'ujlich ik'u'l ti' va'l ye' saj tilta'.^p ²⁸Utz ti' vik'uje' ik'u'l u Moisees k'uxh ixet'ixsa ipaasal iq'ii u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Utz tal itz'itul ok kaj ti' q'u jub'al, ech ye'k sayatz'ax u b'axa ik'aol q'u Israeel. Vetk'uje' ik'u'l ti' u Tiohx aas simaj u yatz'ol, aya' u yatz'olla aanxel, k'uxh ma't ikamsal q'u b'axa ik'aol q'u aa Egipto.^q

^h 11.17 Choktaj u Geenesis 22.1-14. ⁱ 11.18 Choktaj u Geenesis 21.12. ^j 11.19 Choktaj u Geenesis 22.13. ^k 11.20 Choktaj u Geenesis 27.27-29, 39. ^l 11.21 Choktaj u Geenesis 47.31. ^m 11.22 Choktaj u Geenesis 50.24; u Eexodo 13.19. ⁿ 11.23 Choktaj u Eexodo 2.2. ^o 11.24 Aatz u yol faraon, ijlenal chu tu viyolb'al q'u aa Egipto. Choktaj u Eexodo 2.10-12. ^p 11.27 Choktaj u Eexodo 2.15. ^q 11.28 Choktaj u Eexodo 12.21-30.

²⁹Utz ti' vik'uje' ik'u'l q'u Israeel k'uxh iq'at tuul u Kaj Mar aya'l kala vi' tzaji tx'ava' nichpaalka. Utz si'chi'an tetz q'u aa Egipto tala. Loq' motx ko'n jiq'mu tu a'.

³⁰Utz ti' vik'uje' ik'u'l q'u Israeel ti' u Tiohx k'uxh ku' u mam tz'ach va'l atich ok ti' u tenam Jericoo. Nilpu ku' a' chit ma'tich isuti'l jujva'l q'ii q'u Israeel ti'.^s ³¹Echat paj u Rahaab, u aa paavla ixoj. Ti' vik'uje' ik'u'l k'uxh yit' ela koj kam tuch' tere'n q'u aa paav tu vitenam. Tan jik ko'xh ik'ul q'u Israeel q'u'l ex k'aab'an u tenam.^t

³²Unchee' kaana unsa' savale'. Pek tiempo isa' aas sayolonin ti' va'l i'an u Gedeon, u Baraac, u Sansoon, u Jeftee, u Daviid, u Samueel utz, tuch' q'u o'tla alol tetz u yolb'al Tiohx.^u ³³Tan ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx k'uxh isub' mamaj tenam tu ch'a'o kajay q'u niman tetz u Tiohx. I'an q'u kam ijikomal. Motx ik'ul q'u kam alich te tu u Tiohx. Utz atia imaj ichi'l tu q'u b'alam.^v ³⁴Ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx k'uxh motx itzaasa mamaj xamal. Itx'ol elchil vatz kamchil. Motx chee iyak'il, k'uxh ye'kich iyak'il. Techalich tek motx i'antu ch'a'o. Utz ole' ti' tojchal b'en q'u sol koontrain tetz.^w ³⁵Ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx k'uxh atich unjolol ixoj aas q'aavu'l q'u titz'in tatzik, k'uxh ma'tich ikame'.

Utz at majte aas xo'veb'al ikam kami. Ye't isa'a aas saeesal vatz u kamchil. Tan k'ujlich ik'u'l aas a' saq'aavitz'pik tu nojla q'aavitz'pichil.^x ³⁶Atia paal tu mamaj tza'l, tu yoq'b'al, tu tz'u'm utz, ok tu tze'.^y ³⁷Paasal tu tza'l. Atia paq'el sivan b'anaxi aas kami. Atia qolel tuul. Atia toq'el. Atia til chaj texh nichpaalka tan, nichtojchale'. Ti' karne'l utz, ti' tentzun texh toksa'm; me'b'i'l tetz, txumb'al iatz. Utz kam ko'xh nichtuleb'el, ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx.^z ³⁸Ye' nimotxik'ulo'k ti' aas nichtojchal tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Ech til chaj texh nichpaalku tu mujib' tu tz'inlich tzaji tx'ava'. Vi'aj texh peepu nichpaalka; tulaj jul utz, tulaj joymal sivan majte.

³⁹Unchee' ti' vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx, b'a'n motx b'enku siatz k'uxh ye'xhkam ik'ul q'u kam tala'tzi'i u Tiohx te. ⁴⁰Tan b'anich ti' tu u Tiohx aas ela sataq' qe. Ela sataq' b'en tz'ajelo' siatz. Ela sakuk'ul va'l nikuch'ia tuch' txuq'txunchil.

U tilax ok u Jesusus ti' kajay q'u kam

12 ¹Unchee' a' sib'al q'u aanima tzi' q'u'l tiira k'ujlich ik'u'l ti' u Tiohx. Utz a' q'u sib'la k'uchb'al taq'ka sukuvatz. Ech ye'

^r 11.29 Choktaj u Eexodo 14.21-31. ^s 11.30 Choktaj u Josuee 6.12-21. ^t 11.31 Choktaj u Josuee 6.22-25. ^u 11.32 Choktaj u Jueces 6.11-8.32; 4.6-5.31. ^v 11.33 Choktaj u Danieel 6. ^w 11.34 Choktaj u Danieel 3. ^x 11.35 Choktaj u Reyes II 4.25-37. ^y 11.36 Choktaj u Jeremias 20.2; 37.15; u Reyes I 22.26-27. ^z 11.37 Choktaj u Croonicas II 24.21; u Jeremias 26.23.

qeonon' tu q'u kam q'u'l nichijono' tuch' q'u paav q'u'l nichok toke' echa' ijatz. Pek qaq'taj yak'il ti' va'l ninalkub'ane'. Echa' echaib' tu jutzi'm sakub'ane'. Tan sib'al nisajino' ti' va'l nikub'ane'. ²A' tii sakuk'aj qib' ti' q'u kam ti' u Jesus. Tan a' va'l xe'tixsan q'u kam k'ujlel kuk'u'l ti'. Utz a' satzojpixsan. Tan txuq'txuni k'uxh si'chpaal tu u tza'l vatz kurus. Ye't qeon tu u ch'ixa'v va'l paalka. Utz anchitu'. K'uje' tiseb'al u b'anb'al tijle'm u Tiohx tu Amlika. ³Echtzixe't ulsataj sek'u'l q'u tza'l q'u'l paalku u Jesus tu q'u aa paav. Utz iltaj ok etetz ti'. Ech setiq'o nimal ek'u'l. Ye'k sajochp'ex. ⁴Tan aatz q'u tza'l nipaalk'ex cheel, tiempo ko'xhtu' atzi'. Yit'i'as toj tekoj yatz'axojex ti' vekolt etib' vatz u paav. ⁵Utz sotzi'ch q'u yol sek'u'l q'u'l alel sete tu u Tiohx. Etetz ex ik'aol ime'al aas nital ech tza':

—Unk'aol unme'al chi'in, k'ultaj kam va'l nital veTiohx ti' etoksal tu jik. Utz ye' chi'on sek'u'l aas niya'ex.

⁶Tan nitoksa tu jik u Tiohx q'u'l tii ti'. Utz nitz'u'ma q'u'l nib'ens ik'aol ime'al.— Chia.^a

⁷Ech q'i'taj vetoksal tu jik. Ech nojchit ex ik'aol ime'al Tiohx taq'o. Tan kajay k'aol me'ala nitoksal tu jik tu q'u'l itxutx ib'aal. ⁸Tan oj ye' nitoksa'ex u Tiohx tu jik, yit' nojla koj ex ik'aol ime'al atzi'. Pek sik'elko'nex b'anel tenan. Tan kajay o' niqoksal tu jik. ⁹Echa' u qatin k'atz kutxutx kub'aal. Nichtoksa'o' tu jik aas o'ich talaj ch'oo. Utz atil tatin sukuvatz taq'o. ¡Ech aal maas sakunima u kuTat tu Amlika! Tan a' u ilol tetz u qaanxelal. Utz a' va'l sa'aq'on u tiichajil qe tu b'enq'ii b'ensaj.

¹⁰Tan nichtoksa'o' u kutat tu jik tu b'iil vantzi' paal kub'an tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' ni'ane' kam va'l b'a'n ninache'. Pek tiira a' ib'o'q'ol q'u kam q'u'l nitoksa'o' u Tiohx tu jik ti'. A' isa' aas saxaane'l o' k'atz u paav echa' u tatine'. ¹¹Utz nojchit tx'anel koj u qoksal tu jik tan, nichione' utz, nitxumunsane'. Pek oj saok'o' tu jik, a' kukanaal ma'l tiichajil, tu paas qatine' utz, tu jikomil.^b

Vinimal u yolb'al Tiohx b'enamen

¹²Ech lakpojex. Iq'otaj eyak'il ab'iste ex jochpinaj eq'ab' etajan.

¹³Choktaj u jikomla txumb'al, ech ye'xhkam samajonex. Utz si'an b'a'n vetatin vatz u Tiohx. Echa' ichokax b'a'nla b'ey ku'eb'al etajan. Tan echa' ex ko'x siatz.

¹⁴B'antaj ya'l aas b'a'n ko'xh ex tuch' kajay aanima. Utz xaanojelex k'atz paav tu vetatine'. Tan oj ye' xaannaj el uchchil k'atz u paav,

^a 12.5-6 Choktaj u Job 5.17; u Proveerbios 3.11-12. ^b 12.5-11 Choktaj u Deuteronomio 8.5; u Samueel II 7.14.

sa'kojetil iatz u kuB'aals Amlika. ¹⁵Xeetaj etib' utz, lochtaj etib'. Ech kajay ex sachab'an vib'a'nil u Tiohx. Utz ye' chi'on etaanima. Eb'anchu ech ex u taq'il u k'ayla tze' aas niyansane' utz, nib'olb'a tere'n imol. ¹⁶Ye'xhab'il ko'xh ma'j sete sab'anon aas sateesa tib' tu b'ey tuch' aanima utz, si'an q'u kam txaa' vatz Tiohx. Tan ech va'l i'an u Esauu aas ti' ko'xh ma'l echb'ub'al taq' u atzakil tu vitz'a'q'.^c ¹⁷Utz etootzajle aas xamtel tuul, a'ich tepaj isa' sa'alax b'a'nla yol ti' tu vitat. Pek ye't ko'n tek alax b'a'nla yol ti'. Ech k'uxh tiira oq'i tan, ye'kan remeero.^d

¹⁸Utz aatz vetok ti' u Tiohx, yit'e'ch koj a' va'l i'an q'u Israeel ko'xtene. Tan a' oponku k'atz ma'l u muunte, va'l nichtoyvu tu mam xamal utz, nojchit nikanax ok. Kaanaich uken utz, kaana tel itz'na'b'. ¹⁹Kaana toq' trompeta. Utz ab'il vivi' u Tiohx. Aatz q'u aanima q'u'l ab'in vivi' u Tiohx tzi', motx tek ijaja aas ye'k sayolon u Tiohx.^e ²⁰Tan ye' nichmotxiq'i' tab'il q'u mantaar nichtal u Tiohx. Nichtale' aas sayatz'axi oj ab'il ma'j sakanon ok vixe' u muunte. K'uxh avan tan, sakami, paq'el sivan sab'anli. Chia.^f ²¹Tan tiira xo'veb'al va'l nichtilaxe'. Aal tal tek u Moisees ech tza': —jTechal unt'unt'u'lan tu xo'val!— Texhtu'.^g

²²Pek aatz va'l veteb'ana tan, a' vet'oponk'ex meero k'atz u itz'lich Tiohx, va'l atil tu vitechalla tenam vi' u muunte Sioon. Utz a' emol sib'al mil aanjel setoksa iq'ii u Tiohx tuul. Aya' u Jerusaleen tu Amlika. ²³Utz a' vet'oponk'ex tu va'l atik q'u b'axa chaj niman tetz u Jesusus. Aya' q'u'l tz'ib'amal nal ib'ii xe' u Tiohx. A' vet'oponk'ex k'atz u Tiohx, u tx'olol tetz inujul q'u aanima kajayil utz, k'atz u taanxelal q'u jikomla aanima q'u'l aq'el b'ens tz'ajel tu u Tiohx. ²⁴Utz a' oponnajak'ex k'atz u Jesusus majte va'l ul b'anon u ak'la nuk'u'm. Tan a' va'l el ikajal qi'. Utz a' u kajal va'l nikuyune'. Ela tuch' va'l tz'itumal ok ti' u tioxhla kaaxha. Utz paalchu sii' vikajal u Abeel.

²⁵Unchee' kuenta'ex. Eteesach iq'ii u Tiohx va'l nioksano' tu jik. Tan ku' choob'al paav ti' q'u aanima q'u'l ye't ko'n inima u Tiohx aas nichtoksal tu jik tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz a' koj o' sakutx'ol qel majte oj ye' saqoksa tetz u Tiohx va'l niq'ilank'asu'lo' tu Amlika.^h

²⁶Aatz yolon u Tiohx xo'l q'u Israeel ko'xtene, paal kab'naano taq'o. Utz alal tu u Tiohx aas: —Sa'pajunpaasa kab'naano vatz tx'ava' utz, antu u amlika sayikun majte.— Chia.ⁱ ²⁷K'uxh nipajtale' aas: —Sa'pajunpaasa kab'naano.— Chia. Tan a' toke' aas sateesa q'u kam q'u'l cheesamal taq'o. Aya' q'u'l niko'niyikune'. Ech a' texh sakaa q'u kam q'u'l ye'k yik si'ane'. ²⁸Ech sa'kojyikun u Q'esalail va'l sataq'vo' u Tiohx. Utz qoksataj iq'ii u

^c 12.16 Choktaj u Geenesis 25.29-34. ^d 12.17 Choktaj u Geenesis 27.30-40.

^e 12.18-19 Choktaj u Eexodo 16.19-22; 20.18-21. ^f 11.20 Choktaj u Eexodo 19.12-13.

^g 12.21 Choktaj u Deuteronomio 9.19. ^h 12.25 Choktaj u Eexodo 20.22.

ⁱ 12.26 Choktaj u Hageo 2.6.

Tiohx ti' q'u kam tzi'. Kuk'amataj q'u kam te. Ech b'a'n sab'enku te tan, nikuxo'va utz, atil tatin sukuvatz. ²⁹Tan atil u choob'al paav tiq'ab' u kuTiohx. Echa' u xamal aas kajay nik'ache'.^j

Q'u kam q'u'l nitxuoq'txunsan u Tiohx

13 ¹Eb'anchile aas seya'sa eb'antu tii setib'ilaj tan, ehermanos etib'. ²Utz aq'taj ivatb'al q'u niman tetz u Jesus q'u'l nitopon tzexe'. Tan ech nichian unjolol aanima atzi' aas b'a'n chit taq't ivatb'al aanima. Utz ye' tootzaj aas aal antu aanjel vat tu tatib'al.^k

³Itz'ataj q'u'l atil tu preexhuil. B'antaj aas echa' ela atilex tu preexhuil tuch'. Itz'ataj tzaj tzi' nik'axb'ixsale'. Echa' ant ex nepaal tu va'l nipaalka seb'ane'.^l

⁴Atoj tatin u tzumb'a'a sevatz. Utz ye' eqela tan, Tiohx satx'olon inujul q'u eesanib' tu b'ey tuch' aanima.

⁵Ye' ko'xh etz'ej etaanima ti' u puaj. Pek txuoq'txunojex ti' kam etetz atile. Tan nital u Tiohx ech tza':

—Yit' sa'kojvaq'ka'axh;
yit' sa'kojvelab'eka'axh.— Chia.^m

⁶Echtzixe't saveeti k'ujleb'al k'u'l saqale':

—Ye'xhkam sunxo'va, k'uxh kam ko'xh sab'anax ve tan, a' lochol vetz u kuB'aal Amlika.— Chajo'.ⁿ

⁷Utz atoj tatin sevatz q'u q'esala texo'l. Aya' q'u'l nichusunex tu u yolb'al Tiohx. Sajitaj q'u kam b'a'n ni'ane'. Utz iltaj ok etetz ti' kani'ch ik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx.

⁸Tan k'ujleb'al k'u'l vitxumb'al u Jesucristo; b'enamen atile. Atiche veti'anka. Atil cheel. Utz atil taab'a'b'en. ⁹Ech ye' etaq' etib' sisub'ex q'u ye'xtxojla chaj chusb'al q'u'l va'len. Tan a' b'a'n sakuk'on qaanima ti' u Tiohx ti' vikuyune'. A' b'a'n vatz va'l senima q'u mantaar ti'aj echb'ub'al. Tan kam koj nitxakunku tu q'u'l niniman q'u kostuumbre ti' q'u echb'ub'al tzi'.

¹⁰Utz aatz o' tan, atil ma'l vinachax u Tiohx nikub'ane' aas paarten chitu'. Utz ye'k tokeb'al q'u aanima ti' q'u'l a' ni'an u kostuumbre tikuenta u b'u'j totztiohx. ¹¹Tan aatz va'l ni'an q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, nitiq'o ok u kajal avan tu viq'analil u totztiohx, ti' teesal q'u paav.

^j 12.29 Choktaj u Deuteronomio 4.24; U Tio 3.12; Ka'b' U' Tu Tesaloonica 1.7-8.

^k 13.2 Choktaj u Geenesis 18.1-8; 19.1-3. ^l 13.3 Choktaj U Tio 25.35-46. ^m 13.5 Choktaj u Deuteronomio 31.6-8. ⁿ 13.6 Choktaj u Salmos 56.3-4, 9-11.

Pek aatz vichi'l q'u avan tzi', nitz'e'sal ti' elu'l u tenam.^o 12 Echat ko'xh b'anax tu u Jesusus qi' tan, a' kamku ti' elu'l u tenam. Ech taq' b'ens b'a'n q'u aanima tu vikajal. 13 Ech qiltaj ok qetz ti' u Jesusus tzi'. Kuq'i'taj q'u tza'l paalka. Echa' ant o' nikupaal tu u ch'ixa'v va'l paasalik ti' elu'l u tenam. 14 Tan aatz tu u vatz amlika tx'ava' tza', ye'k ma'l kutenam aas ta'n koj sa'atino' tuul. Pek a' nikuchok va't u kutenam va'l tetz b'enq'ii b'ensaj. 15 Echtzixe't qoksataj iq'ii u Tiohx ti' u Jesucristo. Kuk'amataj u Tiohx echa' tok tx'olo'm siatz tu u nachb'al Tiohx sakub'ane'. Kub'antaj ya'l qib' ti' tok iq'ii tuch' kutzi'.^p 16 Utz ye' esotzsa sek'u'l vib'anax u b'a'nil tuch' u lochoib' ib'ilaj. Tan a' q'u kam q'u'l tiira b'a'n vatz u Tiohx tzi'. Tan oj echi, echa' tx'olo'm niqoksa siatz.

17 Nimataj q'ul eq'esal tu u totztiohx, ex niman tetz u Jesusus. Oksataj etib' jaq' imantaar. Tan a' nititz'a u tatin vetaanxelal vatz Tiohx. Utz tootzajle aas sa'naltaq' ikuenta vatz Tiohx seti'. Tan b'a'n etetz untz'oj nitxuq'txun q'u q'esala tu u taq'on setaq'o. Pek b'a'n koj setetz untz'oj ka'l ik'u'l.

18 Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx qi'. Tan a' kusa' aas b'a'n chit o' tu kajay q'u kam. Utz b'a'n u kunachb'al. 19 Utz nunjaj sete aas seq'ila sik'le Tiohx vi' ech so'oponin tzexe'.

Q'u b'a'nla chaj yol tetz q'u sik'len tetz u u' tza'

20-21 Unchee' u Tiohx koj aq'on etxumb'al ti' ib'anax kajay q'u b'a'nla chaj kam. Ech a' seb'ane' kam va'l isa'. Utz ech si'ane' kam visa' seti', tiq'aq'al u kuB'aal Jesucristo. Tan a' vixe'al u paas u Tiohx. A' va'l q'aav itz'pixsan u Jesusus xo'l q'u kamnaj, u b'a'nla ilol tetz q'u niman tetz, echa' u b'a'nla xeen karne'l. Tan tuch' vikajal nitzojpi va'l tal tu u nuk'u'm tetz b'enamen. Ech tetz u techalil u Tiohx b'enamen tzi', ech ko'xh ib'ena' ye'k iya'e'. A'i.

Itzojpeb'al u u' tza'

22 Unchee' lekuyin hermanos ti' b'iil tzaj yol vetuntz'ib'a ti' taq'ax nimal ek'u'l tzi'. 23 Utz nival sete aas chajpuli u hermano Timoteo. Oj tul texh tzunxe', saviq'o b'en vi' aas lo'oponin tzexe'.

24 Aq'taj vetz ichajlichil q'ul eq'esala tu u totztiohx tuch' tere'n q'u niman tetz u Jesusus. Utz nitaq' opon echajlichil q'u niman tetz u Jesusus q'u'l tu Itaalial tza'.

25 Taq' koj chit vib'a'nil u Tiohx sete sekajayil. A'i.

^o 13.11 Choktaj u Leviitico 16.27. ^p 13.15 Choktaj u Leviitico 7.12; u Salmos 50.14-23.

U U' Itz'ib'a B'en U Santiago

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Santiago, kamal a' chit itz'ib'ata' aas ye'sajichi ix'e't u ya'b' 47–48 m.t.J. Tu Jerusalem itz'ib'av k'asu'l tu u yolb'al griego. Utz a' taq'vu b'en xe' q'u niman tetz u Jesus, k'uxh til chaj ko'xh atilka.

Aatz u Santiago nital tza', a' vitza'q' u Jesus. Aya' va'l txaal tu q'u chusulib' aas si'an q'esalail tixo'l. Choktaj U Tio 13.55; U Kuxh 6.3; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.17; 15.13; 21.18; Q'u Niman Tetz u Jesus Tu Galaacia 1.19; 2.9, 12. Pek yit' a' koj a' va't u Santiago va'l Jacobo ib'ii majte; aya' vik'aol u Zebedeo. Nimna'l tu q'ul ichusb'al aas Israeel. A' nititz'a u Santiago, q'u niman tetz u Jesus q'u'l Israeel majte tan, kaanaich ipaal tu mamaj il tza'l. Tiira xo'veb'al mamaj peena nichpaasalik tu u ijlenal tu Roma. Nichik'achax toztotz. Nichtoksal tu tze'. Nichik'onax ko'p xo'l b'alam, ti' ku'en aas ninima u Jesus.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1 Nitaq' b'en chajlichil.
- 2) 1.2-11 Nital ti' u txumb'al va'l xe' Tiohx nik'asku'l.
- 3) 1.12-18 Niyolon ti' u paalchil tu il tza'l.
- 4) 1.19-27 Nital ti' vib'anle' kam q'u'l nital u yolb'al Tiohx.
- 5) 2.1-13 Nitale' aas yit' b'a'n koj aas atil tel aanima sab'anaxi.
- 6) 2.14-26 Nital ti' vik'uchax tu kub'anone' aas k'ujlel kuk'u'l ti' u Tiohx.
- 7) 3.1-12 Nitale' aas yansanal u taq' u aanima.
- 8) 3.13-18 Nital ti' u b'a'nla txumb'al va'l xe' Tiohx nik'asku'l.
- 9) 4.1-10 Nitale' aas yit' b'a'n koj oj b'a'n uchchil ti' q'u paav tu u vatz tx'ava' tza'.
- 10) 4.11-12 Nitale' aas yit' b'a'n koj sako'xhyolax aanima ti' kam ni'ane'.
- 11) 4.13-17 Yit' b'a'n koj sako'xhb'anax k'u'l ti' u taab'ab'en.
- 12) 5.1-6 Utz yit' b'a'n koj kam si'an u tx'iiol iq'ii tu q'u me'b'a'.
- 13) 5.7-20 Nital ti' vitx'akax q'u kam utz, viq'ilal isik'lel Tiohx.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesuus

1 ¹Nuntz'ib'a b'en u u' tza', in Santiago, taq'onom u Tiohx utz, taq'onom u kuB'aal Jesucristo. Nivaq' ichajlichil kajay q'ul itu'xh ixalam kab'laal q'ul ik'aol u Israeel, q'u'l til chaj ko'xh paximalku b'en tib'.

U toke' kantu' nitul q'u tza'l ti' q'u niman tetz u Jesucristo

²Tiira txuq'txunojex hermanos, k'uxh jatvatzul ko'xh tza'l sapaalk'ex. ³Tan ti' vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx k'uxh nepaal tu tza'l cheel utz, epaciensia nitaq'e'; ech tii saxaano'k'ex k'atz u Tiohx. ⁴Tan oj atil epaciensia tu q'u tza'l, echen setaq' yak'il k'atz u Tiohx. Ech tz'ajelex seb'an tu vetatin k'atza, q'anb'ichil seb'an k'atza. Ech ye'xhkam sesavs'a.^a

⁵Ech ab'iste sete ye'k itxumb'al, ijaj tu u Tiohx. Utz sa'aq'ax sib'al itxumb'al. Tan kam koj satal u Tiohx oj kam sajalju te. ⁶Loq' k'ujloj ek'u'l aas sek'ul va'l nejaje'; ye'k saka'tziiunex. Tan aatz u aanima va'l nika'tziiune', ech b'anel taq'o va'l ni'an vipilq'a'txan u mar tu kajiql'. Va'l ko'xh ichelke'pune'. Ye'k ma'l tatib'al tinujul.^b ⁷Ech ab'il va'l ech ni'an tzi', ye' ko'xh i'an ik'u'l aas sa'aq'ax tetz tu u kuB'aal. ⁸Tan paarten nititz'a cheel utz, paarte tepaj nititz'a ech q'ejal. Yit' txaklel koj vitxumb'al b'a'nil tu kajay q'u kam ni'ane'.

⁹Pek txuq'txunoj u niman tetz u Jesuus va'l k'uxh yit' techal koj u tatin tu u vatz amlika tx'ava' tza' tan, techal u tatin k'atz u Tiohx.^c ¹⁰Utz aatz q'u niman tetz u Jesuus q'u'l tx'iiol iq'ii, q'u'l yit' je'naj koj iatz, txuq'txunoj k'atz u Tiohx majte. Tan tootzajle aas sako'npaal u tx'iib'al iq'ii. Ech ku'en a' vixu'm ma'l xajtze' aas niko'nipaale', yit' b'enamen koj tatine'. ¹¹Pek aatz q'u'l ta'xh k'ujlelk ik'u'l ti' u tx'iib'al iq'ii, sako'nsotz xo'l q'u tetz. Echa' u xajtze' aas nitzaje' nitelu'l ik'achon u q'ii. Utz nichajpu vixu'm. Ech nisotz vitx'anelil u xu'm.^d

Viq'i'l q'u tza'l ti' u atinchil k'atz u Jesuus

¹²Chi'b'eb'al tetz u aanima va'l ni'xhimaj tib' ti' ib'anax u tacha'v ti' paav. Tan aatz ma't imajtu tib', sa'aq'ax ma'l ichoob'al tu u Tiohx. Aya' u tiichajil tu u b'enq'ii b'ensaj. Echa' koroona sataq' te. Tan a' va'l alel tu u Tiohx aas sataq' tu q'u'l tz'ejel taanima ti'.^e ¹³Utz oj ab'il ma'l nitachva ib'anax u paav, ye' ko'xh tala aas u

^a 1.4 Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Roma 5.3-5; B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 1.6-7.

^b 1.6 Choktaj U Santiago 3.13-17; u Reyes I 3.7-12; U Tio 7.7-11; U Xhan 16.23-24.

^c 1.9 Choktaj u Jeremias 9.24. ^d 1.10-11 Choktaj u Isaiaas 40.6-7. ^e 1.12 Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 2.10. Aatz ko'xtene nichtaq'ax ma'l ikoroona q'u'l nichib'an kanaal echaib' tu saach. Ma'l kokos q'ab' tze' nichije' tivi'. A' vija'mel, oksab' iq'ii ti' va'l nich'i'ane'. Nital u Santiago aas u Tiohx sa'aq'on ija'mel, u tijle'm q'u aanima q'u'l nitx'ak q'u tza'l, ti' inimal u Jesuus.

Tiohx nioksan u acha'v k'atza tzi'. Tan aatz u Tiohx, ye'kax tachva ib'anax u paav. Ye'xhkam nitoksa acha'v k'atz aanima ti' ib'anax u paav majte. ¹⁴Pek u tacha'v atko'xh u aanima nipiton ok ti' ib'anaxe!. Anat niaq'on tzii saiq'ol b'en tu u paav. ¹⁵Tan a' nicheek u paav tu u tachvale!. Utz aatz tek ma't ib'anax u paav, kamyu u aanima vatz u Tiohx.

¹⁶Ech ye' ko'xh sotz ek'u'l unhermanos. ¹⁷Tan aatz kajay q'u kam q'u'l tiira b'a'n utz, tx'anel nikuk'ule!, a' nik'asku'l xe' u ku'fat va'l b'anon q'u txijtxub'al tu amlika; a' nioyan. Utz ye'xhkam nijalpu u Tiohx tzi', jatu koj sich'expu vitxumb'al. ¹⁸Utz a' va'l i'an itxumb'al qi' aas taq' kutiichajil tiq'aq'al kunimat viyolb'al, va'l inujul. Ech o' siatz q'u techalla b'axa vatz chikob'e'm nitoksal siatz.^f

Vik'uchax tu kub'anone' aas nikunima u Tiohx

¹⁹Echixe'at unhermanos, itz' chit exichin kajay ex, oora setab'i q'u kam. Pek b'uuch sayolonex. Utz b'uuch saul ek'a'nal. ²⁰Tan aatz u aanima va'l oora ko'xh tul ik'a'nal, ye'xhkam ni'an vijikomal va'l isa' u Tiohx. ²¹Ech toke' majtaj etib' ti' ib'anax kajay q'u kam q'u'l ye'xtxoj vatz u Tiohx, q'u paav kajayil q'u'l kaana b'ioj. Tuch' maanxhoil senima u yolb'al Tiohx va'l alaxnaj tek sete utz, oknajop tetaanima. Tan a' va'l saiq'onb'enex tu u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.

²²Utz b'antajex b'anol tetz va'l nital u yolb'al Tiohx. Ye' ko'xh eb'ana aas ex ko'n ab'in tetz. Tan oj ech seb'ane!, ex atko'xh nesotzsa je' ek'u'l. ²³Tan aatz u aanima va'l loq' ko'xh ab'in tetz u yolb'al Tiohx utz, yit' b'anol koj tetz, ela tuch' u aanima atzi' va'l nisaji ivatz tu espejo. ²⁴Nitile' kam b'anel tu vivatz, pek niko'nisotz sik'u'l aas nib'ena!, nitel vatz u espejo. ²⁵Pek aatz u aanima va'l tinujul nitaq' yak'il ti' inimal u yolb'al Tiohx, ye' nisotz sik'u'l va'l nitab'i. Chi'b'eb'al saelku tu q'u kam si'ane!. Tan a' tii ninima vimantaar u Tiohx va'l nichitpuno' tu u paav.

²⁶Ech oj atil ma'j aanima texo'l aas tiira ato'k k'atz u Tiohx nitale!, kam koj satxakunka untz'oj ye'xh b'oj nimaj vitzi' ti' talax ye'xtxojla yol. Sotznaj ik'u'l atzi!. ²⁷Tan aatz u kam va'l tiira b'a'n utz, techal vatz u Tiohx, u ku'fat, aya' va'l salochax q'u aanima q'u'l ye'kan itxutx ib'aal. Utz salochax q'u txakay ixoj aas nipaal tu me'b'i'l tu tza'l. Utz sauch kuentaib' ti' u paav tu u vatz amlika tx'ava' tza'.^g

U ye'xtxojla txumb'al aas at tel aanima

2 ¹Nival sete hermanos, ye' ko'xh eb'ana aas atil tel aanima sevatz tu venimat u techalla kuB'aal Jesucristo. ²⁻³Tan echa' tzuta. B'a'n

^f **1.18** Choktaj u B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 1.23. Aatz motx ik'asu'l q'u Israeel tu Egipto, alax te tu u Tiohx kam samotxi'ane!. Taq' mantaar te ti' vivatz q'u'l ichikob'e'm, echa' nital u Eexodo 23.16-19. A' nichus te niyolonka aas echen sak'amab'el tu q'u aanima ti' q'u vatz ichikob'e'm nitaq'ax tu u Tiohx. Ech nich'i'an nimla q'ii ti' u vatz triigo, tetz cebada utz, tetz uuva. Choktaj u Eexodo 34.22, 26; u Deuteronomio 18.4; 26.10. Aatz q'u b'axa chaj vatz chikob'e'm. Aya' q'u oya nitaq'ax tu u Tiohx. A' va'l nik'am ti' u Santiago tza' aas: "Echa' o' b'axa vatz chikob'e'm". Chia. ^g **1.27** Choktaj u Isaia 1.16-17.

si'ane' aas tuul molel etib', so'oko'p ma'j tx'iiol iq'ii texo'l, a' b'oj b'a'nla q'an ch'ich' ixkol q'ab' ato'k taq'o utz, b'a'nla oksa'm ato'k taq'o majte. Ech ta'xh setile' aas techal q'u toksa'm, tx'anel setile'. Utz setal te ech tza': —Ni'axh, ku'en tu u b'a'nla k'ujleb'al tzuta.— Chajex te. Tuul so'oko'p va't aanima aas me'b'a', q'a'l oksa'm. Utz setal te ech tza': — Ni'axh, txakach ko'xh b'oj tzuta.— Chajex te. Oj yit' i' utz: —K'ujach ku'en vatz tx'ava'.— Chajex te. ⁴Unchee' atil tel aanima sevatz texo'l tu va'l neb'ane' atzi'. Utz netaq' b'en etib's tx'olol tetz inujul aanima ti' q'u tatine'. Loq' onkonil atil tetxumb'al.

⁵Hermanos, tii'in seti' utz, nival sete aas antu vetitxaa q'u me'b'a' u Tiohx tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Ech tx'iiol iq'ii tu vik'uje' ik'u'l ti' u Tiohx si'ane' k'uxh ye'k maas ipuaj. Utz samotxetzan ti' vi'Q'esalail u Tiohx, aya' va'l ala'tzi'imal tu q'u'l tz'ejel taanima ti'.^h ⁶Utz aatz ex, aal neteesa iq'ii q'u me'b'a' tu va'l neb'ane' tzi', k'uxh q'u tx'iiol iq'ii q'u'l niyuch'unex. A' q'u'l nixochonex, nijuxunb'enex vatz q'u q'atol tzii. ⁷A' q'u'l niyoq'on vib'a'nla b'ii u Jesusus majte. Aya' u b'ii va'l vet'ok'ex ti' inimale'.

⁸Pek tiira b'a'n oj nojchit senima vimantaar u Tiohx va'l tz'ib'amalka nital ech tza':

—Tii'axh ti' q'u aanima echat ko'xhtu' na'an sai'.— Chia.ⁱ

⁹Ech oj atil tel aanima sevatz, tu paav niku'k'ex. Utz atil epaav vatz u Tiohx ti' iqelax vimantaar. ¹⁰Tan oj atil ma'j aanima aas tiira ninima kajay q'u mantaar, pek tuch' ko'xh ma'j sayolpika, vetiqellu q'u mantaar kajayil atzi'. ¹¹Tan aatz u Tiohx va'l alon aas: —Eteesach etib' tu b'ey tuch' aanima yit' ek'ulel koj.— Chia. Anko'xh va'l alon aas: — Yatz'onich'ex.— Texh majte. Ech toke' k'uxh ye'k sateesa tib' ma'l aanima tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj, pek sayatz'oni, vetiqellu u mantaar atzi'.^j ¹²Ech kuenta'ex ti' va'l netale' utz, va'l neb'ane'. Tan sa'naltx'olax kunujul vatz u mantaar tetz chitpichil va'l atilk'o'. Tan chitpinajtek'o' cheel. ¹³Utz aatz u aanima va'l ye'xh b'oj txumu vatz tzixe', sa'kojtxumlu b'oj iatz majte aas latx'olax inujul kajay q'u aanima tu u Tiohx. Tan aatz q'u aanima q'u'l nitxum iatz imol, b'a'n saelku vatz q'u'l ta'xh nitx'ol inujul ipaav aanima.

Vib'anax q'u b'a'n timer oj nojchit nimer u Jesusus

¹⁴Hermanos, ye'xhkam satxakunka k'uxh k'ujlel ik'u'l ma'l aanima ti' Tiohx satale', oj ye' nik'uch tu vib'anone'. Yit' tuch' ko'nkoxh vik'uje'

^h 2.5 Choktaj U Lucas 6.20; u Isaias 66.2. ⁱ 2.8 Choktaj u Leviitico 19.18. ^j 2.11 Choktaj u Eexodo 20.13-14.

ik'u'l sa'tekchitpu tu q'ul ipaav. ¹⁵Tan echa' tzi'. Atil ma'j niman tetz u Jesus siya'ta toksa'm, oj techb'ub'al majte tetz jun q'ii utz, ye'xhkam chit ma'j setaq' te tu va'l niya'ta. ¹⁶Pek aal sako'netal te: —Kuxh tx'anel ab'ena'. Jal ooksa'm utz, noj atzujb'e iib'.— Chajko'nex te. Kam koj satxakunka. ¹⁷Oj ye' nikuk'uch tuch' kub'anone' aas nojchit k'ujlel kuk'u'l ti' inimal u Tiohx, paat ye'xhkam nik'uje' kuk'u'l ti' u Tiohx atzi'. Echa' kamnaj qatin vatz Tiohx.

¹⁸Utz kamal atil ma'j sa'alon: —Aatz axh, ta'xh na'ane' va'l k'ujlel ak'u'l ti' u Jesus. Pek aatz in, k'ujlel unk'u'l ti' utz, nunb'an q'u kam b'a'n. Ech ꝓkani'ch b'oj vilta' aas k'ujlel ak'u'l ti' u Jesus oj ye' sak'uch tu vab'anone'? Pek saveeti sunk'uch see tu vunb'anone' aas nojchit k'ujlel unk'u'l ti' u Jesus.— Chaj. ¹⁹Ech yit' chuspi ko'nkoxhtu' sanima aas atil Tiohx, aas ma'l ko'n Tiohx atile. B'a'n va'l na'ane' aas nanima. Pek loq' aatz q'u tx'i'li'inaj tan, ninima majte aas ma'l ko'n Tiohx atile. Utz nit'unt'u'lan siatz tu xo'val tan, ye'xhkam ni'an vitxumb'al. ²⁰Pek ꝓokoj tavi', txoxkinla aanima, aas ye'xhkam sayolonka oj ta'xh sa'an va'l sak'uje' ak'u'l ti' u Tiohx utz, ye'k sak'uch tab'anone' aas k'ujlel ak'u'l ti' Tiohx! ²¹Echa' u kuk'uy kumam Abrahaam tan, tu vib'anone' ik'uchva aas k'ujlel ik'u'l ti' u Tiohx. Si'chiyatz' je' vik'aol ti' toksal tx'olo'm vatz u Tiohx. Echixe'at aq'ax b'ens b'a'n tu u Tiohx.^k ²²Ik'uch tu vib'anone' aas nojchit k'ujlel ik'u'l ti' u Tiohx. Ech tz'ajel vik'uje' ik'u'l u Abrahaam ti' u Tiohx i'ana. ²³Utz nojchit va'l nital u Yolb'al Tiohx ti' ech tza': —Tiira k'uje' ik'u'l u Abrahaam ti' u Tiohx, echixe'at aq'ax b'ens jikom tu u Tiohx.— Chia. “Tamiigo Tiohx” chu tek te'l u Abrahaam ti'.^l

²⁴Ech at noj b'enku sete tan, nitaq' b'ens b'a'nla aanima u Tiohx ti' vib'anon majte; yit' ta'n ko'n koj ti' vik'uje' ik'u'l ti'.

²⁵Ech paje' u Rahaab; aya' u aa paavla ixoj. Aq'ax b'ens b'a'n tu u Tiohx ti' va'l i'ana. Tan taq' iposaada unjolol q'u chaj. Iloch ti' ikoltu tib'. Utz ichok va't ib'ey telab'al.^m ²⁶Ech ye'k itxa'k oj ta'xh nikub'ane' va'l k'ujlel kuk'u'l ti' u Tiohx utz, ye'xhkam nikuk'uch tu kub'anone'. Ela tuch' u chil' atzi' aas kamnaj oj ye'k taanxelal.

Q'u yuch'u'm ni'an u qaq'

3 ¹Hermanos, ye' ko'xh eb'ana aas sib'al sete sab'ens chusul. Tan etootzajle aas aal sa'xhalax iku' choob'al qi', ab'iste o' nikuchusune' oj kam ko'xh nikub'ane'.

²Tan kajay o' nikuyolpe'. Pek oj ab'il ma'l ye' niyolpu tiyolone', tiira tz'ajel atzi'. Utz nitx'ol imajtu tib' ti' kajay q'u kam ye'xtxoj majte. ³Tan echa' va'l nikub'an tu q'u chee aas niqoksa ifreno titzi'. Niqole' ti' iq'ipl

^k 2.21 Choktaj u Geenesis 22.1-14. ^l 2.23 Choktaj u Geenesis 15.6; u Isaias 41.8.

^m 2.25 Choktaj u Josuee 2.1-21; 6.17, 23.

ivi' taq'o. Utz ech niqiq'o b'en u chee til kusa'. ⁴Ech paje' q'u vaarko tan, ma'l ko'n tal olib' tetz niq'on ib'ey tu u olin tetz. Ech til ko'xh nitiq'ov b'en, k'uxh sib' chit ich'ie' utz, k'uxh kaana ik'o'pil tu mam kajiql'. ⁵Utz ech va'l b'anel tu u qaq' majte. K'uxh ch'oo ko'xhtu' tan, mam yansa'm ni'ane!. Kaana ko'xh t'e'sla chaj kam nitale!. jEla tuch' ma'j tal xamal aas so'ole' ti' taq'ax b'en b'olob' tu ma'j mam xo'l tze!' ⁶Ela tuch' ma'l xamal u qaq'. Mama'la b'anol paav tatin sukuk'atza. Aal ni'xhtole' ti' ib'oyax tere'n u kuchi'l tu paav. Utz u xamal, u choob'al paav nilochon u qaq' ti' talax onkonil. Utz kam ko'n kam niyansa tu u vatz kuq'ii kusaj.ⁿ

⁷Aal nitole' q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' ti' imajlu kajay q'u mamaj txokop. Nitaq' ku' imaanxhoil, k'uxh chi'olla txokop, k'uxh xich'omla txokop, k'uxh tx'i'la txokop utz, k'uxh txokop tu a'. ⁸Pek ech koj u qaq' tan, ye'xhab'il ma'j nitole' ti' imajle!. Ma'l onkonla kam aas ye'k chit ijutze'a!. Echa' yatz'olla veneno u tatin sukuk'atza. ⁹U qaq' nikub'anb'e ti' toksal iq'ii u ku'Tiohx, u ku'Tat tu Amlika. Utz a' paj nikub'anb'e ti' iyoq'ax q'u aanima, q'u'l a' en eesamal u Tiohx taq'o. ¹⁰Ma'l ko'n ni'elku'l q'u ye'xtxojla yol utz, q'u b'a'nla yol, aya' u qaq'. Utz yit' b'a'n koj va'l ech tzi' hermanos. ¹¹Tan echa' tu ma'j chun a'. jTz'oj tzik nichee k'ayla a' utz, chi'la a' tuul? ¹²Ech paje' u viikuxh. jTz'oj tzik sataq' vatz olivo? Utz niko'xh u tze'il uuva sa'kojtaq' viikuxh. Echat ko'xhtu' u chun a'. Ye'xhkam nichee atz'amil a' tuul tuch' nojla a'.^o

Q'u nojla b'a'nla txumb'al

¹³Oj atil ma'j aa txumb'al texo'l, aas atil tootzajib'al, ik'uch tu vib'anone!. Maanxho vitxumb'al si'an tu u tootzajib'al atile. ¹⁴Pek ye'k setal txub'a'l setib'ilaj, niko'xh seje'sa etib' ti' q'u kam inujul. K'uxh kaana chi'na'nk'u'lil tetaanima utz, vik'ayb'e k'u'l, ye'xh b'oj itxa'k emol sete. ¹⁵Tan aatz u txumb'al va'l ech tzi', yit' xe' Tiohx koj nik'asku'l. Pek txumb'al ko'n tu u vatz amlika tx'ava' tza'; txokop txumb'al tetz u tx'i'li'inaj. ¹⁶Tan til atik chi'k'ulaib' utz, til atik ch'a'o, kaana txab'kin atile utz, jatvatzul ko'n paav atil majte. ¹⁷Pek aatz q'u aanima q'u'l atil vitxumb'al u Tiohx k'atza, oksan paas tu xo'l, tiira jik, maanxho, txumul vatz, b'a'nla chaj txumb'al nik'uche!^p Yit' ka'l koj ik'u'l utz, yit' ka'vatz koj. Sik'uch tu vib'anone' aas niman Tiohx. ¹⁸Tan aatz q'u'l a' nititza u paas, a' nitoksa u paas tu xo'l. Ech a' iq'aq'al sik'ule' vijikomal.

U xaanich ok k'atz u Tiohx ti' imajax u paav

4 ¹Aatz q'u ch'a'o tuch' q'u yaaib' nichee texo'l, anko'xh nicheek tetaanima. Tan a' atik q'u achva ye'xtxoj tuul. A' va'l kexh ijuch'na'n

ⁿ 3.6 Choktaj u Proveerbios 16.27. ^o 3.2-12 Choktaj u Proveerbios 18.21.

^p 3.13-17 Choktaj U Santiago 1.5.

tetaanima. ²Netachva sachee ma'j etetz. Utz aatz ye' nicheea', nitekeyatz'on ti'. Nitekichi'na'n ek'u'l ti' emol. Ech neyaa etib' ti'. Aatz ye' netole' ti' ichee va'l esa', nitekech'a'oin ti'. Loq' k'uxh ye'k etetz, ti' ye' nejaj tu u Tiohx. Ye' nik'uje' ek'u'l ti'. ³Utz k'uxh nejaj te, ye'xhkam nitaq' sete tan, b'a'n koj va'l nejaje'. Onkonil atil tetaanima ti'. Tan a' esa' ma'l u kam va'l sako'neb'uch ti' ib'anax q'u ye'xtxojla chaj etacha'v. ⁴iTiira ex qelol, elnajex tu b'ey! Tan ye' koj etootzaj aas oj b'a'n uchchil tuch' u ye'xtxoj tu u vatz amlika tx'ava' tza', b'a'n koj uchchil tuch' u Tiohx. Utz ka'va'l tiq'ol seb'an netxume'. Ech ab'il q'u'l a' isa' b'a'n tuch' u ye'xtxoj tu u vatz amlika tx'ava', ikoontra u Tiohx ni'enka.⁵ ⁵Tan loq' ko'nkoxh nital u Yolb'al Tiohx aas:

—Aatz u Tioxhla Espiiritu va'l oksamal kuk'atza tu u Tiohx, nojchit tiira a' isa' aas saqoxsa tetz vitxumb'al.— Chia.

⁶Ech u Tiohx salochono', o' niman tetz. Sa'xhtaq' vimam b'a'n'nil qe. Tan nital tu viYolb'al ech tza':

—Ye' isa' q'u t'anb'a'n'ib' u Tiohx;
pek niloch q'u'l maanxho.— Chia.⁷

⁷Ech oksataj etib' ti' inimal u Tiohx. Ye' qeonex tu u tx'i'li'inaj utz, toj oojoj b'en sek'atza atzi'. ⁸Xaanojok'ex k'atz u Tiohx, ech saxaan ok sek'atza majte. Aq'tajka q'u paav neb'ane'. B'antaj tx'aatx'och tatin q'ul etaanima siatz, ab'iste ex ka'l tiq'ol seb'an netxume'. ⁹Ilinojex ti' q'u paav neb'ane'. Utz k'ayb'ojex. Vatzil etze'ne'; oq'ojex ti' ik'axale'. Vatzil etxuq'txune'; txumunojex. ¹⁰Aq'taj ku' etib' vatz u Tiohx; ech sit'anb'a'ex.⁵

Yit' b'a'n koj u teesal iq'ii aanima

¹¹Hermanos, ye' ko'xh eb'ana aas ye'xtxoj eyolon ti' emol. Tan iq'ii vimantaar u Tiohx niteesa ab'il a' ye'xtxoj iyolon ti' ma'j niman tetz u Jesusus. Utz niteesa iq'ii. Tan nipaasa tib' sii' vimol. Utz oj ech ni'ane', yit' niman tere'n koj tetz vimantaar u Tiohx; pek nitektaq' b'en tib' xeenal ti' tilaxe' nitzikinimale'. ¹²Utz u Tiohx aq'onnaj tetz u mantaar. Ech ta'xh va'l satx'olon inujul q'u kam. Ta'xh va'l sachitpuni utz, sataq' b'en uchchil tu u choob'al paav. Pek aatz ex, ye'xhkam etijle'm tu u Tiohx aas a' setile' ab'il niniman u yolb'al Tiohx.

U toksal tiq'ab' u Tiohx va'l saqitz'a ib'anaxe'

¹³Utz ab'itaj u yol tza' ab'iste ex q'atel chit ti' vetiempo setaq'o. Tan netale': —Cheel oj q'ejal se'eno' tu u tenam tza'. Utz ma'l ya'b' sakub'an

⁹ 4.4 Choktaj u Isaias 1.21; u Jeremias 3.6-10; u Oseas 2.2.   ^r 4.6 Choktaj u Proveerbios 3.34.   ^s 4.10 Choktaj U Tio 23.12; B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 5.6.

tzi'. Salakono' utz, sa'xhtx'akono'.— Che'ex. ¹⁴Loq' aal ye'xh b'oj etootzaj kan chaj saya'k'ex q'ejal. Tan aatz u vatz eq'ii esaj tu u vatz amlika tx'ava' tza', ech ku'en a' ma'j sib'. Nichee unmu'k'oj utz, oora ko'xh nisotze'.^t ¹⁵Pek oksataj q'u kam tiq'ab' Tiohx. Ech setal tza': —Oj atil kutiichajil tu u kuB'aal, sakub'an va'l tza' oj va't va'l.— Chajex. ¹⁶Pek ye'xtxoj oj ta'xh nipaal etetz. Etootzajitaj aas yit' b'a'n koj u t'anb'a'ib'. Ye'xtxoj. ¹⁷Utz tu paav niku'k u aanima va'l tootzajle ab'iste u b'a'n, pek ye' ni'ane'.

Vitxakunsal q'u tx'iib'al q'ii

5 ¹Utz jab'itaj va'l tza', ex tx'iiol iq'ii! Q'eq'unojex tu oq'el ti' u choob'al paav va'l saku' seti'. ²Saq'ee q'u tx'iib'al eq'ii. Utz sak'uxlu q'ul eb'a'nla chaj oksa'm tu pok'. ³Sayan q'ul eb'a'nla chaj q'an ch'ich' puaj tuch' q'ul eb'a'nla chaj saj ch'ich'. A' u techlal vepaav va'l satxakun ti' itx'olax inujul eb'en tu choob'al paav; a' saoksanex tu u xamal. K'uxh mamaj tx'iib'al q'ii vetemol taab'aul tza', a' texh q'u ya'teb'al.^u ⁴Tan je'yo'p isich'in q'u aanima q'u'l nitaq'onin tzexe', xe' u Mam Tiohx u ilol tetz q'u kam kajayil. Tan nesub'e', ye' nechoo q'u ja'mel iq'ii ti' imoltu q'u vatz echikob'e'm. Ech ab'ili tu u Tiohx tu viq'ilat isik'let seti'. ⁵Ma'xh eb'anlu q'ul etacha'v tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Kaana je'najla chaj kam neb'anb'e. Ye'xhkam nemaj etib' ti' ib'anax q'u kam. Ma'xh tzaq'yex, echa' itzaq' tooro vaakaxh aas oponyu u q'ii sa'tekpaq'axi. ⁶Tan vetexoch jikomla chaj aanima. Utz vetetal ikame' k'uxh ye'k ipaav. Ta'xh netile' aas ye'xhkam nik'ulelane'; niko'xhitx'ajmi.

U tiq'ot tib' q'u niman tetz u Jesusus tib'ilaj si'ane'

⁷Pek aatz ex hermanos, atoj epaciensia ti' q'u kam; q'i'taj ul nal u kuB'aal Jesusus. Ech seb'ane' u chikol aas ni'xhich'ia telu'l ivatz vichikob'e'm va'l nitaq' ku' tu tx'ava'. Ninalich'ia iku' u b'axa jab'al tuch' u ka'b' jab'al. ⁸Ech atoj chit epaciensia utz, tii txaklojex. Tan tul texh u kuB'aal Jesusus.

⁹Ye' ko'xh motx exoch etib' hermanos, ech ye'k sitx'ol enujul u Tiohx. Tan a' u tx'olol tetz inujul q'u kam utz, tul texhtu'. Atil tek vatz jub'al. ¹⁰Hermanos, iltaj el etetz k'atz q'u o'tla alol tetz u yolb'al Tiohx q'u'l ul tib'ii u kuB'aal tan, iq'i' q'u tza'l motx paalka. Atich ipaciensia, k'uxh ye' nichisa'l ti' u yolb'al Tiohx. ¹¹Utz aatz sukuvatz, tiira chi'b'eb'al tetz tu u Tiohx, q'u'l iq'i' q'u tza'l. Ab'imal setaq'o atzi' kam va'l paalku u Job. Tan tiira iq'i' q'u tza'l. Utz ye' koj netile' kam u b'a'nil paasalik tu u Tiohx. Tan tiira txumul vatz u Tiohx; mam b'a'nil atil tzixe'.^v

¹²Nipajval va't kam ib'o'q'ol sete hermanos. Oj kam setala'tzi'i tu u Tiohx, ye' ko'xh etoksa ib'ii mal' kam tuul; niko'xh u Amlika utz, niko'xh

^t 4.13-14 Choktaj u Proveerbios 27.1. ^u 5.2-3 Choktaj U Tio 6.19. ^v 5.11 Choktaj u Job 1.21-22; 2.10; u Salmos 103.8; 111.4.

u vatz tx'ava'; ye'xhkam ma'j kam. Ta'xhtzii oj “sa'i” chajex utz, sa'i atzi'. Pek oj “ye'ka” chajex utz, ye'k majte. Ech ye'k sa'alax iku' choob'al paav seti'.^w

¹³Untz'oj atil ma'j nitilin sete, iq'ila isik'le Tiohx. Utz ab'il ma'j nitxuq'txune', ib'itza b'itzaletz Tiohx. ¹⁴Oj atil ma'j ya'v, isik'le q'u ansiano tu totztiohx. Ech siq'ila isik'le Tiohx ti', tib'ii u kuB'aal Jesuus. Sataq' je' aseite tivi'.^x ¹⁵Utz si'an b'a'n u ya'v atzi', oj tiira k'ujlel ek'u'l tu veq'ilat esik'let Tiohx ti'. Sa'aq'ax itiichajil tu u Tiohx. Utz sakuyax q'ul ipaav oj ku'naj tu paav. ¹⁶Echixe'at altaj setib'ilaj kam ti' nek'axb'ixsav etib' utz, kuytaj etib'. Q'ilataj sik'letaj Tiohx setib'ilaj, ech samotxeb'an b'a'n. Tan ni'xhinujun viq'ilat isik'let Tiohx u jikomla aanima.^y

¹⁷Echa' u Elias, u alol tetz u yolb'al Tiohx. Aq'ax te kam va'l ijaja, k'uxh aanima ku'en echa' o' tza'. Loq' tuch' taanima iq'ila isik'le u Tiohx. Ijaja aas ye'k saku' jab'al. Ech oxva'l ya'b' tuch' unnik'amte ye't ku' jab'al.^z ¹⁸Utz xamtel tuul, iq'ila isik'le paj Tiohx aas saku' jab'al. Utz anchitu'. Xe't paj iku' u jab'al. Ech paj xe't ivatzin q'u chikob'e'm.

¹⁹Hermanos, oj so'ole'ex ti' iq'aavo'k ma'l aanima k'atz vinujul aas ma'tich telka b'anel, b'a'n va'l seb'ane'. ²⁰Tan echa' u yol alelka aas: — Ab'il va'l nitole' ti' telka u aa paav ti' vib'ey, ela ko'xh tuch' ma'l aanxel veteteesal vatz u kamchil. Utz aal sakuylu sib'al paav taq'o majte.— Chu u yol.^a

^w 5.12 Choktaj U Tio 5.34-37.   ^x 5.14 Choktaj U Kuxh 6.13; U Lucas 10.34.

^y 5.16 Choktaj u Reyes I 17.1; 18.1.   ^z 5.17 Choktaj u Reyes I 18.42-45.   ^a 5.20 Choktaj u Proverbios 10.12.

U B'axa U' Itz'ib'a B'en U Lu' Xe' Q'u Niman Tetz U Jesus Q'u'l Paximich Tib'

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Lu'. A'ich a' ma'l tu q'u chusulib' k'atz u Jesus. Aya' va'l chusulib'ich k'atz u Xhan, b'anol vautiismo majte. A' lochon u Silas ti' itz'ib'ale'. Echa' aa tz'ib' k'atz u Lu'. Aatz u b'ii "Silvano" utz, tu yolb'al latiin. Silas chu tu yolb'al arameo. Nitalche' aas a' itz'ib'av tu Roma tu q'u ya'b' 65 m.t.J. A' taq'vu b'en xe' q'u Israeel, niman tetz u Jesus q'u'l paximich b'en tib' tikuenta Aasia xo'l puera aanima. Tan nichichi'k'ulal ti' vinimat u Jesus.

Ech itz'ib'a b'en u u' u Lu' ti' tak'ax nimal ik'u'l utz, ti' imoxb'ele'. Ninachpixsa te aas kuyel tek q'u'l ipaav. Utz atil tek itiichajil tu u b'en q'ii b'en saj. Utz aatz q'u tza'l nipaalka tan, ti' atzi' aas tek' k'ujlel ik'u'l ti' u Tiohx. Tan aatz u ijlenal Neroon tu Roma, xo'veb'alich tojchat q'u niman tetz u Jesus. Nichtoksa tu tze'. Nichtal iyatz'ax q'u niman tetz u Jesus. Ech a'tzii, sako'nmotxix'ake' nital te. Utz a' alon iyatz'p u Lu' u ijlenal Neroon majte tu u ya'b' 67.

Nital u Lu' te majte aas echen satile'l tetz ti' u Cristo Jesus. Tan aal b'a'n sapaal uchchil tu tza'l ti' ib'anax u b'a'nil ti' inimal u Jesus vatz va'l sapaal uchchil tu tza'l ti' ib'anax u ye'xtxoj.

Nital b'en chusb'al u Lu' tu q'u b'aal aq'on majte, ti' kam itxumb'al samotxi'ane'. Echat q'u aq'onom majte.

Nipajtal chusb'al tetz q'u aanima atil tixoj, ivinaj. Utz nital tu q'u aanima kajayil aas tii b'a'noj tib'ilaj.

Ech tiya'teb'al nital tu q'u q'esala xo'l q'u niman tetz u Jesus aas k'uxh ansiano utz, k'uxh xiak sa'naltil iq'aq'al k'uxh nipaal tu tza'l.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-2 Nitaq' chajlichil.
- 2) 1.3-2.10 Nital ti' u ak' txumb'al k'atz u Jesus.
- 3) 2.11-4.6 Nitale' kam vitxumb'al q'u niman tetz u Jesus si'ane'.
- 4) 4.7-11 Nital ti' q'u kam sab'anax ib'ilaj.
- 5) 4.12-19 Nital ti' u paalchil tu tza'l ti' u Jesus.
- 6) 5.1-11 Nital unjot chusb'al.
- 7) 5.12-14 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesu

1 ¹ Nunq'ilab'enex, in Lu', ichaj u Jesucristo, kajay ex poj'b'amalb'enex tetenam utz, aye'n ex tikuenta q'u tx'ava' tu Ponto, tu Galaacia, tu Capadoocia, tu Aasia utz, tuch' tu Bitiinia. ² Aya' ex txaalnalex tu u Tiohx ko'xtene, u kuTat tu Amlika. Utz tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu xaanye'lex k'atz u paav tu vikajal u Jesucristo ti' ib'antu tx'aatx'och'ex ech senima u Tiohx. Ech taq' koj vib'a'nil u Tiohx seti'. Utz taq' koj u paas tetaanima majte.

Vich'ial u Jesucristo tuch' txuq'txunchil

³ Niqoksa iq'ii u kuTiohx, viTat u kuB'aal Jesucristo tan, tiira ma'xh itxum kuvatz. Echixe'at vettitz'pixsa'o' k'atza tu u q'aavtitz'pu u Jesucristo. Ech tiira k'ujlel kuk'u'l cheel ti' va'l nikuch'ia tuch' txuq'txunchil. Aya' u kutiichajil k'atz Tiohx. ⁴ Tan toj nal ek'ul vetetz sataq'e' va'l nich'ian taq'o tu Amlika. Ma'l kam aas jatu koj sayani. Sa'kojtz'ilb'i. Utz sa'kojq'eei. ⁵ U Tiohx sakolonex tu u mam iyak'il tan, k'ujlel ek'u'l ti'. Utz sek'ul u tiichajil tu u b'enq'ii b'ensaj va'l atil tzixe' utz, sataq' elu'l vatzsaj sete tu u motxeb'al q'ii saj.

⁶ Ech toke' netxuq'txune'. K'uxh jatvatzul ko'n tza'l nipaalk'ex cheel, loq' kamal ma'l ko'n tiempo ministeer si'an ech tzi'. ⁷ Pek tu veq'it' q'u tza'l tzi', sek'uchvu viyak'il vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx. Echa' b'anel tu u b'a'nla q'an ch'ich' aas b'axal nal nik'achax tu xamal. Ech nitilaxe' nojchixh tiira a' u b'a'nla q'an ch'ich'. Loq' paalchu vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx vatz u b'a'nla q'an ch'ich' tan, sa'kojsotzi. Ech k'uxh sa'xhpaalex tu tza'l tan, nik'ulo'k seti' aas: —B'a'n.— Chaj u Tiohx seti'. So'ok eq'ii. Utz techal ex vatz u Jesucristo aas lauli. ⁸ Tan tz'ejel etaanima ti' u Jesucristo k'uxh ye' netil iatz. Nenima k'uxh ye' netil cheel. Utz tiira kaana etxuq'txun ti'. Tan nojchit tiira techal. ⁹ Tan chitpi q'ul etaanxelal tu choob'al paav. Ech toj nal etil iq'aq'al vik'uje' ek'u'l ti'.

¹⁰ Utz motx chit ich'oti ku' ich'oti je' q'u alol tetz u yolb'al Tiohx o'tene, kam b'anel tu u chitpichil va'l nichib'axab'sa talaxe'; va'l sek'ule' utz, va'l sataq' u Tiohx sete. ¹¹ Nichmotxichoke' kani'ch tel itxumb'al tuul aas ab'il u Chitol tu paav si'ane'. Utz kam tuul sachee tu u vatz amlika tx'ava'. Loq' u Tioxhla Espiiritu tetz viTxaaom u Tiohx atich k'atza k'uxh nichtale' kam q'u tza'l sapaalku viTxaaom u Tiohx tzi' utz, kam u techalil sik'ule' aas ma't ipaal tuul. ¹² Pek loq' alax te tu u Tioxhla Espiiritu aas yit' sa'kojmotxtil tu u vatz iq'ii isaj q'u kam ti' viTxaaom u Tiohx tzi'. Pek getz tu u tiempo cheel tza'. Ech ta'xh u talax q'u b'a'nla chusb'al i'ana q'u'l ab'imal tek setaq'o cheel tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu, va'l vetk'asu'l tu Amlika. Utz aal tiira nichtachva q'u aanjel aas antu sailon u kam tzi'.

Visik'letk'asu'lo' u Tiohx tu u paav

¹³Echixe'at tiira txakloj vetxumb'al; liistaaj etatine!. Ta'xh sak'uje'k ek'u'l ti' vib'a'nil u Tiohx tan, satiq'o tib' aas lu'ul u Jesucristo. ¹⁴Ex tek ik'aol ime'al Tiohx cheel tan, nenima. Ech yeb'an ve't q'u tacha'v q'ul echi'l q'u'l nicheb'ane' aas sotsznajich ek'u'l ye' etootzaj u Jesus. ¹⁵Pek tiira xaannajelex k'atz u paav tu kajay vetatin seb'ane!. Tan ye'k paav k'atz u Tiohx va'l vetsik'lenex. ¹⁶Tan tz'ib'amalka ech tza':

—Xaanojelex k'atz u paav tan, ye'k paav sunk'atza.— Chia.^a

¹⁷Tan oj “Tat” che'ex tu u Tiohx, ministeer atil tatin sevatz seb'ane' tuul atilex tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan sa'nalitx'ol inujul kajay q'u aanima ti' q'u kam ni'ane!. Utz ye'xhab'il at tel siatz si'ane!. ¹⁸Tan u Tiohx veteesanex tu u ye'xtxojla txumb'al va'l taq'vuka'ex q'ul ek'uy emam. Utz etootzaj kam u ja'mel vettaq' ti' echitpu tu q'ul epaav. Yit' b'a'nla q'an ch'ich' koj; yit' b'a'nla saj ch'ich' koj utz; ma'j koj kam aas sako'npaali. ¹⁹Pek a' vetchitpunex u Jesucristo tuch' vikajal va'l tiira sib' ija'mel. Tan a' va'l yatz'ax ok tu tx'olo'm vatz Tiohx. Echa' iyatz'ax chelem karne'l aas tiira b'a'n; kam koj ye'xtxoj atil k'atza. ²⁰Utz ech chit va'l sab'anax tu u Jesucristo tzi!. Aya'xchen ib'anax el ti' tu u Tiohx aas ye'sajich ichee u vatz amlika tx'ava!. Pek anal vet'elu'l vatzsaj tu u tiempo tza', techlal aas nojchit tii u Tiohx seti!. ²¹Ech tiq'aq'al ku'en k'uxh nitekenima u Tiohx cheel. Tan u Tiohx q'aavitz'pixsan u Jesus xo'l q'u kamnaj. Utz taq' mam tijle'm tu Amlika. Ech sikamel sak'uje' ek'u'l ti' u Tiohx cheel utz, a' sech'ia tuch' txuq'txunchil.

²²Aatz tu va'l veteb'ana aas vetenima vinujul tiq'aq'al u Tioxhla Espiiritu, a' vetb'ens tiira b'a'n tatin q'ul etaanima siatz. Ech aatz cheel, tiira nojla chit ti'ex ti' q'u niman tetz u Jesus. Utz a' ib'o'q'ol tuch' chit etaanima seb'an tii'ex setib'ilaj; yit' tuch' koj ka'vatzil. ²³Tan tiq'aq'al u yolb'al Tiohx va'l atil b'enamen q'aavitz'pi'ex k'atz u Tiohx. Yit' aanima koj q'aav itz'pixsanex.

²⁴Tan nital u Yolb'al Tiohx ech tza':

—Aatz vichi'l kajay q'u aanima ech ku'en a' q'u xajtze!. Utz k'uxh atil tijle'm, ech ko'n a' vixu'm u xajtze!. Tan nitzaj u xajtze' utz, nitolpu vixu'm.

²⁵Ech koj viyolb'al u kuB'aal tan, atil b'enamen.— Chia.^b

Unchee' a' q'u yol nimamal tek setaq'o tu vetab'it u b'a'nla chusb'al tzi'.

^a 1.16 Choktaj u Leviitico 11.44-45; 19.2.   ^b 1.24-25 Choktaj u Isaias 40.6-8.

2 ¹Ech aq'tajka kajay q'u paav. Echa' u sub'u'm, u ka'vatzil, u chi'k'ula'm utz, tuch' kajay q'u cheesa yol.

²B'antajex echa' talaj nitxa' anal titz'pe' aas ta'xh nichok ich'u'. Ech ta'xh sechok q'u kam k'atz u Tiohx tan, ye'k ye'xtxoj ti'. Utz a' va'l sach'iisanex k'atza. Ech sach'ii vetxumb'al taq'o ti' u chitpichil k'atz u Tiohx. ³Tan nojchit vetetilla' aas tiira b'a'n u kuB'aal.^e

U tatin u Jesusus echa' ma'l itz'lich Sivan

⁴Ech xaanojchit'ok'ex k'atz u Jesusus, u kutil va'l echa' itz'lich Sivan. Aya' va'l aq'ax ko'n elo'p echil tzi' tu q'u aanima. Pek aatz u Jesusus vatz u Tiohx tan, echa' ma'l txaachla sivan aas sib' ija'mel.

⁵Utz echat ex majte sekajayil. Ex itz'lich sivan nuk'imall tib'; tatib'al u Tiohx; nachb'al tetz. Utz ex oksan iq'ii, echa' q'u oksan yol siatz. Ech senima setoksa u Tiohx ti' u Jesucristo, echa' toksal tx'olo'm. Tan a' va'l tiira b'a'n se'enku tu u Tiohx. ⁶Tan a' va'l nital u Yolb'al Tiohx aas nital ech tza':

—Savoksa ma'l u Sivan tetz xoo'b'al, tiira ib'o'q'ol tu Sioon. B'a'nla txaach Sivan utz, sib' ija'mel. Ab'il u aanima sak'uje' ik'u'l ti', jatu koj sach'ixvixsali.— Chia.^d

⁷Ech sib' ija'mel u Sivan sevatz tzi', ab'iste ex niniman. Pek aatz tetz q'u aanima q'u'l ye' niniman, nitzojpu va'l nital u Yolb'al Tiohx ti' ech tza':

—Aatz u Sivan va'l taq'ka elo'p q'u b'anol otzotz echil tzi', aal a' u Sivan va'l tiira ib'o'q'ol tetz xoo'b'al.— Chia.^e

⁸Utz nipajtal majte:

—Aatz u Sivan tzi', sauch olq'ichil el ti'; savalk'ixsani.— Chia.^f

Utz a' u tolq'e'l q'u aanima aas niqelone', ye' niq'i' va'l nital u Yolb'al Tiohx. Loq' ech chit saya'k ti' q'u kam ni'ane'.

U tatin q'u niman tetz u Jesusus vatz u Tiohx

⁹Pek aatz ex tu vinimal u Jesusus, ex txaach aanima. Ex echa' oksan yol vatz Tiohx tu viQ'esalail u Tiohx. Ex ma'l tenam aas xaansamalelex k'atz paav. Utz itenam u ijlenal tu Amlika b'ennajk'ex. Ex ma'l tenam ichoko'm Tiohx. Ech setal paal q'u b'a'nla chaj txumb'al tetz u Tiohx. Tan

^e 2.3 Choktaj u Salmos 34.8. ^d 2.6 Choktaj u Isaias 28.16. ^e 2.7 Choktaj u Salmos 118.22. ^f 2.8 Choktaj u Isaias 8.14-15.

a' va'l eesan ex tu u elq'ej tetz u paav utz, vettoksa'ex k'atza tu u techalla txijtxub'al.^g ¹⁰Tan yit' exich koj itenam Tiohx ko'xtene. Pek ex tek cheel. Ye'xhkam nichitxum evatz u Tiohx veti'anka. Pek aatz cheel, vetitxumil evatz.^h

U txumb'al sab'anax tu u vatz tx'ava'

¹¹Unchee' nival sete unhermanos, aas ye' ko'xh etaq' tzii tu q'u tacha'v q'ul echi'l. Tan a' nikoontrai q'u b'a'nla chaj kam nital u qaaxelal. Tan aatz o', ech ko'n qatine' puera aanima tu u vatz tx'ava' tza'; b'iil ko'xh paal kub'ane'.ⁱ ¹²Ech jikom chit epaal sapaalex xo'l q'u'l ye' tootzaj Tiohx. Ech a'tzii. K'uxh kam ko'xh satal seti', ye'xtxoj ex satale'. Tan sa'naltil q'u b'a'n neb'ane'. Ech satoksa iq'ii u Tiohx majte aas latx'olax inujul q'u aanima kajayil.

¹³Oksataj etib' jaq' imantaar kajay q'u q'atb'al tzii, echa' q'u ijlenal tan, a' q'u mamaj q'esala. Tan ech isa' u kuB'aal. ¹⁴Nimataj q'u gobernador majte. Tan Tiohx nioksan ti' itx'olax inujul q'u aa paav utz, ti' ilochax q'u'l b'a'n ni'ane'.

¹⁵Tan a' vitxumb'al u Tiohx aas a' seb'an q'u kam b'a'n. Ech ye'k sachee' kam satal seti' q'u txoxkin q'u'l ye' tootzaj Tiohx. ¹⁶K'uchtaj tu vepaale' aas chitpinajex tu q'ul epaav. Yit'e'ch koj seb'ane' q'u'l sako'xhveeti kam ko'xh si'an nitale'. Ta'xh nitalva aas chitpinaj. Pek k'uchtaj tu veb'anone' aas ex taq'onom Tiohx. ¹⁷Atoj tatin q'u aanima sevatz. Tiiojex ti' q'u niman tetz u Jesusus. Xo'vataj u Tiohx. Utz atoj tatin u ijlenal sevatz majte.

U qilto'k qetz ti' u Jesusus ti' viq'i'l q'u tza'l

¹⁸Aatz ex, ex aq'onom, oksataj etib' jaq' imantaar q'u b'aal etaq'on. Atil tatin sevatz seb'ane'. Yit' ta'n koj senima q'u'l b'a'n sete utz, ni'xhtab'i tokeb'al yol. Pek nimataj q'u'l majte k'uxh tza'l aq'on k'atza. ¹⁹Tan aatz q'u'l ye'k ko'xh tokeb'al nipaasal tu tza'l, a' q'u'l sa'nalok iq'ii. Tan nojchit tinachb'al atilka aas b'a'n vatz Tiohx. ²⁰Pek oj sach'ixvixsalex ti' veb'antu maj kam aas ye'xtxoj, ye' nik'ulo'k seti' aas so'ok eq'ii. Pek oj ti' ib'anax u b'a'nil sapaasalex tu tza'l utz, setx'ake', b'a'ntan b'a'n ex vatz u Tiohx tzi'.

²¹Tan a' chit qetz aas sapaalo' tu tza'l ti' u b'a'nil, echa' u Cristo aas paal tu tza'l qi'. Ma'l k'uchb'al va'l i'an sukuvatz, ech saqilo'k qetz ti' vipaaleb'al. ²²Tan ye'k maj paav i'an u Cristo utz, ye't je'ul maj sub'u'mla yol titzi'.^j ²³Ye'xhkam nichitzaq'b'u tu yoq'o'm aas nichiyoque'le'. Ye'xhkam nichtale' aas nichipaasal tu tza'l. Nichkojtale' aas sa'nalichoo

^g 2.9 Choktaj u Eexodo 19.5-6; U Tito 2.14; u Isaias 9.2; 43.21. ^h 2.10 Choktaj u Oseas 2.23. ⁱ 2.11 Choktaj u Salmos 119.19. ^j 2.22-25 Choktaj u Isaias 53.5-9.

taq'o q'u'l nichb'anon te. Pek nichko'ntaq'ka q'u kam tiq'ab' u Tiohx. Tan a' va'l jikom nitx'ol inujul q'u kam. ²⁴Ichoo q'u kupaav u Cristo tu vichi'l aas kam vatz kurus. Tan a' isa' aas echa' sasotz'o' vatz u paav, ech jikom u qatin sa'atino'. ¡Ak'onsal qi'; a' toke' aas i'an b'a'n qe tu q'u kuyaab'il!

²⁵Tan aatzich ex veti'anka, tz'ejxinajich'ex vatz Tiohx, echa' itz'ejxuka karne'l. Pek aatz cheel, atil tek ex k'atz u Cristo. Utz a' ni'ilb'enex, echa' q'esala ti' vetatin vatz u Tiohx ti' vetaanxelal. Echa' ma'l xeen karne'l.

U tatin q'u tzumlich aanima tib'ilaj si'ane'

3 ¹Aatz ex, ex ixoj, nimataj imantaar q'ul evinaj. Ech aatz q'u vinaj q'u'l ye'saj inimat u Jesus, sa'tekinima. Tan tiira b'a'n vetxumb'al satile'. Yit' ministeer tere'n koj setal u Jesus te. ²Pek a' satil vetxumb'al aas tiira jikom ex tu vevinaj, atil tatin sevatz.

³Aatz u vjib'al etib' seb'ane', yit' a' koj chitu' a' q'u kam seti' elu'l. Tan yit' a' koj vib'o'q'ol. Echa' tzi', a' koj chitu' va'l sa'xhepaasa ivi' ib'anax tuch xi'l evi'. Yit' a' koj ib'o'q'ol q'u b'a'nla chaj vjib'al q'u'l b'a'nla q'an ch'ich'. Utz yit' a' koj ib'o'q'ol q'u techalla chaj oksa'm. ⁴Pek a' setitz'a tetaanima ib'anax q'u b'a'nla chaj kam q'u'l yit' sa'kojpaali. Aya' va'l ex maanxho utz, b'a'n ex tu kajay aanima. Tan a' q'u kam q'u'l nivijon vetatin vatz u Tiohx.

⁵Tan echich vitxumb'al q'u ixoj ko'xtene tzi' q'u'l xaannaj el k'atz paav, q'u'l k'ujlich ik'u'l ti' u Tiohx. Nichinima imantaar q'ul ivinaj. ⁶Echa' u Sara tan, nimamich u Abrahaam taq'o, aya' vivinaj. Aal "unb'aal" chuich te.^k Utz oj ech seb'an tzi', echa' ex titz'in u Sara atzi'. Oj seb'an u b'a'nil utz, ye'k sexo'va q'u'l nipoyinex.

⁷Unchee' aatz ex majte vinaj, atoj etxumb'al ti' vetatin tuch' q'ul etixoj. Tan ela ko'n nek'ul vib'a'nil u Tiohx tuch'. Ilb'emoj setaq'o. Echa' tilb'el kamb'al aas oora ko'xh ipaxe'. B'antaj ech tzi', ech ye'xhkam sachijonex tu veq'ilat esik'let u Tiohx.

U paalchil tu tza'l ti' ib'anax u b'a'nil

⁸Unchee' nival sete majte aas ma'loj chit etxumb'al. Eloj etaanima setib'ilaj. Utz tiiojchit'ex setib'ilaj. Itxumtaj tib' evatz. Utz b'a'noj ko'xh ex sevatzaj. ⁹Ye' eq'aavixsa ch'exb'al ti' q'u ye'xtxoj nib'anax sete. Ye' yoq'onex oj neyoq'le'. Pek aal b'a'nla yol setal ti' q'u yoq'ol etetz. Tan k'uxh vetisik'le'o' u Tiohx, a' isa' sakuk'ul u b'a'nil k'atza. ¹⁰Tan nital u Yolb'al Tiohx aas:

—Ab'il u aanima va'l a' isa' sa'xhtxuq'txuni utz,
a' isa' tu b'a'nil sapaalku tu u vatz iq'ii isaj,

^k 3.6 Choktaj u Geenesis 18.12.

ib'an kuenta vitz'i' ti' talax maalola chaj yol.

Utz ye' tal txub'a'l.

¹¹ Sixaansa el tib' k'atz u ye'xtxoj.

Utz a' si'an u b'a'n,

a' sichok u paas.

Ta'xh si'ane'.

¹² Tan ab'il u aanima va'l jikom ni'ane',

nikolax tu u Tioxh.

Utz ni'xhtab'il tu u Tioxh tu viq'ilat isik'leta'.

Pek ulnaj ik'a'nal ti' q'u'l ye'xtxoj ni'ane'.— Chia.¹

¹³ Ech ab'il koj ma'j tech seti' oj tiira ta'xh netitz'a ib'anax q'u kam b'a'n.

¹⁴ Chi'b'ojex oj sapaasalex tu tza'l ti' ib'anax u jikomil. Ye' xo'vex tu q'u ixvan etetz utz; ye' ela'ok'ex taq'o.

¹⁵ Pek t'anb'a'taj u Tioxh tetaanima tan, a' u kuB'aal. Utz liistaaj eyol ti' itzaq'b'el q'u aanima q'u'l sich'oti sete aas kam tok va'l neb'ane' nenima u Jesuus satale'. Loq' jikom seb'ane', tuch' maanxhoil satzaq'b'ex.^m

¹⁶ Utz tenachb'al atojka aas nojchit b'a'n ex vatz Tioxh. Jik etxumb'al ti' venimat u Cristo seb'ane'. Ech aatz q'u'l nieesan eq'ii aas ex b'anol onkonil nitale', sa'texhch'ixvu ti' q'u kam nital seti'. ¹⁷Tan aal b'a'n va'l sapaal uchchil tu tza'l ti' ib'anax u b'a'n'il, oj ech vitxumb'al u Tioxh qi'. Pek yit' b'a'n oj ti' ma'j kam ye'xtxoj sapaalk'o' tu tza'l.

¹⁸ Tan echa' u Cristo, unpajul ko'n ul kamoj utz, yakich ichoo q'u kupaav. Ul kamoj u jikom ti' q'u'l yit' jikom koj. Paal tu tza'l ti' q'u aa paav. Loq' a' isa' tiq'ot'opono' xe' u Tioxh. Nojchit kam tu vichi'l. Loq' itz'lel u taanxelal vatz Tioxh. ¹⁹Ech aatz ma'tich q'aavtitz'pe', ex tal xo'l q'u aanxel q'u'l preexhu tatine' aas isub' u paav utz, isub' u kamchil. ²⁰A' talvu tu q'u'l jolol qelolich Tioxh o'tla yol tikuenta u Noee. Tan aatz itz'liche, atin ipaciencia u Tioxh ti'. Nichich'ia aas samotxik'axa q'u'l ipaav. Saok tu u arca va'l nichiveete'. Pek ye't motx ik'axa ik'u'l. Ech ka'xva'l ko'n aanima ikol tib' tuul aas ul u a'. Vaaxajil ko'n.ⁿ

²¹ Ech aatz u vautiismo va'l b'anel qa'q'o, a' toke' aas chitpinajo'. Loq' yit' u kupaav koj niteesa u vautiismo. Pek a' ko'n u techlal aas a' tek nikuk'aj ti' ma'l u b'a'nla kutxumb'al vatz u Tioxh tiq'aq'al u q'aavtitz'pu u Jesucristo.

²² Aya' va'l b'ennajje' tu Amlika utz, k'ujlel tiseb'al u Tioxh cheel. Oknajka q'u aanjel jaq' imantaar tuch' tere'n q'u aanxel q'u'l atil tijle'm utz, atil iyak'il.

Vitxakunsal u txumb'al aq'el tu u Tioxh ti' q'u kam

4 ¹ Kam echa' ipaal u Cristo tu tza'l paali, echat ex seb'ane'. K'ajoj etib' seq'i'e' k'uxh sapaalex tu tza'l. Tan yakich teesa viyak'il u paav u

¹ 3.10-12 Choktaj u Salmos 34.12-16. ^m 3.14-15 Choktaj u Isaias 8.12-13.

ⁿ 3.20 Choktaj u Geenesis 6.1-7.24.

Cristo aas kam tu vichi'l. ²Ech a' tek qetz sakub'an vitxumb'al u Tiohx jatva't vatz kuq'ii kusaj sa'atini. Yit' a' koj sakub'an u tacha'v u kuchi'l. ³Sib'al tiempo nicheb'an va'l ni'an q'u aa paav. Pek aatz cheel, ya'ya. Atich eviisio. A' chit nicheb'an q'u ye'xtxojla acha'v, q'u q'ab'a'm, q'u elchil tu b'ey, q'u kam ye'xtxoj vatz Tiohx. Utz a' nichetoksa iq'ii b'anich tioxh. ⁴Ech sib' tek ni'enku te cheel aas nitile' yit' a' tere'n koj emol neb'an q'u onkonil; ye'k majoib' ti'. Echixe'at aas ye'xtxoj tek iyolon seti'. ⁵Pek loq' toj nal taq' ikuenta vatz u Tiohx ti' q'u'l ni'ane' tzi'. Tan liista tek u Tiohx ti' itx'olax inujul q'u itz'lich utz, q'u kamnaj. ⁶Utz alaxnaj u b'a'nla chusb'al tu q'u'l kamnaj vatz Tiohx. Tan a' isa' u Tiohx aas ye'k sakam tu u taanxelal siatz, k'uxh satx'olpu inujul tu vichi'l tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

Vilochtu tib' q'u niman tetz u Jesusus si'ane'

⁷Utz nachnoj chit etatine'. Tan nitekinajab' viya'teb'al kajay q'u kam. Nojchit eq'ila esik'le Tiohx. ⁸Tiiojchit'ex setib'ilaj. Tan tiira a' ib'o'q'ol. Tan sib'al paav nikuyulu taq'o untz'oj tii uchchil ib'ilaj. ⁹Aya'l ek'u'l sataq' tib' evatb'al tulaj etotzotz. Utz ye' ko'xh ch'a'p ex te.

¹⁰Kam vedoon aq'el tu u Tiohx, txakunsataj ti' ilochax vemol. Jikom setxakunsa chukchaj q'u doon aq'el tu u Tiohx xo'l q'u niman tetz u Jesusus. ¹¹Echa' tzi'. Ab'il a' b'a'n chit iyolone', tiira a' noj tal u yolb'al Tiohx. Oj ab'il a' nib'an ma'j tijle'm xo'l q'u niman tetz u Jesusus, a' noj i'ane' kam vitxumb'al u Tiohx aq'el te. Ech a' chit saok iq'ii u Tiohx tu kajay q'u kam neb'an ti' u Jesucristo. Tan tetz u mam tokeb'al q'ii utz, u mam ijle'm b'enamen ye'k iya'e'. A'i.

Vipaal q'u niman tetz u Jesusus tu tza'l

¹²Unhermanos, ye' ko'xh eb'ana aas sotzel ek'u'l saul q'u tza'l seti' q'u'l echa' mam xamal tule'. Tan ech chit u qetz. Ye' ko'xh etitza' aas kan chaj tok u kam nitul seti' tzi' setale'. ¹³Pek aal txuq'txunojex b'atz'i tan, ant ex nepaal tu q'u tza'l paalku u Cristo. Utz ant ex sa'xhtxuq'txunex majte aas laul tu mam itechalil. ¹⁴Chi'b'eb'al vetetz oj sayoq'axex ti' inimal u Cristo. Tan nojchit atil vitechalla Tioxhla Espiiritu u Tiohx sek'atza atzi'. Kamal nichitteesal iq'ii u Tiohx tu va'l nimotxi'ane'. Pek nitoksal iq'ii u Tiohx tu va'l neb'ane'. ¹⁵Ech ye' ko'xh eb'ana aas sapaalex tu tza'l ti' yatz'o'm, ti' elaq', ti' ib'anax kam ye'xtxoj utz, ti' etoksat etib' ti' q'u kam ye'k tokeb'al. ¹⁶Pek ye' ch'ixvex oj nepaal tu tza'l ti' tan, ato'k'ex ti' u Cristo. Aal oksataj iq'ii u Tiohx ti'. ¹⁷Tan oponyu u tiempo aas sapaal q'u niman tetz u Jesusus tu tza'l. Utz oj o' b'axal sapaalo' tu q'u tza'l, tilayol saya'k q'u aanima q'u'l ye' niniman u b'a'nla chusb'al tetz u Tiohx.

◦ 4.8 Choktaj u Proveerbios 10.12; B'axa U' Tu Corinto 13.7.

¹⁸Tan echa' nital u Yolb'al Tiohx aas:

—Oj tu chit tza'l saok u jikomla aanima tu u b'enq'ii b'ensaj,
 ja' chixh q'u aa paav ye' saok tu choob'al paav?— Chia.^p

¹⁹Ech aatz q'u'l nipaal tu tza'l, titxumb'al u Tiohx k'uxh nipaal tuul. Loq' k'uxh echi, i'an tere'n u b'a'nil. Toksa u taanxelal tiq'ab' u Tiohx va'l b'anono'. Utz si'an inujul q'u kam.

U taq'tu yak'il q'u niman tetz u Jesusus

5 ¹Aatz cheel, nunq'ila q'u ansiano, q'u q'esala texo'l, ex niman tetz u Jesusus. Tan in ansiano majte. Utz nojchit vab'i vil tuch' unvatz q'u tza'l paalku u Cristo. Ech sa'nalok'in tu u mam itechalil u Tiohx majte va'l saqile'. ²Nival sete aas iltaj chit q'u niman tetz u Jesusus q'u'l ato'k tekuenta. Echa' ma'j xeen karne'l nitaq' titza q'ul ikarne'l. Aya'l chit ek'u'l seb'ane'. Yit' ya'lumalkojex ti'. Utz ti' koj puaj seb'anva. Pek etanima chit sa'alon, aya'l ek'u'l ti'.^q ³Loq' eb'anchil majte aas aya'l teku'en a' ex ib'aal q'u niman tetz u Jesusus q'u'l ato'k tekuenta. Pek jik chit b'a'nla k'uchb'al seb'an siatz. Ech satilo'k tetz seti'. ⁴Ech sek'ul vechoob'al aas lu'ul u Jesusus. Aya' u q'esala vi' q'u ilol tetz q'u niman tetz. Echa' koroono va'l sek'ule'; aas jatu koj sapaali, oksab' eq'ii ti' va'l neb'ane'.

⁵Utz aatz ex, ex xiak, nimataj vimantaar q'u ansiano. Utz b'antajex maanxho setib'ilaj. Nimataj etib'. Tan nital u Yolb'al Tiohx aas:

—Ye' isa' q'u t'anb'a'nib' u Tiohx;
 pek niloch q'u'l maanxho.— Chia.^r

⁶Ech oksataj etib' jaq' vitxumb'al u Mam Tiohx va'l kajay atil tiq'ab'. Ech sit'anb'a'ex tu u tiempo toj i'ane'. ⁷Aq'tajka tiq'ab' u Tiohx oj netela' etoke'. Tan nititz'a'ex; atil seti'.^s

⁸Nachnoj etatine' utz, itz'oj etatine'. Tan aatz vekoontra, aya' u tx'li'linaj va'l ipaal seti'aj ti' ichokaxe' ab'il sataq' ku' tu paav. Echa' b'alam, va'l ijelun ipaale'. Nichoke' ab'il sichi'e'. ⁹Loq' qeoni'ch'ex te. Ta'xh tii senima q'u kam ti' u Tiohx siatz. Tan ejunal koj nepaal tu q'u tza'l tzi'. Pek echat chit nipaalku tere'n q'u niman tetz u Jesusus tu u vatz amlika tx'ava' majte. ¹⁰Loq' a'tzii. Tan u Tiohx saq'anb'ixsanex k'atza, aas ma't epaal ma'l tiempo tu tza'l. A' sa'aq'on nimal ek'u'l. A' sa'aq'on eyak'il. Utz a' satxakb'a'nex k'atza b'a'nil. Tan a' va'l sik'lenu' tu mam ib'a'nil. Tan a' isa' sa'atino' k'atza tu u techalil tu b'enq'ii b'ensaj, tiq'aq'al

^p 4.18 Choktaj u Proveerbios 11.31. ^q 5.2 Choktaj U Xhan 21.15. ^r 5.5 Choktaj u Proveerbios 3.34. ^s 5.7 Choktaj u Salmos 55.22.

u Jesucristo. ¹¹Ech tetz u tokeb'al q'ii tuch' u mam q'esalail b'enamen ye'k iya'e'. A'i.

Itz'ojpeb'al u u' tza'

¹²Aatz u u' vetuntz'ib'a tza', a' nivaq'v opon ti' u niman tetz u Jesus Silvano; va'l tiira k'ujleb'al k'u'l sunvatz. B'iil ko'xh yol vetuntz'ib'a opon ti' taq'ax nimal ek'u'l. Loq' a' nival sete tuul aas nojchit ech ik'ulax vib'a'nil u Tiohx va'l b'anel setaq'o tzi'. Aya' va'l atilex tuul cheel.

¹³Nitaq' opon echajlichil q'u niman tetz u Jesus q'u'l atil tu Babiloonia tza'.^t Tan Tiohx txaonnaj tetz majte echa' ex. Nitaq' opon echajlichil Kuxh majte, va'l nojchit ech tatine' a' unk'aol. ¹⁴Aq'taj tib' echajlichil sejunuil tu ma'j tz'utz' txala etzi'. Utz atoj u paas tetaanima sekajayil, jank'al ex ato'k'ex k'atz u Jesucristo. A'i.

---

^t 5.13 Aatz u yol "Babiloonia" nital u Lu' tza', yit' ib'ii koj ma'j nojla tenam, pek a' nital u Roma aas nital ech tzi'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 12.12, 25; 13.13; 15.37-39.

U Ka'b' U' Itz'ib'a B'en U Lu' Xe' Q'u Niman Tetz U Jesus Q'u'l Paximich Tib'

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' paj tz'ib'an u Lu' va'l tz'ib'an u b'axa u' va'l b'ennaj ib'ii ti' majte. Nitalche' aas kamal a' itz'ib'av tu Roma tu u ya'b' 67 m.t.J. Aatz q'u chusb'al itz'ib'a tza', tetz kajay q'u niman tetz u Jesusu.

Kam koj toke' aas itz'ib'a u ka'b' u' tza', pek tan, tab'i utz, tootzaji aas va'lich tek sub'ulla chaj chusul xo'l q'u nimam tetz u Jesusu. Jat tanul ko'n atichka. Utz a' nichixaansa el q'u niman tetz u Jesusu ti' u b'a'nla chusb'al tu q'u kam nichichuse'. Ech a' ni'an ya'l talax u Lu' tu u tu' tza' aas tii sak'uje' ik'u'l q'u niman tetz u Jesusu ti' u Tiohx. Utz tii sinima q'u chusb'al q'u'l chusax te tu q'u'l ilon u kuB'aal Jesusu. Tan aatzich q'u sub'ulla chaj chusul tzi', nichmotxtale' aas yit' noj koj aas saq'aavu'l u Jesusu. Tan ye'xh nichtule' utz, paalchil chit ni'an u tiempo nichmotxtale'.

Nital u Lu' tu u tu' tza' aas echen sauch k'uje'ich k'u'l ti' u Tiohx. Echen a' saiq'ol u b'a'nla txumb'al. Sauch majoib' ti' ib'anax u paav; saq'i'l q'u tza'l. Ech sauch xaanich ok k'atz u Tiohx. Xamtel tepaje', nitale' aas sa'xhb'anax tii uchchil ib'ilaj. Utz sab'anax kuentaib' ti' q'u sub'ulla chaj chusul. Nitxakb'a' talax b'a'nil majte u tuleb'al u kuB'aal Jesusu. Utz nitale' aas kam koj toke' nib'atz tul u kuB'aal Jesusu. Nib'atze' tan, a' isa' aas kajay aanima satx'akon ti' u chitpichil tu paav. Utz ech siya'sa vipaav q'u aanima.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1.1-2 Nitaq' chajlichil.
- 2) 1.3-15 Nitale' aas sataq' qetz q'u kam u Tiohx q'u'l atil k'atza.
- 3) 1.16-21 Nital ti' u tok iq'ii u Jesusu tu u Tiohx.
- 4) 2.1-22 Nital ti' q'u sub'ulla chaj chusul.
- 5) 3.1-18 Nital ti' u tuleb'al u Jesusu.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusus

1 ¹Nuntz'ib'a b'en u u' tzexe' tza' hermanos, in Xhim utz, Lu' unb'ii majte. In taq'onom u Jesucristo. Utz in ichaj majte. In niq'ilanex ab'liste ex chab'amal tek u txumb'al setaq'o tiq'aq'al vijikomil u Tiohx tuch' u Chitol qetz u Jesucristo. Tan k'ujlel tek ek'u'l ti' u tx'anella yolb'al Tiohx, echa' o'.

²Tuul netootzaji tere'n u Tiohx tuch' u kuB'aal Jesusus. Taq' koj vib'a'nil u Tiohx sete. Utz taq' koj u paas tetaanima majte.

U kam si'an q'u niman tetz u Jesusus ti' u tatin k'atza

³Tan tu u mam iyak'il u Tiohx aq'el qetz kajay q'u kam nikusavsa tu u qatin tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz aq'el qetz q'u kam q'u'l nikusavsa ti' u b'a'nla qatin k'atza majte tan, qootzaj tek u Jesusus va'l sik'leno' tu u mam b'a'nil utz, u mam techalil k'atza. ⁴Ech ti' u kub'antu q'u kam tza' vettaq'lu iyol u Tiohx qe aas sib'la mam b'a'nla chaj kam sakuk'ul k'atza. Ech saqi'q'o tetz vitxumb'al u Tiohx. Tan elnajtek'ex vatz u paav; aya' u tacha'v q'ul echi'l atil sek'atza.

⁵Echixe'at ti' vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx, b'antaj ex jik tu vetxumb'al. Utz atoj etootzajib'al ti' q'u kam k'atz u Tiohx. ⁶Ta'n koj, pek majtaj chit etib' ti' ib'anax q'u ye'xtxoj. Utz atoj epaciensia ti'. Utz b'a'n oj etatin vatz u Tiohx majte. ⁷Echen b'a'n ex tu kajay aanima seb'ane'. Utz tii'ex ti' aanima majte.

⁸Tan oj atil q'u b'a'nil sek'atza tzi' utz, oj nojchit tiira sib' nech'ii ti' ib'anaxe', sa'naletil iq'aq'al. Sako'nkoxhkaa'ex ech tza' aas ye'xhkam sek'ule'. Tan yit' ye'k ko'nkoxh tokeb'al vetetootzaji u kuB'aal Jesucristo. ⁹Pek aatz u aanima va'l ye'k q'u kam k'atza tzi', echa' ma'l aanima aas naja' ko'n niya'k isajine'. Echa' tzot atzi'. Tan sotznaj tek sik'u'l aas tx'aael tek tu q'ul ipaav q'u'l b'anelka taq'o.

¹⁰Ech a' ib'o'q'ol hermanos, sayak'inex ti' ib'anax q'u kam q'u'l vetisik'levex u Tiohx. Tan oj ech seb'an tzi', jatu koj saelka'ex ti' u Tiohx taq'o. ¹¹Utz kam koj samajon etoko'p tu viQ'esalail u Chitol qetz va'l b'enq'ii b'ensaj tatine', aya' u kuB'aal Jesucristo.

¹²Ech nunnachpixsa q'u kam sete tzi', k'uxh etootzajnale utz, nojchit tii atilex tu q'u kam chusel sete. ¹³Sa'chitunnachpixsa q'u kam sete tzi' tuul an tere'n itz'lelin. Tan jikom va'l nunb'ane'. Nivaq' nimal ek'u'l. ¹⁴Tan sa'texhkamin, echa' va'l tal u kuB'aal Jesucristo ve. ¹⁵Ech k'ux ma't unkame', a' unsa' ta'xh b'anel sa'atin q'u kam sek'u'l tzi', sanimal texo'l.

U tiltu u Lu' viq'ilal ku'l u Jesusus tu Amlika

¹⁶Aatz q'u chusb'al q'u'l qal sete ti' u mam iyak'il u Tiohx utz, ti' u q'aav tuleb'al u kuB'aal Jesucristo, yit' chulim yol ko'nkoxhtu'. Tan jik chit o' ilon vitechalil u Jesusus.

¹⁷Sukuvatz oksal iq'ii tu u Tiohx viTat aas iq'ila ku'l tu Amlika tu vitechalil. Utz tal ti' ech tza': —A' vunK'aol va'l tii'in ti' atzi'. Va'l nik'uje' unk'u'l ti'.— Texhtu'. ¹⁸O' ab'in tuch' kuxichin u yol va'l uch k'asu'l tu Amlika tzi'. Tan a'ich kumol u Jesus atich'o' vi' u txaa'la muunte.^a

¹⁹Utz yolonnaj q'u alol tetz u yolb'al Tiohx ti' u Jesus majte. K'ujleb'al k'u'l q'u yol alel taq'o. Echen senima tan, vinujul nik'uche'. Echa' ipaq'un txijtxub'al tu uken. Utz sa'nalelu'l vatzsaj sevatz q'u kam tzi'. Echa' isajb'u saj tetaanima si'ane'. Ech satxijtxun u tx'umi'l tetz q'ala'm tetaanima.

²⁰Ech atoj q'u yol sek'u'l tza'. Tan aatz u yolb'al Tiohx nib'axab'sal talaxe', yit' niko'nkoxhichee sik'u'l u aanima va'l nialon.

²¹Tan yit' tuch' koj itxumb'al q'u alol tetz u yolb'al Tiohx nimotxiyolone' q'u'l atich Tiohx k'atza. Pek nojchit Tiohx niyolon k'atza. A' niaq'on iyol u Tioxhla Espiiritu.

Q'u txub'a'lomla chaj chusul sauli

2 ¹Letila tan, sa'nalchee chulin chusul tetz u yolb'al Tiohx texo'l. Echa' atin chulin alol tetz u yolb'al Tiohx xo'l q'u Israeel veti'anka. Aatz q'u'l tzi', telab'al ichustu tu aanima q'ul iye'xtxojla chusb'al q'u'l yansa'm ni'ane'. Niteesa tib' ti' u kuB'aal va'l chiton tu vipaav. Pek loq' sako'nib'an je' tib'. Tan oora su'ul u choob'al paav ti' tu q'u'l nimotxi'ane'. ²Utz sib'al aanima saok ti' u chusb'al tzi' tan, niko'xhtaq' tzi kam ko'xh sab'anli. Utz ipaav ko'n aas ye'xtxoj tek iyolon q'u aanima ti' vinujul si'ane'.

³Kam ko'xh sichuli ichusax sete. Kanaal isa' seti' tan, ke'ch koj inoob'al ti' puaj. Pek loq' jatu koj saya' talax ib'en tu u choob'al paav. Tan ko'xten nal k'ajax ti' aas sab'en tu u sotzchil.

⁴Echa' va'l i'an u Tiohx aas ye't ikuy q'u aanjel q'u'l paavin siatz. Ik'on b'en tu u xamal choob'al paav. Utz ijup oko'p tu u uken. Echa' tatin tu tze' u tatin taq'o. A' nich'ia topon u tiempo aas satx'olax inujul.

⁵Echat paj q'u qelol o'tla yol. Ye't kuyax tu u Tiohx. Pek aq'ax ku' u mam jab'al ti'. Utz motx jiq'mu taq'o. Ta'xh ikol u Noee, u alolich tetz vijikomal. A' imol jujva't titz'in tatzik kolchi.^b

⁶Ech paje' ka'va't q'u tenam u Sodoma tuch' u Gomorra, tal isotzsale'. K'achel i'ana. Itza'ail texh kaai. Loq' ma'l k'uchb'al i'an u Tiohx vatz tere'n q'u aanima q'u'l niqelone' aas ech iveet saveeti.^c

⁷Utz ta'xh u Lot ikol u Tiohx xo'l q'u aanima tu ka'va'l q'u tenam tz'e'i tzi'. Tan jikomla vinajich. Tiira sib' nichb'enku siatz q'u tonkonil q'u ye'xtxojla chaj aanima.^d ⁸Utz jun q'ii, nichik'axb'u taanima u jikomla vinaj Lot tan, ech ko'xh ti' tilaxe' utz, ti' tab'il q'u onkonil va'l nich'i'an q'u aa paav. Tan axhib'i jikomla vinaj tatin tixo'l.

^a 1.17-18 Choktaj U Tio 17.1-5. ^b 2.5 Choktaj u Geenesis 6.1-7; 8.18. ^c 2.6 Choktaj u Geenesis 19.24. ^d 2.7 Choktaj u Geenesis 19.1-16.

⁹Loq' aatz u Tiohx tan, tootzaj ikolax vatz u paav nitok vatz q'u aanima q'u'l chokol Tiohx. Pek sitx'ol inujul q'u aa paav. Tetz u choob'al paav sich'iansa. ¹⁰Sa'xhaq'ax ku' choob'al paav ti' q'u'l kam ko'xh ch'ixveb'alla kam ni'an tichi'l. Tan ta'xh okoj tetz ti' ib'anaxe' kam isa'. Nimotxteesa iq'ii u tijle'm u Tiohx. Yit' b'aala koj tatin siatz. Nikojmotxtok yol tivi'. Ye'xh b'oj ixo'val ti' teesal iq'ii q'u'l atil tijle'm. ¹¹Aal yit'e'ch koj ni'an q'u aanjel k'uxh aal paalchu tijle'm utz, paalch iyak'il siatz. Ye'xhkam nimotxtal tz'ejb'al yol ti' q'u chulin alol yolb'al Tiohx vatz u kuB'aal.

¹²Aatz q'u vinaj tzi', paat nikojtitz'a kam ni'ane'. Echa' txokop aas ta'xh tetz saku' tu xaaol txokop utz, sasotzi. Tan anat ko'xh sab'anon je' q'u'l ipaav. ¹³Sa'nalichoo q'u tonkonil ni'ane'. Tan kantu' a' chit chi'b'inajku jun q'ii ti' teesat tib' tu b'ey, ti' ib'anax q'u kam yit' ijikomol. Tiira ch'ixveb'al utz, b'anol txab'kin aas nimolo'ex tu q'u'l enimla q'ii. Ta'xh nimotxchi'b'ik ti' ib'anax q'u tacha'v. ¹⁴At chit nital taanima ti' q'u ixoj q'u'l nisaji. Ye'xh b'oj tila'm ti' ib'anax u paav. Utz ni'xhteesa tu b'ey tzaj aanima q'u'l yit' tii koj itxake' k'atz u Jesuus. Naq'b'inaj vitxumb'al ti' q'u ye'xtxojla chaj acha'v k'atza. Jolol onkonla chaj aanima tetz choob'al paav. ¹⁵Jolol tz'ejxinaj tu q'u tatine' tan, elnajtekk'a ti' u b'a'nla b'ey. A' ne'ntiq'o ib'anon u Balaam, vik'aol Beoor aas tz'ejxu ti' u puaj. Aya' vitx'ak ti' ib'anax u onkonil. ¹⁶Loq' yaal ti' vipaav. Ma'l ijtzomla b'uuro q'ilan. I'an echa' iyolon aanima. Ech a' majon u alol tetz u yolb'al Tiohx ti' ib'anax u tonkonil va'l k'ajichku tib' si'ane'.^e

¹⁷Aatz q'u ye'xtxojla chusul tzi', jolol echa' q'u tzaji julil a' aas ye'k a' nije'ul tuul. Utz echa' q'u sutz' aas til chaj ko'xh ni'iq'olik b'en tu kaji'q'. Loq' ye'xhkam nichajpu jab'al taq'o. Ech a' tetz si'ane' aas b'enamen sichoo vipaav tu u mam xo'veb'alla uken nich'iansal ti'.

¹⁸Mamaj yol ko'xh nital q'u ye'xtxojla chusul tzi' aas ye'xh b'oj inujul. Utz nib'oy tzaj aanima q'u'l ya'luib' chit i'ana'; motx k'asu'l tu u paav va'l atichku tu q'u tacha'v. Nimotxib'oy tu viisio, tuch' tu tacha'v ichi'l. ¹⁹Nimotxtala'tzi'i te aas tiira sachitpi. K'uxh aal preexhu tatin tu q'u'l iyannajla txumb'al. Tan ab'il va'l b'a'nla sub'el, tiira txayel.

²⁰Atil aanima el jaq' q'u'l ipaav tan, vettootzaji u Chitol tu paav; aya' u kuB'aal Jesucristo. Loq' tilayol saya'ka tan, k'uxh k'asnajtek'ul tu u paav utz, sa'pajsub'ax ti' ib'anax u paav. Tilayol u tatin vatz u tatin b'axa aas ye'sajich inimat u Tiohx.

²¹Aal tek b'a'n aas ye't koj tootzaji u b'ey tetz jikomil. Tan k'uxh ma't inimata' niko'ntelka ti' q'u mantaar q'u'l tootzajle aas Tiohx alonka. ²²Utz oj ech ni'an tzi', nojchit nitzojpu u yol va'l nital ech tza': —Aatz u tx'i', niq'aavilo' je' vixa'v. Utz aatz u b'och va'l anal itx'aal ti', nipajenisuqi' tib' tu u xoq'ol.— Chia.^f

^e 2.15-16 Choktaj u Números 22.4-35. ^f 2.22 Choktaj u Proverbios 26.11.

U q'aavtuleb'al u Jesuus

3 ¹Unchee' a' u ka'b' u' nuntz'ib'a b'en tzexe' tza' unhermanos. Utz t'oyelex nunb'an tuul sika'b'il. K'assamal veb'a'nla txumb'al nunb'ane'.

²Atoj chit sek'u'l q'u kam q'u'l alel tu q'u o'tla alol tetz u yolb'al Tiohx q'u'l atich Tiohx k'atza. Atoj chit vimantaar u kuB'aal sek'u'l, u Chitol getz. Aya' va'l ichus q'ul ichaj sete.^g

³Utz a' ib'o'q'ol sa'atin q'u kam sek'u'l tza'. Tan aatz tu q'u motxeb'al q'ii, sa'nalchee aanima aas ta'xh si'ane' kam q'u'l nitachva. Sako'nteesa eq'ii. ⁴Satal ech tza': —¿Kam tek unya'k u Jesuus tan, alel aas saq'aavu'l b'anel? Kamyu ko'xh el q'u kuk'uy kumam tuul utz, echat ko'xh q'u kam jatva'x tiempo ichee u vatz amlika tx'ava'.— Chaj.^h

⁵Loq' aatz q'u aanima tzi', vet sik'u'l ye' ninima aas tu ko'n iyolon u Tiohx chee u vatz amlika tx'ava' tu u a'. Utz ti' u a' k'uxh atile.ⁱ

⁶Utz u Tiohx paj yoloni k'uxh sotz q'u kam vatz tx'ava' aas ul u mam jab'al tikuenta u Noee.^j

⁷Ech tiyol u Tiohx ko'n k'uxh atil u tx'ava' tuch' u amlika b'enenen. Utz ch'iam ko'n ni'ane'. Tan tz'e'chil si'ane'. Loq' analen aas latal u Tiohx. U xamal satz'e'san tu u q'ii aas satx'olax inujul q'u kam tu u Tiohx, tu u q'ii va'l lab'en q'u aa paav tu u choob'al paav.

⁸Utz saval sete unhermanos, kam b'anel tu u tiempo vatz u Tiohx. Sotzi'ch sek'u'l. Tan yit' ela koj u kutxumb'al tuch' u Tiohx ti' u tiempo. Tan aatz ma'l q'ii siatz, echa' 1,000 ya'b' tuul. Utz aatz u 1,000 ya'b', echa' ma'l ko'n q'ii tuul siatz.^k

⁹Loq' k'uxh echi, yit' ti' koj aas a' isa' sab'atz ti' itzojpil q'u kam alel taq'o, echa' va'l nichuli talax unjolol aanima. Tan ex nititz'a'ex k'uxh ye' ni'ane'. Tan yi'sa' aas sakamex tu q'ul epaav. Pek a' isa' aas kajay aanima sik'axa q'ul ipaav utz, saq'aavo'k k'atz u Tiohx.^l

¹⁰Tan ye'k talchu u tuleb'al u kuB'aal Jesuus. Echa' tul elq'om tu aq'b'al si'ane'. Ech sasotz u amlika tzi'. Xo'eb'al ijelun tuul si'ane' aas sasotzi. U xamal samoxsan kajay q'u kam. Tz'e'chil si'an kajay u vatz amlika tx'ava' tza', tuch' q'u kam atil tuul.^m

¹¹Ech oj sasotz kajay q'u kam tzi', tiira a' ib'o'q'ol sa'xhexaansa el etib' k'atz u paav. Utz sa'xheb'an etatin k'atz u Tiohx. ¹²A' texh sech'ia topon u q'ii q'atel tu u Tiohx. Ooje'lataj eb'antu tuch' etib' ti' u tuleb'al. Tan aatz tu u q'ii tzi', tz'e'chil si'an u amlika. Tz'e'chil si'an q'u kam tu u xamal.

^g 3.2 Choktaj U Xhan 13.34. ^h 3.4 Choktaj u Ezequiel 12.22. ⁱ 3.5 Choktaj u Genesis 1.6-9; u Salmos 24.2. ^j 3.6 Choktaj u Genesis 7.11. ^k 3.8 Choktaj u Salmos 90.4. ^l 3.9 Choktaj u Ezequiel 18.23; 33.11. ^m 3.10 Choktaj U Tio 24.43; B'axa U' Tu Tesaloonica 5.2; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 16.15.

¹³Pek aatz o' tan, a' nikuch'ia va't u amlika utz, u tx'ava' va'l anal sachee. Tan ech alel taq'o. Utz qootzajle aas tiira vijikomal sab'anax tuul.ⁿ

¹⁴Ech toke' unhermanos, b'antaj chit ya'l aas b'a'n ex tuch' u Tiohx, tuul ko'xh nech'ia tule!. Paat ye'k sachee ye'xtxoj sek'atza aas lu'uli. Ye'k epaav siatz. ¹⁵Paalox etxumb'al tuul tan, k'uxh tiira atil ipaciencia u Tiohx qi', a' isa' aas sachitpu q'u aanima tipaav. Aatz q'u kam q'u'l niqale' tza', a' q'u'l tz'ib'amal opon sete tu u kuhermano Pablo majte. Tan tiira aq'el itxumb'al tu u Tiohx ti' talaxe!. ¹⁶Echat ko'xh nital tuul q'u'l nival sete tza' tu junun q'u tu' q'u'l tz'ib'amal opon taq'o. K'uxh b'enchimal tza'l b'iil ab'ili. Echixe'at aas paarten tek telo'p ni'an unjolol q'u txoxkin q'u'l niko'xhitxalka'pun tu u yolb'al Tiohx. Loq' ijunal atko'xh nitz'ejxixsa je' tib'.

¹⁷Pek aatz ex unhermanos, ab'imal tek el q'u kam setaq'o tzi!. Etootzaj tekuen. B'antaj kuenta etib', ech ye'k sisub'ex q'u eesanal tu b'ey. Utz ech ye'k saku'ex; ye' saelex tu va'l tiira txaklelex tuul.

¹⁸Pek a' tii sach'ii'ex ti' tootzajil tere'n q'ul ib'a'nil u kuB'aal Jesucristo u Chitol qetz. Ech tetz u techalil cheel utz, b'enamen b'enq'ii b'ensaj. A'i.

ⁿ 3.13 Choktaj u Isaias 65.17; 66.22;
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 21.1.

U B'axa U' Itz'ib'a B'en U Xhan Xe' Q'u Niman Tetz U Jesusus

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an u Xhan va'l chusulib'ich k'atz u Jesusus. Anko'xhtu va'l tz'ib'an u u' U Xhan, tuch' oxva'l q'u tu' q'u'l molomal tib' tza', tuch' u u' Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis).

Nitalche' aas a' itz'ib'at u b'axa tu' tza' tu u ya'b' 90 m.t.J. A' itz'ib'av k'asu'l tu Eefeso.

Aatz u kam tiira ib'o'q'ol niyolon u Xhan ti' utz, aya' u tii uchchil ib'ilaj, echa' u Tiohx aas tii qi'. Nitale' aas oj vetqootzajil vinujul, unchee' sakuk'uch tu u kub'antu ti'o' ti' aanima.

Nital majte aas echen sa'atino' k'atz u txijtxub'al, aya' u Jesusus utz, yit' tu elq'ej.

Nipajtale' aas sa'nalatin unjolol xe'k'ulan tetz u Jesusus. Utz echen sab'anax kuentaib' te.

Ech tiya'teb'al nitale' aas tii nimamoj u Jesusus qaq'o. Sakunima viyolb'al. Utz tiira tiiojo' qib'ilaj.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

1) 1.1-4 Ech ixet' u u' tza'.

2) 1.5-2.29 Nital ti' u chitpichil tu paav.

3) 3.1-4.6 Nital ti' u mantaar tetz u tii uchchil ib'ilaj.

4) 4.7-5.12 Nital ti' q'u xe'k'ulan tetz u Jesusus.

5) 5.13-21 A' q'u kam niyolon u Xhan ti' tzi' utz, nika'paju nitoxpaju talaxe'; nitz'ajsa tu unjotoj yol.

U tatin u Jesusus xe' q'ii xe' saj

1 1-2 Aatz u Jesusus, atichnale aas ye'sajich ichee u vatz amlika tx'ava'. Utz ul u Aq'ol Tiichajil sukuvatz tzi'. Qil tuch' kuvatz. Ab'imal iyolon qaq'o. Nojchit qootzaji u Jesusus, u Aq'ol Tiichajil tan, kukano'k tuch' kuq'ab'. Echixe'at nikutxakb'a' qib' ti' talaxe'. Niqal u Aq'ol Tiichajil sete

tzi' va'l b'enq'ii b'ensaj tatine!. A' atichku xe' u kuB'aals Amlika, pek ul sukuvatz.^a ³Ech a' niqal sete kam va'l ilel qaq'o utz, ab'imal qaq'o. Utz kam koj tok niqal sete, pek a' kusa' aas tiira ma'l kuvatz ti' inimale!, kam echa' ma'l kuvatz tuch' u Tiohx u kuB'aals Amlika utz, tuch' viK'aol, aya' u Jesucristo. ⁴Ech nikutz'ib'a q'u kam sete tzi' tan, a' kusa' ela tz'ajel sa'xhtxuq'txuno' ti'.

U tatin u Tiohx echa' ma'l txijtxub'al

⁵A' u yol ab'imal qaq'o k'atz u Jesucristo tza' utz, niqal sete. Tan txijtxunal u Tiohx; ye'k elq'ej k'atza.^b ⁶Ech oj ma'l kuvatz tuch' u Tiohx niqale!, loq' an tere'n atilo' tu elq'ej siatz ti' ib'anax u paav, nikutxub'a'le' atzi!. Utz ye'xhkam nikub'an o' b'anol tetz vinujul. ⁷Oj nojchit atilo' tu vitxijtxun u Tiohx tan, sakub'an vinujul atzi!, echa' ni'an u Tiohx. Unchee' ma'l kuvatz qib'ilaj atzi!, o' niman tetz. Utz a' satx'aaono' tu kajay q'u kupaav u Jesucristo, viK'aol.

⁸Pek oj niqale' aas ye'k kupaav, kujunal ko'xh nikusub' je' qib!. Unchee' ye'k vinujul quxe' atzi!. ⁹Pek oj saqal q'u kupaav te, sakujaj te sikuye'; sikuye!. Utz sateesa kajay q'u ye'xtxoj kuk'atza. Tan nojchit ijkomal ni'ane' utz, nitzojpi viyol. ¹⁰Pek oj saqale' aas ye'xhkam nikupaavine!, nitekqaq' b'ens txub'a'lom u Tiohx atzi!. Utz ye'xhkam niqoksa tetz viyolb'al.

U Jesus u oksan kuyol xe' Tiohx

2 ¹Nuntz'ib'a q'u kam sete tza', t'oyb'al etetz nunb'ane' ech ye'k sapaavinex. Tan echa' ex unk'aol unme'al.^c Pek oj ab'il mal'j nipaavine!, atil oksan kuyol xe' u kuTat, aya' u Jesucristo va'l ijkomal.^d ²Tan a' va'l yatz'ax ti' ichool q'u kupaav. Utz ta'n ko'nkoxh ti' q'u kupaav unjolol o', pek ti' vipaav kajay q'u aanima majte tu u vatz amlika tx'ava' tza'!

³Untz'oj nikunima q'ul imantaar, techlal atzi' aas nojchit qootzaj u Tiohx.^e ⁴Ab'il va'l nialon aas: —Vootzajle u Tiohx.— Chia. Pek loq' ye' ninima q'ul imantaar, txub'a'lom atzi!. Utz ye'k vinujul tzixe'!

⁵Pek ab'il q'u'l niniman viyolb'al, nojchit tz'ajel tek tu vitz'ejtu taanima ti' u Tiohx atzi!. Ech a' saqootzajiv tzi' aas nojchit atilo' k'atza. ⁶Tan ab'il nialon aas ato'k k'atz u Jesus, ministeer ech itxumb'al si'ane' va'l i'an u Jesus.

^a 1.1-2 Choktaj U Xhan 1.1, 14, 18; 2.13-14. ^b 1.5 Aatz q'u yol "txijtxunal" tuch' "saj" nital u Xhan tza', a' toke' "ye'k paav", "vinujul" utz, "tiichajil b'enamen vatz u Tiohx". Aatz u yol "elq'ej", a' toke' "paav", "txub'a'l", "yit' inujul" utz, "kamchil b'enamen vatz u Tiohx". ^c 2.1 Aatz nital "unk'aol unme'al", a' nital q'u aanima q'u'l anal nich'ii tu u tatin k'atz u Tiohx niyolonka. Ech yit' a' koj nital kajay vik'aol q'u aanima. ^d 2.1 Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 6.11-14. ^e 2.3 Choktaj U Xhan 14.15, 21, 23.

U mantaar va'l tiira ib'o'q'ol

⁷Hermanos, aatz u mantaar nuntz'ib'a sete tza', yit' anal koj cheeya. Pek anko'xhtu' u mantaar va'l alax sete b'axa aas ok'ex ti' inimal u Jesuus tixe'teb'al.^f ⁸Pek nuntz'ib'a va'l tokeb'al u mantaar sete cheel tza', aya' va'l ik'uch u Jesuus. Tan na'vit k'atza. Utz echen senima majte, sak'uchun sek'atza. Tan qootzajle vinujul utz, echen sapaq'un viyolb'al u Tiohx sukuk'atza tzi'. Ech sotzchil si'an u elq'ej.

⁹Ab'il a' atil tu vinujul aas nitale', loq' anko'xh nichik'ula q'ul imol niman tetz u Jesuus, ta'xh b'anel atil tu u paav atzi', aya' u elk'ej. ¹⁰Pek ab'iste va'l tiira tii ti' q'ul imol niman tetz u Jesuus, nojchit atil k'atz u Tiohx atzi', aya' u txijtxub'al. Utz ye'k saku' tu u paav.^g ¹¹Tan ab'il va'l nichik'ula imol niman tetz u Jesuus, atil tu u paav atzi', aya' u elq'ej vatz Tiohx. Utz tu paav nipaalka. Ye' tootzaj til chaj ech ib'ena' tan, u elq'ej nimajon isajine'.

¹²Nuntz'ib'a q'u kam sete tza' tan, echa' ex unk'aol unme'al utz, kuyel tek q'ul epaav tib'ii u Jesuus.

¹³Nuntz'ib'a q'u kam sete tza', ex txutxa b'aala tan, etootzaj u Jesuus va'l atich nal xe' q'ii saj.

Nuntz'ib'a q'u kam sete tza', ex xiak tan, sub'el u tx'i'li'inaj setaq'o.

Nuntz'ib'a q'u kam sete tza', talaj nitxa' tan, etootzajle u kuTat tu Amlika.

¹⁴Tz'ib'amal tek q'u kam sete vaq'o tza', ex txutxa b'aala tan, ootzajimal tek u Jesuus setaq'o va'l atich nal xe' q'ii saj.

Tz'ib'amal tek q'u kam sete vaq'o tza', ex xiak tan, iq'omal eyak'il. Atilex ti' inimal u yolb'al Tiohx. Utz sub'el tek u tx'i'li'inaj setaq'o.

¹⁵Yetz'ej etaanima ti' u txumb'al iq'omal tu u vatz amlika tx'ava' tza', niko'xh ti' q'u kam atil tuul. Tan ab'il a' tz'ejel taanima ti' q'u kam tu u vatz amlika tx'ava', yit' tz'ajel koj tu vitz'ejtu taanima ti' u kuTat tu Amlika. ¹⁶Tan yit' xe' u Tiohx koj nik'asku'l kajay q'u kam atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Ta'n nicheek tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Echa' q'u tacha'v u chi'l, q'u kam niqile' utz, niqachva utz, tuch' u t'e'sil. ¹⁷Utz sako'npaal u vatz amlika tx'ava' tza', tuch' q'u kam nitachval tuul. Pek ab'il va'l nib'anon vitxumb'al u Tiohx, b'enq'ii b'ensaj tatin si'ane'.

Q'u xe'k'ulan tetz u Cristo sauli

¹⁸K'aol me'ala, atiltek'o' tu u motxeb'al q'ii saj. Utz ab'imal u yol setaq'o aas sa'nalchit'ul u xe'k'ulan tetz u Cristo. Tan echa' cheel, sib'ax

---

^f 2.7-8 Aatz u mantaar nital tza' tzi', atich nal tu u o'tla mantaar tetz u Moisees. Choktaj u Leviitico 19.18. Pek a' nital tza' kani'ch chit itxakun sab'anli. Choktaj U Xhan 13.34; 15.12. ^g 2.9-10 Choktaj u Proveerbios 2.9.

ko'xh xe'k'ulan tetz u Cristo cheei. Ech qootzajle aas a' texh u motxeb'al q'ii saj.^h ¹⁹K'uxh a' cheek tu kuxo'l, loq' yit' kumol koj. Tan noj koj chit kumol, tii atil tu kuxo'l koj atzi'. Pek k'uxh vet'elb'en tu kuxo'l, telchit'ul vatzsaj aas yit' kumol koj tu vinujul.

²⁰Pek aatz ex sekajayil, aq'el etxumb'al tu u Tioxhla Espiiritu utz, etootzaj vinujul.ⁱ ²¹K'uxh nuntz'ib'a q'u kam sete tza', yit' ti' koj aas ye' etootzaj vinujul. Tan etootzaj utz, ye'k txub'a'l tu vinujul.

²²Pek aatz q'u txub'a'lom q'u'l ye'k vinujul tzixe', aya' q'u'l nialon aas yit' iTxaalom koj u Tioxh u Jesusus nitale'. A' q'u xe'k'ulan tetz u Cristo. Tan aal ye'k u Tioxh aas nitale', aya' u kuTat. Utz ye'k u K'aola aas nitale'.²³Kajay q'u'l niteesa tib' ti' u K'aola, ye'k u kuTat k'atza. Pek ab'il q'u'l atil k'atz u Jesusus, viK'aol u Tioxh, atil u kuTat k'atza.

²⁴Pek atoj sek'u'l kam q'u chusb'al ab'im'al setaq'o tixe'teb'al. Tan oj tii atil sek'u'l kam va'l ab'im'al setaq'o, ato'k'ex k'atz u K'aola atzi' utz, k'atz u kuTat. ²⁵Utz alel taq'o aas sataq' u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj qe.

²⁶Vetuntz'ib'a q'u kam sete tza' ti' et'oyax ti' q'u eesanal tu b'ey. ²⁷Pek aatz u Tioxhla Espiiritu va'l taq' u Jesusus sete, atil sek'atza b'enamem. Utz yit' ministeer koj ab'il va't sak'uchun vinujul sete. Tan a' sak'uchun kajay q'u kam sete u Tioxhla Espiiritu. Tan tu vinujul nitiq'ovb'e'nex; yit' tu txub'a'l koj. Ech kam vechusax ni'ane' atojex tuul.

²⁸Aatz cheel k'aol me'al, tii atojex k'atz u Jesusus. Ech ye'xhkam sakuxo'va tu u tuleb'al. Yit' sa'kojkuxaansa el qib' echil tzi' tu ch'ixa'v. ²⁹Etootzajnale aas a' ijjikom'al u Jesusus. Ech ootzajitaj majte aas ab'il va'l ijjikom'al ni'ane', nojchit itz'pinaj k'atza; ela itxumb'al tuch' u Jesusus.

Vib'a'nil u Tioxh ti' taq'tub'eno' ik'aol ime'al

3 ¹Nachtaj b'a'nil etile'. Tiira tii u kuTat qi' tan, vettaq'lu b'eno' ik'aol ime'al. Loq' aatz q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava', ye' tootzaj aas b'ennajtek'o' ik'aol ime'al Tioxh tan, ye' tootzaj u Tioxh.^j ²Aatz cheel unhermanos, o' tek ik'aol ime'al Tioxh utz, k'uxh ye'saj qilta' kam chit sataq'vo' u Tioxh. Qootzajle aas ela teko'n o' tuch' u Jesusus si'ane'. Echixe'at ta'xh lu'uli, sa'tekqile' kam chit b'anel taq'o. ³Utz kajay q'u'l nich'ian tuch' txuq'txunchil, nikol tib' vatz u paav. Echa' u Tioxh tan, tiira ye'k paav k'atza.

⁴Utz kajay q'u'l ni'an paav, a' niqel u o'tla mantaar. Tan qelo'm u b'ano paav. ⁵Pek loq' etootzajle aas k'uxh ul u Jesusus, a' vet'ulisotzsa q'u kupaav. Tan ye'k paav k'atza. ⁶Utz kajay q'u'l tiira ta'n ato'k k'atza,

^h **2.18** Aatz u yol "xe'k'ulan tetz u Cristo", aya' ma'l u aanima saul tu u motxeb'al q'ii saj. Utz atil tek unjolol cheel. A' nital q'u aanima q'u'l nimanich' tetz u Jesusus, pek jolol tek elnajka. Choktaj u Ka'b' U' Tu Tesaloonica 2.8-10. ⁱ **2.20** Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 2.10-16. ^j **3.1** Choktaj U Xhan 1.12.

ye'xhkam nipaavine'. Pek aatz q'u'l nipaavine', ye'saj tilta' utz, ye'saj tootzajita'. ⁷K'aol me'ala, ye' ko'xh ab'il eesanex tu b'ey. Tan ab'iste va'l ijikomal ni'ane', jikom atzi'. Tan jikom u Tiohx.

⁸Pek ab'iste va'l vet sik'u'l ni'an paav, tetz u tx'i'li'inaj atzi'. Tan u tx'i'li'inaj xe'tixsan u paav xe' q'ii xe' saj. Echixe'at vet'ul viK'aol u Tiohx ti' isotzsal q'u taq'onib'al u tx'i'li'inaj.^k

⁹Kajay q'u'l itz'pinaj k'atz u Tiohx, yit' vet koj sik'u'l ni'an u paav. Tan nojchit atil vitxumb'al u Tiohx k'atza. Ech ye'kan sapaavini tan, itz'pinaj tek k'atza. ¹⁰Ech u techlal tza' ab'il q'ul ik'aol ime'al u Tiohx. Yit' tetz koj u Tiohx kajay q'u'l yit' ijikomal koj ni'ane' utz; yit' tii koj ti' imol. A' q'ul ik'aol ime'al u tx'i'li'inaj. Ech nina'vite' ab'il q'u'l ik'aol ime'al u tx'i'li'inaj.

U kub'antu tii'o' qib'ilaj

¹¹Tan a' u chusb'al ab'imal qaq'o tixe'teb'al tza' aas sakub'an tii'o' qib'ilaj.^l ¹²Utz yit'e'ch koj sakub'ane' va'l i'an u Caiin, aas a' i'an u tetz u tx'i'li'inaj. Tan iyatz' vitza'q'. Utz ¿kam ti' iyatz'va? Ti' tan, jikom ib'anon vitza'q' vatz Tiohx. Pek ech koj u Caiin tan, ye'xtxoj vib'anon vatz Tiohx.^m

¹³Unhermanos, ye' ko'xh sotz ek'u'l oj nichik'ula'ex q'u aanima ye' tootzaj Tiohx tu u vatz tx'ava' tza'. ¹⁴Tan qootzajle aas yit' kamnajtere'nkojo' vatz u Tiohx. Pek atil tek kutiichajil tu b'enq'ii b'ensaj taq'o. Utz a' u techlal aas tii'o' ti' kajay q'u niman tetz u Jesusus. Tan aatz q'u'l yit' tii koj ti' imol, kamnaj tatin vatz u Tiohx. ¹⁵Utz ab'il va'l nichik'ula imol, ela tuch' yatz'ol atzi'. Utz qootzajle aas ye'xhab'il ko'xh ma'lj yatz'ol atil itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj k'atza.

¹⁶Pek qootzajle kani'ch kub'antu tii'o' ti' kumol sakub'ane' tan, echa' u Jesusus, taq' tib' tu kamchil qi'. Utz echat sakub'an majte. Saqaq' qib' ti' q'u kumol niman tetz u Jesusus. ¹⁷Pek untz'oj ab'il ma'lj atil tx'iib'al iq'ii utz, niko'xhisaji ipaal imol tu me'b'il, ye'xh b'oj niloche', ¿kani'ch tatin vitxumb'al u Tiohx k'atza aya' vib'antu tii qi'? ¹⁸K'aol me'al, yit' tuch' ko'nkoxh yol utz, tuch' ko'nkoxh kutzi' sakub'an tii'o' ti' aanima, pek nojchit sakuk'uch tu kub'anone'.

U tatin u Tiohx sukuk'atza tu kunimata'

¹⁹Ech tu q'u kam saqootzajiva tzi' aas atilo' tu vinujul. Ech sak'uje' ik'u'l qaanima aas b'a'n qatin vatz Tiohx. ²⁰Echa' tzi' untz'oj atilo' tu paav sinach u qaanima, u Tiohx sakuyuno'. A' ootzajin tetz tan, paalchu vatz u qaanima. ²¹Unhermanos, untz'oj ye'k o' tu paav sinach u qaanima,

^k 3.8 Choktaj Q'u Hebreo 2.14-15. ^l 3.11 Choktaj U Xhan 13.34; 15.2. ^m 3.12 Choktaj u Geenesis 4.8.

unchee' k'ujlel kuk'u'l ti' Tiohx atzi' aas b'a'n o' siatz. ²²Ech kam chit va'l sakujaj te, sataq' qe. Tan nikukol q'ul imantaar utz, nikub'an q'u kam q'u'l b'a'n ni'enku te. ²³Tan a' vimantaar tza', aas sakunima viK'aol u Tiohx, aya' u Jesucristo. Utz sakub'an tii'o' qib'ilaj majte, echa' va'l talka u Jesus. ²⁴Ech ab'iste q'u'l niniman q'ul imantaar, atil k'atz Tiohx. Utz atil u Tiohx k'atza majte. Ech ti' niqootzajiva aas atil u Tiohx kuk'atza tan, aq'el viTioxhla Espiiritu qe taq'o.

Vib'anax kuentaib' tu q'u txub'a'lomla xe'k'ulan tetz u Cristo

4 ¹Unhermanos, yit' ma'l ko'nkoxh inimal q'u chusb'al seb'ane'. Echa' tzi' aas satal paal chusb'al ma'j aanima. Ab'itaj inujul b'a'n'il, tetz tzik Tiohx oj yit' a' koj. Tan sib'al chulin alol tetz u yolb'al Tiohx nipaal tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ²Ech tootzajil u Tioxhla Espiiritu tetz u Tiohx seb'ane' tza'. Kajay q'u'l niniman utz, q'u'l nialon aas nojchit ul u Jesucristo tuch' ichi'l, u Tioxhla Espiiritu atil k'atza. ³Pek ab'iste q'u chusb'al nialon aas yit' tuch' koj nojla chi'l itz'pu u Jesucristo, b'a'ntan yit' tetz koj u Tiohx atzi'. Pek vitioxhil u xe'k'ulan tetz u Jesus atzi', aya' va'l ab'imal setaq'o aas tule'. Utz atil tek tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

⁴Pek sub'el tek setaq'o, k'aol me'ala tan, ex tek tetz u Tiohx. Utz aatz u Tiohx va'l atil sek'atza, paalchu vatz u tx'i'li'inaj va'l atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ⁵Tan aatz q'u chulin alol tetz u yolb'al Tiohx, a' iq'omal u txumb'al taq'o tetz u vatz amlika tx'ava' tza'. Echixe'at ta'xh niyol q'u kam tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz nik'ulvi'l tu tere'n q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'. ⁶Pek aatz o' tan, o' tetz u Tiohx. Utz ab'iste va'l ootzajimal u Tiohx taq'o, nik'ulvi'o' ti' q'u kam niqale'. Pek aatz q'u'l ye' tootzaj u Tiohx, ye' nik'ulvi'o'. Utz ech a' niqootzajiv tzi' aas inujul tzik oj eesanal tu b'ey u tioxhil atil k'atza.

U kub'antu tii'o' qib'ilaj tan, tii u Tiohx qi'

⁷Unhermanos, tiiojchit'o' qib'ilaj. Tan aatz u kub'antu tii'o' qib'ilaj, tetz u Tiohx. Ech ab'iste va'l tii ti' imol, itz'pinaj k'atz Tiohx atzi'. Utz tootzaj u Tiohx. ⁸Pek ab'il va'l yit' tii koj timol, ye'saj tootzajit u Tiohx atzi'. Tan aatz u Tiohx, tiira tii ti' q'u aanima kajayil. ⁹Utz ech vik'uchtu vib'antu tii u Tiohx qi' tza' tan, ichaju'l viK'aol va'l ta'xh ma'l, tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' isa' sa'atin kutiichajil k'atza taq'o. ¹⁰Utz a' vib'antu tii u Tiohx qi' tza' aas, a' veti'an tii qi' b'axa. Ichaju'l viK'aol ul kamoj ti' ichool q'u kupaav. Yit' o' koj vetkutz'ej qaanima ti' b'axa.

¹¹Utz oj ech vib'antu tii u Tiohx qi' tzi' unhermanos, echat kub'antu tii qib'ilaj sakub'an majte.

¹²Ye'xhab'il ko'xh ma'j ilonnaj iatz u Tiohx. Pek loq' atil sukuk'atza oj tii'o' qib'ilaj. Utz tz'ajelte'k'o' tu u kutz'ejtu qaanima ti' atzi'. ¹³Ech niqootzajiva aas ato'k'o' k'atza utz, atil sukuk'atza tan, aq'el viTioxhla

Espiiritu qe taq'o majte. ¹⁴Utz nojchit qil viK'aol u Tiohx va'l ichaju'l. Aya' u Chitol tetz q'u aanima tu paav tu u vatz amlika tx'ava'. ¹⁵Utz kajay q'u'l nialon aas iK'aol Tiohx u Jesusus, atil u Tiohx k'atza atzi'. Utz atil k'atz Tiohx majte. ¹⁶Ech vetqootzajila' utz, vetkunimala' aas tiira tii u Tiohx qi' tan, ech chit vitxumb'al. Utz ab'iste u aanima va'l tii ti' imol, atil k'atz Tiohx atzi' utz, atil u Tiohx k'atza majte. ¹⁷Ech tz'ajeltek'o' tu u kutz'ejtu qaanima ti' u Tiohx atzi' utz, ye'xhkam ve't sakuxo'va k'uxh lu'ul u q'ii aas latx'olax inujul q'u aanima kajayil. Tan nikub'an q'u kam jikom tu u vatz amlika tx'ava' tza', kam echa' i'an u Jesusus. Tan ela o' tuch'. ¹⁸Oj nojchit tz'ajeltek'o' tu u kutz'ejtu qaanima ti' u Tiohx, ye'kan nikuxo'va ti' vitx'oltu kunujul u Tiohx atzi'. Elyu u xo'val sukuk'atza. Tan aatz q'u'l nixo'van itx'olax inujul, yit' tz'ajel koj tu vitz'ejtu taanima ti' atzi'.

¹⁹Nikub'an tii'o' ti' q'u aanima utz, ti' u Tiohx tan, veti'an tii u Tiohx qi' b'axa. ²⁰Untz'oj ab'il ma'j nialon aas: —Tz'ejel vaanima ti' u Tiohx.— Chia. Loq' nich'i'k'ula imol, txub'a'lom atzi'. Tan oj yit' tii koj ti' vimol va'l nitil iatz, ¿kani'ch itz'ejtu taanima ti' u Tiohx va'l ye' nitil iatz? ²¹A' u mantaar aq'elka qe taq'o tza', aas ab'il va'l tz'ejel taanima ti' u Tiohx, tii'oj ti' imol majte.

Viyolpe'l u paav ti' q'u'l nojchit ik'aol ime'al Tiohx

5 ¹Kajay q'u'l niniman aas iTxaaom Tiohx u Jesusus, itz'pinaj k'atz u Tiohx atzi'. Utz ab'il va'l tz'ejel taanima ti' tu u Tata, tii ti' q'u'l ik'aol ime'al u Tiohx majte. ²Ech oj tz'ejel qaanima ti' u Tiohx utz, nikukol q'u'l imantaar, a' u techlal aas tii'o' ti' q'u'l ik'aol ime'al u Tiohx. ³A' u kutz'ejtu qaanima ti' u Tiohx tza', aas sakukol q'u'l imantaar. Tan yit' tza'l koj q'u'l imantaar. ⁴Tan aatz kajay q'u'l itz'pinaj k'atz Tiohx, nisub' q'u paav tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz tu vik'uje' kuk'u'l ti' u Tiohx sakusub'vu u paav tu u vatz amlika tx'ava'. ⁵Utz ab'il koj q'u'l nisub'un q'u paav tu u vatz amlika tx'ava' tza', pek aya' q'u'l niniman aas iK'aol Tiohx u Jesusus.

Q'u techlal aas nojchit ul viK'aol u Tiohx tu vatz tx'ava'

⁶Aatz u Jesucristo, i'an ivautiismo utz, el ikajal vatz kurus. Yit' ta'n ko'nkoxh ivautiismo i'ana, pek antu el ikajal. U Tioxhla Espiiritu nialon q'u kam tza' tan, a' vinujul. ⁷Utz oxva'l txakb'a'n tetz q'u kam atil tu Amlika tzi': u Tata, u Aq'ol Tiichajil utz, tuch' u Tioxhla Espiiritu. Utz ma'l ko'n ni'elka. ⁸Utz oxva'len paj txakb'a'n tetz tu u vatz amlika tx'ava' tza': u Tioxhla Espiiritu, u vautiismo tu a', tuch' u kaj el vatz kurus. Utz ela nik'ul tib' oxva'l q'u kam ti' vinujul tzi'. ⁹Utz oj nikunima kam nitxakb'a' talax q'u aanima, ja' tzik ye' sakunima kam nital u Tiohx! Tan paalchu viyol u Tiohx vatz viyol q'u aanima. Utz a' va'l niyolon ti' viK'aol.

¹⁰Ab'il va'l niniman viK'aol u Tiohx, tiira atil viyol u Tiohx sik'u'l. Pek ab'il va'l ye' niniman, a' nitaq' b'en txub'a'lom u Tiohx. Tan ye' ninima q'ul iyol nital ti' viK'aol. ¹¹Utz a' va'l nitale' tza'. Taq'lu kutiichajil tetz b'enq'ii b'ensaj. Utz aatz u kutiichajil tzi' tan, tiq'aq'al viK'aol. ¹²Tan ab'il va'l atil viK'aol u Tiohx k'atza, atil itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. Ab'il va'l ye'k viK'aol u Tiohx k'atza, ye'k itiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.

Itz'ojpeb'al u u' tza'

¹³Vetuntz'ib'al q'u kam sete tza', ex niman tetz viK'aol u Tiohx tan, a' unsa' at se'enku sete aas atil etiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.

¹⁴K'ujlel kuk'u'l ti' u Tiohx. Tan qootzajle nitab'i'o' aas kam ma'j sakujaj te. Utz sinima'o', sataq'e' oj b'a'n siatz va'l sakujaje'. ¹⁵Tan qootzajle aas nitab'i'o' tu u kuq'ilat kusik'leta'. Echixe'at k'uje'oj kuk'u'l ti' ik'ulax q'u kam nikujaj te.

¹⁶Untz'oj ab'il ma'j satil iku' imol tu paav, siq'ila isik'le Tiohx ti'. Ech sakuyax tu u Tiohx. Loq' yit' a' koj a' q'u mam paav va'l ye'k kuyb'al ti'. Tan atil mam paav aas ye'kan kuyb'al tetz. Utz yit' a' koj nivale' aas saq'ilal sik'lel Tiohx ti'. ¹⁷Kajay q'u qelo Tiohx, paav. Loq' atil paav aas nikuy u Tiohx; yit' sa'kojb'en tu choob'al paav ti'.

¹⁸Qootzajle aas ab'il va'l itz'pinaj k'atz u Tiohx, yit' vet koj sik'u'l ni'an u paav. Tan u Jesus tek nikolon. Utz ye'xhkam nisub'ax tu u tx'i'li'inaj saku' tu paav. ¹⁹Qootzajle aas o' tek tetz u Tiohx. Pek kajay tere'n q'u aanima aye'n jaq' imantaar u tx'i'li'inaj. ²⁰Pek qootzajle majte aas ulnaj viK'aol u Tiohx utz, taq' kutxumb'al ti' vinujul. Ech atilo' tu vinujul; aya' u Jesucristo viK'aol u Tiohx. Tan a' u nojla Tiohx. Utz a' u Aq'ol Tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj.

²¹K'aol me'ala, oki'ch tevi' senima q'u b'anich tioxh chulimal. A'i.

U Ka'b' U' Itz'ib'a B'en U Xhan Xe' Q'u Niman Tetz U Jesusus

Yol ti' u u' tza'

A' tz'ib'an u u' tza' u Xhan. A' nital je' tib' aas in “ansiano” chia. A' nitaq'vu b'en xe' q'u aanima q'u'l “itxaaom Tiohx” chu ti'. Aya' q'u niman tetz u Jesusus, niyolonka. Ye' ootzajimal til itz'ib'ava utz, kam tuul itz'ib'a. Pek kamal a' itz'ib'ata' aas ma'tich ipaal u ya'b' 90 m.t.J.

Aatz tu u u' tza', nik'am ti' ma'l txutx nitxa' u Xhan tuch' titz'in. Loq' a' nital ma'l q'esala tuch' q'u niman tetz u Jesusus. Ye'xhkam nital vatzsaj b'a'nil, ab'il niq'ila tan, kaanaich txaypichil ti' u yolb'al Tiohx tu u tiempo tzi', tikuenta u ijlenal tu Roma va'l Domiciano ib'ii. Ok tu u ya'b' 81 utz, el tu 96 m.t.J.

Kam koj toke' aas itz'ib'a u u' tza', pek ti' q'u tza'l nichpaalku q'u niman tetz u Jesusus tu u tiempo tzi'. Utz a' nital tu q'u niman tetz u Jesusus aas sib'an kuenta tib' tu q'u ye'xtxojla chaj chusul, q'u sub'ul q'u'l nichalon aas yit' noj koj va'l ninimale' aas ul u Jesusus tuch' ichi'l. Ech nital u Xhan tu q'u aanima aas a' tii sa'atinku ti' inimal vinujul; aya' q'u chusb'al k'atz u Jesusus. Utz nitale' aas tii tib'ilaj si'ane'.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1-3 Nitaq' chajlichil.
- 2) 4-6 Nital ti' u mantaar ti' u tii uchchil ib'ilaj.
- 3) 7-11 Nital ti' u k'uje'ich k'u'l ti' u Jesusus.
- 4) 12-13 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusus

¹In Xhan, ansiano xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Nuntz'ib'a b'en u u' tzexe' tza', ex itxaaom u Tiohx. Tan tii'in seti' ti' inimal vinujul. Utz in ko'nko'xh tii'in seti', pek antu tere'n q'u aanima ootzajin tetz vinujul majte. ²Ech b'a'n in sete ti' vinujul, va'l atil tu kuxo'l. Utz ech ko'xh tatin vinujul quxe' b'enamem si'ane' tzi'. ³Ech taq' koj vib'a'nil u Tiohx texo'l, aya' u kuTat, tuch' u kuB'aal Jesucristo, viK'aol, va'l nojchit inujul utz, tii qi'. Utz itxum koj evatz. Taq' koj u paas texo'l.

Vinimal vichusb'al u Jesusu

⁴Kaana untxuq'txune! aas vab'i ninima u yolb'al Tiohx unjolol q'u aanima niman tetz u Jesusu tzexe!. Nojchit ech ipaale' vinujul, aya' u yolb'al Tiohx va'l k'u'lele xe' u kuTat qaq'o. ⁵Pek nunjaj sete cheel, ex niman tetz u Jesusu, aas tiira sakub'an tii'o' qib'ilaj. Loq' yit' anal koj nival va't u chusb'al sete tza!. Pek anko'xhtu' va'l aq'elka tixe'teb'al. ⁶Utz sakub'an tii'o' qib'ilaj atzi' oj sakunima kam nital q'ul imantaar u Tiohx. Tan nital vimantaar u Tiohx aas sakub'an tii'o' ti' kumol. Ech a' va'l ab'imal qaq'o utz, chusel qaq'o tixe'teb'al.

U tuch kuentaib' tu q'u eesanal tu b'ey

⁷Sib'al ko'xh chusul eesanal tu b'ey cheey tu u vatz amlika tx'ava' tza!. Utz nimotxtale' aas yit' tuch' koj ichi'l u Jesucristo uli. A' nialon q'u kam tzi' q'u eesanal tu b'ey, u xe'k'ulan tetz u Cristo. ⁸Ech toke' kuenta'ex. Enimachi. Ech ye'k setz'ej viq'aq'al vetaq'on vatz Tiohx. Pek tz'ajel ik'ulax u choob'al seb'ane' va'l sataq' u Tiohx sete.

⁹Ab'iste q'u'l yit' tii koj ato'k ti' inimal u b'a'nla chusb'al tetz u Cristo, tz'ejxichil ni'ane!. Utz ye'k u Tiohx k'atza atzi!. Pek ab'iste q'u'l tii ato'k ti' u b'a'nla chusb'al tetz u Cristo, a' q'u'l atil u kuTat k'atza tuch' viK'aol. ¹⁰Ech ab'il ma'j so'opon tzexe' utz, yit'e'ch koj u chusb'al iq'omal taq'o va'l niqale!, ye' ko'xh ek'ul tetatib'al. Utz ye' ko'xh etal te aas: —jQe'l ulyaxh!— Chajkojex te. ¹¹Tan ab'iste va'l nik'ulun utz, nialon te aas: —jQe'l ulyaxh!— Chu te, antu ato'k ti' viye'xtxojla chusb'al atzi!.

U taltu u Xhan aas so'opon xe' q'u niman tetz u Jesusu

¹²Sib' tere'n ko'xh kam saval sete, pek yit' tz'ib'amal koj talax sete sunb'ane!. Tan jik so'oponin tzexe!. Utz laval sete aas laqil qib'. Ech tz'ajel u kutxuq'txun qib'ilaj. ¹³Nitaq' opon echajlichil q'u niman tetz u Jesusu q'ul itxaaom u Tiohx q'u'l atil tza!. A'i.

---

^a 5 Choktaj U Xhan 13.34; 15.12-27. Aatz u yol "tixe'teb'al" nital u Xhan tza!, a' nital u o'tla mantaar aq'ax ko'xtene tikuenta u Moisees.

U Toxva' U' Itz'ib'a B'en U Xhan Xe' Q'u Niman Tetz U Jesusus

Yol ti' u u' tza'

Aatz u toxva' u' itz'ib'a u Xhan tza', ye' ootzajib'e tila utz, kam chit tuul itz'ib'a. Kamal a' itz'ib'ata' aas ma'tich ipaal u ya'b' 90 m.t.J. A' taq'vu b'en xe' ma'l u vinaj Gayo ib'ii. Kamal ansianoich xo'l q'u niman tetz u Jesusus.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1-8 A' nital u Xhan te aas tiira b'a'n va'l ni'ane'. Nitaq' ivatb'al q'u alol tetz u yolb'al Tiohx nipaale'.
- 2) 9-10 Nital tu u u' majte tza' aas nik'axb'ixsal tu va'l ni'an ma'l u vinaj Diootrefes tan, je'naj iatz.
- 3) 11-12 Pek nital majte aas tiira b'a'n vib'anon va't u niman tetz u Jesusus Demeetrio ib'ii.
- 4) 13-15 Ech tiya'teb'al, nitaq' b'en chajlichil.

Viq'ilal b'en u Gayo tu u u' tza'

¹In Xhan, ansiano xo'l q'u niman tetz u Jesusus. Nunq'ilab'enaxh unhermano Gayo tan, nojchit tiira tiil'in sai' ti' inimal vinujul, aya' u yolb'al Tiohx.

²Unhermano, a' unsa' b'a'n koj elk'axh tu q'u kam kajayil. Tiichaj koj axh. Echa' val aanxelal aas tiira b'a'n tatin vatz Tiohx. ³Tiira txuq'txunchit'in aas ul unjolol q'u niman tetz u Jesusus tzunxe' utz, tal ve aas tiira b'a'n na'ane'; tinujul chit niiq'o u yolb'al Tiohx. ⁴Ech tiira techal untxuq'txun taq'o aas nivab'i a' chit ni'an vinujul q'u niman tetz u Jesusus q'u'l chusel u yolb'al Tiohx te vaq'o.

Vitxuq'txun u Xhan ti' vilochon u Gayo

⁵Unhermano, tiira b'a'n va'l na'an vatz Tiohx aas naloch q'u niman tetz u Jesusus q'u'l nipaal ti' ipaxsal u yolb'al Tiohx. B'a'n axh te k'uxh

ye' ootzaj. ⁶Utz aatz q'u niman tetz u Jesus tzi', nital vab'antu tii'axh ti' tere'n q'u niman tetz u Jesus. Ech tiira b'a'n oj sa'tere'naloch ti' en itzojpil u taq'on vatz Tiohx. Saaq' b'en tetz. Tan a' va'l b'a'n ni'enku tu u Tiohx. ⁷Tan ti' vib'ii u Jesus tz'ejelku taanima, k'uxh nipaale'. Utz ye'k lochb'al nik'ul tu q'u aanima ye' tootzaj Tiohx. ⁸Ech toke' a' qetz sakuloch q'u aanima ech tzi'. Ech ant o' salochono' ti' ipax paal vinujul taq'o.

Viye'xtxojla txumb'al u Diootrefes

⁹Vetuntz'ib'a b'en q'u kam xe' q'u niman tetz u Jesus tza'. Pek aatz u Diootrefes, ye' ninima'o'. Pek a' b'axa nitoksa vitxumb'al. ¹⁰Ech untz'oj lo'oponin, sunsavsa ti' q'u kam ni'ane' tzi', q'u ye'xtxojla yol nicheesa qi'. Tan yit' b'a'n koj ik'u'l ti' q'u kam tza'. Aal ye' nik'ul q'u niman tetz u Jesus q'u'l nixaan ti' talax u yolb'al Tiohx. Utz nimaj unjot ti' ik'ulaxe', nitojcha el tu xo'l ab'il nik'ulun.

Vib'a'nla txumb'al u Demeetrio

¹¹Hermano, ye' ko'xh iilo'k eetz ti' vib'anon q'u ye'xtxojla chaj aanima. Pek a' siilvo'k eetz ti' q'u'l b'a'n ni'ane'. Tan ab'iste va'l b'a'n ni'ane', tetz Tiohx. Pek ab'iste va'l maalo ni'ane', ye'saj tootzajit u Tiohx. ¹²Sib'al aanima b'a'n iyolon ti' u Demeetrio. Utz nimna'l k'atza aas vinujul ni'ane'. Ech ant o', b'a'n kuyol ti' majte. Utz ootzajle aas inujul niqale'.

Vitzojpu u u' tza'

¹³Sib'al tere'n ko'xh kam saval see, pek ye'k suntz'ib'a b'en tu u'. ¹⁴Tan nivitz'a aas oora texh savil aatz. Ech sayolono' aas laqil qib'.

¹⁵Atoj u paas sak'atza. Nitaq' opon echajlichil q'u niman tetz u Jesus latza'. Utz aq' ichajlichil q'u niman tetz u Jesus sijununil.

U U' Itz'ib'a U Judas

Yol ti' u u' tza'

A' tz'ib'an u u' tza' ma'l u niman tetz u Jesusu, Judas ib'ii majte. Yit' a' koj u Judas aa Cariote va'l nital U Lucas 22.47-48. Utz yit' a' koj majte va't u Judas va'l nital tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 5.37. Ech ye' ootzajib'e matz aya' u Judas, vitza'q' u Jesusu va'l nital U Tio 13.55 tuch' U Kuxh 6.3, pek oj aya' u Judas vik'aol u Jacobo vichaj u Jesusu va'l nital tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.13. Nitalche' aas a' itz'ib'ata' tu q'u ya'b' 70–75 m.t.J. Utz a' itz'ib'av b'en xe' q'u niman tetz u Jesusu kajayil, pek tu yolb'al griego itz'ib'ava.

Aatz u u' tza', niyolon ti' aas sauch kuentaib' ti' q'u chusul eesanal tu b'ey. Utz nitaq' nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusu majte. Nital te aas tii sa'atin ti' inimal u yolb'al Tiohx.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

- 1) 1-2 Nitaq' chajlichil.
  - 2) 3-16 Nital ti' q'u ye'xtxojla chusb'al utz, q'u eesanal tu b'ey.
  - 3) 17-23 Nitaq'ax nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesusu.
  - 4) 24-25 Ech vitzojpu q'u yol tu u u' tza'.
-

Ichajlichil q'u niman tetz u Jesusu

¹In u Judas, taq'onom u Jesucristo; in itza'q' u Santiago. Utz nuntz'ib'a opon u u' tzexe' tza', jatva'l ex sik'lemaltek'ex utz, xaansamalelex k'atz paav tu u Tiohx u kuB'aals Amlika. Tan kolelex tu u Jesucristo. ²Utz Tiohx koj aq'on nimal q'u kam sete tza'; itxum koj evatz; toksa koj u paas tetaanima utz, i'an koj tii seti'.

Vit'oyax q'u niman tetz u Jesusu ti' q'u sub'ulla chaj aanima

³Hermanos, ninalvitz'a itz'ib'al opon u u' tzexe' tza'. Tan tiira ministeer nivile' aas saval opon unjolol kam sete ti' u kuchitpu tu u paav. Pek aatz cheel, a' ministeer nuntz'ib'a opon talax sete aas sa'xhetaq' yak'il ti' etxakb'a't etib' tu u yolb'al Tiohx, va'l chusaxnaj tu kajay q'u niman tetz u Jesusu. ⁴Tan ye' ko'xh na'l tok unjolol sub'ulla chaj vinaj texo'l. Aya' q'u aa paavla chaj aanima q'u'l b'a'n ko'xh b'anax u paav siatz tan,

nikuyun u Tiohx. Nitaq' b'ens saacheb'al vikuyun u Tiohx. Ye' ninima k'uxh aal a' u Tiohx va'l ta'xh ma'l. Utz ye' ninima u B'aalin tetz; aya' u Jesucristo va'l ta'xh ma'l majte. Loq' ko'xten alaxi aas sab'en tu choob'al paav q'u'l ech ni'an tzi'.^a

⁵Ech aatz cheel, nunnachpixsa sete, kam saya'k q'u qelol tzi'. Tan ech si'an u Tiohx te echa' i'an tu vitenam Israeel. Isotzsa kajay q'u'l ye't niman, k'uxh ma'tich tiq'ot elu'l tu u tx'ava' Egipto. ⁶Ech paje' va'l i'an q'u aanjel q'u'l je' ivatz; telab'eka va'l nich'i'an k'atz u Tiohx utz, qeloni. Ech aatz cheel, b'enamem preexhu tatin tu elq'ej tu u Tiohx. A' nich'ia topon u q'ii tetz u mam sotzchil. ⁷Echat paj q'u tenam u Sodoma tuch' u Gomorra utz, tuch' tere'n q'u tenam sinaja'ch. Ku' u choob'al paav ti' tu u Tiohx. Tan motx teesa tib' tu b'ey tuch' aanima. Utz motx inaq'b'ixsa tib' ti' iq'ilal ok tetz vinajil. A' tek nich'i'an kam tuch' q'ul ichi'l aas paat ech koj vitxa'k. Echixe'at ku'l u xamal ti' va'l ye'k iya'e'. Utz aatz visotz q'u tenam tzi', ma'l k'uchb'al vettaq'ka sukuvatz.^b

⁸Loq' k'uxh echi, at koj ni'enku tu q'u qelolla chaj aanima atil texo'l. Pek va'l ko'n titz'at ib'anax ye'xtxojla chaj kam tuch' q'ul ichi'l. Niko'nteesa iq'ii u tijle'm u Tiohx utz, niteesa iq'ii q'u'l atil tijle'm. Kam koj tijle'm q'u aanjel siatz k'uxh a' nipaalku tikajiq'. ⁹Pek aatz u q'esal aanjel, va'l Me'k ib'ii, aal ye't tal tz'ejb'al yol ti' u tx'i'li'inaj aas i'an ch'a'o tuch' ti' vichi'l u Moisees. Pek ech ko'n tal te tza': —VunB'aals Amlika so'oksanaxh tu jik.— Texhtu'.

¹⁰Aatz q'u qelolla chaj aanima tzi', niko'xhmotxiyoq'on ti' q'u kam, k'uxh aal paat ye' tootzaj. Utz yit' ijikomal koj ni'an q'u kam tuch' q'ul ichi'l. Pek vet sik'u'l niteesa tib' tu b'ey. Ech tek ib'anone' q'u txokop aas ye'k itxumb'al tinujul.

¹¹Loq' tilayol samotxya'ka. Tan a' nimotxentiq'o vik'uchb'al u Caiin. Utz a' chit tz'ejxinajku ti' u puaj majte. Tetz chit isa'. Ech iku' tu paav u Balaam aas tachva ok iatz u puaj. Utz saku' u choob'al paav ti', echa' u Coree. Tan echat ko'xh ni'ane' viqelb'alil.^c

¹²Ech ch'ixveb'al tok q'u aanima texo'l tzi' aas neb'an q'ul ekomon tx'ix, q'u'l neb'an setib'ilaj, ex niman tetz u Jesusus. Jolol q'esala xo'l q'u niman tetz u Jesusus aas nitale', loq' ta'xh nimotxtitz'a je' tib'. K'uxh kexh motx itxuq'txun techb'un texo'l tilone', ke'ch koj tatin imol siatz. Echa' q'u sutz' titiempoil saq'i atzi'. K'uxh kaana ipaal ti' kajiq', ye'k jab'al nichajpu taq'o. Ye'xh b'oj b'a'nil nik'uche'. Ela tuch' q'u vatzomla tze' q'u'l yit'ix taq' ivatz titiempoil. Ka'pajul ye'k itxa'k tan, echa' b'uq'xinaj taq'il tu tx'ava'. ¹³Ch'ixveb'al q'ul ib'anone'. Ech ni'ane' va'l ni'an u mar,

^a 4 Choktaj u Numeros 14.29-30; u Eexodo 12.51.   ^b 7 Choktaj u Geenesis 19.1-24.

^c 11 Choktaj u Geenesis 4.3-9; Q'u Hebreo 11.4; u Numeros 16.1-35; 22.1-35;

Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 2.14.

aas nu'llopeq'ka elu'l q'u ye'xtxojla chaj vutx atil tuul, iq'omal iyak'il tipilq'a'txan telu'l. Utz jolol echa' q'u tx'umi'l majte aas nichajpe!. Ye'kan inujul ib'ey iq'omal. A' se'enku tu u uken tetz mam elq'ej va'l nich'iane!, ye'k iya'eb'al. A' u choob'al paav sik'ule!.

¹⁴Utz ti' yolonku u u' "Enooc u jujva' k'atz u Adaan" aas ib'axab'sa talax ech tza': —Vil iku'l u kuB'aal tu Amlika.^d Jatva'l ko'n mil aanjel imol. ¹⁵Su'litx'ol inujul q'u aanima kajayil. Su'ltaq' choob'al paav ti' kajay q'u aa paav q'u'l vet sik'u'l ye'xtxoj nimotxi'ane!, tuch' ti' q'u'l kaana tiila chaj yoq'o'm motx tal ti' u Tiohx.— Chia. ¹⁶Jolol alol chi'omla chaj yol ti' el imol q'u aanima tzi'. Utz tijmal ko'xh isa'. A' chit nimotxtiq'o tetz q'u tacha'v kam isa'. Jolol t'anb'a'nib'. Tx'anel iyolon tu aanima tab'ile' loq', tetz isa' ti'.

Vit'oyax q'u niman tetz u Jesus ti' q'u sub'ulla chaj chusul

¹⁷Ech nunnachpixsa q'u yol sete tza' unhermanos, q'u'l alel sete tu q'ul ichaj u kuB'aal Jesucristo. ¹⁸Tan nichmotxtal ech tza': —Aatz si'an tu u motxeb'al q'ii saj, sachee aanima aas sateesa iq'ii Tiohx. Ta'xh samotxtoksa tetz q'u ye'xtxojla chaj tacha'v.— Texhtu'.^e ¹⁹Ech aatz q'u aanima nitale' tzi', jolol oksan xo'l. Ta'xh nititz'a q'u tacha'v q'ul ichi'l. Utz ye'xhka't u Tioxhla Espiritu k'atza.

U taq'ax nimal ik'u'l q'u niman tetz u Jesus

²⁰Pek aatz ex unhermanos, tiioj etatin tu u yolb'al Tiohx va'l ela nimamal qaq'o. Q'ilataj sik'letaj Tiohx titxumb'al u Tioxhla Espiritu. ²¹Atojchit'ex k'atz u Tiohx tan, tii seti!. Tuul nech'ia topon u tiempo aas litxum kuvatz u kuB'aal Jesucristo. Utz latoksa'o' tu u tiichajil tu b'enq'ii b'ensaj. ²²Txumtaj iatz q'u'l nika'tziun texo'l. Oksataj yol tivi!. ²³Lochtaj unjoltoj ti' tel tu u paav. Echa' tooje'lal telu'l ma'j kam tu xamal seb'ane!. Utz txumtaj iatz unjote, loq' kuenta'ex. Ib'oych'ex tu u paav va'l vetk'asku'l. Pek paat ye'k itxa'k u paav sete seb'ane' va'l nich'iane!. Tan echa' ma'j oksa'm atzi' aas ato'k b'oyolla yaab'il ti'.

Q'u b'a'nla yol tal u Judas ti' q'u niman tetz u Jesus

²⁴Utz aatz u Mam Tiohx tan, sikolex vatz u paav. Ye'k saku'ex tuul. Ech tiira satxuq'txunex aas le'entaq'ex tzixe' tu u techalla atib'al, ye'k paav sek'atza. ²⁵Tetz u techalil u Tiohx va'l atil mam itxumb'al, va'l ta'xh ma'l Chitol qetz tiq'aq'al u kuB'aal. Tetz u mam ijle'm tuch' u mam q'esalail. Utz aye'n q'u kam tiq'ab' kajayil. Ech taab'aul tza' utz, ech ko'xh ib'ena'. A'i.

^d ¹⁴ Aatz u u' "Enooc u jujva' k'atz u Adaan" nital u Judas tza', yit' antu koj ato'k tu u Yolb'al Tiohx. Pek va't u' paarten. A'ich itz'ib'al u u' tzi' kamal 200 ya'b' y.t.J.
^e ¹⁸ Choktaj U Tio 24.11-12.

Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx Tu U Xhan (Apocalipsis)

Yol ti' u u' tza'

A' tz'ib'an u u' tza' u Xhan va'l chusulib'ich k'atz u Jesusus. A' itz'ib'av k'asu'l tu u tx'ava' Patmos; ma'l u tx'ava' nik'a a', va'l txaypinajichku tu u ya'b' 93–95 m.t.J.

A' itz'ib'av b'en xe' juj tanul q'u niman tetz u Jesusus tu Aasia. Aya' q'u'l tza': u Eefeso, u Esmirna, u Peergamo, u Tiatira, u Sardis, u Filadeelfia, u Laodicea.

Aatz u yol “Apocalipsis”, a' nik'asku'l ti' u yolb'al griego utz, “Revelación” chu u tokeb'al tu kastiya. Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx, chu tu kuyolb'al. Ik'uchax ma'j kam aas ye' na'l; taq'ax elu'l ma'j kam vatzsaj aas ye' ootzajimal.

Aatz u Xhan tzi', a' ma'l tu q'u chusulib' va'l tiira tiich chit u Jesusus ti'. Sib'al kam til k'atz u Jesusus aas aal ye't til unjot q'u chusulib'. Antich xo'l oxva'l q'u'l ilon q'aav titz'pu vime'al u Jairo. Choktaj U Kuxh 5.37. Antich xo'l q'u'l ilon ijalpixsat tib' u Jesusus va'l nital U Tio 17.1. Antich xo'l q'u'l b'en ti' u Jesusus aas ex iq'ila isik'le Tiohx, a' chit si'chtexhtaypi. Choktaj U Xhan 13.23. Antu paj atich opon tu va'l aq'lik je' u Jesusus vatz kurus. Utz tab'naka vinan u Jesusus te. Ech nital U Xhan 18.15; 19.27. A' va'l t'asp ib'en tuch' u Lu' tu u mujb'al tetz u Jesusus ta'xh tab'i aas q'aav itz'pia. Ech nital U Xhan 20.1-10.

A' u jatxb'al tib' q'u yol tu u u' tza'.

Oxva'l elnaj tu q'u kam q'u'l k'uchax tu u Xhan. Nital u 1.19 aas alax tu u Xhan: —Pek tz'ib'a q'u kam vetiilluka, q'u kam niil cheel tza' utz, tuch' q'u kam q'u'l siil ti' q'u kam tza'.— Texh te'le'.

I) 1.10-18 A' nital q'u kam q'u'l ma'tich tiltuka u Xhan.

II) 1.19–3.22 A' q'u kam nichtile', q'u'l; “Niil cheel tza'.” Texh u aanjel te.

III) 4.1–22.5 A' q'u kam til ti' q'u kam tzi', aya' q'u'l: “...siil ti' q'u kam tza'.”

Texh u aanjel te.

Atil 14 jatxb'al tib' u u' tza'.

1) 1.1-8 Ech ixet' q'u yol tu u u' i'an u Xhan tza'.

2) 1.9-20 Nital vik'uchtu u tijle'm u Jesusus xo'l q'u niman tetz.

3) *K'ujul 2 tuch' u 3* Nital ti' kam b'anel tu u tatin q'u niman tetz Jesusus vatz u Tiohx tu u tiempo tzi'.

- 4) *K'ujul 4 tuch' u 5* Nitale' aas nitoksal iq'ii u Jesus tu q'u nachol tetz tu Amlika.
- 5) *6.1–8.1* Nitale' kam q'u kam uchi aas teesa junun q'u sello u Jesus.
- 6) *8.2–11.19* Nitale' kam junun q'u choob'al paav ku'i aas oq' jujva'l q'u trompeta.
- 7) *K'ujul 12* Nitale' kam uch ti' u ixoj Israeel va'l itz'pu tal titz'in.
- 8) *K'ujul 13* Nital ti' q'u xa'eb'alla txokop.
- 9) *K'ujul 14* Nital ti' u 144,000 aanima; ti' q'u aanjel q'u'l nitoksa iq'ii u Tiohx utz, tuch' ti' u choob'al paav va'l a' nik'am ti' vichokax q'u triigo tuch' q'u uuva.
- 10) *K'ujul 15 tuch' u 16* Nital ti' jujva'l q'u koopa tetz vik'a'nal u Tiohx q'u'l ku'i.
- 11) *K'ujul 17 tuch' u 18* Nital ti' visotz u mam tenam Babiloonia.
- 12) *K'ujul 19 tuch' u 20* Nital ti' u txuq'txunchil ti' visotz q'u ye'xtxojla chaj txumb'al utz, ti' vixe't vib'antu u tijle'm u Jesus tu u vatz amlika tx'ava' tu 1,000 ya'b'.
- 13) *21.1–22.5* Nital ti' u tenam Jerusalem va'l ku'l tu Amlika.
- 14) *22.6–21* Tu tek itzojpeb'al, nit'oyon u Jesus utz, nitaq' nimal ik'u'l q'u niman tetz.

Viq'ilal q'u sik'len tetz u u' tza'

1 ¹A' q'u kam ik'uch u Tiohx tu u Jesucristo tza', q'u'l sa'texhuchi. Ech satootzaji q'u niman tetz. Aatz u talax i'an u Jesus, a' ichaj ma'l u aanjel xe' u Khan, u taq'onon, ul tal te. ²Tan aatz u Khan, paxsanich nal tetz u yolb'al Tiohx va'l ichuska u Jesus. Ech a' nialon kajay q'u kam q'u'l tila. ³Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l nisik'len utz, niab'in u yolb'al Tiohx va'l b'axab'samal talaxe' tza' utz; ninima q'u kam tz'ib'amalka. Tan ninajab' u tiempo aas satzojpi.

Viq'ilal b'en juj tanul q'u niman tetz u Jesus tu Aasia

⁴In Khan, nuntz'ib'a opon q'u yol tzexe' tza', juj tanul ex niman tetz u Jesus atilex tu jujva'l q'u tenam tikuenta Aasia.^a Taq' koj vib'a'n'il u Tiohx sete. Utz at koj u paas tetaanima, va'l nitaq' u Tiohx, Tiohx tetz o'te, tetz cheel utz, tetz taab'a'b'en. A' imol nitaq'e' jujva'l u Tioxhla Espiiritu atil vatz u ch'uxhleb'al tetz q'esala. ⁵Utz a' imol u Jesucristo, u txakb'a'n tetz inujul q'u kam ilel taq'o. Aya' va'l ta'xh ma'l aas b'axa q'aav itz'pinaj xo'l q'u kamnaj. A' u mam q'esala va'l paalchu vatz kajay q'u ijlenal tu u vatz amlika tx'ava'. Tan veti'an tii qi'. Vetichitpu'o' tu q'u kupaav tu vikajal el qi'. ⁶Vettaq'b'eno' ik'aol ime'al k'atz u Tiohx, viTat utz, vettaq'b'eno's oksan yol siatz. Ech sa'aq'ax itechalil. Utz sa'aq'ax iq'esalail b'enamen, ech ko'xh ib'ena'. A'i.

^a 1.4 Aatz va'l ikuenta Aasia nital tza' tzi', Turquia tek ib'ii cheel.

⁷Ech ab'itaj tan, tul Jesus tu sutz'. Utz kajay aanima si'ilon. Antu si'ilon q'u'l i'an chi' ik'u'l ti'. Utz jatvatzul q'u aanima atil tu u vatz amlika tx'ava' tza', toj nal motx txumunoj tan, ye't motx inima. A'i echi.^b

⁸—In viXe'teb'al utz, in viYa'teb'al.— Chu u kuB'aal, u Mam Tiohx tetz o'te, tetz cheel utz, tetz taab'a'b'en.^c

U visioon til u Xhan ti' u techalla tatin u Jesus

⁹In Xhan niman tetz u Jesus setuch'. Ela nikupaal tu tza'l; ela nikuch'ia viQ'esalail u Tiohx. Utz txayp'in ti' u yolb'al Tiohx, ti' ipaxsal itziil vinujul, aya' u Jesucristo. Ech txaypinajich'in tu u sepkin tx'ava' Patmos nik'a mar. ¹⁰Utz aatz i'an tu ma'l u ilanb'al q'ii, tiira atich u Tioxhla Espiiritu sunk'atza. Ech vab'i ma'l u yol ti' unqul. Techal iqetune', echa' trompeta. ¹¹Tal ve ech tza': —In vib'axa utz, in viya'teb'al. Pek aatz cheel, tz'ib'a tu u' kajay q'u kam niile' naab'i. Utz aq' b'en xe' juj tanul q'u niman tetz u Jesus tu q'u tenam tikuenta Aasia. Aya' q'u'l tza': u Eefeso, u Esmirna, u Peergamo, u Tiatira, u Sardis, u Filadeelfia utz, tuch' u Laodicea.— Texhtu'.

¹²Unchee' unpilq'u tek vib' ti' isajile' ab'il va'l nichq'ilanin. Utz vil jujva'l tatib'al txijtxub'al, b'a'nla q'an ch'ich'.^d ¹³Utz atich ma'l u aanima tixo'l jujva'l u tatib'al txijtxub'al tzi', echa' u K'aola tilone' va'l b'ennaj ko'n aanima. Ya'naj ku'l u toksa'm xe'aj tajan. Utz paalnaj va't penkin b'a'nla q'an ch'ich' vatz taanima.^e ¹⁴Aatz vivi' tuch' q'u xi'l ivi', tiira poloxh saj. Echa' puykin saj laana utz, echa' tilon saj b'atz. Aatz q'u b'aq' iatz, echa' xamal. ¹⁵Aatz q'u tajan, echa' tz'u'kin q'an ch'ich' va'l toojane' aas anal telu'l tu tzaq'eb'al ch'ich'. Utz aatz ije' ivi' tiyolone', echa' ijelun chukchaj mam nima'. ¹⁶Aatz tu seb'al iq'ab', atich jujva'l tx'umi'l. Utz aatz titzi', nitelu'l ma'l u espada, ka'l tee. Aatz vivatz, techal ik'ajone', echa' ik'ajon u q'ii tzi' aas aq'el ivi'.

¹⁷Ech ta'xh vila, yakich xhalk'ojku'in vatz tajan, ech tek in kamnaj. Ech taq' je' u seb'al iq'ab' vib'a. Ikanin utz, tal ve ech tza': —Ye' ko'xh xo'vaxh. Tan in viXe'teb'al utz, in viYa'teb'al. ¹⁸In va'l kamin, loq'

^b 1.7 Choktaj u Zacarias 12.10. ^c 1.8 Aatz u yol "viXe'teb'al" nital tza', aya' u yol "alfa" tu griego. Utz aatz u yol "viYa'teb'al" nital tza', aya' u yol "omega" tu griego. ^d 1.12 Aatz u jujva'l tatib'al txijtxub'al nital tza', aya' va'l nital u Leviitico 24.1-4. Ma'l ko'n tajan atile, pek jujva'l vivi'. Aatz junun q'ul ivi' tzi', jolol julkin tuul. Tan a' nichku'k u aseite tuul, u ta'l olivo va'l nichtoyve'. ^e 1.13 Aatz u penkin b'a'nla q'an ch'ich' tzi'. Qitzb'alich xe'aj uul. Nichib'anb'e vinaj tuch' ixoj. Echa' sincho nitxakunku tu q'u vinaj utz, echa' k'alb'al nitxakunku tu q'u ixoj. Atia tz'u'm vichi'l; atia b'u'j. Jat vatzulich ko'xh iveete'. Pek aatzich u tetz u Jesus va'l paalnajich vatz taanima tzi' utz, b'a'nla q'an ch'ich' vichi'l. A' toke' aas tetz mam q'esala.

itz'lelin cheel. Utz b'enq'ii b'ensaj tek vatine!. A'i. Aye'n u laave tunq'ab' tetz u kamchil utz, tetz u choob'al paav.

¹⁹Pek tz'ib'a q'u kam vetiilluka, q'u kam niil cheel tza' utz, tuch' q'u kam q'u'l siil ti' q'u kam tza'. ²⁰Aatz u tokeb'al jujva'l q'u tx'umi'l q'u'l vetiil tunseb'al, aya' q'u aanjel tetz jujva'l q'u niman vetz. Utz aatz u tokeb'al jujva'l u tatib'al txijtxub'al va'l b'a'nla q'an ch'ich', aya' juj tanul q'u niman vetz.— Texh ve.

Q'u yol alax tu q'u niman tetz u Jesusu tu Eefeso

2 ¹Unchee' tal paj ve ech tza': —Tz'ib'a b'en q'u yol xe' u q'esala tetz q'u niman vetz tu Eefeso tza', va'l aanjel sunvat. Utz al te ech tza': «Nital ech tza' va'l atil jujva'l q'u tx'umi'l tu seb'al iq'ab' utz, va'l nipaal xo'l jujva'l q'u tatib'al txijtxub'al, b'a'nla q'an ch'ich'.^{f 2}—Vootzajle q'u kam b'a'n na'ane!. Vootzajle q'u tza'l nipaalk'axh. Atil apaciensia. Utz tii aatin sunk'atza. Utz yit' niko'nkoxhasaji q'u'l ye'xtxoj ni'ane!. Pek ni'xhiil inujul utz, nachab'a titxub'al ab'iste q'u'l niko'xhta'q' b'ens tib' ichaj u Jesusu. ³Ni'xhapaal tu tza'l ti' vunb'ii tan, tz'ejel avaanima vi!. Loq' tii atilaxh sunk'atza. Ye'xhkam najochpu vi!.

⁴Pek atil ma'l kam na'ane' aas ye'xtxoj. Tan yit'e'ch tere'n koj atz'ejt avaanima vi' echa' tixe'teb'al. ⁵Pek ulsa sak'u'l utz, nacha kam va'l aq'elka saaq'o utz; k'axa. Q'aavoj a'an kajay q'u b'a'nil q'u'l nicha'an b'axa ti' tel avaanima vi!. Tan oj ye'ka, ye'k talche' su'lveesa u tatib'al txijtxub'al tu u tatib'al.

⁶Pek b'a'n va'l na'ane' aas ye' nasa'a va'l ni'an q'u'l nixamb'u ti' vichusb'al u Laxh. Tan echat in, yu'nsa'.

⁷Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj kan tal u Tioxhla Espiiritu tu q'u niman tetz u Jesusu tu junun tenam. Utz ab'il sasub'un u paav, savaq' tzii silo' tetz vivatz u tze' tetz u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj va'l atil tu u techalla atib'al xe' u Tioxh.— Chia.» Chajaxh te.— Texh ve.

Q'u yol alax tu q'u niman tetz u Jesusu tu Esmirna

⁸Unchee' tal paj ve ech tza': —Tz'ib'a b'en q'u yol xe' u q'esala tetz q'u niman vetz tu Esmirna tza', va'l aanjel sunvat. Utz al te ech nital u Jesusu te tza': «ViXe'teb'al utz, viYa'teb'al q'u kam kajayil.^g In va'l kamin utz, q'aav itz'pinajin tika'paj. ⁹Vootzajle q'ul aaq'on na'ane' tuch'

^{f 2.1} Aatz u tenam Eefeso, a' atichku tikuenta Aasia. Utz latzi' atichku vitz'ajich vatzib'al ma'l u ixoj tioxh va'l Diana ib'ii. A'ich vitioxh q'u aanima tu u tenam tzi!. Pek u Pablo tuch' u Apolos xe't ex paxsan u yob'al Tioxh tu q'u aa Eefeso tzi!. Echa' nital tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.18–20.1. ^{g 2.8} Aatz tokeb'al u yol Esmirna utz, “k'ayla tze'” chia. Ib'iich ma'l u tenam va'l atichku q'u niman tetz u Jesusu. Anko'xh atil u tenam cheel tzi!. A' atik tikuenta Turquia. Aatz vib'ii cheel utz, Izmihir. Yit' a' tere'n koj atik tu va'l atichku ko'xtene aas itz'ib'al b'en u u' tza'!

q'u tza'l nipaalk'axh vi' utz, tuch' vameb'i'l. Pek axh tx'iiol iq'ii sunvatz. Utz vootzajle q'u yoq'b'al eetz ni'an q'u'l nitoksa iq'ii. Tan ta'xh q'u'l nojchit meero itenam Tiohx nitale', pek yit'e'ch koj. Tan aal jolol tatib'al tx'i'li'inaj q'u taanima. ¹⁰Pek qeonich'axh tu u tza'l va'l sapaalk'axh. Tan aatz u tx'i'li'inaj, sib'an provaalex. Sab'en unjolol ex tu tze' taq'o. Utz laval q'ii sapaalex tu mam tza'l. Pek a'tzii. Tii atojok'axh vi'. Utz q'i'a k'uxh lakameb'e. Tan aatz u oya savaq' see, aya' u b'en chil tu b'enq'ii b'ensaj.

¹¹Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj kan tal u Tioxhla Espiiritu tu q'u niman tetz u Jesusus tu junun tenam. Utz ab'il sasub'un u paav, ye'k sapaal tu u ka'b' kamchil.» Chajaxh te.— Texh ve.

Q'u yol alax tu q'u niman tetz u Jesusus tu Peergamo

¹²Unchee' tal paj ve ech tza': —Tz'ib'a b'en q'u yol xe' u q'esala tetz q'u niman vetz tu Peergamo tza', va'l aanjel sunvatz. Utz al te ech tza': «Aatz va'l atil u jutz' vi' espada tzixe', va'l ka'l tee, nital ech tza':^h ¹³—Vootzajle a' atilk'axh tu u tenam va'l ni'anvu q'esalail u tx'i'li'inaj. Loq' k'uxh echi, aal tiira nanima'in. Utz ye'xhkam neesa iib' tu q'u kam vi'. Niko'xh tu q'u q'ii aas iyatz'pu u jikomla niman vetz texo'l va'l Aantipas ib'ii, ti' ko'n itxakb'a't tib' vi' tu u tenam tatib'al u tx'i'li'inaj.

¹⁴Pek atil ka'xva'l kam na'ane' aas ye'xtxoj. Tan niko'xhaaq' tzii aas atil ok unjolol q'u aanima texo'l q'u'l anko'xh ninima vichusb'al u Balaam. Tan aatz u Balaam ko'xtene, toksa titxumb'al u ijlenal Balaac aas kani'ch iku' vuntenam tu paav si'ane'. Satoksa echb'ub'al siatz aas paalnaj vatz q'u b'anich tiohx utz, sateesa tib' tu b'ey tuch' aanima.ⁱ ¹⁵Atil unjolol aanima texo'l majte aas nimamal vichusb'al u Laxh taq'o. Aya' u chusb'al va'l paat yu'nsa'. ¹⁶Ech toke', k'axa ak'u'l. Tan oj ye'ka, ye'k talche' so'oponin utz, sach'a'oinin tuch' q'u aa paav tzi'. Sunb'an te tu vunyolb'al va'l echa' jutz' vi' espada nitelu'l tuntzi'.

¹⁷Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj kan tal u Tioxhla Espiiritu tu q'u niman tetz. Utz ab'il sasub'un u paav, savaq' tetz u echb'ub'al manaa va'l yit' na'l koj tatine'. Utz savaq' ma'l u tal saj sivan te sijununil;

^h **2.12** Aatz u tenam Peergamo tzi' utz, Bergama tek vib'ii cheel. A' atik tikuenta Turquia. Aatz tu u tenam tzi', atich tatib'al ma'l u b'anich tiohx utz, ma'l mam tz'ajich vatzib'al tx'i'la txokop atich oko'p tuul. Aatz ib'ii u tatib'al u tx'i'la txokop tzi' utz, ik'ujleb'al u tx'i'li'inaj. Echixe'at tal u Jesusus: —Vootzajle til atik vik'ujleb'al u tx'i'li'inaj.— Texhtu'. A' nictal u tz'ajich vatzib'al tx'i'la txokop. Tan sib' aanima nich'enq'ilan sik'len u vatzib'al tzi'. Utz latzi' yatz'pik ma'l u niman tetz u Jesusus va'l Aantipas ib'ii. ⁱ **2.14** Choktaj u Numeros 22.1-20. Aatz va'l nich'i'an u Balaam tzi' utz, a' ichajtzi'i ma'l u ijlenal aas kani'ch ib'en vitanam u Tiohx tu paav. Ech nik'amax ti' u Balaam tza'. Tan atich unjolol aanima xo'l q'u niman tetz u Jesusus aas ech ni'ane' va'l nich'i'an u Balaam. Nichok txumb'al kani'ch taq'on ku' tu paav.

tz'ib'amal ok ma'l ak' b'ii siatz, aas ye'xhab'il ko'xh ootzajin tetz.^j Pek ta'xh ootzajin tetz va'l sak'ulun.— Chia.» Chajaxh te.— Texhtu'.

Q'u yol alax tu q'u niman tetz u Jesusu tu Tiatira

¹⁸Unchee' tal paj ve ech tza': —Tz'ib'a b'en q'u yol xe' u q'esala tetz q'u niman vetz tu Tiatira tza', va'l aanjel sunvat. Utz al te ech tza': «Aatz viK'aol u Tioxh, va'l kaj q'u b'aq' iatz echa' xamal utz, echa' tz'u'kin tiila ch'ich' q'u tajan, nital ech tza':^k ¹⁹—Vootzajle q'ul ab'anone', tiira tz'ejel avaanima vi'. K'ujlel ak'u'l vi'. Naaq'onin vi'. Tii atilaxh sunk'atza. Utz paalchu q'u b'a'nla chaj kam na'an vatz q'u'l b'axa.

²⁰Pek atil ma'l kam na'ane' aas ye'xtxoj. Tan niko'xhaaq' tzii atil ma'l u eesanal tu b'ey texo'l, alol tetz vunyolb'al aas nitale'. Nipit q'u niman vetz tu eesaib' tu b'ey tuch' aanima. Echa' nich'i'an u Jezabeel ko'xtene.^l Utz nipit ti' techb'ul echb'ub'al majte aas paalnaj vatz b'anich tioxh. ²¹Utz nunch'ia ik'axat vipaav. Pek ye' nik'axa u eesaib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj. ²²Ech sa'nalvaq' ku' vatz tx'ach tu yaab'il. Utz savoksa tu mam tza'l k'axk'o, jatva'l q'u'l ni'an vib'anon u ixoj tzi', oj ye'k sik'axa q'ul ipaav. ²³Utz yatz'el sunb'an tu yaab'il q'u'l nitilo'k tetz ti'. Ech kajay q'u niman vetz samotxootzajin aas nojchit in va'l nipich'un q'ul itxumb'al q'u aanima tuch' q'u taanima. Ech savaq' opon u choob'al seti' sejunuil ti' veb'anone'.

²⁴Pek nojchit nival sete, ab'iste ex atilex tu Tiatira ye' oknajex ti' u ye'xtxojla chusb'al tzi', ye'xhkam va't mantaar saval sete. Aya' ex ye' etootzaj va'l, “mam txumb'al” tetz tx'i'li'inaj, chu te'le'. ²⁵Utz aatz q'u b'a'nil txayel setaq'o cheel, tii enima opon nal u vuleb'al.

²⁶Ab'il va'l sasub'un u paav opon nal tu u ya'teb'al q'ii saj, savaq' tijle'm tan, nitxuq'txunsa'in tu va'l ni'ane'. Q'esalail si'an xo'l q'u tenam q'u'l ye' ninima Tioxh. ²⁷Kam u vjile'm va'l k'ulel vaq'o k'atz vunTat, ech u tijle'm savaq'e'. Samotxtoksa q'u tenam tu jik tu vich'ich' b'aara, aya' q'ul ikoontra. Echa' ivejtz'ul ma'j tz'aj si'an te. ²⁸Utz aatz q'u'l sasub'un u paav, savaq' b'ens echa' u mam tx'lumi'l majte va'l nije'ul b'iit isajb'e'.

---

^j 2.17 Atich ma'l u ley tetz q'u q'atb'al tzii tu Roma ti' q'u'l nixoch tib'. Echa' tzi' oj nojchit inujul ipaav ma'l tu q'u'l nichixoch tib', nichtaq'ax ma'l q'ej sivan te utz, nichib'en tu tze'. Utz aatz va'l ye'k ipaav, nichtaq'ax ma'l sij sivan te, techlal aas ye'k ipaav. Ech nichib'en tu totzotz. ^k 2.18 Aatz u tenam tzi', ch'ooich ko'xh ich'iie' aas taq'ax b'en u u' xe' q'u niman tetz u Jesusu q'u'l atich tzi'. A'ich vitenam ma'l u ixoj Liidia ib'ii va'l niman u Jesusu. Nital tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.14. Pek yit' Tiatira tere'n koj ib'ii cheel, Akhisar teku'en. Aatz u tokeb'al utz, “Sajla Tenam”. ^l 2.20 Aatz u Jezabeel tzi', q'esalaich xo'l q'u oksan tx'olo'm vatz u b'anich tioxh Baal ib'ii. Sib'al alol tetz u yolb'al Tioxh iyatz'a. Ech nital tu u Reyes I 16.31 tuch' tu u Reyes II 9.22-30. Utz a' va'l nik'amax ti' vib'ii tu u Jesusu ti'. Tan atich unjolol ixoj xo'l q'u niman tetz u Jesusu tu Tiatira aas ech ib'anone' utz, ech ichusune' u ixoj Jezabeel. A' niteesa q'u niman tetz u Jesusu tu b'ey.

²⁹Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj kan tal u Tioxhla Espiiritu tu q'u niman tetz u Jesusu tu junun tenam.— Chia.» Chajaxh te.— Texh ve.

Q'u yol alax tu q'u niman tetz u Jesusu tu Sardis

3 ¹Unchee' tal paj ve ech tza': —Tz'ib'a b'en q'u yol xe' u q'esala tetz q'u niman vetz tu Sardis tza', va' aanjel sunvatz.^m Utz al te ech tza': «Ech nital va' atil jujva' u Tioxhla Espiiritu tzix'e' tuch' jujva' q'u tx'umi'l tza': —Vootzajle kajay vab'anone'. Vootzajle aas itz'lelaxh nitalaxe'; loq' kamnjaxh sunvatz. ²Pek nachnoj aatine'. Tii a'an q'u kam q'u'l b'a'n, q'u'l toj texh ya'oj a'anta'. Tiira yit' jikom tere'n koj na'an unjolol q'u kam vatz Tiohx. ³Ech ulsa sak'u'l, kam q'u chusb'al k'u'lel aaq'o utz, ab'im'al aaq'o. Nima. Utz k'axa ak'u'l ti' q'u'l apaav. Tan oj yit' nachnoj koj aatine', ye'k anachlo'm su'ulin. Echa' tok elq'om tzaxe' sunb'ane'.

⁴Pek ech koj tan, atil untx'ajul aanima tzaxe' xo'l q'u niman vetz tu Sardis aas ye'xhkam niyansa tib' tu paav. Tx'aatx'och tatin sunvatz. Echa' ato'k ib'a'nla poloxh saj oksa'm. Ech nik'ulo'k ti' sa'atin sunk'atza. ⁵Tan ab'il a' sasub'un u paav, sa'nalb'ens tx'aatx'och tatin vatz Tiohx, echa' ivijlu tu b'a'nla poloxh saj oksa'm sab'anli. Utz ye'k sunsuu vib'ii tu u libro va' tz'ib'amalku vib'ii q'u'l sa'atin tu b'enq'ii b'ensaj. Utz savoksa vib'ii vatz vunTat, tuch' vatz q'u'l iaanjel majte. ⁶Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj kan tal u Tioxhla Espiiritu tu q'u niman tetz u Jesusu tu junun tenam.— Chia.» Chajaxh te.— Texh ve.

Q'u yol alax tu q'u niman tetz u Jesusu tu Filadeelfia

⁷Unchee' tal paj ve ech tza': —Tz'ib'a b'en q'u yol xe' u q'esala tetz q'u niman vetz tu Filadeelfia tza', va' aanjel sunvatz.ⁿ Utz al te: «Nital u Tiohx ech tza', va' ye'k paav k'atza utz, inujul, va' atil vilaave u Daviid tiq'ab'. Ech ab'il koj sajupun va' nijaje'. Utz ab'il koj sajajon va' nijupe':^o ⁸—Vootzajle kajay va' na'ane'. K'uxh ye'k maas ayak'il, b'a'nla kolel vunyolb'al saaq'o. Utz ye'xhkam neesa iib' vi'. Echixe'at aatz cheel, nivoksa ma'l u b'ey saatz. Echa' ijaje' ma'l jub'al utz, ye'xhab'il sajupun saatz. ⁹Utz ab'i iile'. Sa'nalulpeche'oj saatz vaq'o q'u koontrain eetz; ech satootzaji aas nojchit tiil'in sai'. Aya' q'u'l nimotxtoksa iq'ii aas ta'xh q'u'l nojchit meero itenam u Tiohx nimotxtale'. Utz aal jolol tetz u tx'i'li'inaj. Jolol ku'en txub'a'lom. ¹⁰Pek aatz cheel, sunkolelaxh vatz u mam tza'l

^m 3.1, 4 Aatz u yol Sardis, a' nik'asku'l ti' va't u yol Sario utz, “Va'l nijutzpe'l” chia. Pek aatz vib'ii cheel utz, Sart aye'n tikuenta Turquia. ⁿ 3.7 Aatz u Filadeelfia, “tiira b'a'n uchchil” chia. Alaser vib'ii cheel. Latzi' va'l atichku unjolol q'u u niman tetz u Jesusu aas nojchit tiira b'a'nich. ^o 3.7 Choktaj u Isaias 22.22; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 3.9; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 15.1-2.

va'l tul ti' q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' kajayil. Loq' iq'aq'al ko'n animat vunyob'al utz, aq'i't q'u tza'l. Tan tu u tza'l si'ilchik vitxumb'al q'u aanima.

¹¹Tii ab'an q'u b'a'nla chaj kam ninala'ane!. Tan sa'texhulin. Ech yit' va'ten koj saetzan vakoroona va'l nich'iane!. ¹²Tan ab'il sasub'un u paav, savaq' tijle'm k'atz u Tiohx. Echa' tatin piraal tetz totztiohx si'ane!; ta'n sichab'a tatine!. Echa' suntz'ib'a ok vib'ii vunTiohx ti!. Savoksa vib'ii vitenam u Tiohx ti!, aya' u Jerusaleen va'l anal sacheei, va'l tu Amlika sak'asku'!. Utz saok vunb'ii ti' majte va'l anal so'oki. ¹³Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj kan tal u Tioxhla Espiiritu tu q'u niman tetz u Jesusu tu junun q'u tenam.— Chia.» Chajaxh te.— Texhtu'.

Q'u yol alax tu q'u niman tetz u Jesusu tu Laodicea

¹⁴Unchee' tal paj ve ech tza': —Tz'ib'a b'en q'u yol xe' u q'esala tetz q'u niman vetz tu Laodicea tza', va'l aanjel sunvatz.^p Utz al te: «Nital u tzojpixsan tetz q'u kam ech tza', va'l txakb'a'n tetz vinujul, va'l inujul ni'an q'u kam, va'l k'ujleb'al k'u'l. Aya' u cheesan tetz kajay q'u kam tiq'aq'al u Tiohx. ¹⁵—Vootzale q'ul ab'anone!. Vootzajle aas niko'xh axh koj ch'ich' utz, niko'xh axh koj tz'a' tu val aatin sunk'atza. Aal b'a'n a' axh koj ch'ich' oj axh koj tz'a'. ¹⁶Ech ti' val aatine' tzi' aas yit' axh koj ch'ich', niko'xh axh koj tz'a', sako'nunxa'vaelaxh tuntzi!. Tan axh ku'en tiq'kin tu val aatin sunk'atza. ¹⁷Tan aal aatz naale': 'In tx'iiol iq'ii; b'a'n vatin vatz Tiohx. Utz ye'xh ko'xh kam nunya'ta.' Cha'axh. Loq' ye'xh at ni'enku see aas txumb'al aatz sunvatz. Ye'k atxa'k. Axh me'b'a'. Axh tzot. Utz t'u'lelaxh.

¹⁸Pek aatz cheel nival see, aas aal b'a'n sajj eetz u b'a'nla q'an ch'ich' ve va'l tiira b'a'nixnaj tu xamal. Ech nojchit sa'an tx'iiol iq'iiil. Utz sajj u nojla poloxh saj oksa'm ve, sooksa. Ech ye'k se'el aq'ii tu vat'u'ea'. Utz sajj acoliirio ve, txach'amansab' tetz isajin q'u b'aq' avatz. Ech sasajinaxh b'a'nil.

¹⁹Tan nivoksa tu jik utz, nunyaa kajay q'u'l ti'ilin ti!. Pek k'ucha aas nojchit tz'ejel avaanima vi' utz, k'axa ak'u'l. ²⁰Ab'i iile!. Atilin vatz jub'al utz; nunsik'lene!. Ech ab'iste a sa'ab'in unvi' utz, su'l'ijajin, so'oko'p'in tzixe!. Utz ela satx'a'nin tuch'!

²¹Ech ab'il a' sasub'un u paav, savaq' tzii te sak'uje' sunk'atza tu u k'ujleb'al tetz q'esala. Tan ech in, sub'el tek u paav vaq'o. Echixe'at k'uje'yin k'atz vunTat tu u k'ujleb'al tetz q'esala. ²²Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj kan tal u Tioxhla Espiiritu tu q'u niman tetz u Jesusu tu junun tenam.— Chia.» Chajaxh te.— Texh ve.

P 3.14 Aatz u tenam Laodicea tzi', ye'kan cheel. A' texh atilka q'ul ikuchamil. Latzi' va'l itz'ib'av b'en ma'l u u' u Pablo va'l opon tu u tenam Colosa majte. Nital tu Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Colosa 4.16.

U visioon ti' u toksal iq'ii u Tiohx tu Amlika

4 ¹Unchee' xamtich tek ti' q'u kam tzi', sajnin utz, vil ma'l u jub'al tu amlika, jajliche. Utz iq'ilapajin u vi' va'l q'ilanin b'axa chitu', va'l echa' toq' trompeta. Utz tal ve ech tza': —Ni'axh, chaje'ul tza'. Tan sunk'uch tere'n q'u kam see q'u'l su'uch ti' q'u kam paalyuka tzi'.— Texhtu'.

²Ech tu u mu'k'ul tzi', tiira atich u Tioxhla Espiiritu sunk'atza. Utz a' tek vila atich ma'l u k'ujleb'al tu Amlika tetz mam q'esala. K'ujleb ma'l aanima tuul. ³Utz aatz va'l k'ujliche tzi', ech tilone' u sivan jasje, tuch' u sivan cornalina. Utz aatz ti'aj u k'ujleb'al tzi', atich ma'l txakb'anch'el. Ech tilone' u sivan esmeralda.

⁴Utz sutimal ti' u k'ujleb'al tetz mam q'esala tu va't 24 k'ujleb'al tetz q'esala. K'ujleb 24 q'esala tuul vila. B'a'nla poloxh saj oksa'm. Utz atil je' ikoroona tivi', b'a'nla chaj q'an ch'ich'. ⁵Aatz tu u k'ujleb'al tetz mam q'esala tzi', niripkab'in tel itz'na'b'. Nituch tininunchil. Utz nituch q'eq'u'm. Atil jujva'l txijtsub'al vatz u k'ujleb'al tzi', nitoyve'. Aya' jujva'l u Tioxhla Espiiritu.^q

⁶Atich paj ma'l u kam vatz u k'ujleb'al tzi', echa' mar. Puuro espejo. Nipaal tuch sajinchil tuul.^r

Aatz tinik'a utz, ti'aj q'u k'ujleb'al tzi', atich kaava't itz'lich kam echa' txokop. Kaana b'aq' vatz siatz chaj utz, ti' iqu. ⁷Aatz u b'axa itz'lich kam tzi', echa' b'alam. Aatz u ka'b' utz, echa' chelem tooro vaakaxh. Aatz vitoxva', echa' ivatz aanima. Utz aatz vikaava', echa' xich' aas nixich'ane'. ⁸Utz aatz kaava'l q'u itz'lich kam tzi', vaajil ixich' atile sijununil. Kaana b'aq' vatz ti' elu'l tuch' tu tuul q'ul ixich'. Utz ye'k ila'm ni'an q'iils aq'b'al ti' talax ech tza':

—jYe'k paav k'atza, ye'k paav k'atza, ye'k paav k'atz u
kuB'aals Amlika, u mam Tiohx tetz o'te, tetz cheel utz, tetz
taab'a'b'en!— Chia.

⁹Aatz q'u itz'lich tzi', nimotxtal vitechalil u Tiohx va'l k'ujlele utz, ib'ena' ib'en ko'xh u tatine'. Nimotxtoksa iq'ii. Utz nimotxik'amabe q'u kam te kajayil. Ech ko'xh ni'an chajpaj. ¹⁰Aatz u 24 q'esala, nimotxipeche' vatz u Tiohx va'l k'ujleb'al tetz q'esala. Nitoksa iq'ii. Nimotxteesa q'ul ikoroona tivi' utz, nimotxtaq' ku' siatz tan, ib'ena' ib'en ko'xh u tatine'. Nimotxtal ech tza':

¹¹ —KuB'aal, nik'ulo'k sai'

^q 4.5 Choktaj u Zacarias 4.2-3; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 11.4.

^r 4.6-9 Choktaj u Ezequiel 1.5-25; 3.13; 10.15-22.

aas sa'alax vatechalil.
 Sa'oksal aq'ii.
 Utz eetz u mam ijle'm,
 tan, axh vetcheesan q'u kam kajayil.
 Utz tu vatxumb'al k'uxh atile utz,
 tu vatxumb'al veetika.— Chia.

U tijle'm u Chelem Karne'l ti' ixhejul u u' b'olq'imal tib' tuul

5 ¹Unchee' a' tek vila atich ma'l u u' b'olq'imal tib' tuul, tu u seb'al iq'ab' va'l k'ujlel tu u k'ujleb'al tetz q'esala. Kaana tz'ib' ato'k ti' utz, tu tuul. Utz b'a'nla jupel tu jujva'l sello.^s ²Utz vil ma'l u aanjel, aq'el ivi'. Qetun taltu ech tza': —¿Ab'il ma'j sik'ulo'k ti' aas su'lijaj u u' tzi'? Utz ¿su'lteesa q'u sello?— Texhtu'.

³Utz ye'xhab'il ma'j cheei aas sijaj u u' tzi'. Utz niko'xh ab'il koj sasajin; niko'xh tu Amlika; niko'xh vatz tx'ava' utz; niko'xh xo'l q'u kamnaj jaq' tx'ava'. ⁴Ech aatz in tan, kaanaich tek voq'e' tan, ab'il koj ma'j cheei aas nojchit sik'ulo'k ti' su'lijaj u u'. Utz niko'xh ab'il koj sasajin.

⁵Ech aatz tek ma'l q'u q'esala, tal ve ech tza': —Ye' ko'xh oq'axh. Tan a' sajajon u mam aa yak'il va'l tiira ole'naj, va'l echa' b'alam. Aya' vitu'xh ixalam u Judaa, vitu'xh ixalam u Daviid. Utz a' se'eesan jujva'l q'u sello. Tan a' va'l sub'unya.— Texhtu'.

⁶Unchee' sajinin. Utz a' tek vil ma'l u Chelem Karne'l txaklich xo'l q'u k'ujleb'al, tuch' xo'l kaava'l q'u itz'lich kam utz, xo'l q'u q'esala. Echa' yatz'el unpajul tu nacho'm vatz Tiohx ti' ijajax kuyb'al tilone'. Jujva'l tuk' atile utz, jujva'l b'aq' iatz. Aya' jujva'l q'u Tioxhla Espiiritu va'l chajel tu u vatz amlika tx'ava' kajayil.^u ⁷Ech ex tiq'o u u' u Chelem Karne'l va'l atich tu seb'al iq'ab' va'l k'ujlel tu u k'ujleb'al tetz mam q'esala. ⁸Utz ta'xh veet ik'ultu u u' tzi', motx peche' ku' kaava'l q'u itz'lich kam tuch' q'u 24 q'esala vatz u Chelem Karne'l. Atich iaarpa sijnunil. Utz iq'omal jununil tatib'al ikaxhlaan pom. B'a'nla q'an ch'ich', noonaj tu kaxhlaan pom. Aatz u kaxhlaan pom, a' nik'am ti' viq'ilat isik'let Tiohx q'u'l niman tetz u Jesusus.^v ⁹Utz nichmotxib'itza ma'l u ak' b'itzal ech tza':

—Ni'xhik'ulo'k sai' aas okyu u u' taq'ab' tzi'. Utz axh se'eesan q'ul iselloil. Tan axh va'l yatz'axaxh vatz Tiohx, echa' ook tu tx'olo'm.

^s 5.1 Aatz ko'xtene tan, ye'kich libro. Pek b'enchimal vatz tz'u'm ti' txokop nichuchku je' tz'ib' utz, b'enchimal vi' ma'l u kam nicheesal elu'l tu tuul ma'l u tal tze' papiro ib'ii. Utz aatz nichveet tuch u tz'ib' sii', nichib'olq'il tuul. Ech aatz va'l til u Xhan tzi' utz, echi. Nital tu U Lucas 4.20. A' nichitxakune' aas nichitz'ib'al u Yolb'al Tiohx. ^t 5.5 Choktaj u Geenesis 49.9-10. ^u 5.6 Aatz u yol "Chelem Karne'l" a' nik'am ti' vija'mel u choob'al paav nichik'ach q'u Israeel ko'xtene. Nipajik'am ti' u maanxhoil, u kuyb'al. Choktaj u Eexodo 29.38-41. ^v 5.8 Choktaj u Leviitico 2.1-2.

Tu vakajal vetachoov vipaav q'u aanima, q'u'l tetz tek Tiohx, k'uxh jatvatzul ko'n aanimail, kam ko'n iyolb'al, kam ko'n itenam.

¹⁰ Vetaaq'lu qijle'm k'atz u kuTiohx. Utz vetaaq'b'eno' oksan yol siatz. Ech sa'nalkub'an q'esalail tu u vatz tx'ava'.— Chia.

¹¹ Unchee' sajinin. Utz vab'i ivi' sib'la chaj aanjel, seplich ok ti' u k'ujleb'al tetz q'esala utz, seplich ok ti' q'u itz'lich kam utz, ti' q'u q'esala. Aatz u tachul q'u aanjel tzi', jatva'l ko'n miyoon. ¹²Ech nichmotxiqetun tal tu ech tza':

—Nik'ulo'k ti' u Chelem Karne'l aas sat'anb'a'li tan;
a' va'l yatz'ax vatz Tiohx, echa' tok tx'olo'm.
Ech nik'ulo'k ti' aas
sa'aq'ax tijle'm;
sa'aq'ax tx'iib'al iq'ii,
sa'aq'ax itxumb'al;
sa'aq'ax iyak'il;
saoksal iq'ii;
sa'aq'ax itechalil utz;
sab'itzali.—

Texhtu'.

¹³ Utz vab'i iyolon kajay q'u kam q'u'l cheesamal tu Amlika; antu q'u kam vatz tx'ava', q'u kamnaj jaq' tx'ava' tuch' q'u'l tu mar. Utz tuch' jatvatzul chit q'u kam atile. Tal ech tza':

—Aatz u q'esala va'l k'ujlel tu u k'ujleb'al tetz q'esala tuch' u Chelem Karne'l;
a' samotxb'itzali;
a' samotxalax itechalil;
a' samotxoksal iq'ii utz;
a' samotxaq'ax iyak'il b'enamen.
Ech ko'xh ib'ena'.—

Texhtu'.

¹⁴ Utz aatz kaava'l q'u itz'lich, tal ech tza': —Ee' a' chitu'.— Texhtu'. Ech aatz q'u 24 q'esala motx peche'i. Taq' ku' ivatz vatz tx'ava' utz, toksa iq'ii u Tiohx va'l ib'ena' ib'en ko'xh u tatine'.

U teesal u b'axa sello, ch'a'o u tokeb'al

6 ¹ Unchee' vil teesat u b'axa sello u Chelem Karne'l. Ech vab'i iyolon ma'l tu kaava'l q'u itz'lich kam. Utz aq'el ivi' ijelun tuul viyol. Tal ech tza': —Ni'axh.— Texhtu'.

²Ech vil ma'l u saji' chee. Aatz va'l atich je' ti', iq'omich ma'l iarco b'amb'al ich'a'o. Utz aq'ax ma'l ikoroona. Ech k'asu'l tu ch'a'o tan, b'anel nal kanaal taq'o. Utz kanaal tere'n ma't i'ane'.

U teesal u ka'b' sello, chi'k'ula'ib' u tokeb'al

³Aatz teesa u ka'b' sello u Chelem Karne'l, vab'i iyolon u ka'b' itz'lich kam. Tal ech tza': —Ni'axh.— Texhtu'.

⁴Ech vil ik'asu'l ma'l u kaji' chee. Aatz va'l atich je' ti', aq'ax ma'l mam espada te. Utz aq'ax tzii te aas ch'a'o su'ltoksa tu u vatz tx'ava'. Sa'texhmotxiyatz' je' tib' aanima tib'ilaj taq'o.

U teesal u toxva' sello, va'y u tokeb'al

⁵Aatz teesa u toxva' sello u Chelem Karne'l, vab'i iyolon u toxva' itz'lich kam. Tal ech tza': —Ni'axh.— Texhtu'.

Utz vil ma'l u q'ej'i' chee. Aatz va'l atich je' ti', atich ma'l paab'al tiq'ab'.
⁶Utz vab'i tuch ma'l u yol xo'l kaava'l q'u itz'lich kam. Tal ech tza': —Ka'va'l ko'n libra triigo vija'mel ma'l q'ii aq'on. Oj sebada utz, vaajil libra u ja'mel. Ech koj u aseite tuch' u ta'l uuva, ye'k sakano'k.— Texhtu'."

U teesal u kaava' sello, kamchil u tokeb'al

⁷Aatz teesa u kaava' sello u Chelem Karne'l, vab'i u kaava' itz'lich kam tal ech tza': —Ni'axh.— Texhtu'.

⁸Ech a' tek vil ma'l u q'ani' chee. Kamchil ib'ii va'l atich je' ti'. Utz Molb'al Tib' Kamnaj ib'ii va'l atichka ti' iqu'l. Ech motx aq'ax tzii te siyatz' aanima tu u vatz tx'ava'; untanul tu kaa tanul siyatz' tu espada, tu va'y, tu ch'a'o, tu yaab'il. Utz kam ko'n txokpilil xo'l tze' sachi'on.

U teesal u to'va' sello, choob'al paav nijajax ti' q'u yatz'ol tetz q'u niman tetz u Jesus

⁹Aatz teesa u to'va' sello u Chelem Karne'l, vil jaq' u nachb'al Tiohx, q'u taanxelal q'u aanima q'u'l ma'tich iyatz'ax ti' itxakb'a't tib' ti' u yolb'al Tiohx. ¹⁰Utz nichmotxiqetun taltu ech tza': —iKuB'aal Tiohx, ye'k paav sak'atza, axh vinujul! ¿Jatu tek satx'ol inujul vipaav q'u aanima tu u vatz tx'ava' q'u'l vetyatz'ono'? ¿Jatu tek saaq' ch'exb'al te ti' q'u kukajal vetel taq'o?— Texhtu'.

¹¹Ech motx aq'ax ib'a'nla chaj poloxh saj oksa'm sijununil. Utz alax te aas samotxich'ia b'itoj tiempo, tz'aj nal opon tere'n q'u tetz niman Tiohx q'u'l echat ikam sakami.

---

^w 6.6 Aatz u ja'mel ma'l q'ii aq'on nital tza' utz, ma'l denaario, ma'l ch'ich' puaj tetz q'u aa Roma. Pek nichib'amb'e vitenam u Tiohx majte tan, atich ok jaq' imantaar u ijlenal tu Roma.

U teesal u vajaj sello, mam kab'naano ul taq'o

¹²Aatz teesat u vajaj sello u Chelem Karne'l, yakich paaloj ma'l mam kab'naano. Yakich q'ejb'oj iatz u q'ii taq'o, ech teku'en a' q'ej b'u'j tetz txumu'm. Kajb' iatz u ich', ech teku'en a' ikajal aanima. ¹³Ech motx chajpu ku'l q'u tx'umi'l vatz tx'ava', echa' ichajpu ku'l viikuxh aas nipaal ma'j mam kaji'q'. ¹⁴Sotz u amlika tzi'; ib'olq'i tib' tuul, echa' ib'olq'il ma'j xaj u'. Utz motx jalpu tatib'al kajay q'u muunte, tuch' kajay q'u sepkin tx'ava' nik'a a'.

¹⁵Ech aatz q'u ijlenal tu u vatz amlika tx'ava' tza', motx ex imuj tib' tu q'u jul. Utz at motx ex imuj tib' tu joymal sivan tulaj muunte. Antu q'u'l sib' tijle'm, q'u tx'iiol iq'ii, q'u q'esal sol, q'u mamaj q'atb'al tzii. Antu q'u me'b'a', q'u'l k'ayimal tib' tu aq'on utz, tuch' q'u'l yit' k'ayimal koj tib' tu aq'on. ¹⁶Ech motx tal tu q'u muunte, tuch' q'u mamaj sivan ech tza': —Ku'ojex qi'! Utz ;mujtajo' vatz va'l k'ujlel tu u k'ujleb'al tetz mam q'esala! Utz ;koltajo' vatz vik'a'nal u Chelem Karne'l! ¹⁷Tan cheel u mam q'ii tetz vik'a'nal va'l xo'eb'al. Utz ab'il koj ma'j satx'akon.— Texhtu'.

U tok techlal q'u Israeel tipala q'u'l niman tetz u Jesusu

7 ¹Xamtich tek ti' q'u kam tzi', vil kaava'l aanjel txakliche. Jununil tu junun ikaa paq'il ixoob'al u tx'ava'. A' nichimaj ipaal u kaji'q' tu kaava'l vipaaleb'al. Ech ye'kan sapaal kaji'q' vatz tx'ava'; niko'xh vi' u mar utz; niko'xh vi'aj q'u tze'. ²Utz vil va't u aanjel, aalich ije'ul tu vije'ab'al ul u q'ii. Iq'omich ma'l u oksab' echlal taq'o, tetz u itz'lich Tioxh. Ech qetun taltu b'en tu kaava'l q'u aanjel q'u'l ma'tich taq'ax tzii te aas siyansa u vatz tx'ava' tuch' u mar.

³Tal te ech tza': —Eyansach u vatz tx'ava' tuch' u mar utz, tuch' q'u tze'. Pek analen aas ma't qoksat techlal kajay q'u taq'onom u kuTioxh tipala.— Texhtu'.

⁴Unchee' vab'i u tachul q'u'l ok techlal. Ma'len 144,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam q'ul ik'aol u Israeel.

⁵12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Judaa oksal techlal.

12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Rubeen.

12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Gad.

⁶12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Aseer.

12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Neftalii.

12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Manasees.

⁷12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Simeoon.

12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Levii.

12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Isacaar.

⁸12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Zabuloon.

12,000 xo'l q'ul itu'xh ixalam u Xhep.

Utz 12,000 ok techlal xo'l q'ul itu'xh ixalam u Benjamiin.

U toksal iq'ii u Tiohx tu tz'ajel iatz aanima

⁹Xamtich tek ti' q'u kam tzi', a' tek vil ma'l mama'la tenam aas ye'xhab'il ko'xh tech ti' tachele'. Tz'ajel iatz animail tu vatz amlika tx'ava', tikuenta mamaj tenam, tuch' talaj tenam. Jatvatzul ko'n animail utz, jatvatzul ko'n iyolb'al. Jolol txaklich vatz u k'ujleb'al tetz u mam q'esala utz, vatz u Chelem Karne'l. Jolol ato'k toksa'm b'a'nla poloxh saj. Utz sikajayil, iq'omal xaj ipalma tiq'ab'. ¹⁰Utz motx qetun tal tu ech tza':

—Aatz u kuTiohx, va'l k'ujlel tu u k'ujleb'al tetz q'esala,
a' u Chitol tu paav,
tuch' u Chelem Karne'l.—

Texhtu'.

¹¹Utz kajay q'u aanjel jolol txakliche. Seplich ok ti' u k'ujleb'al tetz q'esala, ti' q'u q'esala utz, ti' kaava'l q'u itz'lich kam. Ech motx peche'i. Motx taq' ku' ivatz utz, toksa iq'ii u Tiohx va'l k'ujlel tu u k'ujleb'al tetz q'esala. ¹²Motx tal ech tza':

—¡A' chitu!
a' sa'alax b'a'nil ti' u kuTiohx.
A' sa'alax itechalil;
a' sa'alax aa txumb'al ti';
a' sak'amab'el q'u kam te;
a' sa'oksal iq'ii;
a' sa'alax aa yak'il ti';
b'enamen
ech ko'xh ib'ena'. A'i.—

Texhtu'.

¹³Unchee' aatz ma'l tu q'u q'esala, iq'ila'in. Tal ve ech tza': —¡Ab'il q'u'l b'a'nla poloxh saj q'u toksa'm niile' tzi'? Utz ¿til vetmotxk'asku'l?—
Texh ve.

¹⁴Ech aatz in, val te ech tza': —Unb'aal, axh ootzajin tetz ab'il.—
Texhin te.

Utz tal ve ech tza': —Aatz q'u aanima tzi', a' q'u'l vetpaal tu u mam k'axk'o atzi'. Utz vettx'aale'l q'ul ipaav tu vikajal u Chelem Karne'l. Echixe'at tx'aatx'ochi utz, b'a'nla poloxh saj q'u toksa'm tzi'. ¹⁵Ech toke' jolol ato'k vatz u k'ujleb'al tetz iq'esalail u Tiohx. Utz q'iils aq'b'al nitoksa iq'ii u Tiohx tu va'l atilka. Utz aatz u Tiohx va'l k'ujlel tu u k'ujleb'al tetz mam q'esala, satilb'e satoksa sik'atza.

¹⁶Ech ye'kan samotxkam tu va'y, tu tzaji tzi'l. Niko'xh u q'ii sa'tere'nkojk'achon tzi'. Utz ye'kan sakam tu tz'a'. ¹⁷Tan a' saxeen; a' sailb'en u Chelem Karne'l, va'l atil xo'l q'u k'ujleb'al tetz q'esala. A' si'iq'on ib'ey. Se'ntaq' taa' tu chun a' tetz b'enq'ii b'ensaj. Utz u Tiohx sasuun q'u ta'l b'aq' iatz.— Texhtu'.

U teesal u jujva' sello, jujva't mam choob'al paav saul taq'o

8 ¹Unchee' aatz teesa u jujva' sello u Chelem Karne'l, yakich uchoj ma'l tz'ine'chil tu Amlika, kamal nik'amoj oora. ²Ech vil jujva'l q'u aanjel txaklich vatz u Tiohx. Utz aq'ax jujva'l trompeta te, jununil tetz.

³Utz ul va't u aanjel. Txake' vatz u nachb'al Tiohx. Iq'omich ma'l ku'eb'al kaxhlaan pom tiq'ab', b'a'nla q'an ch'ich'. Utz sib'la chit kaxhlaan pom aq'ax te. Sitz'e'sa je' vi' u nachb'al Tiohx va'l q'an ch'ich' vatz u k'ujleb'al tetz mam q'esala. A' satoksav xo'l viq'ilat isik'let Tiohx q'u niman tetz u Jesuus. ⁴Ech je' isib'el u kaxhlaan pom va'l nichitze'e' tu tz'e'sab' kaxhlaan pom tiq'ab' u aanjel utz, je'op vatz Tiohx, tuch' viq'ilat isik'let Tiohx q'u niman tetz u Jesuus. ⁵Ech inoosa ku' tere'n txa' xamal u aanjel tu u tz'e'sab' ikaxhlaan pom. A' tiq'ov elu'l vi' u nachb'al Tiohx. Ech ik'on ku'l u tz'e'sab' kaxhlaan pom vatz tx'ava'. Ech yakich tininunoj u vatz amlika tx'ava'. Uch mamaj q'eq'u'm. El itz'na'b'. Utz mam kab'naano paali.

U toq'sal jujva'l q'u trompeta, choob'al paav nital junun

⁶Ech aatz tek jujva'l q'u aanjel q'u'l ma'tich taq'ax trompeta te, motx i'an liista q'ul itrompeta ti' toq'sale'. ⁷Aatz u b'axa aanjel, toq'sa vitrompeta. Utz ku' sajb'atz. Ku'l xamal yuuel tuch' kaj. A' k'onaxku ku'l vatz tx'ava'. Utz tz'e' untanul tu ox tanul q'u tze', tuch' kajay q'u chaxa xajtze'.

⁸Aatz u ka'b' aanjel, toq'sa vitrompeta. Utz yakich k'onax b'en ma'l va'l tu mar echa' mam muunte tilone'. Techal itini'pun xamal ti'. Ech yakich b'enoj kajal, untanul tu ox tanul u mar. ⁹Ech yakich kamoj untanul tu ox tanul q'u itz'lich kam tu mar. Utz yakich yuch'axoj untanul tu ox tanul q'u vaarko.

¹⁰Aatz u toxva' aanjel, toq'sa vitrompeta. Utz yakich chajpoj ku'l ma'l u mam tx'umi'l tu amlika. Techal toyve'. Echa' toyvu ma'l mam txijtxub'al. Utz ku' vi' untanul, tu ox tanul q'u nima' utz, ku' vi' untanul tu ox tanul q'u chunil a'. ¹¹Aatz u tx'umi'l va'l chajpi, a' ib'ii K'ay. Echixe'at untanul b'ens k'ay tu ox tanul q'u a'. Ech sib' aanima kam tu q'u a' tzi'. Tan k'ayb'i.

¹²Aatz u kaava' aanjel, toq'sa vitrompeta. Utz yakich yanoj q'u txijtxub'al atil tu amlika taq'o. Ukentu untanul tu ox tanul itxijtxune'. Ye't txijtxuni, k'uxh u q'ii, k'uxh u ich' utz, k'uxh q'u tx'umi'l. Ech 4 oora

so'ok aq'b'al tu ma'l q'ii taq'o. Utz 4 oora paat ye'k satxijtxun u ich' tuch' q'u tx'umi'l tu aq'b'al si'an majte.

¹³Unchee' sajinin utz, a' tek vil ipaal ma'l u xich' tu amlika. Utz vab'i iquetun taltu ech tza': —jTilayol, tilayol, tilayol saya'k q'u aanima tu u vatz tx'ava' tu q'u kam su'ul ti' aas latoq'sa q'u trompeta oxva'l q'u aanjel!— Texhtu'.

9 ¹Ech aatz u to'va' aanjel, toq'sa vitrompeta. Utz a' tek vil ichajpu ma'l u tx'umi'l tu amlika; ku' vatz tx'ava'. Aq'ax tzii te sijaj u mam jul. ²Utz aatz ijaj u mam jul, yakich b'ukinoj ije'ul mam sib' tuul. Echa' ib'ukin ije' isib'el ma'j mam oorno. Utz yakich q'ejb'oj iatz u q'ii tuch' u kaji'q' taq'o.* ³Ech motx chee elu'l unjolol txokop xo'l q'u sib' tzi', echa' sak'. Utz motx ipaxi paal tib' tu u vatz amlika tx'ava'. Ech aq'ax tzii te aas ech ichi'on ch'it jee si'ane'. ⁴Alax te aas ta'xh sichi' q'u aanima q'u'l ye'k u echlal tetz u Tiohx tipala. Pek ye'k siyansa q'u chaxa xajtze' tu vatz tx'ava'. Niko'xh vixaj q'u mamaj tze'. ⁵Pek ye't aq'ax tzii te aas siyatz' q'u aanima. Pek sako'xhtoksa b'oj tu choo tu peena tu o'va'l ich'. Aatz u chi'om sanachax tu vichi'b'al, echa' ichi'on ichi'b'al ch'it jee aas nich'i' aanima.

⁶Ech aatz tek q'u aanima si'an tu q'u q'ii tzi', sa'tekmotxichok ikame'. Sa'tektachva kamchil; loq' sa'tere'nkojkami. Tan ye'kan u kamchil sauchi.

⁷Aatz q'u txokop tzi', echa' chee aas ch'iam texh ni'an tu b'enchil tu ch'a'o. Jolol atich je' ma'l u kam tivi', echa' b'a'nla q'an ch'ich' koroona. Aatz q'ul ivatz, echa' vatz aanima. ⁸Atich xi'l ivi', echa' xi'l ivi' ixoj. Utz aatz q'u tee, echa' ivaal tee b'alam. ⁹Jolol atich ok ichale'k tetz b'amb'al ch'a'o, echa' ch'ich'. Utz aatz u toq' tuul q'ul ixich', echa' ilek'na'n ib'en chee tuch' kare't aas vit'asp ib'en tu ch'a'o. ¹⁰Atich ijee, echa' ijee ch'it jee. Utz a' atik vichi'b'al tzi'. Ech tu q'ul ijee si'anvu tu q'u aanima tu o'va'l ich'. ¹¹Aatz viq'lesal tixo'l utz, aya' ma'l u aanjel tetz tx'i'li'inaj va'l je'ul tu u mam jul. Utz Abadoon ib'ii tu yolb'al hebreo. Pek aatz ib'ii tu yolb'al griego utz, Apolioon.†

¹²Aatz u b'axa tilayolla mam choob'al paav, paalya. Pek ka'va't mam choob'al paav tul ti'.

¹³Unchee' aatz u vaajaj aanjel, toq'sa vitrompeta. A' tek vab'i telu'l ma'l u yol xo'l junun q'u xoo'b'al ivi' u nachb'al Tiohx q'u'l echa' tuk' txokop. Aya' u nachb'al va'l b'a'nla q'an ch'ich' atil vatz Tiohx.‡ ¹⁴Utz tal b'en tu u vaajaj aanjel ech tza', va'l atich u trompeta tzixex': —Chite'l kaava'l q'u aanjel q'u'l qitzel tzi' u mam nima' Eeufrates.— Texh u yol. ¹⁵Ech ichitlu kaava'l q'u aanjel q'u'l nichnalich'iane'. Utz a' texh nichmotxich'ia topon u oora, u q'ii, u ich' utz, u ya'b'. Ech siyatz' untanul xo'l ox tanul

* 9.2 Choktaj U Lucas 8.31. † 9.11 Aatz u yol "Apolioon", "yansanal" chu u tokeb'al.

‡ 9.13 Choktaj u Eexodo 27.2; 29.12.

q'u aanima. ¹⁶Utz vab'i u tachul q'ul isol q'u'l atich je' ti' chee; ma'len 200,000,000.

¹⁷Unchee' ech tilax q'u chee unb'an tu visioon tza'. Atich je' sol ti'. Aatz q'u sol, jolol atich ok ich'ich' chale'k, b'anb'al ch'a'o echa' xamal. Utz ech tilone' u sivan safiro. Ech tilon q'ol majte. Aatz q'ul ivi' q'u chee tan, echa' vi' b'alam. Utz nitelu'l xamal titzi', tuch' sib' utz, tuch' q'ol.^a ¹⁸Ech kam untanul tu ox tanul q'u aanima, tu oxva'l q'u yatz'b'al q'u'l nichtelu'l titzi' q'u chee tzi'. Aya' u xamal, u sib' tuch' u q'ol. ¹⁹Tan aatz viyatz'b'al q'u chee, aye'n titzi' utz, aye'n tijee. Aatz q'ul ijee, atil ivi', echa' tx'i'la txokop. Ech a' nichmotxitzotiv q'u aanima tuul.

²⁰Unchee' aatz tere'n q'u aanima q'u'l ye't motx kam tu q'u yatz'b'al tzi', niko'xh ma'kojmotxik'axa ik'u'l ti' q'u ye'xtxoj nimotxi'ane'. Motx koj iya'sa tok iq'ii q'u tioxhil tx'i'li'inaj, tuch' q'u b'anich tiohx q'u'l b'a'nla q'an ch'ich' ku'en, b'a'nla saj ch'ich' ku'en, q'an ch'ich' ku'en utz, tuch' q'u b'anich tiohx q'u'l k'oxich sivan, k'oxich tze' ku'en. Jatu koj sasajini. Jatu koj sa'ab'ini. Utz sa'kojix'ol xaaom. ²¹Utz niko'xh ik'axa koj ik'u'l ti' q'u yatz'o'm, ti' q'u tistanine', ti' q'u eesaib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj utz, ti' q'u telaq'.

U taq'ax u u' tu u Xhan i'an u aanjel

10 ¹Unchee' vil iku'l va't u aanjel tu Amlika. Aq'el ivi'. Sutimich ti'aj tu sutz'. Utz atich je' txakb'anch'el tivi'. Aatz vivatz, ech irib'une' u q'ii tzi'. Pek aatz q'u tajan, echa' lankin xamal. ²Atich ma'l tal u' tiq'ab', jajjele. Ech aatz ku'l, itxakb'a' u seb'al tajan vi' u mar. Utz itxakb'a' vimax vatz tx'ava'. ³Utz qetun tu yol. Aya'l a' iq'eq'un b'alam i'ana. Utz ta'xh veet iq'eq'une', juj tanul mam tzaq'ab'ch'e'n ka'pajun q'ul iyol.

⁴Unchee' ta'xh veet ika'pajul q'ul iyol tu jujva'l q'u mam tzaq'ab'ch'e'n, si'chuntz'ib'a vala. Pek a' tek vab'i va't u yol tu Amlika, tal ve ech tza': —Atoj ko'n q'u yol sak'u'l tzi', q'u'l vettal jujva'l q'u mam tzaq'ab'ch'e'n. Ye'k satz'ib'a.— Texh ve.

⁵Ech aatz u aanjel va'l vil itxakb'a't ma'l tajan vi' u mar utz, itxakb'a' va't vatz tx'ava'. Ilak je' u seb'al iq'ab' tu amlika. ⁶Utz ech toksat vib'ii u Tiohx tu q'ul iyol, u Tiohx va'l b'enq'ii b'ensaj tatine', va'l b'anon u amlika tuch' kajay q'u kam atil tuul, u b'anol tetz u tx'ava' tuch' kajay q'u kam atil tuul majte utz, u b'anol tetz u mar tuch' kajay q'u kam atil tuul. Tal u aanjel ech tza': —Ye'xhkam texh sach'iali. ⁷Pek a' texh so'opon u q'ii aas satoq'sa vitrompeta u jujva' aanjel. Satzojpu kajay q'u kam b'anich nal ti' tu u Tiohx, q'u'l yit' ootzajimal koj tu aanima. Aya' q'u kam b'axab'samal nal el talax titzi' q'u taq'onom u Tiohx, aya' q'u alol tetz u yolb'al Tiohx.— Texh u aanjel.

^a 9.17 Aatz u b'a'nla sivan safiro, xolel tilone', q'anq'o, kajko utz, xay'i'.

⁸Ech vab'i paj u vi' va'l vab'i tu amlika b'axa. Tal ve ech tza': —Kuxh iq'o u tal u' jajlel tuul tiq'ab' u aanjel tzi', va'l ma'l tajan txaklel vi' mar utz, va't tajan txaklel vatz tx'ava'.— Texhtu'.

⁹Ech b'enin xe' u aanjel utz, unjaj u tal u' te. Utz tal ve ech tza': —Ila utz, echb'u. Chi' toko'p tatz'i' si'ane', echa' ta'l kab'. Pek sik'ayb'ixsa tuul avuul.— Texhtu'.

¹⁰Ech unk'ul u tal u' tiq'ab' u aanjel utz, vechb'u. Chi' toko'p tuntzi', echa' ta'l kab'. Pek ta'xh veet vechb'u, ik'ayb'ixsa tuul vuul.^b

¹¹Ech alax ve ech tza': —Ministeer saal q'u kam niile' naab'i tza'. Saal xo'laj tenam, xo'l mamaj tenam, xo'l aanima aas jatvatzul ko'n iyolb'al utz, xo'l ijlenal.— Texhtu'.

Q'u kam si'an ka'va'l q'u texhtiigo

11 ¹Ech aq'ax ma'l u aa ve, echab'al echa' b'aara. Utz alax ve ech tza': —Kuxh utz, echa u tuuleval u totztiohx, tuch' u nachb'al Tiohx. Utz laach majte jatva'l q'u aanima q'u'l nimotxtoksa iq'ii u Tiohx tzi'.^c ²Pek aatz u vatz iq'analil u totztiohx, aq'ka; ye'k seecha. Tan oksamaltekka tikuenta q'u puera aanima q'u'l ye' tootzaj Tiohx. Utz kam ko'n toj motx i'an tu u tioxhla tenam tu ma'l 42 ich'. ³Pek savaq' tijle'm ka'va'l q'ul untexhtiigo ti' talax q'ul unyol tu ma'l 1,260 q'ii. Sib'axab'sa q'ul unyol. Satoksa toksa'm tetz txumu'm tuul sib'axab'sa q'ul unyol.— Texhtu'.

⁴Aatz ka'va'l q'u texhtiigo, a' nik'am ti' ka'va'l q'u tze' olivo. Utz nik'am ti' ka'va'l q'u tatib'al txijtxub'al majte q'u'l atil vatz u Tiohx viB'aal u vatz tx'ava'.^d ⁵Ech oj ab'il ma'j kam si'an tu q'u texhtiigo sitxume' tzi', kamchil si'ane'. Xamal saelul' titzi' q'u texhtiigo ti' iyatz'axe'. Ech ikam kajay q'u'l ikoontra si'ane'. ⁶Tan atil tijle'm aas ye'k sachajpu jab'al tu amlika taq'o, jatva'l q'ii satal q'ul iyol u Tiohx. Atil tijle'm aas sataq' b'ens kajal q'u a'. Utz jatvatzul ko'n choob'al paav sataq' ku' ti' q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'. Samotxi'ane' jatpajul isa'.

⁷Unchee' aatz samotxtzozpu ti' talax q'ul iyol u Tiohx, sachee je'ul tu u mam jul ma'l u xa'eb'alla txokop. Utz si'an ch'a'o tuch' q'u texhtiigo tzi'. Ech sasub'li, sayatz'li. ⁸Ech aatz q'ul ichi'l, samotxkaa tinik'a u mam tenam Jerusaleen, va'l je'k u kuB'aal Jesus vatz kurus, va'l a' nik'am ti' vib'ii ka'va'l q'u aa paavla chaj tenam, u Sodoma tuch' u Egipto. ⁹Ech oxva'l q'ii tuch' unnik'amte si'an ku' tu b'ey. Ye'k sa'aq'ax tzii samujli. Kajay aanima sailon, jatvatzul ko'n iyolb'al, jatvatzul ko'n animail, tu mamaj tenam utz, tu talaj tenam. ¹⁰Ech aatz q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava', sa'xhmotxtxuq'txun ti' aas ma't ikam ka'va'l q'u texhtiigo tzi'.

^b 10.10 Choktaj u Ezequieel 2.8-10; 3.1-3. ^c 11.1 Choktaj u Ezequieel 40.3; u Zacarias 2.1-2. ^d 11.4 Choktaj u Zacarias 4.11-14.

Sa'xhmotxchi'b' taq'o. Samotxtaq' b'en tib' toya sivatjaz ti' vikameb'al. Tan nojchit ma'tich motx ipaal tu k'axk'o taq'o.

¹¹Ech ta'xh sael oxva'l q'ii tuch' unnik'amte ikam q'u texhtiigo, saq'aavulsal taanxelal tu u Tiohx. Ech samotxlakpi; samotxch'ine'i. Ech mam xo'val saok k'atz q'u aanima q'u'l sailon. ¹²Utz ech samotxtab'i ma'l u yol tu Amlika, satal te ech tza': —¡Je'ojulex tza'!— Chaj te. Ech samotxb'enje' tu Amlika tu sutz'. Utz sailax tu q'u koontrain tetz.

¹³Ech aatz si'an tu u mu'k'ul tzi', yak sapaaloj ma'l mam k'ab'naano tu u tenam va'l samotxelkub'en. Utz aatz untanul tu laa tanul u tenam, yak sab'enoj tu qootz'. Utz sakam 7,000 aanima. Aatz tere'n q'u aanima samotxkaai, samotxxo'vi. Utz sa'tektoksa iq'ii u Tiohx tu Amlika.

¹⁴Paalyu u ka'b' tilayolla mam choob'al paav. Loq' tul u toxva' mam choob'al paav va'l tilayol.

U toq'sal u jujva' trompeta, nixe't viQ'esalail u Tiohx

¹⁵Aatz u jujva' aanjel, toq'sa vitrompeta. Utz a' tek vab'i tuch mam q'eq'u'm tu Amlika. Ech nichtal tza':

—Aatz q'u ijlenalil
tu u vatz amlika tx'ava' kajayil,
okyu tiq'ab' u kuB'aals Amlika,
tuch' u Cristo.
Ech si'an ijlenalil b'enamen,
b'enq'ii b'ensaj.—

Texhtu'.

¹⁶Unchee' aatz q'u 24 q'esala q'u'l k'ujlich tu q'u k'ujleb'al tetz q'esala vatz u Tiohx, motx peche'i. Motx taq' ku' ivatz utz, toksa iq'ii u Tiohx.

¹⁷Motx tal ech tza':

—Nikuk'amab'e see kuB'aals Amlika,
Mam Tiohx.
Tan, axh u Tiohx tetz cheel,
tetz o'te utz,
tetz taab'a'b'en.

Tan okyu u mam ijje'm.

Xe'ti val ijlenalil tu u vatz amlika tx'ava'.

¹⁸Tan k'uxh nilakpu ivi' q'u mamaj tenam sai',
lakpi avi' majte.

Utz cheel u tiempo aas satx'ol inujul q'u kamnaj.

Cheel va'l saaq' vib'a'nla choob'al

kajay q'ul aaq'onom,

q'u alol tetz vayolb'al,
 tuch' q'u niman tetz u Jesuus
 utz, jatva'l chit q'u nimaj,
 ch'ooaj q'u'l atil aatin siatz.
 Pek sasotzsa q'u yuch'ul
 tu u vatz amlika tx'ava'.—

Texhtu'.

¹⁹Unchee' a' tek vil ijajpu u tatib'al u Tiohx va'l tu Amlika. Utz na'vit elu'l u tioxhla kaaxha va'l atil u nuk'u'm tuul. Utz el itz'na'b' tu u vatz tx'ava'. Uch mam q'eq'u'm. Tininun u vatz tx'ava'. Paal ma'l mam kab'naano. Utz kaana sajb'atz ku'i.

Vib'antu ik'u'l u Dragoon ti' u ixoj va'l a' nik'am ti' q'u Israeel

12 ¹Unchee' a' tek vil ichee ma'l u mam xheenya tu amlika. Vil ma'l u ixoj, techal irib'un ti'aj. Q'ii u toksa'm. Atilka u ich' jaq' tajan. Utz atich je' ma'l ikoroona tivi', kab'laal tx'umi'l tzolchel ok ti'.^e ²Aatz u ixoj tzi', atich tu tiichajla yaab'il. Utz aalich texh topon u tiempo aas si'an b'a'n. Va'l iq'eq'un tu chi'om.

³Ech a' tepaj vil ichee va't u xheenya tu amlika. Ma'l u mam txokop, Dragoon ib'ii. Kaji' tilone'. Jujva'len ivi' utz, laval tuk'. Atil je' ikoroona tu junun q'ul ivi' tzi'.^f ⁴Utz paal ijuxu untanul tu ox tanul q'u tx'umi'l tu amlika tu vijee. Ik'on ku'l vatz tx'ava'. Ech txake' u Dragoon vatz u ixoj va'l si'chtekitz'pu u titz'in. Tan sichi'e' nichtale', ta'xh si'itz'pi.

⁵Ech itz'pu u titz'in u ixoj tzi'. Tal xiak. Utz sa'nali'an ijlenalil. Echa' tu ch'ich' b'aara satoksav q'u aanima tu jik tu kajay q'u tenam. Pek ul eesaloj b'en utz, ex aq'axoj vatz u Tiohx, vatz vik'ujleb'al tetz mam iq'esalail.

⁶Utz aatz u ixoj tzi', elb'en. Ex atoj tu ma'l u tz'inlich tzaji tx'ava' tu va'l b'anichnalku tuch tatib'al tu u Tiohx. Utz a' si'ilb'elik tzi' tu ma'l 1,260 q'ii.^g

⁷Ech xe't ma'l ch'a'o tu amlika. Aatz u Me'k, u q'esal aanjel, molomal tib' tuch' q'ul iaanjel i'an ch'a'o tuch' u Dragoon.^h Utz aatz u Dragoon,

^e 12.1 Nitalche' aas a' nik'am ti' u Israeel u ixoj tzi', vitenam u Tiohx. Aatz u q'ii tuch' u ich', a' nik'am ti' q'esala oj txutxa b'aala. Utz aatz q'u tx'umi'l, a' nik'am ti' aanima aas sib' tijle'm. Nital tza' aas kab'laal tx'umi'l ato'k ti' vikoroona u ixoj. Aatz u kab'laal tzi', a' nik'am ti' kab'laal q'ul ik'aol u Jacoob, aya' vik'uy imam kajay q'u Israeel. Nimna'l tu u Genesis 37.9 tuch' tu u Jeremias 31.35-36. Aatz q'u kam q'u'l atil k'atz u ixoj, aya' u q'ii, u ich' tuch' q'u tx'umi'l, jolol amlikail kam. Pek aatz q'u kam atil ti' u Dragoon, aya' jujva'l q'u vi' tuch' laval q'u uk', jolol vatz tx'ava' kamil. ^f 12.3-4 Kaji' tilon u Dragoon; techlal k'a'nal. A' nik'am ti' ma'l' txokop q'u'l juxuib' ib'ena'; echa' ma'l' kan, oj ma'l' txokpil a'. Choktaj u Jeremias 31.35; U Tio 24.29-30; u Genesis 3.15. ^g 12.6 Aatz u 1,260 q'ii nital tza', oxva'l ya'b' tuch' unnik'amte ni'elka. ^h 12.7 Aatz u tokeb'al u b'ii "Me'k" utz, "Ab'il koj echa' u Tiohx" chia. Niyolon u Danieel ti' u Me'k majte tzi'. Choktaj u Danieel 12.1-2; 10.12-14; U Judas 9.

aya' u tx'i'li'inaj. Molomal tib' tuch' q'ul iaanjel majte. ⁸Pek aatz u tx'i'li'inaj ye't ole' tuch' q'ul imol. Sub'axi. Ye't kaa tu amlika. ⁹Tan k'onax ku'l u mam Dragoon vatz tx'ava'. Aya' u tx'i'li'inaj, va'l Diablo utz, Satanaas ib'ii. Tan a' va'l nieesan kajay q'u aanima tu b'ey q'u'l atil tu u vatz amlika tx'ava'. A' imol q'ul iaanjel b'ajax ku'l vatz tx'ava'.

¹⁰Ech vab'i tek ma'l u yol tu Amlika. Techal iqtetun taltu ech tza':

—jAatz cheel, oponyu u tiempo aas elyo' vatz u kukoontra! Oponyu u mam iyak'il u Tiohx. Niteki'an viQ'esalail. jAq'axyu u tijle'm tu viTxaaom! B'ajaxy el u tx'i'li'inaj va'l nichxochon vatz Tiohx q'iils aq'b'al q'u kumol niman tetz u Jesusu.

¹¹ Pek vetmotxisub'lu u tx'i'li'inaj tu vikajal u Chelem Karne'l utz, tu u taltu u yob'al Tiohx. Ye'n toksa tetz u vatz iq'ii isaj tu u vatz amlika tx'ava'. Utz ye'n ixo'va u kamchil.

¹² jEchixe'at txuq'txunojex Amlika utz, jatva'l ex atilex tuul! Pek tilayol saya'k'ex aanima q'u'l ab'il ex atilex tu u vatz tx'ava' tuch' q'u'l tu mar. Tan k'onaxyu ko'p u tx'i'li'inaj texo'l. Utz techal ilakp ivi' tan, tootzajle aas b'iit ko'xh si'ane', ech sab'en tu choob'al paav.—

Texhtu'.

¹³Unchee' ta'xh til u Dragoon aas ma'tich ik'onax ku'l vatz tx'ava', a' tek ex tojcha u ixoj va'l ma'tich titz'pu u tal titz'in tal xiak. ¹⁴Pek aatz u Tiohx tan, taq' ka'va'l ixich' u ixoj, echa' tetz mam xich'. Ech saxich'an telb'en vatz u Dragoon va'l echa' tx'i'la txokop. Se'nikol tib' tu u tz'inlich tzaji tx'ava', tu va'l atilku u tatib'al. Tan a' si'ilb'elik tzi' tu oxva'l ya'b' tuch' unnik'amte. ¹⁵Ech ta'xh til ib'en u ixoj u Dragoon, ixa'va je'ul mam a' titz'i', echa' nima'. Ech sapaaltija u ixoj nichtale'. ¹⁶Pek aatz u tx'ava', iloch u ixoj. Ijajpu ko'n tib'. Utz b'en u nima' tuul va'l ixa'va je'ul u Dragoon titz'i'. ¹⁷Ech lakp ivi' u Dragoon ti' u ixoj tzi'. Utz a' tek ex i'an ch'a'o tuch' q'ul itu'xh ixalam u ixoj. Aya' jatva'l q'u niman tetz q'ul imantaar u Tiohx utz, q'u'l nib'anon q'u kam q'u'l tal u Jesucristo. Ech a' tek txake'kka u Dragoon vi' u sanaab' tzi' u mar.

Vichee je'ul ma'l u mam txokop tu u mar

13 ¹Ech a' tepaj vil ichee je'ul va't u mam xa'eb'alla txokop tu mar. Jujva'lich ivi'. Utz lavalen tuk'. Atil je' jununil ikoroona junun q'u tuk' tzi'. Utz tz'ib'amal ok yol ti' junun q'ul ivi' aas Tiohx niyoq'e'. ²Aatz u txokop va'l vila, echa' xhu'yi' b'alam tilone'. Pek aatz q'u tajan, echa' tajan oso. Utz aatz vitzi', echa' itzi' q'ani' b'alam. Ech vil taq'ax iyak'il tu u Dragoon. Taq' vich'uxhleb'al te, b'anb'al iq'esalail. Utz taq' mam tijle'm. ³Utz atich ma'l mam tak'onb'e'm u xa'eb'alla txokop tu ma'l q'u'l ivi', vila tzi', aas kamnajich taq'o. Pek i'an b'a'n u tak'onb'e'm. Ech mam tenam

tz'e'jx ik'u'l taq'o tu u vatz amlika tx'ava'. Ech tek motx ib'en ik'u'l ti'.

⁴Motx toksa iq'ii u Dragoon tan, taq' u tijle'm tu u xa'eb'alla txokop. Ech motx toksa iq'ii u xa'eb'alla txokop ech tza': —Ye'xhab'il ko'xh ma'j echa' u xa'eb'alla txokop tzi'. Tan ab'il koj ma'j sasub'un tu ch'a'o.— Texhtu'.

⁵Unchee' aatz u xa'eb'alla txokop, aq'ax tzii te aas satoksaje' iq'ii vatz u Tiohx. Utz sateesa iq'ii majte. Aq'ax tijle'm aas si'ane' kam isa' tu 42 ich'. ⁶Unchee' ech xe't iqexeman itzi' ti' iyoq'ax u Tiohx, ti' vib'ii utz, ti' u tatib'al tuch' q'u niman tetz atil tu Amlika. ⁷Aq'ax tzii te majte aas si'an ch'a'o tuch' q'u niman tetz u Jesusus utz, sisub'e'. Aq'ax tijle'm vi' jatvatzul q'u aanima atile, jatvatzul q'u talaj tenam, q'u mamaj tenam utz, jatvatzul q'u yolb'al. ⁸Ech so'oksal iq'ii u xa'eb'alla txokop tu jank'al q'u aanima tu vatz amlika tx'ava'. Aya' q'u'l ye' tz'ib'amal ib'ii xe' q'ii xe' saj tu u u' tetz atinchil tu b'enq'ii b'ensaj, va'l tetz u Chelem Karne'l va'l yatz'ax tu u nachb'al vatz Tiohx.

⁹Ab'iste ex sa'ab'in q'u yol tza', tz'inb'a'taj exichin.

¹⁰—Tan ab'il q'u'l satxayon b'en tu preexhuil,
satxayax b'en tu preexhuil.
Ab'il a' sayatz'on tu ch'ich',
tu ch'ich' sakamku majte.— Chia.

Ech sailchu q'u niman tetz u Jesusus, tii tzik ato'k k'atz u Tiohx utz, k'ujlel tzik ik'u'l ti'.

Vichee ma'l u mam txokop tu u vatz amlika tx'ava'

¹¹Unchee' a' tek vil ichee je'ul va't u ka'b' txokop tu tx'ava'; chuli alol tetz yolb'al Tiohx ul i'ane'.ⁱ Atich ka'va'l tuk', echa' tuk' chelem karne'l. Loq' aatz viyolone', aya'l chitu' a' iyolon u Dragoon. ¹²Utz echat ko'xh tijle'm u b'axa xa'eb'alla txokop ni'ane'. A' ni'anvo'k siatz. Utz kajay q'u aanima atil tu u vatz amlika tx'ava', nitoksa iq'ii u b'axa xa'eb'alla txokop taq'o, va'l i'an b'a'n tu u tak'onb'e'm, va'l kamchil tek si'chi'an taq'o.

¹³Ech aatz u chulin alol tetz u yolb'al Tiohx tza', kam ko'n mamaj xheenya nik'uch vatz aanima. Aal nichichajpixsa xamal tu amlika utz, niku' vatz tx'ava' taq'o. ¹⁴Utz ole' ti' tel q'u aanima tu b'ey tuch' ko'xh q'u xheenya q'u'l nichik'uch vatz u xa'eb'alla txokop. Utz nictal tu q'u aanima aas satz'ajax ivatzib'al u xa'eb'alla txokop, va'l i'an b'a'n tu mam tak'onb'e'm tzok'el tan, kamnajich taq'o. ¹⁵Ech aq'ax tijle'm u chulin alol

ⁱ 13.11 Aatz u yol “txokop” nital tza', anko'xhtu' va'l “chulin alol tetz u yolb'al Tiohx” chu ti' majte. Anko'xh nital ma'l u kam, k'uxh ka'va'l ib'ii nital tu u u' tza'. Echtzixe't ma'l ko'n vib'ii sakutxakunsa tzi', ech ye'k sasotz ik'u'l u sik'len u' taq'o. Choktaj tu u u' tza' 16.13; 19.20; 20.20.

tetz u yolb'al Tioxh aas satoksa taanima vitz'ajich vatzib'al u xa'eb'alla txokop; ech sayoloni. Utz ab'il ye'k so'oksan iq'ii u tz'ajich vatzib'al tzi', va'l nitekiyikune', yatz'el si'ane'. ¹⁶Ech aatz paj i'an u xa'eb'alla txokop, ib'an ya'l aas so'ok techlal kajay q'u aanima tu seb'al iq'ab' oj tipala. K'uxh nimajs ch'ooaj, tx'iiool iq'iis, me'b'a', q'u'l k'ayimal tib' tu aq'on utz, k'uxh yit' a' koj; ma'l tok techlal. ¹⁷Ech ye'xhab'il saveet illoq'one' saveet ik'ayine' oj ye' oknaj techlal, pek ta'xhtu' a' q'u'l atil u techlal u xa'eb'alla txokop ti'. Aya' vib'ii oj u tachul vib'ii.

¹⁸Pek txumb'al isa' u tootzajile'. Ech ab'il tzak'kin, ib'an ti' u tachul vib'ii u xa'eb'alla txokop. Tan anat ko'xhtu' a' q'u ach q'u'l nib'anb'el xo'l q'u aanima. Utz aya' va'l tza', 666.

Vib'itz u 144,000 niman tetz u Jesus

14 ¹Aatz ma'tich viltuka q'u kam tzi', a' tek vil txaklich u Chelem Karne'l vi' u muunte Sioon. Mam tenam imol; ma'l 144,000 ixaane'. Utz jolol chit ato'k vib'ii u Chelem Karne'l tipala tuch' vib'ii u Tioxh majte. ²A' tek vab'i tuch ma'l yol tu Amlika aas techal b'oj toq' tuul, echa' toq' tuul mam nima' aas jatva'l ko'n nik'asku'l. Echa' itininun amlika aas sael itz'na'b'. Utz echa' isonil sib'al aarpa nitoq'sale'. ³Utz nichib'itzal ok ak' b'itzal vatz u mam q'esal ch'uxhleb'al tuch' vatz kaava'l q'u itz'lich utz, vatz q'u q'esala majte. Aatz u b'itzal va'l nichib'itzale' tzi', ab'il koj nichtx'olon ib'itzale'. Pek ta'xh nichtx'olon u 144,000 aanima q'u'l eesal vatz u choob'al paav xo'l q'u aanima vatz tx'ava'. ⁴Aya' q'u'l tiira ye't motx tootzaji ixoj. Tan ta'xh motx atichk ok ti' u Chelem Karne'l k'uxh tile'ch ib'ena'. Utz a' q'u'l b'axa chit motx q'alpul tu q'ul ipaav xo'l q'u aanima majte. Echa' tok ma'j b'axa oya vatz Tioxh utz, tuch' vatz u Chelem Karne'l. ⁵Tan ke'ch koj txub'a'l je'ul titzi'. Pek paat ye'k ipaav tu u topon vatz vik'ujleb'al u Tioxh tu viq'esalail.

Viyolon k'asu'l oxva'l q'u aanjel tu amlika

⁶Unchee' vil paj va't u aanjel, nichixich'an ipaal tu amlika. A' iq'omal u yolb'al Tioxh taq'o va'l b'enq'ii b'ensaj. A' sipaxsav paal tu kajay q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava', k'uxh kam itenam aanimail, k'uxh kam tilone' utz, k'uxh kam iyolb'al. ⁷Unchee' qetun taltu u aanjel ech tza':

—iNimataj! iXo'vataj u Tioxh! Utz t'anb'a'taj. Tan oponyu u q'ii utz, oponyu u oora aas sa'tektaq' u choob'al paav. Ech oksataj iq'ii tan, a' va'l b'anon u amlika tuch' u vatz tx'ava', va'l b'anon u mar utz, a' va'l b'anon q'u chun a'.—

Texh u aanjel.

⁸Ech yolon va't aanjel ti'; vika'b' teku'en. Qetun taltu ech tza': —Sotzyu u mam tenam Babiloonia. Sotzyu u eesan tetz q'u aanima tu

b'ey tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan echa' q'ab'ansamal itxumb'al ni'ane'.— Texhtu'.

⁹⁻¹⁰Ech yolon va't u aanjel ti'; vitoxva' teku'en. Utz qetun taltu ech tza': —Ab'il so'oksan iq'ii u xa'eb'alla txokop, sik'ul u mam choob'al paav tetz vik'a'nal u Tiohx va'l molel ko'n taq'o. Antu sak'ulun q'u'l saoksan iq'ii vitz'ajich vatzib'al utz, q'u'l sataq' tzii so'ok u techlal tipala oj ti' iq'ab'. Utz ech sa'xhtuleb'e q'u aanima tu xamal tuch' tu pultinajla q'ol vatz q'ul iaanjel xaannaj el k'atz paav utz, vatz u Chelem Karne'l majte. ¹¹Ech b'enamen sab'ukin ije' visib'el itz'e' q'u aanima tzi'. B'enq'ii b'ensaj ye'k ilo'tz' q'iils aq'b'al ti' kajay q'u'l nimotxoksan iq'ii u xa'eb'alla txokop tuch' vitz'ajich vatzib'al utz, tuch' q'u'l samotxtaq' tzii so'ok u techlal vib'ii ti'. ¹²Ech si'ilchu q'u niman tetz u Jesuus, q'u'l nimamal q'ul imantaar taq'o utz, k'ujlel ik'u'l ti' u Jesuus tan, siq'i' q'u k'axk'o.— Texhtu'.

¹³Ech tek vab'i ma'l u yol q'ilank'asu'lin tu Amlika. Tal ve ech tza': —Tz'ib'a q'u yol tza'. «Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l a' sakamku ti' u kuB'aal taab'a'b'en tza'.» Chia.— Texhtu'.

Ech a' tepaj vab'i va't u yol: —Ee', a' chitu'. Ila'm samotxi'an ti' q'u tza'l, q'u peena vetmotxpaalku ti' u Tiohx. Utz satil iq'aaq'al q'u b'a'nil vetmotxi'ana.— Texh u Tioxhla Espiiritu.

Vimolax kajay q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'

¹⁴Utz a' tek vil ma'l aanima k'ujlich je' vi' ma'l u saj sutz', echa' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Utz atich je' ikoroona tivi', b'a'nla q'an ch'ich'. Iq'omich ma'l lok ju' ch'ich' taq'o, tzok'b'al triigo; techal tee. ¹⁵Ech elu'l va't u aanjel tu u tatib'al u Tiohx tu Amlika. Utz qetu'm chit iq'ilal b'en u aanima i'ana va'l k'ujlich je' vi' u saj sutz'. Tal te ech tza': —B'anb'e tek valok ju' ch'ich' tzi' utz, tzok' q'u vatz chikob'e'm. Tan oponyu tiempo chokb'al tetz. Q'anb'i q'u vatz chikob'e'm tu u vatz amlika tx'ava'.— Texh te.

¹⁶Unchee' aatz tek va'l k'ujlich je' vi' u sutz', ipaasa vilok ju' ch'ich' vatz tx'ava' utz, ichok kajay q'u vatz chikob'e'm.

¹⁷Ech elu'l va't u aanjel tu u tatib'al u Tiohx tu Amlika. Iq'omich paj ilok ju' ch'ich' tiq'ab'; techal tee. ¹⁸Utz elu'l va't aanjel vatz u nachb'al Tiohx. Atil tijle'm vi' u xamal. Ech q'etun iq'ilat b'en u aanjel va'l atich u lok ju' ch'ich' tzixe'; techal tee. Tal te ech tza': —B'anb'e valok ju' ch'ich' techal tee tzi' utz, qole'l q'u uuva k'atz tajan tu u vatz amlika tx'ava' tan, ma'xh q'anb'ia.— Texhtu'. ¹⁹Ech aatz u aanjel, ipaasa vilok ju' ch'ich' vatz tx'ava' utz, iqole'l q'u uuva k'atz tajan. Ech ex taq' tu u mam pach'b'al el tetz. Techlal vik'a'nal u Tiohx va'l saku' ti' q'u aanima. ²⁰Ech a' pach'q'uulik q'u uuva ti' elo'p u tenam. Utz ech xaan telu'l u ta'l uuva tu mam pach'b'al tetz, echa' ixaan kaj. Aatz vipimal u kaj, ji'op k'atz ixhekeema q'u chee tiju'. Utz 300 kilometro ixaa u kaj tzi'.

U jujva'l choob'al paav saku' ti' q'u yoq'ol Tiohx

15 ¹Unchee' vil va't u mam xheenyá tu amlíka, tz'ejxeb'al k'u'l. Vil jujva'l aanjel iq'omich jujva't q'u choob'al paav taq'o va'l sitzobjeb'e u mam ik'a'nal u Tiohx ti' q'u aanima tu u vatz amlíka tx'ava'.

²Ech vil va't u kam majte, echa' mar. Tiira rib'kin, echa' espejo yuuel tuch' xamal. Utz aatz sii' va'l echa' mar, txaklich je' q'u aanima q'u'l ye't b'en ik'u'l ti' u xa'eb'alla txokop tuch' ti' vivatzib'al. Utz ye't motx taq' tib' aas so'ok vib'ii ti' tuch' u tachul. Jolol iq'omich iaarpa. U Tiohx aq'on te. ³Utz nichmotxib'itza ma'l u b'itzal va'l nichib'itza u Moisees, u taq'onom u Tiohx, tuch' vib'itzal u Chelem Karne'l. Ech nichmotxtal tza':

—Aq'el ivi' q'u mamaj kam na'ane', kuB'aals Mam Tiohx. Tiira jikom vab'ey utz, a' vinujul. Echixe'at axh tijlenal q'u tenam kajayil.

⁴Ech ab'il koj ma'j ye' saxo'vanaxh kuB'aal utz, ye'k sit'anb'a'xh. Tan ta'xh ma'l, axh ye'k apaav. Utz nojchit tinujul itx'olax q'u kam na'ane'. Echixe'at til chaj ko'n toj k'asku'l aanima tulaj mamaj tenam utz, su'ltoksa aq'ii.— Chia.

⁵Xamtich tek ti' q'u kam tza', a' tek vil ijajpu u okeb'alop tu u tioxhla atib'al tu Amlíka, va'l atik u o'tla nuk'u'm. ⁶Utz a' elku'l jujva'l q'u aanjel tuul q'u'l iq'omich jujva'l q'u choob'al paav taq'o. B'a'nla chaj tz'u'kin saj lino b'u'j q'u toksa'm; kexh irib'une'. Utz paalnaj jununil jiskin b'a'nla q'an ch'ich' vatz taanima. ⁷Ech aatz ma'l tu kaava'l q'u itz'lich kam, taq' jununil ikoopa jujva'l q'u aanjel; b'a'nla q'an ch'ich'. Noonaj tu vik'a'nal u Tiohx; aya' q'u choob'al paav sataq'u'l u Tiohx va'l b'enq'ii b'ensaj tatine'. ⁸Aatz u tatib'al u o'tla nuk'u'm, tiira noo sib' tuul tu vixamlil vitechalil u Tiohx. Ech ab'il koj saveet toko'p tuul, pek analen satzobjpu taq'tu ku' jujva'l q'u choob'al paav jujva'l q'u aanjel.

Q'u choob'al paav saku'i

16 ¹Ech vab'i tuch' k'asu'l ma'l u mam qetu'm tu u totztiohx. Iq'íla jujva'l q'u aanjel. Tal te ech tza': —B'enoj eqoo ku' q'u tuul q'ul ekoopa vatz tx'ava' tzi', va'l a' nik'am ti' u mam ik'a'nal u Tiohx.— Texhtu'.

²Ech b'en u b'axa aanjel, ex iqoo ku' u tuul vikoopa vatz tx'ava'. Utz yakich cheej toy ti' q'u aanima taq'o q'u'l atich ok u techlal u xa'eb'alla txokop ti' utz, tuch' q'u'l nichmotxoksan iq'ii vitz'ajich vatzib'al. Yit' suula toy koj. Xo'eb'al ichi'one'.

³Aatz u ka'b' aanjel, iqoo ku' u tuul vikoopa vi' u mar. Utz yakich b'enojs kaj, echa' kaja kamnaj. Utz yakich kamoj kajay q'u txokop atil tu mar taq'o.

⁴Aatz u toxva' aanjel, iqoo ku' u tuul vikoopa vi' q'u nima' tuch' vi' q'u chun a'. Utz yakich paj b'enojs kajaal. ⁵Ech a' tek vab'i iyolon u aanjel va'l aa kuenta ti' q'u a'. Tal ech tza':

—Tiira axh jikom kuB'aal,
ye'k paav sak'atza.
Axx u Tiohx tetz cheel utz,
tetz o'te.
Natx'ol inujul q'u kam.

⁶Tan aatz q'u aanima tzi',
vetixaansa ikajal q'u alol tetz q'u'l ayol
tuch' q'u niman eetz.
Motx iyatz'a.
Ech aatz cheel, vetaaq'lu
ich'exel q'ul ib'anon te,
echa' kaj satuk'a.
A' b'oj isa'.—

Texhtu'.

⁷Ech vab'i iyolon va't u aanjel vatz u nachb'al Tiohx. Tal ech tza': —
KuB'aal Mam Tiohx, nojchit tiira jikom utz, inujul va'l na'ane' aas naaq' u
choob'al paav.— Texhtu'.

⁸Ech aatz u kaava' aanjel, a' iqaov ku' u tuul vikoopa vi' u q'ii tzi'.
Utz ech tz'e'chil si'an q'u aanima tu xamal tu vik'achon u q'ii taq'o.

⁹Utz motx tz'e' q'u aanima tu u q'ii tzi'. Pek ye't ko'n motx ik'axa q'ul
ib'anone'. Ye't it'anb'a' u Tiohx. Pek motx ko'n iyoq' vib'ii u Tiohx va'l atil
q'u choob'al paav tiq'ab'.

¹⁰Ech aatz u to'va' aanjel, iqoo ku' u tuul vikoopa vi' u b'anb'al
iq'esalail u xa'eb'alla txokop. Ech yakich kaaaj viq'esalail tu uken. Utz
nichtexhmotxikoch'i taq' q'u aanima tu chi'om. ¹¹Utz motx ko'n iyoq' u
Tiohx tu Amlika tu vichi'on q'ul itoy. Utz ye't motx ik'axa q'ul ib'anone'.

¹²Aatz u vaajaj aanjel, iqoo ku' u tuul vikoopa vi' u mam nima' Eeufraates.
Ech yakich tzajoj u a' taq'o, ti' tamax ib'ey q'u ijlenal taq'o q'u'l atil tikuenta
aal tela'. ¹³Ech a' tek vil telu'l ma'l maalola aanxel titzi' u Dragoon, va't titzi'
u xa'eb'alla txokop utz, va't titzi' u chulin alol tetz iyol u Tiohx. Oxva'l echa'
petej. ¹⁴Utz lolol itiohxil tx'i'li'inaj. Kam ko'n xheeny nimotxi'ane'. Utz a'
samotxb'enku xe' q'u ijlenal tu u vatz amlika tx'ava' kajayil. Samotximolo
tib' taq'o tu u mam ch'a'o va'l si'an tuch' u Mam Tiohx tu u q'ii aas lu'uli.

¹⁵Ech vab'i ma'l u yol tal ech tza': —Ab'itaj, ye'k talche' so'oponin,
echa' topon elq'om sunb'ane'. Ech chi'b'eb'al tetz u aanima va'l nachnoch
tatine' utz, nitilb'e tatin sunk'atza. Echa' ato'k toksa'm. Ech jatu koj
sat'u'e'i utz, sa'kojel iq'ii.— Texhtu'.

¹⁶Utz ech imol tib' q'u q'esal tenam tu q'u maalola chaj aanxel tu ma'l u tx'ava' Armagedoon ib'ii tu yolb'al hebreo.

¹⁷Ech aatz u jujva' aanjel, iqoo ku' u tuul vikoopa vi' u kajiql'. Utz ech qetun elu'l ma'l u yol tu u k'ujleb'al tetz q'esala tu u tatib'al u Tiohx tu Amlika. Tal ech tza': —¡Tzojpia!— Texhtu'. ¹⁸Ech kaana itz'na'b' eli. Mam q'eq'u'm uchi, tuch' tininunchil. Utz paal ma'l mam kab'naano. Ye'saj ipaal ma'j kab'naano echi, jatva'x tiempo xe't tatin aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza'.

¹⁹Unchee' aatz u mam tenam Babiloonia tzi', paxi. Oxva'l ku' tuul. Aatz tere'n q'u tenam motx ku' majte. Tan iq'at u Tiohx aas sa'chittaql' ku' u choob'al paav ti' u mam tenam Babiloonia tu vik'a'nal. ²⁰Utz kajay q'u tx'ava' atich nik'a a', sotzi. Utz kajay q'u muunte, ye'kanich teku'en. ²¹Utz mamaj sajb'atz ku' ti' q'u aanima. Kintaal talal junun q'u sajb'atz tzi'. Pek aatz q'u aanima, motx ko'n iyoq' u Tiohx ti' aas taq' ku'l u sajb'atz ti'. Tan nojchit aq'el ivi' u choob'al paav ku'i tzi'.

Viku' u choob'al paav ti' u aa paavla ixoj

17 ¹Unchee' aatz ma'l tu jujva'l q'u aanjel q'u'l atich jununil ikoopa, ul tal ve ech tza': —Ni'axh tza'. Sunk'uch see kam u choob'al paav su'ul ti' u cheela ixoj va'l k'ujlel je' vi' q'u a' tzi'. ²Tan aatz u ixoj tzi', ma'xh teesal tib' tu b'ey tuch' q'u ijlenal tu u vatz amlika tx'ava'. Kajay q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' ely itxumb'al tu b'ey taq'o tu vimaalola txumb'al. Echa' q'ab'ansamal ni'ane'.— Texhtu'.

³Ech tiq'ob'enin u Tiohxla Espiiritu tu ma'l u tz'inlich tzaji tx'ava'. Utz vil ma'l u ixoj atich je' ti' ma'l u kaji' xa'eb'alla txokop. Utz tz'ib'amal ok yol ti' u xa'eb'alla txokop tzi'. A' niyoq' Tiohx. Jujva'l ivi' atile tuch' lavat tuk'. ⁴Utz aatz u ixoj, b'a'nla kaj oksa'm ato'k taq'o. Vijel u toksa'm tu b'a'nla q'an ch'ich', b'a'nla chaj sivan, tuch' tu perla. Atich ma'l koopa tiq'ab', b'a'nla q'an ch'ich'. Noonaj ku' tzu'kin paav tuul tuch' yoq'b'alla chaj yol. A' u techlal u teesat tib' tu b'ey. ⁵Aatz tipala, tz'ib'amal ok ma'l u b'ii aas ye' ootzajimal u tokeb'al. Ech nixtal tza': “U MAM TENAM BABILOONIA, INAN Q'U CHEELA CHAJ IXOJ TUCH' Q'U CH'IXVEB'ALLA PAAV TU U VATZ TX'AVA'.” Chia.

⁶Unchee' a' tek vil u ixoj tzi'. Ech teku'en a' q'ab'areel tu vikajal q'u niman tetz u Jesus q'u'l ma'tich iyatz'ta', tuch' tu vikajal q'u'l kamnaj ti' itxakb'al viyol u Jesus. Ech ta'xh vila, tiira yakich tz'ejxoj unk'u'l taq'o.

⁷Ech aatz u aanjel, tal ve ech tza': —¿Kantu' nitz'ejx ak'u'l? Tan saval see kam u tokeb'al u kam ye' ootzajimal ti' u ixoj tzi' utz; kam u tokeb'al u txokop, u iq'on tetz va'l jujva'l ivi' utz, laval tuk'. ⁸Aatz u xa'eb'alla txokop va'l vetiilluka tzi' tan, nojchit atiche. Pek ye'kan cheel. Utz sa'nalq'aavu'l. A' saje'ku'l tu u mam jul. Ech tek lab'en tu sotzchil. Samotxsotz ik'u'l q'u aanima taq'o aas satil iq'aavu'l xa'eb'alla txokop va'l nojchit atiche, pek

ye'kan cheel. A' sasotz ik'u'l q'u aanima q'u'l ye' tz'ib'amal ib'ii tu u libro tetz atinchil tu b'enq'ii b'ensaj aya'xchen xe' q'ii xe' saj.

⁹Ech aatz q'u kam tza', tetz aanima aas se'el itxumb'al tuul. Aatz jujva'l q'u'l ivi' u xa'eb'alla txokop, a' nik'am ti' jujva'l muunte va'l k'ujlelku je' u ixoj. ¹⁰Utz a' paj nik'am ti' jujva'l ijlenal. O'va'l tu q'u ijlenal tzi', ku'naj tek ul tu q'u tijle'm. Aatz u vajaj, ni'an viq'esalail cheel. Pek ech koj u jujva' tan, ye'saj toke!. Pek aatz lo'oki, b'iil ko'xh si'ano'k tu tijle'm. ¹¹Aatz u xa'eb'alla txokop va'l atiche tzi' utz, ye'kan cheel. Antu xo'l jujva'l q'u ijlenal, vaaxajil tek tuch'. Utz ela samotxb'en tu sotzchil.

¹²Utz aatz laval u tuk' vetiila tzi', a' nik'am ti' lavat ijlenal. Ye'saj tok tu q'u tijlenalil. Pek b'iil ko'xh samotxi'ano'k tu q'u tijle'm. A' imol a' u xa'eb'alla txokop samotxi'an q'esalail. ¹³Ma'l ko'n iatz samotxi'an laval q'u ijlenal tzi'. Utz samotxtaq' q'u tijlenalil jaq' imantaar u xa'eb'alla txokop, simolo tib' tuch'. ¹⁴Ech samotxi'an ch'a'o tuch' u Chelem Karne'l. Loq' sako'nsub'ax tu u Chelem Karne'l. Tan Tijlenal q'u ijlenal u Chelem Karne'l; iQ'esala q'u q'esal. Utz aatz q'u'l atil k'atza, junal sik'lemal tu u Tioxh; jolol itxaaom utz; tiira jolol k'ujleb'al k'u'l.— Texhtu'.

¹⁵Tal paj u aanjel ve ech tza': —Aatz q'u a' vetiila tzi' va'l k'ujlelku je' u cheela ixoj, a' nik'am ti' sib'la aanima tu talaj tenam utz, mamaj tenam, jatvatzul ko'n aanimail, jatvatzul ko'n iyolb'al.

¹⁶Utz aatz u xa'eb'alla txokop tuch' laval q'u ijlenal va'l vetiilla tzi', samotxichi'k'ula u cheela ixoj. Sib'aje'l tu tijle'm. Sit'u'b'a'ka tu me'b'i'l. Samotxichi' vichi'l. Utz sik'ach tere'n vichi'l tu xamal. ¹⁷Tan u Tioxh vet'oksan tu taanima aas a' si'ane', kam va'l isa' u Tioxh. Ma'l ko'n iatz laval q'u ijlenal samotxi'ane' utz, samotxtaq' q'u tijlenalil jaq' imantaar u xa'eb'alla txokop. Sa'nalchittzojpi kam va'l ninaltal u Tioxh ti'.

¹⁸Aatz u ixoj va'l vetiila tzi', a' nik'am ti' ma'l u mam tenam va'l sanimal tu q'u ijlenal tu u vatz amlika tx'ava'.— Texhtu'.

Visotz q'u aa paav, a' nik'am ti' isotz u Babiloonia

18 ¹Unchee' xamtich tek ti' q'u kam tzi', a' tek vil iku'l va't u aanjel tu Amlika. Tiira sib' u tijle'm. Yakich itxijtxu u tx'ava' tu vitechalil. ²Ech qetun taltu ech tza':

—¡Saku' u mam tenam Babiloonia! ¡Saku'i! Sab'ens tatib'al tx'i'li'inaj, tatib'al maalola chaj aanxel. Utz sab'en isok q'u tzu'kin xich'omla chaj txokop q'u'l txojonb'al k'u'l sajl ok.

³Tan kajay q'u tenam tu vatz tx'ava' tzi', vetmotxteesa tib' tu b'ey tuch'. Ech teku'en a' q'ab'areel taq'o. Utz echat q'u ijlenal majte, nimotxteesa tib' tu b'ey tuch'. Ech teku'en a' q'ab'areel. Utz echat q'u aa k'a'y tu u vatz tx'ava' majte, vetmotxi'an tx'i'iol iq'iil ti' q'u tzu'kinla chaj tacha'v ni'ane'.—

Texh u aanjel.

4 Ech vab'i va't u yol tu Amlika tal ech tza':

—Untenam, elojex xo'l q'u aanima tzi'. Ech ye'k seb'an etetz q'ul ipaav. Utz ye'k sapotzonex ti' q'u choob'al paav saku' ti'.

5 Tan ma'xh taq'l ivi' ich'ii q'ul ipaav ni'ane!. Utz vettillu u Tiohx, ech si'an te ti' q'u tonkonil.

6 Ech aq'loj u choob'al paav te ti' kam chit q'u'l ni'ane!. Ka' tanul tek iq'aav te sab'anaxi. Kam q'ul ib'anone!, kam vipaab'al nichtoksa ti' toksal aanima tu k'axk'o, echat tetz sab'anaxi. Aal ka'pajul paalchu sii' vich'exel sik'ule!.

7 Kam chit vit'anb'a't tib' utz, vit'e'sut tib', echil u choob'al paav sa'aq'ax te, k'axk'o tuch' oq'el. Tan nital tu taanima ech tza': «¡K'ujlelin echa' ik'uje! ma'l ijlenal! ¡Yit' in koj txakay ixoj utz, ye'k il tza'l savile!» Chia.

8 Ech toke' tu ko'n ma'l q'ii so'oponku u choob'al paav ti', u va'y, u oq'el, u kamchil utz, vitz'e' tu xamal. Tan techal u Mam Tiohx u kuB'aal va'l satx'olon inujul.—

Texh u aanjel.

9 Ech sa'nalmotxoq' q'u ijlenal ti' tu u vatz tx'ava!. Sa'nalmotxtxumuni aas latil ib'ukin ije' isib'el vitz'e'a' tan, nichmotxteesa tib' tu b'ey tuch'. Vetchi'b' tuch'. 10 Sa'texhmotxtxake' b'en tzian tu xo'val tan, noj ipotzon ti'. Utz samotxtal ech tza':

—¡Tilayol, tilayol! veta'anla mam tenam Babiloonia. Techalich axh, pek oora ko'xh vet'ul u choob'al paav sai!.— Chaj.

11 Antu samotxoq' q'u aa k'a'y tu vatz tx'ava' majte. Utz samotxtxumun ti' u tenam tzi' tan, ab'il tere'n koj saloq'on q'ul ik'a'y. 12 A' q'ul ik'a'y tza': b'a'nla q'an ch'ich', b'a'nla saj ch'ich', b'a'nla sivan, b'a'nla perla, b'a'nla seda, lino, kajko b'u'j, tx'umq'inajla tze', tuch' marfiil, kajay q'u b'a'nla chaj kam aas tze', q'an ch'ich', nojla ch'ich', tuch' marmol vijb'alla sivan, 13 tuch' kanela tuch' tx'umtx'uchla kam, kaxhlaan pom, mirra, oliibano, ta'l uuva, aseite, triigo, che'm triigo, karne'l, chee, kare't. Utz niloq'e' nik'ayi aanima.

14 Motx tal q'u aa k'a'y ech tza': —Elyu kajay q'u b'a'nla chaj kam saatz, q'u'l ni'xhaachva tuch' avaanima utz, kajay q'u kam q'u'l tiira techal seetz, q'u tx'iib'al q'ii. Utz jatu tere'n koj siil iatz.— Texhtu!. 15 Utz aatz q'u aa k'a'y tetz q'u kam tzi', sa'texhmotxtxake' k'asu'l tu xo'val tzian ti' isajil u choob'al paav tan, noj ipotzon ti'. Samotxoq'i, samotxtxumuni. Tan vetmotxi'an tx'iil iq'iil tu k'a'y tu u tenam tzi'. 16 Samotxtal ech tza':

—¡Tilayol, tilayol! veti'anlu u mam tenam tzi', va'l echich ivijtu tib' vijolib'la ixoj tu b'a'nla tz'u'kin saj lino b'u'j, tuch' b'a'nla kaj b'u'j, b'a'nla morado b'u'j. Nichivij tib' tu b'a'nla q'an ch'ich', tu b'a'nla sivan, tuch' tu perla.

17 Pek tu ko'xh unmu'k'ul sasotz q'u mama'la tx'iib'al q'ii tzi'.—
Texhtu'.

Utz antu sa'texhmotxtake' k'asu'l tzian q'u olin vaarko tuch' q'u xaaol vi'aj a' utz, tuch' q'u'l vi' mar niaq'oninka. 18 Samotxtal ije' isib'el vitz'e' u tenam tzi'. Samotxtal ech tza': —¡Ab'iste koj ma'j tenam echich u mam tenam tzi'!— Texhtu'. 19 Ech motx imak' je' pojoj tivi', techlal itxumune'. Motx qetun tu oq'el. Tal ech tza':

—¡Tilayol, tilayol! veti'anlu u mam tenam tzi'. Tan aal a' va'l vetcheek tx'iib'al kuq'ii tuul, o' b'aal vaarko. Pek aatz tek cheel utz, junmu'k'ul ko'xh vetsotzi!—

Texhtu'.

20 Ech alax ech tza':

—¡Txuq'txunen ti' Amlika! Txuq'txunojex ti' ex xaannaj el ex k'atz u paav, ex ichaj u Jesusus, tuch' ex alol tetz q'ul iyol u Tiohx. Tan vetitx'ol inujul u tenam u Tiohx, ti' va'l b'anel sete taq'o.—

Texhtu'.

21 Ech aatz va't u aanjel, mam aa yak'il, ik'oli ma'l mam sivan echa' che'b' triigo. Utz ik'on b'en tu mar. Tal ech tza':

—Kani'ch a' mik'onax ko'p u mam sivan jaq' a' tzi', echat isotz u mam tenam Babilonia tzi'. Utz ab'il tere'n koj sailon.

22 Sa'tere'nkojab'il ivi' q'u oq'san aarpa tuul, niko'xh xuli aa. Utz sa'tere'nkojab'il toq' trompeta. Sa'tere'nkojab'il ik'oxon q'u aq'onom tuul. Utz ye'kan sa'ab'il iche'l triigo.

23 Ye'kan txijtxub'al satxijtxuni. Ye'kan sa'ab'il chi'b'ichil ti' tzumb'a'a tan, tiira vetmotxpaal tetz q'u aa k'a'y. Utz sib' mamaj tenam veteesa tu b'ey tu q'u kam nachuli.

24 Ech iveet u tenam tzi', ti' majte tan, cheey vikajal q'u alol tetz u yolb'al Tiohx tuul, tuch' vikajal q'u aanima niman tetz u Jesusus utz, tuch' q'u'l yatz'el tu vatz tx'ava' ti'.—

Texh u aanjel.

Vik'amab'el u Tiohx ti' viya'sat u paav

19 1 Xamtich tek ti' q'u kam tza', a' tek vab'i tuch ma'l yol tu Amlika. Mam tenam chit nichalon ech tza':

—jB'itzataj! jT'anb'a'taj u kuB'aal Tiohx!
 Tan a' u Chitol tetz q'u aanima tu tza'l.
 Ech alaxoj itechalil;
 alaxoj mam tijle'm.

² Tan tuch' chit inujul utz,
 tijikomol nitaq' ku' u choob'al paav.
 Vetitx'ol inujul vipaav u tenam
 va'l echa' cheela ixoj.
 Tan vetiyansa vitxumb'al q'u aanima tu vatz tx'ava',
 echa' teesat tib' tu b'ey tuch'.
 Ech aq'axyu ich'exel te
 ti' iyatz'tu q'u niman tetz u Tiohx.—

Texhtu'.

³ Ech alax paj ech tza':

—jB'itzalaj! jT'anb'a'loj u kuB'aals Amlika!
 B'enamem sab'ukb'u'lan ije'
 isib'el vitz'e' u tenam tzi',
 ye'k iya'e'.—

Texhtu'.

⁴ Ech peche' ku' q'u 24 q'esala vatz u Tiohx tuch' kaava'l q'u itz'lich kam. Utz motx toksa iq'ii va'l k'ujlel tu u k'ujleb'al tetz mam q'esala. Nichtal ech tza':

—jA'i, b'itzalaj!
 jT'anb'a'loj u kuB'aals Amlika!—

Texhtu'.

⁵ Ech uch k'asu'l va't u yol k'atz u k'ujleb'al tetz q'esala. Tal ech tza':

—jT'anb'a'taj u kuTiohx,
 kajay ex niman tetz,
 ex taq'onom, ch'ooajs nimaj!—

Texhtu'.

⁶ A' tepaj vab'i ma'l u mam tenam, techal ijelun tuul viyol echa' mam nima!. Utz echa' itininun amlika aas sael itz'na'b'. Tal ech tza':

—jB'itzalaj! jT'anb'a'loj u kuB'aals Amlika! Tan niteki'an u tijlenalil,
 aya' u kuB'aal Mam Tiohx.

7 Ech chi'b'ojjo' utz, txuq'txunojo'. Qaltaj vitechalil u Tiohx. Tan oponyu u q'ii vitzume'b'al u Chelem Karne'l. Utz veti'anlu tuch tib' u ixviak vimol satzume'i.

8 Aq'axyu tzii te aas sivij tib' tu b'a'nla tz'u'kin saj lino; techal irib'une', ye'k tz'il ti'. Tan aatz u b'a'nla tz'u'kin saj lino tzi', a' nik'am ti' u jikomla ib'anon q'u aanima niman tetz u Jesusus.— Texhtu'.

9 Aatz tek u aanjel, tal ve ech tza': —Tz'ib'a q'u yol ech tza': «Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l motx savsali tu u tx'a'om ti' u nimla q'ii tetz vitzumb'a'a u Chelem Karne'l.» Chia.— Texhtu'. Utz tal paj ve ech tza': —Aatz q'u yol tza', nojchit jikomla chaj yol tetz Tiohx.— Texhtu'.

10 Unchee' aatz in tan, yakich peche'ojku'in vatz u aanjel ti' toksal iq'ii. Pek tal ve ech tza': —Ye'ka. Ya'an ech tzi' tan, ela ko'n in taq'onom Tiohx sauch'. Utz ela ko'n in tuch' kajay q'ul ahermano majte q'u'l niniman viyol u Jesusus. Pek a' oksa iq'ii Tiohx. Tan ti' viminal viyol u Jesusus k'uxh nital q'ul iyol u Tiohx q'u alol tetz u yolb'al Tiohx.— Texhtu'.

Vitx'olax inujul q'u aanima si'an u Vinaj va'l atil je' ti' u saji' chee

11 Unchee' a' tek vil jajlich u Amlika tzi'. Utz vil ma'l u saji' chee. Aatz va'l atich je' ti', a' ib'ii “Jikom” utz, “Inujul”. Tan tinujul utz, tijikomol nitx'ol inujul q'u kam utz, tinujul nich'a'oine'. 12 Echa' irib'un xamal q'u b'aq' iatz. Utz kalab'en ikoroona atil je' tivi'. Tz'ib'amal ok ma'l u b'ii ti' aas ye'xhab'il ko'xh ootzajin tetz. Pek ta'xh ootzajin tetz kam nitale'. 13 Tz'itumal ok kaj ti' u toksa'm ato'k. Utz “Yolb'al Tiohx” vib'ii. 14 Jolol aye'n tu amlika q'ul isol xamel ti'. B'a'nla chaj tz'u'kin saj lino q'u toksa'm. Ye'k tz'il ti'. Utz ti' saji' chee atik je' majte. 15 Utz nitelu'l ma'l jutz' vi' espada titzi'. Utz a' va'l si'anvu tu q'u aanima tu kajay q'u tenam aas li'an viq'esalail. Utz tu vich'ich' b'aara satoksav tu jik. Echa' ipach'q'ul uuva tu pach'b'al tetz si'an te. Ech sinach vik'a'nal u Mam Tiohx. 16 Tz'ib'amal ok ma'l u b'ii ti' iqu'l u toksa'm nital ech tza': “TIJLENAL Q'U IJLENAL UTZ, IQ'ESAL Q'U Q'ESALA.” Chia.

17 Ech vil ma'l u aanjel txaklich tu u q'ii. Qetun b'en tu q'u xich'omla chaj txokop tu amlika q'u'l chi'o nichie'. Tal te ech tza': —Ni'extaj utz, moltaj etib' tu ma'l u nimla tzu'jb'e'ib' sataq' u Tiohx sete. 18 Ech setzoti echi'o, ichi'l ijlenal, ichi'l q'esar sol, ichi'l sol, ichi'l mamaj aa yak'il, a' imol ichee, ichi'l aanima k'ayimal tib' tu aq'on, tuch' ichi'l q'u'l k'uxh yit' k'ayimal koj tib', nimajs ch'ooaj.— Texhtu'.

19 Ech vil u xa'eb'alla txokop, a' imol q'u ijlenal tu vatz tx'ava' tuch' q'ul isol. Molel tib' ti' ib'anax ch'a'o tuch' va'l atich je' ti' u saji' chee, a' imol q'ul isol xamich ti' majte. 20 Pek yakich txaypoj u xa'eb'alla txokop tuch' u chulin alol tetz u iyol u Tiohx. Aya' va'l kam ko'xh xheenya

nichik'uch titxumb'al u xa'eb'alla txokop tan, a' sub'un q'u'l ok u techlal u xa'eb'alla txokop ti' utz, motx toksa iq'ii vitz'ajich vatzib'al. Ech itz'lele sika'b'il k'onax b'en tu u mam neb'lich a' xamal va'l nichtoyvu tuch' q'ol. ²¹Pek ech koj tere'n q'ul imol, a' yatz'on u jutz' vi' espada va'l nichtelul' titzi' va'l atich je' ti' u saji' chee. Ech tiira motx ib'an itzujb'et tib' q'u xich'omla txokop ti' q'ul ichi'l.

Vib'antu q'esalail q'u niman tetz u Jesusus k'atza tu 1,000 ya'b'

20 ¹Ech a' tek vil iku'l ma'l u aanjel tu Amlika. Iq'omich u laave taq'o tetz u mam jul. Utz iq'omich va't mam kadeena tiq'ab'. ²Ech itxay u Dragoon, u o'tla tx'i'la txokop. Aya' u Diablo, u Satanaas. Utz 1,000 ya'b' iqitza. ³Ech ik'on ko'p tu u mam jul, u tatib'al. Utz b'oono ijupilka i'ana. Utz toksaka visello ti' u jupb'al tetz. Ech ye'kan sateesa q'u aanima tu b'ey tu kajay u vatz tx'ava'. Pek tz'ajnalen u 1,000 ya'b', ech nal la'pajchajpul b'iite.

⁴Unchee' vil unjolol k'ujleb'al tetz q'esala. Utz motx k'uje' q'u aanima tuul q'u'l motx aq'ax tijle'm ti' iq'atax tzii. Utz vil u taanxelal q'u aanima majte q'u'l motx kutilel ivi' ti' vinimal vichusb'al u Jesusus utz, ti' ko'n u yolb'al Tiohx. Tan ye't motx toksa iq'ii u xa'eb'alla txokop, niko'xh vitz'ajich vatzib'al. Utz ye't taq' tzii aas so'ok u techlal tipala oj ti' iq'ab'. Utz vil iq'aav titz'pe', i'an q'esalail 1,000 ya'b' k'atz u Jesusus. ⁵Ech a' u b'axa q'aavitz'pichil tzi'. Pek aatz unjolt q'u kamnaj, yit' yakich koj q'aav itz'pi. Analen aas latz'aj u 1,000 ya'b'. ⁶Pek chi'b'eb'al tetz q'u niman tetz u Jesusus q'u'l laq'aavitz'pu tu u b'axa q'aavitz'pichil. Tan ye'xhkam ve't tokeb'al u ka'b' kamchil ti'. Pek q'ilan sik'len tetz Tiohx utz, tetz u Jesusus. Ech si'an q'esalail k'atza 1,000 ya'b'.

Vichajpu u tx'i'li'inaj tika'paj titiempo u ya'teb'al ch'a'o

⁷Unchee' ta'xh latz'aj u 1,000 ya'b', sachajpul u tx'i'li'inaj, saelu'l tu vipreexhuil. ⁸Utz se'nteesa kajay q'u tenam tu b'ey tu u vatz amlika tx'ava'. Antu u Gog tuch' u Magoog samotximol tib' taq'o ti' ib'anax ma'l u mam ch'a'o. Ye' acheb'e tachul q'ul isol. Echa' sanaab' tzi' mar. ⁹Ech ipaxi paal tib' tu kajay u vatz tx'ava' tzi'. Utz motx isuti ti' u tatinb'al q'u niman tetz u Tiohx; u tenam va'l tii u Tiohx ti'. Pek ku'l xamal tu Amlika utz, ik'acha. ¹⁰Ech txaypu u tx'i'li'inaj, u eesan aanima tu b'ey. Utz k'onax oko'p tu u mam neb'lich a' xamal tuch' q'ol. A' atichku u xa'eb'alla txokop tzi' tuch' u chulin alol tetz iyol u Tiohx. Ech latzi' samotxulevasalku q'iils aq'b'al ech ko'xh ib'ena', ye'k iya'e'.

Vitx'olax inujul q'u kamnaj

¹¹Ech vil ma'l u mam saj k'ujleb'al tetz mam q'esala. Utz vil va'l k'ujlich tuul. Utz yakich elojb'en u tx'ava' tuch' u amlika siatz. Utz ye't

chee ve'te'. ¹²Ech vil q'u kamnaj, ch'ooajs nimaj, jolol txaklich ok vatz u Tiohx. Ech jajax tuul q'u libro. Utz jajax tuul va't u libro majte, u tetz u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. Ech motx tx'olax inujul q'u kamnaj ti' q'u kam nichmotxi'ane! aas itz'liche tan, tz'ib'amal tu q'u libro tzi'. ¹³Aatz u mar, ik'uch kajay q'u aanima q'u'l kam tuul. Echat u tioxhil kamchil majte tuch' u molb'al tib' q'u kamnaj, ik'ucha jatva'l kamnaj atil tuul. Utz motx tx'olax inujul q'u kamnaj sijununi ti' q'u kam motx i'ana aas itz'liche. ¹⁴Ech k'onax b'en u tioxhil kamchil tuch' u molb'al tib' q'u kamnaj tu u mam neb'lich a' xamal. A' teku'en a' u ka'b' kamchil. ¹⁵Ech ab'il va'l ye't chee vib'ii tu u libro va'l tetz atinchil tu b'enq'ii b'ensaj, k'onax b'en tu u mam neb'lich a' xamal majte.

Vichee va't u ak' amlika tuch' va't ak' tx'ava'

21 ¹Unchee' vil ma'l u amlika tuch' va't tx'ava', ak' teku'en. Tan ye'kanich u b'axa amlika tuch' u b'axa tx'ava'. Utz ye'kan tek u mar. ²Utz vil iku'l u tioxhla tenam tu Amlika xe' Tiohx, u ak' Jerusaleen. B'a'nla vijel, echa' ixviak aas sa'tektzume'i. In ilon, in Xhan.

³Ech a' tek vab'i ma'l u yol majte, q'eq'u'm chit tel tu Amlika. Tal ech tza': —Aatz u tatib'al u Tiohx, atil tek xo'l q'u aanima. A' sa'atinku u Tiohx tixo'l tan, itenam teku'en. ⁴Ech a' sasuun q'u ta'l b'aq' iatz q'u aanima. Utz ye'kan kamchil su'uchi. Ye'kan oq'el. Ye'kan sich'i'm. Utz ye'kan chi'om sa'atini. Tan aatz q'u b'axa kam tzi', motx paalyuka.— Texhtu'.

⁵Ech yolon va'l k'ujlich tu u k'ujleb'al tetz mam q'esala. Tal ech tza': —Kajay q'u kam vetunch'expixsala'.— Texhtu'. Utz tal ve ech tza': —Tz'ib'a q'u yol tzi' tan, inujul utz, ijikomal atzi'.— Texhtu'.

⁶Tal paj ve ech tza': —Atil ku' tib'eyil, in viXe'teb'al utz, in viYa'eb'al. Ech ab'il ma'j nikam tu tzaj itzi'l utz, uloj. Tan oya ko'n savaq' tetz u a' tu chun a' va'l tetz b'enq'ii b'ensaj. ⁷Utz ab'il a' sasub'un u paav, sa'etzan ti' q'u kam sunk'atza. Ech in iTiohx si'ane' utz; unk'aol unme'al si'ane'. ⁸Pek aatz q'u xo'vom tuch' q'u'l ye' niniman aas atilin, tuch' q'u'l tzu'kin tu paav, q'u yatz'ol, q'u eesanib' tu b'ey tuch' aanima, q'u istan, q'u oksan iq'ii b'anich tiohx utz, tuch' kajay q'u txub'a'lom, a' yakku tu u mam neb'lich a' xamal va'l yuuel tuch' q'ol. A' u ka'b' kamchil.— Texhtu'.

Viveet u tioxhla tenam Jerusaleen

⁹Ech xaanu'l ma'l tu jujva'l q'u aanjel sunk'atza q'u'l atich jujva'l koopa tzixe'. Noonaj ku' jujva'l q'u ya'teb'al choob'al paav tuul. Iq'ila'in. Utz tal ve ech tza': —Ni'axh tan, sunk'uch vik'ulel u Chelem Karne'l see.— Texhtu'. ¹⁰Ech tiq'otb'enin u Tioxhla Espiiritu taq'o vi' ma'l u mam t'ankin muunte. Ech ik'uch u Jerusaleen ve, u tioxhla tenam. Tuul nichiku'l tu Amlika xe' Tiohx. ¹¹Kaana irib'un ti' tu vitechalil u Tiohx.

Echa' irib'un ma'j b'a'nla sivan. Echa' u sivan jaspe aas nipaal kusajin tuul. ¹²Aatz ti'aj utz, ato'k ma'l mam t'ankin tz'ach; kab'laalen ijub'alil ato'k. Utz aatz tzi' junun q'u jub'al, atil ma'l aanjel; kab'laal sikajayil. Utz tz'ib'amal ok vib'ii kab'laal q'ul ik'aol u Israeel ti'. ¹³Oxva'l jub'al aal tela'. Oxva't aal ije'a'. Oxva'l aal toke'. Utz oxva't aal iku'e'. ¹⁴Aatz u mam itz'achil u tenam tzi', a' atik je' vi' kab'laal mamaj sivan. Utz tz'ib'amal ok q'ul ib'ii kab'laal q'ul ichaj u Jesuus ti'.

¹⁵Aatz u aanjel va'l nichq'ilanin, atich ma'l echab'al tzixe' b'a'nla q'an ch'ich'. A' satecha jank'al ich'ii u tenam; jank'al ich'ii q'ul ijub'alil utz, jank'al it'ane' je' vitz'achil. ¹⁶Tiira kaa xoob'al u tenam tzi'. Jank'al ich'ii u tajan, echat ko'xh vivatz. Loq' techa u tenam tu techab'al utz, 2,200 kilometro unchaj paq'il. Ela ko'n u tajan tuch' vivatz utz, tuch' vit'ane' je'. ¹⁷Ech techa jank'al it'eb'lu vitz'achil utz, ma'len 65 metros. A' techav tu u techab'al va'l ni'anb'e q'u aanima. A' va'l i'anb'e u aanjel. ¹⁸Utz jaspe sivan u mam tz'ach tzi'. Pek aatz u tenam tan, b'a'nla q'an ch'ich'. Echa' espejo, nipaal kusajin tuul. ¹⁹Aatz q'u mam sivan va'l atik je' u mam tz'ach tetz u tenam, b'a'nla vijel tu jatvatzul ko'n b'a'nla chaj sivan. Aatz u b'axa utz, vijel tu jaspe. Aatz u ka'b' utz, zafiro. Aatz u toxva' utz, aagata. Aatz u kaava' utz, esmeralda. ²⁰Aatz u to'va' utz, onice. Aatz u vaajaj utz, cornalina. Aatz u jujva' utz, crisoolito. Aatz u vaaxaj utz, berilo. Aatz vib'ele utz, topaacio. Aatz vilava utz, crisopraso. Aatz vijunlaa utz, jacinto. Utz aatz vikab'laa, amatista. ²¹Pek aatz kab'laal q'u jub'al tzi', jolol perla vichi'l. Perla junun q'u jub'al tzi'. Pek aatz u mam b'ey tu u tenam tzi', tiira b'a'nla q'an ch'ich'. Nipaal kusajin tuul, echa' espejo.

²²Utz ye't vil ma'j totztiohx tu u tenam tzi'. Tan a' totztiohx u kuB'aal Mam Tiohx tuch' u Chelem Karne'l. ²³Utz ye'k ministeer vitxijtxun u q'ii tzi' tuch' u ich'. Tan a' nitxijtxun vitechalil u Tiohx utz, a' nitxijtxun u Chelem Karne'l majte. ²⁴Ech a' samotxpaalku q'u mamaj tenam vatz vitxijtxune' q'u'l ma't iq'alpul tu q'ul ipaav. Utz saoksal iq'ii q'u ijlenal tu kajay tenam utz, satal itechalil. ²⁵Utz jatu koj sajupax q'ul ijub'alil u tenam q'iil tan, ye'kan aq'b'al tzi'. ²⁶Utz samotxtiq'o ul q'u tx'iib'al q'ii q'u tenam tuul, tuch' q'u tijle'm. ²⁷Pek jatu koj so'oko'p tzu'kin kam tuul, q'u b'anol paav, tuch' q'u txub'al'om. Pek ta'xh so'oko'p tuul q'u aanima q'u'l tz'ib'amal q'ul ib'ii tu vilibro u Chelem Karne'l va'l tetz atinchil tu b'enq'ii b'ensaj.

U nima' tetz tiichajil

22 ¹Ech aatz u aanjel, ik'uch ma'l u nima' ve tetz tiichajil b'enamem. Kexh ik'ank'ochil; tiira rib'kin, echa' espejo. A' nik'asku'l k'atz vik'ujleb'al u Tiohx tuch' u Chelem Karne'l. ²Utz atil ma'l u tze' tetz tiichajil tinik'a u mam b'ey tu u tenam tzi', tu vitzi'aj u nima'. Kab'laa

vatzul ivatz nitaq'e' jun ich'. Utz aatz q'ul ixaj, b'a'nixsan tetz q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'. ³Utz ye'kan tz'ejb'al tzii yol saku' tu u tenam tzi'. Tan a' sa'atinku u Tiohx tuul tuch' u Chelem Karne'l k'ujleb' tu k'ujleb'al tetz iq'esalail. Utz kajay q'u taq'onom samotxoksan iq'ii. ⁴Utz samotxtil tib' ivatz tuch' u Tiohx. Ech aatz q'u niman tetz tzi', samotxtz'ib'al ok vib'ii u Tiohx tipala. ⁵Utz ye'kan aq'b'al sa'atin tzi'. Sa'tere'nkojsavsal txijtxub'al, niko'xh vitxijtxun u q'ii tzi'. Tan a' tek satxijtxun u kuB'aal u kuTiohx. Utz b'enenamen samotxi'an q'esalail q'u niman tetz k'atza, ye'k iya'e'.

U q'aavtuleb'al u Jesusu

⁶Unchee' tal paj u aanjel ve ech tza': —Aatz q'u yol tza', inujul utz, k'ujleb'al k'u'l. Tan u kuB'aal vetchajon viaanjel ti' talax tu q'u niman tetz kam q'u kam sa'texhuchi. Utz anko'xh u kuTiohx tzi' va'l nichiyolon k'atz q'u alol tetz viyolb'al o'ten majte.— Texhtu'.

⁷Utz vab'i talax ech tza' majte: —Ab'i iile' oora ko'xh su'ulin. Utz chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l niniman q'u yol b'axab'samal talax tu u u' tza'.— Texhtu'.

⁸In Xhan, in va'l ilon utz, ab'in q'u kam tza'. Utz ta'xh veet vila, veet vab'i, yakich peche'ojku'in vatz u aanjel va'l k'uchun q'u kam ve tzi'. Si'chvoksa iq'ii vala. ⁹Pek tal ve ech tza': —Ye'ka. Ye' ko'xh a'an ech tzi' tan, ela ko'n in taq'onom Tiohx sauch'. Utz ela ko'n in tuch' kajay q'ul amol, q'u alol tetz q'ul iyol u Tiohx. Utz ela ko'n in tuch' q'u aanima q'u'l niniman q'u yol tu u u' tza'. Pek ja' sooksa iq'ii u Tiohx!— Texh ve.

¹⁰Ech tal paj ve ech tza': —Yit' sako'nkoxhaatinsa q'u kam sak'u'l q'u'l b'axab'samal el talax tu u' tza'. Pek ala. Tan naja' texh u tiempo tetz vitzojpeb'al. ¹¹Ech aatz q'u'l yit' inujul koj ni'ane', ib'an tere'n va'l yit' inujul koj. Aatz q'u'l tzu'kin ni'ane', ib'ane'n tere'n tzu'kin paav. Pek aatz q'u aanima q'u'l jikom, ib'ane'n q'u kam jikom. Utz aatz q'u'l xaannaj el k'atz paav, ib'ane'n tere'n q'u kam q'u'l ye'k paav ti'.— Texh u aanjel.

¹²Pek tal paje': —Ab'i iile': «Oora ko'xh su'ulin. Utz saviq'ou'l vichoob'al junun q'u aanima ti' jank'al q'u kam veti'ana. ¹³In viXe'teb'al; in viYa'eb'al. In viB'axa utz, in viTzojpeb'al.

¹⁴Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ye'xhkam niyansa tib' tu paav. Echa' tx'aatx'och toksa'm. Tan a' q'u'l atil tokeb'al ti' u tze' tetz tiichaji. Utz a' q'u'l so'oko'p tu q'ul ijub'alil u tenam. ¹⁵Pek ech koj q'u'l tiira tx'i' ti' ib'anax u paav, sa'kojoko'p. Echat q'u istan, q'u eesanib' tu b'ey tuch' aanima, q'u yatz'ol, q'u oksan iq'ii b'anich tiohx utz, tuch' q'u'l vatz ik'u'l ib'anax txub'al.

¹⁶In u Jesusu. In vetchajon vunaanjel ti' talax q'u yol tu q'u niman vetz. In vimukanil u Daviid utz, vitu'xh ixalam. Utz in u rib'kin tx'umi'l va'l nije'ul ku' chaj saj.» Chu u Jesusu.— Texh u aanjel.

¹⁷Ech nital u Tioxhla Espiiritu tuch' vik'ulel u Chelem Karne'l.
—¡Ni'axh!— Chia.

Utz ab'il va'l niab'in: —¡Ni'axh!— Chaj majte.

Ech ab'il nitzaj itzi' ti' u atinchil tu u b'enq'ii b'ensaj, uloj. Echa' tuk'al a' si'ane'. Tan tiira oya ku'en.

¹⁸Utz nival tu kajay q'u aanima q'u'l niab'in q'u yol b'axab'samal talax tu u u' tza' aas, oj ab'il ma'j satz'ajsan ok tere'n ivi' q'u yol tza', saku' q'u choob'al paav ti' tu u Tiohx, q'u'l tz'ib'amal tu u u' tza'. ¹⁹Utz oj ab'il sa'eesan tere'n q'u yol b'axab'samal talax tu u' tza', ye'k tokeb'al ti' u vatzomla tze' tetz' tiichajil. Utz ye'k tokeb'al ti' u tioxhla tenam va'l nital u u' tza'.

²⁰Aatz va'l nialon kajay q'u kam tza', nital ech tza':

—Nojchit vul texhtu'.— Chia.

Utz aatz q'u ab'in tetz u yol tza' satale':

—¡A'i, kuB'aal Jesusus, ni'axh!— Chaj.

²¹Atoj vib'a'nil u kuB'aal Jesucristo texo'l sekajayil. A'i.

U Tokeb'al Unjolol Q'u Yol Tu U Yolb'al Tiohx

(Glosario Bíblico Español-Ixil)

Aatz unjolol q'u yol tza', lochb'al etetz. A' itxa'k sechok tuul ab'iste ma'j yol ye' tek' nitel etxumb'al tuul tu u Yolb'al Tiohx. Ech siloch'ex ti' tootzajil b'itioj kam va'l yit' vatzsaj koj netile'. Utz ka'va'l elnaj tu u u' tzi'. B'axa aya' q'u yol tu u Nuevo Testamento tu kastiya, paasamal u tokeb'al tu kuyolb'al, kam echa' itxakunsal tu viAk'la Txumb'al U Tiohx (Nuevo Testamento) tu kuyolb'al. Aatz va't u tanul, aya' unjolol q'u yol tu kuyolb'al, loq' paasamal tu kastiya. Ech pich'utaj.

Abba. Kutat, chu u tokeb'al. Aatz u yol tzi', ib'anb'e u Jesus tuch' u Pablo. Utz a' toke' aas k'ujleb'al k'u'l u tatin tuch' u Tiohx. Tiira txayel tib' tu u tatin tib'ilaj. Nichitxakunsa u yol q'u talaj nitxa' tzi' ti' iq'ilal vitat. Echa' u yol “papá” tu kastiya nitalax cheel. Pek yit'e'ch b'iite a u yol aas loq' ko'xh “kuB'aals Amlika” oj “kuB'aal Tiohx” chu te'l tikuenta u Antiguo Testamento. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 8.15; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 4.6; U Kuxh 14.36. Aatz u yol tzi', a' nik'asku'l tu yolb'al arameo.

Abismo. Mam jul ye'k iya'eb'al; jolob'txan, chu u tokeb'al. Latzi' va'l sak'onlik ko'p q'u tx'i'li'inaj. A' saqitzlik tu 1,000 ya'b' tzi'. Choktaj U Lucas 8.31; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 20.1-3; 9.1-2. Aatz u yol tzi', a' nik'asku'l tu yolb'al griego. Sajitaj u yol Infierno.

Adorar. Nacho Tiohx; toksal iq'ii Tiohx, chu u tokeb'al. Choktaj U Tio 4.10; 2.11.

Adopción. Atil ka'va'l tokeb'al.

1) A' tok u yol tzi' taq'ax b'ens k'aol me'ala ma'l tal nitxa' aas yit' meero k'aol me'ala koj. Echa' va'l ni'an q'u ixoj q'u'l yit'ix chee titz'in. Tan nijaj ma'j tal inixta'a utz, ta'n tek tetz. Nib'en ib'ii

ti' utz, tiira ikuenta niyolonka. Titz'in tek tu u', k'uxh yit' titz'in koj ti' vikajal.

- 2) Nik'amax ti' u yol tzi' ti' talax va'l b'anel qe tu u Tiohx; b'ennajtek'o' ik'aol ime'al tiq'aq'al kunimat va'l i'an u Jesus. Tan yit' o'ich koj ik'aol ime'al Tiohx tu u qatin tu u paav; tz'ejxinajich'o'. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 3.26–4.7; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 8.14-17; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Eefeso 1.4, 5.

Adulterio. Aya' u eesaib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj. Choktaj U Kuxh 10.11; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 5.19. Sajitaj u yol Fornicación.

Agradar/Complacer. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Itxuq'txunsal u Tiohx tu kub'anone'. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 8.8; 15.1-2; B'axa U' Tu Tesaloonica 4.1; Q'u Hebreo 11.6.
- 2) Iku'sal k'u'l; ma'j kam aas b'a'n ni'enku tu u aanima. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 12.3; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 1.10; U Lucas 3.22.

Alabanza. B'itza Tiohx, chu u tokeb'al. Choktaj U Tio 21.16; U Santiago 5.13.

Alabar. Toksal iq'ii Tiohx, chu u tokeb'al. Choktaj U Lucas 2.13; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 4.10.

Alabastro. Ma'lich b'a'nla tz'aj u kam tzi', qos sivan vitx'ava'il. Utz atia nichtuch paal sajinchil tuul, ech b'iil a' viidrio. Kam ko'xh nichik'oxax te. Nichib'anax xhaaro te tuch' txe'n utz, tuch' talaj tz'aj, echa' talaj lemeeta; kolb'al tx'umq'ixsab'al. Choktaj U Tio 26.7; U Kuxh 14.3.

Aleluya. B'itzalaj u Tiohx; techal, chu u tokeb'al. Ka'va'l elnaj tu u yol tu yolb'al hebreo tzi'. Ma'l “halel” chia, “techal” chu u tokeb'al. Va'te a utz, “Yha” chia. Aya' va't vib'ii u Tiohx va'l “Jehova” chu telo'p tu kastiya. Utz aatz tek nimolo tib' ka'va'l q'u yol tzi', “techal u kuB'aal Tiohx” chu u tokeb'al kajayil. Choktaj u Salmos 106.1, 48; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 19.1-4.

Alfa. Ixe'teb'al, chu u tokeb'al. Loq' ka'va'l nitxakunka.

- 1) A' vib'ii u b'axa tz'ib' tu u alfabeto griego, echa' u “A” sukuvatz niyolonka. A' toke' ixeteb'al oj chikb'al tetz ma'j kam.
- 2) Nitxakun u yol tu u Yolb'al Tiohx tzi', ti' talaxe' aas a' u b'axa u Jesus utz; a' u chikol tetz q'u kam. Choktaj

Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 1.8, 11; 21.6; 22.13.

Alma. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) A' nital u taanxelal u aanima va'l atile b'enamen, k'uxh itz'lel u aanima tu vichi'l utz, k'uxh kamnaj teku'en. A' va'l nib'en xe' Tiohx. Nital u Yolb'al Tiohx aas atil aanxelal chitpinaj tek tipaav. Choktaj U Santiago 1.21; 5.20; Q'u Hebreo 10.38-39. Utz atil aanxelal aas tz'eixinaj tatin vatz u Tiohx. Choktaj U Tio 10.28; 16.26; U Kuxh 8.37.
- 2) Aatz va't u tokeb'al utz, aya' vixe'al q'u kam nikunach tu qaanima aas atilo' tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Echa' ma'j txuq'txunchil oj txumu'm. Choktaj u Salmos 16.9; U Tio 12.18; 26.37.

Altar de holocaustos. A' nital u nachb'al Tiohx va'l nichik'achax je' q'u avan sii' tu q'u Israeel ti' ijajax kuyb'al tu u Tiohx. A' atichku tu u okeb'alop tu u vatz iq'analil u totztiohx tu Jerusalem. Choktaj u Eexodo 27.1-8; 40.29; U Lucas 11.51. Nichik'achax oya sii', jajb'al kuyb'al; oya tetz oksab' b'a'nil tuch' Tiohx, oya tetz ik'amal Tiohx. Karne'l nichitxakun ti', triigo, atz'am tuch' tere'n kam. Utz antu nichiqool ta'l uuva sii'. A' nichk'achon q'u oya tzi' q'u oksan yol vatz Tiohx. Choktaj u Leviitico 9.7-8; u Reyes I 8.63. Aatz ich'ii u nachb'al Tiohx titiempo u Jesus tzi', 5 vaara je'naj, 5 vaara ivatz utz, 5 vaara tajan. B'a'nla q'an ch'ich' vitx'ava'il.

Aatz q'u nachb'al Tiohx nichib'anb'el titiempo u Abeel ul ko'xh titiempo u Moisees utz, nuk'ich sivan, chaq'aala ivi'. Choktaj u Geenesis 8.20; 12.7-8; 22.9; 33.20.

Pek aatz i'an tu u ya'b' 70 m.t.J. (ma't titz'pu u Jesus) ul okeb'eloy q'u Israeel tu q'u aa Roma utz, iya'sa tok q'u tx'olo'm vatz u nachb'al Tiohx. Loq' titxumb'al u Tiohx k'uxh uch u kam ti' viya'e' tzi' tan, ma'tich ikam u Jesus ti' q'u paav. Ech ye'kan tere'n nisave' sak'achax q'u kam tzi'. Pek ye' nichtok tivi' q'u Israeel. Echtzixe't tu ch'a'o ul ya'salaj niyolonka.

Ech aatz o' cheel, ye'kan nikusavs sakub'an u kam tzi' tan, ech itxa'k kam u Jesus qi'. Choktaj Q'u Hebreo 9.18-28.

Atil paj va't tokeb'al u nachb'al tzi'. Utz aya' u nachb'al Tiohx tu Amlika. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 9.13; 14.17-18; 6.9.

Altar de incienso. A' nital u k'achb'al kaxhlaan pom, va'l b'a'nla q'an ch'ich', echa' puulpito iveete'. A' atichku tu u b'axa tuul u totztiohx, aya' u txaalla atib'al. Jun q'ala'm jun sotsaj

nichik'achax je' u kaxhlaan pom sii'. Choktaj u Eexodo 30.1-10; U Lucas 1.11.

A' nik'am ti' viq'ilal isik'lel u Tiohx nichib'anax tu Amlika. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 8.3.

Altísimo (Dios). T'ankin Tiohx, chu u tokeb'al. Choktaj U Lucas 1.76; 8.28; U Kuxh 5.7; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 7.48; 16.17.

Amar. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Aya' u kub'antu tii'o' ti' ma'j aanima, u kub'antu tii'o' ti' kumol niyolonka. Choktaj u B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 2.10; U Kuxh 12.30-31; B'axa U' Tu Corinto 13.1-13.
- 2) Aya' u kutz'ejtu qaanima ti' u Tiohx. Choktaj U Kuxh 12.30-31; U Xhan 14.15, 23; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 5.8; 8.35.
- 3) Aya' u kuk'ontu qaanima ti' ma'j kam majte, aas atil kuxamlil ti' ib'anaxe'. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Filipos 3.7-8.

Amén. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) “Echi” oj “a' chitu” chu u tokeb'al siatz q'u Israeel. Utz “Ai” chu ipaasal tu kuyolb'al. Nichib'anb'e u yol q'u Israeel tzi' aas nichitzojpu isik'lel untanoj u Yolb'al Tiohx oj nichiya' ma'j b'itzal. Choktaj U Tio 6.13; u Salmos 106.48; B'axa U' Tu Corinto 6.24; Ka'b' U' Tu Corinto 13.14; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 7.12; 22.20-21.
- 2) Nitxakun u yol ti' ib'iial u Jesusus majte, ti' aas k'ujleb'al k'u'l ti' q'u kam kajayil. Echa' nital tu Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 3.14. A' nitale' kam u tatin u Jesusus tuch' u Tiohx niyolonka Utz a' atichku b'axa tu u yolb'al arameo. Xamtel k'amax u yol tu q'u aa Grecia tzi'.

Anatema/Maldecir. Tz'ejel yol ti'; ku'oj u soetzchil ti', chu u tokeb'al. Nitxakun ti' talax ma'j kam aas ye'xtxoj. Choktaj tu u B'axa U' Tu Corinto 16.22; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia 1.8; U Lucas 6.28; U Tio 5.44; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 12.14. Aatz u yol tzi', a' nik'asku'l tu u yolb'al griego.

Anciano. Atil oxva'l tokeb'al u yol tu u Yolb'al Tiohx tza'.

- 1) Ansiano. A' nital q'u q'esala xo'l q'u b'axa chaj niman tetz u Jesusus utz, cheel majte. A' nichiq'on ib'ey utz, lochol tetz tu vich'ii k'atz u Tiohx niyolonka. U Pablo nichoksan ansiano tu junun tenam. Ech a' nichchusun u Yolb'al Tiohx xo'l q'u niman tetz u Jesusus.

- Choktaj tu q'u u' tza': Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 14.23; 15.2, 4, 6, 22, 23; U Santiago 5.14; B'axa U' Xe' U Timoteo 5.17.
- 2) Aya' q'u q'esal q'atol tzii xo'l q'u Israeel, va'l Sanedriin utz, Concilio ib'ii majte. Choktaj U Tio 21.23; 26.3, 47, 57; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 4.5, 8, 23.
  - 3) A' nital q'u q'esla chaj aanima majte. Choktaj tu u B'axa U' Xe' U Timoteo 5.1; U Lucas 15.25.

Angel. Aanjel. B'anol chaj; iq'on yol, chu u tokeb'al. Atil kaava'l tokeb'al u aanjel tu u Yolb'al Tiohx.

- 1) Aatz q'u b'a'nla chaj aanjel, aya' q'u'l nichajax tu u Tiohx; lochol tetz niyolonka. Choktaj Q'u Hebreo 1.4-14; U Tio 22.30. Aatz q'u q'esala xo'l q'u b'a'nla chaj aanjel, aya' q'u'l "arcangel" ib'ii tu kastiya. Ma'l a' Kap utz; va't Me'k ib'ii. Choktaj U Judas tu u v. 9; B'axa U' Tu Tesaloonica 4.16.
- 2) Aatz tu u Antiguo Testamento, b'enchimal nital "angel de Jehova". Aya' u Tiohx nitul xo'l q'u aanima. Choktaj tu q'u u' tza': u Eexodo 33.2-5; 23.20-23. Aatz u yol tzi', a' nik'asku'l tu u yolb'al griego.
- 3) Atil maalola chaj aanjel, lochol tetz u tx'i'li'inaj. Atil yol ti' tu u Ka'b' U' Itz'ib'a U Lu' 2.4; U Judas 6.
- 4) Aya' unjolol q'esala xo'l q'u niman tetz u Jesuus, echa' pastoor. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 1.20; 2.1.

Anticristo. Xe'k'ulan tetz u Jesuus, chu u tokeb'al. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Ech nitalax ti' ma'l u txumb'al iq'omal tu q'u'l nikoontrain u Jesucristo tuch' vichusb'al. Tioxhil tx'i'li'inaj nimotxpiton. Utz a' isa' aas a' samotxoksal iq'ii. Choktaj u B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 4.3; Ka'b' U' Itz'ib'a U Xhan 7.
- 2) A' nital ma'l u vinaj sa'nali'an ijlenalil xo'l q'u Israeel. Tiira sik'uche' aas yi'sa' u Jesuus. Choktaj u Ka'b' U' Tu Tesaloonica 2.3-12; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 13.1-2; B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 2.18, 22.

Antiguo Testamento. O'tla nuk'u'm, chu u tokeb'al tan, a' va'l tz'ib'amalku q'u nuk'u'm i'an u Tiohx tuch' vitenam ko'xtene. A' u Yolb'al Tiohx vatz q'u Israeel tu u tiempo tzi'. Oxva'l nitel tuul siatz. Aya' q'u libro itz'ib'a u Moisees va'l "Pentateuco" chu te'le'. Utz "Q'u B'axa Chaj Mantaar Itz'ib'a U Moisees" chi'o' ti' tu kuyolb'al. Aya' u Geenesis, u Eexodo, u Números, u Leviitico, tuch' u Deuteronomio. Torah ib'ii siatz. Aatz q'u yol tzi', u Tiohx alon tu u Moisees vi' u muunte Sinaii. Ech a' u tanul tzi',

va'l tiira sib' tatin vatz q'u Israeel vatz untantu u Yolb'al Tiohx tan, antu q'ul ik'uy imam motx ilon ab'in u taq'ax tu u Moisees. Ech a' vixe'al u o'tla mantaar siatz. Kajay q'u yol tzi' tu yolb'al hebreo tz'ib'amichka tan, a' meero viyolb'al q'u Israeel. Choktaj u Eexodo 19.2-24.

Aatz untantu u Antiguo Testamento, aya' unjolol yol tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx xo'l q'u Israeel. Aya' q'u'l "Los Profetas" chu te'l tu kastiya. Utz "Q'ul Iyol Q'u Alol Tetz U Yolb'al Tiohx Tz'ib'amal" chu tu kuyolb'al. Nixe'tb'en tu u Josuee utz, ne'nya'oj tu u Reyes II. Antu q'u "profetas mayores" tuch' q'u "profetas menores". Aatz u tanul tza', b'iit ye' oponnaj tatin ti' u Torah vatz q'u Israeel. Tu yolb'al hebreo tz'ib'amichka.

Aatz paj untant u Antiguo Testamento, aya' q'u'l "Los Escritos" chu te'l tu kastiya. "Q'u Yolb'al Tiohx Tz'ib'amal" chu telo'p tu yolb'al. Utz 13 libros ato'k tuul: u Rut, u Croonicas I tuch' u II, u Esdras, u Nehemias, u Esteer, u Job, u Salmos, u Proveerbios, u Eclesiastees, u Cantares, u Lamentaciones, tuch' u Danieel. Aatz q'u yol tzi', atia tu yolb'al hebreo tz'ib'amichka utz, atia tu yolb'al arameo.

Jun ilanb'al q'ii nichisik'lel q'u yol vatz tenam tzi', tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tuch' tu vikuentail u totztiohx tu Jerusaleen. Tu hebreo nichisik'lelik u Yolb'al Tiohx tixo'l aas ye'sajich motx itxaypu b'en tu Babiloonia. Ech aatz tek motx q'aavi, anko'xh nichisik'lel u Yolb'al Tiohx tixo'l tu yolb'el hebreo. Loq' ministeer atich va't aanima nichtal elu'l tu yolb'al arameo tixo'l tan, yit' kajay tere'n koj ootzajinich tetz u yolb'al hebreo. Sajitaj u yol Targum.

Aatzich vinuk'it tib' u Yolb'al Tiohx taq'o utz, a' b'axal q'u'l itz'ib'a u Moisees (Torah). Tan a' maas tatin siatz. Ech tek q'u yol itz'ib'a q'u alol tetz u yob'al Tiohx (Los Profetas). Utz tiya'teb'al atik q'u yolb'al Tiohx tz'ib'amal, (Los Escritos). Yit'e'ch koj inuk'le' kam echa' inuk'it tib' tu u Yolb'al Tiohx cheel niyolonka.

Aatz i'an tu u ya'b' 250 y.t.J. (ye'saj titz'pu u Jesusus) xe't ipaasal b'en u Torah tu yolb'al griego tan, at Israeel ye'ich tootzaj ve't iyolb'el u hebreo. Utz ole' ti' tu u ya'b' 132 y.t.J. A' teku'en a' va'l "Septuaginta (LXX)" chu te'le' utz; "De Los Setenta" chu te'l tu kastiya.

Apóstol. Chaj, chu u tokeb'al. Loq' atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Aya' q'ul ichaj u Jesusus ti' en talax paal u b'a'nla chusb'al. Chusulib' chuich te'l b'axa. Ech vib'ii 12 q'u

- vinaj q'u'l txaal tu u Jesus, q'u'l meero xamb'u ti'. Aya' q'u'l ichus tib' k'atza. Choktaj U Tio 10.1-5; 28.16-20; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.2-3; Q'u Hebreo 3.1.
- Xamtel tek tuul aas ma'tich ikam u Jesus, atin tek tatin q'u chusulib' vatz q'u niman tetz u Jesus. B'en tek ijle'm tetz q'esalail u b'ii siatz tzi'. Choktaj Q'u Hebreo 3.1; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 1.1; 11.13; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 4.33.
- 2) Aatz va't u tokeb'al utz, aya' ma'l u doon nitaq' u Tioxhla Espiiritu tu chukchaj niman tetz u Jesus. Echa' ma'j ijle'm ti' iq'esalaile' utz, ti' taq'ax iyak'il q'u niman tetz u Jesus. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Eefeso 4.11; 2.20; B'axa U' Tu Corinto 12.28-29; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tioxh (Apocalipsis) 18.20.
- 3) Aya' u ijle'm tu viQ'esalail u Jesus si'an q'ul ichaj u Jesus, aas liq'at tzii tu 1,000 ya'b' vatz tx'ava' tza' utz, tu Amlika majte. Choktaj U Tio 19.28; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tioxh (Apocalipsis) 21.14. Aatz u yol tzi', a' nik'asku'l ti' u yolb'al griego.

Arameo. Arameo. A' vib'ii u yolb'al ichab'a q'u Israeel aas atich tu txaypichil tu Babiloonia. Tan ya' iyolb'et u hebreo tib'ilaj, aya' viyolb'al. Ech a' u yolb'al nichiyolb'e u Esdras tuch' u Nehemias aas q'aav opon tu Palestina tu u ya'b' 444 y.t.J. Ectzix'e aatz nichisik'lel u Yolb'al Tioxh tu hebreo tixo'l, ministeer atich va't aanima nictal elu'l tu yolb'al arameo. Choktaj u Nehemias 8.1-7. Utz anko'xh nichiyolb'ele' aas ul u Jesus. Ech anko'xh nictalax elu'l u Yolb'al Tioxh tu yolb'al arameo majte tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Pek aatz u yolb'al hebreo, tannal ko'xh nictixakunsale'. Ta'xh nichb'anb'en q'u q'esla chaj aanima tuch' q'u q'esal uq'ayb'al ti' isik'lel u Antiguo Testamento. Sajitaj u yol Hebreo.

Arrepentirse. K'axa k'u'l ti' paav utz, ich'exul txumb'al, chu u tokeb'al. Choktaj U Kuxh 1.4; U Tio 3.8; 21.29; U Lucas 5.12; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 5.31; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 2.4.

Autoridad. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Ijle'm ti' ma'j aq'on; q'atol tzii; q'esala. Choktaj U Lucas 1.52; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Eefeso 1.21; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.6; U Tio 8.9.
- 2) Aya' u ijle'm oj txumb'al vatz Tioxh ti' ib'anax ma'j kam, oj txaichil; yak'il; ma'j yol aas txayo'm ni'ane'. Choktaj

U Tio 10.1; U Lucas 20.2; Ka'b' U' Xe' U Timoteo 1.12;
B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 3.22. Sajitaj u yol Poder/Autoridad.

Ayunar. Iya'sal tx'a'om ti' inachax Tiohx, chu u tokeb'al; ikuyax va'y niyolonka. Choktaj tu q'u u' tza': U Tio 4.22; 6.16-18; 9.14-15; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 13.2-3; 27.9; U Lucas 2.37; 9.29; u Samueel II 12.22; u Isaias 58.1-12. Aatz vatz q'u Israeel, atich oxva'l kam aas maas nichixaansa ok k'atz Tiohx aas nitale'. Ma'l aya' vikuyax va'y. Va'te aya' vilochax me'b'a'. Utz va'te aya' vichustu tib' ti' u Yolb'al Tiohx. Loq' yit' ti' koj aas tuch' chit taanima nichian q'u kam tzi', pek a' nititz'a aas kam ma'j tetz sa'aq'ax tu u Tiohx ti'.

Aatz q'u q'ii tetz kuyb'al va'y siatz, aya' u lunes tuch' u jueves, ti' tan, tu ma'l jueves b'enje' u Moisees vi' u muunte Sinaii utz, tu lunes ku'l. Pek aatz u Jesus, ye' nichinima u kostuumbre ech tzi'. Echtzixe't nichteesal iq'ii tu q'u fariseo. Choktaj U Kuxh 2.18-20; U Lucas 18.12.

Azotea. Vi' atib'al. Aatz iveet q'u tatib'al q'u Israeel nichiane', yit'e'ch koj a' q'u atib'al latza' aas jolol chee vi'. Pek chaq'aala vivi' q'u tatib'al nichiane'. Tan at nichtxakunku te. At aanima nichivat ji'op vi' q'u tatib'al tu aq'b'al. Echa' ni'an tu q'u tiempo mamaj tz'a'. Nimna'l tu u Samueel I 9.26. Nichtxakun te sikolonb'al. Nichmotximolb'a' itriigo sii'. Nimna'l tu u Josuee 2.6. Nichtxakun te ti' iquetunsal b'en ma'j yol majte. Echa' tzi' oj atich ma'j yol aas ministeer sapax b'en itziilul xo'l tenam. Nichiqetunsal b'en vi' q'u atib'al. Ech tok va'l tal u Jesus tu U Lucas 12.3. Nichtxakun ti' q'ilab' sik'leb' Tiohx majte, echa' va'l i'an u Lu'. At aanima nicheniq'ila isik'le ji'op q'u tx'umi'l vi' q'u tatib'al, itiohx nitaq'vu b'en. Echa' va'l nital u Sofonias 1.5. Nichtxakun ti' jutzpeb'al el majte. Aatz q'u atib'al tan, tiira ch'ooich ko'n ixo'l. Ech oj atilich ma'j aanima nitojchale' utz, nijutzpe'l, nit'aspe' vi' atib'al ib'ena'. Ech paj tok va'l tal u Jesus tu U Tio 24.17 tuch' tu U Kuxh 13.15.

Baal. Baal. A' toke' q'esala oj b'aal. Echich ib'ii sib'al q'u b'anich tioxh nichinach kalab' tenam. Aatz u Yolb'al Tiohx, a' maas nitale' aas u b'anich tioxh Baal nichinima q'u aa Canaan. Utz b'enchimal tooro vaakaxh vivatzib'al. Echa' va'l itz'aj u Aroon utz, q'ilal sik'lel tu q'u Israeel, aas aye'nich u Moisees vi' u muunte Sinaii. Choktaj u Eexodo 32.4; u Jueces 2.11-13; 6.25-32. Kam koj toke' aas a' nik'am ti' vivatzib'al u vaakaxh, pek ti' tan, aa yak'il u vaakaxh utz, ni'xhipaxin siatz. Tiira paav vatz Tiohx va'l nichian q'u aanima ti' inachaxe'. Tan aal nichik'acho'k q'ul initxa'a q'u aanima siatz. Utz kam tere'n ko'xh ye'xtxojla kam nichmotxi'an ti' inachle'.

Choktaj u Jeremias 19.5. Sib'al tiempo aas aal antu q'u Israeel nichnachon; eltekka ti' u Tiohx niyolonka, echa' va'l uch tikuenta u Elias. Choktaj u Reyes I 1.1-17; 18.18-19; u Numeros 22.41; u Reyes II 10.18-28; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 11.4.

Aatz ma'l u b'ii Baal Zebuub, a'ich vitiohx q'u aa Ecroon titiempo u Elias. Pek b'ens ib'ii u q'esal tx'i'li'inaj tu q'u Israeel. Belzebuu b'enka. Choktaj bill_dyck@sil.org.

Babilonia. Babiloonia. Echich ib'ii ma'l u mam q'esal tenam tetz q'u aanima caldeo ko'xtene. Utz aa Babiloonia chu te'l q'u aanima majte. Aatz u Babiloonia tzi', tbr iq'o iyak'il tu u ya'b' 650 y.t.J. Utz b'iichaj b'ens mam q'esal vi' sib'al tenam. Utz ox pajul ex tokeb'e q'u Israeel majte tikuenta u Nabucodonosoor. Xe't tu u ya'b' 605 opon ko'xh tu u 585. Itxay b'en sib'al aanima tu Babiloonia. B'oono isotzsalka u Jerusaleen i'ana. Ib'aj ku' u mam totztiohx va'l u Salomoon b'anon. Choktaj u Danieel 1; u Reyes II 25.1-21; u Croonicas II 36.5-12.

Aatz u tenam Babiloonia o'tene tzi', a' ixet tu u ya'b' 2,000 y.t.J. Xo'l ka'va'l q'u mam nima' atichka, u Eeufrates tuch' u Tigris, tikuenta ma'l u chaq'aala Sinaar ib'ii. Utz latzi' lakaxku je' ma'l u mam t'an kin tz'ach, oksab' iq'ii ma'l u vinaj q'esala, Nimrood ib'ii. Utz xaane'l q'u aanima k'atz Tiohx tu q'ul ib'anone' tzi'. Echtzixe't jalax q'ul iyolb'al tu u Tiohx. Utz Babeel tek ib'ii u tenam oksali tzi'. A' toke' "okeb'alop xe' q'u tioxh" siatz. Pek xamtel tuul, b'en teks Babiloonia tu q'u aanima jejele tzi'. Choktaj u Geenesis 10.8-11; 11.1-10.

Utz aatz titiempo u Nabucodonosoor, toksa va't tz'ajich vatzib'al tioxh tu u chaq'aala Sinaar. Choktaj u Danieel 3.1. Utz ech tek b'ens aa paavla tenam utz, koontrain tetz Tiohx vatz q'u Israeel. Aatz cheel, a' teku'en a' u tenam va'l Iraaq ib'ii.

Utz aatz tu q'u u' itz'ib'a u Xhan, nik'am ti' vipaav q'u Babiloonia ti' talax u sotzchil saul ti' q'u aa paavla tenam tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 18.1-24. Antu u Lu' nik'am ti' u yol Babiloonia ti' talax u tenam Roma; tan mam aa paavla tenamich siatz tu u tiempo tzi', kam echa' u Babiloonia titiempo u Antiguo Testamento. Choktaj u B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 5.13; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 17.5-6; 18.2, 10.

Bar. K'aol, chu u tokeb'al. Echa' u yol "Bartimeo" tan, ik'aol Timeo chia. Choktaj tere'n tu U Kuxh 10.46;

Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.23; 13.6; U Tio 10.3. Echat paj u b'ii “Barrabás” tan, ik'aol u “Abas”. Choktaj U Tio 27.16. Aatz u yol tzi', aye'n ix'e'al tu yolb'al arameo.

Bautismo (en Agua). Anko'xhtu' va'l “vautisaar” chu tu u Yolb'al Tiohx tza'. A' toke' “taq' ko'p jaq' a'” tu yolb'al griego. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Aya' va'l nich'i'an q'u aanima ko'xtene y.t.J. techlal aas ninima ma'j txumb'al, ma'j doctrina nital ma'j aa txumb'al te. Echa' va'l i'an u Xhan. Ul tal u kuyb'al paav. Utz ab'il q'u'l niman vichusb'al u Xhan, nichik'uch tuch' vib'antu ivautiismo. Ech nichixamb'u ti' utz, ninima u txumb'al nitale'. Echat paj q'u aanima q'u'l niman u Jesuus majte, motx ib'an ivautiismo. Techlal aas inima vichusb'al. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 19.1-6.
- 2) Aatz u ka'b' tokeb'al u vautiismo utz, aya' va'l a' nik'am ti' vikameb'al utz, u q'aavtitz'peb'al u Jesuus. Aatz nib'anax u vautiismo, a' toke' aas nitaq' iqul u aanima tuul siya'sa u paav; sikamsa niyolonka. Utz nitxay va't ak' txumb'al. Nik'uch vatz tenam taq'o aas vetinimal u Jesuus. Choktaj U Tio 28.19; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.33. Aatz viku' u aanima tu a', nik'am ti' aas nikame'l vatz u paav. Utz aatz viji'ul tu u a', a' nik'am ti' aas niq'aavtitz'pu vatz Tiohx. Nik'am ti' aas nitx'aa b'en vipaav ti' a'.
- 3) Aatz u yol vautiismo, a' nik'am ti' u okchil tu tza'l utz, tu u nojla kamchil majte. Echa' va'l tal u Jesuus. Choktaj U Tio 20.22, 23.

Bautismo en el Espíritu Santo. Atil kaava'l telo'p u tokeb'al tu kuyolb'al. Aatz ma'l, aya' u tok u Tioxhla Espiiritu k'atz aanima. Choktaj U Lucas 3.16; U Xhan 1.33.

Aatz va'te, aya' u tatin u Tioxhla Espiiritu k'atz aanima. Aya' va'l “Espíritu Santo sobre”, chu tu kastiya. Choktaj U Lucas 2.25; 4.18.

A' paje' u tatin vixamlil u Tioxhla Espiiritu k'atz ma'j aanima. Anko'xhtu' a' va'l “en el poder del Espíritu Santo” chu tu kastiya. Choktaj U Lucas 4.14.

Utz a' majte u tatin u Tioxhla Espiiritu k'atz u aanima b'a'nil. Aya' va'l “lleno del Espíritu Santo” chu tu kastiya. Choktaj U Lucas 1.15, 67.

Belen. Beleen. Ib'ii ma'l u tenam tikuenta Judea. “Kolb'al itz'leb'al” chu u tokeb'al. Kamal 9 kiloometros ixo'l tuch' u Jerusaleen. Aye'n tikuenta aal iku'e'. Utz yit' Beleen tere'n koj ib'ii cheel. Sib' nimla

chaj kam uchnaj tu u tal tenam tzi'. Latzi' va'l itz'pik u Jesusus. Choktaj U Lucas 2.4; u Miqueas 5.2. Latzi' itz'pik u Daviid. Utz latzi' qoolik ku' u aseite tivi', ti' itxaale'l ti' tok tu ijlenalil. Choktaj u Samueel I 16.1-14; 17.12. A'ich vitenam u Booz tuch' u Noemii. Utz xamtele b'ens itenam u Rut q'ul ik'uy imam u Daviid. Choktaj u Rut 1.1-2; 4.11. Latzi' kamku u Raqueel u tixojich u Jacob, a' chit itz'pu u tal titz'in va'l Benjamiin ib'ii. Efrataich ib'ii u tenam titiempo u Jacob tzi'. Choktaj u Geenesis 35.16.

Bendecir. Atil oxva'l tokeb'al u yol tzi'.

- 1) Ijajax b'a'nil ti'. Choktaj U Tio 14.19.
- 2) Toksal iq'ii. Choktaj U Lucas 2.28.
- 3) Talax b'a'nla yol ti'. Choktaj U Kuxh 6.4; 10.16; U Lucas 24.51; 2.34.

Bienaventurado. Chi'b'eb'al tetz, chu u tokeb'al. Ech nital u Yolb'al Tiohx ti' ma'l aanima oj nitzojpi u kam nital u Yolb'al Tiohx. Choktaj U Tio 5.2-7; U Santiago 1.2.

Blasfemia. Iyoq'ax u Tiohx; iqelax u Tiohx oj u Tioxhla Espiiritu ti' q'u b'a'nil ni'ane'; paasaib' vi' u Tiohx; eesa iq'ii Tiohx. Aatz siatz q'u Israeel tan, paq'el sivan q'u aanima nichib'anche' q'u'l nichiyog' Tiohx. Choktaj u Leviitico 24.13-16; u Isaias 52.5; u Salmos 74.10; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 16.9. Yoq'o Tiohx nichian u Jesusus vatz q'u fariseo tzi' aas nichtale' a' itat u Tiohx utz, ti' nikuy paav utz, ti' majte nitale' aas Tiohx. Choktaj U Xhan 10.29-33; U Lucas 5.21; U Tio 9.2-3; 26.65-66; U Kuxh 2.7. Yoq'o Tiohx va'l nichian q'u q'esal aa uq'ayb'al xo'l q'u Israeel majte tan, nichtijle u Jesusus taq'o aas tioxhil tx'i'li'inaj atich k'atza. Utz nichteesa iq'ii q'u txaichil nich'ian u Jesusus. Choktaj U Kuxh 3.22-30; U Lucas 11.14-26.

Calvario (Gólgota). Tatib'al B'ajil Ivi' Kamnaj, chu u tokeb'al. Aatz u yol "Gólgota" utz, yolb'al griego. Pek aatz u yol "Calvario" utz, latiin. Ech vib'ii ma'l u peepu ti' el u Jerusalem, tzi' u mam b'ey ma't tu Damasco. Ech ib'ii tzi' tan, ech isajin ib'ajil ivatz kamnaj. Ech ti' txaale'l tu q'u aa Roma aas latzi' sakamku q'u aa paav vatz kurus. Latzi' va'l aq'lik je' u Jesusus vatz kurus. Choktaj U Tio 27.33.

Cambistas. Ch'exun puaj, chu u tokeb'al. Aya' q'u aanima q'u'l nichich'exu puaj tu viq'analil u totztiohx tu Jerusalem. Tan ta'xh nichik'ulax u puaj tiro ti' q'u kam tu u totztiohx. Ech aatz kajay q'u puaj tetz Siiria, tetz Grecia, tuch' tetz Roma, ministeer si'chb'ens tiro, ti' kajay q'u oya nitaq'ax tu u totztiohx. Echa' kutxu, locho me'b'a', loq'o avan tetz tx'olo'm, tuch' tere'n kam.

Tan tzu'kin tere'n q'u puaj vatz vikostuumbre q'u aa uq'ayb'al. Aatz q'u ch'exun puaj tzi', tiira sub'u'm nichian ti' q'u kam ni'ane'. Utz a'ich ib'aaal q'u k'a'y nichtuch tu viq'analil u totztiohx q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel. Choktaj yol ti' tu U Tio 21.12; U Xhan 2.14.

Camello. Ib'ii ma'l u k'o'lich txokop nitxakunsal tu Palestina tuch' tu q'u tenam sinaja'ch chaj tu u mam tz'a'li'itz. Echa' chee vatz q'u aanima tan, tijtzom. Loq' nituk'al vileecho utz, nichil' vichil' majte. Aatz u avan tzi', tiira sib' tiempo niq'i' va'y tzaj itzi'l. Utz ni'xhiq'i' jochpichil. Txokop tu mam tz'a'li'itz niyolonka. Nichitxakun tetz ijatz utz, nichtija aanima majte. Niyolon u Yolb'al Tiohx ti'. Choktaj U Tio 19.24; 23.24; u Geenesis 24.10, 19, 64.

Capítulo/Versículo. K'ujul chi'o' ti' q'u “capítulos”. Aatz q'u “versículo” utz, versiiculo niqal tu kuyolb'al.

Aatz q'u k'ujul tu junun u', anal oksal tu u ya'b' 1,206 m.t.J. (ma't titz'pu u Jesusus). Aya' q'u'l k'ujul tu u Yolb'al Tiohx cheel. A' oksan ma'l u sacerdote inkelexh Esteban Langton ib'ii. Nilochon q'u jatxb'al tzi'; loq' yolpu u Esteban ti' ik'ultu tib' tuch' u tokeb'al unchaj tanul yol. Choktaj U Xhan 7.53–8.1; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 22.30–23.1.

Pek aatz q'u versiiculo tu junun u' q'u'l cheel, anal oki tu u ya'b' 1,550. Ma'l u sacerdote francees b'anon, Roberto Estienee ib'ii. Ooje'l ko'xh i'ana, a' chit atich ok ti' b'ey aal ib'en tu Pariis.

Aatz xo'l q'u Israeel b'axa chitu', paarten ijatxax ixo'l u tokeb'al unchaj tanul q'u yol nichib'anax ko'xtene. Echa' q'u yol ti' vichee u vatz amlika tx'ava', jolol molomal tib'. Loq' ti' q'u'l ichusb'al ni'enka q'u'l nichus tulaj ilanb'al q'ii. Yit' ti' k'ujul oj ti' versiiculos koj niyolonka. Anko'xh echich titiempo u Jesusus.

Canaán/Palestina. Ech ib'ii untanul u tx'ava' sitzi' el u mar va'l Mediterraneo chu te'le'. Latzi' oponku u Abrahaam tu u Tiohx tu u ya'b' 1,820 y.t.J. Tan tal te aas sataq' u tx'ava' tu q'u'l itu'xh ixalam tzi'. Choktaj u Geenesis 12.1-6. Ech latzi' atinku u Isaac tuch' u Jacoob.

Utz atich nal tere'n aanima jejllel tzi', echa' q'u Canaan, q'u Fereez, q'u Ref, q'u Zuz, q'u Em. Choktaj u Geenesis 13.7; 14.5-6.

A' k'asku'l vib'ii u tx'ava' tzi' ti' vib'ii ma'l tiimam u Noee, va'l Canaan ib'ii. Choktaj u Geenesis 10.6, 15, 18-19. Ech tu u ya'b' 1,230 y.t.J. opon u Josuee utz, xe't tojcha el q'u aanima q'u'l jejllich nal tzi'. Tal u Tiohx tu u Josuee aas siyatz' kajay q'u aanima tzi'.

Tan jolol nachol tetz tzu'kin b'anich tioxh utz, ye't motx isa' sinima u nojla itz'lich Tioxh. Utz ech i'an u Josuee va'l tal u Tioxh te. Ijatz q'u tx'ava' vatz kab'laa tanul q'ul itu'xh ixalam u Israeel. Choktaj u Josuee 1.3-5; 12.7-8; 21.43-45. A' nichtxakunku u b'ii Canaan ti' u tx'ava' vatzo'k u nima' Jorjaan. Pek aatz u tx'ava' vatze'l u nima' Jorjaan utz, Galaadich ib'ii.

Pek xamtel tuul ok unjot aanima tu u tx'ava' Canaan tzi', aya' q'u Filiste utz, xamtel Feniicia ib'ii u tx'ava' i'ana. Xamtel paj tuul, oksal ma'l ib'ii tu q'u griego, Palestina chuich tek ti'.

Candelabro. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Aya' ma'l u ch'ich' tokeb'al txijtxub'al. Nichitxakun tu u txaa'la atib'al tu u totztioxh tu Jerusalem; txijtxub' tetz u tuul q'iils aq'b'al. Aseite tetz olivo va'l nichoyvixsan. Choktaj u Eexodo 25.31-40.
- 2) A' nik'am ti' u kam tzi', u tatin u Tioxhla Espiiritu xo'l q'u aanima b'enamen. Nik'am ti' u Jesus majte ti' vipa'q'un u tijle'm tu Amlika. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tioxh (Apocalipsis) 1.12; 11.14; 21.23.

Carroza. Aya' u kare't. Chee nichqinin. Ka'va'l sete'r tajan atile. Nichitxakun tetz ijab' aanima utz, nichitxakun tu ch'a'o. Utz nichitxakun ti' tijal q'u q'atol tzii majte aas niviajiine!. Echa' va'l nital tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 8.38.

Celos. Atil ka'va'l tokeb'al u yol tzi'.

- 1) Nachoj suyel; ichi'on taanima. Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 3.3; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 5.20; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.5. Ech aya' ma'l u txumb'al niyolonka chukchaj ix'e'al. Nichee k'a'nal taq'o. Nichee txumu'm; nichee ch'a'o, nichee chi'na'n k'u'lil taq'o. Aatz atil ma'l kam aas o' ko'xh nib'anon, oj qetz ko'xhtu' nikunache!, pek nitok va't aanima tuul, oj ti' ib'anax va'l nikub'ane' utz, nitul kuvi' ti'; unchee' a' nachoj suyel. Tan ye' kusa' aas so'ok va't aanima, oj si'an tetz va'l nikub'ane' niyolonka. Echa' tzi' aas nichee competencia, k'uxh ti' saach, ti' k'a'y, ti' ijle'm, ti' religioon utz, kam ko'xh tere'n ti'.
- 2) Ma'l u aanima k'onel taanima ti' q'u kam tetz Tioxh; u tachval inimal Tioxh. Choktaj u Ka'b' U' Tu Corinto 7.11; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 10.2.

Centurión. Q'esala tetz 100 sol. Ech ib'ii q'u oficial xo'l q'u sol tetz u ijlenal tu Roma. Niyolon q'u u' ti' tza': Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 10.1; 27.43; U Tio 8.5.

Cepo. Aya' ma'l u txayb'al tetz q'u preexhu. Aatz b'anel taq'o utz, ka'va'len chonkin tze', b'anel ijoymal. Ech nichik'apulka tajan q'u preexhu tuul; majb'al tooje'. Ech va'l b'amb'el ti' u Pablo tuch' u Silas aas ku' tu tze'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.24. B'amb'el paj ti' u Jeremias majte. Choktaj u Jeremias 20.2.

César/Rey. Ijlenal. Ech ib'ii q'u vinaj nichtoksale' aas nichtok ijlenalil tikuenta u mam q'esalail tu Roma. Echa' nital U Lucas 2.1. Augusto Cesar, chia. A' meero ib'ii u vinaj u Augusto, pek ib'ii tu u tijle'm u Cesar. Nital “Claudio César” tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.2. U “Tiberio César” chu U Lucas 3.1; 20.22-25. Echa' nital q'u mu's aas: “Presidente” chu ti' q'u ijlenal

A' unjolol q'u Cesar atich ok tu tijle'm titiempo u Ak'la Txumb'al tza'.

- 1) Augusto Cesar. Ok tu u ya'b' 27 y.t.J. Utz el tu ya'b' 14 m.t.J. Kamal 20 iya'b' u Jesusus aas jalpi niyolonka. Choktaj U Lucas 2.1.
- 2) Tiberius Cesar. Ok tu u ya'b' 14 m.t.J. Utz el tu u ya'b' 37 m.t.J. Anko'xh atich ok aas kam u Jesusus.
- 3) Caliigula Cesar. Ok tu u ya'b' 37 m.t.J. Utz el tu 41 m.t.J.
- 4) Claudio Cesar. Ok tu u ya'b' 41 m.t.J. Utz el tu u 54 m.t.J. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 11.28; 18.2. Aatz titiempo u ijlenal tzi', tojcha el kajay q'u Israeel tu Roma ti' tan, ye'xhkam nichipeche' vatz vivatzib'al u ijlenal. Antu u Aquila tuch' u Priscila xo'l q'u'l ojchal el tzi'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.18.
- 5) Neroon Cesar. Ok tu u ya'b' 54 m.t.J. Utz el tu 68 m.t.J. Tiira ak'b'inajich q'u niman tetz u Jesusus tu Roma aas ok u Neroon tu tijle'm. Ech aatz u Neroon tzi', i'an ma'l onkonil. Vet sik'u'l tal ik'achax u tenam Roma utz, a' ijlen taq'o q'u niman tetz u Jesusus. Ech sib'al aanima iyatz'a. Iyatz' u Pablo, u Santiago vitza'q' u Jesusus, u Lu', tuch' tere'n. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 25.10-11, 21; 26.22; 27.24; 28.19; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Filipos 4.22.

Cielo. Amlika. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Aya' u amlika va'l qib'a tzi'. Minuscula u b'axa tz'ib' tetz u yol nikub'ane' tzi'. Choktaj U Tio 24.30; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tioxh (Apocalipsis) 8.10.
- 2) Aya' u tatib'al u Tioxh utz, Amlika chi'o' ti'. Utz mayuscula itz'ib'al u b'axa tz'ib' tetz u yol tzi'. Choktaj U Tio 18.23; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 1.18.

Circuncisión. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Itzok'ax el b'iil chi'l. Ech ib'ii ma'l u kostuumbre nich'i'an q'u Israeel tu q'u talaj titz'in q'u'l talaj xiak aas ma't tel vaaxajil q'ii titz'pe'. A' tok siatz aas nitaq' tu u Tiohx. A' ne'ntiq'o va'l tal u Tiohx tu u Abrahaam aas sitzok'e'l b'iil ivi' u tz'u'mal ichuk'ub'al q'u talaj xiak Israeel. A' u techlal aas txaale'l q'u aanima vatz u Tiohx tzi'. Techlal vitenam niyolonka. Tan ye'xhkam ni'an tetz tere'n q'u aanima. Choktaj u Genesis 17.10, 23-27; U Lucas 2.21; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 24.15. B'anax u kostuumbre tu u Jesusus majte tzi'. Tiira sib' tokeb'al u kam vatz q'u Israeel tzi'. Xaannaj ok k'atz Tiohx u aanima taq'o nitale'.
- 2) Pek aatz tikuenta u viAk'la Txumb'al U Tiohx, a' ib'o'q'ol va'l aas b'a'n u taanima q'u aanima vatz u Tiohx, niman tetz niyolonka. Utz yit' a' koj va'l aas satzok'le'l b'iil chi'l. Pek aya' u nimanchil. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Filipos 3.3; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 2.25-29; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 7.51; 11.1-3; B'axa U' Tu Corinto 7.19; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Colosa 2.11. Kaana xhaakaluib' i'an q'u Israeel niman tetz u Jesusus, ti' u kam tzi'. Tan a' isa' aas samotxitzok'e'l b'iil ichi'l q'u aanima q'u'l nichtok ti' inimal u Jesusus, q'u'l yit' Israeel koj. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 15.1-32; B'axa U' Xe' U Timoteo 1.6-7.

Colosa. Ma'l u tenam tikuenta Aasia. A' atichku jaq' u mam q'esalail tu Roma. Ma'l 175 kiloometros ixo'l tuch' u Eefeso, aye'n tikuenta aa tela'. B'iil ko'xh yol atil ti' u tenam tzi'. Ta'xh ootzajimal aas atich niman tetz u Jesusus tzi'. Tan taq' b'en ma'l u' u Pablo tzixe'. Utz taq' b'en va't u' u Pablo xe' u Filemoon va'l jejlich tzi'. Sajitaj vixe'teb'al q'u yol tu Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Colosa.

Nitalche' aas ma'l mam kab'naano sotzsán u tenam tzi'. Utz a' atik tikuenta Turquia cheel.

Complacer/Complacencia. Sajitaj u yol Agradar.

Conciencia. Nachb'al. Aya' u nachpixsan tetz qe aas b'a'n tzik oj yit' b'a'n koj u kam nikub'ane' nikunache'. Choktaj u B'axa U' Xe' U Timoteo 1.5, 19.

Concilio/Sanedrín. Q'atol tzii xo'l q'u Israeel; conciilio; sanedrini. A'ich u "Congreso" tuch' u "Corte Suprema de Justicia" xo'l q'u Israeel titiempo u Jesusus. Echich ib'ii vimoli'b' q'u q'esal uq'ayb'al q'u'l nichimol tib' ti' itx'olax inujul ma'j kam; kam

ko'xh paavil k'uxh ti' q'u tuq'ayb'al, oj elaq'. Choktaj U Tio 26.59; U Lucas 22.66; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 4.15; 5.21-41; 23.1. Loq' k'uxh nitx'ol inujul kam, tiira k'aab'amal ti' tu q'u aa Roma. Echa' va'l i'an tikuenta u Pooncio Pilato ti' itx'olax inujul u Jesuus. Choktaj U Kuxh 15.1-15; U Tio 27.58; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 5.27, 34, 41.

Corinto. Corinto. Ib'ii ma'l u nimla tenam tikuenta Acaya, va'l Grecia tek ib'ii cheel. Opon u Pablo tzi' ti' ipaxsal itziil u yolb'al Tiohx, tu vika'paj ib'ena', kamal tu u ya'b' 50–51 m.t.J. Griegoich iyolb'al q'u aanima tzi'. Chukchaj ko'xh aanimail. At Israeel; at yit' i'. Sajitaj u xe'teb'al yol tetz u B'axa U' Tu Corinto.

Kamal maj' 800,000 aanima atich tu u tenam tzi'. A' atik xo'l mar. Utz atich oxva'l tatinb'al vaarko tzi' u tenam majte tzi'. Ech ti' u tatin u tenam tzi', kaana lakol k'a'y. Va'l xaaol nichipaal tzi' majte. Sib'al tx'iib'al iq'ii u tenam tzi'. Utz va'l b'anich tiohx atich majte. Ech kam ko'xh paav nichib'anax tuul. Pek chee niman tetz u Jesuus tzi'. Utz tzixe' itz'ib'av b'en ka'va'l u' u Pablo. Aya' q'u'l tza': B'axa U' Tu Corinto tuch' Ka'b' U' Tu Corinto. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.1-18.

Dádiva. Oya, chu u tokeb'al. Choktaj U Tio 7.11.

Denario. Ch'ich' puaj xo'l q'u aa Roma. A' va'l nichib'anb'el titiempo u Jesuus. A'ich u ja'mel tetz ma'l q'ii aq'on tu u tiempo tzi'. Choktaj U Xhan 6.7.

Destruir. Yook'ixsa'm; isotszsale'. Choktaj U Lucas 4.34; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 5.39.

Día del Perdón. Q'ii Tetz Jajb'al Kuyb'al. Aatz u q'ii tzi' tetz txumu'm b'iil xo'l q'u Israeel tan, a' u q'ii va'l nijaj kuyb'al q'u tenam kajayil vatz u Tiohx. A' alon inimal tu u Moisees u Tiohx. A' u q'ii va'l nitoko'p u q'esal oksan yol tu u tioxhla atib'al tu u totztiohx. Utz ta'xh unpajul tu ma'l ya'b' ni'ane'. Nitz'itu ok kaj ti' u tioxhla kaaxha. Aatz q'u kam nichib'anax tu u q'ii tu q'u oksan yol tzi', a' ko'n nichik'am ti' va'l si'chuli'an u Jesuus ti' taq'ax kuyb'al. Choktaj u Eexodo 30.10; u Leviitico 23.26-32; Q'u Hebreo 9.7; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 27.9.

Aatz u q'ii tzi', a' niku' tu septiembre, o'va'l ku'en q'ii b'axal vatz u nimla q'ii ti' Q'u Pel Pach.

Día de Reposo. Ilanb'al q'ii. Aya' u jujva' q'ii tetz u xhemaana xo'l q'u Israeel. Aya' u saabado sukuvatz majte. Nixe't ku'eb'al q'ii tu viernes utz, niya' ku'eb'al q'ii tu saabado. Ninima tan, a' ne'ntiq'o va'l i'an u Tiohx aas ilan

tu u jujva' q'ii, a' chit i'antu u vatz amlika tx'ava'. Anko'xh nimotxi'an cheel. Choktaj u Geenesis 2.1. A' nitiq'o vimantaar u Tiohx majte va'l talka tu u Moisees. Choktaj u Eexodo 16.29.

Kaana mantaar toksaka u Moisees ti'. Echat q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel; aal ichupo'k tere'n mantaar. Paat ye'k aq'on nichmotxi'an tu u q'ii tzi'. Tan vaajil ku'en q'ii sa'aq'onini. Ech aatz tek tu u jujva' q'ii, sailani tan, nachb'al Tiohx. Nichmotxi'an ech tzi' tan, a' nichinima u toxva' imantaar u Tiohx. Choktaj u Eexodo 20.8-11; 23.12. Sajitaj u yol Sábado (Día de reposo).

Diablo/Satanás/Beelzebu. Tx'i'li'inaj utz, koontra chu u tokeb'al. Aya' u tx'i'li'inaj tu kuyolb'al tuch' q'ul imol k'atza. A' viq'esal q'u maalola chaj aanxel. Tiira b'a'nla aanjelich k'atz Tiohx, pek ije'sa tib'. Utz a'ich isa' sipaasa tib' vi' u Tiohx. Ech tel k'atz u Tiohx; b'ajax el tu u Tiohx. Choktaj u Isaias 14.12-15; U Tio 13.38-39; 12.24; U Kuxh 3.22. Sajitaj u yol Baal.

Diacono. Diaakono. Ma'l lochol; ma'l aq'onom. Aya' ma'l u ijle'm xo'l q'u niman tetz u Jesusus. A'ich tetz ilochax q'u me'b'a', q'u txakay ixoj tuch' q'u talaj nitxa' ye'kan itxutx ib'aal. Ech ib'ens lochol q'u q'esala xo'l q'u niman tetz u Jesusus tzi'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 6.1-7; B'axa U' Xe' U Timoteo 3.8-13. Yit' ta'xh koj vinaj nichb'anon u diaakonoil tzi', pek nichtok ixoj majte. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 16.1. Aatz u yol diaakono tzi', a' nik'asku'l ti' u yolb'al griego.

Diezmo. Diesmo. Untanul ti' laa tanul, chu u tokeb'al. A' ma'l u mantaar nichinima q'u Israeel ti' taq'ax untanoj vime'b'i'l tu u Tiohx. Nitaq' untanul ti' laa tantul u tetz. Echa' ti' q'u vatz ichikob'e'm, ti' q'ul ipuaj oj kam chit u tetz nichicheea'. Echa' tzi' aas oj nichteesa lavoj kintaal triigo, unchee' ma'l kintaal sataq' tu u Tiohx. Oj nichitx'ak lavoj ipuaj, sateesa ma'l tixo'l utz, sataq' tu u Tiohx. Ech nich'i'an tzi' tan, a' ne'ntiq'o va'l i'an u Abrahaam aas taq' untanul xo'l laa tanul tu u oksan yol vatz Tiohx Melquisedeec. Choktaj u Numeros 27.30-33; u Geenesis 14.20; 28.22; u Deuteronomio 14.22; u Leviitico 27.30; u Malaquias 3.8-10.

Aatz u diesmo vatz q'u q'esala Israeel, mam kam vatz Tiohx. Echtzixe't tiira nichiya'lu q'u aanima ti' taq'axe'. Tan tiira nitzojpixsal u Yolb'al Tiohx aas nitale'. Pek ni'xhichipaasa ivi' ijajax tu q'u aanima. Echtzixe't yaal tu u Jesusus ti'. Choktaj U Tio 2.23.

Discípulo. Chusulib'; ma'l aanima nichus tib' k'atz ma'l aa txumb'al. Utz ech chit ni'ane' kam va'l nichusax te. Aatz q'u chusulib' tzi', tiira

nitaq' tib' tu u chusuib'. Xamel ti' u chusul tetz ti'ch ib'ena'. Nital U Lucas 13.16 ti' kab'laal aanima aas ichus tib' k'atz u Jesuus. Nipajtal U Tio 9.14 majte aas atich ichusulib' u Xhan, b'anol vauitiismo. Yit' ta'xh koj 12 vinaj ichus tib' k'atz u Jesuus, pek atil tere'n aas ye'k vib'ii b'a'nil. Choktaj U Xhan 6.6; U Tio 28.19. Xamtel teku'en ichaj u Jesuus chuich tek te'le'. Choktaj U Tio 10.1. Sajitaj u yol Apóstol.

Don. Doon. Aya' ma'j ijle'm, ma'j txumb'al oj ma'j kam nitx'olax ib'anche', loq' tiq'aq'al u Tiohx. Echa' iq'esalail kam, chusu'm, alol tetz u yolb'al Tiohx, yolonchil tunjot yolb'al. Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 12.4-11, 27-31; Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Eefeso 4.11; Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Roma 12.6-8. Jalel tib' q'u doon tuch' q'u ijle'm. Aatz q'u ijle'm tzi', aya' q'u ansiano, q'u diaakono, q'u tesorero.

Edificar/Edificación. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Vilakax je' ma'j oztotz. Choktaj U Tio 7.24.
- 2) Ch'iichil, q'anb'ichil, yak'inchil k'atz u Tiohx.
Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 14.3; 12.7; 15.58;
Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 9.31.

Efeso. Eefeso. Aya' ma'l u nimla tenam tikuenta Aasia, tilanb'al vaarko. Kamal ma'j 500,000 aanima atich tuul titiempo u Pablo. Loq' atich ok jaq' u mam iq'esalail q'u aa Roma. Sib'ich tatin u tenam tzi'. Echtzixe't tiira tx'anel q'u b'ey oponb'al tuul. Utz kaana vaarko nichtopon majte. Latzi' atichku ma'l u ixoj b'anich tiohx va'l Diana ib'ii. Mam tioxhich vatz q'u aa Roma tuch' q'u griego. Tan a' ku'ku'l vivatzib'al tu amlika aas nimotxtale'. Ech a' atichku u toztotz u b'anich tiohx latzi'. Tiira nimich ich'ii u tatib'al tzi'. Pek k'uxh echi ta'xh b'anel ex paxsaloj u b'a'nla chusb'al latzi'. Utz nimali. Chee niman tetz u Jesuus tzi'. Ech xe' q'u niman tetz u Jesuus itz'ib'av b'en u u' u Pablo va'l Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Eefeso ib'ii. Choktaj yol ti' tu Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.24; 19.1-41; 20.13-38; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 2.1-7. Aatz q'u tiempo paal u Pablo tu Eefeso tzi' utz, tixo'l q'u ya'b' 50-60 m.t.J. Sajitaj vixe'teb'al Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Eefeso.

Esclavo. Ma'l aanima k'ayimal tatin tu aq'on; aq'onom. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Aya' u aanima xo'l q'u Israeel va'l nichik'ayi tib' tu aq'on xe' ma'j b'aal tx'oj, ti' teesal itx'oj. Vaajil ya'b' nichtaq'onin ti' ichoole' utz, nichtekichajpul tixe'teb'al u jujva' ya'b'. Aatz nichoo vitx'oj u

- aanima, nichajpul tu vib'aal. Yit' k'ayimal tere'n koj tib' tu aq'on k'atza. Choktaj u Eexodo 20.1, 20-26.
- Pek yit'e'ch koj xo'l q'u puera aanima. Tan tiira xo'veb'alich u k'ayi'b' tu aq'on tixo'l. Ta'n nichib'ens aq'ononm u aa tx'oj. Choktaj U Tio 18.25; u Filemoon 16.
- 2) Ech nik'am ti' u Pablo u tatin q'u aanima q'u'l k'ayimal tib' tu aq'on, ti' talaxe' kam tatin q'u Israeel jaq' u o'tla mantaar. Tan tiira tza'l nimal kajay q'u mantaar nitale'. Echa' u aanima k'ayimal tib' tu aq'on aas tiira tza'l u taq'on utz, ye'k iya'eb'al ti' itzojpixsale'. Pek aatz u b'a'nla chusb'al ul tal u Jesusus tuch' u Tioxhla Espiiritu utz, yit' tza'l koj siatz vinimal u o'tla mantaar. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia 4.24-25.
- 3) Aya' u aanima k'ayimich tib' tu aq'on aas k'uxh ma't tole' ti' ichool vitx'oj, ta'xh b'anel nipajijaj ikaa xe' u b'aal taq'on. Aya'l ik'u'l ni'ane' niyolonka. Nik'am ti' u txumb'al u Pablo tzi' ti' talaxe' aas aya'l ik'u'l oksamal tib' jaq' imantaar u Jesusus; echa' k'ayimal tib' tzixe' tu aq'ononm utz, k'onel tib' ti' ib'anaxe'. Choktaj u Leviitico 25.39; B'axa U' Tu Corinto 7.22; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 6.20-23.

Escriba. Ootzajin tetz u o'tla mantaar tetz u Moisees, tuch' tere'n mantaar xo'l q'u Israeel, echa' Vikostuumbre Q'u'l Ik'uy Imam Tz'ib'amal. Nichi'an copiaar u Yolb'al Tioxh tiq'ab' b'axa yol. Echtzixe't b'en ib'ii aa tz'ib'. Pek xamtel aq'ax tijle'm k'atz q'u juees tuch' k'atz q'u Sanedriin. Echa' licenciado. Atia fariseo q'u tuq'ayb'al titiempo u Jesusus. Tiira ko'xten xe'ti. A' ixet tikuenta u Esdras. Choktaj u Esdras 7.6, 10; U Tio 7.29; 23.2, 13-33; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 23.9. A' q'u'l nichikalab'tziiun u Jesusus ti' q'u tokeb'al u o'tla mantaar, ti' tan, nititz'a aas a' ib'o'q'ol ib'anax q'u kam tetz chi'l, echa' vitzok'ax el b'iil chi'l, vatz q'u kam ti' ib'a'nixsal u taanima vatz Tioxh.

Esperanza. Ch'iam tuch' txuq'txunchil. Echa' vich'ial u tuleb'al u Jesusus. Choktaj U Tito 2.13; B'axa U' Tu Corinto 13.13; B'axa U' Xe' U Timoteo 1.1.

Esperar. Ka'va'l tokeb'al.

- 1) Ch'iam. Choktaj U Tio 24.50.
- 2) Liista. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.4; U Kuxh 3.9; U Lucas 11.54.

Espíritu/Espíritu Santo. Atil kaava'l tokeb'al.

- 1) A' nital vitioxhil kam. Choktaj U Kuxh 1.23.
- 2) Aya' u Tioxhla Espiiritu va'l "Espíritu Santo" chu tu kastiya. Choktaj U Tio 1.18; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.4.

- 3) Aanxel. Choktaj u B'axa U' Tu Tesaloonica 5.23.
- 4) Aya' ma'l u txumb'al oj acha'v k'atz aanima ti' ib'anax ma'j kam, aas ta'xh txumel taq'o. Choktaj U Lucas 1.17; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 6.10.

Eunuco. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Aq'onom xe' ijlenal. Choktaj u Geenesis 37.36; 40.2, 7; u Danieel 1.3; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 8.27.
- 2) Ma'l vinaj kapuntinaj. A' nichib'anaxku tu unjolol q'u vinaj q'u'l nichiku' tu txaypichil, q'u'l nichitxaale'l ti' taq'onin k'atz ijlenal. Ech maanxho itxumb'al taq'o. Utz atia a' nichixee q'u tixoj q'u ijlenal. Choktaj u Isaias 56.3; U Tio 19.12; u Deuteronomio 23.1.
- 3) Pek aatz tu va'l tal u Jesusus, aya' u vinaj va'l nimaj tib' ti' iq'ilal ixoj ti' ichoktu Tioxh, k'uxh yit' kapuntinaj koj. Choktaj U Tio 19.11-12.

Evangelio. B'a'nla chusb'al (tetz viQ'esalail u Tioxh); b'a'nla yol, chia. Tan a' nitzojpu u yol ti' u tuleb'al u Jesusus aas tiq'o ul u chitpichil tu paav. Choktaj U Kuxh 1.14-15; U Tio 4.23; B'axa U' Tu Tesaloonica 2.2; B'axa U' Tu Corinto 9.12. Aatz u yol “evangelio” tzi', a' nik'asku'l tu u yolb'al griego.

Fariseo. Fariseo. Q'u'l xaansamal el tib', chu u tokeb'al. Tan nichmotxixaane'l k'atz vikostuumbre q'u griego. A' chit nitoksa tetz u o'tla mantaar tuch' vikostuumbre q'ul ik'uy imam. Pek kamal tu u ya'b' 200 y.t.J. b'ens echa' partido poliitico. A' chit tu u tiempo aas ex okeb'eloy q'u Israeel tu q'u Siiria. Ech motx inuk' tib' ti' ikoontrail u uq'ayb'al griego iq'omich tu q'u Siiria.

Ech vib'ii unjolol q'u q'esala ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel titiempo u Jesusus. Tan nichmotxijal tib' tu q'u ijle'm tuch' tere'n q'u partido, echa' q'u saduceo tuch' q'u'l herodiano ib'ii. K'uxh jolol ootzajin tetz u Yolb'al Tioxh, ye' nichmotxinima va'l nictal u Xhan, b'anol vautiismo; niko'xh va'l nictal u Jesusus. Echtzixe't yaal tu u Jesusus tu q'ul ika'vatzil. Choktaj U Tio 5.20; 23.1-39; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 26.5. Aatz u tuq'ayb'al q'u fariseo tzi', ninima aas sa'itz'pixsal q'u kamnaj tu u Tioxh tu b'enq'ii b'ensaj. Utz ninima aas atil aanjel utz, atil unjot tioxhil kam. Aatz u yol tzi', a' nik'asku'l tu u yolb'al hebreo.

Fe. K'uje'ich k'u'l. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) K'uje'ich k'u'l ti' Tioxh. Choktaj U Tio 9.2; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 14.9.

- 2) Aya' q'u chusb'al va'l ninimal ti' u Tiohx; u yolb'al Tiohx nimamal qaq'o. Choktaj U Judas v. 20;
Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 13.8; U Tito 1.13;
Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Eefeso 4.5.

Filacterias. Xheenyá oj nachb'al, chu u tokeb'al. Aya' unjolol talaj jixhkin tz'u'mal tentzun, tz'ib'amich ok u Yolb'al Tiohx ti' xo'l q'u Israeel. At majte talaj tz'u'm kaaxha iveete'. Utz nichtoksal u Yolb'al Tiohx tuul. Ech nichiqitzo'k q'u q'esal uq'ayb'al tiq'ab' oj tipala. Techlal siatz aas kaana viYolb'al u Moisees tootzaj. Aatz u Yolb'al Tiohx nich'i'amb'e ti', aya' u Deuteronomio 6.4. Utz ech jolol je'naj iatz ti'. Aatz u kostuumbre ti' ib'amb'el q'u filacteria tzi', a' xe'tixsan q'u fariseo. Choktaj tere'n yol ti' tu q'u u' tza': u Eexodo 13.1-10; U Tio 23.5.

Filemón. Filemoon. Ech ib'ii ma'l u vinaj aa Colosa niman tetz u Jesusu. Aq'onom xo'l q'u niman tetz u Jesusu. Ib'aalich taq'on va't u vinaj Oneesimo va'l ooj b'en tzixe'. Pek inima u b'a'nla chusb'al. Itz'ib'a b'en ma'l u' u Pablo xe' u Filemoon tzi' ti' aas sik'ul u Oneesimo tzixe' tika'paj. Choktaj U Filemoon v. 1-25.

Filosofía. Vatz ik'u'l txumb'al; titz'al q'u kam, chu u tokeb'al. Chukchaj ko'xh q'u txumb'al atinnaj tzi', ti' titz'ale' aas kani'ch ix'e't q'u kam; kam b'anel tu q'u kam utz; kam saya'k q'u aanima. A' chit yak'insan q'u vinaj griego tza'. Aya' u Soocrates, u Platoon, aas ye'sajich tul u Jesusu. Atich q'u aa txumb'al xo'l q'u aa Roma tzi', tuch' xo'l q'u Israeel majte. Antu vichusb'al u Jesusu filosofia majte. Loq' paarten vatz tere'n q'u'l b'axa tzi'. Utz ye'xhkam nimotxik'ul tib'. Atich unjot filosofia majte aas nichko'nteesa iq'ii u tetz u Jesusu. Aya' u "gnosticismo" tuch' u "epicurismo". Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 2.1, 6, 13.

Filipos. Filipos. Ib'iich ma'l u nimla tenam a' atik tikuenta Macedoonia. Jolol griegoich. Pek okeb'el tu q'u aa Roma tu u ya'b' 145 y.t.J. Ech b'ens tatib'al sol utz, sib'al aa Roma jeje' tzi'. Utz aatz b'en u Pablo tuch' u Silas ti' en ipaxsal u b'a'nla chusb'al tik'apaj, ok unjolol q'u aanima ti' inimal u Jesusu tixo'l q'u ya'b' 50-54 y.t.J. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.11-40. Tiira b'a'nich u Pablo tuch' q'u niman tetz u Jesusu latzi'. Echtzixe't nichtaq' ikutxu. Utz itz'ib'a b'en ma'l u' u Pablo tzixe' majte aas atich tu tze'. Aya' va'l Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Filipos ib'ii. Sajitaj u xe'teb'al yol tetz u u' tzi'.

Aatz vib'ii tzi', a' k'asku'l ti' vib'ii ma'l u ijlenal tu Grecia.

Fin del Mundo/fin del siglo. Motxeb'al q'ii saj, chi'o' ti' tu kuyolb'al. A' nital u tiempo aas satiq'o tib' q'u kam tu u vatz amlika

tx'ava' tza', q'u'l k'ajel ti' tu u Tiohx. A' q'u kam sauch tuul tza!. Ma'l, satic'o iyak'il u onkonil. Saxe'k'ulal q'u b'a'nla chusb'al tetz u Jesusus si'ane!. Utz sachee ma'l u txumb'al xo'l q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' utz, ma'l vinaj saq'esalain taq'o. Choktaj u Ka'b' U' Tu Tesaloonica 2.1-4; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 6.1-16.

Va'te, sach'a'oin u Tiohx ti' isotzsal u onkonil. Ech aatz nital motxeb'al q'ii saj, yit' a' koj nital visotz u vatz tx'ava', vib'ano'm u Tiohx. Pek a' nital viya' u ye'xtxojla txumb'al ato'k tu ma'j tiempo. Nital u Yolb'al Tiohx kam xheenya sa'atini aas ninjab' tul u tiempo tzi!. Aatz ma'l tu q'u xheenya tzi!, aya' va'l sijal tatin q'u txijtxub'al tu amlika, echa' u ich', q'u tx'umi'l tuch' u q'ii. Choktaj U Lucas 21.25-28. Loq' aatz u Jesusus, sateesa b'en q'u niman tetz xo'l q'u aa paav b'axa.

Aatz paj si'ane!, saok viq'esalail u Jesusus, 1,000 ya'b' si'ane!, ti' ik'uchta' aas ijikomil si'ane!. Choktaj U Tio 24.26-31; U Tio 13.39-40, 49; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 19.11-16; 20.1-6, 11-15. A' nital u ka'b' tuleb'al u Jesusus majte. Choktaj U Kuxh 13.24-27. Utz saoksal u tx'i'li'inaj tu choob'al paav tuch' q'ul imol. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 19.17-21; 20.7-10.

Aatz paj si'ane!, sach'expu u vatz amlika tx'ava' utz, sauch u b'enchil tu Amlika. Ech sataq'u'l choob'al paav u Tiohx ti' q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' tza' q'u'l ye' ninima Tiohx.

Fornicación. Aya' u eesaib' tu b'ey tuch' aanima. Aya' va'l ni'an q'u aanima aas niq'ila tib'. Loq' yit' ik'ulel koj; yit' tixoj koj u vinaj tinujul. Utz yit' ivinaj koj u ixoj tinujul niyolonka. Choktaj U Kuxh 10.11; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia 5.19. Sajitaj u yol Adulterio.

Fruto(s). Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Aya' q'u vatz chikob'e'm. Choktaj U Tio 13.8; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 22.2.
- 2) Aya' q'u kub'ano'm tu u qatin vatz Tiohx. Nik'am ti' b'a'nla vatz tze!. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia 5.22; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Filipos 1.11; U Tio 7.16; U Lucas 3.8.
- 3) Aya' viq'aq'al u kub'anone!. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 1.13; U Xhan 15.16.

Gabriel. Kap. Ech vib'ii ma'l u q'esal aanjel ichaj u Tiohx va'l ul alon u titz'pu u Jesusus utz, va'l ul alon u titz'pu u Xhan, u b'anol vautiismo

majte. Choktaj U Lucas 1.26-38; U Lucas 1.11-20. Utz anko'xh va'l yolon tuch' u Danieel majte. Choktaj u Danieel 8.16-26; 9.21-27.

Galacia. Galaacia. Aatz u departamento tzi', a' atichku tikuenta Aasia Menor vatz je' u tenam Icoonio. Ye' tek' ootzajib'e kam chit tuul opon u Pablo tzi'. Matz tu u ya'b' 47 m.t.J. aas ib'en tu u b'axa en ipaxsat itziil u yolb'al Tiohx tu sib'al tenam, oj tu vika'paj ib'ena'. Ech atich niman tetz u Jesusus tzi'. A' va'l itz'ib'av b'en ma'l u' u Pablo, aya' va'l Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia ib'ii. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.6; 13.49; 18.23; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia 4.13-15; Ka'b' U' Xe' U Timoteo 4.11.

A' k'asku'l vib'ii u tenam ti' q'ul ik'uy imam, aya' q'u'l Galasa ib'ii. A' atik tikuenta Turquía tuch' Iraaq cheel.

Galilea. Galilea. Ib'ii ma'l u departamento tikuenta vitx'ava' q'u Israeel (Palestina). A' atik tikuenta aal ije'a'. 96 kilómetro tajan u tx'ava' tzi' utz, 40 kilómetro ich'ii ivatz. A' atik tixo'l u departamento Samaaria tuch' u nacioon Siiria. Latzi' va'l ch'iik u Jesusus tu Nazareet. Utz latzi' tu Capernaum chusunku sib'al tiempo ti' u b'a'nla chusb'al. A' cheek sib'al q'ul ichusulib' tzi' majte. “Galil” chu te'le'. Aatz u tokeb'al utz, sete'r, setkin, chia. Aatz q'u talaj tenam atil tuul aya': u Nazareet, u Canaa, u Capernaum, u Coraziin utz, xamtel tuul chee va't u tenam Tibeerías ib'ii. A' atik tzi' u choo. Latzi' va'l atik u choo va'l Choo Tu Galilea chu te'le'. Aatz u yol tzi', a' nik'asku'l tu u yolb'al hebreo.

Gentiles. Puera aanima. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Aya' q'u aanima q'u'l yit' Israeel koj. Jolol puera aanima vatz q'u Israeel utz, tiira ye'k itxa'k siatz. Jatu koj satx'a'n tuch'. Sa'kojoko'p tu totzotz, echa' q'u aa Roma tuch' q'u griego. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 10.28; 11.2-3.
- 2) Ech nichtalax ti' q'u aanima majte q'u'l ye'lich tootzaj u itz'lich Tiohx; yit' itenam koj u Tiohx niyolonka. Utz “naciones” chu ti' majte tan, ye'lich b'anel u kostuumbre taq'o ti' itzok'ax el b'iil ichi'l. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 1.16; 4.9; U Tio 6.32; 12.18; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 26.20. A' tetz q'u Israeel tu u Tiohx b'anel k'uxh txaale'l b'ens itenam aas sik'uch vitxumb'al u Tiohx vatz q'u puera aanima. Loq' ye't motx itzojpi. Echtzixe't taq'u'l viAk'la Txumb'al U Tiohx, u Jesusus ul alon taq'o. A' isa' sak'uchax vitxumb'al tu kajay aanima, k'uxh Israeel utz, k'uxh puera aanima sab'anon. Choktaj u Deuteronomio 4.5-8; 28.9-10; u Geenesis 12.3; u Eexodo 19.6; 34.10; u Leviitico 20.22-26; U Tio 28.19-20.

Gloria. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) A' nital vitechalil vitxumb'al u Tiohx. Echa' q'u txaichil i'an u Jesus tan, nik'uch vitechalil u Tiohx k'atza. Choktaj U Xhan 2.11; 11.4, 10.
- 2) Rib'unchil; vitxijtxune!. Choktaj U Lucas 2.9; 9.26; U Tio 17.2; 25.31; U Xhan 12.41; u Eexodo 16.10; 40.34.
- 3) A' nital majte u toksal iq'ii u Tiohx, oj ma'j aanima. Choktaj U Tio 6.2; 6.13, 29; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 11.36; u Salmos 29.2; U Xhan 1.14; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 4.11.

Gracia/Bondad. Ib'a'níl u Tiohx, chu u tokeb'al.

Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 1.7;
 Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 20.24;
 Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 5.22.

Griego. A' viyolb'al q'u aanima tu u tenam Grecia, va'l tikuenta Acaya tuch' u Macedoonia titiempo u Jesus tuch' u Pablo. Nichtekiyolb'ele' i'an tu u ya'b' 400 aas y.t.J. Pek ch'ii u tenam tzi' utz, ex tokeb'e sib'al tenam. Ech tek chusax u yolb'al taq'o tzi'. A' u yolb'al txakun ti' itz'ib'al kajay q'u u' tu u Nuevo Testamento. Choktaj U Lucas 23.38; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.1; 21.37.

Hades. Tatib'al q'u maalola chaj aanxel; u taanxelal q'u kamnaj q'u'l nichoo q'ul ipaav. Echa' nital tu U Tio 11.23; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 1.18; 6.8; 20.14; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.27; u Salmos 16.10. Sajitaj u yol Infierno.

Hebreo. A' vib'ii viyolb'al q'u Israeel. A' va'l tz'ib'alik q'ul imantaar u Tiohx tu u Moisees. Pek tz'ejxu b'iil viyolb'al tzi' aas motx txaypu b'en tu Babiloonia, i'an tu ya'b' 587 y.t.J. Aatz motx q'aavu'l unjot q'u Israeel tu txaypichil, ye'kan texh nichiyolb'e u hebreo, pek a' tek nichiyolb'e u arameo. Aatz u yolb'al arameo tzi', ela b'iil tuch' u hebreo tan, a'ich viyolb'al u Abrahaam aas k'asu'l tu Ur. Ech anal paj xe't iyolb'el u hebreo xo'l q'u Israeel tu u ya'b' 1,925, cheenal b'iil. Ech a' viyolb'al cheel. Aatz visik'lel u hebreo tu u' nib'anaxe', ma'len chitu', a' nixe'tik tu seb'al utz, aal tul tu max; b'ij vatz u kusik'let u' niyolonka. Choktaj u Nehemias 8.3, 8, 12; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 21.40. Sajitaj u yol Arameo.

Hebreos. Ech va't ib'ii q'u Israeel nitalaxe'. Aya' q'ul itu'xh ixalam u Abrahaam. Aatz tu u Antiguo Testamento, a' nital q'u Israeel kajayil. Choktaj u Geenesis 40.15; u Samueel I 4.6;

13.3. Pek aatz tu u Nuevo Testamento ta'xh nital q'u Israeel q'u'l niyolb'e u yolb'al hebreo oj u arameo. Yit' antu koj nitoksa tuul q'u Israeel q'u'l griego niyolb'e. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 6.1.

Herodes. Ech ib'ii unjolol q'u vinaj titz'in tatzik tib' oksal tu ijlenalil tikuenta Palestina. A' nichoksan q'u ijlenal tikuenta u mam q'esal tenam Roma. Aatz vitat q'u Herodes tzi', va'l ichok tok ijlenalil tikuenta Palestina b'axa, aa Idumeaich. Aya' ma'l u departamento naja'ch u Judea, aal iku'e'. Yit' Israeel koj niyolonka. Pek toksa tib' tu poliiticoil tu Roma, ech aq'ax tijle'm tuch' ma'l u b'axa ik'aol.

Aatz q'u Herodes tzi', a' itxa'k vatz u q'atb'al tzii tu Roma aas sixee q'u Israeel. Tan jolol txab'kinla chaj aanima utz, lakol ch'a'o ti' q'u tuq'ayb'al. Tan ye' nichtaq'ax tzii te aas si'an q'u'l ikostuumbre ti' inachax Tiohx. A' itxa'k q'u Herodes majte aas silak q'u puaj va'l nijaj u Roma tu q'u Israeel. Tiira jolol onkonla chaj aanima q'u ijlenal Herodes tzi' utz, sub'ul. Telab'al okchil k'atz q'u ijlenal tu Roma utz, telab'al iku'sal iatz q'u q'esala xo'l q'u Israeel majte, ti' teesal q'u puaj ti'. Kaava'l q'u vinaj titz'in tatzik tib' Herodes tzi' ok tu ijlenalil xo'l q'u Israeel. Utz sotzeb'al b'iil k'u'l tu u Yolb'al Tiohx ab'iste nital te sijunuil aas niyolon ti'. A' vib'ii unjolol tza'.

1) Herodes el Grande. Ech vib'ii tzi' tan, sib'la ko'xh kam i'ana. Ok tu u tijle'm tu u ya'b' 37 y.t.J. Utz 33 ya'b' i'ano'k tu u tijle'm, kamnalich el siatz. A' i'anvu u tijle'm vi' q'u departamento tza': u Judea, u Samaaria, u Galilea, u Perea, u Decapolis (Laval Tenam), u Traconiitide, u Panias. A' atichku u tatib'al topiisyo tu u tenam Cesarea, tzi' mar tikuenta Samaaria utz, atich va't tu Jerusaleen tikuenta Judea.

At Israeel q'u tenam tzi' utz, atia yit' i'. Jolol yuuich aanima va'l ni'anvu q'esalail u Herodes niyolonka. A' nichmotx'ilon kani'ch taq'tu tzii aas si'an q'u ikostuumbre ti' q'u tuq'ayb'al. Pek aatz xo'l q'u Israeel, ka' tanul q'u mantaar atiche. Ma'l a', aya' q'u'l imantaar u Moisees. Utz va'te a aya' vimantaar q'u aa Roma. Ech atich q'atb'al tzii aas nichitx'ol inujul q'u qelol tetz vimantaar u Moisees utz, atich q'atb'al tzii tx'olol tetz q'u qelol tetz vimantaar q'u aa Roma.

Titiempo u ijlenal tzi', itz'pu u Jesuus. Utz a' va'l alon iyatz'ax q'u talaj nitxa' tu Beleen. Choktaj U Tio 2.16-18. Tiira onkon itxumb'al u vinaj tzi'; aal iyatz' kaava'l tixoj utz, iyatz' ik'aol. Pek b'a'ntan sib'al mamaj otzotz ilaka. Antu ite'k'ixsa kajay vikuentail u totztiohx tu Jerusaleen utz, maas 46 ya'b' veetika.

2) Herodes Antipas. Aatz u Herodes tzi', a' ma'l tu q'ul ik'aol u Herodes el Grande. Ok tu u ijlenalil tu u ya'b' 4 y.t.J. ta'xh kam vitat. 42 ya'b' i'ano'k tu u ijle'm utz, eesal tu q'u aa Roma tan, kam ko'xh i'an siatz; ipaasa ivi' ib'anax onkonil. Ka'va'l departamento ok tikuenta, aya' u Galilea tuch' u Perea. Ye'xh jank'al tenam atich tikuenta; yit'e'chich koj vitat. Ech toke' "tetarca" chuich te'le'. Yit' rey koj echa' vitat. Titz'inich ma'l u ixoj aa Samaaria. Utz aatz u tixoj, aa Aarabeich. Ka'va'l kam aas tiira b'a'n koj vatz q'u Israeel. A' ch'iik tu Roma. A' imol u tatzik Arquelao tuch' u Felipe. Aatz u Arquelao tzi', i'an ijlenalil tu Judea majte, anko'xh tu u tiempo tzi'. A' nichoksan q'u q'esal oksan yol titiempo u Jesusus. Utz aatz u Felipe i'an ijlenalil tikuenta Decapolis.

A' va'l alon iyatz'ax u Xhan, b'anol vautiismo. Choktaj U Tio 14.1-12. A' u ijlenal tzi' va'l "yak" texh u Jesusus ti'. Choktaj U Kuxh 8.15. Utz a' va'l tx'olon inujul u Jesusus aas ye'sajich ikame!. Choktaj U Kuxh 6.14-29; U Lucas 23.7-12.

3) Herodes Agripa I. Tiimamich u Herodes el Grande. Oksal tu u tijle'm tu q'u aa Roma tu u ya'b' 41 utz, el tu u ya'b' 44 m.t.J. A' okka sivatzil vich'oo b'aal tu q'u departamento Galilea tuch' u Perea. Xamtel ok u Judea tuch' u Samaaria tikuenta majte. A' va'l alon iyatz'ax ma'l u niman tetz u Jesusus va'l Jacobo ib'ii, ik'aol u Zebedeo. Utz a' va'l oksan u Lu' tu tze!. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 12.1-23.

4) Herodes Agripa II. Ik'aol u Agripa I. Ok tu gobernadoiril tu u ya'b' 48 m.t.J. vi' oxva'l q'u departamento. Aya' u Traconiitide, u Gaulaniitide utz, tuch' u Abilene tikuenta Siiria. El tu u tijle'm tu u ya'b' 70, a' chit ex okeb'eloj q'u Israeel tu q'u aa Roma. Utz b'ajax paj ku' vib'a'nla totztioxh. Aatz u vinaj tzi', ixib'enich u Drusila tuch' u Berenice. A' va'l iq'ol opon u Pablo siatz ti' itx'olax inujul. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 25.13-26.32.

Hijo del hombre. U K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, chu u tokeb'al.

Aatz u yol "k'aola" vatz q'u Israeel, a' nitale' va'l aas a' ne'neloj itxumb'al txutxa b'aala, oj ma'j txumb'al txaklel k'atz u aanima. Echa' va'l nital ti' u Bernabee aas "ik'aol aq'ol nimal k'u'l" chia. A' toke' aas aq'ol nimal k'u'l vitxumb'al u Bernabee. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 4.32. Echat ko'xh b'anel tu u Xhan vichusulib'ich u Jesusus va'l "Ik'aol tininunchil" chia. Ti' tan, kamal k'a'n oj ti' aas qetu'm iyolone!. Choktaj U Kuxh 3.17. Ech paje' u yol "ik'aol u Tioxh", a' nital u Jesusus tuch' q'u aanima q'u'l iq'on tetz vitxumb'al u Tioxh.

Pek nitalax “K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima” ti' u Jesus majte. Loq' yit' a' koj nitale' aas nojchit ik'aol vinaj, pek a' nitale' aas b'ens echa' itxumb'al aanima. Utz b'ens aanima vichi'l ti' u titz'pu k'atz u Li'. K'uxh i'an u Jesus ech tzi' tan, a' isa' ik'uchta' aas tiira txayel tib' tuch' q'u aanima kajayil niyolonka.

Nitalax “K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima” ti' majte tan, a' u txakb'a'nib' vatz u Tiohx ti' q'u aanima kajayil. Echa' u yol “ya'teb'al Adaan” chu ti' u Jesus utz, “ka'b' vinaj” chu majte. A' toke' aas nipotzon tere'n aanima ti' u b'a'nil va'l i'ana. Utz ik'uchla' tan, a' u b'axa itz'pichil xo'l q'u kamnaj utz, a' u b'axa b'en chil tu Amlika. A' vet'eesan b'ey vatz q'u niman tetz niyolonka. Echa' va'l i'an u Adaan, aas potzon aanima k'atza ti' u paav i'ana. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Eefeso 2.6; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Colosa 1.15, 18; B'axa U' Tu Corinto 15.20-24, 45-47; u Leviitico 16.16, 21.

Nitalax “ik'aol Daviid” ti' u Jesus majte tan, sapaal tiq'o ivi' u techalla ijlenalil i'an u Daviid. Ech a' u txakb'a'nib' ti' q'u Israeel, q'u tetz aa tenamil u ijlenal Daviid. “Ijlenal tetz Israeel” chu te'l u Jesus majte. Tan Chitol tetz tu paav utz, sa'naltoksa u tijlenalil tixo'l taab'a'b'en. Choktaj u Samueel II 7.12; U Tio 27.11, 37.

Holocausto/Sacrificio. Tx'olo'm; oya nik'achax vatz Tiohx, chu u tokeb'al. Ech nitchal q'u Israeel ti' u tx'olo'm nichmotxtoksa vatz Tiohx ti' ijjax kuyb'al tu u Tiohx. Avan nichik'ache', vaakaxh, karne'l oj tentzun. Ka' tanulich ib'aal q'u tx'olo'm nichtoksale'. Choktaj u Leviitico 1.1-6; U Kuxh 12.33.

Aatz ma'l utz, tetz q'u tenam kajayil nichtoksa q'u oksan yol vatz Tiohx. Ka'pajul nichib'anax jun q'ii tu u totztiohx tu Jerusaleen. Unpajul q'ala'm kamal alas 9 utz, unpat ku'q'ii kamal alas 3:30. Ma'l ora tuch' unnik'amte nitiq'o sijnunil. Aatz vija'mel u tx'olo'm, a' nich'elku tu u totztiohx. Atich tere'n tx'olo'm nichib'anax tu q'u nimla q'ii majte aas tetz tenam kajayil. Choktaj u Nuumeros 28.1-8; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 3.1.

Aatz va'te, tetz junun aanima, ab'il ko'xh aanima. Aatz vija'mel q'u tx'olo'm tzi', a' ni'iq'on opon u aanima va'l nijaj kuyb'al oj nik'ama kam tu u Tiohx. Choktaj u Leviitico 1.4; U Lucas 1.24.

Chukchaj ko'xh itxa'k q'u tx'olo'm nichtoksa q'u Israeel ti' vatz Tiohx ko'xtene. Atich tx'olo'm tetz ijjax kuyb'al ti'

paav. Atich tetz ijajax tok ib'a'n u aanima tuch' Tiohx. Atich tetz ik'amab'el kam tu u Tiohx. Utz atich tetz ti' ib'antu tx'aatx'och tatin u aanima vatz Tiohx. Atil tere'n majte. Choktaj u Leviitico 2.1; 3.1; 4.2; 6.9, 24; 12.6.

Sib'al ko'xh mantaar tal u Tiohx tu u Moisees ti' q'u tx'olo'm q'u'l jatvatzul ko'xhtu'. Tal te kani'ch iveet sab'anaxi sijunuil. Anko'xh txaklich ib'anax q'u kam tzi' aas ul u Jesuus.

Chukchaj tere'n tok q'u tx'olo'm vatz tere'n aanima majte. Aya' q'u'l yit' Israeel koj. Echa' q'u aa Roma. Tan jun q'ii nichik'ach avan vi' ma'l vinachb'al “altar de victoria” ib'ii, ti' toksal iq'ii u ijlenal Cesar. Tan echa' tioxh siatz. Loq' ya'lumal ku'en q'u aanima ti' tzi' q'u'l oknaj jaq' imantaar u Roma. Nichpajik'achax avan vatz u b'anich tioxh Diana majte va'l tikuenta q'u griego. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 14.13.

Honrar. It'anb'a'le'; toksal q'ii; at tatin ma'j aanima.
Choktaj U Xhan 5.23, 44; U Tio 13.57;
Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Roma 13.7;
B'axa U' Xe' U Timoteo 1.17.

Hosanna. Loch'in; chit'in; q'alpu'in, chia. Ech u yol b'anb'el ti' u Jesuus aas oko'p tu Jerusaleen aas ye'sajich ikame'. Nichijajax lochb'al te ti' sateesa tu q'u tza'l niyolonka tan, a' viTxaaom u Tiohx vatz q'u aanima. Loq' ech chit vikostuumbre q'u Israeel ti' ik'ulax ma'j ijlenal majte. Choktaj U Tio 21.9, 15; U Xhan 12.13.

Hospitalidad. Vik'ulax aanima tu atib'al; u taq'ax vatb'al. Choktaj u B'axa U' Xe' U Timoteo 3.2; U Tito 1.8; B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 4.9; Ka'b' U' Itz'ib'a U Xhan v. 8.

Humilde. Aanima yit' je'sanib' koj; yit' t'e's koj, nitaq' ku' tib'; maanxho itxumb'al. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Eefeso 4.2; U Lucas 1.52; U Tio 18.4; 23.12; U Santiago 4.6, 10; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 20.19.

Iglesia. Niman tetz u Jesuus molomal tib', chu u tokeb'al. A' nital kajay q'u aanima aq'el taanima ti' inimal q'ul ichusb'al u Jesuus. Aatz u yol tza', ta'xh nib'anb'elik tu u Nuevo Testamento. Sajitaj u B'axa U' Tu Corinto 11.18; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 14.27; Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Colosa 1.18; Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Eefeso 5.27. Pek tiira yit' a' koj nital u otzotz tetz ma'j totztiohx echa' nitalax cheel. Tan anal tu u ya'b' 200 m.t.J. aas xe't ib'anax atib'al nachb'al Tiohx. Aya'

q'u “templo” sukuvatz cheel. Tan aatz tixe'teb'al, tu atib'al ko'n nichimolvu tib' q'u niman tetz u Jesus ti' inachax Tiohx. Aatz u yol “iglesia” tu kastiya va'l nojla otzotz molb'alib', ye'xhcam nichib'anb'el ko'xhtene. A' nichib'anb'el u yol “templo” tu u Yolb'al Tiohx. Sajitaj u yol Templo.

Imperio. Mam q'esar tenam, chu u tokeb'al. Echich ib'ii q'u q'esar tenam q'u'l kalab' mamaj tenam atich ok tikuenta. Aya' q'u'l nichmotx'entokeb'e tu ch'a'o. Loq' at nitilo'k ti' aas ne'ntokeb'e; puaj isa' ti'; aq'on isa' ti'. A' nichb'anon q'u Asiiria, q'u Babiloonia, q'u aa Grecia tuch' q'u aa Roma. Choktaj U Lucas 3.1.

Impuesto/Tributo. Alkavaar. Puaj nijaj q'u q'atb'al tzii tu aanima, echa' q'u alkavaar, q'u choob'al ipaaleb'al k'a'y, q'u choob'al tx'ava', tuch' u choob'al nichib'anax tu u totztiohx. Choktaj U Tio 9.9-11; 17.24-27. Tiira ye'xtxoj vatz unjolol q'u Israeel aas nijaj u choob'al q'u q'atb'al tzii tzi'. Nititz'a ech tzi' tan, yit' u Tiohx koj oksannaj tetz q'u q'atb'al tzii tixo'l. Echa' iqelax Tiohx siatz oj nituch u choom tzi'. Echtzixe't ch'otil tu u Jesus aas matz b'a'n sachool alkavaar tu u Cesar. Choktaj U Tio 22.17.

Infierno. Xamal, choob'al paav, chu u tokeb'al. Aya' va'l “lago de fuego” chu tu kastiya majte. Ech vib'ii u choob'al paav va'l sab'enku u taanxelal q'u aa paav tuch' q'u tx'li'inaj. Choktaj u Reyes II 23.10; U Tio 5.22; Ka'b' U' Itz'ib'a U Lu' 2.4-6; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 20.10, 14. Sajitaj u yol Hades.

Intercesión. U oksaib' vatz Tiohx ti' va'toj aanima. Echa' i'an u Jesus aas atich tu u vatz tx'ava' tza'. Iq'ila isik'e Tiohx qi'. Utz nitoksa tib' qi' vatz u Tiohx tu Amlika cheel majte. Echa' nital tu u Isaias 53.12; Q'u Hebreo 7.25; U Xhan 17.20-26; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 7.56. Nitoksa tib' u Tioxhla Espiiritu qi' vatz Tiohx majte. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 8.26-27, 34. Ech nich'i'an q'u oksan yol vatz Tiohx majte, nichijaj kuyb'al ti' q'u aanima aas nichik'ach q'u tx'olo'm.

Aatz o', echen saqoksa qib' vatz Tiohx ti' unjot aanima majte. Choktaj U Santiago 5.13-16; Ka'b' U' Tu Corinto 5.20; 13.7; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Colosa 1.9; B'axa U' Xe' U Timoteo 2.1; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 11.3.

Israel. Israeel. Ch'a'o tuch' Tiohx, chu u tokeb'al tu yolb'al hebreo. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Ib'ii u Jacob oksal tu u Tiohx. Tan techa tib' iyak'il tuch' ma'l u aanjel utz, sub'un u Jacob. Choktaj u Geenesis 32.27-28.
- 2) Aatz tek kam u Jacob, ech tek ib'ii kajay q'u tiimam oki, q'ul itu'xh ixalam niyolonka. Israeel teku'en. Aya' kab'laal q'ul ik'aol. Ti' vitat motx b'enka niyolonka. Choktaj u Geenesis 34.7; u Eexodo 32.4.
- 3) Echich ib'ii b'eluval tanul q'u tiimam u Jacob majte, q'u'l okka tikuenta u Jeroboam aas ma'tich ikam u Saloomon. Choktaj u Reyes I 12.8-17. Aatz ko'xtene, ye'k tx'ava' aas Israeel ib'ii, pek ta'xh untanul q'u aanima q'u'l Israeelich ib'ii. Palestinaich ib'ii u tx'ava' va'l jejlichka. Anko'xh echich aas ul u Jesus. Pek cheenal tok Israeel ti' ib'ii u nacioon tzi', anal tu u 15 de Mayo 1,948.

Jaspe. Jaspe. Ma'l u tal sivan jat xolol ko'xh tilone'. Atil ka'va'l nik'am ti'.

- 1) Nichtok ti' u toksa'm u q'lesal oksan yol vatz Tiohx. A' imol junlaat b'a'nla sivan majte. A' nimotxik'am ti' kab'laa tanul q'u tiimam u Israeel. Nachpiksab' tetz u oksan yol aas nitoksa tib' vatz Tiohx ti' q'u aanima. Choktaj u Eexodo 28.20.
- 2) Utz nik'am ti' vitechalil u ak' Jerusalem tu Amlika xe' Tiohx majte. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 21.11.

Judíos. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) A' nital q'u q'lesala xo'l q'u Israeel; q'u'l aa uq'ayb'al chi'o' ti' majte. Echa' u Conciilio, q'u q'lesala tu u totztiohx. Choktaj U Kuxh 7.3; U Xhan 2.18; 5.10; 7.1, 11, 13.
- 2) Ech vib'ii kajay q'ul itu'xh ixalam u Judaa nichtalaxe'. Pek xamtel teku'en, “Judío” chu te'l kajay q'ul itu'xh ixalam u Jacob aas q'aavu'l tu u txaypichil tu Babiloonia. Aya' q'u Israeel, vitenam u Tiohx. Choktaj U Tio 2.2; 15.2; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.5; 10.22, 27. Pek aatz tu viAk'la Txumb'al U Tiohx tu kuyolb'al, ye'xhkam nikub'anb'e u yol “Judío”. A' nikutxakunsa u yol “q'u Israeel”. Tan aatz u yol “Judío”, ye'xtxoj vatz q'u aanima, ti' ko'xhtu' aas unjolol judío yatz'on u Jesus.

Juramento/Jurar/Voto. Aya' u tala'tzi'il ma'j kam. Echa' tzi' ma'j aanima nitala'tzi'i kam. Nitoksa Tiohx tuul; nitaq' iqu' tu ma'j kam. Choktaj U Lucas 1.73; U Tio 5.33; U Kuxh 6.23; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 18.18; 21.23.

Justificación/Justificado. Aya' u taq'ax b'ens b'a'n ma'l u aanima tu u Tiohx, aas ma't ik'axat ipaav, k'uxh tiira aa paavich. Choktaj tere'n

yol ti' tu U Lucas 18.14; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 3.23-26; 5.1; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Galaacia 2.16.

Justicia/Juicio/Juzgar. Atil kaava'l tokeb'al.

- 1) Vitx'olax inujul kam tijikomol; viq'atax tzii. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 20.12; U Tio 19.28; U Xhan 5.30; 18.31.
- 2) Choob'al paav. Choktaj U Tio 10.15; 12.41.
- 3) Titz'al q'u kam aas b'a'n tzik oj ye'xtxoj; ikanax inachax q'u kam. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 4.19; B'axa U' Tu Corinto 2.15.
- 4) Aya' u teesal iq'ii aanima ti' ib'anone'; iyolax paal. Choktaj U Tio 7.1-2; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 14.4.

Justo. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Ma'l aanima jikom itxumb'al; b'a'n; tootzaj Tiohx; aya' q'u kam ijikomol. Choktaj U Tio 9.13; 23.23.
- 2) A' va't vib'ii viTxaanom u Tiohx xo'l q'u Israeel nichtalche'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 7.52.

Lagar. Pach'b'al tetz uuva. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Ech ib'ii u pach'q'ub'l tetz uuva. Ka'va'l tuul u jul tzi'. Ma'l va'l nichmolchik ku' q'u uuva, va'l sapach'q'uli. Tan vinaj nitzeq'on tu tajan ti' ipach'q'ule'. Utz atich va't u tal tuul va'l nixaanku ib'en u ta'l u uuva; k'ulb'al tetz u ta'l niyolonka. Choktaj tere'n yol ti' tu u Proveerbios 3.10; u Isaias 5.2; 63.2-4.
- 2) A' nik'am ti' viku' u choob'al paav ti' q'u aa paav. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 14.19, 20; 19.15.

Latin. Latiin. Ib'iich viyolb'al q'u aa Roma. Choktaj U Xhan 19.20.

Legión. Sib'al; ye' acheb'e, chu u tokeb'al. Echich vib'ii unchaj tanul q'u sol tikuenta Roma. Ma'l 6,000 sol ato'k tu u tanul tzi'. Ech toke' ech vib'ii ma'l u maalola aanxel va'l yolon tu u Jesusus. Tan sib'al ixaan q'u tx'i'li'inaj atich k'atza. Choktaj U Kuxh 5.9, 15; U Lucas 8.30; U Tio 26.53.

Lepra. Ch'a'k, chu u tokeb'al. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Ma'l yaab'il tetz itz'u'mal u chi'l. Q'oon ko'xh nikamsa u aanima. Ichil' niq'ee taq'o. Ye'k tz'ak tetz. Aatz q'u aanima q'u'l atich u yaab'il k'atza ko'xtene tzi', nichteesal b'en tu u tenam; ne'naq'loj tzian. Ma'l oksan yol vatz Tiohx nich'ilon, ch'a'k'i' tzik u aanima oj yit' i'. Utz a' nich'alon oj elyu u ch'a'k k'atz ma'l aanima majte. Tan b'oyol u yaab'il tzi'. Nitalche' choob'al paav nichtaq' ku' u Tiohx ti' q'u aanima tu u yaab'il tzi'. Choktaj u Deuteronomio 24.8; u Leviitico 13.2-59.

2) Aatz u yaab'il tzi' utz, a' nik'am ti' u paav majte. Utz nichtal unjolol q'u alol tetz u yolb'al Tiohx aas a' ma'l u xheenya si'an viTxaaom u Tiohx; si'an b'a'n tu q'u ch'a'k'i'. Ech nojchit i'an q'u kam u Jesuus tzi'; nimna'l a' viTxaaom u Tiohx niyolonka. Choktaj tu q'u u' tza': U Tio 8.2-4; 10.8; 11.5; U Kuxh 1.40-42; U Lucas 4.27; 5.12-13; 7.22; 17.12.

Ley de Moisés. O'tla mantaar (tetz u Moisees). Aya' q'u mantaar tal u Tiohx tu u Moisees vi' u muunte Sinaii tu u ya'b' 1,250 y.t.J. Aya' q'u mantaar q'u'l nitale' kani'ch tatin q'u aanima vatz u Tiohx si'ane!. Ech tiira a' vixe'al vinimat Tiohx q'u Israeel, ulyu ko'xh tza' tuul. A' u b'axa nuk'u'm i'an u Tiohx tuch' vitenam. Utz avan nichik'achok vatz u Tiohx ti' ijajax kuyb'al ti' q'ul ipaav, vatzil ikam je' ti' q'ul ipaav. Nital tu o'va'l q'u b'axa u' tu u Antiguo Testamento va'l "Q'u B'axa Chaj Mantaar Itz'ib'a U Moisees" chi'o' ti'. Choktaj u Eexodo 20.1-17. Sajitaj u yol Holocausto/Sacrificio tuch' u yol Sacerdote.

Aatz u o'tla mantaar nichik'uche' aas si'chchit'ul ma'l u alol tetz u yolb'al Tiohx aas su'lichoo vipaav u tenam. Choktaj Q'u Hebreo 10.1-7.

Ech aatz tu u tuleb'al u Jesuus, ijal u o'tla mantaar va'l tetzich ko'xh q'u Israeel. Pek toksa va'te. Ak' txumb'al teku'en. Yit' tetz ko'nkoxh q'u Israeel, pek tetz tenam kajayil. Utz yit' avan tere'n koj sak'achpi, pek k'uje'ich k'u'l ti' vikameb'al u Jesuus teku'en.

Levitas. Q'u Levii. Atil ka'va'l tokeb'al.

1) Ech ib'ii kajay q'ul itu'xh ixalam u Levii, aya' q'u'l txaal tu u Tiohx aas samotxi'an oksan yolil siatz. Loq' xamtele, q'ul itu'xh ixalam texh u Aroon nich'oksan yol vatz Tiohx. Pek aatz tere'n q'u Levii, a' ko'n tek nichmotxiloch q'u oksan yol ti' ik'ulal u totztiohx. Choktaj u Nuumeros 1.49-51; 3.1-10; u Geenesis 29.34; 46.11; u Eexodo 6.16.

I'an u Tiohx ech tzi' tan, ikol q'u b'axa ik'aol q'u Israeel tu kamchil tu Egipto. Ech vatzil taq'tu tu u kamchil, toksa oksan yol siatz. Choktaj u Nuumeros 3.1-13; u Eexodo 13.11-16; 23.19; 31.26-29; u Leviitico 27.30-33.

2) Utz xamtel teku'en ch'expu u taq'on q'u Levii tzi', locholich texh tu u totztiohx. Kaava'l q'u taq'on nich'i'ane!. Ma'l nichiloch q'u oksan yol ti' q'u tx'olo'm nik'achaxe!. Tika'b', aa tz'ib'il utz, jueesil ti' q'u mantaar tetz u Moisees. Titoxva' nichmotxixee u totztiohx. Jolol aa kuenta ti' u tzi' pe!. Utz nitile' ye'k saoko'p txaa'la kam tuul. A' paj nichmotxk'ulun q'u si' majte. Tikaava'

b'itzanalich utz, q'ool instrumento tu q'u molb'alib' titiempo u Daviid taab'aul. Choktaj u Croonicas I 24.1-26; 15.16-24; u Croonicas II 19.8-11; U Lucas 1.8-9.

Magos. Unjolol aa txumb'al ti' q'u tx'umi'l. Utz oksan itxumb'al q'u ijlenal yit' Israeel koj. Echtzixe't aatz unjolol q'u'l tikuenta aal tela, itx'ol xamb'ichil ti' u tx'umi'l va'l aq'on u xheeny a ti' u titz'peb'al u Jesus. Choktaj U Tio 2.1-12. Aatz q'u aa txumb'al ti' tx'umi'l tzi', kamal a' lochon ti' tilax q'u kam tu u tiempo, aas tal unjolol q'ul iyol u Danieel. Choktaj u Danieel 9.24-27. Mam xheeny a va'l itxakunsa u Tiohx ti' talax u titz'peb'al u Jesus. Loq' ta'xh ilon q'u aa txumb'al ti' tx'umi'l. A' u xheeny a va'l nichijaj q'u fariseo tu u Jesus tzi' aas nichipaal ti' ipaxsal u b'a'nla chusb'al, pek ye't motx tila.

Chukchaj tere'n aa txumb'al niyolon u Yolb'al Tiohx ti' majte, echa' q'u'l niq'iiiane'. Choktaj tu q'u u' tza': u Geenesis 41.8; u Danieel 2.2; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 8.9. Sib'al ko'xh tere'n uq'ayb'al atich tu q'u tiempo tzi' aas yuuel vinachtu itiohx tuch' q'u txijtxub'al tu amlika.

Maná. Manaa. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) “¿Kam ib'ii va'l tza'?” chu u tokeb'al tu yolb'al hebreo. Ib'ii ma'l u echb'ub'al echa' kaxhlaan tx'ix, taq' u Tiohx tu vitenam Israeel aas nichipaal tu u tz'inlich tzaji tx'ava'. Ye'ich motx tootzaj kan chaj ib'ii utz, kan chaj echb'ub'alil. Ech motx tala: “¿Kam ib'ii va'l tza'?” Texhtu'. Utz ta'n tek okka ib'ii u echb'ub'al ti' tzi'. Ma'l 40 ya'b' motx techb'u u echb'ub'al tuul nichipaal tu tz'inlich tzaji tx'ava'. Anal ya'i aas ok tu u tx'ava' Canaan tikuenta u Josuee. Choktaj tere'n yol ti' tu q'u u' tza': u Eexodo 16.13-31; u Números 11.7-9; u Josuee 5.10-12. Aatz u Pablo, nital echb'ub'al “espiritual” ti' u nojla manaa va'l techb'u q'u Israeel tu tzaji tx'ava', ti' tan, u Tiohx aq'on ku'l te. Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 10.3.
- 2) Aatz u Jesus ik'am ti' u manaa majte tzi', ti' talaxe' aas a' u echb'ub'al tetz aanxelal vichi'l va'l ku'l tu Amlika. Choktaj U Xhan 6.30-35, 41.

Manto. Ma'l chelkin oksa'm ye'k iq'ab'. Ech b'iil a' chake't aas nitoksal ti' va't oksa'm. Nichib'anb'el titiempo u Jesus. Choktaj U Xhan 13.4; 19.2.

Mar de Galilea. Choo Tu Galilea. Ma'l u nimla choo tikuenta Galilea. Anko'xhtu' va'l “Mar de Tiberias”, tuch' va'l “Mar de Genesaret” chu te'le'. Yit' noj koj chit mar. Tan yit' k'ay koj tu atz'am echa' u

nojla mar. A' atik tu ma'l ku'naj, xo'l peepu. Aatz u neb'lich a' tzi', ijee ma'l u nima' a' nik'asku'l tu u muunte Hermoon. Nineb'e' tu u ku'naj tzi' tan, ye' niveet ve't ipaal tu unjolol peepu niyolonka. Ech nipajtel ijee, a' teku'en a' va'l nima' Jordaan chu te'le'. Nim ich'ii u choo tzi'; kab'laal kilometro ich'ii ivatz utz, 20 kilometros tajan. Kaana b'oj txay tuul. Ech va'lich eesan txay tzi' majte. Jatva'l ku'en talaj tenam atich sitzi'aj. Utz jatpajul ko'xh paal u Jesusus vi' u choo tzi'. Tan aatz u Capernaum va'l jejlíchku u Jesusus, a' atichku sitzi'.

Matrimonio. Tzumb'a'a; k'uli'b', chu u tokeb'al. Atil oxva'l tokeb'al.

1) Aya' u moloib' nituche' aas nik'ul tib' ka'va'l aanima, vinaj tuch' ixoj, echa' va'l uch tu Canaa. Choktaj U Xhan 2.1-2; U Tio 22.3-12.

2) A' nital u taq'tu iqul u vinaj tuch' u tixoj aas nitzume'a' oj nik'ul tib'. Choktaj U Tio 1.20-24; 5.31-32; 19.3-9; 22.30; 24.38; u Deuteronomio 24.1-4; U Lucas 20.34-35; B'axa U' Tu Corinto 7.9-36; Q'u Hebreo 13.4; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 1.24-27.

3) Nik'am u Jesusus ti' u yol tzi' ti' talaxe' aas sa'nali'ane' aas ta'n sa'atin q'u niman tetz k'atza tu Amlíka. Utz mam nimla q'ii sauchi aas latiq'o tib'. Nik'am ti' aas a' u xiak u Jesusus utz, a' u ixviak q'u niman tetz. Chukchaj tere'n kam ik'am ti' u Jesusus ti' talax u tzumb'a' tzi'. B'enchimal nik'am ti' mam tx'a'om, ti' viji'b' utz, ti' mam moli'b'. Choktaj U Tio 22.3-14; 25.1-13; U Lucas 12.36; 14.8; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 19.7-9.

Aatz xo'l q'u Israeel yit' loq' ko'nkoxh nik'ul tib' q'u aanima, pek ministeer nichitzume'a'. Pek aatz tu viAk'la Txumb'al U Tiohx tu kuyolb'al tza', nikutxakunsa u yol tzumb'a' ti' talax u nimla q'ii va'l nituche' aas nik'ul tib' ka'va'l aanima. Pek aatz u tatin u vinaj tuch' u tixoj, k'ulel tib' chi'o' ti'.

Mesías. Qooel, chu u tokeb'al tu hebreo. “Cristo” chu tu griego utz; “ungido” chu u tokeb'al tu kastiya; “iTxaaom Tiohx” tu kuyolb'al. Kam koj toke' aas qooel chia, pek a' ni'enku ti' u kostuumbre nichertuch xo'l q'u Israeel aas nichiqool je' aseite tivi' q'u vinaj q'u'l nichertxaal ti' tok tu ma'j ijle'm. Aya' va'l tal u Tiohx sab'anax tu u Aroon ti' itxaale'l tu u tok oksan yolil vatz Tiohx. Echat paj va'l b'anax tu u Daviid majte aas ye'sajich tok ijlenalil. Choktaj u Leviitico 4.3; 10.7; u Samueel II 1.14, 16. Sajitaj u yol Ungir.

Atich nal itziul vatz q'u Israeel, aas si'chchit'ul ma'l u alol tetz u yolb'al Tiohx tixo'l utz, ijlenalil su'li'an siatz. Choktaj u Geenesis 3.15; 49.10; u Deuteronomio 18.15;

u Samueel II 7.12; 22.51; u Salmos 132.11-13, 17;
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 5.5.

Milagro/Prodigios. Txaichil; ma'l mam kam sotzeb'al k'u'l, chu u tokeb'al. Echa' q'u kam i'an u Jesus titxumb'al u Tiohx aas isajinsa q'u moy. I'an txaichil q'ul ichaj u Jesus majte ti' ik'uchax vatzsaj aas xe' Tiohx k'asnajk'ul u chusb'al iq'omal taq'o. Choktaj U Kuxh 16.17-18; U Xhan 4.48; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.19; 3.6-8; 8.12-13; 14.8-10. Nital u Yolb'al Tiohx aas echen sailax inujul b'a'nil kam b'anel tu q'u txaichil, tetz tzik Tiohx oj yit' i'. Tan ni'an txaichil u tx'i'li'inaj majte. Choktaj u Ka'b' U' Tu Tesaloonica 2.9; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 16.14. Sajitaj u yol Señales.

Ministerio. Ijle'm tu aq'on xo'l q'u niman tetz u Jesus. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Eefeso 4.12; B'axa U' Tu Corinto 12.28.

Mirra. Mirra. Ib'ii ma'l u tal tze' tikuenta Medio Oriente. Aya' u Araabia, u Siiria tuch' u Palestina. Tiira techal itx'umq'u, vitze'il utz, u ta'l. Nichitxakun ti' iveet tx'umq'ixsab'al, ti' iveet tz'ak. Utz nichitxakun ti' iveet baalsamo, majb'al iq'ee ichi'l kamnaj. Aatz q'u aa txumb'al, motx ex taq' mirra tu u titz'peb'al u Jesus, techlal aas si'chkam ti' ichool ipaav q'u aanima. Choktaj U Tio 2.11; u Eexodo 30.23, 26-28, 30.

Mishna/Tradición de los ancianos. Ech ib'ii q'ul imantaar q'ul ik'uy imam q'u Israeel tz'ib'amal cheel. Sajitaj u yol Tradición de los ancianos/Mishna.

Misericordia. Itxumax vatz, chu u tokeb'al. Choktaj U Tio 23.23; U Kuxh 1.41; U Lucas 10.37.

Misterio. Ma'j kam q'atel tu u Tiohx ye' ootzajimal, pek anal elu'l vatzsaj aas ul u Jesus. Echa' ti' u tokeb'al u tuleb'al u Jesus vatz tx'ava', tuch' u taq'onib'al u Tioxhla Espiiritu xo'l q'u niman tetz. Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 2.6-16; 15.51; U Kuxh 4.11; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 11.25-27; 16.25-27; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Eefeso 3.3-15; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 10.7; 17.5-7.

Muerte. Kamchil. Aatz u Yolb'al Tiohx, niyolon ti' kaa vatzul kamchil.
1) Aya' u kamchil tu u chi'l. Choktaj U Xhan 11.29, 44; U Tio 20.18-19; 27.50, 52; 22.7; U Lucas 7.12.
2) Aya' u kamchil tu b'enq'ii b'ensaj. K'uxh ye'xhkam nikam u aanxel, nitalax kamchil ti'. Loq' a' nital vib'en tu u

- choob'al paav. Ech nital U Tio 4.16; U Khan 5.24; 8.51-52;
 Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 20.6, 14-15.
- 3) Aya' u kamchil vatz Tiohx tu u paav. Aya' q'u aanima
 q'u'l tiira ye'k u Tiohx k'u'l. Ye'saj tok tu u yolb'al
 Tiohx. Choktaj u B'axa U' Itz'ib'a U Khan 3.14;
 U Tio 8.22; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Eefeso 2.1, 5;
 Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Colosa 2.13; U Santiago 2.17.
- 4) Aya' u kamchil tetz u kupensaar ti' ib'anax u paav; techlal
 ye'kan itxa'k u paav sukuvatz. Echa' va'l i'an u Jesusus aas kam
 vichi'l. El titxa'k utz, mujax tu tx'ava'. Nipajik'am ti' u vautiismo
 tu a' majte. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 6.2-13;
 Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Colosa 3.3.

Murmurar/Murmuraciones/Criticar. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) U talax ye'xtxojla yol ti' aanima; niteesa iq'ii imol. Choktaj
 U Khan 6.61; U Lucas 5.30; 15.2; U Kuxh 14.5.
- 2) Chokol yaaib'; xochoib'. Choktaj U Khan 6.43, 61; U Lucas 5.30;
 Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 6.1.
- 3) Ichi'on taanima ti' aanima; tuch' u tz'o'kab'inchil. Choktaj
 U Khan 6.41; B'axa U' Tu Corinto 10.10.

Nardo. Ech ib'ii ma'l u tal tx'umq'inajla xajtze'. Tiira techal itx'umq'e'.
 Utz tiira je'naj ija'mel majte tan, tzian nichk'asku'l. Tu Iindia
 nik'asku'l. A' u tx'umq'ixsab'al va'l oksal ti' u Jesusus unpajul.
 Ma'l 300 ja'mel q'ii aq'on vija'mel u tx'umq'ixsab'al tzi'. Choktaj
 U Kuxh 14.3-5; U Khan 12.3.

Obispo. Q'esala; ilol tetz kam, chu u tokeb'al. Ech
 nictalax ti' q'u q'esala xo'l q'u niman tetz u
 Jesusus. Choktaj u B'axa U' Xe' U Timoteo 3.1-7;
 Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 20.17, 28; U Tito 1.7;
 B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 5.2. Aatz u yol tzi', a' nik'asku'l tu u yolb'al
 griego.

Odre. Tz'u'm. Aatz u kam tzi' utz, tz'isich tz'u'm, kolb'al a'. Ti' txokop
 nib'anb'el ti'. Echa' tx'u'y b'anel te. Utz a' itxa'k nikolax a' tuul;
 vatzil taampo siaz niyolonka. Nichikolax ta'l uuva, aseite, tuch'
 leeche tuul. Aatz tx'u'tx'uch u tz'u'm tzi', iq'om tzajnaj ko'xhtu'.
 Niyu'pe' aas nisib'k'u u ta'l uuva niku' tuul. Pek aatz tiira tzaji
 teku'en, nitiib'ixe', ye'kan niyu'pe'. Choktaj tu q'u u' tza': U Tio 9.17;
 U Kuxh 2.22; U Lucas 5.37; u Geenesis 21.14; u Josuee 9.4.

K'amax ti' tu u Jesusus ti' talaxe' aas ab'il q'u'l atil nal u
 txumb'al k'atza tetz u o'tla mantaar, tza'l b'iil nik'ul va't ak'
 chusb'al. Choktaj U Tio 9.17; U Kuxh 2.22.

Olivo. Olivo. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Ech ib'ii ma'l u nimla tze' atil tikuenta Palestina. Nitaq' talaj ivatz; nilo'le'. Utz aatz nipach'q'ule', niteesal aseite k'atza. Nichitxakun u aseite tetz txijtxub'al; echa' gaas niyolonka. Utz nipajitxakun ti' itzaq'sal chib' majte. Choktaj u Josuee 24.13; u Jueces 15.5. Aatz u yol Getsemanii utz, pach'b'al olivo, chu tu yolb'al hebreo.
- 2) Aatz vitze'il u olivo, a' nik'am ti' u tenam Israeel. Choktaj u Jeremias 11.16; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 11.17-24.
- 3) Utz aatz u aseite, a' nik'am ti' u Tioxhla Espiiritu. Nipajik'am ti' ka'va'l q'u alol tetz u yolb'al Tioxh sauli. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tioxh (Apocalipsis) 11.3-4.

Olivos, Monte de los. Muunte tatib'al olivo, chu u tokeb'al tan, kaana olivo chikich tzi'. Ech ib'ii ma'l u tal muunte atil tinujul u Jerusaleen. Tiira paq'lel u Jerusaleen vi' u muunte tzi' tuch' u totztioxh. Ech a' ex tob'tz'ojku u Jesus tzi' aas b'en tu Jerusaleen, a' chit si'chtxhkami. Kamal ma'l ko'n kilometro ixo'l. A' atik tikuenta aal tela' tu u b'ey ma't tu Jericoo. Utz aye'n u Getsemanii tixe', tzi' u tal nima' Cedroon ib'ii. Jatpajul ko'xh b'en u Jesus tzi'. Utz vi' u tal muunte elkub'en tzi' aas b'enje' tu Amlika. Choktaj U Lucas 21.37; 22.39; U Xhan 8.1; U Tio 26.30; u Ezequieel 11.23.

Omega. Ya'teb'al. Ech ib'ii u ya'teb'al tz'ib' tu u alfabeto griego, echa' u “Z” sukuvatz tu u alfabeto tu kastiya. Nik'amax ti' u tz'ib' tzi', ti' talaxe' aas a' vitzoyjpeb'al kajay q'u kam u Jesus. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tioxh (Apocalipsis) 1.8, 17; 21.6; 22.13. Aatz u tz'ib' omega tzi', aya' u “O” sukuvatz.

Opresión/Oprimido. K'axk'o. Choktaj U Lucas 4.18; U Tio 13.21; 24.21, 29; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 5.3; Ka'b' U' Tu Corinto 1.4; Ka'b' U' Tu Tesaloonica 1.4. Sajitaj u yol Tribulación.

Oración/Orar. Iq'ilal isik'lel Tioxh; inachax Tioxh. Choktaj U Kuxh 1.35; U Tio 6.7-9; 26.36-44. Sajitaj u yol Intercesión.

Orgullo. Je'saib'; je'naj vatzil; oksan je' iq'ii; t'e's. Choktaj U Lucas 1.51-52; U Kuxh 7.22; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 1.30.

Pacto/Testamento. Nuk'u'm; traate; k'ujleb'al k'u'lla yol. Echa' va'l ni'an q'u aanima aas ni'an itraate tib'ilaj. Utz ech va'l i'an u Tioxh tuch' q'u aanima. Kalab' ko'xh q'u nuk'u'm i'an u Tioxh ko'xtene. I'an nuk'u'm tuch' u Noee. Choktaj u Geenesis 9.1-17. I'an nuk'u'm tuch' u Abrahaam. Choktaj u Geenesis 12.1-3; 14.18-20; 15.5-21;

17.1-12. I'an paj nuk'u'm tuch' u Moisees vi' u muunte Sinaii. Aya' va'l o'tla mantaar chi'o' ti' cheel. Aya' q'u mantaar itz'ib'a u Moisees. Choktaj u Eexodo 34.10-16; 19.1-8; 20.1-17. Sajitaj u yol Ley de Moises.

Utz a' q'u'l nichinimal titiempo u Jesus. I'an nuk'u'm tuch' u Daviid majte, ti' aas b'enamen si'an ijlenalil ma'l vitu'xh ixalam. Ech a' va'l su'li'an viTxaaom u Tioxh nichtitz'a q'u Israeel. Choktaj u Samuel II 7.4-16.

Utz i'an ma'l nuk'u'm u Jesus tuch' q'u niman tetz majte. A' tek u ka'b' nuk'u'm oj u ak' nuk'u'm. Ech tok u yol “Nuevo Testamento” aya' va'l “viAk'la Txumb'al U Tioxh” niqal tu kuyolb'al. Choktaj Q'u Hebreo 9.15; B'axa U' Tu Corinto 11.25; U Tio 26.26-29; U Kuxh 14.23-25; U Lucas 22.19-20.

Parábola. Ik'amax ti' ma'j kam ootzajimal, ti' talax ma'j chusb'al. Aatz u Jesus, nichik'am ti' chikob'e'm, ti' ia, ti' txokop, ti' a', ti' sivan, ti' aanima aas nichichusun ti' viQ'esalail u Tioxh. Choktaj tu q'u u' tza' kani'ch vitxakunsal nichib'anaxe': U Tio 13.1-52; 18.1; U Kuxh 4.10-12.

Pascua. U Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto; paalchil; yuq'pichil, chu u tokeb'al tu hebreo. A' vib'ii ma'l u nimla q'ii xo'l q'u Israeel tan, motx kolax q'u b'axa ik'aol q'u Israeel vatz u kamchil aas paal u yatz'olla aanjel ti' iyatz'ax q'u b'axa ik'aol q'u aa Egipto. Aya' u laval choob'al paav taq'u'l u Tioxh ti' q'u aa Egipto. Tan ye' nichichajpu q'u Israeel. Choktaj u Eexodo 12.12-16; U Tio 26.2; U Xhan 13.1.

Chelem karne'l yatz'pi; ech kolax q'u b'axa ik'aol q'u Israeel vatz u kamchil. Motx tz'itul ok vikajal q'u karne'l ti' vijub'alil q'u tatib'al. Ech aatz paal u yatz'olla aanjel iyuq'piku'enka q'u atib'al oknaj kaj ti'.

Nichipaasa inimla q'iil jun ya'b'. A' ma'l tu oxva'l q'u mam nimla q'ii tal u Tioxh. Utz ministeer sanimal tu junun vinaj tu Israeel ti' toksal tx'olo'm vatz Tioxh. Tu marzo oj abril ni'ane'. Aya' va'l b'ens Ku' Tioxh sukuvatz. Nimla q'ii ti' inachax u q'ii va'l motx k'asu'l q'u'l ik'uy imam tu Egipto. Choktaj U Tio 26.17; U Kuxh 14.1; u Eexodo 13.1-16.

Aatz viyatz'ax q'u karne'l tzi', a' techlal va'l su'li'an u Jesus aas sataq' tib' tu kamchil ti' ikuyax vipaav q'u aanima. A' kam sivatzil niyolonka. Ech nital tu u B'axa U' Tu Corinto 5.7. Utz aatz vichoot paav q'u chelem karne'l, echlal ku'en, tuul ko'xh txaklel inimal u o'tla mantaar. Utz ya'i aas kam u Jesus. Tan aatz tu u tiempo va'l kam u Jesus, anko'xh tikuenta u nimla

q'ii va'l nichikam sib'al karne'l. Aatz tu vikameb'al u Jesus, nichool vipaav kajay q'u aanima tikuenta kajay u tiempo. Choktaj Q'u Hebreo 9.15-22; U Lucas 22.19-20; U Xhan 12.1; 13.1.

Ma'l ku'en q'ii nitiq'o u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto tzi'. Utz aatz u kam ib'o'q'ol nib'anax tuul, aya' viyatz'ax u chelem karne'l utz, nitechb'ul ku'q'ii. Utz nimotxinach Tiohx. Ministeer laalavil tiq'ot tib' unchaj tanul tx'a'ol ni'ane'. Utz a' nib'anaxku tu Jerusalem. Ech nichtul q'u aanima tu Jerusalem q'u'l aye'n jejlleku tu ja'jtze'. Ech nichtaq'ax ivatb'al tu q'u aa tenam. Ech b'iil a' ib'anax etzk'aolil. Choktaj U Tio 26.18; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 5.6, 9.

Ta'xh tek niya' u nimla q'ii vetqalla' tzi', yak tek xe'toj va't u nimla q'ii. Aya' u nimla q'ii ti' Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil. Utz jujva'l q'ii nitiq'o. Nixe't tu u 15 niya' tu 21 tachb'al u ich' Nisaan. Choktaj u Eexodo 12.17-20; 23.15; U Tio 26.17.

Paz. Paas. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) B'a'nil ib'ilaj; ye'k ch'a'o. Choktaj U Tio 5.9; 9.5; 10.34.
- 2) Tok ib'a'n q'u aanima tuch' u Tiohx. Tan oknajich ixo'l tuch' ti' vipaav q'u aanima b'anel. Choktaj U Lucas 2.14; U Xhan 14.27; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 10.36; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 5.12.

Pecado/Iniquidad. Paav; onkonil; maaloil, chu u tokeb'al. Choktaj U Tio 1.21; 9.6; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 3.9.

Pentecostés/Fiestas de las Semanas. Pentecostees; 50 q'ii, chu u tokeb'al. Ech ib'ii ma'l vinimla q'ii q'u Israeel. Niku' tu julio, a' chit ma't tel 49 q'ii ipaal u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto i'an q'u Israeel. Nichipaasa jun ya'b'. A' ma'l tu oxva'l q'u nimla q'ii sapaasali tal u Tiohx. Utz ministeer sanimal tu junun vinaj tu Israeel ti' toksal tx'olo'm vatz Tiohx. Aatz tu u nimla q'ii tzi', antu nitala'tzi'i vidiesmoil q'u vatz ichikob'e'm, echa' u triigo. Nitaq' ta'ntiohx ti' niyolonka, echa' "Acción de Gracias" sukuvatz.

Nimotxinach u q'ii majte va'l atich u Moisees vi' u muunte Sinai ti' ik'ulax q'u mantaar. Choktaj u Eexodo 34.22-23; 23.16; u Leviitico 23.16-17. Ye'k ma'j aanima nitaq'onin tu q'u q'ii tzi'. Ma'l mam moloib' nichtuch tu Jerusalem. Utz ma'l xhemaana nichtiq'o. Nitalax nimla q'ii Tetz Xhemaana ti' majte tan, jujva'l xhemaana ipaal u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto ni'ane'.

Aatz vatz q'u niman tetz u Jesus, atil va't tokeb'al u Pentecostees tzi'. Utz aya' u q'ii aas ul u Tiohxla

Espiiritu tixo'l utz, ok k'atza sijnunil. Choktaj
Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.1-4.

Perdón/Perdonar. Kuyum; ikuyax paav. Choktaj U Tio 6.12;
U Lucas 7.42; B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 1.9.

Perfecto. A' toke' ma'l aanima tz'ajel vatz u Tiohx; q'anb'inaj tu u yolb'al
Tiohx. Choktaj U Tio 5.48; Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 12.2;
B'axa U' Tu Corinto 13.10.

Pergamino. Itz'u'mal txokop b'anel tuche!. Nichtuch tz'ib' sii', vatzil u'
ko'xtene. Choktaj yol ti' tu u Ka'b' U' Xe' U Timoteo 4.13.

Pesebre. Jukub'; ku'eb'al techb'ub'al txokop. Aatz itz'pu u Jesusus, aq'ax
ku' tu ma'l q'u jukub' tzi!. Ech nital U Lucas 2.7, 12.

Piadoso/Piedad/Devoto. Nachol Tiohx; b'a'nla aanima;
suula aanima; oksaib' k'atz Tiohx. Choktaj
U Lucas 2.25; B'axa U' Xe' U Timoteo 3.16; 4.8; 6.6, 11;
Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 8.2; 10.2, 7. Sajitaj u yol
Temor (de Dios)/Temeroso de Dios.

Piedra del angulo. Sivan tiira ib'o'q'ol tetz xoob'al; itiiil otzotz tetz
xoob'al. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Aya' ma'l u sivan va'l tiira ib'o'q'ol aas nilakax ma'j otzotz
xo'l q'u Israeel. Utz ka'va'l vitxakun nichmotxi'ane!. Ma'l utz,
nichitxakuns ivi'tz' q'u atib'al nichilakaxe!. Aatz va'te utz,
nitalaxe' aas nichitxakun tetz vjib'al, tiya'teb'al q'u otzotz
tixoob'al ti' elu'l. Tx'anella vjib'al sivan niyolonka.
- 2) Aatz u sivan va'l ib'o'q'ol tetz u xoob'al, a' nik'am ti'
u Jesusus tuch' u b'a'nla chusb'al aas a' vitiil q'u kam.
Choktaj U Tio 21.42; B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 2.4-8;
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Eefeso 2.20.

Poder/Autoridad. Atil kaava'l tokeb'al.

- 1) Ijle'm. Choktaj U Lucas 3.16; U Tio 7.29; 8.9; 21.23.
- 2) Txumb'al. Choktaj U Lucas 10.27.
- 3) Yak'il. Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 1.24;
Ka'b' U' Xe' U Timoteo 1.12; Q'u Hebreo 4.12;
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Eefeso 1.21.
- 4) Xamlil. Choktaj U Lucas 8.46;
Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.4; 6.10.

Poderoso Dios/Poderoso Salvador. A' toke' Mam
Tiohx; Mam Chitol qetz. Choktaj U Lucas 1.49, 59;
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 11.23;
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 18.8.

Pórtico de Salomón. Xo'l Piraal Tetz Salomoon, chu u tokeb'al.

Echich ib'ii unpaq'il vikuentail u mam pe' va'l atich u totztiohx tuul tetz q'u Israeel tu Jerusalem. Echa' ma'lj mam vatz q'anal kaana otzotz tuul utz, atil piraal siatz. Nitalax Xo'l Piraal Tetz Salomoon tan, a' untanul u mam b'itz' tetz u totztiohx itxaaka tib' aas b'ajax ku' u totztiohx tu u Nabucodonosoor, i'an tu u ya'b' 587 y.t.J. (ye'saj titz'pu u Jesusus). Pek xamtel tekue'n, a' chit i'an tu u ya'b' 35 aas y.t.J. b'anax tuch' tu u ijlenal Herodes el Grande. Utz tx'anel ib'anax tuch' i'ana. Opon u Jesusus tzi'. Utz atin q'u chusulib' tzi' majte. Choktaj U Xhan 10.23; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 3.11; 5.12.

Primicias. Q'u b'axa, chia. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Ech nital q'u Israeel ti' q'u b'axa chaj vatz ichikob'e'm; q'u b'axa chaj q'anb'ichil. Pek xamtel nichimolax tere'n q'u vatz chikob'e'm. Nichtal u mantaar ko'xtene aas ministeer satiq'o opon techlal q'u b'axa chaj vatz ichikob'e'm q'u Israeel vatz u Tiohx ti' ik'amab'el te. A' nich'i'anvu tu u nimla q'ii Pentecostees. Choktaj u Eexodo 23.19.
- 2) A' nital majte q'u aanima vatz Tiohx. Echa' tzi' aas a' b'axa itxaael u Tiohx q'u Israeel xo'l tere'n q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava'. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 11.16. A' paje' q'u b'axa chaj niman tetz u Jesusus majte. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 8.23; U Santiago 1.18; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 14.4. A' nital majte u q'aavtitz'pu u Jesusus xo'l q'u kamnaj tan, a' va'l b'axa q'aav itz'pinaj xo'l q'u aanima. Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 15.20, 23.

Príncipe. Mam ijle'm; q'esalail. Aya' ma'l u txul vinaj sa'tek'ok tu ijlenalil. Echa' vik'aol ma'lj rey. Loq' nital ti' ma'lj electo majte. Ech nital u Yolb'al Tiohx ti' u Jesusus ti' u tijle'm. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 5.31; u Isaías 9.6. B'enchimal ech nitalax ti' u tx'i'li'inaj majte tan, niq'esalain tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Choktaj U Xhan 14.30; 16.11.

Prodigios. Sajitaj q'u yol Milagros/Prodigios tuch' u yol Señales.

Profeta/falso profeta. Alol tetz u yolb'al Tiohx; ma'l aanima nik'ul yol xe' u Tiohx utz, nital tu aanima. B'enchimal nimal k'u'l nitaq'e'; b'enchimal oksa'm tu jik ni'ane' utz; b'enchimal ma'lj yol nib'axab'sa. Choktaj u Deuteronomio 18.17-20; 13.1-5; B'axa U' Tu Corinto 14.3;

Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 13.15; 15.32; u Hageo 1.1-2; u Jeremias 1.1-2. Ech nal nichtalax ti' q'u mamaj alol tetz u yolb'al Tiohx. Aya' q'u'l tz'ib'an q'u yol tal u Tiohx tu vitenam, echa' u Isaias tuch' u Amoos. Aatz xo'l q'u Israeel, a' mamaj alol tetz u yolb'al Tiohx siatz u Moisees tuch' u Elias. Tal u Jesusus majte aas mam alol tetz u yolb'al Tiohx u Xhan, b'anol vautiismo, k'uxh ye't ko'n k'ulax tu q'u q'lesal uq'ayb'al tu Israeel.

Aatz va't u tokeb'al, aya' ma'l q'u doon nitaq' u Tiohxla Espiiritu tu q'u niman tetz u Jesusus, ti' talax yol tetz u Tiohx. Echa' q'u pastoor oj evangelista sukuvatz cheel. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Eefeso 4.11; B'axa U' Tu Corinto 14.37.

Atil chulin alol tetz u yolb'al Tiohx majte. Nichoke' kani'ch isub'ax q'u niman tetz u Tiohx ni'ane'. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 16.13; 20.10; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 13.6.

Propiciación. Ichool paav; iku'sal k'a'nal. Ech nichtalax ti' q'u oya nichtoksal vatz u Tiohx ti' iku'sal ik'a'nal ti' q'u paav. Ech nitalax ti' u Jesusus majte ti' va'l i'ana aas kam qi' vatz Tiohx, ti' iku'sal vik'a'nal u Tiohx. A' choon q'u kupaav, ech ye'k saku' vik'a'nal u Tiohx qi'. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Roma 3.25; B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 2.2; 4.10.

Prosélito. Oknaj ti' q'u tuq'ayb'al q'u Israeel, chu u tokeb'al. Ech nichtalax ti' q'u puera aanima q'u'l yit' Israeel koj, pek nichtok ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.10; 13.43. Aatz nichtok ma'j aanima ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel, mam kostuumbre nichtuch tu u totztiohx ti'. Aatz ma't tiq'ot tib' q'u kam nich'i'ane', a' tek nichmotx'atinku tu u q'anal va'l Tetz Puera Aanima chu te'le'.

Atich unjot aanima majte aas yit' oknajich koj ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel, pek sajinal ko'xhtu'. Utz xo'van Tiohx, chu te'le'. Utz atil unjolol q'u aanima q'u'l oknajich ti' u tuq'ayb'al q'u Israeel, elka. Utz ok ti' inimal u Jesusus. Utz sib'al puera aanima xo'van Tiohx ok ti' inimal u b'a'nla chusb'al majte. Sajitaj u yol Temor (de Dios)/Temeroso de Dios.

Publicano. Jajol alkavaar tetz u q'atb'al tzii. Ech ib'ii q'u aanima nichtalaxe' q'u'l nichtaq'onin xe' u q'atb'al tzii tu Roma ti' ijajax q'u ja'mel alkavaar (impuestos). Tiira ye' nichisa'l q'u aanima tzi'. Tan ni'xhipaasa tib' utz, maas puaj nijaj vatz va'l alel te sijaje'.

Sib'al q'u aanima q'u'l nichb'anon q'u aq'on tzi', jonal Israeel; loq' nitaq'onin xe' puera aanima. Pek ok unjolol ti' inimal u

Jesuu echa' u Tio tuch' u Zaqueo. Choktaj U Lucas 18.9-14; 19.1-2; U Tio 9.10-13; 11.19; 21.31-32.

Purificación/Purificar. Tx'aatx'ochil vatz Tiohx, chu u tokeb'al. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Aya' q'u kostuumbre nichian q'u Israeel ti' ib'antu b'a'n tatin vatz Tiohx. Atich tu u mantaar u kam tzi'. Choktaj u Nuumeros 8.21; U Xhan 11.55; U Kuxh 1.44; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 21.26.
- 2) Aya' val nojchit tx'aatx'och taanima u aanima vatz Tiohx, ti' aas kuyli q'ul ipaav. Xaanchil el k'atz paav u tokeb'al majte. Choktaj Q'u Hebreo 1.3; 9.13. Sajitaj u yol Santificar/Consagrar.

Rabí/Raboni. Chusul, chu u tokeb'al tu yolb'al hebreo. Ech nictalax ti' q'u chusul tetz u tuq'ayb'al q'u Israeel, q'u'l elnaj tu maj' chusb'al ti' u o'tla mantaar. Techlal aas atil tatin siatz. Echa' nitalax cheel aas “maestro”, “profesor”. Choktaj yol ti' tu U Tio 23.7; U Xhan 3.2; 1.38.

Aatz va't u yol va'l “raboni” chia, maas paj techal; maas tijle'm vatz va'l “rabí” ku'en. Tan a' q'u'l tz'ib'an q'u mantaar tetz q'ul ik'uy imam q'u Israeel, tuch' u Targum utz, tuch' u Mishna. Echich u tijle'm u Gamalieel tuch' Caifaas. Aatz q'u mamaj chusul tzi', atich chusulib' k'atza. Echa' q'u'l xamb'u ti' u Jesus. Utz echa' q'u'l xamb'u ti' u Xhan, b'anol vautiismo. Choktaj U Xhan 20.16.

Redención/Redimir. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Toom. Aya' vichool tel aanima tu maj' tza'l. Echa' va'l i'an u Jesus, ul itoo'o' jaq' u paav. Tan k'ayimich qib' tu u paav. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 3.24; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 3.13; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 5.9.
- 2) Elchil vatz tza'l. Choktaj U Lucas 1.68; 21.28.

Reino de Dios/Reino del Cielo. ViQ'esalail u Tiohx (tu Amlika). Aatz u Tiohx, chukchaj ib'antu viQ'esalail. B'iichaj ko'xh nitoksa viq'esalail tu q'u kam. Ye'xhkam ni'an iQ'esalail tu unjolol q'u kam; loq' anat nib'anon je' aas echi.

- 1) Niq'esalain u Tiohx tu taanima junun aanima niman tetz. Choktaj U Tio 10.32-33; U Xhan 3.16; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 14.10; B'axa U' Tu Corinto 3.17; 11.3; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 3.20.
- 2) Niq'esalain u Tiohx xo'l q'u niman tetz tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Eefeso 4.11-16; B'axa U' Tu Corinto 12.4-11.

- 3) Niq'esalain u Tiohx vi' q'u aanima yit' niman tetz koj.
Tan nitaq' tzii aas sitxay ib'ey junun aanima, k'uxh qelex si'ane!. Loq' sa'naltil iq'aq'al, k'uxh tu u vatz iq'ii isaj oj ma't ikame! tan, ye! koj nit'oyax u aanima tu u Tiohx tu vinachb'al. Choktaj u Ka'b' U' Tu Tesaloonica 2.7-9;
Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 1.18-20;
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 20.11-15.
- 4) Niq'esalain u Tiohx ti' vitenam txaael,
aya' q'u Israeel. Choktaj u Eexodo 19.5-8;
Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 11.5-6, 22-23, 25-27;
u Danieel 10.21.
- 5) Niq'esalain u Tiohx vi' kajay q'u tx'i'li'inaj. Nitaq' tzii kam si'ane!, loq' nimaj majte. Utz sa'nalatin iju'teb'al vib'anone!. Choktaj u Job 1.6-12; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Colosa 2.14-15;
B'axa U' Tu Corinto 15.23-28;
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 19.19-20.
- 6) Saq'esalain u Jesus tu u vatz amlika tx'ava'
tu 1,000 ya'b' majte; nojla ijlenalil si'ane!.
Aya' u ka'b' tuleb'al u Jesus. Choktaj
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 20.4-6;
19.11-16; U Tio 24.30-31; U Lucas 22.30.
- 7) Niq'esalain u Tiohx tu Amlika. Choktaj
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 22.1-5.

Remanente. Unjolol niman Tiohx txaael; chan nikaae!; kam nitxaa tib', chu u tokeb'al. Ech nichtalax ti' q'u Israeel q'u'l tii nichinima u Tiohx. Ye't tilo'k tetz ti' tere'n q'u aanima q'u'l b'en tu u paav. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 9.27; 11.5, 7; u Isaias 10.20-22; u Esdras 9.8. Ech nital u Yolb'al Tiohx ti' q'u Israeel majte q'u'l sa'nalinima u Jesus. Choktaj u Ka'b' U' Tu Tesaloonica 2.8-9; u Isaias 4.2-4.

Rey/Emperador/César. Ijlenal tetz tenam; q'atol tzii. Aatz ko'xtene, ta'xh paalnaj tetz; “dictador” niyolonka. Ta'xh okchil ni'an tu q'u tijle'm. Anal nitela' aas nikame!. Aatz ma't ikame!, a' tek nitokka sich'exel vik'aol tu u ijlenalil. Choktaj U Tio 2.1; u Danieel 1.1.

Nik'am ti' rey u Jesus tan, aq'ax iQ'esalail tu u Tiohx.
Aa yol ti' q'u aanima kajayil. Choktaj U Xhan 19.9-22;
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 19.16. Sajitaj u yol Reino de Dios/Reino del Cielo.

Rollo. Echa' u' b'olq'imalk'ok. Atia ti' tze' b'olq'imalk'ok. Atia lak'umal itzi'aj. Aya' q'u u' (papiro) oj tz'u'm (pergamino). Nichtuch tz'ib' sii!. Utz aatz ma't iveete!, nichib'olq'il tuul. Atia nilak'ul

vitzijaj tu mal'j lak'ub'al. Ech tek nitaq'ax ku' sello ti'. Echa' va'l nital tu Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 5.1. aas teesa q'u sello u Jesus nitale'. Choktaj tere'n yol ti' tu u Jeremias 36.2, 23, 32; u Ezequiel 2.9.

Roma. Roma. Ib'ii u mam q'esal tenam Roma. Aatz u tenam tzi', q'oon xe't iyak'in tu u ya'b' 753 y.t.J. A' q'u'l okeb'en q'u aa Siiria va'l atich q'u Israeel jaq' imantaar. Ech motx tokka jaq' imantaar tu u ya'b' 63 y.t.J. Loq' k'uxh echi, taq' tzii aas Israeel atko'xh si'an q'esalail xo'l q'u Israeel. Pek xamtel iya'sa tan, qelon q'u Israeel tzi'.

Sib'al kam b'a'n tiq'o tib' tu viq'esalain q'u aa Roma vi' q'u Israeel majte. Echa' tzi' ye'k maas txab'kin nichtuch tu q'u tenam taq'o q'u'l atich tikuenta. Utz inujul b'itioj itx'olax inujul ti' q'u kam. Loq' a' maas nitilb'ele' q'u aanima q'u'l oknajich tu aa Romail. Ib'an tuch q'u tenam majte. Kaana mamaj b'ey i'ana. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.37-38; 22.29; 25.14-16. Sajitaj u yol César/Rey tuch' Imperio.

Pek atil kam aas ye'xtxoj i'ana. Echa' va'l aas nichiya'lu q'u aanima ti' itioxhil u ijlenal, echa' u Augusto, u Tibeerio, u Neroon tuch' tere'n. Utz mam puaj nichteesa ti' q'u aanima majte.

Utz aatz ul itz'poj u Jesus, anko'xh atich ok q'u Israeel tikuenta. Chee niman tetz u Jesus tu u mam tenam Roma tzi'. Ech itz'ib'a b'en ma'l u' u Pablo tzixe'. Aya' va'l Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma ib'ii. A' taq'vu b'en xe' q'u niman tetz u Jesus q'u'l atich latzi'. Xamtich tek tuul, ex atoj u Pablo tu tze' tu u q'esal tenam Roma tzi'. Utz latzi' itz'ib'av k'asu'l unjolol q'u tu'. Kamal latzi' ex jeje'ojku u Lu' tuch' u Kuxh majte. Utz a' kamku u Pablo tu tze' tzi'.

Sábado (Día de reposo). Ilanb'al q'ii xo'l q'u Israeel. Aya' u jujva' q'ii tetz u xhemaana xo'l q'u Israeel. Aya' u saabado sukuvatz majte. Nichixe't ku'eb'al q'ii tu viernes utz, niya' ku'eb'al q'ii tu saabado. Paat ye'k aq'on nichmotxi'an tu u q'ii tzi'. Tan vaajil ku'en q'ii sa'aq'onini. Ech aatz tek tu u jujva' q'ii sailani tan, nachb'al Tiohx. Nichinimale' tan, a' ne'ntiq'o va'l i'an u Tiohx aas ilan tu u jujva' q'ii a' chit i'antu u vatz amlika tx'ava'. Choktaj u Geenesis 2.1. A' nichinima u toxva' imantaar u Tiohx. Choktaj u Eexodo 16.29; 35.1-3; 20.8-11; 23.12.

Kaana mantaar toksaka u Moisees ti' tu u Tiohx. Tan a' isa' u Tiohx aas sanachax tu u q'ii tzi' utz, sachi'b' q'u Israeel majte. Pek aatz q'u q'esal uq'ayb'al xo'l q'u Israeel, ichupo'k tere'n q'u mantaar

tzi'. Ta'xh nichipaal tetz. Tan q'esalail isa'. Imantaar u Tiohx majte aas nitale'. Echa' tzi', toksa ma'l u mantaar aas txaa' sauch oq'el ti' kamchil tu u ilanb'al q'ii. Utz sib'al tere'n ko'xh mantaar Tiohx ti' u ilanb'al q'ii motx ichup ivi' majte, aas yit' u Tiohx koj alon. Echtzixe't nichitxay tib' tu yol tuch' u Jesusus. Tan nichtijle iqelax u o'tla mantaar taq'o, k'uxh aal yit' imantaar koj Tiohx pek, imantaar ko'n q'u vinaj tzi'. Aya' Vikostuumbre Q'ul Ik'uy Imam Tz'ib'amal. Choktaj U Tio 12.1-14; U Xhan 18.28; U Lucas 6.1-9; 13.10.

Aatz u ilanb'al q'ii xo'l q'u Israeel tzi', yit' ela koj tuch' u ilanb'al q'ii sukuvatz; aya' u tumeenku'. Tan anal b'ens ilanb'al q'ii u tumeenku' titiempo q'u chusulib'. Tan tu tumeenku' q'aaavtz'pu u Jesusus. Choktaj U Tio 28.1; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 20.7. Sajitaj u yol Tradición de los ancianos/Mishna.

Sacerdote. Oksan yol vatz Tiohx. Echich ib'ii u tijle'm q'u vinaj q'u'l itu'xh ixalam u Levii utz, tiimam u Aroon. Nichtaq'onin tu u b'u'lj totztiohx b'axa utz, xamtele tu tek u totztiohx tu Jerusaleen. U Tiohx txaaon aas ech q'u tijle'm si'ane' tzi'. Aatz q'u b'axa chaj vinaj ok tu u ijle'm tzi' utz, aya' u Aroon tuch' q'ul ik'aol. Choktaj u Eexodo 28.1; u Nuumeros 3.1-10, 39.

Utz aatz u kam i'an u Tiohx tzi' aas ta'xh saok oksan yolil siatz q'u Levii tzi', a' toke' aas a' vidiesmoil q'u aanima siatz q'u'l nititz'pu tu Israeel. Sajitaj u yol Levitas.

Aatz q'u taq'on nichiane' utz, chukchaj. Ma'l, nitoksa iyol q'u aanima vatz Tiohx. Nijaj kuyb'al ti'. Utz nichinima kajay q'u mantaar tal u Tiohx tu u Moisees ti' u oksa yolil. Echa' tzi' kam tx'olo'm saok ti' junun paav utz, kam tere'n kostuumbre sauch ti'. Tan mam yol va'l nichtuch ti'. Choktaj u Leviitico 9.1-24. Jun xhemaana nichmotxijal tib' tu q'ul ituurno. Ka'pajul nitok tituurno tu ma'l ya'b'. Kamal 300–400 oksan yol nitok tu junun tuurno. Choktaj u Croonicas I 24.1-31; U Lucas 1.5.

Aatz u taq'on majte, aya' va'l nichichus q'u mantaar tu q'ul ichusulib' utz, tu q'u tenam majte tu viq'analil u totztiohx.

Aatz paj va'te utz, aa kuenta ti' tilax q'u kam ti' u totztiohx. Ikuenta tilaxe' atil tzik si'; yetz nitiq'ol oko'p txaa'la kam tuul; tx'aatx'och tzik q'u kamb'al tetz tx'olo'm utz, tuch' tere'n kam.

A' paj nichtx'olon inujul q'u aanima majte q'u'l nichqelon u mantaar. Pek aatz titiempo u Jesusus, aya' va'l Conciilio ib'ii utz, Sanedriin tu yolb'al arameo majte.

Atich ma'l iq'osal q'u oksan yol tzi', aya' va'l q'osal oksan yol vatz Tiohx chi'o' ti'. Choktaj u Leviitico 16.1-34; 23.26-32. Sajitaj u yol Sumo Sacerdote.

Aatz u Jesuus, oksa yol u tijle'm ul i'an majte tan, ul ichoo vipaav q'u aanima. Choktaj Q'u Hebreo 6.5-10; 9.11-12; Ka'b' U' Tu Corinto 5.18-19.

Sacrificios. Sajitaj u yol Holocausto/Sacrificio.

Saduceos. Saduceo. Echich ib'ii untanul q'u Israeel q'u'l nichmotxniman ma'l u uq'ayb'al titiempo u Jesuus. Anko'xh ix'e'al u o'tla mantaar, pek paarten ko'n telo'p nimotxi'ane'. A' nik'asku'l vib'ii u uq'ayb'al ti' vib'ii ma'l u vinaj Sadooc ib'ii. Tan a' xe'tixsan tu u ya'b' 300 y.t.J. Nichmotxijal tib' q'u'l itxumb'al tuch' q'u fariseo ti' aas ab'iste partido sa'aq'on oko'p q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx. B'iilich ko'xh ixaan q'u'l tzi'. Tiira jolol tzak'kin utz, tx'iiol iq'ii majte. Tiira a' nichinima u o'tla mantaar aas nitale'. Utz nichteesa iq'ii unjot kostuumbre. Ye'xhkam nichinima aas oj niq'aavtitz'pu q'u kamnaj. Ye'xhkam nichinima oj atil aanxel utz, oj atil aanjel. Utz nichmotxichi'k'ula u Jesuus. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 23.8; U Tio 22.23, 29; 3.7; 16.6-12.

Salmo. B'itzal ti' toksal iq'ii u Tiohx, chia. Chukchaj aanima tz'ib'an q'u b'itzal tzi'. Loq' u Daviid tz'ib'an sib'al.

Atich unjolol q'u b'itzal, maas nichib'itzal jun nimla q'ii ti' u tuleb'al viTxaaom u Tiohx. Aya' q'u Salmos 113–118. B'enchimal nichtoksa tixo'l q'u Salmos 120–136 majte. A'ich ib'ii taq'o "jalel". Utz "techal" chu u tokeb'al tu yolb'al hebreo. Aatz q'u b'itzal tza', nik'ama Tiohx ti' o'va'l kam. Ma'l, aya' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto.

Aatz va'te, aya' u paaleb'al tu u Kaj Mar.

A' paj ni'anvu ti' u taq'ax q'u mantaar tu u Moisees vi' u muunte Sinaii.

Nipajik'ama Tiohx ti' u q'aavtitz'pichil xo'l q'u kamnaj va'l sauchi.

Nijaj tul viTxaaom u Tiohx majte va'l "Mesías". A' q'u b'itzal ib'itza u Jesuus tuch' q'u'l ichusulib' tzi', tu u tx'a'om tetz ku'q'ii tu u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Choktaj U Tio 26.30. Sajitaj u yol Aleluya.

Salvación/Salvar/Salvador. Atil oxva'l tokeb'al.

1) Aya' u chitpichil tu paav. Choktaj

Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 11.14; 16.31; U Tio 1.21;

Q'u Niman Tetz U Jesuus Tu Roma 5.9. Chitol, chu u tokeb'al u yol "Salvador" tan, ichit q'u aanima tu q'u'l ipaav tu vikam ti'.

Choktaj U Xhan 4.42; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 5.31.

- 2) Elchil vatz tza'l; locho'm, chu u tokeb'al. Choktaj
U Lucas 1.71, 74; U Tio 14.30. Sajitaj u yol Redención/Redimir.
- 3) Kolo'm. Choktaj U Xhan 10.9.
Aatz q'u Israeel titiempo u Jesuus, yit' a' koj nichertitz'a aas a'
sachiton tu q'ul ipaav. Pek a' nichertitz'a aas eesan tetz tu tza'l, tu
me'b'i'l utz, eesan tetz jaq' imantaar q'u aa Roma majte.

Samaritanos. Q'u aa Samaaria. Aya' q'u Israeel q'u'l jejlich tikuenta u departamento va'l Samaaria. Pek aatz i'an tu u ya'b' 721 y.t.J. (ye'saj titz'pu u Jesuus) sub'ax q'u aa Samaaria tu q'u aa Asiiria. Ech kaana aa Samaaria kami. Atia iq'ol b'en kotalom tu Asiiria. Loq' aya' q'u tiichajla aanima tuch' q'u'l atil itxumb'al animail. Pek atia kaaka tu Samaaria. Aatz q'u aanima atich tu Samaaria tzi', a'ich u b'ele tanul q'ul itu'xh ixalam u Israeel, q'u'l Israeel chu te'l majte. Loq' iyuu tib' tuch' unjot aanima aas yit' Israeel koj latzi'. Utz nichertikiyuu u tuq'ayb'al q'u puera aanima tuch' q'u tuq'ayb'al majte. Choktaj u Esdras 4.1-3; U Xhan 4.9, 20-24. Ech ti' tiira eesamich iq'ii tu tere'n q'u Israeel q'u'l Judaa jejlich tikuenta u departamento Judea.

Aatz titiempo u Jesuus, tzu'kin aanima vatz Tiohx q'u aa Samaaria vatz tere'n q'u Israeel. Echtzixe't ye' maas nichipaal tere'n q'u Israeel tikuenta u tx'ava' tzi'. Nichko'nmotxisolika ti'. Choktaj U Xhan 8.48.

Yit' departamentoich tere'n koj u Samaaria titiempo u Jesuus tzi'. Pek oknajich tek k'atz q'u aa Judea tu q'u aa Roma. Judea texh kajay siatz. Utz aatz vicapitaal, a' kaak tzi' u mar tu u tenam Cesarea. Utz Samaariaich ib'ii. Loq' jalax vib'ii tu q'u aa Roma utz, Sebasto tek ib'ii titiempo u Jesuus.

Pek sib'al q'u aanima tzi' motx ok ti' inimal u Jesuus. Choktaj U Xhan 4.1-42; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 8.5, 6; U Lucas 17.16-18.

Santa Cena. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Aya' u ya'teb'al tx'a'om i'an u Jesuus tuch' q'ul ichusulib' tu u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto, aas si'chtexhkami. Ech vib'ii u kostuumbre ni'an q'u niman tetz u Jesuus. Tan a' ninachpixa u ak' nuk'u'm tetz kuyb'al i'an u Jesuus tuch' q'u aanima. A' nik'asku'l ti' u yol va'l tal u Jesuus tu u ya'teb'al tx'a'om, ti' u ta'l uuva tuch' ti' u kaxhlaan tx'ix, u techlal u ak' nuk'u'm i'an tuch'. Choktaj U Lucas 22.14-20; U Tio 26.26-28.
- 2) Ech aatz tek ma'tich ikam u Jesuus, i'an u kam q'u niman tetz u Jesuus tzi', ti' inachax taanima. A' inima va'l talka utz, anko'xhtu' va'l nib'anax cheel. Choktaj

Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.42; 20.7;
B'axa U' Tu Corinto 11.23-32.

Santificar/Consagrar. Itxaale'l; ib'a'nixsal ma'j kam oj
aanima vatz Tiohx ti' itxakun vatz u Tiohx. Choktaj
u Eexodo 29.21; u Deuteronomio 5.12; Q'u Hebreo 13.12;
U Xhan 17.17; B'axa U' Tu Corinto 1.2, 30;
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Eefeso 5.26.

Santuario. Totztiohx. Echich meero vib'ii u totztiohx tu Jerusalem.
Ka'va'lich u jatxb'al tib'. Ma'l, tioxhla tuul ib'ii. Tan a' va'l meero
atik u Tiohx. Ta'xh nichtoko'p u q'esal oksan yol tuul unpajul
tu ma'l ya'b'. Utz va'te txaa'la tuul ib'ii. Tan ta'xh nichtoko'p
q'u oksan yol tuul. Choktaj u Eexodo 40.1-38; Q'u Hebreo 9.1-3;
u Croonicas II 3.1-17; U Xhan 2.20.

Señales. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Xheenyaa; txachil, chu u tokeb'al. Choktaj U Xhan 2.11;
U Tio 12.39; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 14.3;
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 15.1. Sajitaj
u yol Milagro/Prodigos.
- 2) Techlal ma'j kam. Choktaj U Tio 26.48.

Señor. B'aal; b'aala; q'esala; aa yol. Choktaj U Tio 10.24;
2.15; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 9.5;
B'axa U' Tu Corinto 11.23.

Sinagoga. Atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Ech ib'ii q'u atib'al
nichimolvu tib' q'u Israeel tu junun ilanb'al q'ii. Ivatzil u totztiohx
siaztlaj tenam. Nichmotxixtakunsa echa' ma'j saloon. Nichtuch
xochoib' tuul majte. Choktaj tere'n yol ti' tu U Lucas 4.16;
U Tio 4.23; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 13.15-42.
Nichtuch echa' kuulto tuul chajpaj ilanb'al q'ii. Nichtuch
b'itzal. Nichusax u Yolb'al Tiohx. A' nichitxakunsal u Targum,
va'l nuk'elku q'u chusb'al. Aya' u Antiguo Testamento
niyolonka. Ye'k tx'olo'm nitok tuul. Utz nichiveete' satal iyol
ma'j aanima tzi'.

Siervo. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Aya' u lochol. Choktaj u Eexodo 7.20.
- 2) Aya' u aq'onom. Choktaj
Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 7.3.
- 3) Aya' u niman tetz u Tiohx. Choktaj
Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Filipos 1.1; 2.7.

Sión. Sioon. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Ech ib'ii ma'l u peepu va'l chiklik u tenam Jerusaleen. Choktaj u Samueel II 5.7-9; u Croonicas I 11.5. Ech ib'ii va't u peepu majte anko'xh tu Jerusaleen, va'l i'anvu u b'axa totztiohx u Salomoon. Aya' va'l Mooraiach ib'ii vatz q'u Israeel. Choktaj u Reyes I 8.1; u Croonicas II 3.1; 5.2; u Isaias 8.18; 18.7; 24.23.
- 2) Sioon ib'ii u q'esar tenam va'l si'anvu tijle'm u Jesus tu 1,000 ya'b' majte, ti' tan, a' si'anvu tu Jerusaleen. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 14.1.
- 3) A' nik'am ti' majte u Amlika xe' Tiohx. Choktaj Q'u Hebreo 12.22.

Siria. Ib'ii ma'l u tenam atich vatz je' q'u Israeel. Ivecino tib' tuch'. Damasco ib'ii u q'esar itenam tzi'. A' atik tikuenta Medio Oriente. 500 kiloometros tajan utz, 240 ivatz. Utz anko'xh Siiria ib'ii titiempo u Jesus. Kaana b'oj ch'a'o nipaalku tuch' vitenam u Tiohx; aya'xchen ko'xtene, ulyu ko'xh tza' tuul. Aatz q'u aa Siiria tzi', jolol itu'xh ixalam u Ismaeel. Aarabe niyolonka. Aya' va'l Araam tu yolb'al hebreo, pek Siiria tu yolb'al griego.

Aatz titiempo u Alejandro Magno, u ijlenal tu Grecia, ku' q'u aa Siiria tiq'ab'. Utz b'ens q'esar tenam taq'o. Ech tiira motx b'en itxumb'al echa' q'u griego. Utz atich q'u Israeel tiq'ab' q'u aa Siiria tu u tiempo tzi'. Aya' u tiempo va'l ok ma'l u onkonla ijlenal, Antioco Epifanes ib'ii, va'l tiira ikontraich q'u Israeel. Ech i'an tzu'kinla chaj kam tu u totztiohx tu Jerusaleen tu u ya'b' 175 utz, ul ko'xh tu u 164 y.t.J. Aatz u ijlenal tzi', a' nik'am ti' ma'l u vinaj va'l sauli, koontrain tetz u Jesus. Choktaj u Danieel 9.27; Ka'b' U' Tu Tesaloonica 2.3-4.

Aatz i'an tu u ya'b' 64 y.t.J. ex okeb'eloy q'u aa Siiria tuch' q'u Israeel tu q'u aa Roma. Utz kaa paj q'esar tenam u Siiria tzi'.

Aatz ul u Jesus, opon itziil xo'l q'u aa Siiria tzi' utz, opon itziil u b'a'nla chusb'al majte. Choktaj U Tio 4.24. Atich unjolol Israeel jejlich tzi' ok ti' inimal u Jesus tu q'u chusulib'. Echtzixe't b'en u Pablo tu tenam Damasco. Si'ch'enitxaye' utz, si'ch'entaq' ku' tu tze'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 15.23; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 1.21; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 9.2-27.

Soberbio. Sajitaj u yol Orgullo.

Sumo Sacerdote. Iq'esar q'u oksan yol vatz Tiohx. Aya'xchen ixet' u ijle'm aas taltu u Tiohx tu u Aroon. Utz a' nichq'esarain kajay q'u kam nichtuch tu u totztiohx. Echa' ti' toksal tx'olo'm ti' ijajax kuyb'al tetz tenam kajayil tu ma'l u q'ii va'l “Yom Kippur” vatz

q'u Israeel, va'l "Día del Perdón" tu kastiya. Utz "Q'ii Tetz Jajb'al Kuyb'al" chu telo'p tu kuyolb'al. Ta'xh u q'ii tzi' va'l nichiveet toko'p tu u tioxhla tuul u totztioxh unpa'jul tu ma'l ya'b', ti' itz'itul b'iil kaj ti' u tioxhla kaaxha ti' ijajax kuyb'al ti' vipaav kajay u tenam. Atil jalb'al tib' q'u toksa'm vatz tere'n q'u oksan yol. Choktaj u Eexodo 39.2-21; Q'u Hebreo 9.7-8, 25. B'enchimal nichitx'ol inujul kam majte, echa' va'l opon u Jesus siatz aas ye'sajich ikame!. Choktaj U Tio 26.57; Q'u Hebreo 4.14; 10.21, 22; 13.11, 12.

Tabernáculo. B'u'j totztioxh. A'ich u totztioxh xo'l q'u Israeel tikuenta u Moisees aas nichipaal tu u tz'inlich tzaji tx'ava' aal ib'en tu Canaan. U Tioxh alon iveete!. A' alon jank'al ich'iee!. Utz a' alon kam kajay va'l satxakun ti!. Aatz u kam tzi!, nichku'eniyoook'e' utz, ninuk'axe!. Tan axhib'i xaaom ko'xh nichian q'u Israeel tu u tz'inlich tzaji tx'ava'. Ech iq'omich ko'xh taq'o. Nichinuk'e' til nichatinka. Utz nichiyooe! aas nimotxtelb'en. Choktaj u Eexodo 25.10–27.21.

Atich oxva'l jatxb'al tib' u tuul. Ma'l, atich u vatz iq'analiil va'l atichku u nachb'al Tioxh va'l nichk'achaxku q'u tx'olo'm utz, tuch' u tx'aab'al iq'ab's tajan q'u oksan yol. Choktaj u Eexodo 27.9-19; 38.1-8.

Aatz va't u txaa'la atib'al tuul va'l atichku u txijtxub'al jujva'l ivi', tuch' q'u kam nitxakun ti!. Atich ma'l u k'achb'al kaxhlaan pom tuul tuch' ikamb'alil. Atich paj u meexha majte va'l nichje'k u txaa'la kaxhlaan tx'ix, tuch' q'u kamb'al nitxakun ti!. Choktaj u Eexodo 40.22-26.

Atich paj va't tuul aya' u tioxhla atib'al, va'l atichku u tioxhla kaaxha tuch' u sivan va'l k'oxaxku je' u laval mantaar taq' u Tioxh. Utz atich b'iil manaa tuul majte. Utz atich vib'aara u Aroon tuul va'l xalamti. Atich ka'va'l vatzib'al aanjel vi' u kaaxha tzi', nisaji tib'. Ech a' va'l atichku u Tioxh xo'l vitenam niyolonka. Choktaj u Eexodo 40.20-21.

Aatzich u jatxol tetz u tioxhla tuul tuch' u txaa'la tuul u totztioxh utz, ma'l mam liikin b'u'j.

Aatzich u b'u'j totztioxh tzi', a' itxa'k nichtok ib'a'n u Tioxh tuch' vitenam. Tan latzi' nichijajaxku kuyb'al ti' paav. Utz latzi' nichch'otilik kam tu u Tioxh ti' vitenam majte. Loq' ta'xh atich tokeb'al ti' q'u kam nichtuch tuul q'u oksan vatz Tioxh. Choktaj u Eexodo 29.1-9.

Pek aatz opon u b'u'j totztioxh tu Canaan tikuenta u Josuee, ta'n tek ichab'a tatin tzi!. A' atinku tu u tenam Siqueem tu u

ya'b' 1,225 y.t.J. Choktaj u Josuee 24.1; u Geenesis 12.6-7; 33.18-20.

Aatz tek ma'tich ipaal kamal ma'j 295 ya'b' tuul, ya' tek u b'u'j totztiohx. Tan lakax ma'l u totztiohx aas tze', sivan tek q'u' ib'itz'il, tikuentaich u Salomoon tu u ya'b' 930 y.t.J. Choktaj u Croonicas II 2.1-2.

Kajay q'u kam ti' u b'u'j totztiohx, tuch' u totztiohx ilak u Salomoon, a' nik'am ti' q'u kam tu u Nuevo Testamento va'l u itzopji u Jesuus. Choktaj Q'u Hebreo 9.1-15.

Tabernáculos, Fiesta de los. Nimla q'ii tetz Q'u Pel Pach, u tokeb'al. Aya' ma'l tu oxva'l q'u mam nimla q'ii ninima q'u Israeel. B'enchimal niku' tu u motxeb'al septiembre oj tu octubre. Nichipaasal jun ya'b'. Utz ministeer sanimal tu junun vinaj tu Israeel ti' toksal tx'olo'm vatz Tiohx tu u totztiohx tu u Jerusaleen.

Atil oxva'l tokeb'al u nimla q'ii tzi'.

- 1) A' nimotxinachpixsa va'l paalku q'ul ik'uy imam tu u tz'inlich tzaji tx'ava', ye'k tatib'al tinujul. A' i'anta tu u ya'b' 1,400 aas y.t.J. Ma'l xhemaana nichib'anax u nimla q'ii tzi'. Nichmotxib'an talaj tatib'al q'u aanima tu q'ab' tze' vatz chaj iq'anal oj vi' totzotz. Utz nimotxtatin tuul. Choktaj u Leviitico 23.34; u Deuteronomio 16.13-17; u Esdras 3.4.
- 2) Aatz va't nich'i'an tu u nimla q'ii majte tzi', nichik'ama tu u Tiohx q'u vatz ichikob'e'm kajayil. Loq' anal ni'ane' aas ma't tuxax q'u uuva, tuch' q'u viikuxh tan, a' q'u ya'teb'al lo' nituxaxe' niyolonka.
- 3) Nik'amax ti' u nimla q'ii majte tzi', ti' vimolax kajay q'u aanima tu u vatz amlika tx'ava' si'an u Tiohx, tu u motxeb'al q'ii saj. Choktaj u Leviitico 23.15-23; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 14.17-20.

Talento. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Talal, chu u tokeb'al. Utz 110 libras u talal u kam tzi'; maas ma'l quintaal niyolonka.
- 2) Xamtel teku'en, b'ens ib'ii ma'l puaj u tokeb'al. Ma'l 110 libras saj ch'ich' puaj vija'mel. Ech nichitxakunsal tu q'u Israeel. Ija'mel 6,000 q'ii aq'on tuul junun. Aatz u puaj tzi', k'amax ti' tu u Jesuus majte ti' talax unjolol chusb'al. Choktaj U Tio 25.14-30.
- 3) Aatz u yol tzi', nib'anb'el ti' talax vitxumb'al oj idoon ma'j aanima.

Targum. A' vib'ii u Antiguo Testamento tu yolb'al hebreo tuch' q'u chusb'al ti'. Aatz u jatxb'al tib' utz, a' nib'enku ti' ab'iste chusb'al

nitaq'ax tu q'u ilanb'al q'ii tulaj atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar.

Templo. Ikuentail u totztiohx. Aya' u totztiohx tu u tenam Jerusaleen xo'l q'u Israeel. Aatz viveete' utz, xo'lamal u meero totztiohx tu tere'n otzotz; atilka tinik'a q'u otzotz ti'aj chaj. Echa' pe'imall ti' taq'o. Utz pe'imall paj ti' q'u otzotz tu mamaj tz'ach. Ka'xva'l ko'xh okeb'alop atiche. Loq' yit' okeb'alkojop tu u totztiohx, pek okeb'alop ku'en tu u vatz iq'analil. Tan ye'xhkam nichitoko'p tenam tu u totztiohx.

Aatz q'u otzotz q'u'l pe'innaj ti' u totztiohx, a' itxa'k nikolax kam tuul; kolb'al kamb'al, tatib'al toksa'm q'u oksan yol, tatib'al si', tuch' tere'n q'u kam nitxakun ti' u totztiohx. Nichitxakun tetz chukchaj molb'alib' majte.

Aatz tek ti' elu'l q'u otzotz tzi', atich paj untantu iq'analil. Utz a' va'l nichokko'p q'u aanima kajayil. Latzi' nichk'ayilik q'u avan tetz tx'olo'm. Latzi' nichiq'ilav sik'lev Tiohx q'u aanima. Tan libre ko'xh nichipaal q'u Israeel tzi' majte.

Pek aatz paj tu tuul u mam tz'ach va'l pe'innaj ti' u totztiohx kajayil, atich paj tere'n tuul; chukchaj itxa'k sijnunil. Chukchaj kostuumbre nichib'anax tuul, echa' q'u'l nital u o'tla mantaar. Ech tiira nim ich'iee'. 365 varas tajan utz, 365 ivatz majte. 14 ½ k'aa u tajan utz, echat ko'xh vivatz.

Aatz tek vi' vitz'achil u pe' ti' vikuentail u totztiohx, atich echa' talaj atib'al sii', xeeb'al. A' nichixeen tuul q'u levita tuch' q'u oksan yol. A' nisaji aas kam ko'nkoxh aanimail saoko'p, echa' sol, echa' ch'a'k'i'. Utz atich paj va't tatib'al sol tetz q'u aa Roma ti' iqu; nik'aab'an ko'p tu vikuentail u totztiohx majte. Nisaji kam nituche' loq' ye'xhkam nitoko'p tuul.

Aatz u b'axa totztiohx, a' lakon u Salomoon tu u ya'b' 930 y.t.J. (ye'saj titz'pu u Jesus). A' va'l veet sivatzil u b'u'j totztiohx. Tan ya' tek ixaan q'u Israeel. Utz ta'n tek motx jeje' tu ma'l tx'ava' niyolonka. Choktaj u Croonicas II 1.1-2; u Reyes I 6.1, 38. Pek b'ajax ku' u totztiohx tzi' aas ex okeb'eloy q'u Israeel tu u Nabucodonosoor tu u ya'b' 587 y.t.J. Ech tz'ine'ka u kucham totztiohx. Pek aatz tu u ya'b' 515 y.t.J. q'esalail ib'anax tuch u totztiohx tu u Zorobabeel; a' imol u Nehemias, u Esdras, u Zacarias tuch' u Ageo. Utz ole' ti'. A' tek u ka'b' totztiohx nital q'u Israeel. Loq' ch'oo b'iil. Ech nital tu u Esdras 3.8; 6.15.

Aatz u totztiohx i'an u Zorobabeel tzi', sib' iq'i'a. Pek b'ajax paj ku' tu q'u aa Roma aas ex tokeb'e q'u Israeel tu u ya'b' 64 y.t.J.

Xamtel paje' b'anax tuche' utz, nimb'ixsali. U Herodes el Grande alon ilakax u toztiohx tik'apaj tzi'. Anchit lakaxku tu va'l i'anvu u b'axa u Saloomon. Mam otzotz ich'ieie'. Xe't uch aq'on ti' tu u ya'b' 37 y.t.J. 46 ya'b' b'en ti' iveete'. Ech a' tek va'l atiche aas ul u Jesusus. Choktaj U Lucas 2.46; 19.45-48; U Xhan 10.23.

Aatz nital “templo” u Yolb'al Tiohx tu kastiya, b'enchimal a' nital meero u toztiohx, b'enchimal a' nital viq'ananalij oj b'enchimal a' nital vikuentail kajayil. Sajitaj u yol Santuario.

Temor (de Dios)/Temeroso de Dios. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Xo'va Tiohx, chu u tokeb'al. Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusus Tu Colosa 3.22; Ka'b' U' Tu Corinto 7.1.
- 2) Aya' va'l atil tatin ma'j aanima siatz. Choktaj u Ka'b' U' Tu Corinto 7.15.
- 3) Aya' q'u xo'van Tiohx. A' nital q'u puera aanima q'u'l sajinal ko'xh tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tetz q'u Israel. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 10.2, 22; 13.26.

Tentación. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Ib'anax provaal. Choktaj U Tio 4.1.
- 2) Okchil vatz paav. Choktaj U Lucas 22.40, 46; U Tio 6.13.

Tesalónica. Tesaloonica. Ech ib'ii ma'l u tenam tikuenta Macedoonia va'l Grecia. B'en u Pablo tzi' tuch' u Silas tu vika'b' ib'en ti' ipaxsal u yolb'al Tiohx. Utz ok unjolol aanima ti' inimal u Jesusus tzi' taq'o. Ech ixet q'u niman tetz u Jesusus tzi'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 17.1-9. Echtzixe't taq' b'en ka'va'l u' u Pablo tzixe'.

A' k'asku'l vib'ii u tenam ti' vib'ii u tioxj u ijlenal tu Macedoonia va'l Tesaloonica ib'ii. Pek Saloonica tek ib'ii cheel.

Timoteo. Timoteo. Ib'iich ma'l u xiak aa Listra. Griego vitat utz, Israel vinan. Tootzaji tib' tuch' u Pablo tuch' u Silas tu vika'paj ib'en u Pablo ti' en ipaxsal u yolb'al Tiohx. Utz b'en ti'; ta'n ok k'atza. Kamal 20 iya'b' aas tootzaji tib'. Aatz u xiak tzi', tiira locholich tetz u Pablo ti' q'u aq'on ti' u Jesusus tu q'u'l tikuenta Europa tuch' tikuenta Aasia. Nichichajax b'en tu u Pablo ti' u aq'on tetz u Tiohx. Ech i'an q'esalail tu u toztiohx tu Eefeso tu u ya'b' 64 m.t.J. Utz aatz tzianich ixo'l tuch', taq' b'en ka'va'l u' u Pablo tzixe', ti' taq'ax itxumb'al utz, ti' aas kam chusb'al sinima q'u niman tetz u Jesusus tu q'u tenam nichpaalka.

“Oksan iq'ii Tiohx” chu u tokeb'al u yol Timoteo. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 16.1-3; 17.13-15.

Tito. Tito. Ib'iich ma'l u vinaj aa Antioquia tikuenta Siiria. Ok ti' inimal u Jesus tiq'aq'al vichusb'al u Pablo. Utz xamtel tekunen ichus tib' k'atz u Pablo tu u aq'on ti' u Jesus. Ok tek echa' obrero tu u tenam Creta tu u ya'b' 63 m.t.J. (ma't titz'pu u Jesus). Ech til chaj ko'xh tenam nichchajaxku tu u Pablo xe' q'u niman tetz u Jesus. Ka'pajul chajax b'en tu Corinto.

Aatz tzianich ixo'l tuch' u Pablo, taq' b'en ma'l u u Pablo tzixe', aq'b'al itxumb'al. Aya' va'l Tito ib'ii majte. Choktaj u Ka'b' U' Tu Corinto 7.5-7, 13-14; 8.6, 16-17, 23; 12.17-18; Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Galaacia 2.1-3; Ka'b' U' Xe' U Timoteo 4.10. Sajitaj q'u yol tixe'teb'al u u' va'l Tito ib'ii.

Tradición de los ancianos/Mishna. Ikostuumbre q'ul ik'uy imam q'u Israeel tz'ib'amal, chu u tokeb'al. Aya' unjolol yol tz'ib'amal tuch' unjolol kostuumbre nimal xol' q'u Israeel. Tz'ajsab' tetz q'u mantaar tal u Tiohx tu u Moisees. A' ixete' aas taq'tu q'u mantaar u Tiohx vi' u muunte Sinaii tu u Moisees tuch' ma'l 70 q'esala aas nitale'. Tan atilen mantaar tal u Tiohx aas ye't itz'ib'a u Moisees aas nitale'. Choktaj u Eexodo 24.1, 9-11. Ech aya'xchen tu u tiempo tzi' vetko'xhul taab'aul tza', aas nitz'ajsa ok q'u yol q'u q'esal uq'ayb'al. Utz a' u mantaar tetz q'u q'esala chu te'le'. Aya' va'l "Mishna" chu te'l xol' q'u Israeel cheel. Tiira mam mantaar siatz q'u Israeel. B'iit ko'xh ye' nitopon tatin siatz ti' u tetz u Moisees.

Loq' kaana ichupax ivi' tu tere'n kam. Ech a' va'l ye' nichik'ul tib' tuch' u Yolb'al Tiohx tal u Jesus. Ni'xhichinimal q'u mantaar tu q'u aanima tzi'. Tan a' nimotxtitz'a aas nojchit Tiohx nichq'ilan q'ul iq'esala. Pek jolol sotznajich ik'u'l utz, xamtel til inujul ti' viyol u Jesus aas iyol ko'n pe'k aanima q'u kostuumbre tz'ib'amal tzi'. Tan tiira yaan u Jesus ti' u kam tzi'. Nichtale' aas a' nichtaq'ka u nojla imantaar u Tiohx ti' vinimal q'u kostuumbre tzi'. A' nichiqel u Yolb'al Tiohx. Choktaj U Kuxh 7.8; U Tio 7.9; 12.1-7.

Tribu. Untanul aanima ma'l ko'n ik'uy imam. Echa' kab'laal q'ul ik'aol u Jacob aas "tribu" chu te'l q'u tiimam junun.

Tribulación. Mam tza'l; k'axk'o. Choktaj

Q'u Niman Tetz U Jesus Tu Roma 5.3; U Xhan 16.33. Aya' va'l paasalik unjolol q'u niman tetz u Jesus aas oksal tu tze', tz'u'mali, yatz'axi, motx k'achaxi. Utz atia motx b'ens ichib' b'alam. Choktaj U Tio 13.21; U Xhan 16.33; B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 4.12-18; 5.8-9; Ka'b' U' Tu Corinto 1.4. Sajitaj u yol Opresión.

Trono Blanco. A' nital ma'l u saj k'ujleb'al tetz mam q'esala, va'l satx'olaxku inujul q'u aanima ye' tootzaj Tiohx tu q'u motxeb'al q'ii saj. Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 20.11-15.

Túnica. Tuul toksa'm q'u aanima ko'xtene. Pek nimla oksa'm majte. Chelkin b'u'j ye'k iq'ab'. Choktaj u Geenesis 37.3; U Xhan 19.23.

Ungir. Atil oxva'l tokeb'al.

1) Qoel, chu u tokeb'al. “Mesías” chu tu yolb'al hebreo utz; “Cristo” chu tu yolb'al griego. Aatz nich'i'an q'u Israeel ko'xtene, nichiqoo je' aseite tivi' oj ti' tajan ma'l aanima. Choktaj u Salmos 2.2; 23.5; U Tio 6.17; U Xhan 12.3. A' ma'l u txumb'al nichib'anaxe' aas nichtaq'ax tijle'm mal'j vinaj. Echa' tzi' oj nichtok tu ijlenalil oj nichtok tu alol tetz iyol u Tiohx, txaael ti' u ijle'm. Ech toke' xe't talax iTxaaom Tiohx ti' ma'l u alol tetz u yolb'al Tiohx sichaju'l u Tiohx. Choktaj u Eexodo 29.7-9; u Samueel I 16.13; 15.1. Sajitaj u yol Mesías.

Nichib'anax u kam tu q'u kamb'al majte tzi', q'u'l nichitxakun tu u totztiohx. Nichiqool aseite ti'; techlal aas tetz ko'xh u Tiohx niyolonka. Choktaj u Eexodo 30.26.

Pek ech nich'i'an q'u aanima tib'ilaj majte. Echa' tzi' aas mal'j aanima ne'niq'ila tamiigo. Aatz u q'ilanal tzi', nichtaq'ax je' aseite tivi'. Kostuumbre chit vatz q'u aanima u kam tzi'. Ech telab'al q'ii oj ye' nib'anax ech tzi'. Echtzixe't ipaq'o'k u Jesusus tiatz u Xhim aas kantu' ye't taq' je' aseite tivi' aas opon otzotz tzixe'. Choktaj U Lucas 7.46; u Salmos 45.6-7.

2) A' toke' iTxaaom Tiohx vatz q'u Israeel, aya' u Jesusus niqale'. Choktaj U Xhan 1.41; 4.25; u Salmos 2.2; 45.7; U Kuxh 1.10.

3) A' toke' atil ixamlil u Tiohx k'atz mal'j aanima, xo'l q'u niman tetz u Jesusus majte. Loq' yit' aseite koj txakun ti'. Pek u Tioxhla Espiiritu txakun ti'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.31; Ka'b' U' Tu Corinto 1.21-22; B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 2.20, 27.

Uva. Anko'xhtu' va'l uuva tu kuyolb'al. Atil ka'va'l tokeb'al.

1) Aya' ma'l u b'a'nla lo' nichik q'u Israeel. Echa' isa'q'; loq' nim ich'ie'. Aatz nichipach'q'ul q'ul ivatz utz, nimolax q'u ta'l. Fresco ni'enku vatz q'u aanima; aya' u ta'l uuva niyolonka. Pek oj nichikolaxe' utz, nitx'amtu b'iil, vino tek ni'enka. Choktaj U Tio 26.29.

2) Nichik'amax ti' u vi'l uuva tu q'u aanima tzi' ti' talax vitenam u Tiohx. Aal k'oxich ok ivatzib'al unvi'l uuva tu u okeb'alop tu viq'analil u totztiohx. Choktaj u Isaias 5.2; u Ezequieel 15.1-8; U Tio 21.33, 43.

Vanidad. Atil oxva'l tokeb'al.

- 1) Oksan je' iq'ii. Choktaj
Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Galaacia 5.26.
- 2) A' nital q'u kam ye'xh b'oj inujul. Choktaj u
Ka'b' U' Itz'ib'a U Lu' 2.18; Tito 3.9.
- 3) A' nital u kam va'l ye'k itxa'k sak'uje' ik'u'l
aanima ti'; ye'xtxojla chaj kam nititz'ale'.
Choktaj Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Roma 4.14;
B'axa U' Tu Corinto 3.20;
Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Eefeso 4.17.

Vino. Aya' u ta'l uuva. Aatz u ta'l uuva xo'l q'u Israeel veti'anka, tiira a' u b'a'nla a'. A' taa' b'enamen niyolonka. Chukchajich b'anel tu u ta'l uuva vatz q'u Israeel tzi'. Ma'l, aya' u ta'l uuva va'l tiira anal ko'xh ipach'q'ul el tu ti'; ak' ta'l uuva niyolonka. Utz tiira vatz ik'u'l oj tzatz b'iil iveete'.

Atich paj va't u ta'l uuva majte, va'l tx'amtixsamal.

Utz a' u taa' ti' itx'ix. Loq' nichiyuu tuch' a' tan, atich tee. Ech oj maas nituk'ale', niq'ab'ansane'.

Echtzixe't nital u Yolb'al Tiohx aas yit' b'a'n koj maas sauk'ali. Choktaj u B'axa U' Tu Corinto 11.21;

Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Eefeso 5.18;

B'axa U' Xe' U Timoteo 3.3; U Tito 1.7;

u Deuteronomio 29.6. A' va'l ipaasa ivi' tuk'al

q'u niman tetz u Jesusu aas ku' u Tioxhla

Espiiritu ti', tal unjolol aanima. Choktaj

Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 2.13. Utz a' va'l

ijalk'ixsa u Jesusu tzi' aas motx tu u nimla q'ii tu u

tzumb'a'a tu Canaa. Choktaj U Xhan 2.9. Utz a' va'l tuk'a

u Jesusu tuch' q'ul ichusulib' tu u ya'teb'al tx'a'om i'an

tuch'. Choktaj U Tio 26.29.

Atil paj va't itxa'k siatz majte utz, aya' va'l tz'ak. Choktaj

U Lucas 10.34; B'axa U' Xe' U Timoteo 5.23.

Nichtxakun ti' q'u tx'olo'm nichtok vatz Tiohx majte. Choktaj u Eexodo 29.39-41.

Yelmo. Atil ka'va'l tokeb'al.

- 1) Casco; ch'ich' kut kolb'al tetz ivi' q'u sol, majb'al tak'onsale'.
Choktaj u Samueel I 17.5, 38.
- 2) A' nik'am ti' majte u chitpichil tu paav,
kolb'al qetz vatz u tx'i'li'inaj. Choktaj
Q'u Niman Tetz U Jesusu Tu Eefeso 6.17;
B'axa U' Tu Tesaloonica 5.8.

U Telo'p Unjolol Q'u Yol Tu Kuyolb'al Q'u'l Atil Tu U Yolb'al Tiohx

(Glosario Alfabético Ixil-Español)

Alkavaar. Impuesto; tributo; cobro de algo.

Alol tetz u yolb'al Tiohx. Profeta.

Chulin alol tetz u yolb'al Tiohx. Falso profeta.

Paxsan tetz u yolb'al Tiohx. Evangelista.

Amlika. Cielo (morada de Dios).

amlika. cielo (atmósfera).

Ansiano. Anciano (de la iglesia).

Aq'ax b'ens b'a'n vatz Tiohx. Justificación.

Aq'onom. Siervo; trabajador; esclavo.

Atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Sinagoga.

A'i. Amén.

Aa Israeel. Judío(s).

Aa paavla ixoj. Prostituta.

Aanima k'ayimal tatin tu aq'on. Esclavo.

Aanjel. Ángel.

Aanxelal. Alma; espíritu de algo.

B'aal; b'aala; aa yol. Señor; dueño; encargado.

B'ano'm vatz Tiohx. Buenas obras; frutos.

B'a'nil. Bondad; generosidad; gracia, pureza.

B'a'nla atinb'al xe' Tiohx. Paraíso.

B'a'nla chusb'al. Evangelio, sana doctrina.

B'enq'ii b'ensaj. Eternidad; siglos de los siglos.

B'itza Tiohx; oksa iq'ii. Alabanza; alabar.

B'itzal ti' toksal iq'ii u Tiohx. Salmo.

B'itzaloz u Tiohx. Aleluya.

B'u'j totztiohx. Tabernáculo.

Chaj. Mensajero; enviado.

Ichaj u Jesucristo. Apóstol.

Chitol. Salvador.

Chitpichil tu paav. Salvación de pecado.

Elchil vatz tza'l; locho'm. Salvar; librar de opresión; de persecución.

Chi'b'eb'al tetz. Bienaventurado; dichoso.

Choob'al paav. Juicio.

Choob'al paav; xamal; tatib'al kamnaj. Infierno; lago de fuego; hades.

Choob'al paav; iku'sal k'a'nal. Propiciación; rescate.

Chusulib'. Discípulo.

Ch'a'k. Lepra.

Ch'iam tuch' txuq'txunchil. Esperanza.

Ch'iam. Esperar.

Ch'iichil; q'anb'inaj; tz'ajel. Crecimiento; edificar; madurez; perfecto.

Doon. Don del Espíritu Santo.

Eesa q'ii. Criticar; desprestigiar; murmurar.

Eesaib' tu b'ey tuch' aanima yit' ik'ulel koj. Adulterio.

Eesaib' tu b'ey tuch' aanima. Fornicación.

Elchil vatz tza'l. Salvar; redimir.

Ib'anax provaal; okchil vatz paav. Tentación; tentar.

Ib'en b'a'n (ma'l aanima tu u Tioxh). Justificación; justificado.

Ijajax b'a'nil ti'. Bendecir.

Ijle'm. Autoridad; posición de autoridad; poder.

Ijle'm tu aq'on xo'l q'u niman tetz u Jesuus. Ministerio.

Ikostuumbre q'ul ik'uy imam q'u Israeel tz'ib'amal. Tradición de los ancianos; Mishna.

Ik'amax ti' kam. Parábola; alegoría; figura.

Ilanb'al q'ii (xo'l q'u Israeel). Día de Reposo; sábado.

Inujul; inujulla aanima. Verdad, verdadero; justo; justicia.

IQ'esalail u Tioxh. Reino de Dios; reino de los cielos.

Iq'ilal isik'lel Tioxh; inachax Tioxh. Oración; orar; adorar.

Itechalil u Tioxh. Gloria de Dios.

Itenam u Tiohx. Pueblo de Dios (los judíos). Vease, Niman tetz u Jesuus.

Itioxhil kam. Espíritu (no humano)

It'anb'a'le'; toksal iq'ii. Honrar; alabar.

Itxaale'l ma'j kam oj ma'j aanima ti' itxakun vatz u Tiohx. Santificar; consagrar; ungir.

ITxaaom Tiohx. Escogido (por Dios); Mesías; Cristo; ungido.

Itxuq'txunsal u Tiohx tu u kub'anone'; iku'sal k'u'l. Agradar a Dios; complacer.

Itx'olax inujul kam; Ikanax inachax kam. Juzgar (de juicio). Teesal iq'ii b'ano'm. Criticar.

Itzok'ax el b'iil chi'l. Circuncisión.

Iyol u Tiohx alel; q'u kam tala'tzi'i u Tiohx. Promesa.

Iyoq'ax u Tiohx; iqelax u Tiohx oj u Tioxhla Espiiritu; paasaib' vi' u Tiohx. Blasfemia.

Jajol alkavaar (tetz u q'atb'al tzii). Publicano.

Je'sanib'; je'naj vatzil; oksan je' iq'ii. Orgullo; soberbio.

Jik. Amable; bueno; inofensivo.

Jikom. Justo; recto; correcto.

Jul ye'k iya'eb'al; jolob'txan. Abismo.

Kuyb'al. Perdón.

Ku'san k'a'nal; chool paav. Propiciación.

K'achb'al kaxhlaan pom. Altar de incienso.

K'ama Tiohx. Agradecer; alabar.
Ta'ntiohx. Gracias, gratitud.

K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Hijo del hombre.

K'axa k'u'l. Arrepentirse.

K'axk'o. Opresión; oprimido.

K'ujleb'al ik'u'l ma'j aanima. Complacer; complacencia; agradar.

K'ujleb'al k'u'l. Confiable; fe; seguro.

K'ujul. Capítulo.

Lochol; niman tetz u Tiohx; aq'onom. Siervo.

Maanxho. Manso; humilde; llevadero.

Mam Tiohx; Mam Chitol. Poderoso Dios; Poderoso Salvador.

Motxeb'al q'ii saj. Fin del mundo; fin del siglo.

Nachb'al. Conciencia.

Nachb'al Tiohx. Altar de holocaustos.

Nacho Tiohx. Adorar.

Nachoj suyel; chi'on taanima. Celos.

Nachol Tiohx; b'a'nla chaj vinaj; suula aanima. Piadoso; devoto.

Niman tetz u Jesuus. Creyentes en Cristo; iglesia; hermanos; siervo de Jesús.

Niman tetz u Tiohx. Siervo de Dios.

Nima'm. Obedecer; creer.

Nimla q'ii ti' Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Fiesta de Pascua.

Nimla q'ii tetz Q'u Pel Pach. Fiesta de los tabernáculos.

Nimla q'ii Pentecosteas. Fiesta del Pentecostés.

Nuk'u'm. Pacto; acuerdo

O'tla Nuk'u'm. Antiguo Testamento.

viAk'la Txumb'al U Tiohx. Nuevo Testamento.

Oksa iq'ii Tiohx; nacho Tiohx. Alabar; adorar; bendecir; dar gloria.

Oksan je' iq'ii. Orgullo; vanidad; soberbio.

Oksan yol vatz Tiohx; iq'esal q'u oksan yol vatz Tiohx. Sacerdote; Sumo sacerdote.

Oya. Regalo; ofrenda; dádiva.

O'tla mantaar (tetz u Moisees). Ley (de Moisés).

Paas. Paz.

Paav; onkonil; maaloil. Pecado; iniquidad; maalo.

Puera aanima. Gentil; extranjero; pagano.

Qooel. Ungido.

Q'atol tzii. Gobernante; anciano de Israel; Concilio; Sanedrín.

Q'esala. Lider; gobernante; encargado.

Q'esal ilol tetz kam xo'l q'u niman tetz u Jesuus. Obispo.

Q'u Israeel. Israelitas; Judios.

Santa Cena. Santa Cena.

Talax b'a'nla yol ti'. Bendecir.

Tala'tzi'il kam. Promesa; juramento; voto.

Nitoksa Tiohx tuul; taq'ax qul tu ma'j kam. Juramento; jurar.

Ta'l uuva. Vino; jugo de uva.

Techalil (u Tiohx). Gloria (de Dios); honra.

Tii ti'. Amar (al prójimo); amor (de Dios a la humanidad).

Nitz'ej taanima ti' u Tiohx. Amor a Dios.

Nik'on taanima ti' ma'j kam. Amor; entregarse a algo.

Tioxhla Espiiritu. Espíritu Santo.

Tok u Tioxhla Espiiritu k'atz aanima. Bautismo en el Espíritu Santo.

U tatin iyak'il ixamlil u Tioxhla Espiiritu k'atz ma'j aanima. En el poder del Espíritu Santo.

U tatin u Tioxhla Espiiritu k'atz aanima. Espíritu Santo sobre.

U tatin u Tioxhla Espiiritu k'atz ma'j aanima b'a'nil. Lleno del Espíritu Santo.

Tokeb'al txijtxub'al. Candelabro.

Toksal iq'ii. Honrar; elogiar; adorar.

Toom; eesa'm tu ma'j kam. Redención; redimir.

Totztiohx tu Jerusaleen. Santuario; Templo.

Viq'analil; vikuentail u totztiohx. Templo.

T'ankin. (Dios) Altísimo.

Txaichil. Milagros; prodigios; señales.

Txakb'a'n yol; ilol; ab'inal. Testigos; testimonio.

Txuq'txunchil; iku'sal ik'u'l; b'a'n ni'enku vatz aanima. Agradar; complacer.

Txumb'al. Pensamiento; comportamiento; voluntad; sabiduría; inteligencia; filosofía; espíritu; poder.

Txumax vatz. Misericordia; compasión.

Tx'aatx'ochil vatz Tiohx. Purificación ritual.

Tx'i'li'inaj. Diablo; Satanás.

Tx'olo'm; oya nik'achax vatz Tiohx; jajb'al kuyb'al ti' u tenam kajayil. Holocausto; sacrificio.

Tza'l; k'axk'o. Tribulación; opresión; oprimido.

Tzumb'a'a; k'uli'b'. Boda; matrimonio; juntado.

Tz'ajel vatz Tiohx. Perfecto; completo; maduro.

Tz'ejel yol ti'. Maldición; anatema.

Tz'iltz'ochi. Contaminación ritual.

Uuva; ta'l uuva. Uvas; vino.

Vautiismo tu a'. Bautismo en agua.

Vi' atib'al. Azotea.

Xamlil. Coraje; fuerza emocional.

Xaanchil el k'atz paav; xaannaj el k'atz paav. Santificar; santo.

Xe'k'ulan (tetz u Cristo); koontrain tetz. Odio; anticristo.

Xo'va Tiohx; xo'van Tiohx. Temor, respeto a Dios; temeroso de Dios.

Xheenya. Señal; milagro.

Yak'il. Fuerza; poder.

Ye' tootzaj Tiohx. Pagano; incrédulo.

Ye'k nooeb'al ti' kam. Avaricia.

Yit' je'sanib' koj; yit' t'e's koj; nitaq' ku' tib'. Humilde.

Yook'ixsa'm. Destruir.

Leer el Nuevo Testamento diariamente

Enero

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	U Tio 1.1-2.12	17	U Tio 12.1-21
2	U Tio 2.13-3.6	18	U Tio 12.22-45
3	U Tio 3.7-4.11	19	U Tio 12.46-13.23
4	U Tio 4.12-25	20	U Tio 13.24-46
5	U Tio 5.1-26	21	U Tio 13.47-14.12
6	U Tio 5.27-48	22	U Tio 14.13-36
7	U Tio 6.1-24	23	U Tio 15.1-28
8	U Tio 6.25-7.14	24	U Tio 15.29-16.12
9	U Tio 7.15-29	25	U Tio 16.13-17.9
10	U Tio 8.1-17	26	U Tio 17.10-27
11	U Tio 8.18-34	27	U Tio 18.1-22
12	U Tio 9.1-17	28	U Tio 18.23-19.12
13	U Tio 9.18-38	29	U Tio 19.13-30
14	U Tio 10.1-23	30	U Tio 20.1-28
15	U Tio 10.24-11.6	31	U Tio 20.29-21.22
16	U Tio 11.7-30		

Febrero

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	U Tio 21.23-46	15	U Kuxh 1.1-28
2	U Tio 22.1-33	16	U Kuxh 1.29-2.12
3	U Tio 22.34-23.12	17	U Kuxh 2.13-3.6
4	U Tio 23.13-39	18	U Kuxh 3.7-30
5	U Tio 24.1-28	19	U Kuxh 3.31-4.25
6	U Tio 24.29-51	20	U Kuxh 4.26-5.20
7	U Tio 25.1-30	21	U Kuxh 5.21-43
8	U Tio 25.31-26.13	22	U Kuxh 6.1-29
9	U Tio 26.14-46	23	U Kuxh 6.30-56
10	U Tio 26.47-68	24	U Kuxh 7.1-23
11	U Tio 26.69-27.14	25	U Kuxh 7.24-8.10
12	U Tio 27.15-31	26	U Kuxh 8.11-9.1
13	U Tio 27.32-66	27	U Kuxh 9.2-29
14	U Tio 28.1-20	28	U Kuxh 9.30-10.12

Marzo

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	U Kuxh 10.13-31	17	U Lucas 2.36-52
2	U Kuxh 10.32-52	18	U Lucas 3.1-22
3	U Kuxh 11.1-26	19	U Lucas 3.23-38
4	U Kuxh 11.27-12.17	20	U Lucas 4.1-30
5	U Kuxh 12.18-37	21	U Lucas 4.31-5.11
6	U Kuxh 12.38-13.13	22	U Lucas 5.12-28
7	U Kuxh 13.14-37	23	U Lucas 5.29-6.11
8	U Kuxh 14.1-21	24	U Lucas 6.12-38
9	U Kuxh 14.22-52	25	U Lucas 6.39-7.10
10	U Kuxh 14.53-72	26	U Lucas 7.11-35
11	U Kuxh 15.1-47	27	U Lucas 7.36-8.3
12	U Kuxh 16.1-20	28	U Lucas 8.4-21
13	U Lucas 1.1-25	29	U Lucas 8.22-39
14	U Lucas 1.26-56	30	U Lucas 8.40-9.6
15	U Lucas 1.57-80	31	U Lucas 9.7-27
16	U Lucas 2.1-35		

Abril

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	U Lucas 9.28-50	16	U Lucas 18.1-17
2	U Lucas 9.51-10.12	17	U Lucas 18.18-43
3	U Lucas 10.13-37	18	U Lucas 19.1-27
4	U Lucas 10.38-11.13	19	U Lucas 19.28-48
5	U Lucas 11.14-36	20	U Lucas 20.1-26
6	U Lucas 11.37-12.7	21	U Lucas 20.27-47
7	U Lucas 12.8-34	22	U Lucas 21.1-28
8	U Lucas 12.35-59	23	U Lucas 21.29-22.13
9	U Lucas 13.1-21	24	U Lucas 22.14-34
10	U Lucas 13.22-14.6	25	U Lucas 22.35-53
11	U Lucas 14.7-35	26	U Lucas 22.54-23.12
12	U Lucas 15.1-32	27	U Lucas 23.13-43
13	U Lucas 16.1-18	28	U Lucas 23.44-24.12
14	U Lucas 16.19-17.10	29	U Lucas 24.13-53
15	U Lucas 17.11-37	30	U Xhan 1.1-28

Mayo

fecha selección

1	U Xhan 1.29-51
2	U Xhan 2.1-25
3	U Xhan 3.1-21
4	U Xhan 3.22-4.3
5	U Xhan 4.4-42
6	U Xhan 4.43-54
7	U Xhan 5.1-23
8	U Xhan 5.24-47
9	U Xhan 6.1-21
10	U Xhan 6.22-40
11	U Xhan 6.41-71
12	U Xhan 7.1-29
13	U Xhan 7.30-52
14	U Xhan 7.53-8.20
15	U Xhan 8.21-30
16	U Xhan 8.31-59

fecha selección

17	U Xhan 9.1-41
18	U Xhan 10.1-21
19	U Xhan 10.22-42
20	U Xhan 11.1-53
21	U Xhan 11.54-12.19
22	U Xhan 12.20-50
23	U Xhan 13.1-30
24	U Xhan 13.31-14.14
25	U Xhan 14.15-31
26	U Xhan 15.1-27
27	U Xhan 16.1-33
28	U Xhan 17.1-26
29	U Xhan 18.1-24
30	U Xhan 18.25-19.22
31	U Xhan 19.23-42

Junio

fecha selección

1	U Xhan 20.1-31
2	U Xhan 21.1-25
3	(Hechos) 1.1-26
4	(Hechos) 2.1-47
5	(Hechos) 3.1-26
6	(Hechos) 4.1-37
7	(Hechos) 5.1-42
8	(Hechos) 6.1-15
9	(Hechos) 7.1-29
10	(Hechos) 7.30-50
11	(Hechos) 7.51-8.13
12	(Hechos) 8.14-40
13	(Hechos) 9.1-25
14	(Hechos) 9.26-43
15	(Hechos) 10.1-33

fecha selección

16	(Hechos) 10.34-48
17	(Hechos) 11.1-30
18	(Hechos) 12.1-23
19	(Hechos) 12.24-13.12
20	(Hechos) 13.13-41
21	(Hechos) 13.42-14.7
22	(Hechos) 14.8-28
23	(Hechos) 15.1-35
24	(Hechos) 15.36-16.15
25	(Hechos) 16.16-40
26	(Hechos) 17.1-34
27	(Hechos) 18.1-21
28	(Hechos) 18.22-19.12
29	(Hechos) 19.13-41
30	(Hechos) 20.1-38

Julio

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	(Hechos) 21.1-16	17	Roma 4.1-12
2	(Hechos) 21.17-36	18	Roma 4.13-5.5
3	(Hechos) 21.37-22.16	19	Roma 5.6-21
4	(Hechos) 22.17-23.10	20	Roma 6.1-23
5	(Hechos) 23.11-35	21	Roma 7.1-14
6	(Hechos) 24.1-27	22	Roma 7.15-8.6
7	(Hechos) 25.1-27	23	Roma 8.7-21
8	(Hechos) 26.1-32	24	Roma 8.22-39
9	(Hechos) 27.1-20	25	Roma 9.1-21
10	(Hechos) 27.21-44	26	Roma 9.22-10.13
11	(Hechos) 28.1-31	27	Roma 10.14-11.12
12	Roma 1.1-17	28	Roma 11.13-36
13	Roma 1.18-32	29	Roma 12.1-21
14	Roma 2.1-24	30	Roma 13.1-14
15	Roma 2.25-3.8	31	Roma 14.1-23
16	Roma 3.9-31		

Agosto

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	Roma 15.1-21	17	B'axa U' Tu Corinto 11.2-16
2	Roma 15.22-16.7	18	B'axa U' Tu Corinto 11.17-34
3	Roma 16.8-27	19	B'axa U' Tu Corinto 12.1-26
4	B'axa U' Tu Corinto 1.1-17	20	B'axa U' Tu Corinto 12.27-13.13
5	B'axa U' Tu Corinto 1.18-2.5	21	B'axa U' Tu Corinto 14.1-17
6	B'axa U' Tu Corinto 2.6-3.4	22	B'axa U' Tu Corinto 14.18-40
7	B'axa U' Tu Corinto 3.5-23	23	B'axa U' Tu Corinto 15.1-28
8	B'axa U' Tu Corinto 4.1-21	24	B'axa U' Tu Corinto 15.29-58
9	B'axa U' Tu Corinto 5.1-13	25	B'axa U' Tu Corinto 16.1-24
10	B'axa U' Tu Corinto 6.1-20	26	Ka'b' U' Tu Corinto 1.1-11
11	B'axa U' Tu Corinto 7.1-24	27	Ka'b' U' Tu Corinto 1.12-2.11
12	B'axa U' Tu Corinto 7.25-40	28	Ka'b' U' Tu Corinto 2.12-17
13	B'axa U' Tu Corinto 8.1-13	29	Ka'b' U' Tu Corinto 3.1-18
14	B'axa U' Tu Corinto 9.1-18	30	Ka'b' U' Tu Corinto 4.1-12
15	B'axa U' Tu Corinto 9.19-10.13	31	Ka'b' U' Tu Corinto 4.13-5.10
16	B'axa U' Tu Corinto 10.14-11.1		

Setiembre

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	Ka'b' U' Tu Corinto 5.11-21	16	Galaacia 2.17-3.9
2	Ka'b' U' Tu Corinto 6.1-13	17	Galaacia 3.10-22
3	Ka'b' U' Tu Corinto 6.14-7.7	18	Galaacia 3.23-4.20
4	Ka'b' U' Tu Corinto 7.8-16	19	Galaacia 4.21-5.12
5	Ka'b' U' Tu Corinto 8.1-15	20	Galaacia 5.13-26
6	Ka'b' U' Tu Corinto 8.16-24	21	Galaacia 6.1-18
7	Ka'b' U' Tu Corinto 9.1-15	22	Eefeso 1.1-23
8	Ka'b' U' Tu Corinto 10.1-18	23	Eefeso 2.1-22
9	Ka'b' U' Tu Corinto 11.1-15	24	Eefeso 3.1-21
10	Ka'b' U' Tu Corinto 11.16-33	25	Eefeso 4.1-16
11	Ka'b' U' Tu Corinto 12.1-10	26	Eefeso 4.17-5.2
12	Ka'b' U' Tu Corinto 12.11-21	27	Eefeso 5.3-33
13	Ka'b' U' Tu Corinto 13.1-14	28	Eefeso 6.1-24
14	Galaacia 1.1-24	29	Filipos 1.1-26
15	Galaacia 2.1-16	30	Filipos 1.27-2.18

Octubre

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	Filipos 2.19-3.6	17	Timoteo 2.1-15
2	Filipos 3.7-4.1	18	Timoteo 3.1-16
3	Filipos 4.2-23	19	Timoteo 4.1-16
4	Colosa 1.1-20	20	Timoteo 5.1-25
5	Colosa 1.21-2.7	21	Timoteo 6.1-21
6	Colosa 2.8-23	22	Timoteo 1.1-18
7	Colosa 3.1-17	23	Timoteo 2.1-21
8	Colosa 3.18-4.18	24	Timoteo 2.22-3.17
9	Tesaloonica 1.1-2.9	25	Timoteo 4.1-22
10	Tesaloonica 2.10-3.13	26	U Tito 1.1-16
11	Tesaloonica 4.1-5.3	27	U Tito 2.1-14
12	Tesaloonica 5.4-28	28	U Tito 2.15-3.15
13	Tesaloonica 1.1-12	29	U Filemoon 1.1-25
14	Tesaloonica 2.1-17	30	Q'u Hebreo 1.1-14
15	Tesaloonica 3.1-18	31	Q'u Hebreo 2.1-18
16	U Timoteo 1.1-20		

Noviembre

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	Q'u Hebreo 3.1-19	16	Q'u Hebreo 13.1-25
2	Q'u Hebreo 4.1-13	17	U Santiago 1.1-18
3	Q'u Hebreo 4.14–5.14	18	U Santiago 1.19–2.17
4	Q'u Hebreo 6.1-20	19	U Santiago 2.18–3.18
5	Q'u Hebreo 7.1-19	20	U Santiago 4.1-17
6	Q'u Hebreo 7.20-28	21	U Santiago 5.1-20
7	Q'u Hebreo 8.1-13	22	B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 1.1-12
8	Q'u Hebreo 9.1-10	23	B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 1.13–2.10
9	Q'u Hebreo 9.11-28	24	B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 2.11–3.7
10	Q'u Hebreo 10.1-18	25	B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 3.8–4.6
11	Q'u Hebreo 10.19-39	26	B'axa U' Itz'ib'a U Lu' 4.7–5.14
12	Q'u Hebreo 11.1-16	27	Ka'b' U' Itz'ib'a U Lu' 1.1-21
13	Q'u Hebreo 11.17-31	28	Ka'b' U' Itz'ib'a U Lu' 2.1-22
14	Q'u Hebreo 11.32–12.13	29	Ka'b' U' Itz'ib'a U Lu' 3.1-18
15	Q'u Hebreo 12.14-29	30	B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 1.1-10

Diciembre

<i>fecha</i>	<i>selección</i>	<i>fecha</i>	<i>selección</i>
1	B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 2.1-17	17	Apocalipsis 8.1-13
2	B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 2.18–3.2	18	Apocalipsis 9.1-21
3	B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 3.3-24	19	Apocalipsis 10.1-11
4	B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 4.1-21	20	Apocalipsis 11.1-19
5	B'axa U' Itz'ib'a U Xhan 5.1-21	21	Apocalipsis 12.1-18
6	Ka'b' U' Itz'ib'a U Xhan 1.1-13	22	Apocalipsis 13.1-18
7	Toxva' U' Itz'ib'a U Xhan 1.1-14	23	Apocalipsis 14.1-20
8	U Judas 1.1-25	24	Apocalipsis 15.1-8
9	Apocalipsis 1.1-20	25	Apocalipsis 16.1-21
10	Apocalipsis 2.1-17	26	Apocalipsis 17.1-18
11	Apocalipsis 2.18–3.6	27	Apocalipsis 18.1-24
12	Apocalipsis 3.7-22	28	Apocalipsis 19.1-21
13	Apocalipsis 4.1-11	29	Apocalipsis 20.1-15
14	Apocalipsis 5.1-14	30	Apocalipsis 21.1-27
15	Apocalipsis 6.1-17	31	Apocalipsis 22.1-21
16	Apocalipsis 7.1-17		